ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להד פסח ושימוש אישי בלבד

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֲמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה ׀ יָשְׁבוּ
כִּסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קכא מתוך "תהילות מנחם"

ז – הוי' ישמר צאתך ובואך מעתה ועד עולם

מעלת השמירה שבמזוזה

איתא בזהר[1] "פקודא למקבע בר נש מזוזה לתרעי' (מצוה לאדם לקבוע מזוזה על פתחו), למהוי כל בר נש נטיר מעם קוב"ה (שיהי' כל אדם נשמר ע"י הקב"ה) כד נפיק וכד עייל (כשיוצא ונכנס (לבית)), ורזא (וזהו סוד שכתוב) הוי' ישמר צאתך ובאך מעתה ועד עולם . . **ודא איהו דרגא דאקרי שומר** (וזו היא המדרגה הנקראת שומר), לאשתכחא בנטירו (להימצא האדם בשמירה תמיד)".

וצריך ביאור, מלשון הזהר "**ודא** כו'" משמע שרק המזוזה נקראת "שומר", ולכאורה הרי מצינו עוד כמה סוגי שמירה נוספים, כמו "בית מלא ספרים"[2]. וכן איתא בזהר[3] גופא לגבי פסוק זה, שכאשר רבי אלעזר נפרד מחבריו, אמר להם "מילי דאורייתא . . אבל אתון קדישי עליונין (אבל אתם קדושים עליונים). . **נטירו דלכון כנטירו דבי מקדשא** (שמירתכם היא כשמירת בית המקדש). . קוב"ה נטיר לון תדיר (הקב"ה שומר אותם תמיד), דכתיב הוי' ישמר צאתך ובואך". היינו, שהפסוק "הוי' ישמר צאתך ובואך" קאי גם על שמירה שנפעל ע"י לימוד התורה. ואם כן למה רק המזוזה נקראת "שומר"?

אך הענין בזה, כל סוגי שמירה הנ"ל שומרים רק על האדם עצמו ("בית מלא ספרים", או בלימוד התורה), אבל אינם מבטלים או מבררים את הענינים שמחוץ לו, כי האור שבהם הוא למעלה מבירור העולם. משא"כ המזוזה שנקבעת על פתח הבית מבחוץ, פועלת בירור גם בעניני העולם שבחוץ, ולכן על ידה בטלים החיצונים לגמרי – "איהו (דוקא) דרגא דאקרי שומר".

המשך בעמוד קפג

1) ח"ג רסג, ב.
2) כפי שטען קרח (תנחומא קרח, ב. במדב"ר פי"ח, ג) "בית מלא ספרים כו' פטור מן המזוזה".
3) ח"ב קסג, א-ב. נתבאר לקמן בהרחבה עה"פ קכז, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה כבוד מלכותך יאמרו
יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשי״ב .....ה

ד) ערב ראש השנה, ה׳תשי״ב ..... טו

ה) שיחת יום ב׳ דראש השנה, ה׳תשי״ב ..... טו

ו) לקוטי-שיחות פרשת וילך כרך יט, ג.....כב

ז) לקוטי-שיחות ר״ה – ו׳ תשרי כרך יט .....כו

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג
הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..לא

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת וילך.....לג

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת וילך ..... לד

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת וילך ..... מט

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת וילך .....נ

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וילך .....סד

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... סו

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת וילך ..... סט

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת וילך.....קמז

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת וילך .....קעד

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק כה, דברי הימים פרק יא ..... קעו

יט) משניות – מסכת חלה
ביאור קהתי .....קעח

כ) עין יעקב מסכת יומא .....קפד

כא) מסכת כתובות עם ביאורים
מדף פא עד דף פז.....קפו

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן .....ריז

כג) שולחן ערוך הלכות פסח
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן .....ריז

כד) לקוטי תורה שובה ישראל
אדמו״ר הזקן .....רכ

כה) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רכח

כו) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רכט

כז) תורת שמואל תרל״ג
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלא

כח) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב .....רלב

כט) ספר המאמרים – תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלג

ל) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ .....רלד

לא) ספר הזכרונות פרק קכח.....רלה

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ .....רלז

לג) חומש לקריאה בציבור ..... רלט

לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש..... רמד

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת וילך .....רמה

לו) סדר מצות הדלקת נרות לר״ה וש״ק .....רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מחודש לבחורים מישראל בע״מ

בס"ד. יום ב' דראש השנה, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

(בְּמַאֲמַר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר הַזָּקֵן[1] אִיתָא:)

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ, לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וְכו'[2]. הִנֵּה מַלְכוּת עִיקַּר בִּנְיָנָהּ מִן הַגְּבוּרוֹת, דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לִהְיוֹת מִבְּחִינַת אֵין סוֹף בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עוֹלַם הַנִּפְרָדִים, צָרִיךְ לִהְיוֹת הֶסְתֵּרִים וְצִמְצוּמִים, כִּי, בִּבְחִינַת אֲצִילוּת אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד[3], כִּמְשַׁל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמִּתְפַּשְּׁטִים בְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה וְכו', כְּמוֹ כֵן בִּבְחִינַת אֲצִילוּת, אֲפִילוּ הַכֵּלִים, הַכֹּל הוּא בְּחִינַת אֱלקוּת, אֲבָל בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, עוֹלַם הַפֵּירוּד, אֲפִילוּ מַלְאָכִים אֲשֶׁר צְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים[4], אַף עַל פִּי כֵן הֵם בְּחִינַת יֵשׁ וְנִפְרָד, דְּבַר חוּץ, בַּעַל בְּחִירָה [וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא דְּבַר חִידּוּשׁ, שֶׁהֲרֵי מְפוֹרָשׁ בַּתַּנְיָא[5] שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם בַּעֲלֵי

1) קודם התחלת המאמר אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שעל מאמר זה יש צעטיל בכתי"ק הצ"צ, וז"ל: "דרוש זה הוא הנחת וכ"י הר"פ ז"ל משקלאָוו, נאמר ליל ר"ה תקסוא"ו לפ"ק" (נדפס לאח"ז בהוספות למאמרי אדה"ז הנחות הר"פ ע' קפו ואילך)*. ברשימת כ"ק אדמו"ר שליט"א בכתי"ק אודות מאמר זה: "כת"י הר"פ רייזעס**. בביכל סקאבלא נמצא ד"ה להבין ענין הנסירה לאדהאמ"צ שנכתב ע"פ הנ"ל. ד"ה זה נמצא ג"כ כמדומה אות באות בס' תרכ"ז***. 2) תהלים קמה, יא-יב. 3) ראה תקו"ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה"ק ס"כ. 4) נחמי' ט, ו. 5) רפל"ט.

*) וראה גם מאמר זה עם הגהות אדמו"ר הצ"צ בביאוה"ז שלו ח"א ע' שצו ואילך. הנחה אחרת מהמאמר – במאמרי אדה"ז תקס"ה ח"ב ע' תתפה ואילך.

**) מאמרי אדה"ז הנחות הר"פ שם.

***) סה"מ תרכ"ו ע' רלד ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

(בְּמַאֲמַר כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמו"ר הַזָּקֵן[1] שנאמר בראש השנה של שנת תקס"ו, כמצוין בהערות כאן, **אִיתָא** יש, מובא:)

נאמר בתהילים:

כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֹאמֵרוּ חסידי ה' עליהם נאמר בפסוק הקודם 'וחסידיך ירננו', **וּגְבוּרָתְךָ יְדַבֵּרוּ,** יאמרו וידברו אודות גדולתו של הקדוש ברוך הוא כדי **לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתָיו וְכו'**[2].

והולך ומבאר את הפסוקים לפי פנימיות העניינים.

הִנֵּה מַלְכוּת הספירה העשירית והאחרונה מעשר הספירות העליונות, והכוונה בעיקר לספירת המלכות כפי שהיא בעולם האצילות **עִיקַּר בִּנְיָנָהּ** והשפע הנמשך לתוכה (כדי לתת חיות לעולמות ולנבראים של עולמות בריאה, יצירה ועשיה שלמטה מעולם האצילות) **מִן הַגְּבוּרוֹת** העליונות, כלומר, עיקר ההשפעה וההמשכה לספירת המלכות (ועל ידה לכללות העולמות והנבראים) היא על ידי פעולתה של מידת הגבורה שעניינה הוא לצמצם ולהגביל את ההארה וההשפעה **דְּהַיְינוּ** כדי **שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לִהְיוֹת** כדי שתהיה אפשרות של התהוות **מִבְּחִינַת אֵין סוֹף** האור האלוקי הבלי גבול הבטל לגמרי למקורו ושורשו ומאוחד אתו ביחוד גמור, מציאות של עולמות **בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עוֹלַם הַנִּפְרָדִים,** עולמות שבהם יש נבראים שחשים עצמם למציאות נפרדת מהבורא המהווה אותם והביטול לאלקות לא ניכר ונרגש בהם כל כך, **צָרִיךְ לִהְיוֹת** תחילה **הֶסְתֵּרִים וְצִמְצוּמִים** של האור האין סוף שלא יאיר בלי גבול, **כִּי,** קיים הבדל מאד משמעותי בין עולם האצילות והספירות המאירות בו, לעולמות בריאה יצירה עשיה והספירות והנבראים שבהם, כפי שממשיך ומבאר **שבִּבְחִינַת אֲצִילוּת** הרי זה כלשון הזוהר **אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חַד**[3], לא רק האורות של הספירות דאצילות בטלים בביטול מוחלט לאין סוף אלא גם הכלים בטלים בביטול מוחלט ועד כדי כך שהוא האין סוף עצמו, והכלים, הם אחד, **כִּמְשַׁל כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ** ובמיוחד כוח השכל (המוחין) וכוח הרגש (המידות) **הַמִּתְפַּשְּׁטִים** לפעול ולקבל ביטוי **בְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה וְכו'** שאופן פעולתם היא על ידי התלבשות שכתוצאה ממנה הכוחות והמחשבה דבור ומעשה (כלי הביטוי של הנפש הנקראים 'לבושי הנפש') נעשים 'כולא חד', **כְּמוֹ כֵן בִּבְחִינַת אֲצִילוּת, אֲפִילוּ הַכֵּלִים** שנועדו להגביל ולצמצם את ההארה והגילוי מהאין סוף, **הַכֹּל הוּא בְּחִינַת אֱלקוּת,** וכמובא בכמה מקומות בתורת החסידות שעולם האצילות הוא 'אלקות ממש', **אֲבָל בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, עוֹלַם הַפֵּירוּד,** שלושת העולמות שלמטה מעולם האצילות ונקראים 'עולם הפירוד' **אֲפִילוּ מַלְאָכִים אֲשֶׁר** כלשון הכתוב בנחמיה **צְבָא הַשָּׁמַיִם** ובמובן הרחב הכוונה לכל הנבראים הרוחניים **לְךָ** אל הקדוש ברוך הוא **מִשְׁתַּחֲוִים**[4], ונמצא שגם נבראים רוחניים נעלים שבעולמות אלו, בריאה יצירה עשיה, כמו המלאכים שעיקר משכנם בעולם היצירה, הם בהשתחוואה וביטול לאלוקות **אַף עַל פִּי כֵן** למרות שגם נבראים אלו הם 'בהשתחוואה' וביטול, בכל זאת **הֵם בְּחִינַת יֵשׁ וְנִפְרָד, דְּבַר חוּץ,** דבר, מציאות, היא חוץ מהאלוקות עצמה **בַּעַל בְּחִירָה** שיכולים המלאכים לבחור לעשות את רצון ה' ויכולים לבחור גם לעשות את ההיפך ובכך לפגום מדבקותו באלוקות, **[וּלְהָעִיר, שֶׁעִנְיָן זֶה** האמור לעיל שלמלאכים יש בחירה חופשית האם לעשות את דבר ה' או להיפך, חס ושלום. **הוּא דְּבַר חִידּוּשׁ** שמצוי במאמר זה, **שֶׁהֲרֵי מְפוֹרָשׁ בַּתַּנְיָא**[5] **שֶׁהַמַּלְאָכִים אֵינָם בַּעֲלֵי בְּחִירָה** (וזה לשונו: "... ומפני זה גם כן נקראים המלאכים בשם חיות ובהמות כדכתיב

ביאור בדרך אפשר

ופני אריה אל הימין וגו׳ ופני שור מהשמאל וגו׳ לפי שאינם בעלי בחירה ויראתם ואהבתם היא טבעית להם... ולכן מעלת הצדיקים גדולה מהם כי מדור נשמות הצדיקים הוא בעולם הבריאה ומדור המלאכים בעולם היצירה...״), **וְכָאן** במאמר זה **מְבָאֵר** אדמו״ר הזקן בעל התניא **שֶׁהֵם** המלאכים **בַּעֲלֵי בְחִירָה**[6], **וְלָכֵן** מאחר שהאמור כאן הוא דבר מחודש ושונה מהמבואר בדרך כלל **מֵבִיא עַל זֶה רְאָיָה מִמַּאֲמַר רַז״ל** [בגמרא **אַפְקוּהוּ** הוציאו אותו **לְמָטָ״ט** למלאך הנקרא ׳מטטרון׳ ובראשי תיבות ׳מט״ט **וְכוּ׳**[7], והענישו אותו (כמסופר בגמרא שם – ״אחר (אלישע בן אבויה) קיצץ בנטיעות, עליו הכתוב אומר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך. מאי היא? חזא מיטטרון דאתיהבא ליה רשותא למיתב למיכתב זכוותא דישראל [ראה את המלאך מט״ט שניתנה לו רשות לשבת לכתוב את זכותם של ישראל] אמר גמירא דלמעלה לא הוי לא ישיבה ולא תחרות ולא עורף ולא עיפוי, שמא חס ושלום ב׳ רשויות הן, אפקוהו [הוציאו אותו] למיטטרון ומחיוהו שיתין פולסי דנורא [והלקו אותו שישים מכות מקל של אש] אמר ליה מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה [מדוע כשראית אותו לא קמת מפניו] איתיהיבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר [ניתנה לו רשות למחוק את זכותו של אחר]...) והרי עונש שייך רק בבעל בחירה, **לָכֵן** מאחר שעל ידי ספירת המלכות של עולם האצילות יורדת ונמשכת החיות לבריאה, יצירה ועשיה שהם ׳עולם הפירוד׳ **צָרִיךְ לִהְיוֹת מִקּוֹדֶם** לפני ירידה והמשכה זו **בְּנִנְיָנָהּ** של המלכות **מֵהַגְּבוּרָה, שֶׁיּוּכַל אַחַר כָּךְ,** לאחר ׳בנין המלכות׳ ממידת הגבורה **עַל יְדֵי הֶסְתֵּרִים וְצִמְצוּמִים, לִהְיוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, דְּאִם לֹא כֵן** כי אילו ׳בנין המלכות׳ לא היה על ידי הסתרים וצמצומים שממידת הגבורה אלא האין סוף היה נמשך ללא צמצומים **הָיָה הַכֹּל** גם העולמות והנבראים של בריאה, יצירה ועשיה **בְּבְחִינַת אֵין סוֹף וְכוּ׳** ורק על ידי הצמצומים שממידת הגבורה התהוו עולמות ונבראים מוגבלים.

אַךְ על אף שמצד אחד בהכרח ש׳בנין המלכות׳ יהיה על ידי הגבורות, כמבואר לעיל, מצד שני, **אִם לֹא הָיוּ הַגְּבוּרוֹת מְמוּתָקוֹת** על ידי החסד, ו׳בנין המלכות׳ היה על ידי גבורות בלבד ולא על ידי גבורה שהיא כלולה בחסד (׳גבורה שבחסד׳) לא **הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָדִים לְגַמְרֵי,** אלא גם בעולם הנפרדים יש ביטול לאלוקות, **לָכֵן אַבְרָהָם אַתְּקִין לְכוֹרְסְיֵיהּ**[8], כדברי הזוהר אודות פעולת התקיעה בשופר בראש השנה שכאשר קול השופר שבני ישראל תוקעים למטה עולה למעלה, אברהם אבינו מתעורר ומתעטר ומתקין את הכסא, והרי מידתו של אברהם היא מידת החסד, על ידה הגבורות נעשות ממותקות, **וְעַל יְדֵי שֶׁהַגְּבוּרוֹת מְמוּתָּקִים, יוּכַל לִהְיוֹת בִּיטּוּל בְּעוֹלַם הַנִּפְרָדִים, צְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים.**

(וכך מבואר ענין מיתוק הגבורות ב׳תורה אור׳ לרבנו הזקן, הוספות לפרשת שמות, על פי משל ממתיקות גשמית: ״... הנה מטבע הדבש הוא להעמיד הדבר הנטמן בתוכו שיתקיים הדבר ימים רבים מאד בלתי יקולקל כלל מכמו שהיה בראשית התהוותו חזק במעמדו כו׳. ובלתי הדבש הנה מרוב ימים ושנים יתפרדו חלקי הד׳ יסודות שבאותו הדבר וילכו לאבדון ולכלין כל אחד למקורו. ומזה סיבת הפסד אותו הדבר התבואה תרקב והדומם יתעפש וכדומה לזה בכל חלקי גופי הדומם והצומח והחי יבואו להפסד וכליון לגמרי מטעם זה, אבל הדבש יקויים בו הדבר במעמדו ותקפו כמו שהיה בלתי יקולקל ויופסד כלל גם משינוי אוירים וכדומה, והטעם הוא לפי שיש בטבע הדבש לכוון היינו להצמית ולהכוויץ כל דבר... כמו שכתוב בפוסקים... ועוד זאת פעולת הדבש שמהפך ממרירו למיתקא שהרי הוא מהפך את הדבר הנטמן בו לדבש... ועיקר הטעם הוא מפני שבדבש יש גבורות גם כן הגם שהוא מתוק שהרי שורף הלב... והוא מבחינת גבורות ממותקות דהיינו בחינת גבורות שבחסד על כן בגבורתו וכחו הוא מצמית ומכווץ כי בחינת גבורות הוא הצמצום והכווץ בעצמותו העדר ההתפשטות כו׳. וכשהוא בתגבורת גדול, הנה אז יתגבר על אותו הדבר ויהפכנו לדבש והיינו שממתיק אותו גם כן כי הלא זהו בחינת גבורה שבחסד שהוא התגבורת הגדול של החסד להמתיק את הגבורות היפוכו כמו תוקפא דדרום כחום היום, החמימות הוא בחינת גבורות של חסדים... עד שיהפך גם מצד הצפון שלא יהי׳ קר וכדומה לזה להפשיר השלגים כו׳ וכן על דרך זה מיתוק הצנון מן חריפותו ע״י הדבש הוא... שזהו מסיבת גבורות שבדבש דוקא... משא״כ המתוק בעצם לא יוכל להמתיק הגבורות כמו מתיקת הצוקער וכדומה הוא מבחינת חסד שבחסד ועל כן אין בכחו לקיים כל דבר, להיות שאינו מכווץ לפי שהוא בבחינת ההתפשטות כטבע המים כו׳. ומה גם שיוכל להמתיק היפוכו והכל הולך אל טעם אחד...״).

ב) וְהִנֵּה נאמר בזוהר **בְּרֵישׁ הוֹרְמְנוּתָא דְּמַלְכָּא** בתחילת התעוררות הרצון של המלך, הקדוש ברוך הוא, לבריאת עולמות ונבראים **גָּלִיף** חקק הקדוש חקיקה בטוהר העליון **וְכוּ׳**[9], ומשמעות הדברים היא שאז **עָלָה בְּרְצוֹנוֹ הַפָּשׁוּט** המופשט מכל הגדרה **שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים**[10], שיהיה עולם גשמי תחתון ועולם זה יהיה מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה, וענין זה של התעוררות הרצון על כך מלמעלה היה בתחילה, קודם

---

6) ראה גם לקו״ת בהר מג, ד. מאמרי אדה״ז תקס״ה ח״א ע׳ יד. סה״מ תרפ״ב ע׳ יט. תרצ״ז ע׳ 234. 7) חגיגה טו, א.
8) זח״ג צט, ב. 9) זהר ר״פ בראשית (טו, א). 10) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב״ר ספ״ג. במדב״ר פי״ג, ו. תניא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הבריאה, **אַךְ אַחֲרֵי זֶה** לאחר שהעולם כבר נברא ויש מציאות של נבראים **צָרִיךְ לִהְיוֹת** התעוררות הרצון להמשיך חיות לעולם מחדש וההתעוררות היא **עַל יְדֵי הַעֲלָאַת מַיִין נוּקְבִין,** מים נקביים, כלומר, לא בדרך של המשכה מלמעלה למטה, מצד המשפיע אל המקבלים, כפי שהיה ׳בריש הורמנתא דמלכא׳, בתחילת הרצון לבריאה, קודם שהיו נבראים, אלא בדרך של העלאה מלמטה למעלה, התעוררות מהמקבלים אל המשפיע, **שֶׁיִּהְיֶה לוֹ** לקדוש ברוך הוא, כביכול, **תַּעֲנוּג מִבִּיטּוּל הַנִּבְרָאִים** כלפיו, **אֲשֶׁר** כלשון הזוהר **כּוּלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיבֵי**[11], כולם לפניו כלא (כאילו אינם) נחשבו, וכיון שלגבי הקדוש ברוך הוא כל הנבראים הם חסרי כל ערך ואין להם שום חשיבות כלל, נשאלת השאלה **וְאֵיךְ יוּכַל לִהְיוֹת שֶׁיְּקַבֵּל תַּעֲנוּג מֵהֶם, כְּמִשַּׁל בִּיטּוּל הַזְּבוּב אֲשֶׁר אֵין עָרוֹךְ וְכוּ׳,** והרי הביטול הנבראים לאלקות הוא כמו זבוב המתבטל לפני האדם שמאחר שאין לזבוב כל ערך וחשיבות בפני האדם, אין הביטול של הזבוב גורם לאדם שום תענוג **וְהַכֹּל נִתְהַוֶּה עַל יְדֵי הַצִּמְצוּמִים רַבִּים מִמְּנוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** וירידת האור האלוקי מדרגה לדרגה **וְכוּ׳,** וכיון שהכל נתהווה ממנו ובכוחו, מודגש עוד יותר שאין לנבראים שום חשיבות מצד עצמם **לָכֵן** כדי שבכל זאת ביטול הנבראים לאלוקות יגרום עונג למעלה **צָרִיךְ לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, מצד הנבראים, **לְהַמְשִׁיךְ תַּעֲנוּג** ולעורר **בְּחִינַת תַּעֲנוּג** למעלה באלוקות מביטול הנבראים לאלוקות, וכלשון הכתוב בנבואת ישעיה **אָז תִּתְעַנַּג עַל ה׳**[12].

וְהִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שעל ענינו נאמר בנוסח התפילה **זֶה הַיּוֹם תְּחִלַּת מַעֲשֶׂיךָ**[13], **אֲשֶׁר** בראש השנה מידי שנה **חוֹזֵר הַדָּבָר** של המשכת חיות לעולם כי העולם גורם עונג כביכול **לְקַדְמוּתוֹ,** לאחר שבסיום השנה, החיות שנמשכה בשנה שעברה, מתעלמת **צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ** את הדבר מחדש, ואופן ההמשכה הוא על העלאה והתעוררות מצד הנבראים **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

וְזֶהוּ הפירוש הפנימי בדברי הגמרא שעל יום ראש השנה אומר הקדוש ברוך הוא לבני ישראל **אִמְרוּ לְפָנַי** ביום זה פסוקים של **מַלְכֻיּוֹת**[14], בהם מדובר על מלכותו של הקדוש ברוך הוא, ודיוק הלשון ׳אמרו׳ הוא **כְּמוֹ** בלשון הכתוב ׳את ה׳ האמרת היום להיות לך לאלקים׳ **וַה׳ הֶאֱמִירְךָ הַיּוֹם**[15], ובהקשר זה ׳האמירך׳ הוא **לְשׁוֹן הִתְפָּאֲרוּת, כְּמוֹ שֶׁמְּבִיאִים חֵפֶץ לִפְנֵי מֶלֶךְ וּמְשַׁבְּחִין אוֹתוֹ** את החפץ **לְפָנָיו** לפני המלך **בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ לְהַמֶּלֶךְ** ולעורר אותו **שֶׁיִּהְיֶה לוֹ תַּעֲנוּג מִן זֶה הַחֵפֶץ. וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הנאמר בתפילות ראש השנה **לְדוֹר וָדוֹר הַמְלִיכוּ וְכוּ׳ כִּי הוּא לְבַדּוֹ מָרוֹם וְקָדוֹשׁ**[16]. כלומר, כיון שהקדוש ברוך הוא מצד עצמו מרומם וקדוש ומובדל מהעולמות, וכל העולמות וכל הנבראים לא תופסים מקום לגביו, **לָכֵן** כדי שיהיה לו רצון וענין, כביכול, להשפיע חיות לעולמות **צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ** על ידי התעוררות מלמטה **שֶׁיִּהְיֶה לוֹ תַּעֲנוּג מִבְּחִינַת מְלוּכָה וְכוּ׳** על נבראים תחתונים למרות ריחוק הערך. **וְזֶהוּ שָׁלֹשׁ וּבְכֵן**[17], כדברי הזוהר שעל פי הסוד יש קשר בין שלוש פעמים ׳ובכן׳ לתקיעת שופר **הַכֹּל כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.**

ג) וְצָרִיךְ לְהָבִין, דְּאִם כֵּן אם המשכת החיות לקיום העולם מחדש נפעלת על ידי התעוררות מלמטה שהיא באמירת פסוקי מלכויות, וכן על ידי התקיעה בשופר, אם כן, **בְּלֵיל רֹאשׁ הַשָּׁנָה** לאחר שההמשכה של השנה הקודמת נסתלקה ונתעלמה **קוֹדֶם הַמְשָׁכָה** של חיות חדשה **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל עַל יְדֵי מַלְכֻיּוֹת וְכוּ׳, מֵהֵיכָן קִיּוּם הָעוֹלָם וְכוּ׳** בזמן שבינתיים, בין הסתלקות והתעלמות החיות הקודמת בסיום השנה שחלפה ועד המשכת החיות החדשה על ידי אמירת מלכיות והתקיעה בשופר למחרת.?

אַךְ יָדוּעַ כִּי בְּכָל דָּבָר יֵשׁ פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁרוֹאִין בְּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שהם ה׳לבושים׳, היינו אמצעי הביטוי, של הנפש שדרכם היא מתבטאת ופועלת **אֲשֶׁר בְּכָל אֶחָד** משלושתם **מִתְפַּשְּׁטִים** ומתגלים **כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, רַק** אלא שיש הבדלים באופן התלבשות הנפש בכל אחד משלוש ה׳לבושים׳ **כֹּחַ הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּדִּבּוּר הוּא יוֹתֵר פְּנִימִי מִכֹּחַ הַנֶּפֶשׁ שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה,** כלומר,

---

רפל״ו. ובכ״מ. 11) זח״א יא, ב — ע״פ דניאל ד, לב. 12) ישעי׳ נח, יד. 13) נוסח תפלת מוסף דר״ה (ר״ה כז, א). 14) ר״ה טז, א. לד, ב. 15) תבוא כו, יח. 16) בתפלת העמידה דר״ה. 17) זח״ב נב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כֹּ֣ח הַנֶּ֗פֶשׁ שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה הוּא יוֹתֵר פְּנִימִי מִכֹּ֣ח הַנֶּ֗פֶשׁ שֶׁבַּדִּבּוּר, וְאַף עַל פִּי כֵן כָּל אֶחָד כָּלוּל מֵהַדִּבּוּר, דְּהַיְינוּ חָכְמָה בִּינָה דַּעַת חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד, כְּמוֹ שֶׁרוֹאִים שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה יֵ֣שׁ שֵׁ֔כֶל וְכוּ׳, רַק זֶהוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְזֶהוּ בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וְכוּ׳ — כְּמוֹ כֵן בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת מַלְכוּת, יֵ֣שׁ כָּל הַסְּפִירוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים הַמְקַבְּלִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת יֵ֣שׁ לָהֶם הַשָּׂגָה, וְנֶהֱנִים מִזִּיו וְכוּ׳[18], שֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֗יִם וְכוּ׳[19] [וְיֵ֣שׁ לוֹמַר[20], דְּחָשִׁיב כָּאן פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּחָכְמָה בִּינָה דַּעַת חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד: יֵ֣שׁ לָהֶם הַשָּׂגָה וְנֶהֱנִין מִזִּיו, הוּא עִנְיַן חָכְמָה בִּינָה דַּעַת, וְשֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֗יִם הוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת, חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד], וּמִכָּל שֶׁכֵּן נְשָׁמוֹת.

וּמַלְכוּת מְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מִזְּעִיר. וְיֵ֣שׁ בָּזֶה [שְׁנֵי אֲפָנִים], בְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים [וּבְחִינַת אָחוֹר בְּאָחוֹר. בְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים הַיְינוּ] שֶׁיִּהְיֶה מַלְכוּת מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת דִּזְעִיר וְכוּ׳, וְכַמָּשָׁל אֲשֶׁר אֶחָד מְקַבֵּל דְּבַר חָכְמָה מִפִּי הֶחָכָם עַצְמוֹ. וְיֵ֣שׁ שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת אֲחוֹרַ֣יִם עַל יְדֵי בְּחִינַת נֵצַח הוֹד יְסוֹד, כַּמָּשָׁל שֶׁמְּקַבְּלִים הַשֵּׂכֶל מִפִּי הַכָּתָב וְכוּ׳, דְּאַף שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלוּבָּשׁ בִּכְתָב, אַף עַל פִּי כֵן, הַקַּבָּלָה הִיא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַ֣יִם עַל יְדֵי בְּחִינַת [נֵצַח הוֹד יְסוֹד, אוֹ לְמַטָּה יוֹתֵר

ביאור בדרך אפשר

ב׳לבוש׳ הדיבור מתלבש ענין יותר עמוק ויותר פנימי מכוחות הנפש מאשר הענין של כוחות הנפש שמתלבש ב׳לבוש׳ המעשה שהוא דבר יותר חיצוני מהדיבור **כְּמוֹ כֵן כֹּ֣ח הַנֶּ֗פֶשׁ שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה הוּא יוֹתֵר פְּנִימִי מִכֹּ֣ח הַנֶּ֗פֶשׁ שֶׁבַּדִּבּוּר,** כיון שהמחשבה היא ענין קרוב לנפש עצמה יותר מהדיבור, ובוודאי שיותר מהמעשה **וְאַף עַל פִּי כֵן** ולמרות ההבדלים הללו, במידת הפנימיות והחיצוניות של כל אחד משלוש ה׳לבושים׳, בכל זאת, **כָּל אֶחָד** מכוחות הנפש **כָּלוּל מֵהַכֹּ֣ל** כך שבכל כוח יש בעצם את כל הכוחות, **דְּהַיְינוּ חָכְמָה בִּינָה דַּעַת חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד, כְּמוֹ שֶׁרוֹאִים** בפועל **שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה** למרות שהוא כוח חיצוני ביותר **יֵ֣שׁ שֵׁ֔כֶל וְכוּ׳** והאדם משתמש בשכלו מה לעשות ואיך לעשות, **רַק זֶהוּ** השכל **בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת** וכאמור שבלבוש המחשבה יש התלבשות של פנימיות הנפש **וְזֶהוּ** לבוש המעשה **בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת** ורק חיצוניות הנפש מלובשת בו **וְכוּ׳** ולמרות ההבדל הגדול בין התלבשות של הפנימיות להתלבשות של החיצוניות, סוף סוף ׳כל אחד כלול מהכל׳ — **כְּמוֹ כֵן בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת מַלְכוּת,** שהיא הספירה שדרכה יורדת ונמשכת החיות לעולמות **יֵ֣שׁ כָּל הַסְּפִירוֹת כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְלָכֵן הַמַּלְאָכִים, הַמְקַבְּלִים מִבְּחִינַת מַלְכוּת** עם היותם בעולם היצירה שלמטה מעולם האצילות, ועיקרו של עולם היצירה הוא מידות, בכל זאת **יֵ֣שׁ לָהֶם** למלאכים גם **הַשָּׂגָה, וְנֶהֱנִים מִזִּיו וְכוּ׳**[18], וכן יש למלאכים גם, כמו שכתוב במעשה המרכבה שראה ישעיה, **שֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֗יִם וְכוּ׳**[19] הרומזים לשש המידות, כפי שממשיך ומבאר **[וְיֵ֣שׁ לוֹמַר**[20]**, דְּחָשִׁיב** מונה אדמו״ר הזקן במאמר **כָּאן פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּחָכְמָה בִּינָה דַּעַת חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד: יֵ֣שׁ לָהֶם הַשָּׂגָה** שכלית **וְנֶהֱנִין מִזִּיו, הוּא עִנְיַן חָכְמָה בִּינָה דַּעַת** (וכמו שמבואר בספר התניא (אם כי שם מדובר על נשמות הצדיקים): ״וליהנות מזיו השכינה, כי אין הנאה ותענוג לשכל נברא אלא במה שמשכיל ומבין ויודע ומשיג בשכלו ובינתו מה שאפשר לו להבין ולהשיג מאור אין סוף ברוך הוא ע״י חכמתו ובינתו יתברך המאירות שם...״), **וְשֵׁ֣שׁ כְּנָפַ֗יִם הוּא עִנְיַן הַמִּדּוֹת,** שהן במספר שש, **חֶסֶד גְּבוּרָה תִּפְאֶרֶת נֵצַח הוֹד יְסוֹד], וּמִכָּל שֶׁכֵּן נְשָׁמוֹת** ואם הדברים אמורים לגבי מלאכים, כל־שכן שנשמות, שהן למעלה ממלאכים, מקבלים מספירת המלכות המשכה והשפעה של כל העניינים האמורים, מחכמה ובינה ועד הוד ויסוד.

וּמַלְכוּת ספירת המלכות שדרכה עובר השפע לעולמות בריאה ויצירה ועשיה (והנבראים שבהם, כולל המלאכים, כמבואר לעיל באריכות) **מְקַבֵּל הַשְׁפָּעָה מִזְּעִיר** בחינת ׳זעיר אנפין׳, היינו המידות (הנקראות ׳פנים קטנות׳ כי ביחס לאור ולגילוי הרב שישנו במוחין, האור והגילוי שבמידות הוא ׳קטן׳ ו׳מועט׳). **וְיֵ֣שׁ בָּזֶה** בהשפעת האור והחיות מ׳זעיר אנפין׳, המידות, אל המלכות **[שְׁנֵי אֲפָנִים],** אופן אחד הוא **בְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים** השפעה מפנימיות המידות לפנימיות המלכות [והאופן השני **וּבְחִינַת אָחוֹר בְּאָחוֹר** השפעה מחיצוניות המידות לחיצוניות המלכות, כפי שממשיך ומפרט. **בְּחִינַת פָּנִים בְּפָנִים, הַיְינוּ] שֶׁיִּהְיֶה מַלְכוּת מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת דִּזְעִיר וְכוּ׳, וְכַמָּשָׁל אֲשֶׁר** תלמיד **אֶחָד מְקַבֵּל דְּבַר חָכְמָה מִפִּי הֶחָכָם** המלמד **עַצְמוֹ** שזו היא השפעה פנימית וישירה. **וְיֵ֣שׁ שֶׁמְּקַבְּלִים** את השפע הבא מ׳זעיר אנפין׳ למלכות, לא באופן פנימי וישיר, מפנימיות המקבל לפנימיות המשפיע, אלא מקבלים **מִבְּחִינַת אֲחוֹרַ֣יִם** וחיצוניות של המשפיע וזו השפעה שלא באה מחסד וגבורה ותפארת ישירות אלא **עַל יְדֵי בְּחִינַת נֵצַח הוֹד יְסוֹד,** שהן הדרגות הנמוכות יותר והחיצוניות יותר של המידות **כַּמָּשָׁל שֶׁמְּקַבְּלִים** את **הַשֵּׂכֶל** שהחכם משפיע, לא ישירות מפי החכם אלא **מִפִּי הַכָּתָב וְכוּ׳, דְּאַף שֶׁהַשֵּׂכֶל מְלוּבָּשׁ בִּכְתָב,** ואכן הכתב מכיל את השכל ואפשר לקבל את הלימוד מהחכם גם מתוך הכתב **אַף עַל פִּי כֵן, הַקַּבָּלָה** של השפעת החכם **הִיא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַ֣יִם עַל יְדֵי בְּחִינַת [נֵצַח הוֹד יְסוֹד, אוֹ לְמַטָּה יוֹתֵר בְּחִינַת] עֲשִׂיָּה** שהיא ענין חיצוני אפילו לגבי נצח הוד יסוד שהן חיצוניות לגבי פנימיות המידות

18) ראה רמב״ם הל׳ תשובה פ״ח ה״ב. תניא שבהערה 5. 19) ישעי׳ ו, ב. 20) ראה ביאוה״ז שם ע׳ תא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

[וּבִכְּפָרָט שֶׁגַּם הַמְקַבֵּל מְקַבֵּל עַל יְדֵי בְּחִינַת הַנֵּצַח הוֹד יְסוֹד היינו החיצוניות **שֶׁלּוֹ** של המקבל עצמו, ולכן המשכה זו נקראת השפעה בדרך ״אחור באחור״, היינו השפעה מחיצוניות המשפיע לחיצוניות המקבל, כאמור לעיל].

וְהִנֵּה בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אודות ענינו של ראש השנה **נֶאֱמַר**[21] בתהילים ״תקעו בחודש שופר״ **בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ**, ומלשון הכתוב ״בכסה״ למדים שבראש השנה יש ענין של כיסוי והסתר, כפי שממשיך ומבאר, **וְכַמָּשָׁל אִם הַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְהַטִּיל אֵימָה, הוּא מִסְתַּתֵּר,** בשונה ממצב בו המלך מתגלה שאז אנשי המדינה חשים יותר קירוב כלפי המלך ופחות פחד ואימה, **וְכָל הָעוֹלָמוֹת קִיּוּמָם הוּא רַק עַל יְדֵי קִיסְטָא דְּחַיּוּתָא**[22], ובנמשל, ענין ההסתר בראש השנה משמעו שקיום העולמות הוא רק על ידי חיות מועטת ביותר (כלשון הזוהר לגבי החיות המועטת שיש בגוף בעת השינה שהיא ״קיסטא דחיותא״ בלבד) **וּמְקַבֶּלֶת** ספירת המלכות מקבלת חיות והשפעה **מִבְּחִינַת נֵצַח הוֹד יְסוֹד בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם** והחיצוניות של המידות. **וְיֵשׁ שֶׁהַמְקַבֵּל מְקַבֵּל רַק מִבְּחִינַת נֵצַח הוֹד יְסוֹד,** כלומר, לא רק שההשפעה מהמשפיע היא מחיצוניות המשפיע אלא גם המקבל, מקבל את ההשפעה בחיצוניות שלו **וְאָז** כאשר ההשפעה היא מחיצוניות המקבל לחיצוניות המשפיע **נִקְרָא אָחוֹר בְּאָחוֹר. וּכְשֶׁהַמַּלְכוּת בְּשִׂמְחָה, אֲזַי הוּא** כבר לא ״בכסה״ אלא **בְּהִתְגַּלּוּת וְעוֹשֶׂה סְעוּדָה וְכוּ׳, וְאָז** בעת השמחה והגילוי **נִקְרָא** כלשון הכתוב בשיר השירים **יְמִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי**[23] ענין הקירוב והגילוי **בְּחַג הַסּוּכּוֹת** שהוא זמן השמחה **וְכוּ׳**[24]. **וְלָכֵן בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה צָרִיךְ לִקְרֹא אֶת הַמֶּלֶךְ** להזמין אותו ולבקש ממנו **שֶׁיַּחֲזִיר פָּנָיו לָנוּ** ולא ימשיך להסתתר ״בכסה״, **וּלְהַמְשִׁיךְ** ולעורר אצל הקדוש ברוך הוא **תַּעֲנוּג** מהבריאה, תענוג שיהיה נמשך **מִמְּקוֹר כָּל הַתַּעֲנוּגִים** והקריאה הזו והמשכת התענוג היא **עַל יְדֵי** אמירת **פְּסוּקֵי תוֹרָה,** ״אמרו לפני מלכיות״, וטעם הדבר שההמשכה וההתעוררות היא על ידי פסוקי התורה הוא מפני מעלתה המיוחדת של התורה כי, כלשון הזוהר, **אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת**[25], התורה מהחכמה יוצאת ונמשכת **וְשָׁרְשָׁהּ**[26] ושורש התורה **לְמַעְלָה** הוא ממדריגה גבוהה יותר מהחכמה, **מִבְּחִינַת כֶּתֶר** כתר עליון שלמעלה מעשר הספירות ובבחינת הכתר עצמה **בְּחִינַת עַתִּיק** מדריגת ״עתיק יומין״ (שהיא הדרגה הנעלית והפנימית ב״כתר״ עצמו) **וְכוּ׳.**

רַק זֶה אמירת פסוקי התורה **בִּלְבַד אֵינוֹ מַסְפִּיק** כדי לעורר אצל הקדוש ברוך הוא תענוג מהבריאה ולהביא להמשכת חיות חדשה לעולם על ידי ספירת המלכות, **כִּי מַלְכוּת הִיא בְּחִינַת דִּבּוּר,** וכפי שנרמז בלשון הכתוב **בִּדְבַר הֲוָיָ׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ**[27], היינו שהבריאה היתה על ידי דיבורו של הקדוש ברוך הוא והמשכת החיות והשפע לעולמות על ידי ספירת המלכות היא באמצעות הדיבור, **וְאֵין חָבוּשׁ מַתִּיר [אֶת עַצְמוֹ]**[28], וכשם שאדם שחבוש וקשור בחבלים אינו יכול להתיר את עצמו אלא זקוק לאחרים שיתירו ויפתחו את הקשרים שקושרים אותו, כך אי אפשר לפעול את המשכת הדיבור העליון ואת התחדשות הבריאה על ידי זה באמצעות הדיבור של פסוקי התורה בלבד, **לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם כֵּן** מלבד הדיבור ובנוסף לו **שׁוֹפָר, דְּהַיְינוּ תְּקִיעָה, קוֹל פָּשׁוּט,** שהוא ביטוי של **רְעוּתָא דְּלִבָּא,** רצון הלב המוציא ומבטא את הרצון **מֵהֶעְלֵם הַלֵּב לְגִילּוּי,** ועל פי דברי הזוהר **וְרוּחַ אַיְיתִי רוּחַ וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ**[29], רוחו של האדם למטה מעוררת וממשיכה מלמעלה את רוחו של הקדוש ברוך הוא, כביכול (ובלשון אדמו״ר הזקן בספר התניא פרק מז: ״... אין מונע לנו מדביקות הנפש ביחודו ואורו יתברך אלא הרצון שאם אין האדם רוצה כלל חס־ושלום לדבקה בו כו׳, אבל מיד שרוצה ומקבל וממשיך עליו אלקותו יתברך ואומר ה׳ אלהינו ה׳ אחד, הרי ממילא נכללת נפשו ביחודו יתברך דרוח אייתי רוח ואמשיך רוח...״), והרוח העליונה נמשכת **מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי,** וגילוי ה׳רעותא דליבא׳, רצון הלב, של האדם מעורר הארה והמשכה **מִבְּחִינַת רָצוֹן** העליון **וְכוּ׳.**

---

1 בְּחִינַת] עֲשִׂיָּה [וּבִכְּפָרָט שֶׁגַּם הַמְקַבֵּל מְקַבֵּל עַל
2 יְדֵי בְּחִינַת הַנֵּצַח הוֹד יְסוֹד שֶׁלּוֹ].
3 **וְהִנֵּה** בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה נֶאֱמַר[21] בַּכֶּסֶה לְיוֹם חַגֵּנוּ,
4 וְכַמָּשָׁל אִם הַמֶּלֶךְ רוֹצֶה לְהַטִּיל אֵימָה,
5 הוּא מִסְתַּתֵּר, וְכָל הָעוֹלָמוֹת קִיּוּמָם הוּא רַק עַל
6 יְדֵי קִיסְטָא דְּחַיּוּתָא[22], וּמְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת נֵצַח
7 הוֹד יְסוֹד בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם. וְיֵשׁ שֶׁהַמְקַבֵּל מְקַבֵּל
8 רַק מִבְּחִינַת נֵצַח הוֹד יְסוֹד, וְאָז נִקְרָא אָחוֹר
9 בְּאָחוֹר. וּכְשֶׁהַמַּלְכוּת בְּשִׂמְחָה, אֲזַי הוּא
10 בְּהִתְגַּלּוּת וְעוֹשֶׂה סְעוּדָה וְכוּ׳, וְאָז נִקְרָא יְמִינוֹ
11 תְּחַבְּקֵנִי[23] בְּחַג הַסּוּכּוֹת וְכוּ׳[24]. וְלָכֵן בְּרֹאשׁ
12 הַשָּׁנָה צָרִיךְ לִקְרֹא אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁיַּחֲזִיר פָּנָיו לָנוּ,
13 וּלְהַמְשִׁיךְ תַּעֲנוּג מִמְּקוֹר כָּל הַתַּעֲנוּגִים עַל יְדֵי
14 פְּסוּקֵי תוֹרָה, אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת[25],
15 וְשָׁרְשָׁהּ[26] לְמַעְלָה מִבְּחִינַת כֶּתֶר בְּחִינַת עַתִּיק
16 וְכוּ׳. רַק זֶה בִּלְבַד אֵינוֹ מַסְפִּיק, כִּי מַלְכוּת הִיא
17 בְּחִינַת דִּבּוּר, בִּדְבַר הֲוָיָ׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ[27], וְאֵין
18 חָבוּשׁ מַתִּיר [אֶת עַצְמוֹ][28], לָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם
19 כֵּן שׁוֹפָר, דְּהַיְינוּ תְּקִיעָה, קוֹל פָּשׁוּט, רְעוּתָא
20 דְּלִבָּא, מֵהֶעְלֵם הַלֵּב לְגִילּוּי, וְרוּחַ אַיְיתִי רוּחַ
21 וְאַמְשִׁיךְ רוּחַ[29], מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי, מִבְּחִינַת
22 רָצוֹן וְכוּ׳.

21) תהלים פא, ד. וראה ר״ה ח, סע״א ואילך. ביצה טז, א. 22) ראה זח״א פג, א. 23) שה״ש ב, ו. ח, ג. 24) ראה פע״ח שער ר״ה ספ״א. שער הסוכות פ״ד. לקו״ת דרושי סוכות עט, א־ב. שמע״צ פז, סע״א. ועוד. 25) זח״ב סב, א. פה, א. קכא, א. 26) לקו״ת במדבר ז, א. ובכ״מ. 27) תהלים לג, ו. 28) ברכות ה, ב. 29) ראה זהר ח״ב קסב, ב. ח״א צט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְעַל יְדֵי שׁוֹפָר דַּוְקָא,** והתעוררות הרצון להמשיך חיות מחודשת לעולמות בראש השנה היא דוקא על ידי תקיעת שופר, והמשמעות הפנימית של הדברים היא, **כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ** בכללות הבריאה ארבעה חלקים **דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, וְדוֹמֵם הוּא בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה** ביותר מבין הארבעה וצומח נעלה מהדומם והחי נעלה מהצומח והמדבר נעלה מהחי, ולפי זה לכאורה הדומם היה צריך לקבל חיות מהצומח, הצומח מהחי והחי מהמדבר **וְאַף עַל פִּי כֵן [הַצּוֹמֵחַ** למעשה הרי זה להיפך **מְקַבֵּל** חיות **מֵהַדּוֹמֵם** הנחות ממנו שהרי הצמיחה היא על ידי כוח הצומח שבארץ שהיא דומם **וְ]הַחַי נִיזּוֹן מֵהַצּוֹמֵחַ,** שהרי בעלי חיים אוכלים מגידולי הקרקע **וְהַמְדַבֵּר** ניזון **מֵחַי** שהרי בני אדם אוכלים מזון מהחי **כַּיָּדוּעַ וְכוּ׳, וְהוּא** וטעם הדבר שכל סוג ניזון ומקבל חיות מהסוג הנחות ממנו והצומח ניזון מהדומם הוא **כִּי בְּשָׁרְשׁוֹ** ומקורו למעלה באלקות **הַדּוֹמֵם** נמשך ובא **מִבְּחִינָה גְבוֹהָּ שֶׁבְּכוּלָּם,** למעלה משורש הצומח ואפילו למעלה משורש החי והמדבר, ושורש הדומם הוא **בִּבְחִינַת עוֹלַם הַתּוֹהוּ,** כמבואר בקבלה וחסידות, קודם בריאת העולם הזה, על פי הרצון העליון, באופן שנברא בפועל כ׳עולם התיקון׳ של אורות המתלבשים בכלים, היה ׳עולם התוהו׳ שבו היו אורות מרובים וכלים מועטים ו׳עולם התוהו׳ נעלה מ׳עולם התיקון׳, וכיון ששורש הדומם הוא מעולם התוהו, לכן למעשה הצומח, שהוא סוג נבראים נעלה מהדומם, ניזון מן הדומם הנחות ממנו, **כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁבַּקַּיִץ** שאז היא עונת הצמיחה והפירות **בָּא הִתְגַּלּוּת** של צמיחה חדשה **מֵאַיִן לְיֵשׁ דַּוְקָא מִבְּחִינַת דּוֹמֵם, שֶׁצּוֹמֵחַ שָׁם** בארץ הדוממת **כָּל הָעֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת, כִּי הַגְּבוֹהָּ שֶׁבְּכוּלָּם** בשורשו, היינו הדומם ששורשו מעולם התוהו **יוֹכַל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל** ולרדת **יוֹתֵר מַטָּה מַטָּה וְכוּ׳** ולכן בירידתו למטה, הדומם הבא מהשורש הגבוה ביותר, הוא הסוג הנחות ביותר בבריאה. **וְאֲצֶל אָדָם** ששורשו מ׳עולם התיקון׳ **יֵשׁ בְּחִינַת הַתִּיקּוּן, דְּהַיְינוּ הַנֶּפֶשׁ אֱלֹקִית שֶׁבּוֹ,** שהיא **בְּחִינַת מָ״ה הַמְבָרֵר,** כמבואר בתורת הסוד, שם הוי׳ במילוי אותיות א׳ (יו״ד – ה״א – וא״ו – ה״א) הוא בגימטריא 45 והוא שם ׳מ״ה׳, ושם זה קשור לבירור ניצוצות הקדושה שנפלו בעולמות התחתונים ועל ידי הבירור נמשך אור נעלה ביותר, אור של תהו המתלבש בכלים של תיקון.

וְיֵשׁ בּוֹ באדם, מלבד הנפש האלוקית, **גַּם כֵּן בְּחִינַת נוֹגַהּ,** הנפש

ביאור בדרך אפשר

הבהמית ששורשה מקליפת ׳נוגה׳ (קליפה שמעורב בה גם טוב ולכן נקראת ׳נוגה׳ שמשמעו אור) **הַנִּקְרָא** החלק המתברר, הנפש הבהמית, נקרא **צֶלֶם וְכוּ׳, הַמִּתְבָּרֵר.** (וכמבואר ב׳מאמרי אדמו״ר הזקן׳ תקס״ו: ״... דנפש האלקית... ירדה למטה ונתלבשה בלבושים והיכלות דנוגה שמעורב טוב ורע והוא הנקרא צלם... ולבוש זה הנקרא צלם מתברר גם הוא מן התערובת טוב ורע שיש בו על ידי שנשמה האלקית נתלבשה בו והיינו שנקרא בחינת ממוצע כי על ידי הבירור שלו מברר הוא אחר כך לנפש הבהמיות שרובו ככולו רע לגמרי, כי הנה הנפש השכלית הרי יש בכחה לעשות טוב ולמאוס ברע כמו לייגע השכל והמדות שלה בגדולת ה׳ ותורתו ועבודתו וכמו כן להיפך שיש בה מחלק תערובות רע כמו החכם להרע כמו שכתוב חכמים המה להרע והכל בשכל של נפש המשכלת משום דשרשה מהיכלות דנוגה שמעורב טוב ורע ויש להם השגה באלקות ובחינת ביטול כו׳, וגם יש בהם מחלק הרע להיות בבחינת הפירוד... לפעמים מתבוננת בהשגות אלקות ומתפעלת באהבה ויראה וביטול ולפעמים בהיפוך כו׳ ובהתהפכות שלה לטוב וקדושה נקרא בירור הצלם ואז בכחה לברר גם הנפש הטבעית החיונית שהוא כמו רוח הבהמה ממש בתאוה גופנית וכו׳...״).

וְלָכֵן בגלל מעלת החי הגבוה בשורשו ממעלת המדבר, ומטעם זה המדבר ניזון מן החי, **בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים הָיָה אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר**[30] (כדברי הגמרא לגבי קיום הציווי ׳ושמחת בחגך׳ ביום טוב, ״בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר, שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה׳ אלקיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש״) והרי הבשר הוא **בְּחִינַת חַי, כִּי, כְּשֶׁנִּתְבָּרֵר בְּחִינַת נוֹגַהּ** בהפרדת הטוב מהרע שהקליפת ׳נוגה׳ והעלאתו לקדושה **אָז יֵשׁ שִׂמְחָה** מהחידוש וההפלאה שבדבר, **כִּי בְּשָׁרְשׁוֹ הוּא** בחינת החי שבירידתו למטה הוא מקליפת נוגה, בשרשו הרוחני למעלה, **גְּבוֹהָּ יוֹתֵר וְכוּ׳** כי שורש החי הוא מעולם התוהו הגבוה יותר מעולם התיקון שממנו שורש האדם.

וְלָכֵן בגלל מעלת החי והחידוש שבבירור וזיכוך החי **עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר** שהוא קרן איל, מן החי, **יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיךְ** ולעורר ולגלות **בְּחִינַת תַּעֲנוּג** האלוקי העליון **וְכוּ׳ מִמְּקוֹר הַתַּעֲנוּג, שַׁפְּרוּ מַעֲשֵׂיכֶם וְכוּ׳**[31], כי השופר רומז לכך שעל ידי שבני ישראל משפרים את מעשיהם, נמשך להם אור ושפע מלמעלה, כדברי המדרש על הכתוב בתהלים ״תקעו

ד) **וְעַל** יְדֵי שׁוֹפָר דַּוְקָא, כַּיָּדוּעַ שֶׁיֵּשׁ דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי מְדַבֵּר, וְדוֹמֵם הוּא בְּחִינָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְאַף עַל פִּי כֵן [הַצּוֹמֵחַ מְקַבֵּל מֵהַדּוֹמֵם וְ]הַחַי נִיזּוֹן מֵהַצּוֹמֵחַ, וְהַמְדַבֵּר מֵחַי כַּיָּדוּעַ וְכוּ׳, וְהוּא כִּי בְּשָׁרְשׁוֹ הַדּוֹמֵם מִבְּחִינָה גְבוֹהָּ שֶׁבְּכוּלָּם, בִּבְחִינַת עוֹלַם הַתּוֹהוּ, כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁבַּקַּיִץ בָּא הִתְגַּלּוּת מֵאַיִן לְיֵשׁ דַּוְקָא מִבְּחִינַת דּוֹמֵם, שֶׁצּוֹמֵחַ שָׁם כָּל הָעֲשָׂבִים וְאִילָנוֹת, כִּי הַגְּבוֹהָּ שֶׁבְּכוּלָּם יוּכַל לְהִשְׁתַּלְשֵׁל יוֹתֵר מַטָּה מַטָּה וְכוּ׳. וְאֲצֶל אָדָם יֵשׁ בְּחִינַת הַתִּיקּוּן, דְּהַיְינוּ הַנֶּפֶשׁ אֱלֹקִית שֶׁבּוֹ, בְּחִינַת מָ״ה הַמְבָרֵר, וְיֵשׁ בּוֹ גַּם כֵּן בְּחִינַת נוֹגַהּ, הַנִּקְרָא צֶלֶם וְכוּ׳, הַמִּתְבָּרֵר. וְלָכֵן בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּים הָיָה אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר[30], בְּחִינַת חַי, כִּי, כְּשֶׁנִּתְבָּרֵר בְּחִינַת נוֹגַהּ אָז יֵשׁ שִׂמְחָה, כִּי בְּשָׁרְשׁוֹ הוּא גְּבוֹהָּ יוֹתֵר וְכוּ׳. וְלָכֵן עַל יְדֵי הַשּׁוֹפָר יְכוֹלִים לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת תַּעֲנוּג וְכוּ׳ מִמְּקוֹר הַתַּעֲנוּג, שַׁפְּרוּ מַעֲשֵׂיכֶם וְכוּ׳[31], וְעַל יְדֵי

---

30) פסחים קט, א. 31) ראה ויק״ר פכ״ט, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בחודש שופר״ - ״בחדש זה תחדשו מעשיכם בשופר, בחדש הזה שפרו מעשיכם, אמר להן הקדוש ברוך הוא לישראל אם שפרתם מעשיכם הריני נעשה לכם כשופר הזה, מה שופר זה מכניס בזו ומוציא בזו כך אני עומד מכסא הדין ויושב על כסא רחמים והופך לכם מדת הדין למדת רחמים״, **וְעַל יְדֵי הָאָדָם וְהַשּׁוֹפָר, הַמְבָרֵר** האדם, המדבר העושה את פעולת הבירור **וּמִתְבָּרֵר** השופר מן החי המתברר, **הַעֲלָאַת מַיִין נוּקְבִין** התעלות והתעוררות מלמטה **מִתּוֹהוּ וְתִיקוּן, מַמְשִׁיכִים** על ידי ההתעוררות מלמטה ממשיכים אור ושפע וחיות מלמעלה **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. וְזֶהוּ** המשמעות הפנימית של הכתוב בתורה אודות התורה והמצוות ׳קרוב אליך הדבר מאד׳ **בְּפִיךָ** על הדיבור באמירת פסוקי מלכויות **וּבִלְבָבְךָ** על ידי רעותא דליבא, רצון הלב **וְכוּ׳**[32] כמבואר לעיל.

וממשיך ומבאר פרטים נוספים לגבי אופן התעוררות הרצון העליון להחיות את העולמות על ידי שבני ישראל תוקעים בשופר. **אַךְ עַל יְדֵי תְּקִיעָה בִּלְבַד,** ללא ה׳שברים׳, כפי שיבואר להלן, **דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכָה קוֹל פָּשׁוּט מִמָּקוֹר הָעֶלְיוֹן,** כלומר, על ידי התעוררות מלמטה שבאה לביטוי בקול פשוט (שהוא ענין רצון הלב, כמבואר לעיל) הפועלת המשכה וגילוי של ׳קול פשוט׳ (ענין הרצון) העליון האלוקי **לֹא הָיוּ הַנִּבְרָאִים יְכוֹלִים לְקַבֵּל** ולקלוט ולהכיל את ההמשכה מלמעלה, כי גילוי זה מלמעלה הוא, כלשון הכתוב **פַּחַד יִצְחָק וְכוּ׳**[33], היינו גילוי שמעורר אימה ופחד ואי אפשר לעמוד בו ואם תהיה רק המשכה זו לבדה, הנבראים יתבטלו ולא יוכלו להתקיים **וּכְמוֹ שֶׁהוֹשִׁיט** הקדוש ברוך הוא **אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶן** בין המלאכים **וּשְׂרָפָם**[34], כדברי הגמרא ״בשעה שביקש הקדוש ברוך הוא לבראות את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה מעשיו [של האדם], אמר להן כך וכך מעשיו, אמרו לפניו רבונו של עולם מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו, הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם״, וה׳שריפה׳ ששרף הקדוש ברוך הוא את המלאכים היא **עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת אוֹר הַגָּנוּז** אור נעלה שמפני מעלתו הוא גנוז ונעלם ואינו מתגלה **יוֹתֵר מִכְּלִי קַבָּלָתָן** וכשהאיר עליהם אור זה נתבטלו לגמרי ו׳נשרפו׳, **וְיֵשׁ מַלְאָכִים שֶׁנִּבְרָאִים בְּכָל יוֹם וּבְטֵלִין,** והטעם שבטלין הוא משום שאינם יכולים לקבל ולהכיל את האור המאיר עליהם **וְזֶהוּ מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה**[35], כדברי הזוהר על הכתוב במעשה בראשית ׳תדשא הארץ דשא עשב׳ שהארץ הוציאה צבאות קדושים, היינו מלאכים, וזהו סוד הכתוב בתהילים ׳מצמיח חציר לבהמה׳ שהיא בהמה הרובצת על אלף הרים ומגדלים בכל יום חציר, והחציר ההוא, המלאכים שליטים בו לפי שעה ועומדים למאכל אותה בהמה כי יש אש אוכלת אש, וכדברי הזוהר במקום אחר, לגבי סוד הקרבנות הבאים מהבהמה **גָּמַע לְהוֹן בִּגְמִיעָא חֲדָא**[36], שותה אותם בשתיה אחת, כאמור בזוהר שם שיש ׳בהמה׳ הרובצת על אלף הרים ואוכלת בכל יום אלף הרים, ונקראים (בלשון הכתוב בתהלים) ׳בהמות בהרי אלף׳, ועל זה למדנו שיש בהמה שאוכלת בהמה. וממה נעשו, מאש, ואת כולם הבהמה ההיא לוחכת בלחיכה אחת, וזהו שכתוב (בתורה) ׳כי ה׳ אלקיך אש אוכלה הוא, א־ל קנא׳, ואת כל מי הירדן שנתמלא בשש שנים, היא שותה בגמיעה אחת, זהו שכתוב (באיוב) ׳יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו׳, **עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת אוֹר כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְיֵשׁ מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים** כלשון הכתוב לגבי קרשי המשכן **עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים וְכוּ׳**[37], **וְזֶהוּ** שאומרים בברכות קריאת שמע שהקדוש ברוך הוא **יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו וְכוּ׳**[38], והכוונה היא שיש סוגים רבים ושונים של מלאכים וכולם הם בביטול ובפחד מהקדוש ברוך הוא **וּכְשֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד** בימות המשיח **הִתְגַּלּוּת** של האלוקות בעולם **כְּתִיב**[39] בנבואת ישעיה **וּבָאוּ** הנבראים **בִּמְעָרוֹת צוּרִים וְכוּ׳** כדי להסתתר **מִפְּנֵי פַּחַד** שיפול עליהם מהתגלות האלוקות **וְכוּ׳** ונמצא שהתקיעה בלבד מעוררת פחד, כי הנבראים לא יכולים להתקיים כשיש גילוי אלוקות גדול כל כך. **וְלָכֵן** כשתוקעים בשופר בראש השנה לא מסתפקים בתקיעה בלבד אלא תוקעים גם **שְׁבָרִים,** וענין השברים הוא **לְתַבְרָא תּוּקְפֵיהּ**[8], לשבור את התוקף של הדין הקשה, כמבואר בזוהר, **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של הכתוב בתהילים **אַתָּה** הקדוש ברוך הוא **פּוֹרַרְתָּ** שברת לפירורים **בְּעָזְּךָ** בכוח שלך **וְכוּ׳**[40], **לִהְיוֹת** הדין הקשה נשבר להיות **בְּחִינַת פֵּירוּר.**

ואחרי התקיעה והשברים באה התרועה וכעת יבאר את ענין התרועה. **וּתְרוּעָה הוּא** כדברי הגמרא **יַלּוּלֵי יַלִּיל**[41], קול של בכי ויללות, והכוונה היא כדי **לְעוֹרֵר רַחֲמִים** של הקדוש ברוך הוא לרחם על בני ישראל, והכוונה לרחמים מיוחדים שמקורם ושרשם הוא **מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה**

1 הָאָדָם וְהַשּׁוֹפָר, הַמְבָרֵר וּמִתְבָּרֵר, הַעֲלָאַת מַיִין
2 נוּקְבִין מִתּוֹהוּ וְתִיקוּן, מַמְשִׁיכִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.
3 וְזֶהוּ בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ וְכוּ׳[32]. אַךְ עַל יְדֵי תְּקִיעָה
4 בִּלְבַד, דְּהַיְינוּ הַמְשָׁכָה קוֹל פָּשׁוּט מִמָּקוֹר
5 הָעֶלְיוֹן, לֹא הָיוּ הַנִּבְרָאִים יְכוֹלִים לְקַבֵּל, פַּחַד
6 יִצְחָק וְכוּ׳[33], וּכְמוֹ שֶׁהוֹשִׁיט אֶצְבָּעוֹ בֵּינֵיהֶן
7 וּשְׂרָפָם[34], עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת אוֹר הַגָּנוּז יוֹתֵר מִכְּלִי
8 קַבָּלָתָן, וְיֵשׁ מַלְאָכִים שֶׁנִּבְרָאִים בְּכָל יוֹם
9 וּבְטֵלִין, וְזֶהוּ מַצְמִיחַ חָצִיר לַבְּהֵמָה[35], גָּמַע לְהוֹן
10 בִּגְמִיעָא חֲדָא[36], עַל יְדֵי הִתְגַּלּוּת אוֹר כַּנִּזְכָּר
11 לְעֵיל, וְיֵשׁ מַלְאָכִים הַנִּקְרָאִים עֲצֵי שִׁטִּים
12 עוֹמְדִים וְכוּ׳[37], וְזֶהוּ יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר
13 מְשָׁרְתָיו וְכוּ׳[38], וּכְשֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד הִתְגַּלּוּת
14 כְּתִיב[39] וּבָאוּ בִּמְעָרוֹת צוּרִים וְכוּ׳ מִפְּנֵי פַּחַד
15 וְכוּ׳. וְלָכֵן שְׁבָרִים, לְתַבְרָא תּוּקְפֵיהּ[8], וְזֶהוּ אַתָּה
16 פּוֹרַרְתָּ בְּעָזְּךָ וְכוּ׳[40], לִהְיוֹת בְּחִינַת פֵּירוּר.
17 וּתְרוּעָה הוּא יַלּוּלֵי יַלִּיל[41], לְעוֹרֵר רַחֲמִים מִשְּׁלֹשׁ

32) נצבים ל, יד. 33) ויצא לא, מב. 34) סנהדרין לח, ב. 35) תהלים קד, יד. וראה זהר ח״א יח, ב. ח״ג ריז, א. סה״מ תרס״ג ח״ב ע׳ נא. 36) ראה זח״ג קנד, ב. רמ, ב. סה״מ שם. 37) תרומה כו, טו. ויקהל לו, כ. זח״ב קסט, א. וראה שמו״ר פל״ג, ד. פל״ה, ו. 38) בברכות ק״ש. וראה טור או״ח סנ״ט. 39) ישעי׳ ב, יט. 40) תהלים עד, יג. 41) ראה ר״ה לג, ב. לד, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מִדּוֹת האמורות בתורה (ה׳, ז׳ א־ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה׳) **וְכוּ׳. וְעַל יְדֵי זֶה** שתחילה תוקעים תקיעה (הפועלת את התעוררות הרצון והתעוררות העונג מהנבראים) ושברים (הפועלים את שבירת תוקף הדין) ותרועה (המעוררת רחמים), שכל זה הוא פעולה של העלאה מלמטה למעלה באתערותא דלתתא, **אַחַר כָּךְ** תוקעין **תְּקִיעָה אַחֲרוֹנָה** שיהיה המשכה והשפעה **מִמַּעְלָה לְמַטָּה, שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בְּחִינַת רָצוֹא** בהתעלות מלמטה למעלה **וָשׁוֹב** בהמשכה מלמעלה למטה, כי זהו הסדר הראוי להארה והמשכה ב׳סדר השתלשלות׳ שכל בחינה יש לה ׳רצוא׳ להתעלות מלמטה למעלה׳ ו׳שוב׳ שהוא הירידה וההמשכה מלמעלה למטה **(עַד כָּאן לְשׁוֹן הַמַּאֲמָר** שאמר רבנו הזקן בשנת תקס״ו).

ה) וְהִנֵּה בְּמַאֲמַר רַבֵּינוּ הַזָּקֵן הַנִּזְכָּר לְעֵיל המדבר אודות המשכת החיות לעולמות על ידי ספירת המלכות **זֶה בְּעִנְיַן מַלְכוּת דַּאֲצִילוּת כוּ׳. אֲבָל בֶּאֱמֶת כֵּן הוּא גַּם בְּמַדְרֵיגוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי (הֶעְכֵּר הֶעְכֵּר אוֹן נָאוּךְ הֶעְכֵּר)** יותר למעלה, יותר למעלה ועוד יותר למעלה), כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה חוֹזֵר הַדָּבָר לְקַדְמוּתוֹ כוּ׳,** והרצון האלוקי להחיות את העולמות חוזר למקורו ומתעלם **הֲרֵי אֵין הַכַּוָּנָה בָּזֶה לְהִתְכַּלְּלוּת וְהֶעְלֵם בִּלְבַד, אֶלָּא לְסִילּוּק** של הרצון הזה **לְגַמְרֵי. וּכְפִי שֶׁמְּבָאֵר כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי חָמִי אַדְמוֹ״ר** הרבי הריי״צ **(בְּהֶמְשֵׁכִים** קבוצות מאמרים המהוים המשך אחד **דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה)**[42], **שֶׁהַסִּילּוּק דִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת** בשלהי השנה החולפת **הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם שֶׁאֵינוֹ בִּמְצִיאוּת,** התעלמות כל כך גדולה עד שהדבר כלל לא קיים **שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לְהֶעְלֵם שֶׁיֶּשְׁנוֹ בִּמְצִיאוּת,** ו׳העלם שאינו במציאות׳ הוא התעלמות לחלוטין, ואינו דומה כלל ל׳העלם שישנו במציאות׳ שלמרות שנעלם ואינו בגילוי, עדיין ׳ישנו במציאות׳ **שֶׁזֶּהוּ דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן** האמור לגבי חזרת הדברים לקדמותם בסיום השנה **הֶעְלֵם וְסִילּוּק הַמַּלְכוּת, הַיְינוּ שֶׁהַהֶעְלֵם דְּמַלְכוּת הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל סִילּוּק, שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ כוּ׳ (עֵס וֶוערְט אוֹיס מְצִיאוּת** שחדל מלהיות מציאות), **וּכְמוֹ הַסִּילּוּק שֶׁבְּעִנְיַן הַצִּמְצוּם** המבואר בקבלה וחסידות לגבי הצמצום הראשון באור האין סוף שאיננו רק התעלמות האור ומיעוט וצמצום האור במידה מסוימת אלא סילוק מוחלט. **וּמִזֶּה** מכך שהעלם המלכות בסוף השנה הוא באופן של ׳סילוק׳ **מוּבָן, שֶׁהֶעְלֵם וְסִילּוּק הַמַּלְכוּת הוּא לֹא רַק בְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת, אֶלָּא גַּם בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבַּמַּלְכוּת,** גם המדריגות שלמעלה מעלה מעולם האצילות, **עַד בְּחִינַת מַלְכוּת דְּאֵין סוֹף** שגם שם הרצון לעולמות מתעלם ורק על ידי עבודת בני ישראל בראש השנה, חוזר ומתחדש.

ו) אָמְנָם עַל פִּי זֶה שבסיום השנה יש התעלמות של הרצון האלוקי מהעולמות ובראש השנה יש התחדשות כמו בתחילת הבריאה בפעם הראשונה **יוּקְשֶׁה יוֹתֵר מַדּוּעַ נִקְבַּע רֹאשׁ הַשָּׁנָה** יום א׳ בחודש תשרי **בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית דַּוְקָא, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן,** שנברא ביום השישי לבריאה **וְלֹא בְּכ״ה בֶּאֱלוּל,** היום הראשון של ששת ימי בראשית, **שֶׁאָז הָיְתָה** ההתחלה **בְּרִיאַת כָּל הָעוֹלָם**[43], **הֲרֵי עִנְיָנוֹ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הוּא הֶעְלֵם וְסִילּוּק הַמַּלְכוּת עַד לְשָׁרְשָׁהּ הָרִאשׁוֹן** של ספירת המלכות, בחינת מלכות דאין סוף, **וּמִשָּׁם** משורשה הראשון של המלכות, **מִתְחַדֶּשֶׁת כְּלָלוּת הַמְּשֻׁכָּה לָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ בְּהַתְחָלַת הַבְּרִיאָה** בפעם הראשונה, **וְאִם כֵּן, הָיוּ צְרִיכִים לִקְבּוֹעַ רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּכ״ה בֶּאֱלוּל, שֶׁבּוֹ הָיְתָה** ההתחלה של **הִתְהַוּוּת כָּל הַנִּבְרָאִים, וְלָמָּה נִקְבַּע**

---

42) סה״מ תרצ״ט ע׳ 18 ואילך. תש״ח ע׳ 54. ועוד. 43) ויק״ר רפכ״ט. תוד״ה לתקופות — ר״ה ח, א. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, שֶׁבּוֹ ביום השישי **נִתְהַוָּה רַק הַגּוּף שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן (שֶׁהֲרֵי הַנְּשָׁמוֹת** של אדם הראשון ושל כל בני ישראל **הָיוּ** קיימות **כְּבָר קוֹדֶם יוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְקוֹדֶם כְּלָלוּת הַבְּרִיאָה, כְּמַאֲמַר**[44] המדרש **מַחְשַׁבְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל קָדְמָה לְכָל דָּבָר,** והמחשבה העליונה על הנשמות בראה את הנשמות, וזה היה לפני בריאת העולם וכל הדברים שבו **וּמַה שֶּׁנִּתְחַדֵּשׁ בְּיוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן הוּא רַק מְצִיאוּת הַגּוּף)** ולמה אם כן ראש השנה נקבע דוקא ביום בריאת גוף האדם ולא ביום שהתחילה כללות הבריאה.?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה, תַּכְלִית המטרה של **הַהִתְהַוּוּת** של העולם הזה התחתון **הוּא** כדברי המדרש **שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה** מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה **בַּתַּחְתּוֹנִים**[10], דוקא בעולם הזה שהוא העולם התחתון והנחות ביותר שאין תחתון ממנו **דְּמִפְּנֵי מַה נִּתְאַוָּה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים**[45], **וְכַמְבוֹאָר**[46] בחסידות בשם רבנו הזקן **אַז אוֹיף אַ תַּאֲוָה אִיז קֵיין טַעַם נִיטָא,** שעל ׳תאוה׳ אין טעם ונימוק המובן בהיגיון **אַךְ זֹאת אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁטַּעַם הַבְּרִיאָה הוּא לְפִי שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְהַתְחָלַת מִילּוּי הַכַּוָּונָה דְּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן הוּא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל מַמָּשׁ, וּמָאן דְּנָפַח מִתּוֹכֵיהּ נָפַח, מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ**[48], **וְהַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי, וְנִבְרָא בְּאוֹפֶן שֶׁמִּתְחִלָּה הָיָה גּוֹלֶם** (שֶׁבָּזֶה נִשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים[49]), **וְאִם כֵּן, הֲרֵי הִתְחַבְּרוּת הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל (וּבְאוֹפֶן דְּ)מַמָּשׁ, עִם הַגּוּף, שֶׁהוּא גַּשְׁמִי, הוּא עִנְיַן דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְלָכֵן נִקְבַּע רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית דַּוְקָא, וְלֹא בְּכ״ה בֶּאֱלוּל, לְפִי שֶׁבְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא, הוּתְחַל מִילּוּי כַּוָּונַת הַבְּרִיאָה דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְהַיְינוּ, שֶׁלִּפְנֵי בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיְתָה רַק הַמְּשָׁכָה חִיצוֹנִית, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[27] **בִּדְבַר הְוָיָ׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, שֶׁזֶּהוּ** ענין הדיבור למעלה **בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת** בלבד, ולא הוא באפיו [של האדם] רוח חיים׳ **וּמָאן דְּנָפַח מִתּוֹכֵיהּ נָפַח,** ומי שנופח, מתוכו הוא נופח, בשונה מדיבור שבו האדם מוציא רק הבל חיצוני, הרי כאשר הוא נופח אויר במאמץ הרי זה מתוכו וכך הנשמה שהקדוש ברוך הוא ׳נפח׳ באדם היא **מִפְּנִימִיּוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ**[48], **וְהַגּוּף הוּא גַּשְׁמִי, וְנִבְרָא** הגוף הגשמי **בְּאוֹפֶן שֶׁמִּתְחִלָּה** קודם שניתנה בו נשמה **הָיָה גּוֹלֶם** חסר חיים, כדבר דומם **(שֶׁבָּזֶה נִשְׁתַּנָּה יְצִירַת גּוּף הָאָדָם מִשְּׁאָר כָּל הַנִּבְרָאִים**[49] שנבראו גופם ונפשם יחד), **וְאִם כֵּן, הֲרֵי הִתְחַבְּרוּת הַנְּשָׁמָה, שֶׁהִיא חֵלֶק אֱלֹקָה מִמַּעַל (וּבְאוֹפֶן דְּ)מַמָּשׁ,** חלק מפנימיות ועצמות האלוקות **עִם הַגּוּף, שֶׁהוּא גַּשְׁמִי** ונחות ונמצא בעולם הזה התחתון, **הוּא עִנְיַן דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** לעצמות האלוקות ונמצא שעם בריאת האדם, שהיתה באופן של נתינת נשמה אלוקית בתוך גוף שהיה כדומם, היא תחילת מילוי וקיום כוונת הבריאה שתהיה ׳דירה בתחתונים׳. **וְלָכֵן נִקְבַּע רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית דַּוְקָא,** שהוא יום א׳ בתשרי, **וְלֹא בְּכ״ה בֶּאֱלוּל,** שהוא היום הראשון לבריאה, **לְפִי שֶׁבְּיוֹם שִׁשִּׁי לְמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, יוֹם בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא, הוּתְחַל מִילּוּי כַּוָּונַת הַבְּרִיאָה דְּנִתְאַוָּה הַקָּבָּ״ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** כמבואר לעיל. **וְהַיְינוּ, שֶׁלִּפְנֵי בְּרִיאַת אָדָם הָרִאשׁוֹן** כלומר מתחילת הבריאה ביום הראשון למעשה בראשית ועד היום השישי בו נברא העולם **הָיְתָה רַק הַמְּשָׁכָה חִיצוֹנִית,** החיות שנמשכה לעולם באותם ימים היתה מחיצוניות הרצון העליון **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁנֶּאֱמַר**[27] **בִּדְבַר הְוָיָ׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, שֶׁזֶּהוּ** ענין הדיבור למעלה **בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת** בלבד, ולא

---

44) ב״ר פ״א, ד. 45) ראה סה״מ עטר״ת ע׳ לב. סה״מ ה׳ש״ת ע׳ 18. ובכ״מ. 46) ראה אוה״ת בלק ריש ע׳ תתקצז. המשך תרס״ו ס״ע ז ואילך [ע׳ יא]. ועוד. 47) ראה לקו״ת נצבים מז, ג. המשך תרס״ו ע׳ כ [כח]. ובכ״מ. 48) תניא רפ״ב. 49) ראה תו״א בראשית ג, ד ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 פנימיות האלוקות, **וְדַוְקָא בִּבְרִיאַת**
2 **אָדָם הָרִאשׁוֹן הָיְתָה הַמְּשָׁכָה**
3 **פְּנִימִית** נמשכה לעולם חיות
4 מפנימיות הרצון האלוקי, **שֶׁאָז** כאשר
5 הקדוש ברוך הוא נתן נשמה אלוקית
6 בגוף האדם **הוּתְחַל** להתקיים בפועל
7 **מִילּוּי הַכַּוָּנָה שֶׁנִּתְאַוָּה**
8 **הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ**
9 **דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְלָכֵן הוּקְבַּע**
10 **הַיּוֹם דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם**

1 הָיְתָה הַמְּשָׁכָה פְּנִימִית, שֶׁאָז הוּתְחַל מִילּוּי
2 הַכַּוָּנָה שֶׁנִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה
3 בַּתַּחְתּוֹנִים. וְלָכֵן הוּקְבַּע הַיּוֹם דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּיוֹם
4 בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא, לְפִי שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית
5 הַכַּוָּנָה דִּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהָאוֹר הַפְּנִימִי יָאִיר
6 בְּחִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָם, וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,
7 לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.

ביאור בדרך אפשר

11 **בְּרוֹא אָדָם הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא,**
12 **לְפִי שֶׁזֶּהוּ תַּכְלִית הַכַּוָּנָה**
13 **דִּדִירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהָאוֹר**
14 האלוקי **הַפְּנִימִי יָאִיר** ויתגלה
15 ויפעל **בְּחִיצוֹנִיּוּת הָעוֹלָם,**
16 **וּלְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים,** בתוך
17 גדרי המציאות הגשמית התחתונה,
18 והגילוי הזה יביא המשכה ושפע
19 **לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוֹב**
20 **הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה.**

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אלול, תשי"ב
ברוקלין.

הנהלת הישיבה בכפר חב"ד

אשר באה"ק ת"ו,

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבם, בו מודיעים אשר ביום הבהיר יום ח"י אלול, יום הולדת כ"ק מורנו הבעש"ט מייסד תורת החסידות הכללית, ויום הולדת כ"ק רבינו אדמו"ר הזקן מייסד תורת החסידות חב"ד, מתכוננים לערוך חנוכת בנין הישיבה בכפר חב"ד, וביותר גדלה שמחתי מסיום מכתבם, אשר בזמן האחרון הרבה השי"ת את גבולם בתלמידים אשר בטח שהריבוי בכמות יגרום ג"כ להריבוי באיכות, וכידוע מרז"ל אלף נכנסים למקרא יוצאים מהם מאה למשנה, וממאה למשנה עשרה לתלמוד ומעשרה לתלמוד אחד יוצא להוראה, ובפרט בישיבתם שהיא מיסודו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר בה מתאחדים תורת הנגלה ותורת הנסתר היא תורת החסידות שני אור, הרי זהו ג"כ התאחדות האלף שנכנסים למקרא, מקרא בעשי', היינו שנשפל עד העשי', וכמו בפירוש הפשוט הרי מקרא הם ענינים פשוטים והאחד להוראה תכלית השלימות לכווין האמת **לאמיתתו** אשר על זה נאמר שהוי' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום, הוי', הי' הוה ויהי' כאחד שהוא למעלה מהטבע והגבלתה ונמשך דוקא בטבע, הלכה בענינים גשמיים היינו התאחדות עשי' שבתורה עם אצילות שבתורה, מקרא וקבלה, וכמובן כ"ז מלקו"ת לג' פרשיות בתחלתו דף ג' ע"א.

ויהי רצון מהשי"ת להשפיע הצלחה בהישיבה בתלמידי' והנהלתה להיות מוחם ולבם זכים אלף פעמים ככה להבין ולהשיג בתורת הנגלה והחסידות ולשמש מאור להשפיע אור תורה ומאור שבתורה בכל הסביבה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה להנהלת הישיבה ותלמידי' וכל המשתתפים בהועידה הם וכל בני ביתם שיחיו, וע"י הפצת המעיינות חוצה נזכה כולנו יחד להגאולה השלימה ע"י משיח צדקנו בב"א,

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. ערב ראש השנה, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

[לאחר תפלת שחרית וסדר התרת נדרים – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כיון שנכנסים אנו לשנת השמיטה, יש לעשות גם פרוזבול, כמ"ש אדמו"ר הזקן בשו"ע[1] ש"כל ירא שמים יחמיר לעצמו לעשות פרוזבול", ומוסיף[2], ש"זמן הפרוזבול הוא לכתחלה בסוף הששית לפני ר"ה של שביעית", כלומר, בערב ר"ה של שנת השמיטה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א – בפנותו להב"ד המתירין:) אינני יודע אם מישהו חייב לי איזה חוב, אבל, באם כן – "הריני מוסר לכם כל חובות שיש לי שאגבה אותם כל זמן שארצה"[3].

(ואח"כ אמר:) בודאי ינהגו כך כולם.

(וסיים:) שתהי' לכולם כתיבה וחתימה טובה.

*

בעת מסירת הפני"ם אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

יעזור השי"ת שנמלא את השליחות העליונה למטה מעשרה טפחים, מתוך הרחבה, מנוחת הנפש ומנוחת הגוף.

ויעזור השי"ת שנזכה לגאולה השלימה בקרוב ממש, והרבי יוליכנו לארץ ישראל עם משיח צדקנו.

בס"ד. שיחת יום ב' דראש השנה* ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודה, וצוה שכל הקהל יטלו ידיהם לסעודה, באמרו:]

ברצוני – למרות הקושי בהנהגת דבר חדש שלא ראיתי אצל כ"ק מו"ח אדמו"ר – לערוך סעודת יו"ט, עם ברכת המזון וכוס של ברכה, יחד עם כל הקהל, ולכן, כדאי שכל הקהל יטלו ידיהם לסעודה, ינגנו הניגון של אדמו"ר הזקן, ואח"כ יברכו ברכת המזון עם כוס של ברכה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן מהחלה שלו להמסובים].

*

ב. מבואר בדרושי חסידות[1] שבכל ערב (ליל) ר"ה מסתלק החיות (דשנה שעברה) לשרשו ומקורו, וע"י תקיעת שופר והתפלות נמשך אור חדש (ואור חדש זה הוא) עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם.

---

1) חו"מ הל' הלוואה סל"ה.
2) שם סל"ו.
3) נוסח הפרוזבול – שם סל"ה.
*) בליל ה' פ' נצבים ביקשו כמה מאנ"ש בשם כל אנ"ש שכ"ק אדמו"ר שליט"א יאמר דא"ח בר"ה, ואמר שיתן להם מענה בערב ר"ה. ובערב ר"ה אמר להם כ"ק אדמו"ר שליט"א שאכן יאמר דא"ח, והוסיף, שמלבד אמירת דא"ח תתקיים גם סעודה, "אַ טיש" (המו"ל).
1) ראה תניא אגה"ק סי"ד. לקו"ת דרושי ר"ה נג, ד ואילך. נח, א ואילך. סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמו, ב ואילך. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[ועפ״ז מבואר מ״ש[2] ״מרשית השנה ועד אחרית שנה״ — ״דהאי ועד אחרית כו׳ אינו מובן לכאורה שהרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שני׳, וא״כ הל״ל לעולם ועד״ — לפי ״שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון יותר, כי האור שנתחדש והאיר בר״ה זה הוא מסתלק בער״ה הבאה לשרשו, וז״ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה״[3]].

ויש להביא דוגמא לכך מסדר העבודה בכל יום ויום:

בסוף היום, בק״ש שעל המטה, צריך לערוך חשבון על כל היום, ולאח״ז, בשעת השינה, מסתלקת הנשמה (החיות) ועולה למעלה [ואלה שזוכים — משיגים השגות בתורה בעלות נשמתם להיכלות העליונים, איש איש כפי מעלת עבודתו במשך היום[4]], ועי״ז שואבת חיים[5] לצורך חידוש החיות בשעה שניעור משנתו ונעשה ברי׳ חדשה[6].

ועד״ז בכל שנה ושנה — בנוגע לכללות החיות דכל השנה — שבסוף השנה (בערב וליל ר״ה עד התקיעות) מסתלק החיות דשנה שעברה (ולכן צריך אז לעשות חשבון על כל השנה), ולאח״ז נמשך אור חדש נעלה יותר כו׳.

ויש לומר, שכשם שבעת חידוש החיות בכל יום אומרים (״מודה אני כו׳ שהחזרת בי נשמתי״, ובהמשך לזה) ח״י ברכות השחר, כך גם בנוגע לחידוש החיות בר״ה ע״י התקיעות והתפלות — שתיקנו ט׳ ברכות במוסף דר״ה וט׳ תקיעות, שהם ח״י[7], כנגד ח״י ברכות השחר.

ג. ובפרטיות יותר — חידוש החיות בר״ה הוא הן בנוגע לחיות כללי דכל השנה והן בנוגע לחיות פרטי דיום זה:

ובהקדם קושיא בנגלה דתורה (״אַ נגלה׳דיקע קשיא״) — שלכאורה אינו מובן למה מברכים ברכות השחר בבוקר יום ב׳ דר״ה, הרי ״ב׳ ימים טובים של ר״ה .. נחשבים כיום א׳ ארוך״[8], ״כיומא אריכתא דמיא״[9], וא״כ, למה לא תחשב שינת הלילה כמו שינה באמצע ה״יומא אריכתא״ שאין מברכים אחרי׳ ברכות השחר?!

וההסברה בזה:

בראש השנה ישנם ב׳ ענינים[10]: (א) ״ראש״ לכל ימי השנה (בדוגמת ה״ראש״ לכל אברי הגוף) שיש בו כללות החיות דכל השנה, (ב) ונוסף לזה, ה״ה גם אחד מימי השנה, כמו כל יום פרטי בשנה, שיש בו החיות הפרטי השייך ליום זה (כמו שה״ראש״ הוא גם אחד מאברי הגוף).

ולכן: זה שב׳ הימים דר״ה נחשבים ל״יומא אריכתא״ — אינו אלא בנוגע להחיות כללי דכל השנה, אבל בנוגע להחיות פרטי — נחשב יום ב׳ דר״ה ליום בפ״ע, ומשום זה חייבים לברך בו ברכות השחר כבכל יום.

ד. ויש להוסיף בההשוואה דחידוש החיות בר״ה לחידוש החיות בכל יום שמתבטא באמירת ברכות השחר:

החיוב דברכות השחר הוא לכל, גם למי שלא נתחייב בא׳ או בכמה מהן, היינו, שלא הרגיש בעצמו חידוש החיות בענין זה, מ״מ, חייב גם הוא לברך על חידוש החיות בכל הענינים, ש״כל הברכות הן על סידורו של עולם והנהגתו .. שהקב״ה ברא צרכי העולם״[11].

---

2) עקב יא, יב.
3) אגה״ק שם.
4) סה״מ קונטרסים ח״ב שדמ, א (נעתק ב״היום יום״ ד טבת). וראה גם לקו״ש ח״ד ע׳ 1026. וש״נ.
5) ב״ר פי״ד, ט. וראה פרדר״א פי״ב.
6) שו״ע אדה״ז או״ח רס״ד. רס״ו.
7) ראה גם אוה״ת בלק ע׳ א׳כד.
8) שו״ע אדה״ז או״ח סת״ר ס״ג.
9) ראה טור וב״י (ד״ה וכתב) או״ח שם. ט״ז שם סק״ב. וראה גם ד״ה היום הרת עולם דיום ב׳ דר״ה תש״ב (סה״מ תש״ב ע׳ 9 ואילך).
10) ראה שיחת ערב ר״ה תש״א (סה״ש תש״א ע׳ 25).
11) שו״ע אדה״ז או״ח סמ״ו ס״ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועד״ז בנוגע לחידוש החיות בר״ה — שכל ההמשכות והגילויים, גם בנוגע לענינים גשמיים, בני חיי ומזונא רויחא למטה מעשרה טפחים, נמשכים לכל, וגם מי שלא הרגיש בעצמו ההמשכות דר״ה, צריך לידע שנמשכו כל ההמשכות, ואין הדבר תלוי אלא בו — ״ער זאָל עפענען זיין טרייבל״ (שפופרת האזנה), ואז ירגיש בעצמו את ההמשכות.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ״די ר״ה׳דיקע תנועה״[12], ואח״כ צוה לנגן ניגון אדמו״ר הזקן בן ד׳ הבבות].

* * *

ה. אדמו״ר האמצעי מבאר בשער התקיעות[13] ש״עיקר ההשפעה ברבוי אור וחיות ביותר אינו אלא ע״י בחי׳ הגבורות דוקא (גבורה דיצחק), לפי שיש בהם תגבורת אור וחיות בכח עצום יותר מכח החסדים .. וזהו שאנו מוצאים שעיקר ומקור כל הברכות לעולם המשיך יצחק דוקא, ולא מצינו ענין ברכות כאלה לא לאברהם ולא ליעקב .. לפי שממנו דוקא מקור הברכות כו׳״,

[וממשיך לבאר ש״מה שלא רצה יצחק לברך את יעקב אלא לעשו, הענין הוא לפי שבחי׳ גבורה דעשו הן בפסולת הגבו׳ דיצחק, ולפי דעת יצחק לא היו מתבררים עתה אם לא ע״י הברכות״, ומסיים, ש״יעקב שלבש בגדי עשו המשיך הברכה שיבוררו הניצוצים בעשי׳ עתה ולא יתארך זמן בירורים כ״כ ויבוא משיח ב״ב אמן״ (ומוסיף ״וד״ל״, כיון שלכאורה אינו מובן כ״כ המשך וקשר הענין)].

״אך מצד אחר אין בחי׳ הגבורות טובים, לפי שהן בבחי׳ הסתלקות והתכללות למעלה״, ״בחי׳ פחד ויראה בבחינת הסתלקות למעלה ולא לירד ולימשך למטה כלל״,

ולכן, ״צריך להמשיכן למטה ע״י כח החסדים שממתיק אותן, והיינו ע״י בחי׳ יעקב שממתיק ליצחק בבחי׳ החסדים דאברהם״, ו״זהו ג״כ שרש ענין תקיעת שופר שהוא גנוחי גנח כו׳ בשברים ותרועה כו׳[14], לשבר ולמתוק בחי׳ הגבורות .. בחי׳ יצחק .. ע״י יעקב אשר פדה את אברהם[15] .. כמ״ש בזהר[16] דיעקב ואברהם אחידים ביצחק כו׳ להמתיק הגבורות שבו״.

[ויש להוסיף ולבאר השייכות דמיתוק הגבורות לשברים תרועה, גנוחי גנח וילולי יליל[14] — שזהו ע״ד שרואים בגשמיות באדם המצטער ביותר שגונח ומיילל, שהגניחה והיללה גופא גורמת לו הקלה מסויימת].

ועד״ז מבואר במאמר של אדמו״ר הזקן, הנחת הר״פ[17], בנוגע לכללות ענין ההתהוות ע״י ספירת המלכות (שבנינה בר״ה) — ש״מלכות עיקר בנינה מן הגבורה, דהיינו, שיהי׳ יכול להיות מבחי׳ א״ס בי״ע עולם הנפרדים, צ״ל הסתרים וצמצומים, כי בבחי׳ אצילות איהו וגרמוהי חד[18] .. לכן צ״ל מקודם בנינה מהגבורה שיוכל אח״כ ע״י הסתרים וצמצומים להיות בי״ע, דאל״כ הי׳ הכל בבחי׳ א״ס, אך אם לא היו הגבורות ממותקות הי׳ יכול להיות נפרדים לגמרי, לכן אברהם אתקין לכורסיי[19], וע״י שהגבורות ממותקות יוכל להיות ביטול בעולם הנפרדים״.

[ולהעיר, שבמאמר הנ״ל נתפרש רק בנוגע למלכות דאצילות, אבל באמת, כן הוא גם למעלה יותר, עד מלכות דא״ס, ועז״נ[20] ״לדור ודור המליכו לא־ל״, ב״פ דור, די״ל (ע״ד פירוש הצ״צ בענין זה[21]) שקאי על מלכות דאצילות ומלכות דא״ס[22]].

12) הניגון שבו היו מתפללים רבותינו נשיאינו תפלת ערבית בליל א׳ דר״ה (ראה ספר הניגונים ח״א ניגון ט. וש״נ) — המו״ל.
13) סידור (עם דא״ח) רמו, סע״ד ואילך.
14) ר״ה לג, ב ואילך. שו״ע אדה״ז או״ח סתק״צ ס״ב.
15) ישעי׳ כט, כב.
16) ח״ג ק, רע״א.
17) ע׳ קפו (וראה לקמן ס״ז).
18) ראה תקו״ז בהקדמה (ג, ב). תניא אגה״ק ס״כ.
19) זח״ג צט, ב.
20) נוסח תפלת העמידה דימים הנוראים.
21) ראה רשימות הצ״צ לתהלים (יהל אור) ע׳ תקנ.
22) ראה גם במאמר (תורת מנחם — התוועדויות ח״ד ע׳ 6).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ויש להוסיף, שהענין דמיתוק הגבורות [לצורך ההמשכה בעולם] בעבודה בנפש האדם הו״ע התשובה[23], שצריכה להיות אצל כאו״א לפי ענינו, כפתגם אדמו״ר מהר״ש – שאמרו במאמר דר״ה – שאפילו צדיק גמור שמתבטל מתלמוד תורה מחמת חלישות הגוף צריך לעשות תשובה מעומקא דלבא (כפי שכבר נדפס בשיחה של כ״ק מו״ח אדמו״ר[24]).

ו. (וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א:) ובעמדנו קרוב לסיומו של ר״ה, לאחרי תק״ש, עבודת התשובה וכו׳ – יכולה כבר להיות ההמשכה בעולם.

ויש לקשר זה עם אמירת חסידות – כפי שסיפר כ״ק מו״ח אדמו״ר[25] שאביו כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע הי׳ נוהג לומר מאמר חסידות ביום ב׳ דר״ה לפנות ערב, ולהמשיך אמירתו בתוך הלילה (״אַריינציען אין נאַכט״), וביאר טעם הדבר – בשתים (שתי נוסחאות): (א) שכל ההמשכות שנפעלו במשך מ״ח השעות דב׳ ימי ראש השנה – יומשכו בעולם, (ב) שבעולם יאיר אור החסידות.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א צוה לנגן ״הבינוני״. אח״כ ברך ברכת המזון[26] על הכוס, ונתן לכל המסובים מכוס של ברכה].

* * *

ז. צוה לנגן ואמר מאמר ד״ה כבוד מלכותך גו׳.

[קודם התחלת המאמר אמר: ישנה רשימה של החסיד ר׳ פינחס רייזעס ממאמר של אדמו״ר הזקן[27], – ברשימה זו דברים מקוטעים, וצ״ע אם המאמר נאמר בסגנון זה, או שרשימה זו אינה אלא ראשי פרקים בלבד –

ומצורף לזה צעטיל בכתי״ק של הצ״צ, ״דרוש זה הוא הנחת וכ״י הר״פ ז״ל משקלאוו, נאמר ליל ר״ה תקסוא״ו לפ״ק״, ומוסיף לאח״ז, ״דרוש של כ״ק אאזמו״ר נ״ע בג״מ המתחיל להבין ענין הנסירה שבבוך תקס״ה[28] נכתב מצעטיל זה של הר״פ ז״ל״[29],

והתחלת המאמר – כבוד מלכותך יאמרו גו׳].

* * *

ח. כ״ק מו״ח אדמו״ר סיפר[30] שנכנס פעם לאביו כ״ק אדמו״ר נ״ע למחרת יוהכ״פ, ושאל אותו: מה היא העבודה עתה? והשיב לו: עתה ביחוד צריך לעשות תשובה (״איצטער דאַרף מען ערשט תשובה טאָן״).

ועד״ז י״ל בנדו״ד – בעמדנו במוצאי ר״ה – שאע״פ שבודאי נמשכו כבר כל ההמשכות דר״ה, וגם בגשמיות העולם, מ״מ, עתה ביחוד צריך להיות (״איצטער דאַרף ערשט זיין״) המשך העבודה דר״ה – קבלת עול.

וענין זה מודגש בכך שר״ה הוא בכלל עשרת ימי תשובה:

אע״פ שמשמעות לשון הגמרא[31] ״עשרה ימים שבין ר״ה ליוהכ״פ״ שר״ה (וכן יוהכ״פ) אינו בכלל ה״עשרה ימים״, הרי, האמת היא שהחשבון ד״עשרה ימים״ כולל גם ר״ה ויוהכ״פ, וללא ר״ה ויוהכ״פ (הימים שביניהם) הם רק שבעה ימים.

---

23) ראה המשך תער״ב ח״ג ע׳ א׳רצט.

24) לקו״ד ח״א קפג, א.

25) שיחת יום ב׳ דר״ה תש״ד ס״ט (סה״ש תש״ד ע׳ 11).

26) בנוסח הזימון אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א בקול רם: ״ברשות אדוננו מורנו ורבנו בעל הבית״ (וראה סה״ש תש״ד ע׳ 20).

27) נדפסה במאמרי אדה״ז הנחות הר״פ ז״ל בסופו (ע׳ קפו־ז).

28) ראה בהנסמן בהמאמר הערה 1 (תורת מנחם – התוועדויות ח״ד ע׳ 3).

29) ראה שם ע׳ קפב – פאקסימיליא מכתי״ק של הצ״צ.

30) שיחת מוצאי יוהכ״פ תרפ״ט ס״א (סה״ש תרפ״ט ע׳ 25). הובא בהקדמה לקונטרס שי״ל לי״ג תשרי וחגה״ס שנה זו (נדפס בסה״מ תש״ט ע׳ מב. תורת מנחם שם ע׳ 21).

31) ר״ה יח, א. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וההסברה בזה[32] — ע״ד האמור לעיל (ס״ג) שבר״ה יש חיות כללי וחיות פרטי — שיש בר״ה שני ענינים: (א) ענינו המיוחד שמובדל מהימים שלאחריו, (ב) היותו אחד מעשרת ימי תשובה.

ומזה מובן גם בנוגע לענין הקבלת־עול:

הקב״ע דר״ה היא קב״ע כללית, וכיון שהכוונה היא שענין הקב״ע (לא ישאר באופן מקיף, אלא יומשך בפנימיות, לכן, לאחר הקב״ע הכללי דר״ה צ״ל המשך העבודה דקב״ע בעשי״ת (שר״ה הוא אחד מהם) — להמשיך הקב״ע בפנימיות, קב״ע פרטית בנוגע לכל פרט ופרט, במחשבה דיבור ומעשה.

ט. ויש להוסיף, שהקבלת־עול גופא צריכה להיות מתוך שמחה, כמ״ש[33] ״וגילו ברעדה״, היינו, שגם הביטול והקב״ע (״רעדה״) צ״ל מתוך שמחה (״גילו״)[34].

אלא שלכאורה אינו מובן:

קבלת־עול מלכות היא בתכלית הביטול, עד כדי כך, שאפילו ״מחוה במחוג קמי מלכא כו׳״[35] (עונשו חמור). ועאכו״כ בעשי״ת — שעליהם נאמר[36] ״דרשו ה׳ בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב״, שבזמן זה ישנו קירוב המאור אל הניצוץ[37], הרי בודאי שכאשר ה״מאור״ עצמו נמצא בקירוב (״עס געפינט זיך דער מאור אַליין״) ה״ז פועל תכלית הביטול, ששולל אפילו ״מחוה במחוג״ בלבד. וא״כ, איך יתכן שתהי׳ הקבלת־עול מתוך שמחה, תנועה של התפשטות?

וההסברה בזה — שענין זה (שהעמידה לפני המלך שוללת אפילו ״מחוה במחוג קמי מלכא״) אינו אלא בנוגע למלך בשר ודם, משא״כ בנוגע למלך מלכי המלכים הקב״ה — נותן הוא את האפשרות שהעמידה לפניו (״קמי מלכא״), במעמד ומצב דקירוב המאור אל הניצוץ, תוכל להיות מתוך שמחה.

ובלשון נוסח תפלת היום: ״אם כבנים אם כעבדים״, כלומר, ניתנת לנו הברירה לבחור איזו דרך שאנו רוצים, מה שטוב ועדיף עבורנו (״ווי עס לוינט זיך אונדז בעסער״). ובמילא, גם אם מצד הרגש ד״עבדים״ צ״ל תכלית הביטול ששולל אפילו ״מחוה במחוג״ (״עפּעס וואָס ניט אַזוי״), הרי, מצד הרגש ד״בנים״ יכולים אנו לבקש ומבקשים אנו כל הענינים (לא רק משהו, ״אַבי עפּעס וואָס״), גם הענינים הכי נעלים, כולל גם — בנדו״ד — שהקבלת־עול תהי׳ מתוך שמחה.

י. ושני ענינים בזה:

לכל לראש — מעלת העבודה בשמחה, ש״עבודה גדולה היא״ (כפס״ד הרמב״ם[38]), שאז נעשים כל הענינים מתוך חיות וזריזות[39], ובמילא, באופן נעלה ושלם יותר.

ועוד ענין בזה — שכאשר הקב״ע היא מתוך שמחה, מצד הרגש ד״בנים״, אזי ישנה פתיחת פתח שיוכל לבקש מהקב״ה שיוותר לו גם אם נכשל ח״ו בהנהגה בלתי־רצוי׳ (היפך הקב״ע).

יא. עפ״ז יש לבאר סדר הברכות שתיקנו אנשי כנסת הגדולה במוסף דר״ה — מלכיות ואח״כ זכרונות[40]:

לכאורה[41] היו צריכים להקדים פסוקי זכרונות לפסוקי מלכיות, כי, לאחר שנמשך בחי׳ המלוכה הרי אינו שייך שהמלך ישכח על עמו שיהי׳ נופל בזה ענין הזכרון, וא״כ, לאחרי שאומרים פסוקי מלכיות וחותמים ״מלוך על העולם כולו בכבודך .. ברוך אתה ה׳ מלך על כל הארץ״ — שמזה מוכח בבירור ״בלי שום ספק וס״ס בעולם״ שהקב״ה נעשה מלך, דאל״כ, לא היינו מברכים ש״הרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה״[42] — מה מקום עוד לפסוקי זכרונות?

32) ראה גם לקו״ש חכ״ט ע׳ 203. וש״נ.
33) תהלים ב, יא. וראה לקו״ת נצבים מז, א. ובכ״מ.
34) ראה גם שיחת ש״פ נצו״י, כ״ח אלול תשי״א ס״י ואילך (תורת מנחם — התוועדויות ח״ג ע׳ 349 ואילך).
35) ראה חגיגה ה, ב.
36) ישעי׳ נה, ו. וראה ר״ה שם.
37) דרך חיים יג, רע״ד. כא, סע״ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ״ה (ע׳ 35). סה״מ תרפ״ז ס״ע לז.
38) סוף הל׳ לולב.
39) ראה תניא אגה״ק סכ״א.
40) ראה גם ספרי בהעלותך יו״ד, יו״ד (הובא בחדא״ג מהרש״א לר״ה טז, סע״א).
41) ראה המשך תרס״ו בתחלתו (ע׳ ג).
42) ראה תניא אגה״ת פי״א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומהביאורים בזה – נוסף לכך שהתוכן דפסוקי זכרונות הוא בנוגע לפרטי הענינים ד״כל המפעל .. כל היצור .. להפקד כל רוח ונפש כו׳״ (ככל פרטי הענינים שאומרים בברכת זכרונות) – שלאחרי שהקב״ה מקבל בקשתם של ישראל ונעשה מלך, יתכן שתהי׳ ההנהגה שלא כדבעי ח״ו, ועל זה אומרים פסוקי זכרונות, שגם במצב בלתי־רצוי ח״ו יזכור להם הקב״ה זכות אבות, עקידת יצחק וכו׳.

ולא עוד אלא שהקב״ה אומר לישראל ״אמרו לפני .. מלכיות כדי שתמליכוני עליכם זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה״[43], היינו, שמלכתחילה פותח להם פתח ומודיעם שגם אם לאחרי קבלת מלכותו תהי׳ הנהגתם שלא כדבעי ח״ו, יכולים הם לבקש ולפעול שיעלה זכרונם לפניו לטובה – ע״ד שאמר הקב״ה למשה רבינו ״ועתה הניחה לי״, ״כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל לא יכלם״[44].

יב. ויש להוסיף בענין השמחה שבקבלת־עול בעומק יותר:

ובהקדמה – שהנתינת־כח לכללות הענין דמלכיות (שבנ״י יהיו יכולים להמליך את הקב״ה) היא מצד גודל חשיבותם ושבחם של ישראל אצל הקב״ה, עד כדי כך ש״משתבח קוב״ה בשבחייהו דישראל .. דכתיב[45] וה׳ האמירך (לשון חשיבות ושבח) היום .. אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר[46] ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ״[47].

ועפ״ז יש לבאר מ״ש בהמאמר[17] ש״אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם״ הוא כמו ״וה׳ האמירך היום״:

בנוגע להענין ד״תמליכוני עליכם״ (שבנ״י ממליכים את הקב״ה) – מתאים יותר (לכאורה) השבח שבנ״י משבחים את הקב״ה, כמ״ש בפסוק שלפנ״ז[48] ״את ה׳ האמרת היום״, ולמה מביא בהמאמר הפסוק ״וה׳ האמירך היום״, שמדבר אודות השבח שהקב״ה משבח את ישראל?

ויש לומר, שבזה מרומז שהנתינת־כח לכללות הענין דאמירת מלכיות (״אמרו לפני מלכיות כו׳״) היא מצד חשיבותם ושבחם של ישראל – ״וה׳ האמירך היום״.

וכיון שהנתינת־כח לכללות הענין דאמירת מלכיות היא מצד חשיבותם ושבחם של ישראל – מובן, שהקבלת־עול (״תמליכוני עליכם״) אינה בדרך הכרח, אלא מתוך שמחה דוקא, כאמור, ״גילו ברעדה״.

יג. אמנם, לאידך גיסא – אין להסתפק בשמחה כשלעצמה, אלא צריך להיות גם קבלת־עול, ״גילו ברעדה״ (כשם שאין להסתפק בקבלת־עול כשלעצמה, אלא צריך להיות גם שמחה, ״גילו ברעדה״).

וענין זה מרומז במצות תפילין:

הענין ד״וה׳ האמירך היום״, ש״משתבח קוב״ה בשבחייהו דישראל״ (שמצד זה נעשית קבלת המלכות בר״ה ע״י תק״ש מתוך שמחה) – מובא בגמרא[49] בנוגע למצות תפילין: ״תפילין דמרי עלמא[50] מה כתיב בהו, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ״. ומזה מובן גודל השמחה שבקיום מצות תפילין.

והרי תוכנה של מצות תפילין הוא שעבוד הלב והמוח (כמבואר בשו״ע[51] ובתניא[52]), שזהו״ע הקבלת־עול. ולא עוד אלא שהתפילין עצמם עשויות מעור בהמה (כולל גם הפרשיות שבתפילין שכתובות על קלף שנעשה מעור בהמה), וקשירתם על היד והראש (כנגד הלב והמוח) היא ע״י רצועות שעשויות מעור בהמה – בהמה דוקא, שבזה מודגש ענין הביטול וקבלת־עול[53].

---

43) ר״ה שם. וש״נ.
44) תשא לב, יו״ד ובפרש״י.
45) תבוא כו, יח.
46) דברי הימים־א יז, כא.
47) ברכות ו, א ובפרש״י.
48) תבוא כו, יז.
49) ברכות שם.
50) והרי התפילין דבנ״י קשורים עם התפילין דקוב״ה (כמובן ממארז״ל על הפסוק ״מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל״, ״מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות״ (שמו״ר פ״ל, ט. וראה סה״מ תרנ״ג ע׳ רעט ואילך. ועוד)).
51) או״ח סכ״ה ס״ה, ואדה״ז שם סי״א.
52) רפמ״א.
53) ראה לקו״ת אמור לז, א. ובכ״מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולהעיר, שענין זה (השייכות לבהמה) מודגש גם בתקיעת שופר — שעשיית המצוה היא ע״י קרן של בהמה דוקא[54], ובהקרן של בהמה תוקעים קול פשוט דוקא, **ולאח״ז** שברים תרועה (**גנוחי גניח וילולי יליל[14]), מלשון שבירה ופירור[55] (״צובערעכן און פאַנאַנדער ברעקלען״) — שכל ענינים אלה מורים ומדגישים ענין** הביטול והקבלת־עול[56].

ודוקא ע״י הביטול והקבלת־עול פועלים את כל ההמשכות דר״ה, הן ברוחניות והן בגשמיות, וכדברי כ״ק מו״ח אדמו״ר (בשם אדמו״ר הזקן)[57] שהקב״ה נותן ליהודים גשמיות, ויהודים עושים מהגשמיות רוחניות.

54) ראה סידור (עם דא״ח) שער התקיעות רמב, א. ובכ״מ.

55) ראה לעיל בהמאמר (תורת מנחם — התוועדויות ח״ד ריש ע׳ 6 — בנוגע לשברים). לקו״ת בלק עב, ב. דרושי ר״ה נה, ד — בנוגע לשברים ותרועה.

56) ראה גם שיחת שמחת בית השואבה סכ״ג (תורת מנחם שם ע׳ 63).

57) אג״ק שלו ח״ב ע׳ רסה (נעתק ב״היום יום״ כז טבת).

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום שלישי עמ׳ ב

אלא פירי פירות, **לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ** – לכך נצרך גם הלשון **עַד עוֹלָם**, כדי לפרש כוונתו שמסלק עצמו מכל הפירות שיצמחו מהקרקע ואף מפירי פירי פירות. **וְאִי כָּתַב לָהּ עַד עוֹלָם** בלבד **וְלֹא כָּתַב לָהּ פֵּרֵי פֵּרוֹת, הֲוָה אֲמִינָא** שלשון זו שאמר **לְעוֹלָם, אַפֵּרוֹת קָאֵי** – שלשון זה מתייחס לפירות עצמם, שלא יאכלם לא שנה זו ולא בשנה שלאחריה עד עולם, אך לעולם אינו מסלק עצמו מהפירות שיוצאים מהפירות, **לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ** שיאמר גם **פֵּרֵי פֵּרוֹת**, שבאופן זה מבוארת כוונתו שמה שאמר עד עולם היינו אף מהפירות שיצמחו מקרקע זו עד עולם.

* * *

הגמרא מביאה עוד ספק בענין: **אִיבַּעְיָא לְהוּ**, אם **כָּתַב לָהּ** הבעל **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסֶיךָ וּבְפֵרֵי פֵּרוֹת**, אך לא כתב שמסלק עצמו מהפירות עצמם, **מַהוּ שֶׁיֹּאכַל פֵּרוֹת**, האם **מִפֵּרֵי פֵּרוֹת** בלבד **סָלִיק נַפְשֵׁיהּ** – סילק עצמו, אך **מִפֵּרֵי** – מהפירות עצמם **לֹא סָלִיק נַפְשֵׁיהּ, אוֹ דִּלְמָא מִכָּל מִילֵּי סָלִיק נַפְשֵׁיהּ** – שמא נאמר שסילק עצמו מכל דבר שנוגע לפירות, ואם סילק עצמו מהפירי פירות, כל שכן שסילק עצמו מהפירות.

הגמרא תמהה על הספק: **פְּשִׁיטָא דְּמִכָּל מִילֵּי סָלִיק נַפְשֵׁיהּ** – הלא דבר פשוט הוא, שסילק עצמו מכל דבר שנוגע לפירות, **דְּאִי אָמְרַתְּ מִפֵּרֵי פֵּרוֹת סָלִיק נַפְשֵׁיהּ** – שאם תאמר שסילק עצמו רק מהזכות לאכול פירי פירות, אך **מִפֵּרֵי** – מהפירות עצמם **לֹא סָלִיק נַפְשֵׁיהּ, כֵּיוָן דְּאַכְלִינְהוּ לְפֵרוֹת** – כיון שאכל את הפירות עצמם שהרי לא סילק עצמו מהם, **פֵּרֵי פֵּרוֹת מֵהֵיכָא** – מהיכן יהיו עוד פירי פירות שעליהם אומר שמסלק עצמו מהם, ועל כרחנו נאמר שסילק עצמו אף מהפירות עצמם, ואז שייך לומר שאף אם מכר את הפירות ולקח מהם קרקע, אינו אוכל אף את פירי הפירות.

משיבה הגמרא: **וְלִיטַעְמַיְיךָ** – ולשיטתך, **הָא דְּתַנֵּן** – מה ששנינו במשנתינו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּרֵי פֵּרוֹת כו׳**, עד שיסלק עצמו אף מהפירי פירות, ואף כאן יש להקשות, **כֵּיוָן דְּאַכְלִינְהוּ לְפֵרֵי** – מאחר שאכלה האשה את הפירות, שהרי סילק הבעל עצמו מהם, **פֵּרֵי פֵּרוֹת מֵהֵיכָא** – מהיכן יהיו לו עוד פירי פירות. **אֶלָּא** בהכרח יש לבאר שמדובר **בְּדְשַׁיְיֵרָא** – שהאשה שיירה מהפירות הראשונים ולא אכלתם, ומכרה אותם ולקחה מהם קרקע, **הָכָא נַמִּי בְּדְשַׁיְיֵר** – ואף כאן כשכתב שמסלק עצמו מפירי הפירות ולא מהפירות עצמם מדובר שהשאיר הבעל מהפירות הראשונים וקנה בזה קרקע נוספת, ולפיכך אפשר להסתפק שמא כוונתו שהפירות עצמם יהיו שלו, הגמרא אינה פושטת ספק זה.

* * *

שנינו במשנה: **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כו׳** אם מתה יירשנה בעלה, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. הגמרא מביאה פסק הלכה בדין זה: **אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלֹא מִטַּעֲמֵיהּ** – ולא מטעמו. שואלת הגמרא: **מַאי** – מה כוונת רב **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלֹא מִטַּעֲמֵיהּ, אִילֵימָא** – אם תאמר שכוונת רב לומר **שֶׁהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** בעיקר הדין **דְּאָמַר אִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה**, אך **וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ, דְּאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר**, שכל **הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל**, ומטעם זה אמר שאם מתה יירשנה, **וְאִילּוּ רַב סָבַר** שכל שהתנאי הוא בדבר שבממון **תְּנָאוֹ קַיָּים**, ומכל מקום כאן לגבי ירושת הבעל אף הוא מודה שתנאו בטל כרבן שמעון בן גמליאל, משום שלא אמרו שתנאו קיים אלא בהתחייבויות שהן מהתורה, **וְקָסָבַר** רב שדין **יְרוּשַׁת הַבַּעַל** את אשתו הוא **מִדְּרַבָּנָן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם יוֹתֵר מִשֶּׁל תּוֹרָה**, כלומר חכמים החמירו בדבריהם יותר ממה שהחמירה תורה, ולכך בירושת הבעל שהיא מדרבנן החמירו שתנאו בטל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי־שיחות פרשת וילך כרך יט שיחה ג

א.
פירוש הרוגוטשובי על "הכהנים בני לוי"

בפירושו על הפסוק[1] "ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל", מתעכב הגאון הרוגוטשובי[2] על המילים "הכהנים בני לוי":

הביטוי "הכהנים בני לוי" כבר כתוב לפני כן בסוף פרשת שופטים[3] בענין עגלה ערופה — "ונגשו הכהנים בני לוי...", ושם נאמר ב"ספרי": "אין לי אלא תמימים, בעלי מומים — מנין? תלמוד לומר — בני לוי". כלומר, שהמילים המיותרות "בני לוי" באות לרבות, שגם כהנים בעלי מומין[4] כשרים לענין עגלה ערופה[5] —

ועל כך שואל הרוגוטשובי "וכאן מאי?" — מה באה התורה לרבות כאן במילים "בני לוי"? הרי כאן אין לומר שמילים אלו מרבות בעלי מומים, כי אין מדובר כאן על עבודה, שלגביה בעלי מומים פסולים.

וזהו אחד מן המקומות הבודדים, שבהם נשאר הרוגוטשובי בקושייתו[6].

ב.
פירוש רש"י ל"ויכתוב משה..."

כאמור פעמים מספר, אפשר ללמוד מפירוש רש"י על התורה "ענינים מופלאים"[7] גם בשאר חלקי התורה. וכך גם בענינו, שלפי פירוש רש"י, מתורצת הקושיה דלעיל דוקא על פי פשוטו של מקרא:

רש"י מפרש בפסוקנו: "ויכתוב משה... ויתנה — כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו".

דברי רש"י "כשנגמרה כולה" מובנים, כפי שמסבירים מפרשיו[8]: כדי שלא יחשבו, שמשה רבנו כתב את ספר התורה רק עד לפרשה זו, ולא יותר, (כיון שהתורה מספרת כאן שמשה רבנו כתבו ונתנו), ונתן את ספר התורה בלתי מושלם, אומר רש"י שהוא נתנו "כשנגמרה כולה".

(בכך מובן מדוע מצטט רש"י ב"דיבור המתחיל" גם את המילה "ויתנה", ואינו אומר בקיצור "ויכתוב משה, כולה".

כי מהמילה "ויכתוב" בלבד עדיין אין הוכחה שמדובר כאן על "כולה". אך כיון שכתוב "ויתנה", מוכרחים לומר שהכוונה היא ל"כולה", כי בוודאי משה לא היה מוסר את התורה בלתי שלימה).

אך לא מובנים דברי רש"י בהמשך "נתנה לבני שבטו": לכאורה, הוא חוזר בכך על הנאמר בפסוק עצמו — "ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון..."?

אם כוונת רש"י היא להדגיש שמשמעות המילה "כהנים" כאן כוללת את שבט לוי כולו — "בני שבטו" — קשה: הביטוי "כהנים בני לוי" כבר כתוב קודם לכן, כדלעיל, ושם אין הכוונה לשבט לוי כולו, אלא רק לכהנים, כפי שמודגש שם בהמשך "כי בם בחר ה'... לשרתו ולברך... ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", כמו כן נאמר גם הביטוי "הכהנים הלויים" מספר פעמים בתורה[9], ובכל מקום[10] הכוונה היא לכהנים בלבד, כפי שמפרש רש"י בפעם הראשונה[11]: "הכהנים הלויים — הכהנים שיצאו משבט לוי", מהי איפוא הוכחתו של רש"י כאן, שהמילים "ויתנה אל הכהנים בני לוי" מכוונות אל שבט לוי כולו — "לבני שבטו"?

אמנם, בסוף הפסוק עצמו נאמר "הנושאים את ארון ברית ה'", ונושאי הארון היו הלויים[12], אך אפשר להסביר, כדברי ה"חזקוני"[13], שמדובר כאן על הכהנים שהכינו את הארון כדי לאפשר ללויים לשאתו, והם "שמו אותם (את בני קהת)... אל משאו", ככתוב בסוף

1) פרשתנו לא, ט.
2) עה"ת כאן (ע' רסא).
3) כא, ה.
4) בספרי (הובא ברש"י) עה"פ (שופטים יח, א) "לא יהי' לכהנים הלוים כל שבט לוי" מרבה בעלי מומים ממש"נ "כל שבט לוי". ואכ"מ.
5) וגם לברכת כהנים כשרים, כהמשך הכתוב "כי בם בחר גו' ולברך גו'", וכבספרי שם. וראה תענית כז, רע"א ובתוד"ה אי.
6) וידוע דכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר עליו "שר התורה".
7) ל' השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).
8) ראה גו"א, ס' זכרון (בפי' הא') וחי' ופי' מהרי"ק כאן. ש"ח ומשכיל לדוד באו"א.
9) שופטים יז, ט. יז, יח. יח, א. תצא כד, ח. תבא כז, ט.
10) ומה שפרש"י בשופטים (יח, א) "ונחלתו — אלו קדשי הגבול תרומות ומעשרות כו'", דקאי גם על הלויים — היינו משום שנאמר "(לכהנים הלויים) כל שבט לוי", שמרבה גם הלויים. ואף שפרש"י (כנ"ל הערה 4) "כל שבט לוי — בין תמימין בין בעלי מומין" — היינו מתיבת "כל" (ודלא כבש"ח שם). ואכ"מ.
11) שופטים יז, ט.
12) ראה חי' ופי' מהרי"ק כאן.
13) בפי' הב' (וראה גם ש"ך עה"ת כאן). — בפי' הא' כ' דהכהנים נקראו "נושאי ארון גו'" מפני שנשאו אותו אחרי פטירת משה כו' (וכן נקראו בספר יהושע (קאפיטל ג־ד) "הכהנים נושאי ארון גו'" וכיו"ב) — אבל קשה לפרש כן בפרש"י, שהרי התלמיד לא למד זה עדיין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת במדבר[14]. ואמנם, פירוש זה אינו כל־כך "חלק", אך בכל זאת הוא קרוב יותר לפשוטו של מקרא מאשר הפירוש שבמילים "הכהנים בני לוי" הכוונה היא לשבט לוי כולו.

(ובפרט: שבין כך ובין כך, אי אפשר לפרש ש"הנושאים את ארון ברית ה'" הם כל שבט לוי, כי רק בני קהת נשאו את הארון[15]).

ג.
ההסבר: הכהנים - נציגי שבט לוי

ההסבר לכך הוא:

גם כאן, כבפסוקים אחרים, סובר רש"י, שב"ויתנה אל הכהנים בני לוי" הכוונה היא, שהנתינה ממש היתה רק לכהנים, אך דוקא משום כך מתעוררת השאלה, שעליה הוא עונה בפירושו: הרי משה רבנו מסר את ספר התורה כפי שנאמר בסוף הפסוק, גם "ואל כל זקני ישראל" – לכל שבטי ישראל, אשר הזקנים היו נציגיהם[16]. ואם ספר התורה שניתן ל"הכהנים בני לוי", היה לכהנים בלבד, יוצא שהוא ניתן לכל שבטי ישראל, חוץ מהלויים של שבט לוי?!

לכן מדגיש רש"י בפירושו: "נתנה לבני שבטו", שמסירת ספר התורה על־ידי משה רבנו לכהנים, היא מסירה "לבני שבטו", כי הכהנים ייצגו בכך את שבט לוי כולו[17], בדיוק כשם שכל זקני ישראל קבלו את ספר התורה כנציגים של כל שבטי ישראל.

זוהי גם הסיבה לכך, שהתורה מוסיפה את המילים "בני לוי", כי לא נתנו להם את ספר התורה ככהנים בפני עצמם, אלא כ"כהנים בני לוי" – נציגי שבט לוי, אשר בהיותם ה"שרים"[18] של שבט לוי הם נציגי השבט כולו, בדומה לזקני שבטי ישראל.

אמנם, באופן כללי, הכהנים מובדלים משבט לוי[19], והם מחנה נפרד[20], אך אין הכוונה בכך, לפי פשוטו של מקרא[21], שהם נפרדים לחלוטין משבט לוי, אלא שבנוסף למעלת ה'לויה' יש להם גם את מעלת הכהונה.

להלן חלק מן ההוכחות לכך:

א) בתחילת פרשת בהעלותך אומר רש"י: "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים.. שלא היה עמהם... לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש־ברוך־הוא: חייך, שלך גדול משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות". מזה מוכח, שלמרות שענין הדלקת הנרות והטבתם שייכת רק לאהרן (כהונה[22]), בכל זאת זוהי השתתפותו של[23] השבט כולו בחנוכת המזבח, והקדוש־ברוך־הוא הסיר על־ידי־כך את הטענה ש"לא הוא ולא שבטו..."[24].

ב) לאחר מחלוקת קרח, אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה: "קח מאתם מטה מטה... שנים עשר מטות... ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי כי מטה אחד..."[25] וכפי שמפרש רש"י: "כי מטה אחד – אף־על־פי שחלקתים לשתי משפחות – משפחות כהונה לבד ולויה לבד – מכל־מקום שבט אחד הוא".

ד.
ה'לויה' - זרות לכהונה, כבעלי מומים לגבי כהנים

לפי האמור לעיל מובן, גם בלימוד בדרך ההלכה, כיצד במילים "(הכהנים) בני לוי" אשר בסוף פרשת

---

14) ד, ה ואילך.

15) ראה ספר זכרון כאן.

ומש"נ (עקב י, ח) "בעת ההיא הבדיל גו' שבט הלוי לשאת את ארון ברית ה'" – י"ל כי נקט שלימות ותכלית ההבדלה דשבט לוי – שזהו נשיאת הארון.

ומש"נ לקמן בפרשתנו (לא, כה) "ויצו משה את הלוים נושאי ארון גו'" יש לפרש כנ"ל [או דקאי רק על בני קהת (ובראב"ע שם – דקאי על הכהנים) – ודוחק לומר כן לרש"י, מדסתים].

16) פרש"י בהעלותך יא, כו.

17) וכן דייק בפ' תבוא (כט, ג) "נתן משה הספר תורה לבני לוי.. את בני שבטך כו'".

18) פרש"י יתרו יט, ו. וראה ג"כ פרש"י שמות ב, טז.

19) וכמש"נ (דה"י א כג, יג) "ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים הוא ובניו על עולם גו'", ובלשון הרמב"ם (הל' כלי המקדש רפ"ד): הכהנים הובדלו מכלל הלויים כו'.

20) פרש"י במדבר ב, ב.

21) ראה שקו"ט ע"ד ההלכה בס' חקרי לב או"ח סי' לה.

22) כלשון רש"י "שאתה מדליק ומטיב כו'". וראה תו"י יומא כד, ב ד"ה הדלקה. וראה צפע"נ הל' מת"ע לג, ג־ד (נעתק בצפע"נ עה"ת פ' בהעלותך ע' פז־פח): ועוד. ונתבאר בארוכה – ע"ד הפשט – בלקו"ש [המתורגם] חי"ח ע' 108 ואילך.

23) ובפרט שבתנחומא (בהעלותך ג) ובמדב"ר (פט"ו, ג) מסיים: "לכך נאמר דבר אל אהרן וגו' בהעלותך ואח"כ קח את הלויים", ורש"י מביא רק דשל אהרן גדול מצד הנרות כו' (רק עניני כהונה כו'. וראה תנחומא שם ה. במדב"ר שם, ו). והחילוק י"ל: בתנחומא (שם ג) ובבמדב"ר (שם ג). "והיו מצירין ואומרים כו'" (כל שבט לוי), משא"כ בפרש"י (ועד"ז בתנחומא שם, ה. במדב"ר שם, ו) "חלשה אז דעתו" (רק של אהרן) אף שהסיבה הייתה גם "ולא שבטו".

24) וראה תנחומא (שם, ה) ובמדב"ר (שם, ו): ומי הי' נשיא הלוי זה אהרן כו'.

25) קרח יז, יז־יח. וראה תנחומא ובמדב"ר שבהערה הקודמת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שופטים, מרבה התורה את בעלי המומים, כדלעיל, בסעיף א':

כשם שבעלי המומים הם כהנים, ואף אוכלים קדשי קדשים, שאכילתם מכפרת[26], אך בכל זאת הם נקראים "זרים" לגבי כהנים תמימים, כנאמר בתלמוד הירושלמי[27]: "הוא זר, הוא בעל מום" – כך גם בני לוי, למרות שהם "שבט אחד" עם הכהנים, בכל זאת הם נחשבים כ"זרים" לעומת הכהנים, ולכן, מצד דוגמא זו, המילים "בני לוי" מרבות את בעלי המומים.

וכך בענייננו: ספר התורה לא ניתן לכהנים מפני קדושת הכהונה כשלעצמה, אלא כ"כהנים בני לוי" – ככהנים הכוללים בתוכם גם את ענין ה'לויה', למרות שיש בכך "זרות" לגבי חלק הכהונה שבהם.

ה.

בשלושה ענינים אלו - הכהנים שונים, לכאורה

אך עדיין לא ברור: אם הכהנים נפרדים בכל זאת מן הלויים, עד אשר היו במחנה בפני עצמו[28], מדוע לא ניתן להם ספר התורה ככהנים בפני עצמם, ולא רק בתור "שרים" של הלויים?

שאלה זו קיימת גם לגבי שני הענינים שנזכרו לעיל – (א) הדלקת והטבת הנרות, שהיא במקום "חנוכת המשכן והמזבח" (ב) המטה במחלוקת קרח – מדוע לא הפרידו שם את הכהנים מן הלויים?

ואדרבה: בשלושה ענינים אלו סביר יותר, לכאורה, להפריד את הכהנים משבט לוי:

א) בענייננו, אמנם נאמר[29] על שבט לוי כולו "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" – שעליהם ללמד את ישראל תורה – אך בכל זאת, יש לכהנים תפקיד מיוחד בכך, ודוקא עליהם נאמר[30] "ובאת אל הכהנים... והגידו לך... על פי התורה אשר יורוך...", "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע", ענין שאינו נאמר לגבי הלויים. ואם כך, צריך היה לתת להם את ספר התורה בנפרד, ולא יחד עם הלויים.

ב) מצות הדלקת[31] והטבת הנרות שייכת לכהנים בלבד, כלשון רש"י דלעיל: "שאתה מדליק ומטיב את הנרות", וללויים אסור לעשות זאת, כלכל שבטי ישראל. ואם כך – היתה צריכה להיות ללויים השתתפות אחרת בחנוכת המזבח.

ג) טענת קרח "ומדוע תתנשאו על קהל ה'"[32] כלל לא היתה לגבי שבט לוי, שקרח עצמו היה לוי, אלא דוקא על הכהונה כשלעצמה, כפי שהוא אומר[33] "ובקשתם גם כהונה" – והרי המטות היו "למשמרת לאות"[34], ש"ולא ילונו עוד על הכהונה"[35], ואם כך היה צריך להיות לכהנים מטה לעצמם.

ו.

כהנים - אתהפכא, לויים - אתכפיא

ההסבר לכך, בפנימיות הענינים, הוא:

אמנם, הן הכהנים והן הלויים הורמו מכל ישראל כדי לשרת את הקדוש־ברוך־הוא[36] והם מופרשים מעניני העולם הזה[37], אך יש הבדל ביניהם: לכהן אסור להיטמא[38], ולפיכך אסור לו לצאת לחוץ־לארץ[39], ואילו על הלוי אין איסור זה חל. כלומר, כהן מופרש לחלוטין מענינים של היפך הקדושה והטהרה, ואסור שתהיה בו טומאה. ואילו הלוי אינו מושלל מעניני טומאה, ורק כאשר הוא צריך לעסוק בעבודת הלויים הוא צריך להיטהר[40].

כך גם בדרגות של "כהונה" ו"לויה" הקיימות אצל כל יהודי[41]: דרגת "כהן" היא הדרגה בנפש[42] שבה אין שום מגע עם טומאה[43]. ודרגת "לוי" שבנפש היא

---

26) תצוה כט, לג. רמב"ם רפ"י מהל' מעה"ק. וראה ג"כ סהמ"צ להצ"צ מצות איסור עבודת בע"מ כו' (ע' לא) מצות אכילת ק"ק (ע' צ).

27) יומא פ"ב ה"א.

28) ראה לעיל הערה 20.

29) ברכה לג, י.

30) שופטים יז, ט־יא. כא, ה.

31) ראה לעיל הערה 22.

32) קרח טז, ג.

33) שם, י. וראה בזה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 107 וש"נ.

34) שם יז, כה.

35) פרש"י שם. וראה רמב"ן ומפרשי רש"י.

36) ראה עקב י, ח. ובפרש"י. ובל' הרמב"ם (הלכות כלי המקדש רפ"ג. וראה רמב"ם הל' שמיטה ויובל פי"ג הי"ב): זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש כו'.

37) ובל' הרמב"ם (הלכות שמיטה ויובל שם): הבדלו מדרכי העולם.

38) ר"פ אמור.

39) רמב"ם הל' אבל פ"ג הי"ג. טושו"ע יו"ד סו"ס שסט.

40) להעיר ממרז"ל (מנחות בסופה) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (אף שלא נמצא בשעה זו כהן ולוי שעוסקים בהל' אלו).

41) ראה רמב"ם (הל' שמיטה ויובל שם הי"ג): ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש וכו' קדש הקדשים.

42) להעיר מזח"ב צה, א – הובא באגה"ק סי"ב (קיח, א) – דהנשמה נקראת בת כהן.

43) ובפרטיות יותר, בחי' כהן סתם, מכיון שמותר לו ליטמא "לשארו הקרוב וגו'", אינו מובדל לגמרי מענין הטומאה: משא"כ בחי' כה"ג (שלמעלה, ואצל כאו"א) הוא מובדל לגמרי מענין הטומאה – ראה בכ"ז לקו"ש ח"ז ע' 164 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דרגה שהטומאה יכולה להגיע אליה, אך העבודה של דרגה זו מבטלת ("טבילה" – אותיות "הביטל"[44]) את הטומאה.

במילים אחרות, ובלשון התניא[45]: כהן הוא עבודה של "אתהפכא", אין כלל רע, בדומה למעדנים העשויים "ממאכלים ערבים ומתוקים", לויים – עבודת "אתכפיא", שוברים את הרע ומבטלים אותו, כמעדנים העשויים "מדברים חריפים או חמוצים, רק שהם מתובלים ומתוקנים היטב...".

לפי זה מובן מדוע לא הפרידו את הכהנים מהלויים בשלושת הענינים שהוזכרו, כי מטרתם ותכליתם של שלושת הענינים הללו היא תיקון ענין בלתי רצוי, שאינו קשור לדרגת כהן, שבה אין שום רע, אלא לדרגת לוי. ולפיכך, היו ענינים אלו אפילו בכהנים עצמם מפני ענין ה'לויה' שבהם ולא מפני מעלת הכהונה שבהם.

ז.
שלושת הענינים הנ"ל - תיקון הרע

הסבר הדברים:

א) בענינו: ספר־התורה ניתן לא למען לימוד תורה סתם, אלא כדי למנוע התנהגות בלתי רצויה, ולכן הוא ניתן דוקא לאחר התוכחות וכריתת הברית שבפרשיות כי־תבוא וניצבים[46].

ב) הדלקת והטבת הנרות היתה קשורה ל"חלשה דעתו" של אהרן, זוהי עבודה שמעין חזרה בתשובה, הנובעת מדרגת "לוי" שבו – שענינה כללית: אורה יוצאה לכל העולם[47], שהרי אפילו מעט אור – תפקידו לדחות חושך.

ג) מחלוקת קרח: לקיחת המטות היתה קשורה לתיקון מחלוקת קרח, ככתוב[48] "והשכותי מעלי את תלונות בני ישראל...".

ולכן לא היו הכהנים מופרדים משבט לוי בשלושה ענינים אלו.

מצד שני, הכהנים (ואהרן) הם שלוחי שבט לוי לביצוע שלושה ענינים אלו, כי על־ידי־זה היו בתיקון ובתשובה שבהם שתי המעלות: דרגת לוי ו"אתכפיא" – תיקון הרע, ודרגת כהן ו"אתהפכא" – תיקון הרע נעשה בשיא השלימות[49], באופן של אתהפכא חשוכה לנהורא ומרירו למיתקא, והוא נעשה כולו טוב.

(משיחות ש"פ נצו"י תשכ"ו)

44) סידור סוף כוונת המקוה (קנט, סע"ד) ושם: אלא שנתחלף הוי"ו בה"א.
45) פכ"ז.
46) וכן לקמן בפרשתנו לא, טז ואילך. שם, כו ואילך.
47) תנחומא תצוה ו, שם בהעלותך ב. ויק"ר פל"א, ז. וראה ירושלמי ברכות פ"ד, ה"ה.
48) קרח יז, כ.
49) וכיון שג"ז עיקר – לכן א"א בלוים סתם, ואסורים ב(הדלקת ו)הטבת הנרות.

המשך ביאור למס' כתובות ליום חמישי עמ' א

כתבו לי שטר שבאתי לדין ונפטרתי ממנו בשבועה, דְּכִי מִשְׁתַּבַּעְנָא יָהֲבִי לִי – בכדי שלאחר שאשבע בעירו יתנו לי שטר זה. אָמַר לְהוּ רַב בֵּיבַי בַּר אַבָּיֵי, כִּתְבוּ לָהּ שטר כרצונה.

הגמרא מביאה קושיא על הוראתו של רב ביבי: אָמַר רַב פַּפִּי, מִשּׁוּם דְּאָתִיתוּ מִמּוּלָאֵי – משום שאתם באים ממשפחה של כרותי ימים אָמְרִיתוּ מִילֵּי מוּלִיתָא – אתם אומרים דברים כרותים, הָא [–הרי] אָמַר רָבָא, הַאי אַשַּׁרְתָּא דְּדַיָּנֵי – שטר קיום שכותבים בית דין על שטר חוב, שחתימות העדים שבשטר מקויימות ואינם מזויפות, דְּמִיכַּתְּבָא מִקַּמֵּי דִּנְחַוּוּ סַהֲדֵי אַחֲתִימוֹת יְדֵיהוּ – שכתבוהו קודם שיעידו העדים על חתימתם, אשרתא זו פְּסוּלָה. אַלְמָא מִיחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא – הרי שחוששים אנו שנראה הדבר כשקר אם כותבים 'אשרתא' לפני שהעידו עדים על כך, וְהָכָא נַמִּי – ואף כאן, בשטר זכות זה שכותבים לאשה שכבר נפטרה בשבועה ועדיין לא נשבעה, מִיחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא – נראה הדבר כשקר ואין לכותבו.

דוחה הגמרא: וְלֵיתָא – טענת רב פפי אינה נכונה, וראיה לכך מִדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֲפִילּוּ אם הבעל מְצָאוֹ לגט בָּאַשְׁפָּה והיה שמו ושם אשתו כשמות הכתובים בגט, וַחֲתָמוֹ – והחתים עדים וּנְתָנוֹ לָהּ, הגט כָּשֵׁר, ואין חוששים לכך שהדבר נראה כשקר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן שחולקים על רבי מאיר ופוסלים גט זה, לֹא פְּלִיגֵי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר – אינם חולקים עליו אֶלָּא בְּגִיטֵּי נָשִׁים, ומשום דִּבְעֵינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ – שצריך שיכתוב את הגט לשם האשה המתגרשת, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת, מוֹדוּ לֵיהּ – מודים רבנן לרבי מאיר ששטר שנמצא באשפה כשר, ואין פוסלים את השטר משום שנראה כשקר. וראיה לכך ממה דְּאָמַר רַב אַפִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁטָר חוב שכתוב בו שֶׁלְּוֶה בּוֹ, וּפְרָעוֹ – ואחר כך פרע את החוב, אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ פעם שניה, ואפילו באותו יום הכתוב בשטר, משום שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ. ויש לדייק טַעֲמָא – דוקא משום דְּנִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ, לכך אין לחזור וללות בשטר זה, אֲבָל לְמִיחֲזֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות ראש השנה – ו׳ תשרי כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.

יש ללמוד מתפלת חנה הוראה לגבי עבודת היהודי בר״ה

בהפטרת היום הראשון של ראש השנה (תחילת ספר שמואל)[1] מסופר על חנה, אשת אלקנה. תוכן ההפטרה הוא, שבתחילה ״ולחנה אין ילדים״[2], ואחר־כך, באמצעות תפילה (בהיותה במשכן שילה) היא נפקדת בבן – שמואל הנביא.

מטרת קריאת ההפטרה בחגים, כבשאר ההפטרות, היא בדומה לקריאת התורה[3], מלשון הוראה[4]: על היהודי ללמוד מכך הוראה לגבי עבודתו בשבת זו ובחג זה.

כך גם בענינו: גם אם הסיבה לקריאת הפטרה זו בראש השנה היא[5] כיון שחנה נפקדה בראש השנה[6], בכל זאת כוללת ההפטרה מספר הוראות בעבודת היהודי בראש השנה, ומספר הוראות כלליות[7]:

כיון שה״עבודה״ שהביאה לפקידת חנה, שהיא העיקר בהפטרה (כפי שהוסבר לעיל), היתה תפילתה בשילה, הרי מסתבר לומר, שעיקר הלימוד מן ההפטרה לגבי עבודת היהודי בראש השנה הוא מתפילת חנה, ובמיוחד לפי הדיעה המובאת בשל״ה[8], שגם תפילת חנה היתה בראש השנה.

ב.

השאלות המתעוררות על הסיפור אודות תפילת חנה

הדברים יובנו על־ידי ההסבר על הסיפור בענין תפילת חנה, שבתחילה חשב אותה עלי ל״שכורה״ (מפני שתפילתה היתה כ״מדברת על לבה...״) ואמר לה ״עד מתי תשתכרין...״. חנה ענתה לו על כך ״לא אדוני... ואשפוך את נפשי לפני ה׳״[9], וכך הלאה.

שהרי לכאורה אינו מובן כאן:

א) כיצד ייתכן שלעלי הכהן תהיה טעות גדולה כל כך – מן הקצה אל הקצה, עד אשר במקום להכיר[10] בכך שתפילתה היא מתוך השתפכות הנפש, הוא חשב שהיא ״שכורה״?

ב) גם אם יימצא הסבר לטעותו של עלי[11], עדיין אין מובן, מדוע מסופר על כך בתורה? הרי אפילו ״בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב״[12], ובודאי כך הוא, להבדיל, לגבי עלי הכהן!

ג) אם אכן ״ויחשבה.. לשכורה״[13], מדוע ממתין עלי בדבריו עד סיימה את תפילתה, כפי שמסביר רש״י את ״ועלי שומר את פיה״[14] – לשון המתנה – הן היה עליו להפסיקה מיד ולדאוג להוצאתה מבית ה׳?

---

*) הוא יום היארצייט של הרבנית הצדקנית מרת חנה תנצב״ה (אמו של – יבלח״ט – כ״ק אדמו״ר שליט״א). נסתלקה שבת תשובה בעת עלות המנחה שנת תשכ״ה. המו״ל.

1) מגילה לא, א (״ומפטירין בחנה״). טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סתקפ״ד ס״ב (ס״ז).

2) ש״א א, ב.

3) שהרי לכתחילה במקומה באה (אבודרהם סדר שחרית של שבת ופירושה. ועוד).

4) זח״ג נג, ב. ועוד.

5) רש״י ור״ן מגילה שם. שו״ע אדה״ז שם.

6) ר״ה יא, א. וש״נ.

7) כמחז״ל (ברכות לא, סע״א) ״כמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מהני קראי דחנה״.

8) מס׳ ראש השנה שלו (ריד, א בהגה״ה). – והוא דלא כדרשת חז״ל (יל״ש עה״פ (שם, ג) ועלה האיש ההוא. וראה שם עה״פ (שם, ד) ויהי היום) שהי׳ בעת עלי׳ לרגל.

9) ש״א שם, יג־טו.

10) להעיר דעלי נתמנה אותו היום שופט על ישראל (רש״י שם, ט) שבאותו הזמן היו הם מנהיגי העם. וגם שופט סתם – הרי דיין צ״ל ״דן דין אמת לאמיתו״ (שבת י, א. וש״נ), שקשור עם עיון במחשבת הנדון (עיין בתוס׳ שם ובב״ב ח, ב).

ולהעיר, דכהנים בכלל שייכים לענין המחשבה, דעבודתם היא בחשאי וברעותא דלבא (זח״ג לט, א), וגם ע״פ נגלה הרי ענינם מה ש״הובדלו.. לעבודת הקרבנות״ (רמב״ם הל׳ כלי המקדש רפ״ד) שמחשבה עיקר בזה ולשם ששה דברים הזבח נזבח (זבחים מו, ב במשנה) ועד״ז בשאר העבודות.

11) ראה רש״י (ועוד) ש״א שם, יג (יב). מפרשי הע״י ברכות שם. יד אפרים וחכמת שלמה לשו״ע או״ח סי׳ קא. ועוד.

12) ב״ב קכג, א.

13) ש״א שם, יג.

14) שם, יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
השיחה בין עלי הכהן לבין חנה איננה על ״שכרות״ פשוטה

מכל זאת מובן, שעלי לא החשיבה כשכורה במשמעות הפשוטה של המילה[15], אלא ל״שכורה״ בענין התפילה. כלומר, כיון שחנה ״הרבתה להתפלל״[13] היתה זו תפילה יותר מן המידה, שאיננה רצויה[16] כאשר נצבים לפני ה׳ בבית ה׳ (כדלהלן בסעיף ט).

תשובת חנה על כך היא ״ואשפוך את נפשי לפני ה׳״: כאשר הענין של ״הרבתה להתפלל״ כרוך בהשתפכות הנפש, אזי אין זו ״שכרות״ בתפילה, אלא להיפך, דרגה נעלית בה[15].

זהו הקשר בין תפילת חנה לבין ראש השנה, מפני שהדו־שיח בין עלי הכהן לבין חנה אודות אופן התפילה בבית ה׳ מבהיר גם את תוכנן הכללי של תפילת חנה ושל מספר תפילות בראש השנה, כפי שיוסבר להלן.

ד.
שני הענינים בתפילות ראש השנה

בתפילות ראש השנה מצויים שני ענינים הפכיים:

מצד אחד ראש השנה הוא יום הדין לכל צרכי האדם, הן ברוחניות והן בגשמיות (ככתוב[17] ״כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב״: חק לישראל – מלשון[18] ״הטריפני לחם חוקי״ – הוא המשפט על מזונות וצרכים גשמיים[19] ו״משפט לאלקי יעקב״ הוא המשפט על ענינים רוחניים[18], על דרגת ״גילוי אלקות בנפשו״[20]). לפיכך מבקשים בתפילות ראש השנה על בני חיי ומזוני, וגם על הצלחה בענינים רוחניים.

מצד שני ידוע, שעיקר העבודה בראש השנה (המתבטאת בעיקר בתפילה) היא הכתרת הקדוש־ברוך־הוא למלך[21], ובלשון חז״ל[22] ״שתמליכוני עליכם״, כנאמר בתפילת ראש השנה ״מלוך על העולם כולו בכבודך״, ״מלך על כל הארץ״, ועוד. והרי הכתרת מלך וקבלת מלכותו נעשית רק על־ידי התבטלות מוחלטת וכניעה כלפיו עד אשר אין חשים כלל ברצון ה״עצמי״[23] (והתבטלות זאת גורמת למלך ״לקבל״ את ההכתרה).

שני ענינים אלו הם תרתי דסתרי: כאשר מתבטלים כלפי המלך, אין חושבים ומבקשים על הצרכים העצמיים, הקשורים לרצון העצמי. כך הוא בענינים גשמיים (שהם עיקר הדין בראש השנה, כמוסבר בהגהות מיימוניות[24]) ואפילו בצרכים רוחניים.

(וכידוע, נאמר בתיקוני זוהר[25], שהמבקשים ״ביומי דכפורי״ על ״מזוני סליחה וכפרה וחיי, כתבנו לחיים״ הם ככלבים הנובחים ״הב הב״, מפני שהם חושבים על עצמם ולא על השכינה.

אך מצד שני נקבעו הבקשות על צרכי האדם בנוסח התפילה על־ידי חז״ל בהסבירם שזוהי עת רצון למילוי הבקשות, ומכך מובן שהבקשות אינן צריכות לנבוע רק מקבלת־עול – מכך שהקדוש־ברוך־הוא ציוה על ישראל לבקש צרכיהם בראש השנה, והם עושים זאת רק כדי לקיים רצונו – אלא צריך לבקש גם מתוך רצון לצרכים המבוקשים).

כלומר, מצד אחד יש לרצות ולהתכוון בחלק זה של התפילה לכך שהקדוש־ברוך־הוא ימלא משאלותיו[26], ולשם כך יש צורך בהרגשת ישות ומציאות עצמית, ויחד עם זאת יש לקיים את ״תמליכוני עליכם״, דבר הדורש התבטלות מוחלטת של הישות והמציאות העצמית.

ה.
הצבת שאלה זו לגבי תפילות כל השנה

לכאורה, נשאלת שאלה זו גם לגבי התפילות בכל השנה כולה[27]:

---

15) להעיר מסידור (קטז, א), דמ״ש עלי עד מתי תשתכרין הו״ע ״שכורת ולא מיין״.

16) ראה ברכות לב, ב וברש״י ובתוד״ה כל המאריך שם. וי״ל שקס״ד דעלי הי׳ דחנה היתה מצפה שתעשה בקשתה (וצע״ק שם לא, ב: א״ל רבש״ע כו׳ דמשמע שכן הוא באמת). וצע״ק שלא הובאה מעלת המאריך בתפלתו בפוסקים שם. ואולי נכלל במש״כ בטושו״ע שם ר״ס קז.

17) תהלים פא, ה.

18) משלי ל, ח. לקו״ת ר״ה נד, ד. נה, סע״ד. ד״ה כי חק תש״י ספ״ד.

19) ד״ה כי חק שם. ועוד.

20) לשון הלקו״ת שם נו, א.

21) ראה בארוכה לקו״ש ח״ד [המתורגם] ע׳ 124 ואילך. 339 ואילך. ח״ט ע׳ 434 ואילך. 450 ואילך. 489 ואילך. וש״נ.

22) ר״ה טז, א. לד, ב.

23) ראה ד״ה תקעו תש״א פ״ב. ד״ה יו״ט של ר״ה תש״ג פ״ב.

24) הל׳ תשובה רפ״ג בשם הרמב״ן. הובא בלקו״ת ר״ה נט, ב.

25) ת״ו (כג, א). וראה או״ת להה״מ ר״פ ויגש. אגדות חז״ל ד״ה אין עומדין (קח, סע״ג). שם בסופו (ד״ה אל תעש). ולהעיר מכתר שם טוב סי׳ של בסופו.

26) ואדרבה, זהו עיקר מ״ע דתפלה להתפלל לה׳ כאשר חסר לו איזה דבר וכיו״ב (ראה סהמ״צ להצ״צ שרש מצות התפלה בתחלתו, וש״נ).

27) וראה לקו״ש חכ״ג ע׳ 217 ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתפילת שמונה־עשרה המתפלל הוא כעומד לפני המלך[28], ובעמדו לפני המלך אל לו לגלות תחושת[29] ישות עצמית, עד כדי כך, שנאמר בגמרא[30], שאפילו על מעשה של ״מחוה במחוג קדמי מלכא״ (=רומז בתנועה לפני המלך״) מגיע עונש של היפך החיים, יחד עם זאת נקבעו בנוסח התפילה של כל יהודי י״ב הברכות האמצעיות, שתוכנן הוא בקשת צרכי האדם.

אך יש הבדל עצום בין תפילת ראש השנה לתפילות בכל השנה:

במשך השנה, לאחר ההכתרה בראש השנה, הקדוש־ברוך־הוא הוא כביכול, כ״מלך״ המנהיג מדינה, והתבטלות בני המדינה למלך היא באופן שמורגשים מציאותם וצרכיהם של המונהגים. רק כאשר נצבים ממש לפני המלך, צריך שיהיה ניכר שהמדינה כולה נכנעת לפניו.

לעומת זאת, בשעה שמכתירים את המלך, כאשר הוא עדיין רם ונישא, מעל להנהגת המדינה, דרושה כניעה והתבטלות עצומה יותר, כך שלא תורגש שום מציאות זולת המלך עצמו. ונשאלת השאלה: כיצד ייתכן במצב כזה לבקש מן המלך צרכים אישיים?

ו.
בקשת הצרכים היא כדי להמליך עליהם את הקדוש־ברוך־הוא

ההסבר לכך הוא:

היהודי אינו צריך לבקש את צרכיו בראש השנה לתועלתו שלו, כדי שתהיה לו רווחה בענינים גשמיים, ואפילו רוחניים, אלא בהמשך לעבודת ״תמליכוני עליכם״:

הפעולה של ״מלוך על העולם כולו בכבודך״, השראת מלכות הקדוש־ברוך־הוא בכל העולם יכולה להתקיים רק על־ידי התעסקותו של היהודי בעניני העולם הזה ובהפיכתם ל״מכון לשבתו יתברך״[31].

כיון שלכל יהודי יש ניצוצות קדושה השייכים לנשמתו, ואשר הוא חייב לברר ולזכך[32], והם ״מלובשים״ בדברים הגשמיים שהקדוש־ברוך־הוא ייעד בשבילו, לפיכך מבקש היהודי מן הקדוש־ברוך־הוא שיתן לו דברים אלו כדי שיוכל להגשים באמצעותם את ״מלוך על העולם כולו״ – בחלק השייך אליו.

יוצא אפוא, שגם בבקשת צרכי האדם בראש השנה אינה מעורבת הרגשת ישות עצמית, כי הוא מבקש זאת למען הקדוש־ברוך־הוא[33]. להיפך – הבקשה נובעת דוקא מן ההתבטלות המוחלטת אשר בה שרויים בעת הכתרת המלך, כיון שלבירור וזיכוך הניצוצות יש קשר לעצם הנשמה[34].

(כשם שהמטרה של ״נתאוה הקב״ה להיות לו דירה בתחתונים״[35], המתבצעת על־ידי עבודת הבירורים, נובעת בשורשה מעצמותו ית׳[36], כך אצל ישראל, המקיימים כוונה זו בפועל, קשורה עבודה זו לעצם נשמתם)

והרי לגבי עצם הנשמה אינו קיים הענין של רצון עצמי כי היא ״חבוקה ודבוקה בך.. יחידה ליחדך״[37], ומובן, שבקשת צרכי האדם כדי להגשים את כוונת ה׳, כרוכה בהתבטלות מוחלטת של עצם הנשמה, המתגלה בעבודת ״תמליכוני עליכם״.

ז.
כיצד דורשים מכל יהודי לכלול בקרבו שני קצוות

לכאורה ניתן לשאול: בקשות הצרכים בראש השנה נקבעו על־ידי חז״ל בנוסח התפילה של כל יהודי בכל מצב שבו הוא שרוי. והרי ידע אינש בנפשיה שבקשת הצרכים הגשמיים והרוחניים איננה נובעת רק מן הכוונה לבצע את רצון ה׳, אלא גם מתוך הימצאות ב״מיצר״ בפשטות. הוא רוצה שהקב״ה ימלא את משאלותיו שלו (של המבקש) ״מידו המלאה... והרחבה״. על כך מבוססת המצוה, כפי שנאמר במפורש בברכות התפילה, ועל כך מושתתת חשיבותה[38] של התפילה והשפעתה – שיתרפא החולה וירד הגשם וכדומה.

---

28) ראה שבת י, א. שו״ע אדה״ז או״ח סו״ס צה. ועיין ברכות לג, רע״א: עומד לפני ממה״מ כו׳.

29) ראה שו״ע אדה״ז סי׳ קד ס״ב: עומד לפני המלך – אין לזוז ממקומו.

30) חגיגה ה, ב. וראה לקו״ש [המתורגם] ח״ד ע׳ 32 הערה 13.

31) לשון התניא פל״ד.

32) ראה כתר שם טוב סי׳ ריח. תורת הבעש״ט שהובאה לקמן בפנים סעיף ח.

33) בלשון הה״מ (או״ת שם) ״להשפיע בשכינת עוזו״, ״בשביל השכינה״.

34) ראה גם לקו״ש [המתורגם] ח״ג ע׳ 79. קונטרס ענינה של תורת החסידות סוס״כ.

35) תניא רפל״ו.

36) ראה סד״ה אם בחוקותי תרס״ז (בהמשך תרס״ו).

37) הושענות דיום ג׳.

38) ראה תניא קו״א ד״ה להבין מ״ש בפע״ח. וראה רמב״ם הל׳ תפלה פ״א ה״ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם היו דורשים מן האדם שלא לחשוב כלל על צרכיו הגשמיים בתפילת ראש השנה, אלא להקדיש את כל עבודתו לענין ״תמליכוני עליכם״ – קבלת עול מלכות ה׳ – לא היה שום קושי בדבר,

שהרי זהו זמן של ״קירוב המאור אל הניצוץ״[39], וכל יהודי מסוגל לעורר את עצמו להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא, לשכוח את צרכיו העצמיים ולהקדיש את כל רצונו להתאחדות עם ה״מלך״.

אך כיצד דורשים מכל יהודי להכיל בקרבו את שני הקצוות יחדיו: מצד אחד עליו לחשוב על משאלותיו העצמיות ולרצות שהקב״ה ימלאן, כשיחד עם זאת אל לו לערב בכך רגשות עצמיים, אלא לעשות זאת רק למען הקדוש־ברוך־הוא?

ח.
השתוקקות הנשמה לבירור ניצוצות הקדושה

הדברים יובנו לפי פירוש הבעש״ט[40] על הפסוק[41] ״רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף״, שהרעב והצמא של הגוף למאכל או למשקה נובעים מכך ש״נפשם בהם תתעטף״, מכך שהנפש רוצה לברר ולזכך את ניצוצות הקדושה שבמאכל ובמשקה, מפני שניצוצות אלו שייכים אליו, ״שהוא (דוקא) צריך לתקן״.

כלומר, אמנם האדם חש רעב גופני למזון, אך לאמיתו של דבר זהו ה״רעב״ של נשמתו לניצוצות הקדושה שבמאכל השייכים אליו.

כך גם בענינו: בקשות היהודי ותחנוניו אל הקדוש־ברוך־הוא בראש השנה לצרכים גשמיים ורוחניים, הן לאמיתו של דבר ה״רעב״ של נשמתו להגשים את כוונת הקדוש־ברוך־הוא להפיכת דברים גשמיים אלו לדירה לה׳ יתברך, גם אם בחיצוניות נראה שהן נובעות מהתחשבותו במציאותו העצמית ובענינים של בני חיי ומזוני.

יתר־על־כן: עצם העובדה, שיהודים מתעוררים מעומק נשמתם באמירת ״ונתנה תוקף... מי ינוח...״ יותר מן ההתעוררות באמירת ״מלוך על העולם כולו בכבודך...״ היא הוכחה לכך, שאכן זוהי האמת בעומקם של דברים.

למרות שהטעם הגלוי לכך הוא, שבהיות האדם נשמה בגוף קרובים אליו עניני העולם־הזה יותר מן הענינים הרוחניים, הרי הטעם העמוק לכך הוא, שרצון הקדוש־ברוך־הוא הוא דירה בתחתונים דוקא (כדלעיל בסעיף ו׳), ולכן חודרים הדברים לעצמיות נפשו של היהודי.

לפיכך הוא מתעורר יותר דוקא בבקשות. התעוררות זו היא בפנימיותה השתוקקות של עצם הנשמה להגשים את הכוונה העליונה להפיכת העולם לדירה לה׳ יתברך.

ט.
ההסבר לדו־שיח בין חנה לבין עלי הכהן

ויש לומר, שזוהי הסיבה לקביעת קריאת ההפטרה על תפילת חנה בראש השנה, כולל דברי עלי הכהן ״עד מתי תשתכרין...״:

טענת עלי היתה, שכאשר נצבים ״לפני ה׳״ – ״לפני קודש הקדשים״[42] – אין לחשוב על שום דבר, אלא על כך שעומדים ״לפני ה׳״[43]. אין אז מקום לבקשות על ענינים גשמיים, ואפילו לא לבקשה כמו ״ונתתה לאמתך זרע אנשים״[44], ובודאי לא באופן של ״הרבתה להתפלל״[45]. זוהי ״שכרות״ של רצונה, שהוא אמנם טוב, אבל רצון עצמי[46]. רצונה עז כל כך עד שהיא איננה שמה לב למקום בו היא נמצאת, ״לפני ה׳״.

על כך ענתה חנה ״ואשפוך את נפשי לפני ה׳״: לא רק שבקשתה ל״זרע אנשים״ איננה ״שכרות״ של רצונות עצמיים ח״ו, כי אם להיפך, זוהי השתפכות של פנימיות הנפש, וזאת דוקא בעומדה ״לפני ה׳״, כפי שנאמר[47] ״בקשו פני (כי) את פניך ה׳ אבקש״[48]. ולפנימיות הנפש אין רצון עצמי, היא כל־כולה ״חבוקה ודבוקה בך״.

---

39) דרך חיים יג, ריש ע״ד. כא, סע״ב. צא, א. קונטרס העבודה ספ״ה.

40) כתר שם טוב סי׳ קצד (כה, ג), וראה מכתב כ״ק מו״ח אדמו״ר (נעתק תוכנו בלקו״ש [המתורגם] ח״א ע׳ 165).

41) תהלים קז, ה.

42) רלב״ג ש״א שם, יב.

43) להעיר מתורת הבעש״ט (כש״ט סצ״ד) עה״פ (תהלים קב, א) ״תפלה לעני גו׳ ולפני ה׳ ישפוך שיחו״.

44) ש״א שם, יא.

45) להעיר מתפלת כה״ג בהיכל ביוהכ״פ (יומא נג, ב) – שהיתה ״תפלה קצרה״ (שם נב, ב במשנה).

46) ומ״ש (שם, יג) ״רק שפתי׳ נעות וקולה לא ישמע״ – י״ל שאין זה ההוכחה שהיא שכורה כ״א:

א) זה מורה על גודל השכרות שלה (בהתפלה על עניני עוה״ז), עד שרק שפתי׳ נעות גו׳. ב) כן צ״ל – כדאיתא בברכות (לא, סע״א).

47) תהלים כז, ח. לקו״ת נצבים מד, ב־ג. ש״ש סו, ג ואילך.

48) ויש לומר, דזה שעלי לא הרגיש בזה, הוא מפני שענינו של כהן (ולוי) הוא להבדל מדרכי העולם ולעמוד לשרת לפני ה׳ (רמב״ם הל׳

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בכך יובן גם נדרה המיידי בענין בקשתה, שאם ״ונתת לאמתך זרע אנשים״, אזי ״ונתתיו לה׳ כל ימי חייו״: כל חייו יהיו מוקדשים לה׳, כיון שבקשתה לזרע אנשים איננה לצרכיה שלה, אלא למען הקדוש־ברוך־הוא בלבד[49].

י.

ההוראה

מכך יש לכל יהודי הוראה לעבודת ה׳ שלו בתפילת ראש השנה:

אין די בכך שפנימיותו של היהודי תהיה כדבעי, אלא יש להביא פנימיות זו לידי גילוי. לפיכך, כאשר מבקש היהודי בראש השנה על צרכיו הגשמיים, ואפילו הרוחניים, קיימת בנפשו בחינת ״עלי הכהן״ הטוענת כלפיו: ״עד מתי תשתכרין...״: מה מקום יש להרהורים בעניני העולם הזה וצרכים עצמיים עתה, בעת הכתרת המלך.

אך למרות כל זאת, צריך הוא להביא משאלות אלו, ודוקא בכך מתבטאת תשובה חנה, אפילו יהודי אשר בינתיים חושב על צרכיו בגלל אנוכיותו, הרי בעומקה של הבקשה קיים הענין של ״ואשפוך את נפשי לפני ה׳״ – השתפכות של פנימיות הנפש, שהיא ״חבוקה ודבוקה בך״, מאוחדת עם עצמותו ית׳.

וכשם שתשובת חנה תירצה לחלוטין את טענת עלי, עד כדי כך, שהוא הסכים עמה ואף נתן לה על כך ברכה והבטחה ״ואלקי ישראל יתן את שלתך אשר שאלת מעמו״[50] – כך ממלא גם הקדוש־ברוך־הוא את בקשתו של כל יהודי, לשנה טובה ומתוקה, כפשוטה, בטוב הנראה והנגלה, בבני חיי ומזוני (ובכולם) רויחי.

(משיחות יום ב׳ דר״ה תשל״ו)

שמיטה ויובל בסופן) [ובפרט להדיעה שעלי הי׳ כה״ג (מדרש שמואל (שוח״ט) ספ״א. רד״ק ורלב״ג ש״א שם, ט) – שיושב במקדש כל היום (רמב״ם הל׳ כלי המקדש פ״ה ה״ד)] – ולכן מצד בחי׳ זו, שאילת צרכיו ולעמוד לפני ה׳ הם מצבים הפכים.

49) כמודגש גם בבקשתה גופא – ״זרע אנשים״, ופי׳ חז״ל (יל״ש עה״פ) ״אנשים חכמים ונבונים וגדולים וצדיקים אמרה (חנה).. שהם לשמו של הקב״ה״.

50) שם, יז.

המשך ביאור למס׳ כתובות ליום רביעי עמ׳ א

אחרות, ונמצא שאין היורשים מוחזקים במעות אלו כל זמן שלא באו לידיהם, **אֲבָל פִּקְדוֹן דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ** – שהחפץ נשאר בעינו ולכן מעולם לא יצא מרשותו, **אִימָּא** – היה מקום לומר שמודי **לֵיהּ** רבי טרפון **לְרַבִּי עֲקִיבָא** שינתנו ליורשים, שמיד כשמת אביהם מחזיק הנפקד את הנכסים עבור היתומים. **וְאִי תָּנָא הָא** – ואילו התנא היה שונה רק את המקרה של פקדון, היה מקום לומר שדוקא **בְּהָא** – בפקדון **קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שינתנו ליורשים, לפי שהחפץ עומד בעינו ונחשב כאילו הוא ברשות היורשים, **אֲבָל בְּהַהּ** – במלוה שניתנה להוצאה ואינה חוזרת בעין, **אֵימָא** שרבי עקיבא **מוֹדֵי לְרַבִּי טַרְפוֹן** שינתנו לכושל, לפי שלא זכו בהם היורשים כל עוד שלא באו לרשותם, לכך **צְרִיכָא** המשנה לכתוב אף מלוה להשמיע שאף בה נחלק רבי עקיבא.

* * *

שנינו במשנה, רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן. מבררת הגמרא: **מַאי** – מה כוונת רבי טרפון באומרו ינתנו **לַכּוֹשֵׁל**. הגמרא מביאה בזה מחלוקת אמוראים: **רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר**, הכוונה **לַכּוֹשֵׁל שֶׁבְּרַאיָה** – מי מהם שמחזיק בשטר שזמנו מאוחר ואינו יכול להוציא מקרקעות המת שמכרם קודם זמן שטרו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר**, הכוונה **לְכְתוּבַּת אִשָּׁה** שהיא נחשבת כושלת לפי שאין דרכה לחזר אחר נכסי המת ולבדוק היכן יש לו קרקע שתוכל לגבות ממנה כתובתה. ותיקנו חכמים כן **מִשּׁוּם חִינָּא** – כדי שימצאו האנשים חן בעיני הנשים ויסכימו להנשא להם, ולא יחששו שיפסידו את כתובתן.

הגמרא מביאה שכבר נחלקו תנאים בדבר: **כְּתָנָאֵי** – במחלוקת זו של האמוראים נחלקו אף התנאים, כמו ששנינו בברייתא, **רַבִּי בִּנְיָמִין אוֹמֵר**, ינתנו **לַכּוֹשֵׁל שֶׁבְּרַאיָה, וְהוּא כָּשֵׁר** – וכן כשר הדבר והגון לעשותו. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר**, ינתנו **לִכְתוּבַּת אִשָּׁה מִשּׁוּם חִינָּא.**

* * *

שנינו במשנה: **הִנִּיחַ פֵּירוֹת הַתָּלוּשִׁין** מן הקרקע כל הקודם בהן זכה בהן וכו׳ המותר רבי טרפון אומר ינתנו לכושל שבהן, רבי עקיבא אומר אין מרחמין בדין אלא ינתנו ליורשין. שואלת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, מַאי אִירְיָא מוֹתָר** – מדוע אמר את דינו רק לענין המותר שינתן ליורשים, והרי לדעתו **כּוּלְּהוּ נַמִּי דְּיוֹרְשִׁין הָווּ** – גם כל הפירות שהניח המת ינתנו ליורשים ולא תועיל בהם תפיסה, שהרי הטעם שאמר רבי עקיבא שכולם צריכים שבועה חוץ מהיורשים, שייך אף לגבי הפירות שהניח המת, ולא רק לגבי המותר ממה שתפסו.

מתרצת הגמרא: **אֵין הָכִי נַמִּי** – אכן כך, שלדעת רבי עקיבא היורשים זכו בכל הפירות, ומה שלא נחלק אלא על דין המותר, לאו דווקא הוא, **וְאִידִּי דְּאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן מוֹתָר** – מאחר שרבי טרפון אמר את דינו לגבי המותר, **תָּנָא אִיהוּ נַמִּי** – אף רבי עקיבא שנה את דינו לגבי המוֹתָר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טבלא - ביאור לסימן זה

פנחס
בן "אלעזר"
אותיות "פנ" בחי' גבורה
אותיות "חס" בחי' חסד

פנחס
מבנות פוטיאל
אותיות "פנ" בחי' גבורה - כנגד אותיות "פו" מפוטיאל
אות "ח" כנגד אותיות "טי" מפוטיאל - היחוד
אות "ס" בחי' חסד - כנגד אותיות "אל" מפוטיאל

פנחס[1] מתחלה נתלבש ברוח קנאה על מעשה[2] זמרי, ולבש רוח עז וגבורה והרג את זמרי וכזבי, שכ"ז הוא ענין גבורות, ועי"ז עשה ישועה לישראל שפרקם ממות, ובשביל זה והיתה[3] לו כו' ברית כהנת עולם שנעשה כהן. כהן הוא בחי'[4] חסדים ימין.

וי"ל שנרמז זה בשמו פנחס:

א) פ"נ דפנחס הוא בחי' גבורות. כי פן[5] הוא מצות לא תעשה בחי' גבורות. ואח"כ חס הוא בחי' חסד. חס[6] דלית.

ב) מ"ש הנני[7] נותן לו את בריתי שלום הוא בחי' יסוד הנקרא[8] ברית. והוא בחי' שלום. המשים שלום בבית דמלכות. (ועיין בזהר בפ' צו[9] דל"א ע"א שר שלום דא צדיק כו'.)

וי"ל:

פ"נ דפנחס הוא מה שקנא ויכפר. בחי'[10] שמאלו

1) מבאר ומרמז, דכמו בשֵם "אלעזר" ובנות "פוטיאל" מרומז בהאותיות בחי' חסד וגבורה, כמו כן באותיות "פנחס" בנָם מרומז חסד וגבורה.

ומבאר ומרמז זה בשֵם "פנחס" בשני אופנים, כנגד: 1) אביו "אלעזר", 2) אמו מבנות "פוטיאל", והוא:

א) האותיות "פנחס" נחלק, באותיות "פנ" (בחי' גבורה), ואותיות "חס" (בחי' חסד), ע"ד אביו "אלעזר" שנחלק "אל" (חסד) "עזר" (גבורה), - אף שאין זה בדיוק כהסדר, אבל ב"אותיות" פנחס נחלק לכללות בחי' חסד וגבורה ע"ד "אלעזר".

ב) האותיות "פנחס" נחלק ע"ד אמו מבנות "פוטיאל", האותיות "פנ" בחי' גבורה כנגד האותיות "פו" ד"פוטיאל", האות "ח" הוא מרומז ע"ד האותיות "טי" דפוטיאל (היחוד בחי' נוקבא באמצע כנ"ל), האות "ס" מרמז לבחי' חסד ע"ד האותיות "אל" דפוטיאל.

2) פנחס כה, יא.

3) שם פסוק יג.

4) ראה לקו"ש חכ"ז ע' 89 "כהן הוא איש החסד". ובהע' 19 מציין וז"ל: ברכה לג, ח "וללוי אמר תמיך ואוריך לאיש חסידך" וראה זח"א בהשמטות דף רנו סע"א. זח"ג דף קמה ע"ב ואילך ועוד.

5) ראה עירובין צו, א אמר רבי אילעאי כל מקום שנא' השמר פן ואַל אינו אלא בלא תעשה.

6) "חס" הוא בחי' חסד, ראה זהר פ' אחרי דף ע', ב "וכדין חֶסֶד קוּבָ"ה

על עלמא", וזהו שהוא השתי אותיות הראשונות של תיבת "חסד" שהוא נוט' "חס-ד" (אות חס עם אות דל"ת). ראה תניא - אגרת הקודש סי' י' (קטו, ב).

7) מבאר כאן דהשלשה פסוקים (פנחס כה, פסוקים יא, יב, יג) הם כנגד האותיות "פנחס", ועל סדר הזה:

מ"ש בפסוק יא "בקנאו את קנאתי" בחי' גבורה שהרג זמרי, זהו כנגד אותיות "פנ" בחי' גבורה (לא תעשה כנ"ל).

ומ"ש בפסוק יב "הנני נותן לו את בריתי שלום" זהו כנגד האות "ח" (שמיני עצרת), בחי' יסוד - היחוד, ע"ד אותיות ט"י (דפוטיאל) המטה כנ"ל.

ומ"ש בפסוק יג "ברית כהונת עולם", כהן בחי' חסד, זהו כנגד האות "ס" (ר"ת סוכות) בחי' חסדים.

והוא בדיוק ע"ד האותיות "פוטיאל", פ"ו (גבורה), אותיות "טי" (יסוד הנוקבא), "אל" (חסד). וד"ל.

8) הקדמת הזהר (פתח אליהו) יז, ב. יסוד סיומא דגופא אות ברית קודש.

9) וז"ל: שר שלום (ישעי' ט, ה) דא צדיק (דהיינו היסוד שהוא שר להרבה שלימות, והיינו) דאיהו שלמא דעלמא (היינו השלום של עולמות), שלמא דביתא (היינו השלום דבית), שלמא דמטרוניתא (השלום של המלכה), ע"ש. ראה גם ילקוט לוי יצחק עה"ת ח"ג סימן נד.

10) שיר השירים ב, ו. ראה ספר המאמרים תרנ"ט (הוצאת תשע"א)

מוקדש לזכר נשמת אבי מורי בשה ושמואל בן יבל

תחת לראשי. (קנא בחי׳ גבורה בראש השנה, ויכפר ביום הכיפורים).

ח׳ הוא כמו[11] שמיני עצרת יום הח׳, שהוא בחי׳ יסוד שבו חיבור ח׳ אותיות הוי׳[12] אדנ״י, והוא בחי׳ בריתי שלום. והוא[13] היחוד שבשמיני עצרת.

ס׳ ר״ת סוכה, הוא כמו וימינו תחבקני, והוא מה שנעשה כהן ברית כהנת עולם.

והיחוד שעל המטה הוא בין צפון לדרום. באמצע. זהו מה שבריתי שלום כתוב הוא באמצע בין בקנאו את קנאתי כו׳ בחי׳ צפון וגבורה, לבין ברית כהנת עולם, בחי׳ דרום חסד.

וכן ח׳ דפינחס הוא באמצע בין פ״נ וס׳, וכמובן.

מלקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד תכט

עמוד כז. תרס״ה עמוד מז. המשך תרס״ו (הוצאת תשע״א) עמוד תצט. תרפ״ו עמוד סח. תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק א עמוד רטו. ועוד.

11) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, כל הביאור.

12) ח׳ אותיות הוי׳ אדנ״י: ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש ע׳ שפה. אור התורה פ׳ עקב עמוד תקיט.

13) ראה זהר חלק א׳ דף רח, ב וז״ל: בהתודע יוסף אל אחיו, בזמנא דקדשא בריך הוא הוה מתחבר בהו בישראל (בזמן שהקב״ה בא להתייחד עם ישראל), בגין דאינון נטלי בלחודייהו (לפי שהם לבדם נוסעים עם השכינה), ולא חיבורא דעמין בהדייהו (ואין חיבור של שאר עמים עם ישראל), בגין כך (בשביל זה, אומר הכתוב) ביום השמיני עצרת תהי׳ לכם, דהא בזמנא דא איהו קדשא בריך הוא בלחודוי בחבורא חדא עם ישראל (כי בזמן של עצרת הקב״ה הוא לבדו בחבור אחד עם ישראל וכו׳). ע״ש.

ראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט ח״א עמוד פא. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק ג׳ סימן נא. צד. צה.

אגרות קודש

ב״ה, י״ג אלול, תשי״ב
ברוקלין.

ברכה ושלום!

במענה על מכתבה מג׳ אלול, נעם לי לקרא במכתבה מה שכותבת שהכירה כמה מעלות בהאישיות שלו ומתאים למה שרוצה למצוא בבחור שתנשא לו, וגם מקוה שאולי ישנם בו עוד מעלות שעדיין לא נגלו לפני׳.

נכון הוא מה שכותבת שבענין כזה צריך להיות קיים גם רגש חיובי מסויים ולא רק חשבון על פי השכל, ומובן הוא גם כן שהרי בונים בית שלם בנין עדי עד, שצריך להיות הבית אחיד בכל הענינים ולא רק בעניני שכל, אבל לאידך גיסא, לא בכל פעם בנקל לברר איפוא מסתיים שקול הדבר הבא מצד השכל ומתחיל שקול הדבר הבא מצד הרגש, כי לפעמים רבות, אף שנדמה שאין זה אלא ענין שבשכל, הרי באמת יש כאן חלק גדול ואולי גם חלק המכריע של הרגש, ותקותי אשר אחר שתפגש אתו עוד פעמים תוכל לברר זה בעצמה, שלא רק שכל בדבר אלא גם רגש.

בהתאם להנ״ל הנה אם ברור הדבר שלעת עתה אין כל רגש בדבר, הרי כנראה שעוד מוקדמת ההחלטה בזה, אבל אם גם הרגש משתתף בזה, הרי יה״ר מהשי״ת שיהי׳ בהצלחה ובשעה טובה ומוצלחת.

בטח תעלה בחשבון ג״כ, שאחרי משך זמן קצר לפי ערך, יסע הנ״ל להוריו שי׳ אשר לכן אין כדאי להמשיך את הענין אם אין נחיצות בדבר.

בכל אופן בטח תענה לי על מכתבי זה, ויה״ר אשר השי״ת ינחנה בדרך המובילה להצלחתה ואשרה בגשמיות וברוחניות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לה, ג – ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלקיך שמה

א. רבי נתן אומר חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם[1]. גלו למצרים שכינה עמהם, שנאמר (שמואל-א ב, כז) הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים לבית פרעה. גלו לבבל שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' מג, יד) למענכם שולחתי בבלה. גלו לעילם שכינה עמהם, שנאמר (ירמי' מט, לח) ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך ושרים. גלו לאדום שכינה עמהם, שנאמר (ישעי' סג, א) מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה. וכשהם חוזרים שכינה עמהם, שנאמר (דברים ל, ג) ושב ה' את שבותך ורחמך, והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך[2]. ואומר (שיר השירים ד, ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון תבואי תשוב מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממעונות אריות ומהררי נמרים.

רבי אומר משל למה הדבר דומה, למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני אצל בני, כל זמן שאתה מבקשיני הריני אצל בני. וכן הוא אומר (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאותם. ואומר (שם טו, לא) בטמאם את משכני אשר בתוכם. ואומר (לעיל ה, ג) ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שוכן בתוכם. ואומר (כאן) ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שוכן בתוכה כי אני ה' שוכן בתוך בני ישראל.

ספרי

* * *

ולכאורה אינו מובן: מה מוסיף רבי על דברי ר' נתן ש"חביבים ישראל שכל מקום שגלו שכינה עמהם.. כשהם חוזרים שכינה עמהם", הרי גם מדברים אלו מובן שהקב"ה נמצא עם ישראל **תמיד**, בכל מקום.

אלא החילוק בין שני המ"ד הוא:

"ר' נתן אומר **חביבים** ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם". ר' נתן מדבר על הנשמה של היהודי כפי שהיא קשורה לענין שהוא בדוגמת רגש החביבות (בלשון בני אדם), לא עצם הנפש אלא רגש וגילוי - ונראה בגילוי, **חביבים** ישראל, שבזה הם **נבדלים** מכל אומות העולם, ומצד הנשמה אומרים שבכל מקום שגלו שכינה **עמהם**,

ומאחר שהנשמה מצד עצמה היא חלק אלקה ממעל ממש, בגלוי, די בכך ש"שכינה **עמהם**" כדי שהגלות לא תפעל עליהם.

על כך מוסיף רבי כיצד הדבר הוא גם מצד הגוף, ולכן הוא מביא את המשל "למלך שאמר לעבדו אם תבקשוני הריני **אצל** בני כל זמן שאתה מבקשני הריני **אצל** בני, וכה"א השוכן אתם **בתוך** טומאתם": כאן אין המדובר על דבר הקשור עם ענין של "**חביבים**" - רגש וגילוי, אלא עם ענין עצמי בדוגמת השייכות של אב ובן, שזה קשור עם גוף, שבו יש בחירת עצמותו ית'[3] כנ"ל[4].

ולכן: א) הוא מדגיש שזהו "**כל זמן** שאתה מבקשני", היות שהדבר קשור עם עצמותו ית' לא שייך בזה כל חילוק ושינוי[5]. ב) הוא מביא את הפסוק (ועל־דרך־זה שאר הפסוקים) "השוכן אתם **בתוך טומאתם**", ששייך להגוף ועניניו, ולא לנשמה[6] ועניני' - ש(אפילו) **דברי** תורה אין מקבלין טומאה[7].

לקוטי שיחות חלק כג עמוד 214 ואילך. תרגום מאידית

ל, ו – ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך

ב. ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ד' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך. הענין נראה לפענ"ד כי ענין המיתה שנגזר על אדם הראשון כבר כתבו הקדמונים ומכללם הרמב"ן בפרשת בראשית, כי אם הי' עומד בצדקו הי' יוכל לחיות לעולם כמו מלאך, אך אחר שחטא ולא עמד במצות ד' הוכרח למות כי בחומר חומרותו אי אפשר לו לעמוד ולהיות נצחי ע"ש וכבר הארכתי בזה שם. ולפ"ז לאחר שימול ד' את לבבו והוא שלא יתאוה ולא יחמוד לרע כאשר הי' קודם החטא כמ"ש הרמב"ן פה וא"כ יהי' קיים נצחי, וז"ש ומל ד' אלקיך את לבבך למען חייך שתוכל להיות חי וקיים.

דברי שאול[8]

---

1) **חביבים ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת אמור סימן שלט סעיף ח. פרשת בשלח סימן קכ.

2) **והשיב לא נאמר אלא ושב ה' אלקיך וכו'**: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת נצבים פרק ל פסוק ג, ובהנסמן שם.

3) ראה ד"ה וה' אמר המכסה שם.

4) ויש לומר שזהו גם תוכן החילוק בפירוש "נקמת **ה**'" בין הספרי לבמדבר רבה (ותנחומא) שם: בבמדבר רבה (ותנחומא) מה שנקרא נקמת ה' הוא "בשביל תורה ומצות שנתת לנו, הלכך הנקמה שלך לתת נקמת ה'", היינו מצד בחי' הגילויים, מצד היותם מקושרים בגילוי להקב"ה (על ידי תורה ומצוות), וזה שייך בעיקר להנשמה; משא"כ בספרי הוא מצד עצם ענינם של ישראל שקדמו לתורה, לא מצד התקשרות הגלוי' (שעל ידי תורה ומצוות) וזה שייך בעיקר לגוף שלכן: א) צריך כאן לשלול אשר "לא נקמת **בשר ודם** אתם נוקמים". ב) ממשיך בהחיוב: "אלא נקמת מי שאמר **והי' העולם**" - שבענין "הי' העולם" נדמה גוף דבני ישראל לגופי אומות העולם.

[ולהעיר שבתורת שלום שם (עמוד 120) מוכח דבחירת עצמותו ית' בגוף שייכת לזה שהתהוות יש מאין הוא בכח עצמותו ית'. עיין שם. וראה שם עמוד 122. ולהעיר מספר המאמרים תרע"ח עמוד קיד ואילך. ואין כאן מקומו].

5) ואף שגם בדברי ר"נ אומר "**שבכל מקום** כו'" - אינו דומה לנדון דידן כי ר"נ מדגיש "כל מקום **שגלו**" ולא "**בכל זמן**" כבדברי רבי (ראה ספרי דבי רב לספרי שם).

6) שהיא מעין גנים באר מים חיים (ראה ד"ה אז ישיר ישראל (לקוטי תורה חקת סב, ב. ספר המאמרים תש"ב עמוד 129 ואילך. ד"ה הנ"ל תשמ"ג). וד"ה מעין גנים (ספר המאמרים שם עמוד 133. ספר המאמרים קונטרסים חלק א ר, א. ועוד)) שאינם מקבלים טומאה ואדרבה מטמאים את הטמא.

7) ברכות כב, א.

8) מחבר ספר שו"ת שואל ומשיב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

◆ יום ראשון כ"ט אלול ◆

לא (א) **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃**

רש"י ◄ **וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וְגוֹ'.**

א וַאֲזַל מֹשֶׁה וּמַלִּיל יָת פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין עִם כָּל יִשְׂרָאֵל׃

(ב) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה׃**

ב וַאֲמַר לְהוֹן בַּר מְאָה וְעֶשְׂרִין שְׁנִין אֲנָא יוֹמָא דֵין לֵית אֲנָא יָכִיל עוֹד לְמִפַּק וּלְמֵעָל וַיְיָ אֲמַר לִי לָא תְּעַבַּר יָת יַרְדְּנָא הָדֵין׃

רש"י ◄ **לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא.** כָּל שֶׁתָּשַׁשׁ כֹּחוֹ? תַּלְמוּד־לוֹמַר: (לקמן לד) "לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה". אֶלָּא מַהוּ "לֹא אוּכַל"? אֵינִי רַשַּׁאי, שֶׁנִּטְּלָה מִמֶּנִּי הָרְשׁוּת וְנִתְּנָה לִיהוֹשֻׁעַ. **וַה' אָמַר אֵלַי.** זֶהוּ פֵּרוּשׁ "לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא", לְפִי שֶׁה' אָמַר אֵלַי. **אָנֹכִי הַיּוֹם.** (ר"ה יא) הַיּוֹם מָלְאוּ יָמַי וּשְׁנוֹתַי, בְּיוֹם זֶה נוֹלַדְתִּי, וּבְיוֹם זֶה אָמוּת. דָּבָר אַחֵר: "לָצֵאת וְלָבוֹא", בְּדִבְרֵי תוֹרָה, מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּמוּ מִמֶּנּוּ מָסוֹרוֹת וּמַעְיְנוֹת הַחָכְמָה.

(ג) **יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃**

ג יְיָ אֱלָהָךְ מֵימְרֵהּ יַעְבַּר קֳדָמָךְ הוּא יְשֵׁצֵי יָת עַמְמַיָּא הָאִלֵּין מִקֳּדָמָךְ וְתֵירְתִּנּוּן יְהוֹשֻׁעַ הוּא עָבֵר קֳדָמָךְ כְּמָא די מַלִּיל יְיָ׃

◆ יום שני א' תשרי ◆

(ד) **וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם׃**

ד וְיַעְבֵּד יְיָ לְהוֹן כְּמָא די עֲבַד לְסִיחוֹן וּלְעוֹג מַלְכֵי אֱמֹרָאָה וּלְאַרְעֲהוֹן די שֵׁצִי יָתְהוֹן׃

(ה) **וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם׃**

ה וְיִמְסְרִנּוּן יְיָ קֳדָמֵיכוֹן וְתַעְבְּדוּן לְהוֹן כְּכָל תַּפְקֻדְתָּא די פַּקֵּדִית יָתְכוֹן׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה. כַּאֲשֶׁר הִשְׁלִים כָּל דְּבָרָיו אָז הָלְכוּ כָּל הַנִּצָּבִים לְפָנָיו וְהַטַּף וְהַנָּשִׁים אִישׁ לְאָהֳלָיו, וְלֹא הֶצְרַךְ הַכָּתוּב לְהַזְכִּיר זֶה, כִּי כְּבָר אָמַר (לעיל כט ט יא) אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ, וְאַחַר עָבְרָם בַּבְּרִית יֵלְכוּ מִפָּנָיו. וְיֹאמַר הַכָּתוּב עַתָּה, כִּי מֹשֶׁה הָלַךְ מִמַּחֲנֵה לְוִיָּה אֶל מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְכַבְּדָם, כְּמִי שֶׁיִּרְצֶה לְהִפָּטֵר מֵחֲבֵרוֹ וּבָא לִטֹּל רְשׁוּת מִמֶּנּוּ: תורה ב

(ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם. וְזֶה לְנַחֵם אוֹתָם עַל עִנְיָנוֹ, כְּלוֹמַר אֲנִי זָקֵן וְאֵין לָכֶם עוֹד תּוֹעֶלֶת מִמֶּנִּי, וְעוֹד כִּי הַשֵּׁם צִוּנִי שֶׁלֹּא אֶעֱבֹר שָׁם. וְאַל תִּפְחֲדוּ וְאַל תִּירְאוּ, כִּי ה' יַעֲבֹר עִמָּכֶם לֹא יְסַלֵּק שְׁכִינָתוֹ מִכֶּם בַּעֲבוּרִי, וִיהוֹשֻׁעַ הוּא הָעוֹבֵר לִפְנֵיכֶם בִּמְקוֹמִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה בִּתְקָפוֹ וּבִבְרִיאוּתוֹ, כַּאֲשֶׁר הֵעִיד הַכָּתוּב (להלן לד ז) לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה, אָמַר לָהֶם כֵּן לְנַחֲמָם: וְרַשִּׁ"י כָּתַב, **לֹא אוּכַל עוֹד לָצֵאת וְלָבוֹא** לְפִי שֶׁה' אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן. וְאֵינוֹ נָכוֹן. וְעַל דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם, לָצֵאת וְלָבוֹא לַמִּלְחָמָה כִּי חָלְשׁוּ כֹּחוֹתָיו בְּזִקְנוּתוֹ. וְגַם זֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן: **וְרַבּוֹתֵינוּ** אָמְרוּ (סוטה יג), מְלַמֵּד שֶׁנִּסְתְּתְמוּ מִמֶּנּוּ מַעְיְנוֹת חָכְמָה. וְהָיָה זֶה בְּמַעֲשֶׂה נֵס, שֶׁלֹּא יִדְאַג לָתֵת גְּדֻלָּה לִיהוֹשֻׁעַ בְּפָנָיו: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ו) חִזְקוּ וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ׃ ס

ו תְּקִיפוּ וְאַלִּימוּ לָא תִדְחַלוּן וְלָא תִתְבְּרוּן מִקֳּדָמֵיהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ הוּא דְּמִתַּדַּר קֳדָמָךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְטֵשִׁנָּךְ׃

רש"י◄ **לֹא יַרְפְּךָ** • לֹא יִתֵּן לְךָ רִפְיוֹן, לִהְיוֹת נֶעֱצָב מִמֶּנּוּ.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם שְׁתֵּי רָמוֹת הָיוּ, צוֹפִים מִמִּשְׁפַּחַת צוֹפִים, נְבִיאִים מֵהַר אֶפְרַיִם לֵוִי הָיָה וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי גַּם צוּף הָיָה מֵהַר אֶפְרַיִם: **ב** וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: **ג** וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה מִשָּׁנָה לְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וְלִזְבֹּחַ שָׁם שִׁלְמֵי שִׁמְחָה וְשִׁלְמֵי חֲגִיגָה לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים סְגָנֵי הַכְּהֻנָּה לַיהוָה כִּי עֲלִי אֲבִיהֶם שִׁמֵּשׁ בַּכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה: **ד** וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁל הָבָאת קָרְבָּנוֹתָיו וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים: **ה** וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת מְיֻחֶדֶת

הפטרה ליום ראשון של ראש השנה

שמואל א פרק א־ב

א א וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן־הָרָמָתַיִם צוֹפִים מֵהַר אֶפְרַיִם וּשְׁמוֹ אֶלְקָנָה בֶּן־יְרֹחָם בֶּן־אֱלִיהוּא בֶּן־תֹּחוּ בֶן־צוּף אֶפְרָתִי: ב וְלוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם אַחַת חַנָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פְּנִנָּה וַיְהִי לִפְנִנָּה יְלָדִים וּלְחַנָּה אֵין יְלָדִים: ג וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים לַיהוָה: ד וַיְהִי הַיּוֹם וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת: ה וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת אַפָּיִם כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: ו וְכִעַסַתָּהּ צָרָתָהּ גַּם־כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעִמָהּ כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד רַחְמָהּ: ז וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִסֶנָּה וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל: ח וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי אֲשֶׁר־לָךְ טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים: ט וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת

עטרת מרים

בִּיכִי אַפָּיִם הֶרְאוּיָה לְהִתְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: **ו** וְכִעַסַתָּה פְּנִינָה (שְׁתֵּי נָשִׁים לְאִישׁ אֶחָד תִּקָּרֵאנָה צָרוֹת) גַּם־כַּעַס פְּעָמִים רַבּוֹת בַּעֲבוּר בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה חַנָּה הַרְעֵמָהּ זְעוּפָה וּקְצוּפָה כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד פְּנִנָּה רַחְמָהּ: **ז** וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי ה' וְלִזְבֹּחַ שָׁם שִׁלְמֵי חֲגִיגָה לַיהוָה צְבָאוֹת בְּשִׁלֹה וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי־עֵלִי חָפְנִי וּפִנְחָס כֹּהֲנִים סְגָנֵי הַכְּהֻנָּה לַיהוָה כִּי עֲלִי אֲבִיהֶם שִׁמֵּשׁ בַּכְּהֻנָּה גְּדוֹלָה: **ד** וַיְהִי הַיּוֹם שֶׁל הָבָאת קָרְבָּנוֹתָיו וַיִּזְבַּח אֶלְקָנָה וְנָתַן לִפְנִנָּה אִשְׁתּוֹ וּלְכָל־בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ מָנוֹת מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים: **ה** וּלְחַנָּה יִתֵּן מָנָה אַחַת מְיֻחֶדֶת מִשּׁוּם כֹּבֶד אַפָּיִם הָיָה לָהּ לְהִתְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת כִּי אֶת־חַנָּה אָהֵב וַיהוָה סָגַר רַחְמָהּ: **ו** וְכִעַסַתָּה צָרָתָהּ גַּם־כַּעַס בַּעֲבוּר הַרְעִמָהּ כִּי־סָגַר יְהוָה בְּעַד רַחְמָהּ: **ז** וְכֵן יַעֲשֶׂה שָׁנָה בְשָׁנָה מִדֵּי עֲלֹתָהּ בְּבֵית יְהוָה כֵּן תַּכְעִסֶנָּה וַתִּבְכֶּה וְלֹא תֹאכַל: **ח** וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ חַנָּה לָמָּה תִבְכִּי וְלָמָּה לֹא תֹאכְלִי וְלָמָּה יֵרַע לְבָבֵךְ הֲלוֹא אָנֹכִי טוֹב לָךְ מֵעֲשָׂרָה בָנִים: **ט** וַתָּקָם חַנָּה אַחֲרֵי אָכְלָה בְשִׁלֹה וְאַחֲרֵי שָׁתֹה וְעֵלִי הַכֹּהֵן יֹשֵׁב עַל־הַכִּסֵּא עַל־מְזוּזַת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ בְּבוֹאָהּ לְהִתְפַּלֵּל, הָיְתָה נַפְשָׁהּ מָרָה לָהּ בִּמְאֹד וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ בְּמה שֶׁאֲנִי מְעֻנָּה בְּצַעַר וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים שֶׁיִּהְיֶה זֶרַע חָשׁוּב לְשָׁרֵת לִפְנֵי ה׳ וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה וְתַעַר לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי יִהְיֶה נָזִיר וְקֹדֶשׁ לַה׳: יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי קְדֹשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ הָיָה מִמְּתִּין לִשְׁמוֹעַ מִדִּבְרֵיהָ: יג אַבָל וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ בְּלַחַשׁ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ חָשֵׁב אוֹתָהּ עֵלִי לְשִׁכּוֹרָה שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִים לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין כִּי שִׁכּוֹר אָסוּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִשְׁהוֹת בַּמִּקְדָּשׁ, לְכִן, הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ וְאַחַר כְּדֵי תָּבוֹאִי אֶל מִקְדְּשֵׁי אֵל: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי לֹא כֵן הַדָּבָר, אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי מְצֻרָה וּדְאָגָה, וּמֵדַעַת בָּאתִי חַנָּה לְהִתְפַּלֵּל וַיַּיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה וּמַה לִּי לְהָרִים קוֹל לְהִשְׁמִיעַ לְוִוּלֹת: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי ה׳ כְּמוֹ בַּת־בְּלִיָּעַל לָבוֹא שִׁכּוֹרָה לְבֵית ה׳ כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי שֶׁצָּרְתִּי מַכְעֶסֶת אוֹתִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה עַד הַזְּמַן הַזֶּה: יז וַיַּעַן עֵלִי

עטרת מרים

וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ יְמַלֵּא אֶת בַּקָּשָׁתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ לְבַקֵּשׁ עָלֶיהָ רַחֲמִים וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ הָלְכָה לָהּ לְבֵיתָהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ הָרְעִים לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וָיָשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה לְעֵת הִקּוּף תְּשׁוּבוֹת יְמֵי הַהֵרָיוֹן וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא כִּשְׁבָא עֵת עֲלִיתוֹ וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לִזְבּוֹחַ בְּכָל שָׁנָה: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה בַּשָּׁנָה הַהִיא כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ לֹא אָזוּז מִבֵּיתִי עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר תִּשָּׁלֵם יְנִיקָתוֹ הוּא 24 חֹדֶשׁ, וְאַחֲרֵי הִגָּמְלוֹ וַהֲבֵאֹתִיו גַּם אוֹתוֹ אֶל בֵּית ה׳ וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְפָנָיו וּלְהוֹדוֹת לוֹ עַל הַנַּעַר הַיּוֹלֵד וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ כְּפִי חֶפְצֵךְ עֲשִׂי שְׁבִי עַד־גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּן בְּזֶה הָאֹפֶן שֶׁיִּתְקַיֵּם בּוֹ מַה שֶׁנִּדְרָה חַנָּה וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ

הֵיכַל יְהוָה: י וְהִיא מָרַת נָפֶשׁ וַתִּתְפַּלֵּל עַל־יְהוָה וּבָכֹה תִבְכֶּה: יא וַתִּדֹּר נֶדֶר וַתֹּאמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־רָאֹה תִרְאֶה בָּעֳנִי אֲמָתֶךָ וּזְכַרְתַּנִי וְלֹא־תִשְׁכַּח אֶת־אֲמָתֶךָ וְנָתַתָּה לַאֲמָתְךָ זֶרַע אֲנָשִׁים וּנְתַתִּיו לַיהוָה כָּל־יְמֵי חַיָּיו וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ: יב וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל לִפְנֵי יְהוָה וְעֵלִי שֹׁמֵר אֶת־פִּיהָ: יג וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל־לִבָּהּ רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ וַיַּחְשְׁבֶהָ עֵלִי לְשִׁכּוֹרָה: יד וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֵלִי עַד־מָתַי תִּשְׁתַּכָּרִין הָסִירִי אֶת־יֵינֵךְ מֵעָלָיִךְ: טו וַתַּעַן חַנָּה וַתֹּאמֶר לֹא אֲדֹנִי אִשָּׁה קְשַׁת־רוּחַ אָנֹכִי וְיַיִן וְשֵׁכָר לֹא שָׁתִיתִי וָאֶשְׁפֹּךְ אֶת־נַפְשִׁי לִפְנֵי יְהוָה: טז אַל־תִּתֵּן אֶת־אֲמָתְךָ לִפְנֵי בַת־בְּלִיָּעַל כִּי־מֵרֹב שִׂיחִי וְכַעְסִי דִּבַּרְתִּי עַד־הֵנָּה:

יז וַיַּעַן עֵלִי וַיֹּאמֶר לְכִי לְשָׁלוֹם וֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יִתֵּן אֶת־שֵׁלָתֵךְ אֲשֶׁר שָׁאַלְתְּ מֵעִמּוֹ: יח וַתֹּאמֶר תִּמְצָא שִׁפְחָתְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתֵּלֶךְ הָאִשָּׁה לְדַרְכָּהּ וַתֹּאכַל וּפָנֶיהָ לֹא־הָיוּ־לָהּ עוֹד: יט וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשְׁתַּחֲווּ לִפְנֵי יְהוָה וָיָשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתָם הָרָמָתָה וַיֵּדַע אֶלְקָנָה אֶת־חַנָּה אִשְׁתּוֹ וַיִּזְכְּרֶהָ יְהוָה: כ וַיְהִי לִתְקֻפּוֹת הַיָּמִים וַתַּהַר חַנָּה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוּאֵל כִּי מֵיהוָה שְׁאִלְתִּיו: כא וַיַּעַל הָאִישׁ אֶלְקָנָה וְכָל־בֵּיתוֹ לִזְבֹּחַ לַיהוָה אֶת־זֶבַח הַיָּמִים וְאֶת־נִדְרוֹ: כב וְחַנָּה לֹא עָלְתָה כִּי־אָמְרָה לְאִישָׁהּ עַד יִגָּמֵל הַנַּעַר וְהֲבִאֹתִיו וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי יְהוָה וְיָשַׁב שָׁם עַד־עוֹלָם: כג וַיֹּאמֶר לָהּ אֶלְקָנָה אִישָׁהּ עֲשִׂי הַטּוֹב בְּעֵינַיִךְ שְׁבִי עַד־גָּמְלֵךְ אֹתוֹ אַךְ יָקֵם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ וַתֵּשֶׁב הָאִשָּׁה וַתֵּינֶק אֶת־בְּנָהּ עַד־גָּמְלָהּ אֹתוֹ: כד וַתַּעֲלֵהוּ עִמָּהּ כַּאֲשֶׁר גְּמַלַתּוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח וְנֵבֶל יַיִן לִנְסָכִים
וַתְּבִאֵהוּ אֶת הַנַּעַר בֵּית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר קָטֹן וְרַךְ: כה וַיִּשְׁחֲטוּ
אֶת־הַפָּר הָרִאשׁוֹן וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־עֵלִי לְהַרְאוֹתוֹ שֶׁנִּתְקַבְּלָה תְּפִלָּתוֹ:
כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי מַלֵּא שְׁאֵלָתִי זֹאת וְקַח אֶת הַיֶּלֶד הַזֶּה, וְשִׂים עֵינֶיךָ עָלָיו
חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי וְהִשְׁבַּעְתּוֹ בְּחַיֵּי
נַפְשׁוֹ, אֲנִי הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת אֲשֶׁר
עֲמַדְתִּי פֹּה עִמְּכָה בָּזֶה בִּהְיוֹתְךָ גַּם
אַתָּה יוֹשֵׁב פֹּה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה:
כז אֶל־בַּעֲבוּר הַנַּעַר הַזֶּה
הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן יְהוָה לִי אֶת־
שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ:
כח וְגַם בְּעֵת הִתְפַּלְּה נָדַרְתִּי כִּי אָנֹכִי
הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר הָיָה כָּל זְמַן אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּזֶה
הָעוֹלָם הִוא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ
שָׁם שְׁמוּאֵל לְהוֹדוֹת לַיהוָה אֲשֶׁר שָׁם
חֵלְקוֹ מֵעוֹבְדֵי ה׳: א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה
וַתֹּאמַר עָלַץ שָׂמַח לִבִּי בַּיהוָה
בִּתְשׁוּעַת ה׳ רָמָה גְּבָהָה קַרְנִי
בַּיהוָה לְנֶגֶח בּוֹ אוֹיְבַי, רָחַב פִּי
עַל־אֹיְבַי עַל הַמַּכְעִיסִים אוֹתִי בִּהְיוֹתִי
עֲקָרָה כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ שֶׁנָּתַתָּ
לִי בֵּן: ב אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אֵין
בּוֹרֵא בִּלְתֶּךָ שֶׁרָאוּי לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו
וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ וּמִי מֵהַגְּבָרִאים
אֲשֶׁר תִּדְּמֶה קְדֻשָּׁתוֹ לִקְדֻשַּׁת הַבּוֹרֵא:
ג אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה
גַּאֲוָה וְגִסּוּת, אַל יֵצֵא עָתָק דִּבְרֵי חֹזֶק
מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה הַיּוֹדֵעַ
הַכֹּל וְלוֹ וּלְפָנָיו נִתְכְּנוּ נִמְנִים עֲלִלוֹת
מַעֲשֵׂה הַבְּרִיּוֹת: ד וְעַל שֶׁהוּא יוֹדֵעַ
הַכֹּל, לְזֶה מְשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשֵׂהוּ,
וּפִתְאוֹם קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים יִשָּׁבְרוּ
וְנִכְשָׁלִים וְחַלָּשִׁים אָזְרוּ חָיִל חָגְרוּ
כֹּחַ: ה אֵלֶּה שֶׁהָיוּ שְׂבֵעִים יָרְדוּ
מִנִּכְסֵיהֶם עַד בַּלֶּחֶם בַּעֲבוּר פַּת לֶחֶם
נִשְׂכָּרוּ עַצְמָם. וּרְעֵבִים אֲשֶׁר הָיוּ
מִשְּׂכִירִים עַצְמָם בַּעֲבוּר הָרְעָבוֹן חָדֵלוּ
מָנְעוּ מִלְּהַשְׂכִּיר עַצְמָן, כִּי מָצְאוּ דֵּי
מַחְסוֹרָם עַד אֲשֶׁר מִי שֶׁהִיתָה עֲקָרָה
יָלְדָה שִׁבְעָה בָּנִים וְרַבַּת בָּנִים
אֻמְלָלָה כִּי הָיְתָה קוֹבֶרֶת בָּנֶיהָ:

עטרת מרים

ו יְהוָה מֵמִית בְּנֵי רַבַּת הַבָּנִים וּמְחַיֶּה בְּנֵי הָעֲקָרָה, וּבָזֶה מוֹרִיד אֶת בַּת רַבַּת
הַבָּנִים שְׁאוֹל לְעֹמֶק הַצָּרָה, וַיַּעַל הָעֲקָרָה מַעֲלָה: ז יְהוָה מוֹרִישׁ לָזֶה
וּמַעֲשִׁיר לָזֶה מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם אֶת הַגְּבוֹרִים הַמּוֹשְׁלִים בִּגְבוּרָתָם אַף־מְרוֹמֵם אֶת
הָעֲנִיִּים הַחַלָּשִׁים: ח ה׳ מַלְכִּים מֵעָפָר דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן מַגְבִּיהוּ
עַד לְהוֹשִׁיב אוֹתוֹ עִם־נְדִיבִים
שָׂרִים וַחֲשׁוּבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם
כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי יסודות אֶרֶץ
וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל אֶת מְקוֹם
הַישּׁוּב, לָכֵן בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ
כִּרְצוֹנוֹ: ט אוֹלָם הַכֹּל בְּמִשְׁפָּט, כִּי
רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר מִמַּלְכֹּדֶת
וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ יִכָּרְתוּ בְּעֵת
נִתְמַלֵּא סְאָתָם כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־
אִישׁ לֹא תוֹעִילֵם גְּבוּרָתָם וְעָשְׁרָם, כִּי
הַכֹּל בְּיַד ה׳: י נָא יְהוָה יֵחַתּוּ יִהְיוּ
נִשְׁבָּרִים מְרִיבָיו אֲנָשֵׁי מִלְחַמְתּוֹ שֶׁל בְּנֵי
עָלָיו עַל הַפְּלִשְׁתִּים בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם
יַעֲשֶׂה רַעַם גָּדוֹל לְהַבְהִיל אוֹתָם (לקמן ז
י). יְהוָה נָא יָדִין בְּנֵי אַפְסֵי־קְצוֹת
אֶרֶץ לִהְיוֹת שׁוֹפֵט בְּיִשְׂרָאֵל, וּיסַבֵּב
בִּמְקוֹמוֹת עֲרִיהֶם לְשָׁפְטָם (שם מז)
וְיִתֵּן־עֹז לְמַלְכּוֹ אֲשֶׁר בְּנֵי יְמִלִּיךְ אוֹתוֹ
וְהוּא שָׁאוּל וְיָרֵם קֶרֶן מְשִׁיחוֹ עַל דָּוִד
אֲמָרָה:

בְּפָרִים שְׁלֹשָׁה וְאֵיפָה אַחַת קֶמַח וְנֵבֶל יַיִן
וַתְּבִאֵהוּ בֵית־יְהוָה שִׁלֹו וְהַנַּעַר נָעַר:
כה וַיִּשְׁחֲטוּ אֶת־הַפָּר וַיָּבִאוּ אֶת־הַנַּעַר אֶל־
עֵלִי: כו וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי חֵי נַפְשְׁךָ אֲדֹנִי אֲנִי
הָאִשָּׁה הַנִּצֶּבֶת עִמְּכָה בָּזֶה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־
יְהוָה: כז אֶל־הַנַּעַר הַזֶּה הִתְפַּלָּלְתִּי וַיִּתֵּן
יְהוָה לִי אֶת־שְׁאֵלָתִי אֲשֶׁר שָׁאַלְתִּי מֵעִמּוֹ:
כח וְגַם אָנֹכִי הִשְׁאִלְתִּיהוּ לַיהוָה כָּל־הַיָּמִים
אֲשֶׁר הָיָה הוּא שָׁאוּל לַיהוָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁם
לַיהוָה: **ב** א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ
לִבִּי בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי
עַל־אֹיְבַי כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ: ב אֵין־
קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אֵין בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר
כֵּאלֹהֵינוּ: ג אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְּבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל
דֵּעוֹת יְהוָה וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת: ד קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ
חָיִל: ה שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֵלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה
שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה: ו יְהוָה מֵמִית וּמְחַיֶּה מוֹרִיד שְׁאוֹל
וַיַּעַל: ז יְהוָה מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר מַשְׁפִּיל אַף־מְרוֹמֵם: ח מֵקִים מֵעָפָר
דָּל מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיב עִם־נְדִיבִים וְכִסֵּא כָבוֹד יַנְחִלֵם
כִּי לַיהוָה מְצֻקֵי אֶרֶץ וַיָּשֶׁת עֲלֵיהֶם תֵּבֵל: ט רַגְלֵי חֲסִידָיו יִשְׁמֹר
וּרְשָׁעִים בַּחֹשֶׁךְ יִדָּמוּ כִּי־לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ: י יְהוָה יֵחַתּוּ מְרִיבָיו
עָלָיו בַּשָּׁמַיִם יַרְעֵם יְהוָה יָדִין אַפְסֵי־אָרֶץ וְיִתֵּן־עֹז לְמַלְכּוֹ וְיָרֵם קֶרֶן
מְשִׁיחוֹ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

◆ יום שלישי ב׳ תשרי ◆

(ז) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:

ז וּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַאֲמַר לֵהּ לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל תְּקַף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין לְאַרְעָא די קַיֵּים יְיָ לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן וְאַתְּ תַּחְסְנִנַּהּ יָתְהוֹן:

רש״י◄ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת־הָעָם הַזֶּה • ״אֲרֵי אַתְּ תֵּעוּל עִם עַמָּא הָדֵין״. מֹשֶׁה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: ״זְקֵנִים שֶׁבַּדּוֹר יִהְיוּ עִמְּךָ, הַכֹּל לְפִי דַּעְתְּךָ וַעֲצָתְךָ״, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ: ״כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״ (לקמן לג), ״תָּבִיא״, עַל כָּרְחָם, הַכֹּל תָּלוּי בְּךָ, טֹל מַקֵּל וְהַךְ עַל קָדְקָדָן, דַּבָּר אֶחָד לַדּוֹר וְלֹא שְׁנֵי דְּבָרִים לַדּוֹר (סנהדרין ח)◆

(ח) וַיְהוָה הוּא הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:

ח וַיְיָ הוּא דִּמְדַבַּר קֳדָמָךְ מֵימְרֵהּ יְהֵי בְסַעְדָּךְ לָא יִשְׁבְּקִנָּךְ וְלָא יַרְחֵקִנָּךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְּבַר:

(ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ט וּכְתַב מֹשֶׁה יָת אוֹרַיְתָא הָדָא וִיהָבַהּ לְכָהֲנַיָּא בְּנֵי לֵוִי דְּנָטְלִין יָת אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ וּלְכָל סָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיִּתְּנָהּ • כְּשֶׁגְּמָרָהּ כֻּלָּהּ, נְתָנָהּ לִבְנֵי שִׁבְטוֹ.

״בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – ״השמים כסאי״ עד והי׳ מידי חודש בחדשו גו׳״, ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע״.

התוועדויות חלק א תשמ״ה עמוד 351

הפטרה ליום שני של ראש השנה

עטרת מרים

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ אַחֲרֵי **ב** מִדְבָּר עַם יִשְׂרָאֵל שְׁרִידֵי חָרֶב מִצְרַיִם הָלוֹךְ הָאֵל הָלַךְ לְפָנֵיהֶם לְהַרְגִּיעוֹ לְנַחוֹל אֶרֶץ מַרְגּוֹעַם יִשְׂרָאֵל: **ב** אוֹמֶרֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, אֱמֶת הוּא זֶה כִּי מֵרָחוֹק לִפְנֵי זְמַן רָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי אַךְ עַתָּה הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי בַּגָּלוּת. עָנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הָיִתָה אַהֲבָתִי אֵלַיִךְ לְפִי שָׁעָה אֶלָּא וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מָשַׁכְתִּיךְ לָךְ

ירמיה פרק לא

א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל: **ב** מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם

עטרת מרים

יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת, אֱמֶת הוּא זֶה כִּי מֵרָחוֹק לִפְנֵי זְמַן רָחוֹק יְהוָה נִרְאָה לִי אַךְ עַתָּה הִסְתִּיר פָּנָיו מִמֶּנִּי בַּגָּלוּת. עָנָה אוֹתָם הָאֵל, לֹא הָיִתָה אַהֲבָתִי אֵלַיִךְ לְפִי שָׁעָה אֶלָּא וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מָשַׁכְתִּיךְ לָךְ

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ט) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת. מִתְּחִלַּת בְּרֵאשִׁית עַד לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּכָאן (פסוק יא) כָּתוּב תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא רוֹמֵז לַסֵּפֶר הַזֶּה שֶׁל אֵלֶּה הַדְּבָרִים עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (סוטה מא.), אֲבָל בְּזֶה חָזַר וּבֵאֵר (פסוק כד) וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תֻּמָּם, וְזֶה יִכְלֹל כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

חֶסֶד וְגָרַאתִי לָךְ בִּכְבוֹדִי עַל הַר סִינַי לִהְיוֹת אַהֲבָתִי לָךְ לְעוֹלָם: ג הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן
וְהַשֵּׁנִי בָּנוּ בְּנֵי אָדָם וְנֶחֱרְבוּ, אֲבָל עָוֹד אֶבְנֶךָּ אֲנִי בְּעַצְמִי בִּנְיָן שְׁלִישִׁי וְנִבְנֵית
וְתִשָּׁאֵר בִּנְיוֹתָיו עַד עוֹלָם. בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל עָוֹד תַּעְדִּי תִּקָּשְׁטִי
תָּפֵיךְ בְּכָל מִינֵי פְּאֵר וְיָצֵאת בְּמִחוֹל וְתֵצֵא בְּרִקּוּד מְשַׂחֲקִים שֶׁל שִׂמְחָה:

עטרת מרים

וְהַגִּידוּ בָאיִים מִמֶּרְחָק מַה שֶּׁתִּשְׁמְעוּ וְאִמְרוּ מְזָרֶה מִי שֶׁפִּזֵּר וְהִגְלָה אֶת
יִשְׂרָאֵל בֵּין הָאוּמּוֹת הוּא עַצְמוֹ יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ וְיִשְׁמוֹר אוֹתוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ
הַפְּרָטִי: י כִּי־פָדָה יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב מִצְּרוֹתָיו וּגְאָלוֹ מִצַּד הַקְּרָבָה מִיַּד
חָזָק מִמֶּנּוּ: יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בְּמְרוֹם בַּהַר צִיּוֹן וְנָהֲרוּ יִמְשְׁכוּ בְּנַהַר לְבוּא
אֶל־טוּב יְהוָה לְקַבֵּל טוֹבָה מְרוּבָּה

ד עַם כִּי עַתָּה הֵמָּה שׁוֹמְמִין עָוֹד
תִּטְּעִי אֹתִי כְּרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן
נָטְעוּ נֹטְעִים יְקֻחֵם הָאוֹרֵב וְחִלְּלוּ
יִפְדּוּ בְּכֶסֶף אֶת פִּרְיָם, כִּי מִגֹּדֶל הָרִבּוּי
לֹא יוּכְלוּ לַהֲבִיאָם לִירוּשָׁלַיִם: ה כִּי
יֵשׁ־יוֹם מוּכָן אֲשֶׁר קָרְאוּ כַּרֵּיזוּ בְּקוֹל
נֹצְרִים צוֹפִים הָעוֹמְדִים בְּהַר
אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כִּי בָּאָה הַגְּאוּלָה וְחֲזָרָה
הַשְּׁכִינָה לִמְקוֹמָהּ לְצִיּוֹן: ו כִּי־כֹה
אָמַר יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל רָנּוּ בְקוֹל
לְיַעֲקֹב בְּשִׂמְחָה עַל כָּל תְּחִלַּת
הַגְּאוּלָה וְצַהֲלוּ קוֹל גָּדוֹל בְּרֹאשׁ
הַגּוֹיִם בַּמְּקוֹמוֹת הַגְּבוֹהִים שֶׁבַּאֲרָצוֹת
הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ וְהַלְלוּ אֶת ה'
וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ
אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל: ז כִּי הִנְנִי
מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן אֲשֶׁר
הָגְלוּ לְשָׁם וְקִבַּצְתִּים אֶת בְּנֵי עֲשֶׂרֶת
הַשְּׁבָטִים מִיַּרְכְּתֵי מִסּוֹף אֶרֶץ שֶׁגָּלוּ
לִקְצוֹת הָאָרֶץ. בָּם אִתָּם יֹלֵךְ גַּם עִוֵּר
וּפִסֵּחַ הָרָה וִילֶדֶת יַחְדָּו כִּי יֵלְכוּ
בְּנַחַת קָהָל גָּדוֹל כֻּלָּם יָשׁוּבוּ הֵנָּה:
ח בִּבְכִי יָבֹאוּ עַל יְדֵי תְּפִלָּה וּתְשׁוּבָה
אֲגַאֵלֵם וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אַנְהִיגָם
אוֹלִיכֵם אֶל אֲצַל נַחֲלֵי מַיִם
בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לְמַעַן לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ
כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי
הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בָאיִים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל
יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה

אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד: ג עָוֹד
אֶבְנֶךָּ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עָוֹד תַּעְדִּי
תָּפֵיךְ וְיָצֵאת בְּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים: ד עָוֹד
תִּטְּעִי כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים
וְחִלֵּלוּ: ה כִּי יֵשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר
אֶפְרַיִם קוּמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:
ו כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה רָנּוּ לְיַעֲקֹב שִׂמְחָה
וְצַהֲלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם הַשְׁמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ
הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־עַמְּךָ אֵת שְׁאֵרִית
יִשְׂרָאֵל: ז הִנְנִי מֵבִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן
וְקִבַּצְתִּים מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ בָּם עִוֵּר וּפִסֵּחַ
הָרָה וְיֹלֶדֶת יַחְדָּו קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה:
ח בִּבְכִי יָבֹאוּ וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם
אֶל־נַחֲלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ
כִּי־הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי
הוּא: ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בָאיִים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֶה יִשְׂרָאֵל
יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ: י כִּי־פָדָה

יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ: יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בְּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־טוּב יְהוָה
עַל־דָּגָן וְעַל־תִּירֹשׁ וְעַל־יִצְהָר וְעַל־בְּנֵי־צֹאן וּבָקָר וְהָיְתָה נַפְשָׁם כְּגַן רָוֶה וְלֹא־יוֹסִיפוּ לְדַאֲבָה
עוֹד: יב אָז תִּשְׂמַח בְּתוּלָה בְּמָחוֹל וּבַחֻרִים וּזְקֵנִים יַחְדָּו וְהָפַכְתִּי אֶבְלָם לְשָׂשׂוֹן וְנִחַמְתִּים
וְשִׂמַּחְתִּים מִיגוֹנָם: יג וְרִוִּיתִי נֶפֶשׁ הַכֹּהֲנִים דֶּשֶׁן וְעַמִּי אֶת־טוּבִי יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה: יד כֹּה
אָמַר יְהוָה קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם
עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ: טו כֹּה אָמַר יְהוָה מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ
נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

לְבָנֶיךָ נֹאם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בְּאַחֲרִית הַיָּמִים יָשׁוּבוּ לִגְבוּלָם:
יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד מַלְכוּת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים מִתְנוֹדֵד
וּמִתְנַסֵּחַ עִם ה׳ וְאוֹמֵר הִנֵּה יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר אֲבָל לֹא הוֹעַלְתָּ שֶׁאָשׁוּב
עַל־יְדֵי־כָּךְ בִּתְשׁוּבָה, כִּי אֲנִי דּוֹמֶה כְּעֵגֶל לֹא לֶמֶד לִמְשׁוֹךְ בְּעוֹל, כְּשֶׁיִּסּוּרוּ
יְעוּת דַּרְכּוֹ עוֹד יוֹתֵר, וְלָכֵן אֲנִי מְבַקֵּשׁ
הֲשִׁיבֵנִי וְאָשׁוּבָה עַל יְדֵי שֶׁתַּרְאֶה לִי
הַשְּׁחָתְתְּךָ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי:
יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי אֵלֶיךָ נִחַמְתִּי
מִמַּעֲשַׂי הָרָעִים שֶׁעָשִׂיתִי וְאַחֲרֵי
הִוָּדְעִי שֶׁנּוֹדַעְתִּי בְּעַצְמִי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי
הַטּוֹב סָפַקְתִּי עַל־יָרֶךְ כְּדֶרֶךְ אָדָם
הַמִּתְחָרֵט בֹּשְׁתִּי בְּעַצְמִי בַּמַּעֲשִׂים
שֶׁעָשִׂיתִי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי
כְּשֶׁזָּכַרְתִּי חֶרְפַּת הָעֲוֹנוֹת שֶׁעָשִׂיתִי מֵאָז

עטרת מרים

נְעוּרָי: יט מֵשִׁיב לָהֶם ה׳ הֲבֵן יַקִּיר לִי שֶׁמָּא בְּנֵי יַקִּירִי הוּא אֶפְרַיִם שֶׁלֹּא
חָטָא לִי מֵעוֹלָם אַם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים קָטָן הוּא שֶׁהֵגַם שֶׁיֶּחֱטָא לִפְנֵי אָבִיו בְּכָל
זֹאת יֹאהֲבֶנּוּ, כִּי־מִדֵּי בְּכָל עֵת דַּבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עֲוֹד בְּאַהֲבָתִי
הַקְּדוּמָה עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ יִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמַי עָלָיו וְרַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ וְאִם כֵּן
אֵיךְ תְּבַקֵּשׁ שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ עַתָּה נִפְלְאוֹת
וְאוֹהֵב אוֹתְךָ כְּמוֹ בִּימֵי קֶדֶם נֹאם־
יְהוָה:

יז שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי
וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לֶמֶד הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה כִּי
אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שוּבִי נִחַמְתִּי וְאַחֲרֵי הִוָּדְעִי סָפַקְתִּי
עַל־יָרֶךְ בֹּשְׁתִּי וְגַם־נִכְלַמְתִּי כִּי נָשָׂאתִי חֶרְפַּת נְעוּרָי: יט הֲבֵן יַקִּיר
לִי אֶפְרַיִם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים כִּי־מִדֵּי דַבְּרִי בּוֹ זָכֹר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד
עַל־כֵּן הָמוּ מֵעַי לוֹ רַחֵם אֲרַחֲמֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה:

◆ יום רביעי ג׳ תשרי ◆

(י) וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

י וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָתְהוֹן לְמֵימַר מִסּוֹף שְׁבַע שְׁנִין בִּזְמַן שַׁתָּא דִּשְׁמִטְתָּא בְּחַגָּא דִּמְטַלַּיָּא:

רש״י◄ מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים • בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁמִטָּה, שֶׁהִיא שָׁנָה הַשְּׁמִינִית. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָהּ ״שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה״? שֶׁעֲדַיִן שְׁבִיעִית נוֹהֶגֶת בָּהּ, בְּקָצִיר שֶׁל שְׁבִיעִית הַיּוֹצֵא לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית.

(יא) בְּבוֹא כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם:

יא בְּמֵיתֵי כָּל יִשְׂרָאֵל לְאִתְחַזָּאָה קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי תִּקְרֵי יָת אוֹרַיְתָא הָדָא קֳדָם כָּל יִשְׂרָאֵל וְתַשְׁמְעִנּוּן:

רש״י◄ תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת • הַמֶּלֶךְ הָיָה קוֹרֵא מִתְּחִלַּת ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה (מא), עַל בִּימָה שֶׁל עֵץ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּעֲזָרָה.

(יב) הַקְהֵל אֶת־הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת:

יב כְּנוֹשׁ יָת עַמָּא גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא וְגִיּוֹרָךְ דִּי בְּקִרְוָיָךְ בְּדִיל דִּישְׁמְעוּן וּבְדִיל דְּיַלְפּוּן (נ״א דְּיִלְפּוּן) וְיִדְחֲלוּן מִקֳּדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְיִטְרוּן לְמֶעְבַּד יָת כָּל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא:

רש״י◄ הָאֲנָשִׁים • לִלְמֹד. וְהַנָּשִׁים • לִשְׁמֹעַ. וְהַטַּף • לָמָּה בָּאִים? לָתֵת שָׂכָר לִמְבִיאֵיהֶם.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב־יג) לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ. הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כִּי גַּם הֵן שׁוֹמְעוֹת וְלוֹמְדוֹת לְיִרְאָה אֶת ה׳. וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ. הֵם הַטַּף, כִּי יִשְׁמְעוּ וְיִשְׁאֲלוּ, וְהָאָבוֹת יְרַגִּילוּם וִיחַנְּכוּ אוֹתָם. כִּי אֵין הַטַּף הַזֶּה יוֹנְקֵי שָׁדַיִם, אֲבָל הֵם קְטַנֵּי הַשָּׁנִים הַקְּרוֹבִים לְהִתְחַנֵּךְ, וְזֶה טַעַם וְלָמְדוּ לְיִרְאָה בָּעֲתִיד, כִּי לְמַעְלָה אָמַר וְלָמְדוּ וְיָרְאוּ. אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (חגיגה ג.), הָאֲנָשִׁים לִלְמֹד וְהַנָּשִׁים לִשְׁמֹעַ, וְהַטַּף לָמָּה בָּא, לִתֵּן שָׂכָר לִמְבִיאֵיהֶם: תורה יד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) **וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: פ**

יג וּבְנֵיהוֹן דִּי לָא יָדְעוּן יִשְׁמְעוּן וְיִלְפּוּן (נ״א וְיִלְפּוּן) לְמִדְחַל יָת יְיָ אֱלָהֲכוֹן כָּל יוֹמַיָּא דִּי אַתּוּן קַיָּמִין עַל אַרְעָא דִּי אַתּוּן עָבְרִין יָת יַרְדְּנָא תַּמָּן לְמֵירְתַהּ:

... ביום י״ז תמוז ותשעה־באב יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על־דבר ״צום הרביעי״ ו״צום החמישי״ (על־דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא־בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד־לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על־דבר הצומות; אלא **שבתורת אמת** ותורה **אור** – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שייהפכו לששון ולשמחה ולמועדים **טובים** לעתיד־לבוא, ואדרבה – על־ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי־זה מגדיל השמחה וה׳יום טוב׳.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה׳תשמ״ח – הערה 36)

שי למורא

ו) **בְּהִמָּצְאוֹ,** קֹדֶם גְּזַר דִּין, בְּעוֹד שֶׁהוּא אוֹמֵר לָכֶם דִּרְשׁוּנִי. ז) **דַּרְכּוֹ,** דֶּרֶךְ הָרֶשַׁע. **וְאִישׁ אָוֶן,** לְפִי הָעִנְיָן פֵּרוּשוֹ בַּעַל מַחֲשָׁבוֹת וְעֲצוֹת רָעוֹת. **מַחְשְׁבוֹתָיו,** מַחְשְׁבוֹתָיו הָרָעוֹת. **וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ,** וְיָשׁוּב אֶל אֱלֹהֵינוּ, וְיֵשׁ לוֹ תִּקְוָה, כִּי הוּא מַרְבֶּה לִסְלֹחַ. ח) **כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם,** כִּי חֲשַׁבְתֶּם שֶׁאֶגְמֹל לָכֶם רָע אַף־עַל־פִּי שֶׁתָּשׁוּבוּ אֵלַי, עַל כֵּן אָמַר, לֹא מַחְשְׁבוֹתַי כְּמַחְשְׁבוֹתֵיכֶם, כִּי בְּמַחֲשַׁבְתִּי לְהֵיטִיב לָכֶם. **וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי,** אֵין דִּינִי כְּדִינֵי בְּשַׂר־וָדָם, אַתֶּם מִי שֶׁמּוֹדֶה בַּדִּין מִתְחַיֵּב, אֲבָל אֲנִי ״וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יֵרָחֵם״ (משלי כח.יג). ט) **כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ וגו׳,** כְּעֹרֶךְ גַּבְהוּת הַשָּׁמַיִם מִן הָאָרֶץ, כֵּן דְּרָכַי גְּבוֹהִים בְּהֶבְדֵּל רַב מִדַּרְכֵיכֶם. וְהַדְּבָרִים הַנִּרְאִים נִקְרָאִים ״דְּרָכָי״, וְהַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים נִקְרָאִים ״מַחְשָׁבוֹת״. י) **כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶّלֶג וגו׳,** כְּמוֹ הַגֶּשֶׁם וְהַשֶّלֶג שֶׁיּוֹרֵד מִן הַשָּׁמַיִם, לֹא יָשׁוּב אֶל הַשָּׁמַיִם עַל יְדֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁבְּתְחִלָּה הַגֶּשֶׁם מַרְוֶה אֶת הַצִּמְאוֹן שֶׁל הָאָרֶץ וגו׳ וְרַק אַחַר־כָּךְ יָשׁוּב לְמַעְלָה בְּחֹם הַשֶּׁמֶשׁ. **וְהוֹלִידָהּ,** וְהַגֶּשֶׁם יִגְרֹם שֶׁהָאָרֶץ תּוֹלִיד, כְּלוֹמַר לְהוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעֹמֶק הָאָרֶץ. **וְהִצְמִיחָהּ,** הִיא הוֹצָאַת הַצֶּמְחִים מֵעַל הָאָרֶץ. **וְנָתַן זֶרַע וגו׳,** הַגֶּשֶׁם הוּא סִבָּה לְגִדּוּל הַתְּבוּאָה בִּשְׁבִיל לִזְרֹעַ מֵהֶן עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, וְלִהְיוֹת לְמַאֲכָל לְמִי שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱכֹל. **יא) כֵּן יִהְיֶה דְּבָרִי וגו׳,** דְּבַר הַבְטָחָתִי שֶׁהִבְטַחְתִּי לָכֶם לְהוֹצִיאֲכֶם מִן הַגָּלוּת, לֹא יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם, אֶלָּא בֶּאֱמֶת יַעֲשֶׂה מַה שֶׁחָפַצְתִּי. **וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו,**

עטרת מרים

ו **דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ** בְּעוֹד הוּא מְצוּי בָּכֶם **קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:** ז **יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ** בְּמַעֲשֶׂה וּבְפֶה **וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו** הָרָעוֹת **וְיָשֹׁב** אֶל־יְהוָה **וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ** וְיֵשׁ תִּקְוָה **כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:** ח **כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם** כִּי אֲנִי מַרְבֶּה לִסְלוֹחַ וְלֹא יִשְׁאַר אֶצְלִי מֵהֶעוֹן דָּבָר **וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי** דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם לַעֲנוֹשׁ אֶת הַמּוֹרֵד בּוֹ וְאֵין מוֹעִיל תְּשׁוּבָה וּפִיּוּס, אֲבָל דַּרְכִּי לֹא כֵן הִיא **נְאֻם יְהוָה:** ט **וְאֵין** כָּאן רַק הֶבְדֵּל בְּפָחוֹת וְיָתֵר, אֶלָּא **כִּי** כְּמוֹ **גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ** כֵּן **גָּבְהוּ** בְּהֶבְדֵּל רַב **דְּרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם** וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם כִּי דֶּרֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁלֹּא יִמְחוֹל כְּלָל וּכְלָל, וְדַרְכִּי לִמְחוֹל מִכֹּל וָכֹל: י **כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד** הַגֶּשֶׁם **וְהַשֶّלֶג** מִן הַשָּׁמַיִם **וְשָׁמָּה** לֹא יָשׁוּב רֵיקָם כַּי אִם־הִרְוָה הִשְׁבִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ **וְהוֹלִידָהּ** מוֹצִיא הַצֶּמַח מֵהַגַּרְעִין בְּעוֹמֶק הָאָרֶץ **וְהִצְמִיחָהּ** הַצֶּמַח מִמַּעַל לָאָרֶץ **וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ** וְלֶחֶם לָאֹכֵל: יא **כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי**

הפטרה לתענית ציבור

ישעיה פרק נה

ו **דִּרְשׁוּ יְהוָה בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאֻהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב:** ז **יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו וְיָשֹׁב אֶל־יְהוָה וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ:** ח **כִּי לֹא מַחְשְׁבֹתַי מַחְשְׁבֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכָי נְאֻם יְהוָה:** ט **כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבֹתֵיכֶם:** י **כִּי כַאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶّלֶג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם־הִרְוָה אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזּוֹרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל:** יא **כֵּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רֵיקָם כִּי**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

רִיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שֶׁבְּדֵאי תִּתְקַיֵּם הַבְטָחָתִי: יב וְזוֹהִי הַהַבְטָחָה כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ מִן הַגָּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן תּוּבְאוּ לְאַרְצְכֶם, הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף יַכּוּ בְּכַפֵּיהֶם לְשִׂמּוֹחַ, גַּם זֶה עִנְיַן מְלִיצָה: יג תַּחַת בִּמְקוֹם הַנַּעֲצוּץ הָרְשָׁעִים יַעֲלֶה בְּרוֹשׁ יִמְשְׁלוּ צַדִּיקִים וְתַחַת הַסִּרְפָּד וְנַעֲצוּץ הֵם מִינֵי קוֹצִים יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לַיהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת:

שי למורא

בְּלוּמַר, שֶׁלֹּא יִתְבַּטֵּל קְצָת מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הַכֹּל יֵעָשֶׂה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְתִּי. **יב) כִּי בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וגו׳,** וְהַהַבְטָחָה הִיא, כִּי בְּשִׂמְחָה תֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת, וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּ לְאַרְצְכֶם. **הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה,** שֶׁיִּתְּנוּ לָכֶם פֵּרֶם וּצְמָחִים וִירַנְּנוּ יוֹשְׁבֵיהֶם. **יִמְחֲאוּ כָף,** לְעָמַת הַמְרַנְּנִים, יִמְחֲאוּ כַּף, כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה. וְהוּא עִנְיַן מְלִיצָה עַל רִבּוּי הַשִּׂמְחָה, שֶׁכָּל הַבְּרִיאָה תִּשְׂמַח עִמָּהֶם. **יג) תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ,** בִּמְקוֹם עֵץ הַנַּעֲצוּץ שֶׁהוּא קוֹצִי, יַעֲלֶה עֵץ הַבְּרוֹשׁ שֶׁהוּא עֵץ חָשׁוּב. כְּלוּמַר, בִּמְקוֹם מֶמְשֶׁלֶת הַגּוֹיִם יִמְשְׁלוּ יִשְׂרָאֵל. אוֹ בָּא לוֹמַר, שֶׁהָרְשָׁעִים שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה יֵהָפְכוּ לְצַדִּיקִים. **הַסִּרְפָּד,** מִין צֶמַח קוֹצִי. **וְהָיָה לַה׳ לְשֵׁם,** הַפֶּלֶא הַזֶּה יִהְיֶה עוֹמֵד וְנִמְשָׁךְ וְיִהְיֶה לַה׳ לְשֵׁם גְּבוּרָה. **לְאוֹת עוֹלָם וגו׳,** וְיִהְיֶה לְאוֹת וּלְסִימָן עוֹלָם, כִּי כָּכָה יִהְיֶה עַד עוֹלָם וְלֹא יִכָּרֵת הַדָּבָר הַזֶּה. **א) שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה,** שִׁמְרוּ מִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה וַעֲשׂוּ צְדָקָה זֶה עִם זֶה. **כִּי קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא,** כִּי עַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה יְשׁוּעָתִי קְרוֹבָה לָבוֹא. **וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת,** וְצִדְקַת הַבְטָחָתִי תִּגָּלֶה לְעֵין כֹּל. **ב) יַעֲשֶׂה זֹאת,** שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת הָאָמוּר לְהַלָּן. **מְחַלְּלוֹ,** שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שׁוּם מְלָאכָה. **ג) בֶּן הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל ה׳,** הוּא גֵּר צֶדֶק. **הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי וגו׳,** אֲהֵיהָ נִבְדָּל מִיִּשְׂרָאֵל בְּעֵת שֶׁיְּקַבְּלוּ הַטּוֹבָה, וְחוֹשֵׁב לוֹמַר שֶׁאֵין לִשְׂמֹר וּלְקַיֵּם הַמִּצְוֹת. **הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ,** כְּמוֹ עֵץ יָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מְגַדֵּל פְּרִי, כֵּן לֹא יִשָּׁאֵר שְׁמִי לְזִכָּרוֹן וַהֲרֵינִי כְּאִלּוּ לֹא בָּאתִי לָעוֹלָם וְלֹא חָפֵץ בִּי ה׳ וּבְמַעֲשַׂי. **ד) שַׁבְּתוֹתַי,** שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית וְשַׁבַּת הָאָרֶץ. **בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי,** בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה שֶׁנִּתְּנָה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בְּרִיתוֹת, בְּפָרָשַׁת

אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפַצְתִּי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו: יב כִּי־בְשִׂמְחָה תֵצֵאוּ וּבְשָׁלוֹם תּוּבָלוּן הֶהָרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה יִמְחֲאוּ־כָף: יג תַּחַת הַנַּעֲצוּץ יַעֲלֶה בְרוֹשׁ וְתַחַת הַסִּרְפָּד יַעֲלֶה הֲדַס וְהָיָה לַיהוָה לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: א כֹּה אָמַר יְהוָה שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוֹבָה יְשׁוּעָתִי לָבוֹא וְצִדְקָתִי לְהִגָּלוֹת: ב אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹּאת וּבֶן־אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מֵעֲשׂוֹת כָּל־רָע: ג וְאַל־יֹאמַר בֶּן־הַנֵּכָר הַנִּלְוָה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַבְדֵּל יַבְדִּילַנִי יְהוָה מֵעַל עַמּוֹ וְאַל־יֹאמַר הַסָּרִיס הֵן אֲנִי עֵץ יָבֵשׁ: ד כִּי־כֹה | אָמַר יְהוָה לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת־שַׁבְּתוֹתַי וּבָחֲרוּ בַּאֲשֶׁר חָפָצְתִּי וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ה וְנָתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי יָד וָשֵׁם טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן־לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: ו וּבְנֵי הַנֵּכָר הַנִּלְוִים עַל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל־שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ

לֶךְ־לְךָ שֶׁנִּזְכְּרָה שָׁם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה פְּעָמִים תֵּבַת "בְּרִית". **ה) בְּבֵיתִי וּבְחוֹמֹתַי,** בְּבֵית מִקְדָּשִׁי וּבְתוֹךְ חוֹמוֹת הָעִזְרָה וְחוֹמוֹת הַר הַבַּיִת. כְּלוּמַר, בֵּין הַסַּנְהֶדְרִין אֲשֶׁר מוֹשָׁבָם שָׁם, שֶׁהֵם מְזַמְּרִים מַעֲשֵׂי הַחֲסִידִים שֶׁבִּזְמַנָּם וְשֶׁהָיוּ קֹדֶם זְמַנָּם. **יָד,** מָקוֹם, דְּהַיְנוּ מַעֲלָה וְשֶׁבַח, עַל־דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן "מִמְּלֹא מָקוֹם אֲבוֹתָיו". **וָשֵׁם,** שֶׁיִּמָּשֵׁךְ שְׁמוֹ לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים. **טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת,** כְּלוּמַר, מַה שֶׁיִּזָּכֵר שְׁמוֹ שָׁם לְטוֹבָה, הוּא דָּבָר הַטּוֹב יוֹתֵר מִזִּכָּרוֹן הַבָּא מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת. **שֵׁם עוֹלָם אֶתֶּן לוֹ,** לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם אֶתֵּן שֵׁם עוֹלָם, כְּלוּמַר, שֶׁעַד עוֹלָם יִזָּכֵר לְטוֹבָה. **ו) עַל ה׳,** כְּמוֹ אֶל ה׳. **לְשָׁרְתוֹ,** כְּלוּמַר, לְעָבְדוֹ מִיִּרְאָה וְלַעֲשׂוֹת כָּל אֲשֶׁר מִן הַחִיּוּב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

לַעֲשׂוֹת. **וּלְאַהֲבָה וגו׳,** וְעַל יְדֵי שֶׁיַּעַבְדוּ ה׳ מֵאַהֲבָה יִהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים הָעוֹבְדִים תָּמִיד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וְיוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַחִיּוּב לַעֲשׂוֹת. **כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ,** שֶׁהוּא יְסוֹד גָּדוֹל בֶּאֱמוּנַת ה׳, שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁה׳ בָּרָא אֶת הָעוֹלָם מֵאַיִן וְאֵין זוּלָתוֹ. **וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי,** אוֹחֲזִים בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי עָלֶיהָ בְּרִית עִם יִשְׂרָאֵל. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ עַל בְּרִית הַמִּילָה. ז) **וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וגו׳,** כְּמוֹ הַמַּכְנִיס אוֹרֵחַ בְּבֵיתוֹ וּמְקַבְּלוֹ בְּשִׂמְחָה, כֵּן אֲצַוֶּה לַכֹּהֲנִים שֶׁיְּקַבְּלוּם בְּשִׂמְחָה כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְהִתְגַּיֵּר. **וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי,** שֶׁיִּהְיוּ שְׂמֵחִים בִּרְאוֹתָם עַצְמָם בָּעֲזָרָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהוּא בֵּית הַתְּפִלָּה, שֶׁנָּה

עטרת מרים

וּלְאַהֲבָה אֶת־שֵׁם יְהוָה לִהְיוֹת לוֹ לַעֲבָדִים כָּל מִי בְהֵם אֲשֶׁר שֹׁמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

וּמַחֲזִיקִים בִּבְרִיתִי: ז וַהֲבִיאוֹתִים אֶל־הַר קָדְשִׁי וְשִׂמַּחְתִּים בְּבֵית תְּפִלָּתִי עוֹלֹתֵיהֶם וְזִבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקָּרֵא לְכָל־הָעַמִּים: ח נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוֹה מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו:

בְּשָׁנָה עִם יִשְׂרָאֵל בִּתְפִלָּתָם וּבְעוֹלוֹתֵיהֶם וּבִזְבְחֵיהֶם. **לְכָל הָעַמִּים,** כְּמוֹ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בִּתְפִלָּתוֹ "וְגַם אֶל הַנֵּכְרִי" (מלכים־א ח,מא) וְכָל־שֶׁכֵּן לַשֶּׁבֶט לְדַת יִשְׂרָאֵל. ח) **מְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל,** הַמְקַבֵּץ אֶת יִשְׂרָאֵל הַנִּדָּחִים בֵּין הַגּוֹיִם. **עוֹד אֲקַבֵּץ עָלָיו לְנִקְבָּצָיו,** כְּשֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, אֲקַבֵּץ עוֹד עַל נִקְבָּצָיו אֶת כָּל הַגֵּרִים. פֵּרוּשׁ אַחֵר, לְאַחַר שֶׁאֲקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל, עוֹד אֲקַבֵּץ עֲלֵיהֶם נִקְבָּצִים אֲחֵרִים עַל נִקְבָּצָיו, וְהֵם גּוֹג וּמָגוֹג שֶׁיִּתְקַבְּצוּ עֲלֵיהֶם בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל, וְיִפְּלוּ שָׁם, כַּכָּתוּב בִּנְבוּאַת יְחֶזְקֵאל (פרק לח ופרק לט).

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת קִנֵּאתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחֵמָה
גְדוֹלָה קִנֵּאתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁבְתִּי
אֶל־צִיּוֹן וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלִַם
עִיר־הָאֱמֶת וְהַר־יְהוָה צְבָאוֹת הַר הַקֹּדֶשׁ: ד כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֵנוֹת
בִּרְחֹבוֹת יְרוּשָׁלִַם וְאִישׁ מִשְׁעַנְתּוֹ בְּיָדוֹ מֵרֹב
יָמִים: ה וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ יְלָדִים וִילָדוֹת
מְשַׂחֲקִים בִּרְחֹבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
כִּי יִפָּלֵא בְּעֵינֵי שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה בַּיָּמִים הָהֵם
גַּם־בְּעֵינַי יִפָּלֵא נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרָח
וּמֵאֶרֶץ מְבוֹא הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהֵבֵאתִי אוֹתָם וְשָׁכְנוּ
בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם
לֵאלֹהִים בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשֹּׁמְעִים בַּיָּמִים הָאֵלֶּה
אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בְּיוֹם
יֻסַּד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַהֵיכָל לְהִבָּנוֹת: י כִּי
לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שְׂכַר הָאָדָם לֹא נִהְיָה וּשְׂכַר
הַבְּהֵמָה אֵינֶנָּה וְלַיּוֹצֵא וְלַבָּא אֵין־שָׁלוֹם מִן־הַצָּר
וַאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרֵעֵהוּ: יא וְעַתָּה
לֹא כַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים אֲנִי לִשְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי זֶרַע הַשָּׁלוֹם הַגֶּפֶן תִּתֵּן
פִּרְיָהּ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ
טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית הָעָם הַזֶּה אֶת־כָּל־
אֵלֶּה: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הֱיִיתֶם קְלָלָה בַּגּוֹיִם בֵּית
יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל כֵּן אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּהְיִיתֶם
בְּרָכָה אַל־תִּירָאוּ תֶּחֱזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהָרַע לָכֶם
בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא
נִחַמְתִּי: טו כֵּן שַׁבְתִּי זָמַמְתִּי בַּיָּמִים הָאֵלֶּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְהֵיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אַל־
תִּירָאוּ: טז אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַּבְּרוּ
אֱמֶת אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ אֱמֶת וּמִשְׁפַּט שָׁלוֹם שִׁפְטוּ
בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רָעַת רֵעֵהוּ אַל־
תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם וּשְׁבֻעַת שֶׁקֶר אַל־תֶּאֱהָבוּ כִּי
אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׂנֵאתִי נְאֻם־יְהוָה: יח וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם
הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית־יְהוּדָה
לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים וְהָאֱמֶת
וְהַשָּׁלוֹם אֶהֱבוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֹד
אֲשֶׁר יָבֹאוּ עַמִּים וְיֹשְׁבֵי עָרִים רַבּוֹת: כא וְהָלְכוּ
יֹשְׁבֵי אַחַת אֶל־אַחַת לֵאמֹר נֵלְכָה הָלוֹךְ לְחַלּוֹת
אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלְכָה
גַּם־אָנִי: כב וּבָאוּ עַמִּים רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים
לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלִַם וּלְחַלּוֹת אֶת־
פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בַּיָּמִים
הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִכֹּל לְשֹׁנוֹת
הַגּוֹיִם וְהֶחֱזִיקוּ בִּכְנַף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר נֵלְכָה
עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

◆ יום חמישי ד׳ תשרי ◆

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא קְרִיבוּ יוֹמָיךְ לְמִמַּת קְרָא יָת יְהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וֶאֱפַקְּדִנֵּהּ וַאֲזַל מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וְאִתְעַתָּדוּ בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא:

רס״י◄ **וַאֲצַוֶּנּוּ** • **וַאֲזַרְזֶנּוּ.**

(טו) וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל:

טו וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא וְקָם עַמּוּדָא דַעֲנָנָא עַל תְּרַע מַשְׁכְּנָא:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרֵי | אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אַתְּ שָׁכֵב עִם אֲבָהָתָךְ וִיקוּם עַמָּא הָדֵין וְיִטְעֵי בָּתַר טַעֲוַת עַמְמֵי אַרְעָא דִּי הוּא עָל תַּמָּן בֵּינֵיהוֹן וְיִשְׁבְּקוּן יָת קְיָמִי דִּי גְזַרִית עִמְּהוֹן:

רס״י◄ **נֵכַר־הָאָרֶץ** • גּוֹיֵי הָאָרֶץ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) **וַאֲצַוֶּנּוּ. וַאֲזַרְזֶנּוּ,** לָשׁוֹן רַשׁ״י. **וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי דְּבַר הַשֵּׁם** (להלן פסוק כג) "חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא" מִצְוָה הִיא וְאִלּוּ הָיָה מִתְעַצֵּל וְלֹא יַעֲשֶׂה כֵּן הָיָה חַיָּב מִיתָה. וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה פֵּרוּשׁ **"וַאֲצַוֶּנּוּ"** שֶׁאֲמַנֶּה אוֹתוֹ נָגִיד וּמְצַוֶּה עַל יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בַּפָּסוּק וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם (במדבר כז יט): תורה טו

(טו) וַיֵּרָא ה׳ בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן. הַטַּעַם, כִּי עַמּוּד הֶעָנָן הָיָה עַל הַפֶּתַח וְהַשֵּׁם הָיָה נִרְאֶה בָּאֹהֶל, וְזֶהוּ הַכָּבוֹד, עַל דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם. וְעַל דַּעְתִּי, הוּא כְּמוֹ וַיֵּרֶד ה׳ בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל (במדבר יב ה), וְהִנֵּה כְּבוֹד ה׳ נִרְאָה בֶּעָנָן (שמות טז י): **וְהַטַּעַם,** כִּי רָצָה לְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה שֶׁיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ וְשָׁם יְצַוֶּה אֶת יְהוֹשֻׁעַ עַצְמוֹ, וְהִנֵּה לְמֹשֶׁה נֶאֱמַר (שם כה כב) וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת, אֲבָל יְהוֹשֻׁעַ לֹא הָיָה בַּמַּעֲלָה הַהִיא וְאָסוּר הָיָה לִכָּנֵס בָּאֹהֶל כְּלָל. וְהִנֵּה **וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל פֶּתַח הָאֹהֶל** שָׁב לְבָאֵר כִּי הָיָה הֶעָנָן וּבוֹ הַכָּבוֹד עַל פֶּתַח הָאֹהֶל חוֹפֵף עָלָיו, וְהִנֵּה הוּא בָּאֹהֶל: תורה טו

(טז) אֱלֹהֵי נֵכַר הָאָרֶץ. גּוֹיֵי הָאָרֶץ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יז) וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:

יז וְיִתְקוֹף רָגְזִי בְּהוֹן בְּעִידָנָא הַהִיא וְאַרְחֵקִנּוּן וֶאֱסַלֵּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן וִיהוֹן לְמִבַּז וִיעָרְעַן יָתְהוֹן בִּישִׁין סַגִּיאִין וְעָקָן וְיֵימַר בְּעִידָנָא הַהִיא הֲלָא מִדְּלֵית שְׁכִינַת אֱלָהַי בֵּינִי עָרְעוּנִי בִּישַׁיָּא הָאִלֵּין:

רש״י◄ וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי • כְּמוֹ שֶׁאֵינִי רוֹאֶה בְּצָרָתָם.

(יח) וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

יח וַאֲנָא סַלָּקָא אֶסְתַּלַּק שְׁכִנְתִּי מִנְּהוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא עַל כָּל בִּישָׁא דִּי עֲבָדוּ אֲרֵי אִתְפְּנִיוּ לְטַעֲוַת עַמְמַיָּא:

(יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יט וּכְעַן כְּתִיבוּ לְכוֹן יָת תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא וְאַלְפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל שַׁוְיַהּ בְּפֻמְּהוֹן בְּדִיל דִּתְהֵי קֳדָמַי תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא לְסָהִיד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש״י◄ אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת • (לקמן לב) ״הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם״, עַד ״וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ״.

◆ יום שישי ה׳ תשרי ◆

(כ) כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי:

כ אֲרֵי אָעֵלְנוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לַאֲבָהָתְהוֹן עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ וְיֵיכְלוּן וְיִשְׂבְּעוּן וְיִתְפַּנְּקוּן וְיִתְפְּנוּן בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְיִפְלְחֻנּוּן וַיְרַגְּזוּן קֳדָמַי וַיְשַׁנּוּן יָת קְיָמַי:

רש״י◄ וְנִאֲצוּנִי • וְהִכְעִיסוּנִי. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן נִאוּץ, לְשׁוֹן כַּעַס.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וְאֵינֶנּוּ כֵּן, אֲבָל הָאֱלֹהִים שֶׁהוּא נֵכָר בָּאָרֶץ הַזֹּאת. כִּי הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד נִקְרָא אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב יז כו) כִּי לֹא יָדְעוּ אֶת מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ, וְכֵן וַיְדַבְּרוּ אֶל אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלִָם כְּבַעַל אֱלֹהֵי עַמֵּי הָאָרֶץ (דברי הימים ב לב יט), וּכְתִיב (הושע ט ג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ ה׳, וְהִזְכִּיר זֶה רַבִּי אַבְרָהָם, וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּיו (ויקרא יח כה):

וְטַעַם אֲשֶׁר הוּא בָא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ, שֶׁהוּא בָא בְּקִרְבּוֹ עַמּוֹ וַעֲבָדָיו. אוֹ ״בְּקִרְבּוֹ״ בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, כְּמוֹ וְלֹא נָשָׂא אוֹתָם הָאָרֶץ (בראשית יג ו), נָעְתַּם אָרֶץ (ישעיה ט יח), כְּדִבְרֵי רַבִּי אַבְרָהָם: תורה יז

(יז־יח) וְטַעַם וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי. אֵינֶנּוּ וּדוּי גָּמוּר כְּעִנְיַן וְהִתְוַדּוּ אֶת עֲוֹנָם, אֲבָל הוּא הִרְהוּר וַחֲרָטָה, שֶׁיִּתְחָרְטוּ עַל מַעֲלָם וְיַכִּירוּ כִּי אֲשֵׁמִים הֵם. וְטַעַם **וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי** פַּעַם אַחֶרֶת, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהִרְהֲרוּ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם כִּי חָטְאוּ לֵאלֹהִים וְעַל כִּי אֵין אֱלֹהֵיהֶם בְּקִרְבָּם מְצָאוּם הָרָעוֹת הָאֵלֶּה, הָיָה רָאוּי לְרֹב חַסְדֵּי הַשֵּׁם שֶׁיַּעַזְרֵם וַיְצִילֵם שֶׁכְּבָר כָּפְרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וּכְעִנְיַן שֶׁאָמַר (ירמיה ב לח) הִנְנִי נִשְׁפָּט אוֹתָךְ עַל אָמְרֵךְ לֹא חָטָאתִי: וּלְכָךְ אָמַר, כִּי עַל כָּל הָרָעָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשׂוּ לִבְטֹחַ בַּעֲבוֹדָה זָרָה יַסְתִּיר עוֹד פָּנִים מֵהֶם, לֹא כְּהֶסְתֵּר פָּנִים הָרִאשׁוֹן שֶׁהִסְתִּיר פָּנֵי רַחֲמָיו וּמְצָאוּם רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת, רַק שֶׁיִּהְיוּ בְּהֶסְתֵּר פָּנֵי הַגְּאֻלָּה, וְיַעַמְדוּ בְּהַבְטָחַת פָּנֵי רַחֲמָיו (ויקרא כו מד) וְאַף גַּם זֹאת בִּהְיוֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים וגו׳ עַד שֶׁיּוֹסִיפוּ עַל הַחֲרָטָה הַנִּזְכֶּרֶת וּדוּי גָּמוּר וּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר לְמַעְלָה (ל ב) וְשַׁבְתָּ עַד ה׳ אֱלֹהֶיךָ וגו׳: תורה יט

(יט) וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת. עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, לְמֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ שֶׁנֵּיהֶם יְצַוֶּה שֶׁיִּכְתְּבוּהָ, כִּי רָצָה לַעֲשׂוֹת יְהוֹשֻׁעַ נְבִיאוֹ בְּחַיֵּי מֹשֶׁה. וְהִנֵּה מֹשֶׁה כְּתָבָהּ וִיהוֹשֻׁעַ עוֹמֵד עִמּוֹ וְקוֹרֵא וְרוֹאֶה, וְזֶה טַעַם וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה (פסוק כב). וְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. לְמֹשֶׁה שֶׁהוּא הָעִקָּר, כִּי מִמֶּנּוּ יִשְׁמְעוּ וְיִלְמְדוּ, כִּי גַּם יְהוֹשֻׁעַ הָיָה מְלַמֵּד עִמּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בַּסּוֹף (להלן לב מד) הוּא וְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן:

וְטַעַם הַשִּׁירָה הַזֹּאת. הַשִּׁירָה אֲשֶׁר אַגִּיד לְךָ עַתָּה, וְהִיא הַאֲזִינוּ. וְיִקְרָאֻהָ שִׁירָה, כִּי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהָ תָּמִיד בְּשִׁיר וּבְזִמְרָה, וְכֵן נִכְתְּבָה כְּשִׁירָה, כִּי הַשִּׁירִים יִכְתְּבוּ בָּהֶם הַפְּסֵק בִּמְקוֹמוֹת הַנַּעִימָה: תורה כ

(כא) וְהָיָה כִּי־תִמְצֶאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי:

כא וִיהֵי אֲרֵי יְעָרְעָן יָתֵהּ בִּישָׁן סַגִּיאָן וְעָקָן וְתָתֵב תֵּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָמוֹהִי לְסָהִיד אֲרֵי לָא תִתְנְשֵׁי מִפֻּם בְּנֵיהוֹן אֲרֵי גֻּלֵי קֳדָמַי יָת יִצְרְהוֹן דִּי אִנּוּן עָבְדִין יוֹמָא דֵין עַד לָא אָעֵלִנּוּן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית:

רש״י◄ וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד • שֶׁהִתְרֵיתִי בּוֹ בְּתוֹכָהּ עַל כָּל הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ. כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ • הֲרֵי זוֹ הַבְטָחָה לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין תּוֹרָה מִשְׁתַּכַּחַת מִזַּרְעָם לְגַמְרֵי.

(כב) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כב וּכְתַב מֹשֶׁה יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְאַלֵּפַהּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(כג) וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ:

כג וּפַקִּיד יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וַאֲמַר תְּקֵף וְאַלִּים אֲרֵי אַתְּ תָּעֵל יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית לְהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי בְסַעְדָּךְ:

רש״י◄ וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן • מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ: ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם״.

(כד) וַיְהִי ׀ כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

כד וַהֲוָה כַּד שֵׁצִי מֹשֶׁה לְמִכְתַּב יָת פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא הָדָא עַל סִפְרָא עַד דִּשְׁלִימוּ:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) וְטַעַם **כִּי יָדַעְתִּי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם.** כְּטַעַם כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה (בראשית כב יב), שֶׁהִיא הַיְדִיעָה בְּפֹעַל, כִּי הַיְדִיעָה בָּעָתִיד יְדִיעָה בְּכֹחַ. וְאִם לֹא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר וְלֹא נוֹדַע יִצְרוֹ בְּפֹעַל לֹא הָיָה הָגוּן שֶׁיָּעִיד בָּהֶם שִׁירָה לוֹמַר, הַגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁחָטְאוּ, וְאָעִידָה בָּכֶם שֶׁתִּמְצָאנָה אֶתְכֶם רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת כָּזֶה וְכָזֶה, אֲבָל הָיָה הָרְאוּי שֶׁיִּתֵּן לָהֶם הַתּוֹרָה בִּידִיעָה סְתָם, אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם טוּב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ וְאִם תְּמָאֲנוּ וּמְרִיתֶם חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ. אֲבָל עַתָּה שֶׁנּוֹדַע גַּם לָהֶם יִצְרָם הָרַע וְלִבָּם הַזּוֹנֶה, יַגִּיד לָהֶם כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתָם, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מח ד ה) מִדַּעְתִּי כִּי קָשֶׁה אָתָּה וְגִיד בַּרְזֶל עָרְפֶּךָ וּמִצְחֲךָ נְחוּשָׁה וָאַגִּיד לְךָ מֵאָז בְּטֶרֶם תָּבוֹא הִשְׁמַעְתִּיךָ: תורה כב

(כג) וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. מוּסָב לְמַעְלָה כְּלַפֵּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ **אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ,** לְשׁוֹן רַשִׁ״י, וְיָפֶה פֵּרַשׁ:

וְעַל דַּעַת רַבִּי אַבְרָהָם (בפסוק טו), **וַיְצַו אֶת יְהוֹשֻׁעַ,** מֹשֶׁה בְּמִצְוַת הַשֵּׁם, וְעַל כֵּן אָמַר **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם.** וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה, וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ (לעיל יא יד), וְכֵן וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ (שם פסוק טו), וְכֵן לְמַעַן תִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם (לעיל כט ה), וְכֵן יְשַׁלַּח ה׳ בְּךָ אֶת הַמְּאֵרָה מִפְּנֵי רֹעַ מַעֲלָלֶיךָ אֲשֶׁר עֲזַבְתָּנִי (לעיל כח ב), וּכְבָר דִּבַּרְתִּי בָּהֶם (לעיל ה יב): תורה כד

(כד־כו) וְטַעַם **וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב.** כִּי מִתְּחִלָּה כָּתַב אֶת הַתּוֹרָה וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר לְמַעְלָה (פסוק ט), וְלֹא אָמַר לָהֶם אָנָּה יַנִּיחוּ אוֹתָהּ, וְאַחֲרֵי כֵן נִצְטַוָּה בַּשִּׁירָה הַזֹּאת, וַיִּכְתֹּב אוֹתָהּ וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹ בַּיּוֹם, וְהִנֵּה הוֹסִיף אוֹתָהּ עַל הַתּוֹרָה. וַיְהִי כִּכְלוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב הַכֹּל בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, אָז צִוָּה אֶת הַכֹּהֲנִים **לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אוֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה׳ אֱלֹהֵיכֶם,** שֶׁיִּהְיֶה מֻנָּח בָּאָרוֹן מִן הַצַּד, כִּי מֵעֵתָּה לֹא יִגְּעוּ בּוֹ כְּלָל לְהוֹסִיף אוֹ לִגְרֹעַ, וְזֶה טַעַם **וַיְהִי כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב עַד תֻּמָּם.** וְעַל כֵּן אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם (בפסוק א) כִּי וְזֹאת הַבְּרָכָה מְקֻדֶּמֶת וּמְקוֹמָהּ לְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל: **וְיִתָּכֵן,** כִּי אַחֲרֵי שֶׁכָּתַב הַשִּׁירָה וַיְלַמְּדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אִישׁ לִשְׁבָטֵיהֶם שֶׁהֵבִיאָם לְפָנָיו אֶל בֵּית הַמִּדְרָשׁ, כְּתָבָהּ בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה, וְצִוָּה אֶת הַכֹּהֲנִים **לָקוֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה,** לוֹמַר שֶׁגַּם הַשִּׁירָה תִּהְיֶה מֻנַּחַת בָּאָרוֹן עִם הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מִכְּלַל הַתּוֹרָה כִּי הִיא שָׁם לְעֵד. וְאָמַר לָהֶם, שֶׁיַּקְהִילוּ אֵלָיו עוֹד כָּל זְקֵנֵי הַשְּׁבָטִים וְהַשּׁוֹטְרִים, וְהָעָם יֵאָסְפוּ עִמָּהֶם כִּי כֵן נֶאֱמַר בַּסּוֹף (להלן לב מד) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת כָּל דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּאָזְנֵי הָעָם. וְהִנֵּה עָשׂוּ הַכֹּהֲנִים כֵּן, וַיַּקְהִילוּ אֵלָיו כָּל הָעָם וְהֵעִיד בָּהֶם אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ בְּהַקְהֵל בְּאָזְנֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל הָעָם. וְאָז אָמַר לוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ (שם פסוק מט) עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים

◆ שבת קודש ו׳ תשרי ◆

(כה) וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר:

כה וּפַקִּיד מֹשֶׁה יָת לֵוָאֵי נָטְלֵי אֲרוֹן קְיָמָא דַיְיָ לְמֵימָר:

(כו) לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד:

כו סִיבוּ יָת סִפְרָא דְאוֹרַיְתָא הָדֵין וּתְשַׁוּוּן יָתֵהּ מִסְטַר אֲרוֹנָא קְיָמָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיהֵי תַמָּן בָּךְ לְסָהִיד:

רש״י◄ לָקֹחַ • כְּמוֹ: ״זָכוֹר״, ״שָׁמוֹר״, ״הָלוֹךְ״. מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־ה׳ • נֶחְלְקוּ בּוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל בְּ׳בָבָא בַּתְרָא׳: יֵשׁ מֵהֶם אוֹמְרִים: ׳דַּף הָיָה בּוֹלֵט מִן הָאָרוֹן מִבַּחוּץ, וְשָׁם הָיָה מֻנָּח׳, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳מִצַּד הַלּוּחוֹת הָיָה מֻנָּח, בְּתוֹךְ הָאָרוֹן׳.

(כז) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִיתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי:

כז אֲרֵי אֲנָא יְדַעְנָא (יָדַעְנָא) יָת סַרְבָנוּתָךְ וְיָת קְדָלָךְ דְּקַשְׁיָא הָא בְּעַד אֲנָא קַיָּם עִמְּכוֹן יוֹמָא דֵין מְסָרְבִין הֲוֵיתוּן קֳדָם יְיָ וְאַף (אֲרֵי) בָּתַר דְּאֵמוּת:

(כח) הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ:

כח כְּנִישׁוּ לְוָתִי יָת כָּל סָבֵי שִׁבְטֵיכוֹן וְסָרְכֵיכוֹן וֶאֱמַלֵּל קֳדָמֵיהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאַסְהֵד בְּהוֹן יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רש״י◄ הַקְהֵילוּ אֵלַי • וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר י) ״עֲשֵׂה לְךָ״, וְלֹא הִשְׁלִיט יְהוֹשֵׁעַ עֲלֵיהֶם, וְאַף בְּחַיָּיו נִגְנְזוּ קֹדֶם יוֹם מוֹתוֹ (סִפְרֵי אֲחֵרִים: בְּיוֹם מוֹתוֹ), לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: (קהלת ח) ״וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״. וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ • וְאִם תֹּאמַר: הֲרֵי כְּבָר הֵעִיד לְמַעְלָה: (לעיל ל) ״הַעִידֹתִי בָכֶם הַיּוֹם וגו׳״? הָתָם לְיִשְׂרָאֵל אָמַר, אֲבָל לַשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא אָמַר, וְעַכְשָׁו בָּא לוֹמַר: ״הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וגו׳״.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע״פ לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 220 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְּרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב ״הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם״. וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י: ״וְלֹא תָּקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״.

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה״ק סי׳ זך וביאורו. סי׳ כח. ובכ״מ) דְּ״בְּהַעֲלוֹת ה׳ רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת״. וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב ״אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״ דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דִּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לַדָּבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמֵילָא ״אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת״.

לְפִי־זֶה הָיְתָה־אֲמִינָא דִּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ ״שִׁלְטָה״ עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַזֶּה, וְנִתְחַיֵּב לַעֲשׂוֹת כֵּן מִיָּד, וְעָמַד וּבֵרֵךְ אוֹתָם וְזֹאת הַבְּרָכָה וַיִּכְתֹּב אוֹתָהּ בְּסוֹף הַסֵּפֶר שֶׁנָּתַן לַכֹּהֲנִים, וְאָז עָשׂוּ הַכֹּהֲנִים מַה שֶּׁצִּוָּה אוֹתָם וְנָתְנוּ הַסֵּפֶר שָׁלֵם מִצַּד אֲרוֹן הַבְּרִית. וְהִנֵּה הַכֹּל כְּסֵדֶר הָאָמוּר בַּתּוֹרָה: תורה כז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מַצָּב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּה שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קָשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הֵם מֹשֶׁה".

(כט) כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

כט אֲרֵי יְדַעְנָא (יָדַעְנָא) בָּתַר דְּאֵמוּת אֲרֵי חַבָּלָא תְּחַבְּלוּן וְתִסְטוּן מִן אָרְחָא דִּי פַקֵּדִית יָתְכוֹן וּתְעָרַע יָתְכוֹן בִּשְׁתָּא בְּסוֹף יוֹמַיָּא אֲרֵי תַעְבְּדוּן יָת דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן:

רש"י◄ אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן • וַהֲרֵי כָּל יְמוֹת יְהוֹשֻׁעַ לֹא הִשְׁחִיתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שופטים ב) "וַיַּעַבְדוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ"? מִכָּאן שֶׁתַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוּפוֹ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ חַי, הָיָה נִרְאָה לְמֹשֶׁה כְּאִלּוּ הוּא חָי.

(ל) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם:

ל וּמַלִּיל מֹשֶׁה קֳדָם כָּל קְהָלָא דְּיִשְׂרָאֵל יָת פִּתְגָּמֵי תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא עַד דְּשָׁלִימוּ:
פ פ פ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן. חסלת פרשת וילך

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמב - רמג

אגרות קודש

ב"ה, י"ג אלול, ה'תשי"ב
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ בנשק"ע וכו'

מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

מוסג"פ כבקשתו מאז הקונטרס לח"י אלול הבע"ל, וכן קטע השיחה שבת מברכים חודש אלול הוא חודש הרחמים, אשר בטח יענין את כת"ר וגם בנוגע לפועל.

מאשר הנני בזה גם כן קבלת שני מכתביו, ומה שהעיר שלפעמים כתוב בנוגע להלב לשון זכר ולפעמים לשון נקבה, הנה ידוע הכלל דכל דבר שאין בו רוח חיים זכרהו ונקבהו (תשובת דונש על רס"ג סימן ק"נ) ואין הזמן גרמא להאריך בזה ועוד חזון למועד.

בנועם קבלתי הפ"ש ממנו מהנוסעים ושמחתי מספורם מהשתתפות כת"ר בהבאת הדבר לידי פועל, ונשען על מאמרז"ל המצוה נקראת על שם גומרה (תנחומא עקב הובא בפירש"י), בטוח הנני שישתדל להביא הדבר לידי פועל ממש, היינו שיכתב ויחתם הטשעק, ויפה שעה אחת קודם, ובפרט בחודש הרחמים. ויעוין באגה"ק סימן כ"א וזריזותי' דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד וכו' ע"ש, והשייכות לכהנים בפרט מובנת ממש"כ בלקו"ת סוף פ' קרח.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לכת"ר וע"י להנדיב שליט"א. המחכה לבשורה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ט אלול פרק כ, מפרק קמ עד סוף פרק קנ ופרקים פה-פז	**יום רביעי - ג' תשרי** מפרק יח עד סוף פרק כב ופרקים צד-צו
יום שני - א' תשרי פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט ופרקים פח-צ	**יום חמישי - ד' תשרי** מפרק כג עד סוף פרק כח ופרקים צז-צט
יום שלישי - ב' תשרי פרק כ, מפרק י עד סוף פרק יז ופרקים צא-צג	**יום שישי - ה' תשרי** מפרק כט עד סוף פרק לד ופרקים ק-קב
שבת קודש - ו' תשרי פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח ופרקים קג-קה	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון כ"ט אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, האותיות הנגלות... עד עמ' קכט, וחיות כנודע:

האגרת הבאה, דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות" היא מהאגרות שנוספו בהוצאת שנת תר"ס. כפי הידוע נוספו באותה הוצאה כמה אגרות קודש, כפי שכותב ר' אשר מניקולייב ב"מודעה רבה", שנוספו "השמטות מהאגה"ק"[44].

המשך אגרת זו לאגרת הקודמת הוא, שהרי באגרת הקודמת מדובר איך שרק הבחינות "נהי"ם" – נצח, הוד, יסוד, מלכות – של המשפיע נמשכות במקבל, ובסוף אגרת זו (דיבור־המתחיל "האותיות הנגלות") מוסבר גם כן אותו תוכן[45], שרק האחוריים והחיצוניות של בחינות נה"י – נצח, הוד, יסוד – של העליון, נמשכות בתחתון.

הָאוֹתִיּוֹת[46] **הַנִּגְלוֹת לָנוּ, הֵן: בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשָׁבָה. דְּמַעֲשֶׂה,** – אותיות ה"מעשה", הבאות בכתב ובמעשה, **הֵן תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבְּכְתָב אֲשׁוּרִי שֶׁבְּסֵפֶר־תּוֹרָה.** – כפי שהוסבר בהגה"ה בפרק י"ב של "שער היחוד והאמונה", הרי כל אות מכ"ב אותיות התורה היא המשכה וכוח וחיות פרטי מיוחד שאיננה נמשכת באות אחרת, ולכן יש לכל אות בכתיבתה (בכתב אשורי של ספר־תורה) ציור מיוחד המורה על ציור ההמשכה ועל אופן התגלות האור, החיות והכוח הנמשכים באותה אות, ובכתב ספר־תורה הרי האותיות עצמן הן ענין עיקרי וקשורות בכמה פרטי דינים על צורת כתיבתן, **וְאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר נֶחְקָקוֹת בְּהֶבֶל וְקוֹל, הַמִּתְחַלֵּק לְכ"ב חֲלָקִים שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה בְּצוּרָתָן, שֶׁהִיא הֲבָרַת וּמִבְטָא הַכ"ב אוֹתִיּוֹת בְּכָל לָשׁוֹן**[47], **כִּי אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וּבֵין שְׁאָר לְשׁוֹנוֹת בְּמָהוּת הֲבָרַת** – ביטוי, **הָאוֹתִיּוֹת, כִּי־אִם בְּצֵרוּפָן**[48]. – בצירוף האותיות קיים הבדל בין שפה אחת לשניה, ואילו בעצם ביטוי האותיות הדבר שווה בכל הלשונות. **וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, הֵן גַּם־כֵּן בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁאָדָם מְחַשֵּׁב תֵּבוֹת** – הלשון, **וְאוֹתִיּוֹת הַלָּשׁוֹן, שֶׁהֵן כ"ב לְבַד.** רַק שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה, יֵשׁ בָּהּ ג' מִינֵי בְּחִינוֹת אוֹתִיּוֹת, שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁרוֹאֶה בְּסֵפֶר תּוֹרָה תְּמוּנַת הָאוֹתִיּוֹת - הֵן מִצְטַיְּרוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, – בהתאם לכפי שהוא רואה אותן בספר התורה, **וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "עֲשִׂיָּה שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה";** – כפי ש"מחשבה" מהרהרת ענין של מעשה, אותיות של מעשה וכתב, ו־עשיה של השתלשלות בריאה־יצירה־עשיה, **וְכֵן כַּאֲשֶׁר שׁוֹמֵעַ אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר - הֵן נִרְשָׁמוֹת בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְהַרְהֵר בָּהֶן, וְזֶה נִקְרָא בְּחִינַת "דִּבּוּר שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה"** – איך שבמחשבה הוא מהרהר באותיות של דיבור, **וְ** – זוהי **בְּחִינַת "יְצִירָה";** – שכן, מחשבה עצמה היא בחינה של "בריאה", ש"בראתיו יצרתיו אף עשיתיו"[49] הוא כנגד "מחשבה דיבור ומעשה", הרי, מחשבה היא – בחינת "בריאה", דיבור – בחינת "יצירה", ומעשה – בחינת "עשיה". ואם כן "מחשבה" היא הרי – בחינת "בריאה", ואילו כשהוא מהרהר במחשבה אותיות של דיבור, הרי זה **דיבור** שבמחשבה – בחינת "יצירה" שבבריאה). **וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה לְבַדָּהּ בְּלִי הִרְהוּר אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר - נִקְרָא "מַחֲשָׁבָה שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה", בְּחִינַת "בְּרִיאָה". וְהִנֵּה, אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר מַמָּשׁ,** – לא דיבור שבמחשבה, כי־אם דיבור ממש, **הֵן מִתְהַוּוֹת וּמְקַבְּלוֹת חִיּוּתָן מֵאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ עַצְמָן שֶׁבַּמַּחֲשָׁבָה. וְאַף שֶׁלִּפְעָמִים מְדַבֵּר אָדָם וּמְהַרְהֵר** – בשעת מעשה, **בְּדָבָר אַחֵר** – ולכאורה אין אותיות הדיבור מקבלות אז חיות מאותיות המחשבה, שהרי הוא אינו מהרהר בענין שהוא מדבר, **הֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר** – כשאין הוא מהרהר במה שהוא מדבר, **כִּי־אִם אוֹתָן דִּבּוּרִים וְצֵרוּפִים** – של מלים, **שֶׁכְּבָר דִּבְּרָם וְהָיוּ בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת מְאֹד, וְנִשְׁאַר בְּדִבּוּרִים וְצֵרוּפִים אֵלּוּ הֲרִשְׁמוּ** – הרושם, **מֵהַמַּחֲשָׁבָה שֶׁנִּכְנְסָה בָּהֶם פְּעָמִים רַבּוֹת.** – הרי שהרושם של אותן אותיות

אגרת הקדש

האותיות הנגלות לנו הן במעשה דבור ומחשבה. דמעשה הן תמונת האותיות שבכתב אשורי שבס"ת. ואותיות הדבור נחקקות בהבל וקול המתחלק לכ"ב חלקים שונים זה מזה בצורתן. שהיא הברת ומבטא הכ"ב אותיות בכל לשון. כי אין הפרש בין לה"ק ובין שאר לשונות במהות הברת האותיות כ"א בצירופן. ואותיות המחשבה הן ג"כ בכל לשון שאדם מחשב תיבות ואותיות הלשון שהן כ"ב לבד. רק שבמחשבה יש בה ג' מיני בחי' אותיות. שהרי כשרואה בס"ת תמונת האותיות הן מצטיירות במחשבתו וזה נקרא בחינת עשי' שבמחשבה. וכן כאשר שומע אותיות הדבור הן נרשמות במחשבתו ומהרהר בהן וזה נקרא בחינת דבור שבמח' ובחי' יצירה. ואותיות המחשבה לבדה בלי הרהור אותיות הדבור נק' מח' שבמחשבה. בחי' בריאה. והנה אותיות הדבור ממש הן מתהוות ומקבלות חיותן מאותיות אלו עצמן שבמח'. ואף שלפעמים מדבר אדם ומהרהר בדבר אחר. הרי אינו יכול לדבר כ"א אותן דבורים וצירופים שכבר דברם והיו במחשבתו פעמים רבות מאד ונשאר בדיבורים וצירופים אלו הרשימו מהמחשבה שנכנסה

---

44. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר שמצינו שאדה"ז בעצמו הוסיף באגה"ק לאחר זמן (סה"מ תש"ח ע' 170. ובכ"מ)". **45.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דוגמא - עפמש"נ ומבשרי אחזה אלוקה איך שזהו באדם - במחדו"מ". **46.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכהנ"ל יל"ע באמ"ב ש' הק"ש פל"ב בי' שלכאורה באו"א קצת. וי"ל". **47.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מעלת האותיות דדיבור ומח' (משא"כ דעשי' - תמונתן - מתעלמות בתמונות אחרות)". **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע מה שייך צירופן להברתן דהוצרך לשלול? ואולי מתרץ שאינן קדושות הרי צ"ל בירידה מלשה"ק (עאכו"כ - בשינוי) - ומבאר שזהו בצירופן". **49.** ישעי' מג, ז.

מהדורת לוחות המשיח בס"ד

המחשבה, הוא החיות של אותיות דיבור **אלו**. וְזֶהוּ – כפי שהדבר ב"ספירות", בְּחִינַת אֲחוֹרַיִם וְחִיצוֹנִיּוּת נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד מִ"פַּרְצוּף הָעֶלְיוֹן" שֶׁנִּכְנָס בַּתַּחְתּוֹן, – מפרצוף המדריגה העליונה שנכנס במדריגה התחתונה, לִהְיוֹת לוֹ בְּחִינַת מוֹחִין וְחַיּוּת, כַּנּוֹדַע:

אגרת הקדש

בהם פעמים רבות. וזהו בחי' אחוריים וחיצוניות נה"י מפרצוף העליון שנכנס בתחתון להיות לו בחי' מוחין וחיות כנודע:

יום שני א' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכט, כ. איהו וחיוהי... עד עמ' 258, בלה"ק.

כ. תוכן אגרת קודש זו (סימן כ) הוא אחד הענינים העמוקים ביותר בחסידות, ומתבטא בה יסוד בענין של חסידות שעד עתה טרם הוסבר בספר ה"תניא".

ברם, כפי שכבר הוסבר בפרוטרוט בהקדמה לסימן י"ח – ראוי לחפש בכל אגרת הקודש מה מתווסף באותה אגרת בנוגע לעבודה בפועל בקיום המצוות בכלל ובמצות הצדקה במיוחד (שכן, אגרות הקודש הרי נכתבו כדי "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה **והמעשה** אשר יעשון", ללמד את בני ישראל דרכי ה' ו**במעשה** בפועל (כפי שכותבים בהקדמתם הרבנים הגאונים בני המחבר), וכיוון שרוב האגרות נכתבו בקשר לצדקה עבור אלה שעוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל – יש באגרות קודש אלו ענינים המוסיפים יתר חיות ועילוי במצות הצדקה).

חשיבותה המיוחדת של אגרת זו, יכולים לראות גם מכך, שרבנו הזקן כתב אותה (כפי שהרבי ה"צמח צדק" כותב[1]) "בימים שלפני הסתלקותו בכפר פייענא".

רואים אכן, שגם בענינים העמוקים המוסברים באגרת זו, מתבטא ענין יסודי חדש שנותן מושג אחר לגמרי בעילוי של קיום מצוות **מעשיות** בכלל (מצוות הנעשות בדברים גשמיים, כמו ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה), ומצות הצדקה במיוחד.

היסוד המוסבר באגרת־קודש זו, הוא – ש"התהוות הגשמיות" היא דוקא מ"עצמות אין סוף", התהוותם של הדברים הגשמיים היא דוקא מהקדוש־ברוך־הוא **עצמו** שהוא לגמרי למעלה מהאורות והגילויים שמהם מתהווים העולמות העליונים והענינים הרוחניים. שכן, "עצמות אין סוף" דוקא, ש"מציאותו מעצמותו בלי שום עילה וסיבה הקודמת לו חס־ושלום", שמציאותו היא עצמותית (לא מציאות שנוצרה, אלא מציאות שלא שייך בה ענין של "לא מציאות", הרי זה אופן של מציאות שהוא "מחוייב המציאות") – דוקא הוא יש בכוחו לברוא מציאות כזו כמו של הנבראים הגשמיים הנראים כמציאות לעצמם, ולעיני בשר לא נראה בהם כלל שהם תלויים וקשורים במציאות אחרת המהווה אותם (כפי שהדבר למשל ב"אור" שנראה בו שהוא התפשטות מ"מאור", ב"עלול" (מסובב) נראה שהוא בא וקשור ב"עילה" (סיבה) שלו, ואילו בדבר הגשמי לא נראה כלל שהוא בא **מן** ובטל **למ**שהו גבוה ממנו, אלא נראה שזה דבר שמציאותו היא באילו מעצמותו).

מציאות כזו, שהיא באין־ערוך לגמרי למקור שממנו היא באה, שכן המקור הוא רוחני, כוח אלקי, והיא – מציאות גשמית, עד שזה נקרא "**יש מאין**" – מציאות כזו יכולה להתהוות רק על ידי 'עצמות אין־סוף', מהקדוש־ברוך־הוא עצמו, שהוא **אין סוף** ולמעלה גם מגשמיות וגם מרוחניות. מזה יוצא, שדוקא התהוות הדברים **הגשמיים** היא מהקדוש ברוך הוא עצמו, שהוא למעלה מכל האורות והגילויים שמהם מתהווים הענינים הרוחניים.

יסוד **זה** נותן הפלאה ועילוי אחרים לגמרי בקיום מצוות מעשיות על ידי דברים גשמיים שהתהוותם היא דוקא מ'עצמות אין סוף'.

עילוי זה בענין קיום המצוות המעשיות, הוא ענין חדש, ובנוסף למה שהוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא" (מפרק ל"ה ואילך) המעלה ב"לעשותו", במצוות שמקיימים במעשה, לגבי המצוות שמקיימים במחשבה ודיבור:

שם מדובר על המעלה של "מעשה" רק מצד הרצון והכוונה של הקדוש ברוך הוא: היות וכל תכלית הבריאה היא "להיות לו יתברך דירה בתחתונים", שתהיה להקדוש־ברוך־הוא דירה בעולם הגשמי התחתון, שתומשך אלקות בהתגלות כאן למטה בעולם הזה, במקום החושך והסתר על אלקות, ענין **זה** מבוצע בעיקר על ידי מצוות מעשיות. שכן, על־ידי־זה דוקא ממשיכים אלקות עד ל"עשיה" הגשמית, בענינים הגשמיים של העולם שהם למטה מענין המחשבה והדיבור.

כך גם בנוגע לבירור ולזיכוך הנפש הבהמית, זיכוכה והתהפכותה של הנפש הבהמית לטוב ולקדושה (שזו הרי תכלית ירידת הנשמה, שאין זה כדי לתקן אותה, אלא כדי לתקן את הנפש הבהמית) הרי זה מתבצע יותר על ידי מצוות מעשיות. שכן, עשיית פעולה גשמית של מצוה, הנחת תפילין, לבישת ציצית – הרי זה דוקא בכוח הנפש החיונית הבהמית.

הרי בהתאם לאמור, כל המעלה של "מעשה" היא רק מצד **הרצון** ו**הכוונה** של הקדוש־ברוך־הוא, אך מצד עצם הדבר, שבו המצוה נעשית, הרי לכאורה מצוה שנעשית בכוחות רוחניים, כמו מצות ידיעת והבנת אלקות בשכל ובהשגת המוח, או מצות אהבת ה' ברגש הרוחני של הלב – היא לכאורה למעלה מפעולה גשמית הנעשית בידים הגשמיות ובדברים גשמיים (כיוון שגם זו היא מצוה וגם בה מבצעים רצון הקדוש־ברוך־הוא, הרי שהענין של קיום הרצון העליון והקשר שזה מביא עם הקדוש־ברוך־הוא, ישנו גם במצוה רוחנית, ומצד עצם הדבר במה שמבצעים רצון הקדוש־ברוך־הוא – הרי לכאורה, דבר רוחני – כמו השגת המוח ורגש הלב – הוא עבודה עליונה ועמוקה יותר מאשר הפעולה הגשמית שבה עושים מצוה מעשית).

אך, מצד מה שמסביר באגרת־קודש זו המעלה של מצוות מעשיות מפני שהדברים הגשמים באים דוקא מעצמות־אין־סוף, יוצא מכך, שגם מצד

---

1. דרך מצותיך קע, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצם הדבר שבו המצוה נעשית, ישנו עילוי והתעלות במצוות מעשיות מה שאין במצוות הנעשות על ידי ענינים רוחניים. שכן, יש בדברים הגשמיים כוח נעלם המתגלה בשעה שמבצעים בדבר הגשמי את הכוונה העליונה.

כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע מביא באחת משיחות הקודש שלו[2], שכאשר נתגלה היסוד הזה באגרת קודש זו, "מספר מלות־הנשמה השמיימיות", שהתהוות הדברים הגשמיים היא דוקא מ"עצמות אין־סוף" – נפתחו אצל חסידים מעיינות חדשים של חיות בקיום מצוות מעשיות.

בלמדנו הענין בפנים האגרת, עוד יצא להזכיר איך שהרבי מורה בפשטות גאונית מופלאה שהיסוד של אגרת זו מובא בלשון הלכה ופסק־דין במלים ספורות ברמב"ם בהלכות הראשונות של הלכות "יסודי התורה".

אגרת הקדש

כ איהו וחיוהי חד איהו וגרמוהי חד בהון. (פי' ע"ס דאצילות חיוהי הן האורות וגרמוהי הן הכלים שכולן אלקות משא"כ בבי"ע כו'). וצריך להבין היטב איך הא"ס חד עם גרמוהי הן הכלים הרי הכלים הן בבחי' גבול ותכלית כמ"ש בע"ח. אמנם הכוונה היא לומר שהן אלקות לברוא יש מאין כמו הא"ס ולא בבחי' השתלשלות עילה ועלול לבד ומ"ש הרמ"ק ענין השתלשלות עילה שישנו באין־סוף להאיר באופן שיומשך ממנו בגבול ובמדה. שכן, הרי הוא אומר ב"עבודת הקודש"[8]: "האין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול כן יש לו כח בגבול, שאם תאמר שיש לו כח בבלתי־בעל־גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו" – אין־סוף הוא **השלימות** של הכל, כשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח בגבול. שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק בבלי גבול ואין לו כוח בגבול – אתה מחסר בשלימות שלו, כלומר, לאמיתו של דבר גם "בלי גבול" הוא "הגבלה", שהוא רק בלי גבול ולא גבול, ואם ישנה שלימות בענין ה"גבול", הרי, כוח שהוא רק "בלי גבול" ולא "גבול" חסר בו השלימות של "גבול", ואילו "אין־סוף" הוא הרי השלימות של **הכל**, מן ההכרח הרי שכשם שיש לו כוח בבלי גבול, כך יש לו כוח גם בגבול. והוא מסיים שם, שהגבול הבא ממנו לראשונה, הם ה"ספירות" (כלומר הכלים של הספירות) שהם בבחינה של **כוח** הגבול, כוח להאיר ולהמשיך ענינים בגבול ובמדה, שההשפעה שתומשך מהאור המתלבש בכלי, תהיה בבחינה של גבול, למרות שההשפעה היא מאור אין־סוף ובלי־גבול. על כל פנים, הרי הכלים הם בבחינה של גבול ושל תכלית, כיצד, איפוא, הם "חד" (דבר אחד) עם "אין סוף", שהוא למעלה לגמרי מגבול וממדה? **אָמְנָם הַכַּוָּנָה** – במה שהוא אומר שהאין־סוף וכלים הם דבר אחד, **הִיא** – הוספת כ"ק רבינו: שלא לומר, שהאין־סוף הוא דבר אחד עם הכלים של הספירות, אלא הכוונה היא, שהם מתאחדים בנוגע לפעולה – פעולה שיכולה להיעשות רק על ידי אין־סוף או כשמתאחדים עם אין־סוף, ופעולה זו נעשית על ידי אין־סוף בהם ועל ידם. ובלשון רבנו הזקן: **לוֹמַר, שֶׁהֵן אֱלֹקוּת** – בענין של **לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן כְּמוֹ הָ"אֵין־סוֹף"**, – התהוות "יש" מ"אין" היא רק בכוח הקדוש־ברוך־הוא[9], זה רק "בחיק הבורא", כמו שחכמינו ז"ל אומרים[10]: "אם מתכנשין (מתאספים) כל באי עולם אין יכולים לברוא כנף יתוש אחד ולהטיל בו נשמה", כי הענין של התהוות "יש" מ"אין" הוא רק "בחיק הבורא". ועל כך אומרים, ש"אין סוף" הוא דבר אחד עם הכלים של עשר ספירות ד"אצילות": שעל ידם יתהווה "יש" מ"אין", הרי שהם אלקות שמהם ועל ידם מתהווים "יש" מ"אין". **וְלֹא בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עִלָּה וְעָלוּל** – סיבה ומסובב, **לְבַד. וּמַה שֶׁכָּתַב הָרְמַ"ק**[11] – רבי משה קורדובירו אומר בענין "ספירות", **עִנְיַן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת**

---

2. אחש"פ תרצ"ד. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ח שמ"ז פי"ב. **ובכ"מ**". **4.** תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). **5.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יש פי' אחר בחיוהי וגרמוהי". **6.** שער ב' פ"ג. ועוד. **7.** ויצא קפב, ב. **8.** ח"א ריש פ"ח. **9.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכדלקמן (קל, ע"ב) הטעם". **10.** ראה ירושלמי סנהדרין פ"ז הי"ג. ב"ר פל"ט, יד. ויק"ר פי"ט, ב. ועוד. **11.** פרדס רימונים שער ו פ"ו. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרת הקדש

ועלול וכ"ה בזוה"ק פ' בראשית היינו בהשתלשלות הספירות בספירות עצמן (בבחי' הכלים) שנקראות בלי מה בס"י שאינן בבחי' יש ומהות מושג וכמו הא"ס דלית מחשבה תפיסא ביה כלל וכמ"ש ופני לא יראו ונבואת משה רבינו ע"ה והשגתו היתה מפרק עליון דנצח דז"א ובהשתלשלות העלול הוא מוקף מהעילה ובטל במציאות אצלו כזיו השמש בשמש כמ"ש בפרדס מהרמ"ק ואף גם צמצומים רבים מאד לא יועילו להיות גשם עב כעפר מהשתלשלות הרוחניות משכלים נבדלים אפילו של המלאכים אלא להיות רוח הבהמה מפני שור כמ"ש במ"א וע"ש ויש מאין נקרא בריאה בלה"ק

עֵילָה וְעָלוּל, – שמהספירות נמשך באופן של עילה ועלול, **וְכֵן הוּא בְּזֹהַר הַקָּדוֹשׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית**[12], **הַיְנוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַסְּפִירוֹת בַּסְּפִירוֹת עַצְמָן** – כפי שספירה אחת באה ומשתלשלת מספירה שניה, כמו למשל כפי ש"בינה" באה מ"חכמה" וכו', (**בְּבְחִינַת הַכֵּלִים**), – של הספירות, **שֶׁנִּקְרָאוֹת "כְּלִי מָה"** – **בְּסֵפֶר יְצִירָה**[13], – הנקראות "בלי מה" בספר **יצירה**[14], – בלשון "עשר ספירות בלי מה, מדתן עשר וכו'", ו"בלי מה" הכוונה – **שֶׁאֵינָן בְּבְחִינַת יֵשׁ**[15] **וּמָהוּת מֻשָּׂג,** – לנבראים, **וּכְמוֹ הָ"אֵין־סוֹף" דְּלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל**[16], – שום מחשבה אי אפשר שתהיה לה תפיסה בו, כך גם הכלים של הספירות נקראים "בלי מה", בלי מהות, שאין זה שום מהות שהיא ברת־השגה לשכל הנבראים, הרי על כך אומרים ענין ההשתלשלות ב"ספירות", שאין ספירה אחת מתהווה מספירה שניה באופן של בריאה "יש מאין", כי הרי אין זה "יש" שיהיה מהות מושגת, אלא הוא "בלי מה" – הרי זה בא באופן של "עילה ועלול". על כך, שהכלים של הספירות אינם מהות מושגת – מביא רבנו הזקן ראיה: **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[17]: **"וּפָנַי** – הפנימיות שלי, **לֹא יֵרָאוּ".** – שאפילו לגבי משה רבנו אין זה מהות מושגת, ש"פני", הפנימיות, כאן הכוונה גם לפנימיות **הכלים**, שגם הם למעלה אפילו מהראיה וההשגה של משה רבנו, **וּנְבוּאַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עֶלְיוֹן־הַשָּׁלוֹם וְהַשָּׂגָתוֹ, הָיְתָה** – רק, **מִפֶּרֶק עֶלְיוֹן דְּנֶצַח דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין".** – מהחלק העליון של בחינת "נצח" של "זעיר אנפין" – שבע המדות, שכפי שנזכר באגרת הקודמת (סימן י"ט), הספירות נצח־הוד־יסוד הן רק כלי ההשפעה והירידה אל המקבל, הרי שהן רק חיצוניות הספירות ולא הפנימיות. **וּבְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעָלוּל** – המשתלשל מה"עילה", **הוּא מֻקָּף מֵהָעִילָה,** – שזה לפני שה"עלול" משתלשל מה"עילה", אלא הוא עדיין כלול בעילתו, שאז מוקף ה"עלול" ב"עילה" שלו, **וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת אֶצְלוֹ** – הוא בטל ל"עילה" שלו, **כְּזִיו הַשֶּׁמֶשׁ** – כפי שזיו השמש בטל **בַּשֶּׁמֶשׁ,** – זה כבר גם אחרי שה"עלול" משתלשל ומתגלה מה"עילה", בכל זאת ה"עלול" בטל במציאות ל"עילה". שכך הדבר בהמשכת הספירות עצמן, שמה שנמשך ומתגלה בטל במציאות ל"עילה", לספירה העליונה שממנה היא משתלשלת, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'פַּרְדֵּס'**[18] **מֵהָרַמַ"ק.** – הרי באופן המשכה כזה לא היה יכול להתהוות "יש" שהוא מציאות בהרגשתו, שמרגיש עצמו למציאות ואינו בטל למקורו. הוספת כ"ק רבינו: **ועד"ז ביש דעשי'** – **וְאַף גַּם צִמְצוּמִים רַבִּים מְאֹד** – המצמצמים את האור, שהאור שאחרי הצמצום אינו בערך כלל לאור שלפני הצמצום – הרי אפילו צמצומים אלה, **לֹא יוֹעִילוּ לִהְיוֹת גֶּשֶׁם עָב כְּעָפָר, מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָרוּחָנִיּוּת מִשֻּׂכָּלִים נִבְדָּלִים אֲפִלּוּ** – הוספת כ"ק רבינו: **משכלים נבדלים,** שֶׁל **הַמַּלְאָכִים,** – מלאכים הם הרי בעלי חומר וצורה, בכל זאת כיוון שהחומר שלהם הוא הרי מיסודות **רוחניים** – לא יתהווה מזה גשם "עב" כמו עפר – אפילו כשזה בא אחרי צמצומים רבים. שכן, הרי זה עדיין ענין של השתלשלות, כמו שלשלת (שרשרת) שהטבעת התחתונה ביותר יש לה ערך והיא קשורה לטבעת העליונה ביותר, **אֶלָּא** – ההשתלשלות יכולה להשפיע, **לִהְיוֹת "רוּחַ הַבְּהֵמָה" מִ"פְּנֵי שׁוֹר",** – שבמרכבה שלמעלה, שלמרות שהרוח המחיה את גוף הבהמה רחוקה לגמרי ואינה בערך ל"פני שור" שבמרכבה העליונה, בכל זאת יש בכוח ההשתלשלות להשפיע שתשתלשל הרוח של הבהמה, כיוון שגם הרוח של הבהמה היא דבר רוחני, אלא שהיא למטה מטה במדריגה מ"פני שור" שבמרכבה; אך אין בכוח ההשתלשלות להשפיע שיתהווה "יש גשמי" מ"אין רוחני" – דבר שהוא מציאות חדשה לגמרי. **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַיֵּן שָׁם.** – הרבי מציין כאן, שיש לומר שכוונת רבנו הזקן היא – ל'תורה אור' ד"ה "יביאו לבוש מלכות"[19], ועוד. ב"תורה אור" שם, מסביר רבנו הזקן, שאפילו חכמה עילאה (עליונה) ד"אצילות", כיוון שהיא נקראת בשם "חכמה", הרי זה "דבר מה", ולא "אין", במילא גם זה אינו יכול להתהוות באופן של השתלשלות מ"אין סוף", כי־אם באופן של "יש מאין", כמו שכתוב[20]: "והחכמה **מאין** תמצא", ש'חכמה' לגבי למעלה מ'חכמה' היא ענין של "יש מאין". **וְ"יֵשׁ מֵאַיִן" נִקְרָא "בְּרִיאָה" בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ**[21]. – "בריאה" היינו, שנהיה דבר חדש שלא היה קיים לפני־זה (שלא כמו ב"עילה ועלול" שהעלול קיים גם לפני־זה אלא באופן אחר). וכנזכר לעיל שב"אין" אי אפשר שיהיה כלול "יש". שכן, אז זה הרי לא היה "אין" אלא "יש".

---

12. ח"א יט, ב ואילך. **13.** פ"א מ"ב. ועוד. **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם יצירת הספירות". **15.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "גם לא יש דבריאה. והראי' - ועד כדי כך - שאינן". **16.** תקו"ז בהקדמה (יז, א). **17.** תשא לג, כג. **18.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שלכן גם התהוות כלים די"ס דבי"ע - שאינן חד כ"א נפרדים - א"א ע"י ער"ע". **19.** צ, ב. **20.** איוב כח, יב. **21.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לכאורה מאי שייכותי' הכא?! וי"ל שזותי' הוכחה על הנ"ל" (החידוש בבריאת יש הגשמי - לגבי השתל'

מהדורת כפר חב"ד מוגה

התהוות חדשה נקראת בלשון הקודש בשם "בריאה", כפי שהרמב"ן אומר בפרשת בראשית[22], שאין לנו בלשון הקודש ביטוי אחר לציין את ההתהוות של "יש מאין" אלא במלה "ברא". להלן יציין רבנו הזקן, למרות שגם ב"יש מאין" בטל ה"יש" באמת לכוח האלקי המהווה אותו, עד כפי שזיו השמש בטל בשמש ממש, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיב" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום – כיצד אומרים, איפוא, שאי־אפשר שיתהווה "יש מאין" באופן של השתלשלות "עילה ועלול", שכן אז (הוא לא היה "יש" ומציאות, אלא) היה בטל כמו שה"עלול" בטל לגבי ה"עילה" שלו, בשעה שהאמת היא הרי, שגם בהיותו "יש" הוא בטל לגבי מקורו, הכוח האלקי המהווה אותו ונמצא בו תמיד לבראו מחדש? יסביר רבנו הזקן להלן, שזה אמור רק לגבי "קמי'", כפי שהדבר לפני הקדוש־ברוך־הוא בידיעה **שלו** (הרי זה כפי שהאמת היא, שהכל בטל לגביו יתברך וגם היש הנברא בטל כזיו השמש בשמש); אך בידיעתו ובהרגשתו של היש הנברא עצמו, הוא נרגש כ"מציאות יש", ואילו אם ההתהוות היתה באופן של "עילה ועלול" לא היה יכול הנברא להיות, גם בהרגשתו ובידיעתו **העצמית**, "מציאות יש", אלא גם בהרגש **שלו** היה בטל במציאות.

יום שלישי ב' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 258, והגם שהיש הנברא... עד עמ' קל, לגבי עילתו.

וַהֲגַם – למרות, **שֶׁהַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא גַּם־כֵּן כְּלָא חָשִׁיב קַמֵּיהּ,** – נחשב לפניו יתברך כלא כלום, כי הרי "כולא קמי' כלא חשיבי" – הכל לגבי הקדוש־ברוך־הוא נחשב כלא כלום, הרי שגם היש הנברא הוא כלא כלום, **דְּהַיְנוּ שֶׁבָּטֵל בִּמְצִיאוּת** – הוספת כ"ק רבינו: **נישט נאר** (לא רק) **לגבי עצמו"ה – שאינו בגדר העולם והבריאה, כ"א בענין הבריאה, לְגַבֵּי הַכֹּחַ וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ** – בנברא, כוח ואור זה הם **מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת־בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהַ"קַּו"** – של, **אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מֵאִיר בָּהֶם,** – שלכן[23] זה נקרא "קמי'" (לפניו), למרות שמדובר אודות הכוח האלקי המהווה אותו – שכן, בכלים של הספירות שמהם בא הכוח האלקי – מאיר בהם הקו, שהוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות. וביטול זה הוא **וּכְ** – כמו ביטול **זִיו הַשֶּׁמֶשׁ בַּשֶּׁמֶשׁ,** – שבשמש לא נרגשת כלל מציאותו של הזיו, אלא רק המאור והמקור של הזיו שהוא השמש, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – ספר ה"תניא", **חֵלֶק ב**[24] – שכל הנבראים בטלים באמת לגבי מקורם, כפי שהזיו בטל במקורו בשמש, כיצד, איפוא, אומרים אנו, שאם התהוות הנבראים היתה באופן של "עילה ועלול", הם לא היו מציאות "יש" אלא היו בטלים לגבי מקורם – הרי גם כעת, כשנתהוו בדרך "יש מאין" הם הרי גם כן בטלים באמת לגבי מקורם, ובאופן הביטול כמו שזיו השמש בטל לגבי השמש? מתרץ על כך רבנו הזקן: **הַיְנוּ "קַמֵּיהּ"** – לפני הקדוש־ברוך־הוא, **דַּוְקָא, שֶׁהִיא יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ** – כפי שהוא יודע את הנבראים באופן הידיעה של **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. אֲבָל בִּידִיעָה** – דעת תחתון, **שֶׁמִּמַּטָּה לְמַעְלָה** – הידיעה שמצד הנברא, **הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא הוּא דָּבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי בִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ שֶׁמִּמַּטָּה,** – הנברא נרגש למציאות "יש" ודבר **נפרד** מהמקור שמהווה אותו, ולא שהוא בטל במציאות לגבי מקורו; ולמרות שגם הנברא יודע שיש לו מקור המהווה אותו, ושמקור זה הוא כוח אלקי – כיצד, איפוא, הוא יכול לחשוב את עצמו כ"יש" ואת המקור כ"אין"? יסביר רבנו הזקן, שמה שהוא חושב את המקור ל"אין" אין הכוונה שהוא **לא נמצא**, אלא "אין" יש בו שני ענינים: א) שאינו מושג, שכן, אין הנברא משיג (אינו מבין) את מקורו, ודבר שאין הנברא מבין ומשיג הוא קורא לו "אין", כי בעולם ההשגה שלו אין הדבר קיים. ב) מפני **שבסוג זה** של מציאות כפי שהנברא והיש נמצאים – לא קיים מקורו, כי הוא מציאות אחרת לגמרי, ולכן הוא קורא לו "אין" – לא קיים – מצד זה שבאופן המציאות **שלו – אין** מקורו קיים. ובלשון רבנו הזקן: **כִּי הַכֹּחַ** – המהווה אותו **וְ־הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ אֵינוֹ מֻשָּׂג כְּלָל וּכְלָל,** – לנברא, ולכן הוא קורא למקור "אין", כי בעולם ההשגה שלו – אין הוא קיים. ענין שני במה שהוא קורא למקורו "אין" הוא, מפני שבסוג המציאות שלו, אין הוא נמצא, אלא הוא מהות אחרת לגמרי – כפי שיסביר להלן: **וְגַם אֵין**

אגרת הקדש

והגם שהיש הנברא הוא

ג"כ כלא חשיב קמיה דהיינו שבטל במציאות לגבי הכח והאור השופע בו מהכלים די"ס דאבי"ע שהקו אור א"ס ב"ה מאיר בהם וכזיו השמש בשמש כמ"ש בלק"א ח"ב. היינו קמיה דוקא שהיא ידיעתו ית' מלמעלה למטה. אבל בידיעה שממטה למעלה היש הנברא הוא דבר נפרד לגמרי בידיעה והשגה זו שממטה כי הכח השופע בו אינו מושג כלל וכלל

דספירות כו') - דעפ"ז מובן פשש"מ ד"ברא אלקים" נאמר - לאחרי כל השתל' הנ"ל, רק בנוגע לשוה"א! (וגם לא במציאות החכ' מאין - כיון שאין החכ' באופן דמציאות דיש הגשמי, וא"כ נק' "אין"). **22.** א, א. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דכאן הדיוק להיפך (כנ"ל בההוספה בחצע"ג): "דאף שהוא מהקו כו' ה"ה כמו שמאיר בהם (ומחזק זה בהדוגמא דזיו השמש בשמש - דלכאורה מה מוסיף בזה? אבל עיקרית היא, דהשמש היא בסמיכות ממש להזיו) - וגם בנדו"ד ידיעה שמלמעלמ"ט - שייכת גם באדם (משא"כ - ההרגש שבידיעה)". **24.** שער היחוד והאמונה פ"ג.

מוגה והיה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרת הקדש

וגם אין ערוך זה לזה כלל וכלל לא מיניה ולא מקצתיה מהערך שמהעלול אל העילה שהעלול יודע ומשיג איזה השגה בעילתו ובטל אצלו ע"י ידיעה והשגה זו וגם במהותם ועצמותם אין הפרש גדול כ"כ רק שזה עילה וזה עלול ולא מיניה ולא מקצתיה מההפרש שבין מהות היש הנברא למהות הכח והאור השופע בו להוותו מאין ליש ולכן נקרא יש מאין דוקא והנה ראשית היש הנברא ותחילתו הן הכלים די"ם דבי"ע וגם האורות נפש רוח ונבראו מבחי' הנשמה די"ם דבי"ע שהוא אלקות והן הלמ"ד כלים דמל' דאצילות וכן באצילות מחיצוניות הכלים די"ם דאצי' שהן אלקות נבראו ההיכלות דאצילות שמתלבש בהן בחי' העיגולים די"ם וגם גופות המלאכים דאצי' שהן בחי' יש וכמ"ש ובמלאכיו ישים תהלה. שאינן בבחי' ביטול לגמרי כעלול לגבי עילתו

עָרוּךְ – ואין שום שייכות, **זֶה לָזֶה כְּלָל וּכְלָל,** – אין בין ה"יש" ל"אין" שום ערך ושייכות כלל, הם שתי מהויות נפרדות, ובסוג המציאות שה"יש" נמצא, אין ה"אין" – מקורו – נמצא. כמו למשל, שנאמר, שמשכל יתהווה אבן, הרי בסוג מציאות שהאבן נמצאת, אין השכל נמצא כלל, ולגבי סוג מציאות זה היינו־הך אם מתהווה האבן מ"אין" או שהיא מתהווה משכל. שכן, גם שכל **אינו** נמצא בסוג זה של מציאות שהאבן נמצאת בו, **לֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – לא ממנו ולא ממקצת ממנו, **מֵהָעֵרֶךְ שֶׁמֵּהֶעָלוּל אֶל הָעִלָּה, שֶׁהֶעָלוּל יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג אֵיזֶה הַשָּׂגָה בְּעִלָּתוֹ** – הרי שה"עילה" נמצאת בעולם ההשגה שלו, וההשגה משפיעה בו, **וּבָטֵל אֶצְלָהּ עַל־יְדֵי יְדִיעָה וְהַשָּׂגָה זוֹ,** – שהוא משיג בעילתו, אך ה"יש" אין לו שום השגה ב"אין" המהווה אותו. **וְגַם בְּמָהוּתָם וְעַצְמוּתָם** – של ה"עלול" וה"עילה", **אֵין הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל כָּל־כָּךְ, רַק שֶׁזֶּה עִלָּה וְזֶה עָלוּל,** – אבל המהות והעצם הם אותו דבר, כפי שהוסבר לעיל בענין השכל והמדות, שעצם מהות המדות ישנו כבר גם בשכל – המדות שבשכל, שאם אמנם המדות שבשכל הן באופן אחר מאשר המדות שבלב, אך גם הן, הן בעצם ומהות ענין של מדות, **וְלֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – ולא ממנו ולא ממקצת ממנו, **מֵהַהֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין מָהוּת הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא לְמָהוּת הַכֹּחַ וְהָאוֹר הַשּׁוֹפֵעַ בּוֹ לְהַוּוֹתוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ,** – שה"אין" וה"יש" הם עצם ומהות אחרים לגמרי, ובסוג המציאות של ה"יש" אין ה"אין" נמצא כלל. **וְלָכֵן נִקְרָא**[25] – גם אליבא דאמת, **"יֵשׁ" מֵ"אַיִן" דַּוְקָא.** – שהמקור נעשה "אין", למרות שהרי "ממך הכל", הכל בא מאלקות, והנברא עצמו יודע שיש לו מקור המהווה אותו, כיצד, איפוא, הוא יכול לקרוא לו "אין"? אלא, כאמור, זה מצד שני הענינים: שאין הוא מובן ומושג ליש הנברא, ואין הוא נמצא בסוג המציאות של היש הנברא.

אחרי שרבנו הזקן הסביר לעיל בדרך כלל, שהתהוות מציאות "יש" מרוחניות, יכולה להיות רק באופן של בריאה "יש מאין" (ולא באופן של "עילה ועלול") יסביר רבנו הזקן להלן שהראשית וההתחלה של היש **הנברא** הן הכלים של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה. שלמרות שזה ענין של "ספירות" שבערך העולמות עצמם הן האלקות שבעולם – בכל זאת הכלים של הספירות הם כבר ענין של מציאות "יש". וכן, שאפילו בעולם ה"אצילות" ישנו ענין של "יש", אלא שזה "יש **הנאצל**" ולא "יש **הנברא**" (שהוא "יש" ודבר נפרד). ורבנו הזקן יסכם, שעיקר התהוות ה"יש" שהוא דבר נפרד, הוא מ"מלכות דאצילות" שדוקא בה מתבטא הכוח של "אין סוף" להוות "יש מאין". ובלשון רבנו הזקן: **וְהִנֵּה, רֵאשִׁית הַיֵּשׁ הַנִּבְרָא וּתְחִלָּתוֹ, הֵן הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, וְגַם הָאוֹרוֹת נֶפֶשׁ רוּחַ;** – האורות המתלבשים בכלים והם ענין של חיות לכלים – שבהם ישנן הרי שלש הבחינות נפש, רוח ונשמה, הרי שתי הבחינות נפש ורוח הן גם כן ענין של "יש", **וְנִבְרְאוּ מִבְּחִינַת הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֲלָקוּת,** – והאלקות של הספירות מהווה את ענין ה"יש" של הכלים של הספירות וגם הנפש והרוח שלהם, **וְהֵן** – בחינה **זו** – **האורות** של הספירות – הן **הַלָּמֶ"ד כֵּלִים דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת.** – ב"אצילות" הרי גם הכלים ואפילו חיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" הם אלקות, ובחיצוניות הכלים של "מלכות דאצילות" המתלבשים בעולמות בריאה־יצירה־עשיה להיות להם נשמה וחיות – יש בכל אחד מהם שלש הבחינות: פנימי, אמצעי וחיצון, או כפי שכתוב לפעמים הלשון "סת"ר", **סוף, תוך, ראש** – הרי שכל עשר הספירות שב"מלכות" עם שלש הבחינות שבכל אחת מהן – הם למ"ד כלים, המתלבשים בבריאה־יצירה־עשיה והם ענין של אורות ושל נשמה ל"ספירות" של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן בַּאֲצִילוּת,** – ההתהוות של ה"יש הנאצל" היא מחיצוניות הכלים של הספירות שב"אצילות" – **מֵחִיצוֹנִיּוּת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן אֲלָקוּת, נִבְרְאוּ הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת** – שאין זה ענין של ספירות וכלים בהם מתלבשים אורות פנימיים, אלא זה ענין של חיצוניות של אותו עולם, **שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶן בְּחִינַת הָעִגּוּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת,** – "עיגולים" הוא ענין של עיגול ומקיף של הספירות, שאינו מאיר בפנימיות, שהדבר יהיה כמו האור הפנימי המחיה אותו – אלא הוא מאיר רק באופן של מקיף, שהדבר שהוא מאיר ומחיה יוכל להיות נרגש לענין של "יש" – על־כל־פנים "יש" כפי שהוא ב"יש הנאצל", **וְגַם גּוּפוֹת** – **הגופים** של **הַמַּלְאָכִים דַּאֲצִילוּת שֶׁהֵן בְּחִינַת יֵשׁ,** – מתהווים מחיצוניות הכלים של הספירות ד"אצילות", **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]**: "וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תְּהִלָּה",** – הרי לא כתוב כאן מלאכים **סתם**, אלא "מלאכיו", המלאכים **שלו**, כלומר

---

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "גם אליבא דאמת". **26.** איוב ד, יח.

מהדורה נוחה בפורמט אישי בלבד

המלאכים של עולם ה"אצילות" – הרי גם בהם יש ענין של בלתי־שלימות, בהיותם ענין של "יש" ולא אלקות, **שֶׁאֵינָן בְּבְחִינַת בִּטּוּל לְגַמְרֵי כְּעָלוּל לְגַבֵּי עִלָּתוֹ.** – שכן, הם מתהווים באופן של "יש מאין" ולא כמו "עילה ועלול".

יום רביעי ג' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קל, אך נשמות... עד עמ' 260, בבי"ע.

אַךְ נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנִּשִׁיקִין", – "זיווג נשיקין" הוא זיווג ויחוד רוחני של הספירות, שמזה בא ענין רוחני כמו **הנשמות** של המלאכים, **וְכֵן נִשְׁמוֹת הָאָדָם שֶׁיָּצְאוּ מִזִּוּוּג** – ויחוד, **דִ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא'** – של הספירות ז"א (מדות) ומלכות **דַּאֲצִילוּת** – שבהשוואה לזיווג של 'נשיקין' זה נקרא "זיווג גופני", ומזה נעשה הולדה של נשמות המתלבשות בגופים גשמיים, **קֹדֶם שֶׁיֵּרְדוּ לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** – אלא הן עדיין ב"אצילות", הרי הנשמות כפי שהן שם – **אֵינָן בִּכְלַל "יֵשׁ" וְדָבָר נִפְרָד בִּפְנֵי־עַצְמָן, אֶלָּא הֵן מֵעֵין בְּחִינַת אֲלָקוּת** – כפי שזה בא **בְּצִמְצוּם עָצוּם,** – בצמצום של להיות בחינה של נשמה, **וּכְעֵין הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, שֶׁהֵן בְּבְחִינַת גְּבוּל** – למרות שהן אלקות, בכל זאת הן בבחינת גבול של חכמה וחסד וכדומה. שזה **עַל־יְדֵי צִמְצוּם אוֹר הָאֵין־סוֹף, הוּא הַ"קַּו" הַמְלֻבָּשׁ בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם,** – שמצד שהקו המלובש בהן הוא בצמצום רב ולא מאיר בהן ענין ה"אין סוף" ו"בלי גבול" המאפיין את ה"קו", אלא הארה בלבד מה"קו" שלא נרגש בה ה"אין סוף" וה"בלי גבול" של ה"קו" – מצד זה יכולים הכלים של הספירות להיות בבחינת גבול, למרות שמצד התאחדותם וביטולם לאור הם ענין של "אלקות", כנזכר לעיל. דומה לכך הוא בנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות". אלא, על צמצום זה (שה"קו" המלובש בהם הוא הרי על ידי צמצום) אומר רבנו הזקן, שאין זה מיעוט בלבד באור ובהארה, אלא, **וּכְמוֹ צִמְצוּם הָרִאשׁוֹן לִהְיוֹת חָלָל וְכוּ'** – וכמו הצמצום הראשון שהיה ב"אור אין סוף" כדי שיוכל להיות מקום לענין העולמות, שצמצום זה (הצמצום הראשון) אינו ענין של מיעוט באור, אלא סילוק האור. ואילו שאר הצמצומים שבסדר השתלשלות הם הרי באופן של מיעוט. אך, צמצום **זה** של אור הקו המתלבש בספירות – בנר"נ (נפש־רוח־נשמה) של הספירות – דומה לאופן הצמצום של הצמצום הראשון. כל האמור הוא ביחס לנשמות ד"אצילות" כפי שהן עדיין ב"אצילות", לפני שהן מתלבשות בגוף, שאז הן מעין מאלקות ואינן "יש" ו"דבר נפרד". להלן יסביר רבנו הזקן, שגם אחרי שהנשמות ד"אצילות" ירדו לעולם הזה, הרי בצדיקים הראשונים גם כן לא נשתנו נשמות **אלו** להיות דבר נפרד מאלקות. (**וְאַף גַּם לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ הַנֶּפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** – שהן במדריגה **דַּאֲצִילוּת לְעוֹלָם הַזֶּה לַצַּדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים - אֶפְשָׁר**[27] **שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה מָהוּתָן** – לגבי איך שהן היו בהיותן ב"אצילות", **לִהְיוֹת דָּבָר נִפְרָד מֵאֲלָקוּת,** – להיות מציאות "יש" הנפרד מאלקות, אלא הן נשארות באותה בחינה כפי שהן היו ב"אצילות", **וְלָכֵן הָיוּ מִסְתַּלְּקוֹת** – מהגוף, **כְּשֶׁרָצוּ לַחֲטֹא בְּטֶרֶם יֶחֱטְאוּ.** – וכפי שאומר בתיקוני זוהר[28], שבחינת "נשמה דאצילות", מסתלקת מהגוף לפני עשיית החטא, ומפרש שם בכך את הפסוק "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[29], שהעוונות מבדילים בין הנשמה והאלקות של הנשמה (הנשמה מצד בחינת האצילות שבה שהיא ענין של אלקות), שכן, בחינה זו של הנשמה שמצד "אצילות" – מסתלקת, **וְקָרוֹב לוֹמַר, שֶׁגַּם**[30] **הָאֲלָפִים וְרִבְבוֹת עָלְמִין דְּיִתְבָא בְּ"גָלְגַלְתָּא" דִ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וִ"זְעִיר אַנְפִּין"** – שגם האלפים ורבבות עולמות הנמצאים בגלגל של "אריך אנפין"

אגרת הקדש

אך נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין וכן נשמת האדם שיצאו מזיווג דזו"נ דאצי' קודם שירדו לבי"ע אינן בכלל יש ודבר נפרד בפ"ע אלא הן מעין בחי' אלקות בצמצום עצום וכעין הכלים די"ס דאצי' שהן בבחי' גבול ע"י צמצום אור הא"ס הוא הקו המלובש בנר"נ שלהם וכמו צמצום הראשון להיות חלל וכו' (ואף גם לאחר שירדו הנר"נ דאצי' לעולם הזה לצדיקים הראשונים אפשר שלא נשתנה מהותן להיות דבר נפרד מאלקות ולכן היו מסתלקות כשרצו לחטוא בטרם יחטאו וקרוב לומר שגם האלפים ורבבות עלמין דיתבא בגולגלתא

---

27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אומרו "אפשר" וכללות הענין - אפשר יש לקשרו עם הענין דמשה משה לא פסיק טעמי' משא"כ אברהם (תו"א ותו"ח ר"פ משפטים ובכ"מ)". **28.** תיקון ע' (קכד, סע"א). **29.** ישעי' מט, ב. **30.** הרבי מעיר, שאפשר להסביר זאת לפי מה שמבאר ה"צמח צדק" ב"אור התורה" שמות ע' קצט. שם כותב ה"צמח צדק": ...יובן ענין ריבוי העולמות הנז' באד"ר י"ג אלף עלמין כנ"ל וכן עוד כמה מספרים דאינו ר"ל עלמין ממש אלא הן בחי' אותיות עליונים רוחני' מאד ע"ד שנת' בהקדמה א' שיש כמה בחי' אותיות גבוה מעל גבוה ומה שנק' בשם עלמין היינו משום שאלו היו משתלשלים ונמשכים למטה בהשתלשלות המדריגות מדריגה אחר מדריגה עד שהיו מתגשמים להתלבש בעשיה הי' מהן התהוות תליסר אלף עלמין וא"כ אף שלא נתגשמו למטה הרי מ"מ יש בהם הכח והחיות של בחי' י"ג אלף עלמין והרי אדרבה עיקר בחי' עוה"ז וחיותו וקיומו הוא ג"כ בחי' אותיות המלובשים בו מדבר הוי' ורוח פיו ית' והרי עיקר מציאות הנברא הוא בחי' האותיות מע"מ המלובשים בו ובהסתלקותם הי' כלא הי' א"כ האותיות מע"מ הן הן עיקר העוה"ז אלא שירדו בהשתלשלות המדריגות ירידה אחר ירידה כענין נ' אלפים משל עד שיוכלו להתלבש בעוה"ז הגשמי שיוכל להכילן ע"י

מהודרת ומתוקנת בפורמט נוח לשימוש

ו"זעיר אנפין" (כפי שכתוב בקבלה)[31], **אֵינָן "עָלְמִין"** – עולמות **מַמָּשׁ כְּעֵין הַהֵיכָלוֹת דַּאֲצִילוּת וּבְחִינַת "יֵשׁ", אֶלָּא** – הם, **כְּעֵין נִשְׁמוֹת הַמַּלְאָכִים שֶׁיָּצְאוּ מִ"זִּוּוּג הַנְּשִׁיקִין",** – כנזכר לעיל, שאין הן ענין של "יש" כמו ההיכלות או הגופים של המלאכים, **וְנִקְרְאוּ "עָלְמִין"** – ענין של עולמות, ש"עולם" הוא הרי מלשון העלם, ענין של "יש", **לְגַבֵּי בְּחִינַת הַ"גֻּלְגַּלְתָּא" וְ"דִקְנָא").** – שלעומת הביטול וההתאחדות עם "אור אין סוף" של הבחינות "גולגלתא" ו"דיקנא", הם נקראים "עלמין" (עולמות), **אַךְ** – המלאכים והנשמות ד"אצילות", **אֵינָן אֲלֻקוּת מַמָּשׁ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן,** – בריאת "יש מאין" היא רק בכוח "אין סוף", וכיוון שהכלים של ספירות ד"אצילות" מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף", לכן יכולה להיות על־ידם ההתהוות של "יש מאין"; ואילו המלאכים ד"אצילות", וכן הנשמות, למרות שהם מעין מאלקות – אבל אין הם אלקות ממש להוות "יש מאין", **מֵאַחַר שֶׁכְּבָר יָצְאוּ וְנִפְרְדוּ מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁכָּהֵן** – בכלים, **מְלֻבָּשׁ הַ"קַּו" מֵאוֹר אֵין־סוֹף,** – שמצד זה שמלובש בהם "אור אין סוף" (שכן, ה"קו" הוא הגילוי של "אור אין סוף" בעולמות), והם מאוחדים בתכלית היחוד עם "אור אין סוף" המלובש בהם, לכן יכול להיות מהם ההתהוות של "יש מאין", **שֶׁ** – כן **הָאוֹר הוּא כְּעֵין הַמָּאוֹר,** – מקור האור, **הוּא מָהוּתוֹ וְעֶצְמוּתוֹ שֶׁל הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁמְּצִיאוּתוֹ הוּא מֵעַצְמוּתוֹ, וְאֵינוֹ עָלוּל מֵאַיִן עֵלָּה שֶׁקָּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם,** – שכן, מציאותו איננה מסוג המציאות שיש לה גורם ועילה (מפני ששייך בה ענין של **לא**־מציאות), אלא היא מציאות עצמותית, **וְלָכֵן הוּא לְבַדּוֹ בְּכֹחוֹ וִיכֹלְתּוֹ לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן וְאֶפֶס הַמָּחֳלָט מַמָּשׁ,** – לא "אין" שכל ענינו הוא רק העדר ה"יש" – אבל הוא גם לא היפך ה"יש", אלא "אין ואפס המוחלט", העדר ה"יש" החלטי שהוא היפך ה"יש", **בְּלִי שׂוּם עִלָּה וְסִבָּה אַחֶרֶת קוֹדֶמֶת** – ושייכת, **לְיֵשׁ הַזֶּה.** – שכן, ה"אין האלקי" (הכוח האלקי) ממנו בא ה"יש", הוא הרי **היפך** ענין ה"יש", ואינו מהווה **סיבה** כלל **שבהקדמה ובשייכות** ל"יש", כי הוא הרי ההיפך מזה, הוא הענין של "אין" ולא "יש". ולכן, דוקא מהכלים של הספירות ד"אצילות", שבהם מלובש "אור אין סוף", יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין"; אבל לא מהמלאכים והנשמות שכבר יצאו ונפרדו מהכלים, שאין הם אלקות ממש שתוכל להיות מהם ההתהוות של "יש מאין". אלא, כיוון שהתהוות ה"יש" היא דוקא בכוח ה"אין סוף", לשם מה זקוקים, איפוא, בזה לענין הכלים של הספירות? אומר על כך רבנו הזקן: **וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַיֵּשׁ הַזֶּה הַנִּבְרָא בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף** – שהוא ענין של "אין סוף" ו"בלי גבול", הרי שהדבר הבא ממנו גם כן צריך להיות ענין של "בלי גבול", וכדי שה"יש" יהיה **בַּעַל גְּבוּל וּמִדָּה - נִתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּכֵלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שיש בהם כבר הענין וההגבלה של "חכמה", "חסד" וכו', **וּמִתְיַחֵד בְּתוֹכָן בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, עַד דְּ"אִיהוּ** – הוא, "אור אין סוף", **וּגְרָמוֹהִי** – והכלים של הספירות, **חַד",** – הם דבר אחד, **לִבְרֹא בָּהֶן וְעַל־יָדָן בְּרוּאִים כְּבַעֲלֵי גְּבוּל וְתַכְלִית, וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָן** – של הכלים של הספירות ד"אצילות", **בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה.** – דבר שמוסיף במיוחד לנבראים ענין הגבול

אגרת הקדש

דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין ההיכלות דאצי' ובחינת יש אלא כעין נשמות המלאכים שיצאו מזיווג הנשיקין ונקראו עלמין לגבי בחי' הגולגלתא ודיקנא) אך אינן אלקות ממש לברוא יש מאין מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים די"ס שבהן מלובש הקו מאור א"ס שהאור הוא כעין המאור הוא מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה וכדי שיהיה היש הזה הנברא בכח הא"ס בעל גבול ומדה נתלבש אור א"ס בכלים די"ס דאצילות ומתייחד בתוכן בתכלית היחוד עד דאיהו וגרמוהי חד לברוא בהן ועל ידן ברואים בעלי גבול ותכלית ובפרט ע"י התלבשותן בבי"ע.

שנתלבשו כו' ובעוד אותיות אלו בשרשן ומקורם הן נעלים יותר לאין קץ וגדל יותר כחם ומעלתם אז שאין ערוך בחי' אותיות מים המלובשים במים גשמי' לגבי אותיות אלו שבבחינת חסד עליון כו' וכנ"ל בהקדמה הב' וא"כ בחי' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא וכי מפני שלא ירדו בהשתלשלות נגרע ערכן הרי אדרבא הם נעלים יותר לאין קץ מאותיות אלו שירדו מדריגה אחר מדריגה לכן נק' אותיות הנ"ל דיתבין בגולגלתא בשם עלמין ממש שהן הן כח וחיות של תליסר אלף עלמין ממש בחיות רם ונפלא לאין שיעור יותר מהחיות המלובש בעולמות בי"ע כו' (ובזה יובן מ"ש באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל וקרוב לומר שגם **האלפים ורבבות עלמין דיתבין בגולגלתא דא"א וז"א אינן עלמין ממש כעין היכלות דאצי' ובחי' יש כו'** עכ"ל. ור"ל כי הנברא שנתהווה מהאותיות הוא יש ודבר נפרד משא"כ האותיות עצמן הן בחי' אלקות רק שנק' עלמין לגבי גולגלתא ור"ל שהן בחי' אותיות שכבר נמשכו להיות מקור ושרש להתהוות עלמין כמו בחי' אש שלמעלה שהוא מקור ושרש לאש הגשמי משא"כ בחי' גלגלתא כו', ומש"ש שאינן אלקות ממש לברוא יש מאין ר"ל כי עיקר התהוות היש הוא מבחי' א"ס ב"ה הסוכ"ע רק שהוא ע"י אותיות אלו כו' כצ"ל אם באנו לומר שדבריו באגה"ק הנ"ל עם מ"ש ועמדו רגליו הם שניהם כוונה אחת, אמנם יש לומר ג"כ דהתם באגה"ק פי' בענין אחר שהם ע"ד בחי' נשמות דאצילות ע"ש. אבל מ"מ שני מקומות עולה בקנה אחד שאינן בחי' יש ודבר נפרד כאשר העולמות דבי"ע). **31.** ראה זח"ג קכח, ב.

מאוחדים בהוצאת מרכז אש"ל

וההגשמה. למרות שאמר לעיל שהתהוות ה"יש" היא בכוח ה"אור אין־סוף" על ידי הכלים של כל עשר הספירות ד"אצילות" – יאמר להלן שעיקר ענין הישות בנבראים (שהנבראים יהיו מציאות "יש" ודבר נפרד לגמרי) שבהרגשתם יהיו נפרדים לגמרי מאלקות, – בא מ"מלכות דאצילות". שכן, ענין ה"מלכות" (ומלוכה) הוא דוקא על דברים שהם נפרדים ומבטלים עצמם למלך המולך עליהם, כפי הכלל[32] "אין מלך בלא עם", "עם" – מלשון "עוממות", כלומר, כמו "גחלים עוממות", כך הכוונה ב"עם" לגבי אנשים, היא, כאלה שהם רחוקים ממעלת המלך ואין להם שום קירבה אליו, כפי שיש למשל לאב אל ילדיו, שעל ילדים לא שייך ענין המלוכה, אלא דוקא על זרים שהם נפרדים מהמלך. לכן מתהווים ממדת ה"מלכות" נבראים המרגישים עצמם כמציאות "יש" וכדבר נפרד מאלקות, שכן עליהם שייך ענין המלכות, שהם בעבודתם העצמית יתבטלו למלכות שמים.

יום חמישי ד' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 260, אמנם מודעת... עד עמ' קלא, והלידה.

אָמְנָם מוּדַעַת זֹאת, – הרי ידוע, **שֶׁעִקַּר הִתְהַוּוּת הַיֵּשׁ וְדָבָר נִפְרָד לְגַמְרֵי,** – מאלקות, **הוּא מִמַּלְכוּת דַּאֲצִילוּת** – מספירת ה"מלכות" של עולם ה"אצילות", **שֶׁנַּעֲשָׂה** – "מלכות דאצילות" נעשית **'עַתִּיק דִּבְרִיאָה',** – "עתיק" הוא ענין התענוג, פנימיות הרצון, ו"מלכות דאצילות" נעשית ענין של תענוג ורצון לעולם ה"בריאה" – מצד "מלכות" נוצר תענוג בנבראים המרגישים את עצמם ל"מציאות", ועל־ידי־זה מתבצע ענין ה"מלכות", **כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם וְכוּ'"**[38]. – כנזכר לעיל, שהענין של מלך ומלוכה הוא על "עם" דוקא, על זרים ורחוקים מהמלך, שהם הנבראים של עולם ה"בריאה" והעולמות שלמטה ממנו, שאינם כמו הנאצלים שהם "אצלו וסמוך לו", קרובים ומאוחדים עם אלקות, אלא זה ענין של בריאה ונבראים שעליהם מתבטא ענין המלוכה. **וְגַם רִבּוּי הַנְּבָרִאִים וְהִתְחַלְּקוּתָן** – שכל נברא שונה מזולתו, למרות **שֶׁנִּבְרְאוּ בְּכֹחַ הָ"אֵין־סוֹף"** – שהוא **יָחִיד וּמְיֻחָד בְּתַכְלִית** – הרי מבלי הבט על מה שהנבראים באים מכוח ה"אין סוף" שהוא "יחיד ומיוחד" בתכלית, בכל זאת שיהיו בהם ריבוי גדול והתחלקות, **הוּא עַל־יְדֵי רִבּוּי הָאוֹתִיּוֹת הַיּוֹצְאִין מִמַּלְכוּת,** – הנקראת **"פִּי ה'"**, **"וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם"**, – כמו שכתוב[33]: "(בדבר ה' שמים נעשו) וברוח פיו כל צבאם" – כל הנבראים, **וְה' מוֹצְאוֹת הַפֶּה** – שלמעלה, כשם שבאדם באות אותיות הדיבור מחמש מוצאות הפה, כך ישנן גם למעלה חמש מוצאות הפה, מהן באות אותיות הדיבור שלמעלה, **הֵן מֵה' גְּבוּרוֹת** – חמש בחינות הגבורה, **דְ'נוּקְבָא'.** – שב"מלכות", **וּלְזֹאת** – ולכן **נִקְרֵאת** – "מלכות", **"עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא",** – העולם של התגלות, **כִּי בָּהּ נִגְלָה כֹּחַ אוֹר אֵין־סוֹף לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי עֵלָּה וְעָלוּל,** – "עילה" ו"עלול" יש גם בנבראים, ואילו בריאת "יש מאין" היא רק בכוח ה"אין סוף", וכוח **זה** בא בגילוי ב"מלכות דאצילות", **אֲבָל ט' סְפִירוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת** – שלפני ספירת ה"מלכות", **נֶאֱצְלוּ בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת עֵלָּה וְעָלוּל, וְאוֹר הָאֵין־סוֹף הוּא מְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה לְבַדָּהּ.** – "חכמה" כפי שהיא מ"אין סוף" היא כעין "יש מאין", "והחכמה **מאין** תמצא", ו"אור אין סוף" מאיר ב"חכמה" (ועל ידי "חכמה" מאיר "אור אין סוף" בכל שאר הספירות). הוספת כ"ק רבינו: **ואין סתירה בין הנ"ל דבריאה – הוא לבדו בכחו כו' ומודעת זאת דהוא מל' כי וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – בספר יצירה[34], בענין עשר ספירות: **"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן",** – שה"תחילה" (שהיא למעלה מהראש) נמצאת **בסוף** במדה מרובה יותר מאשר בראש. ה"ראש" בספירות, הוא ספירת ה"חכמה" (הנקראת ראש וראשית, "ראשית חכמה")[35], וה"תחילה" שלמעלה מהראש היא ספירת ה"כתר". הרי שה"תחילה", ספירת הכתר, "נעוץ" ונמצאת בסוף של הספירות, ספירת ה"מלכות", האחרונה בכל הספירות, **כִּי 'כֶּתֶר' הוּא מְמֻצָּע בֵּין הַמַּאֲצִיל** – שהוא "אין סוף", **לַנֶּאֱצָלִים,** – שהם ענין של גבול, **וְיֵשׁ בּוֹ** – ב"כתר", **בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁל הָאֵין־סוֹף.** – שכן, כל ממוצע מכיל שתי המדריגות שהוא הממוצע ביניהן. וכיוון ש"כתר" ממוצע בין "אור אין סוף" לבין "נאצלים", הרי שהוא כולל בתוכו גם מ"אור אין סוף" וגם מה"נאצלים", ובחינת "אור אין סוף" ש"כתר" מכיל בתוכו היא הבחינה האחרונה של "אין סוף", והיא ה"תחילה", הבחינה של "אין סוף" ש"נעוץ" ונמצאת ב"מלכות", וכנזכר

אגרת הקדש

אמנם מודעת זאת שעיקר התהוות היש ודבר נפרד לגמרי הוא ממל' דאצילות שנעשה עתיק דבריאה כי אין מלך בלא עם וכו' וגם ריבוי הנבראים והתחלקותן שנבראו בכח הא"ס יחיד ומיוחד בתכלית הוא ע"י ריבוי האותיות היוצאין ממל' פי ה' וברוח פיו כל צבאם וה' מוצאות הפה הן מה"ג דנוק' ולזאת נקראת עלמא דאתגליא כי בה נגלה כח אור אין סוף לברוא יש מאין שלא ע"י עילה ועלול אבל ט' ספירות הראשונות נאצלו בהשתלשלות עילה ועלול ואור הא"ס הוא מלובש בחכמה לבדה. וז"ש נעוץ תחלתן בסופן כי כתר הוא ממוצע בין המאציל לנאצלים ויש בו בחי' האחרונה של הא"ס ולכן נקרא

---

32. בחיי וישב לח, ל. ובכ"מ. שער היחוד והאמונה פ"ז. **33.** תהלים לג, ו. **34.** פ"א מ"ז. **35.** תהלים קיא, י.

מהדורת "לוח בפשוטו של מקרא" בביבר

לעיל שב"מלכות" מתבטא כוח ה"אין סוף" לברוא "יש מאין", **וְלָכֵן נִקְרָא** – כתר, **"כֶּתֶר מַלְכוּת"**, – כפי שאומר במאמרו "פתח אליהו" שבתיקוני זוהר – "כתר עליון **איהו** (הוא) כתר מלכות", **כִּי אֵין כֶּתֶר אֶלָּא לְמֶלֶךְ**, – כך הדבר כאן – עיקר ענין הכתר הוא, כדי שיומשך ענין ה"אין סוף" (שב"כתר") ל"מלכות", **וְגַם** – כתר נקרא "כתר מלכות" לא רק מפני שממנו נמשך כוח ה"אין סוף" ל"מלכות", אלא שב"כתר" עצמו יש הענין של "מלכות" **כִּי בְּחִינָה אַחֲרוֹנָה דְּאֵין־סוֹף הִיא מַלְכוּת דְּאֵין־סוֹף**[36], – הרי שב"כתר" יש גם הענין של "מלכות", שהרי הבחינה האחרונה של "אין סוף" היא "מלכות דאין סוף", **וְלָכֵן גַּם הַמַּלְכוּת דְּאֲצִילוּת נִקְרָא "כֶּתֶר" מִמַּטָּה לְמַעְלָה.** – כשמונים את הספירות מלמטה למעלה, מהספירה התחתונה לספירה העליונה, נקראת "מלכות", הספירה האחרונה, בשם "כתר" לגבי שאר הספירות – וזאת מפני שבה נמצאת בחינת ה"כתר", וזה מאיר לספירות שלמעלה מ"מלכות" באופן של "אור חוזר", כל האמור הוא מצד זה שב"מלכות דאצילות" מתבטא הכוח של "אין סוף" בענין בריאת "יש מאין", שמ"מלכות" מתהווים הנבראים שהם "יש" ו"דבר נפרד" (בהרגשתם) מאלקות. ואילו בנבראים – הרי זה רק שמתבטא **הכוח** של "אין סוף" לברוא "יש מאין", אבל אי אפשר לקרוא לכך **התגלות** של "אור אין סוף", שכן הנבראים הרי מרגישים עצמם למציאות "יש" – אין זה הרי **גילוי** של "אור אין סוף"; להלן יסביר רבנו הזקן, שלאמיתו של דבר נוצרים מצד "מלכות" גם ענינים שהם **גילוי** של אלקות ו"אור אין סוף", כפי שהדבר הוא בלידת והתהוות הנשמות שמ"מלכות", שנשמות הן הרי אלקות, וכפי שאלקות בא בצמצום של נברא, יש מצד "מלכות" גם הענין של **גילוי** אלקות ו"אור אין סוף", **שלכן** זה נקרא "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות, – שעל ידי ספירה זו **נתגלה** "אור אין סוף" בעולמות (ולא רק **הכוח** של "אין סוף" המתבטא בהתהוות הנבראים, שכפי שהוסבר לעיל זה ענין של העלם בנבראים המרגישים את עצמם למציאות "יש"). **וּמַה גַּם**[37], **כִּי בְּרִיאַת הַנְּשָׁמוֹת - מְמֻנָּה,** – מ"מלכות", **לִהְיוֹת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד כִּפְנֵי־עַצְמוֹ בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה,** – לא כפי שהנשמות הן בעולם ה"אצילות", שהן שם מהות של אלקות, בטלות ולא מרגישות עצמן ל"יש", אלא כמו שהנשמות הן בעולם ה"בריאה", שם הן מרגישות עצמן ל"יש" ו"דבר נפרד", ויחד עם זה הן ענין של אלקות וממשיכות אלקות בעולמות, **וְ** – מה שנשמות באות מ"מלכות", **נִקְרָא בְּשֵׁם "לֵידָה",** – שזקוקים לכך לכוח עליון מיוחד של "אין סוף", **כִּקְרִיעַת יַם־סוּף** – שאומר על כך בזוהר[38] **דְּ"בְעַתִּיקָא תַּלְיָא".** – שהדבר תלוי ב"עתיק" שהוא נעתק ונבדל מעולמות, והוא פנימיות ה"כתר". שכן, ב"כתר" ישנם הרי "עתיק" ו"אריך", "אריך" – ראש ומקור לנאצלים, ו"עתיק" – הבחינה האחרונה של "אין סוף". וכשם שעל קריעת ים־סוף נדרש כוח של "עתיק" (מ"אין סוף"), כך גם ללידת הנשמות, שכפי שמדובר בקבלה זה **אותו** ענין של קריעת ים־סוף, נדרש גם על כך כוח מיוחד של "אין סוף". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק **ללידת** הנשמות נדרש כוח של "אין סוף", כי־אם גם על ענין **העיבור** של הנשמות, שלפני הלידה, נדרשים אורות עליונים עד "אין סוף". **וְגַם כָּל גִּדּוּל הַנְּשָׁמוֹת כָּל ז' חֲדָשִׁים, מִזִּוּוּג שֶׁל שְׁמִינִי עֲצֶרֶת עַד שְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח,** – שכתוב בקבלה[39] ששמיני עצרת הוא היחוד והזיווג "להוליד נשמות", ו"לידת הנשמות" היא בשביעי של פסח, בזמן קריעת ים־סוף, **הוּא כְּמוֹ גִּדּוּל 'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא'** – הספירות "ז"א (זעיר אנפין – מדות) ו"מלכות" דאצילות, שהן לפני כן בהעלם, ומתגדלות **בְּבֶטֶן "אִמָּא עִלָּאָה",** – בפנימיות "בינה" דאצילות, **שֶׁהוּא עַל־יְדֵי אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מֵ"אִמָּא עִלָּאָה",** – ספירת ה"בינה", **וּמִלְּכַעֲלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ** – ב"בינה" – לשם גידול זו"נ ("זעיר אנפין" ו"מלכות") **כָּל ט' אוֹ ז' יַרְחֵי לֵידָה.** – "זו"נ" דאצילות "נולדות" מ"אימא **עילאה**", "בינה" דאצילות, וכך גם ב"אימא **תתאה**, ב"מלכות", שגידול הנשמות שבה הוא גם כן על ידי אורות עליונים והמשכה מ"אור אין־סוף". **וְכָכָה הוּא בִּבְרִיאַת נְשָׁמוֹת וּמַלְאָכִים לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה.** – שזה גם כן על ידי אורות עליונים, עד "אור אין סוף", הנמשכים ב"מלכות". להלן יסביר רבנו הזקן, שלא רק עבור **לידת** הנשמות ועבור **העיבור** נמשכים אורות עליונים, כי־אם גם עבור שורש הענין של עיבור, שיוכל להיות העיבור, זקוקים גם כן להמשכת אורות עליונים. **וְגַם, כָּל עִיקַּר וְשֹׁרֶשׁ הַטִּיפָּה שֶׁ** – "מלכות", **מְקַבֶּלֶת וּמִתְעַבֶּרֶת מִ"זְעִיר אַנְפִּין",** – (מדות), **הוּא מִמֹּחִין דְּ"אַבָּא וְאִמָּא",** – "חכמה" ו"בינה", **וּבְכָל זִוּוּג** – של "חכמה" ו"בינה", שיומשך מזה ענין של הולדה, **נִמְשֶׁכֶת** – הטיפה **לְ"אַבָּא וְאִמָּא"** – "חכמה" ו"בינה", **מֵ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" וְ"עַתִּיק**

אגרת הקדש

כתר מלכות כי אין כתר אלא למלך וגם כי בחי' אחרונה דא"ס היא מל' דאין סוף ולכן גם המל' דאצי' נקרא כתר ממטה למעלה ומה גם כי בריאת הנשמות ממנה להיות יש ודבר נפרד בפ"ע בעולם הבריאה ונקרא בשם לידה כקריעת י"ם דבעתיקא תליא וגם כל גידול הנשמות כל ז' חדשים מזיווג של שמיני עצרת עד שביעי של פסח הוא כמו גידול זו"נ בבטן אימא עילאה שהוא ע"י אורות עליונים מאימא עילאה ומלמעלה למעלה עד אין סוף המתלבש בה כל ט' או ז' ירחי לידה. וככה הוא בבריאת נשמות ומלאכים לעולם הבריאה וגם כל עיקר ושרש הטיפה שמקבלת ומתעברת מז"א הוא ממוחין דאו"א ובכל

---

36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מההג"ה בפנ"ב (בח"א). ולקמן קלא, ריש ע"ב". **37.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שעי"ז יובן ביותר שאין סתירה בהנ"ל - כי בריאת הנשמות וכו' בעתיקא תליא ואפילו הגידול כו' וההיכלות". **38.** ח"ב נב, ב. **39.** ראה לקו"ת צו טז, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יוֹמִין", וּמִלְּמַעְלָה לְמַעְלָה עַד אֵין סוֹף, רַק שֶׁהַכֹּל בְּהֶעְלֵם בַּמֹּחִין, עַד לֵידַת הַ'נּוּקְבָא' – "מלכות" מגלה, הַנְּשָׁמוֹת וְהַמַּלְאָכִים וְהַהֵיכָלוֹת לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה. נִמְצָא, שֶׁזֶּהוּ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, עַל־יְדֵי הָעִבּוּר וְהַלֵּדָה. – לא רק המשכה מכוח ה"אין סוף", הנמשכת על־ידי "מלכות" בהתהוות הנבראים, כי־אם גם ענין של **גילוי** מ"אור אין סוף" שבא על־ידי העיבור ולידת הנשמות, הרי מה ש"מלכות" נקראת "עלמא דאתגליא" – עולמות של התגלות – אינו רק מפני שעל־ידה מתגלה **הכוח** מ"אין סוף" בנבראים באופן של העלם, כי־אם גם התגלות ממש של אלקות ו"אור אין סוף" בעולמות כפי שזה נעשה על־ידי נשמות.

אגרת הקדש

זיווג נמשכת לאו"א מא"א וע"י ומלמעלה למעלה עד אין סוף רק שהכל בהעלם במוחין עד לידת הנוק' הנשמות והמלאכים וההיכלות לעולם הבריאה. נמצא שזהו גילוי אור א"ם ממש ע"י העיבור והלידה.

יום שישי ה' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, ובזה יובן... עד עמ' קלא, וכדלקמן.

וּבָזֶה יוּבַן, הֱיוֹת הַמִּצְוֹת בְּמַלְכוּת - ה' שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה, – כפי שהמצוות הן בענין של "ספירות" ובאותיות שם הוי', הרי ב"ספירות" זו ספירת ה"מלכות", ובאותיות שם הוי' – הרי זו האות ה' אחרונה של שם הוי', וְהַתּוֹרָה – כפי שהיא ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', היא בְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" – (מדות), האות וָא"ו שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה, הֲגַם – למרות, שֶׁלְּמַעְלָה – כפי שמצוות ותורה הן במדריגת "כתר" בְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" הַמִּצְוֹת הֵן בְּ"גַלְגַלְתָּא", – ב"גולגולת" ובמקיף שעל המוחין, בְּ"לְבָנוֹנִית", – בבחינת "לובן" (חסדים של "אריך אנפין"), הִיא הָ"אַרְחָא" דְּבָ"פַלְגוּתָא דְּזְעֵרֵי", – ה"אורח" (הדרך) שיש בהתחלקות של השערות, דְּמִתְפַּלְגָא לְתַרְיָ"ג אָרְחִין – המתחלקים ל־613 דרכים והמשכות דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבְּ"זְעֵיר אַנְפִּין", – של תורה אשר ב"זעיר אנפין", הרי שהמצוות הן בבחינת "גולגלתא" ומקיף, שלמעלה ממוחין "חכמה", וְשֹׁרֶשׁ הַתּוֹרָה דְּנַפְקָא מֵ"חָכְמָה עִלָּאָה" – שבאה מ"חכמה עליונה" – היא רק **באה** מ"חכמה עילאה", אבל שרשה הוא למעלה מ"חכמה עילאה", הוּא בְּ"מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין", – בבחינת "מוחא סתימאה" של 'אריך אנפין', חכמה סתומה שב"כתר", וְהַיְנוּ – איזו בחינה בתורה היא ב"חכמה סתימאה" (סתומה) שלמעלה לגמרי משכל ומהשגה, הַחָכְמָה דְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת, – שהם "סתום ונעלם", ורק בביאת המשיח הוא יגלה טעמי המצוות, שאז תתגלה "חכמה סתימאה", החכמה הסתומה. הרי, כפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר תורה, שתורה היא ב"חכמה סתימאה", ענין המוחין שב"כתר", ואילו מצוות הן ב"גולגלתא", בגולגלתא"ו במקיף שלמעלה מחכמה סתימאה שבכתר. כיצד, איפוא, הדבר שכפי שתורה ומצוות הן ב"ספירות" ובאותיות של שם הוי', התורה למעלה מן המצוות (מצוות הן ב"מלכות", אות ה' אחרונה של שם הוי', ותורה היא ב"ד"א", האות וא"ו של שם הוי'), וכפי שתורה ומצוות הן ב"כתר", המצוות הן בבחינה עליונה יותר מאשר ענין התורה? מתרץ רבנו הזקן: אֶלָּא שֶׁהוּא כַּחוֹתָם הַמִּתְהַפֵּךְ, – שמה שבחותם הוא צד ימין, הרי בדבר שעליו חותמים הוא צד שמאל, וכן להיפך; וכן גם מה ש"בולט" בחותם, "שוקע" בדבר שעליו חותמים, והאותיות השקועות שבחותם יוצאות בולטות בדבר שעליו חותמים – כך כאן, שמדריגת המצוות כפי שהן ב"כתר", בלמעלה מהשתלשלות, במדריגה עליונה יותר, יורדת בהשתלשלות הספירות למטה מענין התורה, שב"כתר" התורה היא במדריגה תחתונה יותר מאשר מצוות. וְ"נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן", – שה"תחילה" והמדריגה העליונה שב"כתר", ששם המצוות מושרשות, נעוצה בסוף ובמדריגה האחרונה של ספירות, ב"מלכות", הוּא כֹּחַ הָ'אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא' לִבְרֹא יֵשׁ מֵאַיִן, – כוח זה (כתר) ישנו, כנזכר לעיל, בספירת ה"מלכות", שממנה נעשית ההתהוות של "יש מאין", וְלֹא עַל־יְדֵי עִילָּה וְעָלוּל, שֶׁיִּהְיֶה הֶעָלוּל מֻקָּף מֵעִילָּתוֹ וּבָטֵל בִּמְצִיאוּת, – ל"עילה" שלו, שמסוג התהוות כזו אי אפשר שתתבצע כוונת ותכלית הבריאה, רַק יִהְיֶה הַיֵּשׁ – בהרגשתו, דָּבָר נִפְרָד מֵ – מקורו, מ – אֱלָקוּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַמַּאֲצִיל בָּרוּךְ־הוּא מֶלֶךְ עַל כָּל – הנבראים שבהרגשתם הם הַנִּפְרָדִים, – מאלקות, עַל־יְדֵי שֶׁיְּקַיְּמוּ מִצְוֹתָיו שֶׁיְּצִוָּה עֲלֵיהֶם, – שדוקא על־ידי־זה

אגרת הקדש

ובזה

יובן היות המצות במל' ה' של שם הוי' והתורה בז"א וא"ו של שם הוי'. הגם שלמעלה בא"א המצות הן בגולגלתא בלבנונית היא האורחא דבפלגותא דשערי דמתפלגא לתרי"ג אורחין דאורייתא שבז"א ושרש התורה דנפקא מח"ע הוא במו"ם דא"א והיינו החכמה דטעמי המצות אלא שהוא כחותם המתהפך ונעוץ תחלתן בסופן הוא כח הא"ם ב"ה לברוא יש מאין ולא ע"י עילה ועלול שיהיה העלול מוקף מעילתו ובטל במציאות רק יהיה היש דבר נפרד מאלקות בכדי שיהיה המאציל ב"ה מלך על כל הנפרדים ע"י שיקיימו מצותיו שיצוה עליהם וסוף מעשה במחשבה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתבצעים הרצון והכוונה של הבריאה, מה ש"עלה ברצונו אנא אמלוך", ו"מלוכה" היא דוקא על דברים המרגישים עצמם כנפרדים, **והם** בטלים למלך, ביטולם של הנבראים לאלקות בא על ידי ענין המצוות המעשיות הנעשות **מן ועל-ידי** נבראים גשמיים שהתהוותם היא מספירת ה"מלכות", **וְ"סוֹף מַעֲשֶׂה** – המצוות שמקיימים בדברים גשמיים, עלו **בַּמַּחֲשָׁבָה תְּחִלָּה".** – שהיא למעלה גם מ"ראשית" המחשבה, שב"תחלה" ובמדריגה העליונה יותר של מחשבה, ישנם הכוונה והרצון למצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים. **וְלָכֵן אָמְרוּ בַּיְרוּשַׁלְמִי**[40]**: "וְלֵית לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** – האם לא סובר ר' שמעון **שֶׁמַּפְסִיק לְלוּלָב וְכוּ'"**, – שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמן שיש לקיימה, כמו בקיום מצות לולב, בירושלמי שם מקשה כך על מה שאמר ר' שמעון, שהוא ו"החברים" שלו אינם מפסיקים מלימוד התורה גם לא לקריאת שמע, שואלים על כך בירושלמי: האם לא סובר ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה – כמו לולב וסוכה, שכך הרי צריך להיות גם ביחס למצות קריאת שמע? אלא, להלן, מחלק בירושלמי בין קריאת שמע לבין שאר המצוות. שכן, זה "שינון" וזה "שינון": לימוד התורה וקריאת שמע הם שניהם ענין של שינון ולימוד, ואילו ביחס למצוות מעשיות בודאי שמודה ר' שמעון שמפסיקים מלימוד התורה כדי לקיים מצוה בזמנה. הוספת כ"ק רבינו: **"ובענין התורה עצמה ג"כ יש קדימת המצות, דמהן התחלתה ותלוי קיומה (בדוגמת שלי' וולד)".** ואומר להלן בירושלמי, אמר רבי יוחנן **וְ"כָל הַלּוֹמֵד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת - נֹחַ לוֹ שֶׁנִּתְהַפְּכָה שִׁלְיָתוֹ עַל פָּנָיו וְכוּ'"**, – הוספת כ"ק רבינו: "**ואין ולד**" – ולא היה נולד לכתחילה, הוא משתמש בלשון **זה** דוקא, שנוח לו שנתהפכה **שלייתו**, ואינו אומר סתם – שנוח לו שלא היה נולד, **כִּי הַשִּׁלְיָא נוֹצְרָה תְּחִלָּה מֵהַטִּפָּה, וְהִיא לְבַדָּהּ הָיְתָה עִקַּר הַוָּלָד עַד אַרְבָּעִים יוֹם שֶׁהִתְחִילָה צוּרַת הַוָּלָד. וְכָכָה הַמִּצְוֹת הֵן עִקַּר הַתּוֹרָה וְשָׁרְשָׁהּ, הֲגַם** – למרות, **שֶׁהַמִּצְוָה הִיא גּוּפָנִית וְ** – אילו, **הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָה,** – שהיא דבר רוחני, הוספת כ"ק רבינו: **"ול"ק דא"כ למה תורה למ' ממצות כדלעיל"**, **רַק שֶׁזֶּה** – המצות הן **בְּחִיצוֹנִיּוּת** – עליונותן מתבטאת בענין מקיף, לא בענין פנימי, **וְזֶה** – תורה היא **בְּפְנִימִיּוּת,** – ומכניסה נשמה וחיות במצות, **וּכְדִלְקַמָּן.** – וכפי שיוסבר להלן. הרי כיוון שהוא לומד תורה ואינו רוצה לקיים מצוות, חסר הרי העיקר והשורש של תורה, ולכן נוח היה לו אילו שלייתו מתהפכת ולא נשאר ממנו כלום.

אגרת הקדש

תחלה ולכן אמרו בירושלמי ולית ליה לר"ש שמפסיק ללולב וכו' וכל הלומד שלא לעשות נוח לו שנתהפכה שלייתו ע"פ וכו' כי השליא נוצרה תחלה מהטיפה והיא לבדה היתה עיקר הולד עד מ' יום שהתחילה צורת הולד. וככה המצות הן עיקר התורה ושרשה הגם שהמצוה היא גופנית והתורה היא חכמה רק שזה בחיצוניות וזה בפנימיות וכדלקמן.

יום שבת קודש ו' תשרי

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קלא, והנה כמו"כ... עד עמ' 262, להחיותם.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ-כֵן מִזִּוּוּג – ויחוד, **'זְעֵיר-אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דִּבְרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה** – "ז"א" (מדות) ו"מלכות" של העולמות בריאה-יצירה-עשיה, **נִבְרָאוּ מֵאַיִן לְיֵשׁ כָּל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְהַנּוֹצָרִים** – היצורים של עולם ה"יצירה", **וְהַנַּעֲשִׂים,** – הדברים שבעולם ה"עשיה", כפי שהוסבר לעיל, הרי מ"מלכות דאצילות" ומהזיווג של "ז"א" ו"מלכות" דאצילות מתהווים הנשמות והמלאכים של עולם ה"בריאה", נבראים שהם כבר ענין של "יש", וכפי שהסביר רבנו הזקן, הרי זה על ידי כוח ה"אין סוף" הנמשך ב"מלכות" בכלל וביחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" בפרט, ומצד זה שה"קו" של "אור אין סוף" מלובש בספירות, שבגלל זה יכולה להיות מהם ההתהוות של מציאות "יש", כך גם שמיחוד וזיווג "ז"א" ו"מלכות" מהספירות של העולמות **בריאה-יצירה-עשיה** מתהווים הנבראים של עולמות **אלה** (וכפי שיסכם רבנו הזקן, שגם בהם ישנה ההתלבשות של הארה מה"קו" של "אור אין סוף"), **עַל-יְדֵי אוֹר הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּתוֹכָן, שֶׁהִיא** – הנשמה היא, **אֱלִקוּת, מֵהַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת דַּאֲצִילוּת,** – עשרת הכלים של "מלכות דאצילות" יורדים בספירות של בריאה-יצירה-עשיה להיות

אגרת הקדש

והנה כמו"כ מזיווג זו"ן דבי"ע נבראו מאין ליש כל הנבראים והנוצרים והנעשים ע"י אור הנשמה שבתוכן שהיא אלקות מהכלים די"ס דמל' דאצי' וגם בתוכה הארת

---

40. שבת פ"א ה"ב. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולהעיר אשר כ"ד הוא ג"כ לפנ"ז בירוש' ברכות (פ"א ה"ב) אלא ששם מקדים סוכה ללולב ובשבת לולב ואח"כ סוכה, ולכן מסתבר דכאן הכוונה לסוגיית שבת דוקא (והטעם י"ל כי בשבת הוא עיקר דין זה). אבל צ"ע: בשני הסוגיות (בש"ס שלפנינו) "לעשות לולב ולעשות סוכה" - והחילוק מובן. וראה שו"ע אדה"ז חאו"ח ר"ס תרמ"א. ואכ"מ". וראה לקו"ש חלק כ' ע' 267 הערה 10. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנשמה והאלקות של הספירות של בריאה־יצירה־עשיה. **וְגַם בְּתוֹכָהּ** – ב"מלכות דאצילות", ישנה **הָאָרַת הַ"קַּו" דְּאוֹר אֵין־סוֹף** – שמצד אור ה"קו" שהוא מעין המאור, יכולה להיות ההתהוות של "יש מאין", כפי שהסביר לעיל, **הַמְלֶבֶשׁ בַּאֲצִילוּת עַד הַ"פַּרְסָא",** – והמסך שבין "אצילות" ל"בריאה", שהאור של בריאה־יצירה־עשיה יהיה מהות אחרת מאשר האור של "אצילות". **וְהָאָרַת הַ"קַּו" שֶׁהָיָה מֵאִיר בַּכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּמַלְכוּת** – של "אצילות", **בְּקַע הַ"פַּרְסָא" עִמָּהֶם, וּמֵאִיר בָּהֶם** – בשלושים הכלים של "מלכות דאצילות" הנעשים נשמה לבריאה־יצירה־עשיה, **כְּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כְּמוֹ בַּאֲצִילוּת מַמָּשׁ.** – ענין **זה** של ההארה מה"קו" שהאיר בכלים דאצילות, הוא גם אחרי שנעשה פרסא ומסך בין "אצילות" ל"בריאה־יצירה־עשיה", והאור של בריאה־יצירה־עשיה אינו בכלל מהות האור שמ"אצילות", אך, כיוון ששלושים הכלים של "מלכות דאצילות" **בוקעים** את הפרסא, שגם אחרי הפרסא לא יהיה זה ענין אחר לגמרי, ענין של נברא ולא אלקות, אלא הם ענין של אלקות ואשר לכן הם אור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה (המהווה ומחיה הנבראים של בריאה־יצירה־עשיה), הרי כך גם ההארה מה"קו" **שבהם** גם כן **בוקעת** את הפרסא איתם וגם הארת ה"קו" מאירה באור הנשמה של בריאה־יצירה־עשיה. **וְכֵן, גַּם הַ"קַּו" בְּעַצְמוֹ** – לא רק הארת ה"קו" המאירה בכלים **דאצילות,** אלא גם ה"קו" בעצמו, **הַמְלֶבֶשׁ בְּסִיּוּם וְסוֹף נֶצַח־הוֹד־יְסוֹד דְ"אָדָם קַדְמוֹן", שֶׁהוּא סוֹף רַגְלֵי הַיֹּשֶׁר שֶׁלּוֹ** – של 'אדם קדמון', **הַמִּסְתַּיְּמִים בְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, הִנֵּה הָאָרַת הַ"קַּו" מְאִירָה מִשָּׁם** – מנצח־הוד־יסוד **ד'אדם קדמון', וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּאוֹר הַנְּשָׁמָה דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁהוּא אֱלֹקוּת.** "א"ק" הוא 'אדם קדמון', שענינו הוא – המחשבה הראשונה האוצרת בתוכה ומקיפה את כל סדר ההשתלשלות ("צופה ומביט עד סוף כל הדורות"), ומהפרטים שבמחשבה הקדומה הזו באה החיות של כל סדר ההשתלשלות, ובזה גופא ישנם "יושר" ו"עיגולים" – "עיגולים" הוא ענין של "מקיף", המקיף על כל מדריגות ההשתלשלות בהשוואה ובאופן שוה, ש"אצילות" ו"עשיה" מוקפים יחד; ו"יושר" הוא הענין של אור פנימי, הנותן חיות בכל ענין של השתלשלות בהתאם למהות ולמדריגת הענין, הרי רגלי **היושר** של 'אדם קדמון' מסתיימים במדריגה **האחרונה** של עולם ה"עשיה", שהיא "מלכות דעשיה". ועל כך הוא אומר, שהארת ה"קו" המאירה עד "מלכות דעשיה" (לא מצד ההתלבשות בכלים ד"אצילות", כי־אם ענין ה"קו" המאיר ב"א"ק" (אדם קדמון) – נמצאת בכל מדריגות ההשתלשלות, עד במדריגה התחתונה של "מלכות דעשיה" הבאה מהמחשבה הקדומה ד"א"ק"), הרי ענין זה והארה זו מה"קו" מאיר ומתלבש באור הנשמה של עשר הספירות של העולמות בריאה־יצירה־עשיה, שהוא אלקות. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – מה"קו", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּנֶפֶשׁ רוּחַ דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה,** – לא רק באור הנשמה, אלא גם בנפש רוח, **וְאַף גַּם בְּכָל הַכֵּלִים שֶׁלָּהֶם.** בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, למרות שאין הם אלקות, שמצד הארת ה"קו" מהכלים דאצילות לא מאירה שם ההארה, שכן "אצילות" אינו מאיר ואינו מתלבש בענין שאיננו אלקות, אך מצד ה"קו" עצמו שלמעלה מ"אצילות" יורדת (מצד המחשבה הקדומה של 'אדם קדמון') הארת ה"קו" באופן של הארה דהארה גם בכלים של ספירות בריאה־יצירה־עשיה. **וְהָאָרָה דְּהָאָרָה דְּהָאָרָה,** – כלומר המדריגה השלישית של הארה, **הוּא בְּכָל הַנִּבְרָאִים** – של עולם ה"בריאה", **וְנוֹצָרִים** – של עולם ה"יצירה", **וְנַעֲשִׂים,** – של עולם ה"עשיה", שעל־ידי־זה מאירה בכל נברא ונוצר ונעשה, הכוונה שבמחשבה הקדומה ד"א"ק", שעל הנברא ונוצר ונעשה להשלים, וכוונה זו היא החיות של הנברא ונוצר ונעשה. הענין של "הארה דהארה דהארה" הוא, **שהארה** איננה העצם, אבל היא עדיין אותה **מהות** של הענין שממנו באה ההארה, כך שהארת ה"קו" היא עדיין מהות של אלקות, ואשר לכן היא מתלבשת רק באור הנשמה של הספירות שהוא אלקות. **הארה דהארה** כבר אינה המהות של המדריגה הקודמת, אך היא עדיין המציאות של הענין הקודם, שלכן ההארה דהארה מתלבשת בנפש ורוח של ספירות בריאה־יצירה־עשיה, שכבר אינה המהות הקודמת (זה לא אלקות), אך זה עדיין **המציאות** של אותו ענין, ענין רוחני של כלים ושל ספירות, שלמרות שאין זה אלקות הרי זה גם כן לא **מציאות** של נברא. **הארה דהארה דהארה** היא כבר גם לא **המציאות** של ההארה האוריגינלית, שלכן ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מתלבשת בכל הנבראים, נוצרים ונעשים שהם מציאות של נבראים. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[41]**: "הַיַּמִּים וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם,** – עשית, **וְאַתָּה מְחַיֶּה**

אגרת הקדש

הקו דאור א"ס המלובש באצי' עד הפרסא והארת הקו שהיה מאיר בכלים די"ס דמל' בקע הפרסא עמהם ומאיר בהם בבי"ע כמו באצילות ממש וכן גם הקו בעצמו המלובש בסיום וסוף נה"י דא"ק שהוא סוף רגלי היושר שלו המסתיימים במל' דעשיה הנה הארת הקו מאירה משם ומתלבשת באור הנשמה די"ס דבי"ע שהוא אלקות והארה דהארה מתלבשת בנפש רוח די"ס דבי"ע ואף גם בכל הכלים שלהם והארה דהארה דהארה הוא בכל הנבראים ונוצרים

41. נחמי' ט, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרת הקדש

ונעשים כמ"ש הימים וכל אשר בהם ואתה מחיה את כולם וכל זאת בבחינת התפשטות החיות להחיותם

אֶת כֻּלָּם", – שנמשכת חיות מ"אור אין סוף", מ"אתה", בכולם (בכל הנבראים), שזה ההארה דהארה דהארה של ה"קו" מ"אור אין סוף", הנמשכת להיות חיות לכל הנבראים. **וְכָל זֹאת בִּבְחִינַת הִתְפַּשְּׁטוּת הַחִיּוּת לְהַחֲיוֹתָם.** – שבכך יש הבדל בין אופן ההתלבשות ב"אצילות", ובאור **הנשמה** של בריאה־יצירה־עשיה, ובנפש ורוח **וכלים** של עשר ספירות בריאה־יצירה־עשיה, עד בכל הנבראים.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י אלול, ה'תשי"ב
ברוקלין, נ.י.

אל אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל,

די בכל אתר ואתר,

ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני שולח לכל אחינו ואחיותינו, בני ובנות ישראל, באשר הם שם, ה' עליהם יחיו, ברכת השנה להכתב ולהחתם לשנה טובה ומתוקה.

מקץ ובמועד שנת השמיטה, האי שתא, נזכרים אנו בזאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת, מצות הקהל, אשר כל העם האנשים והנשים והטף היו נקהלים במקום המקודש, שיבנה בב"א, לשמוע פרשת קבלת מלכות שמים, קבלת עול מצות, קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר.

ואף על פי שבכל עת ובכל שעה מצווים אנו בחינוך הבנים והבנות לשמור דרך ה', הנה מקץ ובמועד שנת השמיטה מצווים אנו בזה ביתר שאת ובתוספות התעוררות. וכמו שנאמר: ובניהם גו' ישמעו ולמדו ליראה את הוי'.

ובטח אשר בימים הנוראים ובימי חג הסוכות, ימי הקהל, הבע"ל, יתעורר כל רב, כל מנהיג, כל עוסק בצרכי ציבור, כל אחד אשר דבריו נשמעין -

ודברים היוצאים מן הלב. לב ער שישנו **לכל אחד ואחת מישראל**, נכנסים אל לב השומעים -

לעורר את בני עדתו וסביבתו לתורה ויראת שמים ביתר שאת וביתר עז, ובפרט לתמוך לחזק ולהרחיב את מוסדות החינוך הכשר, חינוך של תלמוד תורה ביראת שמים, **ולהקהיל ולהביא** את הבנים והבנות להתחנך בהם, להיות נצר מטעי הוי' מעשה ידיו להתפאר.

ואני תקוה אשר התעוררות והשפעה זו תהא נמשכת ופועלת על כל השנה כולה.

ובגלל זאת יזכנו השם יתברך לגאולה השלימה על ידי משיח צדקנו, לעשות ולקיים מצות הקהל בזבול בית תפארתנו, במהרה בימינו, אכי"ר.

המברך ומתברך בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות

מנחם מענדל בן חנה
שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום ראשון

יום רביעי — **כט אלול, ערב ר"ה** — ה'תש"ג

סְלִיחוֹת בְּאַשְׁמוֹרֶת הַבֹּקֶר, וְאֵין נְפִילַת אַפַּיִם. הַתָּרַת נְדָרִים, וּבַעֲשָׂרָה. עֵרוּב תַּבְשִׁילִין.

שיעורים. חומש: האזינו, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ. פה־פז.
תניא: האותיות הנגלות . . . כנודע.

יום הולדת את הצ"צ – שנת תקמ"ט.

מפתגמי רבינו הזקן: מען האָט גאָר קיין השגה ניט, ווי עס איז טייער בא השי"ת דער גוף פון א אידען.

יוֹם הֻלֶּדֶת אֶת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" – שְׁנַת תקמ"ט.

מִפִּתְגָּמֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: אֵין לָנוּ שׁוּם מֻשָּׂג, עַד כַּמָּה יָקָר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא גּוּפוֹ שֶׁל יְהוּדִי.

יום שני

יום חמישי — **א תשרי, א דר"ה** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: האזינו, חמישי עם פירש"י.
תהלים: א־ט. פח־צ.
תניא: כ. איהו . . . ־258־ בלה"ק.

בִּרְכַּת הַדְּלָקַת הַנֵּרוֹת: שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן. שֶׁהֶחֱיָנוּ. אֵין כּוֹפְלִין "לְעֵלָּא" בַּקִּדּוּשׁ, לְבַד מִנְּעִילָה. לְדָוִד גו' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ גו' – קוֹדֶם עָלֵינוּ. בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם: תִּקְעוּ, כִּי חֹק. וְאֵין אוֹמְרִים "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי", וְ"אַתְּקִינוּ". לְתַשְׁלִיךְ: מְנַעֲרִים שׁוּלֵי הַטַּלִּית־קָטָן.
"יְהִי רָצוֹן" שֶׁעַל הַתַּפּוּחַ – אַחַר הַבְּרָכָה וְקוֹדֶם הָאֲכִילָה. אוֹכְלִים רֹאשׁ אַיִל, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים "יְהִי רָצוֹן" כִּי־אִם עַל הַתַּפּוּחַ.

יום שלישי

יום ששי — **ב תשרי, ב דר"ה** — ה'תש"ד

לְאֵל עוֹרֵךְ דִּין – בִּתְפִלַּת מוּסָף.

שיעורים. חומש: האזינו, ששי עם פירש"י.
תהלים: י־יז. צא־צג.
תניא: והגם שהיש . . . . ־קל־ עילתו.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסִּדּוּר "שַׁעַר הַקְּרִיאַת־שְׁמַע" דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַהֶפְרֵשׁ" (ע"ד עַמּוּד א), שֶׁקֹּדֶם תְּקִיעַת שׁוֹפָר אוֹמְרִים "אָנָּא בְּכֹחַ", פֵּרוּשׁוֹ: בְּדֶרֶךְ כְּלָל הֵם הַכַּוָּנוֹת מֵהַפְּסוּקִים שֶׁרָאשֵׁי תֵּבוֹת שֶׁלָּהֶם שֵׁם שֵׁנִי מִשֵּׁם מ"ב, אָמְנָם יֵשׁ שֶׁמְּכַוְּנִים הַתֵּבוֹת "אָנָּא בְּכֹחַ כו'" בְּמַחֲשָׁבָה, אֲבָל אֵין אוֹמְרִים הָאוֹתִיּוֹת וְהַתֵּבוֹת. וְהָעוֹסֵק בְּכַוָּנוֹת צָרִיךְ לִלְמֹד הָעִנְיָנִים בָּרוּר בְּכִתְבֵי הָאֲרִיז"ל, וְאָז כַּוָּנָתוֹ רְצוּיָה.

יום רביעי

שבת — **ג תשרי ש"ת** — ה'תש"ד

מַתְחִילִין "מִזְּמוֹר לְדָוִד" וְלֹא "לְכוּ נְרַנְּנָה", וְכֵן בְּכָל שַׁבָּת מוֹצָאֵי יוֹם טוֹב.
הַפְּטוֹרָה: שׁוּבָה – יִכָּשְׁלוּ בָם. מִי אֵל כָּמוֹךָ – מִימֵי קֶדֶם.

שיעורים. חומש: האזינו, שביעי עם פירש"י.
תהלים: יחכב. צדצו.
תניא: אך נשמת . . . 260 בבי"ע.

בִּיחִידוּת הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אֵצֶל רַבֵּנוּ הַזָּקֵן ב תֵּצֵא בְּשִׁשִּׁי בֶּאֱלוּל תקס"ד סִפֵּר לוֹ רַבֵּנוּ: שַׁבָּת פָּרָשַׁת תָּבוֹא תקכ"ח אָמַר מוֹרִי וְרַבִּי (הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ) – תּוֹרָה, וְהַתְחָלָתָהּ "וְשַׁבְתָּ עַד הַיְוָ'

מהדורת ירידה בשנת תשע"ה

אֱלֹקֶיךָ", וּבֵאֵר כִּי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה צְרִיכָה לִהְיוֹת עַד אֲשֶׁר הֲוָיָ', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת, יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ, אֱלֹקִים בְּגִימַטְרִיָּא הַטֶּבַע, בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים. כָּל הַחֶבְרִיָּא קַדִּישָׁא הָיוּ בְּהִתְעוֹרְרוּת גְּדוֹלָה מִתּוֹרָה הַהִיא. הָרַב הַצַּדִּיק ר' מְשׁוּלָם זוּסְיָא מֵאַנִיפּאָלִי אָמַר, כִּי הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַגִּיעַ לְמַעֲלַת תְּשׁוּבָה כָּזוֹ, וְעַל כֵּן יְחַלֵּק אֶת הַתְּשׁוּבָה לַחֲלָקִים, כִּי תְּשׁוּבָה רָאשֵׁי תֵבוֹת: ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ. ש, שִׂוִּיתִי הֲוָיָ' לְנֶגְדִּי תָמִיד. ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ. ב, בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ. ה, הַצְנֵעַ לֶכֶת עִם ה' אֱלֹקֶיךָ.

כְּשֶׁסִּפֵּר לִי אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַ"ב] אֶת הַנַ"ל, סִיֵּם: תֵּבַת "תְּשׁוּבָה" צְרוּפָה מֵחָמֵשׁ אוֹתִיּוֹת, אֲשֶׁר כָּל אוֹת הוּא דֶּרֶךְ וְאֹפֶן בַּעֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה - וּבֵאֵר בַּאֲרִיכוּת חֲמִשָּׁה הָאֲפָנִים - וְכֻלָּם בָּאִים מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

יום חמישי

יום ראשון — ד תשרי — ה'תש"ד

צוֹם גְּדַלְיָה גְּדֹחָה. אָבִינוּ מַלְכֵּנוּ. סְלִיחוֹת.

שיעורים. חומש: ברכה, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח. צז־צט.
תניא: אמנם . . . קלא והלידה.

קִצּוּר בֵּאוּר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַ"ב] בְּאֹפֶן הָא':

ת, תָּמִים תִּהְיֶה עִם הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ. עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי הַתְּמִימוּת, כַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַתְּמִימוּת, וּבְיַחַס אֶל הַתְּשׁוּבָה הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה הִיא תְּמִימוּת הַלֵּב - הַנִּקְרֵאת עֶרְנְסְטְקֵייט [=רְצִינוּת] - כְּאָמוּר בְּאַבְרָהָם "וּמְצָאתָ אֶת לְבָבוֹ נֶאֱמָן לְפָנֶיךָ".

יום שישי

יום שני — ה תשרי — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שני עם פירש"י.
תהלים: כט־לד. ק־קב.
תניא: ובזה יובן . . . קלא וכדלקמן.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַב':

ש, שִׂוִּיתִי הֲוָיָ' לְנֶגְדִּי תָמִיד. הֲוָיָ' מוֹרֶה עַל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָם וְהִתְהַוּוּת הַנִּבְרָאִים, אֲשֶׁר הִתְהַוּוּת הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ וְחַיּוּתָהּ הוּא בְּדֶרֶךְ אֵין־עֲרוֹךְ מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְהִיא עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הַבָּאָה עַל־יְדֵי־זֶה אֲשֶׁר תָּמִיד לְנֶגֶד עֵינָיו עִנְיַן הַהֲוָיָ' שֶׁל הָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ.

שבת קודש

יום שלישי — ו תשרי — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ברכה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: לה־לח. קג־קה.
תניא: והנה כמו"כ . . . 262 להחיותם.

קִצּוּר בֵּאוּר אֹפֶן הַג':

ו, וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, אֲשֶׁר זֶהוּ כְּלִי לְ"וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ", וּבֵאוּר בְּמַאֲמָר "כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ". עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה בְּסִבַּת לֵב טוֹב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרומה שנפלה לתוך אחת משתי קופות של חולין יום ראשון כ"ט אלול ה'תשפ"ב

הלכות תרומות פרק יד, הלכה ה: שְׁתֵּי קֻפּוֹת אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת, שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְבְּלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזוֹ מֵהֶן נָפְלָה – אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַמְּגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה... וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּחָצֵר אַחֶרֶת – לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן בְּבַיִת אֶחָד.

וכתב הרדב"ז: מבואר בירושלמי ששתי קופות (סלים) שבכל אחת מהן חמישים סאה של חולין מצטרפות זו עם זו כדי לבטל סאה של תרומה שנפלה לתוך אחת מהן, אפילו הן בשני בתים מפני ש"דרכן להתפנות". כלומר, מיטלטלות ממקום למקום ויכולות להתערבב בשעת הטלטול (פיה"מ להרמב"ם תרומות פ"ד מי"ב), אבל שתי מגורות (מגורה – אסם שאוגרים בו את התבואה) הקבועות במקומן, מצטרפות רק בבית אחד.

והוסיף: כתב הר"ש שלפי טעם זה שתי קופות בשני בתים מצטרפות רק אם שתיהן של אדם אחד "שדרכן להתפנות ולהתערב", אבל של שני בני אדם אינן מצטרפות, אבל הרמב"ם אינו סובר כן שהרי סתם ולא פירש ששתי הקופות צריכות להיות של אדם אחד, ואפשר לומר שגם בשל שני בני אדם לפעמים מוכרים זה לזה או יתכן שישתתפו ויערבבו את שתי הקופות.

וגם ה'משנה ראשונה' (תרומות שם) נקט בדעת הרמב"ם ששתי הקופות מצטרפות גם בשל שני בני אדם. וביאר, כי מן התורה תרומה בטלה ברוב כשאר איסורים (תוס' ב"מ נג א ד"ה ועולה. תויו"ט תרומות פ"ד מ"ז) וחכמים החמירו בתרומה כי היא דומה לדבר שיש לו מתירין (כי אפשר לבטל את הפרשת התרומה ע"י שאלה לחכם), וכדי שלא יבואו לזלזל ולבטל ברוב דבר שיש לו מתירין, עשו חכמים היכר והחמירו בה יותר משאר איסורים ואמרו שמתבטלת רק באחד ומאה.

ואם כן, שתי קופות מצטרפות כדי לבטל את התרומה באחד ומאה אף אם הן נמצאות בשני בתים (וכן שתי מגורות בבית אחד) לא משום שעומדות להתערב אלא כיון שדין ביטול תרומה במאה הוא משום היכר וגם אם נצרף את שתי הקופות יש בזה היכר. ולפי זה שתי הקופות של שני בני אדם יכולות להצטרף, כי בכך שביטול התרומה הוא במאה יש היכר.

'כלי שני' אינו מבשל? יום שני, ר"ה, א' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר פרק ג, הלכה טו: הַשָּׁמָן... נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל... וְנוֹתֵן לְקְעָרָה קְטַנָּה וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלֵי שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר, כְּדֵי שֶׁיְּכוֹלֶה אֶת הַיָּד – לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.

שארית השמן שנוטל מן העקל (הסל שבו נסחטו הזיתים) עדיין לא נגמרה מלאכתו (ולא הוקבע למעשרות ומותר לאכלו אכילת עראי ללא הפרשת תרומה ומעשר). ואף שהבישול קובע למעשר (להלן פ"ה ה"ד), מותר לתת אותו "לתוך התבשיל אף על פי שהוא חם, מפני שאינו מתבשל בכלי שני", אך "אם היה חם ביותר כדי שיכוה את היד – לא יתן בתוכו מפני שהוא מתבשל", והבישול קובעו למעשר ואסור לאכלו אפילו אכילת עראי.

והקשה הרדב"ז: לענין בישול בשבת, כתב הרמב"ם (הל' שבת פכ"ב ה"ו) שבישול בכלי שני אינו נחשב בישול "אע"פ שהוא רותח". וכן כתב ה'בית יוסף' (יו"ד סי' קה) כי "כלל גדול הוא דכלי שני אינו מבשל בשום פנים" אפילו היד סולדת בו, ומדוע לענין קביעות למעשר – בישול בכלי שני ('חם ביותר') נחשב בישול?

ותירץ (בתירוץ הב'): בישול בכלי שני קובע למעשר כאשר היד נכוית בו, כי על ידי זה נכשר לאכילה וזו גמר מלאכתו.

וה'שואל ומשיב' (מה' חמישאה סי' יא) ביאר: לענין מעשר מדובר בשמן שאף לענין שבת "הפשרו זהו בישולו" (שבת מ, ב) וכשהיד סולדת בו, גם בכלי שני נחשב כבישול (כביאור הפני יהושע שבשמן הפשרו זהו בישולו משום שדומה לגמר מלאכה, כי ע"י ההפשרה ראוי לשימוש בסיכה), וכל־שכן לענין קביעות מעשר כי זה גמר מלאכתו.

וה'שערי צדק' (לבעל ה'חיי אדם', שער מצות הארץ פ"ב סק"ט) כתב שלדעת הרמב"ם כלי שני בחום שהיד נכוית בו – נחשב בישול, כלשונו כאן "אם היה חם ביותר כדי שיכוה את היד", אבל אם היד סולדת בו (ואינה נכוית) אינו נחשב בישול. ומה שכתב בהל' שבת שכלי שני אינו מבשל 'אע"פ שהוא רותח', היינו בחום שהיד סולדת בו אך אינה נכוית (וה'משנה ברורה' בסי' שיח סקמ"ח, הביא דעה זו, שאף לסוברים שכלי שני אינו מבשל כשיד סולדת בו – "היכא שהיד נכוית בו לכו"ע מבשל אפילו בכלי שני").

בית של קבע - למעשר ולמזוזה יום שלישי, ר"ה, ב' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר פרק ד, הלכה ד: וְכֵן סֻכַּת הַיּוֹצְרִין הַחִיצוֹנָה, וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג – אֵינָן קוֹבְעִין; שֶׁכָּל אֵלּוּ, אֵין דִּירָתָן קֶבַע.

דיני בית לענין קביעות למעשר, שווים בכמה פרטים לחיובו במזוזה, כגון סוכה המיועדת למצוה שאינה קובעת למעשר משום שאינה דירת קבע, ומאותו הטעם גם פטורה ממזוזה (הל' תפילין ומזוזה פ"ו ה"ט). וכן בית שאין בו ארבע על ארבע אמות אינו קובע למעשר (לעיל ה"ג) ופטור ממזוזה (הל' תפילין ומזוזה שם ה"ב).

אולם בכמה פרטים יש חילוק בין דיני בית לעניין קביעות למעשרות לדיני מזוזה, וכגון: חנות קובעת למעשר כבית (להלן ה"י), ואילו ממזוזה היא פטורה (שם, ה"ט). ומאידך: בית כנסת ובית מדרש שאין בהם 'בית דירה' אינם קובעים למעשר (להלן ה"ו), ואילו במזוזה יש אומרים שחייבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונראה מכך כי דין בית קבע לענין מעשר שונה ביסודו מדין בית לענין חיוב מזוזה:

בית שאינו של קבע אינו חייב במזוזה משום שנאמר "וכתבתם על מזוזות ביתך" ודרשו חז"ל "דרך ביאתך", היינו מקום שדר בו בקביעות, ולכן סוכה שהיא דירת עראי אינה חייבת במזוזה.

אולם דין בית לגבי קביעות מעשרות תלוי בכך שהמקום מיועד להניח בו פירות והם נשמרים שם, ובית שאינו של קבע, כגון סוכת החג, אינו קובע למעשרות משום שאין הדרך להניח שם פירות.

ולפיכך, חנות קובעת למעשר, משום שמיועדת להנחת פירות, למרות שאינה חייבת במזוזה כי אין אדם דר בה דירת קבע. ומאידך, בבית כנסת ובית מדרש שרבים מהלכים שם אין דרך להניח פירות בקביעות ולכן אינם קובעים למעשר, אולם לגבי חיוב מזוזה די בכך שגרים שם בקביעות, ואף השהות במקום במהלך היום לתפילה וללימוד נחשבת כמגורים ולכן חייבים במזוזה (מסכת מזוזה – פרשה סדורה א, טו).

מדוע הטבל אינו בטל?

יום רביעי ג' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר פרק ח, הלכות ב־ג: טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחֻלִּין מְתֻקָּנִין... אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת, מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת לְפִי חֶשְׁבּוֹן... וְכֵן אִם הָיָה הַטֶּבֶל פָּחוֹת מִן הַחֻלִּין, אוֹ מְרֻבֶּה עַל הַחֻלִּין.

כלל הוא שאין להפריש תרומות ומעשרות "מן החיוב על הפטור", היינו מפירות החייבים במעשר על פירות הפטורים. וכן אין להפריש מפירות החייבים מן התורה על פירות החייבים מדרבנן כי ביחס לדין תורה הם נחשבים כפטורים. לפיכך, מי שיש בידו פירות החייבים בתרומות ומעשרות מדרבנן, צריך להפריש עליהם מפירות החייבים מדרבנן.

והנה, כאשר התערבו מעט פירות טבל ברוב פירות של חולין, לכאורה מן התורה הם בטלים ברוב ופטורים מהפרשת תרומות ומעשרות וחייבים רק מדרבנן. ולפי זה יש להפריש עליהם מפירות החייבים רק מדרבנן (ראה רש"י מנחות לא, א ד"ה אין רוב).

אולם הרמב"ם כותב שטבל שנתערב בחולין מתוקנים (גם אם הם הרוב) מפריש על חלק הטבל שבתוך התערובת מפירות אחרים, ולא הזכיר שצריך להפריש מפירות החייבים מדרבנן.

ונראה מכך כי לדעתו פירות הטבל שהתערבו ברוב החולין אינם בטלים ונשארו בחיובם מן התורה, ולכן מפרישים עליהם מפירות החייבים מן התורה.

וטעם הדבר, משום שדין ביטול ברוב נאמר באיסור שנתערב בהיתר ללא אפשרות להפריד ביניהם, ולכן דינו של האחד ישפיע בהכרח על זולתו – או שהתערובת כולה תיאסר או שתהא מותרת, ואז הרוב גובר על המיעוט ולא להיפך, ולכן אם ההיתר הוא הרוב, כל התערובת מותרת.

אולם כאשר התערבו פירות טבל בפירות חולין, אין ביניהם 'התנגשות', ואף אם פירות הטבל נשארים באיסורם, אין הם משפיעים על דין שאר הפירות אלא יש להפריש תרומה בעבורם בלבד, ולכן אין כאן דין ביטול והם נשארים באיסורם מן התורה ולכן יש להפריש עליהם מפירות החייבים מן התורה.

(דברי נחמיה יו"ד כד בסופו)

'ספק ספיקא' בדמאי - מותר?

יום חמישי ד' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר פרק יא, הלכה יג: הַמּוֹלִיךְ חִטִּין... לְטָחוֹן עִם הַנָּכְרִי – חֲרֵי הֵן דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחְלִיפָן בְּחִטָּיו שֶׁל עַם הָאָרֶץ.

והקשה הראב"ד:

החשש שמא הנכרי החליף את החיטים בחיטים של עם הארץ הוא 'ספק ספיקא'. ספק שמא לא החליף, ואפילו אם החליף בחיטים של עם הארץ, שמא עישר עם הארץ את חיטיו ו'ספק ספיקא' הוא לקולא!

וביאר ה'כסף משנה':

בדמאי החמירו יותר שהרי "רוב עמי הארץ מעשרים" (שבת יג, א) ועם זאת אמרו חכמים שיש לחוש למיעוט שאינם מעשרים. ואם כן יש לחוש גם ל'ספק ספיקא'.

והוסיף הגר"ע איגר (תוס' רע"ק דמאי פ"ג ס"ק כט):

לגבי ה'קלין שבדמאי', היינו מיני פירות הפטורים מן הדמאי, יש שפירשו (פיה"מ להרמב"ם והרע"ב דמאי פ"א מ"א) שזהו מחמת 'ספק ספיקא'. ספק שמא באו מן ההפקר ופטורים מן המעשר, ואף אם באו מן השמור, שמא נתעשרו. ואם כן מצינו שמקילים בדמאי ב'ספק ספיקא'!

אך יש לחלק: דברי ה'כסף משנה' שחכמים החמירו בדמאי גם ב'ספק ספיקא' שנאמרו במוליך חיטיו לטוחן נכרי, זהו כאשר בכל צד של ספק מחויבים החיטים בוודאות במעשר אלא שיש ספק האם עישרום או לא, ובזה חששו למיעוט. מה שאין כן ה'קלין שבדמאי', לפי צד אחד בספק, מעיקרו לא חל חיוב מעשר על הפירות כי אולי הם הפקר ובפירות אלו הקילו חכמים בספק ספיקא (וכ"כ השער המלך הל' יו"ט פ"א ה"כ).

פירות ארץ ישראל בחו"ל

יום שישי ה' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר פרק יג, הלכה ד: פֵּרוֹת שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ... הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהֶחָרוּבִין הַגְּדוֹלִים... מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבְסוּרְיָה.

ופירש ה'כסף משנה': פירות שידוע שהם מהארץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתעשרים רק בארץ ישראל ובסוריא, אבל אם יצאו חוצה לארץ אינם מתעשרים, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תרומות (פ"א הכ"ב): "פירות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ, פטורין מן החלה ומן התרומה ומן המעשרות". וזאת בתנאי שגמר המלאכה (בחלה – גלגול העיסה, ובתרו"מ – מירוח הכרי) נעשה בחוצה לארץ, אבל אם נגמרה מלאכתן בארץ ישראל וכבר חל עליהם החיוב, שוב אינו נפקע (ראב"ד, משנה למלך הל' תרומות שם).

והקשה על כך ה'תוספות יו"ט' (דמאי פ"ב מ"א): במקור ההלכה במשנה (שם) נאמר שפירות שידוע שהם מארץ ישראל "מתעשרין דמאי בכל מקום", ופירש הרמב"ם (במשנה שם) שהכוונה "בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ" ולכאורה, הרי זו סתירה לדבריו כאן ובהלכות תרומות, שפירות ארץ ישראל שיצאו לחו"ל פטורים מן המעשרות!

וביארו המפרשים (תוס' אנשי שם, חדושי מהרי"ח דמאי שם):

כוונת הרמב"ם בפירוש המשנה שגם בחוצה לארץ חייבים במעשרות של דמאי אינה ל'חוץ לארץ' ממש אלא למקומות שעולי בבל לא החזיקו בהם, היינו מכזיב ולחוץ, ונחשבים חו"ל אף שעולי מצרים החזיקו בהם. ואף שהפירות הנמצאים שם פטורים מן הדמאי (כאמור בהלכה ג) הרי זה רק כאשר הפירות הם מהמקומות האלו, אבל פירות שידוע שבאו מארץ ישראל – ובזה מדובר במשנה – חייבים במעשרות של דמאי.

אבל בהלכה שלפנינו הרמב"ם מחייב לעשרן דמאי ב'ארץ ישראל ובסוריא', ואילו ב'חוצה לארץ' ממש (מקומות שגם עולי מצרים לא החזיקו בהם) פוטר, כי המירוח נעשה בחו"ל, כמו שביאר בהלכות תרומות שפירות היוצאים לחו"ל ומתמרחים שם – פטורים.

'אונן' - כמה זמנו?

שבת קודש ו' תשרי ה'תשפ"ג

הלכות מעשר שני ונטע רבעי פרק ג, הלכה ו: אֵיזֶה הוּא אוֹנֵן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם. וּבְיוֹם הַמִּיתָה כֻּלְּכָד – הוּא אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וְלַלַּיְלָה – אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם, הַיְטַב בְּעֵינֵי ה'", הַיּוֹם אָסוּר וְלַלַּיְלָה מֻתָּר.

אימתי נגמרת ה'אנינות' מן התורה?

ברש"י (זבחים טו, ב ד"ה אונן) כתב "אונן – כל זמן שלא נקבר המת". וכך כתב הרא"ש בפירושו למשנה (מעשר שני פ"ה מי"ב): "אנינות נקרא כל זמן שמתו מוטל לפניו". ולפי זה, מותר (מן התורה) לאכול מעשר שני מיד לאחר הקבורה. ואילו מדברי הרמב"ם כאן "וביום המיתה הוא אונן מן התורה" משמע שדין 'אונן' נמשך עד סוף היום.

אך בפירוש המשנה כתב הרמב"ם: "אונן הוא האיש שמת לו מת ויתחייב עליו אבילות, וביום קבורתו יהיה אונן מדאורייתא כל זמן שלא נקבר". ומכאן כי גם לדעת הרמב"ם מותר לאכול מעשר שני מיד לאחר הקבורה. אמנם, במהדורת הרב קאפח לפירוש המשנה (ירושלים, תשכ"ג) מעיר כי הרמב"ם חזר בו מפירושו זה ובכתב־היד מחק הרמב"ם את המלים "כל זמן שלא נקבר".

ולדעת הרבי (אגרות קודש כג, אגרת ח'תתצט) למרות שהרמב"ם העביר קולמוס על פירושו במשנה – "לא היתה בזה פליטת הקולמוס וכיו"ב, כי־אם הפסק (בין הכתיבה והעברת הקולמוס) של כמה זמן כנראה, שהרי כל דפוסי המשניות נכנסה בהם דוקא הגירסא של המשנה הא', ונלמד פירוש המשניות באופן כזה", היינו "לפי גירסא האמורה דעת הרמב"ם בפירוש המשניות שלו כדעת רש"י בזה".

ולפי גרסתנו בפירוש המשניות, מחלק הרבי בין מעשר שני שאינו קדשים ואיסורו נלמד מ"לא אכלתי באוני ממנו" ו'אנינות', לדעת הרמב"ם, היא רק עד הקבורה, לבין קדשים שאיסורם נלמד מ"אכלתי חטאת היום", ובהכרח שהאיסור נמשך כל יום המיתה. אולם, חילוק זה לא הובא להלכה ב"יד החזקה' כאן, וזאת "על פי כללי הרמב"ם, שלפעמים תכופות אינו כותב דינים חדשים, כיון שלא הובאו בפירוש בש"ס".

המשך ביאור למס' כתובות ליום ראשון עמ' ב

שישלחו לו את ראייתו של רב יוסף, **אָמַר לְהוּ** רב מניומי, **הָכִי אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן, זוֹ, אֵינָהּ מִשְּׁנָה** – ברייתא זו לא נשנתה בבית המדרש על ידי החכמים, ולא סמכו עליה להלכה, ולפיכך אין להביא ראיה ממנה לנידונינו.

הגמרא מבארת מדוע נדחתה ברייתא זו מההלכה. מבררת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** – מדוע אמר רב נחמן שאין לסמוך על ברייתא זו. **אִילֵימָא** – אם נאמר שזהו **מִשּׁוּם דְּהָווּ לְהוּ מַטַּלְטְלֵי** – שהחוב שהיה היבם חייב לאחיו המת נחשב כמטלטלים, ככל חוב, וְהדין הוא דמַטַּלְטְלֵי לִכְתּוּבָּה **לֹא מְשַׁעְבְּדֵי** – אין המטלטלים שמשאיר המת משתעבדים לכתובת אשתו. דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** ברייתא זו **כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר** במשנתינו **שְׁמַטַּלְטְלֵי מְשַׁעְבְּדֵי לִכְתּוּבָּה.** מנסה הגמרא לבאר באופן אחר: **וְאֶלָּא** הטעם שנדחתה הברייתא הוא **מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ** – היבם ליבמה, **אַתְּ, לָאו בַּעֲלַת דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ** – אינך בעלת דיני, משום שלא ממך לויתי את הממון אלא מראובן אחי, שהיה בעלך.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ט אלול ה'תשפ"ב־ו' תשרי ה'תשפ"ג

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שהתרומה עולה באחד ומאה. ואם הוא מין בשאינו מינו בנותן טעם. ודין סאה תרומה שנפלה למאה והגביה סאה מהכל ונפלה למקום אחר. סאה תרומה שנפלה למאה הגביהה ונפלה אחרת וכו'. לוג יין של תרומה צלול שנפל למאה לוגין עכורין. שתי קופות אחת של תרומה ואחת של חולין ואין ידוע איזו היא. שתי סאין אחת חולין ואחת תרומה ונפלו אלו לתוך אלו. היו לפניו שני כריים וסאה אחת ואמר הרי זו תרומה על אחד מן הכריים.

1 **א. הַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה[2]. כֵּיצַד? סְאָה**
2 **תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין וְנִתְעָרֵב הַכֹּל**
3 **- מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל סְאָה אַחַת וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[3], וְהַשְּׁאָר**
4 **מֻתָּר לְזָרִים[4]. וְכָל תְּרוּמָה שֶׁאֵין הַכֹּהֲנִים מַקְפִּידִין**
5 **עָלֶיהָ[5], כְּגוֹן תְּרוּמַת הַכְּלִיסִין וְהֶחָרוּבִין וְהַשְּׁעוֹרִים**
6 **שֶׁל אֱדוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַגְבִּיהַּ; הוֹאִיל וְנָפְלָה**
7 **בְּמֵאָה - בָּטְלָה בְּמִעוּטָהּ, וְהַכֹּל מֻתָּר לַזָּרִים.**

2) ולמה סמכו על שיעור מאה בתרומות? שהרי תרומת מעשר אחד ממאה ומקדש הכל, שנאמר את מקדשו ממנו, אמרו חכמים: דבר שאתה מרים ממנו אם חזר לתוכו מקדשו. 3) משום גזל השבט, שתרומה ממון כהנים. 4) שסאה תרומה שנפלה, בטלה בתערובת. 5) ואין כאן גזל השבט.

8 **ב. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל**
9 **מְדֻמָּע[6], וְיִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים בִּדְמֵי תְּרוּמָה[7], חוּץ**
10 **מִדְּמֵי אוֹתָהּ סְאָה[8]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁנִּתְעָרֵב**
11 **מִין בְּמִינוֹ[9]; אֲבָל מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם[10]:**
12 **אִם יֵשׁ בַּכֹּל טַעַם תְּרוּמָה - נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע,**
13 **וְיִמָּכֵר לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁבּוֹ; וְאִם טַעַם**
14 **הַכֹּל טַעַם חֻלִּין - הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים.**

6) מעורב (= חולין עם תרומה). 7) בזול, כיוון שהכל אסור לזרים. 8) מפני שהיא תרומה והיא של כהן. 9) שבכל האיסורים בטל ברוב ובתרומה בטל במאה. 10) השיעור של ביטול.

15 **ג. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְהִגְבִּיהַּ סְאָה[11] מִן**
16 **הַכֹּל, וְנָפְלָה הַסְּאָה שֶׁהִגְבִּיהַּ לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ**
17 **מְדַמַּעַת[12] אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן[13]. וְכֵן סְאָה תְּרוּמָה**
18 **שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע, וְנָפַל מִן**
19 **הַמְּדֻמָּע לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינוֹ מְדַמֵּעַ אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן.**
20 **כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ עֶשֶׂר סְאִין שֶׁל תְּרוּמָה לְתִשְׁעִים**
21 **סְאָה חֻלִּין וְנִדַּמְּעוּ הַכֹּל: אִם נָפַל מִמְּדֻמָּע זֶה עֶשֶׂר**
22 **סְאִין לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין - נִדַּמְּעוּ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בְּעֶשֶׂר**
23 **שֶׁל מְדֻמָּע סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה; נָפַל לְתוֹכָן פָּחוֹת**
24 **מֵעֶשֶׂר סְאִין - אֵינָן מְדַמְּעוֹת.**

11) שצריך להרים סאה. 12) אוסרת בתערובת. 13) כי סאה תרומה שנפלה למאה והגביהה נחשב אותה שאין בה מתרומה וודאית אלא חלק מק' בסאה, לפי שהיא במאה סאה נתערבה. ואם נפלה למקום אחר עם סאה אחת בלבד אינה מדמעת שאנחנו אומרים חלק מק' בסאה נפל בסאה ואינו מדמע, אבל תעלה באחד ומאה, ואם נפלה בפחות מסאה אז הכל מדומע.

25 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהִבָּלֵל,**
26 **כְּגוֹן חִטִּים לְחִטִּים[14] אוֹ קֶמַח לְקֶמַח; אֲבָל דַּרְכּוֹ**
27 **לְהִבָּלֵל, כְּגוֹן שֶׁמֶן תְּרוּמָה לְשֶׁמֶן חֻלִּין אוֹ יַיִן תְּרוּמָה**
28 **לְיַיִן חֻלִּין - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם רֹב תְּרוּמָה - הֲרֵי**
29 **זֶה מְדַמֵּעַ כִּתְרוּמָה; וְאִם רֹב חֻלִּין - הֲרֵי הוּא כְּחֻלִּין**
30 **וְאֵינוֹ מְדַמֵּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל אֲסוּרִים לְזָרִים[15].**

14) שאינן נבללות, וכל אחת ניכרת בפני עצמה. 15) כלומר, ובכל זאת, אם נפל מן התערובת למקום אחר - אין התערובת הזאת, שרובה חולין, מדמעת את התערובת השנייה.

31 **ה. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, הִגְבִּיהָּ וְנָפְלָה**
32 **אַחֶרֶת, הִגְבִּיהָּ וְנָפְלָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הַחֻלִּין מֻתָּרִין[16],**
33 **עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עֲלֵיהֶן; שֶׁאִם נָפְלוּ לְתוֹךְ הַמֵּאָה**
34 **חֻלִּין מֵאָה סְאָה וְעוֹד[17] שֶׁל תְּרוּמָה סְאָה אַחַר סְאָה**
35 **- נַעֲשָׂה הַכֹּל מְדֻמָּע.**

16) ואין מצטרפות הסאין של תרומה זו עם זו לאסור, כיוון שכבר הראשונה בטלה, ונמצא שנגד כל סאה יש מאה סאין חולין, ותרומה עולה באחד ומאה. 17) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "עד שתרבה תרומה על החולין". והראב"ד מפרשה בנפילת חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה למאה סאה חולין, שמא הגביה החולין, והתרומה נשארת שם, והרי יש באותו הכרי חמישים ואחת של תרומה וחמישים של חולין. ודעת רבינו שאין אומרים שמא הוא מגביה החולין והתרומה נשארת, אלא ראשון ראשון [=וכפי שהיה הרבי מורה להוסיף למשקה שהוא היה נותן. המו"ל] מתבטל והכל חולין.

36 **ו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק**
37 **לְהַגְבִּיהָּ עַד שֶׁנָּפְלָה סְאָה אַחֶרֶת, אִם יָדַע בָּרִאשׁוֹנָה**
38 **קֹדֶם שֶׁתִּפֹּל הַשְּׁנִיָּה - לֹא נִדַּמְּעוּ, אֶלָּא מַפְרִישׁ**
39 **סָאתַיִם וְהַשְּׁאָר מֻתָּר; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲלוֹת, הֲרֵי**
40 **הִיא כְּאִלּוּ עָלְתָה. וְאִם לֹא יָדַע בִּסְאָה רִאשׁוֹנָה אֶלָּא**
41 **אַחַר שֶׁנָּפְלָה הַשְּׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה מְדֻמָּע, וּכְאִלּוּ נָפְלוּ**
42 **שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. אֵין פְּסֹלֶת שֶׁל תְּרוּמָה מִצְטָרֶפֶת עִמָּהּ לֶאֱסֹר הַחֻלִּין, אֲבָל פְּסֹלֶת הַחֻלִּין מִצְטָרֶפֶת עִם הַחֻלִּין לְהַעֲלוֹת הַתְּרוּמָה. כֵּיצַד? סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֵּרְסָן שֶׁל חֻלִּין מְרֻבִּין וְשֶׁל תְּרוּמָה מוּעָט, וַהֲרֵי קֶמַח שֶׁל תְּרוּמָה בְּפָחוֹת מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה; וּמִשֶּׁעָרִין בַּקֶּמַח עִם הַמֵּרְסָן, שֶׁהוּא מֵאָה וְאֶחָד. אֲבָל אִם נָפְלָה סְאָה חִטִּים רָעוֹת שֶׁל תְּרוּמָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה סְאָה חִטִּים יָפוֹת שֶׁל חֻלִּין, וְטָחַן הַכֹּל, וַהֲרֵי הַקֶּמַח שֶׁל תְּרוּמָה אֶחָד מִמֵּאָה מִקֶּמַח הַחֻלִּין - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה בְּמֵאָה וְאֶחָד; שֶׁהֲרֵי הוֹתִירוּ הַחֻלִּין, וּפָחֲתָה הַתְּרוּמָה.

ח. לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה צָלוּל שֶׁנָּפַל לְמֵאָה לֹגִין עֲכוּרִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבָּהֶם[18], אֶלָּא מַעֲלִין אֶת הַלֹּג[19]. וְכֵן אִם נָפַל לֹג עָכוּר לְמֵאָה לֹגִין צְלוּלִין - אֵין מוֹצִיאִין שְׁמָרִים שֶׁבּוֹ[20].

18) כלומר, אינו חייב להוציא את השמרים מתוך היין, כדי להרים אחר כך לוג יין צלול לכהן כמו שנפל. 19) כמו שהוא מעורב עם השמרים. 20) שגם בשמרים יש איסור תרומה.

ט. לֹג מַיִם שֶׁנָּפַל לְתִשְׁעִים וְתִשְׁעָה לֹגִין יַיִן, וְאַחַר כָּךְ נָפַל לְתוֹךְ הַכֹּל לֹג יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - נִדְמָע הַכֹּל, שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלֶה אֶת הַיַּיִן[21].

21) כלומר, אין המים והיין מצטרפים להעלות את התרומה, לפי שאין שיעוריה שווים, שהמים ביין בנותן טעם ויין במים שיעורו במאה, וכיוון שאין שיעוריהם שווין לביטול התרומה - אין מצטרפין.

י. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה חֻלִּין, וְנָפְלוּ חֻלִּין אֲחֵרִים עַד שֶׁהוֹסִיפוּ עַל מֵאָה: אִם בְּשׁוֹגֵג[22] - הֲרֵי זוֹ עוֹלָה בְּמֵאָה וְאֶחָד; וְאִם בְּמֵזִיד[23] - הֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע, שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אִסּוּרֵי תּוֹרָה[24] לְכַתְּחִלָּה.

22) הוסיף. 23) הוסיף עד מאה כדי לבטל את התרומה. 24) כלומר, תרומה, שעיקר איסורה מן התורה, אבל תערובתה במאה אינה אלא מדרבנן.

יא. תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - מֻתָּר לְבַטְּלָהּ בְּרֹב, וְאוֹכְלָהּ בִּימֵי טֻמְאָתוֹ. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אִם הָיָה לוֹ יַיִן שֶׁל תְּרוּמַת חוּצָה לָאָרֶץ - נוֹטֵל מִמֶּנּוּ לֹג אֶחָד וְנוֹתֵן עָלָיו שְׁנֵי לֹגִין חֻלִּין, וְנִמְצָא הַכֹּל שְׁלִשָׁה; וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל מִיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה לֹג וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַשְּׁלִשָׁה[25], וּמַגְבִּיהַּ מֵאַרְבַּעְתָּן לֹג וְשׁוֹתֶה; וְחוֹזֵר וּמַשְׁלִיךְ לְתוֹכָן לֹג אַחֵר, וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל לֹג וְשׁוֹתֶה. וְכֵן נוֹתֵן לֹג תְּרוּמָה וְנוֹטֵל לֹג מִן הַתַּעֲרֹבֶת, עַד שֶׁיִּכְלֶה כָּל הַיַּיִן שֶׁל תְּרוּמָה. וְנִמְצָא שֶׁנָּטַל כַּמָּה לֹגִין בִּשְׁנֵי לֹגִין שֶׁל חֻלִּין.

25) לפנינו שם: "רמי תרי נטלי דחולין וחדא נטלי דתרומה ושקיל חד". וזוהי נוסחת הראב"ד. ולפי זה ייתכן כי לתת עוד לוג של תרומה לתוך השלושה אסור, כי מעתה יהיו מחצה על מחצה (=שנים חולין ושניים תרומה). אבל נוסחת רבינו שם הייתה כנראה: "רמי תרי נטלין דחולין וחדא נטלי דתרומה [ורמי תו חד נטלי דתרומה] ושקיל חד". ומכיוון שקמא קמא בטיל, אין כאן מחצה על מחצה.

יב. הַזּוֹרֵעַ תְּרוּמָה בְּצַד הַחֻלִּין וְלֹא נוֹדַע אֵי זֶהוּ זֶרַע תְּרוּמָה, אֲפִלּוּ הָיָה מֵאָה לִגְנָה[26] שֶׁל תְּרוּמָה וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל חֻלִּין - כֻּלָּן מֻתָּרִין[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה בַּקַּרְקַע, כְּגוֹן הַחִטִּים וְהַשְּׁעוֹרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ נִפְסָד בָּאָרֶץ, כְּגוֹן הַשּׁוּם[28] וְהַבְּצָלִים, אֲפִלּוּ מֵאָה לִגְנָה שֶׁל חֻלִּין וְלִגְנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה תַּעֲרֹבֶת בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הַכֹּל מְדֻמָּע[29]. וְאִם נִתְלַשׁ[30] הַכֹּל - תַּעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּמֵאָה וְאֶחָד. וְלֹא יִתְלֹשׁ לְכַתְּחִלָּה[31].

26) "שם למקום זרוע מן הארץ" והיינו ערוגה. 27) קל הוא שהקילו בגידולי תרומה, שערוגה אחת של חולין מתרת מאה ערוגות. וראה למעלה פרק י"א הלכה כ"ב שעוד הקלו, שגידולי מדומע - הם חולין. 28) שהשומים הם דבר שאין זרעו כלה. 29) שאין קרקע עולה באחד ומאה. ובפירוש המשנה כתב רבינו: "לפי שהתרומה מופרשת היא ולא נתערבה בחולין". 30) ממקום חבורו. 31) משום שאין מבטלין איסור לכתחילה.

יג. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, אוֹ שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת[32] מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ לְהֵיכָן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה אַחַת מִשְּׁתֵי הַקֻּפּוֹת[33] לְתוֹךְ הַחֻלִּין - אֵינָהּ מְדֻמַּעְתָּן[34]. וְכֵן אִם זָרַע אַחַת מֵהֶם - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין לְכָל דָּבָר. וְהַשְּׁנִיָּה - נוֹהֶגֶת בָּהּ כִּתְרוּמָה[35]. נָפְלָה הַקֻּפָּה הַשְּׁנִיָּה לְמָקוֹם אַחֵר - אֵינָהּ מְדֻמַּעַת. וְכֵן אִם זָרַע אַחַר אֶת הַשְּׁנִיָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין. נָפְלוּ שְׁתֵּיהֶן לְמָקוֹם אֶחָד - מְדֻמַּעַת כַּקְּטַנָּה שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן[36]. זָרַע אֶחָד אֶת שְׁתֵּיהֶם: בְּדָבָר שֶׁזָּרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין, וּבְדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין מְדֻמָּע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזוֹרֵעַ אֶת הַשְּׁנִיָּה עַד שֶׁלֹּא קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה[37]; אֲבָל קָצַר אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְאַחַר כָּךְ זָרַע אֶת הַשְּׁנִיָּה, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין זַרְעוּ כֻּלָּה - הַגִּדּוּלִין חֻלִּין; שֶׁאֵין תָּלוּשׁ וּמְחֻבָּרִין נַעֲשִׂין חוּבָה זֶה לָזֶה[38].

32) הכוונה לשתי קופות של חולין, ונפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן. וגם זה בכלל מה שאמרו במשנה שם: "אין ידוע איזו היא של תרומה וכו'". 33) שאחת מהן תרומה ואחת מהן חולין, או אחת מהן מדומעת ואחת מהן חולין. 34) שמא הייתה אותה של חולין. 35) מספק. 36) "אם יהיה באחת על דרך הדמיון סאה ובשנייה סאתיים ונפלו השלוש סאין בחולין צריכים אנו לדעת שיעור אותן חולין

ונחשב כי סאה תרומה נפלה בהן והיא קטנה שבשתיהן ואם היה באותן חולין מאה סאין תעלה במאה ואחד, ואם הוא פחות יהיה הכל מדומע". 37) ושתיהן מחוברים והרי זה כזורע שתיהן יחד. 38) בדפוס רומי: "נעשין הונח זה לזה". ובירושלמי שם: "אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח". כלומר, הבא ראייה ותוכיח מי הוא המותר ותאכל, דכל חדא באנפי נפשיה הוא ואין כאן איסור מוחזק דהוו להו כשני מינין.

1 **יד. שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל תְּרוּמָה,**
2 **וְלִפְנֵיהֶן שְׁתֵּי סְאִין, אַחַת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת שֶׁל**
3 **תְּרוּמָה, וְנָפְלוּ אֵלּוּ לְתוֹךְ אֵלּוּ - מֻתָּרִין; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר:**
4 **חֻלִּין לְתוֹךְ חֻלִּין נָפְלוּ, וּתְרוּמָה לְתוֹךְ הַתְּרוּמָה. וְאַף**
5 **עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ חֻלִּין עַל הַתְּרוּמָה. בַּמֶּה דְּבָרִים**
6 **אֲמוּרִים? בִּתְרוּמָה בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם;**
7 **אֲבָל בִּתְרוּמָה שֶׁל תּוֹרָה - עַד שֶׁיִּרְבּוּ חֻלִּין עַל**
8 **הַתְּרוּמָה.**

9 **טו. סְאָה תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַכְּרִי[39], וְאָמַר[40]:**
10 **תְּרוּמַת הַכְּרִי זֶה לְתוֹכוֹ - בַּמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה אוֹתָהּ סְאָה**
11 **שָׁם נִסְתַּיְּמָה[41] תְּרוּמַת הַכְּרִי, וְנִדַּמַּע הַכֹּל[42] בַּתְּרוּמָה**
12 **שֶׁנָּפְלָה וּבִתְרוּמַת הַכְּרִי. אָמַר: תְּרוּמַת הַכְּרִי בְּצָפוֹנוֹ**
13 **- חוֹלְקִין אוֹתוֹ לִשְׁנַיִם, וְהַחֲצִי שֶׁבַּצָּפוֹן - לִשְׁנַיִם,**
14 **וְנִמְצָא רְבִיעַ הַכְּרִי, שֶׁהוּא צָפוֹן צְפוֹנִי, הוּא הַמְדֻמָּע.**

39) של טבל, והיה שם מאה כנגד התרומה ודינה שתעלה ואינה עושה הכרי מדומע. 40) אחרי כן. 41) נקבעה במקום מסויים אצל הסאה שנפלה. 42) שעכשיו נתרבתה התרומה ועושה הכל מדומע [ואף על פי שלמעלה (הלכה ו) כתב רבינו שסאה שנפלה למאה ולא הספיק להגביהה עד שנפלה סאה אחרת, אם ידע בראשונה קודם שתיפול השנייה, לא נדמעו - כאן כיוון שנתחברו שתי הסאין ביחד, מצטרפות הן ומדמעות].

15 **טז. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים, וְאָמַר: תְּרוּמַת שְׁנֵי כְּרָיִים**
16 **בְּאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי שְׁנֵיהֶן מְדֻמָּעִין[43]. הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי**
17 **סְאִין וּכְרִי אֶחָד, וְאָמַר: הֲרֵי אַחַת מִן הַסְּאִין הָאֵלּוּ**
18 **עֲשׂוּיָה תְּרוּמָה עַל הַכְּרִי הַזֶּה - הֲרֵי אַחַת מֵהֶן**
19 **תְּרוּמָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא. הָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי כְּרָיִים**
20 **וּסְאָה אַחַת, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּרוּמָה עַל אֶחָד מִן**
21 **הַכְּרָיִים הַלָּלוּ - הֲרֵי הִיא תְּרוּמָה, וְנִתַּקֵּן אֶחָד מֵהֶן,**
22 **וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא הַמִּתְקָן מִן הַטֶּבֶל.**

43) שאין אנו יודעים באיזה מהם התרומה.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ג' תאנים שחורות וג' לבנות ונפלה לתוכן תאנה תרומה. ודין עיגולי דבילה גדולים וקטנים שנפל עיגול דבילה לתוכן ואין ידוע אם היה גדול או קטן. סאה של חטין שנפלה על פי מגורה של חטים, וכל ספק תרומה. סאה תרומה טמאה או טהורה שנפלה לפחות ממאה חולין. שתי קופות שנפלה סאה תרומה לאחת מהן, ואח"כ נפלה אחרת ולא נודע לאיזו נפלה.

23 **א. חֲמִשִּׁים תְּאֵנוֹת[2] שְׁחוֹרוֹת וַחֲמִשִּׁים לְבָנוֹת שֶׁנָּפְלָה**
24 **לְתוֹכָן תְּאֵנָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה: הָיְתָה לְבָנָה -**
25 **הַשְּׁחוֹרוֹת מֻתָּרוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מְדֻמָּעוֹת[3]; הָיְתָה**
26 **שְׁחוֹרָה - הַשְּׁחוֹרוֹת מְדֻמָּעוֹת, וְהַלְּבָנוֹת מֻתָּרוֹת. וְאִם**
27 **אֵין יָדוּעַ[4] אִם שְׁחוֹרָה הָיְתָה וְאִם לְבָנָה - עוֹלָה**
28 **בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל[5]. יָדַע מֶה הָיְתָה[6] אַחַר שֶׁנָּפְלָה**
29 **וְשָׁכַח - הֲרֵי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת[7].**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

" . . יָדַע מֶה הָיְתָה אַחַר שֶׁנָּפְלָה וְשָׁכַח – הֲרֵי כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת".

פסק כר"ע וכירושלמי, ולהבין סברת ר"ע (והרמב"ם) במחלוקת זו יש להקדים ולבאר תחילה:

בדיני ביטול תרומה במאה וא' הובאו במשנה שלוש דעות לענין אם נפלה תאנה של תרומה למאה תאנים של חולין - חמשים לבנות וחמשים שחורות:

רבי יהושע אומר תאנים שחורות מעלות את הלבנות לבנות מעלות את השחורות, היינו שכל המאה מצטרפות לבטל את תאנת התרומה.

ר"א אוסר כלומר, שאם נפלה שחורה השחורות אסורות ואם נפלה לבנה הלבנות אסורות.

ר"ע אומר, בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) אין מעלות זו את זו וכשאינו ידוע מה נפלה מעלות זו את זו.

טעמו של ר"א מובן לכאורה בפשטות כיון שבמציאות לא נתערבה התרומה אלא בחמישים (אם לבנה נפלה נתערבה בין החמשים ואם שחורה, נתערבה בין השחורות) ובכל מקרה אין מאה מהמין שנפל.

בדעת רבי יהושע כתבו המפרשים שס"ל כיון "שאם הי' רוצה הי' דורסן ומערבן בכל ביחד" לכן כולן מצטרפין לבטלה [ואף שאין מבטלין איסור לכתחילה מבאר התיו"ט שהאיסור הוא רק להרבות בהיתר כדי לבטל האיסור "אבל בכה"ג שאינו מרבה בהיתר אלא משנה האיסור מכמות שהי' ומפרידן כאשר הי' מקדם כדי לערבם יחד בכה"ג נ"ל דשרי לבטל לכתחילה"].

ובטעמו של ר"ע המחלק בין ידוע מה נפל ואינו ידוע כתבו שבידוע איזו תאנה נפלה, שחורה או לבנה, "אין מעלות לפי שיכול לאכול האחרות, וכיון שמותרות הן אין מסייעות לבטל, אבל אם אין ידוע אם שחורה או לבנה נפלה כיון דכולן בספק איסור מעלות זו את זו".

וצריך להבין טעמו של ר"י - "שאם הי' רוצה הי' דורסן ומערבן הכל ביחד", הרי בפועל לא עשה זאת ומדוע מעלות זו את זו.

גם צ"ע בדעת ר"ע, הרי במציאות לא נתערבה התרומה במאה שהרי תאנה לבנה אינה מתערבת עם שחורה וכן

להיפך, וא"כ מה מועיל שהאדם אינו יודע אם שחורה היתה או לבנה ו"כולן בספק איסור" הרי ספק זה הוא רק בידיעת האדם ולא במציאות, (שהרי תאנה לבנה אינה מתערבת עם תאנה שחורה (וכן להיפך) ובלשון התוס' "אין השחורות ראויות להיות בספק דימוע שלעולם השחורות ניכרות מתוך לבנות") וא"כ אין כאן תערובת של אחד במאה.

ויש לומר שר"א, ר"י ור"ע חולקים מהו גדרו הכללי של ביטול תערובת יבש ביבש - שאינה תערובת לח בלח שיש לפרש תערובת זו בשני אופנים:

א. גדר תערובת יבש ביבש שונה מגדר תערובת לח בלח כיון שאינה תערובת ב"חפצא" אלא רק מצד ה"גברא" שאינו יודע איזו תאנה היא של תרומה.

ב. גם תערובת יבש ביבש היא תערובת שבחפצא כי גדרה הוא שאי אפשר להכיר בין ההיתר לאיסור.

וזהו טעם המחלוקת: ר"א סבר שגם תערובת יבש ביבש צריכה להיות בחפצא ולכן ס"ל שאין הלבנות יכולות להעלות את השחורות (ולהיפך) כיון שאין כאן תערובת במציאות.

אבל ר"י ור"ע ס"ל שבתערובת יבש ביבש מספיק גם כשהיא רק מצד הגברא היינו בידיעת האדם, וזהו גם טעמו של ר"ע שסובר ש"כשאינו ידוע מה נפלה מעלות זו את זו" - כיון שנתערבה בידיעת האדם.

ובזה אפשר לבאר גם טעמו של ר"י שכולן מצטרפין לבטלה לפי "שאם היה רוצה היה דורסן ומערבן הכל ביחד" (אף שלא דרסן ועירבן) כי הדריסה בתאנים אינה רק בגדר "אם הי' רוצה" אלא שזוהי דרך הכל לדרוס התאנים, וכיון שתערובת יבש ביבש אינה תערובת במציאות - בחפצא אלא תערובת שבידיעת ומחשבת האדם, לכן ס"ל לר"י שכיון שרגיל ובמילא רצונו לדרוס התאנים הרי שברצונו (ומחשבתו) של האדם אינו מפריד ואינו מחלק בין השחורות ללבנות ולכן היא תערובת כל המאה ברצונו ומחשבתו של האדם.

בירושלמי הובאה מחלוקת בדעת ר' יהושע האם מה שאמר "מעלות זו את זו" הוא גם בידוע מה נפלה (שחורה או לבנה) או שבידוע מה נפלה גם ר"י סובר שאינן מעלות זו את זו, ולפי זה, המחלוקת בין ר' יהושע לרבי עקיבא היא, "בשידע ושכח, על דעתי' דרבי יהושע מעלה, על דעתי' דרבי עיקבא אינו מעלה" (ר"י ס"ל דכיון ששכח הוי כאינו ידוע לו בשעת שנפלה, ור"ע ס"ל שהואיל וידע בשעה שנפלה אין מעלות זו את זו, אע"פ ששכח אח"כ").

והרמב"ם שפסק כר"ע כאן פסק גם כדברי הירושלמי ד"ידע מה היתה אחר שנפלה ושכח הרי כולן מדומעות". ולכאורה צ"ע בדעת ר"ע מדוע אם ידע ושכח כולן מדומעות ואין מבטלות זו את זו, הרי עכשיו כולן בכלל ספק איסור.

אלא שי"ל בדעת הירושלמי (ופסק הרמב"ם) - שסברת ר"ע היא אופן שלישי בגדר תערובת יבש ביבש: ר"י סובר שכל גדר התערובת הוא אך ורק בידיעת ומחשבת האדם, אבל ר"ע סבר שאף שגדר תערובת יבש ביבש הוא מצד ידיעת ומחשבת האדם, הרי מצב ידיעת האדם **פועל על החפצא.**

וזהו חידוש התורה בדין תערובת יבש ביבש שאף שאין האיסור מעורב ממש בהיתר רק שאינו ניכר בפ"ע, וממילא יסוד וגדר התערובת הוא מצד ידיעת האדם, הרי שידיעת האדם פועל שינוי במציאותו של הדבר כאילו הם מעורבים ממש.

ולכן חל דין תערובות שמצד ידיעת האדם רק כאשר לא ידע בשעת הנפילה שאז אומרים אנו שהתערובת שמצד ידיעת האדם פועלת חלות דין תערובות וכאילו נפלה במאה, אבל כשידע בשעת הנפילה כלומר, שבדעתו של האדם לא היו השחורות והלבנות מעורבות, אין השכחה **שלאח"ז** יכולה לחדש בתאנים, כיון שמצד התאנים הרי הלבנות והשחורות אינן מעורבות, ושכחה אינה יכולה לעקור מציאות זו.

במילים אחרות: כדי שידיעת האדם תפעל דין בחפצא - התאנים השחורות והלבנות שמצ"ע אינן מעורבות - צריך להיות שינוי בתאנים עצמן, שנפלה שחורה או לבנה, שבזה נעשה עירוב במציאות כי התאנה השחורה בתוך השחורות, ואז, כשאין ידוע איזו מהן נפלה, פועל העירוב שבדעת האדם עירוב בתאנים שנפלה בהן תאנה של תרומה, אבל כאשר ידע ושכח אין שכחתו מערבת התאנים שבמציאות אינן מעורבות.

לקוטי שיחות חלק לח עמוד 60.

2) תרומות פ"ד משנה ט. 3) שיש בהם פחות ממאה. ואין השחורות מעלות ומסייעות ללבנות לבטל את הסאה־תרומה שנפלה, מכיון שמותרות הם (פי' הרא"ש שם). 4) שם משנה ח, כרבי עקיבא. והמדובר שאי־אפשר לברר על ידי מנין התאנים השחורות והלבנות, כגון שנאבדו מקצתן (מעשה רוקח). 5) שכיון שכולם בספק איסור - מעלות זו את זו (פירוש הרא"ש שם). 6) ירושלמי שם לדעת רב עקיבא. 7) שכיון שנאסרו - נאסרו (ר"ש שירליאו). [אבל צריך עיון: הרי סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאה, ושוב נפלו שם חולין בשוגג - מצטרפים לבטל התרומה (תרומות פ"ה משנה ט), וגם כאן על ידי השכחה, נמצא שנתערבו כל התאנות, ולמה לא יבטלו את התרומה?].

ב. וְכֵן עִגּוּלֵי דְּבֵלָה וּמַלְבְּנִים שֶׁל דְּבֵלָה[8] שֶׁנָּפַל עִגּוּל אוֹ מַלְבֵּן שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם מַלְבֵּן הָיָה אוֹ עִגּוּל - הֲרֵי הָעִגּוּלִין מִצְטָרְפִין לַמַּלְבְּנִים[9]

וְתַעֲלֶה הַתְּרוּמָה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל. עִגּוּלֵי דְּבֵלָה גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים[10] שֶׁנָּפַל עִגּוּל דְּבֵלָה לְתוֹכָן, וְאֵין יָדוּעַ אִם גָּדוֹל הָיָה אִם קָטָן - הֲרֵי הֵן מַעֲלִין בֵּין בְּמִנְיָן בֵּין בְּמִשְׁקָל[11]. כֵּיצַד? נָפַל עִגּוּל לְמֵאָה עִגּוּלִין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל[12], וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים. נָפַל עִגּוּל לְתוֹךְ אַרְבָּעִים עִגּוּלִים, מֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד אַרְבַּע לִיטְרִין, וּמֵהֶן עֶשְׂרִים עִגּוּל מִשְׁקַל כָּל אֶחָד לִיטְרָא, הוֹאִיל וּמִשְׁקַל הַכֹּל מֵאָה לִיטְרִין וְאֶחָד - הֲרֵינִי אוֹמֵר קָטָן נָפַל, וּמַגְבִּיהַּ אֶחָד מִן הַקְּטַנִּים.

8) שם משניות ח־ט. "בני אדם עושים מדבלת התאנים כמו ככרות עגולות, ועושין מהן גם כן כמין דבלות מרובעות, נקראות מלבנים לפי שהן דומות לאותם הדפוסים שעושים בהם הלבנים, ולפיכך דעתי שהיא עברי ממש, החזיקי מלבן" (נחום ג, יד - פירוש המשניות). 9) כיון שאין ידוע, וכולן אסורות בין עגולים בין מלבנים - מעלות זו את זו. 10) במשנה שם. 11) ירושלמי שם. 12) ויש כאן מאה ואחד של חולין.

ג. וְהַקֶּמַח וְהַסֹּלֶת[13] - אֵינָן מִצְטָרְפִין לְהַעֲלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה.

13) תוספתא תרומות פ"ו, כחכמים. ואף־על־פי שהם מעורבים - הרי אפשר לרקד ולברר זה מתוך זה. והיינו דוקא אם ידע מה נפל, קמח או סולת, אבל אם לא ידע מה נפל - מצטרפים, כמו עיגולים ותאנים למעלה (תוספתא כפשוטה).

ד. סְאָה שֶׁל חִטִּים שֶׁנָּפְלָה[14] עַל פִּי מְגוּרָה[15] שֶׁל חִטִּים - אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ בְּאֶחָד וּמֵאָה[16]; שֶׁאֵין מְשַׁעֲרִין אֶלָּא אִם נִבְלְבְּלָה[17] תְּרוּמָה עִם הַחֻלִּין, אוֹ אִם אֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם נָפְלָה הַתְּרוּמָה. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? רוֹאִין אֶת הַתְּרוּמָה כְּאִלּוּ הִיא חִטִּים עַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִים[18], וּמַפְרִישׁ הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ שֶׁנָּפְלָה עַל גַּבֵּי הַמְּגוּרָה עִם מְעַט מִן הַחֻלִּין שֶׁנָּפְלָה עֲלֵיהֶן, כְּמִי שֶׁמְּאַסֵּף חִטִּים מֵעַל גַּבֵּי שְׂעוֹרִין.

14) תרומות פ"ד משנה יא. 15) הוא המקום שאוצרים בו (פירוש המשנה). 16) בתחתונות שבמגורה. 17) משנה שם, כדעת רבי יהושע. 18) תוספתא שם פ"ה.

ה. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[19] אוֹ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת שֶׁנָּפְלָה תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן וְנִבְלְבְּלָה, וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה: אִם הָיוּ שְׁתֵּי מְגוּרוֹת בְּבַיִת אֶחָד[20] - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת, וְתַעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה מִן הַכֹּל כְּאִלּוּ הָיוּ שְׁתֵּיהֶן מְגוּרָה אַחַת. וְהַקֻּפּוֹת מִצְטָרְפוֹת וַאֲפִלּוּ הָיְתָה קֻפָּה בְּבַיִת זֶה וְקֻפָּה בְּבַיִת אַחֵר, לְפִי שֶׁקָּרוֹב הַדָּבָר לְקַבֵּץ שְׁתֵּיהֶן[21] בְּבַיִת אֶחָד. אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי הַקֻּפּוֹת בִּשְׁתֵּי עֲיָרוֹת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת.

19) תרומות פ"ד משנה יב, כחכמים. 20) ברייתא בירושלמי שם וכתנא־קמא. 21) שם (הלכה ח): קופות דרכן להתפנות, מגורות אין דרכן להתפנות. ופירוש להתפנות, לטלטלן ולהעתיקן ממקום למקום, וכיון שמטלטלות ונעתקות יתקבצו בשעת הטלטול (פירוש המשנה שם).

ו. וְכֵיצַד מַעֲלֶה סְאָה שֶׁנָּפְלָה? אִם רָצָה לְהַעֲלוֹת[22] מֵאֶחָד מִשְׁתֵּיהֶן - מַעֲלֶה, וְאִם רָצָה לְהַעֲלוֹת חֶצְיָהּ מִזּוֹ וְחֶצְיָהּ מִזּוֹ - מַעֲלֶה. כַּדִּים מְלֵאִים תְּאֵנִים שֶׁל חֻלִּין[23], שֶׁדָּרַס לִיטְרָא תְּאֵנִים שֶׁל תְּרוּמָה בְּפִי כַּד אֶחָד[24] מֵהֶם, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא: אִם הָיוּ שָׁם מֵאָה כַּד וָכַד - הֲרֵי זוֹ תַּעֲלֶה, וְלוֹקֵחַ כַּד אֶחָד מֵהֶם וּמוֹכְרָהּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי אוֹתָהּ לִיטְרָא, וְהַשְּׁאָר מֻתָּרִין; וְאִם הָיוּ פָּחוֹת מִמֵּאָה - הַפְּמִין כֻּלָּן מְדֻמָּעוֹת, וְהַשּׁוּלַיִם מֻתָּרִין[25].

22) ירושלמי שם. 23) תרומות שם משנה יא, וכרבי יהושע. 24) כמו שכתב למעלה, שאם רצה להעלות אחד מהם - מעלה. 25) ולפיכך אין התחתונות מסייעות לבטל, וצריך שיהיו מאה פומין.

ז. וְכֵן אִם דְּרָסָהּ[26] עַל פִּי כַּוֶּרֶת אוֹ עַל פִּי עִגּוּל, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה הוּא. דְּרָסָהּ עַל פִּי הָעִגּוּל[27] וְאֵין יָדוּעַ אִם בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ[28] וְלֹא אֵי זֶה עִגּוּל הוּא[29] - רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם פְּרוּדוֹת[30], וְתַעֲלֶה לְפִי הַמִּשְׁקָל; אִם יֵשׁ בְּכָל הָעִגּוּלִין מֵאָה לִיטְרִין - תַּעֲלֶה. וְהוּא שֶׁיֵּשׁ בְּכָל עִגּוּל[31] מֵהֶן יָתֵר עַל שְׁנֵי לִיטְרִין[32], כְּדֵי שֶׁתִּבְטַל הַתְּרוּמָה בָּרֹב; שֶׁסְּפֵק הַתְּרוּמָה בָּטֵל בְּרֹב הַחֻלִּין.

26) מוסב על האמור בהלכה הקודמת, שאם יש שם מאה פומין יעלו, ואם פחות ממאה פומין לא יעלו, שהוא־הדין בדרס על פי כוורת או על פי עיגול (מראה הפנים בירושלמי הלכה ז ד"ה וצריך). 27) זו היא בבא בפני עצמה, מראה הפנים שם. 28) ביצה ד. 29) כלומר: נתעלמו ממנו שני דברים: אינו יודע באיזה עיגול דרס, וגם אינו יודע באיזה מקום בעיגול. 30) כלומר: כאילו פומין מעורבים בשל שולים, וכולם בספק דימוע, ומצטרפות התחתונות להעלות את הליטרא שעל הפה (רש"י שם). 31) ירושלמי שם. כיון שכל עיגול ועיגול ניכר בפני עצמו, צריך שיהא בכל עיגול כדי לבטל הספק תרומה ברוב מן התורה, ואז מצטרפין להעלותה באחד ומאה (מראה הפנים שם). 32) (בירושלמי שם: "שני ליטרין וכל שהוא", הרי שאין צורך ב"חד בתרי" ממש. ועיין מהרש"א לפסחים מד. ד"ה איתיביה. וב'שולחן ערוך' יורה־דעה סימן קט סעיף א בש"ך, בפלתי ובפתחי תשובה).

ח. הַתְּרוּמָה - וַדָּאָהּ אוֹסֵר בְּמֵאָה, וּסְפֵקָהּ אוֹסֵר בַּחֲמִשִּׁים[33], וְאֵין לָהּ הֶתֵּר אֶלָּא בְּרֹב; וְאִם הָיָה בְּיוֹתֵר מֵחֲמִשִּׁים - אֵינָהּ צְרִיכָה רֹב. כֵּיצַד? תְּאֵנָה אַחַת תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה לְתִשְׁעִים וָתֵשַׁע, וַהֲרֵי הַמֵּאָה קַיָּמִין[34] - הַכֹּל אָסוּר לְזָרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[35].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

33) ירושלמי שם פ"ד ה"ז. 34) ויש כאן בוודאי תרומה. 35) למעלה הלכה א.

1 **ט. נָפְלָה אַחַת[36] מֵחֲמִשִּׁים[37] וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל,**
2 **שֶׁמָּא אַחַת מִן הַחֵלִין הִיא שֶׁאָבְדָה אוֹ הָאַחַת שֶׁנָּפְלָה**
3 **הִיא שֶׁאָבְדָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרוֹת, עַד שֶׁיַּרְבֶּה עֲלֵיהֶן**
4 **חֵלִין מִמָּקוֹם אַחֵר[38] וְיוֹסִיף עֲלֵיהֶן חֲמִשִּׁים תְּאֵנִים**
5 **וְאַחַת יוֹתֵר עַל הַכֹּל. וְאִם נָפְלָה אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה**
6 **לְתוֹךְ חֲמִשִּׁים וְאַחַת וְאָבְדָה אַחַת מִן הַכֹּל - הֵתַּר**
7 **הַשְּׁאָר לְזָרִים[39].**

36) המשך של ההלכה הקודמת. 37) בכ"י אברבנאל: "לתוך חמשים". ועיין מראה הפנים שם. 38) כמפורש בירושלמי: "עד חמשים צריכה רוב". אף־על־פי שבתרומה ודאי שנפלה לפחות ממאה, אסור להוסיף ולהרבות, לפי שאין מבטלין איסור לכתחילה. 39) שם. שכיון שיש כאן ספק שמא אותה של תרומה היא שאבדה, לפיכך די בחמשים ואחד.

8 **י. סְאָה תְּרוּמָה[40] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה מַעֲשֵׂר**
9 **רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[41] אוֹ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
10 **וְהֻקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְנִדְמַע הַכֹּל: אִם לְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן**
11 **נָפְלָה - יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְיִמָּכֵר הַכֹּל**
12 **לַכֹּהֲנִים[42] חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלָה וּמִדְּמֵי תְּרוּמַת**
13 **מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ; וְאִם לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֻקְדֵּשׁ נָפְלָה - הֲרֵי**
14 **אֵלּוּ יִפָּדוּ[43] וְיִמָּכְרוּ לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי תְּרוּמָה.**

40) תרומות פ"ה משנה א. 41) תרומת מעשר. 42) שהדמוע אסור לזרים. 43) ויהיו חולין.

15 **יא. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[44] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה**
16 **חֵלִין אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ הֶקְדֵּשׁ,**
17 **בֵּין טְמֵאִין[45] בֵּין טְהוֹרִים, הוֹאִיל וְנִדְמַע הַכֹּל - הֲרֵי**
18 **הַכֹּל כִּתְרוּמָה טְמֵאָה שֶׁאֲסוּרָה בַּאֲכִילָה לַכֹּל, וַהֲרֵי**
19 **הַכֹּל אָסוּר לְעוֹלָם, וּמַנִּיחִים אוֹתָן עַד שֶׁיִּרָּקְבוּ. בַּמֶּה**
20 **דְּבָרִים אֲמוּרִים?[46] בְּדָבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי;**
21 **אֲבָל בְּדָבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל חַי - לֹא יַנִּיחֵן, שֶׁמָּא**
22 **יִתָּקֵל בָּהֶם וְיֹאכַל מֵהֶן; אֶלָּא יַדְלִיק הַכֹּל כְּדֶרֶךְ**
23 **שֶׁמַּדְלִיקִין תְּרוּמָה טְמֵאָה[47].**

44) משנה שם. 45) כלומר, אותם חולין, או מעשר או הקדש. 46) ירושלמי על המשנה, כגירסתו שם (כסף־משנה). 47) שנותנים בכלי מאוס כדי שלא יהיה תקלה לאחרים, כמבואר בפי"ב הלכה יב.

24 **יב. סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה[48] שֶׁנָּפְלָה לְפָחוֹת מִמְּאָה**
25 **חֵלִין[49] טְמֵאִין - יִמָּכֵר הַכֹּל לַכֹּהֲנִים חוּץ מִדְּמֵי**
26 **תְּרוּמָה. וְהַכֹּהֵן אוֹכֵל מִדֵּמָע זֶה קְלָיוֹת[50], אוֹ יָלוּשׁ**
27 **אוֹתוֹ בְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן מַכְשִׁירִין[51], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטְמָא**
28 **הַתְּרוּמָה שֶׁבּוֹ מִן הַחֵלִין הַטְּמֵאִין. אוֹ יָלוּשׁ מִדֵּמָע**
29 **זֶה פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה[52], שֶׁאֵין אֹכֶל טָמֵא מִטַּמֵּא אֹכֶל**
30 **אַחֵר[53] עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּבֵיצָה. אוֹ יִתְחַלֵּק מִדֵּמָע זֶה[54]**
31 **פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה בְּכָל עִסָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הַתְּרוּמָה**
32 **שֶׁבּוֹ.**

48) משנה שם. 49) שהכל מדומע. 50) קלוי באש. שלא יפול עליהם משקה המכשיר לטומאה, שלא תיטמא בתרומה, לפי שאוכלין אינם מקבלים טומאה, אלא אם נפלו עליהם שבעה משקין המכשירים לטומאה, כמבואר בפ"א מהלכות טומאת אוכלין הלכות א־ב. 51) לטומאה, כמבואר שם הלכה ג. 52) במשנה שם: "יאכלו נקודים". ונקודים הוא שיעשנה ככרות קטנות, תהיה כל אחת כחצי ביצה (פירוש המשניות שם. ועיין שם בר"ש). 53) אבל לקבלת טומאה אין צריך כביצה, שגם בפחות מכביצה מקבל טומאה (שם פ"ד הלכה א). 54) לעיסות אחרות שיהיה פחות מכביצה והמדומע בכל עיסה.

33 **יג. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[55] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה חֵלִין**
34 **טְהוֹרִין[56], וְכֵן סְאָה[57] תְּרוּמָה טְהוֹרָה שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה**
35 **חֵלִין טְמֵאִין - תַּעֲלֶה[58] בְּאֶחָד וּמֵאָה, וְתֵאָכֵל קְלָיוֹת[59]**
36 **אוֹ תִּלּוֹשׁ בְּמֵי פֵּרוֹת אוֹ פָּחוֹת מִכְּבֵיצָה; שֶׁאֵין הַסְּאָה**
37 **שֶׁנָּפְלָה הִיא הַסְּאָה עַצְמָהּ שֶׁעָלְתָה[60].**

55) תרומות שם משנה ב, כדעת חכמים. 56) שלא הוכשרו ולא טימאתם התרומה בנפילתה (ר"ש). 57) שם משנה ג, לדברי הכל. 58) כחכמים שם. 59) שלא תטמא התרומה הטהורה. 60) ולכן תעלה ותאכל. ולא כר' אליעזר (שם משנה ב), שאם נפלה סאה תרומה טמאה לתוך מאה חולין טהורים - תעלה התרומה ותישרף, שהיא שנפלה היא שעלתה, אלא כדעת חכמים שם.

38 **יד. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה[61] שֶׁנָּפְלָה לְמֵאָה סְאָה שֶׁל**
39 **תְּרוּמָה טְהוֹרָה - בָּטְלָה בְּמִעוּט[62] וְאוֹכְלִין הַכֹּל**
40 **בְּטָהֳרָה[63]. וְאִם נָפְלָה[64] לְפָחוֹת מִמְּאָה - יַנִּיחַ הַכֹּל**
41 **עַד שֶׁיִּרָּקֵב.**

61) שם משנה ד. 62) כחכמים שם. ולא תעלה (פירוש המשניות שם), שהרי הכל תרומה. 63) בכורות כב: וכג. 64) שם משנה א, והובא למעלה הלכה יא.

42 **טו. שְׁתֵּי קִפּוֹת[65] שֶׁנָּפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ אַחַת**
43 **מֵהֶן וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ נָפְלָה סְאָה**
44 **שְׁנִיָּה וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אוֹמְרִים:**
45 **לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה רִאשׁוֹנָה נָפְלָה שְׁנִיָּה, לְפִי שֶׁתּוֹלִין**
46 **אֶת הַקַּלְקָלָה בַּמְּקַלְקֵל[66]. נָפְלָה סְאָה[67] רִאשׁוֹנָה לְתוֹךְ**
47 **אַחַת מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה, וְאַחַר כָּךְ**
48 **נָפְלָה סְאָה שְׁנִיָּה וְנוֹדַע לְאֵי זוֹ מֵהֶן נָפְלָה - אֵין**
49 **אוֹמְרִים: לַמָּקוֹם שֶׁנָּפְלָה שְׁנִיָּה נָפְלָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא**
50 **שְׁתֵּיהֶן מְקַלְקְלוֹת.**

65) תוספתא תרומות פ"ז, וירושלמי שם פ"ד הלכה ח. והמדובר כשאין באף אחת מהן מאה ואחת נגד התרומה, באופן שזו שנפלה הסאה תרומה לתוכה - נדמעה, או שיש בכל אחת ואחת מאה ואחת, וזו שהסאה נפלה אל תוכה חייבת בהרמת סאה לכהן (רדב"ז). 66) שהראשונה

נדמעה או נתחייבה בהרמה. ראה למעלה. והשנייה מותרת. וראה למעלה פ"י הלכה יד. 67) תוספתא וירושלמי שם.

טז. הָיוּ שְׁתֵּי קֻפּוֹת[68], אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה[69], וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה לְאַחַת מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ הַטְּמֵאָה נָפְלָה.

68) תוספתא שם, וירושלמי שם פ"ז הלכה ג.
69) בתוספתא שם: "אחת של תרומה טמאה, ואחת של תרומה טהורה". ולדעת רבינו, הוא־הדין אם שניהם של חולין (כסף־משנה), שכל שהוא מקולקל יותר, תולין בו הקלקלה.

יז. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[70], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְמֵאִין[71]: נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[72], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה[73].

70) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך תרומה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וראה למעלה הלכה יב, שלדעת רבינו, היינו פחות מכביצה. ועיין להלן. 71) כן הוא בירושלמי שם, וכן הוא ברמב"ם כ"י שהיה לפני הר"י קורקוס. אבל בשו"ת ר"י הנגיד העתיק "חולין טהורים". וכן הגיה הכסף־משנה, בכדי ליישב קושיית הראב"ד. וראה להלן הלכה יח, והלכה כא והערה עז.
72) והחולין מותרים. ראה למעלה פ"י הלכה יד.
73) שלא אמרו "תרומה לתוך תרומה נפלה" אלא במקום שיש הפסד (= איסור החולין באכילה), אבל לענין זה, להזהר בטהרה, שאין כאן הפסד - חששו שמא נפלה התרומה לתוך החולין, ונמצא אוכל תרומה בטומאת הגוף (מהר"י קורקוס). (וראה להלן הלכה כא, והערה עח). ובירושלמי שם אמרו: "והחולין יאכלו נקודים", היינו פחות פחות מכביצה, שלא יטמאו את התרומה.

יח. נָפְלָה סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה[74], וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת (בְּטָהֳרָה כִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה).

74) הלכה זו צריכה עיון: הלא בין אם נפלה לתוך התרומה, ובין אם נפלה לתוך החולין, היא אוסרת, ולמה תלו שתרומה לתוך תרומה נפלה לאסור את התרומה ולהתיר את החולין. וכן מפורש בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טהורה, ואחת של חולין טמאין וכו' נפלה סאה תרומה טמאה, שתיהן אסורות, מה־נפשך, אי לתוך תרומה נפלה אסור, אי לתוך של חולין נפלה אסור" (ועיין עוד להלן, הלכה כא והערה עז).

יט. סְאָה תְּרוּמָה טְמֵאָה שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין: לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת)[75] אוֹ יִלּוֹשׁוּ בְּמֵי פֵּרוֹת[76].

75) כל המוקף, ליתא בדפוס רומי ובדפוס קושטא וברמב"ם כ"י שלפני הר"י קורקוס, ובעוד כמה כתבי־יד (תוספתא כפשוטה). ואמנם הדברים כפולים. 76) הראב"ד השיג על זה "שלא יתכן לומר תאכל קליות או תלוש במי פירות, שהרי כבר נטמאה התרומה ונטמאו החולין, אלא כשהוכשרו עסקינן". ומתוך זה הגיה הכסף־משנה בהלכה הקודמת "ואחת של חולין טהורין", ולפי זה מיושבים דברי רבינו כאן, שהמדובר בחולין טהורים שעוד לא הוכשרו לקבל טומאה, וחששו שמא נפלה התרומה אל החולין, ולפיכך תיקנו שלא יכשירום לקבל טומאה, שלא ייטמאו מהתרומה. שאף־על־פי שלענין איסור אכילה לא חששו שמא נפלה בהם התרומה - במקום שאין הפסד (= זהירות שלא להכשיר) חששו, כמבואר למעלה בהלכה הקודמת (וראה להלן הלכה כא והערה עז).

כ. שְׁתֵּי קֻפּוֹת[77], אַחַת שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה וְאַחַת שֶׁל חֻלִּין טְהוֹרִין, וְנָפְלָה סְאָה שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - אוֹמְרִין לְתוֹךְ שֶׁל תְּרוּמָה נָפְלָה, וְהַחֻלִּין יֵאָכְלוּ קְלָיוֹת.

77) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין כו' נפלה סאה תרומה טהורה, אני אומר לתוך של תרומה טמאה נפלה, והחולין יאכלו נקודים". וכן בתוספתא שם פ"ו (הוצאת הגר"ש ליברמן עמ' 141 64): "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, נפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן ואינו ידוע לאי זו מהן נפלה, הריני אומר לתוך תרומה טמאה נפלה, וחולין טהורין לא יאכלו בטהרה עד שיתחשבו שאין בכל עיסה ועיסה כביצה". ומפרש רבינו כבירושלמי, בשנפלה תרומה טהורה. שאילו נפלה תרומה טמאה, דינו מפורש בהלכה הסמוכה.

כא. נָפְלָה סְאָה[78] שֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - שְׁתֵּיהֶן אֲסוּרוֹת. שֶׁסְּפֵק תְּרוּמָה טְמֵאָה - אָסוּר[79], וּסְפֵק הַמְּדֻמָּע - מֻתָּר; מִפְּנֵי שֶׁאִסּוּר תְּרוּמָה טְמֵאָה - מִן הַתּוֹרָה, וְאִסּוּר הַמְּדֻמָּע - מִדִּבְרֵיהֶן, עַל הָעִקָּרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[80].

78) בירושלמי שם: "שתי קופות, אחת של תרומה טמאה, ואחת של חולין טהורין, ונפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, ואינו יודע לאיזה מהן נפלה, אני אומר לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה". וראה למעלה הלכה יז, שבשתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאים, ונפלה סאה של תרומה טמאה לתוכם - שתיהן אסורות לדעת הירושלמי. ודברי רבינו צריכים עיון. [ויתכן כי דברי רבינו נשתבשו ונתהפכו, ויש להשוותם לדברי הירושלמי. וכן צריך להיות: (הלכה יז) שתי קופות, אחת של תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, נפלה סאה תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו בטהרה כתרומה. (הלכה כא) נפלה סאה של תרומה טמאה לתוך אחת מהן, שתיהן אסורות וכו'. והרי זה ממש כדברי הירושלמי. וראה למעלה הערה עג. ולפי"ז אין מקום להשגת הראב"ד ולהגהת הכסף־משנה למעלה הלכה יז, עיין שם הערה ע והערה עה. (הלכה כ) שתי קופות, אחת של תרומה טמאה ואחת של חולין

טהורין, ונפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות. (הלכות יח־יט) נפלה סאה תרומה טמאה לתוך אחת מהן, אומרין לתוך של תרומה נפלה, והחולין יאכלו קליות (בטהרה כו' יאכלו קליות) או ילושו במי פירות. והרי זה שוב כדברי הירושלמי, ועיין בר"י קורקוס]. 79) [זה מוסב על מה שלמעלה הלכה יז (ראה למעלה, שהלכה יז והלכה כא מחוברות), ששתי קופות, אחת תרומה טהורה ואחת של חולין טמאין, שנפלה סאה של תרומה טהורה לתוך אחת מהן, שאומרין לתוך של תרומה נפלה, ואף־על־פי־כן החולין יאכלו בטהרה, כי לענין זה אנו חוששים שמא התרומה נפלה לתוך החולין, ועל זה כתב שספק תרומה טמאה אסור, שאיסור תרומה טמאה מן התורה, היינו שאם נתערבה כאן בחולין הטמאים, ויטמאו אותה, הרי הוא עובר על איסור דאורייתא של מטמא תרומה, שאף־על־פי שמן התורה בטלה ברוב, אין זה אלא לענין אכילה, שזהו בדיעבד. אבל לענין טומאה, שאפשר להזהר עוד בטהרה, הרי זה כלכתחילה, והרי אין מבטלין איסור לכתחילה, ובתרומה זהו איסור דאורייתא לכל הדעות, כמו שכתב אבני־מילואים בתשובה סימן יח). 80) כלומר, במין במינו. עיין שם פט"ו הלכות א־ו, י־יג.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שחבית סתומה מדמעת בכל שהוא, ביצה שנתבלה בתבלין של תרומה או שאור של תרומה שנפל לתוך העיסה. מין בשאינו מינו בתרומה אם הוא בנותן טעם. הכובש ירק של חולין עם ירק של תרומה או איזה דבר אחר. הרודה פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה. ב' כוסות של יין אחד תרומה ואחד חולין מזוגים במים, שנתערבו. שמן של תרומה שנפל על גבי פירות או על גבי דבר אחר. הדברים שנקראו תרומה. והאוכל תרומה מה הוא מברך.

1 **א. חָבִית סְתוּמָה[2] - מְדַמַּעַת בְּכָל שֶׁהוּא[3]. כֵּיצַד?**
2 **חָבִית סְתוּמָה שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּכַמָּה אֲלָפִים**
3 **חָבִיּוֹת סְתוּמוֹת - נִדַּמַּע הַכֹּל. נִפְתְּחוּ הֶחָבִיּוֹת[4] -**
4 **תַּעֲלֶה בְּאֶחָד וּמֵאָה.**

2) שהוא דבר חשוב ואינו בטל (פט"ז מהל' מאכלות אסורות ה"א־ג). 3) ערלה פ"ג מ"ז. 4) שבטלה חשיבותן. שם מ"ח. והיינו שנפתחו מאליהם, אבל אסור לפתחם, שאין מבטלין איסור לכתחלה (שם הי"ב, ועי' רדב"ז כאן).

5 **ב. חָבִית סְתוּמָה[5] שֶׁנִּתְעָרְבָה[6] בְּמֵאָה חָבִיּוֹת, וְנָפְלָה**
6 **אַחַת מֵהֶם לַיָּם הַגָּדוֹל[7] - הֵתִּרוּ כֻּלָּן, וְאוֹמְרִין: שֶׁל**
7 **תְּרוּמָה הִיא שֶׁנָּפְלָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּתְאֵנָה שֶׁנָּפְלָה**
8 **לְמֵאָה[8], וְנָפְלָה אַחַת מֵהֶן לַיָּם הַגָּדוֹל; אֶלָּא צָרִיךְ**
9 **לְהַכְרִישׁ אַחַת. לְפִי שֶׁהַחָבִית - נְפִילָתָהּ נִכֶּרֶת[9],**
10 **וּתְאֵנָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ - אֵין נְפִילָתָהּ נִכֶּרֶת.**

5) שאינה בטלה לעולם, מחמת חשיבותה (בהלכה הקודמת). 6) זבחים עד, ב. כריש לקיש וכרבא שהוא בתרא. ראה 'כסף משנה' שפירש דבריו. 7) ראה בהגהות 'שיטה מקובצת' שם. 8) שבטלה אלא שצריך להפריש אחת לכהן (למעלה פי"ג ה"א). 9) כרבא, אליבא דריש לקיש, שם.

11 **ג. חָבִית סְתוּמָה[10] שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חָבִיּוֹת וְנִפְתְּחָה**
12 **אַחַת מֵהֶן[11] - נוֹטֵל מִמֶּנָּה[12] אֶחָד מִמֵּאָה[13] וְשׁוֹתֶה**
13 **אוֹתָהּ הֶחָבִית[14]; אֲבָל שְׁאָר הֶחָבִיּוֹת - אֲסוּרוֹת עַד**
14 **שֶׁיִּפָּתְחוּ. וְכָל אַחַת וְאַחַת שֶׁתִּפָּתַח מֵהֶן - נוֹטֵל**
15 **מִמֶּנָּה כְּדֵי דְּמוּעָהּ[15] וְשׁוֹתֶה הַשְּׁאָר. נִתְעָרְבָה[16] חָבִית**
16 **בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים חָבִיּוֹת, וְנִפְתְּחוּ מֵהֶם מֵאָה - נוֹטֵל**
17 **מֵהֶם כְּדֵי דְּמוּעַ חָבִית אַחַת[17] וְשׁוֹתֶה הַמֵּאָה; וּשְׁאָר**
18 **הַחֲמִשִּׁים אֲסוּרוֹת, וְאֵין מַחֲזִיקִין לְאוֹתָהּ חָבִית שֶׁל**
19 **תְּרוּמָה שֶׁהִיא בְּרֹב[18]. אֲפִלּוּ הָיוּ כַּמָּה אֲלָפִים חָבִיּוֹת**
20 **- כֻּלָּן מְדֻמָּע, וְכָל מַה שֶּׁיִּפָּתַח - נוֹטֵל הֵימֶנּוּ אֶחָד**
21 **מִמֵּאָה[19], וְהַשְּׁיָרִים שׁוֹתֶה, וְהַשְּׁאָר מְדֻמָּע.**

10) זבחים שם, מימרא של רבי אלעזר. 11) כלומר, נפתחה מאליה (שם), וראה למעלה ה"א. 12) ונותן לכהן. 13) כלומר: אחד ממאה ואחד. 14) אף־על־פי שאין טעם לזה, שהרי ממה־נפשך: אם חבית זו תרומה, הרי כולה אסורה, ואם היא חולין - כולה מותרת, תקנת חכמים היא: אם נתיר כאן בלי הרמה לכהן, יבואו לטעות גם באופן שיתפתחו כולן ('מעשה רוקח'). 15) אחד ממאה ואחד. 16) זבחים שם, מימרא של רבי אושעיא, וכן הוא ב'ירושלמי' תרומות פ"ד ה"ז. 17) [וכן כתב להלן "נוטל הימנו אחד ממאה". וצריך עיון: הרי נפלה חבית אחת לתוך מאה וחמשים חביות, ואם כן אינו צריך ליטול אלא אחד ממאה וחמשים ואחת, וכשרוצה להתיר המאה שנפתחו אינו צריך להרים אלא מאה חלקי מאה וחמשים ואחת. וכן כתב רש"י בזבחים שם ד"ה כדי דמועה אחד מק"נ (כן צריך להיות), אלא שהוסיף שם שאפילו אם יטול אחת ממאה, לא נאמר איסורא ברובא איתא, עיי"ש]. 18) כלומר, במאה (שם). 19) [ראה למעלה, וצ"ע].

22 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת[20], שֶׁהַמְחַמֵּץ**
23 **וְהַמְתַּבֵּל אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ, אִם רִסֵּק תַּפּוּחַ[21]**
24 **שֶׁל תְּרוּמָה וּנְתָנוֹ לְתוֹךְ הָעִסָּה וְהֶחְמִיצָה - כָּל הָעִסָּה**
25 **מְדֻמַּעַת וַאֲסוּרָה לְזָרִים.**

20) פט"ז ה"א, מהמשנה בערלה פ"ב מ"ד. 21) תרומות פ"י מ"ב.

26 **ה. בֵּיצָה שֶׁנִּתְבְּלָה[22] בִּתְבָלִין שֶׁל תְּרוּמָה - אֲפִלּוּ**
27 **חֶלְמוֹן שֶׁלָּהּ[23] אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בּוֹלֵעַ.**

22) שם מי"ב. 23) שהוא בפנים, וכל־שכן החלבון שהוא בחוץ.

28 **ו. שְׂאוֹר[24] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הָעִסָּה, וְהִגְבִּיהוּ[25]**
29 **וְאַחַר כָּךְ נִתְחַמְּצָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[26].**

24) תוספתא תרומות פ"ח. 25) היינו שהיה מאה בעיסה נגד השאור, והגביהו כדין תרומה שנפלה למאה, למעלה פי"ג ה"א (ר"י קורקוס ו'אור שמח'). 26) שכיון שהגביהו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השאור אף־על־פי שנתחמצה אחר־כך, אין אנו אומרים שנתחמצה על־ידי השאור, אלא מעצמה נתחמצה. וראה תוספתא כפשוטה שם.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[27], שֶׁאִם נִתְעָרֵב (תְּרוּמָה) מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - בְּנוֹתֵן טַעַם. לְפִיכָךְ, בָּצָל מְחֻתָּךְ שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל עִם הַתַּבְשִׁיל[28], אִם הַבָּצָל תְּרוּמָה וְהַתַּבְשִׁיל חֻלִּין, וְיֵשׁ בּוֹ טַעַם הַבָּצָל - חֲרֵי הַתַּבְשִׁיל אָסוּר לְזָרִים; וְאִם הַבָּצָל חֻלִּין וְהַתַּבְשִׁיל תְּרוּמָה, וְנִמְצָא טַעַם הַתַּבְשִׁיל בַּבָּצָל - חֲרֵי הַבָּצָל אָסוּר.

27) בפט"ו מהל' מאכלות אסורות ה"א־ו, ולמעלה פי"ג ה"ב. 28) [רבינו מנה כאן שלשה דברים: מחותך, מבושל, עם תבשיל סתם (שאינו עדשים). ולפי המבואר בהלכה הסמוכה - כל אחד מהדברים הנ"ל, כלומר: מחותך (אף־על־פי שלא נתבשל, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), מבושל (אף־על־פי שהבצל שלם, ואף שלא בתבשיל אחר אלא בעדשים שנתבשלו), בתבשיל אחר (אף־על־פי שהוא שלם ואף־על־פי שלא נתבשל) - בכל האופנים הנ"ל, בין שהבצל חולין והתבשיל תרומה, ובין שהבצל תרומה והתבשיל חולין - הכל אסור. ולא התירו אלא באופן שאין אף אחד משלשת הדברים הנ"ל. כגון: בצל שלם, עדשים (ולא בתבשיל אחר) שנתבשלו, וכשלא נתבשל הבצל עמהם. וכנראה שכוונת רבינו כאן אינה לשלושת הדברים ביחד, אלא לכל אחד ואחד מהם לחוד, וראה ב'משנה ראשונה'].

ח. עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ[29] וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכָן בָּצָל יָבֵשׁ[30]: אִם הָיָה שָׁלֵם - חֲרֵי זֶה מֻתָּר[31], וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[32]. וְאִם בִּשֵּׁל[33] הַבָּצָל עִם הָעֲדָשִׁים, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[34]. וּשְׁאָר כָּל הַתַּבְשִׁיל[35] - בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ הַבָּצָל אַחַר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בֵּין שֶׁבִּשְּׁלוֹ עִם הַתַּבְשִׁיל, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם[36]. וּמִפְּנֵי מָה בָּצָל שָׁלֵם לְתוֹךְ עֲדָשִׁים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ אֵין מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵב מֵהֶן, שֶׁחֲרֵי הוּא שָׁלֵם; וְלֹא פּוֹלֵט לְתוֹכָן, שֶׁכְּבָר נִתְבַּשְּׁלוּ. וְאִם הָיוּ בְּצָלִים רַכִּים[37] - חֲרֵי הֵן כִּמְחֻתָּךְ. וְכֵן אִם נִטְלָה פִּטְמָתוֹ[38] וּקְלִפָּתוֹ הַחִיצוֹנָה[39], אוֹ שֶׁהָיָה לַח[40] - חֲרֵי הוּא כִּמְחֻתָּךְ. וְהַקַּפְלוּט[41] - בֵּין לַח בֵּין יָבֵשׁ, בֵּין שָׁלֵם בֵּין מְחֻתָּךְ - בְּנוֹתֵן טַעַם[42].

29) תרומות פ"י מ"א ו'ירושלמי' שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "הדין שוה בין שהיו עדשים של תרומה ובצל של חולין או בצל של תרומה ועדשים של חולין", וראה ב'כסף משנה'. 30) 'ירושלמי' שם. כלומר, שיש לו קליפה יבשה שאין בה לחות ('מלאכת שלמה'). 31) בסמוך ביאר רבינו, שהבצל השלם אינו בולע, והעדשים שכבר נתבשלו, אף הן אינן בולעות. ולפיכך בין כשהבצל תרומה והעדשים חולין, ובין כשהבצל חולין והעדשים תרומה - כיון שהבצל שלם והעדשים כבר נתבשלו, הכל מותר. אבל אם העדשים עוד לא נתבשלו, אף־על־פי שהבצל שלם, בין אם הבצל תרומה ובין אם העדשים תרומה - הכל אסור, שכיון שהעדשים עוד לא נתבשלו, הן פולטות הרבה ואז הבצל בולע, אף־על־פי שהוא שלם. וראה להלן. 32) משנה, שם. ואף־על־פי שהעדשים לא נתבשלו עוד - הן פולטות קצת, ומכיון שהבצל מחותך הוא בולע את הטעם הזה. 33) 'ירושלמי' שם, שלא התירו אלא אם נתבשלו העדשים מקודם. 34) שאף־על־פי שהבצל שלם - כיון שנתבשלו ביחד הוא בולע. 35) משנה, שם. היינו חוץ מעדשים. 36) שרק העדשים טבעם לא לבלוע ולא לפלוט הרבה לאחר שנתבשלו, אבל תבשיל אחר דרכו לבלוע ולפלוט, ולפיכך אף־על־פי שהבצל שלם, הוא בולע אם הוא חולין, ומפליט אם הוא תרומה. 37) 'ירושלמי' שם: "היו שנים שלשה קטנים, כמחותכין הן". 38) 'ירושלמי' שם: "העביר פטמתו, כמחותך הוא". 39) שם ('כסף משנה'). 40) 'ירושלמי' שם: "ביבש, אבל בלח אסור". 41) שם. והוא מי בצל ('תפארת ישראל' מעשר שני פ"ב מ"א). ובפירוש המשניות לרבינו שם כתב, שהוא החציר שבארץ הצבי, וראה בהלכה הסמוכה. 42) שבניגוד לבצל שלם, הוא בולע הרבה, וגם אותו המעט שנפלט מעדשים שנתבשלו נפלט אל תוכו.

ט. הַכּוֹבֵשׁ יָרָק[43] שֶׁל חֻלִּין עִם יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה - חֲרֵי זֶה מֻתָּר לְזָרִים. חוּץ מִמִּינֵי בְּצָלִים וְחָצִיר וְשׁוּמִים[44], שֶׁאִם כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה, אוֹ בְּצָלִים שֶׁל חֻלִּין עִם בְּצָלִים שֶׁל תְּרוּמָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין[45]. כָּבַשׁ יָרָק שֶׁל תְּרוּמָה עִם בָּצָל שֶׁל חֻלִּין - חֲרֵי הַבָּצָל מֻתָּר לְזָרִים[46].

43) [בתרומות שם מ"י: "כל הנכבשים זה עם זה, מותרים". וכבר הקשו בזה רבים (עי' 'תוספות יום־טוב' ו'משנה ראשונה' שם): הלא קיימא־לן "כבוש הרי הוא כמבושל" (חולין צז:), ולמה מותרים הנכבשים זה עם זה? אבל יפה כתב ב'תוספות חדשים' שדעת רבינו לפסוק כרבי יוחנן (שם קיא:) ש"כבוש אינו כמבושל", אלא שהוא מפרש דבריו שאינו כמבושל, אבל הוא כמליח ואינו צריך אלא קליפה כדין מליח (עיי"ש בדבריו). ולפי זה דברי רבינו מבוארים על נכון, שהרי דעת רבינו (בפ"ט מהל' מאכלות אסורות הי"ז), שדבר הטעון קליפה ולא נקלף - מותר בדיעבד (ראה בשו"ע יו"ד סי' צא ס"ד), ולכן כתב רבינו "הכובש ירק" לפי שירק שהוא עלים אינו בר קליפה, ולכן הוא מותר לזרים. וראה להלן]. 44) במשנה שם: "החסית", ופירש רבינו: "השומים והבצלים ומיניהם לחריפותם וחידודם". ובהם אמרו "כבוש הרי הוא כמבושל" ומבליע בכולו. 45) שהתרומה נבלעה בכל הירק או בכל הבצלים, כנ"ל. 46) משנה, שם. לפי שהירק של תרומה אינו חריף ואינו מבליע בכל הבצל. [ונראה שהמדובר בבצלים ירוקים ארוכים שאינם בני קליפה, ככל ירק. אבל בצלים יבשים ועגולים, שאפשר לקלפם - צריכים קליפה, ראה למעלה].

י. זֵיתֵי חֻלִּין[47] שֶׁכְּבָשָׁן עִם זֵיתֵי תְּרוּמָה: אִם הָיוּ פְּצוּעִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ, אוֹ שֶׁהָיוּ חֻלִּין פְּצוּעִין וְשֶׁל תְּרוּמָה שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁכְּבָשָׁן בְּמֵי תְּרוּמָה - חֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שְׁלֵמִין, אוֹ שֶׁהָיוּ זֵיתֵי

תְּרוּמָה פְּצוּעִין וְזֵיתֵי הַחֵלִין שְׁלֵמִין - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין. לְפִי שֶׁהַפְּצוּעִין שׁוֹאֲבוֹת מִן הַשְּׁלֵמִין[48].

47) תרומות שם מ"ז. 48) ואין השלמים שואבים מן הפצועים.

יא. מֵי כְּבָשִׁים[49] וּמֵי שְׁלָקוֹת שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הֵן אֲסוּרִין לְזָרִים.

49) שכבשם במי מלח (משנה, שם).

יב. הַשֶּׁבֶת[50]: עַד שֶׁלֹּא נָתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - יֵשׁ בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה; מִשֶּׁנָּתְנָה טַעַם בַּקְּדֵרָה - אֵין בָּהּ מִשּׁוּם תְּרוּמָה[51].

50) עוקצין פ"ג מ"ד. וכן הוא בלשון ערבי: שבת (פירוש המשניות שם) והוא אניס (רע"ב ו'תפארת ישראל' שם). 51) "כיון שהשליך כחו בבשול (= בתבשיל) וימצא בבשול (= בתבשיל) טעם השבת, כבר תמה תועלתו והנשאר ממנו אחר־כך הוא במדריגת השמרים, אשר אינן ראויים לאכילה (ראה למעלה פי"א הי"ג) ועל כן אינו חייב בתרומה" (פירוש המשניות, שם).

יג. הָרוֹדֶה[52] פַּת חַמָּה וּנְתָנָהּ עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן תְּרוּמָה: אִם הָיְתָה פַּת חִטִּים - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת[53]; וְשֶׁל שְׂעוֹרִים - אֲסוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁשּׁוֹאֲבוֹת[54].

52) תרומות שם, מ"ג. 53) כדעת רבי יוסי שם, וכרבא שאמר (עבודה זרה סו:) "ריחא לאו מילתא היא", וראה בפט"ו מהל' מאכלות אסורות הל"ג (כסף־משנה). 54) כדברי רבי יוסי, שם.

יד. תַּנּוּר[55] שֶׁהִסִּיקוּ בְּכַמּוֹן[56] שֶׁל תְּרוּמָה וְאָפָה בּוֹ אֶת הַפַּת - הַפַּת מֻתֶּרֶת[57]; שֶׁאֵין בָּהּ טַעַם כַּמּוֹן, אֶלָּא רֵיחוֹ, וְהָרֵיחַ אֵינוֹ אָסוּר.

55) תרומות שם, מ"ד. 56) הוא הנזכר בישעיה כח, כז. והוא "קיממעל" ('תפארת ישראל' שם). 57) ואף־על־פי שתנור שהסיקו בקליפי ערלה ובכלאי הכרם - הפת אסורה (פט"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ב) - אין לדמות תרומה שמותרת בהנאה, לערלה וכלאי הכרם שאסורים בהנאה, ראה ברש"י בעבודה זרה שם, וברע"ב במשנה, שם.

טו. שְׂעוֹרִין[58] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר שֶׁל מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁהִבְאִישׁוּ מֵימָיו - הֲרֵי הֵן מֻתָּרִין; שֶׁאֵין נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם אוֹסֵר.

58) תרומות שם, מ"ב. וכן פירשה הר"ש שם.

טז. תִּלְתָּן[59] שֶׁל תְּרוּמָה, הוּא וְעֵצוֹ, שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ בּוֹר שֶׁל יַיִן, אִם יֵשׁ בְּזֶרַע הַתִּלְתָּן כְּדֵי לִתֵּן לְבַדּוֹ[60] טַעַם בַּיַּיִן - הֲרֵי הַיַּיִן אָסוּר[61] לְזָרִים.

59) שם, מ"ה. והוא נקרא בערבי "חולבה" (פירוש המשניות, שם). 60) בלי סיוע מהעץ שאין בו קדושת תרומה. 61) אבל אם בתלתן לבדו אין ליתן טעם ביין, אלא רק ביחד עם העץ - אינו אסור (משנה, שם).

יז. שְׁנֵי כּוֹסוֹת[62] שֶׁל יַיִן, אֶחָד תְּרוּמָה וְאֶחָד חֻלִּין, מָזַג כָּל אֶחָד בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ עֵרְבָן[63] - רוֹאִין אֶת הַיַּיִן הַחֻלִּין כְּאִלּוּ אֵינוֹ, וּכְאִלּוּ הַיַּיִן הַתְּרוּמָה נִתְעָרֵב בַּמַּיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מִינוֹ: אִם רָאוּי אוֹתוֹ הַמַּיִם לְבַטֵּל טַעַם יַיִן הַתְּרוּמָה - הֲרֵי הַכֹּל מֻתָּר לְזָרִים, וְאִם לַאו - אָסוּר; שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ[64], שֶׁאֵין הַמַּיִם מַעֲלִין אֶת הַיַּיִן.

62) עבודה זרה עג, ב. 63) ואין ביין של חולין מאה כנגד יין של תרומה ('תוספות' שם ד"ה שני). 64) למעלה פי"ג ה"ט, עיי"ש.

יח. יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה[65] שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדֵיהֶם וְהֵם מֻתָּרוֹת[66]. וְכֵן שֶׁמֶן[67] שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת - יְדֵיהֶם וְהֵם מֻתָּרוֹת. נָפַל הַשֶּׁמֶן[68] עַל גַּבֵּי יַיִן - יַקְּפֵה אוֹתוֹ, וְהַיַּיִן מֻתָּר לְזָרִים. נָפַל עַל גַּבֵּי הַצִּיר[69] - יַקְּפֵה אוֹתוֹ וְיִטֹּל קְלִפָּה[70] מֵעַל הַצִּיר, כְּדֵי שֶׁיָּסִיר כָּל הַצִּיר שֶׁבּוֹ טַעַם הַשֶּׁמֶן.

65) תוספתא תרומות פ"ח. 66) במשנה, עבודה זרה סה, ב: "יין נסך שנפל על גבי ענבים ידיחן והן מותרות, ואם היו מבוקעות אסורות". והביאה רבינו בהל' מאכלות אסורות שם הל"ב, ועי' רדב"ז. 67) תוספתא, שם. 68) שם. 69) שם. 70) שם ליתא.

יט. קְדֵרָה[71] שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ תְּרוּמָה - לֹא יְבַשֵּׁל בָּהּ חֻלִּין; וְאִם בִּשֵּׁל - בְּנוֹתֵן טַעַם. וְאִם שָׁטַף הַקְּדֵרָה בְּמַיִם אוֹ בְּיַיִן - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְבַשֵּׁל בָּהּ[72]. בִּשֵּׁל בְּמִקְצָת הַכְּלִי - אֵין צָרִיךְ לִשְׁטֹף אֶת כֻּלּוֹ, אֶלָּא שׁוֹטֵף מְקוֹם הַבִּשּׁוּל בִּלְבַד[73].

71) זבחים צו, ב. 72) הראב"ד השיג בזה על רבינו, וכתב שצריך הגעלה בחמין ואחר־כך שטיפה בצונן. וכן מפורש בזבחים שם. וחכמי לוניל שאלו את פי רבינו על ענין זה (שו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סי' קנ) ורבינו השיב על זה, וזו לשון השאלה והתשובה: "שאלה בסדר עבודה נמצא כתוב בו, שכלי שנתבשל בו תרומה אינו צריך הגעלה אלא מריקה (?) ושטיפה, ועינינו לתשובת גאוננו מייחלות, כי לעניות־דעתינו לא נתמעטה תרומה משאר קדשים כי־אם למריקה ושטיפה יתירה שהוא אחר הגעלה של כלים שנתבשל בהם קדשים צריך (הגעלה), ולתרומה לא צריך, אבל בלא הגעלה ליכא מאן דמיקל - תשובה, זה שאמרתי אין כלי שנתבשלה בו תרומה צריך הגעלה בספר זרעים, הוא אמור בהלכות תרומה, ולא מדיוקא דההיא מתניתא האמורה שם בזבחים בפרק דם חטאת [צו:] - סמכתי, אלא על המשנה השנויה בסוף תרומות [פי"א מ"ח], דהא תנן המערה מכד לכד והטיף ג' טיפין נותן לתוכה חולין, הרכינה ומיצתה הרי זו תרומה. וזהו פירושה וכו'. ממשנה זו דקדקתי שאין קדירה זו שנתבשלה בה תרומה צריכה הגעלה לחולין אלא שטיפה בלבד. וקל־וחומר הדברים, אם היין או השמן הנשאר בדופני הכד אינו מדמע אף־על־פי שאילו הרכין על צדה היה מתמצה ממנה תרומה המדמעת כו' קל־וחומר לתרומה שנבלעה בחרסית שיעלה על הדעת שיצא אותו הנבלע וידמע, שזה הנבלע בחרסית אין בו ממש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכו'" (מקצת התשובה הועתקה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. ועי' רדב"ז). ועי' ב'פרי חדש' יו"ד סי' קכב, שתמה על דברי רבינו. [ולולא דברי רבינו בתשובה הנ"ל, היה אפשר לפרש בדברי רבינו כאן, שהכוונה לשטיפה שלאחר הגעלה, וכמו שכתב בפ"ה מהל' חמץ ומצה הכ"ג, שכל הגעלה צריכה שטיפה בצונן אחריה, אלא שעיקר החידוש הוא שאין השטיפה צריכה מים, וכמו שאמר רבא בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, היינו שבקדשים צריך שטיפה במים דוקא, ולא במים ולא במזוג, ואילו בתרומה - טוב גם ביין ובמזוג, וראה עוד להלן]. 73) כן אמר אביי בזבחים שם, שמה שמיעטו תרומה מדין מריקה ושטיפה, הוא שבקדשים אפילו בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי, ואילו בתרומה לא צריך אלא מקום הבישול בלבד.

1 **כ. תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[74] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְהַחַלָּה**
2 **וְהַבִּכּוּרִים - כֻּלָּן נִקְרְאוּ תְּרוּמָה[75]. בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר**
3 **נֶאֱמַר: וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת יְיָ. וְאוֹמֵר: כִּתְרוּמַת**
4 **גֹּרֶן[76]. וּבְחַלָּה נֶאֱמַר: חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה. וְנֶאֱמַר:**
5 **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**
6 **וְגוֹ' וּתְרוּמַת יָדֶךָ; וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁטָּעוּן הֲבָאַת מָקוֹם**
7 **שֶׁלֹּא פֵּרְטוֹ בְּפָסוּק זֶה חוּץ מִן הַבִּכּוּרִים, וּבָהֶן**
8 **נֶאֱמַר: וּתְרוּמַת יָדֶךָ. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהֵן קְרוּאִין**
9 **תְּרוּמָה[77].**

74) ערלה פ"ב מ"א. 75) מעילה טו, ב. וראה למעלה פ"י ה"ד. 76) [זה נאמר לענין חלה. ואולי יש למחקו מכאן, ולהעתיקו להלן אחרי המילים "ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה" [ואומר כתרומת גורן]. ועי' רדב"ז]. 77) מעילה, שם.

10 **כא. לְפִיכָךְ, דִּין אַרְבַּעְתָּן לְעִנְיַן אֲכִילָה[78] וְדִמּוּעַ -**
11 **אֶחָד הוּא: כֻּלָּן עוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה[79], וּמִצְטָרְפִין זֶה**
12 **עִם זֶה[80], וְאִם נִטְמְאוּ - יִשָּׂרְפוּ[81]. וְדִין תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר**
13 **שֶׁל דְּמַאי[82] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - כִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל**
14 **וַדַּאי, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹקִין עַל אֲכִילָתָהּ[83].**

78) כלומר, לענין איסור אכילה, ראה למעלה פ"י ה"ד. 79) ערלה, שם. 80) בין לענין דימוע ובין לענין איסור אכילה בכזית. 81) ראה למעלה פ"ב הי"ד־ט"ו. 82) ערלה ומעילה, שם. 83) שאין לוקין על הספק (כסף־משנה).

15 **כב. כָּל הָאוֹכֵל תְּרוּמָה - מְבָרֵךְ בִּרְכַּת אוֹתוֹ מַאֲכָל,**
16 **וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ[84]: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בִּקְדֻשָּׁתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן[85]**
17 **וְצִוָּנוּ לֶאֱכֹל תְּרוּמָה[86]. וְכָךְ קִבַּלְנוּ וְרָאִינוּ אוֹתָם**
18 **מְבָרְכִין אֲפִלּוּ בְּחַלַּת חוּצָה לָאָרֶץ[87]. שֶׁגַּם אֲכִילַת**
19 **קָדְשֵׁי הַגְּבוּל כַּעֲבוֹדָה[88], שֶׁנֶּאֱמַר: עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן**
20 **אֶת כְּהֻנַּתְכֶם.**

84) שמאחר שמצוה לאכול (ראה להלן), פשוט שצריך לברך עליה (כסף־משנה). ויתכן כי זוהי כוונת המשנה (במעשר שני פ"ה מי"א) "לא שכחתי מלברכך", דהיינו על אכילתה. שכן כל הפרשה מדברת באכילה (ר"י קורקוס). [וראה ב'שיטה מקובצת' לברכות מ, ב. ולהלן פי"א מהל' מעשר שני הט"ו - הערת הרב חיים פרדס]. 85) ש"כל האוכל מתנה שיש בה קדושה, מברך אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וכו'" (פ"א מהל' ביכורים ה"ב, וראה במשנה־למלך פ"י מהל' מעשה הקרבנות ה"א). 86) כדין העושה מצוה לעצמו, שמברך "לעשות" (בלמ"ד) ולא ב"על" (פי"א מהל' ברכות הי"א). 87) שגם על מצוה דרבנן מברכים "וציונו". והיכן ציונו? - "לא תסור מכל הדברים", "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (שבת כג.). 88) פסחים עג, א. הרי שהיא מצוה. "וכל מצות־עשה שבין אדם למקום - מברך עליה קודם לעשייתה" (הל' ברכות שם, ה"ב).

21 **סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת תְּרוּמוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

יום שני א' תשרי ה'תשפ"ג

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר

22 **מִצְוָה אַחַת וְהוּא לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה**
23 **וְשָׁנָה מִשְּׁנַת הַזְּרִיעָה[1] וְלִתְּנוֹ לַלְּוִיִּם. וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ**
24 **בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

1) למעט שנת השמיטה שאינה שנת זריעה.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר מה נקרא מעשר ראשון, ואם ישראל מותר לאוכלו, ואם יש בו קדושה. ודין אם הכהנים יאכלו פירותיהם בטבלם. ואם מוציאין המעשר מכהן לכהן. האוכל פירותיו טבלין או בן לוי האוכל מעשרו בטבלו. אם מותר להיות אוכל והולך ואח"כ יפריש. ואם מעשרין ממקום זה על מקום אחר. ודין הדברים שהתרומה והמעשר שוין בהם. האומר לחבירו הריני מעשר על ידך. והדברים שפטורים מהמעשר. ודין אין מעשרין אלא מן המובחר. ואם מעשרים באומד. ודין המפריש מקצת מעשר אם הוא מעשר.

25 **א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[4] מַפְרִישׁ אֶחָד**
26 **מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן. וּבוֹ**
27 **נֶאֱמַר: כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיְיָ**
28 **וְגוֹמֵר. וְהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה[5] לַלְּוִיִּם[6], זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[7];**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבְנֵי לֵוִי[8] הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל**
30 **לְנַחֲלָה.**

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אַחַר שֶׁמַּפְרִישִׁין תְּרוּמָה גְּדוֹלָה מַפְרִישׁ אֶחָד מֵעֲשָׂרָה מִן הַנִּשְׁאָר. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן".

תוכן מצות מעשר הוא: כאשר יהודי מתברך מהקב"ה בשדה ובכרם באופן הכי מובחר - בארץ ישראל המבורכת בגשמיות וברוחניות - והקב"ה מברך שדהו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", נצטווה יהודי להפריש "מעשר" ולתת ללוי, שהרי אין לו שדה או כרם משלו, וזקוק לעזר וסיוע מיהודי שיש לו שדה או כרם.

וצ"ל: תרומה היא קדש שאסורה לזר, ומעשר (ראשון,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומעשר שני) "אין בו קדושה כלל" והריהו חולין, כיון שתרומה היא לה' ואילו מעשר ראשון ומעשר שני הם מתנות ללוי ולעני.

וא"כ, איך יתכן להקדים תרומה למעשר בזמן שהעני (או הלוי) זקוק למתנה זו כדי **לאכול ולשבוע** היפך הדין שצדקה צריכים ליתן מיד "כי אפשר שיבוא לידי שפיכות דמים שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד, כעובדא דנחום איש גמזו", וכשם שבוודאי אין להקדים נתינת מחצית השקל לנתינת צדקה לעני, ויש להקדים ולהחיות נפש העני מלתת לבית המקדש כך לכאורה צריך להקדים נתינת מעשר עני לתרומה.

ויש לומר הביאור בזה: בהמשך ההלכות כותב הרמב"ם "אין מעשרין אלא מן המובחר, שנאמר בהרימכם את חלבו ממנו ונחשב ללוים כתבואת גורן וכתבואת יקב, כשם שמעשר שמפרישים הלוים מן החלב שבו, כך מעשר שמפרישין ישראל מן הגורן ומן היקב מן החלב שבו".

וכן כותב בהלכות שלאח"ז "ויביא קרבנו מן היפה והמשובח ביותר שבאותו המין שיביא ממנו . . והוא הדין בכל דבר שהוא לשם הא-ל הטוב שיהי' מן הנאה והטוב . . האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשולחנו כו'".

כיון שכן, מובן שמוטב לתת מעשר לעני או ללוי מתבואה או פירות שהופרשה מהם תרומה "מן החלב" דווקא, כיון שבנוסף לזה שקודם הפרשת התרומה הם טבל, הרי שע"י הפרשת התרומה נעשה ענין של "הרמה" בכל הכרי ונתינת המעשר אחרי הפרשת התרומה היא "מן החלב".

בנוסף, כיון ש"תרומה גדולה אין לה שיעור מהתורה . . אפילו חטה אחת פוטרת את הכרי" יכול להפריש תרומה ברגע כמימרא שהרי א"צ למדוד וכד', ויכול לתת לעני מיד. ואף שצריך גם לברך על הפרשת תרומה הרי ש"אם הפריש הכל זה אחר זה מיד ולא סח ביניהן כוללן בברכה אחת ומברך להפריש תרומות ומעשרות".

יין מלכות ספר זרעים סימן יז.

2) שכן הוא סדר ההפרשה. 3) ואף שעדיין לא נתן התרומה לכהן - מפריש מעשר ראשון, שמה שנאמר: "מלאתך ודמעך לא תאחר" לא נאמר אלא על סדר ההפרשות, ולא על סדר הנתינות. 4) נקראת "תרומה גדולה" ביחס לתרומת מעשר שהיא אחד ממאה, ואילו תרומה גדולה היא אחד מחמישים. 5) בניגוד למעשר שני שהוא לבעלים. 6) כדעת רבי עקיבא, ולא כר' אלעזר בן עזריה שאמר: מעשר ראשון אף לכהן. 7) שהרי גם לוייה שנשבית או נבעלה בעילת זנות, נותנים לה מעשר ואוכלת, אלא שאין חולקין לה בבית הגרנות משום ייחוד. 8) מפסוק זה לא למד אלא שהמעשר ללויים, אבל שהוא ניתן גם לנקבות אין ללמוד ממנו, שהרי אדרבא "ולבני לוי" יש לדרוש: "ולא לבנות לוי".

1 **ב. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן מֻתָּר בַּאֲכִילָה לְיִשְׂרָאֵל[9], וּמֻתָּר**
2 **לְאָכְלוֹ בְּטֻמְאָה[10]; שֶׁאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְכָל מָקוֹם**
3 **שֶׁנֶּאֱמַר בְּמַעַשְׂרוֹת קֹדֶשׁ אוֹ פִּדְיָה - אֵינוֹ אֶלָּא מַעֲשֵׂר**
4 **שֵׁנִי. וּמִנַּיִן שֶׁמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֻלִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: וְנֶחְשַׁב**
5 **לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיֶּקֶב;**
6 **מַה גֹּרֶן וְיֶקֶב[11] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר, אַף מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן**
7 **שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[12] - חֻלִּין לְכָל דָּבָר. לְפִיכָךְ[13], בַּת**
8 **לֵוִי שֶׁנִּשְׁבֵּית[14] אוֹ שֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת[15] - נוֹתְנִין**
9 **לָהּ הַמַּעֲשֵׂר וְאוֹכֶלֶת[16]. אֲבָל מִי שֶׁשָּׁמְעָה[17] שֶׁמֵּת**
10 **בַּעְלָהּ אוֹ הֵעִיד לָהּ עֵד אֶחָד[18], וְנִסֶּתָה[19], וְאַחַר כָּךְ בָּא**
11 **בַּעְלָהּ - קָנְסוּ אוֹתָהּ חֲכָמִים שֶׁתְּהֵיֶה אֲסוּרָה[20]**
12 **בְּמַעֲשֵׂר.**

9) דלא כרבי מאיר שאמר "מעשר ראשון אסור לזרים". 10) למדו זאת בספרי (מן הפסוק "ואכלתם אותו בכל מקום", "אפילו בקבר". 11) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 12) אבל קודם שניטלה תרומתו אסור באכילה משום תרומת מעשר המעורבת בו. 13) לפי שהוא חולין. 14) וחוששים שמא נבעלה לגוי. 15) לגוי או לעבד כנעני. שאם הייתה בת כהן הייתה נפסלת מתרומה. 16) ולא קנסו אותה, כדלהלן בשמעה שמת בעלה, משום שזנות אינה שכיחה. 17) מפי גוי המסיח לפי תומו או מפי עד ששמע מפי עד אחר או מפי עבד ושפחה, שכל אלה אינם כשרים לעדות אחרת. 18) נראה שאם העידו לה שני עדים וניסת ואחר כך בא בעלה - לא קנסוה. [ואף על פי שלעניין חזרה לבעלה פסק רבינו שם פרק י הלכה ה, שאפילו ניסת בשני עדים תצא מזה ומזה - לעניין מעשר לא קנסוה, שהרי נבעלה בעילת זנות לא קנסוה, משום שזנות לא שכיחה, כמו כן נישואין בעדים ואחר כך יבוא בעלה ויתברר ששני העדים העידו שקר, גם זה לא שכיח]. 19) אבל אם לא ניסת אלא נתקדשה בלבד, לא קנסוה, שהרי לא עשתה איסור. 20) משמע שאסורה אף באכילת מעשר.

13 **ג. לְוִיִּים[21] וְכֹהֲנִים מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[22], כְּדֵי**
14 **לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23]. וְכֵן הַכֹּהֲנִים**
15 **מַפְרִישִׁין שְׁאָר תְּרוּמוֹת[24] וּמַעַשְׂרוֹת[25] לְעַצְמָן. וּלְפִי**
16 **שֶׁהַכֹּהֲנִים נוֹטְלִין מִן הַכֹּל[26], יָכוֹל יֹאכְלוּ פֵּרוֹתֵיהֶן**
17 **בְּטִבְלָן? תַּלְמוּד לוֹמַר: כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם. מִפִּי**
18 **הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: 'אַתֶּם' - אֵלּוּ הַלְוִיִּם; 'גַּם אַתֶּם' -**
19 **לְרַבּוֹת אֶת הַכֹּהֲנִים.**

21) הקדים לויים לכהנים, לומר לך שלא רק לויים מפרישים מעשר ראשון רק כדי להפריש ממנו תרומת מעשר ולא כדי ליתנו ללוי אחר, אלא גם הכהנים מפרישים שלא על מנת ליתן ללוי. 22) ומשאירים לעצמן. ואף על פי שבישראל עיקר מצוות ההפרשה ליתנה ללוי או לכהן ואם הפריש על דעת שלא לתת אין כאן שום מצוה, - בלויים וכהנים אין הדבר כן. 23) כלומר, בשניהם אין הפרשת המעשר כדי ליתנו לאחרים ובכל זאת יש הבדל ביניהם: הלויים מפרישים מעשר כדי להפריש תרומת מעשר וליתנה לכהן, ואילו הכהנים מפרישים מעשר ראשון כדי להפריש תרומת מעשר לעצמם. 24) כגון תרומה וחלה וביכורים, שכולן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נקראות תרומה. 25) אין הדברים מובנים, שהרי במעשר שני ובמעשר עני אין לכהן חלק [וה"פרישה" כתב שמעשרות לאו דווקא אלא הכוונה למעשר ראשון. אבל גם זה לא מיושב שהרי מעשר ראשון כבר הוזכר למעלה. ונראה שהיה כתוב "שאר תרומ'", כלומר: שאר תרומות. וטעו וכתבו "שאר תרו"מ, ושוב פענחו "שאר תרומות ומעשרות" או "שאר תרומות ומעשר"]. 26) כלומר, נוטלים תרומות מן הישראלים ומן הלויים ואוכלים אותן. וכיוון שכן, היה מקום לטעות שיהיו מותרים לאכול טבל, שהרי כל איסור טבל הוא מחמת תערובת התרומות.

1 **ד. אֵין מוֹצִיאִין הַמַּעֲשֵׂר[27] מִיַּד הַכֹּהֲנִים[28]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[29]. וְכֵן כָּל מַתְּנוֹת כְּהֻנָּה[30]**
3 **- אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִכֹּהֵן לְכֹהֵן[31]. וְעֶזְרָא קָנַס אֶת**
4 **הַלְוִיִּם בִּזְמַנּוֹ[32] שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לָהֶן[33] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, אֶלָּא**
5 **יִנָּתֵן לַכֹּהֲנִים, לְפִי שֶׁלֹּא עָלוּ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם[34].**

27) מעשר ראשון. 28) וכל שכן שאין מוציאים אותו מיד הלויים. 29) כן הוא בספרי. "ישראל נותנים מעשר ללויים, אבל אין כהנים נותנים מעשר ללויים". וכן הוא בספרי זוטא שם: "מאת בני ישראל אתם לוקחים את המעשר, אין אתם לוקחים את המעשר מיד הכהנים, מכאן אמרו אין מוציאים המעשר מיד הכהנים". 30) תרומות, זרוע ולחיים וקיבה. 31) [ומה שאמרו שם: שתרומה ותרומת מעשר וחלה מוציאים מידם - היינו מיד הלויים, ולא מיד הכהנים]. 32) ראה למעלה (הלכה א) שדעת רבינו כרבי עקיבא, שמעשר ראשון רק ללויים ולא לכהנים. ואף על פי כן קנסם עזרא שלא יתנו להם [=ללויים] כלל אלא רק לכהנים. אולם קנס חמור זה לא היה אלא בזמנו של עזרא אבל לאחר מכן לא קנס, אלא שלמי שירצה יתן: לכהן או ללוי. ועיין במנחת חינוך (מצוה שצה) שהעיר איך עקר עזרא מצוה מן התורה, וכתב שלדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן עזרא אינם מן התורה אתי שפיר. 33) אבל אין מוציאין מן הלוי מעשר ראשון שלו, וכן בדיעבד אם נתן ישראל ללוי מעשר ראשון, הרי הוא שלו, שכן אמרו בחולין שם: "אימר דקנסינהו עזרא דלא יהבינן להו, משקל מינייהו מי אמר". 34) והמקור לזה, שלא עלו עימו לירושלים, הוא בעזרא ח, טו: "ואבינה בעם ובכהנים ומבני לוי לא מצאתי שם".

6 **ה. הָאוֹכֵל פֵּרוֹתָיו[35] טְבָלִין[36], וְכֵן לֵוִי שֶׁאָכַל הַמַּעֲשֵׂר**
7 **בְּטִבְלוֹ[37], אַף עַל פִּי[38] שֶׁהֵן חַיָּבִין מִיתָה לַשָּׁמַיִם[39] -**
8 **אֵין מְשַׁלְּמִין הַמַּתָּנוֹת[40] לְבַעְלֵיהֶן[41]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר**
9 **יָרִימוּ לַה' - אֵין לְךָ בָּהֶן כְּלוּם עַד שֶׁיָּרִימוּ אוֹתָן.**
10 **וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[42] מֻתָּר לְאָדָם לִהְיוֹת אוֹכֵל וְהוֹלֵךְ**
11 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת.**

35) דווקא פירותיו, אבל על פירות טבל של אחר אינו חייב מיתה. 36) תבואה שלא הפריש ממנה תרומה, או מעשר ראשון, אבל אם הפריש תרומה ומעשר ראשון ולא הפריש מעשר עני, אינו חייב מיתה. 37) כלומר, שלא הפריש ממנו תרומת מעשר. 38) ורוצה לומר: אף על פי שחיוב מיתה בטבל הוא מחמת תערובת התרומות שבו ואם כן הרי הוא כאוכל תרומה - אף על פי כן אינם משלמים, לפי שלא זכה בהם הכהן אלא לאחר ההפרשה. 39) כן הוא בסנהדרין פג. ובתורת כהנים פרשת אמור סוף פרק ו "מנין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר וליף חלול חלול מתרומה מה תרומה במיתה אף כאן במיתה". ובתרומה אמרו ביבמות פו. "אמר קרא (בתרומה) ומתו בו כי יחללוהו". 40) והיינו כשאכל בשוגג, אבל אם אכל במזיד פטור הוא מלשלם אפילו בתרומה, מפני שאינו לוקה ומשלם. 41) הכהנים והלויים הינם בעלי המתנות, אלא שיש לנותני המתנות טובת הנאה בהן לתת אותן למי שהם רוצים. 42) היינו מצרים, שנער ועמון ומואב.

12 **ו. מְעַשְּׂרִין מִמָּקוֹם זֶה[43] עַל מָקוֹם אַחֵר, וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
13 **לְעַשֵּׂר מִן הַמֶּקֶף[44]. אֲבָל אֵין מְעַשְּׂרִין מִמִּין עַל**
14 **שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[45], וְלֹא מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר, וְלֹא מִן**
15 **הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב; וְאִם עִשֵּׂר - אֵינוֹ מְעֻשָּׂר.**

43) כלומר, מתבואה הנמצאת במקום זה על תבואה הנמצאת במקום אחר. 44) כלומר, סמוך כמו "אין מקיפין שתי חביות". ולמד רבינו דין זה ממה ששנינו בפרק ב מביכורים, משנה ה "תרומת מעשר ניטלת שלא מן המוקף". וסובר רבינו שכל שכן שהמעשר ניטל שלא מן המוקף, שכתב למעלה שתלמידי חכמים אין תורמין אלא מן המוקף, זה אינו אלא בתרומת מעשר, כדי שלא יתחלף להם בתרומה גדולה הנתרמת רק מן המוקף, אבל במעשר אין כל חשש. 45) כן הוא בירושלמי תרומות פרק ב הלכה ד: "ואף אני מרבה שני מינין שבדגן שני מינין שבתבואה שאין תורמין ולא מעשרין מזה על זה". הרי שהשוו תרומה ומעשר לעניין זה.

16 **ז. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בִּתְרוּמָה: אֵין תּוֹרְמִין מִזֶּה עַל זֶה[46],**
17 **כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר: אֵין מְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. וְכֹל שֶׁאָמַרְנוּ**
18 **בִּתְרוּמָה: אִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[47], כָּךְ בְּמַעֲשֵׂר:**
19 **אִם הִפְרִישׁ - מַעְשְׂרוֹתָיו מַעַשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁהוּא פָּטוּר**
20 **מִן הַתְּרוּמָה[48] - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר; וְכָל הַתּוֹרֵם[49] -**
21 **מְעֻשָּׂר. כֹּל שֶׁאָמַרְנוּ בָּהֶן: לֹא יִתְרַמּוּ, וְאִם תָּרְמוּ -**
22 **תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, כָּךְ אִם עִשְּׂרוּ - מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן**
23 **מַעַשְׂרוֹת. וְכֹל שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[50], כָּךְ אֵין**
24 **מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת[51].**

46) כגון מן המחובר על התלוש, פירות שנה זו על פירות שנה אחרת ופירות חוץ לארץ על פירות הארץ. 47) כגון מן הרע על היפה, מדבר שלא נגמרה מלאכתו, מן הטמא על הטהור בשוגג. 48) כגון דבר שאינו מאכל אדם, או הלקט והשכחה והפאה והפרט והעוללות. 49) זה שאינו בכלל החמישה שלא יתרומו, ואם תרמו אין תרומתם תרומה. 50) כגון המדבר ואינו שומע, והאלם ששומע ואינו מדבר, והערום והשיכור והסומא. 51) כגון אחד מהחמישה המנויים שם.

25 **ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: הֲרֵינִי מְעַשֵּׂר עַל יָדֶיךָ[52] - אֵינוֹ**
26 **צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ עַד שֶׁיִּרְאֶה אִם יְעַשֵּׂר אוֹ לֹא**

יְעַשֵּׂר[53]. וְאִם אָמַר הוּא לַחֲבֵרוֹ: עַשֵּׂר עַל יָדַי - צָרִיךְ לַעֲמֹד עִמּוֹ[54].

52) כלומר, הריני מתקן המעשרות בשבילך. 53) שאף על פי שאין אומרים "שליח עושה שליחותו" להקל אלא להחמיר, היינו כשביקש המשלח את השליח, אבל אם השליח הציע עצמו, אומרים חזקה שליח עושה שליחותו אף להקל. 54) שכיוון שהוא ביקש מהשליח אין אומרים חזקה שליח עושה שליחותו.

ט. הֶחָרוּבִין[55] - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[56], לְפִי שֶׁאֵינָן מַאֲכַל [רַב[57]] אָדָם. וְהַשְּׁקֵדִים הַמָּרִים, בֵּין בְּגָדְלָן בֵּין בְּקָטְנָן - פְּטוּרִין[58], לְפִי שֶׁאֵינָן אֹכֶל[59].

55) הכוונה לחרובי צלמונה שאינן חייבין אלא מדרבנן, אבל שאר חרובין מאכל רוב בני אדם הם וחייבין מן התורה. 56) מדברי סופרים, כלומר מדרבנן. 57) כן צריך להיות. וכן העתיק הראב"ד, ובדפוס רומי הגירסא: "לפי שאינן מאכל אדם", אבל גירסתנו היא הנכונה, שאם אינם מאכל אדם, אינם חייבים אפילו מדרבנן. ומקור דברי רבינו מן הספרי ומן הירושלמי: "מפרי העץ לרבות פירות האילן, יכול שאני מרבה חרובי שיטה וחרובי צלמונה וכו' תלמוד לומר מפרי העץ ולא כל פרי העץ", וסובר רבינו שמעשר האילנות מן התורה, ולפי זה נתמעטו חרובי צלמונה רק מחיוב דאורייתא. אבל דעת הראב"ד שמעשר האילנות (חוץ מתירוש ויצהר) אינו אלא מדרבנן, ואם כן חרובי צלמונה פטורים לגמרי. 58) כר' ישמעאל בר' יוסי שאמר בשם אביו "זה וזה לפטור". ופירש רבינו "זה וזה" שקדים מרים בין גדולים בין קטנים. 59) כלומר, בגדלן אינם אוכל מחמת מרירותם, ובקטנן, אף שהם מתוקים, הרי עדיין לא נגמרו. ולפיכך הקדים רבינו "בגדלן" ל"בקטנן", משום שבגדלם פשוט יותר לפטרם ממעשר.

י. אִילָן שֶׁנְּטָעוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת - פָּטוּר מִמַּעַשְׂרוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה[60]. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת מִדִּבְרֵיהֶם[61]. שֶׁהֲרֵי תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר - חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֶיהָ אִם אֲסָפָן כְּאֶחָת[62].

60) דווקא בשדה חייבים. 61) מדרבנן. 62) מעשרות פרק ג משנה ח: "תאנה שהיא עומדת בחצר אוכל אחת אחת ופטור. ואם צירף חייב", הרי שהנטוע בחצר כהנטוע בשדה, ובכדי שלא יסתרו דברי המשנה שם לדברי הירושלמי הנ"ל, על כורחנו שכוונת הירושלמי לפטור מן התורה, וכוונת המשנה שם לחייב מדרבנן. [וכל זה אינו אלא לדעת רבינו, שמעשר אילנות מן התורה, אבל לדעת הראב"ד שמעשר אילנות מדרבנן, על כורחנו סותרים דברי המשנה הנ"ל לדברי הירושלמי הנ"ל ועיין בהשגת הראב"ד].

יא. בְּצָלִים[63] שֶׁהִשְׁרִישׁוּ זֶה בְּצַד זֶה, אֲפִלּוּ הִשְׁרִישׁוּ בְּקַרְקַע עֲלִיָּה - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת. נָפְלָה עֲלֵיהֶן מַפֹּלֶת[64] וַהֲרֵי הֵן מְגֻלִּין - הֲרֵי אֵלּוּ כִּנְטוּעִין בַּשָּׂדֶה וְחַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת.

63) ומתוך זה שכתב רבינו הלכה זו כאן, נראה שהפטור הוא מפני שגג דינו כבית, שאין חיובו אלא מדרבנן, ומכיוון שאינו רוצה בהשרשתם של הבצלים לא חייבוהו חכמים. 64) היינו שמתמוטט גג העלייה ומעתה אינו בית אלא שדה.

יב. הַמְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ[65] מִפְּנֵי עֲנָבָיו, וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הַתְּאֵנִים הַנִּשְׁאָרוֹת בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי הַמִּקְשָׁאוֹת וְהַמִּדְלָעוֹת[66], וּבָא אַחֵר וְאָסַף אֶת הָעֲנָבִים הַנִּשְׁאָרִים שָׁם הַמְפַזְּרִים בַּשָּׂדֶה: בִּזְמַן שֶׁבַּעַל הַשָּׂדֶה מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן[67] - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּלְפִיכָךְ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר וּבִתְרוּמָה[68]; אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - מֻתָּרִין מִשּׁוּם גָּזֵל, וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[69].

65) ויש בו גם תאנים וגם ענבים. 66) מקום צמיחת הקישואין והדלועין. 67) היינו, שיודעין בו שהוא מקפיד שלא יטלו מהם. 68) כלומר, אם גזל מן הפירות או אם נתן לו בעל השדה. 69) משום שהן הפקר והפקר פטור מן המעשר.

יג. אֵין מְעַשְּׂרִין אֶלָּא מִן הַמֻּבְחָר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ, וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב; כְּשֵׁם שֶׁמַּעֲשֵׂר[70] שֶׁמַּפְרִישִׁים הַלְוִיִּם - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[71], כָּךְ מַעֲשֵׂר שֶׁמַּפְרִישִׁים יִשְׂרָאֵל מִן הַגֹּרֶן וּמִן הַיֶּקֶב - מִן הַחֵלֶב שֶׁבּוֹ[72].

70) כלומר, תרומת מעשר, שהיא מעשר מן המעשר. 71) כלומר, מן החלב שבמעשר, שנאמר "בהרימכם את חלבו ממנו". 72) שתורמים מן היפה.

יד. אֵין מְעַשְּׂרִין בְּאֹמֶד[73], אֶלָּא בְּמִדָּה אוֹ בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן[74]. וְכָל הַמְדַקְדֵּק בְּשִׁעוּר - מְשֻׁבָּח[75]. וְהַמַּרְבֶּה בְּמַעֲשְׂרוֹת - מַעֲשְׂרוֹתָיו מְקֻלְקָלִין, שֶׁהֲרֵי הַטֶּבֶל מְעֹרָב בָּהֶן[76], וּפֵרוֹתָיו מִתְקָנִין.

73) דווקא מעשר, אבל תרומה ניטלת דווקא באומד ותרומת מעשר כמעשר. 74) תפס הסדר הרגיל בתלמוד, אבל להלכה המונה משובח והמודד משובח מן המונה והשוקל משובח משניהם. 75) כלומר המודד משובח מן המונה, והשוקל שהוא מדוקדק יותר, משובח משניהם. 76) כלומר, העודף על העשירית אין שם מעשר עליו, והרי הוא טבל.

טו. הַמַּפְרִישׁ מִקְצָת מַעֲשֵׂר[77] - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר[78], אֶלָּא כְּמִי שֶׁחָלַק אֶת הָעַרְמָה[79]; אֲבָל צָרִיךְ [לְהַפְרִישׁ] מִזֶּה הַחֵלֶק שֶׁיּוֹצִיא[80] מַעֲשֵׂר שֶׁלּוֹ. כֵּיצַד? הָיוּ לוֹ מֵאָה סְאָה, הִפְרִישׁ מֵהֶם חֲמִשָּׁה לְשֵׁם מַעֲשֵׂר - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עַל הֶחָמֵשׁ סְאִין מַעֲשֵׂר בְּמָקוֹם אַחֵר[81], אֶלָּא מַפְרִישׁ מֵהֶן[82] חֲצִי סְאָה, שֶׁהִיא הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלָּהֶן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

77) כלומר, הפריש פחות מעשירית התבואה שלפניו. והמדובר כשהיה בדעתו להוסיף ולהשלים. ומה שאמרו בתוספתא: "הממעט במעשרות מעשרותיו מתוקנים ופירותיו מקולקלין" היינו כשאין בדעתו להשלים. 78) כיון שלא השלים. 79) כלומר, כמי שחלק את הטבל סתם לשני חלקים, והרי שתי ערוגות טבל לפניו. 80) שהפריש בתורת מעשר ולא חל. ודווקא ממנו, ולא ממקום אחר שנראה כמפריש מן החיוב על הפטור. 81) כלומר, ממקום אחר. 82) מחמשת הסאין.

1 **טז. הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר זֶה[83] מְבֻרָךְ תְּחִלָּה[84], כְּדֶרֶךְ**
2 **שֶׁמְּבָרְכִין עַל הַמִּצְוֹת[85]. וְכֵן מְבֻרָךְ עַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
3 **וְעַל מַעֲשַׂר עָנִי וְעַל מַעֲשַׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. מְבֹרָךְ עַל**
4 **כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[86]; וְאִם הִפְרִישׁ הַכֹּל זֶה אַחַר**
5 **זֶה מִיָּד וְלֹא סָח בֵּינֵיהֶן - כּוּלָּן בִּבְרָכָה אַחַת**
6 **וּמְבֹרָךְ: לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעַשְׂרוֹת[87].**

83) מעשר ראשון. 84) לפני ההפרשה. 85) "כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן". 86) "צריך לברך חמש ברכות". כלומר, על תרומה גדולה ועל ארבע המעשרות. וכל זה במפריש כל אחד לחוד, בהפסקה, ביניהן. 87) וראה בפרק י"א מהלכות ברכות, שהמפריש לאחרים מברך "על הפרשת תרומה".

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שאינו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירותיו לאוכלן לעצמו. ודין פירות שאינן ראויות לאכילה בקוטנן או הראויות. ודין איזו היא עונת המעשרות. אם ימכור אדם פירותיו בעונת המעשרות למי שאינו נאמן עליהם.

7 **א. אֵינוֹ חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא הַגּוֹמֵר**
8 **פֵּרוֹתָיו[2] לְאָכְלָן לְעַצְמוֹ[3]. אֲבָל הַגּוֹמְרָן לְמָכְרָן -**
9 **פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה[4] וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר**
10 **תְּעַשֵּׂר וְגוֹ' וְאָכַלְתָּ - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַגּוֹמֵר תְּבוּאָתוֹ**
11 **לְאָכְלָהּ.**

2) גומר מלאכתם, שאז חל עליו חיוב ההפרשה. וראה להלן פ"ג הלכה ח, מה הוא גמר מלאכתם. 3) ואז חייב לעשר, אפילו אם נמלך למכרם (הגרע"א בגיליונו, ומנחת־חינוך מצוה שצה). 4) אפילו נמלך לאכלם בעצמו, כיון שבשעת גמר למלאכה, חשב למכרם (מנחת־חינוך שם). 5) ברייתא בבבא מציעא פח. "מפני מה חרבו חנויות של בית הינו, שלש שנים קודם ירושלים, מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה (כלומר, מה שאסור מדברי חכמים, מצאו לו היתר מן התורה - רש"י). שהיו אומרין עשר תעשר ואכלת - ולא מוכר, תבואת זרעך - ולא לוקח". הרי שמן התורה פטורים גם המוכר וגם הלוקח, ומדבריהם חייבים שניהם.

12 **ב. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ - פָּטוּר מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: תְּבוּאַת**
13 **זַרְעֶךָ, וְחַיָּב מִדִּבְרֵיהֶם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**
14 **בְּשֶׁלְּקָחָן אַחַר שֶׁנִּגְמְרוּ מְלַאכְתָּן בְּיַד מוֹכֵר; אֲבָל אִם**
15 **נִגְמְרוּ בְּיַד לוֹקֵחַ - חַיָּב לְעַשֵּׂר מִן הַתּוֹרָה[6].**

6) כן גם דעת ר"ת בתוספות ד"ה תבואת. ומקורו ממה שאמרו בבכורות יא: שהלוקח טבלים בלתי ממורחים מן הגוי ומרחן הוא - חייב במעשרות מן התורה. וטעמו: כיון שמרחם הלוקח, הרי הם אצלו כ"תבואת זרעך" (תוספות שם). (והראב"ד סובר, שלוקח לעולם פטור מן התורה, ומקורו ממה שאמרו (סוטה מג:) "לקט שכחה ופאה שעשאן בגורן, הוקבעו למעשר - בשדה, אבל בעיר קלא אית ליה למילתא", ומכיון שבעיר פטורים, משום שיש להם קול ויודעים שהם לקט שכחה ופאה, על־כרחינו שבשדה אינם חייבים אלא מדרבנן, משום מראית העין - אף־על־פי שמירחם העני (ודברי הכסף־משנה שם אינם מבוררים). ודעת רבינו נראה, שהמדובר כשמירחם בעל השדה, שמירוח זה, שהוא על דעת לחלקם לעניים, אינו מחייבו, כשם שמירוח למכרם אינו מחייב. וכן כתב רש"י בבבא קמא צד. ד"ה מרחו, שהמדובר שמירחם בעל השדה. וראה בדברי רבינו בפ"ב מהלכות תרומות הלכה ט).

16 **ג. פֵּרוֹת[7] שֶׁאֵינָן רְאוּיִים לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן**
17 **הַבֹּסֶר[8] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינָן חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[9] עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ**
18 **וְיֵעָשׂוּ אֹכֶל; שֶׁנֶּאֱמַר: מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ - עַד**
19 **שֶׁיִּהְיֶה פְּרִי[10]. וְכֵן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵת**
20 **כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ - עַד שֶׁתַּעֲשֶׂה תְּבוּאָה[11]. וְזוֹ הִיא**
21 **עוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[12]. וְקֹדֶם שֶׁתַּגִּיעַ הַתְּבוּאָה וְהַפֵּרוֹת**
22 **לְעוֹנָה זוֹ - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה[13] וּבְכָל**
23 **דֶּרֶךְ שֶׁיִּרְצֶה[14].**

7) מעשרות פ"א משנה א. 8) היינו ענבים שלא נתבשלו (פירוש המשנה לשביעית פ"ד משנה ח). והיינו לפני שייראה חרצן שלהם מבחוץ, כדלהלן הלכה ה. וראה למעלה בפ"ה מהלכות כלאים הלכה יד, ולהלן בפ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ב. 9) אף מדבריהם, ראה למעלה פ"א הלכה ט. 10) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ועיין בירושלמי מעשרות פ"א הלכה ג. 11) ירושלמי שם סוף הלכה ב. [והנה רבינו הביא שני פסוקים בענין זה, אחד לפירות: "מפרי העץ, עד שיהיה פרי", ומכאן שצריך שיהא ראוי לאכילה (ולכן כתב בהלכה זו: "פירות שאינם ראויים לאכילה" - "ויעשו אוכל". ובהלכה ד: "פירות שהם ראויין לאכילה", "ראויין הם מתחילה לאכילה". ובהלכה ה: "התאנים - שיהו ראויים לאכילה". "הירק - עד שיהא ראוי לאכילה"), ופסוק שני לתבואה וקטניות: "תבואת זרעך, עד שתעשה תבואה". ובירושלמי (שם) מפורש "תבואת זרעך, דבר שהוא נזרע ומצמיח. יצא פחות משליש, שאינו נזרע ומצמיח". ומכאן לתלתן, שצריך שיהיה זרעה ראוי להצמיח (להלן הלכה ה). וכן תבואה משתביא שליש, שלפני כן אינה מצמחת (ירושלמי שם). וכן נראה שבמשנה מעשרות שם לא נזכר אלא "כל שהוא אוכל", "תחילתו אוכל וכו'". ואילו ענין ההצמחה לא נזכר אלא בתלתן (שם משנה ג) ובתבואה, בירושלמי שם. וכן כתב רש"י בסוכה לו. שהחכמים החולקים על ר' שמעון (שם משנה ד) ומחייבים אתרוגים קטנים במעשר, סוברים, שאף־על־פי שאינן מצמיחים, חייבים הם משום שראויים לאכילה. וכן כתב רבינו להלן הלכה ה: "והאתרוגים משיתעגלו, מפני שהם ראויין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לאכילה כשהם קטנים". וכל זה אינו אלא בפירות, אבל תבואה שלא הביאה שליש, אף־על־פי שהיא ראויה לאכילה, שהרי חייבת בחלה (חלה פ"א משנה ג, ופ"ו מהלכות ביכורים הלכה ג) - אינה חייבת במעשרות, אלא־אם־כן מצמחת). 12) שנזכרה בשביעית פ"ד משנה ט, והיא מה שאמרו במעשרות שם משנה ב: "מאימתי הפירות חייבות במעשרות וכו'". 13) כלומר, בין רב ובין מעט, ראה להלן פ"ג הלכה יט, שאכילת עראי היא דוקא אם מקלף אחת אחת ואוכל, אבל אם מקלף וכונס לתוך ידו, הרי זו אכילת קבע (ועיין שם עוד בהלכה כ, שגם שם כתב רבינו כלשון זו "כל מה שירצה" על אכילת קבע). 14) לרבות דרכים הקובעות למעשר, כגון אש ומלח (להלן פ"ג הלכה ג).

1 **ד. פֵּרוֹת שֶׁהֵן רְאוּיִין לַאֲכִילָה בְּקָטְנָן, כְּגוֹן**
2 **הַקְּשׁוּאִים וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת[15], שֶׁאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן[16] אֶלָּא**
3 **כְּדֵי לְהוֹסִיף בְּגוּפָן בִּלְבַד, אֲבָל רְאוּיִין הֵן מִתְּחִלָּה**
4 **לַאֲכִילָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר בְּקָטְנָן[17];**
5 **שֶׁמִּתְּחִלַּת יְצִיאָתָן בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת.**

15) שם משנה ד. ושם: "ובירק, הקשואים והדלועים והמלפפונות" והביאה רבינו כלשונה להלן הלכה ה וכאן קיצר. ותפוחים ואתרוגים שנשנו שם, הביא רבינו להלן שם, ולא הזכירם כאן, משום שיש להם שיעור כל שהוא "משיתעגלו". 16) במחובר לקרקע. 17) שם משנה א: "כל שתחלתו אוכל וסופו אוכל, אף־על־פי שהוא שומרו להוסיף אוכל, חייב קטן וגדול".

6 **ה. אֵי זוֹ הִיא[18] עוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת?[19] מִשֶּׁיַּגִּיעוּ הַפֵּרוֹת**
7 **הַזְּרִיעַ וְלִצְמֹחַ, הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא הַפְּרִי[20]. כֵּיצַד?**
8 **הַתְּאֵנִים - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ רַכִּים עַד שֶׁיְּהוּ רְאוּיִים לַאֲכִילָה**
9 **אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת מִשְּׁעַת אֲסִיפָתָן[21].**
10 **הָעֲנָבִים וְהַבְּאוּשִׁים[22], וְהֵם הָעֲנָבִים הַדַּקִּים**
11 **הַמִּדְבָּרִיּוֹת[23] - מִשֶּׁיַּרְאֶה הַחַרְצָן שֶׁלָּהֶם מִבַּחוּץ[24].**
12 **הָרִמּוֹנִים - מִשֶּׁיִּמַּס הַפֶּרַח[25] שֶׁלָּהֶן בֵּין הָאֶצְבָּעוֹת**
13 **וְיֵצֵא מִמֶּנּוּ מַיִם[26]. הַתְּמָרִים - מִשֶּׁיִּפָּתְחוּ[27] כְּשָׁאוֹר.**
14 **הָאֲפַרְסְקִין - מִשֶּׁיָּטִילוּ גִּידִים אֲדֻמִּים[28]. הָאֱגוֹזִים -**
15 **מִשֶּׁיִּתְפָּרֵשׁ הָאֹכֶל מֵהַקְּלִפָּה הַחִיצוֹנָה[29]. הַשְּׁקֵדִים**
16 **הַמְּתוּקִים - מִשֶּׁתִּתְפָּרֵשׁ קְלִפָּתָן הַחִיצוֹנָה[30]; הַמָּרִים**
17 **- פְּטוּרִין לְעוֹלָם[31]. וּשְׁאָר כָּל בַּעֲלֵי קְלִפּוֹת, כְּגוֹן**
18 **הָאַצְטְרֻבּוֹלִין[32] וְהַלּוּט[33] וְהַבָּטְנִים[34] - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ**
19 **קְלִפָּה הַתַּחְתּוֹנָה הַסְּמוּכָה לָאֹכֶל[35]. הַזֵּיתִים -**
20 **מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ שֶׁמֶן אֶחָד מִתְּשִׁעָה מִמַּה שֶּׁהֵן רְאוּיִין**
21 **לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁיִּגְּמְרוּ, וְזֶה שְׁלִישׁ שֶׁלָּהֶן[36]. הַתַּפּוּחִים[37]**
22 **וְהָאֶתְרוֹגִים - מִשֶּׁיִּתְעַגְּלוּ[38], מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין**
23 **לַאֲכִילָה כְּשֶׁהֵם קְטַנִּים. הַתּוּתִים וְהָאוֹג -**
24 **מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַאְדִּים - מִשֶּׁיַּאְדִּימוּ[39].**
25 **הֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ נְקֻדּוֹת נְקֻדּוֹת שְׁחוֹרוֹת[40]. וְכֵן**
26 **כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁחִיר[41] - מִשֶּׁיִּנָּקְדוּ. הָאַגָּסִים**
27 **וְהַקְּרוּסְטְמִלִּין וְהַפָּרִישִׁים וְהָעֲזַרְדִּין - מִשֶּׁיַּעֲשׂוּ**
28 **קָרְחוֹת קָרְחוֹת לְבָנוֹת. וְכֵן כָּל שֶׁדַּרְכָּן לְהַלְבִּין -**
29 **מִשֶּׁיִּקְרְחוּ קָרְחוֹת[42]. הַתְּבוּאָה - מִשֶّתָּבִיא שְׁלִישׁ[43].**
30 **הַתִּלְתָּן - מִשֶּׁיִּהְיֶה[44] זַרְעָהּ רָאוּי לִצְמִיחָה אִם נִזְרַע[45].**
31 **וּבַיָּרָק: הַקִּשּׁוּאִין וְהַדְّלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין**
32 **וְהַמְּלָפְּפוֹנוֹת וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּבִין בְּקָטְנָן, כְּמוֹ**
33 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[46]; וּשְׁאָר הַיָּרָק שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַאֲכִילָה עַד**
34 **שֶׁיַּגְדִּיל - אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי לַאֲכִילָה[47].**
35 **אֶשְׁכּוֹל שֶׁהִגִּיעַ בּוֹ[48] אֲפִלּוּ גַּרְגִּיר יְחִידִי - כֻּלּוֹ[49]**
36 **חִבּוּר לְמַעֲשְׂרוֹת[50], וּכְאִלּוּ הִגִּיעַ כֻּלּוֹ[51]. וְלֹא אוֹתוֹ**
37 **אֶשְׁכּוֹל בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הָרוּחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אוֹתָהּ הַגֶּפֶן**
38 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הָאֶשְׁכּוֹל. וְכֵן רִמּוֹן שֶׁהִגִּיעַ בָּהּ אֲפִלּוּ**
39 **פְּרִידָה[52] אַחַת - כֻּלָּהּ חִבּוּר[53].**

18) שם משנה ב. 19) שמשעה שיגיעו הפירות לעונה זו, חייבים במעשרות. 20) כלומר, שיגיעו לשיעור כזה, שאם יזרעו יוכלו להצמיח, כל פרי לפי שיעורו. וכל השיעורים שנאמרו כאן, הם הבאת שליש בכל פרי לפי מה שהוא, ולא נזכרה הבאת שליש אלא בתבואה וזיתים משום שבשאר פירות יכול ליתן סימן, ובתבואה וזיתים אין סימן (הרא"ש). [ולפי מה שכתבנו למעלה (הלכה ג הערה י) צריך לומר, שמה שכתב רבינו "משיגיעו הפירות להזריע ולהצמיח", היינו שבדרך כלל שני השיעורים של "ראוי לאכילה" ושל "מצמיח" הם בזמן אחד. והא ראיה, שהרי אחרי זה כותב רבינו "כיצד התאנים כו' ראויים לאכילה"]. 21) ירושלמי שם הלכה ב. ונראה כי אינם חייבים במעשרות אלא אחר כ"ד שעות, שהרי קודם לכן אינם ראויים לאכילה. 22) בספרים אחרים ליתא (מעשה רוקח). 23) כמו שנאמר (ישעיה ה, ב) "ויקו לעשות ענבים ויעש באושים" (פירוש המשניות שם). 24) ירושלמי שם. והיינו שיתרככו ויזכككו קליפות הענבים עד שיראו הגרעינים מבחוץ לרוב המים שבתוכן (שם). וראה בסוף הלכה זו, כמה מן האשכול צריך שיגיע לשיעור זה ויהא חייב במעשר. 25) בדפוס רומי: "הפרד", וכן הגיה מהר"י קורקוס. וכן להלן בסוף ההלכה "פרידה". 26) כן הוא בירושלמי שם. 27) בדפוס רומי "משיתפתחו". וכן בפירוש מהר"י קורקוס. וכן הגיה הגר"י לנדא בפירוש המשניות שם, ועיין חזון־איש. 28) ירושלמי שם. "כי האפרסקין כשיתחילו להתבשל נמשכין בהם כמו חוטין או גידין אדומים" (פירוש המשנה שם). 29) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יהודה. ולשון המשנה: "האגוזים משיעשו מגורה", וכתב רבינו בפירושו למשנה: "משיבדל האוכל מן הקליפה, ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה והוא האוצר". 30) כן הוא בתוספתא מעשרות פ"א הלכה ב. ולפי הפיסקא בירושלמי שם, מפורש כן במשנה. וכן הוא במשנה שבירושלמי עם פירוש ר"ש שירליאו, ובריבמ"ץ ומהר"י קורקוס. 31) בין בקטנן ובין בגדלן, וראה למעלה פ"א הלכה ט, ומה שביארנו שם. 32) ירושלמי שם. והם פרי הארז (עבודה זרה יד.). 33) הנזכר בבראשית מג, יא. והוא "אלצרין" שאמרו בירושלמי. 34) אלו ה"איפסטקין" שאמרו בירושלמי, ו"הם הנקראים פסתק בערבי" (מהר"י קורקוס). 35) כן הוא בירושלמי שם, שבשלשה אלה מודים חכמים לר'

יהודה, האומר (שם משנה ב) "האגוזים והשקדים משיעשו קליפה (התחתונה)". 36) במשנה ג שם: "והזיתים משיכניסו שליש". ובירושלמי שביעית (פ"ד הלכה ז) "מהו שליש [שליש - כן גירסת רבינו, ועיין ראב"ד) לוג, מתניתא שהן עושין שלשה לוגין לסאה". הרי אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות. 37) שם משנה ד. 38) במשנה שם ליתא. ויתכן כי לפני כן אין הפרי ניכר. אבל צריך עיון, מניין לו לרבינו זה (כסף־משנה). 39) שם משנה ב. והיינו שיתחילו להאדים (פירוש המשניות שם). 40) שם משנה ג: "החרובין משינקדו". 41) כגון ענבי הדס וענבי סנה (ירושלמי שם). 42) הפירות הללו כשהן בוסר, מכוסין בשערות דקות, וכשמתחילין להתבשל מתקרחין מעט מעט, ובגמר בישולן נופל הכל והן לבנים (ר"ש שם). 43) כן הוא במשנה שם. ואז היא מצמחת, ראה למעלה הלכה ג והערה י. 44) צ"ל: משיהיה. 45) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם (הלכה ב) "כיצד בודק? נוטל מלא קומצו ונותן לתוך הספל של מים, אם שקע רובה חייבת, ואם לאו פטורה". וראה ברש"י ותוס' ר"ה יב: ד"ה משתצמח לזרעים. 46) למעלה הלכה ד. 47) כן הוא בירושלמי שם הלכה ג. 48) כלומר, הגיע לעונת מעשרות, שנראה החרצן שלו בחוץ, ראה למעלה. 49) כל האשכול. 50) כלומר, מחובר לחיוב מעשרות שחל עליו. 51) ירושלמי שם הלכה ב. 52) גרגיר אחד קטן שבתוך הרימון. 53) כלומר, כל הרוח שיש בה אותו הרימון, שיש בו אותה הפרידה, כן נראה ממה שכתב "וכן רימון" - משמע שדין הרימון כדין האשכול שקדם לו (כסף־משנה). וכן נראה ממה שכתב "כולה" חיבור, כל הרוח, שאם כוונתו רק על הרימון, היה לו לומר "כולו" כמו שאמר באשכול.

1 **ו. לֹא יִמְכֹּר[54] אָדָם פֵּרוֹתָיו מִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת**
2 **הַמַּעֲשְׂרוֹת[55] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[56]. וְאִם**
3 **בִּכְּרוּ[57] - נוֹטֵל אֶת הַבַּכּוּרוֹת, וּמֻתָּר לִמְכֹּר הַשְּׁאָר**
4 **שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[58]. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר**
5 **אָדָם אֶת גִּפְתּוֹ[59] וְאֶת זַגָּיו[60] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל**
6 **הַמַּעֲשְׂרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין[61]; שֶׁהַמַּשְׁקִין**
7 **הַיּוֹצְאִין מֵהֶם חַיָּבִין בְּמַעֲשְׂרוֹת[62]. וְלֹא אֶת תִּבְנוֹ**
8 **לִלְקֹט מִמֶּנּוּ תְּבוּאָה[63] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַתְּבוּאָה**
9 **שֶׁתִּלָּקֵט מִן הַתֶּבֶן חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר.**

54) מעשרות פ"ה משנה ג. 55) שהם חייבים מכאן ואילך במעשרות. 56) שמא לא יעשרם, והמוכרם לו עובר על "ולפני עור לא תתן מכשול" (ירושלמי). 57) שבאו חלק מן הפירות לעונת מעשרות. 58) ואף־על־פי שאשכול שהגיע בו אפילו גרגר יחידי לעונת המעשרות, כל אותה הרוח חיבור למעשרות - לא החמירו לענין מכירה, כיון שעתה אין עוד איסור באכילת הפירות בלי מעשר, וראה "משנה ראשונה". 59) גרעיני זיתים ופסולת שלהם. 60) קליפות ענבים הנשארות אחר דריסתן וסחיטתן (פירוש המשניות שם, וראה בר"ש). 61) כלומר, שפירש הלוקח שלוקחם כדי להוציא מהם משקין, אבל אם לא פירש - מוכרן לו, שמן הסתם אינם עומדים אלא לשריפה (מלאכת שלמה). 62) במשנה שם שנינו: "לא ימכור וכו' למי שאינו נאמן וכו' להוציא מהן משקין, ואם הוציא מהן חייבין במעשרות". ופירשה רבינו, כאילו נאמר "שאם הוציא וכו'", שזוהי נתינת טעם לאיסור המכירה (תוספות אנשי שם). 63) במשנה שם לא מפורש "ללקוט ממנו תבואה", אבל למדה רבינו מגפת וזגים. וראה בפירוש המשנה שם.

10 **ז. שִׁמְרֵי יַיִן[64] שֶׁנָּתַן עֲלֵיהֶם מַיִם וְסִנְּנָן: אִם נָתַן**
11 **שְׁלֹשָׁה[65] וּמָצָא אַרְבָּעָה - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר מִזֶּה הַיָּתֵר[66]**
12 **מִמָּקוֹם אַחֵר[67]. וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ עָלָיו תְּרוּמָה; שֶׁהַתּוֹרֵם**
13 **בַּתְּחִלָּה - בְּלִבּוֹ עַל הַכֹּל[68], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַתְּרוּמָה[69].**
14 **מָצָא פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה, אַף עַל פִּי שֶׁמָּצָא יָתֵר עַל**
15 **מִדָּתוֹ[70] וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן טַעַם יַיִן - פָּטוּר[71].**

64) מעשרות שם משנה ו. ופירושה בפסחים מב: לתירוץ אחד, בנותן מים על שמרים, אבל בנותן על חרצנים אינו חייב במעשר, שאינו יין, רק פליטה טפילה של הפרי. 65) כוסות מים (רש"י בבא בתרא צו: ד"ה רמא). 66) מן הכוס הרביעית. 67) אף ממקום אחר, וכל־שכן מיניה וביה, ואין אומרים שהוא מעשר מן החייב על הפטור, שחיוב גמור הוא (רע"ב שם). 68) ירושלמי שם הלכה ג. 69) בפרק ד מהלכות תרומות הלכה כא. 70) כלומר, יותר משלש כוסות שנתן. 71) שאין זה טעם חשוב של יין אלא "קיוהא דפירי בעלמא" (רש"י פסחים שם, ד"ה פטור, וראה ברשב"ם). וכן פירושו משנה זו בבבא בתרא צו:

16 **ח. הַמַּקְדִּישׁ[72] פֵּרוֹתָיו כְּשֶׁהֵן מְחֻבָּרִין[73] עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ**
17 **לְעוֹנַת הַמַּעֲשֵׂר[74] וּפְדָאָן, וְאַחַר שֶׁפְּדָאָן הִגִּיעוּ[75] -**
18 **חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר[76]. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת וְהֵם**
19 **בְּיַד הַגִּזְבָּר וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין[77].**

72) פאה פ"ד משנה ח. 73) אף שעוד לא הגיעו לעונת המעשרות, והם צריכים לקרקע וחשובים כקרקע, ואם־כן אין בהם מעלה. מכל־מקום הם הקדש, ופטורים מן המעשרות. 74) המבוארת למעלה הלכה ה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. ועיין ר"ש ורע"ב שם. 75) לעונת המעשר. 76) הואיל ולא היו ביד הקדש בשעת חובתם. 77) במשנה שם: "המקדיש פירותיו עד שלא באו לעונת המעשרות ופדאן חייבין, משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין" ומזה למד רבינו, שאם הקדישם עד שלא באו לעונת המעשרות, והגיעו לעונת המעשרות ביד הגזבר ואחר־כך פדאם - פטורים, כיון שבשעת חובתם היו בידי הגזבר. ובסוף המשנה שם נאמר עוד: "הקדישן עד שלא נגמרו וכו'", וזה הובא להלן פ"ג הלכה כה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המקדיש פירותיו כשהן מחוברין. פירות שהגיעו לעונת מעשר ונתלשו ועדיין לא נגמרה מלאכתן. ודין שאחד מששה דברים קובע הפירות למעשרות, ואיזהו גמר מלאכתן של פירות. ודין מעשר ראשון שהקדימו בשבולין אם אוכל עראי, וכיצד היא אכילת עראי. המוצא קציצות בדרך או גרוגרות וכיוצא בזה אם חייב לעשר. המקדיש פירות תלושים ופדאם קודם שתגמר מלאכתן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. פֵּרוֹת[2] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[3] וְנִתְלְשׁוּ[4] וַעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, כְּגוֹן תְּבוּאָה שֶׁקְּצָרָהּ וְדָשָׁהּ וַעֲדַיִן לֹא זָרָה אוֹתָהּ[5] וְלֹא מֵרְחָהּ[6] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי[7] עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[8]. וּמִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן[9] - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[10].

2) מעשרות פ"א מ"ב. 3) ראה למעלה פ"ב ה"ג־ה. 4) שפירות מחוברין אינם חייבים במעשרות (קידושין סב, א. ו'ירושלמי' שם ה"א). 5) לרוח, כדי להפריד המוץ מן הגרעינים. היינו במי שאינו ממרח אלא מעמיד ערימה (להלן הי"ג), ומכיון שלא זרה - לא העמיד ערימה ואין כאן גמר מלאכה. 6) היינו מי שדרכו לעשות מירוח שאין אצלו גמר מלאכה, אף־על־פי שזרה והעמיד ערימה, עד שיעשה מירוח (להלן שם). 7) אבל לא אכילת קבע, וכל זה מדבריהם, שמן התורה אין הבדל בין עראי לקבע (רש"י בברכות לא. ד"ה במוץ). 8) בערימה או במירוח, כנ"ל. 9) שם, מ"ה. 10) מכיון שהמדובר בגומר על־מנת למכרם בשוק, כדלהלן, על כרחנו שכל החיוב אינו אלא מדבריהם, כמפורש למעלה פ"ב ה"א.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[11] בְּגוֹמֵר פֵּרוֹתָיו לְמָכְרָן בַּשּׁוּק[12]; אֲבָל אִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְהוֹלִיכָן בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן עַד שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[13].

11) משנה, שם. 12) שלא בדעתו הדבר תלוי, ואפשר שימצא לוקח בפתח גורנו וימכר ויקבע למעשר, שמקח קובע למעשר, כדלהלן ('ירושלמי', שם). 13) במשנה, שם: "במוליך לביתו אוכל מהם עראי עד שהוא מגיע לביתו". ורבינו כלל כל הדברים הקובעים למעשר, לרבות גם אלה הקובעים מדרבנן, כדלהלן ה"ג, ופ"ד ה"ב. ודעת הראב"ד בהשגה כאן, ולהלן בפ"ד ה"א, שבדגן תירוש ויצהר אין צריך לכל ששת הדברים הקובעים, והם מתחייבים בגורן ויקב בלבד.

ג. אֶחָד מִשִּׁשָּׁה דְּבָרִים קוֹבֵעַ הַפֵּרוֹת לְמַעֲשְׂרוֹת[14]: הֶחָצֵר[15], וְהַמִּקָּח[16], וְהָאֵשׁ[17], וְהַמֶּלַח[18], וְהַתְּרוּמָה[19], וְהַשַּׁבָּת[20]. וְכֻלָּן אֵין קוֹבְעִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[21].

14) מדבריהם, ראה להלן פ"ד ה"ב. 15) [בדפוס רומי, ובכ"י אברבנאל: "הבית". וכן נראה בהלכה הסמוכה: "כיצד וכו' עד שיכנסו לבית". אבל להלן בפ"ד שם, שכתב "שאין לוקין כו' עד שיקבע בכניסתו לביתו וכו', אבל וכו' בשאר הששה דברים שמנינו וכו'", נראה שהנוסחא "חצר" היא הנכונה. ויתכן כי צ"ל "הבית, החצר", ובכל זאת אין כאן אלא ששה, שחצר בכלל בית, ראה להלן שם ה"ז]. 16) להלן פ"ה, מה"א ואילך. 17) שם, מהי"ד ואילך. 18) שם, הי"ח. 19) שם, הי"ט. 20) שם, ה"כ. ולא מנה גם "כובש" הנזכר במעשרות פ"ד מ"א, ולהלן פ"ה הי"ד (ראה בראב"ד), משום שלדעת רבינו כובש הוא במלח (עיי"ש בפירוש המשנה) והרי הוא בכלל "מלח" (כסף־משנה ורדב"ז). 21) מימרא של רבי יוחנן בביצה לה, א - לענין חצר, מקח, שבת ותרומה. ולמד מזה רבינו גם לענין אש ומלח. וראה ב'חזון איש'.

ד. כֵּיצַד? פֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַבַּיִת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - אוֹכֵל מֵהֶן אֲכִילַת עֲרַאי עַד שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת[22]; נִכְנְסוּ לַבַּיִת - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת, וְאָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[23]. וְכֵן אִם מְכָרָן, אוֹ בִּשְׁלָן בָּאוּר, אוֹ כְּבָשָׁן בְּמֶלַח, אוֹ הִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה, אוֹ נִכְנְסָה שַׁבָּת עֲלֵיהֶם - לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַבַּיִת[24]. הִכְנִיסָן לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי[25]. הִתְחִיל לִגְמֹר מְלַאכְתָּן מֵאַחַר שֶׁנִּכְנְסוּ לַבַּיִת - חַיָּב לְעַשֵּׂר הַכֹּל[26]. כֵּיצַד? הִכְנִיס קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין לַבַּיִת קֹדֶם שֶׁיִּשַּׁפְשֵׁף[27] - מִשֶּׁיַּתְחִיל לְשַׁפְשֵׁף אַחַת[28] נִקְבְּעוּ הַכֹּל לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן הַתּוֹרֵם פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[29]. חוּץ מִכַּלְכַּלַת תְּאֵנִים, שֶׁאִם תְּרָמָהּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - נִקְבְּעָה לְמַעֲשֵׂר[30].

22) וחצר בכלל בית, ראה בהלכה הקודמת. 23) אפילו עראי. 24) בבא־מציעא פח, א. 25) ראה להלן ה"ו. 26) בבא־מציעא שם, ב. וראה להלן שם. 27) ראה להלן ה"ח, שזהו גמר מלאכתם. 28) על דעת לשפשף כולם, ראה להלן שם. 29) עד שיתחיל לגמור מלאכתם כנ"ל, וכן בכל הדברים הקובעים למעשר. 30) מעשרות פ"ב מ"ד, כחכמים. וב'ירושלמי' שם ה"ג: "אמר רבי לעזר, בכלכלה של כל דבר היא מתניתין", וכן הוא בתוספתא שם (הוצאת ליברמן עמ' 10 231): "ומודים חכמים לרבי ליעזר בכלכלה של פירות שתרמה עד שלא נגמרה מלאכתה, שלא יאכל ממנה עראי". והיינו משום ש"כלכלה משיחפה כו', אם אינו מחפה משימלא וכו' אם אינו ממלא עד שילקט כל צרכו" (להלן ה"י, ממס' מעשרות פ"א מ"ה), "וכשתורם, בוודאי לא ילקוט עוד בכלכלה זו, שהיאך יתן שאינו מתוקן על מתוקן" ('שנות אליהו' שם).

ה. הַמֵּבִיא[31] לַבַּיִת סוֹכֵי תְּאֵנָה[32] וּבָהֶם תְּאֵנִים, מַכְבְּדֵי תְּמָרָה[33] וּבָהֶם תְּמָרִים[34]: אִם הִכְנִיסוּם תִּינוֹקוֹת אוֹ פּוֹעֲלִים - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר; וְאִם הִכְנִיסָן בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[35]. הִכְנִיס[36] שְׁבָלִים[37] לַעֲשׂוֹת מֵהֶן עִסָּה - לֹא נִקְבְּעוּ[38]; לְאָכְלָן מְלִילוֹת[39] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּתְבוּאָה[41]; אֲבָל בְּקִטְנִיּוֹת - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[42].

31) תוספתא מעשרות פ"ג (הוצאת ליברמן עמוד 8 238). 32) ענפי תאנה. 33) כפות תמרים. 34) שני אלה לא נגמרה מלאכתם למעשר, וכן נראה מתוך סמיכות הלכה זו להלכות האחרות כאן. וראה להלן. 35) כשהביאם בעל הבית לבית, באה ראיית פני הבית, עם גמר מלאכה, בבת אחת, שכיון שמביאם לבית בוודאי אין דעתו ללקט עוד, ראה בהלכה הקודמת. אבל מחשבה של תינוקות אינה קובעת, שאין מחשבתן מחשבה. והבאת פועלים, אינה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחייבת את בעל הבית, שהרי אין הפירות שלהם. ואף־על־פי שהגומר פירות חבירו שלא מדעתו, נקבעו למעשר (להלן ה"ז) - שם המעשה של גמר המלאכה קובעת, והרי נגמרו, אבל כאן המחשבה קובעת, ואין מחשבתו של אחר מחייבת את בעל הבית, ראה ב'תוספות' יבמות פג, ב ד"ה אין אדם. אלא שעדיין צריך־עיון ממה שכתב להלן שם, שאחד מהששה דברים הקובעים למעשר, קובעים למעשר שלא מדעת בעל הבית, והרי גם חצר ובית בכלל הששה דברים הנ"ל. ועי' 'חזון איש'. 36) ברייתא בביצה יג, א. ותוספתא מעשרות פ"ג. 37) כלומר, הכניס תבואה במוץ שלה. 38) ואוכל מהן אכילת עראי, ופטור, שהרי לא נגמרה מלאכתן. 39) כלומר, שמשפשף את השבלים ואוכל את הזרעונים. 40) כרבי, ולא כרבי יוסי ברבי יהודה, שם. לפי שהכנסתן בשבלין היא גמר מלאכתן, שאין סופן לבוא לידי גורן אחר, וזה גרנן (רש"י שם), והריהו כמכניס אגוזים בקליפתם. 41) שהרבה כונסין אותה למלילות, וזהו גרנה. 42) כלשון השניה בגמרא שם. שסתם קטניות הכנסתם למירוח, ואין זה גרנן.

1 **ו. מֵתֶר[43] לְהַעֲרִים עַל הַתְּבוּאָה לְהַכְנִיסָהּ[44] בַּמּוּץ[45],**
2 **כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה בְּהֶמְתּוֹ אוֹכֶלֶת וּפְטוּרָה מִן הַמַּעֲשֵׂר[46].**
3 **וְזוֹרֶה מְעַט מְעַט[47] אַחַר שֶׁהִכְנִיס לְבֵיתוֹ וּפָטוּר**
4 **לְעוֹלָם[48] מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
5 **מַתְחִיל לִגְמֹר הַכֹּל.**

43) מימרא של רבי אושעיא בפסחים ט, א. ובעוד מקומות. 44) לביתו. 45) כל זמן שלא נגמרה מלאכתה, ראה למעלה ה"ד, שאחר שנגמרה מלאכתה בבית, מתחייב במעשרות. 46) להלן ה"כ כתב רבינו "ומותר להאכיל לבהמה עראי מן הטבל ואפילו בתוך הבית", ועיי"ש שפירשנו, שהמדובר כשנכנס לבית, לפני שנגמרה מלאכתו. ואם כן יש להבין למה אמר כאן "שתהיה בהמתו אוכלת ופטורה", הרי אכילת עראי מותרת גם לאדם, כל זמן שלא נקבע לאחר גמר מלאכה. ועי' ב'תוספות' מנחות סז, ב - ד"ה כדי, וב'תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ג שורה 10 הערה 12. 47) היינו, שלא על־מנת לגמור את הכל, שאם נתכוין לכך - הוקבע הכל למעשרות כדלהלן. 48) היינו, החלק הנשאר בבית בלי זריה ומירוח. אבל החלק שזרו אותו וגמרוהו - מתחייב במעשר, כמבואר למעלה ה"ד: "הכניס קישואין ודילועין לבית קודם שישפשף, משיתחיל לשפשף אחת - נקבעו הכל למעשר". ולא כדעת ה'תוספות' בבבא־מציעא פח, ב - ד"ה לא משיפקסו, עיי"ש.

6 **ז. הַגּוֹמֵר[49] פֵּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[50], וְכֵן**
7 **הַקּוֹבֵעַ פֵּרוֹתָיו בְּאֶחָד מִן הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁקּוֹבְעִים**
8 **לְמַעֲשֵׂר[51] שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ טְבֵלוּ לְמַעֲשֵׂר[52].**

49) כרבי יוחנן ב'ירושלמי' מעשרות פ"ב ה"א, ולא כריש לקיש. 50) באופן שהגמר קובע למעשר, כגון שעומדים להמכר בשוק ולא להוליכם לבית (למעלה ה"ב). 51) כגון שעומדים להוליכם לבית (שם), ולאחר שנגמרה מלאכתם (שם). 52) ב"ירושלמי' שם מפורש, שכשם שהממרח פירות חבירו שלא מדעתו, נטבלו לדעת רבי יוחנן, כמו־כן אם כבשם או שלקם שלא מדעתו - נקבעו למעשר, אבל יתר הדברים לא נזכרו שם. ואמנם קשה הדבר, כיצד יכול להיות מקח שלא מדעת הבעלים, וכיצד יכולה להיות תרומה שלא מדעתו, ומה ענין שבת לכאן, הרי השבת באה מאליה? ועי' רדב"ז, וראה עוד למעלה ה"ח.

9 **ח. אֵי זֶהוּ[53] גְּמַר מְלַאכְתָּן שֶׁל פֵּרוֹת?[54] הַקִּשּׁוּאִין**
10 **וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין - מְשֶׁיְּשַׁפְּשֵׁף[55] בְּיָדוֹ וְיָסִיר**
11 **הַצְּהוּב שֶׁעֲלֵיהֶן, כְּמוֹ שֵׁעָר דַּק. וְאִם אֵינוֹ מְשַׁפְּשֵׁף[56]**
12 **- מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה; וּבָאֲבַטִּיחַ - מִשֶּׁיַּסְדִּיר אוֹתוֹ**
13 **בְּמֶקְצָה[57] אֲבַטִּיחַ בְּצַד אֲבַטִּיחַ[58]. הָיָה[59] מְשַׁפְּשֵׁף**
14 **אַחַת אַחַת[60] - כֵּיוָן שֶׁגָּמַר כָּל צָרְכּוֹ נִגְמְרָה**
15 **מְלַאכְתָּן[61]. וְתוֹרְמִין[62] קִשּׁוּאִין וּדְלוּעִין[63] אַף עַל פִּי**
16 **שֶׁלֹּא הֵסִיר הַצְּהוּב מֵעֲלֵיהֶן.**

53) מעשרות פ"א מ"ה. 54) ראה למעלה הלכות א־ג. 55) במשנה, שם: "הקישואים והדלועים משיפקסו - אבטיח משישלק", והיינו "משיפקסו" היינו "משישלק" - שיפול מהם השער (פירוש המשנה, שם). 56) שיש מוכרין אותם כמו שהם. 57) דרכם שמקצים מקום לשטוח אבטיחים. 58) שאין עושין מהם ערימה שהם נשברים כשהם זה על זה ('שנות אליהו' שם). 59) תוספתא מעשרות פ"א. 60) שלא על דעת לשפשף כולם, אלא חלק מהם בלבד, ראה להלן. 61) כלומר, אלא שנגמרו (רדב"ז). שרק אם נתכוין לשפשף כולם, הרי היא התחלה לחייב את כולה (למעלה ה"ד), אבל כאן שלא נתכוין לכך, אינו קובע אלא עד שיגמור כל צרכו (כסף־משנה ורדב"ז עיי"ש). 62) תוספתא, שם. [כלומר, אף־על־פי שאין תורמין מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו (פ"ה מהל' תרומות ה"ד) - כיון שמקצת מהם נקבעו, מותר לתרום מאלה שנקבעו על אלה שלא נקבעו, כמפורש למעלה (שם ה"ה) "מאימתי תורמין את הגורן - משיברור. ברר מקצת, תורמין מן הברור על שאינו ברור", ועי' כסף־משנה ורדב"ז]. 63) [כלומר, על קישואין ודילועין, ראה למעלה].

17 **ט. הַיָּרָק[64] הַנֶּאֱגָד[65] - מִשֶּׁיֵּאֱגֹד[66]. אִם אֵינוֹ אוֹגֵד -**
18 **מִשֶּׁיְּמַלֵּא אֶת הַכְּלִי. [אִם] אֵינוֹ מְמַלֵּא[67] - הֲרֵי זֶה**
19 **אוֹכֵל עֲרַאי עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.**

64) במשנה, שם. 65) שדרכו להמכר אגודות אגודות. 66) ראה להלן הי"ב. 67) כלומר, בכפר קטן שאין כלי מלא נמכר, אינם ממלאים את הכלי.

20 **י. כַּלְכָּלָה[68] - מִשֶּׁיְּחַפֶּה[69] הַפֵּרוֹת שֶׁבָּהּ בְּעָלִים**
21 **וּבְהוּצִין וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם אֵינוֹ מְחַפֶּה - מִשֶּׁיְּמַלֵּא**
22 **אֶת הַכְּלִי. אִם אֵינוֹ מְמַלֵּא[70] - עַד שֶׁיְּלַקֵּט כָּל צָרְכּוֹ.**

68) של פירות, ראה למעלה ה"ד. 69) משיכסה. 70) כנ"ל.

23 **יא. כְּלִי גָּדוֹל[71] שֶׁדַּעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת חֶצְיוֹ - כֵּיוָן**
24 **שֶׁמִּלֵּא חֶצְיוֹ נִטְבָּל. הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְמַלֹּאת אֶת כֻּלּוֹ -**
25 **אֵינוֹ נִטְבָּל עַד שֶׁיְּמַלֵּא אֶת כֻּלּוֹ. הָיוּ שְׁנַיִם וּבְדַעְתּוֹ**
26 **לְמַלֹּאת אֶת שְׁנֵיהֶם - לֹא נִטְבְּלוּ עַד שֶׁיְּמַלֵּא שְׁנֵיהֶם.**

71) ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד.

יב. אָגַד[72] הַיָּרָק אֶגֶד גָּדוֹל בַּשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁבְּדַעְתּוֹ לְאָגְדוֹ אֲגֻדּוֹת קְטַנּוֹת לַשּׁוּק[73] - הֲרֵי זֶה נִטְבָּל[74]. הַפֶּרֶד[75] וְהַצִּמּוּקִין[76] וְהֶחָרוּבִין - מִשֶּׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[77]. וְהַבְּצָלִים - מִשֶּׁיָּסִיר הֶעָלִים וְהַקְּלִפּוֹת[78] שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַשְׁלִיכָם מֵעֲלֵיהֶן. וְאִם אֵינוֹ מֵסִיר - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה.

72) ירושלמי שם, ותוספתא שם פ"א. 73) כלומר, להתיר האגודה הגדולה ולחזור ולאגדה אגודות קטנות (ריבמ"ץ במשנה, שם). 74) שהרי נגמרה מלאכתו בשדה, אבל אם בדעתו להתיר ולחזור ולאגוד בשדה, אינו נטבל, ירושלמי שם. וראה בפ"ב מהל' מתנות עניים ה"ט. 75) משנה, שם. והוא גרגירי רימון שמייבשים אותם. 76) ענבים מיובשים. 77) "שדרך להעמידם בראש הגג לייבשם, כדתנן (מעשרות פ"ג מ"ד, וראה להלן הי"ח) החרובין עד שלא כנס לראש הגג" (תוספות יום־טוב בשם רבינו אליהו מלונדריש. ראה בפירושי רבינו אליהו מלונדריש ופסקיו, עמוד קמב), אבל ב"ירושלמי" שם: "רבי יונה בעי: הא בשדה לא? אמר רבי חיננא דרובה אתא מימר לך, אפילו משיעמיד ערימה בראש גגו". וראה בהשגת הראב"ד דלהלן ה"כ השייכת לכאן, כמו שכתב ב'אור שמח'. 78) במשנה, שם ע"א: "הבצלים משיפקל", והוא כמו "משיקלף", בחילוף. כמו 'שמלה' 'שלמה' (רבינו אליהו מלונדריש, שם).

יג. הַתְּבוּאָה[79] - מִשֶּׁיִּמָּרַח. וְאֵי זֶהוּ מְמֻרַח? זֶה הַמְיֻפֶּה פְּנֵי הַכְּרִי[80] שֶׁל תְּבוּאָה בְּרַחַת בְּסוֹף כָּל דָּבָר[81], כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין כְּשֶׁגּוֹמְרִין כָּל מַעֲשֶׂיהָ. אִם אֵינוֹ מְמֻרַח[82] - עַד שֶׁיַּעֲמִיד עֲרֵמָה[83]. הַקִּטְנִיּוֹת - מִשֶּׁיִּכְבֹּר[84]. וְנוֹטֵל מִתַּחַת הַכְּבָרָה וְאוֹכֵל[85]. [אִם] אֵינוֹ כּוֹבֵר - עַד שֶׁיִּמָּרַח[86]. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּרַח - מֻתָּר לִטֹּל מִן הַקּוֹטְעִים[87] וּמִן הַצְּדָדִין[88] וּמִמַּה שֶׁבְּתוֹךְ הַתֶּבֶן[89] וְאוֹכֵל[90].

79) משנה, שם. 80) ירושלמי שם: "תבואה משיתמרח, רבי חנניא בשם רבי יוחנן מן דו ישפר (= משייפה) אפוי דכריה (= פני כריו)". 81) כלומר: באופן שייפוי זה הוא סוף המלאכה, שאין דעתו לעשות מכמה עמרים קטנים, שכבר ייפה פניהם - ערימה גדולה, ראה להלן. 82) ודעתו לעשות מהעמרים הקטנים - ערימה גדולה ('תוספות אנשי שם'). 83) אותה ערימה גדולה שלא נתכוין (שם). 84) ינפח בכברה, שבשעת עקירתן נתערב עמהם עפר. 85) ירושלמי' ותוספתא שם. ושני טעמים נאמרו ב"ירושלמי'. או משום שעדיין לא נחו על הקרקע, או משום שהרוח לא עשתה בהם כל צרכה. ולכן לא נקבעו עדיין למעשר, וכוונתו נוטל מן האויר, וב"ירושלמי' הגירסא "וקולט". ועי' בהלכה הסמוכה. וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. 86) משנה, שם. 87) שלא נידושו. 88) מצד הכרי. 89) החיטים שבתבן. 90) שהקוטעים מחוסרים דישה, ואילו שבצדדים - עליה לכרי, ושבתבן - זריה לרוח ולא נקבעו (ריבמ"ץ במשנה, שם). [וראה למעלה ה"ד, שבקישואין ודילועין, אם התחיל לשפשף אחת - נקבעו כולם למעשר, אף אלה שלא שופשפו, וצריך־עיון].

יד. הַיַּיִן[91] - מִשֶּׁיַּנִּיחֻנוּ בֶּחָבִיּוֹת וְיִשְׁלֶה הַזַּגִּין וְהַחַרְצַנִּין מֵעַל פִּי הֶחָבִית[92]. אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּתוֹךְ הַבּוֹר, כְּשֶׁיַּגְבִּיהֻנוּ לְהַעֲמִידוֹ בֶּחָבִית - שׁוֹתֶה עֲרָאי[93]. וְקוּלֵט מִן הַגַּת הָעֶלְיוֹנָה[94] וּמִן הַצִּנּוֹר[95] וּמִכָּל מָקוֹם וְשׁוֹתֶה.

91) שם מ"ז. 92) כרבי עקיבא בבבא־מציעא צב, ב. שאמר: "יין - משישלה בחביות" (כסף־משנה ורדב"ז. ועי' 'חזון איש'). 93) אף־על־פי ששלה בתוך הבור, כיון שלא שלה בחבית (כסף־משנה). 94) מקום שדורכין שם הענבים. 95) שדרכו נשפך היין לבור.

טו. הַשֵּׁמֶן[96] - מִשֶּׁיֵּרֵד לָעוּקָה[97]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּרַד - נוֹטֵל מִן הָעֵקֶל[98] וּמִן הַמֶּמֶל[99] וּמִבֵּין הַפַּסִּין[100] וְנוֹתֵן[101] לִקְעָרָה קְטַנָּה[102] וּלְתַמְחוּי לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַם, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּשֵּׁל בִּכְלִי שֵׁנִי. וְאִם הָיָה חַם בְּיוֹתֵר[103] כְּדֵי שֶׁיִּכְוֶה אֶת הַיָּד - לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְבַּשֵּׁל.

96) משנה, שם. 97) החפירה שמתקבץ לתוכה השמן (פירוש המשנה, שם). 98) כלי עשוי מחבלים ונותנים בו הזיתים להסחט על־ידי הממל (ראה להלן). 99) אבן הטוחנת את הזיתים. 100) מבין הנסרים. שבכל אלה לא הגיע עוד היין לגמר מלאכה. 101) זה מוסב על מה שלמעלה "אע"פ שירד", כלומר: אף־על־פי שירד לעוקה - נותן לקערה וכו'. אבל אלה שבעקל ובממל שלא נגמרה מלאכתם, אינם נקבעים על־ידי בישול, כמו שכתב רבינו למעלה ה"ג ('משנה ראשונה'). 102) כך פירש "חמיטה" שבמשנה. 103) כלומר, היה בקדירה או באלפס שהם כלי ראשון, כן הוא במשנה שם, וכן כתב רבינו להלן פ"ה הט"ז, ועי' רדב"ז.

טז. הָעִגּוּל[104] שֶׁל דְּבֵלָה[105] - מִשֶּׁיַּחֲלִיקֻנוּ[106]. הַגְּרוֹגָרוֹת[107] - מִשֶּׁיָּדוּשׁ[108]. וְאִם הִכְנִיסָן לִמְגוּרָה - מִשֶּׁיַּעֲגִיל בְּיָדוֹ עַל פִּי הַמְּגוּרָה[109]. הָיָה דָּשׁ הַגְּרוֹגָרוֹת בֶּחָבִית אוֹ הָעִגּוּל עַל פִּי הַמְּגוּרָה, [נִשְׁבְּרָה הֶחָבִית אוֹ שֶׁנִּפְתְּחָה הַמְּגוּרָה[110]] - הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[111].

104) שם, מ"ח. 105) גוש תאנים הדבוקות זו בזו. 106) שמחליק פני העיגול במשקין. 107) תאנים מיובשות. 108) משיכתוש אותם קצתם על קצתם בכלי שהוא רוצה להצניעם שם (פירוש המשנה, שם). 109) כלי עגול שעושים בו עיגולי דבילה. 110) בשעת הדישה והעיגול, שעדיין לא נגמרה מלאכת הדישה. 111) דלא כרבי יוסי שאמר שהתחתונות זקוקות לעליונות, וכל זמן שלא נגמרו העליונות אף התחתונות לא נגמרו, אלא כתנא־קמא (שם), שאמר שאין התחתונות זקוקות לעליונות. ומכיון שהתחתונות נגמרו, אסור לאכול אף מן העליונות,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כמבואר למעלה (ה"ד, 'תוספתא כפשוטה') [וראה למעלה הי"ג הערה פט].

יז. תְּאֵנִים[112] וַעֲנָבִים שֶׁבַּמֻּקְצֶה[113] - מֻתָּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי בִּמְקוֹמָן[114]. אֲבָל אִם נָטַל מִן הַמֻּקְצֶה וְהוֹלִיךְ לְמָקוֹם אַחֵר - לֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי, שֶׁהֲרֵי נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָבְשׁוּ כָּל צָרְכָּן[115].

112) תוספתא מעשרות פ"ב (הוצאת ליברמן עמ' 44 234). 113) מקום שהוקצב ליבוש התאנים והענבים. 114) שעדיין לא נגמרה מלאכתן. ועוד שהוא מחזיר את המותר ליבשן. 115) כלומר: הולכתו למקום אחר, מחשיבתו כגמר מלאכה, אף־על־פי שלא יבשו כל צרכם.

יח. הֶחָרוּבִין[116] עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָן לְרֹאשׁ הַגַּג[117] - מוּרִיד מֵהֶן[118] לִבְהֵמָה[119] וּפָטוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַחֲזִיר אֶת הַמּוֹתָר לְיַבְּשׁוֹ, וְנִמְצָא מַאֲכִיל עֲרַאי[120].

116) שם פ"ג מ"ד. 117) מדובר אפילו בחרובין שכבר העמיד מהם ערימה בשדה, אלא שדעתו ליבשם על הגג, ולכן עדיין לא נגמרה מלאכתן עד שיכנס כולם על ראש הגג. 118) לחצר. ואינם נקבעים שם למעשר, לפי שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו נקבע בחצר (למעלה ה"ג). 119) שכיון שנותנם לבהמה, ניכרים הדברים כי עוד לא יבשו ולא נגמרה מלאכתם, כי לאחר גמר מלאכתם אינו נותנם לבהמה. אבל לאדם אסורים באכילה בחצר, כמו שאמר למעלה (בהלכה הקודמת), שאין לאכול אלא במקום המוקצה. 120) כן כתב גם בפירוש המשנה, שם.

יט. מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[121] שֶׁהִקְדִּימוֹ בַּשְּׁבָלִים - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ תְּרוּמָתוֹ[122]; וְאִם אָכַל - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[123]. כֵּיצַד הִיא אֲכִילַת עֲרַאי?[124] כְּגוֹן שֶׁהָיָה מְקַלֵּף שְׁעוֹרִים וְאוֹכֵל[125] - מְקַלֵּף אַחַת אַחַת[126]. וְאִם קָלַף וְכָנַס לְתוֹךְ יָדוֹ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[127]. הָיָה מוֹלֵל מְלִילוֹת שֶׁל חִטִּים[128] - מְנַפֶּה מִיָּד לְיָד וְאוֹכֵל[129]. וְאִם נָפָה לְתוֹךְ חֵיקוֹ - חַיָּב לְעַשֵּׂר[130]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָפָה בִּכְלִי, שֶׁאֵין זֶה עֲרַאי[131]. וְכֵן[132] נוֹטֵל מִן הַיַּיִן וְנוֹתֵן לַקְּעָרָה לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל צוֹנֵן וְאוֹכֵל[133], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ הַקְּדָרָה אַף עַל פִּי שֶׁהִיא צוֹנֶנֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבוֹר קָטָן[134]. וְכֵן[135] סוֹחֵט זֵיתִים עַל בְּשָׂרוֹ[136], אֲבָל לֹא לְתוֹךְ יָדוֹ[137]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

121) מימרא של ריש לקיש, ביצה יג, א. 122) כלומר, ישראל הפריש מעשר ראשון לפני שדש תבואתו, ונתנו ללוי, אסור הלוי לאכול מעשרו, עד שיפריש ממנו תרומת מעשר (אבל מתרומה גדולה פטור. שם:), ששמו טובלו, כלומר: שם מעשר שנקרא עליו, טובלו ואוסרו באכילת עראי. 123) 'ירושלמי' תרומות סוף פ"א. וראה ברש"י ביצה, שם. 124) מעשרות פ"ד מ"ח. 125) כשהן בשבילם קודם מירוח. 126) כלומר: מקלף אחת אחת ואוכל, וכן הלאה, ואף שב'ירושלמי' שם ובתוספתא פ"ג אמרו, שבשעורים אוכל שתים שתים, ובחיטים שלש שלש, סובר רבינו שמשנתנו חולקת. 127) שזוהי אכילת קבע. ויש אומרים כי זהו גמר מלאכתם, ראה להלן פ"ד הט"ו. 128) ממעכן בין אצבעותיו וכפות ידיו, ומלילות הן שבלים שהבהבן באש (פירוש המשנה, שם). 129) מנער החיטים מיד ליד כדי שתסור הפסולת. 130) כנ"ל. 131) ביצה יב, ב. 132) מעשרות שם מ"א. כלומר, נוטל מן הגת ומן הבור קודם שישלה בחביות כנ"ל. 133) 'ירושלמי' שם. כלומר, שאין היד סולדת בו, שאם היד סולדת בו הרי זה מבשל ונקבע למעשר. 134) והרי היא אכילת קבע ('משנה ראשונה' שם). 135) משנה, שם. 136) לסוך. 137) שזוהי כאכילת קבע, שהרי סיכה היא כשתייה (להלן פי"ג הט"ז).

כ. וּכְשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לֶאֱכֹל עֲרַאי מִפֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[138], כָּךְ[139] מֻתָּר לְהַאֲכִיל מֵהֶן לְחַיָּה וְלִבְהֵמָה וּלְעוֹפוֹת כָּל מַה שֶּׁירְצֶה וּמַפְקִיר מֵהֶן כָּל מַה שֶּׁירְצֶה[140] קֹדֶם שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם גָּמְרוּ[141], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[142] - לֹא יַפְקִיר וְלֹא יַאֲכִיל לִבְהֵמָה וּלְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת אֲכִילַת קֶבַע עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[143]. וּמֻתָּר לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה עֲרַאי[144] מִן הַטֶּבֶל[145] וַאֲפִלּוּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. וּמַאֲכִיל[146] פִּקְיעֵי עָמִיר[147] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂם חֲבִילוֹת[148].

138) כגון תבואה שקצרה ודשה, ועדיין לא זרה ולא מירח (למעלה ה"א). 139) פאה פ"א מ"ו. 140) אפילו אכילת קבע. וראה למעלה פ"ב ה"ג. 141) מלאכתן. 142) כשדעתו היתה להוליכן לבית (שם ה"ב). 143) שלא התירו במשנה שם אלא קודם מירוח ולא הזכירו קביעות, וראה ב'תוספות אנשי שם', שם. 144) אבל אכילת קבע אסורה, כיון שכבר נכנס לתוך הבית, ואף־על־פי שלא נגמרה מלאכתו, ראה להלן. 145) שלא נגמרה מלאכתו ('תוספתא כפשוטה' מעשרות פ"ב, שורה 65 בשם הגר"י מקוטנא). 146) תוספתא שם ה"כ. 147) זירים של תלתן המחוברים זה בזה, ומאכילם אפילו קבע. 148) שזהו גמר מלאכתן (ביצה יג.) וחייבים במעשר, שמאכל אדם ובהמה הם, וכן מפורש במעשר שני, פ"ב מ"ב, אבל מאכל בהמה פטור ממעשר ('תוספתא כפשוטה').

כא. הַמּוֹצֵא[149] קְצִיצוֹת[150] בַּדֶּרֶךְ, אֲפִלּוּ בְּצַד שְׂדֵה קְצִיצוֹת[151] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[152]. מָצָא גְּרוֹגְרוֹת[153], אִם דָּרְסוּ רֹב הַגְּרוֹגְרוֹת רֹב הָאָדָם[154] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[155]; שֶׁחֲזָקָתָן מִדָּבָר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן. וְכֵן אִם מָצָא פִּלְחֵי דְּבֵלָה[156]; שֶׁיָּדוּעַ שֶׁהֵם מִדָּבָר הַגָּמוּר[157].

149) מעשרות פ"ג מ"ד. 150) גרגירים תלושים מאיזה אילן שהוא, ולא נגמרה מלאכתם למעשר. 151) שיש להניח שמן השדה הן. 152) שנתייאשו הבעלים. והפקר קודם גמר מלאכה פטור מן המעשר, ראה בהלכה הקודמת. 153) תאנים מיובשות. ולא ניכר בה אם כבר נגמרה מלאכתן או לא. 154) כלומר, שרוב בני האדם דרסו רוב גרוגרותיהם בשדות. 155) שעם דריסתן גמר מלאכתן, כמבואר למעלה בהט"ז. אבל אם לא דרסו אלא מיעוט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גרוגרותיהם, או שרק מיעוט בני אדם דרסו רוב גרוגרותיהם, אינו חייב לעשר, שיש להניח שמרוב הגרוגרות באו אלו (רדב"ז). ואף־על־פי שהבעלים נתייאשו מהם והרי הם הפקר, אינם פטורים ממעשרות, מאחר שהופקרו לאחר גמר מלאכה. ראה למעלה. 156) לאחר שנדרסו בעיגול, מחלקים העיגול לכמה פלחים, ובכל פלח הרבה תאנים דבוקות (רש"י שם). 157) ואם כן אין לנו צורך ברוב דורסים.

1 **כב. מָצָא[158] כְּרִיכוֹת[159]: בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[160] - חַיָּב**
2 **לְעַשֵּׂר[161], בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פְּטוּרוֹת[162]. וְהָאֲלֻמּוֹת[163]**
3 **- בְּכָל מָקוֹם חַיָּבוֹת בְּמַעֲשֵׂר[164]. מָצָא[165] תְּבוּאָה**
4 **מְרוּחָה[166] - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ[167] תְּרוּמוֹת[168] וּמַעֲשְׂרוֹת עַל**
5 **פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[169] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[170]. מָצָא[171] כַּלְכֵּלָה**
6 **מְחֻפָּה[172] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשְׂרוֹת[173]. מָצָא[174] כַּלְכֵּלָה[175]:**
7 **בְּמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין לַשּׁוּק - אָסוּר לֶאֱכֹל מִמֶּנָּה**
8 **עֲרַאי[176], וּמִתַּקְּנָהּ דְּמַאי[177]; וּבְמָקוֹם שֶׁהָרֹב מַכְנִיסִין**
9 **לַבָּתִּים - אוֹכֵל מִמֶּנָּה עֲרַאי[178], וּמִתַּקְּנָהּ וַדַּאי[179];**
10 **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - דְּמַאי[180]; וְאִם הִכְנִיסָהּ לַבַּיִת -**
11 **מִתַּקְּנָהּ וַדַּאי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ**
12 **גְּמַר מְלָאכָה; אֲבָל בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ גְּמַר מְלָאכָה, אַף**
13 **עַל פִּי שֶׁהוּא מְעֻשָּׂר וַדַּאי - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ**
14 **תְּרוּמָה, שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמָה בְּשָׁעָה**
15 **שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[181].**

158) תוספתא מעשרות פ"ב. 159) אלומות קטנות. 160) שאסורות משום גזל (תוספתא שם). 161) שאין הבעלים מתייאשים, שמקומם סימן, שאינם מתגלגלים ממקומן, לפי שאין רבים מצויין שם. ראה בפט"ו מהל' גזילה ואבידה ה"י. 162) שמתגלגלים ברגלי אדם ובהמה, ואינם נמצאים במקום שהניחם שם, ואין מקומן סימן, ונתייאשו הבעלים. והפקר לפני מירוח - פטור ממעשרות. 163) גדולות וכבדות. 164) שמקומן סימן אפילו ברשות הרבים, שמחמת כבדן אינן מתגלגלות ממקומן, ולא נתייאשו הבעלים. 165) תוספתא, שם. 166) בין שהיא מכונסת שלא נתייאשו הבעלים, ובין שהיא מפוזרת, שנתייאשו הבעלים ממנה. שאין הפקר פוטר ממעשר אחר גמר מלאכה (שם. וכן הוא ב"ירושלמי' פ"ג ממס' מעשרות סוף ה"א). 167) בדפוסים חדשים, בטעות: "עושה עושה". 168) ב"ירושלמי' שם אמרו: "פטורין מתרומה גדולה, שאי־אפשר לגורן שתעקר אלא־אם־כן נתרמה תרומה גדולה", וראה בסוף הלכה זו. ואם כן אין כוונת רבינו ב"תרומות" לתרומה גדולה ותרומת מעשר, אלא לתרומת מעשר בלבד, והכוונה שאפשר להוציא ממנה כמה פעמים תרומת מעשר. ובתוספתא שם, הנוסחא: "תרומה ומעשרות". 169) שכיון שכבר היתה מרוחה, לא נפטרה מתרומה ומעשרות על־ידי ההפקר, כמבואר למעלה. ובתוספתא שם מפורש שאפילו אם היתה כרי, שאסורה משום גזל, גם כן עושה אותה תרומה ומעשרות. ויש להבין: האיך יכול להפריש תרומות ומעשרות משל אחרים? וצריך לומר, שהמדובר כשרואה שהיא עומדת להתקלקל ('תוספתא כפשוטה'). 170) כלומר, אינו חושש שמא עישרו הבעלים לאחר מירוח, שאין מעשרין אלא בבית ("ירושלמי' שם). 171) תוספתא, שם. 172) ראה למעלה ה"י, שכלכלה משיחפה הפירות, הרי זה גמר מלאכתה. 173) שכיון שהיתה מחופה ונגמר מלאכתה, אין ההפקר פוטרה מעשרות, אלא שבתוספתא שם אמרו שאסורה משום גזל, שאינה הפקר. 174) "ירושלמי' שם. 175) שנגמרה מלאכתה, ראה למעלה שם. 176) כנ"ל בהלכות א־ב. 177) מפני שהוא ספק, שמא עישרה בעל הבית. ומתרומה גדולה פטור, כדין דמאי, ראה להלן פ"ט ה"א. 178) כנ"ל בהלכה ב. 179) שוודאי לא עישר ולא תרם, כיון שלא נקבע עוד. 180) [כלומר: מספק. אבל אין לזה דין דמאי, אלא מפריש גם תרומה גדולה מספק. וכעין זה במכשירין פ"ב מ"י, ראה בר"ש ורא"ש שם. וב'תוספות יום־טוב' מעשרות פ"ג מ"ד ד"ה ובזיתים]. 181) "ירושלמי' שם, וראה למעלה.

16 **כג. חַדְרֵי[182] הַנִּמְלִים שֶׁלָּנוּ[183] בְּצַד הָעֲרֵמָה הַחַיֶּבֶת[184]**
17 **- הֲרֵי הַנִּמְצָא בָּהֶן חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת[185]; שֶׁיָּדוּעַ**
18 **שֶׁמִּדָּבָר גָּמוּר הָיוּ גוֹרְרִין כָּל הַלַּיְלָה.**

182) שם פ"ה מ"ד. ושם הגירסא: "חורי", והיינו הך. 183) לינת לילה. 184) במעשרות. כגון שנגמרה מלאכת החיטין, כנ"ל בהי"ג. ואם לנו בצד הערימה הפטורה, הנמצא בהן פטור ממעשר. 185) ואם הערימה חייבת גם בתרומה, חייב גם לתרום על מה שמצא.

19 **כד. הַמּוֹצֵא[186] זֵיתִים תַּחַת הַזַּיִת וְחָרוּבִין תַּחַת**
20 **הֶחָרוּב[187] - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂר; שֶׁחֶזְקָתָן שֶׁמֵּאִילָן זֶה**
21 **נָפְלוּ[188]. מָצָא תְּאֵנִים תַּחַת הַתְּאֵנָה - הֲרֵי הֵם**
22 **סָפֵק[189]; שֶׁהֲרֵי מִשְׁתַּנּוֹת וּמִתְלַכְלְכוֹת בֶּעָפָר[190], שֶׁמָּא**
23 **מִתְּאֵנָה זוֹ נָפְלוּ[191] אוֹ מִתְּאֵנִים שֶׁנִּתְעַשְּׂרוּ[192].**

186) שם פ"ג מ"ד. 187) כן הוא ב"ירושלמי' שם: "והוא שמצא זיתים תחת זיתים וחרובים תחת חרובים, אבל אם מצא זיתים תחת חרובין וחרובין תחת זיתים - לא בדא". 188) כן הוא בבבא־מציעא כא, ב: "שאני זית, הואיל וחזותו מוכיח עליו". וחייבים במעשר מוודאי, ראה להלן. 189) כלומר, חייב לעשר מספק. והנה במשנה שם: "תאנה שהיא נוטה על דרך ומצא תחתיה תאנים, מותרות משום גזל, ופטורות מן המעשרות". וכן כתב רבינו בפט"ו מהל' גזילה ואבידה הט"ו. ומשמע שפטורות לגמרי אפילו מספק (וראה ב'פירוש המשניות' מעשרות, שם). אבל ב"ירושלמי' שם אמרו: "לא אמרו אלא [הנוטה] לדרך, הא בינו לבין חבירו לא", כלומר, אז אינו מתייאש. ודברי רבינו כאן הם דברי ה"ירושלמי', שלא כתב אלא מצא תאנים תחת התאנה, ולא כתב "הנוטה לדרך" (כמו שכתב בהל' גזילה שם) ולכן כתב שהיא ספק. 190) כן אמרו שם: "תאינה עם נפילתה נמאסת", ואין חזותה מוכיחה עליה. ואף־על־פי שלא הוצרכו לסברא זו אלא אליבא דרבא שאין הלכה כמותו - עובדא היא ואין חולק עליה. 191) וחייבים במעשר, שלא נתייאשו הבעלים, כנ"ל. 192) ולכן מעשר מספק.

24 **כה. הַמַּקְדִּישׁ[193] פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[194] וּפִדָּאָן קֹדֶם**

שֶׁתִּגָּמֵר מִלַּאכְתָּן - חַיָּב לְעַשֵּׁר[195]. וְאִם נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן בְּיַד הַהֶקְדֵּשׁ וְאַחַר כָּךְ פְּדָאָן - פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת; שֶׁבִּשְׁעַת חוֹבָתָן הָיוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת[196]. הַמַּקְדִּישׁ קָמָה לִמְנָחוֹת - פְּטוּרָה מִן הַמַּעַשְׂרוֹת[197].

193) פאה פ"ד מ"ח, וחלה פ"ג מ"ד. 194) שבאו לעונת מעשרות, שאם לא כן אלא היו ביד הגזבר משבאו לעונת מעשרות, נפטרו ממעשר, כנ"ל סוף פ"ב. 195) שבשעת חובתן היו חייבין במעשרות. 196) שהקדש פטור ממעשר, מ"דגנך" ולא דיגון הקדש, 'ירושלמי' פ"א ממס' מעשרות ה"א. 197) תוספתא מנחות פ"י. [והיינו כמו שאמרו במנחות סו, א - שמותר העומר נפדה ונאכל לכל אדם ופטור מן המעשר (ולא כרבי עקיבא שם שמחייב משום "שלא נתנו מעות [של הקדש] אלא לצורך להן" (שם:). כלומר: לצורך להן ולא למותר. ולפיכך לא נפטרו במירוח הקדש). וכמו כן במקדיש קמה למנחות, ונותר ממנה ופדאוה, פטור הנותר ממעשרות, וראה ב'תוספות ראשונים' שם].

יום שלישי ב' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר שאין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכנס לבית. ודין בית שאינו קובע אלא אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואיזו היא חצר הקובעת. המביא תאנים לאוכלן בחצר הפטורה והכניסן לביתו. אם אויר חצר קובע למעשר וגפן הטעונה בחצר.

א. אֵין[2] הַטֶּבֶל נִקְבָּע לְמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ[3] לְבֵיתוֹ[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן הַבַּיִת[5]. וְהוּא שֶׁיַּכְנִיסֶנּוּ דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ[6]. אֲבָל אִם הִכְנִיס תְּבוּאָתוֹ דֶּרֶךְ גַּגּוֹת[7] וְקַרְפִּיפוֹת[8] - פָּטוּר מִן הַתְּרוּמָה[9] וּמִן הַמַּעַשְׂרוֹת[10].

2) כר' ינאי בבבא מציעא פח. ולא כר' יוחנן שם שגם חצר קובעת מן התורה. 3) בין בעל התבואה ובין אחר. 4) אבל לא לבית של אחר. 5) ופשוטו של מקרא כשנכנסו לבית כדרכן דרך הפתח. אבל מדבריהם נקבע על ידי שישה דברים ואף על פי שלא נכנס לבית. 6) ומדובר בתבואה שנגמרה מלאכתה, שאם לא כן, אין הבית קובע למעשר. 7) שלא נכנסו לבית בדרך הרגילה, אלא דרך ארובה שבגג. והגג עצמו אינו קובע. 8) שנכנסו לבית בדרך אחורית. והקרפף עצמו אינו קובע, שאינו לדירה. ובברכות לה: אמרו: "דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות, דרך חצרות, דרך קרפיפות, כדי לפוטרן מן המעשרות". [ואף שם הכוונה שהכניס דרך חצר שאחורי הבית. והמדובר בחצר שאינה משתמרת, שאינה קובעת שהרי מימרא זו היא של רבי יוחנן, והוא עצמו אמר שם שחצר קובעת מן התורה]. 9) יש להעיר שבתחילת ההלכה לא הזכיר רבינו "תרומה". 10) אבל מדבריהם אסור באכילת קבע.

ב. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין לוֹקִין מִן הַתּוֹרָה עַל אֲכִילַת הַטֶּבֶל עַד שֶׁיִּקָּבַע בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה; אֲבָל אִם נִקְבַּע בִּשְׁאָר הַשִּׁשָּׁה דְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ[11] - אֵין לוֹקִין עָלָיו אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶן. וְכֵן הָאוֹכֵל מִפֵּרוֹת שֶׁדַּעְתּוֹ לְהוֹלִיכָן לַשּׁוּק אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[12] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; שֶׁאֵין הַגּוֹמֵר לִמְכֹּר חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם.

11) שאין ששת הדברים קובעים למעשר אלא מדבריהם. 12) שאסור לאכלם עראי כאילו נקבע באחד מששת הדברים הקובעים.

ג. בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינוֹ קוֹבֵעַ[13]. וְכֵן הַגַּגִּים אֵינָן קוֹבְעִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּיִת שֶׁלְּמַטָּה קוֹבֵעַ[14]. וְאִם לֹא הָיָה בַּגַּג אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַבַּיִת מְשֻׁפָּע וְעוֹלֶה - אֵינוֹ פּוֹטֵר מִן הַמַּעֲשֵׂר, אֶלָּא הֲרֵי גַּג זֶה כְּמִקְצָת אֲוִיר הַבַּיִת[15].

13) שאינו ראוי לדירה ואינו קרוי בית. 14) [במשנה שם: "הגגות פטורין אף על פי שהם של חצר החייבת". ורבינו שינה וכתב "אף על פי שהבית שלמטה קובע", והכוונה שאין מסביב חצר המחייבת, וכגון שאינה משתמרת - לפי שבירושלמי הקשו על המשנה שם, למה לא נטבלו בחצר? ותירצו: תפתר כר' יוסי בן רבי יהודא שאמר "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצרו לאוכלן בראש גגו - פטור". אבל רבינו פסק כרבי שחייב]. 15) [צריך עיון: הרי סוף סוף לא נכנס לבית דרך השער, אלא דרך הגג].

ד. הַצְּרִיפִין[16] וְהַבַּרְגָּנִין[17] וּבָתֵּי הַקַּיִץ, וְהוּא אַרְבָּעָה עַמּוּדִים וְתִקְרָה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנִּמְצָא בְּלֹא כְּתָלִים, וְכֵן סֻכּוֹת שֶׁעוֹשִׂין בְּנֵי הַכְּרָמִים וּבְנֵי הַגַּנּוֹת בִּימֵי הַקַּיִץ, אַף עַל פִּי שֶׁדָּרִין בָּהֶן כָּל יְמֵי הַקַּיִץ וְיֵשׁ בָּהֶם רֵחַיִם וְתַרְנְגוֹלִין - אֵינָן קוֹבְעִין לְמַעֲשֵׂר. וְכֵן סֻכַּת הַיּוֹצְרִים[18] הַחִיצוֹנָה[19] וְסֻכַּת הֶחָג בֶּחָג[20] - אֵינָן קוֹבְעִין. שֶׁכָּל אֵלּוּ אֵין דִּירָתָן קֶבַע[21].

16) וצריף הוא כמו אוהל, בלי גג, צר מלמעלה והולך ומרחיב למטה. 17) מגדלים העשויים לשמור בדרכים. 18) דרכם של יוצרי כלי חרס שעושים שתי סוכות זו לפנים מזו, בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא קדרותיו למכור. 19) אבל הפנימית קובעת. 20) כלומר, בחג הסוכות, אבל אם המשיך לדור בסוכה לאחר החג - הרי היא דירת קבע, וקובעת למעשר. 21) שעל הדרים בצריפין, אמרו בערובין נה: חייהן אינם חיים, ואף השאר אינן אלא להתקרר בקיץ, ולא לדור בהם בקביעות. ועל בורגנין, אמרו "בורגנין חזו למילתייהו (=ראויים לתפקידם)", ולא לדירה ממש. סוכת היוצרים החיצונה אינה דירת היוצר, אלא הפנימית. וסוכת החג אינה אלא דירת עראי בלבד.

ה. הַצְּרִיפִין[22] וְהַבַּרְגָּנִין - טוֹבְלִין לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן טוֹבְלִין לְכָל אָדָם[23]. וְכֵן[24] בֵּית הַסֵּפֶר[25]

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבֵית הַמִּדְרָשׁ[26] - טוֹבְלִין לָזֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵיתוֹ[27], וְאֵין טוֹבְלִין לַאֲחֵרִים.

22) "שהן טובלין לבעל הבורגנין". ומזה למד רבינו גם לצריפין, ולא פירש מה דינם של בתי הקיץ וסוכת היוצרים. 23) יש לעיין הרי גם בית, שהיא דירת קבע, אינו טובל למי שאינו שלו. ויש אומרים כי זה אינו אלא במכניס פירותיו לבית חבירו דרך העברה בעלמא (ומכאן שבביתו נקבע אפילו אם הכניס דרך העברה), אבל אם הכניסם דרך קבע - קובע למעשר. ואילו צריפין ובורגנין, שאינן דירת קבע, אינן טובלים לכל אדם, אפילו אם הכניסו הפירות דרך קבע. 24) ירושלמי שם כגירסת כתב־יד רומי: "בית ספר ובית תלמוד טובלין לסופר למשנה". 25) שמלמדים בו מקרא. 26) שמלמדים בו משנה וגמרא. 27) ולא "ביתו" ממש, שהרי אינם דרים שם ולפיכך אינם קובעים לאחרים.

ו. בֵּית הַכְּנֶסֶת וּבֵית הַמִּדְרָשׁ: אִם יֵשׁ בָּהֶן בֵּית דִּירָה[28] - קוֹבְעִין[29], וְאִם לַאו - אֵין קוֹבְעִין. הָאוּרְיָארוֹת[30] וְהָאוֹצָרוֹת שֶׁבַּשָּׂדוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לַמְּכֻנָּס[31] - אֵינָן קוֹבְעִין[32]; וְאִם הָיוּ לְדִירָה[33] - קוֹבְעִין.

28) לחזן או לשמש. 29) כאן לא חילק רבינו בין אותם הדרים שם לבין כל אדם, לפי שכאן ישנה דירת קבע לשמש בית הכנסת, והרי הוא כבית הקובע גם לאחרים, אם הכניסו בו פירות בקביעות, ואף על פי שהדירה אינה בתוך בית הכנסת גופו, אלא בחדר שעל ידו - קובע גם בית הכנסת, שהוא כבית שער ומרפסת לדירת הקבע. 30) מחסנים. 31) לכנס בהם התבואה לאחר גמר מלאכתה. 32) שאינן דירה. 33) כלומר, גם לדירה וגם למכונס, שאם לא כן פשוט הוא שקובעים.

ז. כְּשֵׁם שֶׁהַבַּיִת[34] קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר, כָּךְ הֶחָצֵר קוֹבַעַת לְמַעֲשֵׂר[35]; וּמִשֶּׁיִּכָּנְסוּ[36] לֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר[37] נִקְבְּעוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְנִיסָן לְתוֹךְ הַבַּיִת.

34) בירושלמי מעשרות פרק ג הלכה ג: "ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן כולהון (כל דיני חצר הקובעת למעשר האמורים במשנה) מן הבית למדו". 35) מדבריהם. בתוס' דיבור המתחיל עד, שאף לר' ינאי הסובר שרק בית קובע מן התורה - קובעת חצר מדבריהם. 36) הפירות. 37) בבא מציעא שם לעניין בית, ומשם למד רבינו לעניין חצר.

ח. אֵי זוֹ הִיא חָצֵר הַקּוֹבַעַת? כֹּל שֶׁהַכֵּלִים נִשְׁמָרִין בְּתוֹכָהּ[38], אוֹ שֶׁאֵין אָדָם בּוּשׁ מִלֶּאֱכֹל בְּתוֹכָהּ[39]. אוֹ חָצֵר, שֶׁאִם יִכָּנֵס אָדָם לָהּ - אוֹמְרִין לוֹ: מָה אַתָּה מְבַקֵּשׁ[40]? וְכֵן חָצֵר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנֵי דָיּוֹרִין[41] אוֹ שֶׁהִיא לִשְׁנֵי שֻׁתָּפִין, שֶׁאֶחָד פּוֹתְחָהּ וְנִכְנָס וְאֶחָד בָּא וְנִכְנָס אוֹ יוֹצֵא וְנוֹעֵל, הוֹאִיל וְהֵן פּוֹתְחִין וְנוֹעֲלִין - הֲרֵי זוֹ קוֹבַעַת.

38) והיינו שישנו שומר בצד הפתח, ואף על פי שאין בחצר זו יתר הדברים הנזכרים להלן, שהלכה כדברי כולן (כל התנאים במשנה שם) להחמיר. 39) ואף על פי שאין הכלים נשמרים בתוכה. 40) ואף על פי שאינה נשמרת ואדם בוש לאכול בתוכה. 41) שכנים.

ט. בֵּית שַׁעַר[42] שֶׁל חָצֵר וְהָאַכְסַדְרָה[43] וְהַמִּרְפֶּסֶת - הֲרֵי הֵן כְּחָצֵר: אִם הָיְתָה קוֹבַעַת[44] - קוֹבְעִין[45], וְאִם לַאו - אֵינָן קוֹבְעִין[46].

42) כי לחצירות גדולות שני שערים, ומה שבינתיים הוא בית שער. 43) מקום מקורה המוקף משלוש רוחותיו. 44) למעשר. 45) שהם טפלים לחצר. 46) שהם אינם דירה. ואף שבבית השער עומד שומר - אינו אלא כבורגנין.

י. שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - שְׁתֵּיהֶן קוֹבְעוֹת[47]. סֻכַּת הַיּוֹצְרִים זוֹ לִפְנִים מִזּוֹ - הַפְּנִימִית קוֹבַעַת[48], וְהַחִיצוֹנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת[49]. וְהַחֲנוּת - קוֹבַעַת כְּבַיִת[50].

47) גם החיצונה, ואף על פי שיש לפנימית דריסת הרגל עליה - אינה כחצר שאינה משתמרת. 48) שדירת קבע היא, אף שאינה אלא לימות החמה. 49) שאינה דירת קבע כנ"ל. ואף שבית שער טפל לחצר - אין אומרים החיצונה טפלה לפנימית ותקבע למעשר, שאין הפנימית חשובה כל כך להיות לה החיצונה בית שער. 50) ואף שאינו דר בבית, כיוון שכל תשמישו בחנות, קובעת היא למעשר כחצר.

יא. הַמּוֹלִיךְ פֵּרוֹתָיו מִמָּקוֹם לְמָקוֹם[51], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס בָּהֶן[52] לְבָתִּים וְלַחֲצֵרוֹת בַּדֶּרֶךְ - לֹא נִקְבְּעוּ[53], אֶלָּא אוֹכֵל עֲרַאי[54] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַמָּקוֹם שֶׁהוּא סוֹף מְגַמָּתוֹ. וְכֵן בַּחֲזָרָה[55].

51) יש אומרים כי המדובר כשמוליכם למכרם, ואף על פי שהגומר פירותיו למכרם בשוק נקבעו מיד - כיוון שאינו רוצה למכרם אלא במקום מיוחד, לא נקבעו מיד. 52) עמהם. 53) שאין בית חברו וחצרו קובעים אלא אם כן אין לו מגמה סופית לפירותיו. 54) אבל אכילת קבע אסורה. 55) היינו, שלפני שהגיע לסוף מגמתו חזר בו ונמלך והחזירם - אינם נקבעים עד שיחזירם למקום המיועד.

יב. הָרוֹכְלִין הַמַּחֲזִירִין בָּעֲיָרוֹת[56], שֶׁהֵן נִכְנָסִין מֵחָצֵר לְחָצֵר - אוֹכְלִין עֲרַאי[57] עַד שֶׁמַּגִּיעִין לַבַּיִת שֶׁלָּנִין בּוֹ[58].

56) למכור בשמים לנשים. 57) מפירות שנטלום לאכלם בעצמם, שאם למכרן נטלום - נקבעו מיד למעשר. 58) שכיוון שאין לפירות מגמה אחרת - אף בית אחר קובע למעשר.

יג. הַמֵּבִיא תְּאֵנִים מִן הַשָּׂדֶה לְאָכְלָן בְּחָצֵר הַפִּטּוּרָה מִן הַמַּעַשְׂרוֹת[59], שָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהוֹצִיאָן וְלֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי[60]. וְכֵן[61] אִם שָׁכַח וְהֶעֱלָן לַגַּג - אוֹכֵל מֵהֶן בַּגַּג עֲרַאי. הֱבִיאָן לְאָכְלָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְשָׁכַח וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ חָצֵר חֲבֵרוֹ[62] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר.

59) שאינה משתמרת. 60) שאין הבית קובע אלא אם הכניסו מדעת, אבל בתוך הבית אסור לאכול, אפילו עראי. 61) תוספתא שם. ושם נאמר: "שכח והעלן לראש הגג אפילו בתוך ביתו אוכל מהן עראי". ויתכן כי צריך להיות "מתוך ביתו", כלומר העביר לגג דרך ביתו ואף על פי שביתו קובע אפילו בדרך העברה - כיוון שלא היה בדעת, אלא בשכחה, אינו קובע. 62) צריך להיות: "הבית" (תוספתא כפשוטה), כלומר, העביר פירותיו דרך חצרו המשתמרת אף שהעלם לגג בהעברה בעלמא, נקבעו למעשר, שחצירו קובעת בהעברה אם הייתה בדעת. וכן הוא בירושלמי "הביא תאנים מן השדה והעבירן לחצירו לאוכלן בראש גגו רבי מחייב.

1 **יד. חָצֵר[63] שֶׁהִיא נֶעְדֶּרֶת[64] - הֲרֵי הִיא כְּגִנָּה, וְאוֹכְלִין**
2 **בְּתוֹכָהּ עֲרַאי[65]. וְהוּא שֶׁיֵּעָדֵר רֻבָּהּ[66]. וְאִם זָרַע רֻבָּהּ**
3 **- אֵין אוֹכְלִין עֲרַאי. וְכֵן אִם נָטַע רֻבָּהּ[67]. וְאִם נָטַע**
4 **לְנוֹי חָצֵר[68], הוֹאִיל וְהִיא נֶעְדֶּרֶת[69] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל**
5 **עֲרַאי מֵאוֹתָן אִילָנוֹת[70].**

63) "תני בשם ר' נחמיה חצר שהיא נעדרת, הרי היא כגינה אוכלין בתוכה עראי. 64) נחרשת. 65) שהחרישה שאינה תשמיש של חצר, מבטלת שם חצר ממנה. 66) [שכיוון שנעדרה רובה, בוודאי ימשיכו לעדור כולה, ולכן בטל דין חצר גם מן המיעוט שעדיין לא נעדר]. 67) בירושלמי שם: "תני זרע רובה חייבת, נטע רובה פטורה, אמר רב חסדא והיא שנטעה לנוייה של חצר, הדא ילפא (= לומדת) מן ההיא (= מברייתא של רבי נחמיה) וההיא ילפא מן הדא. הדא ילפא מן ההיא (זרע רובה חייבת) [נטע רובה פטורה - כן צריך להיות, הר"י קורקוס] והוא שתהא נעדרת, וההיא ילפא מן הדא שאם הייתה נעדרת שהיא פטורה, והוא שעידר רובה" [ופירושם של דברים: אף על פי שאם נעדרה רובה, בטלה מתורת חצר, היינו מפני שנראים הדברים שבוודאי ימשיכו לעדור כולה, אבל לאחר שזרעוה ונטעוה, סימן הוא שהמיעוט שנשאר בלתי מעודר - יישאר כך. ומסתבר כי זריעה ונטיעה בחצר, אינן קבע, ובוודאי יעקרון בבוא המועד לכך, לפיכך אין בכוחו של הרוב, שנזרע או ניטע שלא בקביעות, לבטל אליו את המיעוט שלא נעדר כלל, והמיעוט נשאר בתורת חצר, ואם כן הרוב הרי הוא כבית שער לחצר, שגם הוא קובע למעשרות כמו החצר עצמו. 68) שנטיעה זו היא לקביעות, ולפיכך בטל המיעוט, שלא ניטע ולא נעדר, אל הרוב שניטע ונעדר. 69) ירושלמי שם, לפי מה שהגיה הר"י קורקוס: "נטע רובה פטורה (= בנטעה לנוי) והוא שתהא נעדרת". שאם לא נעדרה, אפשר להלך ולהשתמש בכל השטח שסביב האילנות. 70) הוא הדין אם הכניס לתוכה פירות מן החוץ.

6 **טו. תְּאֵנָה הָעוֹמֶדֶת בְּחָצֵר[71] - אוֹכֵל מִמֶּנָּה אַחַת**
7 **אַחַת[72] וּפָטוּר; וְאִם צָרַךְ[73] - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר[74]. בַּמֶּה**
8 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה עוֹמֵד בַּקַּרְקַע; אֲבָל אִם**
9 **עָלָה לְרֹאשׁ הַתְּאֵנָה[75] - מְמַלֵּא חֵיקוֹ[76] וְאוֹכֵל[77] שָׁם[78];**
10 **שֶׁאֵין אֲוִיר חָצֵר קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[79].**

71) החייבת (הר"י קורקוס). וכגון שלא ניטע רובה, או שלא נעדרה. ועיין מה שכתב רבינו, שגם תאנה העומדת בבית, חייבת במעשר מדבריהם, ולמד דין זה מכאן. 72) כלומר, קוצץ אחת ואוכל, קוצץ אחת ואוכל וכן הלאה. שאין חצר קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו. 73) שקצץ שניים. 74) שהרי זה כנגמרה מלאכתן, שבידו עשאן כגורן. והסמיכו דבר זה על הפסוק "כי קבצם כעמיר גורנה", ואין קיבוץ פחות משתיים. 75) וראש התאנה לאו דווקא, אלא כיוון שאינו עומד על הקרקע, הרי הוא כאוויר החצר. 76) אף על פי שזהו גמר מלאכתם. 77) אכילת עראי. 78) "ובלבד שלא יוריד לחצר". 79) מכלל שאוויר הבית כן קובע.

11 **טז. הָיְתָה[80] עוֹמֶדֶת בְּחָצֵר וְנוֹטָה לְגִנָּה[81] - הֲרֵי זֶה**
12 **אוֹכֵל מִמֶּנָּה בַּגִּנָּה כְּדַרְכּוֹ[82] כְּאִלּוּ הָיְתָה נְטוּעָה**
13 **בַּגִּנָּה[83]. הָיְתָה נְטוּעָה בְּגִנָּה וְנוֹטָה לְחָצֵר - הֲרֵי זוֹ**
14 **כִּנְטוּעָה בְּחָצֵר, שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל שָׁם אֶלָּא אַחַת**
15 **[אַחַת][84].**

80) שם משנה י: "תאנה שהיא עומדת בחצר ונוטה לגינה, אוכל כדרכו ופטור". 81) שענפיה ופירותיה נוטים לגינה. 82) ואף שצירף בידו, אינו חייב. ומותר באכילת עראי. 83) ואף על פי שאמרו "שדי נופו בתר עיקרו (שהענף בטל לגבי העיקר) - כאן הדבר תלוי בראיית פני החצר וכשנוטה לגינה ואוכל בגינה, הרי אינה רואה פני החצר (ר"י קורקוס). 84) אבל אם צירף שניים, חייב. ואף כאן, אף על פי שהנוף בטל לעיקר, כיוון שראה פני הבית - חייב לעשר.

16 **יז. גֶּפֶן שֶׁנְּטוּעָה בְּחָצֵר[85] - לֹא יִטֹּל אֶת כָּל הָאֶשְׁכּוֹל**
17 **וְיֹאכַל, אֶלָּא מְגַרְגֵּר אֶחָד אֶחָד[86]. וְכֵן בְּרִמּוֹן - לֹא**
18 **יִטֹּל אֶת כָּל הָרִמּוֹן, אֶלָּא פּוֹרֵט[87] אֶת הָרִמּוֹן בָּאֵילָן[88],**
19 **וְאוֹכֵל הַפֶּרֶד[89] מִשָּׁם. וְכֵן בַּאֲבַטִּיחַ - כּוֹפְתוֹ[90]**
20 **בַּקַּרְקַע[91] וְאוֹכְלוֹ שָׁם[92]. הָיָה אוֹכֵל בְּאֶשְׁכּוֹל[93]**
21 **בַּגִּנָּה[94], וְנִכְנַס מִן הַגִּנָּה לֶחָצֵר[95], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא**
22 **מִן הֶחָצֵר[96] - לֹא יִגְמֹר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[97].**

85) החייבת. 86) כלומר, מן האשכול בעודו מחובר לגפן, אבל שניים לא יאכל, שהוא גרנו, והרי זה כנגמר מלאכתו. 87) מלשון "ופרט כרמך". ויש מפרשים כמו "פורד". 88) בעודו מחובר. 89) גרגיר הרימון. 90) ובר"ש (פרק ב שם): "כופף ואוכל, עץ שהאבטיח מחובר כופף אותו שיגיע האבטיח לפיו ונושך ואוכל". אבל במשנה שם ושם: "וסופת באבטיח", "וסופת ואוכל". והוא מלשון חתיכה. 91) במחובר. 92) אכילת עראי. 93) כלומר, מאשכול. 94) שתלשו שם והתחיל לאכלו בהיתר. 95) בכוונה. שאילו שכח ונכנס - אין החצר קובעת. 96) שרק אז מתיר ר' אליעזר לגמור. 97) שכיוון שתלש אשכול זה לאכלו, נגמרה מלאכתו, וחצר קובעתו למעשר.

23 **יח. כְּסֵבָר[98] הַזְּרוּעָה בְּחָצֵר[99] - מְקַרְקְסֵם[100] עָלֶה עָלֶה**
24 **וְאוֹכְלוֹ[101]; וְאִם צָרַךְ[102] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[103]. וְכֵן כֹּל**
25 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

98) והוא זרע גד האמור בתורה. 99) וזריעה אינה מבטלת

שם החצר. 100) תולש. 101) כשהכסבר מחוברת לקרקע. 102) שניים. 103) שנגמרה מלאכתן, והחצר קובעתן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר הלוקח פירות תלושין מאימתי נקבעו למעשר. המחליף עם חבירו זה לאכול וזה לאכול. אם המתנה קובעת למעשר. השוכר את הפועלים לעשות עמו בפירות. ודין המוציא פועלים לעשות לו מלאכה בשדה ואין להם עליו מזונות. המבשל או הטומן פירות באדמה או המוזג יין במים אם קבע. התורם תרומה שצריך לתרום אחריה שנייה. ותאנה שהייתה מיוחדת לו לאכול.

1 **א. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין[2] לְאָכְלָן[3] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר**
2 **מִדִּבְרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[4]. וּמֵאֵימָתַי יִקָּבְעוּ? מִשֶּׁיִּתֵּן**
3 **אֶת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[5]. הֲרֵי[6] שֶׁלֹּא נָתַן**
4 **דָּמִים, וְהָיָה בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ בּוֹרֵר וּמַנִּיחַ, אֲפִלּוּ כָּל**
5 **הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ לִקַּח - לֹא נִתְחַיֵּב**
6 **לְעַשֵּׂר[7]. וְאִם[8] הָיָה יָרֵא שָׁמַיִם - מִשֶּׁגָּמַר בְּלִבּוֹ**
7 **מְעַשֵּׂר[9], וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר לַמּוֹכֵר, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר[10].**

2) שנגמרה מלאכתם ביד מוכר, ראה למעלה פ"ב הלכה ב. 3) אבל אם לקחם למכרם - אינם נקבעים למעשר, כבהלכה הסמוכה. 4) למעלה פרק ג הלכה ג, ופ"ד הלכה ב. 5) ירושלמי מעשרות פרק ג הלכה א: "דמים מהו שיטבלו כמקח - הדא אמרה דמים כמקח הן". ואף־על־פי שחכמים הפקיעו קנין דמים, כדי שלא יאמר המוכר ללוקח נשרפו חטיך בעליה, ותקנו משיכה (פ"ג מהלכות מכירה הלכות א־ה) - חיוב מעשר חל כיון שנעשתה פעולת קנין, אף שמדרבנן אין לה תוקף. 6) ברייתא בבבא בתרא פח. 7) שגמר בלב אינו פעולת קנין כלל (שם). 8) שם. 9) ויתן דמים תמורת המעשר שלקח ונתן ללוי, ראה להלן פי"א הלכה ח. 10) והוא שהמוכר מסכים, שאם לא כן, מה יראת שמים היא זו. ועיין בתוספות שם ד"ה בירא שמים. ולזה נתכוין הכסף־משנה, ועיין בהגהה בגליון.

8 **ב. הַלּוֹקֵחַ[11] בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע[12] אוֹ שֶׁלָּקַח תָּלוּשׁ[13]**
9 **לִשְׁלֹחַ לַחֲבֵרוֹ - לֹא נִקְבְּעוּ[14], וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱכֹל מֵהֶן**
10 **עֲרַאי[15].**

11) מעשרות פרק ה משנה ט: "לקח במחובר לקרקע פטור, לקט לשלוח לחבירו פטור". ורבינו גרס כנראה: "לקח לשלוח לחבירו פטור". וכן נראה בפירוש המשנה שם. (ובירושלמי שם: "לקח במחובר לקרקע פטור, הא בתלוש חייב - מאן אית ליה מקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן, לא רבי מאיר?" ולדעת רבינו, שאין המקח קובע אלא לאחר שנגמרה מלאכתן (למעלה פ"ג הלכה ג), צריך לומר שכאן מדובר בזורע טבל שנגמרה מלאכתו למעשר, שעד כאן לא נסתפקו בשיבולת שמרחה בכרי ושתלה וקרא עליה שם תרומה (מנחות ע. ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה כו), אלא אם פרח ממנו איסור הטבל לגמרי והרי היא כפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות (ראה שם בהערה). אבל חיוב תרומות ומעשרות, כלומר, גמר מלאכתם למעשר, בוודאי בטל בהם, והר"י קורקוס כתב שהחידוש הוא בזה, שאף לאחר שנתלשו ונגמרה מלאכתם, אוכל מהם עראי, כיון שפעולת המקח היתה במחובר, ועיין אור־שמח). 12) פירות המחוברים לקרקע. 13) שנגמרה מלאכתו. 14) שאין המקח קובע אלא־אם־כן לקחן לאכלן (פירוש המשניות שם), שתיקנו כעין דאורייתא, ומן התורה אינו חייב אלא כשגמר מלאכתם על דעת לאכלם לעצמו, ולא למכרם, ראה למעלה פרק ב הלכה א. 15) אבל לא קבע, כיון שהגיע לעונת מעשרות, ראה למעלה פרק ג הלכה א.

11 **ג. הָאוֹמֵר[16] לַחֲבֵרוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר זֶה וְתֵן לִי בּוֹ חָמֵשׁ**
12 **תְּאֵנִים[17] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל אַחַת אַחַת וּפָטוּר[18]; וְאִם**
13 **צֵרַף - חַיָּב לְעַשֵּׂר[19]. הֵא לְךָ[20] אִסָּר זֶה בְּעֶשְׂרִים[21]**
14 **תְּאֵנִים שֶׁאָבַר לִי[22] - בּוֹרֵר אַחַת אַחַת וְאוֹכֵל[23].**
15 **בָּאֶשְׁכּוֹל שֶׁאָבַר לִי - מְגַרְגֵּר מִמֶּנּוּ בָּאֵילָן וְאוֹכֵל[24].**
16 **בָּרִמּוֹן שֶׁאָבַר לִי - פּוֹרְטוֹ[25] בָּאֵילָן וְאוֹכֵל. בָּאֲבַטִּיחַ**
17 **שֶׁאָבַר לִי - כּוֹפֵת בַּקַּרְקַע[26] וְאוֹכֵל[27]. וְאִם קִצֵּץ אֶת**
18 **הַתְּאֵנִים וְצֵרְפָם[28], אוֹ שֶׁקִּצֵּץ הָאֶשְׁכּוֹל אוֹ הָאֲבַטִּיחַ**
19 **- חַיָּב לְעַשֵּׂר[29], שֶׁהֲרֵי לֹא קָנָה אֶלָּא הַנִּתְלָשׁ[30]. אֲבָל**
20 **אִם אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ אִסָּר בִּשְׁתֵּי[31] תְּאֵנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי**
21 **אֶשְׁכּוֹלוֹת אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי רִמּוֹנִים אֵלּוּ, בִּשְׁנֵי אֲבַטִּיחִים**
22 **אֵלּוּ[32] - קוֹצֵץ כְּדַרְכּוֹ[33] וְאוֹכֵל עֲרַאי[34] וּפָטוּר; שֶׁלֹּא**
23 **נִקְבְּעוּ בְּמִקָּח, שֶׁהֲרֵי לְקָחָן בְּמְחֻבָּר[35].**

16) שם פרק ב משנה ה, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 17) שלא נגמרה מלאכתם למעשר. 18) כלומר, נוטל אחת מחבירו ואוכל, וכן הלאה. 19) שזהו גמר מלאכתו והמקח קובען, וראה למעלה פ"ד הלכה טו לענין חצר. 20) שם משנה ו. 21) וכן הוא במשנה שבירושלמי שם. 22) כלומר, שיחול המקח כשיבור לו את התאנים, ולא עכשיו כשהם במחובר, וראה להלן. 23) כלומר, תולש מן המחובר וכו' ובמשנה שם: "בורר ואוכל". ובירושלמי שם: "ר' יוסי בשם ר' יוחנן מגרגר אחת אחת והולך ואוכל". 24) כלומר, אחת אחת, כנ"ל. 25) מבקעו, ראה למעלה שם הלכה יז. 26) ראה שם. 27) קמעא קמעא. 28) אפילו שתים כאחת. 29) שזהו גמר מלאכתם. 30) כמבואר למעלה. 31) בדפוסים חדשים בטעות "בב"". 32) המחוברים לקרקע ולאילן. 33) אפילו אחדים כאחת. 34) אבל לא קבע, מאחר שכבר הגיעו לעונת מעשרות. 35) ומקח לא קבע במחובר (בהלכה הקודמת).

24 **ד. הַמַּחֲלִיף[36] עִם חֲבֵרוֹ[37]: זֶה לֶאֱכֹל וְזֶה לֶאֱכֹל[38] -**
25 **שְׁנֵיהֶן נִקְבְּעוּ לְמַעֲשְׂרוֹת[39], שֶׁהֲרֵי לָקְחוּ בְּתָלוּשׁ. זֶה**
26 **לִקְצוֹת וְזֶה לִקְצוֹת[40] - שְׁנֵיהֶן לֹא נִקְבְּעוּ; שֶׁאֵין**
27 **הַמֶּכֶר קוֹבֵעַ דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ**
28 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[41]. לָקַח הָאֶחָד פֵּרוֹת שֶׁהֶחֱלִיף לַאֲכִילָה,**
29 **וְלָקַח הָאַחֵר חֲלִיפֵיהֶן לְהַקְצוֹתָן - זֶה שֶׁלָּקַח לַאֲכִילָה**
30 **חַיָּב לְעַשֵּׂר, וְזֶה שֶׁלָּקַח לְהַקְצוֹתָן לֹא נִקְבַּע**
31 **לְמַעֲשֵׂר[42].**

36) שם משנה ח. ודין החליפין נתבאר בפ"ה מהלכות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מכירה הלכה א, שאם משך האחד של חבירו - קנה חבירו שלו, ואף־על־פי שלא משך. 37) פירות שנגמרה מלאכתן תחת פירות חבירו, שאף הם נגמרו מלאכתן. 38) ולא לקצות, ואם כן נגמרה מלאכתן. 39) שזהו מקח, והוא קובעם, ואפילו אחד אחד אסור. 40) לשטוח בשדה כדי שיתייבשו, שעדיין לא נגמרה מלאכתם. 41) למעלה הלכה ג פרק ג. 42) כר' יהודה שם, ועיין רש"י ביצה לה:

1 **ה. הָאוֹמֵר[43] לַחֲבֵרוֹ: צֵא וְלַקֵּט לְךָ עֲשָׂרִים תְּאֵנִים**
2 **מִשֶּׁלִּי[44], וַאֲנִי אֲמַלֵּא אֶת כְּרֵסִי מִשֶּׁלְּךָ[45] - שְׁנֵיהֶם**
3 **פְּטוּרִים[46], שֶׁאֵין זֶה חֲלִיפִין[47] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֶכֶר. וְאִם**
4 **צֵרַף וְאָכַל - חַיָּב[48]. וְהַמַּתָּנָה אֵינָהּ קוֹבַעַת כְּמֶכֶר[49].**

43) ירושלמי שם פ"ב הלכה א. 44) מאילני. אבל אינו קונה אותם אלא לכשילקטם. 45) התלושים, שאם הם מחוברים, אף אם היה חליפין, אינם נקבעים במחובר, כנ"ל בהלכה ב, שהרי הוא קונה אותם מיד לאחר שמשך הראשון את העשרים שלו. 46) בתוספתא פ"ב אמרו: "המלקט במניין חייב, הממלא כריסו פטור", וכן הובאה בירושלמי שם (ועיין ראב"ד). אבל לפי מסקנת הירושלמי שם, שניהם פטורים, שאין זה חליפין. וראה בר"י קורקוס. 47) ירושלמי שם: "אמר ר' שימי אין לו חליפין [כלומר, אין זה קנין חליפין כלל] שלא נתכוון האיש בזה (שהסכים ללקט עשרים תאנים) אלא להגיס את לבו שיאכל [לתת בלב חבירו שימלא כרסו מפירותיו, אבל לא בתורת מכר אלא כמתנה, ואינה קובעת כדלהלן]". וסובר רבינו, שלפי זה, גם המלקט פטור - שאין זה חליפין אלא שניהם מתנה. 48) כלומר, אין זה כמכר, שבו אנו אומרים שאם צירף חייב (למעלה הלכה ג), אלא כמתנה שאף אם צירף - פטור (חזון־איש, ועיין כסף־משנה). וראה בלשון רבינו להלן הלכה יא. 49) בירושלמי שם אמרו, שאף למי שסובר "מתנה כמכר (ראה להלן פ"ג מהלכות מעשר שני הלכה יז, ופי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה יט) - במעשר שהוא מדבריהם, אפילו בימי עזרא (ראה למעלה פ"א מהלכות תרומות הלכה כו), הקלו במתנה. [ומכיון שרבינו לא חילק בין מעשר בזמן הזה למעשר בזמן שכל ישראל בארץ ישראל, נראה שסובר שלדברי ר' יוחנן (שם הלכה ג) שמקח אינו קובע מן התורה, וכן פסק למעלה (פ"ב הלכה ב) - לעולם הקלו במתנה].

5 **ו. עַם הָאָרֶץ[50] שֶׁהָיָה עוֹבֵר בַּשּׁוּק וְאָמַר: טְלוּ לָכֶם**
6 **תְּאֵנִים[51] - אוֹכְלִים[52] וּפְטוּרִין[53], שֶׁאֵין הַמַּתָּנָה**
7 **קוֹבַעַת[54]. וְאִם הִכְנִיסוּ[55] לְבָתֵּיהֶן: אִם[56] רֹב הָעָם**
8 **מַכְנִיסִים לַבָּתִּים[57] - מְעַשְּׂרִים וַדַּאי[58]; וְאִם רֹב הָעָם**
9 **מַכְנִיסִים לַשּׁוּק[59] - אֵין מְתַקְּנִים אֶלָּא דְּמַאי, שֶׁמָּא**
10 **עִשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא לַשּׁוּק. וְאִם[60] אָמַר: טְלוּ לָכֶם**
11 **וְהַכְנִיסוּ לַבָּתִּים - כְּשֶׁמַּכְנִיס לַבַּיִת מְעַשֵּׂר דְּמַאי[61].**
12 **נָתַן[62] לוֹ דָּבָר מְרֻבֶּה[63], אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: טֹל וֶאֱכֹל -**
13 **הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: טֹל וְהַכְנֵס[64], שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל**
14 **עַד שֶׁיְּתַקֵּן דְּמַאי[65]. וְכֵן אִם נָתַן לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
15 **לְהֵאָכֵל חַי[66], אוֹ שֶׁהָיָה אָדָם גָּדוֹל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל**
16 **בַּשּׁוּק[67] - הֲרֵי זֶה מְתַקֵּן דְּמַאי[68].**

50) שם פרק ב משנה א. 51) במתנה. 52) עראי. 53) ממעשר. 54) כנ"ל. 55) אלו שקיבלו התאנים. 56) ירושלמי שם. 57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד משמשת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א־ג). 58) שכיון שעם־הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). 59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). 60) משנה שם. 61) ולא ודאי, ואף־על־פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלעניין תרומה גדולה עם־הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף־משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. 62) ירושלמי שם. 63) כמות גדולה של תאנים. 64) לבית, שאי־אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. 65) כנ"ל. 66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. 67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב.' [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפי"א מהלכות עדות הלכה ה). 68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

17 **ז. הָיוּ[69] שְׁנַיִם, אָמַר[70] לְאֶחָד: טֹל וֶאֱכֹל[71], וְאָמַר**
18 **לַשֵּׁנִי: טֹל וְהַכְנֵס[72] - זֶה[73] אוֹכֵל[74] וּפָטוּר[75], וְזֶה[76]**
19 **אוֹכֵל וְחַיָּב[77].**

69) ירושלמי שם. 70) עם הארץ. 71) בשוק. 72) לבית. 73) שאמרו לו: "טול ואכול". 74) עראי, מחוץ לבית. 75) ממעשר. 76) שאמרו לו: "טול והכניס". 77) כלומר, אוכל בשוק וחייב, כמו שאמרו במשנה שם: "טלו והכניסו לבתיכם, לא יאכלו מהם עראי", וראה בהלכה הקודמת. שכיון שאמר לו "טול והכניס", הרי הוא כאומר לו: אני אתקן מיד, ומכיון שעל תרומה גדולה נאמנים, הרי נקבעו הפירות על ידי הפרשת התרומה הגדולה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה ג (תוספות אנשי שם) וראה למעלה הלכה ו.

20 **ח. וְכֵן[78] אֲנָשִׁים שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּשַׁעַר אוֹ בַּחֲנוּת[79],**
21 **וְאָמַר לָהֶם[80]: טְלוּ וְאִכְלוּ[81] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[82]**
22 **וּפְטוּרִין[83], וּבַעַל הַשַּׁעַר אוֹ בַּעַל הַחֲנוּת לֹא יֹאכְלוּ**
23 **עַד שֶׁיַּעַשְּׂרוּ דְּמַאי. שֶׁנִּמְצָא כְּאוֹמֵר לְאֵלּוּ: טְלוּ**
24 **וְהַכְנִיסוּ לְבָתֵּיכֶם[84], שֶׁהֲרֵי הֵם כְּבָתֵּיהֶם[85]. וּכְבָר**
25 **בֵּאַרְנוּ[86], שֶׁאֵין הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ קוֹבֵעַ לוֹ כְּשֶׁיַּעַבְרוּ**
26 **הַפֵּרוֹת בְּתוֹכוֹ[87].**

50) שם פרק ב משנה א. 51) במתנה. 52) עראי. 53) ממעשר. 54) כנ"ל. 55) אלו שקיבלו התאנים. 56) ירושלמי שם. 57) שמותר לאכול מהם עראי עד שיקבעו למעשר באחד משמשת הדברים (למעלה פ"ג הלכות א־ג). 58) שכיון שעם־הארץ היה עובר בשוק ולא עומד שם, ודאי הוא מן הרוב שמכניסים לבתיהם, ולא מן המיעוט שמכניסים לשוק, ובוודאי לא עישרם, ואף לא הפריש מהם תרומה גדולה, שהרי עוד לא ראו פני הבית, ולכן מתעשרים ודאי (תוס' אנשי שם). 59) שמשנגמרה מלאכתם, אסור לאכול מהן עראי (שם הלכה א). 60) משנה שם. 61) ולא ודאי, ואף־על־פי שהרוב מכניסים לבתים. שהרי הוא כאומר להם: הכניסו לבתיכם ואני אתקנם מיד, וראה בהלכה הסמוכה. ובמשנה שם אמרו: "לא יאכלו מהם עראי", היינו אף לפני שהכניסו לבתיהם, והיינו משום שלעניין תרומה גדולה עם־הארץ נאמן (להלן פ"ט הלכה א). ומכיון שאמר שיתקן מיד, בוודאי תרם תרומה גדולה והיא קובעת למעשר, כמפורש למעלה שם הלכה ג (תוספות אנשי שם). ורבינו השמיט בבא זו (ועיין כסף־משנה). [אבל רמזה בהלכה הסמוכה: "זה אוכל ופטור, וזה אוכל וחייב", כלומר: זה שאמר לו טול והכניס - אוכל בשוק וחייב, וכנ"ל]. 62) ירושלמי שם. 63) כמות גדולה של תאנים. 64) לבית, שאי־אפשר לאכלן בחוץ מחמת ריבויין. 65) כנ"ל. 66) הטעון בישול, וצריך להכניסו לבית לשם כך. 67) ירושלמי שם פ"ג סוף הלכה ב.' [והיינו שלא בפני העם, שאז אין זה אלא בתלמיד חכם בלבד (פ"ה מהלכות דעות הלכה ב, וראה שם הערה ו, והיא צריכה תיקון), אבל בפני העם הרי זה דין לכל אדם, והאוכל בשוק בפני העם הרי הוא בזוי ופסול לעדות, ראה בפי"א מהלכות עדות הלכה ה). 68) שהרי הוא כאומר טלו והכניסו לבית, וכנ"ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

78) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כר' יהודה. 79) והשער והחנות אינם שלהם, כדלהלן. 80) עם־הארץ העובר בשוק. 81) היינו: הכניסו לשער או לחנות ואכלו. 82) עראי, אפילו בחנות או בשער. 83) שכיון שלא הכניסו לשער או לחנות אלא בדרך העברה ולא בקביעות, אינם קובעים בשבילם, כיון שאינם שלהם, כדלהלן. ולדידם, אין זה כאומר להם: "טלו והכניסו לבתיכם". 84) ואני אעשר עבורכם. 85) ראה למעלה פ"ד הלכות ט"י. 86) שם הלכה יא. 87) עיין בראב"ד, וראה שם הלכה יג.

1 **ט. הַשּׂוֹכֵר[88] אֶת הַפּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ[89] בְּפֵרוֹת, בֵּין**
2 **בִּתְלוּשִׁין[90] בֵּין בִּמְחֻבָּרִין[91], הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם לֶאֱכֹל**
3 **מִן הַתּוֹרָה[92] בְּמַה שֶׁהֵן עוֹשִׂין[93] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִין[94]**
4 **וּפְטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר[95]. וְאִם[96] הִתְנָה עִמָּהֶן שֶׁיֹּאכְלוּ**
5 **מַה שֶּׁלֹּא זִכְּתָה לָהֶן תּוֹרָה[97], כְּגוֹן שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶן**
6 **הַפּוֹעֵל שֶׁיֹּאכְלוּ בָּנָיו עִמּוֹ[98], אוֹ שֶׁיֹּאכַל בְּנוֹ**
7 **בִּשְׂכָרוֹ[99], אוֹ שֶׁיֹּאכַל אַחַר גְּמַר מְלַאכְתּוֹ בְּתָלוּשׁ[100] -**
8 **הֲרֵי זֶה אָסוּר לֶאֱכֹל[101] עַד שֶׁיַּעֲשֵׂר; הוֹאִיל וְאוֹכֵל**
9 **מִפְּנֵי הַתְּנַאי, הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ[102].**

88) שם משנה ז. 89) מלאכה. 90) שלא נגמרה מלאכתן למעשר, אבל לאחר מיכן אסור לאכול (פי"ב מהלכות שכירות הלכה א). 91) כשמלאכתו היא תלישתן ממקום חיבורן (שם). 92) אכילה בתלוש, למדו בברייתא (בבא מציעא פט.) מ"דייש" [לא תחסום שור בדישו] - "מה דייש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו, אף כל שלא נגמרה מלאכתו למעשר פועל אוכל בו". ואכילה במחובר, למדו (שם פז:) ממה שנאמר "ואל כליך לא תתן" - "בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית (כלומר, בשעת תלישה) אתה אוכל, ובשעה שאי־אתה נותן לכליו של בעל הבית (כגון המנכש בבצלים, שם הלכה ד) אי אתה אוכל". 93) ראה שם הלכה י, ולהלן הלכה יב, שאינם אוכלים מדבר אחר, אלא ממה שהם עושים. 94) אכילת עראי. ולמדו זאת שם מן הפסוק "ואכלת כנפשך" - "מה נפשך (= בעל הבית) אוכל ופטור (מן המעשר), אף נפשו של פועל אוכל ופטור". 95) אף־על־פי שהוא מצרף שנים בידו, שבמקח זהו גמר מלאכה ונקבע למעשר (למעלה הלכה ג). וראה בתוספות שם פח. סד"ה בעל הבית, שלענין היתר אכילת פועל, אין זה נקרא נגמרה מלאכתו. 96) משנה שם. 97) אבל התנה שיאכל בדבר שהוא אוכל מן התורה - אוכל ופטור (מעשרות פ"ב משנה ז). וראה הלכה יא בדין קצץ. 98) ממה שנוטל לעצמו רוצה לתת להם חלק, אף־על־פי שלא נשכרו עמו. 99) תחתיו. 100) שאז אין הפועל אוכל מן התורה, ראה למעלה. 101) אפילו עראי. 102) ומה שאמרו בבבא מציעא צב: "דמיחזי (= שנראה) כמקח", ואין זה מקח ממש, אין זה אלא לפי הסברא שפועל אוכל משלו, אבל לפי מה שפסק רבינו (הלכות שכירות שם הלכות יג־יד) שפועל אוכל משל שמים, ורק לו זכתה התורה - הרי זה מקח ממש.

10 **י. שְׂכָרוֹ[103] לְנַכֵּשׁ עִמּוֹ בְּזֵיתִים[104], וְהִתְנָה הַפּוֹעֵל**
11 **שֶׁיֹּאכַל בַּזֵּיתִים - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מִן הָאִילָּן אַחַת אַחַת**
12 **וּפָטוּר[105]; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב[106].**

103) שם פרק ג משנה ג. 104) כלומר, לתלוש הקטנים מבין הגדולים, שאינו אוכל מן התורה, מפני שאין זה גמר מלאכה (שם הלכה ד). וכן הוא בירושלמי על המשנה שם: "השוכר את הפועל לעשות בזיתים, אמר לו על מנת לאכול זיתים, אוכל אחד אחד ופטור, ואם צירף חייב" - "כי אנן קיימין בששכרו לנכש עמו בזיתים, מן דבתרה (= נלמד מהבבא השניה) לנכש עמו בבצלים". 105) ממעשר. 106) שהרי זה בגמר מלאכה, ומקח קובע למעשר לאחר גמר מלאכה.

13 **יא. שְׂכָרוֹ[107] לְנַכֵּשׁ[108] בִּבְצָלִים[109], וְהִתְנָה לֶאֱכֹל**
14 **יָרָק[110] - מְקַרְסֵם[111] עָלֶה עָלֶה וְאוֹכֵל; וְאִם צֵרֵף -**
15 **חַיָּב[112]. קִצֵּץ[113] הַפּוֹעֵל[114] שֶׁיֹּאכַל לִיטְרָא שֶׁל**
16 **זֵיתִים[115] - אוֹכֵל אַחַת אַחַת; וְאִם צֵרֵף - חַיָּב לְעַשֵּׂר.**
17 **הוֹאִיל וְהוּא אוֹכֵל דָּבָר קָצוּב - הֲרֵי זֶה כְּלוֹקֵחַ, שֶׁאִם**
18 **צֵרֵף - נִקְבָּע. לֹא קִצֵּץ, אֶלָּא הָיָה אוֹכֵל כְּדִין תּוֹרָה[116]**
19 **- מְצָרֵף וְאוֹכֵל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וְהוּא שֶׁלֹּא יִסְפֹּת[117]**
20 **בְּמֶלַח. אֲבָל אִם סָפַת בְּמֶלַח[118]: אַחַת אַחַת - מֻתָּר;**
21 **שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם - אָסוּר, שֶׁהֲרֵי נִקְבְּעוּ [בַּמֶּלַח][119].**

107) משנה שם. 108) לתלוש הקטנים מבין הגדולים שמונעין גידולן. 109) שאינו אוכל מן התורה, לפי שאין זה גמר מלאכה (הלכות שכירות שם). 110) עלי הבצלים. 111) חותך. 112) כנ"ל בהלכה הקודמת. 113) ברייתא בבבא מציעא פט: 114) האוכל מן התורה, כגון ששכרו לבצור או למסוק. 115) כן פירש ר"ח, הובא בתוס' שם ד"ה קוצץ. אבל התנה בלי קציצה - כיון שאוכל גם בלי התנאי, אין זה כמקח (שם פ"ב משנה ז, וראה למעלה הלכה ט). 116) כלומר, כיון שלא קצץ בקיצוב, אינו כאוכל לפי תנאו אלא מן התורה. 117) יטבול. 118) כשנתן לו בעל הבית רשות לכך. שאם לא כן, אסור לו לספות במלח (בבא מציעא שם). 119) שהמלח קובע למעשר בדבר שנגמרה מלאכתו (למעלה פ"ג הלכה ג).

22 **יב. פּוֹעֵל[120] שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה בִּלְבָסִין[121] - לֹא יֹאכַל**
23 **בִּבְנוֹת שֶׁבַע[122], בִּבְנוֹת שֶׁבַע - לֹא יֹאכַל בִּלְבָסִין, עַד**
24 **שֶׁיַּעֲשֵׂר[123]. אֲבָל יֵשׁ לוֹ לִמְנֹעַ עַצְמוֹ[124] עַד שֶׁיַּגִּיעַ**
25 **לִמְקוֹם הַיָּפוֹת[125].**

120) מעשרות פרק כ משנה ח. 121) תאנים גרועות (פירוש המשנה שם). בשעת גמר מלאכתן, שאוכל מהן מן התורה. 122) תאנים לבנות טובות (שם), אף אם ענפי בנות השבע מעורבים בענפי הלבסין, שבאופן כזה במין אחד אוכל משני האילנות (בבא מציעא צא:), כאן נחשבים כשני מינים. ולכן נשנתה משנה זו, אף שדין זה מפורש בב"מ שם במשנה. 123) אם התנה עם בעל הבית שיאכל מהן. שכיון שמן התורה אינו אוכל אלא במה שהוא עושה (למעלה הלכה ט), הרי זה כמקח וקובע למעשרות (שם). 124) מלאכול כשעושה בלבסין הגרועות. 125) בנות שבע. כלומר, אוכל ופטור מן המעשרות, שהרי יש לו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפועל רשות לעשות כן מן התורה (בבא מציעא שם, ופי"ב מהלכות שכירות הלכה יא), ואין זה מקח.

יג. הַמּוֹצִיא[126] פּוֹעֲלִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בַּשָּׂדֶה[127]: בִּזְמַן שֶׁאֵין לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[128] - אוֹכְלִין מִפֵּרוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה[129] וּפְטוּרִין מִן הַמַּעֲשֵׂר[130]; וְהוּא שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[131]. אֲבָל אִם יֵשׁ לָהֶן עָלָיו מְזוֹנוֹת[132] - לֹא יֹאכְלוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן; שֶׁאֵין פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל[133]. אֲבָל אוֹכְלִין אַחַת אַחַת מִן הַתְּאֵנָה[134], אֲבָל לֹא מִן הַסַּל וְלֹא מִן הַקֻּפָּה וְלֹא מִן הַמֻּקְצֶה[135].

126) שם פ"ג משנה ב. 127) [כלומר, כל מלאכה שבשדה, ואף כאלה שאין הפועל אוכל בהן מן התורה, ולפיכך היה מקום להתנות על מזונות, אלא שלא עשה כן]. 128) ובמקום שלא נהגו לזון (בבא מציעא פג. ושם פ"ט הלכה א). 129) כשבמשך היום נקלעה לו עבודה בפירות שאוכל מהם מן התורה, [ועיין רע"ב]. 130) כדין פועל (למעלה הלכה ט). 131) [שאם נגמרה מלאכתם, אין לו לפועל לאכול (הלכות שכירות שם הלכה ב, ולמעלה שם), ואם התנה על כך הרי זה כלוקח, ואסור לאכול עד שיעשר, כמבואר שם. וכן הוא במשנה א שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות (= לעשות קציעות, דהיינו לפני גמר מלאכה) - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות, אוכלין ופטורין וכו'"). 132) שהתנה על כך עם בעל השדה. 133) כן כתב בפירוש המשנה שם, ומקור הדברים להלן פ"ו הלכה ט. (שכיון שחייב לתת לו מזונות, ובמקום זה נותן לו פירות, הרי הוא כפורע חובו בטבל, והרי זה כמוכרו (שם), ומקח קובע למעשרות אם מצרף שנים (למעלה הלכה ג), וראה להלן בדברי הירושלמי. ועיין בתוספות אנשי שם. וכאן השמיענו רבינו, שמה שפועל אוכל ופטור מן המעשר, אין זה אלא בזמן שאין לו עליו מזונות. וכן צריך לפרש מה שאמרו במשנה שם: "המעביר תאנים בחצרו לקצות - הפועלים שעמו בזמן שאין להם עליו מזונות אוכלין ופטורין, אבל אם יש להם עליו מזונות - הרי אלו לא יאכלו"). 134) משנה שם. (והוא כדין מקח שאוכל אחת אחת ופטור, למעלה שם). 135) משנה שם. ואמרו בירושלמי שם: "לא מן הסל ולא מן הקופה ולא מן המוקצה, כמה דתימר תמן מלקט אחת אחת ואוכל, ואם צירף חייב - מוקצה עשו אותה כמצרף". [ונראה שהכוונה לפרק ב דמעשרות משנה ה, לגבי מקח ש"אוכל אחת אחת ופטור, ואם צירף חייב". הרי שהכוונה לקביעות למעשר על ידי מקח, וכמבואר למעלה].

יד. אֶחָד[136] הַמְבַשֵּׁל[137] וְאֶחָד הַשּׁוֹלֵק[138] וְאֶחָד הַכּוֹבֵשׁ[139] - קוֹבֵעַ לְמַעֲשֵׂר[140]. אֲבָל הַמַּעֲשִׁין אֶת הַפֵּרוֹת עַד שֶׁהִכְשִׁירָן[141] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[142].

136) שם פ"ד משנה א. 137) ירושלמי שם. 138) אם פירושו: בשיל ולא בשיל (ר"ן נדרים מט.) סידרם רבינו בדרך "לא זו אף זו" - לא רק בישול קובע, אלא אפילו שילוק ואפילו כבוש. 139) נותן הפירות במי מלח (פירוש המשנה, וראה למעלה פ"ג הלכות ג-ד). 140) מדבריהם (למעלה פ"ד הלכה ב). 141) לאכילה. 142) בעיא היא בירושלמי נדרים פ"ו הלכה א, ולא נפשטה (חזון־איש).

טו. הַטּוֹמֵן[143] פֵּרוֹת בָּאֲדָמָה[144] אוֹ בְּתֶבֶן אוֹ בְּזֶבֶל[145] עַד שֶׁהִכְשִׁירָן לַאֲכִילָה - לֹא נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[146].

143) משנה שם. 144) כן המנהג לעשות בפירות שאינם מבושלים, להטמין אותם בעפר, כדי שיתרטבו ויתבשלו (פירוש המשנה שם). 145) זה אינו במשנה. 146) שאין זה בישול.

טז. הַנּוֹתֵן יַיִן לְתַבְשִׁיל חַם[147], אוֹ[148] שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן לִקְדֵרָה בְּאִלְּפָס[149] כְּשֶׁהֵן מְרֻתָּחִין[150] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר. מָזַג יַיִן בְּמַיִם חַמִּים - נִקְבַּע[151]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם בִּשֵּׁל הַיַּיִן[152] וַאֲפִלּוּ בַּגַּת[153] - שֶׁאָסוּר לִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[154].

147) אפילו לכלי שני, אם היה חם ביותר (למעלה פ"ג הלכה טו). 148) שם פ"א משנה ז, וראה למעלה שם. 149) צ"ל: ואלפס". וכעין זה במשנה שם: "לקדרה וללפס" (וראה בגליון הרמב"ם בשם ר"י אבוהב). והם כלי ראשון. 150) והעבירם מעל האש, וראה להלן. 151) שם פ"ד משנה ד, כחכמים. ועיין משנה ראשונה שם. 152) על האש. 153) שלא נגמרה עוד מלאכת היין (למעלה שם הלכה יד). 154) [שאף־על־פי שכתב רבינו (שם הלכה ג) שכל הששה דברים, וכולל בהם גם אש, אינם קובעים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו - יין שמזגו בכלי, הרי הוא כצירוף שנים בידו במקח (שם הלכה יג) וכמוקצה שהיא כמצרף (שם). ועיין משנה ראשונה שם].

יז. הַשּׁוּם[155] וְהַשַّחֲלַיִם[156] וְהַחַרְדָּל שֶׁשְּׁחָקָן בַּשָּׂדֶה[157] בְּשֶׁמֶן[158] - נִטְבְּלוּ לְמַעֲשֵׂר[159]. וְכֵן[160] הַסּוֹחֵט אֶשְׁכּוֹל לְתוֹךְ הַכּוֹס[161] - נִקְבָּע[162]; לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי[163] - אֵינוֹ נִקְבָּע[164].

155) ירושלמי שם פ"ד הלכה א. 156) מין ירק חריף (מוסף הערוך, ערך שחלים א). וכן נראה ביומא יח: 157) שאם הכניסן לבית, נקבעו מדין בית. 158) מסתימת לשונו נראה, שהמדובר בין בשום של טבל בשמן מעושר, ובין בשמן של טבל בשום מעושר (רדב"ז). 159) [כיון שהם חריפים - שחיקתם היא בישולם, שאינה גרועה ממולח דלהלן]. 160) תוספתא סוף פרק א, וירושלמי שם. 161) [שעל־ידי סחיטה זו, הוא עושה יין שהוא משקה, מענבים שהם אוכל, ראה בשבת קמד: ובבבא בתרא צז:). 162) [שיצירה חדשה של משקה מאוכל, אינה גרועה מבישול. וכיון שנתן לתוך הכוס, הרי זה כמצרף (ראה בהלכה הקודמת). ודקדק רבינו לכתוב "לתוך הכוס נקבע", להורות, שאם סחט ענבים לתוך ידו - פטור, שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה חשוב כצירוף, וראה בהלכה הסמוכה]. 163) [שיש בו אוכל, והנסחט מן הענבים אל תוכו, אינו נעשה משקה, שמשקה הבא לאוכל הרי הוא כאוכל, כמפורש בשבת שם]. ובאוכל צונן הדברים אמורים, שאם הוא חם - יש בו משום בישול (רדב"ז). 164) [שאין זה אלא "אוכלא דאיפרת", כלומר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוכל שנפרד מאוכל, ואין כאן יצירה חדשה של משקה מאוכל].

יח. הַמּוֹלֵחַ[165] פֵּרוֹת בַּשָּׂדֶה[166] - נִקְבְּעוּ[167]. טָבַל הַזֵּיתִים אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח וְאָכַל - פָּטוּר[168]. הַפּוֹצֵעַ[169] זֵיתִים כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הַשָּׁרָף[170] מֵהֶם - פָּטוּר[171]. הַנּוֹטֵל[172] זֵיתִים מִן הַמַּעֲטָן[173] - טוֹבֵל אֶחָד אֶחָד בְּמֶלַח וְאוֹכֵל[174]; וְאִם מָלַח וְנָתַן לְפָנָיו - חַיָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

165) מעשרות פ"ד משנה א. 166) כן הוא במשנה שבירושלמי שם. והיינו: אפילו בשדה (רדב"ז). 167) שמליחה קובעת למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה ג. 168) שם משנה ג. וראה למעלה הלכה יא. וצ"ע למה כפלו רבינו כאן. 169) שם משנה א. והיינו פותח, והוא מלשון "פצע". 170) הליחה הדומה לחלב (פירוש המשנה שם). 171) [שכיון ששרף זה אינו חשוב משקה (ראה בתוספות בבא בתרא יט: ד"ה מי פירות), ואין כאן יצירה של משקה מאוכל - אין זה חשוב כבישול. ובמשנה שם: "אם סחט ונתן לתוך ידו, חייב". כלומר, כיון שסחט שמן ויצר משקה מאוכל, הרי זה כבישול וקובע. ורבינו השמיטה מפני התוספתא שם: "הסוחט ענבים בתוך ידו פטור" (וראה בתוספתא כפשוטה שם), שאף־על־פי שבישול יש כאן - גמר מלאכה אין כאן, שאין זה כצירוף. ולפיכך כתב בהלכה הקודמת "הסוחט אשכול לתוך הכוס" (עיין שם). ואם כן, המשנה שם, בוודאי היא למי שסובר שכל הקובעים למעשר, קובעים אפילו לפני גמר מלאכה, ואין הלכה כן, ראה למעלה פ"ג הלכה ג]. 172) שם משנה ג, כת"ק ולא כר' אליעזר. 173) מקום שמקבצין שם הזיתים עד שיתרככו ויהיו ראויים להוציא שמנם (פירוש המשנה שם). 174) שאין המלח קובע אלא בשתים, כמבואר למעלה.

יט. הַתּוֹרֵם פֵּרוֹתָיו[175] תְּרוּמָה שֶׁצָּרִיךְ לִתְרֹם אַחֲרֶיהָ שְׁנִיָּה[176] - נִקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[177], וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן עֲרַאי עַד שֶׁיּוֹצִיא הַתְּרוּמָה הַשְּׁנִיָּה וִיעַשֵּׂר.

175) שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתן, אין תרומה קובעת (למעלה שם הלכה ד). 176) כגון התורם מן המחוייב מדרבנן על המחוייב מן התורה (פ"ה מהלכות תרומות הלכה יד). [אבל זה שצריך לחזור ולתרום מחמת ספק (שם הלכה כב) - מסתבר שאינו בכלל זה, שהרי ממה־נפשך מותר לו לאכול אכילת עראי: אם תרם, הרי תרם. ואם לא תרם, הרי לא נקבע]. 177) כיון שהתרומה הראשונה תרומה מדבריהם. והאור־שמח מסמיך לזה מה שאמרו בתוספתא תרומות פ"ג "אין תורמין שמן על זיתים הנכתשים כו' אם תרם, תרומה ויחזור ויתרום וכו' וצריך להוציא עליהן תרומות ומעשרות", היינו שהתרומה הראשונה קבעה, עיין שם. וראה במראה־הפנים לירושלמי מעשרות פ"ב הלכה ג סוף ד"ה ראשון.

כ. פֵּרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן[178] וְחָשְׁכָה עֲלֵיהֶן לֵילֵי שַׁבָּת[180] - נִקְבְּעוּ, וְלֹא יֹאכַל מֵהֶן אֲפִלּוּ לְאַחַר הַשַּׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[181].

178) שאם לא נגמרה מלאכתן, אין השבת קובעת (ביצה לה.). 179) עיין 'תוספות יום־טוב' בתרומות פ"ח משנה ג. 180) כלומר: והוא לא ייחדן לשבת. וכר' יוחנן בירושלמי מעשרות פ"ב תחילת הלכה ב (כסף־משנה). וראה למעלה פ"ד הלכה יג, שחצר אינה קובעת אלא אם הכניסו לתוכה בכוונה. 181) שאכילת שבת היא קביעות, משום שנאמר (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:) [וראה בפ"ב מהלכות יום־טוב הלכה ט והערה נד, שגם יום־טוב קובע. וראה עוד להלן פי"ב הלכה א].

כא. תִּינוֹקוֹת[182] שֶׁטָּמְנוּ תְּאֵנִים[183] לְשַׁבָּת[184] וְשָׁכְחוּ לְעַשְּׂרָן - לֹא יֹאכְלוּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[185] עַד שֶׁיְּעַשְּׂרוּ[186].

182) מעשרות פ"ד משנה ב. 183) שנגמרה מלאכתם בשדה או בגינה, שלא נקבעו בבית או בחצר. 184) לאכילה. 185) שהרי אף אם לא ייחד קובעת, כמבואר בהלכה הקודמת. 186) אבל בערב שבת מותרים באכילה, ואילו גדול שייחד תאנה לשבת - אסורה גם בערב שבת, כדלהלן (ירושלמי).

כב. תְּאֵנָה[187] שֶׁהָיְתָה מְיֻחֶדֶת לוֹ[188] לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ בְּשַׁבָּת[189], וְלִקֵּט מִמֶּנָּה כַּלְכָּלָה[190] - לֹא יֹאכַל[191] עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר; הוֹאִיל וּפֵרוֹת אֵלּוּ מְיֻחָדִין לְשַׁבָּת, וְהַשַּׁבָּת קוֹבַעַת[192].

187) אילן תאנה (ירושלמי פ"ד הלכה ג). 188) שם משנה ב, כב"ה ולא כב"ש. 189) מחמת יופיין וטעמן הטוב. 190) סל. שכיון שליקט כל צרכו, הרי זה גמר מלאכה ונקבע למעשר, ראה למעלה פ"ג הלכה י. 191) אפילו קודם השבת, ואפילו אכילת עראי. 192) אבל באילן שאין פירותיו מיוחדין לשבת, אינם נקבעים אלא משחשך עליהן ליל שבת, כמבואר בהלכה הקודמת.

כג. הָיָה[193] אוֹכֵל[194] בְּאֶשְׁכּוֹל[195] וְחָשְׁכָה עָלָיו לֵילֵי שַׁבָּת[196] - לֹא יִגְמֹר אֲכִילָתוֹ בְּשַׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[197]. וְאִם הִנִּיחוֹ לְאַחַר שַׁבָּת - הֲרֵי זֶה גּוֹמְרוֹ[198].

193) תרומות פ"ח משנה ג. 194) אכילת עראי. 195) ואשכול הרי הוא כנגמרה מלאכתו, ראה למעלה הלכה ג. 196) ראה למעלה הלכה כ. 197) כלומר, אם עישר קודם השבת, שהרי בשבת אסור לעשר (חזון איש). 198) כרבי יהושע, וכנוסחא שלפנינו. ולענין חצר, אמר ר' יהושע שם "לא יגמור" (וכן פסק רבינו למעלה פ"ד הלכה יז, שאפילו חוץ לחצר לא יגמור). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. [וצריך לומר, שאף־על־פי שהשבת קובעת אף אם לא כיוונו לייחד לה (למעלה הלכה כ) - כיון שהתחיל לאכול האשכול מבעוד יום, ורצה לגמרו לפני בוא שבת, הרי יש כאן כוונה הפכית, שאינו רוצה להניחו לשבת (ראה בתלמידי רבינו יונה לברכות פרק א לדף יב, ד"ה ורבינו שמואל, ותוספות שם ד"ה לא, סברא כזו לענין מצוות צריכות כוונה), ובאופן זה אין השבת קובעת אלא לעצמה, ולא למוצאי שבת). ובמלאכת־שלמה הביא שבספר מדוייק הוגה בדברי רבינו כאן: "ואפילו הניחן לאחר שבת, הרי זה לא יגמור", וכן הביא הברכי -יוסף יו"ד סימן שלא, על סעיף קיד. וכנוסחת ספרים אחרים במשנה שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שכל שאסור לזרים לאוכלו בתרומה אסור בטבל. ודין אם מותר ליהנות מהטבל. והמוכר פירות לחבירו וזכר שהם טבל. ודין הלוקח טבל בשני מקומות. והמקבל שדה מישראל או מן הגוי. ודין שנים שקבלו שדה באריסות, או ירשו או נשתתפו. ודין כהן ולוי שלקחו או מכרו פירות תלושין, או אם קבלו שדה מישראל. ודין המקבל זיתים להוציא מהן שמן. או כהן שמכר שדה לישראל על מנת שהמעשר שלו. ישראל שירש טבל ממורח, והנותן שדהו בקבלה לגוי.

א. מַחֲלִיקִין[2] בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים שֶׁל טֶבֶל, וְאֵין בָּזֶה מִשּׁוּם הֶפְסֵד[3]. וְכֹל שֶׁאָסוּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה, כְּגוֹן הַגַּרְעִינִין[4] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כָּךְ אָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַטֶּבֶל וּמִן הַמַּעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ[5] וּמִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. וְכֹל שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה מִדְּבָרִים אֵלּוּ[6] - כָּךְ מֻתָּר בְּטֶבֶל וּבְמַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ.

2) מעשרות פ"א מ"ח. ופירוש מחליקין: לשפשף ולהחליק פניו (כסף־משנה). 3) אף־על־פי שעל־ידי־זה ימהר העיפוש שלהם (פירוש המשנה, שם). וכתנא־קמא שם, ולא כרבי יהודה האוסר. [שאף־על־פי שאסור להפסיד את הטבל, כדלהלן - כיון שהדרך לעשות כן, אין זה הפסד. ונראה שגם בתרומה מותר לעשות כן, וכמו שאמרו (תרומות פי"א מ"ה, ולמלעה פי"א מהל' תרומות ה"ה): "ונוהג בתרומה כדרך שהוא נוהג בחולין"]. 4) בכת"י נוסף: "והקליפות והעלין והחרצנין" ('מעשה רוקח'). בדבר הגרעינין, ראה למעלה שם הי"א, שיש גרעינין שאסורים לזרים. ובדבר הקליפות, עיי"ש ה"י. עלין, היינו עלים של ירק, עיי"ש פ"ב ה"ה. והחרצנין הם בכלל שאר הגרעינין בזמן שכנסן ויש בהן לחלוחית למצוץ אותן, שאסורין לזר (שם פי"א הי"א). 5) תרומת מעשר. 6) שאינם חשובים אוכל.

ב. אֵין[7] מַדְלִיקִין[8] בְּטֶבֶל טָמֵא[9] אֲפִלּוּ בְּחֹל[10], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת[11]. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי[12]; מַה תְּרוּמָה טְהוֹרָה - אֵין לְךָ בָּהּ[13] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ[14], אַף תְּרוּמָה טְמֵאָה - אֵין לְךָ לֵהָנוֹת בָּהּ[15] אֶלָּא מִשְׁעַת הֲרָמָתָהּ וְאֵילֵךְ.

7) ברייתא, שבת כו, א. 8) אפילו כהנים, ראה להלן. 9) והוא־הדין לטבל טהור (עיי"ש ברש"י וב'תוספות' ד"ה אין מדליקין), שגם הוא אסור בהנאה של כילוי. 10) [שבידו להרים ממנו תרומות ומעשרות, והיה מקום לומר שאף־על־פי שעוד לא הרים, יש לו בו זכות ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (חולין קלא. ולהלן הכ"א), ואף־על־פי־כן אין מדליקין בטבל טמא, כיון שלא הרים בפועל ממש]. 11) הדלקת נר בערב שבת לצורך שבת [שאין בידו להרים, שהרי "אין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת" (פכ"ג מהל' שבת ה"ט), ונמצא שנהנה ממנו בליל שבת הנאה של כילוי, בזמן שאינו עומד להרמה, שבוודאי אין לו זכות לכך. והרשב"א בחידושיו לשבת שם, רצה לומר, שהחומר בשבת יותר מבחול הוא משום שאין שורפין קדשים ביום־טוב ובשבת. אבל לבסוף דוחה סברא זו: "תינח למאן־דאמר חולין הטבולים לתרומה כתרומה, אלא למאן־דאמר לאו כתרומה - מאי איכא למימר". ועי' בפ"ז מהל' ביכורים הי"ב, שרבינו פסק ש"עיסה הטבולה לחלה אינה כחלה". אולם הר"י קורקוס כתב בביאור דברי רבינו, ששבת חמורה, מהטעם הנ"ל (כן כתב הרדב"ז בהל' תרומות שם הי"ח, שאין מדליקין נר חנוכה בערב שבת בשמן של תרומה טמאה, לפי שאין שורפין קדשים בשבת). אבל חוץ ממה שדחה הרשב"א סברא זו, צריך־עיון עוד שזה אינו אלא לשיטת ה'ירושלמי' (שבת פ"ב ה"א) שאסור לשרוף קדשים אף מערב שבת וערב יום־טוב, וראה בגליון הש"ס שם, שלמדו כן ממה שנאמר "והנותר ממנו עד בוקר", ליתן בוקר שני לשריפתו. אבל לשיטת הבבלי (שם כג:) אין איסור לשרוף קדשים אלא ביום־טוב עצמו. וכן נראה מדברי רבינו, שלא הביא כלל הא דאין מדליקין בשמן שריפה ביום־טוב, לפי שאינו אלא ביום־טוב עצמו, ואם כן, הוא בכלל מה שכתב בפ"ג מהל' יום־טוב ה"ח, שאין שורפין קדשים ביום־טוב, ועוד ששם מפורש טעם הדבר, מפני שיום־טוב 'עשה' ו'לא תעשה', ואין 'עשה' של שריפת קדשים דוחה 'עשה' ו'לא תעשה', וזה לא שייך אלא ביום־טוב עצמו, ולא בערב יום־טוב וערב שבת]. 12) "בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת טהורה ואחת טמאה" (שבת, שם). 13) רשות לאכול. 14) שקודם לכן חייב האוכלה מיתה, ראה למעלה פ"א ה"ה. 15) הנאה של כילוי, דהיינו הדלקה שמכלה אותה בשעת הנאה, שהרי היא כאכילה, אבל הנאה אחרת מותרת, וראה ב'תוספות' שם ד"ה אין.

ג. אֵין מְחַפִּין[16] בְּטֶבֶל[17], וְאֵין זוֹרְעִין אֶת הַטֶּבֶל[18]. וַאֲפִלּוּ פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[19] - אָסוּר לִזְרֹעַ מֵהֶן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[20]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתִבּוּאָה וְקִטְנִיּוֹת[22] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; אֲבָל[23] הָעוֹקֵר שְׁתִילִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן פֵּרוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[24] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵינוֹ כְּזוֹרֵעַ טֶבֶל, שֶׁהֲרֵי לֹא אָסַף הַפֵּרוֹת[25]. וְכֵן[26] הָעוֹקֵר לֶפֶת וּצְנוֹנוֹת וּשְׁתָלָם בְּמָקוֹם אַחֵר[27], אִם נִתְכַּוֵּן לְהוֹסִיף בְּגוּפָן[28] - מֻתָּר. וְאִם שְׁתָלָן כְּדֵי שֶׁיִּקְשׁוּ וְיִקַּח הַזֶּרַע שֶׁלָּהֶן - אָסוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּזוֹרֵעַ חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים שֶׁל טֶבֶל.

16) תוספתא דמאי פ"א. וכן צריך להיות ב'ירושלמי' שם ה"ג (רדב"ז). 17) כלומר, אין מכסין את הזרעים בעפר, שהרי הוא כזורע (מועד קטן ב:). 18) מן התורה אינו חייב בתרומות ומעשרות אלא אם אוכלם, אבל אם מוכרם או זורעם פטור, שנאמר (דברים יד, כב־כג): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך - ואכלת". ודרשו חכמים (בבא־מציעא פא:) "ואכלת ולא מוכר", כיון שאינו לאכילה (ר"ש פאה פ"א מ"ו), אבל חכמים חייבו לעשר גם את המוכר (בבא־מציעא שם) וגם את הזורע. 19) כלומר, לא נתמרחו (ראה למעלה פ"ג הלכות ח־יג). 20) ומה שאמרו (פאה, שם): "ונוטל מן הגורן וזורע ופטור מן המעשרות עד שימרח, דברי רבי עקיבא" - אין זה אלא דברי רבי עקיבא,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל חלוקים עליו חביריו, כמפורש ב"ירושלמי" מעשרות (פ"ה תחילת ה"א, ועי' בפירוש המשנה וב'תוספות יום טוב' שם), ואין הלכה כרבי עקיבא נגד רבים (רדב"ז). 21) 'ירושלמי', שם. 22) שהרי זה כנגמרה מלאכתן (שם). [כלומר, כיון שצירפן בידו, ראה למעלה פ"ה הלכות ג־יג]. 23) מעשרות פ"ה מ"א. 24) כן הוא במשנה, שם. [ודוקא בתוך שדהו, אבל אם מכר השתילים לאחר, כשם שהחמירו לענין זורע, שאם צירפם הם כנגמרה מלאכתם (ראה למעלה), כן החמירו במקח לענין זה, שאם עקר השתילים עם הפירות, הרי הוא כמצרפם בידו, והמקח קובע למעשר. ולפיכך הסמיכו במשנה שם לדין הנ"ל: "לקח במחובר לקרקע - פטור", שרק בתלוש הוא קובע כנ"ל, אבל לא במחובר. וראה ברדב"ז ו'משנה ראשונה']. 25) [כלומר, לא אסף הפירות בידו ואין כאן צירוף, ורק במקח החמירו לחשבו כמצרף]. 26) שם, מ"ב. 27) בתוך שדהו (משנה, שם). 28) שלא נגמרה מלאכתן.

1 **ד. לִיטְרָא[29] מַעֲשֵׂר טָבוּל[30] שֶׁזְּרָעָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי**
2 **הִיא עֶשֶׂר לִיטְרִין[31] - חַיֶּבֶת בְּמַעֲשֵׂר[32], וְאוֹתָהּ**
3 **לִיטְרָא[33] מְעַשֵּׂר עָלֶיהָ[34] מִמָּקוֹם אַחֵר[35] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[36].**
4 **לִיטְרָא[37] בְּצָלִים שֶׁתִּקְּנָם[38] וּזְרָעָם - אֵינוֹ מְעַשֵּׂר לְפִי**
5 **חֶשְׁבּוֹן הַתּוֹסֶפֶת[39], אֶלָּא מְעַשֵּׂר לְפִי כֻּלּוֹ[40].**

29) ברייתא, נדרים נח, ב. 30) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 31) העיקר והגידולין ביחד. ולדעת הראב"ד מדובר כאן בדבר שאין זרעו כלה. 32) כלומר, כל התערובת, ואף הליטרא הראשונה. ואף־על־פי שהליטרא הראשונה אין עליה חיוב מעשר, שהרי היא עצמה מעשר - חייבוהו חכמים במעשר, לפי שבטלה בגידולין (רא"ש). 33) שזרעה כשהיא בטבלה. 34) כלומר, מפריש עליה מעשר מן המעשר היינו תרומת מעשר, שמן התורה אין הגידולין מבטלים את העיקר שלא נתקן, ואם כן לא נפקע החיוב שהיה עליה לפני שזרעה (שם). וראה להלן בבצלים שתוקנו. 35) מפירות שנה הקודמת, שאף הליטרא מפירות שנה הקודמת היא, ואין תורמין מפירות שנה זו על פירות שנה אחרת, ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הי"א (רש"י שם). 36) כלומר, מחשב שתרומת המעשר תהא עשירית מהליטרא. 37) שם נז, ב. מימרא בשם רבי יוחנן. 38) שהופרשו תרומות ומעשרות הימנה. 39) כלומר, והליטרא עצמה תהא פטורה. 40) למדו זאת (שם נט:) ממה שנאמר (דברים י, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", כלומר, אף זרעך שהוא מתוקן כבר, תחזור ותעשר, לפי שבטל לגידולים. במה דברים אמורים, בשזרע פירות מתקונים שהדרך לזרעם, אבל זרע פירות של טבל שאין הדרך לזרעם - אינו בכלל זה, ולפיכך אמרנו למעלה שליטרא מעשר טבול שזרעה - אינה בטלה מן התורה בגידולין.

6 **ה. זֵרְעוֹנִים[41] שֶׁהֵבִיאוּ שְׁלִישׁ[42] וּמֵרְחָן[43] וְעִשְׂרָן**
7 **וְאַחַר כָּךְ זְרָעָן[44] וְהוֹסִיפוּ[45], וְאֵין זַרְעָם כָּלֶה - הֲרֵי**
8 **זֶה סָפֵק אִם חַיָּבִין[46] בְּמַעֲשֵׂר מִדִּבְרֵיהֶם[47], הוֹאִיל**
9 **וְהוֹסִיפוּ, אוֹ אֵין חַיָּבִין, שֶׁהֲרֵי הַזֶּרַע שֶׁעֲדַיִן הוּא קַיָּם**
10 **וְלֹא אָבַד מְעֻשָּׂר הוּא. וְאֵין אֵלּוּ דּוֹמִים לְבְצָלִים[48],**
11 **שֶׁהַבְּצָלִים אֵין דַּרְכָּן לְהִזָּרֵעַ[49].**

41) בעיא שלא נפשטה, במנחות סט, ב. והמדובר בזרעונים הנאכלים, שאם אינם נאכלים הם פטורים ממעשרות (למעלה שם פ"ב ה"ג). 42) אבל לפני שהביאו שליש, אינם חייבים במעשר (למעלה פ"ב הלכות ג־ה). 43) רבינו גורס שם: "כגון דאמרחינהו ועשרינהו", ראה ב'כסף משנה' כאן, וב'רבינו גרשום' שם. 44) אבל זרען ואח"כ עישרן, אינו מעשר, שאין מעשר במחובר לקרקע. 45) השביחו. 46) אבל זרעם כלה, חייב לעשר הכל מן התורה (מנחות, שם). 47) הזרעונים שזרע, אבל התוספת ודאי חייבת (שם). 48) ואף־על־פי שאין דרכם להזרע כדלהלן, ומן התורה אין העיקר מתבטל בתוספת, אפשר שחכמים גזרו משום זורע דבר שדרכו להזרע. 49) בסוף ההלכה הקודמת "ליטרא בצלים שתיקנם" שעיקר בטל לגבי התוספת, ומתחייב שוב במעשרות.

12 **ו. הַזּוֹרֵעַ[50] אֶת הַטֶּבֶל, בֵּין דָּבָר שֶׁזַּרְעוֹ כָּלֶה[51] בֵּין**
13 **דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ כָּלֶה[52]: אִם אֶפְשָׁר לְלַקְּטוֹ[53] - קוֹנְסִין**
14 **אוֹתוֹ[54] וּמְלַקְּטוֹ; וְאִם צָמַח - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
15 **לַעֲקֹר. וְהַגִּדּוּלִין חֻלִּין[55]. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁאֵין זַרְעוֹ**
16 **כָּלֶה - אֲפִלּוּ גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין אֲסוּרִין, עַד שָׁלֹשׁ**
17 **גְּרָנוֹת[56]; וְהָרְבִיעִי - מֻתָּר[57]. וּמִפְּנֵי מָה הַגִּדּוּלִין**
18 **אֲסוּרִין?[58] מִפְּנֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּתְרוּמָה גְּדוֹלָה**
19 **שֶׁבָּהּ[59]. וְכֵן הַדִּין בְּזוֹרֵעַ מַעֲשֵׂר שֶׁלֹּא נִטְּלָה**
20 **תְּרוּמָתוֹ[60]. אֵין[61] מוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל אֶלָּא לְצֹרֶךְ**
21 **וּלְחָבֵר[62]. וְאָסוּר לִשְׁלֹחַ אֶת הַטֶּבֶל וַאֲפִלּוּ חָבֵר**
22 **לְחָבֵר, שֶׁמָּא יִסְמְכוּ זֶה עַל זֶה וְיֵאָכֵל הַטֶּבֶל[63].**

50) שם אמרו: "תיפשוט ליה (= לבעיא הנ"ל) מהא כו' ליטרא בצל שתיקנו כו' התם היינו זריעתו, הכא לאו היינו זריעתו". וכן צריך להיות בדברי רבינו "שהבצלים דרכם להזרע" ('חזון איש'). היינו שזרעונים שלא הביאו אלא שליש גידולם, אף־על־פי שאם זרעם הם מצמיחים (למעלה שם ה"ג) - בכל זאת אין דרכם להזרע, ואינם בכלל "עשר תעשר את כל תבואת זרעך" (ראה נדרים, שם). [אבל צ"ע שהרי חיובם במעשרות נלמד מהפסוק הנ"ל "את כל תבואת זרעך" - "דבר שהוא נזרע ומצמיח", ראה למעלה שם]. 51) 'ירושלמי' דמאי פ"א ה"ג. 52) כגון חיטים ושעורים. 53) כגון בצלים, וראה תרומות פ"ט מ"ו. 54) שעדיין לא נשרשו בקרקע. 55) שעבר על איסור זריעת טבל, כנ"ל ה"ג. 56) בדבר שזרעו כלה, כדלהלן (תרומות שם), כלומר מותרים באכילת עראי לפני גמר מלאכה. 57) היינו גידולי גידולי גידולי טבל. 58) שם, מ"ו. וראה למעלה פי"א מהל' תרומות הלכות כא־כב ב'חזון איש'. 59) כשאין זרעו כלה. 60) שגזרו איסור על גידוליה (למעלה שם), שלא ישהנה אצלו כדי שיזרענה, ונמצא בא לידי תקלה (שם). 61) שהוא טבול לתרומת מעשר, שגידוליו אסורים אף לפני שנגמרה מלאכתם למעשר. ואם רבו גידולים על העיקר, ראה למעלה ה"ד. 62) דמאי פ"ה

מ"ח. 63) כגון שנתערב טבל בחולין, וצריך להפריש ממקום אחר - קונה טבל ומעשרו ('ירושלמי' שם).

ז. הַמּוֹכֵר[64] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[65] וְנִזְכַּר שֶׁהֵם טֶבֶל, וְרָץ אַחֲרָיו לְתַקְּנוֹ וְלֹא מְצָאוֹ[66]: אִם יָדוּעַ שֶׁאֵין קַיָּמִין וְשֶׁכְּבָר אָבְדוּ אוֹ נֶאֱכְלוּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם; וְאִם סָפֵק שֶׁהֵם קַיָּמִין[67] אוֹ אֵין קַיָּמִין - צָרִיךְ לְהוֹצִיא[68] עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִפֵּרוֹת אֲחֵרוֹת[69].

64) משנה ו'ירושלמי' שם פ"ג ה"ג. 65) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' דמאי פ"ז ה"א. 66) בחזקת שהם מתוקנים. 67) ב'ירושלמי' שם: "הרי זה רץ אחריו ומתקנו. לא מצאו וכו'". וראה בתוספתא שם. 68) כלומר, ספק אם הם קיימין. 69) כלומר, מן הדין, ולא בתורת קנס, כדלהלן, שהרי מכר לו הפירות בחזקת מתוקנים, כנ"ל.

ח. הַמּוֹכֵר[70] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ[71], מוֹכֵר אוֹמֵר: עַל מְנָת שֶׁהֵן טֶבֶל מָכַרְתִּי, וְלוֹקֵחַ אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי מִמְּךָ אֶלָּא מְעֻשָּׂרִין[72] - כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לְתַקֵּן. קְנָס הוּא לוֹ[73] מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר טֶבֶל[74].

70) כלומר, להפריש עליהם תרומות ומעשרות ולתקנן. ומכיון שספק הוא ואפשר שאינם קיימים, ואם כן הפרשתו אינה הפרשה, והתרומות והמעשרות האלו בטבלם - צריך הוא לתקנם ממקום אחר (ראה למעלה פ"ה מהל' תרומות הט"ז). 71) תוספתא שם. 72) והודיעו לאחר מכן שטבל הן, ויש עדים על כך, שהרי בלאו־הכי אינו נאמן לומר שמכר טבלים, או שהלוקח זריז ומחמיר על עצמו אף־על־פי ששורת הדין שאין המוכר נאמן, ראה להלן פי"ב הי"ח, וב'תוספתא כפשוטה' שם. 73) כלומר, על־מנת שהן מעושרין. 74) אבל מעיקר הדין פטור הוא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה (רדב"ז).

ט. אֵין[75] פּוֹרְעִין חוֹב מִן הַטֶּבֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמוֹכְרוֹ[76].

75) ועבר על איסור, כנ"ל ה"ו. אבל אם הלוקח חבר, והמוכר טוען שמכר לו טבל לצורך, שלא עבר על איסור, כמבואר למעלה - אינו חייב לתקן (משנה־למלך). 76) נלמד מההלכה הבאה.

י. מִי[77] שֶׁלָּקְחוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת פֵּרוֹתָיו וְהֵם טְבָלִים: אִם מֶחֱצַת שֶׁהוּא חַיָּב לָהֶן - צָרִיךְ לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת[78]; וְאִם לָקְחוּ בְּאֹנֶס[79] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עֲלֵיהֶם.

77) שתמורת מה שהלוה לו, הוא מחזיר הטבל, והרי זו כמכירה שהיא אסורה, כנ"ל. 78) תוספתא שם, ובמקבילות. 79) שהרי זה כפורע חוב בטבל.

יא. הַלּוֹקֵחַ[80] טֶבֶל[81] מִשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[82]. הַמְקַבֵּל[83] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ מִן הַנָּכְרִי[84] - חוֹלֵק וְנוֹתֵן לְבַעַל הַשָּׂדֶה בְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע שֶׁטֶבֶל נָטַל[85]. אֲבָל הַחוֹכֵר[86] שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל: אִם נָתַן לוֹ[87] מְזַרֵּע אוֹתָהּ שָׂדֶה[88] - תּוֹרֵם[89] וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ מִזּוֹ שֶׁקָּצַץ לִתֵּן לוֹ[90], וּבַעַל הַשָּׂדֶה מְעַשֵּׂר לְעַצְמוֹ; וְאִם נָתַן לוֹ מְזֻרַּע שָׂדֶה אַחֶרֶת אוֹ מִמִּין אַחֵר - מוֹצִיא הַמַּעֲשֵׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ[91].

80) ולא מחמת שהוא חייב להם. 81) דמאי פ"ה מ"ח. 82) שהודיעוהו שטבל הוא. 83) ואין חוששים שמא פירות אלו של שנה זו, ופירות אלו משנה אחרת, ואין מעשרים מאלו על אלו, כמפורש למעלה בפ"ה מהל' תרומות הי"א (רדב"ז). 84) שם פ"ו מ"א. והוא המקבל שדה באריסות על־מנת לקחת חלק מסוים מן הפירות, ראה להלן הי"ג. 85) ואינו צריך לעשר, שהרי חלקו של בעל השדה לא היה שלו, ואין זה כמוכר טבל. ויש אומרים שאינו פטור אלא ממעשרות, אבל תרומה גדולה חייב להפריש, כמו חוכר דלהלן (חדושי מהרי"ח במשנה, שם). 86) אם ישראל הוא - יעשר. ואם גוי הוא - כדי שידעו הקונים ממנו (רדב"ז). 87) מקבל השדה על־מנת לשלם לבעליה מדה ידועה של פירות (להלן הי"ג). 88) החוכר לבעל השדה. 89) ומאותו המין (משנה, שם). 90) שאי־אפשר לגורן שתיעקר בלי תרומה גדולה ('ירושלמי'). 91) ופטור ממעשר, שבחלקו של בעל השדה לא זכה, ושלו הוא נותן לו.

יב. הַחוֹכֵר[92] שָׂדֶה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ נוֹתֵן לוֹ. קְנָס[93] קְנָסוּהוּ בָּזֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְכֹּר מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[94], וְנִמְצֵאת הַשָּׂדֶה בּוּרָה לְפָנָיו[95], עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ וְיִמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן[96] הַמְקַבֵּל שָׂדֶה אֲבוֹתָיו[97] מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - קְנָסוּהוּ שֶׁיְּעַשֵּׂר וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן חֶלְקוֹ[98] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְעֻשָּׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפֹּץ וִיקַבְּלָהּ מִמֶּנּוּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא שָׂדֶה אֲבוֹתָיו[99], עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר לְפָנָיו בּוּרָה[100], כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנָּה לְיִשְׂרָאֵל[101].

92) שכיון שקצץ מזרע אותה שדה ומאותו המין, אם נותן אחרים תחתיהם הרי הוא כמוכר טבל ('תוספות אנשי שם'), וזהו כרבי יהודה במשנה שם, המפרש דברי תנא־קמא. 93) שם, מ"ב. 94) 'ירושלמי', שם. 95) ובמקבל באריסות מן הגוי לא קנסו, משום שהגוי רוצה יותר בחכירות מבאריסות. 96) לפני הגוי. 97) משנה שם, בשם רבי יהודה. ופסק כמותו שאין חולק עליו, ובגמרא שקלא־וטריא בדבריו בבבא־מציעא קא. (פירוש המשנה, שם). 98) של הגוי. 99) אם לא נזקיקו לעשר חלק הגוי. 100) כן גורס רבינו שם, וכן ב'תוספות' שם בשם ר"ח. 101) ובמקבל שדה שאינה שדה אבותיו, לא קנסו, שאם יקנסוהו ימנע מלקבל, ואף הגוי לא ימכרנה, אלא תהא אדמת א"י בור או יזרענה בעצמו. ולא קנסו אלא בחוכר, שהמחכיר שדה אינו רוצה לזרעה בעצמו מחמת הספק שמא יפסיד שלא יעלה יבולו יפה, ולכן הוא מחכיר, שיהא בטוח בדבר הקצוב שקצץ עם החוכר, בין תעשה הקרקע הרבה בין מעט, ולכן קנסו את הישראל החוכר, כדי שתהא האדמה בורה בידי העכו"ם וימכרנה, שהרי לא יזרע בעצמו, כנ"ל, וכן קנסו במקבל שדה אבותיו, שבידוע שימנע מלקבלה אם יהא חייב לעשר, ויוסיף בדמיה מחמת שהיא חביבה עליו ויקנה (רדב"ז).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. אֵי זֶהוּ חוֹכֵר וְאֵי זֶהוּ מְקַבֵּל? חוֹכֵר - שֶׁחוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּדָבָר קָצוּב מִן הַזֶּרַע, בְּכָךְ וְכָךְ סְאָה, בֵּין עָשְׂתָה הַרְבֵּה בֵּין עָשְׂתָה מְעַט. מְקַבֵּל - הוּא שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָהּ בְּחֵלֶק מִמַּה שֶּׁתַּעֲשֶׂה, חֶצְיוֹ אוֹ שְׁלִישוֹ אוֹ מַה שֶּׁיִּתְּנוּ בֵּינֵיהֶן. שׂוֹכֵר - הוּא שֶׁשּׂוֹכֵר הַקַּרְקַע בְּמָעוֹת[102].

102) ושוכר ודאי הרי הוא פורע חובתו, ומעשר ונותן לו אפילו בשוכר מישראל, וראה בבבא־מציעא פ"ט מ"ו, וב'תוספתא כפשוטה' שם פ"ו.

יד. שְׁנַיִם[103] שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בַּאֲרִיסוּת[104] אוֹ יָרְשׁוּ[105] אוֹ נִשְׁתַּתְּפוּ - יָכוֹל הָאֶחָד לוֹמַר לַחֲבֵרוֹ: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[107], אַתָּה יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[108]; אֲבָל לֹא יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים, אַתָּה יַיִן וַאֲנִי שֶׁמֶן, מִפְּנֵי שֶׁמּוֹכְרִין אֶת הַטֶּבֶל[109].

103) דמאי פ"ו מ"ח. 104) למחצה לשליש ולרביע, כפי התנאים שביניהם. 105) כלומר, שני אחים שירשו את אביהם. 106) הקרוב למקום שאתה דר בו. 107) הקרוב למקום שאני דר בו, ולא אצטרך לשאת פירות ממקום רחוק. 108) שאיסור מכירת טבל אינו אלא מדרבנן, ואין לו עיקר בתורה, ולכן אומרים בו "יש ברירה" ואינם כמוכרים זה לזה טבל, וראה בפ"א מהל' תרומות ה"כ, וברדב"ז שם. 109) שבשני מינין לא אמרו הוברר הדבר למפרע, שהרי לכל אחד חלק בכל מין ומין.

טו. כֹּהֵן[110] אוֹ לֵוִי שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת[111] מִיִּשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן - מוֹצִיאִין[112] אֶת הַתְּרוּמָה וְהַמַּעְשְׂרוֹת מִידֵיהֶן[113] וְנוֹתְנִין אוֹתָם לְכֹהֲנִים וְלִלְוִיִּם אֲחֵרִים[114]. קְנָס[115] הוּא לָהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְפְּצוּ לַגְּרָנוֹת וְלַגִּתּוֹת[116] וְיִקְנוּ טְבָלִים, כְּדֵי לְהַפְקִיעַ מַתְּנוֹת אֲחֵיהֶם הַכֹּהֲנִים[117]. וְאִם[118] קָנוּ קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן - אֵין מוֹצִיאִים מִיָּדָם[119].

110) פאה פ"א מ"ו. 111) שאינם מעושרים. 112) בית־דין, אם אינם נותנים מרצונם. 113) שהרי גם הם חייבים להפריש תרומות ומעשרות (למעלה פ"א ה"ג). 114) כלומר, נותנים אותם לישראל, והוא נותנם לכל מי שירצה, וכן מפורש בתוספתא שם. 115) מימרא של רבי יוחנן ב"ירושלמי' פאה שם ה"ה. 116) מקום שדורכים שם הענבים. 117) וכן הלויים. 118) שם. 119) וכאן לא חששו שמא יקפצו לגרנות, כיון שטורח להם לגמור מלאכת הפירות.

טז. כֹּהֵן[120] אוֹ לֵוִי שֶׁמָּכְרוּ פֵּרוֹת תְּלוּשִׁין לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מָכְרוּ בִּמְחֻבָּר - הֲרֵי הַתְּרוּמָה[121] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[122] שֶׁלָּהֶם[123]. וְאִם מָכְרוּ אַחַר גְּמַר מְלָאכָה - הֲרֵי הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁל לוֹקֵחַ[124], וּמַפְרִישׁ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן[125] אוֹ לֵוִי[126] שֶׁיִּרְצֶה[127].

120) תוספתא שם. 121) השייכת לכהן. 122) השייכת ללוי. 123) של הכהן או של הלוי. שכיון שגוף השדה שייך לכהן או ללוי, הרי הם משיירים לעצמם את התרומה והמעשרות, ואף־על־פי שלא התנו, כמו שהתנו דמי, וראה בדמאי פ"ו מ"ד, וב'משנה ראשונה' שם. ודוקא כשמכרו לישראל, אבל מכרו לכהן שמפריש ונוטל לעצמו, היה להם להתנות במפורש, ומשלא התנו - הרי הם שלו. ואף־על־פי שמכרו טבל, והיה לחכמים לקנסם, לא קנסום אלא כשלא ידע הלוקח שטבל הם, כמו למעלה ה"ח, אבל כשידע ולא נמנע מלקנות, לא קנסו המוכר. 124) שכיון שנגמרה מלאכתם היה להם למוכרים להתנות, ומכיון שלא התנו - אין המעשרות שלהם. 125) התרומה. 126) המעשר. 127) אף לכהן או ללוי שמכרו לו, שלא קנסו אותם על שעברו על איסור מכירת טבל, כנ"ל בהערה קכב.

יז. כֹּהֵן[128] וְלֵוִי שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה מִיִּשְׂרָאֵל[129] - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בַּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעְשְׂרוֹת; וְהַיִּשְׂרָאֵל נוֹטֵל חֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לְכָל כֹּהֵן אוֹ לֵוִי שֶׁיִּרְצֶה[130]. אֲבָל[131] יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן אוֹ מִלֵּוִי - הַתְּרוּמָה[132] אוֹ הַמַּעֲשֵׂר[133] לְבַעַל הַשָּׂדֶה[134], וּשְׁאָר הַמַּתָּנוֹת - חוֹלְקִין[135].

128) דמאי פ"ו מ"ג. 129) למחצה לשליש ולרביע, כנ"ל הי"ג. 130) כלומר, נותנין לישראל את התרומה ומעשרות השייכים לחלקו, כחכמים ודלא כרבי אליעזר (שם) שאמר: "המעשרות שלהן" (= של הכהן ושל הלוי). 131) שם, מ"ד. 132) אם קיבל מכהן. 133) אם קיבל מלוי. 134) שכיון שהשדה שלו, הרי זה כאילו התנה שהתרומה או המעשר יהיו שלו ('ירושלמי'). 135) כלומר, מעשר שני או עני, וכן הוא בתוספתא שם פ"ז. ומפשטות לשון משנתנו וה'ירושלמי' במעשר שני פ"ה ה"ה, משמע שאף שאר המתנות לכהן, או ללוי, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם. וכל זה אינו אלא כשקיבל השדה באריסות: למחצה ולשליש ולרביע, שחייב לתת לו מפרי השדה הזה, אבל אם קיבל בשכר או בחכירות, שיכול לתת לו מעות או פירות משדה אחר, אין אנו אומרים שהוא כאילו התנה שהתרומה והמעשרות יהיו שלו.

יח. הַמְקַבֵּל[136] זֵיתִים לְהוֹצִיא מֵהֶן שֶׁמֶן[137], בֵּין יִשְׂרָאֵל מִכֹּהֵן אוֹ לֵוִי[138] בֵּין כֹּהֵן אוֹ לֵוִי מִיִּשְׂרָאֵל - כְּשֵׁם שֶׁחוֹלְקִין בְּחֵלִין, כָּךְ חוֹלְקִין בִּתְרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהַשֶּׁמֶן חָשׁוּב הוּא[139].

136) שם מ"ה, כחכמים ולא כרבי יהודה. 137) כלומר, זיתים תלושים על־מנת לכתשן. אבל במחוברין לקרקע שקיבל עליו לגמור מלאכתן לאכילה ולא להוציא שמנם, הדין הוא כבהלכה הקודמת. 138) כן נראה במשנה שם, מדברי רבי יהודה, שאמר: "ישראל שקבל מכהן ומלוי וכו'", הרי שלתנא־קמא מדובר גם באופן זה, וראה שם בפירוש המשנה. 139) טעם זה כתב רבינו מדעתו. שכיון שחשוב הוא היה לכהן או ללוי להתנות במפורש, ואין אומרים כמי שהתנו דמי. ופשוט הוא כי הוא־הדין לענבים לעשות מהם יין, וכל דבר שהיוצא ממנו חשוב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יט. כֹּהֵן[140] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְיִשְׂרָאֵל[141] וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשֵׂר[142] שֶׁלָּהּ שֶׁלִּי לְעוֹלָם[143] - הֲרֵי הֵן שֶׁלּוֹ[144]. כֵּיוָן שֶׁאָמַר עַל מְנָת - נַעֲשָׂה כְּמִי שֶׁשִּׁיֵּר מְקוֹם הַמַּעֲשֵׂר[145]. וְאִם מֵת הַכֹּהֵן - הֲרֵי בְּנוֹ כְּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים. וְאִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת לִי וְלִבְנִי, מֵת הוּא - יִטְּלֵם בְּנוֹ[146]. עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁלִּי כָּל זְמַן שֶׁהִיא לְפָנֶיךָ, מְכָרָהּ לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וּלְקָחָהּ - אֵין לַכֹּהֵן אוֹתָם הַמַּעֲשְׂרוֹת[147].

140) ברייתא בבא־בתרא סג, א. ו'ירושלמי' דמאי פ"ו ה"ב. 141) הוא־הדין ישראל לישראל, אלא שמצוי הדבר בכהן, כיון שהמעשר שלו (רשב"ם שם). 142) ראה למעלה פ"א ה"ד וב'כסף משנה' שם, שמעשר בין לכהן בין ללוי. 143) בברייתא שם ליתא, וצ"ע למה הוסיף זאת רבינו, והרי צריך המוכר לפרש שאין הכוונה לעולם, כדלהלן, וא"כ מן הסתם הכוונה לעולם. 144) ואפילו אם מכר השדה לאחר - לא פקעה זכותו, אבל אם מת - אין בניו יורשים זכות זו, שאין לנו לחדש מדבריו אלא ההכרח בלבד, ודי אם נאמר שהתכוון לשמור לעצמו זכות זו, ותו לא. 145) כלומר, אף־על־פי שגוף השדה ללוקח - שייר המוכר לעצמו בשדה מקום המעשר. שאלמלא שייר בגוף השדה, הרי זה כמשייר דבר שלא בא לעולם (גמרא, שם). ואף־על־פי־כן יכול הלוקח לתקן פירותיו במעשר זה, שהרי הוא כמשאיל לו פירותיו לתקן תבואותיו, על־מנת שיחזירם לו. 146) ואם מכר השדה - לא פקעה זכות הבן, כנ"ל. 147) שהרי כשהגיעה השדה ללוקח השני, פקעה זכותו של הכהן, וכשמכרה שוב למוכר, מכר לו כל זכות שבאה לידו.

כ. יִשְׂרָאֵל[148] שֶׁקִּבֵּל שָׂדֶה מִכֹּהֵן וְלֵוִי[149] וְאָמַר לוֹ[150]: עַל מְנָת שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת[151] שֶׁלִּי אַרְבַּע אוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים - מֵתָּר[152]; עַל מְנָת שֶׁהֵן שֶׁלִּי לְעוֹלָם - אָסוּר, שֶׁאֵין כֹּהֵן[153] עוֹשֶׂה כֹּהֵן[154]. וְכֵן[155] בֵּן לֵוִי[156] שֶׁהָיָה עָלָיו חוֹב לְיִשְׂרָאֵל[157] - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל זֶה גּוֹבֶה מֵאַחֵרִים[158] וּמַפְרִישׁ[159] עַד שֶׁיִּפָּרַע כְּנֶגֶד חוֹבוֹ; שֶׁאֵין לֵוִי זֶה עוֹשֶׂה בַּעַל חוֹב שֶׁלּוֹ כְּלֵוִי אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה מַעֲשֵׂר מֵאַחֵרִים[160].

148) תוספתא שם, לפי נוסחא אחת. 149) כלומר, או מלוי, שעל־פי הדין התרומה או המעשר לבעל השדה, כנ"ל הי"ז. ובתוספתא שם לא כתוב "לוי", והוסיף רבינו, משום שלשון "מעשרות" לא שייך על כהן. 150) הישראל לכהן או ללוי. 151) וכן התרומה אם קיבל מכהן. 152) כלומר, מפריש הישראל תרומה ומעשר, ונותנן לכהן או ללוי שירצה. 153) וכן אין לוי עושה ישראל לוי. 154) בכת"י שלפני המהרי"ק, היה כתוב: "שאין כהן עושה ישראל כהן", וכן העתיק הראב"ד. והפירוש: שע"י שממנה אותו במקומו לקבל התרומה או המעשר, נדמה כאילו עשאו כהן או לוי. ודוקא בישראל שקיבל שדה מכהן ולוי, שכיון שהתרומה והמעשר לבעל השדה, ע"י תנאי זה שהתנה הישראל נראה כעושהו כהן, אבל בישראל שמכר שדה לכהן והתנה שיהיו המעשרות שלו לעולם, אין איסור בדבר, שהרי הוא כמו ששייר מקום המעשר, כבהלכה הקודמת, ואין נראה כאילו עשה הכהן את הישראל, כהן (כסף־משנה). והראב"ד חולק, וגורס בתוספתא: ישראל שמכר שדה לכהן, וכן הוא ב'ירושלמי', וראה ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה' שם. 155) תוספתא, שם. 156) אבל בכהן לא שייך דין זה, שתרומה אסורה באכילה לזרים. 157) כלומר, שהיה חייב מעות לישראל. 158) מעשר ראשון ברשות הלוי, על־מנת לתתו לו. 159) את המעשר לעצמו, שמעשר ראשון חולין הוא, כנ"ל פ"א ה"ב. 160) והחידוש בהלכה זו, שאף־על־פי שבשעה שהישראל נוטל מעשרות מאחרים, על־מנת לתתו ללוי זה הוא נוטל, נראה כעושה את הישראל לוי.

כא. יִשְׂרָאֵל[161] שֶׁיָּרַשׁ[162] טֶבֶל מִמָּרָח[163] מֵאֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן[164], וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ יָרְשׁוֹ מֵאֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל[165] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ[166] מַעְשְׂרוֹתָיו[167] וְהֵן שֶׁלּוֹ[168]; שֶׁהַמַּתָּנוֹת הָרְאוּיוֹת לְתָרֵם - כְּמוֹ שֶׁהוּרְמוּ הֵן, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ[169].

161) מימרא של רבה בר אבוה, בבכורות יא, א. 162) הוא־הדין אם קיבל טבל במתנה, אלא כיון שאסור לשלוח טבל (למעלה ה"ו), נקט לשון "ירושה". 163) שנגמרה מלאכתו. בגמרא שם: "שהיו לו טבלים ממורחים בתוך ביתו". ומפשטות לשון רבינו נראה, שאף שמדובר גם כשעוד לא ראו פני הבית, בכל זאת אומרים "מתנות שלא הורמו, כמי שהורמו". 164) כלומר, שהיה אביו ישראל, ואמו בת כהן, ומתו אביו ואמו, שאם לא כן, הרי אביו יורש את אמו, ואחר־כך מת אבי אמו, ונמצא הוא יורשו. 165) כלומר, אפילו ירש הכהן הנ"ל מאבי אמו ישראל, שהיה חייב להפריש מעשר ולתת ללוי – אף־על־פי־כן אין הישראל הזה חייב לתת ללוי, כיון שירשו מאבי אמו כהן, וראה ברש"ש שם. 166) מן הטבל. 167) וכן תרומה גדולה. 168) כלומר, התרומה יכול למכור לכהנים - והדמים שלו, ומעשר ראשון יכול לאכול בעצמו. 169) וכיון שנפל הטבל לידי אבי אמו כהן, נעשה כאילו הפריש הכהן ממנו תרומה ומעשרות והרי הם שלו, שהרי כהן אינו חייב לתת ללוי כלום (למעלה פ"א ה"ג), וכיון שירשו ישראל זה, הרי הם שלו (רש"י שם). וראה בקידושין נח, ב. ובפ"ה מהל' אישות ה"ו.

כב. הַנּוֹתֵן[170] שָׂדֵהוּ[171] בְּקַבָּלָה[172] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[173], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת מַעֲשְׂרוֹת[174] - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[175]. נְתָנָהּ לְעַם הָאָרֶץ[176]: עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת[177] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[178]; וּמִשֶּׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת - צָרִיךְ לְעַשֵּׂר עַל יָדָם[179]. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה? עוֹמֵד עַל הַגֹּרֶן[180] וְנוֹטֵל[181], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְמַה שֶּׁאָכְלוּ[182], שֶׁאֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לָהֶן[183].

170) תוספתא דמאי פ"ז, ו'ירושלמי' שם פ"ו ה"א, לפי גירסת הגר"א שם. 171) כשהיא זרועה. 172) כלומר, למחצה, לשליש ולרביע. [וכגון שאמר לו: מחצה או שליש

או רביע ממה שאתה קוצר יהא שלך, שבאופן זה אין לגוי קנין בפירות אלא לאחר קצירה, אבל אם אמר לו: מחצה או שליש או רביע שלך יהא, שיש לו מיד קנין בפירות - כיון שבאו לעונת המעשרות ביד הגוי, והוא מירחם אחר כך, פטורים הם מן המעשרות (למעלה פ"א מהל' תרומות הי"ג). וראה בפ"ו מהל' מתנות עניים הט"ו]. 173) כלומר, לחשוד שלא לעשר תבואתו (ראב"ד. וראה במהרי"ק). ואינו בכלל עמי הארץ, שעליהם אמרו שרובם מעשרים הם. 174) ראה למעלה פ"ב ה"ה. 175) קנסוהו, כדי שיתן שדהו לישראל המתקן פירותיו כראוי, ולפי זה הוא־הדין במשכיר שדהו ובמחכירה, וכן אם נתן שדה שאינה זרועה כלל וזרעה הגוי האריס ('חזון איש', ונקט שדה זרועה משום ריבותא דסיפא. ומסתימת לשון רבינו נראה, שקנסוהו בין במקום שישראל מצויים ובין במקום שאין ישראל מצויין, כרבי יוחנן ולא כרבי יהושע בן לוי, ב'ירושלמי' שם. 176) שהוא בכלל רוב המעשרים. 177) כלומר, אם נתן לעם־הארץ עד שלא באו וכו'. וכל־שכן כשנתן לו שדה שאינה זרועה כלל, וראה למעלה. 178) כיון שרוב עמי הארץ מעשרין הם (שבת כג.), לא קנסוהו אלא אם מסר לו אחר שבאו לעונת המעשרות. 179) אף־על־פי שהפירות מחוברין לקרקע, כיון שאם יתלשו יתחייבו במעשר, ואפשר שעם־הארץ זה הוא מן המיעוט שאינן מעשרין, לא היה לו לתת לו שדהו. 180) לאחר גמר מלאכה, קודם שלקחו כל אחד חלקו. 181) מעשר, אבל תרומה גדולה אינו נוטל, שחזקה על עמי־הארצות שמפרישים תרומה גדולה (להלן פ"ט ה"א). 182) כלומר, אינו חושש לעשר קודם גמר מלאכה, שלא יאכלו אכילת קבע באיסור. 183) בתוספתא שם: "שאין אחריות לרמאין", כלומר, שהרי אסור להם לאכול לפני חלוקה מחמת איסור גזל ('תוספתא כפשוטה'). [וראה במס' מעשר שני פ"ה מ"א, ולהלן פ"ט מהל' מעשר שני ה"ז, ובדמאי פ"ג מ"ה].

יום רביעי ג' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר אם אומרים בשל תורה הוברר הדבר למפרע. הקובע מעשרותיו בפי החבית או בשוליה. המניח פירות להיות מפריש עליהן מעשרות. המלוה מעות לכהן או ללוי להיות מפריש עליהם מחלקו. ישראל שאמר ללוי כור מעשר יש לך בידי אם קנה בלי משיכה. מי שהיו לפניו שתי כלכלות של טבל שנטל תרומתן.

1 **א. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ מֵאָה לֹג שֶׁל יַיִן[2] טָבוּל מִן הַתּוֹרָה[3],**
2 **וְאָמַר: שְׁנֵי לֻגִּין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ מֵהֶן הֲרֵי הֵן**
3 **תְּרוּמָה[4], וַעֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְתִשְׁעָה מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5]**
4 **- לֹא יַתְחִיל וְיִשְׁתֶּה עַד שֶׁיַּגִּיחַ בַּסּוֹף שִׁעוּר תְּרוּמָה**
5 **וּמַעַשְׂרוֹת, אֶלָּא יַפְרִישׁ וְאַחַר כָּךְ יִשְׁתֶּה. וְאֵין**
6 **אוֹמְרִין: זֶה שֶׁהִגִּיחַ בַּסּוֹף כְּאִלּוּ נִבְרַר תְּחִלָּה[6], מִפְּנֵי**
7 **שֶׁחִיּוּב תְּרוּמָה וּמַעַשְׂרוֹת מִן הַתּוֹרָה[7], וְאֵין אוֹמְרִין**
8 **בְּשֶׁל תּוֹרָה: נַחְשֹׁב כְּאִלּוּ נִבְרַר[8], עַד שֶׁיִּבְרֹר[9].**

2) ברייתא בגיטין כה. ושם: "הלוקח יין מבין הכותים וכו'", ולא כתב זאת רבינו, לפי שברייתא זו נשנתה לפני שגזרו חכמים על הכותים לעשותם כגויים, אבל לאחר שגזרו עליהם הרי יינם אסור. 3) כלומר, בזמן שהיו תרומות ומעשרות נוהגות מן התורה. 4) כלומר, אחד מחמישים, שהיא עין בינונית. 5) עשרה ותשעה לאו דווקא, שהרי לאחר שהופרשה התרומה, לא נשארו אלא תשעים ושמונה. 6) כלומר, ונאמר הוברר הדבר למפרע שמה שנשתייר בסוף, כאילו הופרש מתחילה. 7) מיתור לשון רבינו נראה, שכוונתו שאף על פי שאין תרומות ומעשרות נוהגות בזמן הזה אלא מדבריהם - כיון שיש להם עיקר מן התורה, אין אומרים בהם ברירה. 8) כלומר, הוברר הדבר למפרע. 9) כלומר, משיברור חלה הפרשתו, אבל לא למפרע.

9 **ב. הַקּוֹבֵעַ מַעְשְׂרוֹתָיו בְּפִי הֶחָבִית[10] - לֹא יִשְׁתֶּה**
10 **מִשּׁוּלֶיהָ[11], בְּשׁוּלֶיהָ - לֹא יִשְׁתֶּה מִפִּיהָ, מִפְּנֵי**
11 **שֶׁהַמִּשְׁקִין מְעָרְבִין[12]. אֲבָל הַקּוֹבֵעַ[13] בְּפִי הַמְּגוּרָה[14] -**
12 **אוֹכֵל מִשּׁוּלֶיהָ, קָבַע בְּשׁוּלֶיהָ - אוֹכֵל מִפִּיהָ[15].**

10) של יין, שקבע שביין שלמעלה, יהיו התרומות והמעשרות. 11) כלומר, אפילו מתחתית החבית. 12) ונמצא שבכל טיפת יין מעורבין תרומות ומעשרות. 13) תרומות ומעשרות. 14) אוצר של תבואה. 15) שהרי תבואה דבר יבש היא ואינה מתערבת.

13 **ג. וְיֵשׁ לְאָדָם לִקְבֹּעַ[16] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּפוֹדֵהוּ[17] וְעוֹשֵׂהוּ**
14 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן עַל אוֹתָן הַפֵּרוֹת[18] אוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[19]**
15 **לְמָקוֹם אַחֵר[20].**

16) להפריש. 17) מחללו על כסף. 18) המדובר כשהקדים מעשר שני למעשר ראשון. אבל תרומה גדולה כבר הופרשה ממנו. 19) הוא הדין שיכול לעשותו תרומה גדולה אם עוד לא הפרישה, שהרי כתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות תרומות הלכה יג: "המפריש תרומה וכו' ממעשר שני וכו' שלא נפדו וכו' אין תרומתן תרומה", הרי שאם הפריש ממעשר שני שנפדה - תרומתו תרומה. 20) אבל על אותם הפירות, אינו יכול להפריש, "שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר קודם המעשר לכתחילה".

16 **ד. הַמַּנִּיחַ פֵּרוֹת לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[21] מַעַשְׂרוֹת[22]**
17 **- מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין וְאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה,**
18 **עַד שֶׁיֵּעָשׂוּ כָּל אוֹתָן הַפֵּרוֹת שֶׁהִנִּיחַ מַעֲשֵׂר וְנוֹתֵן**
19 **לַלֵּוִי. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ לְכָל**
20 **שֶׁהִפְרִישׁ[23], וְאֵינוֹ מְעַשֵּׂר וַדַּאי[24].**

21) כלומר, שאותן פירות יהיו מעשרות על פירות שלפניו. 22) במשנה שם: "תרומה ומעשרות", ורבינו השמיט כאן תרומה, לפי שכאן מדובר בהפרשה לכתחילה, ואילו תרומה אינה ניטלת לכתחילה אלא מן המוקף. אבל לעשר אפשר אף שלא מן המוקף. 23) כלומר, למפרע, מעת שהתחיל להפריש, ואף שבמשנה אמר ר' אלעזר: "הרי זה חושש מעת לעת", הרי אמרו בגמרא "חלוקין עליו חביריו על ר' אלעזר וכו'" ופסק רבינו כרבים. 24) כלומר, אינו חוזר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומעשר פעם שנייה אלא מספק, ולא מוודאי, שאפשר שהיו הפירות קיימים בשעה שהפריש עליהן.

ה. הַמַּלְוֶה מְעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמְּעוֹת[25] מֵחֶלְקוֹ[26] - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִין, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[27] שֶׁמָּא מֵתוּ הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי[28] אוֹ הֶעָשִׁיר הֶעָנִי[29].

25) כלומר, המלווה הזה כשיפריש תרומותיו ימכור התרומה ויעכב הדמים לעצמו בפירעון חוב זה שיש לו על הכהן, וכן יעכב לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני בפירעון חוב שיש לו על הלוי והעני. 26) צריך להיות "מחלקן". 27) כלומר, שאם מתו אינו יכול להפריש עד שיטול רשות מן היורשין. 28) שם כח: "רבא אמר שמא מת לא חיישינן". 29) שם ל: "עשירות לא שכיחא".

ו. כֵּיצַד מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן[30]? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה אוֹ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[31] מִפֵּרוֹתָיו, וּמְזַכֶּה בָּהֶן עַל יְדֵי אַחֵר לְאוֹתוֹ כֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם[32]. וְאִם הָיוּ רְגִילִין לִטֹּל מִמֶּנּוּ וְהוּא רָגִיל שֶׁלֹּא יִתֵּן אֶלָּא לָהֶן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְזַכּוֹת עַל יְדֵי אַחֵר[33]. וְאַחַר שֶׁמַּפְרִישׁ מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוֶה זֶה שֶׁהִפְרִישׁ וּמְנַכֶּה מִן הַמְּלָוֶה[34], עַד שֶׁיִּפְרַע כָּל חוֹבוֹ. וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה[35], וְאוֹכֵל הַמַּעַשְׂרוֹת[36].

30) כלומר, איך יוצא ידי חובת נתינה? 31) בכתב־יד אברבנאל: "מעשר עני". 32) ואותו אחר מחזירם לו. 33) שכיוון שאינו נותן אלא להם, כבר הסיחו כל הכהנים דעתם מן המתנות הללו, וכאילו באו לידיהם. ומעשר שני הנזכר כאן, הוא מעשר עני המתחלק בבית, שיש בו טובת הנאה לבעלים. 34) שאם אינו מנכה מן המלוה הרי הוא גוזלם, וגם נוטל מהם ריבית. 35) שתרומה אסורה לזרים. 36) שמותרים לזרים.

ז. כְּשֶׁהוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה שָׁוִים הַפֵּרוֹת שֶׁהִפְרִישׁ[37] - יֵשׁ לוֹ לְחַשֵּׁב כַּשַּׁעַר הַזּוֹל[38], וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם רִבִּית. וְאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת חוֹב זֶה[39]. וְאִם בָּא בַּעַל הַבַּיִת לַחֲזֹר - אֵינוֹ חוֹזֵר[40]; אֲבָל אִם רָצוּ אֵלּוּ שֶׁלָּקְחוּ הַמָּעוֹת לַחֲזֹר - חוֹזְרִין[41]. נִתְיָאֲשׁוּ מֵהֶן הַבְּעָלִים[42] - אֵין מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן[43]; שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין עַל הָאָבוּד[44]. מֵת הַכֹּהֵן אוֹ הַלֵּוִי אוֹ הֶעָנִי שֶׁהִלְוָם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן כַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[45]. וְהוּא שֶׁיַּנִּיחַ לָהֶן קַרְקַע אֲפִלּוּ מְלֹא מַחַט[46]; אֲבָל אִם הִנִּיחַ כְּסָפִים - אֵין רְשׁוּת הַיּוֹרֵשׁ מוֹעֶלֶת[47]. וְאִם הִלְוָם בְּבֵית דִּין עַל מְנָת שֶׁיַּפְרִישׁ עַל מָעוֹת אֵלּוּ מֵחֶלְקָם - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל רְשׁוּת מִן הַיּוֹרְשִׁין[48]. הֶעָשִׁיר הֶעָנִי - אֵין מַפְרִישִׁין עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהִלְוָהוּ בְּבֵית דִּין, וְזָכָה הַלָּה בְּמַה שֶׁבְּיָדוֹ[49].

37) כדי לנכות מן המלווה. 38) אף על פי שבכל הלוואה פסק רבינו בפרק ט מהלכות מלוה ולוה הלכה א "אין פוסקין על הפירות (אין מלווים מעות כדי לקבל פירות תמורתם), עד שיצא השער (שייקבע מחיר קבוע בשוק) וכו'", הרי שצריכים שני תנאים: א) שיפסוק בפירוש עם הלווה על שער הזול. וב) שייצא השער - בנידון שלנו כיוון שהלוה שלא על מנת להיפרע, הרי זה דומה למכר, ולכן התירו אף על פי שלא פסק בפירוש, ואף על פי שלא יצא השער. ואף על פי שבשעת ההלוואה היו ארבעה סאים בסלע ועתה בשעת ההפרשה נמכרים עשרה סאין בסלע, אינו חושש משום רבית. 39) שאין שביעית משמטת אלא חוב שיכול לתבעו, שאם יתבענו יעבור ב"לא יגוש", אבל כאן אינו יכול לתבעו, שהרי לא התנה איתו שיפרע חובו, אלא ינכה מתרומות או מעשרות, ואם נשתדפו שדותיו של מלווה ולא היו פירות לתרום ולעשר, אין לו עליו כלום. ועוד שהחוב כבר נגוש ועומד, שהרי הפרעון ברשות המלווה. 40) תקנת חכמים היא כדי שיישארו המעות בידם. 41) שהרי שנינו "נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו". 42) כגון שנשתדפו שדותיו ושמעו שאמר "ווי ליה לחסרון כיס", והוא התנה עמהם שיפריש עליהם מתרומות ומעשרות של שנה זו, ומכיוון שתבואות שנה זו, נשתדפו, אין לו עליו כלום. 43) אם לאחר מיכן הצמיחה התבואה. 44) כלומר, על החוב שנתייאש ממנו. 45) ואף על פי שאביהם הסכים שייקח הלה תרומותיו במעות שהלווה לו, שמא הם [=היורשים] אינם מסכימים לכך. 46) כיוון שקרקעות היורשים משועבדים לבעל חוב, מועטה רשותם. 47) כי מטלטלים של יתומים אינם משועבדים לבעל חוב, והם אינם חייבים לפרוע חוב אביהם, הרי נפקע החוב. 48) ואפילו אין להם קרקע מפריש על מעות הלוואתו, שיש כוח ביד בית דין להטיל חוב זה על כל הכהנים הלויים והעניים ותקנת חכמים היא, כדי שימצאו מלווים כשיצטרכו להלוואה. 49) כלומר, הלווה הזה זכה במעות שבידו שהרי אין כאן הלוואה על מנת לשלם אלא על מנת לנכות ממעשר עני ומכיוון שהעשיר העני, אין לו עליו כלום. ואף על פי שבמיתה תקנו חכמים לטובת הכהן והלוי והעני - עשירות אינה שכיחה כלל ולא תקנו בזה.

ח. יִשְׂרָאֵל[50] שֶׁאָמַר לְבֶן לֵוִי[51]: כֹּר מַעֲשֵׂר[52] יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי[53] - רַשַּׁאי[54] בֶּן לֵוִי לַעֲשׂוֹתוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל מָקוֹם אַחֵר[55] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ[56]. וְאִם נְתָנוֹ הַיִּשְׂרָאֵל לְלֵוִי אַחֵר[57] - אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעֹמֶת[58].

50) ודווקא ישראל, אבל כהן או לוי אינם חייבים לתת מעשרותיהם. 51) כל לוי קרוי בן לוי. וייתכן שהכוונה לסתם לוי, שאינו תלמיד חכם, שאם לא כן הרי אינו תורם אלא מן המוקף. 52) דווקא כשאמר לו כמות המעשר שבידו, אבל אמר לו סתם "מעשר יש לך בידי", לא יוכל הלוי לעשותו מעשר מן המעשר, כי אינו יודע מה כמות המעשר. 53) שעישרתי מפירותי ואתננו לך. 54) מן הדין. אבל תלמידי חכמים מחמירים על עצמם לתרום מן המוקף אפילו תרומת מעשר. 55) כי אינו גרוע מנותן רשות לחבירו שיתרום מכרי שלו על תבואתו (שיטה מקובצת שם בשם הרא"ש). ואין לחשוש שמא נתנו הישראל ללוי אחר, שהרי נאמר "שארית ישראל לא יעשו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עוולה ולא ידברו כזב", ומכיוון שאין לישראל במעשר זה אלא טובת הנאה, שבידו לתיתו לכל לוי שרוצה, הרי הוא כנותן ללוי מתנה מועטת, שסמכה דעתו של המקבל כשהבטיחו, ולכן אם יחזור בו הרי הוא ממחוסרי אמנה, כלומר, מחוסרי אמון. 56) כך העמידו הברייתא בבבא מציעא שם, כי אם משך וחזר והפקיד אצלו, מדוע אמרו להלן: "אין לו עליו אלא תרעומת" - "כיוון דמשכיה ממונא אית ליה גביה". 57) שעבר על דברי חכמים הנ"ל. 58) ואף על פי שלא עשה בו שום קניין, יש לו עליו תרעומת כיוון "שהבטיחו בתוחלת נכזבה" ועוד, שכיוון שנתן המעשר לאחר, אין תרומת הלוי תרומה, ונמצא שהכשילו באכילת טבלים.

1 **ט. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת בַּמְּגוּרָה[59], וְנָתַן סְאָה לְלֵוִי**
2 **וּסְאָה לְעָנִי[60] - לֹא יַפְרִישׁ שְׁמוֹנֶה סְאִין[61] מִן הַמְּגוּרָה**
3 **וְיֹאכְלֵם, אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁשְּׁתֵּי סְאִין שֶׁל מַעַשְׂרוֹת**
4 **קַיָּמִין; אֲבָל אִם אָכְלוּ מֵהֶן הַלֵּוִי וְהֶעָנִי - אֵינוֹ**
5 **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן אֶלָּא לְפִי חֶשְׁבּוֹן הַנִּשְׁאָר מִשְּׁתֵּי**
6 **הַסְּאִין[62].**

59) אוצר שמכניסים שם הפירות. 60) ואמר להם: לכשאפריש מן המגורה שמונה סאים לאכילה, יהיו אלה עליהם מעשר ראשון ומעשר עני. 61) אין זה בדיוק שהרי לאחר שנתן סאה ללוי אינו חייב להפריש אלא עשירית מן הנשאר, ואם כן נותרו שמונה סאין ועשירית הסאה. 62) ואין לפרש דבריו שיחולו המעשרות לכשיפריש ולמפרע מעכשיו, כי הלא בדבר שהוא מן התורה אין אנו אומרים "ברירה".

7 **י. עֲנִיִּים שֶׁהֶחֱלִיפוּ מַתְּנוֹתֵיהֶן עִם בַּעַל הַבַּיִת, כְּגוֹן**
8 **שֶׁנָּתְנוּ לוֹ סְאָה שֶׁל לֶקֶט אוֹ שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר**
9 **עָנִי[63] וְנָטְלוּ סְאָה מִן הַגֹּרֶן[64] - זֶה שֶׁנָּטַל מֵהֶם[65] פָּטוּר**
10 **מִן הַמַּעֲשֵׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנַּעֲשָׂה בִּרְשׁוּת בַּעַל הַבַּיִת[66];**
11 **וְזֶה שֶׁנָּטְלוּ מִמֶּנּוּ[67] חַיָּב[68], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵלֶף**
12 **מַתְּנוֹתֵיהֶן הַפְּטוּרִין[69].**

63) שהם פטורים ממעשרות. 64) שהוא חייב במעשרות. 65) בעל הבית מהעניים. 66) [כלומר: אם החליפין היו שלא מדעת בעל הבית, אלא שנתחלפו להם לעניים שלו בשלהם, וודאי שחלקם של העניים פטור מן המעשרות, אלא אפילו אם היו החליפין מדעתו של בעל הבית, שהרי זה כמקח, ומקום קובע למעשרות כשמצרף שניים ואוכל - בכל זאת פטור מן המעשרות. ואף על פי שאם עשאום גורן בשדה, הוקבעו למעשרות, שאין הכל יודעים שהם של לקט שכחה ופאה - כאן בחליפין אין לחשוש למראית העין, שמי ששמע מהחליפין ישמע גם שהחליפין היו עם מתנות העניים הפטורות ממעשר. ויש אומרים שבנידון זה אפילו אם עשאם גורן בשדה, לא נתחייבו, כי קול יוצא לחליפין]. 67) העניים מבעל הבית. 68) במעשר. ואם נגמרה מלאכתם ביד העניים, חייבים הם במעשר מן התורה, כדין לוקח. 69) אם כוונת רבינו לומר, שכיוון שהוא חלף מתנותיהם הפטורות היה מקום לפטרם ממעשרות, דבריו צריכים עיון רב, כי איך אפשר לפטרם מטעם זה.

13 **יא. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּטְּלָה**
14 **תְּרוּמָתָן[70], וְאָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ[71] בָּזוֹ[72] - הָרִאשׁוֹנָה**
15 **מְעֻשֶּׂרֶת[73]. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת זוּ בָּזוֹ וְזוּ בָּזוֹ -**
16 **הָרִאשׁוֹנָה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁהֲרֵי קָבַע מַעְשְׂרוֹתֶיהָ בַּשֵּׁנִיָּה;**
17 **וְאֵין הַשְּׁנִיָּה מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר מִן**
18 **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁכְּבָר נִפְטְרָה עַל הַשְּׁנִיָּה שֶׁעֲדַיִן הִיא**
19 **חַיֶּבֶת בְּמַעְשַׂר[74] שְׁתֵּיהֶן.**

70) כן הוא בתוספתא שם. שאם לא ניטלה תרומתן, אינו יכול לומר תרומת זו בזו, כי צריך לקבוע לה מקום בצפון או בדרום, מה שאין כן במעשרות. [וצריך לומר, שגם תרומת מעשר כבר ניטלה, שאם לא כן לא תוקנה הכלכלה, שהרי אי אפשר להפריש ממנה תרומת מעשר]. 71) כלכלה אחת. 72) בכלכלה שנייה. 73) כי מעשרותיה בכלכלה שנייה. 74) כי אין תורמין ומעשרין מן הפטור על החיוב.

20 **יב. אָמַר: מַעְשְׂרוֹת שְׁתֵּי כַּלְכָּלוֹת אֵלּוּ מַעְשַׂר כָּל**
21 **אַחַת מֵהֶן קָבוּעַ בַּחֲבֶרְתָּהּ - קָרָא שֵׁם[75], וּכְבָר קָבַע**
22 **מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן בָּהֶן, וּמוֹצִיא הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶן, וְאֵינוֹ**
23 **יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעַשְׂרוֹת מִמָּקוֹם אַחֵר.**

75) כלומר, חלה הפרשתו, לעניין זה שאינו יכול להוציא עליהן מעשרות ממקום אחר.

24 **יג. וְכֵיצַד מְעַשְּׂרָן? מוֹצִיא מַעְשַׂר שְׁתֵּיהֶן מֵאַחַת**
25 **מֵהֶן[76] אוֹ מַעְשַׂר כָּל אַחַת מֵהֶן מִמֶּנָּה, אִם הָיוּ**
26 **שָׁווֹת[77]. וְאִם הָיְתָה אַחַת גְּדוֹלָה מֵחֲבֶרְתָּהּ - מַפְרִישׁ**
27 **מִן הַקְּטַנָּה מַעְשַׂר הַגְּדוֹלָה[78], וּמִן הַגְּדוֹלָה[79] מַעְשַׂר**
28 **הַקְּטַנָּה[80].**

76) אם היו שוות. 77) ומזו על זו ומזו על זו אינו יכול להפריש, שאם הפריש מן הראשונה על השנייה, שוב אינו יכול להפריש מן השנייה על הראשונה, מפני שהוא מן הפטור על החיוב. 78) כלומר, מפריש מן הקטנה מעשר על חלק מן הגדולה, השווה לגודל הקטנה, ומשאיר בגדולה חלק טבל שממנו יפריש על הקטנה. 79) כלומר, מן היתר שנשאר טבל. 80) ומעשר עצמו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר הפירות שנקראו חולין מתוקנין אם נתערבו בטבל מה דינם. מי שהיו לו עשר שורות של כדי יין וקבע כד אחד משורה החיצונה למעשר ואינו יודע לאי זו שורה חיצונה התכוון.

29 **א. הַפֵּרוֹת[2] שֶׁהוּרַם מֵהֶן תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת**
30 **מַעֲשֵׂר[3] - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין[4]. וְאִם הִפְרִישׁ מֵהֶן שְׁאָר**
31 **מַעְשְׂרוֹתֵיהֶן - הֵן הַנִּקְרָאִין חֻלִּין מְתֻקָּנִין בְּכָל מָקוֹם.**

2) כן כתב רבינו בפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ז. 3) ועדיין לא הפריש מעשרות. ואף־על־פי שלכתחילה אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון - בדיעבד תרומתו תרומה, ראה להלן פ"ט הלכה ה. 4) "מפני שהקדושה (= התרומות המעורבות בהם) ניטלה מהם" (פירוש המשנה שם).

ב. טֶבֶל[5] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּחֻלִּין מִתֻּקָּנִין מִין בְּמִינוֹ[6], שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַלֵּךְ אַחַר הַטַּעַם[7]: אִם יֵשׁ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת - מוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל תְּרוּמָה[8] וּמַעֲשְׂרוֹת לְפִי חֶשְׁבּוֹן[9]; וְאִם אֵין לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת לְהוֹצִיא עַל אוֹתוֹ טֶבֶל - הֲרֵי הַכֹּל אָסוּר[10] עַד שֶׁיִּפְרִישׁ[11]. וּכְשֶׁהוּא מַפְרִישׁ, מַפְסִיד מִן הַחֻלִּין הַמִּתֻּקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[12].

5) כלומר, פירות שלא ניטלה מהם תרומת מעשר, אבל ניטלה מהם תרומה גדולה. כן הוא בירושלמי שם, וכן משמע להלן בדברי רבינו. 6) שהטבל אוסרו במשהו, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין, שהרי אפשר לתקנו (פט"ו מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). 7) ולפיכך אינו בטל. אבל אם נתערב בשאינו מינו - הוא בטל בששים. 8) כלומר, תרומת מעשר, כנ"ל. (שם). 9) כלומר, לפי כמות הטבל שנתערב. ומקור הדברים בחלה פ"ג משנה ט (כסף־משנה) ובתוספתא פ"ה (הוצאת ר"ש ליברמן עמ' 98 25). 10) שטבל שנתערב מין במינו - במשהו (הלכות מאכלות אסורות שם). 11) כדרך שמבואר בהלכה הסמוכה. 12) כלומר, אחד ממאה מן הטבל.

ג. כֵּיצַד? מֵאָה[13] סְאָה שֶׁל טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה שֶׁל חֻלִּין מִתֻּקָּנִין[14] - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל אֶחָד וּמֵאָה, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - טֶבֶל, וְיִשָּׁאֵר תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע חֻלִּין מִתֻּקָּנִין[15], נִמְצָא מַפְסִיד סְאָה אַחַת[16]. וְכֵן אִם הָיָה אוֹתוֹ טֶבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה - מַפְסִיד מִן הַחֻלִּין הַמִּתֻּקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר[17]. וְלָמָּה מַפְסִיד סְאָה זוֹ[18]? כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמַר: מֵאָה שֶׁהִפְרִישׁ הֵן מֵאָה שֶׁל חֻלִּין, וְהַמֵּאָה שֶׁנִּשְׁאֲרוּ הוּא הַטֶּבֶל[19]. וְכֵן אִם הָיָה הַטֶּבֶל פָּחוֹת מִן הַחֻלִּין אוֹ מְרֻבֶּה עַל הַחֻלִּין - מַגְבִּיהַּ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל מִן הַחֻלִּין; אוֹ כְּדֵי תְּרוּמָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר, אִם הָיָה הַטֶּבֶל טָבוּל לִתְרוּמָה.

13) משנה בדמאי שם, ותוספתא שם פ"ה. ונראה שדעת רבינו שאיסור טבל אינו אלא מחמת תרומה המעורבת בו (וכדעת רש"י ביבמות פו. ועיין שם בתוספות ד"ה מה תרומה, וכדעת הר"ן נדרים פג :). וכשנתערב הטבל בחולין, בטלה התרומה בחולין, ופקע הטבל. שכשם שתרומה לאחר שהופרשה ונתערבה בחולין בטלה היא במאה ואחת, כן הוא קודם שהופרשה. [ובתוך הטבל שלה אינה בטלה (ואע"פ שאין שם אלא מאה בלבד, הרי מן התורה תרומה בטלה ברוב, ואין צורך במאה ואחד), לפי שאיסור המעורב מתחילתו אינו בטל, ראה מה שכתב הגרי"מ חרל"פ בקונטרס אחרון לציץ הקודש סימן כ]. עיין 'תוספות יום־טוב' וחזון־איש. 14) במשנה דמאי שם "חולין". ועיין 'תוספות יום־טוב' שם. 15) לאחר שיפריש מהם מעשר ראשון ומעשר שני מספק (חזון־איש). 16) שמן הדין לא היה צריך להפריש אלא מאה ולתלות שבהם נמצאת הסאה של תרומת מעשר, כשם שבכל תערובת תרומה בחולין במאה, אין צריך להרים אלא כשיעור שנפל ולא יותר, וראה להלן. 17) כלומר, שלש סאים. שתים לתרומה גדולה שהיא אחת מחמשים (כשיעור מדה בינונית - למעלה פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב) ואחת לתרומת מעשר שהיא אחת ממאה. אבל יש להבין: הרי יש כאן שלש סאים של תרומה ותרומת מעשר, והיאך הן בטלות במאה של חולין? הרי לכל סאה צריך מאה, וא"כ צריך לכולן שלש מאות סאה! וראה להלן הלכה ה. 18) כלומר, הרי בכל תערובת תרומה במאה חולין, אין צריך להרים אלא כמדת התרומה שנפלה. 19) כן כתב בפירוש המשנה שם, וזו לשונו: "כשאנו חוששים שמא יחשוב כשנטל המאה בלבד, שזה שנטלנו הם מאה של חולין והנשארים הם מאה של טבל, ואין הדין כן, לפי שהטבל הוא הניטל (כשם שבתרומה שנפלה שצריך להרים, אנו מחזיקים את המורם לתרומה, ועיין בפי"ג מהלכות תרומות הלכה ג) וזה ענין מה שנאמר בגמרא (ירושלמי בבא מציעא פרק י הלכה א), ונוטל מאה ואחת, ואמר ר' יוסי אם אתה אומר אני נוטל מאה, אני אומר כל החולין עלו בידו ונמצאו אלו (הנשארים) טבל".

ד. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מַעֲשֵׂר טָבוּל[20] בְּחֻלִּין מִתֻּקָּנִין[21] - אוֹסֵר בְּכָל שֶׁהוּא. אִם יֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר אַחֵר[22] - מוֹצִיא אוֹתוֹ עַל מַעֲשֵׂר הַטָּבוּל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר[23] לְפִי חֶשְׁבּוֹן[24]; וְאִם אֵין לוֹ מַעֲשֵׂר - מַגְבִּיהַּ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב, וּמַפְסִיד מִן הַחֻלִּין הַמִּתֻּקָּנִין כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל[25].

20) מעשר ראשון שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר. 21) שהוצאו מהם כל התרומות והמעשרות. 22) שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר. 23) שבתערובת. 24) כלומר, לפי כמות המעשר הטבול שבתערובת. 25) כדלהלן.

ה. כֵּיצַד[26]? מֵאָה מַעֲשֵׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה חֻלִּין[27] מִתֻּקָּנִין - מַפְרִישׁ מִן הַכֹּל מֵאָה וָעֶשֶׂר, וְכֹל שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר, וְהַתִּשְׁעִים הַנִּשְׁאָרוֹת הֵן חֻלִּין כְּשֶׁהָיוּ. וְכֵן אִם הָיוּ הַחֻלִּין מְרֻבִּין עַל הַמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנּוּ - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּמַּעֲשֵׂר הַטָּבוּל מִן הַחֻלִּין.

26) משנה שם. 27) לא מובן היאך בטלות עשר סאין של תרומת מעשר במאה חולין, והלא צריך אלף כנגדם. וראה למעלה הלכה ב.

ו. טֶבֶל[28] שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַעֲשֵׂר טָבוּל[29], אִם הָיָה הַטֶּבֶל כַּמַּעֲשֵׂר[30] - מַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבּוֹ[31]. כֵּיצַד[32]? מֵאָה סְאָה טֶבֶל שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמֵאָה סְאָה מַעֲשֵׂר[33] - מַפְרִישׁ אֶחָד וּמֵאָה, וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ - מַעֲשֵׂר[34], וְתִשְׁעִים וְתֵשַׁע הַנִּשְׁאָרוֹת - טֶבֶל. הָיָה[35] הַטֶּבֶל מְרֻבֶּה עַל הַמַּעֲשֵׂר[36] - מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר בִּלְבַד, וְלֹא יַפְסִיד מִן הַטֶּבֶל כְּלוּם; שֶׁאִם יִקָּרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת

1 מַעֲשֵׂר שֶׁנִּטְבַּל[37], נִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר מְדֻמָּע[38] בִּתְרוּמַת
2 מַעֲשֵׂר שֶׁל טֶבֶל שֶׁעָלְתָה עִמּוֹ[39]. הָיָה[40] הַמַּעֲשֵׂר
3 מְרֻבֶּה עַל הַטֶּבֶל - קוֹרֵא שֵׁם לִתְרוּמַת מַעֲשֵׂר
4 שֶׁבַּטֶּבֶל[41], וּמַפְרִישׁ הַטֶּבֶל וּכְדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל
5 טֶבֶל וֹ[42], אֶחָד מִמֵּאָה, מִן[43] הַמַּעֲשֵׂר; וְיִהְיֶה הַטֶּבֶל
6 כֻּלּוֹ מְדֻמָּע[44], וְיִמְכְּרֶנּוּ[45] לְכֹהֵן חוּץ מִדְּמֵי שְׁתֵּי
7 תְּרוּמוֹת שֶׁבּוֹ[46]. וְנִמְצָא מַפְסִיד מִן הַמַּעֲשֵׂר אֶחָד
8 מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבַּטֶּבֶל[47].
9 כֵּיצַד? מֵאָה טֶבֶל עִם מָאתַיִם מַעֲשֵׂר - מַפְרִישׁ מֵאָה
10 וְשָׁלֹשׁ, וְהַשָּׁלֹשׁ הֵן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל מֵאָה טֶבֶל
11 וְשָׁעוּר תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִמָּאתַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא
12 לִטְעוֹת אִם נִתְעָרְבוּ בִּכְמוֹתוֹ[48], וְיִשָּׁאֵר קצ"ז, וְהֵם
13 מַעֲשֵׂר כְּשֶׁהָיוּ[49].

28) משנה שם. והיינו שניטלה ממנו תרומה גדולה, ועדיין לא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 29) שלא ניטלה ממנו תרומת־מעשר. 30) כלומר, מאה טבל ומאה מעשר. 31) כלומר, אחד ממאה. 32) משנה שם. 33) טבול לתרומת מעשר, כנ"ל. 34) והאחד היתר על המאה - תרומת מעשר של הטבל. 35) משנה שם. 36) כגון מאה טבל ותשעים מעשר. 37) צ"ל: "שבטבל", כלומר, יפסיד מן הטבל כשיעור תרומ"ע שבו, ויקרא לה שם. 38) מעורב. 39) ואף שדעת רבינו שהתרומות בטלות בתערובת, כנ"ל, מ"מ כיון שאמרו חכמים שצריך להרימן, הרי הרמת המעשר, שישנה בה תרו"מ של הטבל מקדשתן, וחוזרות ומדמעות תערובותיהן. 40) ירושלמי שם: "מאה מעשר וצ' טבל, נוטל צ"ב פחות עשור אחד", ופירש רבינו, צ' של טבל, אחד, תרומ"ע של ק' מעשר, ואחד פחות עשור, תרומ"ע של הטבל, הרי תרומת מעשר של כל התערובת. 41) כלומר, לאחד שקבע מקום מעשר־ראשון בטבל המעורב. 42) שהיא אחד ממאה של הטבל. 43) כלומר, ואחד ממאה של המעשר הטבול. 44) שמעורבות בו שתי תרומות מעשר. 45) את הטבל הנ"ל. 46) שחייב לתתן ואסור לו למכרן, שדמיהן יהיו גזל בידו. 47) אף שאינו תרומת מעשר ממש, שהרי מעשר מן המעשר לפי החשבון יהא עשרים סאין, גזרו חכמים, כדלהלן. 48) כלומר, ק' סאין טבל בק' סאין מעשר, שהדין הוא שמפריש מעשר ומשייר טבל לפניו, ואם נפריש טבל ממעשר כשמעשר רבה עליו, ולא נעשה היכר כלשהו, יבא להפריש טבל ממעשר אף כששניהם שוים, ואסור לעשות כן, שגדולה מראית העין שהוא מפריש טבל ונותנו לכהן, משמשייר טבל לפניו ונראה כאוכלו, וראה למעלה הלכה ג. 49) והראב"ד חולק, וראה ביאורו וביאור דעת רבינו כנ"ל, ובאריכות בחזון־איש.

14 ז. מִי[50] שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשֶׂר עֶשֶׂר כַּדֵּי
15 יַיִן[51], וְקָבַע כַּד אַחַת מִשּׁוּרָה הַחִיצוֹנָה[52] מַעֲשֵׂר עַל
16 מָקוֹם אַחֵר[53], וְאֵין יָדוּעַ[54] אֵי זוֹ שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה הִיא
17 - נוֹטֵל שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[55] בַּאֲלַכְסוֹן[56] וּמְעָרֵב שְׁתֵּיהֶן[57]
18 וּמַפְרִישׁ מֵהֶן[58].

50) שם משנה ח. 51) כלומר, רבוע של כדי יין שבכל אחת מצלעותיו עשרה כדים, וסכומם - מאה, וכולן חייבות במעשר. 52) כלומר, שכשיפריש כד אחד משורה חיצונה שלא קבע אותה עתה, יחול המעשר, ואין זו קריאת שם עכשיו, אלא קובע שיצטרך להפריש מכאן ולא יוכל להפריש ממקום אחר, וכן משמע להלן בסוף הלכה ט. וראה למעלה פ"ז הלכה יב. 53) על תשעה כדי יין. 54) כלומר, מעולם לא היה ידוע, שאף בעל היין לא נתכוון לשורה מסויימת, וראה ביבמות כג: וברש"י שם. 55) פתח בכד וסיים בחבית, וכן הוא במשנה שם. ועיין בבא קמא כז. ובשיטה־מקובצת שם. 56) כלומר, אחת שבמקצוע מזרחית־צפונית, ואחת באלכסון שכנגדה: מערבית־דרומית, או אחת שבמקצוע צפונית־מערבית, ואחת באלכסון שכנגדה: דרומית־מזרחית. 57) ונמצא שהמעשר מעורב מיין כל ארבעת השורות החיצוניות. 58) כמות יין השוה לעשירית היין שהוא רוצה לעשר. ואף שדעת רבינו שבדבר שהוא מן התורה אין אומרים "ברירה" (ראה למעלה פ"ז הלכה א) - כאן שלא הקפיד לקבוע בדיוק את מעשרו, לא איכפת לו איזה יין יהא מעשר ובלבד שיהא משורה חיצונה, באופן זה אנו אומרים "ברירה", וראה להלן בפ"ד מהלכות מע"ש הלכה טו, ובכסף־משנה שם, ובאנציקלופדיה תלמודית ערך ברירה, כרך ד עמוד רלא ותוספתא כפשוטה מעשר שני פ"ד עמוד 77 3.

19 ח. קְבָעָהּ[59] בַּחֲצִי שׁוּרָה הַחִיצוֹנָה, וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ
20 חֲצִי שׁוּרָה הִיא[60] - נוֹטֵל אַרְבַּע חָבִיּוֹת מֵאַרְבַּע
21 זָוִיּוֹת[61]. קְבָעָהּ בְּשׁוּרָה אַחַת מֵהֶן[62], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ
22 שׁוּרָה הִיא - נוֹטֵל שׁוּרָה אַחַת בַּאֲלַכְסוֹן[63]. קְבָעָהּ
23 בַּחֲצִי שׁוּרָה[64], וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ חֲצִי שׁוּרָה הִיא -
24 נוֹטֵל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת בַּאֲלַכְסוֹן[65], שֶׁהֲרֵי נָטַל חָבִית מִכָּל
25 חֲצִי שׁוּרָה, וּמְעָרֵב וּמַפְרִישׁ.

59) משנה שם. כלומר, קבע את החבית שתהא מעשר. 60) כלומר, לא קבע לכתחילה איזו חצי שורה משמונה חצאי השורות החיצונות. 61) ומערבן, ונמצא שיין כל שמונת חצאי השורות מעורב. 62) מעשר השורות. 63) כלומר, עשר חביות של אחד האלכסונים. ונמצא שיש בידו מכל שורה חבית, ונתקיימה קביעותו ממה־נפשך. 64) מעשרים חצאי השורות שברבוע. 65) כלומר, עשר חביות אלכסון ממזרחית־צפונית למערבית־דרומית, ועוד עשר חביות אלכסון שמצפונית־מערבית לדרומית־מזרחית.

26 ט. קָבַע[66] הַמַּעֲשֵׂר בְּכַד[67] אַחַת מֵהֶן[68], וְאֵין יָדוּעַ אֵי
27 זוֹ הִיא - נוֹטֵל מִכָּל כַּד וָכַד מִן הַמֵּאָה וּמְעָרֵב
28 וּמַפְרִישׁ כְּדֵי כַּד אַחַת וּמַעֲשֵׂר.

66) משנה שם. 67) במשנה שם: "חבית". וראה למעלה הלכה ז. 68) ממאה הכדים.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שפירות ע"ה הם ספק ואין לומר מעושרין הם. כמה מעשרות מפרישין מן הדמאי, ואם מברכין עליו. וכיצד מעשרין אותו. הלוקח ככר מן הנחתום. והמזמין את חבירו שיאכל אצלו. אם אדם מתנה על דבר שאינו ברשותו על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הודאי. הנחתומין אם חייבים להפריש מעשר שני משל דמאי. שנים שבצרו כרמיהן בתוך גת אחת והאחד אינו נאמן.

א. בִּימֵי[2] יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל[3], שֶׁהָיָה אַחַר שִׁמְעוֹן הַצַּדִּיק[4], שָׁלְחוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] וּבָדְקוּ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וּמָצְאוּ שֶׁהַכֹּל זְהִירִים בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַפְרִישִׁין אוֹתָהּ[6], אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[7] וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעֲשַׂר עָנִי[8] הָיוּ עַמֵּי הָאָרֶץ מִיִּשְׂרָאֵל[9] מְקַלְּלִין עַל עַצְמָן וְלֹא הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתָן. לְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁלֹּא יְהֵא נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת אֶלָּא אֲנָשִׁים נֶאֱמָנִים; אֲבָל עַמֵּי הָאָרֶץ - פֵּרוֹתֵיהֶן סָפֵק[10], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן[11]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא דְּמַאי[12].

2) תוספתא סוטה סוף פי"ג לפי כת"י ווין ודפוס ראשון, משנה מעשר שני סוף פ"ח, וגמרא ביומא ט, א. ובסוטה מח, א. 3) זהו ששימש שמונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה צדוקי, ראה ברכות כט, א. ('מלאכת שלמה' מעשר שני, שם). ועי' ב'כסף משנה' וב'תולדות תנאים ואמוראים' ערך שמעון הצדיק, בסופו. 4) [בין אם הוא בנו של מתתיהו כהן גדול, כמו שכתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה (פרק ששי) ובין אם הוא נכדו של מתתיהו (בנו של שמעון החשמונאי) - לא היה אחר שמעון הצדיק. ויתכן כי כוונתו כי כשם ששמעון הצדיק היה גם כהן־גדול וגם נשיא, כן היא גם יוחנן: כהן־גדול ונשיא ('תולדות תנאים ואמוראים' שם), ולפיכך עליו היה לדאוג לצרכי הדת של העם ולתקן תקנות גם מחוץ לבית המקדש, וראה להלן]. 5) בתוספתא ובגמרא שם: "לפי ששלח [יוחנן כהן־גדול] בכל גבול ישראל, וראה וכו'", וסובר רבינו שבפקודתו שלחו בית־דין הגדול. וראה בהלכה הסמוכה. 6) שהיא במיתה ואין לה שיעור, שחיטה אחת פוטרת כל הכרי (רע"ב פ"א שם, ועי' 'פאת השולחן' סי' יד ס"ק ה). 7) שהם חושבים שטבל שלא הופרש ממנו מעשר ראשון, אין חייבים עליו מיתה, אעפ"י שיש בו תרומת מעשר (רע"ב שם פ"ד מ"א, וראה בפ"י מהל' מאלכות אסורות הי"ט, וברדב"ז שם, ובהלכה הסמוכה). [וראה עוד להלן בפי"ב ה"ח, והט"ו]. 8) כן הוא בדמאי פ"ד מ"ג, לדעת חכמים. וראה בנדרים פד, ב ומכות יז, א. 9) כלומר, מקצת עמי הארץ, אבל רובם - מעשרים (שבת יג.). 10) כשלא אמר לו שמעושרים הם. 11) כלומר, ואפילו אמר שמעושרים הם, אינו נאמן. 12) ב'ערוך' ערך דמאי, פירש: דא מאי, כלומר, זה הפרי מה טיבו, עישרוהו, או לא. וכן הוא ב'ירושלמי' סוף מס' סוטה.

ב. וְהִתְקִינוּ[13], שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם מַפְרִישׁ[14] מִן הַדְּמַאי אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתָה[15], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁאֵין בָּזֶה הֶפְסֵד[16], שֶׁהֲרֵי בְּעָלָיו אוֹכְלִין אוֹתוֹ[17]; אֲבָל מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּמַעֲשַׂר עָנִי[18] - אֵין מַפְרִישׁ[19] מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק[20], וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לְפִיכָךְ אוֹמֵר לַלֵּוִי אוֹ לֶעָנִי: הָבֵא רְאָיָה שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר[21] וְטֹל מַעֲשְׂרוֹת[22].

13) בסוטה שם: "עמד [יוחנן כ"ג] והתקין להם וכו'", וראה למעלה הערה ד. 14) ונותן לכהן, כדלהלן ה"ה. 15) למעלה פ"א ה"ה, ולכן החמירו בה לתתה לכהן, אף שמעיקר הדין אפשר היה למכרה, כדלהלן. 16) בהפרשתו. 17) בירושלים (פ"ב מהל' מעשר שני ה"א). 18) שחייבין להפרישו בשנה השלישית ובשנה השישית לשמיטה, כדלהלן, ושניהם אין בטבלם מיתה (ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות הלכות יט־כ, וביבמות פו, א – ב'תוספות' ד"ה אי, ובהגהות מהר"י לנדא שם) ויש בהם הפסד, אם נתחייב להפרישם, שהרי יהא צריך לתתם ללוי ולעני. 19) כלומר, אינו מפריש ונותן. 20) כלומר, ספק ממון לוי ועני, ספק ממון ישראל. 21) כלומר, שעם־הארץ זה, שלקחתי הימנו, לא עישר הפירות. 22) כלומר, הלוי מעשר ראשון, והעני מעשר עני.

ג. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין[23] מַעֲשַׂר עָנִי מִן הַדְּמַאי - צָרִיךְ[24] לִקְרוֹת לוֹ שֵׁם, וְאֵינוֹ מַפְרִישׁ[25]. וְאוֹמֵר[26]: עִשּׂוּר מַה שֶּׁיֵּשׁ כָּאן מַעֲשַׂר עָנִי[27]. כְּדֵי לִקְבֹּעַ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[28]; שֶׁמַּעֲשַׂר עָנִי בִּשְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית - בִּמְקוֹם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל שְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ.

23) כלומר, אין מפרישין ונותנים, ראה בהלכה הקודמת. 24) דמאי פ"ד מ"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 25) אינו צריך להפריש, וכן הוא במשנה, שם. 26) לאחר שהפריש תרומת מעשר (פירוש המשנה שם, ולהלן ה"ה). 27) ראה להלן פ"א מהל' מעשר שני סוף הי"ד. 28) כלומר, כדי שלא יזלזלו בהפרשת מעשר שני מדמאי לאחר הפרשת תרומת מעשר (פירוש המשנה, שם). ואף־על־פי שלמעלה (ה"א) כתב שנחשדו עמי הארץ על מעשר עני, אילולא טעם זה שכתב רבינו, לא היו מחייבים לקרוא שם למעשר עני, מפני שאין בטבלו אלא מלקות בלבד (פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ) והיו סומכים על רוב עמי הארץ שמעשרים הם (ר"י קורקוס).

ד. כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין מִן הַדְּמַאי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי[29] - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן[30], לְפִי שֶׁהוּא סָפֵק[31]. לְפִיכָךְ מֻתָּר[32] לְהַפְרִישׁ כְּשֶׁהוּא עָרֹם[33].

29) [הזכיר רק תרומת מעשר ומעשר שני, שאותם הוא מפריש במעשה, אבל מעשר ראשון ומעשר עני, שאינו מפרישם במעשה, אלא קורא להם שם בלבד (למעלה ה"ב) - אין עליהם חיוב ברכה כלל, אפילו בטבל ודאי (אם אינו מפרישם), שכיון שאפשר לקרוא שם במחשבה בלבד (חולין ז. ובכורות נט. אלא שרבינו לא הזכיר זאת, וראה להלן ה"ט, וצ"ע), אין מברכים אפילו אם קרא שם באמירה, כמו שאין מברכין על ביטול חמץ, כמפורש בשו"ע או"ח סי' תלב ס"ב]. 30) שבת כג, א. 31) שם: "אמר אביי, ודאי דדבריהם בעי ברכה, ספק דדבריהם לא בעי ברכה. רבא אמר, רוב עמי הארץ מעשרין הן". וסובר רבינו, שרבא אינו חולק על אביי, אלא הוסיף עוד טעם לזה שאין מברכין (כסף־משנה). ועי' בפ"ג מהל' חנוכה ה"ה [וראה להלן פי"ג ה"כ]. 32) דמאי פ"א מ"ד. 33) אבל במקום שצריך לברך, אסור לתרום כשהוא ערום, שנאמר: "והיה מחניך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קדוש ולא יראה בך ערות דבר", אפילו דיבור של קדושה - אסור במקום שיש ערוה (רש"י בשבת שם, וראה בפ"ד מהל' תרומות ה"ד).

ה. כֵּיצַד[34] מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי? מַפְרִישׁ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁהוּא אֶחָד מִמֵּאָה מִן הַכֹּל, וּמַנִּיחָהּ בְּצַד הַפֵּרוֹת[35], וְאוֹמֵר: זֶה[36] מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר[37] סָמוּךְ לוֹ[38]. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר: זֶה שֶׁאָמַרְתִּי עָלָיו שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר הֲרֵי הוּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַמַּעֲשֵׂר הַסָּמוּךְ לוֹ. וְנוֹטֵל אוֹתָהּ וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן[39]. שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי[40] לְהַפְרִישׁ תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר קֹדֶם הַמַּעֲשֵׂר לְכַתְּחִלָּה[41]. וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

34) דמאי פ"ה מ"א. 35) בפירוש המשנה שם, כתב שאינו צריך להפריש, ודי לו בקביעת מקום בכרי (ועיי"ש בתוי"ט). ויתכן כי גם כאן אין כוונתו שצריך להפריש דוקא, אלא השמיענו שאפילו הפריש, אין זה כמפריש תרומת מעשר לפני מעשר ראשון, שהרי עדיין לא קרא שם ('תוספות אנשי שם'). ואף שהיה יכול לקבוע מעשר ולהפריש ממנו אחר־כך תרומת מעשר, וכל הטורח הזה למה? - כיון שתרומת מעשר נקראת "ראשית" (אף שאסור להפרישה קודם מעשר ראשון), צריך לייחד במעשר מה שעתיד לעשותו תרומת מעשר, קודם שייחד תשעת החלקים ('משנה ראשונה' שם. וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות הכ"ג). 36) האחד ממאה, שהפריש. 37) תשעה חלקי מאה נוספים. 38) וזוהי קביעות מקום, ראה בהלכה הסמוכה. 39) ואף שיכול לומר לכהן: הבא ראיה שעדיין לא תרמו וטול תרומת מעשר כנ"ל, וא"כ יכול היה למכרה לכהן, החמירו חכמים שלא לעכבו אצלו ולא למכרו, גזירה שמא ישהנה אצלו ויאכלנה ונמצא מתחייב מיתה (סוטה מח. ברש"י ד"ה מפריש. וראה ביומא ט. ב'תוספות' ד"ה מעשר. וה'טור' סי' שלא, חולק על זה, ראה משנה־למלך). 40) כלומר, לפיכך צריך לקרוא שם למעשר ראשון בתחילה, לפי שאינו רשאי להפריש תרומת מעשר לכתחילה לפני שהפריש מעשר ראשון. 41) למעלה שם הלכות כג־כד. אבל בדיעבד אם הפריש תרומת מעשר קודם - תרומתו תרומה. וכן נראה למעלה בפ"ח ה"א, ובפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ. וראה ב'חזון איש' שם, ובכסף־משנה בהלכה הסמוכה [וראה עוד להלן פי"ב הט"ו].

ו. וּמֵתָּר[42] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם הָרִאשׁוֹן[43] בִּדְמַאי[44]. וְאִם רָצָה, אוֹמֵר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת אֵלּוּ בִּצְפוֹנָם אוֹ בִּדְרוֹמָם[45], וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְכֵן[46] הַלּוֹקֵחַ כִּכָּר מִן הַנַּחְתּוֹם[47] - מַפְרִישׁ מִמֶּנָּה[48] כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה, וְאוֹמֵר: אֶחָד מִמֵּאָה מִמַּה שֶׁיֵּשׁ כָּאן הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת[57]. מִפְּנֵי[58] שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם לְהַתְנוֹת תְּנָאִים אֵלּוּ עַל הַדְּמַאי[59] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל בַּוַּדַּאי[60] - אֵינוֹ מַתְנֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ.

42) בדמאי פ"א מ"ד: "אם הקדים מעשר שני לראשון, אין בכך כלום". ולדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, מותר לעשות כן אף לכתחילה. וראה להלן. 43) כגון אם היו מאה סאין חיטין, יוציא עשר סאין למעשר שני ואח"כ יוציא עשר סאין למעשר ראשון (פירוש המשנה, שם). וכן נראה ממה שאמרו במשנה: "אם הקדים מעשר שני לראשון - אין בכך כלום". שמשמע שרק בדיעבד, ואילו לרבי יוחנן מותר לעשות כן גם לכתחילה (ראה למעלה), אלא שאם היתה המשנה אומרת לשון של לכתחילה היה מקום לטעות שאחר שהפריש עשרה סאין למעשר שני, לא יפריש אלא תשעה סאין למעשר ראשון, כסדר המעשרות (למעלה פ"ז ה"א), ושינוי לשון המשנה בא ללמדנו, שחובת מעשר ראשון, להפריש עשרה - נשאר בעינו, אף אם הקדים לו מעשר שני (ראה ב'תוספות אנשי שם'). 44) אבל בטבל ודאי, אם הקדים מעשר שני לראשון, אינו יכול להתוודות (להלן פי"א מהל' מעשר שני הי"ג). 45) ב'ירושלמי' שם: "מהו ליקבע שני (= בצפונו או בדרומו של הכרי) במקום ראשון (= קודם מעשר ראשון, שאפשר לומר שלא התירו להקדים מעשר שני לראשון אלא אם הפריש במעשר, כתקנת חכמים, אבל בקביעות בלבד לא התירו), רבי יוסי בר שאול אייתי ליה אריסיה פירי. אמר ליה, צא וקבע שני וכו' הדא אמרה שמותר לקבוע שני במקום ראשון" ('פאת השולחן', וראה בביאור הגר"א שם שפירש אחרת). 46) שם פ"ה מ"א. 47) עם־הארץ (פירוש המשניות, שם). ולהלן הי"ב בנחתום חבר, עיי"ש. 48) הקדימו תרומת מעשר שחובתה בגורן, לחלה שחובתה אחר־כך בעיסה. 49) הקדימו חלה שנקראת "ראשית" למעשר שני שלא נאמר בו "ראשית", אף־על־פי שחובתו באה קודם לחובתה של חלה ('ירושלמי' שם, וביאור הגר"א).

ז. וְכֵן[50] הַמַּזְמִין[51] אֶת חֲבֵרוֹ[52] שֶׁיֹּאכַל אֶצְלוֹ[53], וְהוּא[54] אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[55] - אוֹמֵר מֵעֶרֶב שַׁבָּת[56]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ לְמָחָר הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל שְׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּצְפוֹנוֹ אוֹ בִּדְרוֹמוֹ, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. מִפְּנֵי שֶׁמֻּתָּר לְאָדָם לְהַתְנוֹת תְּנָאִים אֵלּוּ עַל הַדְּמַאי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. אֲבָל בַּוַּדַּאי אֵינוֹ מַתְנֶה אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ.

50) שם פ"ז מ"א. 51) כלומר, עם־הארץ שהזמין. 52) חבר, המקפיד על המעשרות. 53) בשבת, ראה להלן. ואף־על־פי שאסור להתארח אצל עם־הארץ (להלן פ"י הלכות א־ה) - כיון שכבר הזמינו, הקילו בו ('משנה ראשונה' שם פ"ב מ"ב). 54) החבר. 55) כלומר, מסתפק הוא אם מעשר פירותיו, ואם כן פירותיו דמאי, אבל אם יודע בו שאינו מעשר - אינו יכול להתנות, כדלהלן. 56) ודוקא לצורך השבת התירו, כיון שאינו יכול לילך לבית המזמין ולעשר שם. 57) כנ"ל ה"ה. 58) 'ירושלמי' שם בשם רבי יוחנן. 59) שאינו אלא מדבריהם. 60) שאינו מעושר.

ח. כֵּיצַד?[61] הָיוּ לוֹ מֵאָה תְּאֵנִים שֶׁל טֶבֶל בְּבֵיתוֹ

וְהוּא בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ אוֹ בַּשָּׂדֶה, וּמִתְיָרֵא שֶׁמָּא תֶּחְשַׁךְ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַשֵּׂר בְּשַׁבָּת[62] - אוֹמֵר: שְׁנֵי תְּאֵנִים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ[63] הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה; וְעָשֵׂר שֶׁאֲנִי מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן; וְתֵשַׁע שֶׁאֲנִי מַפְרִישׁ אַחֲרֵיהֶן - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וּלְמָחָר מַפְרִישׁ וְאוֹכֵל[64].

61) שם פ"ז מ"ה. כלומר, כיצד מפריש בוודאי, על דבר שברשותו. 62) שאין מגביהין תרומות ומעשרות בשבת (פכ"ג מהל' שבת הי"ד). ואפילו קריאת שם בלבד אסורה, כיון שהוא מתקן על־ידי־זה. וכן נראה ממה שאמרו (בשבת מג.) "טבל מוכן הוא אצל שבת, שאם עבר ותקנו מתוקן", הרי שאין שום היתר להפריש בשבת אלא ש"אם עבר ותקנו מתוקן" (רדב"ז). 63) [ו"למחר" ליתא (ראה בהלכה הקודמת). וכן הוא במשנה שם לפי רוב הנוסחאות (ראה במשנה, הוצאת מכון הערי פישל) שרק בהלכה הקודמת, כשהזמינו אצלו לשבת, אומר: "שאני עתיד להפריש למחר", - למחר, ולא לזמן אחר, שהרי רק למחר הזמינו. אבל כאן, שהטבל שלו, בידו להפריש בכל זמן שירצה]. 64) אבל לאכול ולהפריש אחר־כך - אסור, לפי שבדבר שהוא מן התורה אנו פוסקין "אין ברירה", ולדעת רבינו (למעלה פ"א ה"ט), מעשר אילנות הוא מן התורה. וראה בפירוש המשנה.

ט. וְצָרִיךְ[65] לִרְחֹשׁ בִּשְׂפָתָיו בְּשָׁעָה שֶׁמַּפְרִישׁ זוֹ אַחַר זוֹ; וְאֵינוֹ כְּמִתַּקֵּן בְּשַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי הִקְדִּים תְּנָאוֹ. וְטֶבֶל[66] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו תְּנַאי זֶה - מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ בְּשַׁבָּת[67] קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישׁ[68]. וְנוֹתֵן עֵינָיו בְּצַד זֶה וְאוֹכֵל אֶת הַשְּׁאָר[69].

65) 'ירושלמי' שם ה"א (בדין דמאי שבהלכה ז) בשם רבי יוחנן. [ורחישת שפתיים, היינו שאומר בלחש על כל הפרשה והפרשה: כפי התנאי שהתניתי אתמול ('פני משה'), שאם לא כן, ייראה כאילו מפריש עכשיו בשבת]. 66) 'ירושלמי' שם ה"ה, בשם רבי זעירא. 67) אף־על־פי שטבל שאין עליו תנאי, אסור לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה (פכ"ה מהל' שבת הי"ט). 68) כיון שבידו לתקנו, כנ"ל. 69) 'ירושלמי' שם. [ואינו כמתקן בשבת, מאחר שהקדים תנאו מאתמול, כנ"ל (ובהפרשה שאין בה שום תנאי, לא הזכיר רבינו אם מועיל בה מחשבה, וראה למעלה ה"ד). וכאן לא הצריכוהו לרחוש בשפתיו, כבהפרשה הנ"ל, שכיון שאינו אלא נותן עיניו, אינו נראה כמפריש בשבת. וכן מפורש להלן פ"י ה"ו: "על התנאים שבלבו הוא סומך", ועי' ב'תוספתא כפשוטה' עמוד 225 לשורה 25].

י. נָתַן[70] לוֹ עַם הָאָרֶץ כּוֹס לִשְׁתּוֹתוֹ[71] - אוֹמֵר[72]: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לְשַׁיֵּר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר, וּשְׁאָר מַעֲשֵׂר סָמוּךְ לוֹ; וְזֶה שֶׁעָשִׂיתִי מַעֲשֵׂר עָשׂוּי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הַשְּׁאָר הַסָּמוּךְ לוֹ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפִי הַכּוֹס, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְשׁוֹתֶה וּמַנִּיחַ כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בְּשׁוּלֵי הַכּוֹס[73].

70) שם, מ"ב. וזהו המשך לה"ז, שהזמינו לאכול אצלו בשבת והתנה מערב שבת, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 71) [שאף־על־פי שהזמינו לאכול, ולא הזכיר לו שתייה - הקלו גם בשתיה, אף־על־פי שהיה אפשר לומר שלא התירו להתנות בדמאי בדבר שאינו שלו (למעלה ה"ז), אלא בדבר שהזמינו, שהרי הוא כאילו הקנהו לו מערב שבת, וראה בהלכה הסמוכה]. 72) בשבת, חוץ ממה שאמר בערב שבת (פירוש המשנה, שם). [ולא אמרו כן אלא בדמאי, שאינו מפריש במעשה אלא משייר, כדלהלן, אבל בטבל ודאי שמפריש במעשה (ראה למעלה ה"ח), לא התירו לומר בשבת, שנראה כמתקן]. 73) שבדמאי שאינו אלא מדרבנן, אמרו "יש ברירה", כלומר: הוברר הדבר למפרע, ומותר לאכול על סמך זה אף לפני ההפרשה. אבל בטבל ודאי, אינו יכול לעשות כן, מפני שבדבר שהוא מן התורה אמרו "אין ברירה", ראה למעלה שם, ופ"ז ה"ב.

יא. וְכֵן אִם זִמְּנוֹ חֲבֵרוֹ לִשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת - מַתְנֶה כִּתְנַאי זֶה מֵעֵרֶב שַׁבָּת עַל כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה שֶׁיִּסְעַד אֶצְלוֹ[74]. וְכֵן[75] פּוֹעֵל[76] שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין לְבַעַל הַבַּיִת - נוֹטֵל גְּרוֹגֶרֶת אַחַת[77] וְאוֹמֵר: זוֹ וְתֵשַׁע הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ עֲשׂוּיוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַמֵּאָה[78] שֶׁאֲנִי עָתִיד לֶאֱכֹל; וְזוֹ הָאַחַת - תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר עַל הָעֶשֶׂר הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ; וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי הוּא הָעֶשֶׂר[79] הָאַחֲרוֹנוֹת, וַהֲרֵי הוּא מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת. וְנוֹתֵן הַגְּרוֹגֶרֶת שֶׁהִפְרִישׁ לְכֹהֵן, וְהַפּוֹעֵל מַפְרִישׁ לְעַצְמוֹ דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[80]; שֶׁתְּנַאי בֵּית דִּין הוּא, שֶׁתִּהְיֶה תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר מִשֶּׁל בַּעַל הַבַּיִת[81], וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִשֶּׁל פּוֹעֵל[82].

74) [לאכול. כלומר: כשם שהקלו במזגו לו את הכוס, כשהזמינו לאכול (למעלה הלכות ז־י), כן הקלו בנתנו לו לסעוד, כשהזמינו לשתות, אף־על־פי ששתייה עם אכילתו שכיחה יותר מאכילה עם שתייתו, ראה שבת יד, א]. 75) שם, מ"ג. 76) שאוכל בתנאו (ולא מדין תורה), שחייב במעשרות, כמבואר למעלה פ"ה ה"ט, וראה ב'תפארת ישראל' ו'תוספות אנשי שם', שם. 77) כלומר, מפריש עכשיו, כי כאן מדובר בחול ולא בשבת. 78) כלומר, עם המעשר הם מאה. ואף על פי שאחת מהם היא תרומת מעשר ונותנה לכהן - הרי הוא אוכל תמורתה משל בעל הבית, כדלהלן, הרי בסך־הכל מאה. 79) "העשר" לאו דוקא, אלא "התשע". ראה למעלה פ"ז ה"א: "ותשעה מעשר שני". 80) לחלל עליהם הפירות. 81) שהרי הוא אוכל גרוגרת אחרת משל בעל הבית, תמורת גרוגרת זו שנתן לכהן, ראה למעלה. משנה שם, כדעת רבי יוסי. ולפי דעת רבינו בפירוש המשנה שם, בא רבי יוסי לפרש דברי תנא־קמא. 82) לשון התוספתא שם (פ"ח הוצאת ליברמן עמ 14 102).

יב. הַנַּחְתּוֹמִים[83] - לֹא חִיְּבוּם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַדְּמַאי[84], אֶלָּא תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר בִּלְבַד, כְּדֵי שֶׁיַּפְרִישֶׁנָּה בְּטָהֳרָה עִם הַחַלָּה[85]. וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר בַּחֲנוּתוֹ אוֹ עַל פֶּתַח חֲנוּתוֹ[87]; אֲבָל הַמּוֹכֵר לְפַלְטֵר[88] אוֹ בַּחֲנוּת הַסְּמוּכָה לְפַלְטֵר[89] - חַיָּב לְהַפְרִישׁ אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

83) האופים הנאמנים על המעשרות. שם פ"ב מ"ד. 84) מפני שהשוטרים הממונים עליהם נוגשים אותם תמיד למכור בזול, הקלו עליהם חכמים (פירוש המשנה שם, ע"פ הגמרא ביומא ט.). 85) אם נעשתה בטומאה, הנחתום פטור מן הכל, מפני שהשוטרים מכריחים אותם להוזיל (ראה למעלה), אבל אם נעשתה בטהרה, חייבו חכמים לנחתום, שחששו שמא תיטמא בינתיים ('ירושלמי' שם, לדעת רבי יוחנן). וראה להלן פ"ו מהל' ביכורים ה"א. 86) תוספתא שם פ"ג, ו'ירושלמי' שם. 87) שאז נוגשים בהם השוטרים שימכור בזול, כנ"ל. 88) שאז אין נוגשים בהם ('פאת השולחן'). 89) שנמצאת בסמוך לה.

1 **יג. שְׁנַיִם[90] שֶׁבָּצְרוּ כַּרְמֵיהֶן[91] בְּתוֹךְ גַּת אַחַת[92],**
2 **וְהָאֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת, אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁעִשֵּׂר זֶה הַנֶּאֱמָן עַל חֶלְקוֹ[93] - כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ**
4 **מִן הַיַּיִן חַיָּב לְהַפְרִישׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר דְּמַאי עַל חֵלֶק**
5 **עַם הָאָרֶץ[94]. כֵּיצַד? הָיוּ מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה[95], וְנוֹטֵל**
6 **בְּחֶצְיוֹ מָאתַיִם לֹג יַיִן - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ[96] מִמֶּנּוּ לֹג**
7 **אֶחָד תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְעֶשֶׂר[97] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּנֶגֶד**
8 **הַמֵּאָה לֹג[98]; שֶׁהֲרֵי הִפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר שֶׁל וַדַּאי תְּחִלָּה**
9 **עַל חֲצִי כָּל שֶׁדָּרְכּוֹ בַּגַּת. וְכֵן אִם הָיָה שְׁלִישׁ[99] אוֹ**
10 **רְבִיעַ - מַפְרִישׁ לְפִי חֶשְׁבּוֹן[100].**

90) שם פ"ו מ"ז. 91) איש איש את כרמו. 92) כלומר, דרכו ענביהם בתוך גת אחת. 93) כלומר, על ענביו בטרם עירבם עם ענבי חבירו. 94) כלומר, על חצי חלקו שנטל, אם חלקיהם היו שוים, כדלהלן, שהרי כיון שנתערבו יינות שני החלקים, נמצא שכל טיפת יין מעורבת בוודאי מעושר ובספק מעושר, ולכן אין חשש שמא נפלה בחלקו יותר, מיין חבירו ('משנה ראשונה'). 95) זה נתן ענבים שהיין היוצא מהן מאתים לוג, וכן חבירו. 96) הנאמן על המעשרות. 97) "עשר" לאו דוקא אלא "תשע", וראה למעלה הי"א. 98) שהרי כל טיפת יין, חציה מעושרת ודאי וחציה דמאי, כנ"ל. וביין - "יש בילה" (ראש השנה יג:). 99) שחלקו שליש וחלק חבירו שני שליש, או להיפך. 100) כלומר, לפי חשבון כמות חבירו בתערובת. ואף שדעת רבינו שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדבריהם (למעלה פ"א מהל' תרומות הכ"ו), ובדרבנן אמרו: "יש ברירה", ואם כן היה לנו לומר, שהוברר הדבר למפרע שקיבל את חלקו שעישרו ודאי, קודם שעירבו עם ענבי חבירו - אין אומרים "ברירה" אלא כשלכתחילה היתה התבואה של שניהם, שאומרים שהוברר למפרע שחלק זה עמד כל אחד מהשותפים לקבל, אבל אם היו מחולקים ונתערבו - אין לומר "ברירה" ('תוספות יום־טוב' שם). וראה למעלה פ"ו הי"ד, ובהל' תרומות שם ה"כ, וצ"ע.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה צריך לקבל עליו כדי שיהיה נאמן על המעשרות. ודין תלמיד חכם שמת והניח פירות. או בת חבר או אשתו שנישאת לעם הארץ. אם ישמש חבר במשתה עם הארץ ובסעודתו. בן חבר שמיסב עם ע"ה. ודין ע"ה שנתן מנה לחבר לקנות לו אגודת ירק. אם מותר להאכיל את העניים דמאי. וגבאי צדקה אם גובין מהם. רופא חבר שמאכיל לחולה ע"ה אם נותן לתוך פיו.

11 **א. הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת[2] וְלֹא**
12 **יִהְיוּ פֵּרוֹתָיו דְּמַאי[3] - צָרִיךְ לִהְיוֹת מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא**
13 **אוֹכֵל[4], וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר[5], וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ[6], וְאֵינוֹ**
14 **מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[7]. וְצָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו דְּבָרִים**
15 **אֵלּוּ בָּרַבִּים. וּכְשֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים[8] נֶאֱמָנִין[9] שֶׁקִּבֵּל דְּבָרִים**
16 **אֵלּוּ בָּרַבִּים וְשֶׁהוּא רָגִיל בָּהֶם תָּמִיד[10] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן**
17 **עַל פֵּרוֹתָיו לוֹמַר מְעֻשָּׂרִין הֵן.**

2) לומר שפירותיו מעושרים. 3) כלומר, שעל ידי קבלה זו לא יהיו פירותיו דמאי. 4) בין פירות שלו בין אלה שלקח ממי שחשוד על המעשרות, שאם אינו נאמן על מה שיאכל בעצמו, היאך יהיה נאמן על מה שאנו אוכלין ונסמוך על דבריו כשיאמר זה מעושר. 5) מפירות שגדלו אצלו. 6) על מנת למכור. 7) משנה שם, כתנא קמא ולא כר' יהודה. ואף על פי שיכול לסמוך על תנאי - לא התירו כן אלא כשהזמינו אצלו. 8) לדעת הריטב"א (עבודה זרה לט "כל שהוא בחזקת חשוד, צריך שני עדים להכשירו, או עד אחד שיעיד על החתיכה (= על הפירות שמעושרים הם). שלא אמרו עד אחד נאמן באיסורין אלא במעיד על החתיכה". וכן נראה מדברי רבינו. [וטעמו של דבר: עד אחד אינו נאמן בדבר שיש לו חזקת איסור, אלא אם בידו לתקנו ולפיכך נאמן הוא על הפירות, שהרי בידו לתקנם, להפריש עליהם תרומות ומעשרות משלו. אבל להעיד על זה, שהיה בחזקת עם הארץ ואינו נאמן על המעשרות, שקיבל עליו נאמנות למעשרות - אינו יכול, שהרי אין זה בידו לתקנו]. 9) כלומר, נאמנים על המעשרות. [שאם לא כן, הם פסולים לעדות, שכן אמרו "עמי הארץ אין מוסרים להם עדות", ולפי דעת חכמים בברכות מז: כל שאינו מעשר פירותיו כראוי הרי הוא עם הארץ]. 10) ואז הוא מקבל חזקת נאמנות.

18 **ב. כָּל תַּלְמִיד חָכָם לְעוֹלָם נֶאֱמָן[11], וְאֵינוֹ צָרִיךְ**
19 **בְּדִיקָה אַחֲרָיו. וּבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ וַעֲבָדָיו [וְאִשְׁתּוֹ] -**
20 **הֲרֵי הֵם כָּמוֹהוּ. תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ פֵּרוֹת,**
21 **אֲפִלּוּ כְּנָסָם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת מְתֻקָּנִין[12].**

11) כאבא שאול בבכורות ל: שאמר (גבי טהרות) "תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה" ואף שבטהרות החמירו הכהנים על עצמם, במעשרות לא מצינו שום חומרא. 12) ש"חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן".

22 **ג. בַּת עַם הָאָרֶץ אוֹ אִשְׁתּוֹ[13] שֶׁנִּסֵּת לְחָבֵר, וְעַבְדּוֹ[14]**
23 **שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר - צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם בַּתְּחִלָּה[15]. וּבַת**
24 **חָבֵר אוֹ אִשְׁתּוֹ שֶׁנִּסֵּת לְעַם הָאָרֶץ, וְעַבְדּוֹ שֶׁנִּמְכַּר**
25 **לְעַם הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן[16] עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. בְּנוֹ אוֹ**
26 **עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיוּ לְמוּדִין[17] אֵצֶל עַם הָאָרֶץ -**
27 **צְרִיכִין לְקַבֵּל. בְּנוֹ אוֹ עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁהָיוּ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 לְמוּדִים אֵצֶל חָבֵר: כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ[18] - הֲרֵי הֵן
2 כְּחָבֵר; יָצְאוּ - הֲרֵי הֵן כְּעַם הָאָרֶץ[19].

13) שנתאלמנה או שנתגרשה. 14) הכנעני, שאין עבד עברי נמכר לאחר. 15) [והכוונה שצריכים לקבל נאמנות לפני הנישואין והמכירה, שהרי אמרו בתוספתא דמאי פרק ג "היה הוא נאמן ואשתו אין נאמנת, לוקחין ממנו ואין מתארחין אצלו, וכו'", שוודאי יבוא לידי מכשול]. 16) אפילו כשהם אצל עם הארץ, שמנהגם הראשון בידם. 17) רגילין לבקר. 18) [=אצל החבר]. 19) שפסקה השפעתו, ומכאן שגדולה השפעת עם־הארץ על הלימודים אצלו, מהשפעת החבר על הלימודים אצלו.

3 ד. מִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, וְהָיָה אֶחָד מִבָּנָיו אוֹ מֵעֲבָדָיו
4 נֶאֱמָן[20], אוֹ אֶחָד מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ וְאוֹכְלִין
5 עַל פִּיהֶן[21], וְאֵינָן חוֹשְׁשִׁין לְדָבָר.

20) כלומר, שקבל על עצמו להיות נאמן תחת אדונו. 21) והיינו שמעידים על הפירות שמתוקנים הם.

6 ה. הָיָה הוּא נֶאֱמָן וְאִשְׁתּוֹ אֵינָהּ נֶאֱמֶנֶת - לוֹקְחִים
7 מִמֶּנּוּ[22], וְאֵין מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ[23]. [הָיְתָה אִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת
8 וְהוּא אֵינוֹ נֶאֱמָן - מִתְאָרְחִין אֶצְלוֹ, וְאֵין לוֹקְחִין
9 מִמֶּנּוּ[24]. וְתָבוֹא מְאֵרָה לְמִי שֶׁאִשְׁתּוֹ נֶאֱמֶנֶת וְהוּא אֵינוֹ
10 נֶאֱמָן].

22) שוודאי מתקן מה שהוא מוכר. 23) כי אשתו חשודה להאכיל דבר שאינו מתוקן. 24) [אם אשתו אינה מעידה על זה].

11 ו. לֹא יְשַׁמֵּשׁ חָבֵר[25] לֹא בְּמִשְׁתָּה עַם הָאָרֶץ וְלֹא
12 בִּסְעֻדָּתוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכֹּל מְעֻשָּׂר וּמְתֻקָּן מִתַּחַת
13 יָדוֹ[26]. לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה חָבֵר מְשַׁמֵּשׁ בְּמִשְׁתָּה עַם
14 הָאָרֶץ אוֹ בִּסְעֻדָּתוֹ - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת מְתֻקָּן וּמְעֻשָּׂר.
15 רָאוּהוּ מֵסֵב עִם עַמֵּי הָאָרֶץ - אֵין הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת
16 מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא הֶחָבֵר עַל הַתְּנָאִים שֶׁבְּלִבּוֹ[27] הוּא
17 סוֹמֵךְ[28].

25) הנאמן על המעשרות. 26) כשהזמינו אצלו. 27) [ראה למעלה פרק ט הלכה י שבדמאי אינו צריך לרחוש בשפתיו]. 28) ולא תיקן אלא מה שהוא אוכל.

18 ז. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם סוֹעֵד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ וְסוֹמֵךְ עַל
19 תְּנָאוֹ, כָּךְ הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְּנֶה עַל בְּנוֹ[29], וַאֲפִלּוּ
20 הָיָה בְּנוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר. אֲבָל אֵינוֹ צָרִיךְ לִהְיוֹת מַתְּנֶה
21 עַל אַחֵר חוּץ מִבְּנוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה עִמּוֹ בַּמִּשְׁתֶּה[30].
22 לְפִיכָךְ, בֶּן חָבֵר שֶׁהָיָה מֵסֵב בְּמִשְׁתֶּה עַם הָאָרֶץ - אֵין
23 הַסְּעֻדָּה בְּחֶזְקַת מְעֻשֶּׂרֶת, שֶׁמָּא אָבִיו הִתְנָה עָלָיו.

29) אפילו בגדול, כיוון שהוא סמוך על שולחנו. 30) שאינו אחראי לו.

24 ח. עַם הָאָרֶץ שֶׁנָּתַן מָעָה לְחָבֵר וְאָמַר לוֹ: קַח לִי
25 אֲגֻדַּת יָרָק אַחַת אוֹ גְלוּסְקָא[31] אַחַת - לוֹקֵחַ לוֹ[32]
26 סְתָם[33] וּפָטוּר מִלְּעַשֵּׂר[34]. וְאִם הֶחֱלִיף אֶת הַמָּעָה[35] -
27 חַיָּב לְעַשֵּׂר[36] וְאַחַר כָּךְ יָבִיא לוֹ. וְאִם פֵּרֵשׁ הֶחָבֵר
28 וְלֹא לְקָחָן סְתָם, אֶלָּא אָמַר לַחֲנֻנִי: אֲגֻדָּה זוֹ שֶׁאֲנִי
29 לוֹקֵחַ מִמְּךָ - לַחֲבֵרַי אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, וְזוֹ - לְעַצְמִי
30 אֲנִי קוֹנֶה אוֹתָהּ, זוֹ שֶׁלָּקַח לְעַצְמוֹ - חַיָּב לְעַשְּׂרָהּ,
31 וְזוֹ שֶׁלָּקַח לַחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשְּׂרָהּ. וְאִם
32 נִתְעָרְבוּ[37], אֲפִלּוּ נִתְעָרְבָה אַחַת שֶׁלּוֹ בְּמֵאָה שֶׁל חֲבֵרוֹ
33 - מְתַקֵּן הַכֹּל דְּמַאי, וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לַחֲבֵרוֹ שֶׁשְּׁלָחוֹ
34 לִקַּח לוֹ[38].

31) לחם בתבלין מתוקן היטב. 32) מעם הארץ. 33) היינו שלוקח שניים: אחד עבור משלחו ואחד עבורו, שלוקח בסתם ואינו מפרש זה בשבילו וזה בשבילי כמו בסיפא. 34) שאומרים הוברר הדבר, שזאת היא הגלוסקא שלקח עבורו בשליחותו, שהרי בדרבנן אומרים יש ברירה, והרי זה כאילו עם הארץ בעצמו קנה הגלוסקא. 35) שנתן לו עם הארץ. 36) שכיוון שקונה במעה שלו הרי הוא כקונה לעצמו, ואחר כך כשנותן לעם הארץ, הרי הוא נותן לו דמאי ואסור. 37) ראה למעלה פרק ט הלכה יג. שבנתערבו אין אומרים "ברירה". 38) ואינו בטל במאה, מאחר שאפשר לתקן.

35 ט. חֲמִשָּׁה שֶׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְהָבֵא לָנוּ חָמֵשׁ
36 אֲגֻדּוֹת שֶׁל יָרָק, וְהֵבִיא[39] לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ
37 - חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶן אֵין צְרִיכִין לְעַשֵּׂר אֶלָּא עַל חֶלְקָן
38 בִּלְבַד[40]. הֵבִיא לָהֶן בְּעֵרְבוּב[41] - חֲבֵרִים שֶׁבָּהֶם
39 צְרִיכִין לְעַשֵּׂר הַכֹּל[42].

39) מעם הארץ. 40) שאין הם אחראים על חלקו של עם הארץ. 41) כלומר, לקח לכל אחד בפני עצמו ולאחר מכן נתערבו אצלו, שאין אומרים ברירה באופן זה. 42) שלא יהיו כנותנים דמאי לעם הארץ.

40 י. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: צֵא וְלַקֵּט לִי תְּאֵנִים
41 מִתְּאֵנָתִי - אוֹכֵל מֵהֶן הֶחָבֵר עֲרַאי[43], וּמְעַשְּׂרָן[44]
42 [דְּמַאי[45]]. וְאִם אָמַר הֶחָבֵר לְעַם הָאָרֶץ לִלְקֹט לוֹ[46],
43 וְשָׁמַע חָבֵר אַחֵר - זֶה הָאַחֵר אוֹכֵל[47] וְאֵינוֹ צָרִיךְ
44 לְעַשֵּׂר; שֶׁאֵין הֶחָבֵר מוֹצִיא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן מִתַּחַת
45 יָדוֹ, וְחֶזְקָתוֹ שֶׁהִפְרִישׁ עָלֶיהָ מִמָּקוֹם אַחֵר. אַף עַל
46 פִּי שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ חֲבֵרִים לִתְרֹם שֶׁלֹּא מִן הַמֻּקָּף[48], כְּדֵי
47 לְסַלֵּק הַמִּכְשׁוֹל מִלִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ תּוֹרְמִין.

43) שהרי אין המתנה קובעת למעשר כמכר. 44) אם הוא רוצה לאכול קבע. 45) כגירסת הר"ח בעירובין שם: "האומר לחבירו צא ולקט לך תאנים (מתאנתי) אוכל מהן עראי ומעשרין דמאי. מלא לך כלכלה זו אוכל מהן עראי ומעשרין וודאי". אלא שצריך עיון, למה השמיט רבינו הבבא של "מלא כלכלה". [וטעמם של דברים נראה, שכשם שאמרו שהמוצא כלכלה במקום שהרוב מכניסים לבתים, מתקנה וודאי, שוודאי לא עישרו לפני ראיית פני הבית, כמו כן אם לא נגמרה מלאכתם, בוודאי לא עישרם, ולפיכך אם אמר לו: לקט תאנים, היינו כמה שילקט ילקט, הרי זה

נגמרה מלאכתו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה י: "אם אינו ממלא [את הכלי] עד שילקט כל צרכו", ואפשר שבעל הפירות עישר מיד, בכדי שיעשה, היינו בכדי שיעור זמן שילקט כמה תאנים בודדות, ולכן אינו מעשרן אלא דמאי, והמדובר כשמוליכם לשוק, שאם לא כן אינו מעשרם עד שיראה פני הבית, אבל אם אמר לו: מלא כלכלה זו, שאין זה גמר מלאכה עד שימלאנה, אינו מעשר עד שיידע שמילא את הכלכלה, ולפיכך מעשרין וודאי]. 46) כלומר, לעם הארץ. 47) אם נתן לו עם הארץ רשות. 48) כלומר, תרומת מעשר, אבל בתרומה גדולה הלכה היא לכל ש"אין תורמין תרומה גדולה אלא מן המוקף" ולא לתלמידי חכמים בלבד.

1 **יא. מֻתָּר לְהַאֲכִיל אֶת הָעֲנִיִּים[49] וְאֶת הָאוֹרְחִים[50]**
2 **דְּמַאי[51]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָן. וְהֶעָנִי עַצְמוֹ וְהָאוֹרֵחַ, אִם**
3 **רָצוּ לְתַקֵּן - מְתַקְּנִין.**

49) אפילו עמי הארץ, שאם אתה אומר שמאכילין רק לחבירים, אתה נועל דלת בפני עניים עמי־הארץ. 50) ואף שבביתם עשירים הם, כאן הם עניים. 51) שרוב עמי הארץ מעשרים הם, והקלו בזה כדי להקל עלינו מצוות הצדקה והכנסת האורחים.

4 **יב. גַּבָּאֵי צְדָקָה גּוֹבִין סְתָם[52] מִכָּל אָדָם[53] וּמְחַלְּקִים**
5 **סְתָם[54], וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן.**

52) מאכלים עבור העניים. 53) אף מעמי־הארץ, ואינם מבדילים בין מאכלים שקבלו מחבר לבין מה שקבלו מעם־הארץ, ש"אם מדקדק אתה אחריו [אחרי הנותן צדקה אם הוא עם־הארץ, להבדיל את מה שנתן, משאר מאכלים] אתה ממעט מן הצדקה [שהעם הארץ ייעלב ולא ייתן יותר]". 54) אף לעם־הארץ.

6 **יג. רוֹפֵא חָבֵר שֶׁהָיָה מַאֲכִיל לְחוֹלֶה עַם הָאָרֶץ[55]**
7 **מִפְּרוֹת עַם הָאָרֶץ[56] - נוֹתֵן לְתוֹךְ יָדוֹ, אֲבָל לֹא לְתוֹךְ**
8 **פִּיו[57]. וְאִם הָיָה הַדְּמַאי שֶׁל רוֹפֵא - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ יָדוֹ**
9 **לֹא יִתֵּן. וְכֵן אִם יָדַע שֶׁהוּא טֶבֶל וַדַּאי - אֲפִלּוּ לְתוֹךְ**
10 **יָדוֹ אָסוּר.**

55) שאין בו סכנה. שאם לא כן - הרי הכל מותר. 56) שאינם של הרופא. 57) אף שאיסור דרבנן אסור באכילה לחולה שאין בו סכנה, בדמאי הקלו ולא גזרו אלא בנותן לתוך פיו.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שאסור למכור דמאי לע"ה ולשלוח לו דמאי. המשפיעין במדה גסה אם מותרין למכור דמאי. חבר ועם הארץ שירשו את אביהם עם הארץ. מי שהיה נושא ירק וככר עליו ורוצה להשליך ממנו לארץ. המוצא פירות בדרך. והנותן לפונדקית לבשל ולאפות לו. המפקיד פירותיו אצל עם הארץ או אצל הגוי.

11 **א. אָסוּר לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי לְעַם הָאָרֶץ[2] אוֹ לִשְׁלֹחַ**
12 **לוֹ דְּמַאי[3], מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְסַיֵּעַ לָזֶה לֶאֱכֹל דָּבָר**
13 **הָאָסוּר. אֲבָל מוֹכְרִין[4] וּמְשַׁלְּחִין אוֹתוֹ לְתַלְמִידֵי**
14 **חֲכָמִים[5]; שֶׁאֵין תַּלְמִיד חָכָם אוֹכֵל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר אוֹ**
15 **עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ אָדָם נֶאֱמָן שֶׁזֶּה מְעֻשָּׂר.**

2) דמאי פ"ג משנה ג. ואפילו המשפיעין במדה גסה, אסורים, ראה להלן. 3) משנה שם. 4) היינו המשפיעין במדה גסה, ראה בהלכה הסמוכה. 5) ודוקא בדמאי, שאינו אסור אלא מדבריהם, אבל בטבל ודאי, שאסור מן התורה, לא התירו לשלח לחבר, אלא לצורך (למעלה פ"ו הלכה ו).

16 **ב. כָּל[6] הַמַּשְׁפִּיעִין[7] בְּמִדָּה גַסָּה[8], כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת[9]**
17 **וּמוֹכְרֵי תְּבוּאָה - מֻתָּרִין לִמְכֹּר אֶת הַדְּמַאי**
18 **וּלְשַׁלְּחוֹ[10]; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹסִיפִין עַל הַמִּדָּה[11], הֶתְקִינוּ**
19 **חֲכָמִים שֶׁיִּהְיֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹ זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לוֹ הוּא**
20 **הַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר דְּמַאי[12]. אֲבָל הַמּוֹדְדִין בְּמִדָּה**
21 **דַּקָּה[13], הוֹאִיל וְהַמּוֹכֵר מִשְׁתַּכֵּר - הוּא מַפְרִישׁ, וְלֹא**
22 **יִמְכֹּר וְלֹא יִשְׁלַח[14] אֶלָּא מְתֻקָּן.**

6) שם פ"ב משניות ד־ה. 7) המוסיפים על המדה וימכרו במדה גסה (פירוש המשנה שם). 8) ראה בהלכה הסמוכה. 9) המוכרים מאכלים רבים במדה גסה (פירוש המשנה שם). 10) לתלמיד חכם. ראה הלכה הקודמת ולהלן בסמוך. 11) וימלאו המדה ביותר ויוסיפו בה ויקח הקונה יותר מן הראוי לו (שם). 12) ודוקא לתלמיד חכם. אבל לעם הארץ, אסור למכור, שמא לא יעשר, ראה למעלה. ועיין תוספות אנשי־שם ומשנה ראשונה וחזון־איש. 13) חנונים. 14) אף שבמתנה אינו משתכר - לא חלקו חכמים בזה.

23 **ג. וְכַמָּה[15] הִיא מִדָּה גַסָּה? בִּיבֵשׁ - חֲצִי סְאָה, וּבְלַח**
24 **- מִדָּה שֶׁמַּחֲזֶקֶת שָׁוֶה דִּינָר מֵאוֹתוֹ דָּבָר הַלַּח.**

15) שם משנה ה.

25 **ד. סַלֵּי[16] זֵיתִים[17] וַעֲנָבִים וְקֵפּוֹת שֶׁל יָרָק, אַף עַל פִּי**
26 **שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה[18] - אָסוּר לְמָכְרָן דְּמַאי[19].**

16) שם, ולא כרבי יוסי, וכן כתב בפירוש המשנה שם. 17) כנוסחת ספרים אחרים במשנה שם (מלאכת שלמה). 18) כלומר, בלי שיעור ומדה, אלא כפי שיזדמן לו (פירוש המשנה). וראה בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ב ובהגהות מיימוניות שם. 19) עד שיתקנם, כיון שאינו מוכר כשיעור מדה גסה האמורה למעלה (משנה ראשונה שם).

27 **ה. אָמַר[20] אֶחָד מֵהֶן[21]: בּוֹא וּנְתַקֵּן הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ, בֵּין**
28 **שֶׁהָיָה מוֹכֵר בְּדַקָּה[22] אוֹ בְּגַסָּה[23] - הַמּוֹכֵר מַפְרִישׁ**
29 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, וְהַלּוֹקֵחַ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְדָבָר זֶה**
30 **תְּנַאי בֵּית דִּין הוּא[24].**

20) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק, בירושלמי שם. 21) המוכר או הלוקח, ראה להלן. 22) שעל המוכר לתקן, והלוקח הסכים להשתתף בתיקון, ואמר לו: בא ונתקן הפירות. 23) שעל הלוקח לתקן והמוכר הסכים להשתתף ואמר לו: בוא ונתקן הפירות. 24) כלומר, אף־על־פי שבאה הסכמת שניהם על ההפרשה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין אומרים: יתן זה חצי וזה חצי, אלא תרומת מעשר למוכר ומעשר שני ללוקח [וראה למעלה פ"ט הלכה יא].

1 **ו. חָבֵר[25] וְעַם הָאָרֶץ שֶׁיָּרְשׁוּ אֶת אֲבִיהֶן עַם הָאָרֶץ[26]**
2 **- יָכוֹל הוּא[27] לוֹמַר[28]: טֹל אַתָּה חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם**
3 **פְּלוֹנִי וַאֲנִי חִטִּים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[29], אַתָּה יַיִן**
4 **שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי וַאֲנִי יַיִן שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי; אֲבָל לֹא**
5 **יֹאמַר: טֹל אַתָּה חִטִּים וַאֲנִי שְׂעוֹרִים[30], טֹל אַתָּה**
6 **הַלַּח וַאֲנִי הַיָּבֵשׁ[31], מִפְּנֵי שֶׁזֶּה מוֹכֵר דְּמַאי[32].**

25) שם פ"ו משנה ט, ותוספתא פ"ו. 26) ופירות שהורישם - דמאי. 27) החבר. 28) לאחיו עם־הארץ. 29) מפני שבדמאי שהוא מדרבנן, אנו אומרים "ברירה" (וראה למעלה פ"ו הלכה יד, ופ"ט הלכה יג). כלומר, הוברר הדבר למפרע שזה חלקו וזה חלקו של אחיו, ואין כאן מכירת דמאי לעם־הארץ. 30) שבשני מינים לא אמרו "ברירה", וראה למעלה פ"ו שם. 31) שלח ויבש ממש הם כשני מינין וצריך שומא בחלוקתם, שהיבש משתמר ביותר (מאירי לחגיגה הוצאת "מוריה" עמוד נג, ועיין בירושלמי פאה פ"ג הלכה ב). 32) כיון שיש לכל אחד מהם החצי בכל מין ומין, וכשאומר החבר לעם־הארץ טול אתה חיטים ואני שעורים או טול אתה הלח ואני היבש, נמצא מוכר לו חצי חיטים או חצי לח תמורת זה שמקבל ממנו.

7 **ז. מִי[33] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא יָרָק[34] וְכָבַד עָלָיו מַשָּׂאוֹ, וְרָצָה**
8 **לְהַשְׁלִיךְ מִמֶּנּוּ עַל הַדֶּרֶךְ כְּדֵי לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ - לֹא**
9 **יַשְׁלִיךְ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[35], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא תְּקָלָה לְעַמֵּי**
10 **הָאָרֶץ שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בִּדְמַאי.**

33) שם פ"ג משנה ב. וכן בתוספתא שם פ"ד, וכחכמים ולא כרבי יוסי. 34) של דמאי שנגמרה מלאכתו למעשר (רע"ב שם), וראה להלן. 35) שהפקר אינו פוטר ממעשר, אלא קודם גמר מלאכה, אבל אחר גמר מלאכה אינו פוטר (למעלה פ"ג הלכה כ). וראה בשער המלך פ"ח מהלכות לולב ה"ב, ד"ה של דמאי.

11 **ח. הַלּוֹקֵחַ[36] יָרָק מִן הַשּׁוּק[37] וּמְשַׁךְ[38], אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁלֹּא שָׁקַל וְלֹא מָדַד וְלֹא נָתַן דָּמִים[39], וְנִמְלַךְ**
13 **לְהַחֲזִיר לְבַעַל הַחֲנוּת[40] - לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[41].**

36) משנה ותוספתא שם. 37) כלומר, מעם־הארץ. 38) כן הוא בסוף המשנה שם, שאם לא משך מותר להחזיר, וראה למעלה פ"ה הלכה א. 39) שכיון שמשך - קנה. 40) מדעת בעל החנות, אבל בלי דעתו אינו יכול להחזיר, שהרי חל המקח, כנ"ל (תוס' אנשי־שם). 41) בירושלמי שם אליבא דר' יוחנן: "כיצד הוא עושה? נותן דמי אחת מהן ומתקן". וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. וראה למעלה שם.

14 **ט. הַמּוֹצֵא[42] פֵּרוֹת[43] בַּדֶּרֶךְ[44]: אִם רֹב מַכְנִיסִין**
15 **לְבָתֵּיהֶן[45] - פָּטוּר מִלְּעַשֵּׂר[46], שֶׁעֲדַיִן לֹא נִקְבְּעוּ**
16 **לְמַעֲשֵׂר; וְאִם רֹב מַכְנִיסִין לְמִכֹּר בַּשּׁוּק[47] - הֲרֵי אֵלּוּ**
17 **דְּמַאי[48]; וּמֻחֱזָקָה לְמֻחֱזָקָה[49] - דְּמַאי[50].**

42) מכשירין פ"ב משנה י. וראה למעלה פ"ג הלכה כב.

43) שנגמרה מלאכתם, וראה להלן. 44) שהם הפקר, וזכה בהם. 45) שהם מותרים באכילת עראי עד שיכנסו לבית (שם הלכה ב). 46) אם אוכלם עראי (משנה־למלך). 47) שהם נקבעים מיד עם גמר מלאכתם (למעלה שם). 48) במשנה שם: "חייב", ופירשה רבינו: "דמאי", כדין פירות של עם־הארץ. ומה שהפקר פטור ממעשרות, אינו אלא אם הפקיר קודם גמר מלאכה, אבל לאחר גמר מלאכה אינו פטור, ראה למעלה שם הלכה כ. וראה בתוספתא כפשוטה עמ' 658. 49) כלומר, חצים מכניסים לשוק, וחצים לבית. 50) אף־על־פי שספק ספיקא הוא, ספק מכניסים לבית ופטור, ואף אם מכניסים לשוק, שמא עשרום - מכל־מקום בדמאי החמירו גם בספק ספיקא, כדלהלן בהלכה יג, עיין שם בכסף־משנה.

18 **י. נָטְלָן[51] לְאָכְלָן[52] וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ[53] - לֹא יְשַׁהֶא**
19 **אוֹתָן עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר[54], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
20 **לַאֲחֵרִים[55]. וְאִם נְטָלָם מִתְּחִלָּה שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ[56] - הֲרֵי**
21 **זֶה מֻתָּר לְשַׁהוֹתָן אֶצְלוֹ[57] עַד שֶׁיִּרְצֶה לְאָכְלָן אוֹ**
22 **לְשָׁלְחָן אוֹ לְמָכְרָן[58], וִיעַשֵּׂר אוֹתָן דְּמַאי[59].**

51) דמאי פ"ג משנה ג. 52) כלומר, המוצא פירות בדרך, כבהלכה הקודמת, ונטלן לאכלן, ואם כן, זכה בהם. 53) להשהותם אצלו. 54) מדברי רבינו להלן בסוף ההלכה נראה, שהמדובר כשמצאם במקום שרוב מכניסים לשוק. אולם אם מצאם במקום שרוב מכניסים לבת, שוודאי לא נתעשרו (למעלה פ"ג הלכה כב, ופ"ה הלכה ו), מעשרם ודאי, אף־על־פי שלא הכניסום לבית - שמא יאכלום קבע. 55) כלומר, לבני הבית. 56) ולא נתכוין לזכות בהם כלל. 57) ואינו חייב לעשר, לפי שאינו נוטל אותם לעצמו, ולמדו כן בירושלמי שם ממה שנאמר (דברים יד, כב): "עשר תעשר (את כל תבואת זרעך)" - "משלך אתה מעשר, ואי אתה מעשר משל אחרים". 58) לעם הארץ אפילו במדה גסה, ולחבר במדה דקה, למעלה הלכות א־ב. 59) אם רוב מכניסים למכור בשוק, ראה למעלה.

23 **יא. קְנִיבַת[60] יָרָק[61] הַנִּמְצֵאת בַּגִּנָּה[62] - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה**
24 **מִן הַדְּמַאי[63]. וְשֶׁל בַּעַל הַבַּיִת הַנִּמְצֵאת בַּבַּיִת -**
25 **חַיֶּבֶת[64]. שֶׁעַל גַּבֵּי הָאַשְׁפָּה[65] - בְּכָל מָקוֹם[66] מֻתֶּרֶת[67].**

60) תוספתא שם פ"ד. וראה בירושלמי תרומות פי"א הלכה ד, לפי גירסת הר"ש סיריסליאו שם. 61) עלי ירק מקולקלים שנתלשו. 62) שתלשום הגננים. 63) שהגננים אינם מקנבים אלא את המעופשים ביותר, המותרים לזרים, ראה למעלה בפי"א מהלכות תרומות הלכה י. 64) שבעלי בתים מקנבים אפילו המעופשים קצת. 65) כלומר, אפילו על גבה, שאפשר ליטלה בנקל. 66) כלומר, אפילו של בעלי בתים. ואפילו אשפה [וכל־שכן אשפה שבשוק. עיין חולין יב.]. 67) שמעתה אין עליה שם אוכל.

26 **יב. הַנּוֹתֵן[68] לְפֻנְדְּקִית[69] לְבַשֵּׁל לוֹ וְלֶאֱפוֹת לוֹ -**
27 **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ[70], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה תַּקָּלָה**
28 **לַאֲחֵרִים[71], וּמְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי**
29 **שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף שֶׁל זֶה [בָּזֶה][72]. אֲבָל[73]**

הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ, בֵּין שֶׁנָּשָׂא בִּתָּהּ בֵּין שֶׁאֵרְסָהּ[74], אוֹ לִשְׁכֶנְתּוֹ פַּת לְאֶפּוֹת וְתַבְשִׁיל לְבַשֵּׁל - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לֹא מִשּׁוּם מַעֲשֵׂר[75] וְלֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית[76], מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף[77]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[78]? בִּזְמַן שֶׁנָּתַן לָהּ שְׁאוֹר לָעִסָּה וְתִבְלִין לַקִּדֵּרָה[79]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן - חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם מַעֲשֵׂרוֹת[80] וְחוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם שְׁבִיעִית[81]. וּלְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה שְׁנַת שְׁמִטָּה - אָסוּר, שֶׁמָּא הַשְּׁאוֹר מִסְּפִיחֵי שְׁבִיעִית הוּא[82].

68) דמאי פ"ג משנה ה. 69) בעלת הפונדק. ומנהג הסוחרים לתת לה הקמח והבשר והתבשיל כל אחד מאכלו ולחמו (פירוש המשנה שם). 70) שהיא מחליפה של זה בזה, כדלהלן. 71) ואין אומרים "אין אנו אחראים לרמאין", ודלא כר' יוסי שם. ואף בפ"ט מהלכות מע"ש הלכה ז נראה מדברי רבינו, שאין אנו אחראין לגזלנין - כאן שנותן לה בידים החמירו (פאת השלחן סימן טז ס"ק כא ע"פ הירושלמי). 72) משנה שם, שכיון שהיא טורחת בשבילו, היא מורה היתר לעצמה לקחת בשבילה את היפה ולתת לאורח את הגרוע (חולין ו: ותוספות שם ד"ה התם). 73) כן הוא בירושלמי שם הלכה ו אליבא דחכמים החולקים על ר' יהודה, ודלא כמשנתנו שם שהיא אליבא דר' יהודה. 74) בעיא שנפשטה, בירושלמי שם. 75) שמא החליפה בדברים שאינם מעושרים. 76) שמא החליפה בספיחי שביעית האסורים באכילה, כדלהלן בפ"ד מהלכות שמיטה הלכה ב. [ועמי הארץ נחשדו על השביעית (שם פ"ח הלכה י) וראה להלן פי"ב הלכה ט]. 77) שחמותו לא תמצא היתר לעצמה, שכן דרכן לטרוח עבור חתנן ובתן וכן דרך השכנים לטרוח אלו בשביל אלו, ראה בתוספות שם. 78) תוספתא שם וחולין שם. 79) לתבשיל. 80) שמא נתנה בעיסה ובקדירה שאור ותבלין של דמאי, ויש תבלין שחייבין במעשר. וראה בפאת השולחן סימן יב ס"ק י, שהאריך להוכיח זאת. ועיין תוספות חולין שם ד"ה אינו חושש. 81) בדפוס רומי ליתא תיבות אלו, והן בכלל מה שכתב: ולפיכך וכו'. 82) וראה להלן (פי"ג הלכה יח), שבשאור ותבלין גזרו גם על תערובת דמאי.

יג. הַמּוֹלִיךְ[83] חִטָּיו[84] לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ[85] - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן[86], שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף. הוֹלִיכָן לְטוֹחֵן עוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵם דְּמַאי, שֶׁמָּא הֶחֱלִיפָן בְּחִטִּים שֶׁל עַם הָאָרֶץ[87]. וְכֵן הַמַּפְקִיד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן, שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּד לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן.

83) שם פ"ג משנה ד, ותוספתא שם פ"ד. 84) שהופרשו מהם תרומות ומעשרות. 85) במשנה שם: "או לטוחן כותי". והשמיטו רבינו, לפי שבזמן הזה עשאום כגויים לכל דבריהם, וראה בפירוש המשנה שם. 86) שם: "למעשרות ולשביעית". 87) שכשם שהוא הוליך חיטיו לטחון אצלו, כן הוליכו גם עמי הארץ, שפירותיהם דמאי. ואף־על־פי שספק ספיקא הוא, שמא לא החליפן, ואף אם החליפן בשל עם־הארץ, שמא עם־הארץ זה מן המעשרים הוא? - כיון שלא סמכו על "רוב עמי הארץ מעשרין הן", לא סמכו גם על ספק ספיקא (כסף־משנה), וגם בדיקת חמץ שנתקנה על הספק, לא סמכו בה על ספק ספיקא (רדב"ז). וראה בפ"ב מהלכות חמץ ומצה הלכה י והערה סד (ובפירוש המשנה לדמאי פ"א משנה א, כתב רבינו שסומכים בקלים שבדמאי על ספק ספיקא. ועיין שם בתוספות הגרע"א שכתב שבקלים שבדמאי יש ספק אחד שהוא הפקר, ואינו כלל בחיוב תרומות ומעשרות, ולכן סמכו בזה על ספק ספיקא. ועיין אור־שמח).

יד. עַם הָאָרֶץ[88] שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ[89] בַּחֲנוּתוֹ שֶׁל חָבֵר[90], אַף עַל פִּי שֶׁהֶחָבֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס[91] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא הֶחֱלִיף[92].

88) תוספות שם פ"ג. 89) כלומר, משמש. וראה בברכות נב: 90) שהיו אוכלים ושותים בה והוא משמשם. וראה בפסחים קי: 91) כלומר, מתעסק באומנתו ואין עיניו על החנות. 92) אבל אם אינו נכנס כלל - חושש. ואף־על־פי שעם־הארץ אינו חשוד להחליף (בהלכה הקודמת) - זה אינו אלא בפקדון שהמחליפו הרי הוא כשולח יד בפקדון, אבל בחנות שהכל ניתן למכירה, חוששים שמא יתן ללקוחות את שלו ויקח מן החנות את חלקו. וראה בפאת השולחן סימן טז ס"ק לט. ותוספתא כפשוטה שם וחזון־איש.

טו. הַמַּפְקִיד[93] פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹתָיו שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים; שֶׁחֲזָקָתוֹ לְהַחֲלִיף הַפִּקָּדוֹן. וְהֵיאַךְ דִּינָם? אִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן[94], וְנִגְמְרוּ בְּיַד יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁלָּקַח הַפִּקָּדוֹן - מַפְרִישׁ מַעֲשְׂרוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[95]; וְאִם הָיוּ פֵּרוֹת שֶׁהִפְקִיד טְבָלִים וְנִגְמְרָה מְלַאכְתָּן - חַיָּב לְהַפְרִישׁ, שֶׁמָּא לֹא הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[96]. וּלְפִיכָךְ יַרְאֶה לִי, שֶׁהַמַּעֲשְׂרוֹת שֶׁיַּפְרִישׁ - סָפֵק[97]. אֲבָל אִם הִפְקִיד חֵלִין מְתֻקָּנִין - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ כְּלוּם; שֶׁאֲפִלּוּ הֶחֱלִיף הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - פְּטוּרִין[98], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּרוּמוֹת[99]: דְּגָנְךָ - וְלֹא דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים.

93) משנה שם, כחכמים ולא כר' שמעון. 94) ולא הפריש מהם תרומות ומעשרות. 95) למעלה בפ"א מהלכות תרומות הלכה יא, שאם לקח הישראל מן הגוי פירות שלא נגמרה מלאכתם וגמרם ברשותו, חייב בתרומות ומעשרות מן התורה, אבל אינו נותן מעשר ראשון ללוי. 96) שאם החליף - פטור, שדיגון הגוי פוטר (שם). 97) ואינו נותנם לכהן וללוי - שמא החליף. 98) ואין לחשוש שמא החליף בשל עם־הארץ שפירותיו דמאי (ראה למעלה), שרק בטוחן חששו לכך, "לפי שהטוחן יתקבצו אליו קופות של חיטה ואפשר שיחליפן בפירות ישראל אחר" (פירוש המשניות שם), ועיין ירושלמי שם. 99) שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח פירות ממי שאינו נאמן לעשרן ונכנס שבת שאינו יכול לעשר. המשביע חברו שיאכל עמו בשבת, והוא אינו נאמן עליו. מי שאינו נאמן שראינוהו שהפריש תרומת מעשר מפירותיו. האומר למי שאינו נאמן קח לי ממי שהוא מעשר. הנכנס לעיר ושאל מי כאן מעשר ואמר אחד אני.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הם. עניים שאמרו פירות אלו לקט שכחה ופאה הם, אם הם נאמנים. החשוד שהעיד על אחרים, והמוכר פירות ואחר־כך אמר פירות שמכרתי לך טבל הם.

1 **א. הַלּוֹקֵחַ[2] פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת[3]**
2 **וְשָׁכַח[4] לְעַשְׂרָן[5], וְנִכְנְסָה שַׁבָּת[6] אוֹ יוֹם טוֹב[7] שֶׁאֵינוֹ**
3 **יָכוֹל לְעַשֵּׂר[8] - הֲרֵי זֶה שׁוֹאֲלוֹ[9], וְאִם אָמַר לוֹ:**
4 **מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ**
5 **אֶחָד[10] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן: מְעֻשָּׂרִין הֵן - אוֹכֵל עַל פִּיו**
6 **בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת[11], וַאֲפִלּוּ[12] הָיוּ לוֹ פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת מְתֻקָּנִין**
7 **מֵאוֹתוֹ הַמִּין[13]. מִפְּנֵי[14] שֶׁאֵימַת שַׁבָּת עַל עַמֵּי הָאָרֶץ,**
8 **וְאֵינוֹ עוֹבֵר בָּהּ עֲבֵרָה[15].**

2) דמאי פ"ד מ"א ותוספתא רפ"ה. 3) כלומר עם־הארץ, וכן הוא בסוף ההלכה. אבל החשוד על המעשרות אינו נאמן ואפילו בשבת ('תוספות' רע"א). 4) ב'ירושלמי' שם: "לא אמר [שסוכמין על מה שאומר עם־הארץ] אלא שוגג [ששכח], הא מזיד אסור [לאכול על פיו בשבת]". 5) וגם לא היה לו תנאי מערב שבת. שאם היה לו תנאי - אפשר להפריש בשבת, כמפורש למעלה פ"ט ה"ז ('ירושלמי'). 6) כלומר, נראו שלשה כוכבים בינונים, שהוא לילה ודאי, כמו שכתוב בפ"ה מהל' שבת ה"ד, ועי' היטב בלשונו שם בסוף ה"ג ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק ג). אבל בין השמשות - מעשרין הדמאי (שם פכ"ג הט"ו). 7) תוספתא שם. וכן הוא ב'ירושלמי' שם, וראה להלן. 8) שאין מפרישים תרומות ומעשרות בשבת (הל' שבת שם ה"ט והי"ד) וביום־טוב (פ"ד מהל' יום־טוב הכ"ו), מפני שנראה כמתקן דבר שלא היה מתוקן (הל' שבת שם ה"ט), ועוד שזה דומה למקדיש אותם הפירות (שם הי"ד). ומטעם זה גם תרומת חוצה לארץ וחלת חוצה לארץ, שאוכל ואחר־כך מפריש (פ"ה מהל' בכורים הי"ב), אסור להפריש (הל' שבת שם, הי"ב והערה נוספת צא). וראה בהלכה הסמוכה. 9) בשבת. אבל שאלו בחול - אינו אוכל בשבת, כדלהלן. 10) במשנה שם: "לא מצאו (= למוכר) אמר לו אחר שאינו נאמן וכו'", ומשמע שלכתחילה אינו סומך על אחר, והיינו משום שאותו אחר אינו יודע בעצמו, אלא מעיד בשם המוכר שעישרם (תוספות הגרע"א) ומדברי רבינו לא משמע כן. 11) אבל לא במוצאי שבת, כבהלכה הסמוכה. ואף־על־פי שגם החשוד על הדבר מעיד על אחרים, שחזקה אין אדם חוטא ולא לו, וכל־שכן עם־הארץ (להלן הי"ז) - כאן יש לחוש, שאמר לו כך כדי שלא ימנע מלאכול בשבת (כסף־משנה פי"א מהל' עדות ה"ח), ואף־על־פי־כן לשבת גופה התירו. 12) 'ירושלמי' שם. 13) שכיון שהוא תאב לאלו - התירום לו (שם). 14) 'ירושלמי' שם, כרבי חנינא. וראה בהלכה הסמוכה, שהזכיר רבינו גם טעמו של רבי יוחנן. 15) "שעמי־הארץ חמור הוא בעיניהם לעשות עבירה ביום השבת מפני כבוד היום, לפיכך לא ישקר" (פירוש המשנה, שם). [ויש אומרים שהוקשה שבת למקדש, שנאמר (ויקרא יט, ל): "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו". כשם שישנו מורא במקדש, כן ישנו גם בשבת (סמ"ק סי' ו, ו'יראים' מצוה צח, וראה בחוברת "לקראת שבת" עמ' כד). ומכיון שכתב רבינו למעלה, שגם ביום הוא נאמן, נראה שגם יום־טוב כשבת לענין זה, ש"אין בין יום־טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד" (מגילה ז:). ולדעת האומרים ('תוספות' כתובות נה: ד"ה ובתרומת) שאימת שבת על עם־הארץ היא, משום ששבת קובעת למעשר, תהיה מכאן הוכחה לדעת האומרים שגם יום־טוב קובע (ראה למעלה פ"ה הכ"א), שהרי גם ביום־טוב האמינו לו, כנ"ל, וכן כתב ב'שער המלך' שם הכ"ב].

9 **ב. אַף עַל פִּי[16] שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת - הֲרֵי**
10 **זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[17] עַד**
11 **שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי עַל הַכֹּל, עַל שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת[18] וְעַל**
12 **הַנִּשְׁאָר; שֶׁלֹּא הֵקֵלּוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ אֶלָּא לְצָרֵךְ אוֹתָהּ**
13 **שַׁבָּת[19]. הָיְתָה[20] שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב סָמוּךְ לָהּ[21], וּשְׁאָלוֹ**
14 **בְּאֶחָד מֵהֶן - אוֹכֵל אַף בַּשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִרְאָה**
15 **לְעַשֵּׂר בֵּינְתַּיִם[22]. וְכֵן בִּשְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גָּלֻיּוֹת[23].**

16) משנה ותוספתא, שם. 17) במשנה, שם: "חשכה מוצאי שבת". ורבינו השמיט "חשכה", כנראה להורות שאף בין השמשות אסור, לפי שבין השמשות מעשרים את הדמאי (שבת לד.), ואף בין השמשות של מוצאי שבת מותר ('תוספות חדשים' שבת פ"ב מ"ז. וראה בפירוש המשניות בדמאי שם, ב'משנה ראשונה' ובמשנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 72 הערה 1). 18) 'ירושלמי' שם: "חשכה מוצאי שבת, מעשר מזה [הנשאר] על זה [שאכל]", שלא התירו לו בשבת אלא את האסור של חשש טבל, אבל לא את הממון של תרומת מעשר, שצריך ליתנו לכהן, ועשאוהו כתרומת חוץ לארץ שאוכל ואח"כ מפריש ('תוספתא כפשוטה' עמ' 245 הערה 3), וראה הלכה הקודמת. 19) שמפני כבוד השבת התירו חכמים, כחבריא בשם רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם, וראה הלכה הקודמת. ופסק רבינו כשתי הדעות שם, ולכן אף שלטעם הנ"ל "מפני שאימת שבת על עם־הארץ", היה לו לאכול גם במוצאי שבת - לפי הטעם השני ש"התירו מפני כבוד השבת", אינו אוכל ('תוספתא כפשוטה'). 20) 'ירושלמי' שם. 21) אף־על־פי ששתי קדושות הן, ודינם כשני ימים נפרדים ('ירושלמי' שם, ופ"ח מהל' עירובין ה"ה). 22) 'ירושלמי' שם. 23) שם. [ואף־על־פי שבשני ימים־טובים של גליות אפשר לעשות תנאי ולומר ביום ראשון: אם היום חול, אני מפריש עליה תרומה ומעשרות, ואם היום קודש אין בדברי כלום, וביום שני חוזר ואומר: אם היום קודש, אם כן היה אתמול חול, והרי הופרש מאתמול, ואם היום חול הריני מפריש היום, ואוכל ביום־טוב שני (פ"ו מהל' יום־טוב הי"ב) - אין הדברים אמורים אלא אם אינו אוכל ביום־טוב ראשון, אלא ביום־טוב שני (עיי"ש), אבל כאן בדמאי, שהתירו לו לאכול ביום־טוב ראשון - אינו יכול להתנות, שהיאך יאמר ביום־טוב ראשון: "אם היום קודם אין בדברי כלום", ומיד אחר־כך הוא אוכל? וביום־טוב שני היאך יאמר: "אם היום חול הריני מפריש היום", ונמצא אומר שאתמול אכל טבלים?].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אוֹכֵל עַל פִּיו בְּשַׁבָּת – הֲרֵי זֶה לֹא יֹאכַל מֵאוֹתָן הַפֵּרוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי עַל הַכֹּל, עַל שֶׁאָכַל בְּשַׁבָּת וְעַל הַנִּשְׁאָר; שֶׁלֹּא הֵקֵלּוּ וְהֶאֱמִינוּהוּ אֶלָּא לְצֹרֶךְ אוֹתָהּ שַׁבָּת".

צריך להבין: בהלכה א' כתב שאם לקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ונכנסה שבת או יום טוב שאינו יכול לעשר, הרי זה שואלו, ואם אמר לו מעושרים הן, "אוכל על פיו באותה שבת . . מפני שאימת שבת על עמי הארץ ואינו עובר בה עבירה". וממה נפשך: אם מותר לו לאכול על פיו בשבת "מפני שאימת שבת על עמי הארץ כו'" היינו שמאמינים לו שמעושרין הן כבר, ואף סומכים על דבריו לאכול מפירות אלו "אפילו היו לו פירות אחרות מתוקנין מאותו המין" למה יאסר לו לאכול מאותן פירות במוצאי שבת.

ובפרט שמלשון הרמב"ם "לא יאכל מאותן הפירות למוצאי שבת עד שיעשר דמאי על הכל, על שאכל בשבת ועל הנשאר" - משמע שהחיוב לעשר על שאכל בשבת אינו אלא אם נשאר מאותן הפירות למוצאי שבת אבל אם אכל כולן בשבת, אינו צריך לעשר על שאכל, וטעמא בעי. ויש לומר הביאור בזה: בטעם אכילת פירות על סמך דברי עם הארץ, מצינו בירושלמי שתי דעות: א. "מפני **כבוד שבת** התירו", ואעפ"כ צריך לשאול לעם הארץ כדי שלא יחשבו שלוקחים מהם פירות מבלי לשאול אם הקפידו לעשר. ב. "אימת שבת עליו והוא אומר אמת", ואעפ"כ אינו אוכל למוצאי שבת "מפני אחד שאין אימת שבת עליו", היינו שעדיין יש לחשוש לאחד שאין אימת שבת עליו, אלא שבשבת, מצד כבודה של שבת לא חששו על חשש רחוק - מפני אחד כו', משא"כ במוצאי שבת, חוששים גם לאחד.

ונמצא שפסק הרמב"ם כשתי הדעות כלומר, שיש צורך בשני הטעמים יחד: שאימת שבת עליו, וכבוד שבת. ולכן, רק בשבת עצמה מותר לאכול מן הפירות כיון שבצירוף הטעם של אימת שבת ישנו גם הטעם של כבוד שבת ובגללו אין חוששין למיעוט שאין להם אימת שבת, אבל במוצי שבת כשלא שייך עוד הטעם של כבוד שבת חוששין גם למיעוט.

עפ"ז, כשנשארו מאותן פירות למוצאי שבת שאז חייב לעשרן - מגלגלין חיוב מעשר גם על מה שאכל בשבת.

יין מלכות ספר זרעים סימן יח.

24) שם, מ"ב. ואף־על־פי ששם אמרו: "המדיר את חבירו" - פירשה רבינו בשבועה, וכן כתב בפירוש המשנה שם: "הנשבע על חבירו". וכן אמרו בנדרים פ, ב: "שבועות נמי, היינו נדרים" (משנה הוצאת מכון הערי פישל עמ' 90 בהערות). ואף־על־פי שאין שבועה חלה על אחרים (פ"ה מהל' שבועות הלכות א־ב) - הרי נשתבחו האחרים המקיימים את דבריו שלא להרגילו בשבועת שוא (שם ה"ג), ומטעם זה שואלו ואוכלו על פיו בשבת ראשונה (משנת המכון, שם). 25) ומדובר כשהשביעו בשבת, שאם השביעו בערב שבת - אפשר להתנות, כנ"ל בפ"ט ה"ז. 26) 'ירושלמי' שם: "אמר רבי אבון, כאן התירו טבלים משום דרכי שלום". "שצריך לעשות כן לחזק החברה ולהרחיק האיבה שתיפול ביניהם אם לא יאכל עמו" (פירוש המשנה). 27) משנה, שם. כלומר, הוסיף בשבועתו גם איסור הנאה מנכסיו, אם לא יאכל, ויש כאן יותר ויותר משום דרכי שלום. 28) ולא סמכו על עם־הארץ בשבת (למעלה ה"א), אלא כשכבר לקח ממנו הפירות, אבל ללכת לכתחילה לאכול אצלו, לא התירו אלא מפני דרכי שלום, ודוקא בשבת הראשונה ('תוספת יום־טוב', ועי' רדב"ז).

1 **ג. הַנִּשְׁבָּע[24] עַל חֲבֵרוֹ שֶׁיֹּאכַל עִמּוֹ בְּשַׁבָּת[25], וְהוּא**
2 **אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת - שׁוֹאֵל וְאוֹכֵל עַל פִּיו**
3 **בַּשַּׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה בִּלְבַד[26]; אֲבָל בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה, אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁנָּדַר מִמֶּנּוּ הֲנָאָה[27] אִם לֹא יֹאכַל אֶצְלוֹ - לֹא**
5 **יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר דְּמַאי[28].**

ה. מִי[35] שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר 12
רִאשׁוֹן מִפֵּרוֹת אֵלּוּ, וְאָמַר שֶׁהִפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי 13
- נֶאֱמָן[36]. הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּפָנֶיהָ, וְאָמַר 14
שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁהַשֵּׁנִי 15
שֶׁלּוֹ[37]. וְהַנֶּאֱמָן[38] עַל הַשֵּׁנִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן, 16

29) שם מ"א, ותוספתא שם ריש פ"ה. 30) היינו עם־הארץ, שאינו נאמן על המעשרות, כדלהלן בסוף ההלכה (ראה למעלה ה"א). 31) לא למקום שממנו הורמה. 32) במשנה שם, אמרו: "תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה", אלא שמשנה זו כדעת רבי אליעזר בתוספתא תרומות פ"ה, שתרומת דמאי אינה מדמעת אלא אם נפלה למקומה, אבל לדעת חכמים שם: "בין למקומה בין למקום אחר - מדמעת". וכן דעת רבינו, וראה למעלה פט"ו מהל' תרומות הכ"א. 33) בפירוש המשנה, שם: "ואמר חזרתי והפרשתי אותו והוצאתיהו והתקנתי זה שהיה מדומע". והיינו כגון שנפלה על גבי הפירות ולא נבללה עמהם, וכמו ששנינו (תרומות פ"ד מי"א) "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה יקפיאנה" (ר"י קורקוס ור' סלימן אוחנה ב'מלאכת שלמה' שם). וכן נראה בתוספתא תרומות שם, שסמוך לדין תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, נאמר: "סאה תרומה שנפלה על פי המגורה וכו'" ('תוספתא כפשוטה'). 34) כלומר, אף־על־פי שאינם חוששים לתרומת מעשר לפני שהופרשה (למעלה פ"ט ה"ב) - אם הופרשה וחזרה למקומה, חוששים לה.

1 **וְהַנֶּאֱמָן עַל הָרִאשׁוֹן - נֶאֱמָן עַל הַשֵּׁנִי. לְפִיכָךְ, מִי**
2 **שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן שֶׁהוֹצִיא פֵּרוֹת מִבֵּיתוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ**
3 **מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן - נֶאֱמָן[39], וְאֵין מַפְרִישִׁין מֵהֶן**
4 **תְּרוּמוֹת[40] וּמַעַשְׂרוֹת[41]; וְאִם אָמַר: אֵלּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי -**
5 **אֵינוֹ נֶאֱמָן[42], וַהֲרֵי הֵן דְּמַאי, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן תְּרוּמַת**
6 **מַעֲשֵׂר[43]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא פּוֹדֶה[44] אֶת כֻּלָּם[45].**

35) תוספתא מעשר שני פ"ג, ו'ירושלמי' שם פ"ד ה"ג, כחכמים ולא כרבי אליעזר. 36) שקל־וחומר הוא: אם מעשר ראשון שחייב ליתנו ללוי - הפריש, מעשר שני, שכולו שלו, לא כל־שכן שהפריש ('ירושלמי' שם, וראה ב'תוספתא כפשוטה'). 37) אבל מעשר ראשון, שצריך ליתנו ללוי, אין לנו ראיה שהפריש. 38) תוספתא, וירושלמי שם. 39) שהרי נותנו ללוי, וכנ"ל. 40) בדפוס רומי: "תרומה". והכוונה לתרומת מעשר, שאם אמר שהפרישה ממנו - נאמן (כסף־משנה). [שכשם שבן לוי נאמן עליה (להלן הט"ו), כן ישראל נאמן עליה, שלא נחשדו אלא כל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון, מפני שהם חושבים שכל זמן שלא הפרישו מעשר ראשון אין חיוב מיתה (ראה למעלה פ"ט ה"א), אבל לאחר שהפריש מעשר ראשון, יודעים הם שיש בו חיוב מיתה, כל זמן שלא הפרישו תרומת מעשר]. ולפי נוסחתנו "תרומות", נכללה גם תרומה גדולה שלא נחשדו עליה עמי־הארץ (שם). 41) היינו מעשר ראשון ומעשר שני, שכיון שנאמן הוא שזהו מעשר ראשון, אינו צריך להפריש עוד הפעם מעשר ראשון. ופטור ממעשר שני, כדין מעשר ראשון, שהרי אינו מפריש מעשר שני אלא תשעה למאה (למעלה פ"ז ה"א), הרי שמעשר ראשון פטור ממעשר שני. 42) לפטרו מן התרומות ומן המעשרות, שכיון שאינו מפסיד בהפרשה זו, שהרי הוא שלו (ראה למעלה) - אינו נאמן. 43) [צ"ל: "תרומות ומעשרות" כמו למעלה. והיינו שצריך להפריש ממנו מעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני, שמא לא הפריש כלל]. 44) שאף־על־פי שאינו נאמן לומר מעשר שני הם - כיון שאמר: "אלו מעשר שני", "שווינהו אנפשיה חתיכה דאיסורא" (רדב"ז), כלומר, קיבלם עליו כמעשר שני. 45) כלומר, כל הפירות, ואף התרומות והמעשרות שהופרשו מהם.

7 **ו. הָאוֹמֵר[46] לְמִי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעַשְׂרוֹת: קַח לִי**
8 **מִמִּי שֶׁהוּא מְעַשֵּׂר[47], וְהָלַךְ וְלָקַח וְהֵבִיא לוֹ - אֵינוֹ**
9 **נֶאֱמָן[48]. וְאִם אָמַר לוֹ: קַח לִי מֵאִישׁ פְּלוֹנִי - הֲרֵי זֶה**
10 **נֶאֱמָן לוֹמַר: מִמֶּנּוּ לָקַחְתִּי, שֶׁהֲרֵי מִתְיָרֵא שֶׁמָּא**
11 **יִשְׁאָלֶנּוּ. הָלַךְ לִקַּח לוֹ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי, וְאָמַר: לֹא**
12 **מְצָאתִיו וְלָקַחְתִּי לְךָ מֵאַחֵר[49] שֶׁהוּא נֶאֱמָן - אֵינוֹ**
13 **נֶאֱמָן[50].**

46) דמאי פ"ד מ"ה, ותוספתא שם פ"ה (כחכמים ולא כרבי יוסי). 47) במשנה: "ממי שהוא נאמן, וממי שהוא מעשר" (וכעין זה בתוספתא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה: "מה שאמר נאמן, אין ר"ל נאמן על המעשרות לפי שהוא מעשר, אבל פירוש נאמן הוא איש נאמן על טומאה וטהרה שאינו מאכיל איסור ולא טמא". וכוונתו, שרמזה משנתנו למה שאמרו ב'ירושלמי' שם (פ"ה ה"א): "הנאמן על הטהרות נאמן על המעשרות", ואף־על־פי שהשמיט זאת רבינו כאן - רמזו להלן בפ"ח מהל' שמיטה ויובל הט"ז במה שכתב: "החשוד על הטהרות אינו חשוד לא על המעשר וכו'", ואם כן, הנאמן על הטהרות, בוודאי שהוא נאמן על המעשרות ('פאת השולחן' סי' יז אות כו). 48) אף־על־פי שיכול להתברר שקנה אצל מי שאינו נאמן - אין הוא מתיירא, שיכול הוא לומר לו: אם לך אין הוא נאמן, אני חשבתיו לנאמן (בכורות לו. לו:). ואף שאינו חשוד להעיד שקר על אחרים (להלן הי"ז) - כאן זהו לצורך עצמו, שכיון שהוא צריך לטרוח ולחפש אחר מי שהוא נאמן, חשוד הוא לקחת מן המצוי לו ולשקר כי לקח מן הנאמן ('תוספתא כפשוטה'). 49) ולא פירש מי הוא. 50) ואף־על־פי שטרח לחפש אחר הנאמן, אינו נאמן לומר שטרח עוד ומצא אחר שהוא נאמן ('תפארת ישראל').

14 **ז. הַנִּכְנָס[51] לְעִיר[52] וְאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם[53], וְאָמַר[54]:**
15 **מִי כָּאן[55] נֶאֱמָן?[56] מִי כָּאן מְעַשֵּׂר? וְאָמַר לוֹ אֶחָד:**
16 **אֲנִי[57] - אֵינוֹ נֶאֱמָן. אָמַר לוֹ: אִישׁ פְּלוֹנִי[58] - הֲרֵי זֶה**
17 **נֶאֱמָן; וְלוֹקֵחַ מֵאוֹתוֹ פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּירוֹ,**
18 **וְהוֹלֵךְ וְאוֹכֵל עַל פִּיו[59]. הָלַךְ וְלָקַח מִמֶּנּוּ[60], וְשָׁאַל**
19 **לוֹ: מִי כָּאן מוֹכֵר יַיִן יָשָׁן?[61] אָמַר לוֹ: זֶה שֶׁשִּׁלַּחְךָ**
20 **אֶצְלִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּגוֹמְלִין זֶה אֶת זֶה[62] - הֲרֵי**
21 **אֵלּוּ נֶאֱמָנִין[63].**

51) שם מ"ו, ותוספתא שם. 52) כלומר, חבר שנכנס ועדיין לא שהה בעיר, ראה בהלכה הסמוכה. 53) ראה שם. 54) לסיעת בני אדם עמי־הארץ ('ירושלמי' ותוספתא שם). 55) בעיר. 56) כלומר, על הטהרות (פירוש המשנה, שם מ"ה), וקל־וחומר שהוא נאמן על המעשרות (ראה הלכה הקודמת), ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. 57) כלומר, אני נאמן על המעשרות. 58) נאמן על המעשרות. 59) "שאין אדם חוטא ולא לו, ולפיכך לא ישלחנו לאיש שאינו נאמן מפני שאין לו הנאה בזה, הנאה קרובה מיד, וכל זה כדי להקל עליו [על הנכנס לעיר], מפני שהוא גר ואינו מכיר אנשי המדינה" (פירוש המשנה). וכן הוא ב'ירושלמי' (שם תחילת ה"ה): "ועד אחד נאמן? - קל הקלו באכסנאי מפני חיי נפש". ואף־על־פי שחשוד מעיד על של אחרים (להלן הי"ז) - אין זה אלא במעיד על הפירות, אבל להעיד על האדם - צריך שני עדים (תוספות הגרע"א, ועי' 'אור שמח' ו'תוספתא כפשוטה', וראה למעלה פ"י ה"א). 60) כנוסחת המשנה שב'ירושלמי' שם. וכן הוא ב'תוספות' כתובות כז, ב - ד"ה שלי. ואף שכבר לקח ממנו ונהנה המוסר מזה שהעיד עליו, אין חוששים ל"גומלין". ובמשנה שלפנינו שם: "הלך ליקח ממנו". 61) שהוא משובח מן החדש (קידושין כ, א. - 'תוספות יום־טוב'). כן פירש רבינו מה שאמרו במשנה שם: "מי כאן מוכר ישן". ורש"י בכתובות נו, ב - כתב בשם יש מפרשים, שהכוונה לתבואה שאין בה איסור "חדש", ודחה דבריהם, עיי"ש. 62) טובה תחת טובה. 63) משום חיי נפש ('תפארת ישראל').

22 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[64] בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שָׁם[65]; אֲבָל אִם מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה[66]. וְאִם[67] שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר אָדָם שָׁם - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה.

64) תוספתא שם, וכן הוא במשנה שם. 65) ולכן הקלו לו להאמין למי שישאל. 66) הידוע ברבים לנאמן. 67) תוספתא שם.

ט. וְלֹא[68] הִתִּירוּ דְּבָרִים אֵלּוּ[69] אֶלָּא בִּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת[70]; אֲבָל לְעִנְיַן פֵּרוֹת שְׁבִיעִית[71] אוֹ לְעִנְיַן טְהָרוֹת - לֹא יִקַּח אֶלָּא מִן הַמֻּמְחֶה[72].

68) שם. 69) להאמין לעם־הארץ להכשיר חבירו, משום חיי נפש. 70) שרוב עמי־הארץ מעשרים הם, ולפיכך הקלו. 71) שנחשדו עמי־הארץ עליהם (פ"ח מהל' שמיטה ה"י, ועי' ב'תוספות' כתובות כד. ד"ה שלי, ולמעלה פי"א הי"ב). 72) הידוע לרבים, כנ"ל.

י. הַחַמְרִין[73] שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: פֵּרוֹת אֵלּוּ[74] אֵינָם מְחֻקָּנִים[75], וּפֵרוֹת חֲבֵרַי מְחֻקָּנִין[76] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁמָּא קְנוּנְיָא עָשׂוּ בֵּינֵיהֶן[77].

73) מוליכי חמורים. שם מ"ז, כחכמים ולא כרבי יהודה. והם: "סוחרי תבואה ומוליכין ממקום הזול לכרכין (= מקום היוקר)" - רש"י בכתובות שם, ד"ה החמרים. והם עמי־הארץ. 74) שלי. 75) שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות. 76) במשנה שם: "אמר אחד שלי חדש ושל חבירי ישן, שלי אינו מתוקן ושל חברי מתוקן". [ורבינו השמיט הבבא הראשונה, לפי שמפרשה ביין ישן, ולא כיש מפרשים באיסור חדש (ראה למעלה ה"ז), וסובר שלא נאמרה בבא זו אלא לרבי יהודה שאמר: נאמנים, כלומר, אף־על־פי שמשבחו גם בטיב היין והיה מקום לחשוש יותר לקנוניא, ובכל זאת אינו חושש, אבל לדעת חכמים שאמרו: אינם נאמנים, אפילו אם אינו משבחו בטיב היין, חוששים לקנוניא. וכן נראה בכתובות, שם. עיי"ש]. 77) "ואע"פ שהוא מהנה לזולתו, מפני שאנו חושדין שהם גומלים זה לזה, והסכימו ביניהם במה שהביאו למדינה [ואינם אלא מערימים, אמור אתה כאן ואני במקום אחר (רש"י שם), ואף שיש מקום לומר שיהיו נאמנים], כדי שיביאו הפירות למדינות ויהיה נמצא בהם הפירות והמשקין ושאר המאכלים לרוב [כרבי יהודה שם, אין אומרים כן אלא כיון ש"מצויין הם להתפרנס מעיר אחרת" ('ירושלמי' שם) אין מאמינים לחמרים]" (פירוש המשנה, שם). ואף שבכתובות שם העמידו משנתנו "בשכלי אומנותו בידו", כלומר, "חמר המביא תבואה למכור היה נושא בידו כלי היכר של מכירה, כגון מחק שמוחקין בה את המידה והמביאה [את התבואה] להצניע אינו נושא בידו כלי אומנות מכר, והכא כגון שכלי אומנותו בידו של זה המזלזל את שלו, דאגן סהדי שלמוכרה הביאה, הלכך אין זה אלא גומל וזה יעיד עליו בכרך שלפניהם" (רש"י שם: ד"ה בשכלי) וא"כ למה השמיט זאת רבינו, נראה שפסק כ'ירושלמי' כאן, שלחכמים חוששין לגומלין, אף שאין כלי אומנותו בידו, כיון שלא הזכירו זאת כלל. ושמא זוהי כוונת ה"איבעית אימא" שם, ולא כמו שכתבו ה'תוספות' שם ד"ה ואיבעית. ואף שבפ"כ מהל' אסורי ביאה הי"א, כתב שאין חוששין לגומלין בשנים שבאו למדינה וכל אחד מעיד על חבירו שהוא כהן, וכן בפ"ב מהל' בכורות הי"ז, אצל כהן שהעיד לכהן אחר שמום זה מאליו נפל, זהו משום שסתם כהן חבר הוא (וראה שם בכסף־משנה, ובסוף ה"י) ואין חוששין אצלו לגומלין, אבל כאן מדובר בעם־הארץ כנ"ל הערה עב, וחוששין אצלו לגומלין, אבל למעלה בה"ז לא חששו לגומלין, כיון שאין הנאתו קרובה מיד כנ"ל בהערה נח. ועי' היטב להלן בסוף הי"ז ('פאת השולחן' סי' יז ס"ק מא).

יא. הַמּוֹכֵר[78] פֵּרוֹת בְּסוּרְיָא[79] וְאָמַר[80]: מִשֶּׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵם - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ לְעַשֵּׂר[81]. מְעֻשָּׂרִין הֵן[82] - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר[83] הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[84]. מִשֶּׁלִּי הֵן[85] - חַיָּב לְעַשֵּׂר[86]. מְעֻשָּׂרִין הֵן - נֶאֱמָן; שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר[87]. וְאִם יָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע בְּסוּרְיָא וְהָיָה[88] רֹב מִמְּכָרוֹ מִשָּׂדֵהוּ - חַיָּב הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לְעַשֵּׂר; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁמִּשָּׂדֵהוּ הֱבִיאָם[89].

78) דמאי פ"ו מי"א. 79) "היא הארץ אשר נכבשה ונתחלקה במלכות דוד, ואינה כמו א"י ולא כמו חו"ל, והיא כא"י במקצת הדינין, וכמו חו"ל בענינים אחרים וכו'" (פירוש המשנה. וראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"ג). 80) המוכר עם־הארץ. 81) דמאי. שעל פירות ארץ ישראל גזרו לעשרם דמאי, אף כשהם נמצאים בסוריא (להלן פי"ג ה"ד). 82) פירות ארץ־ישראל אלו. 83) שאמר מארץ־ישראל הם וחייבים במעשר. 84) שאמר שמעושרים הם. ואם היה שותק היינו פוטרים אותם מן הדמאי, ש"מי שקנה פירות מפירות סוריא, אינו חייב להוציא דמאי" (פירוש המשנה). ש"רוב פירות הנמכרים בסוריא, מחוצה לארץ הם באים" (רע"ב), ולדעת הראב"ד - רוב פירותיה של גוים הם, ועי' רדב"ז להלן שם. 85) כלומר, מקרקע שלי שיש לי כאן, בסוריא. 86) מדברי סופרים, ראה למעלה בהל' תרומות שם ה"ד. 87) כלומר, אילו היה שותק, לא היינו יודעים שהפירות מקרקע שלו. והיינו פוטרים אותם מן הדמאי, כנ"ל. 88) 'ירושלמי' שם: "א"ר בון בר חייא, והוא שיהא רוב מכנסו משלו", וראה ב'תוספתא כפשוטה' עמ' 196. 89) ואין כאן "הפה שאסר - הפה שהתיר".

יב. עֲנִיִּים[90] שֶׁאָמְרוּ: פֵּרוֹת אֵלּוּ שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[91] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל זְמַן הַגְּרָנוֹת, שֶׁהַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה מְצוּיִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה[92] קָרוֹב מִן הַגֹּרֶן כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא וְיָבוֹא בּוֹ בַּיּוֹם[93]. וְאִם אָמְרוּ: שֶׁל מַעֲשֵׂר עָנִי הֵם[94] - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ[95]. וְאֵינָן נֶאֱמָנִין אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁדֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִתְּנוֹ[96].

90) עמי־הארץ. פאה פ"ח מ"ב: "נאמנים על הלקט ועל השכחה ועל הפאה בשעתן". 91) ופטורים מתרומות ומעשרות (שם פ"ב ה"ט). 92) העני. 93) 'ירושלמי' שם: "עד איכן, א"ר חנינה עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום". וסמך לדבר מן הכתוב (רות ב, יז־יח) "ותלקט בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבוא העיר" ('פאת השולחן'). 94) ומכיון שהפריש מעשר עני, בוודאי הפריש גם שאר תרומות ומעשרות, שכשם שאמרו (למעלה ה"ה): הנאמן על

מעשר ראשון נאמן על מעשר שני, כמו כן במעשר עני, כיון שנתן מעשר עני, בוודאי עישר הפירות כדין. וראה ברדב"ז על ה'ירושלמי' שם. 95) השנה השלישית או הששית לשמיטה, שהן שנות מעשר עני. 96) משנה, שם.

יג. כֵּיצַד?[97] חִטִּים אֵלּוּ לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה הֵם - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[98]. קֶמַח זֶה שֶׁל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה[99] הוּא[100] - אֵינָם נֶאֱמָנִין[101]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַפַּת[102] לוֹמַר מִמַּתְּנוֹת עֲנִיִּים[103] הוּא. אֶלָּא מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי.

97) שם, מ"ג. 98) כלומר, כל זמן הגרנות, וכשהוא קרוב לגורן, כנ"ל. 99) במשנה, שם: "נאמנין על החיטים ואין נאמנין על הקמח ולא על הפת". הרי לא נזכרו לקט שכחה ופאה. ואם כן, מדובר גם במעשר עני (ועיי"ש בר"ש ורע"ב ו'תוספות יום־טוב'). ובדברי רבינו יש שפירשו, שלקט שכחה ופאה לאו דוקא, אלא הוא־הדין למעשר עני. והא ראיה שהרי כתב כאן בסוף: "ממתנות עניים" ('תוספות אנשי שם'). ויש אומרים שהכל בלקט ופאה המתחלקים בשדה, אבל מעשר עני המתחלק בבית (פ"ו מהל' מתנות עניים ה"י), יתכן שנתן לו קמח ('פאת השולחן'). 100) כלומר, שטחנו בעל השדה. [ואף־על־פי שנתחייבו במעשר על־ידי־זה, שהרי גם אם "דש וזרה ברחת ובמזרה וגמר מלאכתו, מעשר ונותן להם מן הפירות המעושרים שיעור הפאה" (שם פ"ב הי"א) - אנו אומרים שוודאי עישרם בעל השדה, שכשם שבמעשר עני הוא נאמן, מאחר שנותן מממונו לעניים (ראה הלכה הקודמת), כמו כן זה שנותן לקט שכחה ופאה מביתו, נאמן הוא גם על המעשרות]. ואם אמר: חיטים ניתנו לי ואני עשיתים קמח - לפי הנוסחא שלפנינו ב'ירושלמי' - נאמן, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. וכאן השמיט הלכה זו. ונראה שהיתה לו גירסא אחרת ב'ירושלמי' (עי' בר"י קורקוס, ב'פאת השולחן', ב'חזון איש' וב'תוספתא כפשוטה') וראה בסוף הלכה הסמוכה. 101) שאין דרך בני אדם לתת אלא חיטים ולא קמח. 102) משנה, שם. 103) יש אומרים שהכוונה גם למעשר עני (ראה למעלה).

יד. נֶאֱמָנִין[104] עַל הַשְּׁעוֹרָה שֶׁל אֹרֶז[105], וְאֵין נֶאֱמָנִין עָלָיו, בֵּין חַי[106] בֵּין מְבֻשָּׁל. נֶאֱמָנִין עַל הַפּוֹל[107], וְאֵין נֶאֱמָנִין עַל הַגְּרִיסִין[108], בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִין. נֶאֱמָנִין עַל הַשֶּׁמֶן לוֹמַר שֶׁל מַעְשַׂר עָנִי הוּא[109], וְאֵין נֶאֱמָנִין לוֹמַר שֶׁל זֵיתֵי נִקּוּף[110] הֵם[111]. נֶאֱמָנִין[112] עַל הַיָּרָק חַי וְלֹא מְבֻשָּׁל, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה דָבָר[113] מוּעָט[114]. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בַּעֲלֵי בָתִּים לִתֵּן מְעַט יָרָק מְבֻשָּׁל מִקְּדָרָתוֹ לְעָנִי; וּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הַבַּעַל הַבַּיִת נְתָנוֹ לִי[115], יָכוֹל לוֹמַר: אֲנִי בִּשַּׁלְתִּיו מִמַּתְּנוֹתַי[116].

104) משנה, שם. 105) שבולת של אורז קודם דישה שלא היו נוהגים לתת אלא בשבילם (פירוש המשנה). 106) לאחר דישה, כנ"ל. 107) קודם טחינה וקילוף. 108) "פולים טחונין ומקולפים" (פירוש המשנה). 109) משנה, שם. ש"מנהג בני אדם להוציא (= מעשר עני) מן השמן" (פירוש המשנה). 110) הם זיתי פאה ('מלאכת שלמה' חלה פ"ג מ"ט, וראה למעלה פ"ב מהל' תרומות הי"ג). 111) "לפי שאי־אפשר לדרוך או לטחון דבר מועט" (פירוש המשנה). 112) פאה, שם מ"ד. 113) שם. 114) שמתוך שהוא מועט, שכח בעל הבית לעשרו, ונזכר בו בסוף, כשכבר היה בקדירה. 115) כשהוא מבושל. 116) משמע שאם לא היה נאמן לומר בעל־הבית נתנו לי כך, לא היה נאמן גם לומר: אני בשלתיו. וראה הלכה הקודמת.

טו. וְכֵן[117] בֶּן לֵוִי[118] שֶׁאָמַר: פֵּרוֹת אֵלּוּ מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[119] שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ הֵם[120] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לְעוֹלָם[121] עַל תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, כְּשֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל[122] נֶאֱמָן עַל תְּרוּמָה גְּדוֹלָה[123]; אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן[124] עָלָיו לְפָטְרוֹ מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי[125].

117) שם, סוף מ"ב. 118) עם־הארץ. 119) שנטל מישראל. או שהפרישה הוא עצמו על שלו, ראה להלן. 120) כלומר, הלוי הפריש ממנו תרומת מעשר. 121) כלומר, בניגוד ללקט שכחה ופאה, שאינו נאמן עליהם אלא בזמן הגרנות (למעלה הי"ב) ומעשר עני שאינו נאמן עליו אלא בשנה השלישית והששית (שם) - על מעשר ראשון, שנוהג בכל שנה, נאמן הוא לעולם. 122) עם־הארץ. 123) למעלה פ"ט ה"א, כן בן לוי נאמן על תרומת מעשר ('ירושלמי' שם). [ואף־על־פי שגם ישראלים נאמנים על מעשר ראשון, לומר שהפרישו ממנו תרומת מעשר, שיודעים הם כי לאחר שהופרש מעשר ראשון חייבים עליו מיתה מחמת תרומת מעשר (ראה למעלה ה"ה) - הודגש כאן בן לוי, שהוא יודע שחייבים מיתה על טבל הטבול לתרומת מעשר, אף־על־פי שלא הופרש עוד מעשר ראשון, ראה להלן]. 124) בן לוי עם־הארץ. 125) [ר"י קורקוס העתיק: "אבל אינו נאמן לפוטרו מן השני", ופירש: "שהלוקח ממנו (= מן הלוי) צריך לעשר מעשר שני, כמו שתיקנו בדמאי של ישראל". ורוצה לומר, שאין דברי רבינו מכוונים למה שכתב למעלה, כשבן לוי אומר שזהו מעשר ראשון שניטלה תרומתו, שאם כן פטור הוא גם ממעשר שני, אלא ענין חדש הוא, שהקונה פירות מבן לוי, אף־על־פי שנאמן לומר שהופרשו מהם מעשר ראשון, שהרי מפרישו והוא שלו (למעלה פ"א ה"ג), ואינו מפסיד כלום - אינו נאמן לפוטרו ממעשר שני, ואינו דומה לישראל הנאמן על מעשר ראשון, שנאמן גם על מעשר שני (למעלה ה"ה), לפי שישראל המפריש מעשר ראשון, צריך ליתנו ללוי, וכיון שלא חס על ממונו במעשר ראשון, נאמן הוא גם על מעשר שני, אבל בן לוי אינו מפסיד כלום בהפרשת מעשר ראשון, כנ"ל, ועי' 'חזון איש'].

טז. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[126] אֲמוּרִין אֶלָּא בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁאֵינוֹ לֹא חָשׁוּד[127] וְלֹא נֶאֱמָן[128]; אֲבָל[129] מִי שֶׁהוּא חָשׁוּד לִמְכֹּר תְּרוּמָה[130] לְשֵׁם חֵלִין - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ כְּלָל[131] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ זִקַּת תְּרוּמָה[132] וּמַעֲשֵׂר[133], אֲפִלּוּ[134] קִרְבֵי דָגִים, מִפְּנֵי שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶם שֶׁמֶן[135]. וְאֵין[136] אָסוּר[137] אֶלָּא כֹּל שֶׁלְּפָנָיו[138], אֲבָל

אֲצָרוֹ[139] - מֻתָּר לִקַּח מִמֶּנּוּ; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא לְעָרֵב תְּרוּמָה בְּאוֹצָרוֹ, שֶׁמָּא יִוָּדַע הַדָּבָר[140] וְיַפְסִיד הַכֹּל[141]. וְכֵן[142] הֶחָשׁוּד לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְמָכְרָן[143] לְשֵׁם חֻלִּין - אֵין לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ עָלָיו זִקַּת מַעֲשֵׂר[144]. וְכָל זֶה קְנָס מִדִּבְרֵיהֶם[145].

126) שמותר ליקח פירות מעם־הארץ, אלא שצריך לעשרם דמאי. 127) למכור תבואה בחולין, כדלהלן. 128) על המעשרות. 129) בכורות כט, ב. כרבי שמעון, ולא כרבי יהודה שאמר "אין לוקחים ממנו אפילו מים או מלח". 130) "שאין דמיה יקרים, שאינה ראויה אלא לכהנים" (רש"י בע"ז מ: ד"ה תרומה). 131) בנוסח אחר כת"י "כל" ('מעשה רוקח'). 132) שייכות לתרומה. 133) כלומר, מעשר שני, כדלהלן, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, כמפורש למעלה פ"א ה"ב ('תוספות יום־טוב' בכורות פ"ד מ"ט). 134) בכורות כט, ב. 135) = שמן זית, ויש חשש שמא הוא תרומה. 136) מימרא של רב ששת, במס' עבודה זרה שם. 137) לקנות מהחשוד הנ"ל. 138) כלומר, ממה שמוכר בבית או בחנות. 139) הכניסו לאוצר. 140) לחכמים. 141) שיאסרו החכמים לקנות הימנו, כמו שאסור לקנות מה שלפניו. וראה ברש"י שם ד"ה ומפסידו, וכן הוא בר"ן. 142) למד זאת רבינו מהאמור במשנה בבכורות שם: "כל שיש בו זיקת תרומות ומעשרות", ועל כרחנו הכוונה למעשר שני, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, ראה למעלה. וראה כעין זה להלן בפ"ח מהל' שמיטה הט"ו. 143) בלא פדיה. 144) שני, כנ"ל. 145) בבכורות ל, ב: "ההוא טבחא דהוה חשוד לזבוני תרבא דאטמא [חלב הכליות שעל הירך - רש"י] במר דכנתא [בחזקת חלב טהור - רש"י] קנסיה רבא וכו', כמאן כרבי יהודה וכו' לעולם ר' שמעון ובאיסורא גופיה קנסינן ליה". הרי שגם לרבי שמעון יש בו משום קנס ('תוספות יום־טוב' שם). [ועל־פי דין, אין לאסור זאת, שהרי יש כאן ספק ספיקא: שמא לא עירב כלל תרומה או מעשר שני, ואם אפילו עירב - שמא יש ששים כנגדו בתערובות, שהרי גם תרומה וגם מעשר שני בטלים בששים בשאינם מינם, כמפורש בפי"ג מהל' תרומות ה"ב, ובפ"ו מהל' מעשר שני הי"ד, ועיי"ש במשנה־למלך].

יז. חָשׁוּד[146] שֶׁהֵעִיד עַל שֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן[147]; חֲזָקָה[148] אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ[149]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עַם הָאָרֶץ[150]. לְפִיכָךְ[151], עַם הָאָרֶץ[152] שֶׁאָמַר: זֶה טֶבֶל וְזֶה תְּרוּמָה, זֶה וַדַּאי וְזֶה דְּמַאי, אֲפִלּוּ בְּשֶׁלּוֹ - נֶאֱמָן[153]. אָמַר: אֵלּוּ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין, בְּשֶׁל אֲחֵרִים - נֶאֱמָן. וְהוּא שֶׁלֹּא יֵרָאוּ כְּעוֹשֶׂה קְנוּנְיָא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[154].

146) בכורות לה, א. כרשב"ג ולא כרבי מאיר, ואף שבדף ל, א סתם כרבי מאיר - "סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם". 147) ראה למעלה ה"ז. 148) בבא־מציעא ה, ב. 149) כלומר, כשאין לו הנאה מזה. 150) שאין הוא חשוד ודאי, אלא ספק, ראה למעלה פ"ט ה"א. 151) כלומר, לפי שאין אדם חוטא ולא לו. 152) תוספתא דמאי פ"ה. 153) שכיון שאומר על חלק משלו שהוא אסור, נראה שאינו חשוד לשקר, ונאמן לומר על החלק השני שהוא מותר. 154) למעלה ה"י. והראב"ד חולק וסובר שהחשוד אינו נאמן אף על של אחרים, ולא הקילו אלא בבכורות, שאין האיסור אלא משום קנס.

יח. הַמּוֹכֵר[155] פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁיָּצְאוּ מִתַּחַת יָדוֹ[156] אָמַר לַלּוֹקֵחַ: פֵּרוֹת שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ טְבָלִים הֵן, הַבָּשָׂר בְּשַׂר בְּכוֹר[157] הָיָה, הַיַּיִן יֵין נֶסֶךְ[158] - שׁוּרַת הַדִּין שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן[159], אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר חָבֵר[160], וְהַזָּרִיז מַחְמִיר עַל עַצְמוֹ[161]. וְאִם הֶאֱמִינוֹ - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח, אֲפִלּוּ הָיָה הַמּוֹכֵר עַם הָאָרֶץ.

155) תוספתא תרומות פ"ב. 156) כאביי בגיטין נד, ב. ולא כרבא, שהרי רבי אמי שם, עשה מעשה כמוהו (כסף־משנה פי"ט מהל' פסולי המוקדשין הט"ו). 157) ונשחט בטעות שלא על־פי מומחה. 158) וטוען המוכר שמכר לו בטעות, ורוצה לחזור ממכירתו, בכדי שיקיים מצות הפרשת תרומות ומעשרות בטבל, וביעור בעבודה־זרה (= ביין נסך) וקבורה בבשר בכור. 159) מכיון שאין הדברים בידו, וכדעת אביי שם, שכל שאינו בידו אינו נאמן, וראה בהל' פסולי המוקדשין שם. 160) שלא חלקו בזה בין חבר לבין עם־הארץ, אלא כל שאינו בידו, אינו נאמן. 161) למד זאת מן הלשון "שורת הדין" שבתוספתא שם, הרי שלפנים משורת הדין מאמינו. וכן כתב בהל' פסולי המוקדשין שם.

יום שישי ה' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שפירות שחזקתן מן ההפקר פטורין מן הדמאי. כשגזרו על הדמאי לא גזרו אלא על פירות הארץ שהוחזקו בה עולי בבל. ודין החמרים שהביאו פירות לצור. והלוקח מתגר נכרי, ואיזהו תגר. אם גזרו על פירות חוצה לארץ שנכנסו בה. דברים שלא גזרו עליהם כשגזרו על הדמאי. כל העיר מוכרין ודאי ואחד מוכר דמאי כיצד יתקן.

א. פֵּרוֹת שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר[2], כְּגוֹן הַשִּׁיתִּין[3] וְהָרִימִּין[4] וְהָעֲזָרְדִין וּבְנוֹת שׁוּחַ[5] וּבְנוֹת שִׁקְמָה[6] וְהַגֶּפְנִין[7] וְנוּבְלוֹת תְּמָרָה[8], וְהֵן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִטִּילוּ שְׂאוֹר[9], הַנִּצְפָּה[10] וְהַכִּסְבָּר[11] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[12], וְהַלּוֹקְחָן מֵעַם הָאָרֶץ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[13], מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן מִן הַהֶפְקֵר. אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: אֵינָם מְעֻשָּׂרִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיּוֹדַע לוֹ שֶׁהֵן מִן הַשְּׁמוּר[14].

2) במשנה שם: "הקלים שבדמאי". ופסק רבינו כר' יוחנן בירושלמי שם, שהקילו בהם מפני שרובם מן ההפקר. ואם כן אף וודאי שלהם פטור. 3) "מין ממיני התאנים המדבריות". 4) סנה המגדל פרי גרוע. 5) "מין ממיני התאנים הלבנות הנותנת פרייה מג' שנים לג' שנים". 6) תאנים מדבריות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

7) מין מהירקות ודומה לשבת. ובברכות שם: "שלהי גופני", כלומר, ענבים סתווניות. 8) "הם התמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא גם כן רובו הפקר" 9) כלומר, עדיין לא נגמר בישולם, כי זהו מנהג התמרים בעת הבישול להיות רפים ונפוחים כלחם החמץ. 10) הוא הצלף. וגם ה"פרחה" שהוא עיקר פריו (שם) בכלל הקלים שבדמאי. 11) הוא זרע גד. ונראה מדבריו שהוא פטור בכל מקום, ולא רק בארץ יהודה. ואף שלמעלה פרק ד הלכה יח, משמע שכסבר חייב במעשר, זהו רק בכסבר המשומר בחצר. 12) "דמאי" לאו דווקא, שהרי פטורים גם מן הוודאי. 13) ראה למעלה פרק ט הלכה ב, שהלוקח מעם הארץ צריך להפרישם. 14) היינו ממקום שרוב ישראל משמרים שם, שאז חייב לעשר אפילו בדמאי.

1 **ב. הַבְּכוּרוֹת[15] וְהַסְּיָפוֹת[16]: שֶׁבַּבִּקְעָה - פְּטוּרִין מִן**
2 **הַדְּמַאי[17], וְשֶׁבַּגִּנָּה - חַיָּבִין[18], מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִשְׁמָרִין.**
3 **וְאֵלּוּ הֵן הַבְּכוּרוֹת: כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁבִּכְּרוּ עַד שֶׁלֹּא**
4 **הוֹשִׁיבוּ שׁוֹמֵר עַל הַבִּקְעָה לִשְׁמֹר פֵּרוֹתֶיהָ[19].**
5 **וְהַסְּיָפוֹת הֵן הַפֵּרוֹת שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ אַחַר שֶׁיִּקְּפְלוּ**
6 **הַמַּקְצוּעוֹת[20] שֶׁבַּשָּׂדוֹת וְיַנִּיחוּם בְּלֹא שׁוֹמֵר[21]. וְכֵן**
7 **הַחֹמֶץ הֶעָשׂוּי מִן הַתְּמָרִים[22] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי[23].**

15) הפירות שנתבשלו תחילה. 16) שמתבשלות בסוף. 17) הוא הדין מן הוודאי. 18) לעשר, אפילו דמאי. 19) כלומר, שהתאנים שנתבכרו הן כל־כך מועטות, שעדיין אינן שוות שכר שמירה. 20) "המחצלאות שמייבשין עליהן תאנים וענבים". 21) ונראה שנתייאשו הבעלים מהן. 22) "שם זה נופל על הזגים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתן ועל השמרים היורדים לשולי הכלי". ולכן נקט כאן "תמדים" בלשון רבים. 23) ואף מן הוודאי.

8 **ג. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל פֵּרוֹת**
9 **הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי בָּבֶל בִּלְבַד[24], שֶׁהוּא מִכְּזִיב**
10 **וְלִפְנִים. וּכְזִיב עַצְמָהּ - כְּלַחוּץ. וְכָל הַפֵּרוֹת**
11 **הַנִּמְצָאוֹת מִכְּזִיב וְלַחוּץ - פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי[25],**
12 **שֶׁחֲזָקָתָן מִפֵּרוֹת מָקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בּוֹ[26].**

24) כלומר, רק על אלה גזרו, אבל על פירות הארץ שלא החזיקו בה אלא עולי מצרים - לא גזרו. 25) שם אמרו, שפטורים גם מן הוודאי מפני שרובם של גויים. והם פטורים מן המעשרות. 26) "ולא נאמר שמא פירות ארץ ישראל הם והוציאם חוצה לארץ".

13 **ד. פֵּרוֹת שֶׁיָּדוּעַ[27] שֶׁהֵן מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ**
14 **עוֹלֵי בָּבֶל, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן נִמְצָאוֹת בְּסוּרְיָא, וְאֵין**
15 **צָרִיךְ לוֹמַר בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם[28]**
16 **בִּלְבַד[29] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין בְּדִמַאי[30], וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן**
17 **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. לְפִיכָךְ[31], הַדְּבֵלָה**
18 **הַשְּׁמֻנָּה שֶׁאֵין כְּמוֹתָהּ אֶלָּא בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי**
19 **בָּבֶל, וְכֵן הַתְּמָרִים הַגְּדוֹלִים, וְהֶחָרוּבִין הַשָּׁווִים[32],**
20 **וְהָאֹרֶז הַלָּבָן בְּיוֹתֵר, וְהַכַּמּוֹן הַגָּדוֹל[33] - מִתְעַשְּׂרִין**
21 **דְּמַאי בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[34] וּבְסוּרְיָא[35]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
22 **בְּפֵרוֹת אֵלּוּ[36].**

27) אבל אם ספק הדבר, אנו אומרים: במקום שהם נמצאים מאותו מקום מקורם. 28) נקט בלשון "אין צריך לומר", משום שארץ ישראל שהחזיקו בה עולי מצרים חמורה יותר מסוריא. 29) כלומר, ולא החזיקו בה עולי בבל. 30) שכיוון שבאו ממקום שגזרו הדמאי, שוב לא פקע חיובם. 31) משנה שם פרק ב: "ואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום, הדבילה והתמרים והחרובים האורז והכמון". 32) כלומר: מיושרים. 33) שם: "והא כמון בקיפרוס? עקום הוא". כלומר, וכמון של ארץ ישראל, ישר הוא. ואם כן יש להגיה כאן "הישר". 34) כלומר, אף במקום שהחזיקו בו עולי מצרים בלבד. 35) אבל לא בחוץ לארץ, שפירות של ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, פטורים מן המעשרות. [ומה שכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "אחד שיהיו בארץ ישראל או בחו"ל היינו אם נגמרה מלאכתם בארץ, ואחר כך יצאו לחוצה לארץ, שאז חייבים במעשרות]. 36) שאין כמותם בחוצה לארץ.

23 **ה. הַמְּרִים שֶׁהֵבִיאוּ פֵּרוֹת לְצוֹר[37] - חַיָּבִין בְּדִמַאי;**
24 **שֶׁחֲזָקָתָן מֵהָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל, שֶׁהִיא**
25 **הַקְּרוֹבָה לָהּ[38]. וְהָאֹרֶז[39] - אֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[40], אֶלָּא כָּל**
26 **הָאֹרֶז הַנִּמְצָא חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁהִיא קְרוֹבָה לָאָרֶץ[41]**
27 **שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, אֶלָּא אִם כֵּן**
28 **הָיָה נִכָּר[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

37) שהיא חוץ לארץ. 38) שכיוון שבאו בשיירה, לא מסתבר שמשדה העיר הביאו, אלא ממקום אחר. והיינו כשהביאו לאחר שנגמרה מלאכתם בארץ ישראל, שאם לא כן פטורים הם ממעשרות, ככל פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ. 39) של חוצה לארץ. 40) "שמא נתערב באורז של ארץ ישראל". 41) כלומר, אף על פי שהיא קרובה לארץ שהחזיקו בה עולי בבל. 42) שהיה לבן ביותר.

29 **ו. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָרוֹת בְּצוֹר - פָּטוּר מִן**
30 **הַדְּמַאי[43], וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁמָּא מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ אָצְרוּ[44].**
31 **וְכֵן חֲמוֹר יְחִידִי שֶׁנִּכְנַס לְצוֹר וְהוּא טָעוּן פֵּרוֹת -**
32 **פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁחֲזָקָתָן מִשְּׂדֵה הָעִיר[45].**

43) שאנו אומרים מאותה העיר באו. 44) אף שארץ ישראל קרובה לה. 45) ואף שבשיירה תולים שממקום אחר באו - בחמור יחידי אין לתלות כן, אלא מכאן הוא.

33 **ז. הַלּוֹקֵחַ מִבַּעֲלֵי אוֹצָר בְּצִידוֹן - חַיָּב בְּדִמַאי, מִפְּנֵי**
34 **שֶׁקְּרוֹבָה הִיא[46] יוֹתֵר מִצּוֹר[47], שֶׁחֲזָקָתָהּ שֶׁאוֹצְרִין**
35 **מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָּבֶל. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ מִן**
36 **הַמְּרִים בְּצִידוֹן - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן**
37 **שֶׁמְּבִיאִין מִחוּצָה לָאָרֶץ[48].**

46) ודרך האוצרים פירות להביא ממקום קרוב. 47) דברי רבינו תמוהים: הרי ידוע שצידון רחוקה יותר מצור? וכבר העיר על זה מהרי"ט, ולפיכך הגיה בדברי רבינו: [לא] מפני שקרובה היא יותר מצור [אלא] מפני שחזקתה וכו'. [אולם גם בפסוקים ישנה הוכחה כי צידון הייתה קרובה יותר מצור, שהרי נאמר: "אשר לא הוריש את יושבי עכו ואת יושבי צידון ואת אחלב וגו'", ואם צידון רחוקה יותר מצור,

למה לא נזכרה כאן גם צור, שאף היא לא נכבשה, שהרי היה בה מלך גוי, הרי שהייתה קרובה יותר מצור. ועל כרחנו אנו צריכים לדברי רד"ק שכתב, שהיו שתי ערים בשם "צידון" האחת "צידון רבה", והייתה צידון אחרת קטנה ממנה]. 48) שדרך החמרים להביא ממקום רחוק.

ח. הַלּוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בָּאָרֶץ שֶׁהֶחֱזִיקוּ עוֹלֵי בָבֶל[49], אִם הָיָה תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹקֵחַ מִיִּשְׂרָאֵל[50] - הֲרֵי פֵּרוֹתָיו דְּמַאי. לְפִיכָךְ, בָּרִאשׁוֹנָה, בִּזְמַן שֶׁהָיָה רֹב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּיַד יִשְׂרָאֵל, הַלּוֹקֵחַ מִכָּל תַּגָּר עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְעַשֵּׂר דְּמַאי, כְּלוֹקֵחַ מֵעַם הָאָרֶץ.

49) שגזרו בה על הדמאי. 50) אבל אם לוקח מגויים, פטור מן המעשרות, לדעת רבינו, שהרי המדובר בקונה פירות שנגמרה מלאכתן, שאם לא נגמרה מלאכתם - מעשר וודאי כקונה מישראל, ובתוספתא שם: "אבל מביאין לו מן הגוי ומן הכותי חזקתו וודאי". וזהו כר' מאיר ור' יהודה הסוברים שמירוח הגוי אינו פוטר].

ט. אֵי זֶהוּ תַּגָּר? זֶה שֶׁהֵבִיא שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ פְּעָמִים[51]. אֲבָל אִם הֵבִיא פַּעַם אַחַת, אֲפִלּוּ הֵבִיא שָׁלֹשׁ מַשּׂוֹאוֹת בְּבַת אַחַת, אוֹ שֶׁהֵבִיא הוּא וּבְנוֹ וּפוֹעֵל[52] - עֲדַיִן לֹא הֶחְזֵק תַּגָּר[53].

51) [אם בפעמיים מתחזק לתגר - בשלוש לא כל שכן? אבל נראה שגם בפעמיים מתחזק לתגר, אם בפעם אחת מאותן שתי הפעמים הביא שתי משאיות, שביחד הן שלוש משאיות, ורק בפעם אחת אינו מתחזק, אף אם הביא שלוש משאיות]. 52) בעיא שלא נפשטה שם. 53) גם בהביא הוא ובנו ופועל, שכיוון שלא נפשט בירושלמי, אי אפשר להחזיקו כתגר מספק ולפטרו מתרומה גדולה כמפריש דמאי, אלא מפריש כדין וודאי.

י. כְּשֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי - לֹא גָּזְרוּ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ[54].

54) מכיוון שכל דיני דמאי מדוברים כשלקח הפירות לאחר שנגמרה מלאכתם, גם כאן וודאי מדובר באופן שנכנסו לארץ לאחר שנגמרה מלאכתם בחוצה לארץ, שאז אינם חייבים במעשרות בארץ אלא מדבריהם. ואם כן ייתכן שאם נגמרה מלאכתם בארץ, שאז חייבים הם במעשרות מן התורה - גזרו עליהם דמאי.

יא. פֵּרוֹת הָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל שֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ[55] חַיָּבִין בִּדְמַאי[56]. וְשֶׁל חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ, וְכֵן דְּבָרִים שֶׁהֶחֱזִקְתָּן תָּדִיר מֵחוּצָה לָאָרֶץ, כְּגוֹן אֱגוֹזִים וְדַרְמַסְקָעוֹת[57] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי.

55) כל הפירות שבארץ. 56) שהולכין אחר הרוב. 57) מין שזיף שמקורו מסביבות דמשק. ואף על פי שדמשק אינה חוץ לארץ, אלא סוריה - הרי לא גזרו בה על הדמאי, וכמו כן לא גזרו על פירותיה שנכנסו לארץ.

יב. לֹא הָלְכוּ חֲכָמִים בְּפֵרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ[58] לֹא אַחַר הַמַּרְאֶה[59] וְלֹא אַחַר הַטַּעַם וְהָרִיחַ, אֶלָּא אַחַר הָרֹב: כֹּל שֶׁרַבּוּ לוֹ[60] - מֻתָּר, וְשֶׁלֹּא רַבּוּ לוֹ - אָסוּר. כֵּיצַד? רַבּוּ בָּעִיר אֲבָל לֹא בַּמְּדִינָה[61], אוֹ שֶׁרַבּוּ בַּמְּדִינָה וְלֹא רַבּוּ בָּעִיר; בָּהָר וְלֹא רַבּוּ בַּבִּקְעָה, בַּבִּקְעָה וְלֹא בָּהָר; רַבּוּ לַחֲנֻנִי וְלֹא לְבַעַל הַבַּיִת, לְבַעַל הַבַּיִת וְלֹא לַחֲנֻנִי; זֶה שֶׁרַבּוּ בּוֹ - מֻתָּר, וּמָקוֹם שֶׁלֹּא רַבּוּ בּוֹ - חַיָּב בִּדְמַאי.

58) כלומר, בפירות שהם בספק אם הם מן הארץ או מחוץ לארץ. 59) כלומר, המראה הניכר בטביעת עין. אבל אחר הצבע, הולכים. 60) פירות חוצה לארץ על פירות הארץ. 61) בכל המקומות מחוץ לעיר.

יג. רַבּוּ פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ בַּשּׁוּק[62] וְנִתְמַעֲטוּ - חָזַר הַשּׁוּק לְיָשְׁנוֹ, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ - חַיָּב בִּדְמַאי.

62) והתירו את השוק.

יד. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא גָזְרוּ עֲלֵיהֶן בְּשָׁעָה שֶׁגָּזְרוּ עַל הַדְּמַאי: הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת[63] לִזְרִיעָה[64] אוֹ לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמָה[65], קֶמַח לְעוֹרוֹת[66] אוֹ לִמְלוּגְמָא[67] אוֹ לִרְטִיָּה[68], שֶׁמֶן לְהַדְלָקַת הַנֵּר אוֹ לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, יַיִן לְקִילּוּר[69], וְחַלַּת עַם הָאָרֶץ[70], וְהַמְּדֻמָּע[71], וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[72], וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת[73], וְתוֹסֶפֶת הַבִּכּוּרִים[74]. כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַדְּמַאי, וְכֵיוָן שֶׁאָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: מְתֻקָּנִין הֵם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְעַשֵּׂר[75].

63) כלומר, חיטים או שעורים, מעם הארץ. 64) שאילו היה זה טבל וודאי, היה חייב לעשר לפני שזורע. 65) אף כאן, אילו היה טבל וודאי היה חייב במעשר. 66) "לעבד בהם העורות". 67) והקמח נמאס בתוך המלוגמא. 68) היא מלוגמא היא רטייה, אלא שהראשונה יוונית והשנייה לשון הקודש. 69) שנותן היין לתוך משחת העיניים והיין בטל לגמרי, והרי הוא כאילו קונה שמן לסוך בו את הכלים, ולכן סמך רבינו יין לשמן. 70) בין שהפרישה עם הארץ, שאימת חלה על עם הארץ ואינו משקר, ובין לקח עיסה מעם הארץ והפריש הוא ממנה חלה, שלא גזרו על אכילת מצוה. 71) "הוא דבר המעורב מחולין ותרומה וכו' כי התרומה שמה דמע והוא מה שאמר הכתוב: מלאתך ודמעך". ובין שלקח פירות שנדמעו אצל עם הארץ, כגון שנפלה תרומה גדולה לפחות ממאה ונתנה לכהן. שאימת דימוע על עם הארץ ואינו משקר, ובין אם לקח פירות מעם הארץ ונדמעו אצלו שכיוון שאוכלם בתורת תרומה - אכילת מצוה היא ולא גזרו עליה. 72) "הם הפירות שלקחו בירושלים בכסף מעשר שני". ובין אם הכסף של מעשר שני דמאי, ובין אם הוא וודאי. 73) "הוא הנותר מן המנחה אחר שיקריב ממנה מלא קמצו, והנותר ההוא אוכלים אותו הכהנים כמו שחייב עליהם הכתוב". 74) ובתוספתא שם פרק ב וירושלמי שם פרק ג הלכה ה אמרו שפטורה אף מן הוודאי. 75) שלא הקלו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חכמים אלא כשיש במה לתלות, כמו שאמרו בירושלמי לעניין שבת ששואלו ואוכל על פיו: אם מפני כבוד השבת למה לי שואלו? - על ידי עילה.

טו. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת לַאֲכִילָה וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם לִבְהֵמָה[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִמְכְּרֵם לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77], וְלֹא יַאֲכִילֵם לִבְהֵמָה[78], אֲפִלּוּ לְבְהֵמַת אֲחֵרִים[79], עַד שֶׁיִּתְקַנֵּם דְּמַאי.

76) בירושלמי אמרו כן גם על לקחם לאכילה וחשב עליהם לזרע. 77) שכשקנה לעצמו נתחייב בדמאי, ואסור למכור טבל. 78) שלו, שאסור להאכילה עד שיעשר. שהרי נהנה ממנו הנאה של כילוי. 79) בשכר, שהרי הוא מוכר טבל.

טז. שֶׁמֶן עָרֵב[80] - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ לַאֲכִילָה[81]. שֶׁמֶן[82] שֶׁלָּקַח הַסּוֹרֵק לְתִתּוֹ בַּצֶּמֶר - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בַּצֶּמֶר[83]. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁלּוֹקֵחַ הָאוֹרֵג לָסוּךְ בֵּין אֶצְבְּעוֹתָיו - חַיָּב בִּדְמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִבְלָע בְּגוּפוֹ, וְסִיכָה הִיא כִּשְׁתִיָּה בְּכָל מָקוֹם.

80) הנותן ריח טוב. 81) אלא לסיכה. ואף על פי שסיכה כשתייה, - לא החמירו בסיכה לעניין דמאי, אלא בשמן העומד לאכילה. 82) והמדובר בשמן העומד לאכילה ולפיכך החמירו גם בסיכה. 83) והרי הוא כשמן שסכים בו את הכלים.

יז. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁשָּׁאַל מִיִּשְׂרָאֵל[84] לִתֵּן לוֹ[85] שֶׁמֶן[86] עַל מַכָּתוֹ - אָסוּר בְּוַדַּאי[87], וּמֵתָּר בִּדְמַאי[88]. נָתַן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמֶן[89] עַל גַּבֵּי טַבְלָא לְהִתְעַגֵּל[90] עָלֶיהָ - מִשֶּׁעָמַד[91] מֵתָּר לְיִשְׂרָאֵל לֵישֵׁב אַחֲרָיו[92].

84) חבר. 85) כלומר, שהישראל עצמו יתן השמן על גבי המכה. 86) של ישראל. 87) כלומר, בשמן של טבל וודאי, לפי שהוא כנהנה מן הטבל הנאה של כילוי ואסור. 88) שכיוון שהוא חולה הקלו חכמים, כמו שהתירו להאכיל דמאי לעניים ולאורחים. 89) בין של דמאי ובין של וודאי. 90) להתגלגל. 91) הגוי, ונשתייר מעט מן השמן על הטבלא. 92) שאין איסור טבל אלא מחמת תרומה המעורבת בו. וכיוון שהתעגל, כבר נתחללה התרומה, שגם תרומה מתחללת על גבי גופו של הכהן.

יח. מִי שֶׁנָּפַל שֶׁמֶן דְּמַאי עַל בְּשָׂרוֹ[93] - מְשַׁפְּשְׁפוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[94]. הַלּוֹקֵחַ יַיִן לְמוּרְיָס[95] אוֹ לַאֲלוּנְתִּית[96], אוֹ קִטְנִיּוֹת לַעֲשׂוֹת טְחִינִין[97] - חַיָּב בִּדְמַאי[98]. אֲבָל הַלּוֹקֵחַ[99] מוּרְיָס שֶׁיֵּשׁ בּוֹ יַיִן, אוֹ אֲלוּנְתִּית, אוֹ שֶׁלָּקַח טְחִינִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי; שֶׁלֹּא גָזְרוּ עַל תַּעֲרֹבֶת דְּמַאי. וְאִם הָיָה הַדָּבָר שֶׁחַיָּב בִּדְמַאי שֶׁנִּתְעָרֵב כְּגוֹן תְּבָלִין וּשְׂאוֹר, הוֹאִיל וְטַעְמוֹ נִכָּר - אֵינָן בְּטֵלִים, וְנִמְצֵאת כָּל הַתַּעֲרֹבֶת חַיֶּבֶת בִּדְמַאי[100].

93) כלומר, ישראל שנפל שמן על בשרו. 94) ואף על פי שאין סכין בשמן של דמאי - כיוון שנפל על בשרו, נתחללה קדושת התרומה שבו. 95) הוא ציר של דגים, שהיו מטילים לתוכו יין. 96) הוא יין שנותנים בו שמן. 97) קטניות טחונות ששמים בהם דבש. 98) אף על פי שעכשיו הוא "תערובת דמאי" - כיוון שבא לידו הדמאי בעין. 99) מעם הארץ. 100) לפי שטעמם ניכר בכולה.

יט. כָּל אֵלּוּ הַפְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי שֶׁלֹּא גָזְרוּ עֲלֵיהֶם, אִם הִתְקִינָן דְּמַאי[101] וְהִפְרִישׁ מֵהֶם תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וּמַעֲשַׂר שֵׁנִי[102] - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי. אֲבָל אִם תִּקֵּן אֶת הַדְּמַאי בְּוַדַּאי[103] וְהִפְרִישׁ מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּמַעֲשְׂרוֹת[104], אוֹ שֶׁתִּקֵּן אֶת הַוַּדַּאי בִּדְמַאי[105] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[106].

101) כלומר, תקנם כדרך שמתקנים דמאי. 102) ירושלמי שם. ובתוספתא לא נזכר אלא מעשר שני. 103) צריך להיות: "כוודאי" (כסף משנה), כלומר, כדין וודאי. 104) כלומר, מעשר ראשון, תרומת מעשר, מעשר שני או מעשר עני. 105) צריך להיות: "כדמאי", כלומר, כדין דמאי, ולא הפריש ממנו אלא תרומת מעשר ומעשר שני. 106) כלומר: אם תיקן את הדמאי כדין וודאי, שהפריש תרומה גדולה, וכמו כן הפריש מעשר ראשון ומעשר עני על מנת ליתנם ללוי ולעני - לא עשה כלום, שתרומה גדולה אינה תרומה, שהרי הפרישה כבר עם הארץ, ומעשר ראשון ומעשר עני אינו חייב לתת ללוי ולעני, אלא מעכבם לעצמו, כדין דמאי. ואם תיקן את הוודאי כדין דמאי ולא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי זו הפרשה בטעות, שאילו ידע שזהו וודאי, לא היה מקדים מעשר לתרומה גדולה, ואינה הפרשה.

כ. כָּל הָעִיר מוֹכְרִין וַדַּאי[107] וְאֶחָד מוֹכֵר דְּמַאי, וְלָקַח וְאֵין יָדוּעַ מִמִּי לָקַח[108] - כֵּיצַד מְתַקֵּן? מַפְרִישׁ תְּרוּמָה[109] וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לַכֹּהֵן[110], וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד[111], וַהֲרֵי הוּא כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[112].

107) טבל. 108) וכיוון שלקח ממקום קביעותם, אין הולכים אחר הרוב, לפי ש"כל קבוע כמחצה על מחצה דמי". 109) שאף על פי שהדמאי פטור מתרומה גדולה - כאן מפרישה, מפני שהוא ספק טבל. 110) שאף על פי שספק הוא החמירו חכמים ליתן אותם לכהן, כיוון שהן במיתה. וכן הוא בדמאי. 111) אבל מעשר ראשון ומעשר עני אינו צריך להפריש, אלא לקרוא להם שם בלבד, כמו בדמאי. 112) אם הכוונה שמקילים במעשר שני זה, כמו שמקילים במעשר שני של דמאי, שאין לו חומש ואין לו ביעור ונאכל לאונן וכו' - קשה להבין איך למד דיני מעשר שני זה, שהוא ספק טבל, מדמאי, שרוב עמי הארץ מעשרים הם.

כא. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי קֻפּוֹת, אַחַת טֶבֶל וְאַחַת מְתֻקָּן, וְאָבְדָה אַחַת מֵהֶם[113] - הֲרֵי זֶה מַפְרִישׁ מִן הַשְּׁנִיָּה תְּרוּמָה גְּדוֹלָה וּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָן לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, וּמַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד בִּדְמַאי[114].

113) ואינו יודע איזו מהם. 114) צריך להיות: כדמאי.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר הלוקח מן הסיטון וחזר ולקח ממנו פעם שנייה. הלוקח מן הפלטר או מן המנפול. תשעה מנפולין שלקחו מעשרה נחתומין. ודין הלוקח מן העני. ופועלים שהיו אוכלין והותירו פרוסות.

א. הַלּוֹקֵחַ[2] מִן הַסִּיטוֹן[3] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִין אֶחָד[5], אֲפִלּוּ מִקֻּפָּה אַחַת[6], אַף עַל פִּי שֶׁמַּכִּיר אֶת הֶחָבִית[7] שֶׁהִיא הִיא. מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיטוֹן לוֹקֵחַ מֵאֲנָשִׁים הַרְבֵּה וּמוֹכֵר[8], וְשֶׁמָּא לָקַח זֶה שֶׁמָּכַר תְּחִלָּה מֵעַם הָאָרֶץ שֶׁפֵּרוֹתָיו דְּמַאי, וְזֶה שֶׁלָּקַח בְּסוֹף מֵחָבֵר שֶׁפֵּרוֹתָיו מְתֻקָּנִין, וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[9] שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין מִן הַחַיָּב עַל הַפָּטוּר וְלֹא מִן הַפָּטוּר עַל הַחַיָּב. וְאִם אָמַר הַסִּיטוֹן: מִשֶּׁל אֶחָד הֵן - נֶאֱמָן[10].

2) דמאי פ"ה משנה ו, ותוספתא פ"ה. 3) "הוא המוכר פירות וכל דבר לח כגון דבש ושמן" (פירוש המשנה). וכיון שהוא מוכר במדה גסה, מותר לו למכור דמאי והלוקח יתקנם, כנ"ל פי"א הלכה ב. וממה שאמרו שהסיטון נאמן לומר משל אחד הם (ראה להלן), נראה שהמדובר בסיטון עם־הארץ (חידושי מהרי"ח במשנה שם). 4) אבל מהם עליהם יכול לעשר, אף שהסיטון לוקח מהרבה אנשים, יש להניח שמוכר פירות של כל אחד ואחד לחוד. וראה בהלכה הסמוכה וסוף הלכה ד. 5) כלומר, שניהם חיטה שחורה או לבנה, וכל־שכן אם אחת שחורה ואחת לבנה. 6) שכיון שהם מין אחד ובקופה אחת, היה מקום לומר שהם משל אדם אחד. 7) כלומר, הקופה הנ"ל. 8) תוספתא שם: הלוקח מן החנוני וחזר ולקח ממנו שניה, אף־על־פי שמכיר את החבית שהיא היא, לא יעשר מזה על זה. ובירושלמי שם הלכה ה: "אם מכיר הוא את החבית שהיא היא, מעשר ממנו עליו כו' הדא דתימר באילין אינוקרמיא (כן צריך להיות, והן כדי יין - תוספתא כפשוטה), ברם באילין שפייתא (כן צריך להיות, והם כלי מדה, ועשויים גם לשאיבת היין מן הגת - שם), אורחא מפנתין אילין לגוא אילין (= דרכם לפנות ולהריק מכלי אחד אל השני)". 9) למעלה פ"א הלכה ו, ופ"ה מהלכות תרומות הלכה יב. 10) ומעשר מזה על זה (משנה שם).

ב. הָיָה[11] מוֹכֵר[12] כְּשׁוּת[13] אוֹ יָרָק, וְהֵן[14] מְבִיאִין וְצוֹבְרִין לְפָנָיו - הַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר מִכָּל כְּשׁוּת וּכְשׁוּת, וּמִכָּל אֲגֻדָּה וַאֲגֻדָּה[15], וּמִכָּל תְּמָרָה וּתְמָרָה[16].

11) תוספתא שם, בשינוי לשון. 12) הסיטון הנ"ל. 13) בכתב־יד: "קישות", וכן הוא בתוספתא שם, והם קישואים. וראה בעוקצין פ"ב משנה א (תוספתא כפשוטה). 14) כלומר, אלה שהסיטון קונה מהם על־מנת למכור. 15) של ירק. 16) שכיון שהרבה מביאים לפניו, יש לחשוש שנתערבו הפירות. וראה להלן הלכה ד, גבי בעל הבית המוכר.

ג. הַלּוֹקֵחַ[17] מִבַּעַל הַבַּיִת[18] וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ שְׁנִיָּה - מְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי קֻפּוֹת, אֲפִלּוּ מִשְּׁתֵּי עֲרָרוֹת[19]; שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא מִשֶּׁלּוֹ.

17) שם פ"ה משנה ז. 18) כלומר, מביתו. וראה בהלכה הסמוכה. 19) כלומר, בכל פעם קנה ממנו בעיירה אחרת, והיה מקום לחשוש שמא במקום אחר לקח מפירות אחרים למכרם.

ד. בַּעַל הַבַּיִת[20] שֶׁהָיָה מוֹכֵר יָרָק בַּשּׁוּק: בִּזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹתָיו - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל הַכֹּל; וּבִזְמַן שֶׁמְּבִיאִין לוֹ מִגִּנּוֹת אֲחֵרוֹת, אִם לָקַח מִמֶּנּוּ וְחָזַר וְלָקַח מִמֶּנּוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - לֹא יְעַשֵּׂר מִזֶּה עַל זֶה[21].

20) משנה שם. 21) אבל על הפעם הראשונה מעשר ממנו עליו, שאף־על־פי שסיטון מפריש מכל קישות וקישות (למעלה הלכה ב) - סתמו של בעל הבית שאינו מערב ירק של גינה זו עם ירק של גינה אחרת (רדב"ז).

ה. הַלּוֹקֵחַ[22] פַּת מִן הַנַּחְתּוֹם[23] - לֹא יְעַשֵּׂר מִן הַחַמָּה[24] עַל הַצּוֹנֶנֶת[25]; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: חִטִּים שֶׁל אֶמֶשׁ הָיוּ מִשֶּׁל אֶחָד, וְשֶׁל הַיּוֹם מִשֶּׁל אַחֵר[26].

22) שם משנה ג, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 23) "מי שילוש הקמח ועושה אותו ככרות ואופהו, נקרא נחתום" (פירוש המשנה שם). 24) הלחם החם שאפוהו היום. 25) הלחם הקר שאפוהו אתמול, אף ששניהם מדפוס אחד, כלומר, בצורה אחת (שם, וראה בהלכה הסמוכה). 26) ושמא אחד מהם מעשר והשני אינו מעשר, ונמצא מפריש מן הפטור על החיוב או מן החיוב על הפטור, אבל מן החמה על הצוננת מעשר, אפילו הם שני דפוסים, ראה בהלכה הסמוכה, גבי פלטר.

ו. הַלּוֹקֵחַ[27] מִן הַפַּלְטֵר[28], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן[29] דְּפוּסִין הַרְבֵּה - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד[30] עַל הַכֹּל; שֶׁהַנַּחְתּוֹם שֶׁמּוֹכֵר לַמַּנְפּוֹל[31] עוֹשֶׂה עִסָּתוֹ דְּפוּסִין הַרְבֵּה[32]. אֲבָל[33] הַלּוֹקֵחַ מִן הַמַּנְפּוֹל[34] - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[35]; שֶׁהַמַּנְפּוֹל לוֹקֵחַ מִשְּׁנֵי נַחְתּוֹמִין.

27) שם משנה ד, כר' יהודה ולא כר' מאיר. 28) "הלוקח מן הנחתום למכור לבני אדם, נקרא פלטר" (פירוש המשנה שם). 29) הככרות. 30) מדפוס אחד. 31) נוסח אחר: "לפלטר" (הגהה בגליון הרמב"ם), וכן נכון, שהרי למנפול דין אחר, ראה להלן, ועיין מעשה רוקח. 32) והפלטר אינו לוקח אלא מנחתום אחד. והמדובר כשכל הככרות נאפו ביום אחד, שאם נאפו בשני ימים, הרי אין מפרישים מזה על זה (בהלכה הקודמת). 33) משנה שם. 34) אף הוא מוכר לחם, כפלטר, אלא שהוא קונה מהרבה נחתומין (פירוש המשנה). 35) ולא מכל ככר וככר מאותו דפוס, שבדפוס אחד אין חוששין שמא לקח המנפול משנים.

ז. תִּשְׁעָה[36] מַנְפּוֹלִין[37] שֶׁלָּקְחוּ מֵעֲשָׂרָה נַחְתּוֹמִין, הוֹאִיל וְאֶחָד מֵהֶן[38] לָקַח מִשְּׁנַיִם, כָּל הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[39] מִן הַתִּשְׁעָה - מְעַשֵּׂר מִכָּל דְּפוּס וּדְפוּס[40].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

36) ירושלמי שם. 37) היה יכול לשנות הלכה זו גם בפלטרין, שהרי מוכח שאחד מהם לקח משנים, אלא שאין זה מצוי שפלטר יקח משנים. 38) כלומר, לכל הפחות אחד מהם, וכל־שכן אם כמה מהם קנו משנים, שבוודאי מעשר מכל דפוס. 39) כלומר, אפילו מאחד, וכל־שכן אם קנה מכמה מהם, שהחשש גדול יותר. 40) כלומר, אף־על־פי שרובם קנו מנחתום אחד, אין אנו הולכים אחר הרוב, שכיון שקנה מהם, הרי זה "קבוע" ו"כל קבוע כמחצה על מחצה" (למעלה פי"ג הלכה כ).

1 **ח. הַלּוֹקֵחַ[41] מִן הֶעָנִי[42], וְכֵן הֶעָנִי[43] שֶׁנָּתְנוּ לוֹ**
2 **פְּרוּסוֹת פַּת אוֹ פִּלְחֵי דְּבֵלָה[44] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת**
3 **וְאַחַת[45]. וּבִתְמָרִים וּבְגְרוֹגְרוֹת - בּוֹלֵל[46] הַכֹּל[47]**
4 **וּמְעַשֵּׂר[48]. אֵימָתַי[49]? בִּזְמַן שֶׁהַמַּתָּנָה מְרֻבָּה[50]; אֲבָל**
5 **בְּמוּעֶטֶת - מְעַשֵּׂר מִכָּל מַתָּנָה וּמַתָּנָה[51].**

41) שם משנה ה, ותוספתא שם פ"ה. 42) שהוא חבר. ולקח ממנו פרוסות פת או פלחי דבילה, כדלהלן. 43) חבר. 44) פשוט הוא, שהמדובר בצדקה ולא במתנות עניים, שהללו פטורים ממעשר. 45) כלומר, העני שיודע מה שקבל מכל אחד ואחד, מעשר ממתנת כל נותן ונותן, שאנו חוששים שמא אחד עישר והשני לא עישר. אבל הלוקח מן העני, צריך לעשר מכל פרוסה ופלח (תוספתא כפשוטה). 46) כלומר, עני שנותנן לו. וראה להלן. וכן הוא במשנה שם, בכתבי־יד קמברידז' ומינכן. 47) כלומר, מערב הכל. 48) מן התערובת על כולה. 49) דברי רבי יהודה במשנה שם, שבא לפרש דברי התנא הראשון (רדב"ז). 50) "לפי שנאמר: מאחר שנתן זה הנותן מתנה גדולה, איש נדיב הוא ולא יקשה בעיניו המעשר, ונאמר שעל־כל־פנים הוציא המעשרות, ויתעשר הכל דמאי" (פירוש המשנה), ולכן בולל המתנות הגדולות ומעשרן. ואף־על־פי שפסק למעלה (פי"ג מהלכות תרומות הלכה ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (וראה שם פ"ב הלכה יג) - זה אינו אלא בטבל ודאי, אבל בדמאי הקילו (ראה משנה־למלך ופאת־השולחן). 51) ביין ש"נחשב עליו שהוא עכ"פ כילי ולא עישר, ולפיכך לא יתערב הכל שמא יפריש מדמאי על הודאי" (פירוש המשנה). ולא כתב רבינו "מכל אחת ואחת", כמו שכתב בתחילת ההלכה, שכאן מדובר בעני שנתנו לו (וכן נראה בתוספתא שם), ולא בלוקח מן העני, וראה למעלה.

6 **ט. שָׁחַק[52] אֶת הַפַּת[53] וַעֲשָׂאָהּ פֵּרוּרִין, וְאֶת**
7 **הַגְּרוֹגְרוֹת[54] וַעֲשָׂאָן דְּבֵלָה[55] - מְעַשֵּׂר מֵאֶחָד עַל**
8 **הַכֹּל[56].**

52) העני, תוספתא שם. 53) כלומר, קיבל ככרות שלימות, שהן מתנה מרובה. 54) בכמות מרובה. 55) שעל־ידי השחיקה היו מתדבקות הגרוגרות בדבש היוצא מהן (תוספתא כפשוטה). 56) כלומר, מפלח אחד או מככר מפורר אחד על הכל, שהקלו בדמאי במתנה מרובה, כמבואר למעלה. ולא בא רבינו להשמיענו בהלכה זו, אלא שככר שלם הוא מתנה מרובה (פאת השולחן שם, וראה ברדב"ז).

9 **י. פּוֹעֲלִים[57] אוֹ אוֹרְחִים[58] שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין[59],**
10 **וְהוֹתִירוּ פְּרוּסוֹת[60] - מְעַשֵּׂר מִכָּל אַחַת וְאַחַת[61].**

57) תוספתא שם. ומדובר אף בפועלים של בעל־בית אחד, ואף־על־פי־כן אינו מעשר מאחד על הכל - שמא פועל זה או אורח זה, עישר, והשני לא עישר (תוספתא כפשוטה). והמדובר באופן שחייב לעשר, כגון שאכל אכילת קבע, שחייב במעשרות. שאילו אכילת עראי של פועל פטורה מן המעשרות, כמבואר למעלה (פ"ה הלכה ט) או שנגמר מלאכתם למעשר, שאינו אוכל מן התורה וחייב במעשרות (שם), אבל אם לא נגמרה מלאכתו למעשר ואוכל אכילת עראי שפטור מן המעשרות, בוודאי לא עישר, והרי זה כקונה דמאי מבעל־בית אחד שמעשר מאחד על הכל. 58) אף־על־פי שמאכילים את האורחים דמאי ואינם צריכים לעשר (למעלה פ"י הלכה יא) - יתכן כי עישרו מצד חומרא, כי הרי אמרו שם "והרוצה לתקן יתקן" (דמאי פ"ג משנה א ולמעלה שם). 59) בתוספתא שם: "פועלין שהיו יושבין ואוכלין וכו' וכן אורחים שהיו מסובין וכו'". ורבינו כתב בשניהם "מסובין" להראות כי הפועלים מותרים להסב ולאכול, ואין חשש לביטול ממלאכתו של פועל, וכן נראה בברכות טז. "בעל הבית מיסב עמהם", הרי שגם הם מסובין. 60) שדינן כדין מתנה מועטת, כנ"ל (רדב"ז). 61) כלומר, כל פרוסה ופרוסה.

11 **סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא**

12 # הִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי
13 # וְנֶטַע רְבָעִי

14 **יֵשׁ בִּכְלָלָן תֵּשַׁע מִצְוֹת. שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ**
15 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פִּרְטָן: א) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר**
16 **שֵׁנִי. ב) שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא דָּמָיו בִּשְׁאָר צָרְכֵי בְּנֵי אָדָם**
17 **חוּץ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְסִיכָה. ג) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ**
18 **בְּטֻמְאָה. ד) שֶׁלֹּא לְאָכְלוֹ בַּאֲנִינוּת. ה) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
19 **מַעֲשַׂר שֵׁנִי שֶׁל דָּגָן חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ו) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
20 **מַעְשַׂר תִּירוֹשׁ חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ז) שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל**
21 **מַעְשַׂר יִצְהָר חוּץ לִירוּשָׁלַיִם. ח) לְהִיוֹת נֶטַע רְבָעִי**
22 **כֻּלּוֹ קֹדֶשׁ, וְדִינוֹ לְהֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם לְבַעֲלָיו כְּמַעֲשֵׂר**
23 **שֵׁנִי לְכָל דָּבָר. ט) לְהִתְוַדּוֹת וִדּוּי הַמַּעֲשֵׂר.**
24 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:**

25 ## פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שבכל שנה מעשר שני ובשלישית וששית מעשר עני. מתי הוא ר"ה לתבואה וקטניות, ור"ה למעשר אילנות. החרובין שחנטו פירותיהן והדבר שבשעת לקיטתו עישורו. האביונות של צלף והאורז והדוחן שהשרישו קודם ר"ה. הבצלים הסריסים שמנע מהם מים שלשים יום. ופול המצרי שהביא שליש לפני ר"ה. ודין זרעו לזרע וחישב עליו לירק או איפכא. ודין פירות שנה שנייה שנתערבו בפירות שנה שלישית. הדברים ששוים בהם מעשר ראשון ומעשר שני. ופירות שהוציא מהן מעשר קודם שיקבעו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א. אַחַר[2] שֶׁמַּפְרִישִׁין[3] מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה[4] מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[5], שֶׁנֶּאֱמַר: עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ. וּבְשָׁנָה שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית[6] מַפְרִישִׁין מַעֲשַׂר עָנִי חֵלֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"אַחַר שֶׁמַּפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן בְּכָל שָׁנָה מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי כו'".

מלשונו "מפרישין" דווקא, משמע שרק ההפרשה צריכה להיות כסדר הזה אבל הנתינה בפועל יכולה להיות בסדר אחר, חידוש זה נוגע בעיקר למעשר עני כיון שלגבי שאר המעשרות העיקר היא ההפרשה כיון שעם ההפרשה התבואה אינה טבל עוד (ובפרט מעשר שני שאין בו נתינה).

אבל במעשר עני שהגדר שלו הוא **נתינת** צדקה, עיקר ענינו שיהא העני מקבלו ומחי' בו את נפשו, ואעפ"כ משמע מהרמב"ם שגם במעשר עני העיקר היא ההפרשה ולא הנתינה.

ויש לומר בזה נפק"מ לפועל שגם במקום שאין עני בנמצא, ישנה מצוה להפריש מעשר עני. עד"ז מובן גם בנוגע לצדקה שצריך להפריש ממונו אפילו אם אין לו כעת עני הנצרך לצדקה, וכשיפגוש העני יתנה לו.

ובזה הוראה גם לענין הצדקה ברוחניות היינו השפעה על יהודי אחר: אפילו במקום שאינו מוצא "עני בדעת" הזקוק להשפעתו יש עליו חיוב מצד "כל ישראל ערבים זה בזה" להפריש מכוחותיו ולהתכונן לאפשרות שימצא יהודי אחר הזקוק להשפעתו, כולל הכנת המילים וההסברים אודות יוקר התורה ומצוות וכיו"ב, ומיד כשתזדמן לו האפשרות יהי' מוכן לעשות זאת בפועל.

ע"ד "שולחני תגר כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאין מביאין לו הוא מחזר ומביא משלו (ולא כ"שולחני עשיר כשמביאין לו מעות לראות רואה וכשאין מביאין לא הוא יושב ותוהא") כי הפצת היהדות והמעיינות חוצה היא "אומנותו" לא רק כשיש מושפע בפועל אל גם בהמצאו לבדו.

ומובן שעליו לעשות כל שביכולתו למצוא יהודי הזקוק לצדקה בגשמיות או ברוחניות אבל אם לא מצא יש עליו חיוב להפריש מיד כסף או כוחות לענין זה והפרשה זו צריך שתהיה בכל הזריזות ממש כמו בנתינת הצדקה.

ספר השיחות תשמ"ח ח"ב עמוד 474.

2) ראה למעלה בפ"ג מהל' תרומות הכ"ג. 3) כלומר, אחר ההפרשה, אף־על־פי שהוא לפני הנתינה, ראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"א. 4) כלשון הכתוב: "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה". לומר לך שבכל שנה צריך להפריש מעשר נוסף למעשר ראשון. אלא שבשנה ראשונה ושניה רביעית וששית הוא "מעשר שני", ובשנה שלישית וששית מפרישים במקומו "מעשר עני", כדלהלן. 5) מן הנשאר לאחר הפרשת מעשר ראשון (למעלה פ"ו מהל' מתנות עניים ה"ג), אבל מעשר ראשון עצמו פטור ממעשר שני, ראה למעלה בהל' מעשר שם. 6) משנות השמיטה. 7) למעלה בהל' מתנות עניים שם ה"ד, ובפ"ט מהל' מעשר ה"ג.

ב. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי[8] הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר תְּבוּאוֹת[9] וְקִטְנִיּוֹת וִירָקוֹת[10]. וְכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה[11], הוּא אֶחָד בְּתִשְׁרֵי. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר[12] בִּשְׁבָט הוּא רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְמַעְשַׂר הָאִילָנוֹת. כֵּיצַד? תְּבוּאָה[13] וְקִטְנִיּוֹת[14] שֶׁהִגִּיעוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[15] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[16] שֶׁל שְׁלִישִׁית[17], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בַּשְּׁלִישִׁית - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר שֵׁנִי[18]. וְאִם לֹא בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אֶלָּא לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁלִישִׁית[19] - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְכֵן פֵּרוֹת הָאִילָן[20] שֶׁבָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת[21] קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ אַחַר כֵּן בְּסוֹף שָׁנָה שְׁלִישִׁית - מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְכֵן אִם בָּאוּ[22] לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט שֶׁל רְבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרוּ וְנֶאֱסְפוּ בָּרְבִיעִית - מַפְרִישִׁין מֵהֶן מַעֲשַׂר עָנִי. וְאִם בָּאוּ לְעוֹנַת הַמַּעַשְׂרוֹת אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא.

8) ראש השנה ב, א. 9) בדפוס רומי: "תבואה". וכן לשון רבינו להלן. 10) במשנה שם לא נזכרו אלא ירקות, אבל בברייתא (שם יב.) אמרו: "לירקות ולמעשרות". ובגמרא שם ביארו: "תנא דרבנן (= ירקות), וקתני דאורייתא (= מעשר תבואה)". 11) כגון בשביעית פ"ב כמה פעמים, ובראש השנה שם, ועוד. וראה בפ"ד מהל' שמיטה ה"ט. 12) ראש השנה שם, כבית הלל ולא כבית שמאי. 13) תוספתא שביעית פ"ב: "התבואה והקטניות שהביאו שליש לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר וכו'". 14) למעלה כתב רבינו "תבואות וקטניות וירקות", וכאן השמיט "ירקות", לפי שבשעת לקטיתן עישורן (להלן ה"ד), ולא בשעה שהם מגיעים לעונת המעשרות כתבואה וקטניות, ולא כל מיני קטניות בכלל זה. ראה להלן ה"ח, שבאורז ובדוחן הולכים אחר גמר פרי. 15) התבואה משתביא שליש, והתלתן שהוא קטנית, משיהיה זרעו ראוי לצמיחה אם יזרע (למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה). 16) אחד בתשרי. 17) שהיא שנת מעשר עני, ראה ההלכה הקודמת. 18) כיון שהגיעו לעונת המעשרות, בשנת מעשר שני. 19) אף שנשרשו בקרקע בשנה הקודמת. 20) בין אילן העושה פירות פעם אחת בשנה, ובין אילן העושה פעמיים בשנה. וכתנא־קמא, ולא כרבי נחמיה (שם טו:). 21) כל פרי לפי עונתו, ראה בהל' מעשר שם. ועי' בחידושי רבי עקיבא איגר להרמב"ם. 22) בדפוס רומי, בטעות: "אם לא באו".

ג. וְהֶחָרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁחָנְטוּ פֵּרוֹתֵיהֶן[23] קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[24], הוֹאִיל וּמִתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[25]. יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּחָרוּבֵי צַלְמוֹנָה[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמַאֲכַל רֹב הָאָדָם, וְהֵן הֵן שֶׁמִּתְעַשְּׂרוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים; אֲבָל שְׁאָר הֶחָרוּבִין - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהֵן כִּשְׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן[27].

23) כלומר, הגיעו לעונת מעשרות שלהם, שהיא משיעשו נקודות נקודות שחורות (הל' מעשר שם), וראה ברדב"ז. 24) כלומר, כשנה שנלקטו בה. 25) בראש השנה טו, ב: "אמר רבי יוחנן, נהגו העם בחרובין כרבי נחמיה (הסובר שכל אילן שנלקט אחת בשנה, הולכים אחר לקיטתו) וכו' כי אמינא לך אנא, מעשר חרובין דרבנן". והנה ברש"י שם נראה שזהו מפני שהקלו חכמים במעשרות דרבנן. אבל צריך־עיון שאין זו קולא החלטית, ואדרבה, לפעמים זו היא חומרא. [אבל לדעת רבינו, שכל האילנות חייבים במעשר מן התורה, ורק חרובין הם מדרבנן - יתכן כי מה שאמרו בחרובין: הלך אחר לקיטה, הוא שהשוום חכמים לירק שמעשרותיו מדרבנן, והלכו בו אחר לקיטה (בהלכה הסמוכה), ולא השוום לאילנות שהולכים בהם אחר חנטה, מפני שהם מדאורייתא]. 26) [עי' ב'ספרי' פ' ראה לדברים יד, כב]. 27) שחייבין במעשרות מן התורה, והולכים בהם אחר עונת המעשרות, כנ"ל בהלכה הקודמת. והמקור לזה שאנו הולכים באילן אחר עונת המעשרות וביקר אחר לקיטה (בהלכה סמוכה), הוא בברייתא שם יד: "רבי עקיבא אומר, באספך מגרנך ומיקבך. מה גורן ויקב מיוחדין שגדילין על רוב מים (הם מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם־ רש"י) ומתעשרין על שנה שעברה, אף כל שגדילין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדילין על כל מים (אף על שאובין, שדולין ומשקין אותן תמיד, כענין שנאמר (דברים יא, י) "והשקית ברגלך כגן הירק", סתם גן הירק דרכו בהשקאה - רש"י) ומתעשרין לשנה הבאה (כלומר, שנת לקיטה)". והראב"ד חולק וסובר שחרובי צלמונה פטורין לגמרי, ומה שאמרו שם "מעשר חרובין דרבנן", הוא־הדין לכל האילנות, חוץ מדגן תירוש ויצהר, ורבינו סובר שכל האילנות מתעשרין מן התורה, חוץ מחרובי צלמונה, וראה למעלה פ"א מהל' מעשר ה"ט, ובפ"ב מהל' תרומות ה"ו.

ד. הַיָּרָק - בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ[28]. כֵּיצַד?[29] אִם נִלְקַט בְּיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[30] שֶׁל שְׁלִישִׁית, אַף עַל פִּי שֶׁבָּא לְעוֹנַת הַמַּעַשְּׂרוֹת[31] וְנִגְמַר[32] בַּשְּׁנִיָּה - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשַׂר עָנִי. וְאִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית - מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

28) מימרא של רבה שם יג, ב. וכן הוא בברייתא שם יב, א - שהובאה להלן. ומקור הדברים, ראה בהלכה הקודמת. 29) ברייתא, שם. 30) על־ידי גוי ('תוספות' שם: ד"ה משתבא, ע"פ ה'ירושלמי'). 31) שהוא שיעור של תבואה ואילנות (למעלה ה"ב). 32) בישולו לגמרי, שהוא שיעור של קטניות (להלן ה"ח).

ה. וְכֵן[33] הָאֶתְרוֹג בִּלְבַד מִשְּׁאָר פֵּרוֹת הָאִילָן - הֲרֵי הוּא כַּיָּרָק[34] וְהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, בֵּין לְמַעֲשֵׂר בֵּין לִשְׁבִיעִית[35]. כֵּיצַד?[36] אִם נִלְקַט בַּשְּׁלִישִׁית אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[37] - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשַׂר עָנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמַר בַּשְּׁנִיָּה. וְכֵן אִם נִלְקַט בָּרְבִיעִית קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשַׂר עָנִי. נִלְקַט בָּרְבִיעִית אַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - מַפְרִישִׁין מִמֶּנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[38].

33) כלומר, כדין הירק - דין האתרוג. 34) לפי שהוא גדל על כל מים כירק (קידושין ג.). 35) כרבותינו שנמנו באושא (ר"ה טו.) ואמרו שאתרוג "אחר לקיטתו, בין למעשר בין לשביעית" (כנוסחת רש"י שם, ועי' ב'תוספות' ד"ה ורבותינו), וכרבין שאמר בשם רבי יוחנן (שם) ש"אתרוג בת ששית שנכנסה לשביעית, אפילו כזית ונעשית ככר חייבין עליה משום טבל". ואם כן מה שהלכו בו אחר לקיטה בשביעית, אין זה אלא לחומרא, אבל לא לפטרו ממעשרות (רדב"ז). וראה להלן בפ"ד מהל' שמיטה הי"ב ובהערות שם. 36) כלומר, למעשר. וכיצד לשביעית, כתב להלן שם. 37) שאע"פ שדינו כירק לענין לקיטה - לענין ראש השנה, דינו כאילן (ראש השנה שם). 38) אף שנגמר לגמרי בשלישית שהיא שנת מעשר עני.

ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר לְקִיטָתוֹ, אֶתְרוֹג[39] בַּת שִׁשִּׁית שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁבִיעִית, אֲפִלּוּ הָיְתָה כְּזַיִת[40] וְנַעֲשָׂת כְּכִכָּר - חַיֶּבֶת בְּמַעַשְּׂרוֹת[41].

39) כרבין, בשם רבי יוחנן (שם:). 40) כשנכנסה לשביעית, כלומר, הגיע לעונת המעשרות, כנ"ל (ראה ב'תוספות' שם יד: סוף ד"ה ולשביעית, וב'חזון איש'). ועי' למעלה בפ"ב מהל' מעשר ה"ה. 41) ומפריש מעשר עני. ראה בהל' שמיטה שם.

ז. הָאַבְיוֹנוֹת[42] שֶׁל צָלָף[43] - נוֹתְנִין[44] עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי אִילָן[45] וְחֲמָרֵי זְרָעִים[46]: שֶׁאִם הָיוּ מִשָּׁנָה שְׁנִיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִשְׁלִישִׁית, וְנִלְקְטוּ קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט[47] - מַפְרִישִׁין מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאַחַר כָּךְ מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר אַחֵר[48] וּפוֹדֵהוּ[49], וְאַחַר שֶׁפּוֹדֵהוּ נוֹתְנוֹ לָעֲנִיִּים[50] וְאוֹכֵל פִּדְיוֹנוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמַעֲשַׂר עָנִי.

42) הם עיקר הפרי של הצלף (מעשרות פ"ד מ"ו, ור"מ ור"ש שם) ורק הם חייבים במעשרות, אבל החלקים האחרים שבצלף, פטורים ממעשרות (פ"ב מהל' תרומות ה"ד). 43) מין אילן. ונזכר בדברי רבינו למעלה פ"ה מהל' כלאים ה"כ, ובהל' תרומות שם. 44) 'ירושלמי' מעשרות פ"ד סוף ה"ה: "אביונות נותנין עליהן חומרי אילן וחומרי זרעים, וליידה מילה (= ולאיזה דבר אמרו כן?) - שאם היתה שנייה נכנסת לשלישית, שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני", וסובר רבינו שאפילו לדברי בית הלל, שוודאי אילן הוא ואינו כלאים בכרם (ברכות לו. ובהל' כלאים שם) - לענין מעשרות ספק הוא (כסף־משנה. ועי' ביאור הגר"א יו"ד סי' שלא ס"ק קצב). 45) שהולכים בו אחר חנטה. 46) שהולכים בהם אחר לקיטה. 47) הנוסחא שלפנינו

תמוהה, שאם גם הלקיטה היתה קודם טו בשבט, אין שום ספק שהולכים אחר השנה הקודמת (ראה 'חזון איש'). [ונראה שתקנו כאן בגליון "אחר טו בשבט" ("אחר" במקום "קודם"), ובטעות נכנסה המלה "אחר" בשורה שלאחריה (ראה להלן) והשיבוש (= "קודם") נשאר במקומו]. 48) [היה כתוב מעשר ב (= מעשר ב, מעשר שני) והמלה "אחר" נכנסה כאן בטעות מן הגליון שבו היתה הגהה לתיקון המילה "קודם" שלמעלה]. 49) כדין מעשר שני. 50) בתורת מעשר עני.

1 **ח. הָאֹרֶז[51] וְהַדֹּחַן[52] וְהַפִּרְגִין[53] וְהַשֻּׁמְשֻׁמִין[54], אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהִשְׁרִישׁוּ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין הוֹלְכִין בָּהֶן**
3 **אֶלָּא אַחַר גְּמַר הַפְּרִי[55], וּמִתְעַשְּׂרִין לְהַבָּא[56]. וְכֵן**
4 **פּוֹל[57] הַמִּצְרִי[58], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ הִשְׁרִישׁ לִפְנֵי**
5 **רֹאשׁ הַשָּׁנָה וּמִקְצָתוֹ לְאַחֲרָיו[59] - צוֹבֵר גָּרְנוֹ לְתוֹכוֹ[60]**
6 **וְתוֹרֵם וּמְעַשֵּׂר מִן הַכֹּל כְּאֶחָד, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר**
7 **גְּמַר הַפְּרִי[61].**

51) הוא ריי"ז בלשון אשכנז. ראה ב'תוספות' לברכות לז, א - ד"ה רש"י, ובפירוש המשנה לשביעית פ"ב מ"ז. 52) מין קטנית, ונקרא מי"ל (שם). 53) זרעוני צמח בר, ותרבות בעל פרחים אדומים גדולים ונאים, המשמשים למילוי כיסונים לאפיה ולתיבול מיני מאפה אחרים. 54) כן נקרא בפי ההמון: "סומסום". ועושים ממנו שמן שומשמים. וכולם מיני קטניות הם, שראש השנה שלהם באחד בתשרי, כנ"ל ה"ב. 55) כדעת שמואל בראש השנה יג, ב. ולא כדעת התנא בשביעית שם, שהולכים בהם אחר השרשה. 56) כלומר, כמו פירות לשנה הבאה, או מעשר שני או מעשר עני. 57) צמח מזון שגרגריו נתונים בתרמילים, והם נאכלים כשהם מבושלים. ונקרא פאסולי"ס. 58) כשמואל שם, ולא כמשנה ותוספתא שביעית, בשם רבי שמעון שזורי. ומדובר שזרעו לקחת ממנו זרע, אבל אם זרעו לירק - דינו כירק שהולכים בו אחר לקיטה (להלן ה"י, וכן הוא בפ"ד מהל' שמיטה הי"א). 59) ורבי שמעון שזורי סובר שהולכין אחר השרשה (משנה, שם). 60) כלומר, מותר לו לערב את כל הזרעים: אלו שהשרישו לפני ראש השנה, ואלו שהשרישו לאחריו. ולא שצריך לערב, שהרי פסק רבינו (למעלה בפי"ג מהל' תרומות ה"ד), שאין בילה אלא בשמן ויין (כשמואל שם, ולא כרבי שמעון שזורי) - אלא שכיון שהולכים אחר גמר הפרי, נמצא שכל הזרעים נגמרו בשנה אחת ומעשרין מזה על זה. 61) להלן (ה"י) כתב רבינו שבפול המצרי הולכים אחר הבאת שליש, ואין סתירה ממה שכתב כאן, לפי שבזרעו לזרע, כיון שהגיע לשליש בישולו, הרי זה גמר הפרי, שמאז הוא ראוי לזריעה (ראה למעלה פ"ב מהל' מעשר ה"ה) - הראב"ד בהשגה להלן שם.

8 **ט. הַבְּצָלִים[62] הַסָּרִיסִים[63] שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים**
9 **יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[64], וְשֶׁל בַּעַל[65] שֶׁמָּנַע מֵהֶם**
10 **שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[66] לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה - מִתְעַשְּׂרִין**
11 **לְשֶׁעָבַר[67]. מָנַע מֵהֶם פָּחוֹת מִכָּאן[68], אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהִתְחִילוּ לִיבֵשׁ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה[69] - מִתְעַשְּׂרִין**
13 **לְהַבָּא[70].**

62) שביעית שם מ"ט, כחכמים ולא כרבי מאיר. 63) "ענין הבצלים, אחר שיעקרו אותם מן הארץ יצמחו ויוציאו פרחים מבפנים (כלומר, מתוך עצמם, בהשפעת הלחות שבתוכם), ויש ממנו מין שאין דרכו כך והוא נקרא בצלים סריסים, המשילו אותם לסריס שאינו מוליד, ולא יזרעו המין הזה אלא במקום משקה, ומפני זה אמר בהפכו (בסיפא של הלכה זו) ושל בעל" (פירוש המשנה, שם). ובמשנה שם נזכר גם פול המצרי, וצ"ע מדוע השמיטו רבינו. 64) "מונעים מהם המים כשיהיו נגמרים וירצו לעקור אותם מן הארץ" (שם). וב'ירושלמי' שם: "כיון שמנע מהם מים וכו' נעשו כבעל" (הנזכר להלן). 65) כלומר, בצלים שאין מניחין אותם במקום משקה כמו הסריסים הנ"ל, אלא משקים אותם לפרקים, כשדה בעל. 66) כלומר, שלש השקאות, וזה מוכיח שנגמרו. 67) שהולכין אחר גמר הפרי, כבהלכה הקודמת. 68) כלומר, פחות משלושים יום בסריסים, ופחות משלוש עונות בשל בעל. 69) ויכול הייתי לומר, שמוכח בזה שנגמרו, שאם לא כן, לא היה לו למנוע מהם מים. 70) לפי השנה הבאה, שהיא שנה שנגמרו בו.

14 **י. פּוֹל[71] הַמִּצְרִי שֶׁהֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[72]:**
15 **אִם זְרָעוֹ לְזֶרַע - מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[73], זְרָעוֹ לְיָרָק -**
16 **מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא[74]. זְרָעוֹ לְזֶרַע וּלְיָרָק, אוֹ שֶׁזְּרָעוֹ לְזֶרַע**
17 **וְחָשַׁב עָלָיו לְיָרָק[75] - מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יָרָקוֹ וּמִירָקוֹ**
18 **עַל זַרְעוֹ[76]. לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה: אִם**
19 **זְרָעוֹ לְזֶרַע - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר[77], וִירָקוֹ בִּשְׁעַת**
20 **לְקִיטָתוֹ עִשּׂוּרוֹ. וְהוּא שֶׁלִּקֵּט מִמֶּנּוּ לִפְנֵי רֹאשׁ**
21 **הַשָּׁנָה[78]; אֲבָל אִם לִקֵּט מִמֶּנּוּ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה - בֵּין**
22 **יָרָקוֹ בֵּין זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְהַבָּא. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְחָשַׁב**
23 **עָלָיו לְיָרָק[79] - הוֹלְכִין אַחַר מַחֲשַׁבְתּוֹ[80]. זְרָעוֹ לְיָרָק**
24 **וְחָשַׁב עָלָיו לְזֶרַע[81] - אֵין מַחֲשֶׁבֶת זֶרַע חָלָה עָלָיו[82],**
25 **אֶלָּא אִם כֵּן מָנַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת[83]. וְהוּא שֶׁהֵבִיא**
26 **שְׁלִישׁ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[84]; אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שְׁלִישׁ**
27 **אֶלָּא לְאַחֲרָיו - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִמְנַע מִלֶּאֱרוֹת[85]**
28 **מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֲרִיּוֹת. זְרָעוֹ לְזֶרַע וְעָשָׂה כֻּלּוֹ קְצָצִין**
29 **גְּמוּרִים לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה[86] - זַרְעוֹ מִתְעַשֵּׂר לְשֶׁעָבַר,**
30 **וִירָקוֹ בִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ[87]. מִקְצָתוֹ עָשָׂה קְצָצִין גְּמוּרִין**
31 **וּמִקְצָתוֹ לֹא עָשָׂה[88] - זֶה שֶׁאָמְרוּ[89]: צוֹבֵר גָּרְנוֹ[90]**
32 **לְתוֹכוֹ, וְנִמְצָא מְעַשֵּׂר מִזַּרְעוֹ עַל יָרָקוֹ וּמִירָקוֹ עַל**
33 **זַרְעוֹ[91].**

71) ברייתא ב'ירושלמי' שביעית פ"ב ה"ה. וראה בתוספתא שם וב'תוספתא כפשוטה'. 72) שזהו גמר פריו, וראה למעלה ה"ח. וראה מה שכתב הראב"ד כאן בהשגה ב. 73) כלומר, אחר השנה שעברה, ואף ירקו בטל אגב הזרע, כיון שמחשבתו היתה לזרע. 74) אחר השנה הבאה, כשעת לקיטתו. ואף הזרעים מתבטלים אגב הירק, כיון שחשב לירק. 75) כלומר, אף לירק, שאם לא כן, הרי כתב

יא. פֵּרוֹת[92] שָׁנָה שְׁנִיָּה[93] שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּפֵרוֹת שְׁלִישִׁית[94], אוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁית בָּרְבִיעִית - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[95]. מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[96] - מַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִן הַכֹּל, אֲבָל לֹא מַעֲשַׂר עָנִי[97]; שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי חָמוּר[98], שֶׁהֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ[99], וּמַעְשַׂר עָנִי חֹל. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהֵן סָפֵק אִם פֵּרוֹת שְׁנִיָּה הֵם אוֹ פֵּרוֹת שְׁלִישִׁית - מַפְרִישׁ מֵהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי.

92) מכשירין פ"ב מי"א. 93) שהיא שנת מעשר שני. 94) שנה שלישית שהיא שנת מעשר עני. ואין הכוונה שהפירות נתערבו אלו באלו, כפי שהבין הראב"ד בדברי רבינו, שא"כ לא שייך ביטול ברוב, אלא שהיו לפניו שני אוצרות של פירות: האחד פירות שנה שניה, והשני פירות שנה שלישית, ונמצאו פירות ליד שני האוצרות, ואינו ידוע מאיזה מהם נפלו. וטעם משנתנו כטעם כל המשניות השנויות שם למעלה ('חזון איש'). 95) ואומרים: כל דפריש, מרובא פריש (פ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א). להלן שהולכין אחר מחשבתו. 76) כלומר, הזרע מתבטל אגב הירק מפני שעיקרו של פול המצרי הוא לירק, ומתעשר להבא (ר"י קורקוס). וכל זה כשהביא שליש לפני ראש השנה, כדלהלן. 77) צריך עיון: הרי לא הביא שליש לפני ראש השנה, ולא נגמר הפרי. 78) גם זה צריך עיון, כיון שהזריעה והלקיטה היו בשנה אחת, מה שייך לומר "מתעשר לשעבר". וראה בראב"ד השגה ב. ובכדי ליישב כל הקשיים בדברי רבינו, מציע בעל 'חזון איש' לתקן דברי רבינו בהלכה זו כדלהלן: "מעשר מזרעו על ירקו ומירקו על זרעו (לא הביא שליש לפני ר"ה אם זרעו לזרע, זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו) והוא שליקט ממנו לפני ר"ה. אבל אם ליקט ממנו אחר ר"ה (בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא [זרעו מתעשר לשעבר וירקו בשעת לקיטתו עישורו. לא הביא שליש לפני ר"ה] בין ירקו בין זרעו מתעשר להבא". 79) כלומר, רק לירק. וראה בהערה עד. 80) אף שהביא שליש קודם ראש השנה, בטל הזרע אגב הירק, שמחשבתו היתה רק לירק. 81) רק לזרע. 82) כיון שזרעו לירק, אלא־אם־כן מוכח ממעשיו שכוונתו לזרע. 83) כלומר, שלש השקאות, שבזה מוכח שאינו חפץ בגידולו יותר, ורצונו בזרעים ולא בירק. ובמשנה: "עונות". וב"ירושלמי": "מורביות". ובתוספתא: "מריעות". 84) שאז מועילה מחשבתו, והכל מתעשר אחר שנה שעברה, ואף הירק בכלל. 85) כמו: "אורה וסלו", כלומר, קוטף. וכאן הכוונה, מונע מהם השקאות. 86) כלומר, נגמרו הזרעים לגמרי, ולא רק שליש, כדלעיל. 87) שאין הירק מתבטל אגב הזרע, אלא כשהזרע עדיין לא נגמר לגמרי, שכיון שהזרע עוד לא גדל, גידולם המשותף מצרפם, והירק מתבטל, כיון שזרעו לזרע. אבל כיון שנגמר הזרע לגמרי, והירק עדיין צריך גידול, אינו מתבטל. ועי' בראב"ד. 88) כלומר, אם מקצת הזרע נגמר, ומקצתו עדיין לא נגמר. 89) ראה ראש השנה יג, ב. 90) כלומר, מותר לו לערבבם ולעשרם כאחד. 91) שכיון שמקצת הזרע עדיין טעון גידול, מתבטל הירק אגב המקצת הזה (ראה כל זה ב'חזון איש').

96) שכמות פירות שני האוצרות שוה. 97) אין הכוונה שמפריש מעשר שני לחוד, שהרי אם הפירות של שנת מעשר עני, לא תיקן כלום. אלא כוונתו, שמפריש על תנאי, אם פירות שנת מעשר שני הם, יהא מעשר שני. ואם של שנת מעשר עני, יהא מעשר עני, ונוהג במעשר זה כבמעשר שני, שטעון פדיה, או הבאת מקום, כדלהלן. ואף שלמעלה בהלכה ז, כתב רבינו שלאחר פדיה נותנו לעניים מספק, זה אינו אלא בספיקא דדינא, כמו שם שאין אנו יודעים דינו של צלף מהו, כזרעים או כאילן, ולכן מחמירים. אבל בספק של תערובת, כמו כאן, אין צריך לתת מספק, וראה בביאור הגר"א שו"ע יו"ד סי' שלא ס"ק קצד. 98) בן מפורש במס' ידים פ"ד מ"ג. 99) שהוא טעון הבאת מקום, ועוד שהוא ממון גבוה, כדלהלן בפ"ג הי"ז.

יב. כָּל הַפָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר רִאשׁוֹן[100] - פָּטוּר מִן הַשֵּׁנִי[101] וּמִן הֶעָנִי; וְכֹל שֶׁחַיָּב בָּרִאשׁוֹן - חַיָּב בִּשְׁנִיהֶם. וְכָל הַתּוֹרֵם[102] - מוֹצִיא מַעֲשֵׂר[103]; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ תּוֹרֵם[104] - אֵינוֹ מוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה. כָּל מִי שֶׁאִם תָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[105], כָּךְ אִם עִשֵּׂר מַעֲשֵׂר זֶה[106] - הֲרֵי הוּא מַעֲשֵׂר; וְכָל מִי שֶׁאֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה[107], כָּךְ אִם הוֹצִיא מַעֲשֵׂר זֶה - אֵינוֹ מַעֲשֵׂר.

100) כלומר, כל תבואה או פירות הפטורים ממעשר ראשון. 101) ואף־על־פי שב'ספרי' פרשת ראה (דברים יד, כב) נראה שמעשר שני נוהג בירק מן התורה (ועי' רמב"ן על התורה שם), וכן דעת הסמ"ג (עשין קלו וקסא) וה'יראים' (מצוה קעב), אף־על־פי שתרומות ומעשר ראשון ומעשר עני אינם נוהגים בירק אלא דרבנן - הרי ב'ירושלמי' (מעשרות פ"א ה"א) הובאה הברייתא הנ"ל שב'ספרי', ושם חולק על זה איסי בן יהודה ואומר: "המעשרות לירקות מדבריהם", ונראה מדברי ה'ירושלמי' שם, שתפס להלכה כדעת איסי בן יהודה. וכן נראה בבבלי פסחים לט, ב. שאמרו שם "במרור דרבנן", הרי שמעשר שני בירק אינו אלא מדרבנן, ועי' רש"י שם ד"ה מרור, וד"ה כעין דאורייתא. וראה במשנה־למלך וב'חזון איש'. 102) לכתחילה. שאינו בכלל החמישה, שמנה רבינו בפ"ד מהל' תרומות ה"ד. 103) כלומר, מעשר שני או מעשר עני. ולגבי מעשר ראשון, כבר כתב רבינו בפ"א מהל' מעשר ה"ז. 104) לכתחילה, שהוא מהחמישה הרשומים בהל' תרומות שם. 105) בדיעבד. הם אלה שמנה רבינו שם. 106) כלומר, שני או עני, ראה למעלה. 107) אפילו בדיעבד. והם הרשומים שם ה"ב.

יג. פֵּרוֹת[108] שֶׁהוֹצִיא מֵהֶן מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן קֹדֶם שֶׁיִּקָּבְעוּ לְמַעֲשֵׂר[109] - הֲרֵי זֶה אוֹכֵל מֵהֶן עֲרַאי קֹדֶם שֶׁיּוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי; שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹן קוֹבֵעַ לַשֵּׁנִי. אֲבָל מִשֶּׁנִּקְבְּעוּ לְמַעֲשֵׂר[110], אַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת הָרִאשׁוֹן - אָסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן עֲרַאי עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת הַשֵּׁנִי אוֹ אֶת מַעֲשַׂר עָנִי[111].

108) [ב'ירושלמי' (שם פ"ב ה"ג): "ראשון מהו שיטבול (מדובר כשהקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה, והבעיא

היא אם הוא טובל לעצמו, לחייבו בתרומה גדולה. וראה למעלה פ"ג מהל' מעשר הי"ט, שלגבי תרומת עצמו, היינו תרומת מעשר, הוא קובע אפילו בשבלים, כיון שקרא עליו שם מעשר), מה נן קיימין (במה אנו עוסקים), אם בכרי שנתמרח - דברי הכל אסור (שהרי הוא חייב גם בתרומת מעשר, ואם כן הוא טבול לתרומת־מעשר, ואם הפריש תרומת מעשר, הוא טבול מצד התרומת־מעשר, שכשם שתרומה גדולה קובעת, כמו־כן תרומת מעשר קובעת). ואם במעשר ראשון שהקדימו בשבלין, דברי הכל מותר (שהרי הוא פטור מתרומה גדולה, כמפורש בחלה פ"א ה"ג, אם הפריש תרומת מעשר לאחר מירוח, ואם הפריש לפני מירוח, שמתחייב הוא בתרומה גדולה לא נטבל לתרומה גדולה על־ידי התרומת־מעשר, למאן־דאמר תרומה אינה טובלת לפני מירוח), אלא כי אנן קיימין בתמרים והוא עתיד לדורסן, בגרוגרות והוא עתיד לדושן (כלומר, לא נגמרה מלאכתן) והפריש מהן תרומה גדולה (שצריך לחזור ולתרום תרומה שנייה, ראה בתרומות פ"א מ"ח, וב'פני משה' כאן) ונמלך להניח כמות שהן (ונמצא עכשיו שנגמרה מלאכתן, ואף־על־פי־כן הדין של "תרומה ויחזור ויתרום" לא בטל, כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) ועבר והפריש מהן ראשון (כלומר, עבר והקדים מעשר ראשון לתרומה גדולה שצריך לחזור ולתרום, כנ"ל), אין תימר למפרע נטבלו (שאנו אומרים שכאילו גם בשעת הפרשת תרומה ראשונה היו הפירות לאחר גמר מלאכה, ואף־על־פי־כן לא בטל, גם עכשיו, הדין של "תרומה ויחזור ויתרום", כיון שכבר נתחייב, ראה להלן) תרומה שהיא טובלת (כלומר, התרומה קובעת, שכיון שהוא גמר מלאכה למפרע, היא קובעת לחייבו בתרומה גדולה, השנייה שחוזר ותורם, ראה בפ"ה מהל' מעשר הי"ט), ואין תימר מכאן ולבא (כלומר, אין זה גמר מלאכה למפרע, אלא מכאן ולהבא, ואם כן התרומה הראשונה לא קבעה שאין התרומה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו, כמפורש במס' מעשרות פ"ב מ"ד לדעת חכמים), ראשון הוא שהוא טובל (מעשר ראשון טובל את עצמו, כיון שהפרישו לאחר גמר מלאכה, וכמבואר למעלה), וכו' וכו', ראשון מהו שיטבול לשני (כלומר, לחייב את כל הפירות במעשר שני, והמדובר כשהפריש תרומה גדולה לפני גמר מלאכה, שאינה קובעת, ומעשר ראשון הפריש לאחר גמר מלאכה). מה אם בשעה שיש עליה זיקת שני מעשרות (= ראשון ושני) את אמר מותר (באכילת עראי, לפני שנקבע למעשר באחד משש הדברים הקובעים), בשעה שאין עליה אלא זיקת מעשר אחד, לא כל־שכן". נמצא שמקור דברי רבינו מדברי ה'ירושלמי' האחרונים, ואילו את הדברים הראשונים השמיט כי פשוטים הם, כנ"ל. וראה ברידב"ז שם, שלפי פירושו אין דברי רבינו מתיישבים כאן]. 109) והתרומה הופרשה לפני גמר מלאכה (ראה למעלה), ואינה קובעת, כנ"ל. 110) באחד משש הדברים הנזכרים בפ"ג מהל' מעשר ה"ג. 111) ראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"כ, וב'כסף משנה' שם.

1 **יד. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, הוֹאִיל וְטָעוּן הֲבָאַת מָקוֹם[112] - אֵין**
2 **מְבִיאִין אוֹתוֹ מְחוּצָה לָאָרֶץ[113], כִּבְכוֹר בְּהֵמָה[114].**
3 **לְפִיכָךְ[115] לֹא[116] חִיְּבוּ[117] לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
4 **בְּסוּרְיָא[118]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁמַּפְרִישִׁים**
5 **בְּאֶרֶץ שְׁנָעָר וּבְמִצְרַיִם[119] - פּוֹדִין אוֹתוֹ[120] וּמְבִיאִין**
6 **דָּמָיו לִירוּשָׁלַיִם[121]. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁלֹּא חִיְּבוּ[122]**
7 **מְקוֹמוֹת אֵלּוּ[123] בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶלָּא כְּדֵי לִקְבֹּעַ מַעְשַׂר**
8 **עָנִי[124], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל סוֹמְכִים עֲלֵיהֶם[125].**

112) לפנים מחומת ירושלים, כדלהלן פ"ב ה"א. 113) אף באופן שחייב להפרישו. ראה להלן. 114) שאין מביאין אותו מחוצה לארץ (פ"א מהל' בכורות ה"ה). ואף־על־פי ששם למדו להיפך: בכור ממעשרות "ממקום שאתה מביא מעשר דגן, אתה מביא בכור וכו'. וממקום שאין אתה מביא מעשר דגן, אי אתה מביא בכור" (וראה בתמורה כא:) - שם לא למדו אלא ממה שמעשר דגן אינו נוהג בחוצה לארץ, ומזה למדו לבכור שאין מביאין אותו מחוצה לארץ, אבל מעשר שכזה שנוהג בחוצה לארץ, כגון פירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ לאחר מירוחם בארץ, שיש אומרים שחייבים במעשרות אף בחוצה לארץ (וראה בכסף־משנה ורדב"ז למעלה פי"ג מהל' מעשר ה"ד) - היה מקום לומר שחייבים גם במעשר שני ומביאים אותו מחוצה לארץ, וזהו אשר לימדנו רבינו שלעולם אין מביאין מעשר שני מחוצה לארץ, ובזה למדו מעשר שני מבכור שאין מביאים אותו. ויתכן כי מדרבנן חייב להביאו, כדלהלן בשנער ומצרים. 115) לפי שאין מביאין אותו מחוצה־לארץ. 116) 'ירושלמי' פ"ז ה"ה. 117) חכמים. 118) שלא רצו לחייב הפרשה בלי חיוב הבאה. 119) ראה למעלה פ"א מהל' תרומות ה"א. 120) ואין מביאין מעשר שני עצמו, שהרי הוא טמא מארץ העמים, וראה שם פ"ב הי"ז. 121) שכיון שתיקנו נביאים וחכמים להפריש, כעין דאורייתא תיקנו, ולכן טעון פדיה והבאת מקום. 122) נביאים וחכמים. 123) שנער ומצרים. 124) ראה למעלה פ"ט מהל' מעשר ה"ג. 125) על מעשר שני.

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר מעשר שני שנאכל לבעלים. ואם נוהג בכל זמן. ואין פודין אותו בזמן הזה, ודין אין פודין אותו בירושלים בזמן הזה. והאוכל כזית ממנו חוץ לירושלים. מעשר שני שנכנס לירושלים אם מותר להוציאו. פירות שנגמרה מלאכתן ועברו בתוך ירושלים ויצאו. פירות מעשר שני שנטמאו בירושלים ופדאן. אילן שעומד לפנים מן החומה ונופו נוטה חוץ לחומה.

9 **א. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נֶאֱכָל[2] לִבְעָלָיו[3] לִפְנִים מֵחוֹמַת**
10 **יְרוּשָׁלַיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בַּמָּקוֹם**
11 **אֲשֶׁר יִבְחַר לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם וְגוֹמֵר. וְנוֹהֵג בִּפְנֵי הַבַּיִת**
12 **וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת[4], אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱכָל בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא**
13 **בִּפְנֵי הַבַּיִת[5]. שֶׁנֶּאֱמַר מַעֲשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ**
14 **וּבְכֹרֹת בְּקָרְךָ וְצֹאנֶךָ; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: מַה בְּכוֹר**
15 **אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת, אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יֵאָכֵל**
16 **אֶלָּא בִּפְנֵי הַבַּיִת.**

2) הוא הדין ששותים אותו וסכים בו, ובלבד שלא יוציאוהו לשאר צרכים. 3) כלומר, אף על פי שהוא קדוש, אין צריך ליתנו לכהן או ללוי אלא נאכל לבעלים. אבל הוא הדין שנאכל לאחר. 4) ובספרי פרשת קרח למדו במעשר ראשון ממה שנאמר "נחלה" - "מה נחלה נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, אף מעשר ראשון נוהג בפני הבית ושלא בפני הבית". 5) [לפי שצריך מזבח. ומה שכתב רבינו בפרק ו מהלכות בית הבחירה הלכה ט"ו ש"מקריבין הקרבנות כולן אף על פי שאין שם בית בנוי", היינו מזבח בלי בית, וכמו שכתב שם בפרק ב הלכה ד "ושלושה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד העיד להן על מקום המזבח ואחד העיד להן על מדותיו ואחד העיד להן שמקריבין על המזבח הזה כל הקרבנות אף על פי שאין שם בית".

1 **ב. מִדַּת חֲסִידוּת, שֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה**
2 **בְּשָׁוְיוֹ[6], כְּדֶרֶךְ שֶׁפּוֹדִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי הַבַּיִת. וְהוֹרוּ**
3 **הַגְּאוֹנִים, שֶׁאִם רָצָה לִפְדּוֹת שָׁוֶה מָנֶה בִּפְרוּטָה[7]**
4 **לְכַתְּחִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה - פּוֹדֶה. לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִן**
5 **הַקֹּדֶשׁ[8]. וּמַשְׁלִיךְ הַפְּרוּטָה לַיָּם הַגָּדוֹל[9].**

6) שכך נהגו האמוראים לפדות בשוויו ואי אפשר לומר שהוא מן הדין, שהרי בהקדש אמרו שבזמן שאין בית המקדש קיים - פודה לכתחילה בפחות משוויו, ולדעת רבינו להלן, למדים דין מעשר שני מדין הקדש, ומתוך כך הוכיח רבינו שהאמוראים עשו כן מדרך החסידות. 7) אבל לא בפחות מפרוטה. 8) שמותר לפדותם בזמן הזה לכתחילה ואפילו בפרוטה. 9) בפרק י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יז כתב "ומשליך אותה פרוטה (= של פדיון נטע רבעי) לים המלח". וראה בפרק ב מהלכות ציצית הלכה ב שרבינו קורא לים הגדול - ים המלח. ונראה מכאן שאינה טעונה שחיקה, כיוון שמשליכה לים הגדול, אבל אם זורקו לנהר - טעון שחיקה.

6 **ג. וְכֵן[10] אִם חִלֵּל[11] מַעֲשֵׂר שָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה**
7 **מִפְּרוֹת אֲחֵרוֹת[12] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[13]. וְשׁוֹרֵף[14] אֶת**
8 **הַפֵּרוֹת שֶׁחִלֵּל עֲלֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ תַּקָּלָה**
9 **לַאֲחֵרִים[15]. כְּפִדְיוֹן נְטַע רְבָעִי בַּזְּמַן הַזֶּה, כְּמוֹ**
10 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מַאֲכָלוֹת.**

10) מלשון רבינו נראה שאף הלכה זו מהוראת הגאונים היא, וכן הבין הראב"ד בהשגות. אבל ה"כסף משנה" אינו מפרש כן. 11) ומה שכתב להלן מחללין מעשר שני על פירות לכתחילה אף בזמן הבית אינו אלא במין על מינו, אבל לא במין על שאינו מינו, ולא מן היפה על הרע. 12) כלומר, ממין אחר, או פירות רעות אף מאותו המין. 13) אף על פי שנצטרפו כאן שני חסרונות, שפדה על פחות משוויין, ועל פירות ממין אחר, ובכל זאת חילולו חילול בדיעבד. 14) המדובר כשנטמא המעשר, ודינו כתרומה טמאה שהיא נשרפת. 15) שהאוכלן בטומאה בירושלים - לוקה.

11 **ד. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אוֹכְלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּזְּמַן הַזֶּה**
12 **בִּירוּשָׁלַיִם[16], כָּךְ אֵין פּוֹדִין[17] אוֹתוֹ שָׁם[18], וְאֵין**
13 **מְחַלְּלִין אוֹתוֹ[19] וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ[20]. וְאִם נִכְנַס**
14 **בִּירוּשָׁלַיִם אַף בַּזְּמַן הַזֶּה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ**
15 **מִשָּׁם[21], וּמַנִּיחִים אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיֵּרָקֵב[22]. וְכֵן אִם**
16 **עָבַר וְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם - מַנִּיחִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֵּרָקֵב[23].**
17 **לְפִיכָךְ[24] אֵין מַפְרִישִׁים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם בַּזְּמַן**
18 **הַזֶּה, אֶלָּא מוֹצִיאִין אֶת הַפֵּרוֹת בְּטִבְלָן חוּץ לָעִיר,**
19 **וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ שָׁם וּפוֹדֵהוּ[25]. וְאִם הִפְרִישׁוֹ שָׁם[26]**
20 **בַּזְּמַן הַזֶּה - יֵרָקֵב.**

16) כיוון שאין שם מזבח. 17) על מעות. 18) מפני שבירושלים אין פדייה אלא לשם אכילה. וכיוון שאין אוכלים אותו בזמן הזה, אין פודים ואין מחללים אותו. ורבינו לשיטתו שקדושת עזרא קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, ולכן רואין את מחיצות ירושלים שנחרבו, כאילו הן עולות ובנויות. אבל מחוץ לחומה, שמותר בפדיה, אף שאסור לאכלו שם, אף בזמן הזה פודין ומחללים. וכל זה במעשר שני טהור, אבל מעשר שני שנטמא, פודין אותו אפילו בירושלים. 19) על פירות. 20) אף שיש לו דמים, שהרי אם יטמא, אפשר לפדותו, אין מוכרין אותו ואף על פי שאינו נפדה או מתחלל, אלא נשאר בקדושתו. 21) שלחומרא אנו אומרים שתפסוהו מחיצות ירושלים, שרואין כאילו הן עולות. 22) שכיוון שקלטוהו מחיצות, ואינו יכול לפדותו בזמן הזה, יניחו עד שירקב. 23) שכיוון שקלטוהו מחיצות, אף אם יצא, יחזור לירושלים, וכיוון שאינו יכול לפדותו, ירקב. 24) כלומר, לפי שאין פודין אותו בירושלים. 25) ואוכלו. 26) בירושלים.

21 **ה. כָּל הָאוֹכֵל כְּזַיִת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אוֹ שֶׁשָּׁתָה[27] מִמֶּנּוּ**
22 **רְבִיעִית יַיִן[28] חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם[29] - לוֹקֶה;**
23 **שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ**
24 **תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ וְגוֹמֵר. וְלוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד**
25 **בִּפְנֵי עַצְמוֹ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל שְׁלָשְׁתָּן[30] חוּץ**
26 **לַחוֹמָה[31] - לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ**
27 **לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ, וְנֶאֱמַר:**
28 **לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְגוֹמֵר. לָמָּה**
29 **פְּרָטָן, וְלֹא אָמַר לֹא תֹאכְלֵם בִּשְׁעָרֶיךָ? לְחַיֵּב עַל כָּל**
30 **אֶחָד וְאֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[32].**

27) לא כתב רבינו שהסך לוקה. 28) בפרק י מהלכות תרומות הלכה ב כתב רבינו: "כשם שאכילת תרומה בכזית כך שתייה בכזית". 29) כלומר, יצא אחר שנכנס לתוכה. 30) דגן, תירוש ויצהר. 31) לאחר שנכנסו לפנים מן החומה. 32) "ולאו שבכללות לא הווי, כיוון דאכולה קאי, הווי לאו אכל חד וחד, והיכי דמי לאו שבכללות? - כגון "לא תאכל כי אם צלי אש" (שהלאו כולל את כל צורות הבישול חוץ מצלי) וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין.

31 **ו. אֵינוֹ לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ אַחַר שֶׁנִּכְנַס**
32 **לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 וְגוֹמֵר, וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ; כֵּיוָן שֶׁנִּכְנַס לִמְקוֹם
2 אֲכִילָתוֹ וַאֲכָלוֹ בַּחוּץ - לוֹקֶה. אֲבָל אִם אָכָלוֹ קֹדֶם
3 שֶׁיִּכָּנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת
4 מִדִּבְרֵיהֶם[33].

33) לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל אמר) אף על פי שאינו לוקה, עובר הוא על איסור עשה "וצרת הכסף", שבלי פדיון אסור.

5 ז. מִקְצָת[34] מַעֲשֵׂר בִּפְנִים וּמִקְצָתוֹ מִבַּחוּץ: הָאוֹכֵל
6 מִזֶּה שֶׁעֲדַיִן לֹא נִכְנַס - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35];
7 וְהָאוֹכֵל בַּחוּץ מִזֶּה שֶׁנִּכְנַס[36] - לוֹקֶה[37].

34) ברייתא שם, לעניין ביכורים. והוא הדין למעשר שני. 35) ואינו לוקה מן התורה, אף על פי שמקצת נכנס בפנים. 36) ואחר שנכנס - יצא. 37) אף על פי שמקצת לא נכנס עדיין.

8 ח. אֵין פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם אֶלָּא אִם כֵּן
9 נִטְמָא[38]; שֶׁנֶּאֱמַר[39]: כִּי יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם - בְּרִחוּק
10 מָקוֹם הוּא נִפְדֶּה, וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בְּקֵרוּב מָקוֹם. הָיָה
11 הוּא בִּפְנִים וּמַשָּׂאוֹ בַּחוּץ[40], אֲפִלּוּ הָיָה אוֹחֵז אוֹתוֹ
12 בְּקָנֶה[41], הוֹאִיל וְלֹא נִכְנַס הַמַּעֲשֵׂר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר
13 לִפְדּוֹתוֹ שָׁם בְּצַד הַחוֹמָה.

38) ולמדו כן ממה שנאמר: "כי לא תוכל שאתו וגו', ונתת בכסף", ואין שאת אלא אכילה, שנאמר: "וישא משאות מאת פניו". 39) זה מוסב על ראש ההלכה, שאין פודין מעשר שני טהור בירושלים. 40) שם: אמרו "הוא מחוץ ומשאו בפנים (= משא פירות מעשר שני על כתיפו), קלטוהו מחיצות (= כיוון שנכנס לתוך חומת ירושלים, שוב אינו נפדה), הוא בפנים ומשאו בחוץ מהו? תנא להו ההוא סבא בדבי רבי שמעון בן יוחי כי ירחק ממך המקום - ממילואך (= ממשאך)". ומפרשה רבינו לקולא, שכיוון שהמשא בחוץ, הרי זה רחוק ממלואך, ופודהו בחוץ. עוד שם: "בעי רב פפא נקיט ליה בקניא (= היה הוא בפנים ואוחז המשא שבחוץ על ידי קנה) מאי, תיקו". ולהלן שם כ. אמרו: "רבינא אומר כגון דנקיט ליה בקניא, ותפשוט בעיא דרב פפא", ומפרש רבינו שזה מוסב על דברי בית הלל שם שאמרו "יפדה ויאכל בכל מקום", ולפי זה נפשטה הבעיא לקולא. 41) [כלומר, לא רק כשהוא בפנים ומשאו בחוץ, שכשרוצה להכניס המשא לפנים מן החומה, צריך הוא ללכת ברגליו, והוא בכלל "וכי ירבה ממך הדרך גו' כי ירחק ממך המקום", אלא אפילו אם אחז אותו בקנה, שאפשר לו להכניסו לפנים מן החומה בלי הליכה ברגל, אלא במשיכת הקנה, ואין כאן "ריבוי דרך", אף על פי כן הואיל ולא נכנס המעשר - מותר לפדותו].

14 ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם, אֲפִלּוּ שֶׁל דְּמַאי[42],
15 אָסוּר[43] לְהוֹצִיאוֹ מִשָּׁם; שֶׁכְּבָר קִלְּטוּהוּ מְחִיצוֹת[44].
16 וְכֵן פֵּרוֹת הַנִּלְקָחִין בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר[45]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתָּ
17 לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[46]. עָבַר וְהוֹצִיאָן אוֹ שֶׁיָּצְאוּ בִּשְׁגָגָה -
18 יַחְזְרוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[47]. וּקְלִיטַת מְחִיצוֹת -
19 מִדִּבְרֵיהֶם. אֲפִלּוּ מַעֲשֵׂר שֶׁאֵין בְּחֻמְשׁוֹ שָׁוֶה
20 פְּרוּטָה[48], שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם - מְחִיצוֹת קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ
21 וְאָסוּר לְהוֹצִיאוֹ. אֲבָל מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - נִכְנָסִין
22 לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצְאִין[49].

42) ומה שאמרו במשנה שהדמאי נכנס לירושלים ויוצא ונפדה - אינו אלא בפירות שהם טבולין לדמאי, אבל ממעשר שני של דמאי, תפסוהו מחיצות. 43) מדרבנן. 44) כלומר, חומות ירושלים. 45) שנכנסו לירושלים, אסור להוציאם משם. [וכן נראה במשנה שם שאמרו: "מעות נכנסות לירושלים ויוצאות, פירות נכנסין ואינן יוצאין", הרי שלא חילקו אלא בין פירות למעות, ואם כן פירות אינם יוצאים, אפילו אלה הלקוחים מכסף מעשר. ומכאן שעצם ההוצאה הוא איסור, ולא משום פדיון, שהרי לקוח בכסף מעשר שני טהור, אינו נפדה אפילו בריחוק מקום]. 46) כלומר, מצוה לאכלם לפני ה', ולא להוציאם משם. ואין זו אלא אסמכתא, שהרי קליטת מחיצות דרבנן. 47) שם: "דכתיב, לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו', בשעריך הוא דלא תיכול, אבל יצאו חוץ למחיצתן וחזרו מותרין", ולא חילקו בין שוגג למזיד. 48) כלומר, שאין המעשר שווה ד' פרוטות, שחומשן מלגיו, פרוטה. 49) שלא החמירו חכמים אלא בפירות.

23 י. פֵּרוֹת[50] שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם
24 וְיָצְאוּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִפֵּרוֹת
25 אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם[51], אֶלָּא יַחֲזֹר מַעֲשֵׂר
26 שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן וְיֵאָכֵל בִּירוּשָׁלַיִם[52], וְאֵינוֹ נִפְדֶּה בַּחוּץ[53].
27 אֲפִלּוּ עָשָׂה כָּל הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ[54] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַחַר
28 שֶׁיָּצְאוּ עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ - יַחֲזִרוּ[55]
29 וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם. חֹמֶר הוּא בִּמְחִיצוֹת יְרוּשָׁלַיִם,
30 הוֹאִיל וְקָלְטוּ - קָלְטוּ.

50) שלא הופרש מהם מעשר שני. 51) ולפדותם בחוץ. 52) כדין מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 53) ש"מתנות שלא הורמו (= שלא הופרשו מהן תרומות ומעשרות) הרי הן כמו שהורמו. 54) שנכנסו לירושלים ויצאו, ואף זו בעיא בירושלמי שם ולא נפשטה, ופסקה רבינו לחומרא, אף על פי שמחיצה לקלוט דרבנן. 55) כל הפירות, וגם המעשר־שני.

31 יא. פֵּרוֹת שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּן שֶׁעָבְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם
32 וְיָצְאוּ, כְּגוֹן סַלֵּי עֲנָבִים לַגַּת[56] וְסַלֵּי תְּאֵנִים בְּמֵקְצָה[57]
33 - מֻתָּר לִפְדּוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶם בַּחוּץ[58]. וְכֵן פֵּרוֹת
34 דְּמַאי[59], אַף עַל פִּי שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן וְעָבְרוּ
35 בִּירוּשָׁלַיִם וְיָצְאוּ - פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בַּחוּץ.

56) שעומדים לדריכה וסחיטה. 57) כלומר, למוקצה, וכן הוא במשנה, והכוונה לייבוש. 58) שכיוון שלא נגמרה מלאכתן, ועדיין לא נתחייבו במעשר, לא שייך לומר שמתנות שלהם הם כמו שהורמו. 59) שעדיין לא הופרש מהם מעשר שני, שאילו לאחר שהופרש, יחזור ויאכלהו בירושלים.

יב. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמְאוּ בִּירוּשָׁלַיִם וּפְדָאָן[60]: אִם נִטְמְאוּ בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[61] - אָסוּר לְהוֹצִיאָן[62], אֶלָּא יֵאָכְלוּ בִּפְנִים[63]; מִפְּנֵי שֶׁוְּלַד הַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶם[64]. וְאִם נִטְמְאוּ[65] בְּאַב הַטֻּמְאָה[66], אוֹ שֶׁנִּטְמְאוּ בַּחוּץ וַאֲפִלּוּ בִּוְלַד הַטֻּמְאָה[67], אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְנְסוּ לִירוּשָׁלַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ נִפְדִּין וְנֶאֱכָלִין בְּכָל מָקוֹם[68].

60) שכיוון שנטמאו, מותר לפדותן, אפילו בירושלים. 61) בדפוס רומי: "בוולד הטומאה מדבריהם", כדלהלן, וכגון שנגעו הפירות בכלים שנגעו במשקין שנטמאו באב הטומאה, שאז אין הכלים נעשים ראשון לטומאה אלא מדבריהם. 62) מירושלים, אף על פי שכבר פדאן ויצאו לחולין, שלא יאמרו: ראינו מעשר שני שנכנס לירושלים ויצא. 63) לאחר פדייתם למי שאינו אוכל חולין בטהרה. 64) וישנם כאן שני חסרונות: א. בכניסתם היו הפירות טהורים. ב. מן התורה הם טהורים גם עכשיו, ורק מדרבנן הם טמאים. ולפיכך קלטום המחיצות, לפי שעדיין נשתייר בהם קצת מקדושת מעשר, ואפילו אם התנה שלא יתפשום מחיצות, אין תנאו מועיל, שלא מועיל תנאו אלא אם נטמא בחוץ ואחר כך נכנס. 65) הפירות. 66) כלומר, בטומאה דאורייתא, אפילו בתוך ירושלים, שפקעה מהפירות קדושת מעשר, אף שעדיין טעונים פדייה, ואפילו בלא תנאי יכול לפדותם ולאכלם בחוץ. 67) מדרבנן. 68) שכיוון שכניסתם לעיר הייתה בטומאה, אף שאינה אלא מדבריהם מועיל תנאו, ולא תפסום מחיצות, והם נפדים בחוץ ונאכלים שם.

יג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[69]? כְּשֶׁהִכְנִיסָן עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּתְפְּשֵׂם הַמְּחִיצוֹת[70]; אֲבָל אִם לֹא הִתְנָה, הוֹאִיל וְנִכְנַס חֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַתּוֹרָה, [שֶׁאֵין וָלָד[71] מְטַמֵּא שֵׁנִי[72] מִן הַתּוֹרָה], וּכְבָר קְלָטוּהוּ מְחִיצוֹת וְאֵינוֹ יוֹצֵא[73].

69) שפירות שנטמאו בחוץ, אפילו בוולד הטומאה ונכנסו, נפדים ונאכלים בחוץ. 70) וכל זה בוולד הטומאה, אבל בטומאה דאורייתא, אף בלא תנאי יכול להוציאם. 71) כלומר, וולד הטומאה, שנגע בכלים שנגעו במשקין. 72) כלומר, אחר. 73) אלא נפדה ונאכל בירושלים.

יד. תִּלְתָּן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מֵתֶר לְאָכְלָהּ צְמָחוֹנִין[74], שֶׁכָּךְ הִיא רְאוּיָה לַאֲכִילָה[75]. וְכֵן כַּרְשִׁינֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[76] - יֵאָכְלוּ צְמָחוֹנִין[77]. וְאִם[78] עָשָׂה מֵהֶם[79] עִסָּה - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְהִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם וּלְהוֹצִיאָהּ[80], שֶׁאֵינָן[81] בִּכְלַל הַפֵּרוֹת[82]. וְאִם נִטְמְאוּ[83] בִּירוּשָׁלַיִם - יִפָּדוּ וְיֵאָכְלוּ בַּחוּץ.

74) כלומר, כשהוא בתחילתו. 75) לאכילת אדם, אבל כשנתקשה אינו ראוי לאכילת אדם. 76) שאינם מאכל אדם כלל, אלא בשני רעבון. 77) שאז נאכלים הם על ידי הדחק, אבל הפת שלהם אינה נאכלת כלל. 78) ירושלמי שם: "כדי לעשות עיסה ולחזור כדי לעשות עיסה ולחזור [כלומר, לא התירו להוציא כרשינים אלא כדי לעשותם עיסה בחוץ, ותו לא, כפירוש הראב"ד בהשגות]. מתניתא דרבן שמעון בן גמליאל, דרבן שמעון בן גמליאל אמר אף הפירות נכנסין ויוצאין, דברי הכל הוא, הכא, קל הוא שהקלו בכרשינין [שאף חכמים מודים כאן, ולמסקנא הותרה הוצאתם אפילו כמה פעמים, והוא שיהיו עיסה קודם שייכנסו, שהרי כשנכנסו כרשינים כבר קלטום מחיצות"]. 79) כלומר, מהכרשינים. אבל בתלתן אף אם עשה ממנו עיסה לא הקלו בו, שתלתן בתחילתו, רוב בני אדם אוכלים אותו, אבל כרשינים אפילו בתחילתם אינם נאכלים כלל לאדם אלא בשני רעבון, ולכן הקלו בעיסתם, כדלהלן. 80) והוא שנכנסו הכרשינין כשהן עשויין עיסה, אבל אם הכניסן כרשינים, קלטום מחיצות ושוב אינם יוצאים אף אם עשאם עיסה בפנים. 81) כלומר, הכרשינים, שנעשתה העיסה מהם. 82) שקלטום מחיצות, כיוון שהכרשינים עצמם אינם נאכלים אלא בשני רעבון - לא החמירו בעיסתם. 83) כלומר, הכרשינים, ואפילו בטומאה מדבריהם.

טו. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד לִפְנִים מִן הַחוֹמָה וְנוֹפוֹ נוֹטֶה חוּץ לַחוֹמָה - אֵין אוֹכְלִין תַּחַת נוֹפוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[84]. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּכְנַס תַּחַת נוֹפוֹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁנִּכְנַס לִירוּשָׁלַיִם.

84) ואין אומרים, כשם שלגבי איסור פדייה, הרי הוא כירושלים, הוא הדין לגבי אכילה.

טז. בָּתִּים שֶׁבְּצַד הַחוֹמָה[85], שֶׁפִּתְחֵיהֶם לִפְנִים מִן הַחוֹמָה[86] וְחֲלָלָן[87] לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים - כִּלְפְנִים לְכָל דָּבָר[88]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ[89] - אֵין אוֹכְלִין[90] שָׁם וְאֵין פּוֹדִין שָׁם לְהַחְמִיר[91]. הָיָה חֲלָלָן לִפְנִים וּפִתְחֵיהֶם לַחוּץ: מִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלַחוּץ - כְּלַחוּץ, פּוֹדִין בּוֹ וְאֵין אוֹכְלִין[92]; וּמִכְּנֶגֶד הַחוֹמָה וְלִפְנִים - אֵין אוֹכְלִין שָׁם וְאֵין פּוֹדִין לְהַחְמִיר. וְהַחַלּוֹנוֹת וָעֲבִי הַחוֹמָה[93] - כְּלִפְנִים[94].

85) שאין חלל הבית ופתחו בעובי החומה, אלא רק אחד מהם. 86) חומת ירושלים. כלומר, בתוך עובי החומה. 87) הבית עצמו, שתוכו חלול. 88) ומותר לאכול מעשר שני תחת פתח הבית שהוא בעובי החומה, ואסור לפדותו שם. שאנו נותנים על מקום הפתח קולי וחומרי מקום שהוא שם. 89) כלומר, בחלל הבית. 90) מעשר שני, כדין חוץ לעיר. 91) כדין תוך העיר, שאנו הולכים אחרי הפתח להחמיר, ואם הפתח והחלל לצד אחד של החומה דינו כאותו צד לכל דבר, אף לקולא. 92) כלומר, בין לקולא בין לחומרא. 93) ואף שבפסחים שם העמידו משנה זו ב"שורא ובר שורא", כלומר, בחומה קטנה ונמוכה השווה לקרקע העזרה, אבל גג החומה לא נתקדשה, - פסק רבינו כפשטות הסוגיא בזבחים נו. שאמרו שם "תנינא, החלונות ועובי החומה כלפנים", ולא העמידו ב"שורא ובר שורא" כבפסחים שם, משמע שלעניין מעשר שני וקדשים קלים, נתקדשו גגים ועליות בירושלים, ורק לעניין קדשי קדשים ושחיטת קדשים קלים לא נתקדשו, וכפשטות לשון הברייתא בפסחים שם. 94) ואף שלהלן בפרק י"ב מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב, פסק רבינו שבית הבנוי

בחומה, אין דינו כבתי ערי חומה, כר' יהודה בערכין לב. ולא כר' שמעון, צריך לומר, שדין קדושת חומת ירושלים לחוד, ודין בתי ערי חומה לחוד. וראה בירושלמי מעשרות סוף פרק ג, שלמדו דין זה, שבית הבנוי בחומה אינו כלפנים לגבי דין בתי ערי חומה, מפסוק מיוחד שבפרשת בתי ערי חומה, ואין לדבר זה עניין עם קדושת החומה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהאוכל מעשר שני בטומאה לוקה. והאוכל מעשר שני באנינות, ואי זהו אונן. אם נותנין פירות מעשר שני לעם הארץ. אם מותר לאכול מעשר שני דמאי. מעשר שני אסור לאבד אפילו מיעוטו. וכמה הוא מיעוטו. שאוכל דבר שדרכו לאכול ושותה דבר שדרכו לשתות. שמרים של מעשר שני שנתן עליהם מים, ויין של מעשר שנפל לתוכו דבש. ודין מעשר שני אם ניתן לרפואה, ואם מקדשין בו האשה וכיוצא בזה. המקדיש מעשר שני שלו לבדק הבית.

1 **א. הָאוֹכֵל[2] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה - לוֹקֶה[3]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
2 **וְלֹא בִעַרְתִּי[4] מִמֶּנּוּ בְּטֻמְאָה. בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָמֵא**
3 **וְהָאוֹכֵל טָהוֹר, בֵּין שֶׁהַמַּעֲשֵׂר טָהוֹר וְהָאוֹכֵל טָמֵא.**
4 **וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּירוּשָׁלַיִם[5] קֹדֶם שֶׁיִּפְּדֶה[6], שֶׁאִינוֹ**
5 **לוֹקֶה עַל אֲכִילָתוֹ בְּטֻמְאָה אֶלָּא בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ[7];**
6 **אֲבָל אִם אֲכָלוֹ בְּטֻמְאָה[8] חוּץ לִירוּשָׁלַיִם[9] - מַכִּין**
7 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[10].**

2) ברייתא ביבמות עג: ובמכות יט: 3) משנה במכות יג. לפי המבואר שם יט: 4) פסחים כד. וביבמות ובמכות שם, למדו כן מן הפסוק "לא תוכל לאכול בשעריך וגו'", וראה להלן שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שם. 5) מכות שם: "אמר רבי יוסי בר חנינא וכו' רישא (ששנינו שהאוכל מעשר שני שלא נפדה - לוקה) במעשר שני טמא וגברא טמא (או זה או זה - תוספות), וקא אכיל ליה בירושלים". 6) שלאחר שפדהו - הרי הוא חולין. 7) כלומר, במקום שמצוה לאכלו, כשהוא טהור. ובפירוש המשנה (מכות שם משנה ג) למד זאת רבינו מה שנאמר (דברים יב, יז): "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך". ונאמר בבכור (שם טו, כז) "בשעריך תאכלנו", ללמדך "שלא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים, כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך". ולפי דעת הרש"ש במכות שם, גרס כן רבינו בגמרא שם. ולפי זה, נשאר המקור ללאו מן הפסוק "ולא בערתי ממנו בטמא", ראה למעלה. 8) אבל בטהרה - לוקה, למעלה פ"ב ה"ו. 9) אפילו אחר שנכנס לירושלים ויצא. 10) בין אם נכנס לירושלים ויצא (אינו לוקה משום אוכל מעשר שני חוץ לחומה (ראה למעלה שם) - כיון שאינו ראוי לאכילה. חזון־איש), ובין אם לא נכנס עדיין, ראה למעלה שם.

8 **ב. וַאֲפִלּוּ[11] לְהַדְלִיק [בּוֹ][12] אֶת הַגֶּר אַחַר שֶׁנִּטְמָא[13]**
9 **- אָסוּר[14] עַד שֶׁיִּפְּדֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ**
10 **בְּטֻמְאָה.**

11) יבמות שם. 12) בשמן של מעשר שני. 13) כלומר, אפילו אחר שנטמא - אסור, וכל־שכן קודם שנטמא, שהרי אסור להוציאו בשאר צרכיו, כדלהלן בהלכה י. וכן כתב רש"י ד"ה ואילו, ועוד שם: ד"ה והיכן. וראה בר"ש לשביעית פ"ח משנה ב, וברע"ב ובתוספת הגרע"א שם. 14) אם הכוונה לומר: אסור ואינו לוקה, צריך עיון מה בין זה לאוכל בטומאה, שאף הוא נלמד מהפסוק הנ"ל, ולוקה (בהלכה הקודמת), וראה בר"י קורקוס, ובגליון הרמב"ם להגרע"א.

11 **ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[15], שֶׁהַמַּעֲשֵׂר שֶׁנִּטְמָא, אֲפִלּוּ**
12 **בִּירוּשָׁלַיִם[16] - פּוֹדִין וְיֵאָכֵל[17]. וְאוֹכְלִין אֶת דָּמָיו**
13 **בְּטָהֳרָה בְּתוֹרַת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[18], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19].**
14 **אֲפִלּוּ[20] נִטְמְאוּ הַפֵּרוֹת כֻּלָּן כְּשֶׁהֵן טֵבֶל - מַפְרִישׁ**
15 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[21] בְּטֻמְאָה וּפוֹדֵהוּ[22].**

15) למעלה פ"ב הלכה ח. 16) שאין פודין בה מעשר טהור (שם). 17) המעשר הטמא לאחר פדייתו, לאדם טמא או לטהור שאינו אוכל חולין בטהרה. 18) שהרי כן נאמר (דברים יד, כג־כה) "ואכלת וגו' מעשר דגנך וגו' לא תוכל שאתו (כלומר, לא תוכל לאכלו, מחמת שהוא טמא - מכות שם) וגו' ונתתה בכסף וגו' ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' ואכלת שם לפני ה' אלקיך". הרי שמעשר שני שנטמא פודין אותו בירושלים על כסף, וקונים בו בקר וצאן וכו' ואוכלים אותם בקדושה לפני ה', כפירות מעשר שני. 19) [להלן הלכות י־יא דיני אכילת מעשר שני. ועיין כסף־משנה]. 20) ירושלמי מעשר שני פ"ג הלכה ג: "ר' פנחס מסאב לה (היה מטמא את המעשר־שני) ופדה לה'". ולא ייתכן שטמאו לאחר שהופרש, שהרי הוא קרוי קודש, כבהלכה הסמוכה ואסור לטמאו, ראה להלן הלכה ח ובפ"ח מהלכות לולב ה"ב, אלא טימאו בעודו טבל. 21) ואין אומרים, שכיון שאף קודם הפרשתו, כבר היה המעשר טמא, לא תחול על המעשר קדושת מע"ש, ואין צורך להפרישו ולפדותו. וראה במעשר שני פרק ה משנה יב ובמפרשים שם. וצ"ע. 22) ואוכל דמיו בטהרה. [יתכן שחייב לפדותו, בכדי לאכול את דמיו בטהרה בתורת פירות מעשר שני. (ראה למעלה), שאם לא כן גורם הוא שייפסד. וזהו מה שאמרו במעשר שני שם (להלן פי"א הלכה טו): "אם הפרישו בטומאה אינו יכול להתוודות", היינו שהפרישו בטומאה ולא פדהו, כנ"ל, ועיין שם בתוספות חדשים].

16 **ד. הֶעָרֵל - כַּטָּמֵא[23], וְאִם אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - לוֹקֶה**
17 **מִן הַתּוֹרָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁלּוֹקֶה עַל אֲכִילַת תְּרוּמָה[24];**
18 **שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה קֹדֶשׁ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי קָרוּי קֹדֶשׁ,**
19 **שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: קֹדֶשׁ לַיְיָ[25]. וְטָמֵא[26] שֶׁטָּבַל - אוֹכֵל**
20 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[27].**

23) כרבי עקיבא ביבמות עד. וראה בפ"ז מהלכות תרומות הלכה י, ובפ"ב מהלכות חגיגה סוף הלכה א ובלחם־משנה שם (משנה־למלך). 24) הלכות תרומות שם. 25) ביבמות שם למד רבי עקיבא, שערל אינו אוכל בתרומה, מן הפסוק "איש איש מזרע אהרן וגו' בקדשים לא יאכל" לרבות ערל. ושם אמרו בגמרא, שלרבי עקיבא ערל אסור באכילת מעשר, ולא אמרו מהיכן למדו זאת. 26) נגעים פי"ד משנה ג, והובאה ביבמות שם: 27) ואף שלמדו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מעשר שני מתרומה לענין ערל, כנ"ל, לענין היתר אכילה לטמא שטבל לא למדו, ודינים מיוחדים לכל אחד מהם, ראה בהלכות תרומות שם הלכה ב.

ה. הָאוֹכֵל[28] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה[29] - לוֹקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ[30]. וְהוּא שֶׁיֹּאכְלֶנּוּ בִּמְקוֹם אֲכִילָתוֹ, בִּירוּשָׁלַיִם[31]; אֲבָל אִם אֲכָלוֹ בַּחוּץ[32] בַּאֲנִינוּת[33], אוֹ שֶׁאֲכָלוֹ בִּפְנִים בַּאֲנִינוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם[34] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[35].

28) ביכורים פ"ב משנה ב. 29) ראה בהלכה הסמוכה. 30) רבינו לשיטתו בספר המצוות סוף כלל ח, שכל מקום בתורה שהוטל עלינו שנכריז, שלא עשינו דבר מסוים, כלומר, שנשלל מעצמנו מעשה פלוני ופלוני, הרי הוא כמצוות לא־תעשה. והרמב"ן שם השיג עליו (כסף־משנה), ומקור לדברי רבינו בירושלמי סוטה פ"ה הלכה ב, עיין בשירי קרבן (אור שמח). 31) דבר זה נלמד מאיסור אכילתו בטומאה, למעלה הלכה א. שכיון שהאיסורים סמוכים בתורה, מסתבר שדיניהם שוים (כסף־משנה). 32) אפילו לאחר שהיה בירושלים ויצא. 33) אבל שלא באנינות - לוקה, כנ"ל בפ"ב הלכה ו. 34) ראה בהלכה הסמוכה. 35) האוכל בחוץ, על שלא קיים "וצרת הכסף בידך" (ראה למעלה הלכה א), והאוכל בפנים על שעבר על דברי חכמים.

ו. אֵיזֶהוּ אוֹנֵן? זֶה הַמִּתְאַבֵּל עַל אֶחָד מִן הַקְּרוֹבִים שֶׁהוּא חַיָּב לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן[36]. וּבְיוֹם הַמִּיתָה - הוּא אוֹנֵן מִן הַתּוֹרָה, וּבַלַּיְלָה - אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן[37]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְיָ[38]; הַיּוֹם - אָסוּר, וְלַיְלָה - מֻתָּר[39]. נִשְׁתַּהָה הַמֵּת יָמִים רַבִּים וְאַחַר כָּךְ נִקְבַּר - כָּל אוֹתָן הַיָּמִים שֶׁאַחַר יוֹם הַמִּיתָה עַד יוֹם הַקְּבוּרָה הוּא אוֹנֵן מִדִּבְרֵיהֶן. וְאֵין יוֹם הַקְּבוּרָה תּוֹפֵשׂ לֵילוֹ[40].

36) מן התורה. וראה בפ"ב מהלכות אבל הלכה א. 37) זבחים צט: וק: כרבי ורבי שמעון ולא כר' יהודה, וכן הוא בפסחים צב. ובברכות טז: וברי"ף שם. 38) כן הוא בסיפרא פ' שמיני פרק ב הלכה יא. וראה בזבחים ק: וברי"ף ורבינו יונה בברכות סוף פרק ב. 39) מן התורה. אבל מדרבנן, הרי הוא אונן עד הקבורה. 40) ברייתא בזבחים שם: "אלא תריץ הכי, עד מתי הוא מתאונן עליו כל אותו היום (כלומר, יום הקבורה ואפילו לאחר עשרה ימים מן המיתה - רש"י שם) בלא לילו. רבי אומר, כל זמן שלא נקבר (הרי הוא אונן מדבריהם אפילו אחר עשרה ימים, כנ"ל) ואם נקבר תפס לילו (שלאחריו)". והלכה כחכמים, שאין הלכה כרבי אלא מחברו, אבל לא מחבריו. וצריך לומר שחכמים אלו חולקים על חכמים הנזכרים בברייתא שם למעלה בסמוך, הסוברים ש"אין מתאונן אלא אותו היום בלבד", כלומר, יום המיתה. וראה להלן בפ"ב מהלכות ביאת מקדש הלכות ט־י, וכסף־משנה שם.

ז. וְלֹא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַקֳּדָשִׁים כֻּלָּן[41] אִם אֲכָלָן בַּאֲנִינוּת שֶׁל תּוֹרָה - לוֹקֶה[42]; וּבַאֲנִינוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[43].

41) במקומות הנזכרים מדובר בקדשים. 42) שאף איסור אכילת קדשים באנינות הוא בכלל הכתוב "לא אכלתי באוני", וראה בזבחים קא. ובספר המצוות לא־תעשה קנא. 43) ראה למעלה הלכה ה.

ח. אֵין[44] נוֹתְנִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[45] לְעַם הָאָרֶץ, וְלֹא פֵּרוֹת הַנִּלְקָחוֹת בִּמְעוֹת מַעֲשֵׂר, וְלֹא מְעוֹת מַעֲשֵׂר[46], מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה[47]. וּמֻתָּר[48] לֶאֱכֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי בַּאֲנִינוּת[49], וְלִתְּנוֹ לְעַם הָאָרֶץ[50]; וְהוּא שֶׁיֹּאכַל כְּנֶגְדּוֹ[51]. אֵין[52] מַפְקִידִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[53] אֲפִלּוּ אֵצֶל חָבֵר[54], שֶׁמָּא יָמוּת וְנִמְצָא הַמַּעֲשֵׂר תַּחַת יַד בְּנוֹ עַם הָאָרֶץ[55]; אֲבָל[56] מַפְקִידִים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי אֵצֶל עַם הָאָרֶץ[57].

44) מע"ש פ"ג משנה ג, וירושלמי שם. ובדמאי פ"א סוף הלכה ב ובפ"ב שם הלכה ד. 45) של פירות ודאי, ראה להלן. 46) שדינם כדין מעשר שני, כדלהלן בראש פרק ד. 47) ואסור לגרום טומאה למעשר שני, שהוא קרוי קודש, כתרומה, ראה למעלה הלכה ג. 48) דמאי פ"א משנה ב. 49) אפילו באנינות של תורה. ובירושלמי שם: "תני נאכל (מעשר שני של דמאי) באנינה ואינו נאכל בטומאה (כן נראה גם ממה שאמרו להלן, שנותנו לעם־הארץ, הרי שלאכלו בטומאה אסור - מראה הפנים שם). מה בין אנינה מה בין טומאה. אמר רב נחמן טומאה מצויה, אנינה אינה מצויה, וגזרו על דבר שהוא מצוי ולא גזרו על דבר שאינו מצוי". 50) אף־על־פי שהוא בחזקת טומאה. משנה שם. אבל לאכלו בטומאה לא התירו, ראה למעלה. 51) ש"יצטרך להוציא מנכסיו כפי מה שהם (הפירות שנתן) שוים, ואוכלם בירושלים כמעות מעשר שני (בטהרה וכו'" - פירוש המשנה שם), שהחמירו חכמים בנותן לעם־הארץ, שלא יהא רגיל בכך (ועיין בר"ש שם שאין דעתו כן). ונראה שבמחלל מעשר שני של דמאי שבידו על מה שביד עם־הארץ, לא החמירו חכמים, ראה להלן פ"ח הלכה יג, וראה ב"משנה ראשונה" ובחזון־איש. 52) תוספתא מע"ש פ"ד. 53) של ודאי. 54) כאבא חלפי בן קרויא, שם. 55) הראב"ד כתב שאין לחשוש אלא לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט, וכתב הכסף־משנה שייתכן כי כן גם כוונת רבינו. ועיין בתוספתא כפשוטה. 56) בדפוס רומי חסרה פיסקא זו, אבל מלשון הראב"ד נראה שגרס כן בדברי רבינו. 57) כן הוא בתוספתא שם. והראב"ד היתה לו נוסחא אחרת שם.

ט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[58] אָסוּר לְאַבֵּד אֲפִלּוּ מְעוּטוֹ[59] בַּדְּרָכִים, אֶלָּא מוֹלִיכוֹ כָּל שֶׁהוּא אוֹ מוֹלִיךְ דָּמָיו לִירוּשָׁלַיִם[60]. וּמֻתָּר[61] לְאַבֵּד מְעוּט מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי בַּדְּרָכִים[62]. וְכַמָּה הוּא מְעוּט? פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת, בֵּין בְּאֹכֶל שָׁלֵם בֵּין בְּפָרוּס[63]. אֲבָל כִּגְרוֹגֶרֶת - אֵין מְאַבְּדִין אוֹתוֹ. וְהַמַּפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי פָּחוֹת מִכִּגְרוֹגֶרֶת[64] - הֲרֵי זֶה נוֹתְנוֹ לְעַם

1 הָאָרֶץ וְאוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ[65]; אֲבָל[66] לֹא יַפְרִישֶׁנּוּ[67] לְכַתְּחִלָּה
2 לְאַבְּדוֹ[68], שֶׁאֵין מַפְרִישִׁין לְאַבֵּד[69].

58) של ודאי. 59) אפי' פחות מכגרוגרת, ראה להלן. 60) דין זה נלמד, ממה שלא התירו במשנה (דמאי פ"א משנה ב) אלא לאבד מיעוט מעשר שני של דמאי. ראה להלן. 61) משנה שם. 62) המובילות לירושלים, שהקלו בדמאי, מחמת קושי הדרך. 63) ירושלמי שם: "ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק, בין בפרוס בין בשלם עד גרוגרת". 64) כלומר, אפילו פחות מכגרוגרת, שבדרכים התירו לאבדו, כנ"ל - לא הקלו בו ליתנו לעם־הארץ, אלא אם אוכל כנגדו. 65) כשם שעושה במעשר שני של דמאי שהוא יותר מכגרוגרת, כבהלכה הקודמת. ודעת רבינו, שמה שאמרו במשנה "ונותנו לעם־הארץ ויאכל כנגדו", זה מוסב גם על הנאמר שם בסמוך "ומאבדין את מיעוטו". וראה בתוספות אנשי־שם. בכסף־משנה, ובחזון־איש. 66) בעיא של ר' הושעיא, בירושלמי שם. 67) כלומר, מעשר שני של דמאי, פחות מכגרוגרת. 68) בדרכים. 69) אף־על־פי שלא נפשטה הבעיא, פסקה רבינו לחומרא. וצריך עיון: הרי כל איסור איבוד מעשר שני של דמאי אינו אלא מדרבנן.

3 י. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[70] נִתָּן לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה; שֶׁנֶּאֱמַר:
4 וְאָכַלְתָּ לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ[71]. וְסִיכָה - כִּשְׁתִיָּה[72]. וְאָסוּר[73]
5 לְהוֹצִיאוֹ בִּשְׂאָר צְרָכָיו, כְּגוֹן לִקַּח בּוֹ כֵּלִים וּבְגָדִים
6 וַעֲבָדִים[74]; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת[75]. כְּלוֹמַר,
7 לֹא הוֹצֵאתִי אוֹתוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּם אֶת הַגּוּף[76].
8 וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ בִּשְׂאָר דְּבָרִים, אֲפִלּוּ בִּדְבַר מִצְוָה,
9 כְּגוֹן שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין לְמֵת[77] מִצְוָה[78] -
10 הֲרֵי זֶה[79] אוֹכֵל כְּנֶגְדּוֹ בְּתוֹרַת מַעֲשֵׂר[80].

70) מע"ש פ"ב משנה א. 71) ושתיה בכלל אכילה היא (ירושלמי שם, ובבלי יומא עו:). 72) שנאמר (תהלים קט, יח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו" (משנה בשבת פו.). ולפי דברי הירושלמי (שם) כל מקום שאמרה תורה לאכול בקום ועשה, אף סיכה בכלל. אבל במקום שאסרה תורה לאכול, אין סיכה בכלל, אלא־אם־כן נתרבתה מכתוב מיוחד (אור שמח). וראה בפ"א מהלכות שביתת עשור הלכות ד־ה, ולמעלה פ"י מהלכות תרומות הלכה ב. 73) מן התורה, כדלהלן. ולא כתב רבינו כאן שלוקה, כמו שכתב למעלה (הלכות א־ה) לענין טומאה ואנינות, ועיין רדב"ז. 74) שם פ"א משנה ז. ולא נזכרו במשנה אלא עבדים. וכלים ובגדים נלמדו מארון ותכריכים, להלן. וכן מפורש משנה שם: "כל שהוא חוץ לאכילה ולשתיה ולסיכה מדמי מעשר שני, יאכל כבגדו". 75) רבינו למד זאת מדעתו. וראה בלשון רבינו בספר המצוות. 76) לכן הרי זה כמת. אבל באכילה, שתיה וסיכה, כיון שהמזון נאכל ונבלע באיברים, הרי זה קרוי "חי" ולא "מת" (כסף־משנה). 77) שם פ"ה משנה יב, וספרי לפרשת כי־תבא. ועיין יבמות עד. וזו לשון רבינו בספר המצוות (לא־תעשה קנב): "והזכיר (הכתוב) את המת לחיזוק, כאילו יאמר אע"פ שהיא מצוה, לא יוציא עליו מעות מעשר שני, ונראה לי שכיון שצוה יתעלה להוציא דמי מעשר שני במזון בלבד, כמו שאמר "ונתת הכסף וכו'" הרי המוציא אותו בזולת המזון כאילו נתנו למת, שאין תועלת למת בכך". רוצה לומר: דוקא לענין סיכה, דרשו חכמים (יבמות שם) להיפך "ולא נתתי ממנו למת" - "הא לחי - נתתי", וסיכה מותרת בשמן של מעשר שני טמא, מפני שסיכה היא כשתיה, ומותרת אף במעשר שני טהור (שם. וצריך עיון שרבינו השמיט זאת), מה־שאין־כן לענין כלים ובגדים, אי אפשר לדרוש "הא חי מותר", אלא למדו חי ממת לאסור, שאם במת שהוא מצוה אסור, כל־שכן שלחי אסור. ועיין ביבמות שם ובחידושי הרמב"ן שם. וראה בכסף־משנה ובהערת הגר"ח העליר לספר המצוות שם. 78) במשנה לא נאמר "מת מצוה", אבל סבור רבינו ש"מת" כולל גם מת מצוה (ר"י קורקוס). [ואף־על־פי שהעוסק בקבורת מת מצוה פטור ממצוה אחרת (מגילה ג:) - לא הותר לו לעשות איסור עבורו]. 79) שם פ"א משנה ז. 80) כל זה, כשהמוכר שמכר לו את הכלים והבגדים והתכריכים, ברח או מת, אבל אם הוא קיים לפנינו יחזיר הדמים לבעליהם ויחזרו הבגדים למוכר, כדלהלן פ"ז הלכה טז.

11 יא. מַעֲשֵׂר[81] - אוֹכֵל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהֵאָכֵל, וְשׁוֹתֶה
12 דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת[82], וְסָךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. וְלֹא
13 יָסוּךְ יַיִן וָחֹמֶץ, אֲבָל סָךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶן[83]. וְלֹא[84]
14 יִסְחַט אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, חוּץ מִזֵּיתִים
15 וַעֲנָבִים בִּלְבַד[85]. [וְאֵין[86] מְפַטְּמִין אֶת הַשֶּׁמֶן[87], אֲבָל[88]
16 מְפַטְּמִין אֶת הַיַּיִן[89].] וְאֵין[90] מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל פַּת
17 שֶׁעִפְּשָׁה וְשֶׁמֶן שֶׁנִּסְרַח, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁנִּפְסַל מֵאֹכֶל
18 אָדָם פָּקְעָה קְדֻשָּׁה מִמֶּנּוּ[91].

81) שם פ"ב משנה א. והכוונה, מה עושה במעשר שני, ומפרש, אוכל וכו'. והר"י קורקוס העתיק: "במעשר. והכסף־משנה העתיק: "מעשר שני". 82) במשנה שם לא נאמרה בבא זו, אבל כן הוא בתוספתא לענין תרומה (תרומות פ"ט) בשביעית (פ"ו שם), והרי במשנה שם (פ"ח משנה ב) השוו תרומה ומעשר שני לשביעית. 83) בירושלמי שם: "זה דרכו לכן (שמן לסוך) וזה אין דרכו לכן (יין וחומץ לסוך)". 84) תרומות פי"א משנה ג: "כל הפירות אין משנים אותם מברייתן בתרומה ובמעשר שני, אלא זיתים וענבים בלבד". 85) שאין לשנות הפירות מברייתם, וראה להלן פ"ט הלכה ג, ופ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה ג, ולמעלה פי"א מהלכות תרומות הלכה ב. 86) משנה במעשר שני שם. ובדפוס רומי חסירה פיסקא זו. וראה ב'תוספות יום־טוב'. 87) במיני מרקחת, כיון שהוא מפסיד טעמו על ידי כך, וממעט באכילתו (פירוש המשנה. וראה בהלכות תרומות שם הלכה ג). ומטעם זה אסור לקנות שמן מפוטם בדמי מעשר שני (משנה שם). 88) משנה שם. 89) שאין טעם היין נפסד משום כך, אלא אדרבא משתבח. 90) ירושלמי מעשר שני שם הלכה א [וכן היא בתוספתא שביעית פ"ז הלכה ב]. 91) ירושלמי שם.

19 יב. כֹּל[92] שֶׁמֻּתָּר לְזָרִים לְאָכְלוֹ בִּתְרוּמָה[93], כָּךְ מֻתָּר
20 בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְאָכְלוֹ בְּתוֹרַת חֵלִין[94]. שְׁמָרִים[95] שֶׁל

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּתַּן עֲלֵיהֶם מַיִם - רִאשׁוֹן[96] אָסוּר כְּמַעֲשֵׂר, וְשֵׁנִי[97] מֻתָּר כְּחֻלִּין[98]. וְשֶׁל דְּמַאי - אֲפִלּוּ רִאשׁוֹן מֻתָּר[99].

92) תוספתא תרומות פ"י. וירושלמי מעשר שני שם. 93) כמבואר בהלכות תרומות שם הלכות י־יג (אור שמח). 94) כלומר, מחוץ לירושלים או טמא בירושלים. 95) תוספתא תרומות שם. והובאה בבבלי בבא בתרא צז. כתנא־קמא ולא כרבי מאיר. 96) כלומר, המים הראשונים שהוציא מן השמרים. 97) כלומר, המים שהוציא לאחר שנתנם על השמרים בשניה. 98) אבל בתרומה החמירו, ראה למעלה בהלכות תרומות שם הלכה יג. 99) בבא בתרא שם. שבדמאי הקלו.

יג. יַיִן[100] שֶׁל מַעֲשֵׂר[101] שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין[102] וְהִשְׁבִּיחוּ[103] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[104]. וְכֵן[105] דָּגִים שֶׁנִּתְבַּשְּׁלוּ עִם קַפְלוּטוֹת[106] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהִשְׁבִּיחוּ[107] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן.

100) מעשר שני שם. 101) שני. ובכתב־יד נוסף כן בדברי רבינו (מעשה רוקח). וכן הוא בר"י קורקוס. 102) צ"ל: "ותבלין". וכן הוא בכסף־משנה. אבל בדפוס רומי הוא כלפנינו. ומדובר בדבש ותבלין של חולין של אדם אחר. 103) כלומר, הוסיפו במדתו ובטעמו, כדלהלן. 104) נתבאר להלן בהלכה טו. 105) משנה שם. 106) בעל 'מלאכת שלמה' מצא במשנה מנוקדת: "קֻפָּלוטוֹת". והם: החציר הנעשה בארץ הצבי" (פירוש המשנה). והם כרישי שדה, כמפורש בירושלמי כלאים פ"א הלכה ב. 107) כמבואר למעלה.

יד. עִסָּה[108] שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֲפָאָהּ וְהִשְׁבִּיחָהּ - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי. זֶה הַכְּלָל[109]: כֹּל שֶׁשִּׁבְחוֹ נִכָּר[110]: אִם הוֹתִיר בַּמִּדָּה[111] - הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן, וְאִם לֹא הוֹתִיר הַמִּדָּה[112] - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בְּלִבַּד; וְכֹל שֶׁאֵין שִׁבְחוֹ נִכָּר, אֲפִלּוּ הוֹתִיר הַמִּדָּה - הַשֶּׁבַח לַשֵּׁנִי בְּלִבַּד[113].

108) משנה שם. ובדפוס רומי ליתא פיסקא זו "עיסא וכו' לשני". 109) משנה שם. 110) בטעם. 111) במשנה שם: "זה הכלל כל ששבחו ניכר, השבח לפי חשבון". ובירושלמי אמר ר' יוחנן: "כל שיש בו הותיר מידה השבח לשני". וכן הוא בתוספתא שם סוף פ"ו: "כל המותיר במדה שבחו ניכר, השבח לפי חשבון", הרי שצריך שניהם: גם הוסיף במדה וגם ניכר בטעם. ראה בר"י קורקוס. 112) אף שהשביח בטעם. 113) כמפורש במשנה שם, שכל ש"אין שבחו ניכר - השבח לשני", אף־על־פי שהמשנה מדברת כשהותיר במדה, כדעת ר' יוחנן בירושלמי שם. ועיין ראב"ד.

טו. כֵּיצַד הַשֶּׁבַח לְפִי חֶשְׁבּוֹן[114]? יַיִן שֶׁל מַעֲשֵׂר שֶׁשָּׁוֶה שְׁלֹשָׁה[115], שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ דְּבַשׁ וְתַבְלִין שָׁוֶה זוּז אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ[116] בְּמִדָּתוֹ וְהִשְׁבִּיחוּהוּ[117], וְהֲרֵי הַכֹּל שָׁוֶה חֲמִשָּׁה - חוֹשְׁבִין הַכֹּל בְּאַרְבָּעָה וּרְבִיעַ[118]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים.

114) הנזכר בהלכות הקודמות. 115) זוזים. 116) בדפוס רומי "והוסיפו", כלומר, הדבש והתבלין. 117) בטעמו. 118) בדפוס ווינציאה: "בארבעה פחות רביעי". וכן הוא בר"י קורקוס וברדב"ז. וראה בפירוש המשנה.

טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[119], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתַּן לְסִיכָה[120] - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לֹא עַל גַּבֵּי צִנִּית[121] וְלֹא עַל גַּבֵּי חֲזָזִית[122], וְאֵין עוֹשִׂין מִמֶּנּוּ קָמִיעַ[123] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא נִתַּן לִרְפוּאָה[124].

119) תוספתא מעשר שני פרק א. והיינו שמן של מעשר שני. ולולא דברי רבינו, היה אפשר לפרש דברי התוספתא בסלע של מעשר שני, ראה בתוספתא כפשוטה שם. 120) למעלה הלכה י. 121) "מכה שיוצאת ברגל מלמטה" (אוצר הגאונים למסכת שבת, חלק התשובות עמוד 36). 122) ילפת (חסדי דוד לתוספתא שם). וראה בתרגום אונקלוס לויקרא כא, כ. 123) כי היו עושים גם קמיעים של עיקרין (= עשבים), וראה בשבת סא. 124) אלא לאכילה ושתיה וסיכה שהיא כשתיה, ולא לרפואה. וראה בפ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יא, שדרשו: "לאכלה ולא לרפואה".

יז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא[125], שֶׁנֶּאֱמַר: לַיְיָ הוּא[126]. לְפִיכָךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּמַתָּנָה[127], אֶלָּא אִם כֵּן[128] נָתַן לוֹ הַטֶּבֶל[129] וְהַמְקַבֵּל מַפְרִישׁ הַמַּעֲשֵׂר. וְאֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה[130], וְאֵין[131] מוֹכְרִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְמַשְׁכְּנִין[132] אוֹתוֹ, וְאֵין מַחֲלִיפִין[133] אוֹתוֹ, וְאֵין[134] מַרְהִינִין[135] אוֹתוֹ.

125) קידושין נב: כרבי מאיר ולא כרבי יהודה. וגם מעות מעשר שני הן ממון גבוה, להלן פ"ז הלכה יט. וראה להלן הלכה כ. 126) שם נג. נג: 127) לא כתב "אינו ניתן במתנה" אלא "אינו נקנה במתנה", וכן הוא להלן פ"ט הלכה ב, שאין איסור לתת במתנה (ראה בסוף ההלכה הסמוכה במעשר שני פ"א משנה א), אלא אינו נקנה למקבל, והרי הוא כאוכל משל הנותן, ברשותו (אור שמח). וראה במאירי קידושין נד: עמ' 862 ד"ה מעשר שני. 128) שם נד: 129) ואף־על־פי ש"מתנות שלא הורמו כמי שהורמו" (למעלה פ"ה מהלכות אישות הלכה ו, ופ"ו מהלכות מעשר הלכה כא, ולמעלה פ"ב הלכה י) - אין המעשר שני קודש וממון גבוה אלא לאחר ההפרשה. וזוהי כוונת הגמרא שם, שלענין זה הכל מודים שמתנות שלא הורמו אינן כמורמות (ר"י קורקוס ומאירי בקידושין שם עמ' 762 ושיטה לא נודע למי, שם). 130) ואם קדשה אינה מקודשת, כרבי מאיר שם. וכן הוא בהלכות אישות שם הלכה ד. 131) תוספתא מעשר שני תחילת פרק א. וראה להלן הלכה כ. 132) ראה בהלכה הסמוכה. 133) שחליפין כמכר. 134) תוספתא שם. 135) ראה בהלכה הסמוכה.

יח. כֵּיצַד[136] אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתוֹ? לֹא יִכָּנֵס לְבֵיתוֹ וִימַשְׁכְּנֶנּוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ[137]. עָבַר וּמִשְׁכְּנוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיָּדוֹ[138]. כֵּיצַד אֵין מַרְהִינִין אוֹתוֹ? לֹא

1 **יאמַר לוֹ: הֵא לְךָ מַעֲשֵׂר זֶה וְיִהְיֶה בְּיָדְךָ[139], וְתֵן לִי**
2 **עָלָיו מָעוֹת[140]. כֵּיצַד[141] אֵין מַחֲלִיפִין אוֹתוֹ? לֹא**
3 **יאמַר לוֹ: הֵא לְךָ יֵין מַעֲשֵׂר וְתֵן לִי שֶׁמֶן מַעֲשֵׂר[142].**
4 **אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הֵא לְךָ יַיִן[143] שֶׁאֵין לִי שֶׁמֶן, וְאִם**
5 **רָצָה חֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ שֶׁמֶן - מֻתָּר; שֶׁהֲרֵי לֹא הֶחֱלִיף**
6 **עִמּוֹ, אֶלָּא הוֹדִיעוֹ שֶׁאֵין לוֹ[144], וְאִם רָצָה הַלָּה לִתֵּן**
7 **- יִתֵּן.**

136) תוספתא שם. 137) (היינו באופן שמותר ליכנס לביתו למשכנו משכון אחר, כגון שיש לו אצל חבירו שכר מלאכה ולא זקפו עליו במלוה, ש"נכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו" (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ז). ו"מרהינין" שבסמוך, היינו שנותן לו בתורת משכון, שלבו יהיה סמוך ובטוח שישלם לו, ואינו נוטל בחובו. והשמיענו, ששני מיני המשכון הללו אסורים במעשר שני). 138) ירושלמי שם פ"א הלכה א (רדב"ז). 139) למשכון ולבטוחות. 140) בדפוס רומי: "חולין", וכן הוא בתוספתא שם. 141) תוספתא שם. 142) כלומר, אפילו באופן ששניהם מעשר שני, אסור להחליף זה בזה, שהרי זה כמכר. 143) מעשר שני. 144) ירושלמי שם: "ואין אסור משום חליפין, מכיון שאינו יכול (כלומר נותן היין) להוציאו (כלומר את השמן) ממנו בדין, אין אלו חליפין. וליידא מילה (כלומר: ולמה) אמר, הא לך יין שאין לי שמן, דאילו הות לי משח (= שמן) הוינא מיתן לך (כלומר: הייתי נותן לך שמן, אבל אין לי)". שמכיון שאפשר לפרש דבריו כך - אינו יכול לפרש דבריו שחבירו יתן לו שמן עבור היין, ולהוציאו כדין.

8 **יט. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[145] - אֵין שׁוֹקְלִין כְּנֶגְדּוֹ אֲפִלּוּ[146]**
9 **דִּינְרֵי זָהָב[147], וַאֲפִלּוּ לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**
10 **אַחֵר[148]. גְּזֵרָה[149] שֶׁמָּא לֹא[150] יְכַוֵּן מִמֶּנּוּ מִשְׁקָלוֹ[151],**
11 **וְנִמְצְאוּ הַפֵּרוֹת חֲסֵרִים, וְהוּא שׁוֹקֵל בָּהֶן מָעוֹת**
12 **לְחַלֵּל עֲלֵיהֶם מַעֲשֵׂר[152] אַחֵר[153], נִמְצָא מוֹצִיא מַעֲשֵׂר**
13 **לְחֵלִין בְּפָחוֹת מִדָּמָיו.**

145) תוספתא מעשר שני פ"א. וראה בשבת כב: ובמאירי שם. ומדובר כאן בפירות מעשר שני שמשקלם ידוע, כדלהלן. ולא במעות, וראה בהלכה הסמוכה. 146) כן גורס המאירי שם ד"ה גורר. 147) של חולין. ואף־על־פי "שאין כאן צורך למשקל גדול" (שהם יקרים ואין משקלם גדול - מאירי שם) - אין שוקלין כנגדו, "לפי שהוא בזיון בקדשים (ראה למעלה הלכה ד) כשהוא עושה ממנו אבני משקל" (פירוש המשנה שם פ"א משנה א, וראה בהלכה הסמוכה). 148) אבל אם הוא שוקל כדי לחלל מעשר שני זה, שהוא שוקל כנגדו - מותר, ראה להלן. 149) [בגמרא שם פירשו כן משנה זו, למי שסובר מותר להדליק נר חנוכה מנר חנוכה גם על ידי קיסם, אבל למי שסובר אין מדליקין אלא נר חנוכה מנר חנוכה - אין הכרח לפרש כן הלכה זו, שהרי הוא שוקל דינרים של חולין כנגד המעשר, ואף־על־פי שאחר־כך הוא מחלל הפירות עליהם - הרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה על ידי קיסם. שכן אמרו שם, שלמי שסובר הנחה עושה מצוה ולא הדלקה, אסור להדליק אפילו נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי שנר זה עצמו יהיה אחר־כך נר של מצוה. ונראה שרבינו הביא דברי הגמרא הנ"ל בכדי להשמיענו, שאפילו אם החילול חל בעת שהוא שוקל ויודע משקלו, שאין כאן בזיון קדשים כלל, שהרי עצם פעולת המשקל, לפני שיודע המשקל - אינו בזיון, שכל הבזיון הוא ההשתמשות במעשר שני, וכל זמן שאינו יודע המשקל, אין עדיין השתמשות, וברגע שהוא יודע המשקל, הרי הוא מעשר שני, והרי הוא כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, ואף־על־פי־כן אסור, כדלהלן. בלחם־משנה פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ט]. 150) בדפוס רומי ובכל הדפוסים העתיקים (חוץ מווניציא של"ד) ובכתבי־יד (תוספתא כפשוטה): "שמא יכוין". וכן הוא במאירי ובלחם־משנה שם. וכן כתב רבינו בפירושו למסכת שבת שם ("סיני" כרך ו עמוד קכג). 151) בדפוסים חדשים "משקלו", אבל בכל המקורות הנ"ל: "משקולות". 152) מבלי שיידע שחסרו הפירות (ראה בר"י קורקוס). [ואף־על־פי שחששא זו קיימת גם אם הפירות הללו, ששוקל כנגדם, הם של חולין (וראה בלחם־משנה שם) - לא גזרו אלא בפירות של מעשר שני, שאסורים באכילה חוץ לירושלים, ומחזיקם בביתו על מנת להביאם לירושלים, ובינתיים יכוין מהם משקלות, אבל פירות של חולין עומדים לאכילה, ולא למשקלות]. 153) [שאם מחלל עליהם אותו מעשר שני, שהוא שוקל כנגדו, אין חששא שמא יכוין ממנו משקלות, שהרי לאחר החילול הוא חולין, ועומד לאכילה, ראה למעלה].

14 **כ. הָאַחִים[154] שֶׁחָלְקוּ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[155] - אֵין[156] שׁוֹקְלִין**
15 **זֶה כְּנֶגֶד זֶה[157]. וְכֵן מָעוֹת[158] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵין**
16 **שׁוֹקְלִים כְּנֶגְדָּן[159], וְאֵין[160] מוֹכְרִין אוֹתָם[161], וְאֵין**
17 **מַחֲלִיפִין, וְלֹא מַרְהִינִין[162]. וְלֹא[163] יִתְּנֵם לְשַׁלְחָנִי**
18 **לְהִתְנָאוֹת[164] בָּהֶן, וְלֹא יַלְוֶה אוֹתָן לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶן[165].**
19 **וְאִם הִלְוָן שֶׁלֹּא יַעֲלֶה חֲלוּדָה[166] - מֻתָּר[167].**

154) בעיא בירושלמי שם פ"א הלכה א ונפשטה (רדב"ז ור"י קורקוס). 155) פירות של מעשר שני, וראה להלן. 156) בדפוס רומי נשמטה בבא זו בטעות. וראה בר"י קורקוס ובכסף־משנה. 157) כלומר, מעשר שני נגד מעשר שני. [ואין זה משום בזיון מעשר שני, שהרי שניהם קודש, והרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה, שמותר (ראה בהלכה הקודמת), אלא משום גזירה "שמא יכוין ממנו משקלות", ראה שם]. 158) [בפ"א משנה א: "מעשר שני - ולא שוקלין כנגדו". ומכיון שלא אמרו: "ואפילו לחלל עליו מעשר שני" (כמו שאמרו בשבת כב: בהלכה הקודמת), נראה שהמדובר בשוקל כנגדו פירות או מעות של חולין, ונאסר מחמת בזיון קדשים (וכן פירש רבינו שם). ומתוך זה יש להוכיח כי המדובר במעות של מעשר שני, ולא בפירות, שהרי בפירות אסור לשקול אפילו על דעת לחלל עליו מעשר שני, משום גזירה (למעלה שם). ואם כן, גם מה שאמרו שם: "אין מוכרין אותו, ואין ממשכנין אותו ואין מחליפין אותו" - מדובר במעות של מעשר שני. ודין פירות של מעשר שני (למעלה הלכות יז־יט), הוא בתוספתא שם תחילת פרק א]. 159) [היינו פירות או מעות של חולין,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כנ"ל. אבל פירות או מעות של מעשר שני, שאין כאן בזיון של מעשר שני, שהרי זה כמדליק נר חנוכה מנר חנוכה (ראה בהלכה הקודמת) - מותר. וגזירה "שמא יכוין ממנו משקלות" (למעלה שם) גם כן לא שייך במעות אלא בפירות, שדרכם לחסור]. 160) בדפוס רומי, חסירה בבא זו. 161) לא כתב רבינו שאין מקדשין בהן את האשה, כמו שכתב למעלה הלכה יז לגבי פירות, אבל ברור שאין חילוק בין פירות למעות, ראה להלן פ"ז הלכה יט. ועיין צל"ח לפסחים ז. 162) ראה למעלה שם. [והלכה זו אינה במשנה שם, אלא בתוספתא שם, לגבי פירות של מעשר שני]. 163) תוספתא שם. [ואף־על־פי שבתחילת ההלכה שם מדובר בפירות של מעשר שני, ראה למעלה - בדין זה של "ולא יתנם לשולחני", מדובר במעות]. 164) כלומר, שהשולחני מתנאה בהן, שנראה שיש לו ממון הרבה, ומתוך כך רבים באים אצלו. וראה בתוספתא בבא מציעא ראש פ"ד. 165) כלומר, להראות עשיר בעיני הבריות. ואסור לעשות כן משום בזיון מעשר שני, ואף אם אין הלוה מוציא את המטבעות, אלא מחזירן כמות שהן. 166) שמתוך שהלה מראן לכולם, אינם מעלים חלודה. 167) תוספתא שם. ונראה שהמדובר אפילו אם מכוין גם להתגדל בהן.

כא. וְאֵין[168] פּוֹרְעִין מֵהֶם[169] אֶת הַמִּלְוֶה[170], וְאֵין עוֹשִׂין מֵהֶן[171] שׁוּשְׁבִינוּת[172], וְאֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן הַגְּמוּלִין[173], וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶם צְדָקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת[174]; אֲבָל מְשַׁלְּמִין[175] מֵהֶן דְּבָרִים שֶׁהֵן גְּמִילוּת חֲסָדִים[176]. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ[177].

168) תוספתא שביעית פ"ז. וראה למעלה סוף פ"ו מהלכות מתנות עניים, ולהלן פ"ו מהלכות שמיטה ויובל הלכה י. 169) ממעות מעשר שני או מפירות מעשר שני, וראה להלן. 170) שהרי ממון גבוה הן, ואינם שלו. 171) ממעות מעשר שני, ראה להלן. 172) כלומר, מתנת נישואין לחתן או לכלה, שהיא נגבית בבית־דין (בבא בתרא קמה: ולהלן פ"ז מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב) והרי הוא כמלוה להם את המעות. ואין דין שושבינות לגבות בבית־דין אלא במעות, אבל בפירות אין דין שושבינות ואינם נגבים בבית־דין, שאינם אלא גמילות חסדים (שם הלכה טו). ואם כן, אין איסור בנתינת פירות של מעשר שני לחתן או לכלה. וראה שם בהערה נוספת נז. 173) כלומר, אם שלח לו חבירו פירות בתורת שושבינות, שאינו חייב לשלם לו, כנ"ל, אסור לו למקבל לשלם לו מעשר שני אחר, תמורתם, שהרי הוא מראה בזה שהוא מקפיד ורוצה לשלם לו, והרי הוא כפורע חוב. 174) שאינו יכול לשלם צדקה שפסקו עליו בבית הכנסת, ממון גבוה. 175) [בתוספתא שם: "משלחין", וכן נכון. וכן הוא בדברי רבינו בהלכות שמיטה ויובל שם. וראה למעלה בהלכות מתנות עניים שם הלכה י). 176) כגון שושבינות של פירות, שאינה נגבית בבית־דין, כנ"ל. 177) למי שהוא שולח לו, שמעשר שני הוא, שלא יחזיק לו טובה יותר מדי, ועוד שינהוג בו קדושה. ולא כתב רבינו כאן ולהלן בהלכות שמיטה שם, שאין פודין בהן שבויין, כשם שכתב למעלה בהלכות מתנות עניים שם, שפשוט הוא שאין מוסרין מעשר שני ושביעית לגוי, שהרי אין מאכילים פירות שביעית לגוי (פ"ה מהלכות שמיטה ויובל הלכה יג), והוא־הדין לפירות מעשר שני (תוספתא כפשוטה בשביעית שם).

כב. לא[178] יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַעַל אֶת הַפֵּרוֹת[179] הָאֵלּוּ לִירוּשָׁלַיִם וְטֹל מֵהֶן חֶלְקְךָ[180]; שֶׁנִּמְצָא זֶה כְּנוֹטֵל שָׂכָר מִמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל הֲבָאָתוֹ לִירוּשָׁלַיִם[181]. אֲבָל אוֹמֵר לוֹ: הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם[182] וְשֶׁנִּשְׁתֵּם בִּירוּשָׁלַיִם[183].

178) מעשר שני פ"ג משנה א. 179) של מעשר שני. 180) כשיעור המגיע עבור הבאתם לירושלים. 181) שהרי הוא כפורע חובו במעשר שני. וראה בעבודה זרה סב: ובמאירי שם. 182) כלומר, כדי שנאכלם (אבל לא בשכר שנאכלם). 183) "שזה אינו אלא כעין מתנת חנם, וכבר אמרו (פ"א משנה א) וכו' ונותנין זה לזה מתנות חנם" (מאירי שם, וראה בתויו"ט). ובירושלמי שם אמרו: "מה בין האומר שנאכלם ונשתם לאומר לחלק (כלומר, טול מהן חלקך), רבי זעירא בשם רבי יונתן מהלכות של עמעום היא" (כלומר אין להם טעם, שאף באומר "שנאכלם", צריך היה לאסור (רדב"ז), ואין זה דומה למה שכתב רבינו למעלה סוף הלכה יח, שאין הוא מפרש שם שהוא רוצה תמורתו, אבל כאן קרוב הוא לפרש ש"נאכלם" בשכר ההעלאה).

כג. אוֹמֵר[184] אָדָם לַחֲבֵרוֹ בִּירוּשָׁלַיִם[185] לָסוּךְ אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁנִּסּוֹכָה יָדוֹ[186], וְאֵין זֶה בִּשְׂכַר סִיכָתוֹ[187].

184) שם פ"ב משנה ב, כחכמים ולא כרבי שמעון, וכפירוש רבינו שם. 185) שהרי חוץ לירושלים אסור לסוך כלל, שסיכה כשתיה, כנ"ל, וראה למעלה הלכה י, ובפ"ב הלכה ה. 186) של הסך, אגב משיחתו את השמן. 187) "שאין דמים למשיחת ידו (כלומר, מעט השמן שנשפך על יד הסך, אינו תשלום עבור הסיכה, ונמצא מעט השמן, כמתנת חנם המותרת) ואין מקפידים בזה (כלומר, כיון שמעשר שני מותר לזרים, לא איכפת לנו במה שניסוכה ידו. אבל בשמן של תרומה, שאסור לזרים, לא התיר רבינו (פי"א ה"ח) לסוך אותו ע"ג כהן אלא־אם־כן סך אותו הכהן על עצמו קודם שהגעילו הישראל על גביו, שכבר נתחללה התרומה)" - פירוש המשנה. וראה בירושלמי שם ובגליון הש"ס, ובמשנה־למלך למעלה שם.

כד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[188], שֶׁהַמַּעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא. לְפִיכָךְ אָנוּ אוֹמְרִים[189], שֶׁהַגּוֹנֵב[190] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[191], וְהַגּוֹזְלוֹ[192] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ[193].

188) למעלה בהלכה יז. 189) בדפוס רומי: "אני אומר". כוונתו לומר, שמה שאמרו בתוספתא (בבא קמא פ"ז) שהגונב מעשר שני חייב לשלם כפל, הוא לפי דעת האומר מעשר שני ממון הדיוט הוא (אור שמח). 190) הוא "הלוקח ממון אדם בסתר ואין הבעלים יודעים" (פ"א מהלכות גניבה הלכה ג). 191) אבל קרן - משלם. שהרי הוא כגונב הקדש (שם פ"ב הלכה א). 192) כלומר: "לקח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד" (פ"א שם). וכפר ונשבע עליו והודה, שבגזלן אחר חייב בחומש (פ"ז מהלכות גזילה הלכה א). 193) שכיון שהוא ממון גבוה הרי כהקדש, שהגוזלו ונשבע עליו אינו משלם חומש, ראה בפ"ח שם (הלכה יד), לגבי עבדים ושטרות וקרקעות, שאין נשבעין עליהם, ופשוט שהוא־הדין להקדשות, שאף עליהן אין נשבעין (פ"ה מהלכות טוען ונטען הלכה א).

1 **כה. הַמַּקְדִּישׁ[194] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלּוֹ[195] לְבֶדֶק הַבַּיִת[196]**
2 **- הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה אוֹתוֹ מִי שֶׁפּוֹדֵהוּ[197] עַל מְנָת לִתֵּן**
3 **לַהֶקְדֵּשׁ אֶת שֶׁלּוֹ וּלְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֶת שֶׁלּוֹ[198].**

194) תוספתא מעשר שני פרק ה. 195) אבל לא של חבירו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (פ"ו מהלכות ערכין הלכה כא). 196) שהקדש חל, כמו שמפורש בתוספתא שם פ"ב (וראה בתוספתא כפשוטה שם). וצ"ע מדוע דוקא בדק הבית, הרי הוא־הדין למזבח. (להלן פ"ז הלכה יט, כתב רבינו שהמתפיס מעשר לשלמים לא קנו שלמים, שקדושת שלמים אינה חלה על קדושת מעשר, שהמעשר ממון גבוה הוא וצע"ג. ועיין מנחת־חינוך סוף מצוה תעג, ובמאסף "אמנה" (ירושלים תרצ"ט) עמוד קא ואילך, מה שכתב בזה הר"ש סטרליץ ז"ל). 197) שכל אחד יכול לפדות הקדש, ולא רק המקדיש. וראה בפ"ז מהלכות ערכין הלכות ב־ד. 198) ואם פדו אותו בעליו צריך ליתן שני חומשין: חומש להקדש וחומש למעשר שני, כמפורש במנחות פב. ודברי הרדב"ז צ"ע (תוספתא כפשוטה).

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הרוצה לפדות מעשר שני איך פודה אותו, או המחלל פירות על פירות. הפודה מאי מברך. ואם מחללין מעות מעשר על מעות אחרות. באי זה כסף פודין מעשר שני. המניח מעות להיות מחלל עליהם מעשר שני. מי שעומד בטבריא ויש לו מעות בבבל. האומר מעשר שני יהיה מחולל על סלע שתעלה בידי מכיס זה. הפודה מעשר שני קודם שיפרישנו, ושפודים אותו בשוויו.

4 **א. הָרוֹצֶה[2] לִפְדּוֹת פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[3] - פּוֹדֶה אוֹתָן**
5 **בִּדְמֵיהֶן[4] וְאוֹמֵר[5]: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ[6] תַּחַת[7] הַפֵּרוֹת**
6 **הָאֵלּוּ[8], אוֹ הַפֵּרוֹת הָאֵלּוּ מְחֻלָּלוֹת עַל הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ.**
7 **וְאִם לֹא פֵּרַשׁ אֶלָּא הִפְרִישׁ מָעוֹת בְּלִבַּד כְּנֶגֶד הַפֵּרוֹת**
8 **- דַּיּוֹ, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. וְיָצְאוּ הַפֵּרוֹת לְחֻלִּין[9],**
9 **וְיַעֲלוּ הַמָּעוֹת לִירוּשָׁלַיִם וְיוֹצִיאֵם שָׁם[10]. שֶׁנֶּאֱמַר:**
10 **וְכִי יִרְבֶּה מִמְּךָ הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ.**

2) מעשר שני פ"ד מ"ז, כרבי יוסי ולא כרבי יהודה. ובעירובין מו, ב: "רבי יהודה ורבי יוסי, הלכתא כרבי יוסי" (רדב"ז). 3) שטורח לו להעלותם לירושלים, כדלהלן. 4) בשויין, ראה להלן הי"ח. וראה למעלה פ"ב ה"ב, שבזמן הבית עושה כן מן הדין, ובזמן הזה אינה אלא מדת חסידות. 5) שלא נחלק רבי יוסי במשנה שם אלא בדיעבד, אם פדיונו פדיון, אבל לכתחילה אף הוא מודה שצריך לפרש (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שלא, אות רו). 6) לאו דוקא שהמעות בידו ממש, אלא כל שהן ברשותו פודה בהן (להלן הלכות יא־יג). ונקט רבינו לשון זו משום הסיפא כשהפריש ולא פירש. 7) בדפוס רומי, חסרות המילים "תחת הפירות האלו". ולפי זה יוצא שמדובר כאן במחלל מעות של מעשר שני ופירות של מעשר שני. אבל ברור שזוהי השמטה בטעות הדומות, שהרי התחיל רבינו בפירות של מעשר שני, ולא במעות. ועוד שלהלן ה"ה כתב, שאין מחללין מעות מעשר שני על מעות אחרות. וראה בתשובת הרב ר' יוסף קארו שהביא ה'ברכי יוסף' ביו"ד שם סעי' קלז. 8) בתמורה כו, ב: "אמר אביי, תחת (כלומר, זו תחת זו) וכו' ולישנא דאחולי" (= לשון חילול). וראה בפ"ז מהל' ערכין ה"ז. 9) "מפני שהענין יורה עליו" (פירוש המשנה). ואף שבפ"ג מהל' אישות ה"ח (לענין קידושין), ובפ"א מהל' גירושין הי"א (לענין גירושין), כתב רבינו שאם אינו מפרש שהוא נותן הכסף לשם קידושין, והגט לשם גירושין, אין הדבר כשר, אלא אם כן היו עסוקים באותו ענין, זהו משום שאין האשה מתקדשת אלא מדעתה, וכן צריך שתהא האשה המתגרשת יודעת מגירושיה (אף שהיא מתגרשת בעל־כרחה), אבל בפדיון מעשר שני, שאין כאן דעת אחרת כלל, אלא דעת עצמו של הפודה בלבד, כיון שהענין מורה שהוא מתכוין לפדות, אין צריך שיהא עסוק באותו ענין ('תוספות יום־טוב' שם). ודעת הר"ש (שם) שאף בפדיון מעשר שני צריך שיהא עסוק באותו ענין כשאינו מפרש. וכן הוא בגליון הרמב"ם. 10) יקח בהם דבר שהוא מאכל אדם וגידוליו מן הארץ (להלן פ"ז ה"ג).

11 **ב. וְכֵן אִם רָצָה לְחַלֵּל פֵּרוֹת הַמַּעֲשֵׂר עַל פֵּרוֹת**
12 **אֲחֵרוֹת[11] - יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת הַשְּׁנִיּוֹת[12] וְיֵאָכְלוּ**
13 **בִּירוּשָׁלַיִם[13]. וְלֹא[14] יְחַלֵּל מִמִּין עַל שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ,**
14 **וְלֹא[15] מִן הַיָּפֶה עַל הָרַע וַאֲפִלּוּ בְּאוֹתוֹ הַמִּין. וְאִם**
15 **חִלֵּל - הֲרֵי הֵן מְחֻלָּלוֹת[16].**

11) כן הוא בתוספתא שביעית פ"ז (לפי נוסחת הדפוס) "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד". וכן נראה ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד ה"א) שאמרו: "אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו, דלא כן מה אנן אמרין פודין מן החיטים על השעורין ומן השעורין על החיטין", הרי שמן החיטים על החיטים או מן השעורין על השעורין - פודין (והראב"ד חולק על רבינו, ומפרש דברי ה'ירושלמי' הנ"ל, במעשר שני של דמאי). וכן נראה בתוספתא מעשר שני פ"ד ה"ג: "אמר רבי יהושע בן קרחה וכו' אומר אדם לחבירו, הרי הפירות האלו נתונים לך במתנה, וחוזר ואומר לו הרי הן מחוללין על פירות שיש לי בבית". וראה למעלה פ"ב ה"ג. ומה שאמרו בסוכה מא, א שאין מחללין פירות מעשר שני אלא על כסף בלבד - שם הרי מדובר במחלל פירות על בהמה חיה ועוף, שהוא מין על שאינו מינו. ולכן אין לחלל אלא על כסף (כסף־משנה). וכן מה שאמרו בבא־מציעא מד, ב - שאם זהב יש לו דין של פירות, אין מחללים פירות מעשר שני עליו, הוא גם כן משום שפירות על זהב הוא מין על שאינו מינו. 12) אבל הראשונות נתחללו, ועי' ראב"ד. 13) כדין מעשר שני. 14) תוספתא מעשר שני שם, ו'ירושלמי' שם. 15) ב'ירושלמי' שם:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"אין פודין מעשר שני אלא במין על מינו וכו' אפילו מן האגרו (= חיטה לבנה) על השמתית (שחמתית = אדומה) ומן השמתית על האגרו", שכל אחת לגבי חברתה היא רעה, שיש הרוצים בשחמתית, ויש הרוצים באגרו. ראה בבא־בתרא פג: וברשב"ם שם, ראה מהר"י קורקוס. 16) [כן נראה ממה שאמרו במס' סוכה שם, שאין מחללין אלא על כסף שיש בו צורה, ולמה הוצרכו לטעם זה - תיפוק ליה משום דחילל מין על שאינו מינו, אלא על כרחנו שהמחלל מין על שאינו מינו - חילולו חילול בדיעבד, ואילו המחלל על כסף שאין בו צורה, אף בדיעבד אין חילולו חילול. וכן נראה מלשון ה'ירושלמי' שם: "אין פודין מעשר שני אלא מין על מינו" - לשון "אין פודין" משמע לכתחילה. ברם לשון התוספתא "ומעשר שני אין מתחלל אלא באותו מין בלבד", נראה שאפילו בדיעבד אין חילולו חילול].

1 **ג. הַפּוֹדֶה**[17] **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי**[18] **- מְבֹרָךְ**[19]**: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ**
2 **בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל פִּדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְאִם חִלְּלָן**[20]
3 **עַל פֵּרוֹת אֲחֵרוֹת אוֹ שֶׁחִלֵּל**[21] **מָעוֹת עַל הַפֵּרוֹת -**
4 **מְבֹרָךְ: עַל חִלּוּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְהַפּוֹדֶה אוֹ הַמְחַלֵּל**
5 **מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי - אֵינוֹ צָרִיךְ בְּרָכָה**[22].

17) 'ירושלמי' (דמאי פ"א ה"ד): "ודאי (= מעשר שני ודאי) טעון ברכה (= כשפודים אותו) כו'. כיצד הוא מברך? אם היו פירות (כלומר: מעות על פירות) על חילול מעשר שני". כלומר: כשפודה על כסף (= פירות על כסף) - מברך "על פדיון", וכשמחלל על פירות (= פירות על פירות, או מעות על פירות) - מברך "על חילול", וראה להלן. 18) כדרכו: פירות על כסף. 19) כלומר, כשבא לפדותו, שצריך לברך תחילה, עובר לעשייתן, כנ"ל פ"א מהל' מעשר הט"ז. 20) אף לכתחילה מחללין פירות על פירות (כנ"ל ה"ב), ונקט כאן לשון דיעבד, בגלל הבבא השניה (= "שחילל מעות על הפירות"), וראה להלן. 21) בדיעבד. אבל לכתחילה אין לעשות כן, ראה להלן ה"ו. 22) 'ירושלמי' שם: "תני רבי חלפתא בן שאול, מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה".

6 **ד. כְּשֶׁפּוֹדִין**[23] **אֶת הַמַּעֲשֵׂר - אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ לְשֵׁם**
7 **מַעֲשֵׂר**[24]**, אֶלָּא לְשֵׁם חֻלִּין. וְאוֹמְרִין: כַּמָּה שָׁוִין**[25]
8 **פֵּרוֹת חֻלִּין אֵלּוּ? וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֵן**
9 **מַעֲשֵׂר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה**[26].

23) 'ירושלמי' מעשר שני ראש פ"ד: "תני, אין פודין מעשר שני לשם שני אלא לשם חולין. רבי שאול בעי, הגע עצמך שהיו הכל יודעין בו שהוא שני? - אפילו כן". וראה בתוספתא שם פ"ד הי"א. 24) שהרי צריך לפרש לכתחילה. כנ"ל ה"א. 25) המעשר. שהרי מחירם של פירות מעשר שני ירוד הוא ביחס לפירות חיטין, ואם יאמר: "כמה שוים פירות מעשר שני אלו", הרי זה מבזה את המעשר. ועי' ראב"ד. 26) המעשר.

10 **ה. אֵין**[27] **מְחַלְּלִין מְעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל מָעוֹת**
11 **אֲחֵרוֹת. בֵּין שֶׁהָיוּ אֵלּוּ וָאֵלּוּ כֶּסֶף, אוֹ אֵלּוּ וָאֵלּוּ**
12 **נְחֹשֶׁת**[28]**, [אוֹ**[29] **הָרִאשׁוֹנוֹת כֶּסֶף וְהַשְּׁנִיּוֹת נְחֹשֶׁת**[30]**,**
13 **אוֹ] הָרִאשׁוֹנוֹת נְחֹשֶׁת וְהַשְּׁנִיּוֹת כֶּסֶף**[31]**. וְאִם**[32] **עָבַר**
14 **וְחִלֵּל - הֲרֵי אֵלּוּ מְחֻלָּלִין.**

27) מקור דברי רבינו ממה ששנינו (דמאי פ"א מ"ב) "הדמאי וכו' ומחללים אותו כסף על כסף, נחושת על נחושת, כסף על נחושת [ונחושת על כסף - כת"י מינכן. וראה להלן ה"ח] ונחושת על הפירות". הרי שרק בדמאי התירו ולא בוודאי (כסף־משנה). 28) שאין שום תועלת בדבר, ולכן אף בשעת הדחק אין מחללין. וראה להלן שם. 29) פיסקא זו ("או הראשונות וכו' והשניות נחושת") נשמטה בדפוס רומי בטעות הדומות. 30) שהן חריפות משל כסף, שיוצאות יותר בשוק. 31) שחשיבות יותר ואין מחלידות. ובדמאי מחללים באופן זה, ראה להלן שם. ובשעת הדחק התירו גם באופן זה, ראה להלן סוף ה"ז. ומה שהתירו לפרוט מעות של נחושת על סלע של כסף (מעשר שני פ"ב מ"ח), אין זה אלא מחמת משאוי הדרך (ראה ברש"י בבא־מציעא מה. ד"ה הפורט), והרי זה כשעת הדחק. [והרש"ש בחידושים ומקורים להרמב"ם, תמה על דברי רבינו הנ"ל מהמשנה הנ"ל, ולפי מה שכתבנו אין כאן תמיהה כלל. ולפי מה שפירש ה'כסף משנה' בדברי רבינו להלן פ"ה הי"ד (שדבריו מהמשנה הנ"ל), שמדובר בשיש לו סלע של כסף ומחללו על של נחושת, אין זה שייך לכאן, ועל כרחנו מדובר שם בשעת הדחק, כדין מחלל כסף על נחושת, להלן ה"ז]. ונראה שדעת רבינו היא שאף שמחללין כסף על זהב (להלן פ"ה הי"ג) זהו כיון שזהב הוא קל יותר למשא, ושניהם יקרים ואינם מצויים הרבה בשוק, אבל נחושת על כסף, כיון שנחושת מצויה בשוק, לא התירו לחללה על כסף אלא בשעת הדחק, כדלהלן ה"ז. וראה ב'חזון איש'. 32) 'ירושלמי' מע"ש פ"ב ה"ג: "כל שאמרו בדמאי מחללין, בוודאי עבר וחיללן, מחוללין".

15 **ו. אֵין**[33] **מְחַלְּלִין**[34] **מְעוֹת מַעֲשֵׂר עַל הַפֵּרוֹת; וְאִם**
16 **חִלֵּל**[35] **- יַעֲלוּ הַפֵּרוֹת וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם**[36]**. וְלֹא**[37]
17 **יְחַלְּלֵם עַל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף חַיִּין; וְאִם חִלֵּל - לֹא**
18 **קָנָה מַעֲשֵׂר**[38]**, שֶׁמָּא יְגַדֵּל מֵהֶם עֲדָרִים עֲדָרִים**[39]**. אֲבָל**
19 **אִם חִלֵּל עַל שְׁחוּטִים - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת**[40]**,**
20 **וְיַעֲלוּ וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְיֵצְאוּ הַמָּעוֹת לְחֻלִּין**[41]**.**

33) מעשר שני פ"א מ"ה. וכן נראה בדמאי שם, שרק בדמאי התירו לחלל מעות על הפירות ולא בוודאי, וב'ירושלמי' שם סוף פ"א למדו זאת ממה שנאמר (דברים יד, כה־כו) "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ונתת הכסף וגו' בבקר ובצאן וגו' - בקירוב מקום אתה מחללו, ואי אתה מחללו בריחוק מקום". 34) חוץ לירושלים. ראה להלן פ"ז הט"ו. 35) במזיד (כסף־משנה). וראה להלן שם. 36) משנה, מעשר שני, שם. וראה להלן שם ה"א והט"ו. 37) ברייתא, סוכה מ, ב. כחכמים ולא כרבי מאיר. וכפירושו של רב אשי במסקנה. 38) כלומר, הפקיעו הימנו חכמים את הבהמה כדי שלא יחול עליהם המעשר, ונשארו המעות בקדושתן. 39) "ישהם אצלו לגדל ולדות ונמצא משהה מעשרותיו" (רש"י שם), וצריך לומר שמדובר בבהמה בעלת מום, שאינה ראויה לקרבן, בדומה לחיה ועוף שאינם

ראויים לקרבן, וכן כתבו ה'תוספות' (סוכה שם, ד"ה שמא, ובקידושין נו. ד"ה במזיד) ולכן לא קנה מעשר, שמא יגדל מהם עדרים עדרים. אבל בבהמה תמימה שלוקחים אותה לשלמים (להלן שם הי"ב), אין חוששים שמא יגדל עדרים עדרים, ולכן אם עשה כן במזיד, תעלה ותאכל בירושלים, כמו שכתב רבינו להלן שם הט"ז. ועי' ב'משנה ראשונה' מעשר שני שם מ"ו. 40) הנ"ל בראש ההלכה. 41) ראה הערה לז.

1 **ז. בִּשְׁעַת[42] הַדְּחָק[43] מֻתָּר לְחַלֵּל מְעוֹת הַכֶּסֶף עַל שֶׁל**
2 **נְחֹשֶׁת[44]. לֹא שֶׁיִּקַּיֵּם כֵּן[45], אֶלָּא עַד שֶׁיִּמְצָא רֶוַח[46]**
3 **וְיַחֲזֹר וִיחַלֵּל מְעוֹת הַנְּחֹשֶׁת עַל מְעוֹת הַכֶּסֶף[47].**

42) שם פ"ב מ"ו. 43) כגון להלן פ"ו ה"ב. 44) שהן יוצאות יותר בשוק, ולכן התירו בשעת הדחק. 45) שבזיון מעשר שני הוא שיתחלל כסף על נחושת וישאר כך בקביעות, ועוד שהנחושת מחלידה (רש"י בבא־מציעא נו. ד"ה מפני). 46) כלומר, כשיהיו מעות כסף מצויות בידו. 47) שהן חשובות יותר ואינן מחלידות, ולכן דרך חילול בכך, והתירו כן בשעת הדחק. אבל לא כששניהם נחושת או כסף, כנ"ל ה"ה. כרבי בא בר כהן בשם רבי יוחנן, בירושלמי שם ה"ג, ולא כרבי חגי בשם רבי יוחנן. וראה בבא־מציעא שם, וברש"י שם.

4 **ח. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל דְּמַאי[48] - מְחַלְּלִים אוֹתוֹ**
5 **לְכַתְּחִלָּה[49] כֶּסֶף עַל כֶּסֶף[50], וְכֶסֶף עַל נְחֹשֶׁת[51],**
6 **וּנְחֹשֶׁת עַל נְחֹשֶׁת, וּנְחֹשֶׁת עַל הַפֵּרוֹת. וְיַעֲלוּ[52] אוֹתָן**
7 **הַפֵּרוֹת[53] וְיֵאָכְלוּ בִּירוּשָׁלַיִם[54].**

48) דמאי פ"א מ"ב. 49) אף שלא בשעת הדחק, ראה בהלכה הקודמת. 50) אף שאין תועלת בכך, שהקלו בדמאי (פירוש המשנה). 51) בדפוס רומי, נוסף כאן: "ונחושת על כסף". ולכן כתב למעלה בה"ה, שבמעשר ודאי אין מחללין נחושת על כסף לכתחילה, וראה בהערות שם. וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, וראה ב'דקדוקי סופרים' שם. 52) שם, כחכמים ולא כרבי מאיר. 53) ולא התירו לחזור ולפדותם, ודעת רבינו כדעת ה'תוספות' בבא־מציעא נה, ב - ד"ה ויחזור, ולא כרש"י שם. וכדין לקוח בכסף מעשר, שאינו נפדה בריחוק מקום, להלן פ"ז ה"א והט"ו. וטעמם של דברים, שלא התירו לחלל הפירות על מעות אלא פעם אחת, כדי להקל מעליו טורח העלאתם ולא יותר, שאם יחלל זה על זה ושוב זה על זה, ישהה אותם ולא יעלה לירושלים ('משנה ראשונה', דמאי שם). 54) ואם אין מקדש, יניחם עד שירקבו (להלן שם הט"ו).

8 **ט. אֵין פּוֹדִין[55] פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[56] אֶלָּא בְּכֶסֶף[57],**
9 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף[58]. וְכֵן אִם פָּדָה לְעַצְמוֹ[59]**
10 **וְהוֹסִיף חֹמֶשׁ - לֹא יִהְיֶה הַחֹמֶשׁ אֶלָּא כֶסֶף, כַּקֶּרֶן[60].**
11 **וְאֵין[61] פּוֹדִין בְּכֶסֶף שֶׁאֵינוֹ מַטְבֵּעַ[62], אֶלָּא בְּכֶסֶף**
12 **מְפֻתָּח[63] שֶׁיֵּשׁ עָלָיו צוּרָה אוֹ כְּתָב; [שֶׁנֶּאֱמַר[64]:**
13 **וְצַרְתָּ[65] הַכֶּסֶף]. וְאִם פָּדָה בְּלָשׁוֹן שֶׁל כֶּסֶף וְכַיּוֹצֵא**
14 **בּוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא אֲסִימוֹן[66] - לֹא עָשָׂה כְּלוּם[67].**

15 **וְאֵין[68] פּוֹדִין בְּפָחוּת מִפְּרוּטָה[69], מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹדֶה**
16 **בַּאֲסִימוֹן[70].**

55) מן התורה, כדלהלן. 56) אבל מעות מעשר מחללים מן התורה אף על הנחושת, ולא אסרו לחלל מעות מעשר על מעות אחרות (ה"ה), אלא מדרבנן, ולפיכך אם עבר וחילל הרי זה מחולל (שם). 57) כלומר, כשפודה על מטבעות אינו פודה אלא בכסף, אבל יכול לפדותם על פירות אחרים, אם ירצה (כנ"ל ה"ב), וראה ברדב"ז. 58) 'ספרי' פרשת ראה. וראה בסוכה מא, א. ובר"ח שם. 59) כלומר, מעשר שלו. שהפודה מעשר שני שאינו שלו אינו מוסיף חומש (להלן פ"ה הלכות א־ח). 60) בבא מציעא נד, א: "אמר להו (רבא) אמר קרא, עליו (וחמישיתו יוסף עליו) לרבות חומשו כמותו (כמו הקרן)". וראה בפ"י מהל' תרומות הט"ו, ובפ"ז מהל' ערכין ה"ב. 61) שם מז, ב. כחכמים ורבי עקיבא, ולא כרבי דוסא ורבי ישמעאל. וראה ב'ספרי' שם, ובתוספתא מעשר שני פ"א. 62) כלומר, לשון של כסף, כדלהלן. 63) מלשון הפסוק (שמות כח, יא): "פתוחי חותם". 64) המוקף בסוגרים מרובעים, אין בדפוס רומי. 65) "דבר שיש עליו צורה" (פירוש המשנה). 66) "הוא הסלע שאינו מפותח, כלומר, שאין בו צורה" (שם). 67) שהרי דין זה, שאין פודין אלא על כסף שיש לו צורה, הוא מן התורה, ולכן אף בדיעבד לא עשה כלום. ונראה שאף אם פדה פירות מעשר על מעות של נחושת, לא עשה כלום, שהרי גם זה נלמד מהפסוק הנ"ל. 68) 'ירושלמי' מעשר שני פ"ד ה"א: "ואמר רב חזקיה, זה שהוא מחלל לא יהא מחלל על חצי פרוטה, שלא יהא כמחלל על אסימון, אלא עד שוה פרוטה (כלומר, למעלה אין לו שיעור, אבל למטה יש לו שיעור)". 69) כלומר, שפודה מעשר שני ששוה כמה פרוטות על כמה מטבעות כסף, ששווי כל אחת מהן אינו אלא פחות מפרוטה (כסף־משנה). 70) 'ירושלמי' שם. וחוץ מזה אין כאן חסרון אחר, שהרי המדובר במטבע של כסף שיש בה צורה, ומכיון שיש כאן כמה מטבעות כאלו, ומצטרפות הן ליותר מפרוטה, אין למעטן מדין כסף, וראה ב'כסף משנה' ורדב"ז.

17 **י. אֵין[71] פּוֹדִין בְּמַטְבֵּעַ שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּאוֹתוֹ זְמַן[72]**
18 **וּבְאוֹתוֹ מָקוֹם[73]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר**
19 **תְּאַוֶּה נַפְשְׁךָ - עַד שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְהוֹצָאָה[74]. וּמַטְבֵּעַ[75]**
20 **מְלָכִים הָרִאשׁוֹנִים[76], אִם יוֹצֵא מִשְּׁמָם[77] - פּוֹדִין**
21 **בּוֹ[78].**

71) משנה, שם. 72) כגון מעות כוזביות (מתקופת בר כוכבא) ומעות ירושלמיות (עתיקות שאינן יוצאות יותר). וראה בתוספתא שם פ"א ה"ו. 73) 'ירושלמי' שם: "מטבע שנפסל (במקום זה) והמלכות מקבלתו (במקום אחר שתחת שלטונה), רבי יוסי בשם רבי יונתן, כאסימון" וראה בגליון הש"ס שם. 74) כן כתב רבינו גם בפירוש המשנה שם. ומקורו בדברי חז"ל לא ידוע. 75) תוספתא ו'ירושלמי' שם. 76) כגון מטבעות של מלכי רומי שמתו, ואין טובעים אותן יותר. 77) שלא גזרו על זכרונם ולא פסלו את צורתם, ובני אדם מקבלים אותן כמטבעות של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המלכים הראשונים. 78) אבל אם אינו יוצא משמם, אלא שבני אדם משתמשים בהם בלא ידיעת המלכות, אין פודין בו, שאינו נקרא יוצא, אלא זה שהמלכות מוציאתו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' שם.

יא. אֵינוֹ[79] פּוֹדֶה בְּמָעוֹת שֶׁאֵינָן בִּרְשׁוּתוֹ[80]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְצַרְתָּ הַכֶּסֶף בְּיָדֶךָ[81]. נָפַל[82] כִּיסוֹ[83] לְבוֹר וְהוּא יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ - פּוֹדֶה בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ[84].

79) משנה ו'ירושלמי' ותוספתא שם, ובבא־קמא צח, א. 80) כגון שנפל כיסו לים הגדול (בבא־קמא שם). 81) בידך - ברשותך. 'ספרי' פרשת ראה, ו'ירושלמי' ובבא־קמא שם. 82) בעיא שנפשטה ב'ירושלמי' שם סוף ה"א ('מראה הפנים' שם). 83) ובו מעות. והיה בהם בכדי לשלם עבור הטורח להוציאם מן הבור (שם). 84) ומה שאמרו בתוספתא: "שנפל כיסו לבור כו' אין מחללין אותו עליהן, ואם חילל לא קנה מעשר" - מדובר כשאין בכיס מעות בכדי הטורח להוציאו מן הבור ('תוספתא כפשוטה').

יב. הָיָה[85] בָּא בַּדֶּרֶךְ וּמָעוֹת בְּיָדוֹ, וְאַנָּס בָּא כְּנֶגְדּוֹ[86]: אִם יָכוֹל לְהַצִּיל עַל יְדֵי הַדְּחָק - פּוֹדֶה בָּהֶן פֵּרוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ[87]; וְאִם לַאו, וְאָמַר: פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי מְחֻלָּלִין עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ - לֹא אָמַר כְּלוּם.

85) תוספתא שם, ובבא־קמא קטו, ב. 86) ובוודאי ישדדם ממנו, ראה להלן. 87) כן פירשו בבבא־קמא שם. ואין כוונת רבינו לומר: פודה לכתחילה, שהרי בתוספתא שם ובבבא־קמא שם מפורש שלכתחילה אין לעשות כן, ורק בדיעבד דבריו קיימין (ר"י קורקוס וכסף־משנה). וראה למעלה פ"ג מהל' תרומות סוף הי"ז.

יג. הַמַּנִּיחַ[88] מָעוֹת לִהְיוֹת מְחֻלָּל עֲלֵיהֶן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - הֲרֵי זֶה פּוֹדֶה בָּהֶן בְּחֶזְקַת שֶׁהֵן קַיָּמִים[89]. מְצָאָן שֶׁאָבְדוּ - חוֹשֵׁשׁ לְכָל מַה שֶׁפָּדָה בָּהֶן לְמַפְרֵעַ.

88) משנה, גיטין לא, א. 89) שם: כחכמים ולא כרבי אלעזר. וראה למעלה פ"ז מהל' מעשר ה"ד.

יד. מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּטְבֶרְיָא וְיֵשׁ לוֹ מָעוֹת (בָּבֶל)[90] בְּבָבֶל - אֵינוֹ מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם[91]. הָיוּ לוֹ מָעוֹת מִמַּטְבֵּעַ טְבֶרְיָא בְּבָבֶל[92] - מְחֻלָּל עֲלֵיהֶם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) [בכת"י אברבנאל: "מעות ממטבע בבל", וכוונתו שמעות בבל היו אצלן בטבריא, וראה להלן]. 91) [מקור דברי רבינו, לפי התוספתא וה'ירושלמי', ראה להלן]. 92) [בתוספתא (מעשר שני פ"א): "אין מחללין אותו לא על מעות שכן (= של כאן) בבבל, ולא [על] מעות שבבבל [כן], אבל אם היה כן (= כאן) והיו לו מעות בבבל, מחללין אותו עליהן". וב'ירושלמי' (שם פ"א ה"א): "אין מחללין אותו כו' לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל (= שיש כאן שתי ריעותות: א. שהמעות הן במקום שאינן יוצאות, ב. שהמחלל הוא במקום שאינן יוצאות). ולא על המעות שבבבל כן, - בעומד כן (= שאף כאן שתי ריעותות, כנ"ל)". ומכאן מקור לדברי רבינו: שהעומד בטבריא ויש לו כאן מעות של בבל, אינו מחלל עליהן, שכן מפורש "ולא על המעות שבבבל כן - בעומד כן". ואם היו לו מטבעות של טבריא בבבל והוא בטבריא - מחלל עליהם, שכן מפורש: "לא על המעות שכן בבבל - בעומד בבבל", הרי שבעומד כאן - מחללים. וכן מה שאמרו בבבא־קמא צז, ב: "אין מחללין על מעות של כאן והן בבבל", היינו שגם הבעלים בבבל, וכנ"ל. וכן פירש רש"י שם, אבל אם הבעלים בארץ ישראל - מחללים, כנ"ל. ועי' בראב"ד ובכסף־משנה].

טו. הָאוֹמֵר[93]: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדִי מִכִּיס זֶה[94], עַל סֶלַע שֶׁאֶפְרֹט מִדִּינָר זָהָב זֶה, עַל פּוּנְדְּיוֹן שֶׁאֶפְרֹט מִסֶּלַע זֶה - הֲרֵי זֶה חִלֵּל, וְסֶלַע שֶׁתַּעֲלֶה בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁיִּפְרֹט תְּהִי מַעֲשֵׂר[95].

93) תוספתא שם פ"ד, ועירובין לז, ב. 94) שיש בו סלעים אחרים. 95) כלומר, משתעלה ומשיפרוט, ולא למפרע. ומה שאמרו בעירובין שם, שלמי שסובר "אין ברירה" - אינו מחולל, היינו שלמפרע אינו מחולל, אבל מכאן ולהבא אין צורך ל"ברירה". ואין מכאן סתירה למה שפסק רבינו למעלה (הל' מעשר שם ה"א) שבשל תורה - "אין ברירה" ('חזון איש').

טז. אָמַר[96]: הֲרֵי מַעֲשֵׂר מְחֻלָּל עַל סֶלַע שֶׁהָיְתָה בְּיַד בְּנִי[97] - לֹא חִלֵּל, שֶׁמָּא לֹא הָיְתָה בְּיָדוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה.

96) תוספתא, שם. 97) כלומר, שהיתה בידו בשעה שראיתיו לאחרונה, ועתה אין האב יודע אם היא בידו.

יז. הַפּוֹדֶה[98] מַעֲשֵׂר שֵׁנִי קֹדֶם שֶׁיַּפְרִישֶׁנּוּ, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל פֵּרוֹת אֵלּוּ פָּדוּי בְּמָעוֹת אֵלּוּ[99] - לֹא אָמַר כְּלוּם, וְלֹא קָבַע מַעֲשֵׂר[100]. אֲבָל אִם קָבַע וְאָמַר: מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּהֶן בְּצָפוֹן אוֹ בְּדָרוֹם מְחֻלָּל עַל הַמָּעוֹת[101] אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה פָּדוּי.

98) תוספתא שם פ"ג כחכמים ולא כרבי שמעון. 99) המסוימות בידו, וראה ב'תוספתא כפשוטה' בשם הר"ש סירילאו. 100) כלומר: אין כאן חילול לפי שלא נתקדש המעשר כל זמן שלא הורם, וראה למעלה פ"ג הי"ז. ואין כאן הפרשה לפי שלא קבע מקום, ראה למעלה פ"ג מהל' תרומות ה"ח. 101) בדפוס רומי: "מעות".

יח. כְּשֶׁפּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי[102] - פּוֹדִין אוֹתוֹ בְּשָׁוְיוֹ[103]. וְיֵשׁ[104] לוֹ לִפְדּוֹת בַּשַּׁעַר הַזּוֹל[105]: כְּמוֹת שֶׁהַחֲנֻנִּי לוֹקֵחַ, וְלֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מוֹכֵר[106]. וְנוֹתֵן הַמָּעוֹת[107] כְּמוֹת שֶׁהַשֻּׁלְחָנִי פּוֹרֵט[108], לֹא כְּמוֹת שֶׁהוּא מְצָרֵף[109]. וְאִם עָבַר וּפָדָה שָׁוֶה מָנֶה בִּפְרוּטָה, אוֹ חִלֵּל שָׁוֶה מָנֶה עַל שָׁוֶה פְּרוּטָה[110] - הֲרֵי זֶה מְחֻלָּל[111].

102) בזמן הבית, או בזמן הזה אם הוא נוהג מדת חסידות, ראה למעלה פ"ב ה"ב. 103) כן נראה מן המשנה שכתבה רבינו בסמוך. וכן הוא בבבא־מציעא נב, ב (כסף־משנה). 104) מע"ש פ"ד מ"ב. 105) כלומר, על מעות בשווי הפירות כשהן בזול, כדלהלן. 106) שהוא נוטל יותר משששלים, שהרי הוא משתכר. וטעמם של דברים "מפני שכתוב בו ברכה" ('ירושלמי' שם בתחילת ה"ג). ולפיכך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקילו בפדיונו, לפדותו כשער הזול (׳פני משה׳ שם, וראה ב׳תוספות אנשי שם׳). 107) מעות של חולין עבור חילול סלע של מעשר שני (פירוש המשנה שם, ועי׳ ר"ש ורע"ב). 108) מקבל סלע ונותן מעות עבורו - שנותן פחות. 109) נותן סלע ומקבל מעות עבורו - שמקבל יותר (ראה בפירוש המשנה ובר"י קורקוס). 110) כלומר, על פירות שוה פרוטה, ראה למעלה ה"ב. 111) שלא יהא מעשר שני חמור מן ההקדש, שאמרו בו (בבא מציעא נז.): "הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, מחולל". וראה למעלה פ"ב שם.

1 **יט. הָיְתָה[112] הַסֶּלַע חֲסֵרָה[113] שְׁתוּת[114] אוֹ פָּחוֹת**
2 **מִשְׁתּוּת, אִם[115] הָיְתָה יוֹצֵאת עַל יְדֵי הַדְּחָק - מְחַלֵּל**
3 **עָלֶיהָ לְהַתְחִלָּה בְּשָׁוֶה סֶלַע[116] וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פָּדָה[117]**
4 **בְּסֶלַע[118] וְנִמְצֵאת רָעָה[119] - יַחֲלִיפֶנָּה[120].**

112) משנה, שם נב, א. ודף נב, ב. 113) שנשחקה מחמת ריבוי הוצאתה. 114) כרבי שמעון במשנה, שם. וראה בפי"ב מהל' מכירה ה"י. 115) שם: "והני מילי הוא דסגי להו (= שהן יוצאות)", ובכת"י אחד (׳דקדוקי סופרים׳ שם): "והני מילי, דנפיק על ידי הדחק", וכן ברי"ף שם. וראה בהל' מכירה שם, הי"ב. 116) שם: "כשהוא מחללה, מחללה ביפה (= כאילו הוא יפה, בלא חסרון - רש"י)". ואף שמשמע שם שלפי המסקנה, חזרה בה הגמרא, רבינו מפרש את הסוגיא כריב"ן ב׳תוספות׳ שם, וכן הוא ב׳שיטה מקובצת׳ שם, בשם תלמיד רבינו פרץ. 117) תוספתא מעשר שני פ"ד ה"ב. 118) בחזקת שהיא שלימה. 119) כלומר, שחסירה היא שתות. 120) כלומר: חילל הסלע החסרה על סלע השלמה. שכיון שהסלע הראשונה פחותה מן השניה, הרי היא כפירות לגבי כסף, ומותר לחללה (׳תוספתא כפשוטה׳).

5 **כ. אֵין[121] פּוֹדִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אַכְסָרָה[122], אֶלָּא מְדַקְדֵּק**
6 **בְּמִדָּתוֹ אוֹ בְּמִשְׁקָלוֹ וְנוֹתֵן דָּמָיו. אִם[123] הָיוּ דָּמָיו**
7 **יְדוּעִים - יִפְּדֶה עַל פִּי אֶחָד[124]; וְאִם דָּבָר שֶׁאֵין דָּמָיו**
8 **יְדוּעִים, כְּגוֹן יַיִן שֶׁהִתְחִיל לְהַחְמִיץ, וּפֵרוֹת**
9 **שֶׁהִרְקִיבוּ, אוֹ מָעוֹת שֶׁהֶחֱלִידוּ[125] - יִפְּדֶה עַל פִּי**
10 **שְׁלֹשָׁה תַּגָּרִים[126], וַאֲפִלּוּ[127] הָיָה אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד**
11 **כּוֹכָבִים אוֹ[128] בַּעַל הַמַּעֲשֵׂר. אֲפִלּוּ[129] אִישׁ וּשְׁתֵּי נָשָׁיו**
12 **- פּוֹדִין עַל פִּיהֶם. וְכוֹפִין[130] אֶת הַבְּעָלִים לִפְתֹּחַ**
13 **רִאשׁוֹן[131]. וְזֶה חֹמֶר בְּמַעֲשֵׂר מִן הַהֶקְדֵּשׁ[132].**

121) מעשר שני שם, ותוספתא שם פ"ג. 122) "כלומר, באומד בלא שיעור ומדה, אלא כפי מה שיזדמן לו" (פירוש המשנה כאן, ובדמאי סוף פ"ב. וראה למעלה פי"א מהל' מעשר ה"ד). וטעמם של דברים נראה, שכיון שאינו מדקדק בשיעורים של הפירות, יבוא לפדותם בפחות משוויים, ולכתחילה צריך לפדותם בשוויים (למעלה הי"ח). 123) משנה, שם. והובאה בסנהדרין יד, ב. 124) במשנה, שם: "על פי עד אחד". אבל במשנה שב׳ירושלמי׳ שם "על פי אחד". וכן הגיה הר"ר יוסף (׳מלאכת שלמה׳). ולפי זה יתכן כי גם בעל המעשר כשר לכך, ועי׳ ׳תוספות אנשי שם׳, שם. ואף שבפ"ח מהל' ערכין ה"ב, כתב רבינו שבהקדש פודין בשלשה, אף כשדמיו ידועים - אין מעשר דומה להקדש. שההקדש, מתוך שאם יזלזל בפדיונו נמצא מרויח, יש לחוש בכך, אבל מעשר שני הרי הכל של בעלים, אלא שצריך להעלות המעות לירושלים, ומאחר שהכל שלו, אין כאן חשש זלזול (׳מאירי׳ סנהדרין שם). 125) ש"כשהתחיל להפסד לא יודע ערכו, לפי שכשיעור ההפסד ישתנה הערך" (פירוש המשנה). 126) בתוספתא שם, ובסנהדרין שם: "שלושה לקוחות". ופירוש: תגרים הבקיאים בשומת סחורה. וכן פירש ה׳מאירי׳ שם. ולא כ׳יש מפרשים׳ ב׳תוספות׳ שם ד"ה בשלשה. 127) תוספתא שם, וסנהדרין שם, וב׳ירושלמי׳ מעשר שני שם סוף ה"א. 128) אבל לא כששניהם גויים, או שניהם בעלים (בעיא שנפשטה ב׳ירושלמי׳ שם). 129) סנהדרין שם: "בעי רבי ירמיה, שלשה ומטילין לכיס אחד (= שהם שותפים) מהו (האם פודין בפניהם, כשאין דמי המעשר ידועים). תא שמע, איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין, דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה (אשת רב פפא (כתובות לט.) והיתה עושה לעצמה - רש"י. ואין הם כמטילין לכיס אחד)". ודעת רבינו שאין זו אלא דחיה בעלמא (כסף־משנה), וכן הוא ב׳מאירי׳ שם, ולא כהר"ח. ולכן סתם רבינו ולא פירש דוקא באופן שאינם מטילים לכיס אחד. 130) תוספתא מעשר שני, שם. 131) להציע את מחיר המעשר. שהבעלים נותנים חומש (להלן פ"ה ה"א) וכל אדם אין נותנין חומש (ערכין כז. לענין הקדש). 132) בתוספתא שם: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון. אם אמר הרי היא שליח באיסר יכול לחזור בו. זה חומר בהקדש מבמעשר שני". וכנראה שרבינו גרס בתוספתא: "כופין את הבעלים לפתוח ראשון, וזה חומר במעשר מן ההקדש". [וכוונתו שבהקדש אין כופין את הבעלים לפתוח, אלא בזמן שאין היובל נוהג, אבל בזמן שהיובל נוהג - אין כופין אותו (ראה בפ"ה מהל' ערכין וחרמין ה"א), ואילו במעשר שני, כופין אפילו בזמן שהיובל נוהג, וראה בראב"ד ובדרב"ז].

14 **כא. אֵין[133] מוֹלִיכִין פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר[134] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם**
15 **לִפְדּוֹתָם שָׁם[135]. וְהַמּוֹלִיךְ[136] מִמְּקוֹם הַיֹּקֶר לִמְקוֹם**
16 **הַזּוֹל אוֹ מִמְּקוֹם הַזּוֹל לִמְקוֹם הַיֹּקֶר - פּוֹדֶה כְּשַׁעַר**
17 **מְקוֹם הַפְּדִיָּה[137]. וְאִם[138] הָיוּ דְּמַאי - פּוֹדִין אוֹתוֹ**
18 **כַּשַּׁעַר הַזּוֹל, הוֹאִיל[139] וְנִרְאוּ לְהִמָּכֵר בְּזוֹל[140].**

133) במעשר שני מ"א: "המוליך פירות מעשר שני ממקום היוקר למקום הזול או ממקום הזול למקום היוקר". ו"המוליך" משמע דיעבד, אבל לכתחילה אסור (׳ירושלמי׳ שם. ועי׳ רדב"ז). [וראה ב׳תוספות׳ חולין ג. ד"ה המניח ב]. 134) אבל מעות מעשר מוליכין, כדלהלן. 135) אף ממקום הזול, למקום היוקר. כמו שמשמע מן המשנה הנ"ל. והיינו משום שמא יוזלו הפירות במקום היוקר יותר מאשר במקום הזול, אבל מעות אין דרכן להוזיל עד כדי כך (׳תוספתא כפשוטה׳ עמוד 751). 136) משנה, שם. 137) ואם הוציא הוצאות כדי להוליכם, מפסידן (רדב"ז), וראה בסוף הלכה הסמוכה. 138) ׳ירושלמי׳ שם. 139) כן הוא שם במסקנה. 140) כלומר, שראו הפירות פני מקום שער הזול.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

1 **כב. הָיוּ[141] לוֹ פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּגֹּרֶן, וְהוֹצִיא**
2 **עֲלֵיהֶם יְצִיאוֹת מִבֵּיתוֹ עַד שֶׁהֲבִיאָן לָעִיר וְהִשְׁבִּיחוּ -**
3 **פּוֹדֶה כְּשַׁעַר הָעִיר[142] וְהִפְסִיד יְצִיאוֹתָיו[143].**

141) משנה, שם. 142) כלומר, ביוקר. 143) וטעמו של דבר, שכל זמן שלא פדה את הפירות, הן ברשות מעשר שני, וחייב לטפל בהם ולהביאם לירושלים על חשבונו, בלי ניכוי ההוצאות. ואין הבדל אם מוליכן לירושלים בדרך ישרה או בדרך עקלתון. ואם מוליכן מן הגורן לעיר, או ממקום הזול למקום היוקר, דינו כמוליך את הפירות לירושלים, והוצאות הדרך על חשבונו (׳תוספתא כפשוטה׳ עמוד 758).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ט אלול ה׳תשפ"ב־ו׳ תשרי ה׳תשפ"ג

יום ראשון כ"ט אלול ה׳תשפ"ב

הִלְכוֹת מְכִירָה

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המוכר דבר שלא בא לעולם או שאינו ברשותו, וכן המקנה למי שאינו בעולם או שאינו בן קנייה, והמוכר דבר שאין בו ממש, ודין ההקדש והעניים בדבר שאינו בעולם.

4 **א. אֵין[2] אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. בֵּין**
5 **בְּמֶכֶר, בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[3]. כֵּיצַד?**
6 **מַה שֶּׁתּוֹצִיא שָׂדֶה זוֹ מָכוּר לְךָ, מַה שֶּׁיּוֹצִיא אֵילָן**
7 **זֶה[4] נָתוּן לְךָ, תְּנוּ מַה שֶּׁתֵּלֵד בְּהֵמָה זוֹ לִפְלוֹנִי[5] - לֹא**
8 **קָנָה כְּלוּם[6]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

הכלל בקניינים הוא ש"אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואם מכר פירות דקל לחברו לפני שצמחו הפירות יכול לחזור בו גם לאחר שצמחו, ורק אם הקנה דקל לפירותיו הרי שהגוף מצוי ויכול להקנות את פירותיו.

ובזה ישנו חילוק אם הקנה הפירות להקדש או לעניים או לנדרים, כגון שאמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש, קניינו קניין.

כי אע"פ שאי אפשר שיחול ההקדש על דבר שלא בא לעולם, יש חיוב גברא לקיים מה שנדר (הלכות מכירה פכ"ג ה"ב) אבל בסתם קניין אינו יכול להקנות דבר שלא בא לעולם.

ובפנימיות העניינים, התוכן הכללי של עבודת ה' הוא לעשות קניין לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" היינו למסור לו את כל ענייניו ומעשיו שיהיה ניכר שהכל רכושו של הקב"ה על ידי שהנהגתו במחשבה דיבור ומעשה היא תמיד כפי רצון הקב"ה.

ובזה ישנו חילוק בין גוף ובין פירות, שהגוף הוא האדם עצמו היינו גופו ונשמתו, והפירות הם הפעולות שנעשות על ידיו בעולם.

והנה, כשמקנה יהודי את גופו לקב"ה והרי הוא בדרגת צדיק שגופו קנוי לה' כי הכניע מידותיו ויצרו עד כדי כך שאינם קיימים בו עוד (לכן נקראו הצדיקים עבדי ה' על־שם שכל גופם שייך לקב"ה) אזי הפירות שלו - המחשבה דיבור ומעשה קנויים לקב"ה בדרך ממילא, ואינו צריך לעשות מלחמה שלא לעשות פעולה שהיא נגד רצון ה'.

אבל צריך האדם לדעת שאם אין בכוחו ואינו בדרגה להקנות כל גופו לה' אלא רק את פעולותיו - פירותיו - יכול להקנות רק מה שמקיים עכשיו, כי אינו יכול להיות בטוח שינצח בעתיד במלחמה התמידית עם היצר.

אף־על־פי־כן גם במצב שאינו יכול לפעול קניין הגוף ולשנות לגמרי את המדות שבלב והרצון במוח שיהיו קנויים לה', ישנה העצה שיקנה את הגוף לפירותיו, כלומר שיעורר בשעת התפילה את אהבת ה' בהתגלות בלבו וזה פועל שהרע שבלבו יהיה כאדם שישן (תניא פרק י"ג) ואז, גם אם אינו יכול לשנות את עצם המדות שבלבו, הרי בכל זאת יש בכוחו לפעול כפיה על מדותיו ואז גם פירותיו - מחשבה דיבור ומעשה שלו - קנויים לה'.

(לקו"ש חלק כז עמ' 183 ואילך)

2) הנושא הזה אם אדם מקנה לחבירו דבר שלא בא לעולם או לא, העסיק כמה דורות של תנאים ואמוראים, ובשני מקומות בתלמוד (יבמות צג. וקידושין סב:) מנו שורה של תנאים ואמוראים, שכולם ב"שיטה" אחת, שאדם מקנה לחבירו דבר שלא בעולם, וכלל הלכתי בידינו: "אין הלכה כשיטה" (מגיד משנה). 3) למתנת שכיב מרע ישנו רק יתרון אחד, שאינה זקוקה לקניין, אבל באופן שהקניין לא חל, אין עדיפות כל שהיא לשכיב מרע, ומקור הלכה זו בבבא בתרא קמז: ועיין שם ברשב"ם דיבור המתחיל אמר רב נחמן. 4) ייתכן, שבכוונה הביא רבינו את הדוגמא של מכירה - בשדה, ואת זו של מתנה - באילן, משום שהשדה מוציא הרבה, והאילן באופן יחסי מעט, ומתאים יותר להדגים מכר בשדה, ומתנה באילן (סמ"ע, סימן רט, סעיף קטן ח). 5) זוהי מתנת שכיב מרע. 6) אפילו לאחר שבאו הדברים לעולם, ראה להלן הלכה ב.

9 **ב. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת דֶּקֶל[7] לַחֲבֵרוֹ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[8] אַף**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְאַחַר שֶׁבָּאוּ הַפֵּרוֹת לָעוֹלָם. וְאִם שָׁמַט[9] הַלּוֹקֵחַ וְאָכַל - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[10]. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מִשְּׁנֵיהֶם - אֵין חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[11].

7) לפני שבאו לעולם. וכרב נחמן (בבא מציעא סו:) שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כנ"ל. 8) אבל מבחינה מוסרית ראוי לו שלא יחזור בו (תוספות בבא מציעא סו: דיבור המתחיל התם) [וקל וחומר הוא: אם הנושא ונותן בדברים בלבד, ראוי לו לעמוד בדיבורו, ואם חזר בו הוא ממחוסרי אמנה (למעלה פרק ז הלכה ח) - כל שכן למכירה שלפנינו]. 9) הוריד. גמרא שם. 10) שכל זמן שלא חזרו בהם מן המקח, הוא נשאר קיים, אחרי שלא רצוי הדבר לחזור מן המקח. 11) שלא תקנו "מי שפרע" אלא באופן שקניינו קניין גמור מן התורה, ראה למעלה פרק ז הלכה א ופרק שלישי הלכה א.

ג. אֲבָל הַפּוֹסֵק[12] עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[13], וְלֹא הָיָה אוֹתוֹ הַמִּין שֶׁפָּסַק עָלָיו בִּרְשׁוּת מוֹכֵר - חַיָּב לִקְנוֹת[14] וְלִתֵּן לַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁפָּסַק. וְאִם חָזַר - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[15].

12) כלומר, פסק לו המחיר ונתן לו כסף. 13) דווקא אם יצא השער, כלומר, המחיר הקבוע, אבל אם לא יצא השער אינו חייב לקנות וליתן ללוקח אלא אדרבה אסור לעשות כן מחמת איסור ריבית (להלן פרק ט מהלכות מלווה הלכה א), שהרי נותן לו פירות במחיר של עכשיו כמו שפסק בזמן שעלה מחיר הפירות והרי זה כ"אגר נטר", כלומר, תמורת הכסף שנתן לו עכשיו ושהה אצלו כל הזמן (ש"ך סימן רט סעיף קטן יג). 14) כן כתב הרי"ף בפרק ד דבבא בתרא על מה שאמרו שם (סט:) "ארעא ודיקלי: חזינן אי אית ליה דקלים יהיב ליה תרי דיקלי. ואי לא, זבין ליה תרי דיקלי" (=המוכר לחבירו שדה ודקלים: אם יש לו דקלים, נותן לו שני דקלים. ואם לאו - קונה ונותן לו שני דקלים) ועל זה כתב הרי"ף: "מהא שמעינן דמאן דמזבן ליה לחבריה מידי דשכיח למיזבן אף על גב דליתיה לההיא מידי ברשותיה, מיחייב למיזבן ולמיתן ליה, וקיימא לן נמי פוסקים על שער שבשוק ואף על גב שאין לו (בבא מציעא עב:) ותניא נמי בתוספתא (בבא מציעא פרק ד הלכה א) המוכר פירות לחבירו בחזקת שיש לו ונמצא שאין לו, לאו כל הימנו לאבד זכותו של זה" (אלפס ישן בהגהות הב"ח שם, וכן הוא בכמה מקורות נוספים, ראה בתוספות ראשונים שם) [וברור הדבר שחיוב זה, לקנות וליתן ללוקח הוא כדי שלא יהא מחוסר אמנה כמו שכתב הרשב"ם (בבבא בתרא שם דיבור המתחיל זבין ליה). וראה להלן]. 15) [כלומר, אם חזר לאחר שקנה, שאז קנה הלוקח כדין כל קונה בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ז הלכה א). ואף על פי ש"דבר שאינו ברשותו של מקנה - אינו נקנה, והרי הוא כדבר שלא בא לעולם" (להלן הלכה ה) - אין זה אלא ב"שדה זו לכשאקחנה", אבל האומר לחבירו: "שדה סתם לכשאקחנה קנוייה לך" - הרי זה קנה. לפי שיש כאן סמיכות דעת של קונה, שוודאי ימצא המוכר לקנות, מאחר שאותו המין נמצא בשוק, ומחירו קבוע. וראה להלן פרק כד הלכה יג בדין "קרקע ודקלים אני מוכר לך" שרבינו נטה שם מדברי הרי"ף שהובאו למעלה, לפי שהדקלים, שסביב קרקע זו שמכר לו, דינם כשדה זו, שהלוקח לא סמך דעתו שיוכל לקנותם].

ד. מִי שֶׁפָּסַק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק שֶׁיִּתֵּן אַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע, אִם הָיוּ שִׁבֳּלִים[16] - הֲרֵי זֶה קָנָה לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע. וְהוּא שֶׁיֵּרָאֶה[17] לוֹ בַּגֹּרֶן, אוֹ שֶׁיֹּאמַר לוֹ בַּשּׁוּק 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ'. אֲבָל אִם לֹא נִרְאָה בַּגֹּרֶן וְלֹא אָמַר לוֹ 'הֲרֵינִי סוֹמֵךְ עָלֶיךָ' - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ[18] שֶׁל מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[19]: שֶׁמָּא פָּסַק עִם אַחֵר[20], וְאֵין צָרִיךְ לְחִטִּים אֵלּוּ.

16) כן פירש רבינו מה שאמרו בגמרא שם "תערא חריפא", כלומר שער מוקדם לפני הקציר, כשהתבואה בשיבוליה. 17) כלומר, מה שאמרנו למעלה (הלכה ג) שהפוסק על שער שבשוק, חייב לקנות וליתן ואם חזר אחר כך מקבל מי שפרע - אינו אלא לאחר הקציר, שאז סמכה דעתם של הלוקח ושל המוכר, אבל כשהתבואה עודה בשיבוליה אין המוכר סומך דעתו אלא בתנאים דלהלן. 18) וסמיכות דעת היא הבסיס לכל קניין, והיעדרה גורם לביטול הקניין. 19) המוכר אומר בלבו. 20) כן אמרו שם: "מאן דיהיב זוזי אתרעא חריפא, לבי תרי תלתא יהיב", כלומר, מי שנותן כסף על שער חריף, לשניים או לשלושה הוא נותן, שאם לא תצליח התבואה אצל זה ייקח אצל שני ואין כאן סמיכות דעת מצד המוכר.

ה. דָּבָר שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל מַקְנֶה - אֵינוֹ נִקְנֶה, וַהֲרֵי הוּא כְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[21]. כֵּיצַד? מַה שֶּׁאִירַשׁ[22] מֵאַבָּא מָכוּר לָךְ, מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מְצוֹדָתִי מִן הַיָּם נָתוּן לָךְ, שָׂדֶה זוֹ לְכְשֶׁאֶקְחֶנָּה[23] קְנוּיָה לָךְ - לֹא קָנָה כְּלוּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

21) בבא מציעא טז: 22) תוספתא בנדרים סוף פרק ו והובאה בבבא מציעא שם. 23) שם בבבא מציעא מימרא של רב שקנה, מפני שסובר כרבי מאיר: "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" ואין הלכה כמותו. [ונראה מדברי רבינו, שרק אם אמר לו: "שדה זו", לא קנה, אבל אם אמר לו: "שדה סתם, כלומר, איזו שהיא, לכשאקחנה קנוייה לך" - קנה, שיש כאן סמיכות הדעת מצד הקונה, שוודאי יעלה בידו של מוכר לקנות איזו שדה שהיא. וראה למעלה הלכה ג. ומה שאמר רבא בבבא מציעא שם: "האלוקים אמר רב אפילו בשדה זו, מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כו'", שנראה מזה שגם בשדה סתם אינה קנוייה אלא לדעת רבי מאיר (ועיין מהר"ם והגהות הג"ר צבי הירש חיות שם) - דעת רבינו שבשדה סתם קנה אפילו לדעת חכמים החולקים על רבי מאיר, ומה שאמר "מכדי רב כמאן אמרה לשמעתיה כרבי מאיר". אין זה מכוח הלכה זו, אלא מכוח מה שאמר למעלה (שם טז:) בדין "חזר ולקחה מבעלים הראשונים" וסובר רבא שכל זה מפני שסובר כרבי מאיר שאדם מקנה דבר שלא בא לעולם ולא כסוגיית הגמרא שם, ומה שאמרו שם טז. "אמר רבא הכא סמכא דעתיה" - בכתב יד רומי

הנוסחא שם "אמר רבה" (דקדוקי סופרים שם) ומה שאמרו שם "אמר רבא זו צריכה לפנים" הנוסחה בכתב יד "אמר אביי"].

1 ו. מִי שֶׁהָיָה מוֹרִישׁוֹ[24] גּוֹסֵס[25] וְנָטוּי לָמוּת, וְרָצָה
2 לִמְכֹּר מִנְכָּסָיו[26] מְעַט[27] כְּדֵי לְהוֹצִיא הַדָּמִים בְּצָרְכֵי
3 קְבוּרָה[28], הוֹאִיל וְהַבֵּן עָנִי[29], וְאִם יַמְתִּין עַד שֶׁיָּמוּת
4 וְיִמְכֹּר - יִשְׁתַּהֵא הַמֵּת וְיִתְבַּזֶּה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁאִם
5 מָכַר וְאָמַר: מַה שֶּׁאֵירַשׁ מֵאָבִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ -
6 מִמְכָּרוֹ קַיָּם. וְכֵן צַיָּד עָנִי שֶׁאֵין לוֹ מַה שֶּׁיֹּאכַל,
7 שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁתַּעֲלֶה מִן הַיָּם מְצוּדָתִי הַיּוֹם מָכוּר לְךָ
8 - מִמְכָּרוֹ קַיָּם, מִשּׁוּם כְּדֵי חַיָּיו[30].

24) אביו או מוריש אחר. ואף על פי שבגמרא שם אמרו: "מה שאירש מן אבא היום מכור לך" - סובר רבינו שאביו לאו דווקא, שהרי הטעם הוא משום כבוד המת. 25) רי"ף שם בשם ירושלמי. 26) של מוריש. 27) ואם אינו מוצא למכור בשיעור מצומצם, יכול למכור אף יותר מכפי הצורך (מגיד משנה). 28) בירושלמי שם, נזכרו צרכי תכריכין, ולדעת הרא"ש (הביאו הסמ"ע, סימן ריא סעיף קטן ג) אף האבן ששמים על הקבר, הוא בכלל צרכי קבורה. 29) שאם יש לו משלו, לא תיקנו חכמים שתהא מכירתו מכירה (סמ"ע שם סעיף קטן ד) [לפי שהלכה היא שאם אין לאב ויש לבן, כופין את הבן לזון את אביו (פרק ו מהלכות ממרים הלכה ג) והוא הדין שכופין אותו לכבדו אחר מותו]. 30) לדעת רב האי תיקנו כן רק לכדי חיי יום, אך מסתימות לשון רבינו שלא הזכיר פרט זה, מדייק הסמ"ע (שם סעיף קטן ו) שיכול למכור מה שתעלה מצודתו מן הים ביום אחד, אף על פי שיהיה בו חיי ימים הרבה.

9 ז. הַבֵּן[31] שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת הַבֵּן
10 בְּחַיֵּי הָאָב וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב - בֵּן הַבֵּן מוֹצִיא[32] מִיַּד
11 הַלָּקוֹחוֹת; שֶׁהֲרֵי אָבִיו מָכַר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא עֲדַיִן
12 לִרְשׁוּתוֹ, וְנִמְצְאוּ הַנְּכָסִים בִּרְשׁוּת הָאָב, וְזֶה יוֹרֵשׁ
13 אֲבִי אָבִיו[33]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

31) בבא בתרא קנט. 32) גם הבן עצמו יכול לבטל את המכירה. שהרי הוא דבר שלא בא לעולם, אלא שאם הוא עצמו מבטלה, חייב להחזיר את הדמים שקיבל, ואילו בן־הבן אין לו כל זיקה לחוב אביו, לפי שהוא בא מכוח אבי־אביו (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובשולחן ערוך (חושן משפט סימן ריא סעיף ג) מביא הלכה זו כהמשך של ההלכה הקודמת, היינו, שהבן מכר כשאביו היה גוסס, ועל כן אם היה הבן קיים לא היה יכול להוציא אף את הקרקע, שהרי אז יש תוקף, מטעם תקנת חכמים לקנין זה, מה שאין כן בן־הבן. אבל אם מת הבן בחיי האב לא חלה המכירה ולא תיקנו בה חכמים משום כבוד המת, שהרי אף למאן דאמר "אדם מקנה דבר שלא בא לעולם" - אין זו מכירה באופן שמת הבן בחיי האב (ב"ח שם). 33) כך הגדירו את זכות הירושה, שבן הבן יורש באופן בלתי־אמצעי את אבי אביו, והוא עומד במקום הבן - אביו, ולכן הוא אינו חייב אף להחזיר את הדמים, אם לא השתמשו בהן לצרכי קבורת אבי אביו (סמ"ע שם סעיף קטן ז).

14 ח. מִי שֶׁנָּתַן קַרְקַע[34] מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ, וְנָתַן לוֹ עַל
15 גַּבָּהּ[35] מֵאָה דִינָרִין: אִם הָיוּ הַדִּינָרִין מְצוּיִין בִּרְשׁוּתוֹ
16 - כֵּיוָן שֶׁזָּכָה בַּשָּׂדֶה זָכָה בַּדִּינָרִין[36]; וְאִם אֵין לוֹ דִינָר
17 - אֵין מְחַיְּבִין אֶת הַנּוֹתֵן לִתֵּן לוֹ מֵאָה דִינָרִין, עַד
18 שֶׁיָּבִיא הַזּוֹכֶה[37] רְאָיָה שֶׁהָיָה לָזֶה דִינָרִין בְּעֵת
19 הַמַּתָּנָה. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר מִטַּלְטְלִין שֶׁמַּקְנֶה אָדָם
20 אוֹתָם עַל קַרְקַע: אִם אֵינָם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן
21 - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[38].

34) שלא שאלו בקידושין (כו־כז) אלא אם צריך "צבורים" בקניין אגב או אין צריך (ראה למעלה פרק ג הלכה ט) - אבל לא נסתפקו כלל אם צריך שיהיו בעין וברשותו, עיין מגיד משנה. 35) כלומר, אמר לו: "קנה אותם על גבי קרקע זו" (ראה למעלה שם). 36) בקניין אגב. 37) לפי הכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראייה" (מגיד משנה). 38) בבבא קמא סט: אמרו שאין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו. ופשוט שהוא הדין שאינו מקנה דבר שאינו ברשותו. וראה להלן.

22 ט. מִי שֶׁהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן[39] בְּיַד אַחֵר - הֲרֵי זֶה מַקְנֵהוּ[40]
23 בֵּין בְּמֶכֶר בֵּין בְּמַתָּנָה; לְפִי שֶׁהַפִّקָּדוֹן בִּרְשׁוּת בְּעָלָיו
24 הוּא[41], וַהֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. וְאִם כָּפַר בּוֹ[42]
25 זֶה שֶׁהֶפְקֵד אֶצְלוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַקְנוֹתוֹ; שֶׁזֶּה כְּמִי
26 שֶׁאָבַד, שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[43]. אֲבָל הַמִּלְוֶה, הוֹאִיל
27 וּלְהוֹצָאָה נִתְּנָה, אֵינָהּ בָּעוֹלָם, וְאֵין אָדָם יָכוֹל
28 לְהַקְנוֹתָהּ אֶלָּא בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן. וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ
29 טַעַם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה בִּשְׁטָר - מַקְנֶה
30 אֶת הַשְּׁטָר בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ כָּאן דָּבָר
31 הַנִּמְסָר לִקְנוֹת שִׁעְבּוּד שֶׁבּוֹ.

39) מקור הלכה זו: עובדה של רב פפא שהקנה לרב שמואל בר אבא פיקדון שהיה לו ביד אחרים (בבא בתרא עז: "הוו ליה תריסר אלפי זוזי". ולא כנוסחת הספרים בבבא קמא קד: "הווה מסיק תריסר אלפי זוזי" שמשמע שהמדובר בהלוואה, ראה להלן). 40) בקניין אגב קרקע, ראה למעלה פרק ו הלכה ז. 41) אף שאינו בביתו ממש. 42) שמעתה הרי הוא כגזלן, ראה להלן. 43) כן אמרו בבבא קמא סח: "אמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינן יכולין להקדישו זה (=הגזלן) לפי שאינו שלו, וזה (=הנגזל) לפי שאינו ברשותו" והוא הדין שאינו יכול להקנות מאותו הטעם (מגיד משנה).

32 י. כְּשֵׁם שֶׁאֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, כָּךְ
33 אֵין אָדָם מַקְנֶה לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ עֻבָּר
34 הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, וְהַמְזַכֶּה לְעֻבָּר - לֹא
35 קָנָה. וְאִם הָיָה בְּנוֹ, הוֹאִיל וְדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוֹבָה
36 אֵצֶל בְּנוֹ - קָנָה[44].

44) גמרא שם. ונראה מסתימת לשון רבינו שאין הבדל בזה בין בריא לבין שכיב מרע, ועיין במגיד משנה שיש מחלקים בזה. [ודווקא מזכה בקניין, אבל באמירה בלבד - לא קנה.

ואף על פי שסברא זו ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", מועילה אף באמירה בלבד (פרק כ"ג מהלכות אישות הלכה י"ג־יד) - אין זה אלא בדבר שלא בא לעולם (פרק ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה יז), שאין סברא זו מועילה אלא באופן שיש חיסרון אחד בלבד: דבר שלא בא לעולם, או אמירה, אבל כשישנם שני החסרונות: גם דבר שלא בא לעולם וגם אמירה בלבד - לא קנה. ועיין בהלכות זכייה ומתנה שם].

1 **יא. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ: נְכָסַי לַבָּנִים שֶׁתִּלְדִי מִמֶּנִּי - הֲרֵי**
2 **אֵלּוּ לֹא יִקְנוּ כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה בָּהֶן בִּשְׁעַת**
3 **הַמַּתָּנָה, עֲדַיִן לֹא בָּאוּ כְּדֵי לִהְיוֹת דַּעְתּוֹ קְרוֹבָה לָהֶם.**

4 **יב. הַמַּקְנֶה לְמִין מִמִּינֵי חַיָּה - לֹא הִקְנָה כְּלוּם.**
5 **הִקְנָה קְצָת נְכָסָיו לִבְהֵמָה אוֹ לְמִי שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,**
6 **וְחָזַר וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: קְנֵה כִּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ כְּעֵבֶר זֶה -**
7 **לֹא קָנָה כְּלוּם[45]. אָמַר לוֹ: קְנֵה אַתָּ וּבְהֵמָה זוֹ, אוֹ**
8 **אַתָּ וְעֵבֶר זֶה - קָנָה מֶחֱצָה[46].**

45) כשם שהבהמה או העובר לא קנו. 46) שם כרב נחמן. שכיוון שאמר "את ובהמה", וודאי כוונתו שהבהמה תקנה חצי והאדם יקנה חצי, ומכיוון שלא תלה קניית האדם בקניית הבהמה - קנה האדם חצי.

9 **יג. אֵין אָדָם מַקְנֶה לֹא בְּמֶכֶר וְלֹא בְּמַתָּנָה אֶלָּא דָּבָר**
10 **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ[47]; אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ - אֵינוֹ**
11 **נִקְנֶה.**

47) גוף, עצם.

12 **יד. כֵּיצַד? אֵין אָדָם מַקְנֶה רֵיחַ הַתַּפּוּחַ הַזֶּה, אוֹ**
13 **טַעַם הַדְּבַשׁ הַזֶּה, אוֹ עֵין[48] הַבְּדֹלַח[49] הַזֶּה. וְכֵן כֹּל**
14 **כַּיּוֹצֵא בָזֶה. לְפִיכָךְ[50], הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ אֲכִילַת פֵּרוֹת**
15 **דֶּקֶל זֶה[51], אוֹ דִּירַת בַּיִת זֶה[52] - לֹא קָנָה; עַד שֶׁיַּקְנֶה**
16 **לוֹ גּוּף הַבַּיִת לָדוּר בּוֹ, וְגוּף הָאִילָן לֶאֱכֹל פֵּרוֹתָיו[53],**
17 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

48) צבע, מראה. 49) אבן טובה. 50) בבא בתרא קמז: ואף על פי שהזכירו שם שכיב מרע - הרי בארו שם: "מה שאין בבריא אין בשכיב מרע", כלומר, אין לשכיב מרע אלא יתרון אחד: שאינו זקוק לקניין. אבל אם בבריא לא מועיל הקניין - אין כוח גם במתנת שכיב מרע, שאינה עדיפה ממתנת בריא. 51) ואכילה עצמה היא דבר שאין בו ממש, אם כי הפירות הם דבר שיש בו ממש. ואף על פי שהם בעולם (סמ"ע סימן ריב סעיף קטן א) וראה ברשב"ם שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן, שנראה מדבריו שהמדובר שהפירות אינם בעולם. 52) כלומר, הדיור בבית זה. שהדיור אין בו ממש. 53) וכל שכן אם מוכר הפירות עצמם - כיוון שהם בעולם.

18 **טו. דִּין הַהֶקְדֵּשׁ[54] וְדִין הָעֲנִיִּים וְדִין הַנְּדָרִים אֵינוֹ**
19 **כְּדִין הַהֶדְיוֹט בִּקְנִיָּתוֹ. שֶׁאִלּוּ אָמַר אָדָם: כָּל מַה**
20 **שֶׁתִּלַּד בְּהֶמְתִּי יִהְיֶה הֶקְדֵּשׁ[55] לְבֶדֶק הַבַּיִת[56], אוֹ יִהְיֶה**
21 **אָסוּר עָלַי, אוֹ אֶתְּנֶנּוּ לִצְדָקָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ**
22 **מִתְקַדֵּשׁ לְפִי שֶׁאֵינוֹ בָּעוֹלָם, הֲרֵי זֶה חַיָּב לְקַיֵּם**
23 **דְּבָרוֹ[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה[58].**

54) כל הלכה זו הביא רבינו גם בפרק ו מהלכות ערכין הלכה לא. מסברת עצמו והקדים לה: "ויראה לי". 55) בהלכות ערכין שם כתב: "הרי עלי להקדישו". 56) [צריך עיון, הרי המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית עובר בעשה (פרק ה מהלכות ערכין הלכה ה) והיאך יכול לקבל על עצמו נדר שיקדישנו - הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא יקדישנה לבדק הבית (ראה פרק ג מהלכות נדרים הלכה ז) ובפרק ו מהלכות ערכין שם לא כתב "לבדק הבית"]. 57) הראב"ד חולק על דברי רבינו וכתב: "שאם חייב עצמו בכך שאמר אתן לעניים כך וכך - כלומר מן הפירות שיצאו בכרם שלי - הרי זה חייב עצמו וייתן. אבל אם אמר יינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים" וכן דעת הגאונים להלן הלכה יז והובאו דבריהם בטור שם. 58) בהלכות ערכין שם מביא רבינו שהוא עובר "משום בל תאחר ולא יחל דברו ומשום ככל היוצא מפיו יעשה". והעיר על זה הלחם משנה שם.

24 **טז. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן[59], אִם צִוָּה אָדָם כְּשֶׁהוּא**
25 **שְׁכִיב מְרַע וְאָמַר: כָּל מַה שֶׁיּוֹצִיא אִילָן זֶה לַעֲנִיִּים,**
26 **אוֹ כָּל שְׂכַר בַּיִת זֶה לַעֲנִיִּים - זָכוּ בָּהֶן הָעֲנִיִּים[60].**

59) שיש חיוב לקיים נדר אפילו בדבר שלא בא לעולם. 60) מכיוון שבמתנת בריא חייב הנותן לקיים דברו מטעם נדר, כמו שכתב למעלה, תיקנו חכמים כן גם בשכיב מרע, כדי שלא תיטרף דעתו עליו, אף על פי שהנותן שהתחייב מתורת נדר, מת ואיננו, ויורשיו לא התחייבו (אבן האזל, ועיין כסף משנה).

27 **יז. יֵשׁ גְּאוֹנִים[61] שֶׁחוֹלְקִין עַל דָּבָר זֶה וְאוֹמְרִים,**
28 **שֶׁאֵין הָעֲנִיִּים זוֹכִין אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁהֶדְיוֹט קוֹנֶה**
29 **בָּהֶן, וּלְפִיכָךְ לֹא יִזְכּוּ בְּדָבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[62]. וְאֵין**
30 **דַּעְתִּי נוֹטָה לִדְבָרִים אֵלּוּ; שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה לְהַקְנוֹת,**
31 **וְהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם דְּבָרָיו בִּצְדָקָה אוֹ בְּהֶקְדֵּשׁ, כְּמוֹ**
32 **שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְקַיֵּם הַנֶּדֶר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[63].**

61) שיטתם כדעת הראב"ד, למעלה הלכה טו, והובאו דבריהם בטור שם. 62) ראייה לדבריהם מדברי הגמרא בבבא קמא לו: שאדם אחד אמר שכסף שביד אחרים יתנוהו לעניים, ונראה שם שלא קנו אותו העניים, וזהו מטעם שאינו ברשותו כמו שכתב הרי"ף שם. הרי שגם מטעם נדר אין כאן שום חיוב כיוון שלא אמר "אתנהו לעניים". ולדעת רבינו יש לפרש שם כפירוש רבינו חננאל (בתוספות דיבור המתחיל יד) שזכו בו עניים עיין שם. 63) פרק ו הלכה לא־לג. אבל שם מפורש: "הרי עלי להקדישו". וצריך עיון.

יום שני א' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו דיני המקנה גוף הדבר לפירותיו, והמוכר גוף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דבר לזמן, והקונה פירות שובך או פירות כוורת דבורים (ומה דין מוכר עם הלוקח) [ומה בין שוכר ולוקח] והדומה לזה.

א. מַקְנֶה[2] אָדָם הַגּוּף לְפֵרוֹתָיו[3]. בֵּין בְּמֶכֶר[4], בֵּין בְּמַתָּנָה, בֵּין בְּמַתְּנַת שְׁכִיב מְרַע[5]. וְאֵין זֶה מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם[6], שֶׁהֲרֵי הַגּוּף מָצוּי[7] וּמַקְנֶה לַפֵּרוֹת[8]. הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה?[9] לְשׁוֹכֵר בַּיִת אוֹ שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ הַגּוּף[10], אֶלָּא הֲנָאַת הַגּוּף[11].

2) כלומר, יכול להקנות, ויש תוקף לקנינו. 3) מקור דברי רבינו בבבא־בתרא קמז: "אמר רב נחמן, שכיב מרע וכו' עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו, תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו", וראה להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו. וכן הוא בגיטין מג. "עד כאן לא קאמרי רבנן אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא כגון פירות דקל, דהשתא מיהא ליתנהו (= שעכשיו עדיין אינם בעולם), אבל הכא (= במוכר עבד לקנס, שאם יגחנו שור יהא קנסו של הלוקח) הא קאי שור והא קאי עבד (הנה השור והנה העבד)". ועיין שם ב'תוספות' מב: ד"ה עבד. 4) בגמרא שם הובאה הלכה זו במתנה, אך הוא־הדין במכר, כי אין הפרש בענין זה בין מכר למתנה. 5) הנושא במימרא הנזכרת הוא שכיב מרע, אך הגמרא מסכמת סמוך למימרא זו את העיקרון: "דבר שאינו בבריא, אינו בשכיב מרע", המשוה לענין זה, שכיב מרע ובריא כאחד. 6) כמו מקנה פירות של הדקל (ולא דקל לפירותיו). ועיין לעיל פכ"ב, הל' ב. 7) הגוף הוא דבר מצוי ובא לעולם. 8) והוא לא מקנה את הפירות, שהם דבר שלא בא לעולם, אלא את הגוף המצוי בעולם, אם כי בצורה מוגבלת - לפירותיו. 9) רבינו רוצה בהשוואה זו להדגיש את המושג של הקניית גוף להנאות ותשמישים מוגבלים על־ידי מושג דומה, אך שכיח יותר, והוא: השכירות, אם כי יש הפרש להלכה בין "גוף לפירות" לבין "שכירות" (להלן הלכה ח) [וראה להלן הלכה ט והערה נה]. 10) שהרי את הבית או את השדה הוא חייב להחזיר, כעבור זמן־מה. 11) את זכות הדירה, והיינו שהקנה לו את הגוף להנאה זו של הדירה, אבל לא שהקנה לו את הדירה או את הנאת הגוף, כי זהו דבר שאין בו ממש וגם דבר שלא בא לעולם, ולא קנה, כמבואר בגמרא בבא־בתרא שם. ורבינו לא נכנס עכשיו לנושא זה, וסמך על בירורו להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו.

ב. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר אוֹ שֶׁנָּתַן שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ[12], בֵּין לִזְמַן קָצוּב, בֵּין כָּל יְמֵי חַיָּיו שֶׁל מוֹכֵר אוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, וְהוּא הַדִּין לְמוֹכֵר וּלְנוֹתֵן אֵילָן לְפֵרוֹתָיו[13], אוֹ רָחֵל לְגִזָּתָהּ[14], אוֹ בְּהֵמָה וְשִׁפְחָה לְוַלְדוֹתֵיהֶם[15], אוֹ עֶבֶד לְמַעֲשֵׂה יָדָיו[16] - בַּכֹּל מִמְּכָרוֹ אוֹ מַתְּנוֹתָיו קַיָּמִין[17].

12) גיטין מז: "המוכר שדהו לפירות". 13) בבא־בתרא שם. 14) לא ידוע לי המקור המדוייק לדוגמא זו. 15) שבת קלה: "בלוקח שפחה לעוברה". 16) בכתובות נח. אמרו: "יקדשו ידיך לעושיהם", והוא־הדין למוכר עבד למעשה ידיו. 17) והוא קונה מיד, אפילו טרם באו הפירות לעולם (סמ"ע רט, ס"ק טו), וכך לשון השו"ע: "ואם מכר אילן לפירותיו וכו', קנה מיד, ואין אחד מהן יכול לחזור בו" (שם, סעיף ד).

ג. מָכַר[18] עַבְדּוֹ לִקְנָס[19], שֶׁאִם יַגַּח[20] וְיָמוּת[21] יִהְיֶה קְנָס שֶׁל לוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה סָפֵק[22]. לְפִיכָךְ[23] לֹא קָנָה; וְאִם תָּפַשׂ[24] הַקְּנָס - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

18) בגיטין (מב־מג), היא בעיא שלא נפתרה. 19) רק לענין קנס, אבל לא לענינים אחרים. 20) שאם שור של אדם שלישי יגח את העבד. 21) העבד ימות מן הנגיחה, שאז משלם בעל השור קנס לבעל העבד: שלשים שקלים, כמפורש בפסוק (שמות כא, לב). 22) אחרי שהבעיא נשארה תלויה ללא פתרון, וצדדי הספק הם: שמא זה דומה ל"אילן לפירותיו" (למעלה הלכה א־ב), או שמא אינו דומה לשם, שהרי הפירות רגילים לבוא, והם יוצאים מגוף האילן, ואילו הקנס אינו יוצא מגוף העבד. וגם אין זה ברור שיבוא, כי שמא בכלל לא יקרה מקרה הנגיחה, ואף אם יקרה, שמא יודה בעל השור וייפטר מקנס כדין "מודה בקנס" (גמרא גיטין שם, ו'תוספות' שם מה: ד"ה עבד). 23) כדין כל ספק משפטי, שאנו דנים בו: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 24) רבינו לשיטתו, שבכל ספק משפטי יש תוקף לתפיסה.

ד. מָכַר[25] אִילָן לָזֶה וּפֵרוֹתָיו לְאַחֵר[26] - לֹא שַׁיֵּר מְקוֹם הַפֵּרוֹת[27], וְאֵין לָאַחֵר כְּלוּם[28]. אֲבָל[29] אִם מָכַר אִילָן וְשִׁיֵּר פֵּרוֹתָיו לְעַצְמוֹ - הֲרֵי שִׁיֵּר מְקוֹם הַפֵּרוֹת[30]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[31], לְגַבֵּי עַצְמוֹ בְּעַיִן יָפָה מְשַׁיֵּר[32].

25) בעיא בבבא־בתרא קמח. (כפירוש ה'תוספות' שם ד"ה איבעיא להו) ונפתרה שם בצורת "אם תמצי לומר". 26) פירותיו של האילן - ולא גוף האילן לפירותיו, וזהו דבר שלא בא לעולם. 27) כלומר, אין אנו אומרים שהמוכר התכוון להשאיר לשני מקום באילן לפירות, כמו "דקל לפירותיו", כיון שלא הביע זאת במפורש. 28) ולא בירר רבינו, למי שייכים הפירות? הרשב"א כתב מפורש שהם ללוקח ראשון (מגיד־משנה). וכן פסק בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט סעיף ט) "וראשון קנה דקל ופירותיו". 29) שם, בעיא שנפתרה. 30) היינו, הענפים, מקום שבו גדלים הפירות (רשב"ם, ו'תוספות' שם) ושוב אינם נחשבים כדבר שלא בא לעולם. 31) שלא אמר מפורש שהוא משאיר לעצמו גם את מקום הפירות. 32) ולכן, אף שלא הזכיר את השיור בגוף האילן, אנו אומדים את דעתו, שבוודאי השאיר.

ה. הַמּוֹכֵר גּוּף הַקַּרְקַע[33] לִזְמַן קָצוּב[34] - הֲרֵי זֶה מְכִירָה[35]; וּמִשְׁתַּמֵּשׁ הַלּוֹקֵחַ בַּגּוּף כְּחֶפְצוֹ[36] וְאוֹכֵל הַפֵּרוֹת כָּל זְמַן הַמְּכִירָה, וּבַסּוֹף תַּחֲזֹר לִבְעָלֶיהָ.

33) כלומר, לא רק לפירותיו, אלא את גוף הקרקע עצמו מכר לכל תשמישיו, ברם לא לצמיתות. 34) לתאריך מוגבל. 35) יש תוקף משפטי למכירה זו, והלוקח קונה את הגוף כמו שהוא, אף שאינו אלא לזמן מוגבל. ומקור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדבר בבבא־קמא סח. שנתמעטה מכירה לשלשים יום מתשלומי ארבעה וחמשה בענין גנב משום שנאמר "וטבחו או מכרו", הוקשה מכירה לטביחה: "מה טביחה שאינה חוזרת, אף מכירה שאינה חוזרת" - הרי שלולא זה הרי היא מכירה גמורה (ביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב ס"ק ט). 36) כלומר, חוץ ממה שאוכל הפירות, זוכה הוא גם בגוף עצמו לכל תשמישיו, וראה להלן הלכה ו.

1 **ו. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר קַרְקַע לִזְמַן קָצוּב וּבֵין**
2 **הַמַּקְנֶה אוֹתָהּ לְפֵרוֹתֶיהָ?[37] שֶׁהַקּוֹנֶה לְפֵרוֹת - אֵינוֹ**
3 **יָכוֹל לְשַׁנּוֹת צוּרַת הַקַּרְקַע, וְלֹא יִבְנֶה וְלֹא יַהֲרֹס[38];**
4 **אֲבָל הַקּוֹנֶה לִזְמַן קָצוּב[39] - הוּא בּוֹנֶה וְהוֹרֵס[40],**
5 **וְעוֹשֶׂה בְּכָל זְמַנּוֹ הַקָּצוּב כְּמוֹ שֶׁעוֹשֶׂה הַקּוֹנֶה קִנְיַן**
6 **עוֹלָם לְעוֹלָם.**

37) כלומר, אף־על־פי שלכאורה אין הפרש ביניהם, וגם בגמרא (גיטין מח.) השוו מכירה לזמן קצוב - דהיינו, מכירת קרקע בזמן שהיובל נוהג שאינה אלא עד היובל - להמוכר שדהו לפירות, שבשניהם אין ללוקח אלא קנין פירות בלבד, ועם כל זה יש הפרש בין קנין פירות למוכר הגוף לזמן קצוב, ומהו ההפרש? (ביאור הגר"א שם ס"ק יא). 38) שהרי אין לו זכות בגוף עצמו, אלא לפירות היוצאים ממנו ולא יותר. וכן מפורש בבבא־בתרא נ: שאין לבעל רשות לחפור בורות שיחין ומערות בנכסי מלוג של אשתו, אע"פ שקנויים לו לפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק יב). 39) שכאן יש לו זכות בגוף עצמו, אם כי לזמן מוגבל בלבד. 40) מקור דבריו ממה שאמרו בירושלמי סוף פ"ד דגיטין: "קנה שדה ביובל (פירוש: בזמן שהיובל נוהג - כן נראה ברשב"א לגיטין מז.) רבי אילא אמר, קנה קרקע (פירוש: כקונה קרקע לזמן קצוב), אבא בר ממל אמר, לא קנה קרקע (פירוש: לא קנה גוף הקרקע, כנ"ל, אלא יש לו בה קנין פירות בלבד). מתיב רבי אבא בר ממל לרבי אילא, על דעתך דאת אמר קנה קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות. אמר לו: התורה אמרה ושב לאחוזתו - בעיינו". הרי שלולא הפסוק הזה, רשאי הקונה קרקע לזמן קצוב שיש לו בה קנין הגוף - לחפור בה בורות שיחין ומערות (וראה בראב"ד ומגיד־משנה כאן, ובמשנה־למלך פי"א מהלכות שמיטה ויובל הלכה א ובאבן־האזל כאן). וראה ברש"י ערכין כט: ד"ה וחדא (ביאור הגר"א לחו"מ סימן ריב ס"ק יג).

7 **ז. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַמּוֹכֵר שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
8 **הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ לַחֲבֵרוֹ?[41] שֶׁהַמּוֹכֵר פֵּרוֹת**
9 **הַשָּׂדֶה - אֵין לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּשָׂדֶה זוֹ כְּלָל, אֲפִלּוּ**
10 **לְהִכָּנֵס, אֶלָּא בִּשְׁעַת הוֹצָאַת הַפֵּרוֹת[42], וְיֵשׁ לְבַעַל**
11 **הַשָּׂדֶה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ; אֲבָל הַמּוֹכֵר שָׂדֶה**
12 **לְפֵרוֹתֶיהָ - אֵין בַּעַל הַשָּׂדֶה יָכוֹל לְהִכָּנֵס בָּהּ אֶלָּא**
13 **מִדַּעַת הַלּוֹקֵחַ[43], וְיֵשׁ לַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּחֶפְצוֹ[44].**

41) הכסף־משנה תמה על זה: הרי הפרש גדול יש ביניהם, שמוכר שדה לפירות קנה, ומוכר פירות שדה לא קנה. וה'טור' שם כתב: "פירוש: אחר שבאו [הפירות] לעולם" (ועיין משנה־למלך). [אבל בדפוס רומי כתוב: "ומה הפרש יש בין המוכר שדה לפירותיה ובין המוכר פירות שדה זו לחבירו שלא קנה כמו שביארנו" וכן הוא בכ"י תימן. ולפי"ז מתפרשים דברי רבינו בפשטות, שזה עצמו הוא שואל: מה הפרש בין זה לזה, שבזה קנה ובזה לא קנה. והוא מסביר כי במוכר שדה לפירות יש לו ללוקח להשתמש בשדה כחפצו, ובעל השדה אינו יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח, ואם־כן זהו קנין הגוף. ואילו המוכר פירות השדה, אף־על־פי שעדיין לא חזר בו המוכר, והלוקח אוכל פירותיה (ראה למעלה פכ"ב הלכה ב) - אין ללוקח להשתמש בשדה כלל, אפילו להכנס, לא בשעת הוצאת הפירות, ובעל השדה משתמש בה כחפצו, ואם־כן אין זה קנין הגוף, אלא קנין פירות בלבד, ולפיכך אינו קונה הפירות שאינם בעולם]. 42) [כל זמן שלא חזר בו המוכר, כנ"ל]. 43) שהרי יש לו לנטעה או לזרעה כל זמן שירצה או להובירה (להלן הלכה ח). וב'תוספות' בבא־בתרא כז. ד"ה לא, כתבו שיכול לשטוח בקרקע זו פירות לייבש, עיי"ש. וכן נראה מדברי רבינו להלן. ולכן אין בעל השדה יכול להכנס בה אלא מדעת הלוקח. 44) וכנראה שיכול להפיק ממנה כל ההנאות, כמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־בתרא שם, ובלבד שלא ישנה צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, כמו שכתב למעלה הלכה ו.

14 **ח. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין הַקּוֹנֶה שָׂדֶה זוֹ לְפֵרוֹתֶיהָ וּבֵין**
15 **הַשּׁוֹכֵר שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ? שֶׁהַקּוֹנֶה שָׂדֶה לְפֵרוֹתֶיהָ - יֵשׁ**
16 **לוֹ לְנָטְעָהּ אוֹ לְזָרְעָהּ[45] כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[46] אוֹ**
17 **לְהוֹבִירָהּ[47]; וְהַשּׁוֹכֵר אֵינוֹ כֵן[48], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן**
18 **שְׁכִירוּת[49]. וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר[50]; אֲבָל**
19 **הַקּוֹנֶה מַקְנֶה לַאֲחֵרִים כָּל מַה שֶּׁקָּנָה.**

45) למרות שהבעלים שזרעוה בשנה שעברה, היו מעוניינים אולי להובירה השנה. 46) שהלוקח נעשה בעל הבית לתקופת המכירה, ואין הוא חייב לדאוג ולהביא בחשבון מה שיהיה אחריו. 47) להשאירה ריקה, בלתי חרושה וזרועה, - ועושים כן כדי שלא תנוצל הקרקע יותר מדי - ואף שהבעלים הובירו אותה בשנה הקודמת, והיו אולי מעוניינים שהיא תזרע השנה, שלא תעמוד שממה יותר מדי. ומקור הדברים נראה מכתובות פ: "בעל שמכר קרקע לפירות לא עשה ולא כלום - שמא תכסיף", ופירש"י שם: "שלא יחוש הלוקח לזבלה ולטייבה (=לחרשה) וכו'". הרי שמותר לו לעשות כן (ביאור הגר"א שם ס"ק יח). 48) שאם נוהגים הבעלים לזרעה שנה ולהובירה שנה, אין השוכר רשאי לשנות (סמ"ע, שם ס"ק טז), שהשוכר אין לו אלא זכות הנאה בלבד ולא בעלות, ולפיכך הוא חייב להזהר בשמירת החפץ ולדאוג גם לעתידו. 49) פ"ח הלכות ג, ו, ח, שאין החוכר (=השוכר) יכול לעשות בה כרצונו. 50) (גיטין כט. ופ"א מהלכות שכירות הלכה ד). לפי שאין לו בעלות על החפץ, רק זכות הנאה אישית. ואף־על־פי שבפ"ה מהלכות שכירות הלכה ה כתב רבינו שלא אמרו חכמים אין השוכר רשאי להשכיר אלא במטלטלין ולא בקרקע (ראה כסף־משנה) - יתכן כי כוונת רבינו כאן למטלטלין. שאף הם הוזכרו למעלה הלכה ב: "רחל לגיזתה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

או בהמה לוולדותיה" (ראה משנה־למלך). [ואפשר שלא כתב כן רבינו שם, אלא באופן שבעל השדה נמצא בשדה, שכן כתב שם: "אבל בקרקע או בספינה, שהרי בעלה עמה, אין אומר כן (=אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר)", אבל אם אין בעל השדה עמה - אין השוכר רשאי להשכיר, כמו במטלטלין].

1 **ט. הַמּוֹכֵר פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ[51] וּפֵרוֹת כַּוֶּרֶת לַחֲבֵרוֹ - קָנָה.**
2 **וְאֵין זֶה מוֹכֵר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
3 **מוֹכֵר יוֹנִים שֶׁיִּוָּלְדוּ אוֹ דְּבַשׁ שֶׁיָּבוֹא לַכַּוֶּרֶת, אֶלָּא**
4 **הוּא מוֹכֵר שׁוֹבָךְ לְפֵרוֹתָיו אוֹ כַּוֶּרֶת לְדִבְשָׁהּ[52]; שֶׁהֲרֵי**
5 **הוּא כְּשׁוֹכֵר[53] אַמַּת הַמַּיִם לַחֲבֵרוֹ[54], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
6 **מַה שֶּׁיִּצּוֹד בָּהּ[55], כָּךְ זֶה הִקְנָה שׁוֹבָךְ זֶה לְפֵרוֹתָיו,**
7 **כְּמוֹ שֶׁמּוֹכֵר אִילָן לְפֵרוֹתָיו. וְדִין כֻּלָּם כְּדִין הַשּׁוֹכֵר**
8 **בַּיִת[56] מֵחֲבֵרוֹ, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ[57], שֶׁהוּא נֶהֱנֶה בְּכָל**
9 **הֲנָיוֹת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

51) משנה בבא־בתרא פ. ושם: "הלוקח פירות שובך. . . פירות כוורת". "שובך" הוא קן של יונים. ו"כוורת הם הבתים שעושים הדבורים מן השעווה ויצניעו בהם הדבש" (רבינו בפירוש המשנה שם). ומכאן שקונה פירות שובך וכוורת - קנה, ואין זה דבר שלא בא לעולם. 52) הראב"ד חולק על זה, וכתב: "דוקא שאמר לו כך". כלומר, דוקא אם אמר לו במפורש "שובך לפירותיו" ו"כוורת לדבשה". ודעת רבינו, ששובך וכוורת עצמן אינן חשובות כלל, והן טפילות לגבי היונים והדבורים, ולפיכך אע"פ שאמר פירות שובך ופירות כוורת, הרי זה כאילו אמר מפורש: שובך לפירותיו וכוורת לדבשה (סמ"ע סימן ריג ס"ק א בשם 'בית יוסף'). 53) בשו"ע חו"מ סימן ריג סעיף א הביא: "שהרי הוא כמוכר". 54) לפי נוסחתנו "השוכר", צ"ל "מחבירו". 55) רוצה לומר, שכשם שבאמת המים קנה הדגים, אף־על־פי שאינם צומחים מהמים, כמו־כן קנה היונים והדבורים בשובך וכוורת, אע"פ שפירותיהם באים מן החוץ (סמ"ע שם, ס"ק א). 56) [אף־על־פי שלמעלה הלכה ח, כתב רבינו שיש הפרש בין קונה שדה לפירות לבין שוכר שדה, בענייננו אין הפרש ביניהם, שהרי לענין קנין היונים, הדבש והדגים, שבשובך שבכוורת ובאמת המים, אין הפרש בין שוכר לקונה, וכל ההפרש אינו אלא בזה שהקונה שדה יכול לשנות ולהנות בה כחפצו. וכמו־כן לענין "אין השוכר רשאי להשכיר", אין כאן הפרש שהרי בקרקעות אין קפידא בזה (ראה למעלה הערה ח) והשובך והכוורת ואמת המים הרי דינם כקרקע שבעלם עמהם ולא כמטלטלין שאין בעלם עמהם]. 57) למעלה הלכה א, וראה שם הערה ח.

10 **י. הַבֵּיצִים[58] וְהָאֶפְרוֹחִין עַצְמָן שֶׁיֵּשׁ בַּשּׁוֹבָךְ - לֹא**
11 **קָנָה אוֹתָם בַּעַל שׁוֹבָךְ[59] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פָּרְחוּ[60]. וְדָבָר**
12 **זֶה גְּזֵרַת חֲכָמִים הִיא, וּמִשּׁוּם 'לֹא תִקַּח הָאֵם עַל**
13 **הַבָּנִים' נָגְעוּ בָהּ[61]. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לְהַקְנוֹת אֶפְרוֹחִים**
14 **וּבֵיצִים אֵלּוּ לַחֲבֵרוֹ - מְטַפֵּחַ[62] עַל הַשּׁוֹבָךְ שֶׁיִּפְרְחוּ**
15 **הָאֵמָּהוֹת וְיִגְבְּהוּ מֵעַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ יַקְנֶה אוֹתָן**
16 **לַחֲבֵרוֹ[63] בְּקִנְיָן[64], אוֹ עַל גַּבֵּי קַרְקַע[65], אוֹ בִּשְׂאָר**
17 **דְּבָרִים שֶׁהַמְּטַלְטְלִין נִקְנִין בָּהֶן[66].**

58) חולין קמא: קמב. 59) וממילא אינו יכול להקנות לאחרים. 60) "שאם היו אפרוחים מפריחים, שאינן צריכין לאמן, - אינו חייב לשלח" (פי"ג מהלכות שחיטה הלכה ט) - סמ"ע סימן ריג ס"ק ב, ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה. 61) כלומר, גזרו חכמים איסור על לקיחת הביצים והאפרוחים כל זמן שהאם רובצת עליהם, משום שמא יקח את האם. כי דעת רבינו שדין שילוח הקן, מן התורה, אינו אלא בלקיחת האם מעל הבנים. כמו שנאמר "לא תקח האם על הבנים", אבל לקיחת הבנים מן האם אינה אסורה מן התורה, אבל דעת הראב"ד ב'שיטה מקובצת' לבבא־מציעא קב. שאף זה אסור מן התורה, משום שנאמר "שלח תשלח את האם", ואחר־כך "והבנים תקח לך". וכן נראה בגמרא שם. 62) מכה בטפחו, כלומר בידו (חולין קמא:). 63) ואז, אפילו אם חוזרת האם אינו חייב לשלחה עוד, כי דין שלוח הקן אינו אלא בקן של הפקר ולא במזומן, כמו שדרשו חכמים (בבא־מציעא קב.) "כי יקרא קן צפור, כי יקרא - פרט למזומן", וכיון שזכה בקן, כלומר בביצים או באפרוחים, שהם הם ה"קן" (רש"י שם) - שוב אין עליו איסור בלקיחת האם (סמ"ע, שם ס"ק ד). 64) חליפין. 65) בקנין "אגב". 66) כלומר במשיכה או בהגבהה. [ואינו קונה מטעם חצר, מפני שהשובך אינו אלא כמושכר לו, כמו שכתב למעלה הלכה ט, ודעת רבינו שחצר המושכרת אינה קונה לשוכר אלא למשכיר, כמו שכתב בפ"ו מהלכות שכירות הלכה ה. וראה למעלה פ"ג הלכה ו (ועיין שם הערה כט) — אור־שמח].

18 **יא. הַלּוֹקֵחַ[67] פֵּרוֹת שׁוֹבָךְ מֵחֲבֵרוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל**
19 **כָּל הַגּוּזָלוֹת שֶׁיִּוָּלְדוּ בּוֹ מֵעַתָּה[68], מִפְּנֵי שֶׁהָאִמָּהוֹת[69]**
20 **בּוֹרְחוֹת[70], נִמְצָא שֶׁהֶחֱרִיב כָּל הַשּׁוֹבָךְ; אֶלָּא מַנִּיחַ**
21 **מֵהֶן[71] כְּדֵי לְיַשֵּׁב הַשּׁוֹבָךְ.**

67) משנה בבא־בתרא פ. 68) אחרי המכירה. 69) ואת האמהות לא קנה, שהרי הוא קנה פירות שובך ולא את השובך. והאמהות הם יסוד השובך. 70) מתוך בדידות והעדר חברה. 71) מהגוזלות שנולדו.

22 **יב. וְכַמָּה מַנִּיחַ? אִם הָיוּ בּוֹ[72] אִמָּהוֹת[73] וּבָנוֹת[74] בְּעֵת**
23 **מְכִירַת הַפֵּרוֹת - מַנִּיחַ בְּרִיכָה[75] רִאשׁוֹנָה שֶׁיּוֹלִידוּ**
24 **הָאִמָּהוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ הָאִמָּהוֹת עִם הַבְּרִיכָה**
25 **הָרִאשׁוֹנָה[76] וְעִם הַבָּנוֹת שֶׁעִמָּהֶם[77]; וּמַנִּיחַ מִמַּה**
26 **שֶׁיּוֹלִידוּ הַבָּנוֹת שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת[78], כְּדֵי שֶׁיִּצְטַוְּתוּ**
27 **הַבָּנוֹת[79] עִם שְׁתֵּי הַבְּרִיכוֹת שֶׁהוֹלִידוּ[80]; וְכָל הַנּוֹלָד**
28 **מֵאַחַר שְׁתֵּי בְּרִיכוֹת שֶׁל בָּנוֹת וְהַבְּרִיכָה הָרִאשׁוֹנָה**
29 **שֶׁל אִמָּהוֹת[81] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ.**

72) לפי גירסת הרי"ף שם. ועיין סמ"ע (סימן רכ ס"ק כז) הדן בפרוטרוט על הגירסאות האלו, ופירוש הסוגיא לפי הגירסאות. 73) היינו הזוג, זכר ונקבה ביחד, נקרא "אמהות" (סמ"ע שם ס"ק כו). 74) אף הן זוג, - זכר ונקבה (סמ"ע שם). ואותן, כלומר האמהות והבנות - לא מכר, כי הן הן השובך, והרי מכר רק פירות השובך ולא השובך עצמו (סמ"ע שם). 75) כל זוג נקרא בריכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

76) זו שנולדה להן עתה. 77) כלומר, אלו שהיו בעת המכירה, כי לדעת רבינו צריכה האם שני זוגות לחברה: האחד שהיה בעת המכירה, ועוד אחד נוסף שמשאיר הקונה, ואין כן דעת רשב"ם. 78) כשם שהאמהות צריכות צוות של שתי בריכות שנולדו להן, כן צריכות הבנות צוות של שתי בריכות, שנולדו להן. 79) כי אין הבנות מוצאות צוות בחברת אמותיהן, אלא דוקא בחברת ילדיהן הן (גמרא שם). 80) באופן שצריך להשאיר חמשה זוגות: א. זוג האמהות. ב. זוג הבנות (ושניהם היו בעת המכירה). ג. זוג נוסף שילדו האמהות. ד־ה. שני זוגות שילדו הבנות שהיו בעת המכירה. 81) ולא הזכיר רבינו מה דין הבריכות שיוולדו לבריכה הראשונה (=שילדו האמהות אחר המכירה), והבריכות שיוולדו לשתי הבריכות שנולדו לבנות, אם הן של הלוקח או הן של המוכר, ועיין סמ"ע שם.

1 **יג. הַלּוֹקֵחַ[82] פֵּרוֹת[83] כַּיֶּרֶת מֵחֲבֵרוֹ - נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה**
2 **נְחִילִים[84] זֶה אַחַר זֶה[85]; מִכָּאן וְאֵילַךְ[86] - נוֹטֵל נָחִיל**
3 **וּמַגִּיחַ נָחִיל, כְּדֵי לְיַשֵּׁב[87] אֶת הַכַּיֶּרֶת.**

82) משנה בבא־בתרא פ. ולפי פירושה בברייתא, בניגוד לפירושים אחרים של האמוראים, וכפירוש זה הכריעו גם הרי"ף והרשב"ם. 83) דוקא שקנה את הפירות ולא את הכוורת. ולכן צריך להשאיר כדי קיום הכוורת. 84) חבורה של דבורים. 85) הדבורים מולידים כל תשעה־עשרה ימים נחיל של דבורים. 86) טיב הדבורים הנולדים הולך ופוחת, והוא לוקח את שלושת הראשונים המשובחים, ומכאן ואילך רק לסירוגין. 87) שהכוורת תהיה מיושבת, מאוכלסת ולא תחרב, והיינו, שיהיה לאמהות צוותא בוולדותיהן, שהרי קנה רק פירות ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר את הכוורת על האמהות, שהן יסוד הכוורת, ואף כמה נחילים של דבורים, שיהיו צוותא לאמותיהם, שלא תברחנה.

4 **יד. הַלּוֹקֵחַ[88] חַלּוֹת דְּבַשׁ מֵחֲבֵרוֹ - מַגִּיחַ בַּכַּיֶּרֶת שְׁתֵּי**
5 **חַלּוֹת[89], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְרְחוּ[90] הַדְּבוֹרִים וְיֵלְכוּ לָהֶן[91].**

88) משנה (שם). 89) הדבורים מייצרים חלות של שעוה, ובתוכן הדבש. 90) מחוסר מזון, כי החלות מיועדות למזון הדבורים בימות החורף שאין עושים בהם דבש. 91) והלוקח קנה רק את החלות, ולא את הכוורת, ולפיכך חייב הוא להשאיר כדי קיום הכוורת.

6 **טו. הַלּוֹקֵחַ[92] זֵיתִים מֵחֲבֵרוֹ לָקֵץ[93] - מַגִּיחַ הָאִילָן[94]**
7 **סָמוּךְ לָאָרֶץ שְׁתֵּי גְּרוֹפִיּוֹת[95] וְקוֹצֵץ. לָקַח בְּתוּלַת**
8 **שִׁקְמָה[96] - מַגְבִּיהַּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. סַדָּן שֶׁל**
9 **שִׁקְמָה[97] - שְׁנֵי טְפָחִים[98]. וּבִשְׁאָר אִילָנוֹת - טֶפַח**
10 **וְקוֹצֵץ. בְּקָנִים וּבַגְּפָנִים - מִן הַפִּקֶּק[99] וּלְמַעְלָה.**
11 **בְּדֶקָלִים וַאֲרָזִים - חוֹפֵר וּמְשָׁרֵשׁ[100], לְפִי שֶׁאֵין גִּזְעוֹ**
12 **מַחֲלִיף[101].**

92) משנה, שם. 93) כלומר, לא מכרו אלא לקוץ אותו, אבל לא לכלותו לגמרי, ולפיכך חייב להשאיר מהגזע שלו בכדי שיוכל לצמוח שוב אחרי שיקוץ אותו, אלא שבכל אילן ואילן יש מדה אחרת, הכל לפי טבעו. 94) בדפוס רומי: "מן האילן", וכעין זה בשולחן־ערוך (חושן־משפט סימן רט, סעיף יד). 95) כלומר, שני אגרופים (כסף־משנה). וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ושתי גרופיות, שיעור שני טפחים על הארץ". ולא עירבם יחד עם סדן של שקמה שאף בו השיעור שני טפחים - מפני שבשקמה יש הבדל בין סדן לבתולה (כסף־משנה, ועיין מגיד־משנה). 96) גמרא שם פ: "ובתולת השקמה" היא שקמה שלא קצצו אותה מעולם, ולכן זקוקה היא לשיור גדול, בכדי שתוכל לצמוח מחדש. "שקמה" הוא עץ שמגדל תאנים מדבריות. 97) שקמה שכבר קצצוה פעם אחת ושוב גדלה - נקראת "סדן השקמה". 98) כיון ששכבר נקצצה פעם - די לה בשיור שני טפחים. 99) הקשר שבאילן, היינו הקשר התחתון, ואת הקשר עצמו, ומלמטה ממנו יש להשאיר למוכר (סמ"ע סימן רטז, ס"ק מב). 100) קוצץ אותו עם השרשים. 101) אחרי שקצצו אותו מראשו, אף אם ישאירו סמוך לשרשים, לא יצמח יותר, ולכן אין תועלת להשאיר בו, שהרי בין כך לא יצמח מחדש. בגמרא שם העלו שאין כל הארזים שווים בזה, וישנם כאלה שגזעם מחליף, ומובן מאליו שאלו דינם כשאר אילנות, ויש להשאיר בהם כדי שיחזרו ויצמיחו.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו משפטי הקונה אילן או אילנות מה דינו עם המוכר, וכן המוכר קרקע ומשייר אילנות וכן אם מכר קרקע ואילנות כיצד צריך לכתוב לו והנמשך אחר זה רוצה לומר אם מאיכות הכתיבה אם כמשייר אי זה דבר, ונסתיים הפרק בביאור דבר שנמכר ללוקח וחוזר המוכר מפני פגם משפחה.

13 **א. הַמּוֹכֵר[2] שְׁלֹשָׁה[3] אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[4], וַאֲפִלּוּ הָיוּ**
14 **שָׁלֹשׁ נְטִיעוֹת[5] קְטַנּוֹת[6] אוֹ שְׁלֹשָׁה בַּדֵּי אִילָן[7] - הֲרֵי**
15 **יֵשׁ[8] לַלּוֹקֵחַ קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[9]. וַאֲפִלּוּ[10] יָבְשׁוּ[11]**
16 **הָאִילָנוֹת אוֹ נִקְצְצוּ[12] - יֵשׁ לוֹ[13] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם,**
17 **וְקָנָה[14] כָּל הָאִילָנוֹת[15] שֶׁבֵּינֵיהֶם[16].**

2) משנה בבא־בתרא פא. 3) כשהם עומדים כחצובה, כדלהלן הלכה ג, הם מהווים גוש חשוב. 4) בתוך שדה שיש למוכר. 5) [לענין שמיטה, כתב רבינו (פ"ג מהלכות שמיטה הלכה ו): "אי זו היא נטיעה, זה האילן הקטן כל זמן שקוראין לו נטיעה"]. 6) שהרי שנינו "אילנות" סתם, ובין גדולים ובין קטנים במשמע (מגיד־משנה). [וכן נראה ממה ששאל רב ירמיה (שם פג.) "מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ועל כרחנו שכוונתו בדים צעירים, כנטיעות, שאילו בבדים זקנים יש לו קרקע, כמפורש למעלה (שם פב.) "דילמא מסקא ארעא שרטון (=שמא יתכסו ענפי האילן בעפר) ואמרית לי תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא" (וראה ביאור הגר"א סימן רטז ס"ק יג). וכן מבואר בתוספתא בבא־בתרא (פ"ד, הוצאת צוקמ. עמ' 403): "קנה שלשה, קנה קרקע - וכמה יהיו רחוקים זה מזה ממטע עשרה לבית

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סאה". ובבבא־בתרא עב. "הקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה (כלומר, נטיעות קטנות שהן ממטע עשר לבית סאה, ואילו אילנות גדולים הם ממטע שלשה לבית סאה, רשב"ם שם. וכן כתבו ה'תוספות' בערכין יד. ד"ה הקדיש) - הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם". הרי שדין נטיעות כדין אילנות לענין הקדש ולענין מכירה. ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות ערכין וחרמין הלכה יז, לפי נוסחת המגיה שם בלחם־משנה]. 7) בגמרא (שם פג.) "בעי רב ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן, מהו" ופירש רשב"ם שמכר לו אילן אחד שיש לו שלשה בדים מרוחקים זה מזה ארבע אמות (ראה להלן הלכה ג), והעלה הקרקע שירטון ונראים הבדים כאילו הם שלשה אילנות נפרדים. וצד הספק שבדבר הוא: כיון שהם יונקים מגוף האילן - הם אילן אחד, או כיון שכל אחד מהם מושרש בקרקע - הם שלשה אילנות. ונחלקו הראשונים בביאור מסקנת הגמרא: לדעת רשב"ם הם שלשה אילנות, ולדעת ר"י בן מיגש הם אילן אחד (מגיד־משנה) ודעת רבינו כדעת רשב"ם. [ולפני בעל המגיד־משנה היתה, כנראה, נוסחא אחרת בדברי רבינו: "שלשה בדי אילנות" וכ"ה אמנם בכ"י תימן, והכוונה למוכר שלשה בדים משלשה אילנות, ואם כן אין זו בעיית רב ירמיה בגמרא (שהרי שם מפורש "שלשה בדי אילן" וראה ברשב"ם שם), והכריע המגיד־משנה כנוסחא שלפנינו "שלשה בדי אילן", לפי שע"פ הנוסחא הנ"ל צריך־עיון למה השמיט רבינו את בעיית הגמרא, וראה להלן הלכה ו והערה עו]. 8) שגוש של שלשה אילנות נקרא שדה אילן (סמ"ע סימן רטז, ס"ק טז), ולפיכך אף־על־פי שלא התנה במפורש שיקנה את הקרקע - קנה אותה, כי כל הקרקע הראוי להם, היינו כל השדה מסביבם, נחשב לשטח המחיה שלהם. 9) כל השטח מסביב לאילנות, הדרוש לשם הטיפול בהם, וראה להלן הלכה ב. 10) כתוצאה מזה, שהקרקע היא של הלוקח. 11) משנה (שם פא.). 12) ברייתא (שם פג.). 13) ויכול לטעת אחרים במקומם. 14) ברייתא (שם פג.). 15) הרשב"ם (שם, ד"ה ואת האילנות) מוסיף: "קטנים", וכן הביא ה'טור' (סימן רטז). וכתב ה'בית יוסף' שהדבר הוא פשוט, שאין זה הגיוני שאילנות גדולים יהיו בטלים אגב שלושת האילנות שקנה. 16) [נראה שהמדובר כשיש בין כל אחד ואחד משלושת האילנות שקנה - רווח של שש עשרה אמה (ראה להלן הלכה ג) באופן שאילנות אלו, שביניהם, אינם עושים אותם רצופים, אבל אם אין בין שלושת האילנות אלא רווח מצומצם של ארבע אמות - הם נעשים רצופים על־ידי האילנות שביניהם, ומקורבים זה לזה פחות מארבע אמות ואין לו קרקע, כדלהלן הלכה ד. ועיין 'תוספות' ב"ב עב. ד"ה ואת האילנות].

ב. וְכַמָּה[17] הִיא הַקַּרְקַע הָרָאוּי לָהֶם? תַּחְתֵּיהֶם[18] וּבֵינֵיהֶם[19] וְחוּצָה לָהֶם[20] כְּמִלֹּא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[21]. וְזֶה[22] הַמָּקוֹם שֶׁהוּא מְלֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[23] אֵין אֶחָד[24] מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לְזָרְעוֹ אֶלָּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[25].

17) בעיא בגמרא (פב.) בלשון זה. 18) תחת האילנות וגופי האילנות. ברייתא (שם) ומימרא של רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, ושלא כהתקפת רבי אלעזר. 19) השטח המגולה בין גופי אילן זה לגופי אילן זה (רשב"ם). 20) סביב האילנות, ממקום שכלים נופותיהן ולחוץ (רשב"ם). 21) שטח הדרוש לעמידת מלקט הפירות והסל בידו. [ושיעורו שתי אמות - ר"ש שירליאו בשביעית פ"א מ"ב]. "אורה" הוא מלקט התאנים. "בוצר" - מלקט הענבים. "קוצר" - בתבואה, "גודר" - בתמרים ו"מוסק" - בזיתים (רשב"ם, שם ד"ה כמלוא אורה וסלו). 22) ברייתא שם, וכמסקנת אביי והנמקתו, ולא כרב יוסף. 23) אבל השטח שתחת האילנות ובין האילנות - כולו של הלוקח והוא זורעם (רשב"ם ומגיד־משנה). 24) בעל השדה אינו זורע, לפי שהעפר נעשה רך ורטוב על־ידי החרישה, הזריעה ומי הגשמים, ואם יפלו שם פירות האילנות - יטנפו ויפסדו, והרי השטח משועבד ללוקח לשם לקיטת הפירות. והלוקח אינו זורע, שהרי אין המקום שלו, ואין לו בעלות עליו, והוא קיבל רק זכות להשתמש בו לשם לקיטת הפירות. 25) בהסכמתו ורשותו.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[26] כְּשֶׁהָיוּ[27] שְׁלֹשָׁה הָאִילָנוֹת עוֹמְדִין[28] כְּמוֹ שְׁלֹשָׁה פִּטְפּוּטֵי[29] כִּירָה[30] שֶׁשּׁוֹפְתִין[31] עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, שֶׁהֲרֵי הֵן[32] שְׁנַיִם זֶה כְּנֶגֶד זֶה[33] וְהַשְּׁלִישִׁי מְכֻוָּן בֵּינֵיהֶן וּמְרֻחָק מֵהֶן[34]. וְהוּא[35] שֶׁיִּהְיוּ בֵּין כָּל אִילָן וְאִילָן מֵאַרְבַּע אַמּוֹת[36] וְעַד שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה[37].

26) שקנה קרקע. 27) כשמואל - ולפי גירסת הרי"ף כרבי יוחנן - ולא כרב (בבא־בתרא פג:), וכן הכריע הרי"ף. 28) ביחס זה לזה. 29) רגלי. 30) שהיא בעלת שלש רגלים. זה פירושו של רבינו למילה: "חצובא", המובאת בגמרא שם. 31) מעמידים. 32) זה נתינת טעם להלכה זו (סמ"ע, סי' רטז ס"ק כג.), כלומר, מכיון שהם עומדים בצורה זו, אין אפשרות להעביר את המחרישה בין האילנות, ולפיכך אין הקרקע ראויה לזריעה, ומן הסתם מכר אותה ללוקח אגב האילנות (ועיין רשב"ם שם ד"ה כל־שכן כחצובא, וסמ"ע שם). 33) בשורה אחת. 34) היינו כנגד המקום הפנוי שביניהן, וזהו הציור: 35) ברייתא והכרעת הלכה של רבא (שם פג.). 36) שזו מדת־השטח הדרושה להעביר המחרישה לטובת האילנות (רשב"ם פב: ד"ה מארבע אמות), או שזהו השטח הדרוש ליניקתם (סמ"ע, סימן רטז, ס"ק כד), ואם אין ביניהם ארבע אמות, הרי כאילו האילנות עומדים להעקר (רשב"ם שם ד"ה וכמה יהא ביניהם, וסמ"ע שם). 37) ושש עשרה בכלל, כמו שמוכח מההלכה הבאה (מגיד־משנה). וכן היא דעת ה'תוספות' (שם, ד"ה כמה), ולדעת הרשב"ם (שם פב: ד"ה ועד ט"ז, ופג. ד"ה שש עשרה אמות). עד ולא עד בכלל.

ד. וּמֵהֵיכָן[38] הוּא מוֹדֵד? מִן הָעִקָּר[39] הָרָחָב[40] שֶׁל אִילָנוֹת. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ[41] עוֹמְדִין כַּצּוּרָה הַזֹּאת[42], אוֹ שֶׁהָיוּ מְקֹרָבִים פָּחוֹת[43] מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ מְרֻחָקִין יוֹתֵר[44] מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה[45] אַמָּה, אוֹ שֶׁלְּקָחָן זֶה אַחַר זֶה[46], אוֹ[47] שֶׁמָּכַר לוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ וְאֶחָד עַל הַמֶּצֶר[48], אוֹ שְׁנַיִם בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְאֶחָד בְּתוֹךְ שֶׁל

חֲבֵרוֹ[49], אוֹ שֶׁהִפְסִיק בּוֹר[50] אוֹ אַמַּת הַמַּיִם[51] אוֹ רְשׁוּת הָרַבִּים[52] בֵּינֵיהֶם - הֲרֵי זֶה[53] אֵין לוֹ קַרְקַע[54]. לְפִיכָךְ לֹא קָנָה[55] הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם; וְאִם[56] יָבֵשׁ הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[57] - יֵלֵךְ לוֹ[58].

38) בעיית רב ירמיה בגמרא (שם פג.). 39) "מקום יציאת האילן מן הארץ" (טור). 40) בגמרא (שם) פתרו את הבעיא ממשנה בכלאים, ושם שמודדים לענין כלאים מ"העיקר השני", ופירשו ה'תוספות' (שם ד"ה הרכובה בגפן) שהראייה היא מהמילה "העיקר", כלומר, שמודדים מן העיקר, היינו מן המקום הסמוך לקרקע, שהוא רחב, ולא מגובה הגזע שהוא קצר (כסף־משנה). 41) שם פג. 42) אלא שהם עומדים בשורה אחת, מה שמאפשר הזריעה ביניהם, ואין להניח מן הסתם שהמוכר ויתר על הקרקע לטובת לוקח האילנות. 43) ברייתא שם. וראה למעלה הערה לה. 44) מכאן שאם אין אלא שש עשרה אמה בדיוק - קנה קרקע, וראה למעלה הערה לו. 45) שאז אין צירוף ביניהם. 46) ברייתא שם פג. שהרי בשעה שקנה את השנים הראשונים לא קנה קרקע, וכי יקנה את הקרקע עכשיו, שהוא קונה רק אילן יחידי? 47) מכאן ועד "רשות הרבים ביניהם" - בעיות בגמרא (שם) שלא נפתרו ונשארו בסימן שאלה ("תיקו"), וכתב הרי"ף: "וקיימא־לן דכל תיקו דממונא, חומרא לתובע וקולא לנתבע", היינו, שכל ספק בעניני ממון מחמירים ביחס לתובע המוציא, ומקילים ביחס לנתבע המוחזק, ולפיכך בספקות אלו שלפנינו אין הלוקח יכול להוציא את הקרקע מהמוכר. 48) גבול השדה, שכיון שהוא על הגבול ולא בתוך השדה, אינו מצטרף עם שאר האילנות. 49) שקנה המוכר אילן בשדה חבירו עם הקרקע סביבו, ומכיון שאין כל שלושת האילנות בשדהו - אינם מצטרפים. 50) מלא מים, וזה חשוב כהפסק בין האילנות ומונע הצטרפותם. 51) נחל או תעלה, וכאן המים צפים למעלה, וההפסק בולט עוד יותר. 52) דרך שיש רשות לרבים לעבור בו. ואע"פ שסתם רשות הרבים רחבה שש עשרה אמה - אינה מפסיקה אלא מצד היותה רשות הרבים, אבל שטח שאינו רשות הרבים ורחב שש עשרה אמה, אינו מפסיק לדעת רבינו, ראה למעלה הערה לו והערה מג. אבל הרשב"ם וה'תוספות' שם פירשו ברשות הרבים שהיא פחות משש־עשרה אמה. 53) בגמרא הוסיפו כאן עוד בעיא: "ריכבא דדיקלא" - רכב דקלים, היינו גוש גדול של הרבה דקלים ביחד, אם זה חשוב הפסק? והשמיטוה רבינו והרי"ף. [ונראה שהם סוברים שלפי הגמרא בבבא־בתרא סב: שמצר המובלע ויש עליו רכב דקלים, דנים בו שודא דדיינא (ראה למעלה הלכה טו) - יש לדון כן גם כאן, שהרי רכב הדקלים מובלע בתוך האילנות, והדבר מסור לבית־דין לדון שקנה אותו הלוקח, ואם כן אינו הפסק]. 54) וכאן לא מועילה תפיסה כמו בכל ספק ממון, לפי שקרקע בחזקת בעליה עומדת (מגיד־משנה). 55) שהרי את האילנות הוא קונה רק כחלק מן הקרקע, וכאן לא קנה הקרקע עצמה, וראה שם (פג.) בברייתא. 56) היינו, עד השורש, ומדובר במין אילן שאין גזעו מחליף, אבל במין שגזעו מחליף - כשחוזר וצומח מחדש מאותו הגזע עצמו, אין זה אילן חדש ונחשב לאילן הקודם (רמ"א בסימן רטז, סעיף ז בשם ה'טור'). 57) היינו שהזקין ונקצץ עד השורש כמו ביבש, וגם כאן בשאין גזעו מחליף (הרא"ש בפרק המוכר את הספינה בשם רבינו יונה). 58) שהלוקח לא קנה אפילו את מקום האילנות, ואינו יכול לטעת אילנות חדשים באותו המקום.

ה. כָּל מִי שֶׁקּוֹנֶה שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע[59], אִם[60] הִגְדִּילוּ[61] וְהוֹצִיאוּ חֹטֶר[62] - יָקֵץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעֹט הַדֶּרֶךְ עַל בַּעַל הַשָּׂדֶה[63]. וְכָל הַשָּׁרִיגִין[64] וְהָאֲמִירִים[65] הַיּוֹצְאִים מֵהֶם, וַאֲפִלּוּ מִן הַשָּׁרָשִׁים[66] - הֲרֵי הֵן שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ קַרְקַע[67].

59) שקנה אותם באופן שיש לו גם קרקע. 60) משנה, שם פא. 61) התפשטו. 62) [הוא ענף היוצא מן הגזע, מלשון הכתוב (ישעיה יא, א): "ויצא חטר מגזע ישי". וראה להלן]. 63) [שאף־על־פי שבעל האילנות קנה גם את הקרקע שמחוץ לאילנות (למעלה הלכה א) - סובר רבינו שיש לבעל השדה דרך בה, אבל בקרקע שתחתיהם, שבעל האילנות יכול לזרעה (למעלה הערה כא), ודאי שאין לבעל השדה דרך בה. ועכשיו שהגדילו האילנות והוציאו חוטר מגזעם, יטען הלוקח ששיעור השטח שתחתיהם הוא מהחוטר שבגזע וירחיב את גבול שטחו לזריעה ובזה ימעט הדרך לבעל השדה. וכן יש לפרש בלשון רבינו, בפירוש המשנה שכתב: "הגדילו ישפה, לפי שיאמר לו המוכר - למה תניח הענפים שמתפשטים וממלאים שאר קרקע". וראה בכסף־משנה ובסמ"ע סימן רטז ס"ק כו]. 64) ענפים של עצי גפן. 65) ענפים שבראש האילנות. 66) שהם תחת הקרקע. וראה להלן הלכה ז. 67) ולפיכך אף הענפים שיוצאים מן הקרקע הם שלו, משא"כ בקונה שני אילנות, שאין לו קרקע, ולפיכך אין לו ענפים שיוצאים מן השורש, אלא רק מה שיוצא למעלה מן האדמה (להלן הלכה ז).

ו. הַקּוֹנֶה[68] שְׁנֵי אִילָנוֹת בְּתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ - אֵין לוֹ קַרְקַע[69]. לְפִיכָךְ[70], אִם מֵת[71] הָאִילָן אוֹ נִקְצַץ[72] - אֵין לוֹ כְּלוּם[73]. הִגְדִּילוּ שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהוֹצִיאוּ שָׁרִיגִים וַאֲמִירִים[74] - יָקֵץ[75]; שֶׁמָּא יִצְמְחוּ בָאָרֶץ[76], וְיֹאמַר לַמּוֹכֵר: שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת[77] מָכַרְתָּ לִי וְיֵשׁ לִי קַרְקַע.

68) משנה בבא־בתרא פא. 69) קנין גמור. אבל יש לו זכות בקרקע (שתחתיהם וביניהם וחוצה להם, כמלוא האורה וסלו) לעמוד שם וללקוט את הפירות (הרמ"א סימן רטז, סעיף ט). 70) כלשון הברייתא (שם פג.). 71) לשון המשנה, ופירושה: יבש. וכן בברייתא: "יבש האילן". והיינו שאין גזעו מחליף, כי אחרת אין זה אילן חדש, אלא נחשב עולה מן הגזע (ראה למעלה הערה נה). 72) ברייתא שם. 73) לטעת אילן אחר במקומו, שהרי אף המקום שתחת האילנות אינן של הלוקח. 74) העולים מן הגזע ושייכים לבעל האילנות, כדלהלן הלכה ז. 75) מסקנת רב נחמן (שם פב.), ומה שאמרו במשנה (שם פא.) "הגדילו לא ישפה", היינו שהם של לוקח, אבל חייב הוא לקוץ אותם מפני הטעם המבואר להלן (רשב"ם שם ומגיד־משנה בשם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ר"י בן מיגש). 76) כלומר, יתכסו בעפר, ויצמחו בארץ, ובעבור זמן רב יתהווה מרחק רב בינם ובין האילן כשיעור ארבע אמות ויותר, ויראו כאילן חדש, ויטעון הלוקח שקנה לכתחילה שלשה אילנות. 77) ואף־על־פי שאפשר להסיר את העפר, ולראות כי קיים המשך בין הענף ובין האילן - אם היה כן בשעת המכירה, יש לו ללוקח קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה א): "שלשה בדי אילן", וכפירוש רשב"ם שם, עיין שם הערה ו. וראה מגיד־משנה כאן.

1 **ז. כָּל הָעֵצִים[78] שֶׁקּוֹצֵץ בַּעַל שְׁנֵי הָאִילָנוֹת מֵהֶן:**
2 **הָעוֹלֶה מִן הַגִּזְעִים, וְהוּא הָרוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[79] - הֲרֵי**
3 **הוּא שֶׁל בַּעַל הָאִילָנוֹת[80]; וְהָעוֹלֶה מִן הַשָּׁרָשִׁים,**
4 **וְהוּא שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי הַחַמָּה[81] - הֲרֵי הוּא שֶׁל בַּעַל**
5 **הַשָּׂדֶה[82]. וּבִדְקָלִים[83] - אֵין לְבַעַל הַדֶּקֶל[84] מִן**
6 **הָעוֹלֶה[85] כְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין לוֹ גֶּזַע[86].**

78) משנה, שם פא. ופירושה בגמרא, שם פב. 79) והיינו כל האילן, מלבד מה שממנו מתחת לקרקע (רשב"ם פב. ד"ה כל שרואה פני החמה). 80) שהרי האילנות הם שלו, והוא־הדין לכל מה שיוצא מהם. 81) והיינו, כל מה שגדל מתחת לקרקע. 82) שאף־על־פי שהוא מסתעף מן האילן של הלוקח, - מכיון שצומח מתחת לקרקע, והקרקע היא למוכר, אף הענפים היוצאים מן הקרקע הם למוכר (וראה סמ"ע שם ס"ק לד). 83) עצי תמרים. אם מכר לחבירו דקל אחד או שני דקלים שלא קנה קרקע, כנ"ל בהלכה ו. 84) מימרת רב נחמן (שם פב.) וכפי פירושו של רב פפא. 85) מן הענפים העולים מן הדקל. 86) היינו, שאין הגזע של עץ הדקל מוציא ענפים אלא הם יוצאים מהשרשים, ואלו אינם לבעל האילן, כמבואר למעלה (מגיד־משנה).

7 **ח. הַמּוֹכֵר[87] קַרְקַע וְשִׁיֵּר[88] אִילָנוֹת[89] - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ**
8 **חֲצִי הַקַּרְקַע[90] כֻּלָּהּ[91]; שֶׁאִלּוּ[92] לֹא שִׁיֵּר בַּקַּרְקַע, הֲרֵי**
9 **אוֹמֵר[93] לוֹ הַלּוֹקֵחַ 'עֲקֹר אִילָנְךָ'[94]. וְכֵן אִם שִׁיֵּר שְׁנֵי**
10 **הָאִילָנוֹת בִּלְבַד - יֵשׁ לוֹ[95] קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם[96];**
11 **שֶׁאִלּוּ[97] לֹא שִׁיֵּר הַקַּרְקַע, הָיָה הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ 'עֲקֹר**
12 **אִילָנְךָ וָלֵךְ'[98].**

87) בבא בתרא לז. 88) לעצמו. 89) שלשה אילנות, לכל הפחות. 90) בגמרא שם נאמר סתם: "יש לו קרקע" ולא הוגדרה הכמות, אך כנראה שרבינו למד דבר זה מהדין המובא בגמרא לפניו, והוא זה שרבינו מביאו בסוף ההלכה הבאה (=מכר קרקע לאחד ואילנות לאחר), שהרי טעם אחד לשני הדינים האלו (מגיד־משנה) והם מובאים בגמרא זה ליד זה, ומן הסתם להורות שתוכן אחד להם (ביאור הגר"א, סימן רטז ס"ק כו). וחצי הקרקע שכתב רבינו, היינו חצי הקרקע הצריך לאילנות, כמו שכתב ר"י בן מיגש, והמדובר הוא כשהאילנות זקוקים לכל הקרקע (אבן־האזל). 91) היינו, מכל הקרקע הראויה לאילנות כנ"ל. 92) והוא הטעם שנתן בגמרא להלכה זו. 93) ויש להניח שיאמר לו כן, מכיון שהאילנות מקלקלים את האדמה (גמרא שם), על־ידי השרשים, או שהם מעכבים את המחרישה (רשב"ם שם ד"ה דקא מכחשי). 94) אפילו כשהאילן עודנו טוען פירות. שרק המוכר שני אילנות אינו יכול לומר לו כן כל זמן שהאילן חי (ראה למעלה הלכה ו), לפי שהזכיר לו במכירתו "אילנות" ולא "עצים", אבל כאן לא הזכיר בשיורו "אילנות" (רמב"ן). ואם כן כששייר, כוונתו לכל הקרקע השייך לאילנות, וזה אי־אפשר שהרי מכר הקרקע ללוקח. ולפיכך חולקים בקרקע: זה נוטל חצי וזה נוטל חצי (אבן־האזל). 95) בבא־בתרא עא. מימרא של רב הונא. 96) [כלומר, לא רק בשייר לו שלשה אילנות יש לו הקרקע הראוי להם (אלא שכיון שמכר ללוקח את הקרקע, יש גם ללוקח - ויחלוקו, כנ"ל), אלא גם בשני אילנות, שאע"פ שאם מכר אין ללוקח קרקע, אם מתו האילנות (למעלה הלכה ו) - בשייר, יש לו קרקע הראוי להם, אבל מאחר שגם ללוקח יש קרקע, שהרי מכר לו הקרקע, - הם חולקים גם כאן כמו למעלה: זה נוטל חצי, וזה נוטל חצי]. 97) גמרא שם. 98) אפילו כשהאילנות עודם נושאים פירות, כנ"ל הערה צג.

13 **ט. הַמּוֹכֵר[99] אֶת הָאִילָנוֹת[100] וְשִׁיֵּר אֶת הַקַּרְקַע - יֵשׁ**
14 **לְבַעַל הָאִילָנוֹת קַרְקַע הָרָאוּי לָהֶם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[101].**
15 **מָכַר[102] אֶת הַקַּרְקַע לְאֶחָד וְאֶת הָאִילָנוֹת לְאַחֵר,**
16 **וְהֶחֱזִיק זֶה בָּאִילָנוֹת וְהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - זֶה קָנָה**
17 **הָאִילָנוֹת עִם חֲצִי הַקַּרְקַע[103], וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע**
18 **קָנָה חֲצִי הַקַּרְקַע בִּלְבַד.**

99) בבא־בתרא לז: מחלוקת רבי עקיבא ורבנן, והלכה כרבי עקיבא. 100) שלשה אילנות. 101) למעלה הלכה ב. והשמיענו בזה, שלא רק המוכר שלשה אילנות מתוך שדה אילנות, שכיון שהשאיר גם לו אילנות, ודאי מכר לו גם קרקע, שכשם שדאג לעצמו כן דאג ללוקח (ובזה לא נחלקו ר"ע וחכמים), אלא אפילו אם לא היו לו אלא שלשה אילנות, ומכרם ללוקח והשאיר לעצמו רק את הקרקע, באופן שלעצמו אין כאן שיור עבור אילנות (ובזה נחלקו ר"ע וחכמים) - יש לו ללוקח קרקע הראוי לאילנות לפי שהלכה כרבי עקיבא (אור־שמח, ועיין 'תוספות' ב"ב שם ד"ה מכר). 102) שם לז. כרב פפא. 103) אף כאן מדובר כשכל הקרקע צריך לאילנות כנ"ל בהערה פט. [ומה שכתב רבינו בפי"ב מהלכות טוען ונטען הלכה יז, שאם "החזיק אחד באילנות, ואחד החזיק בקרקע, זה שהחזיק באילנות - יש לו האילנות וקרקע שצריכין לו והוא כמלוא האורה וסלו חוצה לכל אילן ואילן, וזה שהחזיק בקרקע יש לו שאר הקרקע" - שם מדובר כשאין כל הקרקע צריך לאילנות, ולפיכך אין לבעל האילנות בשאר הקרקע כלום. ולפי שיש שם קרקע חוץ מזה שלצורך האילנות, לא קנה המחזיק בקרקע בשטח שצריך לאילנות, אלא במה שחוץ מזה. ועיין במגיד־משנה כאן, ובלחם־משנה שם].

19 **י. הָאַחִין[104] שֶׁחָלְקוּ, אֶחָד נָטַל פַּרְדֵּס[105] וְאֶחָד נָטַל**
20 **שְׂדֵה לָבָן[106] - יֵשׁ לְבַעַל הַפַּרְדֵּס אַרְבַּע אַמּוֹת[107] בְּתוֹךְ**
21 **שְׂדֵה לָבָן סְמוּכוֹת לְסוֹף הָאִילָנוֹת שֶׁל פַּרְדֵּס; שֶׁעַל**
22 **מְנָת כֵּן חָלְקוּ[108]. וְאֵין צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דָּבָר זֶה, מִפְּנֵי**
23 **שֶׁהוּא דָּבָר יָדוּעַ.**

104) ברייתא בבבא־בתרא ז. 105) סתם פרדס הוא של רימונים (ראה להלן הלכה יד והערה קנה). ובברייתא שם

הנוסחא "שדה כרם". וברי"ף: "שדה פרדס". 106) שדה תבואה. 107) שטח הדרוש לעבודת הכרם (רש"י שם ד"ה ארבע אמות). 108) ולפיכך, אף שלא הותנה על זה מראש - כאילו הותנה.

1 **יא. הַמּוֹכֵר**[109] **שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְהָיוּ בָהּ דְּקָלִים**[110],
2 **וְאָמַר לוֹ 'חוּץ**[111] **מִדֶּקֶל פְּלוֹנִי': אִם דֶּקֶל טוֹב**[112]
3 **וּמְשֻׁבָּח**[113] **הוּא - אוֹתוֹ הַדֶּקֶל לְבַדּוֹ הוּא שֶׁשַּׁיֵּר**[114],
4 **וְהַשְּׁאָר לַלּוֹקֵחַ**[115]**; וְאִם דֶּקֶל רַע**[116] **הוּא שֶׁשַּׁיֵּר - לֹא**
5 **קָנָה**[117] **מִן הַדְּקָלִים**[118] **כְּלוּם**[119].

109) בבא־בתרא סט: 110) טובים ורעים. 111) שאם לא אמר לו "חוץ", היה הלוקח קונה השדה על כל הדקלים שבה, אף שלא הוזכרו במפורש (להלן פרק כו הלכה ב. וראה להלן בפרק זה הלכה יד). 112) "לא הטוב שבכולן אלא מן הטובים" (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 113) ולא בינוני (ודלא כהרשב"ם שם), אלא מן המשובחים. 114) שכיון שהוא טוב ומשובח, מסתבר שלא נתכוין לשייר אלא אותו בלבד. 115) כנראה שאף הטובים ממנו בכלל, שלא הוציא אלא דקל זה בלבד. וכן נראה מדברי הרשב"ם שם. 116) היינו, שאינו טוען קב תמרים, רשב"ם שם. ואינו רע שבכולן אלא מן הרעים (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגש). 117) שאנו אומרים שכוונתו היתה לא להוציא רק דקל זה אלא כל האילנות, וכאילו אמר: "אפילו זה הרע אני משאיר לי", שאחרת למה באמת השאיר לו לעצמו את הרע דוקא (רשב"ם שם). 118) כנראה שבא לציין שרק הדקלים לא קנה, אבל שאר האלינות שלא שייר - קנה. וכדעת הי"א שמביא הרמ"א (רטז סעיף ג). 119) לדעת הרשב"ם (שם ד"ה כ"ש) לא קנה את הטובים ממנו, אבל קנה את הרעים ממנו, אם ישנם כאלו, שהרי אז אין ה"כל־שכן" הזה. אך ממילת "כלום" שהדגיש רבינו, נראה שלא קנה אף את הגרועים ממנו (מגיד־משנה וכסף־משנה). שכיון שאינו יכול ליהנות מדקל זה - ודאי כוונתו היתה להשאיר אף את הגרועים ביותר, אלא שלא שם לב לציין במפורש את הרעים שברעים (סמ"ע שם ס"ק ד).

6 **יב. מָכַר**[120] **לוֹ שָׂדֶה, וְאָמַר לוֹ 'חוּץ מִן הָאִילָנוֹת'**[121]:
7 **אִם יֵשׁ בּוֹ דְּקָלִים בִּלְבַד**[122] **- שִׁיֵּר הַדְּקָלִים; וְאִם יֵשׁ בּוֹ**
8 **גְּפָנִים בִּלְבַד - שִׁיֵּר הַגְּפָנִים. וְכֵן שְׁאָר הָאִילָנוֹת**[123]**. הָיוּ**
9 **בָּהּ גְּפָנִים וּדְקָלִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא הַגְּפָנִים**[124]**; אִילָנוֹת**
10 **וּגְפָנִים - לֹא שִׁיֵּר אֶלָּא אִילָנוֹת; וְכֵן אִילָנוֹת וּדְקָלִים -**
11 **שִׁיֵּר אִילָנוֹת**[125]**; שֶׁהַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה הוּא מוֹכֵר**[126]**.**
12 **וְאִם**[127] **הַדְּקָלִים שִׁיֵּר**[128] **- לֹא שִׁיֵּר**[129] **אֶלָּא כָּל דֶּקֶל**
13 **גָּבוֹהַּ שֶׁעוֹלִים**[130] **לוֹ בְּחֶבֶל**[131]**, וְהַשְּׁאָר**[132] **הֲרֵי הוּא שֶׁל**
14 **לוֹקֵחַ**[133]**. וְאִם**[134] **שְׁאָר הָאִילָנוֹת**[135] **הוּא שֶׁשִּׁיֵּר**[136] **- לֹא**
15 **שִׁיֵּר בָּהֶם אֶלָּא כֹּל שֶׁאֵין הָעֹל**[137] **כּוֹבְשׁוֹ**[138]**; וְכֹל שֶׁהָעֹל**
16 **כּוֹבְשׁוֹ**[139] **- הֲרֵי הוּא שֶׁל לוֹקֵחַ**[140]**, וּבִכְלַל הַשָּׂדֶה**[141]
17 **נֶחְשָׁב.**

120) שם סט־ע. 121) ואם לא אמר כן, מכר את כל האילנות בכלל השדה, ראה להלן הערה קנט. 122) ["אילנות" הוא שם כולל. ומשתמשים בביטוי זה כשישנם בשדה כמה מיני אילנות. אבל אם יש רק מין אחד או אפילו שני מינים - קוראים בשמם: "דקלים" ו"גפנים". ואעפי"כ אם אמר "חוץ מן האילנות" ואין כאן אלא דקלים - ודאי כוונתו עליהם, אע"פ שלא הזכירם בשמם. והוא הטעם לגפנים שבסמוך שאם אין בשדה אלא גפנים - הם בכלל אילנות]. 123) [כגון שיש "זיתים" לבד או "תפוחים" לבד וכו', ואמר: "חוץ מן האילנות" הם בכלל זה אע"פ שלא הזכירם בשמם, כנ"ל. וראה בסמ"ע סימן רטז ס"ק ח]. 124) טעם הדבר כמו שמבאר רבינו, ראה להלן. 125) [המוקף, חסר בדפוס רומי ובכתב־יד תימן, וכן הנוסחא בגמרא (ב"ב שם) לפי כ"י מינכן. ועיין בדקדוקי סופרים. וקצת חסר גם בכ"י רומי עיי"ש. וראה להלן בהערה הסמוכה]. 126) [ושייר לעצמו הגרוע. כי דקלים משובחים יותר מגפנים, לפי שאין בטיפולם הוצאה מרובה כמו שיש בגפנים (ראה כתובות עט. וב'תוספות' שם ד"ה אילני), אע"פ שבנוגע לפירות - הגפנים טובים יותר (בבא־קמא צב.) ועיין בהשגת הראב"ד ובמגיד־משנה]. 127) מימרא של רב, ולפי סיכום הגמרא (שם סט־ע). 128) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן הדקלים". 129) לעצמו. 130) שזה הוא קנה־המידה לגובהו של הדקל. 131) שהוא כל כך גבוה, שצריך חבל בכדי לעלות עליו ללקוט את הפירות הנמצאים בראשו. 132) היינו, כל הדקלים הנמוכים משיעור זה. לפי שסתם דקל הוא גבוה, ואם אינו כן - אינו בכלל השיור, שהרי אמר: "חוץ מן הדקלים". 133) ואם אין שם אלא דקלים נמוכים, שייר אותם לעצמו (מ"מ בשם ר"י בן מיגש, ורמ"א בשם ה'טור'), כשם שאם אמר "אילנות" ואין שם אלא "דקלים" (בן מיגש), שמכיוון שאין אחרים לא יכול היה להתכוון אלא לאלו (וכן כתב רמ"ה שם). 134) מימרא של דייני גולה, ולפי סיכום הגמרא (שם ע.). 135) ובהם לא שייך השיעור של "עולים לו בחבל", שהרי יש להם ענפים הרבה, ואפשר לעלות עליו בלי חבל. 136) כגון שאמר מפורש: "חוץ מן האילנות". 137) עץ מסביב לצואר הבהמה, ובו מוסרות למשוך בהם את הבהמה. 138) כופפו. כלומר, אין השור והמחרישה כופפים אותו ועוברים עליו. ואז נחשב ל"אילן". 139) שהוא קטן ודק, והעול כופף אותו, והשור עובר עליו בלי הפרעה. 140) אבל אם אין אלא דקים, שייר את הדקים האלו (רמ"א בשם ה'טור', שם רטז, סעיף ז) הואיל ואין אחרים ולא יכול היה להתכוון אלא אליהם (כמו בדקלים, למעלה הערת קלג). 141) ואינם נחשבים כאילנות נפרדים, שיהיו בכלל תנאו: "חוץ מן האילנות".

18 **יג. הָאוֹמֵר**[142] **לַחֲבֵרוֹ: קַרְקַע וּדְקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
19 **אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ לוֹ**[143] **דְּקָלִים, אִם רָצָה**[144] **לִקְנוֹת לוֹ**
20 **שְׁנֵי**[145] **דְּקָלִים - הֲרֵי זֶה נִקְנֶה הַמֻּקָּח**[146]**, וְאֵין הַלּוֹקֵחַ**
21 **יָכוֹל לוֹמַר לוֹ: אֵינִי לוֹקֵחַ אֶלָּא קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
22 **דְּקָלִים. וְאִם אָמַר**[147]**: קַרְקַע בִּדְקָלִים**[148] **אֲנִי מוֹכֵר**
23 **לְךָ, אִם הָיוּ בוֹ**[149] **שְׁנֵי דְּקָלִים - קָנָה; וְאִם לָאוּ -**
24 **מֻקָּח טָעוּת הוּא, וְחוֹזֵר**[150]**. וְאִם**[151] **אָמַר לוֹ: קַרְקַע**
25 **שֶׁל דְּקָלִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - אֵין לוֹ דְּקָלִים; שֶׁאֵין**
26 **בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה**[152] **אֶלָּא קַרְקַע הָרָאוּי לִדְקָלִים**[153]**.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

142) בבא־בתרא סט: 143) לא באותו הקרקע ולא מחוצה לו. 144) ראה להלן בהערה קמו. 145) שסתם "דקלים" אינו פחות משנים. 146) כנוסחא שלפנינו ברי"ף (פ"ד דבבא־בתרא). אבל בנוסחת רי"ף ישן, כתוב שחייב לקנות לו שני דקלים. והעיר על זה הראב"ד כאן, וכתב: "הרב חייב לקנות שני דקלים". [וברור הדבר שאין כוונת רבינו כאן לומר שאין המוכר חייב לקנות לו ממקום אחר, אלא שכאן מדובר באופן שהלוקח מביע התנגדות למוכר, ואינו רוצה שיקנו לו ממקום אחר, בטענה כי לא התכוון אלא לקרקע שיש דקלים בתוכו, ובזה השמיע לנו רבינו שאין שומעים לו, אלא אם רצה המוכר לדחותו יכול לדחותו ולקנות לו שני דקלים ממקום אחר. אבל אם לא התנגד הלוקח, ומסכים שיקנה לו ממקום אחר - בוודאי חייב המוכר לקנות לו ממקום אחר, וכמו שכתב למעלה שם. וכדעת הרי"ף בנוסחא ישנה, וכמו שכתב רבינו עצמו למעלה פרק כב הלכה ב. ועיין שם בהערה יד]. 147) שם. 148) וביטוי זה, בניגוד לביטוי הקודם: "קרקע ודקלים", משמעו, שהדקלים נמצאים בקרקע עצמה. 149) בקרקע עצמו, ולא מחוצה לו. 150) המקח מתבטל, ושניהם - המוכר והלוקח, יכולים לחזור בהם. ואע"פ שאין דין אונאה בקרקע (למעלה פי"ג הלכה ח) - יש בו דין של מקח טעות (למעלה פרק טו הלכה ג). 151) גם זה שם. 152) "קרקע של דקלים". 153) ואפילו אם יש בו דקלים, אין הלוקח מקבלם. ואין כן דעת הרשב"ם (שם ד"ה ארעא ביה דיקלי), ועיין מגיד־משנה.

1 **יד. הַמּוֹכֵר[154] פַּרְדֵּס[155] לַחֲבֵרוֹ, צָרִיךְ[156] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ:**
2 **קְנֵה לְךָ דְּקָלִים וּתְמָרִים[157] וְהוּצִין[158]. וְאַף עַל פִּי**
3 **שֶׁקָּנָה כָּל אֵלּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ אוֹתָם[159], נוֹיֵי**
4 **הַשְּׁטָר הֵם[160]. וְכֵן[161] הַמּוֹכֵר[162] קַרְקַע[163] לַחֲבֵרוֹ,**
5 **צָרִיךְ[164] לִכְתֹּב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי[165] לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה**
6 **כְּלוּם[166]; כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַדִּינִין וְהַטְּעָנוֹת[167].**

154) שם סט: 155) בגמרא וברי"ף שם: "קרקע", ולא פרדס. ואולי הביא רבינו "פרדס" להשמיענו, שאף שפרדס כולל אילנות, בכל זאת רצוי לכתוב מפורש שקונה את האילנות, וכל־שכן אם לו שדה סתם, שוודאי צריך לציין אותם במפורש, אע"פ שגם בשדה אם לא כתב - קנה האילנות, כמפורש להלן פרק כו הלכה ב (סמ"ע סימן רטז, ס"ק א) [להלן פרק כח הלכה יד, נראה שסתם פרדס הוא מרימונים, וכן נראה מן הפסוק בשיר השירים (ד, יג) "שלחיך פרדס רמונים", וכן כתב רבינו יהונתן בבבא־מציעא קד. (הובא ב'שיטה מקובצת' שם) ודברי רבינו שהביא פרדס מתמרים, צריכים עיון]. 156) כן בגמרא שם. ופירושו "רצוי", וב'טור' הביא: "טוב לו". 157) הם הפירות (ביאור הגר"א שם ס"ק א). 158) הם הלולבים (ביאור הגר"א שם, וכן נראה ב'ערוך' ערך הץ). ובגמרא יש עוד מילה אחת: "ציצין", ורבינו השמיטה, ואינה גם ברי"ף. 159) שם בגמרא. וכן נראה במשנה (שם סח:) שלא מיעטו מכלל שדה אלא חרוב המורכב וסדן השקמה. וראה למעלה הערה קכא. ולהלן פרק כו הלכה ב ובהערות לב־מז שם. 160) בלשון הגמרא שם: "שופרא דשטרא". 161) הוא הדין. 162) מימרא של אביי (שם סא:). 163) בגמרא שם: "מידי" (=דבר) והוא שם כולל לכל דבר הנמכר. אבל מכיון שמדובר כאן בשטר, על כרחנו שאין זה אלא בקרקע, שהרי מטלטלין לאו בני שטרא נינהו (בבא־קמא עט:). 164) רצוי. 165) = ולא השארתי. 166) כדי שלא תתעורר שאלת הגבולות והמצרים, ושלא יטעון המוכר, שמצרים הרחיב לו ללוקח, כלומר, שרשם מצרים רחבים, ובאמת מכר לו פחות מתחום זה (ראה למעלה פכ"א הי"ז), ואף שמן הדין, אין מקום לטענה זו, שהרי המוכר לחבירו שדה, קנה אותה כולה אפילו היא גדולה הרבה (חו"מ סימן ריט, סעיף א), אלא־אם־כן היא חלוקה באמצע וגדורה לכמה שדות (ראה למעלה פכ"א הלכה יז, והערה קכג). 167) ושמא יבוא לפני בית־דין טועים, ויפסקו לו שדה בת תשעה קבין בלבד (כמינימום של שדה) - סמ"ע סימן רטז ס"ק ג.

7 **טו. הַמּוֹכֵר[168] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב לוֹ**
8 **'וְהִקְנֵיתִי לְךָ עָמְקוֹ וְרוּמוֹ'[169], צָרִיךְ לִכְתֹּב לוֹ[170] 'קְנֵה**
9 **לְךָ מִקַּרְקַע[171] הַתְּהוֹם[172] עַד רוּם רָקִיעַ'[173]. שֶׁהָעֹמֶק**
10 **וְהָרוּם אֵינוֹ נִקְנֶה בִּסְתָם[174]; וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה[175] הָעֹמֶק**
11 **וְהָרוּם - קָנָה הָרוּם שֶׁהוּא הָאֲוִיר בִּלְבַד[176], וְהָעֹמֶק**
12 **שֶׁהוּא עֲבִי הָאָרֶץ[177], אֲבָל לֹא קָנָה[178] הַבִּנְיָנוֹת[179]**
13 **שֶׁבַּמַּעֲמַקִּים[180] וְשֶׁבָּאֲוִיר[181]; וְכֵיוָן שֶׁכָּתַב לוֹ 'מִקַּרְקַע**
14 **הַתְּהוֹם עַד רוּם הָרָקִיעַ'[182] - קָנָה הַבּוֹר[183] וְהַדּוּת[184]**
15 **שֶׁבָּעָבִי הַקַּרְקַע[185], וְהַמַּעֲזִיבוֹת[186] וְהַמְּחִילוֹת[187] שֶׁבֵּין**
16 **הַמַּעֲזִיבוֹת לְמַעְלָה[188].**

168) מימרא של רב דימי, בבבא־בתרא סג: 169) ותוספת לשון זו, באה לרבות את תחום המכירה. 170) בשטר המכירה. אם מתכוון להקנות לו גם בנינים יתרים, שמתחת לבית ושעל גבו, כמבואר להלן. 171) צ"ל: "מקרקע", וכן הוא בכ"י תימן ובשו"ע (סי' ריד, סעיף ג). 172) שכבת הקרקע האחרונה שבמעמקי האדמה. כלומר, עד הסוף, והיינו: כל העומק. 173) שהוא, סוף הרום, והיינו, כל הרום. 174) כלומר, אם לא כתב מפורש עומק ורום (גמרא שם). 175) אחרי שכתב לו מפורש "עומק ורום". 176) שתהא רשות ללוקח להגביה ולבנות באויר שעל הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר, ואם לא כתב לו יכול המוכר לבנות למעלה מהבית על גבי עמודים (כי הרי על כתלי הבית ממש אסור לו לבנות שאותם מכר ויצאו מרשותו), ואילו ללוקח אין רשות זו (מגיד־משנה). 177) לענין זה שיכול הלוקח לחפור בורות תחת קרקע הבית, ולשלול זכות זו מאת המוכר. ואם לא כתב לו, יכול המוכר לחפור מחוץ לבית ולהמשיך בחפירה מתחת לאדמה עד שיגיע למטה מן הבית, בתנאי שלא יגרום נזק לבית עצמו על־ידי ערעור אשיותיו (רשב"ם שם, ולדעת ר"י בן מיגאש אינו יכול לחפור בקרקע מחשש שמא יזיק). ואילו הלוקח אינו רשאי לעשות כן, ואם חפר בורות, הם של מוכר (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 178) אף שכתב עומק ורום, כל זמן שלא כתב "מקרקע התהום וכו' עד רום רקיע". 179) בדפוס רומי: "הבמות". וצריך להיות: "הבניות" או "הבנינות". ובשו"ע (חו"מ סימן ריד, סעיף ג):

"הבנינים". 180) בעומק האדמה, היינו בור ודות, דלהלן. 181) היינו המחילות שלמעלה, דלהלן. 182) אף שלא כתב לו "עומק ורום" - שמשפט זה עצמו משמעותו גם עומק ורום, וגם הבנינים שלמטה ושלמעלה (מגיד־משנה). 183) "חפירה בקרקע" (פירוש המשניות), ומים מכונסים בו (רשב"ם ד"ה היינו בור והיינו דות). 184) "בנוי על הקרקע" (פירוש המשניות), וראה להלן פרק כה הלכה ב והערה כד. 185) שתשמישם נפרד מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים (רשב"ם ד"ה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא), ולפיכך לא קנה אלא אם כתב בנוסח זה, ולא מספיק אם כתב לו "עומק ורום" בלבד. 186) התקרות. בכ"י תימן חסירה מילה זו. 187) חפירות, כגון מקואות (ראה ב'תוספות' שם ד"ה אהני). 188) כלומר, מחילות שעל פני התקרה, ולא אלו שמתחת לתקרה בכיוון לפנים הבית. וסובר רבינו כדעת ה'תוספות' שם. אבל דעת רשב"ם, שמה שכתב "רום רקיע" אינו מוסיף כלום והוא מיותר. ודינו של גג, שיש לו מעקה עשרה טפחים, לדעת רבינו - להלן פכ"ה הלכה ב.

טז. הַמּוֹכֵר[189] בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַל מְנָת[190] שֶׁדִּיּוֹטָא[191] עֶלְיוֹנָה שֶׁלִּי[192] - הֲרֵי זוֹ שֶׁלּוֹ[193]. וְאִם רָצָה לְהוֹצִיא בָהּ[194] זִיזִין[195] - מוֹצִיא[196]. וְאִם[197] נָפְלָה[198] - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[199]. וְאִם רָצָה לִבְנוֹת עַל גַּבָּהּ[200] - בּוֹנֶה כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם[201].

189) מימרא של ריש לקיש (ב"ב סג.). 190) שהוסיף את התנאי דלהלן. והוא־הדין אם אמר "חוץ", וגמרא ערוכה היא בבבא־בתרא קמח: (רשב"ם שם סג. ד"ה אמר ר"ל). 191) הרשב"ם (ד"ה אמר ר"ל זאת אומרת) מפרש: גג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים. וכיוצא בזה מפרש במגיד־משנה. 192) ויש כאן יתור לשון, שהרי בין כך היא שלו, כמפורש להלן (פכ"ה הלכה ב) שהמוכר את הבית לא מכר את הגג שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים, ולפיכך אנו אומרים שכוונתו ביתור־לשון זה להשאיר לו זכויות שונות בקשר לגג זה. 193) לדעת הרשב"ם (שם סג: ד"ה שאם רצה) - הרי זו שלו ולא ליורשיו, כיון שלמדים דבר זה רק מיתור לשון. וכמו שאמרו שם סג. בבן לוי שמכר שדה לישראל, ואמר לו על־מנת שהמעשר שלו, שהרי הוא שלו ולא ליורשיו, וכ"ה בדברי רבינו בפ"ו מהלכות מעשר הלכה יט. ועיין משנה־למלך כאן בשם הריב"ש. 194) מהדיוטא לחצר. ובלעדי התנאי היה נטול רשות זאת (רשב"ם שם). והמדובר באופן שמכר החצר ללוקח. ויש מפרשים להיפך: להוציא זיזים מהחצר של המוכר, אל הדיוטא (מגיד־משנה, וכ"ה ב'תוספות' שם). 195) לוחות או מוטות. 196) כדעת רב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 197) כדעת רב פפא, וכמסקנת הגמרא (שם סד.). 198) הדיוטא הזאת. 199) את הדיוטא, שבלעדי התנאי לא היה יכול להקימה מחדש (רשב"ם ד"ה רב פפא אמר). 200) כלומר, לבנות על גבי הדיוטא. 201) כלומר, באותה מדת־בנין שהיתה על גבי הדיוטא ולא יותר. ועיין ראב"ד. ולמד כן רבינו ממה שאמרו בגמרא (ב"ב סד.) שמה שאמר רב פפא "שאם רצה לבנות על גבה - בונה" - היינו אם נפלה. ומפרש רבינו שנפלה, היינו בשני אופנים: א' שנפלה הדיוטא עצמה וחוזר ובונה אותה. ב' אם היה בנין על גבי הדיוטא ונפל, חוזר ובונה אותו. שכן מורח פשטות לשון רב פפא: "שאם רצה לבנות על גבה" - שהכוונה לבנות על גבי הדיוטא, והיינו כשהיה בנין מקודם ונפל. ועיין ביאור הגר"א סימן ריד ס"ק לח.

יז. הַמּוֹכֵר[202] קִבְרוֹ[203], אוֹ דֶּרֶךְ קִבְרוֹ[204], אוֹ מְקוֹם מַעֲמָדוֹ[205], אוֹ בֵּית הֶסְפֵּדוֹ[206] - בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה[207] וְקוֹבְרִים שָׁם[208] בְּעַל כָּרְחוֹ[209], מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה[210], וְנוֹתְנִין דְּמֵי הַקֶּבֶר שֶׁקָּבְרוּ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ[211], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרַשׁ[212].

202) ברייתא בכתובות פד. 203) כלומר, בית קברות משפחתי שלו. 204) הדרך המובילה לקבר. 205) היו מקומות שנהגו לעשות "מעמד" בבית הקברות אחר הקבורה, וכן היו עושים: עם שובם מקבורת המת, עומדים ויושבים שבע פעמים ואומרים לפני הקרובים דברי קינות וכיוצא בהן (ראה פי"ב מהלכות אבל ה"ד). 206) מקום שהיו מספידים שם את את המת. 207) של המוכר. 208) את המוכר שמת, או את בני משפחתו. 209) של הלוקח. 210) שגנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם ייקברו בקבורת אחרים (רש"י בכתובות שם). 211) כתובות שם. ורק בעד מקום הקבר צריך לשלם ללוקח, מפני שהקבר אסור בהנאה - ולא יוכל הלוקח שוב להשתמש במקום זה לשום דבר והרי הפסיד הכל, ולפיכך מסלקים אותו ונותנים לו בחזרה את כספו, אבל עבור הדרך ומקום המעמד ובית ההספד, שאינם נאסרים בהנאה, אין צורך לשלם ללוקח, שהרי אין צורך להוציאם מידו, אלא שירשה לבני המשפחה להשתמש במקום לצרכי המת ואחר־כך ישתמש בהם כחפצו (סמ"ע סימן ריז ס"ק טו). 212) כלומר, מכר לו בסתמא ולא פירש שמוכר לו על־מנת שיחזור וימכור למשפחתו, כשימות הוא, כדי שיקברוהו בקבר משפחתו.

יום רביעי ג' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללים במכירת הבית (בשאינן) [ושאינן] נכללין, וכן במכירת החצר ובית הבד והמרחץ.

א. הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ תַּשְׁמִישִׁין[2] - לֹא מָכַר אֶת הַתַּשְׁמִישִׁין, אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ[3]. כֵּיצַד? מָכַר[4] אֶת הַבַּיִת[5] - לֹא מָכַר אֶת הַיָּצִיעַ שֶׁסְּבִיבוֹת הַבַּיִת[6], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּתוּחַ[7] לְתוֹכוֹ. בַּמֶּה[8] דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה רֹחַב הַיָּצִיעַ אַרְבַּע אַמּוֹת אוֹ יָתֵר[9]; אֲבָל פָּחוֹת מִזֶּה[10] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת. וְכֵן[11] הָעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת הַפְּתוּחָה לְתוֹכוֹ בַּאֲרֻבָּה בְּמַעֲזִיבַת הַבַּיִת[12] - הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַבַּיִת[13].

2) דברים המשמשים לסיפוק צרכים מסויימים, הקשורים עם הדבר המסויים שמכר. 3) שהתנה מפורש, שמוכר את

הדבר ואת תשמישיו. 4) משנה בבבא בתרא סא. 5) סתם (רבינו גרשום ורשב"ם) ולא פירש כלום בדבר תשמישי הבית. 6) כפירושו של רב יוסף שם. "והוא כמו חדר שעושין סביבות כתלי הבית מבחוץ כמו שהיה במקדש ... ויש שעושים כן בתוך עוביו של כותל" (רי"ף). וכן פירש רבינו במשנה שם: "יציע הוא חלל בין שני כותלים". וכל זה דווקא אם הוא מבחוץ או בעובי הכותל, אבל אם הוא בפנים הבית - נמכר בכלל הבית (כסף משנה). ויש שם פירוש אחר בגמרא שיציע הוא "אפתא" כלומר עלייה שעל גבי הבית (רי"ף), ואין הלכה כן. 7) "שאין לה פתח אחר, אלא מן הבית נכנסים לתוכו" (סמ"ע, ריד, סעיף קטן ב), ועם זה אינה בטילה לגבי הבית (משנה שם), הואיל וחשוב הוא (גמרא שם). 8) מימרא של מר זוטרא (שם). 9) שאז הוא חשוב וקובע מקום לעצמו. 10) שאינו חשוב. 11) לפירוש האחר בגמרא שם זהו "יציע" שבמשנה ואם כן אינה מכורה בכל הבית, אף על פי שהיא פתוחה לתוכו - אם רחבה ארבע אמות. אבל הרי"ף ורבינו פסקו להלכה כרב יוסף, ולפי זה עלייה זו אינה "יציע" והיא בכלל הבית אם פתוחה לתוכו אף על פי שרחבה ארבע אמות. 12) "שהיא קרקעיתה של אותה העלייה וממנו נכנס ויוצא. וזה הוא פיתחה" (רי"ף). 13) אף על פי שרחבה ארבע אמות. לפי שהיא חלק מן הבית.

1 **ב. הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת - לֹא מָכַר אֶת הַחֶדֶר[14] שֶׁלִּפְנִים**
2 **מִמֶּנּוּ[15], אַף עַל פִּי שֶׁמָּצַר לוֹ[16] מְצָרִים הַחִיצוֹנִים[17];**
3 **וְלֹא אֶת הַגָּג[18], בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַעֲקֶה עֲשָׂרָה[19] טְפָחִים**
4 **וְיֵשׁ בּוֹ רֹחַב אַרְבַּע אַמּוֹת, וְלֹא[20] אֶת הַבּוֹר[21] הֶחָפוּר**
5 **בַּקַּרְקַע[22], וְלֹא אֶת הַדּוּת הַבָּנוּי בַּבּוֹר[23], אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁמָּכַר לוֹ[24] הָעֹמֶק וְהָרוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

14) "רגילין היו לבנות חדר לפנים מהבית להצניע שם ממונם וכליהם, ואין תשמישין לדור בו כתשמיש הבית והיציע" (סמ"ע סימן ריד סעיף קטן ו, מדברי הרשב"ם דיבור המתחיל ולא את החדר). 15) מסתימת לשון רבינו נראה שהמדובר גם בחדר שאינו רחב ארבע אמות (מגיד משנה) וגם באופן שהוא פתוח לבית (כמו שכתב הרשב"ם שם), מכיוון שאין תשמישו כשל הבית. 16) ציין לו את הגבולות של הבית. 17) כלומר, מחוץ לחדר, באופן שהגבולות כוללים אף את ה"חדר" בתוכם, אף על פי כן אין הוא כלול במכירת הבית, לפי שאנו אומרים: "מצרים הרחיב לו", כלומר, הרחיב אותם למעלה מהמידה (וראה למעלה פרק כא הלכה יז) כן היא מסקנת הגמרא שם סא: 18) משנה שם. 19) שאז הוא מקום חשוב, ואינו בטל כלפי הבית. 20) משנה שם סד. 21) עשוי לאגירת מים, והוא תשמיש נפרד מזה של הבית עצמו. 22) קרקע קשה, שמחזיקה את המים. 23) אם קרקע הבור היא מעפר תיחוח, שאינו מחזיק את המים, בונים בו כותל של אבנים להחזקת המים, ומפירוש המשניות לרמב"ם נראה קצת שהבניין בולט מעל לבור על פני הקרקע, שכך הם דבריו (שם): "בור הוא חפירה בקרקע, והדות בנוי על הקרקע". וראה למעלה פרק כד הלכה טו. 24) וכתב כך מפורש בשטר המכירה.

7 **ג. וְצָרִיךְ[25] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ מִן הַלּוֹקֵחַ,**
8 **כְּדֵי לְהִכָּנֵס בְּבוֹר זֶה אוֹ לַדּוּת שֶׁשַּׁיֵּר[26]; שֶׁכָּל**
9 **הַמּוֹכֵר - בְּעַיִן יָפָה[27] מוֹכֵר. וְאִם אָמַר[28] לוֹ:**
10 **מָכַרְתִּי לְךָ הַבַּיִת חוּץ מִן הַבּוֹר אוֹ הַדּוּת - אֵין**
11 **צָרִיךְ[29] לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ. וְכֵן הַמּוֹכֵר בּוֹר אוֹ דוּת**
12 **בִּלְבַד[30] - אֵין הַלּוֹקֵחַ צָרִיךְ לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[31],**
13 **אֶלָּא נִכְנָס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁל מוֹכֵר עַד הַדּוּת[32]**
14 **וּמְמַלֵּא[33].**

25) גם זה במשנה שם וכרבי עקיבא ופסקו בגמרא (שם סה.) הלכה כמותו. 26) ייתכן, כי כוונת רבינו להדגיש שמה שאמרו "צריך ליקח לו דרך", אין זה אלא ב"בור ודות", אבל לו ב"חדר" ו"גג", המובאים לפני זה בהלכה א. וגם להלן פרק כו הלכה ד דקדק רבינו לכתוב כן. 27) ואינו מוכר בצמצום, ולא שייר לעצמו חלק בשטח שמכר. כן מסקנת הגמרא (שם סה:) בטעם דברי רבי עקיבא. 28) כן הוא במשנה שם, שבזה מודה גם רבי עקיבא. 29) שתנאי זה היה מיותר, שהרי בין כך ה"בור ודות" הם שלו, ולא היה צריך להתנות על זה, ובהתאם לכלל המקובל, שכל "לשון יתירה באה לרבות" אנו אומרים שהתכוון בריבוי דברים זה להתנות להשאיר לעצמו גם את הדרך. 30) ועיכב את הבית לעצמו. 31) שם במשנה כרבי עקיבא. ומאותו הטעם האמור, שמוכר בעין יפה מוכר, ומכר לו גם את הדרך. 32) בכתב־יד תימן: "הבור". 33) מים מן הבור או הדות.

15 **ד. שְׁנֵי[34] בָּתִּים זֶה לִפְנִים[35] מִזֶּה, מָכַר שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם**
16 **אוֹ נָתַן שְׁנֵיהֶם לִשְׁנַיִם - אֵין לָהֶם דֶּרֶךְ זֶה עַל זֶה[36];**
17 **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם נָתַן הַחִיצוֹן[37] וּמָכַר הַפְּנִימִי.**
18 **אֲבָל[38] אִם מָכַר הַחִיצוֹן וְנָתַן הַפְּנִימִי - יֵשׁ לוֹ[39]**
19 **דֶּרֶךְ[40]; שֶׁכָּל הַנּוֹתֵן - בְּעַיִן יָפָה נוֹתֵן יוֹתֵר[41] מִן**
20 **הַמּוֹכֵר[42].**

34) ברייתא שם סה. 35) ואי אפשר לפנימי לצאת החוצה כי אם דרך החיצונה (סמ"ע, ריד סעיף קטן לז). 36) כלומר, כשם שאין לחיצון דריסה לפנימי, כך אין לפנימי זכות לעבור דרך החיצוני וחייב הוא לפייס את החיצון, שייתן לו דרך לעבור. ואף על פי שאם מכר רק את הפנימי והשאיר לעצמו את החיצוני, היה לפנימי דרך עליו, מפני שמוכר בעין יפה הוא מוכר - כאן שמכר את שניהם לשניים, כשם שעינו טובה לזה, כך היא טובה לזה, ומה שהוא עין יפה לזה, הוא עין רעה לזה, ולפיכך אין להם דרך זה על זה. ואמנם אם לא מכר לשניהם כאחד, אלא מקודם מכר את הפנימי והשאיר את החיצוני לעצמו, כיוון שזכה הפנימי בדרך על המוכר - אין זכות זו מסתלקת אף כשמכר אחר כך גם את החיצוני לשני (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 37) שוודאי אין לו לפנימי דרך על החיצון, שהרי הנותן, נותן בעין יפה יותר מהמוכר, כמו שמסיק מיד אחרי זה. 38) מסקנת הגמרא שם. 39) לפנימי. 40) על החיצון. 41) שהרי אף החכמים הסוברים, שמוכר בעין רעה מוכר, מודים שנותן בעין יפה

נותן, הרי שיש עדיפות למקבל מתנה על הקונה, ביחס לטובה מבעל הבית. 42) ודווקא שמכר ונתן כאחד, אבל אם מכר את החיצון תחילה ואחרי כן נתן את הפנימי, לא זכה הפנימי בדרך, שהרי תיכף שמכר את החיצון והשאיר לעצמו את הפנימי - אבד את הדרך על החיצון, שהרי מוכר בעין יפה מוכר, ואם כן כשנתן אחרי זה את הפנימי לשני, לא יכול לתת לו אלא מה שבידו, והיינו בלי דרך על החיצון (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש).

1 **ה. הַמּוֹכֵר[43] אֶת הַבַּיִת - מָכַר[44] אֶת הַתַּנּוּר[45] וְאֶת**
2 **הַכִּירַיִם[46], וְאֶת מַלְבְּנוֹת[47] הַפְּתָחִים הַמְּחֻבָּרִין**
3 **בְּטִיט[48], וְאֶת הַדֶּלֶת[49] וְאֶת הַנֶּגֶר[50] וְאֶת הַמַּנְעוּל[51],**
4 **אֲבָל לֹא הַמַּפְתֵּחַ[52]. וּמָכַר[53] אֶת הַמַּכְתֶּשֶׁת[54]**
5 **הַקְּבוּעָה[55], אֲבָל לֹא אֶת הַמִּטַּלְטֶלֶת[56]. וּמָכַר אֶת**
6 **הָאַצְטְרֵבִּיל[57], אֲבָל לֹא אֶת הַכְּלִי שֶׁהַקֶּמַח יוֹרֵד**
7 **לְתוֹכוֹ, שֶׁהוּא כְּמוֹ כְּפִיפָה[58] שֶׁל עֵץ[59]. וְלֹא מָכַר[60]**
8 **אֶת מַלְבְּנוֹת[61] כַּרְעֵי[62] הַמִּטָּה, וְלֹא[63] אֶת מַלְבְּנוֹת**
9 **הַחַלּוֹנוֹת[64], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין בְּטִיט[65], מִפְּנֵי**
10 **שֶׁהֵן לְנוֹי[66]. וּבִזְמַן[67] שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ'**
11 **- הֲרֵי כֻּלָּן[68] מְכוּרִין.**

43) משנה שם סה. 44) ברשב"ם שם דיבור המתחיל מכר, נתן כלל קבוע לכל ההלכות הבאות: "כל תשמישי בית הקבועים מכורים בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורים" וכן הוא בשולחן ערוך סימן ריד סעיף יא. 45) המחובר לקרקע (רשב"ם. וכן כתב המגיד משנה, ועיין להלן).
46) אף הם מחוברים לקרקע (רשב"ם ומגיד משנה) ויש בהם שני חללים מלמעלה לשפיתת שתי קדרות. ואף על פי שבמשנה שלפנינו הנוסחא "ולא את התנור ולא את הכיריים" - הרי בכי"מ הנוסחא: "מכר תנור, מכר כיריים" וכן הוא ברשב"ם, ברי"ף ובספר המקח והממכר לרב האי שער כ. וכתב שם הרשב"ם שלפי נוסחא זו המדובר במחוברים לקרקע, שבתלושים בוודאי לא קנה.
47) עמודים של עץ מסביב למזוזות הבית מלמטה ולמעלה בצורת מרובע, והדלת שוקף עליהן (בבא בתרא סט.).
48) בגמרא (שם) הסיקו שאם הם מחוברים בטיט, הם בוודאי בכלל הבית. והסתפקו שם באופן שהם מחוברים רק ביתידות. והרמב"ם הדגיש "בטיט", שב"יתידות" הרי זה ספק, ובכל ספק בממונות אנו פוסקים לקולא לנתבע, היינו למוכר. 49) משנה שם. 50) ברייתא (שם סה:) והוא בריח הקבוע בכותל (סמ"ע סעיף קטן מב), ונקרא כך על שנגרר מקצה הכותל לקצהו (ערוך, ערך נגר א).
51) לנעול בו את הבית (ברייתא שם). והוא קבוע (רשב"ם שם). 52) אף על פי שהוא קבוע בדלת (גמרא שם) - כיוון שקל מאוד להוציאו מן הדלת, היינו שאין מזיזין אותו מן הפותחת ולטלטלו (רשב"ם שם דיבור המתחיל והוא מפתח). 53) משנה וברייתא (שם סה.). 54) "כלי ששוחקים וכותשים בו הדברים הגסים כגון מכתשת אבן" (רבינו בפירוש המשניות). 55) בקרקע (רשב"ם שם).
56) שאינה קבועה בקרקע ומטלטלין אותה לפעמים ממקום למקום. 57) בסיס של עץ שעליו מעמידים הריחיים (רבינו בפירוש המשניות). והוא קבוע בקרקע (רבינו גרשום).
58) סל. 59) והוא פירוש המלה "קלת" שהובאה במשנה. וכן הוא בפירוש המשניות שלו: "עגול מעץ שעושים סביב הריחיים, כדי שלא יתפזר כלום מן הקמח". 60) זה שמכר את הבית (ר"י בן מיגאש, ודעת רשב"ם ראה להלן).
61) חתיכות עץ המחוברות לקרקע, שנותנים תחת המיטה, שלא תדבק בקרקע, והסתפקו בגמרא (בבא בתרא סט.) אם הם בכלל הבית (ואילו המחוברים למטה - בוודאי אינם בכלל בית, גמרא שם). והשאירו זאת בתיקו, ולפיכך דינו ככל ספק בדיני ממונות: לקולא לנתבע. ולדעת הרשב"ם שם המדובר במוכר מיטה, והסתפקו במלבנות שאינם מחוברים למיטה, ואילו המחוברים לה - בוודאי מכורים איתה. 62) רגלי. 63) אף זו בעייה בגמרא (שם) שלא נפתרה. 64) עמודים מסביב החלונות בצורה רבועית.
65) כך נראה בגמרא שם, שהבעייה היא במחוברין בטיט. ומאחר שלא נפתרה, דן בה רבינו כבכל ספק בממון: לטובת הנתבע. ורשב"ם שם, פירש שהבעייה היא במחוברין ביתידות, אבל המחוברות בטיט - בוודאי קנה. ודעתו שגם הבעייה (במחוברות ביתידות) - נפתרה בדרך "אם תמצי לומר" - שקנה. 66) ואינם כל כך בכלל תשמישי הבית (גמרא שם). 67) משנה ובריתא (שם). 68) כל אלו ששלל אותם לעיל ושהם שנויים במשנה ובברייתא הנ"ל ואף המלבנות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא, ואם כן אין מקור מפורש שגם הם נמכרים בכלל הבית, אם אמר: "הוא וכל מה שבתוכו" - סובר רבינו שאינם גרועים, בעניין זה, מכל יתר הדברים השנויים במשנה (מגיד משנה). ודעת רשב"ם (שם) שרק תשמישים המיוחדים לבית זה - נכללים בזה.

12 **ו. הַמּוֹכֵר[69] אֶת הֶחָצֵר - מָכַר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[70]**
13 **וּמְעָרוֹת[71] שֶׁבְּתוֹכָהּ[72], וְכָל הַבָּתִּים[73] הַחִיצוֹנִים[74]**
14 **וְהַפְּנִימִים[75], וּבָתִּים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן הַחוֹל[76], וְהַחֲנֻיּוֹת**
15 **הַפְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[77]; אֲבָל שֶׁאֵינָן פְּתוּחוֹת לְתוֹכָהּ[78]**
16 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. הָיוּ פְּתוּחוֹת לְכָאן וּלְכָאן[79]:**
17 **אִם רֹב תַּשְׁמִישָׁן לְתוֹכָהּ - נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ; וְאִם לָאו**
18 **- אֵינָן נִמְכָּרוֹת עִמָּהּ. וְלֹא מָכַר אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[80]**
19 **שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הִיא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ' -**
20 **הֲרֵי כֻּלָּן[81] מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר אֶת**
21 **הַמֶּרְחָץ[82] וְלֹא בֵּית הַבַּד[83] שֶׁבְּתוֹכָהּ[84].**

69) משנה ובריתא שם סז. 70) שיח הוא בור ארוך וצר (רש"י בבא קמא נ: דיבור המתחיל חריצין ונעיצין).
71) בורות מרובעים ומכוסים בתקרה (רש"י שם).
72) בניגוד למוכר בית שלא מכר בור ודות (למעלה הלכה ב) - מכר חצר, מכר אותם מפני שדרך החצרות להיות בהן בורות ואין דרך הבית בכך (ר"י בן מיגאש). 73) ברייתא שם. 74) הנמצאים בשפת החצר, אבל פתוחים אליו (רשב"ם שם דיבור המתחיל החיצונים). 75) בפנים החצר, אף שאין להם פתח לחצר והכניסה והיציאה הן דרך הבית החיצון (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן ב בשם הר"ן).
76) לתעשיית הזכוכית (רשב"ם שם בשם ר"ח).
77) שאין מוכרים אלא לבני חצר זו (רשב"ם שם).
78) אלא לרשות הרבים. 79) לתוכה ולרשות הרבים.

80) היינו, תשמישי הבית הבלתי־קבועים, אותם שאינם נמכרים עם הבית (למעלה הלכה ה) - אינם נמכרים גם עם החצר, וכל שכן מטלטלין סתם שאינם תשמישי הבית (רשב"ם שם). 81) כל התשמישים המטלטלים. 82) שאינו בכלל חצר (רשב"ם שם דיבור המתחיל לא את המרחץ), ויש לו שם בפני עצמו ואינו מצוי בכל חצר (סמ"ע שם סעיף קטן א). 83) בית שבו עוצרים שמן מהזיתים. 84) מפני אותו הטעם שיש במרחץ.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[85] אֶת בֵּית הַבַּד 86- מָכַר[87] אֶת הָאֶבֶן[88]**
2 **הַגְּדוֹלָה הַבְּנוּיָה בָּאָרֶץ[89] שֶׁטּוֹחֲנִים עָלֶיהָ זֵיתִים, וְאֶת**
3 **הַכְּלוֹנְסָאוֹת[90] שֶׁל אֶרֶז שֶׁסּוֹמְכִין בָּהֶן בְּעֵת טְחִינַת**
4 **הַזֵּיתִים, וְאֶת הַיְקָבִים[91], וְאֶת הַכֵּלִים[92] שֶׁנּוֹתְנִין בָּהֶן**
5 **אֶת הַזֵּיתִים הַכְּתוּשִׁין, וְהֵם הַמַּפְרֵכוֹת; אֲבָל לֹא מָכַר**
6 **אֶת הָרֵחַיִם הָעֶלְיוֹנָה[93]. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר 'הוּא וְכָל מַה**
7 **שֶׁבְּתוֹכוֹ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא**
8 **מָכַר[94] אֶת הַכּוּבְשִׁין[95] שֶׁמְּכַבְּשִׁין בָּהֶן הַזֵּיתִים[96], וְלֹא**
9 **אֶת הַגַּלְגַּל[97], וְלֹא אֶת הַקּוֹרָה, וְלֹא אֶת הַשַּׁקִּין[98], וְלֹא**
10 **אֶת הַמַּרְצוּפִין[99].**

85) משנה וברייתא שם סז: 86) תהליך עצירת השמן היה (כפי שנמצא במשנה במסכת מנחות פו.) כך: בתחילה היו כותשים את הזיתים במכתשת, או טוחנים אותם בריחיים (לפי דעה אחרת), אחר כך שמים אותם בסל, והם היו זבים מאליהם, ושמן זה הוא שמן ראשון. אחרי כן היו טוענים על הזיתים קורה, והשמן הנסחט על ידה הוא השמן השני, ואחרי כן היו טוחנים אותם בריחיים, וטוענים עליהם את הקורה, וזה היה שמן שלישי. 87) אף בעניין זה מביא הרשב"ם (שם) את הכלל של הלכה זו: תשמישים קבועים, הם בכלל בית הבד, ושאינם קבועים אינם בכללו. 88) זה פירושו של רבינו למלה "ים" שבמשנה, שעליה אמרו בגמרא שהיא "טלפחא" (=עדשה), וכן כתב בפירוש המשניות: "ים־האבן שטוחנים בתוכו הזיתים". 89) כן כתב גם ר"י מיגאש. 90) כך פירשו בגמרא את המלה "בתולות" שבמשנה, והם עמודים שנועצים אותם בראש הגת להעמיד בהם את הקורה, וכן הוא בפירוש המשניות. 91) ברייתא שם. והם בורות או נקבים בקרקע, שהשמן יורד לתוכם (רשב"ם ומגיד משנה). והתוספות (דיבור המתחיל ים־טלפחא) בשם הערוך, מפרשים שאלו הם סלים שמביאים בהם הזיתים. ואף שאינם מחוברים הם בכלל הבד. ולא הזכירו את היקב־הגת עצמה, מפני שזה עיקרו של הבד, ופשוט הוא שנמכר עימו. 92) המחוברים בקרקע. וייתכן כי אף אם הם תלושים, - בטלים הם אגב בית הבד, וראה למעלה. 93) אבל הריחיים התחתונה - מכורה. והיא "האבן הגדולה" שלמעלה. 94) במשנה שם מפורש שאם אמר לו "הוא וכל מה שבתוכו" - גם העבירים (= הכובשים) והגלגל והקורה מכורים. ורבינו פסק כברייתא שם. ואולי גרס כן גם במשנה (מגיד משנה וכסף משנה). 95) זה פירוש הגמרא למלה "עבירין" שבמשנה. 96) בפירוש המשנה כתב רבינו: "שמכבידים אותן על האמתחות, ששמים בהם הזיתים הכתושים, ועליהם נתלית האבן וכובשן". "97) שמגלגל האבן ומגביה אותה ומכביד על הזיתים הכתושים, והשמן יוצא" (פירוש המשניות). 98) ברייתא שם. ובמשנה לא הוזכרו. 99) אף זה בברייתא ולא במשנה. והם שקים לשאת בהם את הזיתים, אלא שהשקים הם מנוצה של עיזים, והמרצופין מעור.

11 **ח. אָמַר לוֹ[100]: בֵּית הַבַּד וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו[101] אֲנִי מוֹכֵר**
12 **לְךָ - כֻּלָּן[102] מְכוּרִין. הָיוּ[103] חוּצָה לָהּ[104] חֲנֻיּוֹת[105]**
13 **שֶׁשּׁוֹטְחִים[106] בָּהֶן הַזֵּיתִים אוֹ הַשֶּׁמֶשְׁמִין[107]: אִם[108]**
14 **מָצָר לוֹ[109] מְצָרִים[110] הַחִיצוֹנִים[111] שֶׁלָּהֶן - קָנָה הַכֹּל;**
15 **וְאִם לָאו[112] - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ[113].**

100) ברייתא שם סח. בעניין מרחץ, אבל בשקלא וטריא (שם) השוו בית הבד למרחץ בעניין זה. 101) משמע אפילו תשמיש כל דהו. 102) כל המנויים למעלה בהלכה הקודמת ואף שקים ומרצופין בכלל (סמ"ע סימן רטו סעיף קטן יב). 103) בגמרא (שם) העלו הלכה זו על כל פרטיה, על רקע של עובדה מסויימת. 104) מחוץ לבית הבד. 105) שמוכרין בהם גם צרכי מאכל כגון פת ויין, ולכך נקראים חנויות (סמ"ע שם, סעיף קטן יג). 106) לייבשם ולהכינם על ידי כך להוציא שמנם בבית הבד. 107) "שומשום" בעברית, והוא מין זרעונים, שעוצרים מהן שמן. 108) נוסף על התנאי: "וכל תשמישיו" (סמ"ע שם סעיף קטן יד). 109) ציין לו. 110) גבולות. 111) מחוץ לחנויות, באופן שגם הן כלולות בתוך הגבולות. 112) שלא מצר לו המצרים או לא התנה מפורש: "וכל תשמישיו". 113) אבל לא את החנויות שמחוצה לה.

16 **ט. הַמּוֹכֵר[114] אֶת הַמֶּרְחָץ[115] - מָכַר אֶת בֵּית**
17 **הַנְּסָרִים[116] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן[117] כְּשֶׁהֵן עֲרֵמִים, וְאֶת**
18 **בֵּית הַיְקָמִים[118] שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַמַּיִם, וְאֶת בֵּית**
19 **הַסַּפְסָלִין[119] שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן בַּחֲצַר הַמֶּרְחָץ כְּשֶׁהֵן**
20 **לְבוּשִׁים, וְאֶת בֵּית הַוִּילָאוֹת[120] שֶׁמִּסְתַּפְּגִין[121] בָּהֶן;**
21 **אֲבָל[122] לֹא מָכַר אֶת הַנְּסָרִים עַצְמָן, וְאֶת הַיְקָמִים**
22 **עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַסַּפְסָלִין עַצְמָן, וְלֹא אֶת הַוִּילָאוֹת**
23 **עַצְמָן. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הוּא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ' -**
24 **הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[123] - לֹא מָכַר**
25 **הַבְּרֵכוֹת הַמְסַפְּקוֹת לוֹ מַיִם בֵּין בִּימוֹת הַחַמָּה[124] בֵּין**
26 **בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְלֹא בֵּית כִּנּוּס הָעֵצִים[125]. וְאִם**
27 **אָמַר[126] לוֹ: מֶרְחָץ וְכָל תַּשְׁמִישָׁיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ -**
28 **הֲרֵי הֵן כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן חוּצָה לוֹ[127].**

114) משנה וברייתא שם סז: 115) בית העשוי לרחוץ בו, והוא מורכב משלושה חדרים: פנימי לרחיצה, בינוני להלבשה, וחיצוני שעומדים בו לבושים. ומפורש בתוספתא בבא בתרא פרק ג: "המוכר את המרחץ מכר את הבתים הפנימיים ובתים החיצוניים". 116) בית שמצניעים בו לוחות עץ. 117) בפירוש המשניות שלו הביא רבינו: "לוחות ששמים עליהם הבגדים". 118) מקום שמחזיקים בו את היקמים, הם ספסלאות של עץ שמשתמשים בהם בבית המרחץ ונותנים בהם מים לפני כל אחד ואחד (מגיד משנה בשם ר"י בן מיגאש). 119) מקום שמחזיקים בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הספסלים. וכן כתב רבינו בפירוש המשניות: "כיסאות", וכ"אית דגרסי" ברשב"ם בברייתא. וברי"ף הביא כן גם במשנה כגירסת רבינו "ספסלים". 120) מקום שמחזיקים בו הוילאות. וכגירסת הרי"ף. אבל לפנינו במשנה: "בלניות". 121) שסופגים בהם את המים מהגוף אחרי הרחיצה, ובפירוש המשניות כתב רבינו: "יריעות או סינרים לכסות את הערווה". 122) משנה וברייתא (שם). בהתאם לכלל שרק התשמישים הקבועים ומחוברים הם בכלל הנכסים דלא ניידי, אבל לא התשמישים המטלטלין. 123) כלומר, אף אם אמר: "כל מה שבתוכו". 124) שאז המים הם מועטים ואפשר היה להעלות על הדעת שהם בטלים אגב המרחץ (רשב"ם שם סח. דיבור המתחיל בין בימות החמה). 125) כן בברייתא (ובמשנה "ולא את אוצרות של עצים"). היינו, שלא מכר, לא את העצים ולא את הבית. וכך מפורש בתוספתא: "לא מכר לא את הבית ולא את העצים", מפני שאין זה תשמיש מיוחד למרחץ כל כך, שהרי בעצים אפשר להשתמש גם לעניינים אחרים (סמ"ע סעיף קטן יח). 126) בברייתא שם סח. 127) מחוץ למרחץ. ואף על פי שלא מצר לו מצרים החיצונים (ראה למעלה הלכה ח). ומה שהצריכו בגמרא שם להרחיב לו המצרים - שם מדובר בבית הבד, ולא במרחץ. [ומה שאמרו שם "תנינא אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו" - גירסת הרי"ף ורא"ש שם "בית הבד" וכן הוא בכי"מ]. ודעת הרשב"ם שם שאין הבדל בין בית הבד לבית המרחץ (הגהות מיימוני).

יום חמישי ד' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת העיר ושאינן נכללין, וכן במכירת שדות, ומשפט חילוף המתנה מן המכר במה שנזכר בפרק כה ובפרק זה ודין מנהג המקומות.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הָעִיר - מָכַר בָּתִּים[3], וּבוֹרוֹת[4] שִׁיחִין**
2 **וּמְעָרוֹת, וּמֶרְחֲצָאוֹת, וְשׁוֹבָכוֹת[5], וּבֵית הַבַּדִּים, וּבֵית**
3 **הַשַּׁלְחִין שֶׁבָּהּ[6] וְהַסְּמוּכִין לָהּ[7], וְאֶת הֶחָרָשִׁין[8]**
4 **הַמַּקָּפִין[9] לָהּ, וְאֶת הַשָּׂדוֹת הַיְדוּעוֹת לָהּ[10], וְאֶת**
5 **הַבֵּיבָרִין[11] שֶׁל חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁפְּנֵיהֶם[12]**
6 **כְּנֶגְדָּהּ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִים[14] מִמֶּנָּה; אֲבָל לֹא**
7 **מָכַר הַמִּטַּלְטְלִין[15] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא**
8 **וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' - הֲרֵי כֻּלָּן[16] מְכוּרִין.**
9 **וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[17] - לֹא מָכַר לֹא אֶת שְׁיָרֶיהָ[18], וְלֹא**
10 **אֶת בְּנוֹתֶיהָ[19], וְלֹא הֶחָרָשִׁין הַמֻּקָּצִין מִמֶּנָּה[20], וְלֹא**
11 **אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ בַּיָּם[21], וְלֹא אֶת הַחֵלֶק שֶׁיֵּשׁ לָהּ**
12 **בַּיַּבָּשָׁה[22], וְלֹא אֶת בֵּיבְרֵי חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים שֶׁאֵין**
13 **פְּנֵיהֶם כְּנֶגְדָּהּ[23].**

2) משנה וברייתא, בבא־בתרא סח. 3) ולא ראו צורך להזכיר חצרות, שהם עיקר העיר (רשב"ם שם ד"ה מכר את הבתים). 4) אף שאינם בכלל בית (למעלה פכ"ה ה"ב) - הרי הם בכלל עיר. וכן כל הרשומים להלן. 5) מקום מושבם של יונים. 6) הן הגינות שבתוך העיר (וכמאן־דאמר דבית השלחין היינו גינונייתא, ועיין רשב"ם שם - הגר"א סימן רטו ס"ק ז). 7) אף הם גינות, וכן כתב הרשב"ם שם: "גינונייתא, גינות הסמוכין לעיר ושבתוך העיר". 8) יערות (ברייתא שם). ובכ"י תימן: "החורשין". 9) הסמוכים. כן מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי ברייתות, שיש הבדל בין "מוקצין לה", היינו סמוכים לה - לפי דעת רבינו, לבין "מוקצין ממנה", היינו רחוקים ממנה. ועיין רשב"ם שם ד"ה המוקצים לה. 10) שיודעים שהן שייכות לעיר (ערוך־השלחן). פרט ל"פיסקי באגי" שאינן ידועות ששייכות לעיר - אינן מכורות. ועיין ב"ח שם. והיינו כמאן־דאמר דבית השלחין היינו "באגי", וכן מסקנת הגמרא שם שרק "פיסקי באגי" אינם מכורים, אבל באגי (= השדות הסמוכות לעיר) - מכורים (הגר"א סימן רטו, ס"ק ו). 11) מקום גדור מיוחד להחזיק בו בעלי חיים שונים. [ולדעת רבינו נתן אב הישיבה בפירושו למשנה (שבת פי"ג) היא מלה מורכבת "בי־בר", כמו בית־בר בית־מקום לחיות בר. וראה מש"כ שם עמוד 56 הערה 2]. 12) כלומר, הפתח שלהם (שם סח: וברשב"ם ד"ה דנגיח קאיהי לגאו). 13) כנגד העיר. 14) בגמרא לא הוזכר פרט זה, אבל למדו רבינו מתוך זה שביחס לחורשות, חילקו בגמרא בין סמוכים לרחוקים. ואילו ביחס לביברין, לא חילקו אלא בין פתחיהם כנגד העיר לבין אם אינם פתוחים כנגדה, הרי שבהם אין חילוק בין סמוך לרחוק. 15) היינו, אף העשויים לשימוש אלא שאינם קבועים ומחוברים, וכל־שכן סתם מטלטלין שאינם תשמישים, כגון אוצרות של תבואה שבוודאי אינם מכורים (רשב"ם ד"ה אבל לא את המטלטלין). 16) כלשון התוספתא (ב"ב פ"ג, הוצאת צוק"מ עמ' 402). ובמשנה מפורש: "אפילו היו בה בהמה ועבדים". 17) תוספתא שם. 18) הם "פסקי באגי" (גמרא שם). ולדעת רשב"ם, הם קטעי בקעה שסלע מפסיק בינם לבין העיר. ולדעת רבינו, הם פסקי שדות שאינם ידועים ששייכים לעיר (ב"ח סימן רטו). 19) כפרים הסמוכים לה (רשב"ם ד"ה ולא בנותיה). 20) הרחוקים ממנה. 21) אי בים, הנושא את שם העיר ושייך לעיר. 22) היינו, חלק של העיר הנמצא רחוק ומופלג מן העיר, ונושא את שם העיר (רשב"ם). [וכנוסחת כ"י מינכן שם: "היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה - אין נמכרין עמה". וכ"ה ביד רמ"ה]. 23) כלומר, שאין פתחם כנגד העיר, אלא הצד החיצון.

14 **ב. הַמּוֹכֵר[24] אֶת הַשָּׂדֶה[25] - מָכַר אֶת הָאֲבָנִים[26]**
15 **הַסְּדוּרוֹת לְגָדֵר[27], וְאֶת הָאֲבָנִים שֶׁמֻּנָּחוֹת עַל**
16 **הָעֲמָרִים[28], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[29]. וּמָכַר אֶת הַקָּנִים[30]**
17 **הַחֲלָקִים[31] הַמֻּנָּחִין תַּחַת הַגִּפָּנִים[32] כְּדֵי לְהַעֲמִיד אֶת**
18 **הַכֶּרֶם[33], מִפְּנֵי שֶׁהֵן לְצָרְכָּהּ[34]. וּמָכַר אֶת הַתְּבוּאָה**
19 **הַמְּחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְהִקָּצֵר[35]. וּמָכַר**
20 **אֶת מִחְיַצַּת הַקָּנִים[36] שֶׁהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית רֹבַע[37], אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁהַקָּנִים שֶׁלָּהּ עָבִים וַחֲזָקִים[38]. וּמָכַר אֶת**
22 **הַשּׁוֹמְרָה[39] הָעֲשׂוּיָה[40] בְּטִיט[41], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
23 **קְבוּעָה[42]. וּמָכַר[43] אֶת הֶחָרוּב[44] שֶׁאֵינוֹ מֵרְכָּב[45] וְאֶת**

בְּתוּלַת הַשִּׁקְמָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עָבִים[47]. וּמָכַר[48] כָּל הַדְּקָלִים שֶׁבָּהּ. אֲבָל לֹא מָכַר אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן סְדוּרוֹת[49] לְגָדֵר, וְלֹא אֶת הָאֲבָנִים שֶׁאֵינָן מֻנָּחוֹת עַל גַּבֵּי הָעֲמָרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מוּכָנוֹת[50] לְכָךְ; וְלֹא אֶת הַקָּנִים שֶׁבַּכֶּרֶם שֶׁאֵינָן מֻנָּחִין[51] תַּחַת הַגְּפָנִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין וַחֲלָקִים[52] וּמוּכָנִים לְכָךְ; וְלֹא אֶת הַתְּבוּאָה הָעֲקוּרָה[53] מִן הַקַּרְקַע, אַף עַל פִּי[54] שֶׁהִיא צְרִיכָה[55] לַשָּׂדֶה. וּבִזְמַן[56] שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.

24) משנה בבא־בתרא סח: 25) ובה יש קנה־מידה מיוחד ביחס לתשמישים, והוא שאף תשמישים שאינם קבועים בקרקע, אבל הם מיוחדים לשדה זה ואין מזיזים אותם ממקומם, אף הם בכלל השדה (רשב"ם ד"ה האבנים שהן לצרכה, וסמ"ע סי' רטו ס"ק כו). 26) כך הוא במשנה. ובגמרא יש שני פירושים, אשר לטיבם של האבנים האלו, ורבינו הביא שניהם להלכה, שלענין הדין שניהם אמת (מגיד־משנה). 27) המסודרות בתוך השדה לעשות מהן גדר לשדה. אבל אם אינן סדורות, אע"פ שהן צבורות, אינן נמכרות עם השדה (גמרא שם סט.). 28) אחרי קצירת העמרים, שוטחים אותם על פני השדה, ושמים עליהם אבנים שלא יתפזרו על־ידי הרוח (רשב"ם שם סט.). והנה בגמרא שם אמרו שלדעת רבנן החולקים על רבי מאיר "הוא דמחתן", ולדעת רשב"ם היינו שהן מונחות בתוך השדה. ולדעת ה'תוספות' (שם ד"ה והוא) צריך שיהיו מונחות פעם אחת על העמרים. והזמנה גרידא אינה מספיקה לענין זה (סמ"ע שם ס"ק כט). ומדברי רבינו נראה שגם עכשיו בעת הקנייה, הן מונחות על העמרים. 29) לצורך קבוע של השדה. ואף־על־פי שאינם מחוברים לה. 30) משנה, שם סח: 31) המפוצלים (רשב"ם ד"ה קנים המחולקין) או שהוסרו קליפותיהם, שלא יתליעו ('תוספות' ד"ה מחולקין, בשם ה'ערוך'). 32) כלומר, העומדים תחת הגפנים. וראה למעלה הערה כז בדין אבנים. 33) כלומר, לסמוך את הגפנים. ומכאן שהמוכר לחבירו "שדה" - הגפנים בכלל (רשב"ם שם). וראה למעלה פכ"ד הי"ד והערה קנט. ולהלן הערה מז. 34) לצורך השדה (= הגפנים שבתוכה). 35) שהיא בשלה, עד שראויה לקצירה. כן הוא במשנה ובגמרא שם. 36) זה לשון רבינו בפירוש המשנה: "ומחיצת הקנים, מקום שנטועים בו הקנים בלבד". ולפנינו במשנה: "חיצת הקנים". ופירשה הרשב"ם: "קנים הרבה הגדילים בקלח אחד" (ועיין 'תוספות יום טוב' וסמ"ע ס"ק ל). 37) רובע סאה. ולפיכך היא נטולת חשיבות ובטילה אגב השדה (משנה שם). 38) ועם זה בטלים אגב השדה (גמרא שם סט.). 39) הסוכה של שומרי הכרם. 40) כגירסת רבינו חננאל והרי"ף (ובמשנה שלפנינו: "שאינה עשויה בטיט", וראה להלן). 41) שכיון שהיא טוחה סביב בטיט - היא נחשבת קבועה ועומדת בשדה (סמ"ע, ס"ק לא). ודעת רשב"ם בהיפך: כיון שאינה טוחה בטיט - אינה חשובה, והיא בטלה לגבי השדה. 42) כן הוא בגמרא. 43) משנה, שם. 44) אילן המגדל חרובים. 45) כשהחרוב מזדקן ונעשה חזק, מרכיבים אותו באילנות אחרים. וזה שהוא צעיר עדיין אינו חשוב, ובטל הוא אגב השדה. 46) אילן שעושה מין תאנים. וכשעודנו צעיר ולפני שחתכו ענפיו, הוא נקרא: "בתולת השקמה". והוא בטל לגבי השדה. 47) שענפיה עבים. כן הוא בגמרא שם. 48) אין זה מפורש במשנה, ולמדה רבינו מהא דלעיל, שהמוכר את השדה מכר את הגפנים שבה (עיי"ש הערה לב), ומהא דלהלן שלא מיעטו אלא חרוב המורכב וסדן השקמה - הרי שאילנות אחרים הם בכלל השדה. וכן מפורש בתוספתא פ"ג דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 14, 402). וראה עוד למעלה פרק כד הלכה יב והערה קכא, ושם הי"ד והערה קנט. 49) אף שהן צבורות לצרכי הגדר, וכחכמים ולא כרבי מאיר (שם סט.). 50) עומדות מזומנות לתשמיש זה. ואף כאן כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 51) שאינם עומדים. ראה למעלה הערה לא. 52) זה פירוש המילה "משופין", ואף זה כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). 53) התלושה. 54) כן הוא בגמרא (שם). 55) לשוטחה על פני השדה לייבשה (רשב"ם שם). 56) משנה (שם סח:).

ג. בֵּין כָּךְ[57] וּבֵין כָּךְ - לֹא מָכַר[58] מְחִיצַת הַקָּנִים שֶׁהִיא בֵּית רֹבַע[59], אַף עַל פִּי[60] שֶׁהַקָּנִים שֶׁבָּהּ דַּקִּים וּקְטַנִּים. וְלֹא[61] מָכַר עֲרוּגָה[62] קְטַנָּה[63] שֶׁל בְּשָׂמִים[64] שֶׁיֵּשׁ לָהּ שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּגוֹן[65] שֶׁקּוֹרִין לָהּ בֵּי וַרְדָּא[66] שֶׁל פְּלוֹנִי. וְלֹא אֶת הַשּׁוֹמֶרָה בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עֲשׂוּיָה בְּטִיט[67], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְבוּעָה בָּאָרֶץ. וְלֹא מָכַר אֶת הֶחָרוּב הַמֻּרְכָּב[68] וְלֹא סַדָּן[69] שֶׁל שִׁקְמָה, וַאֲפִלּוּ הֵן דַּקִּים[70]. וְלֹא מָכַר[71] אֶת הַבּוֹר[72] שֶׁבָּהּ, וְלֹא אֶת הַגַּת[73], וְלֹא אֶת הַשּׁוֹבָךְ[74], בֵּין חֲרֵבִים[75] בֵּין שְׁלֵמִים[76].

57) משנה, שם. 58) מפני שכל המנויים להלן: מחיצת הקנים שהיא בית רובע, ערוגת בשמים, חרוב המורכב וכו', נחשבים כשדה בפני עצמם ואינם נכללים במשפט: "כל מה שבתוכו", שהוא מכר לו שדה אחת ולא שתי שדות (רשב"ם שם ד"ה לא את חיצם הקנים, ומגיד־משנה כאן). 59) שאז היא נחשבת כשדה נפרד. 60) גמרא, שם סט. 61) מימרא של רבי יוחנן, שם. 62) גינה בצורת מלבן מרובע. כלשון רבינו בפירוש המשנה (כלאים פ"ג מ"א): "עושים בגינות ערוגות מרובעות כדי לזרוע בם הירקות", ו"לשון עברי הוא מערוגת מטעה" ('יחזקאל יז, ז) — 'תוספות יום טוב' שם. 63) ואין בה בית רובע (רשב"ם שם). 64) לדעת הרשב"ם (שם), הוא־הדין לכל שדה שיש לה שם בפני עצמו, אלא ששדה של בשמים הדרך לקרוא לה שם מיוחד (ד"ה לא את חיצת הקנים בלבד). 65) פירוש רב פפא, למימרת רבי יוחנן (שם). 66) בית הוורד. 67) כגירסת הר"ח והרי"ף. והטעם, שכיון שאינה טוחה מסביבה בטיט, הרי היא כדבר המטלטל ואינה בטלה לשדה (ובמשניות שלפנינו, הגירסא להיפך: "שהיא עשויה בטיט". לפי שאז היא חשובה ואינה בטלה אגב השדה, וזוהי דעת רשב"ם. וראה למעלה הערות לט־מ). 68) שמרכיבים את החרוב אחרי שהוא מזדקן, ואז יש לו חשיבות מיוחדת ונחשב כשדה בפני עצמו. 69) גזע העץ,

כשהשקמה מזקינה, קוצצים את עוביה, ואחרים באים במקומם ואז נקראת בשם "סדן", ונעשית חשובה ביותר, ואינה בטילה אגב השדה. 70) כלומר, החרוב והסדן הם דקים (גמרא שם). 71) מפני שכל אלו והמנויים להלן, הם דברים נפרדים ובלתי כלולים בתוך השדה, משנה שם עא. 72) בור של מים בתוך השדה להשקות את השדה. 73) מקום שדורכים בו ענבים. 74) מושבם של יונים. וכל אלו אינם נמכרים בכלל השדה, אע"פ שאמר לו: "כל מה שבתוכה" (רשב"ם שם). 75) מלשון חורבן שאין מים בבור ואין יונים בשובך וכו'. 76) כלומר, מיושבים.

ד. וְצָרִיךְ[77] הַמּוֹכֵר לִקְנוֹת לוֹ דֶּרֶךְ[78] מִן הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ בָּהּ עַד אוֹתוֹ הַבּוֹר אוֹ אוֹתוֹ הַדּוּת אוֹ אוֹתוֹ הַגַּת אוֹ אוֹתוֹ הַשּׁוֹבָךְ[79] שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה. וְאִם[80] פֵּרֵשׁ וְאָמַר 'חוּץ מֵאֵלּוּ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לִקַּח לוֹ [דֶּרֶךְ][81].

77) משנה, שם. כרבי עקיבא ולא כחכמים. 78) שהמוכר, בעין יפה הוא מוכר, ואנו מניחים שלא השאיר לעצמו דרך בתוך השדה שמכר, אף שהוא צריך לה לשם הליכה אל הדברים שהשאירם בשדה. 79) דקדק לכתוב רק אלו, שרק להם צריך לקנות דרך ולא לאחרים הנזכרים בהלכה זו, וכן נראה ברשב"ם שם ד"ה במוכר (הגר"א סימן רטו ס"ק יז). וראה במגיד־משנה, ולמעלה פרק כה הלכה ג ובהערה כט. 80) משנה, שם. ובזה אף רבי עקיבא מודה (שם). 81) לפי שהתנאי מיותר, שהרי בין כך היא שלו, ולפיכך אנו אומרים, שבא להוסיף בענין דרך.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[82] בְּמוֹכֵר; מִפְּנֵי[83] שֶׁהָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ[84] לְפָרֵשׁ[85] וְלֹא פֵּרֵשׁ[86], אֵין לוֹ[87] אֶת אֵלּוּ[88]. אֲבָל הַנּוֹתֵן מַתָּנָה - קָנָה[89] אֶת כֻּלָּן[90]; בֵּין בְּשָׂדֶה, בֵּין בְּבַיִת, בֵּין בְּחָצֵר, בֵּין בְּבֵית הַבַּד[91]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: הַנּוֹתֵן קַרְקַע[92] בְּמַתָּנָה - קָנָה הַמְקַבֵּל כָּל הַמְחֻבָּר[93] לָהּ[94], עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ[95].

82) [שישנם כמה דברים שאינם מכורים בכלל שדה, בית, חצר ובית־הבד, אפילו אם אמר לו "דבר זה וזה וכל מה שבתוכו" וראה להלן]. 83) כדבריו של יהודה בן נקוסא (שם). 84) כן כתב גם בפירוש המשניות, וכ"ה ברשב"ם שם בשם ר"ת. 85) שהרי הוא נותן מעות, ואינו מתבייש לעמוד על המקח ולפרש ברורות מה כלול במכר. 86) והוא לא עשה כן ולא פירש. 87) הפסיד בגלל ההזנחה שלו. 88) שאע"פ שאמרו: המוכר בעין יפה הוא מוכר - היינו לענין זה שמה שמכר מפורש מכר הכל ולא עיכב לעצמו כלום, אבל לא עד כדי כך שיכלול במכירתו יותר ממה שפירש (רשב"ם ד"ה במכר). 89) המקבל, שהוא מתבייש לומר לנותן שיפרט לו בדיוק את פרטי המתנה (פירוש המשניות). 90) היינו, כל אלה שאינם בכלל המכר, וגם אלה שאינם אפילו בכלל "כל מה שבתוכה", כגון חרוב המורכב (רשב"ם שם ד"ה אבל בנותן מתנה, ורמב"ן בשם ר"י מיגאש), בכל זאת הם בכלל המתנה. 91) [נראה שאף מרחץ בכלל זה, אע"פ שהשמיטו רבינו. אבל עיר אינה בכלל זה. שהרי לדעת רבינו אין לכלול במתנה אלא "דבר המחובר לה", פרט למטלטלין ופרט לדבר המחובר שהוא מחוצה לה. ואילו בעיר אין לך דבר לכלול במתנתו אלא מטלטלין או דברים שהם מחוצה לה]. 92) כי דוקא בקרקע קיים הפרש זה בין מכר ומתנה, אבל לא במטלטלין כגון ספינה (מגיד־משנה). 93) פרט לתלוש. ואפילו תבואה התלושה הצריכה לקרקע (ולדעת הרשב"ם, אם צריכה לקרקע, הרי היא בכלל). 94) דוקא מה שבתוך הדבר הניתן, כגון בור ודות וחרוב. אבל לא במה שנמצא חוצה לו, כגון יציע וחדר (מגיד־משנה בשם ר"י בן מיגאש). [וראה למעלה הערה צ]. 95) הנותן, מה הוא מוציא מכלל המתנה.

ו. וְכֵן[96] הָאַחִין[97] שֶׁחָלְקוּ[98], וְזָכָה אֶחָד מֵהֶן[99] בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[100]. וְהַמַּחֲזִיק[101] בְּנִכְסֵי הַגֵּר[102], הֶחֱזִיק בַּשָּׂדֶה - זָכָה בְּכֻלָּן[103]. וְהַמַּקְדִּישׁ[104] אֶת הַשָּׂדֶה - הִקְדִּישׁ כֻּלָּן.

96) מילת ההשוואה מתוספת הרמב"ם היא. 97) משנה, שם. 98) שמכיון שבאו לחלוק, רוצים להסתלק אחד מהשני לגמרי (סמ"ע סימן רטו ס"ק מא). 99) כלומר, כל אחד מהן. ובמשנה שם: "וזכו בשדה". 100) כלומר, "בכל שהוא קבוע ועומד בשדה" (סמ"ע שם). 101) עשה קנין חזקה (משנה שם). 102) שהם הפקר, וכל הקודם ועושה בהם קנין זכה. 103) אף בהרוב המורכב וכיוצא בו, אע"פ שהוא כשדה אחר, והמחזיק בשדה אינו קונה את השדה השניה הסמוכה לה, אם יש מיצר ביניהם (ראה להלן פ"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז) - כאן נקנה החרוב, שהרי אין מיצר בינו ובין שאר השדה (רשב"ם שם ד"ה החזיק בכולה, וסמ"ע ס"ק מב). 104) שהמקדיש מקדיש בעין יפה באותה המידה של מתנה, ואף כאן לא היה למקבל ההקדש, כלומר הגזבר, לפרש - כמו מקבל מתנה (למעלה הערה צ).

ז. אַף בְּמוֹכֵר וְלוֹקֵחַ אֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן מֵעִנְיָנִים[105] אֲמוּרִים אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם

~ נקודות משיחות קודש ~

"אבל הנותן מתנה קנה את כולן".

ההבדל שבין מתנה למכר וירושה הוא, שבמכר וירושה צריכה להיות שייכות ואחיזה ללוקח או ליורש, שהרי הירושה היא דווקא בקרובו של המוריש, ומכירה היא לזה ששילם מנכסיו תמורת הדבר הנמכר. מה שאין כן במתנה אפשר שלא יהיה למקבל שום שייכות ואחיזה למתנה הניתנת לו רק מצד חסדו וטובו של הנותן, ולכן הדין שאם נתן במתנה גם אם לא פירש המקבל קנה הכל, כיון שאין לו שום אחיזה ושייכות למתנה ואינו יכול לפרש דבר.

ומבואר בהמשך "וככה" פרק עא, שהגם שבעניין התורה הלשון הוא "נותן התורה" ו"אשר נתן לנו", מכל־מקום יש בנתינת התורה את כל שלושת העניינים ירושה, מכר ומתנה (עיי"ש).

(לקו"ש י"ג ע' 115 הע' 23)

מִנְהָג, וְלֹא שֵׁמוֹת יְדוּעִים[106] לְכָל דָּבָר וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ; אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁהַמּוֹכֵר כָּךְ מָכַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה מָכוּר, וְסוֹמְכִין עַל הַמִּנְהָג[107]. וְכֵן מָקוֹם שֶׁאֵין קוֹרִין אֶלָּא בַּיִת[108] לַבַּיִת לְבַדּוֹ, אוֹ שֶׁקּוֹרִין בַּיִת לַבַּיִת וְכָל סְבִיבוֹתָיו וּלְכֹל שֶׁעַל גַּבָּיו - הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם. וְכֵן הַדִּין בְּמוֹכֵר חָצֵר אוֹ שָׂדֶה אוֹ עִיר אוֹ מִטַּלְטְלִין - בְּכֹל הוֹלְכִין אַחַר הַשֵּׁמוֹת הָעֲרוּכוֹת בְּפִי הַכֹּל.

105) בכ"י תימן: "מעניינים". 106) שמות ידועים לנושאי המכירה, כלומר, מה כלול בכלל הבית או השדה. 107) כן הוא בתוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוק"מ עמ' 24, 403) וכן כתב רב האי בספר "המקח והממכר" שער כ בסופו. וראה למעלה פרק יז הלכה ו, ולהלן פכ"ז הי"א, ופכ"ח הט"ו. 108) מקור הדברים בבבא־בתרא סא: ובבא־קמא כז.

ח. וְזֶה עִקָּר גָּדוֹל: בְּכָל דִּבְרֵי מַשָּׂא וּמַתָּן הוֹלְכִין אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ הַמָּקוֹם וְאַחַר הַמִּנְהָג. אֲבָל מָקוֹם שֶׁאֵין יָדוּעַ בּוֹ מִנְהָג וְלֹא שֵׁמוֹת מְיֻחָדִין, אֶלָּא יֵשׁ קוֹרִין כָּךְ וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין כָּךְ - עוֹשִׂים כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ חֲכָמִים בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

יום שישי ה' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו הדברים הנכללין במכירת הספינה ושאינן נכללין, וכן בכל שאר המטלטלין אם בהמות ואם עבדים ואם שאר הדברים.

א. הַמּוֹכֵר[2] אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתֹּרֶן[3], וְאֶת הַגַּס[4], וְאֶת הָעֲגָגִים[5] שֶׁלָּהּ, וְאֶת כָּל הַמְּשׁוֹטִין[6] הַמַּנְהִיגִין[7] אוֹתָהּ[8], וְאֶת הַכֶּבֶשׁ[9] וְהָאַסְכָּלָה שֶׁעוֹלִין בָּהֶן לַסְּפִינָה וְיוֹרְדִין עָלֶיהָ, וְאֶת בֵּית הַמַּיִם[10] שֶׁבְּתוֹכָהּ; אֲבָל לֹא מָכַר[11] אֶת הַבִּצִּית[12], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה[13] שֶׁהוֹלְכִים בָּהּ עַל הַמַּיִם הַקְּרוֹבִים לַיַּבָּשָׁה[14]; וְלֹא מָכַר הַדּוּגִית[15], וְהִיא הַסְּפִינָה הַקְּטַנָּה שֶׁצָּדִין[16] בָּהּ הַמַּלָּחִים אֶת הַדָּגִים; וְלֹא מָכַר אֶת הָעֲבָדִים הָעוֹשִׂין בָּהֶן[17], וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין[18], וְלֹא אֶת הַסְּחוֹרָה[19] שֶׁבְּתוֹכָהּ. וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ 'הִיא וְכָל מַה שֶׁבְּתוֹכָהּ אֲנִי מוֹכֵר' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין.

2) משנה בבבא־בתרא עג. ובריתא שם. 3) עמוד גבוה, שעליו תולין את הנס (ראה להלן). 4) הוילון או המפרש שפורסין על התורן, להוליך את הספינה ברוח. 5) ברזלים כעין מזלגות של ברזל הקשורים בשלשלאות, שמשליכים לתוך הים, לעגן את הספינה ולהעמידה. 6) כן הוא בגמרא, בפירוש למילה "מנהיגין" שבמשנה. והם עצים שבהם משוטטים ומושכים את הספינה (יד רמ"ה). ויש מפרשים "החבלים שבהם מושכים את הספינה ומכניסים אותה לנמל" (מגיד־משנה בשם ר"י מיגאש). 7) משוטים אלו, מנהיגים ומושכים את הספינה בים. 8) בנוסח הגמרא שלנו, חסרה מילה זו לגמרי. ו"אסכלה" שבברייתא (שהובאה בסמוך) היא ה"כבש של הספינה שעולים בו" (רשב"ם בשם רב האי ור"ח), אבל יש מפרשים שהיו שם שני סולמות: האחד שבו עולים מהיבשה אל הספינה, והשני שבו יורדים מפתח הספינה אל קרקעית הספינה. לאחד קראו "כבש", ולשני - "אסכלא" (סמ"ע סימן רב ס"ק ד). וזהו מה שכתב רבינו "שעולין - ויורדין עליה". 9) מקום בספינה, שאוצרים בו מים מתוקים, כיון שמי הים הם מלוחים ובלתי ראויים לשתיה. 10) שכל אלו המנויים להלן, אף שהם עשויים לצרכי הספינה, אין שם הספינה עליהם, ואפשר להשתמש בהם גם לצרכים אחרים. 11) כתנא־קמא, ולא כרבי נתן (שם). 12) הקשורה לגדולה, ועוברים מן הגדולה עליה סמוך ליבשה. 13) לפי שאין הספינה הגדולה יכולה להתקרב אל היבשה, מפני שאין שם נמל־מים־עמוק, ולפיכך עוברים ממנה לספינה קטנה ועל־ידה יורדים אל היבשה. 14) כתנא־קמא, ולא כסומכוס (שם). 15) בגמרא (שם) אמר רבא "ביצית היינו דוגית", והפרש השמות תלוי רק במוצא הגיאוגרפי של התנאים: רבי נתן הוא בבלי, ובמקומו קראו לספינה קטנה: ביצית. וסומכוס הוא מארץ־ישראל, ושם קראו לה: דוגית. אבל דעת רבינו שיש ששינוי השם כרוך גם בשינוי המהות, והוא: שבבבל שהימים והנהרות לא היו עמוקים אצל שפתם, ולפיכך היה צריך לעבור בהם מהספינה הגדולה לקטנה והיא הביצית. ואולי על שם הביצה שעל שפת היאורות הבבליים. ובא"י היו המים שעל שפת הים עמוקים, לא היו משתמשים בספינות הקטנות האלו אלא לשם צידת דגים. ומה שאמר רבא ש"ביצית היינו דוגית", רוצה לומר שהמדובר כאן באותה הספינה הקטנה, אלא משתמשים בה לצרכים שונים, וכתוצאה מזה העלו לה שמות שונים במקומות שונים (כסף־משנה). 16) העובדים בספינות (משנה, שם). 17) שקים גדולים שבהם משימים הסחורה שבספינה (רשב"ם שם עז:). 18) פירושו של רב פפא (שם עז:) למלה "אנתיקי" שבמשנה, ולכאורה זה מיותר, אחרי שגם השקים, הקבועים יותר בספינה, אינם נמכרים אתה, ואולי לא הובא זה אלא להשמיענו, שאף הסחורה כלולה בביטוי: "היא וכל מה שבתוכה" (כן כתבו ה'תוספות' שם עג. ד"ה ולא את האנתיקי). 19) משנה (שם עז:).

ב. הַמּוֹכֵר[20] אֶת הַקָּרוֹן[21] - לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת[22], בִּזְמַן[23] שֶׁאֵינָן קְשׁוּרוֹת עִמּוֹ[24]; מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת - לֹא[25] מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד[26] - לֹא מָכַר[27] אֶת הַבָּקָר; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד, וַאֲפִלּוּ[28] בְּמָקוֹם שֶׁקּוֹרִין מִקְצָתָן[29] לַצֶּמֶד[30] בָּקָר.

20) "מין מן העגלות" (פירוש המשניות). 21) בפירוש המשניות (שם) הביא רבינו שני פירושים, וזה לשונו: "ופרדות עצים הנפרדים ממנו, שמושכות אותו. ויש מפרשים - קיבוץ פרדה. כלומר, הבהמות שמושכות את הקרון". 22) גמרא שם. על רקע של סתירה בין הברייתא והמשנה. 23) בשעת מכירה, ואם קשורות עם הקרון

בשעת מכירה - נמכרות הן עמו (מגיד־משנה). ויש אומרים, שכל זה אינו אלא במוכר, אבל במשכיר, שאין דרך לשכור פרדות מאחר וקרון מאחר - נמכרות הן עם הקרון אע"פ שאינן קשורות עמו (נמוקי־יוסף). 24) כנראה, מסתימת הלשון, שאף אם הקרון והפרדות קשורים - אין הקרון נמכר עמהן. וכן הביא הרמ"א (סי' רב סעיף ב) בשם ה'טור'. והטעם, שהפרדות אפשר לרכוב עליהן בלי הקרון, ולא כן בקרון בלי הפרדות, ולפיכך אין הפרדות קשורות כל־כך בקרון כמו שהקרון קשור בהן (סמ"ע, שם ס"ק ז). 25) "העול שבצוארי השוורים, המחבר אותם" (פירוש המשניות). 26) ולא הזכיר את הפרט של "קשורות", ולדעת ר"י בן מיגאש והרמב"ן דין צמד ובקר לענין קשורות, כדין קרון ופרדות (מגיד־משנה). [וכן יש ללמוד מדברי התוספתא (בבא־בתרא תחלת פ"ד): "מכר את הצמד מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד". וזהו בניגוד למשנה: "מכר את הצמד לא מכר את הבקר". ועל־כרחנו שהתוספתא עוסקת באופן שהם קשורים, בדומה לתירוץ הגמרא בענין קרון ופרדות]. אבל דעת הרשב"ם שבצמד ובקר לא קנה אפילו אם הם קשורים, והוכיח כן ממה שאמרו בגמרא (עח:) "תנא, מילי מילי קתני", ואין ללמוד דבר מדבר. והרמ"א (רב סעיף ד) פסק כדעת ר"י בן מיגאש, וראה להלן הלכה ג והערה לא. 27) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם עז:). 28) אבל אם כולם קוראים כך, הם נמכרים יחד (בסוגיא שם). וראה להלן פרק כח הלכה טו והערה קכד. 29) כלומר, לצמד עם בקר ביחד, קוראים "בקר". וזה מוסב על "מכר את הבקר, לא מכר את הצמד" (ועיין סמ"ע שם ס"ק י). 30) הראב"ד ציין כאן את המקור בתוספתא, ואמנם נמצאת הלכה זו שם (בבא־בתרא בתחילת פ"ד), אלא שלשונה קטוע כדלהלן: "מכר את העול, מכר את הפרות, לא מכר את העול". אבל בספר "המקח והממכר" לרב האי, שער כ הביא הלכה זו במלואה, ונראה שמקורו בתוספתא זו. וזה לשונו: "דגרסי' מכר את העול מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העול" (תוספות ראשונים).

1 **ג. הַמּוֹכֵר[31] אֶת הָעֹל[32] - מָכַר אֶת הַפָּרָה[33]; מָכַר אֶת**
2 **הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת הָעֹל. מָכַר אֶת הָעֶגְלָה[34] - מָכַר**
3 **אֶת הַבָּקָר[35]; מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הָעֶגְלָה.**
4 **וְאֵין הַדָּמִים רְאָיָה[36] בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא**
5 **בָהֶן[37].**

31) במסכת כלים (פי"ד משנה ד) פירש רבינו, עול של עגלה שהוא "העץ הנמשך בין שתי הבהמות, אשר יוליכו העגלה יקרא עול". וכיוצא בזה צריך לפרש עול של פרה, שהוא העץ ששמים על צוארי הפרה למשוך אותה בו. 32) לכאורה, הצמד זהה עם העול, ויש כאן סתירה להלכה הקודמת, שהמוכר את הצמד לא מכר את הבקר, ורמז על זה המגיד־משנה. וגם עצם הלכה זו תמוה, האיך תימכר הפרה אגב העול ('טור' סימן רב). ואמנם הראב"ד השיג בזה על רבינו, בטענה, ש"אע"פ שהוא כן בתוספתא אין סומכין עליה, שאין הטעם שלה ברור". אבל הסמ"ע (שם ס"ק יא) כתב שכאן בעול, מדובר שהוא קשור עם הפרה, ובאופן זה גם בצמד נמכר הבקר עמו, ראה למעלה שם הערה כה. 33) אף כאן ישנה סתירה למה שכתוב בהלכה הקודמת "המוכר את הקרון לא מכר את הפרדות" (ראה במגיד־משנה וכסף־משנה). ולדעת הסמ"ע (שם ס"ק יא) אף כאן מדובר כשהבקר קשור לעגלה, ובאופן זה גם בקרון ופרדות - קנה הפרדות. 34) כנראה מהראב"ד, שאף כאן המקור הוא התוספתא. וכן ציין ב"באר הגולה" (סימן רב אות י), וכן הוא בספר "המקח והממכר" שם: "דגרסי' כו' מכר את העגלה מכר את הפרה, מכר את הפרה לא מכר את העגלה". אבל לפנינו בתוספתא ליתא. 35) משנה (שם עז:) כחכמים, ולא כרבי יהודה. 36) שאף שנתן הלוקח סכום כסף גדול, המתאים לקנין שני הדברים, ועולה הרבה יותר על ערך האחד, אין זה משמש הוכחה לטיב הקנין, ועיין להלן הלכה ה. ושם כל פרטי הדין ואף הנמקתו. 37) שהלשון המקובלת נוגדת לראיית הדמים.

6 **ד. וְכֵן[38] הַמּוֹכֵר[39] אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר[40] אֶת הַמַּרְדַּעַת[41]**
7 **וְאֶת הָאֻכָּף[42], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עָלָיו[43]; אֲבָל לֹא**
8 **מָכַר[44] אֶת הַשַּׂק[45] וְלֹא מִרְכֶּבֶת הַנָּשִׁים[46], וַאֲפִלּוּ[47] הָיוּ**
9 **עָלָיו[48] בִּשְׁעַת הַמֶּכֶר.**

38) מילת ההשוואה שהוסיף רבינו, מכוונת, כנראה, למה שנאמר בהלכה ה, שגם בענינים אלה אין הדמים ראיה. 39) משנה בבא־בתרא עח. בהתאם לפירושו של עולא בגמרא שם. 40) הכלל בזה הוא כדלהלן: כלי הרכיבה הם בכלל מכירת החמור (ואין בזה שום מחלוקת תנאים), שסתם חמור עומד לרכיבה, אבל כלי המשא שלו אינם בכלל (כדעת תנא־קמא של נחום המדי במשנה שם), וכך יוצא מתוך המימרא של עולא. 41) "כעין אוכף (= כר) שמניחים על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם" (רמ"א, רב סעיף ז). 42) כעין "כלי עץ נתון על המרדעת לרכיבה או כדי למנוע חיכוך המשאות" (רמ"א שם). 43) זו היא דעת ר"י בן מיגאש, והוא מוכיח כן מתוך זה שנסתפקו בגמרא, אם פלוגתת התנאים בכלי המשא היא כשאינם עליו, או בעודם עליו. ואילו בכלי רכיבה, שעליהם אמר עולא שלדברי הכל הם מכורים - בהם לא ציין שהמדובר בעודם עליו, הרי שבהם אין הבדל זה קיים. אך ראשונים אחרים סוברים, שדבר זה תלוי בפתרון הבעיא: אם בכלי משא מדובר כשאינם עליו, ברור שכלי רכיבה אף אם אינם עליו - הם בכלל. אבל אם בכלי משא מדובר בעודם עליו, מסתבר שגם בכלי רכיבה לא קנה אלא אם עודן עליו. ומכיון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאין מידי הנתבע, היינו, מידי המוכר. יוצא במסקנא, שכלי משא אינם מכורין אף בעודן עליו, וכלי רכיבה מכורים רק אם עודם עליו (מגיד־משנה). 44) כתנא־קמא ולא כנחום המדי, במשנה שם. 45) העשוי לשים בתוכו משא. 46) שזה גם כן כעין כלי משא, שהאשה אינה רוכבת כגבר, אלא יושבת כמשא. [כן הוא ברשב"ם שם ובסמ"ע (סי' רב ס"ק יב). וראה בפסחים ג. ולהלן פ"ד מהלכות שכירות הלכה ה]. 47) דבר זה הוא, כאמור, בעיא בגמרא שלא נפתרה, ולפיכך פסק שלא קנה, לפי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן כתב הרי"ף. 48) בברייתא שם אמרו: "שאם אמר הוא

וכל מה שעליה - כולן מכורין", והביאו הרמ"א בסימן רב סעיף ז. ופלא שרבינו השמיטו.

ה. וְאֵין[49] הַדָּמִים רְאָיָה[50]. שֶׁאִם[51] טָעָה[52] בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת[53] טוֹעָה - יֵשׁ לוֹ[54] אוֹנָאָה[55] אוֹ בִּטּוּל מֶקָּח[56], כְּדִין כָּל הַמּוֹכֵר וְלוֹקֵחַ[57]; וְאִם[58] טָעָה בִּכְדֵי שֶׁאֵין[59] הַדַּעַת טוֹעָה - לֹא[60] בָּטַל הַמֶּקָּח, שֶׁזֶּה[61] מַתָּנָה[62] נָתַן לוֹ, וְאֵין לוֹ אֶלָּא[63] הַחֲמוֹר[64] בְּלֹא שַׁקִּים[65]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא[66] בָּזֶה אֵין מְבִיאִין בּוֹ רְאָיָה מִן הַדָּמִים.

49) משנה, שם עז: כחכמים ולא כרבי יהודה. 50) היינו, שאם נתן הלוקח דמים, שסכומם עולה על ערך נושא המכירה, אין אומרים שזה ראייה שהתכוון לכלול במכירה זו עוד דברים, כגון אם קנה צמד, ונתן מאה זהובים, אין אומרים: כיון שבעד צמד לבדו לא היה נותן סכום גדול כזה, אלא ודאי התכוון גם לצירוף הבקר (סמ"ע שם ס"ק טו). 51) כלומר, ודינו של העודף כדלהלן. 52) היינו, הטעות היא, שהוסיף דמים יותר מששוה מחיר נושא המכירה. 53) שהטעות אינה מופרזת, רק שאפשר להניח שהלוקח טעה, ונתן יותר מכפי שצריך, מתוך אי־הבנה. 54) אין אנו אומרים שהתוספת בדמים באה לכלול תוספת בחפצים, אלא שהתכוון באמת רק לנושא המכירה, ואשר לעודף דמים שנתן - היה זה מחמת טעות. וזה כלול במסגרת "אונאה", ולכן הדין הוא כמו בכל אונאה. 55) אם ההפרש הוא ב"שתות". 56) אם ההפרש הוא ביותר מ"שתות". 57) ראה למעלה פרק יב. 58) כלשון האחרון בגמרא, וכפי הנמקת הרשב"ם (ד"ה בכדי שהדעת טועה) שהתשובה הראשונה היא דוחק. 59) שההפרש הוא מוגזם, ואין להניח שהיתה כאן טעות, שאין אדם טועה עד כדי כך. 60) אף כאן, אין אנו אומרין, שהתכוון בתוספת דמים זו לתוספת דברים. ולא עוד אלא שכאן אף אין דנים דין אונאה, ואין המוכר יכול לתבוע את העודף, שבו נתאנה. 61) העודף הזה. 62) שמכיון שלא יתכן שאדם טועה בשיעור כזה, אנו אומרים שהתכוון לתת לו את העודף הזה בתורת מתנה. וזה הוא כלל בכל דיני אונאה, שאם האונאה היא מופרזת, בכדי שאין הדעת טועה - אין בה דין אונאה, והיא נחשבת כמתנה. וראה בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י. 63) כלומר, אינו מקבל את דמיו שנתן יותר משויו של נושא המכירה בחזרה, וכן אינו מקבל תוספת דברים על זה שכרגיל. 64) רבינו נותן דוגמא מההלכה האחרונה שעסק בה. 65) היינו, כלי המשא. 66) בכל השטחים, שאפשר היה כאילו להניח, שהדמים ישמשו הוכחה להכליל יותר דברים בנושא המכירה.

ו. הַמּוֹכֵר[67] אֶת הַשִּׁפְחָה - מָכַר כֵּלִים[68] שֶׁעָלֶיהָ, אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה; אֲבָל לֹא[69] מָכַר הַשִּׁירִים[70] וְלֹא הַנִּזְמִים[71] וְלֹא הַטַּבָּעוֹת וְלֹא אֶת הַקַּטְלָאוֹת[72] שֶׁבְּצַוָּארָהּ. וְאִם[73] אָמַר לוֹ 'שִׁפְחָה וְכָל מַה שֶׁעָלֶיהָ' - הֲרֵי כֻּלָּן מְכוּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ כֵּלִים שֶׁל מֵאָה מָנֶה.

67) תוספתא בבא־בתרא פ"ד, והביאה הרי"ף פרק המוכר את הספינה. 68) בגדים. 69) והכלל הוא: מכר את הבגדים ולא את התכשיטים שעליה, כי כל אלו שהוא מונה להלן ושמוציאם מכלל המכירה - אינם מלבושים אלא תכשיטים. 70) אצעדות. 71) טבעות ששמים באף או באוזן (ועיין שבת נט: ורמב"ם פי"ט מהלכות שבת הלכה ז). 72) תכשיט של אשה הנתון בצואר בדוחק, והאשה חונקת עצמה בה כאילו היא קוטלת את עצמה, כדי שתראה בעלת בשר, וכך הם דברי רבינו בפירוש המשניות (פרק במה אשה, שבת נז.): "וקטלא - חונקת, והיא חוטין שעורכין בה גרגרי זהב וקושרין אותה על הצואר בדוחק כאדם החונק את עצמו" (וראה בשו"ע חו"מ סימן רכ, סעיף ט). 73) כן בתוספתא שם.

ז. הָאוֹמֵר[74] לַחֲבֵרוֹ: שִׁפְחָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מְעֻבֶּרֶת אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[75]. שִׁפְחָה מְנִיקָה[76] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, פָּרָה מְנִיקָה[77] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר לוֹ אֶת הַוָּלָד[78]. חֲמוֹרָה[79] מְנִיקָה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מָכַר לוֹ אֶת הַסְּיָחָ[80]; שֶׁאֵין[81] אָדָם קוֹנֶה חֲמוֹרָה לַחֲלָבָהּ[82].

74) תוספתא פ"ד דבבא־בתרא (הוצאת צוקמ. עמ' 3, 403). 75) שהרי אמר לו: "מעוברת". 76) תוספתא שם. 77) משנה בבא־בתרא עח: (לפי פירושו של רב פפא). וכן הוא בתוספתא שם (לפי כ"י ווין ודפוס ראשון - תוספות ראשונים). 78) מפני שיד הלוקח על העליונה, והמוכר יכול לומר שהתכוון במילה "מניקה", שיוכל הלוקח להשתמש בחלב הפרה, ולנצל את השפחה בתור מינקת לבנו של הלוקח, אבל לא התכוון למכור את הוולד של הפרה או של השפחה (סמ"ע שם ס"ק כ). 79) משנה שם, לפי פירושו של רב פפא שם. 80) חמור קטן. ובגמרא (שם) דרשו את המילה מלשון סיחה נאה, שחמור קטן הולך אחרי קריאה אליו, הנאמרת בנחת, ולא כן חמור זקן הזקוק לרסן ולמרדעת (ועיין שם רשב"ם ד"ה שמהלך אחרי סיחה נאה). 81) הוא הטעם שנתן בגמרא. 82) "שידוע שחלב האתון לא יצלח לכל, אם כן לאיזה תועלת אמר חמור מניקה, אלא כדי שימכור הסיח עמה" (רבינו בפירוש המשנה).

ח. הָאוֹמֵר[83] לַחֲבֵרוֹ: רֹאשׁ[84] עֶבֶד זֶה אוֹ רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - הֲרֵי זֶה מָכַר חֶצְיוֹ[85]. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁהַנְּשָׁמָה[86] תְּלוּיָה בּוֹ[87]. אָמַר לוֹ: יַד[88] עֶבֶד זֶה אוֹ יַד חֲמוֹר זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - מְשַׁמְּנִין[89] בֵּינֵיהֶם. וְכֵן הַדִּין בְּכָל אֵיבָר שֶׁאֵין הַנְּשָׁמָה תְּלוּיָה בּוֹ. אָמַר לוֹ: רֹאשׁ פָּרָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - לֹא מָכַר אֶלָּא הָרֹאשׁ בִּלְבַד[90]; שֶׁהֲרֵי[91] רֹאשָׁהּ נִמְכֶּרֶת[92] תָּמִיד בַּמִּטְבָּחַיִם[93].

83) ערכין ד: וירושלמי בבא־קמא פ"ה הלכה א. וראה עוד להלן. 84) והוא אבר שהנשמה תלויה בו. ראה להלן. 85) של העבד או של החמור. מאחר שהוא אבר שהחיות תלויה בו, רואים אותו כחצי הגוף. בערכין ד: אמר: "ראש עבד זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך,

משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש עבד מכור לך, משמנין ביניהם. ראש חמור זה הקדש, הוא והקדש שותפין בו. ראש חמור מכור לך, משמנין ביניהם". ונראה שרבינו גרס שם: "ראש עבד מכור לך, הוא וחבירו שותפים. יד עבד זה מכור לך, משמנין ביניהם" (לחם־משנה בפ"ה מהלכות ערכין הלכה יז, ועיין ביאור הגר"א סימן רכ, ס"ק טז). וראה להלן שיש סמך לנוסחא זו בירושלמי. 86) החיות. 87) הרי זה מכר חציו. כן מפרש בירושלמי (בבא־קמא פ"ה הלכה א) "רגלה מכורה לך, מכר חציה". וחסרון רגל בבהמה עושה אותה טריפה, אם נחתכה מן הארכובה ולמעלה (פ"ח מהלכות שחיטה הלכה יא). וראה בתמורה יא. שדבר שעושה אותה טריפה, הוא אבר שהנשמה תלויה בו (אור שמח). ועיין בראב"ד ובמגיד־משנה. 88) והוא אבר שאין הנשמה תלויה בו, ודין זה לא הוזכר לא בברייתא בערכין שם ולא בירושלמי שם, אבל יש ללמדו ממה שהזכירו שם ראש ורגל, מכלל שאם מכר אבר שאין הנשמה תלויה בו - לא מכר חציו. ולדעת הלחם־משנה (בהלכות ערכין שם) גרס רבינו כן בערכין שם. 89) "לשון שומא. כלומר, שישומו אותו אבר שמכר לאיזה מלאכה הוא ראוי, ולפי שוויו יטול" (סימן רכ, סעיף יב) וראה למעלה פרק כא הלכה כב. 90) ברייתא שם. 91) כדברי רב פפא, בגמרא שם. 92) שרגילים למכור את הראש של פרה לחוד, מכיון שהוא ראוי לאכילה, אבל ראש העבד או ראש החמור, שאינם לאכילה, אין דרך למכרם לחוד, וכוונתו היתה למכור חציים. 93) מקום ששוחטים הבהמות.

1 **ט. מָכַר אֶת הָרֹאשׁ[94] בְּבְהֵמָה גַּסָּה[95] - לֹא[96] מָכַר אֶת**
2 **הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם - לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ.**
3 **מָכַר אֶת הַקָּנֶה[97] - לֹא מָכַר אֶת הַכָּבֵד; מָכַר אֶת**
4 **הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה. אֲבָל בְּבְהֵמָה דַּקָּה: מָכַר**
5 **אֶת הָרֹאשׁ - מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם; מָכַר אֶת הָרַגְלַיִם -**
6 **לֹא מָכַר אֶת הָרֹאשׁ. מָכַר אֶת הַקָּנֶה - מָכַר אֶת**
7 **הַכָּבֵד; מָכַר אֶת הַכָּבֵד - לֹא מָכַר אֶת הַקָּנֶה.**

94) משנה בבא־בתרא פג: 95) בקר (פירוש המשניות, שם). 96) כך היו, כנראה, שימושי הלשון המקובלים באותה התקופה. 97) הריאה, ונקראת על שם הקנה שלה (רשב"ם), כלומר, הקנה בצירוף הריאה. וב'תוספות' (שם ד"ה מכר) הוסיפו גם לב.

8 **י. הַמּוֹכֵר[98] אֶת הַבּוֹר[99] - לֹא מָכַר אֶת מֵימָיו[100]. מָכַר**
9 **אֶת הָאַשְׁפָּה[101] - מָכַר אֶת זִבְלָהּ[102]. מָכַר כַּרְמֶל[103] -**
10 **מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ[104] - מָכַר אֶת הַיּוֹנִים.**

98) כתנא־קמא בברייתא (ב"ב עט:) ולא כרבי נתן (שם). 99) שמכונסים בו מים לשתייה. 100) במשנה (שם עח:) נאמר שהמוכר בו מכר את מימיו. אך בגמרא (שם עט:) אמרו שמשנה זו היא דעת יחיד, הוא רבי נתן. וכן פסק הרי"ף שאין הלכה כמשנה. ואע"פ שכלל בידינו: "סתם במשנה, ומחלוקת בברייתא, הלכה כמשנה" - כיון שאמרו בגמרא שהמשנה היא יחידאה, אין הלכה כמותה (כסף־משנה). ויש פוסקים הלכה כמשנה (רשב"ם). 101) מקום מיוחד, שמחזיקין בו זבל. 102) שבטל אגב האשפה. 103) מקום שמגדלים בו דבורים. 104) מקום שמחזיקים בו יונים.

11 **יא. אַל[105] יָלוּז[106] מֵעֵינֶיךָ הָעִקָּר הַגָּדוֹל בִּדְבָרִים אֵלּוּ,**
12 **שֶׁהוּא מִנְהַג הַמְּדִינָה[107] וְהַשְּׁמוֹת[108] הַיְדוּעִים בְּיִחוּד**
13 **לְכָל דָּבָר וְדָבָר. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג וְלֹא שֵׁם שֶׁהַכֹּל**
14 **אוֹמְרִים לוֹ בְּיִחוּד וְלֹא שִׁתּוּף[109] - הוֹלְכִין אַחַר אֵלּוּ**
15 **הַכְּלָלוֹת שֶׁבְּאַרְצוֹ[110].**

105) חזרה על הסיכום, שנאמר בסוף הפרק הקודם, וכן נמצא גם במקומות אחרים. וריבוי החזרות נראה מוזר קצת. 106) יסור, מלשון הכתוב (משלי ג, כא): "בני אל ילוזו מעיניך". 107) העיקר הזה, תכנו הוא: מנהג המדינה. שבכל עניני מקח וממכר - הולכים לפי הנוהג המקומי. 108) שבכל דיון על קביעת נושאי המכירה, קובעים השמות, שהנוהג הוא לתת במקום המכר לנושאים אלו. 109) היינו, ששם זה מיוחד רק לנושא זה, ואיננו שם שיתופי לנושאים הרבה. 110) פרק כו הלכה ח.

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשפ"ג

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי הקרקע אי זה דבר נמדד עימו וכן כל המשפטים התלויים בעניין המדידה והשיעור כשהזכירו הלוקח או המוכר (מודה) [מידה], וכל הנמשך אחר זה.

16 **א. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[2]: בֵּית כּוֹר[3] עָפָר[4] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
17 **וְהָיוּ בְּתוֹךְ הַשָּׂדוֹת גֵּאָיוֹת קְטַנִּים[5] עֲמֻקִּים עֲשָׂרָה**
18 **טְפָחִים[6], אַף עַל פִּי[7] שֶׁאֵין בָּהֶן מַיִם[8], אוֹ סְלָעִים**
19 **גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים - אֵין נִמְדָּדִין[9] בְּכְלַל הַבַּיִת**
20 **כּוֹר; שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן מְעוֹתָיו בְּמָקוֹם אֶחָד,**
21 **וְנִרְאִין כִּשְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת[10]. וְלוֹקֵחַ אֵלּוּ**
22 **הַגֵּאָיוֹת וְהַסְּלָעִים בְּכְלַל הַבַּיִת כּוֹר בְּלֹא דָמִים[11].**
23 **הָיוּ[12] פָּחוֹת מִכָּאן - נִמְדָּדִין עִמָּהּ[13].**

2) משנה בבבא בתרא קב: 3) שטח שראוי לזרוע בו שלושים סאה. והנה, מידת סאה על סאה, היא חמישים על חמישים (=אלפיים וחמש מאות בסך הכל), ואם כן כור, שהוא שלושים סאה הוא שבעים וחמש אלף אמה. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 4) היינו, שהוא ראוי לזריעה, ויש דין ודברים בין הרשב"ם ותוספות (שם) אם זה פרט הכרחי בקביעת הלכה זו, שאם אמר בית כור סתם, לדעת הרשב"ם, שמא התכוון הלוקח לשימוש בקרקע זו לצרכים אחרים ולא לזריעה, שאז מצב השדה המתואר לקמן אינו מפריע לתכניתו, וידו על התחתונה. 5) תרגום עברי למלה ארמית "נקעים" שבמשנה. 6) לדעת רשב"ם (דיבור המתחיל אין נמדדין עמה) המדובר כשרחבם ארבעה טפחים, שאז הם מהווים רשות נפרדת בדיני שבת. ראה בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א. 7) מסקנת הגמרא (שם קג.). 8) והרי אפשר לזרוע בהם. 9) לא מצטרפים, גאיות או סלעים אלו, למידת השטח, שנקבע בין הצדדים במכר. 10) שהרי גאיות וסלעים אלו הם רשות בפני

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עצמם. 11) ייתכן כי למד זאת רבינו מלשון המשנה "אינן נמדדין עימה" - אינן נמדדין עם השדה, אבל נכללים בה ונמכרים איתה. וסובר רבינו כי הם דומים לכל הנמכרים בכלל שדה, בית, עיר ומרחץ (למעלה פרק כה ופרק כו). והמגיד משנה הביא דברי ר"י בן מיגאש שהפודה שדה מהקדש לוקח הסלעים והגאיות בלי פדיון והוא הדין לקונה שדה, שהם שלו בלא דמים. 12) משנה שם. 13) שאינם רשות בפני עצמם.

1 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[14]? כְּשֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶן[15] אֶלָּא**
2 **בֵּית אַרְבָּעָה קַבִּין[16], וְהָיוּ[17] הָאַרְבָּעָה קַבִּין מֻבְלָעִין**
3 **בְּתוֹךְ חֲמִשָּׁה[18] קַבִּין[19], וּמֻבְלָעִין בְּתוֹךְ רֻבָּהּ[20] שֶׁל**
4 **שָׂדֶה; אֲבָל הָיְתָה יָתֵר עַל אַרְבָּעָה קַבִּין, אוֹ שֶׁהָיוּ**
5 **מְפַזְּרִין הַרְבֵּה[21], אוֹ אֵינָן מֻבְלָעִין[22], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
6 **בָּהֶן עֲשָׂרָה - אֵינָן נִמְדָּדִין עִמָּהּ. הָיוּ נִבְלָעִין רֻבָּן[23]**
7 **בְּמִעוּטָהּ[24] אוֹ מְעוּטָן[25] בְּרֻבָּהּ, אוֹ שֶׁהָיוּ מֻחְלָקִין[26]**
8 **כְּמוֹ חוּט[27] שֶׁוֶה אוֹ כְּמוֹ עִגּוּל[28] אוֹ כְּמוֹ מְשֻׁלָּשׁ[29],**
9 **אוֹ שֶׁהָיוּ בַּצְּדָדִין[30], אוֹ שֶׁהָיוּ דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן[31] - כָּל**
10 **אֵלּוּ סָפֵק[32], וְהַמּוֹצִיא[33] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְכֵן[34]**
11 **אִם הָיוּ[35] עָפָר מִלְּמַעְלָה[36] וְסֶלַע מִלְּמַטָּה, אוֹ[37] סֶלַע**
12 **מִלְּמַעְלָה וְעָפָר מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[38].**

14) שגאיות וסלעים פחותים מעשרה טפחים - נמדדים עם השדה. מימרא של רבי יצחק שם קג. 15) בכל הגאיות או הסלעים יחד. 16) היינו, לכור, ולפי ערך זה למידות־שטח אחרות (רשב"ם דיבור המתחיל טרשין, וסמ"ע שם סעיף קטן ח) - היינו חלק אחד מארבעים וחמישה, שהרי הכור הוא מאה ושמונים קבים - שאין אדם מוותר על יותר מזה. 17) הסתייגות, שהוסיף רב עוקבא בר חמא (שם). 18) לפני הכסף־משנה הייתה הגירסה: "עשרת" וכן הוא בדפוס רומי. 19) ולא בפחות מזה, שאז נחשב כסלע יחידי (להלן הלכה ג). ולא ביותר מזה, שנמצא מקלקל לו את כל השדה (סמ"ע שם סעיף קטן יב). 20) מימרא של רב חייא בר אבא בשם רבי יוחנן, שם. וכפי נוסחת כתב יד מינכן שם: "אמר רב חייא בר אבא" (ולא "רב חייא בר אבא אמר", כלפנינו) ולפי זה לא בא רב חייא בר אבא לחלוק אלא להוסיף. וכן גירסת הרי"ף והרא"ש. וצריך שיהיו רצועה צרה וארוכה המובלעת ברובה של שדה, דהיינו, שישה עשר סאה לבית כור, כשאין בה אלא ארבעה קבים, ועוד קב אחד בר זריעה ביניהם, ביחד חמישה קבים, ראה בסמ"ע שם סעיף קטן י. 21) יותר מחמישה קבים. 22) לא בחמישה קבים אלא בפחות מזה, ולא ברובה של שדה. 23) בעייה בגמרא (שם קג.). 24) היינו, שרוב השטח של ארבעת קבים אלו מפוזר בתוך מיעוט של השדה ורק חלק קטן ממנו מפוזר בתוך הרוב, כגון, שהייתה הרצועה רחבה במיעוט של השדה וצרה ברוב השדה. והשאלה אם זה נחשב כמפוזר בתוך רוב השדה, אחרי שכללות השטח נמצאת בו, או מכיוון שרוב השטח הוא רק במיעוטו של השדה הרי זה כאילו לא נתמלא התנאי של מובלעין בתוך רובה של השדה. 25) כן הוא בדפוס רומי ובכתב יד תימן. אבל המגיד משנה כתב שהנוסחה המדוייקת היא "ומיעוטן" וכן כתב רשב"ם שם: "והכי גרסינן רובן במיעוטה ומיעוטן ברובה, מהו "תיקו". וחדא בעייא היא. 26) שורה של בעיות בגמרא (שם קג.- קג:). וענין הבעייה, שאם הסלעים יש להם צורות אלו זה מכביד להעביר את המחרשה בשטח שביניהם, ומפסיד, על כן, את השימוש אף ביתר השדה. 27) בגמרא: "כשורה". 28) בגמרא "כשיר". 29) מלה זו אינה בגירסתנו בגמרא, אבל כגירסת רב האי שם: "כחצובה" (מגיד־משנה), והיינו, שלוש רגלים. 30) בגמרא שם: "איצטדין", והיינו, שקרניים יוצאים מהסלעים לצדדים אחרים של השדה. 31) הסלעים מפוזרים בצורה של קו מעוקם. 32) שכל הבעיות האלו לא נפתרו בגמרא. 33) נאמר על כל אחד מהצדדים כמו שמפרש הטור (ריח). שאם הלוקח לא שילם עדיין, אין המוכר יכול להוציא ממנו את כסף התמורה, ואם הלוקח כבר שילם מוכרח הוא לקבל את הקרקע כמו שהיא. 34) אף היא בעייה בגמרא (שם קג:), שהובאה בשם רב אשי (אחרי שהובאה שם הברייתא בעניין סלע יחידי, ושלכן פירשוה הרשב"ם ור"י מיגאש שהיא מוסבת על הברייתא הנ"ל). 35) היינו, סלעים גבוהים עשרה. 36) כלומר, ואפשר במידת מה לזרוע בעפר זה, אם כי היניקה מופרעת על ידי הסלע שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כ), וזרעים מסויימים אפשר לזרוע בעפר זה (ר"ן). 37) מפני שאם הסלע הוא רק למעלה, אפשר בנקל לעקור אותו ולזרוע בעפר שתחתיו (סמ"ע שם, סעיף קטן כא). 38) אף זו היא בעייה שלא נפתרה (שם).

13 **ג. הָיָה[39] בָּהּ סֶלַע יְחִידִי, אֲפִלּוּ בֵּית רֹבַע[40] לְכוֹר - אֵין**
14 **נִמְדָּד עִמָּהּ. וְאִם הָיָה[41] סָמוּךְ לַמֶּצֶר[42], אֲפִלּוּ כָּל**
15 **שֶׁהוּא[43] - אֵין זֶה נִמְדָּד עִמָּהּ[44]. הִפְסִיק[45] עָפָר בֵּין סֶלַע**
16 **לַמֶּצֶר[46] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[47].**

39) ברייתא שם. 40) לפי גירסת רב האי ורבינו תם, ולפנינו בגמרא: "אפילו כל שהוא". והמדובר בסלעים שאינם גבוהים עשרה טפחים, שנמדדים עימה אם אינם אלא ארבעה קבים, ועל זה אמר שאם הייתה אבן גדולה אחת - אפילו אינה אלא כשיעור בית רובע הקב לכור - אינה נמדדת עימה (רשב"א - מגיד משנה). 41) שם. 42) ליד גבול השדה. 43) אפילו רק אבן קטנה אחת. 44) שרק הסלעים שבתוך השדה בטלים לגבי השדה, אבל אלה הנמצאים בסופה, קרוב לגבול, אינם בטלים לגבה. 45) שם, בעייה של רב פפא. 46) אם נשאר שטח קטן של עפר בין הסלע לגבול, שאז היא בעייה (שם), אם סלע זה נחשב עוד לקרוב למיצר, או לא. 47) הבעייה לא נפתרה בגמרא.

17 **ד. אָמַר[48] לוֹ: כְּבֵית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אֲפִלּוּ**
18 **הָיוּ בָּהּ גֵּאָיוֹת עֲמֻקּוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר, אוֹ**
19 **סְלָעִים גְּבוֹהִים עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר - הֲרֵי אֵלּוּ**
20 **נִמְדָּדִין עִמָּהּ[49].**

48) משנה שם קב: 49) מפני שלא אמר לו "בית כור עפר", אלא "כבית כור עפר" - "משמע כמות שהוא בין סלעים בין עפר [ובין גאיות] - כבית כור עפר ולא בית כור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עפר ממש" (רשב"ם שם דיבור המתחיל כבית כור, ומגיד משנה). ומכיוון שלא חילק רבינו כאן בין אם יש בהם ארבעת קבים או יותר מזה, כמו שחילק בהלכה ב - נראה שאין חילוק בזה מאחר שאמר "כבית כור עפר". ומה שאמר רבי יצחק (שם קג.) "טרשים שאמרו בית ארבעת קבין" זה מוסב רק על הרישא של המשנה כשאמר "בית כור עפר", וכן נראה מזה שמימרא זו של רבי יצחק נקבעה אחרי הפיסקא של המשנה "פחות מכאן נמדדין עימה", שהיא מהרישא של המשנה. ודעת רשב"ם שמימרת רבי יצחק מוסבת גם על הסיפא של "כבית כור" - וזה מתאים לנוסחת ספרים אחרים שלא גרסו שם את הפיסקא מהמשנה.

1 **ה. הָאוֹמֵר[50] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ,**
2 **מִדָּה בְּחֶבֶל[51], אִם פִּחֵת כָּל שֶׁהוּא - מְנַכֶּה[52] לוֹ מִן**
3 **הַדָּמִים[53]; וְאִם הוֹתִיר[54] כָּל שֶׁהוּא - יַחֲזִיר לוֹ[55].**

50) משנה שם קג: 51) "כלומר, בצמצום - כמו שמודדים במידת החבל לא פחות ולא יותר" (רשב"ם שם). ורבינו בפירוש המשניות כתב: "ומידה בחבל מורה על הקפדה על מדידת אותה קרקע". שמעלה לכתחילה את ההנחה משיעור הבית כור. 52) בערך הפחת. 53) אף על פי שאין אונאה בקרקעות (למעלה פרק י"ג הלכה ח) - זו אינה אונאה, אלא טעות, וטעות לעולם חוזרת, בהתאם לכלל הידוע של רבא: "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמניין, אפילו פחות מכדי אונאה חוזר (בבא בתרא צ.). וראה למעלה פרק ט"ו הלכה ב, שדעת רבינו שבמקרה זה "נקנה המקח ומחזיר את הטעות". וראה במגיד משנה. 54) שיש יותר מבית כור. 55) למוכר.

4 **ו. אָמַר[56]: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ[57] - הֲרֵי[58] זֶה**
5 **כְּמִי שֶׁפֵּרֵשׁ וְאָמַר[59]: בֵּית כּוֹר עָפָר, בֵּין חָסֵר בֵּין**
6 **יָתֵר[60]. וְאִם פִּחֵת מִן הַמִּדָּה אֶחָד מֵאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים,**
7 **שֶׁהוּא רֹבַע[61] לְכָל סְאָה[62], אוֹ הוֹתִיר כָּךְ רֹבַע לְכָל**
8 **סְאָה - הִגִּיעוּ[63]. יָתֵר עַל כֵּן - יַחְשֹׁב עִמּוֹ עַל כָּל**
9 **הָרְבָעִים כֻּלָּן[64] שֶׁחָסְרוּ אוֹ הוֹסִיפוּ; וְכֹל שֶׁפִּחֵת מִבֵּית**
10 **כּוֹר - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים, וְכֹל שֶׁהוֹסִיף עַל בֵּית כּוֹר**
11 **- יַחֲזִיר לוֹ.**

56) משנה שם קג: וגמרא שם קד. 57) ולא הוסיף בדבריו, לא "מידה בחבל" ולא "בין חסר ובין יתר", וזהו "בית כור סתם", המהווה בעייה בגמרא, אם דינו כראשון או כשני. 58) מסקנת הגמרא (שם קד.). 59) זה הובא במשנה שם. 60) היינו, בערך בית כור, ובלשונו של רבינו בפירוש המשניות: "שנתפייסו שניהם בקרוב המידה". ולפיכך אין הקפדה אם קצת פחות או יותר, אבל לא במידה מופרזת, שהרי סוף סוף הזכיר "בית כור". 61) רבע הקב. 62) היא שישה קבים, ורבע הקב הוא אחד מארבעה ועשרים בסאה. ובבית כור, זהו שלושים רבעי הקב שהם שבעה קבים ומחצית הקב. 63) קיבל מה שקיבל, היינו, שהמקח קיים כמו שהוא, ואין אחד יכול לתבוע מהשני, לא את הפחת ולא את היתרון. 64) היינו, שאם יש חיסרון או יתרון יותר על המידה הראוייה, חייבים לעשות חשבון לא רק במה שיותר על המידה, אלא על כל מה שחסר או יתר (גמרא שם קד:).

12 **ז. וּמַה הוּא מַחֲזִיר לוֹ[65]? אִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת פְּחוּתָה**
13 **מִתִּשְׁעָה קַבִּין[66] - מַחֲזִיר לוֹ דָּמִים כִּשְׁעַת הַמְּכִירָה[67],**
14 **לְיַפּוֹת כֹּחַ הַמּוֹכֵר[68]; וְאִם הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת סְמוּכָה**
15 **לְשָׁדֶה אַחֶרֶת שֶׁל מוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ אוֹתָהּ הַתּוֹסֶפֶת**
16 **קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי סוֹמֵךְ אוֹתָהּ לִשְׁאָר שְׂדוֹתָיו וְאֵינוֹ**
17 **מַפְסִיד כְּלוּם. הָיְתָה הַתּוֹסֶפֶת יְתֵרָה עַל תִּשְׁעָה קַבִּין[69]**
18 **- נוֹתְנִין[70] רֹבַע לְכָל סְאָה וּסְאָה, וְהַנִּשְׁאָר[71] יָתֵר עַל**
19 **הָרְבָעִים, אִם יֵשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין - נוֹתֵן לוֹ כָּל**
20 **הָרְבָעִים כֻּלָּן עִם הַיָּתֵר מִן הַקַּרְקַע, וְנוֹתְנוֹ לוֹ[72]**
21 **כְּשָׁעָה שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ[73].**

65) הלוקח למוכר, במקרה שיש יתרון על המידה, האם בדמים או בקרקע? (משנה קג:). 66) מידת שטח קרקעי הראוייה להיקרא: "שדה" (בבא בתרא יא.). 67) היינו, אם הייתה בזול בשעת המכירה והוקרה אחר כך - נותן לו לפי הזול (ראה להלן בתחילת הלכה ח). ומקור הדברים שם קד. ולא ייפו כוחו של מוכר, להכריח את הלוקח שיקנה ביוקר, שהרי הלוקח אומר לו: אני איני רוצה לקנות קרקע שלך, ואם אתה רוצה להכריחני לפי תקנת חכמים, תן לי אותה בשער הזול (ר"י בן מיגאש)) ומה שאמר רבינו "לייפות כוח המוכר" - אינו אלא לומר שאם רצה, לוקח הקרקע כדלהלן. 68) שאם רצה - מחזיר לו הלוקח את הקרקע, כי בעצם היה צריך לקבל את הקרקע שלו בחזרה, אלא שייפו חכמים את כוחו לקבל דמים, כיוון שהיתרון הוא פחות מלהיות שדה, והוא נטול ערך בשבילו. 69) שאז היא ראוייה להיקרא שדה (שם יא.), ואין המוכר מפסיד כלום, אם הוא מקבל את הקרקע שלו בחזרה. 70) אין נותנים ללוקח, אלא מחשבין ומנכים מן התוספת את החלק שהיה ראוי להיות שייך ללוקח, ורק את היתר מצרפים לתשעה קבים. 71) מקור דברי רבינו שם קד: "ואי איכא מילתא יתירא לתשעת קבין הדרי" וכפירוש ה"יש מפרשים" שברשב"ם: "שצריך ט' קבין יותר לבד כל הרבעים כולם". אבל הדברים צריכים עיון שהרי כל דבר ראוי למוכר - כשיש שדה בת תשעה קבין ביחד עם הרבעים - למה לא יתן לו הלוקח קרקע ולמה נכריח את הלוקח לתת לו דמים עד שיהיו תשעה קבין חוץ מהרבעים (מגיד משנה). 72) בכתב יד תימן: "ונותנה לו". [כלומר, אם המוכר משאירה ביד הלוקח, וראה להלן]. 73) כלומר, כשער הזול (כדלהלן תחילת הלכה ח). [וקל וחומר הוא ממה שאמרו למעלה בפחות מתשעה קבין שהלוקח מחזיר הדמים, לפי תקנת חכמים שתיקנו לטובת המוכר, ואף על פי כן לא כפו את הלוקח לקנות כשער של עכשיו אלא כשער הזול - ביותר מתשעה קבין שלא תיקנו חכמים שיחזיר הלוקח הדמים, אלא הלוקח מכריח את המוכר לקבל בחזרה את הקרקע - על אחת כמה וכמה שאין המוכר יכול להכריח את הלוקח לקנותה כשער היוקר].

22 **ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[74]? כְּשֶׁהִיא בְּזוֹל בִּשְׁעַת**
23 **מִמְכָּר וְהוּקְרָה בִּשְׁעַת הַחְזָרַת הַיָּתֵר[75]; אֲבָל אִם**

הָיְתָה בִּיקֶר וְהוּזְלָה[76] - אוֹמְרִין לַלּוֹקֵחַ: אִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ דְּמֵי הַתּוֹסֶפֶת כֻּלָּהּ[77] - תֵּן לוֹ דָּמִים כְּפִי הַמִּמְכָּר[78], וְאִם רָצִיתָ לִתֵּן לוֹ קַרְקַע - תֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁשָּׁוָה עַכְשָׁו[79].

74) שייפו חכמים כוחו של לוקח שמחזיר לו דמים כשער הזול. בין בתשעה קבין ובין בפחות, כנ"ל. 75) והמוכר רוצה להכריח את הלוקח לקבלה כשער היוקר. בבא בתרא שם: "כשהוא נותן לו (=מוכר ללוקח) נותן לו כשער שלקח ממנו - דהווה זולא מעיקרא ויקרא לה השתא". 76) והלוקח רוצה להכריח את המוכר למכרה לו בזול. 77) בין אם הייתה התוספת תשעה קבין שצריך להחזירה למוכר ובין אם הייתה פחות מזה שאם רצה המוכר מקבל דמיה, כדלעיל. 78) ואינך יכול להכריח את המוכר למכרה לך כשער הזול של עכשיו. 79) כלומר, אין המוכר יכול לסרב לקבל את הקרקע שלו בחזרה אף על פי שהוזלה בהיותה בידי הלוקח.

ט. וְדִין חֲצִי קַב בְּגִנָּה - כְּדִין תִּשְׁעָה קַבִּין בְּשָׂדֶה: שֶׁאִם הוֹתִיר בְּגִנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב עַל הָרְבָעִים - אֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא דָּמִים[80]; הוֹתִיר חֲצִי קַב[81] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת כָּל הָרְבָעִים עִם הַיָּתֵר בְּדָמִים[82] אוֹ קַרְקַע כִּשְׁעַת הַזּוֹל שֶׁל עֵת הַחֲזָרָה[83].

80) ואינו יכול להכריחו לקבל הקרקע. אבל משלם לו כשער הזול של שעת המכירה, כנ"ל בהלכה ז. 81) חוץ מהרבעים, כנ"ל. 82) ואם הייתה ביוקר והוזלה, מקבלה הלוקח ביוקר, ואינו יכול להכריח את המוכר למכרה לו בזול, כנ"ל הלכה ח. 83) ואין המוכר יכול לסרב לקבלה, לאחר שהוזלה ביד הלוקח, כנ"ל בהלכה ח.

י. מָכַר שָׂדֶה[84] וְנַעֲשֵׂית גִּנָּה[85] בְּיַד לוֹקֵחַ, אוֹ גִּנָּה וְנַעֲשֵׂית שָׂדֶה[86] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[87] אִם מְחַשֵּׁב לוֹ כַּדִּין שֶׁהָיְתָה בְּעֵת הַמֶּכֶר אוֹ כַּדִּין שֶׁהוּא עַתָּה[88].

84) שאם אין בה תשעה קבין מחזיר לו הלוקח דמים. 85) כגון, שנתגלו בה מים. וכפי שהיא עתה, אין לכוף את הלוקח להחזיר לו דמים, כיוון שיש בה חצי קב. 86) כגון, שייבש בו המעיין. 87) שהבעייה שם לא נפתרה. 88) ולא פירש רבינו מהו דינו של ספק זה. ונראה שאין כופין את הלוקח, שהמוציא מחבירו עליו הראייה. ועיין במגיד משנה.

יא. הָאוֹמֵר[89] לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר עָפָר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, מִדָּה בְּחֶבֶל[90], בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר[91], אוֹ[92] שֶׁאָמַר: בֵּית כּוֹר אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, בֵּין חָסֵר בֵּין יָתֵר, מִדָּה בְּחֶבֶל - הַלֵּךְ[93] אַחַר הַפָּחוֹת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת[94], וְאֵין לוֹ אֶלָּא כַּדִּין[95], אִם חָסֵר אִם יָתֵר.

89) כחכמים בגמרא שם קה. 90) שלפי זה מנכה או מחזיר אפילו כל שהוא (למעלה הלכה ה). 91) שלפי זה אם חסר או יתר אחד מעשרים וארבעה הרי זו מחילה (למעלה הלכה ו), והרי סתירה בדבריו. 92) כלומר, שאין הפרש איזו לשון נאמרה בראשונה ואיזו באחרונה, בניגוד לשיטת בן ננס שהולכים אחרי הלשון האחרונה. 93) לשון הגמרא, שם קה. והטעם, שספק לנו איזו לשון היא עיקר, ולפיכך הולכין אחרי הפחות שבלשונות. 94) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואין הלכה כבן ננס, אבל יקח הלוקח וכו' הפחות שבשעורין, וזהו שאמר וכו' הפחות שבלשונות". הרי דעתו כדעת רשב"ם. ראה להלן. 95) "כלומר: כדין המוציא מחבירו, שעליו הראייה" (ב"ח סימן ריח). ודעת רשב"ם שהלוקח הוא המוציא מחבירו לפי שהמוכר יש לו "חזקת מרא קמא" וכדעת רב נחמן בבבא מציעא קב: וראה בפרק ז מהלכות שכירות הלכה ב. וכן מפורש בדברי רבינו בפירוש המשניות. ראה למעלה.

יב. מָכַר לוֹ בֵּית כּוֹר, וְאָמַר לוֹ: בַּסִּימָנִין וּבַמְּצָרִים[96], פִּחֵת שְׁתוּת אוֹ הוֹתִיר שְׁתוּת - הִגִּיעוֹ[97]; פִּחֵת יָתֵר עַל שְׁתוּת - יְנַכֶּה לוֹ מִן הַדָּמִים; הוֹסִיף[98] לוֹ יָתֵר עַל שְׁתוּת - יִתֵּן לוֹ דָּמִים אוֹ קַרְקַע, הַכֹּל לְפִי הַשִּׁיּוּר. אִם הִנִּשְׁאַר בַּשָּׂדֶה פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה קַבִּין, וּבַגִּנָּה פָּחוֹת מֵחֲצִי קַב, וְלֹא הָיָה סָמוּךְ לִשְׂדֵה הַמּוֹכֵר - מַחֲזִיר לוֹ הַדָּמִים[99].

96) גבולות, שהגדיר לו את הסימנים והגבולות של הקרקע העומדת למכירה. 97) כלומר, הרי זו מחילה, שאין הלוקח יכול לתבוע ניכוי אם חסר, ולא המוכר לתבוע חזרה אם יתר. ואף על פי שאם אמר לו "בית כור" סתם, או אמר לו "בית כור הן חסר הן יתר" אין שם מחילה אלא אם פיחת או הותיר חלק אחד מעשרים וארבעה (למעלה הלכה ו) - כאן שסימן לו המצרים, הרי זה כאומר לו "שדה מכורה לך, בין שהיא גדולה, בין שהיא קטנה" ומה שאמר לו בתחילת דבריו "בית כור" מועיל שאם פיחת או הותיר יותר משתות שאין זו מחילה (רשב"ם שם). 98) מסקנת הרמב"ם עצמו, המשווה דין זה עם אלו הקודמים, וכנראה אף לעניין זה, שאם יש יותר משתות שחייב להחזיר אף את השתות, וכן בחיסרון, שלכל עניין הם שווים (כסף משנה, והמגיד משנה העלה את הדבר בצריך־עיון). 99) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז־ט.

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שָׂדֶה שֶׁהַלּוֹקֵחַ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ וְאֶת מְצָרֶיהָ וּכְבָר הֶרְגֵּל בָּהּ, אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ "יֵשׁ בְּמִשִּׁיחָתָהּ[100] מָאתַיִם"[101], וְנִמְצֵאת מֵאָה וַחֲמִשִּׁים - הִגִּיעַתּוּ, שֶׁהֲרֵי יְדָעָהּ וְקִבֵּל עָלָיו. וְזֶה שֶׁהִזְכִּיר לוֹ הַחֶשְׁבּוֹן - כְּלוֹמַר, שֶׁהוּא יָפֶה כְּמוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת שֶׁיֵּשׁ בְּמִשִּׁיחָתָהּ מָאתַיִם[102].

100) במידתה. 101) בגמרא יש: "עשרים, וחמש עשרה" במקום "מאתיים, ומאה וחמישים" אבל היחס הוא זהותי, והיינו, שההפרש הוא ברבע. וכתב המגיד משנה שיש אומרים שאף עד למחצית קיים המקח. 102) ולהשביח מקחו התכוון, אף על פי שלאמיתו של דבר אינה שווה כן (רשב"ם. וכן נראה מדברי רבינו - ב"ח שם).

יד. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: בֵּית כּוֹר פְּלוֹנִי[103] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בִּמְשִׁיחָתוֹ אֶלָּא לֶתֶךְ[104] - הִגִּיעוֹ;

שֶׁלֹּא מָכַר לוֹ אֶלָּא מָקוֹם הַנִּקְרָא בֵּית כּוֹר. לְפִיכָךְ צָרִיךְ הַמּוֹכֵר[105] לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁהוּא נִקְרָא בֵּית כּוֹר. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כֶּרֶם שֶׁלִּי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי[106] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גְּפָנִים[107] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כֶּרֶם. וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: פַּרְדֵּס זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, אֲפִלּוּ אֵין בּוֹ רִמּוֹנִים[108] - הִגִּיעוֹ; וְהוּא שֶׁיִּקָּרֵא פַּרְדֵּס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן.

103) כן כתב הראב"ד (בשיטה מקובצת שם): "האומר לחבירו בית כור זה אני מוכר לך - זה וזה גרסינן". ומשמע דווקא אם אומר "זה" או "פלוני", אבל אם אמר לו בית כור סתם, צריך לתת לו בית כור שלם (קצות החושן, סימן ריח סעיף קטן א). 104) חצי כור. 105) בברייתא שם נאמר: "והוא שנקרא בית כור", ומזה נראה שהמוכר צריך להוכיח שזה נקרא כך. וכן כתב רבינו למעלה פרק כא הלכה כא, עיין שם. 106) ביטוי זה - כביטוי "בית כור פלוני", ראה למעלה. 107) שזה הנותן את השם "כרם". 108) כמו שנאמר (שיר השירים ד, יג): "שלחיך פרדס רימונים" (שיטה מקובצת בשם הרב יהונתן). וראה למעלה פרק כד הלכה יד.

טו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ - בְּמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם מִנְהָג, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג - הֵלֵךְ אַחַר הַמִּנְהָג, וְאַחַר לְשׁוֹן רֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם[109] הַיְדוּעִים לָהֶן.

109) אף על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב (למעלה פרק כו הלכה ה) - בעניין הלשון, הכל מודים שהולכים אחר הרוב, שהוא קובע הלשון לכל העולם, וגם המיעוט יודע שזוהי הלשון המקובלת, וראה למעלה פרק כז הלכה ב (אבן האזל).

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ט אלול ה'תשפ"ב־ו' תשרי ה'תשפ"ג

יום ראשון כ"ט אלול ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קלז.

הַמִּצְוָה הַקל"ז —— הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהָרָה הַחֲלָלָה (אשה שנישאת לכהן בנישואין האסורים) מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ שֶׁהָיְתָה רַשָּׁאִית לְאָכְלוֹ, כְּלוֹמַר: הַתְּרוּמָה וְחָזֶה וָשׁוֹק (חלקי קרבן השלמים, ששייכים לכהן), וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבַת־כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל" (ויקרא כב, יב), וּבְגְמָרָא יְבָמוֹת (סח.) אָמְרוּ: "כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, כֵּיוָן שֶׁנִּבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ —— פְּסָלָהּ". וּמִמַּה שֶׁאָמַר: "בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים" אָמְרוּ (שם סח:): "בְּמוּרָם מִן־הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כְּלוֹמַר: חָזֶה וָשׁוֹק וְשָׁם אָמְרוּ לִכְתוּב קְרָא: הִיא בַּקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל, מַאי בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים? שְׁמַעְתְּ מִנַּהּ תַּרְתֵּי (יש ללמוד מכאן שני דינים), כְּלוֹמַר שֶׁאִם נִבְעֲלָה לְפָסוּל לָהּ —— נִפְסְלָה לִתְרוּמָה; וְשֶׁאִם הָיְתָה נְשׂוּאָה לְזָר וּמֵת —— חוֹזֶרֶת לַתְּרוּמָה וְאֵינָהּ חוֹזֶרֶת לְחָזֶה וָשׁוֹק וְנִמְצָא לָאו זֶה, שֶׁהוּא "הִוא בִּתְרוּמַת הַקֳּדָשִׁים לֹא תֹאכֵל", כּוֹלֵל שְׁנֵי עִנְיָנִים: הָאֶחָד אַזְהָרָה לַחֲלָלָה מִלֶּאֱכוֹל קֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אַזְהָרָה לְכֹהֶנֶת שֶׁנִּשֵּׂאת לְזָר מִלֶּאֱכוֹל חָזֶה וָשׁוֹק אַף־עַל־פִּי שֶׁמֵּת בַּעְלָהּ אוֹ גֹּרְשָׁהּ. אֲבָל אִסּוּר אֲכִילָתָהּ בַּתְּרוּמָה בְּעוֹדָהּ תַּחַת בַּעְלָהּ הַזָּר אֵינוֹ מִפְּסוּק זֶה אֶלָּא לְמָדוּהוּ: מִקַּבְּלֵי הַפְּרוּשׁ מִמַּה־שֶּׁנֶּאֱמַר: "וְכָל־זָר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ" (שם, י), וְכָל־זְמַן שֶׁהִיא תַּחַת הַזָּר —— הֲרֵי הִיא כְּזָר וְ"זָר" קָרִינָא בֵּהּ. וְדַע זֶה, וְגַם הִיא אִם עָבְרָה עַל לָאו זֶה —— הֲרֵי הִיא לוֹקָה.

יום שני א' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שלישי ב' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצֶּמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום רביעי ג' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִצְמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום חמישי ד' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קכז.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר מִצְמַח הָאָרֶץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכָל־מַעְשַׂר הָאָרֶץ וְגוֹ' לַה'" (ויקרא כז, ל) ["כִּי אֶת־מַעְשַׂר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה' תְּרוּמָה" (במדבר יג, כד)]. וּכְבָר בֵּאֵר הַכָּתוּב (במדבר יח, כא), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה לַלְוִיִּם. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשְׂרוֹת; וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן, וְאֵינוֹ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא בְּאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל.

יום שישי ה' תשרי ה'תשפ"ג

מצות עשה קכז. קכח.
מצות לא תעשה קנב.

הַמִּצְוָה הַקכ"ז נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הַקכ"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל־תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה" (דברים יד, כב), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "שָׁנָה שָׁנָה —— מְלַמֵּד שֶׁאֵין מְעַשְּׂרִין אוֹתוֹ מִשָּׁנָה לַחֲבֶרְתָּהּ (אין לעשר יבול שנה אחת על־ידי הפרשת מעשר מיבול שנה אחרת). אֵין לִי אֶלָּא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁבּוֹ דִּבֶּר הַכָּתוּב, מִנַּיִן לְרַבּוֹת שְׁאָר מַעֲשְׂרוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר, עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר" וּמְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה (שם, כג), שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה עוֹלֶה לִירוּשָׁלַיִם וּבְעָלָיו אוֹכְלִים אוֹתוֹ שָׁם. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה קיט) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּעִנְיָן זֶה וּכְבָר עָסַק הַכָּתוּב בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ וְאָמַר, שֶׁמַּה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַהֲבִיאוֹ מֻחְמַת רְחוּק הַדֶּרֶךְ, יִפְדֶּה וְיַעֲלֶה דָּמָיו לְבֵית הַבְּחִירָה וְיוֹצִיאֵם שָׁם עַל מָזוֹן בִּלְבַד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִרְחַק מִמְּךָ הַמָּקוֹם כִּי לֹא תוּכַל שְׂאֵתוֹ" (שם, כד), גַּם אָמְרָה הַתּוֹרָה בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ, שֶׁאִם יִפְדֶּה אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ יוֹסִיף חֹמֶשׁ וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יֹסֵף עָלָיו" (ויקרא כז, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְגַם הִיא אֵינָהּ חוֹבָה מִן־הַתּוֹרָה אֶלָּא לְפֵרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֵין מַעֲשֵׂר זֶה נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת. וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה): "מַקִּישׁ אֲכִילַת בְּכוֹר לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי: מָה בְּכוֹר אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת אַף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יְהֵא נֶאֱכָל אֶלָּא בִּפְנֵי הַבָּיִת".

הַמִּצְוָה הַקנ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי (שהיה רחוק מירושלים ונפדה —), בְּזוּלַת הָאֲכִילָה וְהַשְּׁתִיָּה, וְהוּא אָמְרוֹ בוֹ: "וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת" (דברים כו, יד), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (ריש פרשת כי תבוא): "שֶׁלֹּא לָקַחְתִּי מִמֶּנּוּ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין". וְאִם הוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֵיזֶה דָּבָר —— יֹאכַל כְּנֶגְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְהִזְכִּיר אֶת־הַמֵּת לְחַזּוּק כְּאִלּוּ יֹאמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵיא מִצְוָה —— לֹא יוֹצִיא עָלָיו מָעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. וְנִרְאֶה לִי שֶׁכֵּיוָן שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה לְהוֹצִיא דְּמֵי מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּמָזוֹן בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: "וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף וְגוֹ'" (שם יד, כו) —— הֲרֵי הַמּוֹצִיא אוֹתוֹ בְּזוּלַת הַמָּזוֹן, כְּאִלּוּ נְתָנוֹ לְמֵת, שֶׁאֵין תּוֹעֶלֶת לַמֵּת בְּכָךְ (ולכן הזכיר צרכי המת).

יום ש"ק ו' תשרי ה'תשפ"ג

מצות לא תעשה קנ. קנא.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּטֻמְאָה אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁיִּפָּדֶה. לְפִי שֶׁהַכְּלָל אֶצְלֵנוּ שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּטְמָא פּוֹדִין אוֹתוֹ אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַכּוֹת (יט:). וְהָאַזְהָרָה עַל זֶה הוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמֵּא" (דברים כו, יד), וּבָא בַּקַּבָּלָה (מכות, שם): בֵּין שֶׁאֲנִי טָמֵא וְהוּא טָהוֹר בֵּין שֶׁאֲנִי טָהוֹר וְהוּא טָמֵא. וּבְגְמָרָא מַכּוֹת נִתְבָּאֵר עוֹד, שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים אָסוּר לְבַעֵר (לאכול) מֵהֶם בְּטֻמְאָה, וְהָאוֹכְלָם בְּטֻמְאַת עַצְמָן —— לוֹקֶה, וּבִתְנַאי שֶׁיֹּאכַל מַעֲשֵׂר זֶה בְּטֻמְאָה בִּירוּשָׁלַיִם בְּלִי פִּדְיוֹן וְאָז יִלְקֶה, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף מַכּוֹת (שם).

הַמִּצְוָה הַקנ"א —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בָּאֲנִינוּת (באותו יום שמת אחד מקרוביו עליהם חייב להתאבל מן התורה — נקרא "אונן"), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ" (שם), וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בכורים פרק ב משנה ב), שֶׁהַמַּעֲשֵׂר וְהַבִּכּוּרִים טְעוּנִין הֲבָאַת מָקוֹם (לירושלים) וּטְעוּנִין וִדּוּי וַאֲסוּרִין לָאוֹנֵן. וְכֵן כָּל־אוֹנֵן אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים מִפָּסוּק זֶה. וּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה גַּם כֵּן: "וַתִּקְרָאנָה אוֹתִי כְּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיֵּיטַב בְּעֵינֵי ה'" (ויקרא י, יט). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הָאֲנִינוּת בְּפֶרֶק ח' מִפְּסָחִים (צא:) וּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים (טז.), וְהָאוֹכֵל קָדָשִׁים אוֹ מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בַּאֲנִינוּת —— לוֹקֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יחזקאל פרק כה א־ט

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶם: ג וְאָמַרְתָּ לִבְנֵי עַמּוֹן
שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אָמְרֵךְ הֶאָח אֶל־מִקְדָּשִׁי כִּי־נִחָל וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל כִּי
נָשַׁמָּה וְאֶל־בֵּית יְהוּדָה כִּי הָלְכוּ בַּגּוֹלָה: ד לָכֵן הִנְנִי נֹתְנֻךְ לִבְנֵי־קֶדֶם לְמוֹרָשָׁה וְיִשְׁבוּ טִירוֹתֵיהֶם בָּךְ
וְנָתְנוּ בָךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם הֵמָּה יֹאכְלוּ פִרְיֵךְ וְהֵמָּה יִשְׁתּוּ חֲלָבֵךְ: ה וְנָתַתִּי אֶת־רַבָּה לִנְוֵה גְמַלִּים וְאֶת־בְּנֵי
עַמּוֹן לְמִרְבַּץ־צֹאן וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ) ו כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן מַחְאֲךְ יָד וְרַקְעֲךְ בְּרֶגֶל
וַתִּשְׂמַח בְּכָל־שָׁאטְךָ בְּנֶפֶשׁ אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: ז לָכֵן הִנְנִי נָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךְ־(לבג) לְבַז
לַגּוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ מִן־הָעַמִּים וְהַאֲבַדְתִּיךָ מִן־הָאֲרָצוֹת אַשְׁמִידְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: (פ) ח כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל־הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה: ט לָכֵן הִנְנִי פֹּתֵחַ אֶת־כֶּתֶף מוֹאָב
מֵהֶעָרִים מֵעָרָיו מִקְּצֶהוּ צְבִי אֶרֶץ בֵּית הַיְשִׁימֹת בַּעַל מְעוֹן (וקריתמה) וְקִרְיָתָיְמָה:

רש"י

(ג) האח. לשון שמחה: כי נחל. כי ננחל והיה מורשה לאחרים: (ד) לבני קדם. כשדים וארם לצד מזרח הם: (ו) יען מחאך יד ורקעך ברגל. לשם שמחה ואע"פ שבראש הספר (לעיל ג) אמר כן לענין אבל הכה בכפך ורקע ברגליך ואמור האח יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה אבל אין עניינם שוה וכן חלילים לכלה ולמת: ורקעך. לשון מרפס: בכל שאטך. לשון בזיון פותרין בו כמו ויבז עשו (בראשית כה) שתרגום אונקלוס ושאט עשו, ואני אומר שאט לשון שטף גולוזמנ"ט בלע"ז: (ח) הנה ככל הגוים בית יהודה. בטלה אהבת הקב"ה מהם ונמאסו לתת ביד נבוכדנצר כשאר העכו"ם. ומדרש אגדה שנכנסו להיכל וקפלו צורות הכרובים שצר שלמה על קיר ההיכל כמער איש ולויות (מלכים א ז) והוציאום לחוץ אמרו ראו אלו שהיו מראים עצמם כצנועים במה היו עוסקין: (ט) הנני פותח. את מבצרי ארץ מואב אשר בספר בסוף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצם כמו (שמות כז) ולכתף השנית אל הכתף דמתרגם לעיברא:

מצודת דוד

(ב) שים פניך. סבב פניך אל מול בני עמון: (ג) יען אמרך האח. ר"ל בעבור ששמחת על מקדשי אשר נתחלל להמסר ביד העכו"ם: (ד) לבני קדם. הם פרס ומדי היושבים במזרחה של בני עמון במקצוע מזרחית צפונית: וישבו. ר"ל לא יבואו רק לשלול שלל וללכת וכדרך שעשה נ"נ אלא יתעכבו שמה ויעמידו בך ארמנות ומשכנות ויאכלו פרי ארצך וישתו חלב צאנך: (ה) את רבה. היא עיר המלוכה: לנוה גמלים. כי יחרבו אותה ויעמידו שם גמלים: ואת בני עמון. ר"ל שאר ערי בני עמון: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: (ו) מחאך יד. בעבור שהכית כפך זה לזה בדרך שמחה: ורקעך בתל. בעטת ברגל בארץ כי אז נראה כאילו מרקע ומרדד הארץ וגם הוא ענין שמחה ועם כי אמר למעלה הכה בכפך ורקע ברגלך (לעיל ו) על ענין צער ואבל הנה יש דברים שעושים לאבלות ולשמחה ואין עניינם שוה וכמו שמביאים חלילים למת ולכלה: ותשמח בכל שאטך בנפש. שמחת בכל הבזיון שלך שבזית בנפשך את אדמת ישראל: (ז) נטיתי את ידי. להכות בך: מן העמים. ר"ל לא תהיה נחשבת עוד לעם בין האומות: והאבדתיך מן הארצות. כפל הדבר במ"ש: אשמידך. מכל וכל לבל תשוב לקדמותך: כי אני ה'. הנאמן לשלם גמול: (ח) ככל הגוים. כמו שכל העובדי כוכבים היו נעזבים להנהגת מערכות השמים, כן גם בית יהודה ואין דבקה בהם השגחת ה' יותר מבכל העובדי כוכבים וכאומר ולכן נמסרו ביד נ"נ כיתר העובדי כוכבים ולא האמינו שבגמול עוונם נמסרו: (ט) את כתף מואב מהערים. את עבר מואב מן הערים, ולתוספת ביאור אמר מעריו מקצהו ר"ל אפתח ערי מבצרי מואב העומדים בקצה גבולו המונעים את האויב לבוא בארצו וכאשר יפתחו שערי הערים ההם יבוא האויב בארצו לכל אשר יתאוה: צבי ארץ. ר"ל הערים שהם חמדת והדר ארצו ושמותם בית הישימות וכו' כי הם ערי המבצר שבקצה גבול מואב:

מצודת ציון

(ג) האח. ענין ל' שמחה: נחל. מל' חלול: נשמה. ל' שממה: (ד) למורשה. מל' ירושה: טירותיהם. ענין ארמון כמו תהי טירתם נשמה (תהלים סט): משכניהם. מל' משכן אוהל: (ה) לנוה. ענין מדור: למרבץ. ענין השכיבה לנוח: (ו) מחאך. ענין הכאת כף אל כף דרך שמחה וכן ימחאו כף (ישעיה נה): ורקעך. ענין שטיחה ורדוד כמו כסף מרוקע (ירמיה י): שאטך. ענין בזיון כמו השאטים אותם (לקמן כח): (ז) לבג. מל' ביזה ושלל והכתיב לבג והוא ענין מאכל כמו מפת בג המלך (דניאל א) או לבג הוא כמו לבז והגימ"ל הוא במקום הזי"ן באטב"ח וכן גה גבול (לקמן מו) ור"ל זה גבול: (ט) כתף. ענין עבר וצד וכן ולכתף השנית (שמות כז): צבי. ענין חמדה והדר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברי הימים א פרק־יא יב־כ

יב וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר בֶּן־דּוֹדוֹ הָאֲחוֹחִי הוּא בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים: יג הוּא־הָיָה עִם־דָּוִיד בַּפַּס דַּמִּים
וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֱסְפוּ־שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעֹרִים וְהָעָם נָסוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים:
יד וַיִּתְיַצְּבוּ בְתוֹךְ־הַחֶלְקָה וַיַּצִּילוּהָ וַיַּכּוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיּוֹשַׁע יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה: טו וַיֵּרְדוּ שְׁלוֹשָׁה
מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים רֹאשׁ עַל־הַצּוּר אֶל־דָּוִיד אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים חֹנֶה בְּעֵמֶק רְפָאִים: טז וְדָוִיד
אָז בַּמְּצוּדָה וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז בְּבֵית לָחֶם: יז (ויתאו) וַיִּתְאַוֵּ דָוִיד וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר
בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר: יח וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר
וַיִּשְׂאוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־דָּוִיד וְלֹא־אָבָה דָוִיד לִשְׁתּוֹתָם וַיְנַסֵּךְ אֹתָם לַיהוָה: יט וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵאֱלֹהַי מֵעֲשׂוֹת
זֹאת הֲדַם הָאֲנָשִׁים הָאֹלֶךְ אֶשְׁתֶּה בְנַפְשׁוֹתָם כִּי בְנַפְשׁוֹתָם הֵבִיאוּם וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם אֵלֶּה עָשׂוּ
שְׁלֹשֶׁת הַגִּבּוֹרִים: כ וְאַבְשַׁי אֲחִי־יוֹאָב הוּא הָיָה רֹאשׁ הַשְּׁלוֹשָׁה וְהוּא עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
חָלָל (ולא)־וְלוֹ־שֵׁם בַּשְּׁלוֹשָׁה:

רש"י

(יב) הוא בשלושה הגבורים. הוא בכלל ג' הגבורים כי הוא אחד מהם ושלשה אלו גבורים יותר משאר ל' ושלשה שנזכר בסמוך וכאן אינו מזכיר כי אם שנים ישבעם ואלעזר ובשמואל ב' כ"ג מזכיר אף השלישי דכתיב ואחריו שמא בן אגא הררי (שם א'): **(יג)** בפס דמים. שם מקום ובשמואל באפס דמים: והפלשתים נאספו שם למלחמה. שנזדרזו להנקם מישראל ומאותם גבורים שחרפו כמפורש בשמואל (ב' כג) בחרפם בפלשתים: מלאה שעורים. ורצו פלשתים לקוצרה ולהציתה באש: **(טו)** וירדו שלושה מן השלושים. שלשה אלו היו ראש לכל השלושים: **(טז)** ונציב פלשתים אז בבית לחם. שכבר בית לחם לקחו והעמידו בה נציב שופט זה בתחלת מלכותו שעדיין פלשתים היו מושלים בם, שכך מצינו שלפני בא דוד היו מושלים על ישראל בימי שמשון ושמואל דכתיב (בשמואל א' ד') התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים וגו': **(יז)** מי ישקני מים מבור בית לחם. זה הי' מקומו של דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית הלחמי (שמואל א' יח) ולפי שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל באותן מים נתאו' להם וכל מים וכל אויר שאד' רגיל בהם יפין לו ושאין רגיל בהם ניזוק ודוגמא בריש יוסיפון מלכה אחת שחלתה על שנישאת חוצה מארץ מולדתה ואמרו הרופאים אין לה רפואה עד שתרחץ ותהנה ממימי מקומה וכן עשו לה: **(יח)** ויבקעו השלשה במחנה פלשתים. בל"א (דורך ברעכן די שאר"א): וישאבו. כשהפלשתים עומדים בפני הבור באו ג' גבורי ישראל ובקעו ביניהם ושאבו על כרחם: וינסך אותם לה'. בר קפרא אומר חג הסוכות היה ונסכן על המזבח: **(יט)** כי בנפשותם הביאום. שמסרו עצמם להריגה על המים: **(כ)** ואבשי אחי יואב הוא היה ראש השלושה. לאותם שלשה שבקעו במחנה פלשתים ושאבו המים ומה שאינו מזכיר את יואב עם הגבורים לפי שאין כבודו למנותו עם אלו כי הוא היה שר צבא ראש לכולם: ולו שם בשלשה. אותו השם היה לו שגבורתו היתה כנגד כל גבורות כולם וטעות הוא:

מצודת דוד

(יב) ואחריו. במעלה: הוא בשלושה הגבורים. הוא היה אחד מהשלושה גיבורים האמורים בש"ב שהיו עם דוד בחרפם פלשתים וכו' ולקצר סמך על מה שנאמר שם: **(יג)** מלאה שעורים. ובש"ב נאמר עדשים כי באמת לא זו היא המלחמה כי שם נאמר ששמה הצילה: **(יד)** ויצילוה. הוא ואנשיו, לבל ישרפוה פלשתים: **(טו)** מן השלושים ראש. כ"א מהשלשה היה ראש מהשלשים הגבורים הנזכרים בש"ב ונזכרים גם המה למטה אבל הוסיף עוד עליהם: **(טז)** במצודה. הוא הצור אשר במערת עדולם: **(יז)** מי ישקני מים. לא שצוה להביא המים אלא כאומר מי יתן והיה נמצא לי מי בור בית לחם: **(יח)** ויבקעו. כאשר שמעו שהתאו' לה הלכו מעצמם לעשות נחת רוח לדוד ועברו דרך המחנה וכאילו בקעוה לעשות בה דרך ללכת: וינסך. שפכם ארצה לשם ה': **(יט)** ויאמר. נתן טעם על שלא שתה מהם ואמר חלילה וכו' ר"ל חולין הוא לי לשתותם מחמת יראת ה': הדם וכו'. וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם כי הלא בסכנת נפשותם הביאום א"כ המים לדם יחשב: **(כ)** ראש השלשה. הוא היה הראש מהשלשה שבקעו המחנה להביא המים: והוא עורר וכו'. על וכו'. ר"ל על ההריגה בסמוך לה הוא עורר את חניתו להלחם עמהם כאילו עתה התחיל להלחם: ולו שם בשלושה. ר"ל שהיה מפורסם לגבור בין שלושת הגבורים הראשונים והם ישבעם ואלעזר ושמה הנזכר בש"ב ור"ל גם הם עם כל גבורתם החשיבו גם את אבשי לגבור:

מצודת ציון

(יג) בפס דמים. שם מקום: חלקת השדה. אחוזת השדה: **(טז)** ונציב. ענין פקיד וממונה: **(יז)** ויתאו. מל' תאוה וחשק:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו **הַמְעָסָה** — **בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין. הַחֲלִיטָה** — **בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין. חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר** — **עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ, פָּטוּר; לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק, חַיָּב.**

ז **נַחְתּוּם שֶׁעָשָׂה שְׁאוֹר לְחַלֵּק, חַיָּב בַּחַלָּה. נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ לַנַּחְתּוּם לַעֲשׂוֹת לָהֶן שְׁאוֹר** — **אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר, פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה.**

ח **עִסַּת הַכְּלָבִים** — **בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה; וּמְעָרְבִין בָּהּ, וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהּ, וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ, וּמְזַמְּנִין עָלֶיהָ, וְנַעֲשֵׂית בְּיוֹם טוֹב, וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. אִם אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה; וְאֵין מְעָרְבִין בָּהּ, וְאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בָּהּ, וְאֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ, וְאֵין מְזַמְּנִין עָלֶיהָ, וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית בְּיוֹם טוֹב,**

פירוש ברטנורא

ו **המעיסה.** קמח ע"ג מים רותחים: **החליטה.** מים רותחים על גבי קמח, ומפורש בגמרא דתרי תנאי נינהו ומי ששנה זו לא שנה זו, דתנא אחד תנא מעיסה והוא הדין חליטה, וסבר בין מעיסה בין חליטה בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. ואידך תנא, תנא חליטה והוא הדין מעיסה, וסבר בין חליטה בין מעיסה בית שמאי מחייבים ובית הלל פוטרים. ולענין פסק הלכה בין מעיסה בין חליטה אם נאפות בתנור חייבות בחלה, ואם במרחשת או במחבת ובכל דבר שהאור עוברת תחתיו פטורות מן החלה: **עשאן לעצמו.** לצורך תודתו ונזירותו: **פטור.** כיון דגלגלן לקדשן דכתיב עריסותיכם ולא עיסת הקדש: **למכור בשוק.** לבני אדם שצריכים לחלות תודה ורקיקי נזיר: **חייב.** דכל לשוק אימלוכי ממליך, אי מזבינגא מזבינגא ואי לא אכילנא להו אנא:

ז **נחתום שעשה שאור לחלק.** ויש בו כדי חיוב חלה, אלא שדעתו למכרו לבני אדם לחלקו לכמה עיסות ואין בכל חלק וחלק כשיעור: **חייב בחלה.** שדעתו אם לא ימצא קונים שיעשנו עיסה ויאפה אותה כולה כאחת:

ח **עיסת כלבים.** נעשית מקמח, ומורסן הרבה מעורב בה: **בזמן שהרועים אוכלים ממנה.** שלא נתערב בה מורסן כל כך: **חייבת בחלה.** דכיון דחזיא לרועים לחם קרינן בה: **ומערבין בה.** ערובי חצרות, להוציא מן הבתים לחצר: **ומשתתפין בה.** שתופי מבואות, להוציא מן החצרות למבוי: **ומברכין עליה.** ברכת המוציא: **ומזמנין עליה.** שלשה שאכלו ממנה כאחת חייבים לזמן: **ונעשית ביום טוב.** משום חלק רועים: **ויוצא בה ידי חובתו בפסח.** לילה ראשונה שחייב לאכול כזית מצה: **אינה חייבת בחלה.** דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם שלכם חייבת ולא של חיה: **מטמאה טומאת**

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ו

הַמְעָסָה – קמח ששמים במים רותחים, **בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין** – מחלה, **וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין** – את המעיסה בחלה. **הַחֲלִיטָה** – מים רותחים שניתנו לתוך הקמח, **בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין** – בבבלי (**פסחים לז, ב**) פירשו, שאמנם אין הבדל בין מעיסה לחליטה, אלא ששני תנאים נחלקו כאן בענין מחלוקתם של בית שמאי ובית הלל, ומי ששנה בבא ראשונה לא שנה בבא שניה, כלומר שתנא אחד שנה: "המעיסה, בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין". והוא הדין לחליטה, שבית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין, ותנא אחר שנה: "החליטה, בית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין". והוא הדין למעיסה שבית שמאי מחייבין ובית הלל פוטרין. **חַלּוֹת תּוֹדָה וּרְקִיקֵי נָזִיר** – בקרבן תודה כתוב (**ויקרא ז, יב**): "והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן" וגו', וכן בנזיר כתוב (**במדבר ו, יד-טו**): "והקריב את קרבנו לה'... וסל מצות סולת חלות בלולות בשמן ורקיקי מצות משוחים בשמן"; ומה שנקטה המשנה "חלות תודה ורקיקי נזיר" לאו דווקא הוא, אלא כוונת המשנה לחלות ורקיקים של תודה, וכן של נזיר (**ועיין "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"**); ובאה משנתנו ללמד, שאם אדם **עֲשָׂאָן לְעַצְמוֹ** – לצורך תודתו ונזירותו, **פָּטוּר** – מן החלה, לפי שגלגל את העיסה לשם הקדש, וכתוב בחלה (**במדבר טו, כ**): "ראשית עריסותיכם" – "עריסותיכם" ולא עיסת הקדש. אבל אם עשאן **לִמְכּוֹר בַּשּׁוּק** – למי שצריך חלות ורקיקים לתודתו או לקרבן נזירותו, **חַיָּב** – להפריש מהן חלה, שהואיל ועשאן לשוק, לא גלגל עיסתן לשם הקדש, שמא לא ימצא לקוחות ויאכל אותן בעצמו, הלכך חייב בחלה.

באור משנה ז

נַחְתּוּם שֶׁעָשָׂה שְׁאוֹר – שיש בו כדי חיוב בחלה, אף על פי שדעתו **לְחַלֵּק** – את השאור לחלקים קטנים, שאין בהם כשיעור החייב בחלה, ולמכרם לבני אדם, שיחמצו בהם עיסתם, **חַיָּב בַּחַלָּה** – לפי שאם לא ימצא קונים, יאפהו כולו כאחד. **נָשִׁים שֶׁנָּתְנוּ לַנַּחְתּוּם** – קמח, **לַעֲשׂוֹת לָהֶן שְׁאוֹר** – אף על פי שהנחתום עושה משל כולן שאור אחד שיש בו כדי חיוב בחלה, **אִם אֵין בְּשֶׁל אַחַת מֵהֶן כַּשִּׁעוּר** – החייב בחלה, **פְּטוּרָה מִן הַחַלָּה** – פטורה עיסה זו מן החלה, לפי שכל אחת מקפידה לקבל את שלה.

יום שני

באור משנה ח

עִסַּת הַכְּלָבִים – עיסה העשויה מתערובת של קמח ומורסן, שעושים אותה לאכילת הכלבים, **בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה** – כגון שאין בה מורסן הרבה, שאז גם הרועים אוכלים ממנה, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – שהואיל והיא ראויה לרועים, יש לה דין "לחם", ולכן היא חייבת בחלה; **וּמְעָרְבִין בָּהּ** – ערובי תחומין וערובי חצרות. ערוב תחומין היינו שמניח אדם בערב שבת מזון כדי שתי סעודות בסוף "תחום שבת", שהוא אלפיים אמה ממקום מושבו, כדי שיהא מותר לו ללכת משם בשבת עוד אלפיים אמה. — ערוב חצרות היינו שכל הדיירים של חצר אחת נותנים בערב שבת מזון בביתו של אחד מהם, ומערבים על ידי כך את כל הרשויות שלהם לרשות אחת, כדי שיהא מותר לכל אחד להוציא מביתו לחצר או להכניס מהחצר לבית; **וּמִשְׁתַּתְּפִין בָּהּ** – שיתופי מבואות. "מבוי" הוא מקום המוקף מחיצות והחצרות פתוחות לתוכו, ואין בני החצרות רשאים להוציא מן החצרות למבוי או להכניס מן המבוי לחצרות, אלא אם כן הניחו בערב שבת מזון משותף באחת מן החצרות, שעל ידי כך נעשה המבוי עם כל החצרות כרשות אחת, וזה נקרא "שיתוף מבוי" המתיר להוציא בשבת מן החצר למבוי ולהכניס מן המבוי לחצר; **וּמְבָרְכִין עָלֶיהָ** – ברכת "המוציא" וברכת המזון; **וּמְזַמְּנִין עָלֶיהָ** – שלושה שאכלו ממנה כאחד, חייבים לזמן (**עיין ברכות ז, א**); **וְנַעֲשֵׂית בְּיוֹם טוֹב** – משום חלק הרועים, שמותר לעשותו ביום טוב; **וְיוֹצֵא בָהּ אָדָם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** – אם אפאה מצה, הריהו יוצא בה בלילה הראשון של פסח, שחייב אז לאכול כזית מצה. **אִם אֵין הָרוֹעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה** – כגון שיש בה הרבה מורסן, ואינה ראוייה אלא לכלבים בלבד, **אֵינָהּ חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – שכתוב (**במדבר טו, כ**): "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה", ודרשו: "עריסותיכם" – עיסה שלכם חייבת בחלה ולא עיסה של כלב (**ספרי זוטא**). והרמב"ם למד זה מן הכתוב (**שם שם, יט**): "והיה באכלכם מלחם הארץ", ועיסה זו אינה נקראת לחם; **וְאֵין**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין.

ט **הַחַלָּה וְהַתְּרוּמָה — חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה וְחֹמֶשׁ, וַאֲסוּרִים לַזָּרִים, וְהֵם נִכְסֵי כֹהֵן, וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ, וְאֵין נִטָּלִין מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא, אֶלָּא מִן הַמֻּקָּף וּמִן הַדָּבָר הַגָּמוּר. הָאוֹמֵר: כָּל גָּרְנִי תְּרוּמָה וְכָל עִסָּתִי חַלָּה — לֹא אָמַר כְּלוּם, עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָת.**

פרק שני

א **פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ, חַיָּבִים בַּחַלָּה. יָצְאוּ מִכָּאן לְשָׁם — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב, וְרַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר.**

פירוש ברטנורא

אוכלין. כיון דעל ידי הדחק נאכלת לאדם, מטמאה, עד שתפסל מלאכול לכלב:

ט **חייבין עליהן מיתה.** זר האוכלן מזיד חייב מיתה בידי שמים, דחלה אקריא תרומה ובתרומה כתיב (ויקרא כב) ומתו בו כי יחללוהו: **וחומש.** האוכלן שוגג משלם קרן לבעלים וחומש לכל כהן שירצה: **ואסורים לזרים.** בחנם היא שנויה, דכיון שחייבים הזרים עליהם מיתה וחומש פשיטא דאסורים לזרים. ולרבי יוחנן דאמר חצי שיעור מדאורייתא, מצינן למימר דתנא אסורים לזרים לחצי שיעור שאין בו לא מיתה ולא חומש, אבל איסורא דאורייתא מיהא איכא: **והן נכסי כהן.** שיכול למכרן וליקח בהן עבדים וקרקעות ובהמה טמאה: **ועולין באחד ומאה.** אם נתערבו במאה של חולין: **וטעונים רחיצת ידים.** הבא ליגע בהן צריך ליטול ידיו תחלה, שסתם ידים פוסלות את התרומה, ואת החלה שאף היא נקראת תרומה: **והערב שמש.** טמא שטבל אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו, כדכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, והוא הדין לחלה: **ואינן ניטלים מן הטהור על הטמא.** גזרה שמא יתרום שלא מן המוקף, משום דמסתפי שמא יגע הטמא בטהור ויטמאנו, ואנן בעינן שהתורם יתרום מן המוקף כדתנן בסמוך: **ואין ניטלין אלא מן המוקף.** גרסינן, ופירוש מוקף קרוב וסמוך: **מן הדבר הגמור.** שנגמרה מלאכתן, וחלה משתתגלגל העיסה: **עד שישייר מקצת.** דחלה ותרומה כתיב בהו ראשית, ובעינן שיהו שיריהן נכרים:

ב **א** **פירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבין בחלה.** דכתיב (במדבר טו) אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה, שמה אתם חייבים בין בפירות הארץ

משניות מבוארות – קהתי

מְעָרְבִין בָּהּ — לא עירובי תחומין ולא עירובי חצרות, **וְאֵין מִשְׁתַּתְּפִין בָּהּ** — שיתופי מבואות, **וְאֵין מְבָרְכִין עָלֶיהָ** — המוציא, **וְאֵין מְזַמְּנִין עָלֶיהָ** — שלושה שאכלו ממנה אינם חייבים לזמן, **וְאֵינָהּ נַעֲשֵׂית בְּיוֹם טוֹב** — שנאמר (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם", ודרשו: "לכם" ולא לכלבים; **וְאֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּפֶּסַח** — שהרי אינו לחם. **בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** — בין בזמן שהרועים אוכלים אותה, ובין בזמן שאין הרועים אוכלים אותה, **מִטַּמְּאָה טֻמְאַת אֹכָלִין** — שהואיל והיא נאכלת לאדם על ידי הדחק, דינה כאוכל אדם המקבל טומאה עד שייפסל מלאכול לכלב.

בענין "עיסת כלבים" בארנו כפי הברטנורא, שמעורב בה מורסן. פירוש זה הוא לפי דעה אחת שבירושלמי, אבל יש מפרשים לפי דעות אחרות (שם), שאפילו העיסה היא מסולת נקייה, אם נעשתה לאכילת כלבים בלבד, פטורה מחלה. ודווקא אם ניכר בה שהיא לכלבים, כגון שאינה ערוכה ועשויה כצורת לחם, אבל אם לא ניכר בה שהיא לכלבים, הרי היא חייבת בחלה (הטור בסוף הל' חלה בשם הרמב"ן).

והרמב"ם כותב בפירושו: עיסת כלבים — שלשין אותה במורסנה ומתכוון להאכילה לכלבים או זולתם ממיני החיות, ושלא יאכל ממנה שום אדם (עיין "משנה ראשונה" שמאריך בענין זה).

באור משנה ט

כבר הזכרנו (בהקדמה למסכתנו) שחלה דינה כתרומה שאינה מותרת באכילה אלא לכהנים, שכתוב (במדבר טו, יט): "חלה תרימו תרומה". משנתנו מונה דינים הנוהגים גם בחלה וגם בתרומה.

הַחַלָּה וְהַתְּרוּמָה, חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה — זר האוכל חלה או תרומה במזיד, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר בתרומה (ויקרא כב, ט-י): "ומתו בו כי יחללוהו... וכל זר לא יאכל קודש" (בבלי סנהדרין פג, ב), **וְחֹמֶשׁ** — אם אכלן בשוגג, משלם קרן וחומש, כמו שכתוב (ויקרא כב, יד): "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו" (עיין תרומות ו, א), **וַאֲסוּרִים לַזָּרִים** — פיסקה זו מיותרת היא, שהרי אם חייבים עליהן מיתה וחומש, הרי מובן שאסורים לזרים. ויש מבארים, שהואיל ונשנתה כעין משנתנו במסכת ביכורים (ב, א), ושם נשנתה פיסקה זו משום סיפא, להשמיענו ששונה מעשר שני מתרומה ומביכורים, שהוא מותר לזרים, אגב המשנה ההיא הוכנסה פיסקה זו אף למשנתנו (הרא"ש). ויש מפרשים שמשנתנו באה להשמיע, שאפילו חצי שיעור, שאין בו לא מיתה ולא חומש, מכל מקום אסור הוא לזרים (ברטנורא; "תוספות יום טוב"), **וְהֵם נִכְסֵי כֹהֵן** — החלה והתרומה נחשבות כנכסיו של הכהן, שיכול למכרן לכהן אחר ולקנות בדמיהן כל מה שירצה, כגון עבדים וקרקעות ובהמה טמאה; **וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה** — קב של חלה או תרומה שנתערב במאה קבים של חולין, הריהו בטל, והתערובת מותרת באכילה לזרים, אלא שצריך להעלות מתוכה קב אחד וליתנו לכהן; **וּטְעוּנִין רְחִיצַת יָדַיִם** — הבא לנגוע בתרומה או בחלה צריך לרחוץ את ידיו תחילה, שסתם ידים שניות לטומאה הן, והן פוסלות את התרומה ואת החלה; **וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** — כהן שהיה טמא וטבל, עדיין אינו רשאי לאכול תרומה וחלה עד שיעריב שמשו, כמו שכתוב (ויקרא כב, ז): "ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים" (עיין ברכות א, א); **וְאֵין נִטָּלִין מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא** — אין תורמים מתבואה טהורה על תבואה שנטמאה, וכן אין מפרישים חלה מעיסה טהורה על עיסה שנטמאה, גזירה שמא יטול תרומה וחלה שלא מן המוקף, מחשש שמא יגע הטהור בטמא, ואין תרומה וחלה ניטלין **אֶלָּא מִן הַמֻּקָּף** — מן הסמוך והקרוב לתבואת הטבל ולעיסה, **וּמִן הַדָּבָר הַגָּמוּר** — שנגמרה מלאכתו למעשרות (תרומות א, י); וגמר מלאכה לחלה: משתתגלגל העיסה (כמבואר להלן ג, א). **הָאוֹמֵר: כָּל גָּרְנִי תְּרוּמָה וְכָל עִסָּתִי חַלָּה, לֹא אָמַר כְּלוּם** — שאין אדם יכול לעשות כל גרנו תרומה או כל עיסתו חלה, **עַד שֶׁיְּשַׁיֵּר מִקְצָת** — שנאמר בחלה (במדבר טו, כא): "מראשית עריסותיכם תתנו לה' תרומה לדורותיכם", כלומר: "מראשית" ולא כל ראשית תתנו חלה ותרומה (עיין תרומות ד, ה). ויש מפרשים, שבתרומה כתוב (דברים יח, ג): "ראשית דגנך", ובחלה כתוב (במדבר טו, כ): "ראשית עריסותיכם", מכאן צריך שיהיו שייריה ניכרים (ברטנורא; עיין תוספות רבי עקיבא איגר שמקשה על פירוש זה מענין "ראשית הגז" ומביא בשם התוספות — חולין קלו, ב — כפי בארנו שלמעלה).

יום שלישי

באור משנה א

פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ — תבואות חמשת מיני הדגן של חוצה לארץ, **שֶׁנִּכְנְסוּ לָאָרֶץ** — שהובאו לארץ ישראל, הואיל וגלגול העיסה הוא בארץ ישראל, **חַיָּבִים בַּחַלָּה** — שנאמר (במדבר טו, יט): "בבואכם אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה"... ודרשו: שמה אתם חייבים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב עֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בַּסְּפִינָה לָאָרֶץ, חַיָּב בַּמַּעַשְׂרוֹת וּבַשְּׁבִיעִית. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַסְּפִינָה גוֹשֶׁשֶׁת. עֲפָר שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵרוֹת, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וְנֶאֱכֶלֶת בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת.

ג הָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת וְקוֹצָה חַלָּתָהּ עֲרֵמָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְכַסּוֹת עַצְמָהּ; אֲבָל לֹא הָאִישׁ. מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ בְּטַהֲרָה, יַעֲשֶׂנָּה קַבִּין, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה קַבִּים; שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵא לַטְּהוֹרָה, כָּךְ הוּא קוֹרֵא לַטְּמֵאָה: לָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם וְלָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם. אֲבָל קַבִּים אֵין לָהֶם חֵלֶק בַּשֵּׁם.

ד הָעוֹשֶׂה עִסָּתוֹ קַבִּים וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה, פְּטוּרִים מִן הַחַלָּה עַד שֶׁיִּשְׁכּוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָרוֹדֶה וְנוֹתֵן

פירוש ברטנורא

בין בפירות חוצה לארץ: **מכאן לשם.** מא"י לחו"ל: **ר"א מחייב.** דכתיב (שם) והיה באכלכם מלחם הארץ, בין שאתם אוכלים אותו בארץ בין שאתם אוכלים אותו בחו"ל, הואיל ולחם הארץ הוא, חייב בחלה: **ורבי עקיבא פוטר.** דשמה משמע ליה מיעוטא, שמה אתם חייבים, ואין אתם חייבים בחוצה לארץ, אע"פ שאתם אוכלים מלחם הארץ. והלכה כר"ע:

ב עפר חו"ל הבא בספינה לארץ. בספינה נקובה איירי, ורגבי האדמה סותמין את הנקב שאין המים נכנסים בה: **חייבת במעשרות.** אם זרע וצמחו הזרעים בעפר שבתוך הספינה. ואע"פ שמעפר חו"ל הוא, הואיל והיא נקובה הזרע יונק מלחות עפרה של א"י: **אימתי בזמן שהספינה גוששת.** נוגעת בגושי העפר, כלומר שהיא דבוקה בארץ: **עיסה שנילושה במי פירות חייבת בחלה.** בירושלמי מוכיח קצת שאין הלכה כסתם משנה זו, ועיסה שנילושה במי פירות פטורה מחלה. הלכך אין ללוש עיסה שיש בה שיעור חלה במי ביצים או במי פירות לבדם בלא תערובת מים, הואיל ולא אתבריר הלכה אי חייבת בחלה או פטורה: **ונאכלת בידים מסואבות.** שאין אוכל מוכשר לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים או אחד משבעה משקין, [ומה] שלא הוכשר לקבל טומאה אין הידים מסואבות פוסלות אותה:

ג וקוצה חלתה ערומה. מפרשת חלה ומברכת על הפרשתה, והוא שפניה של מטה טוחות בקרקע וכל ערותה מכוסה. והעגבות אין בהן משום ערוה לענין ברכה. אבל האיש אינו יכול לברך ערום שאי אפשר לו לכסות ערותו שבולטים הביצים והגיד: **מי שאינו יכול לעשות עיסתו בטהרה.** כגון שהוא טמא, ואין שם ארבעים סאה שיטבול בהן: **יעשנה קבין.** יעשה כל עיסתו קב קב, כדי שלא תתחייב בחלה ויצטרך להפריש בטומאה: **יעשנה בטומאה.** דהכי עדיף טפי ממה שיפטור עיסתו מן החלה ולא יהיה בה חלק לשם. ואין הלכה כר"ע:

ד קבים. קב קב בפני עצמו: **ונגעו זה בזה.** אין הנגיעה מצרפתן להתחייב בחלה: **עד שישוכו.** שיתדבקו זה בזה כל כך שאם בא להפרידם נתלש מזו

משניות מבוארות – קהתי

בחלה בין מתבואת הארץ בין מתבואת חוץ לארץ (ירושלמי). **יָצְאוּ מִכָּאן לְשָׁם** – תבואות שיצאו מארץ ישראל לחוץ לארץ, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב** – עיסתן בחלה, שנאמר (שם): "והיה באכלכם מלחם הארץ", בין שאתם אוכלים אותו בארץ בין שאתם אוכלים אותו בחוץ לארץ, הואיל והוא "לחם הארץ" חייב בחלה. **וְרַבִּי עֲקִיבָא פּוֹטֵר** – מחלה, שכתוב: "אשר אני מביא אתכם שמה", והוא דורש: שמה אתם חייבים בחלה, ואין אתם חייבים בחוצה לארץ, אף על פי שאתם אוכלים מלחם הארץ. הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ב

עֲפַר חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁבָּא בַּסְּפִינָה לָאָרֶץ – וזרע בו, **חַיָּב בַּמַּעַשְׂרוֹת** – מה שצמח בעפר שבתוך הספינה חייב בתרומה ובמעשר, ואם צמח בו אחד מחמשת מיני הדגן, עיסתו חייבת בחלה, **וּבַשְּׁבִיעִית** – בשנת השמיטה דין פירותיו כדין פירות שביעית. הטעם הוא, לפי שהזרעים יונקים מלחות עפרה של ארץ ישראל (ברטנורא). **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אֵימָתַי** – חייב במעשרות ובשביעית? **בִּזְמַן שֶׁהַסְּפִינָה גוֹשֶׁשֶׁת** – נוגעת בקרקע, ונמצא העפר שבה כאילו מחובר לעפר ארץ ישראל. רבי יהודה אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא לפרש דבריו (רמב"ם). – יש מפרשים, שמדובר כאן בספינה נקובה, ורגבי האדמה סותמים את הנקב שאין המים נכנסים בה (ברטנורא), ויש מפרשים, שמדובר בספינה של עץ, שאין צורך שתהא נקובה ("שנות אליהו" על פי תוספות במנחות פד, ב; גיטין ז, ב; ועיין ר"ש שמאריך בזה). **עֲפָר שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵרוֹת** – במיץ של פירות בלא תערובת מים, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – לפי הירושלמי יוצא שמשנתנו היא כרבי אלעזר בן יהודה איש ברתותא הסובר (טבול יום ג, ד), שאף מי פירות מחברים את העיסה, אבל אין ההלכה כן, אלא רק עיסה שנילושה באחד משבעת המשקים המכשירים לקבל טומאה חייבת בחלה; **וְנֶאֱכֶלֶת בְּיָדַיִם מְסֹאָבוֹת** – בידים טמאות, שאין מי פירות מכשירים את האוכל לקבל טומאה, אלא אם כן הם משבעת המשקים, כגון יין או שמן. וכבר למדנו ששבעת המשקים המכשירים לקבל טומאה הם: מים, טל, יין, שמן, דבש דבורים, חלב, דם (עיין תרומות יא, ב).

יום רביעי

באור משנה ג

הָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת וְקוֹצָה חַלָּתָהּ – חותכת ומפרישה חלה, **עֲרֵמָה** – כשהיא ערומה, ומותר לה לברך על הפרשת החלה, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא יְכוֹלָה לְכַסּוֹת עַצְמָהּ** – שבזמן שהיא יושבת יכולה היא לכסות ערוותה ברגליה; **אֲבָל לֹא הָאִישׁ** – אין האיש מפריש חלה כשהוא ערום, שאינו יכול לכסות ערוותו אפילו בישיבה ואסור לו לברך על הפרשת החלה. **מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת עִסָּתוֹ בְּטַהֲרָה** – כגון שהוא טמא, ואין לו אפשרות לטבול, **יַעֲשֶׂנָּה קַבִּין** – ילוש את העיסה קב קב, כלומר כל קב בפני עצמו, שהוא פחות מכשיעור החייב בחלה, **וְאַל יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה** – ואל יעשה כל העיסה בטומאה, לפי שחלה טמאה דינה לשריפה, ואם יעשה את העיסה בטומאה, נמצאת הפרשת חלתו מלכתחילה לשריפה, ואסור לאבד תרומה, הלכך מוטב שלא יביא את העיסה לידי חיוב חלה. **וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יַעֲשֶׂנָּה בְּטֻמְאָה, וְאַל יַעֲשֶׂנָּה קַבִּים** – מוטב שיעשה את כל העיסה בטומאה כדי שיקיים מצוות הפרשת חלה, אף על פי שיצטרך לשרפה, מאשר לעשותה קבים ולהפקיעה מחיוב חלה לגמרי, **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵא לַטְּהוֹרָה** – שם חלה, שאומר: הרי זו חלה, **כָּךְ הוּא קוֹרֵא לַטְּמֵאָה** – שם חלה, **לָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם וְלָזוֹ קוֹרֵא חַלָּה בַּשֵּׁם** – ויש גורסים: לשם. כלומר שבין חלה טהורה ובין חלה טמאה הרי הוא מפרישה לשם שמים, **אֲבָל קַבִּים** – אם עושה אותה קב קב, **אֵין לָהֶם חֵלֶק בַּשֵּׁם** – ויש גורסים: אין בהם חלק לשם. שאינו מקיים מצוות חלה ואין לשמים כל חלק בהם. ואין הלכה כרבי עקיבא.

באור משנה ד

כבר הזכרנו ששיעור העיסה לחלה הוא קב ורבע הקב קמח. משנתנו דנה במי שעשה עיסות קטנות, שלא היה בכל אחת מהן כדי שיעור החייב בחלה, ואחר כך נגעו זו בזו.

הָעוֹשֶׂה עִסָּתוֹ קַבִּים – קב קב, כלומר כל קב בפני עצמו, שהוא פחות מכשיעור החייב בחלה, **וְנָגְעוּ זֶה בָּזֶה** – והעיסות נגעו אחר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַסַּל, הַסַּל מִצָּרְפָן לַחַלָּה.

ה הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח, אֵינָהּ חַלָּה, וְנָזַל בְּיַד כֹּהֵן; הָעִסָּה עַצְמָהּ, חַיֶּבֶת בַּחַלָּה; וְהַקֶּמַח, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּשִׁעוּר — חַיֶּבֶת בַּחַלָּה, וַאֲסוּרָה לַזָּרִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה וּקְפָשָׁהּ זָקֵן זָר. אָמַר לָהֶם: אַף הוּא קִלְקֵל לְעַצְמוֹ וְתִקֵּן לַאֲחֵרִים.

ו חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח חַיָּבִים בַּחַלָּה. הֵם וּשְׁאוֹרָן וְסֶפֶג וּמֶרְסָנָן, חֲמִשֶּׁת רְבָעִים — חַיָּבִין. נִטַּל מֶרְסָנָן מִתּוֹכָן, וְחָזַר לְתוֹכָן — הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.

פירוש ברטנורא

לזו: **אף הרודה ונותן לסל.** הרודה חלות מן התנור לאחר שנאפו ונותנם בסל: **הסל מצרפן לחלה.** ואף על פי שאין נושכות. והלכה כרבי אליעזר. והא דמצרכי רבנן נשיכה ור' אליעזר נגיעה, הני מילי לצרף שני עיסות יחד שאין בכל אחת כשיעור, אבל לענין לתרום [מן] המוקף אף נגיעה לא בעי, רק שיהיו סמוכים זה לזה. ובשלהי פרקין דאמר רבי אליעזר נותן פחות מכביצה באמצע כדי לתרום מן המוקף, אלמא בעינן נגיעה לענין מוקף, טהורה וטמאה שאני מפני שהוא דבר שמקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף:

ה אינה חלה. דראשית עריסותיכם כתיב: **וגזל ביד כהן.** וצריך להחזירה לבעלים, שאם תשאר בידו יהיה סבור שעיסתו פטורה: **העיסה עצמה.** שהפריש חלתה קמח חייבת בחלה: **והקמח.** שבא לידו כהן בתורת חלה: **אם יש בו כשעור.** חמשת רבעים קמח, חייבת בחלה: **ואסורה לזרים.** כל הקמח שבא ליד כהן, וחומרא בעלמא הוא, לפי שראו שבא ליד כהן שלא יאמרו ראינו זר אוכל חלות: **וקפשה זקן זר.** חטפה זקן זר ואכלה: **קלקל לעצמו.** דאכלה ואיענש: **ותיקן לאחרים.** שאחרים אוכלין ותולין בו, ומוצאים פתח להתיר, לפי שראוהו שאכל:

ו חמשת רבעים. של קב חייבין בחלה, דכתיב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם, ועיסת מדבר היתה עומר לגלגולת, והעומר עשירית האיפה הוא, האיפה שלש סאין, והסאה ששה קבין, הרי י"ח קבין באיפה, והקב ד' לוגין, הרי ע"ב לוגין. עשירית ע' ז' לוגין, ועשירית שני לוגין הוא ביצה וחומש ביצה, שהלוג הוא ששה ביצים. כשבאו לירושלים והוסיפו שתות על המדות נמצא ו' לוגין [הם] ה', ולוג הז' [צ"ל ולוג הוא] חמשה ביצים, שכל ששה נעשים חמשה,

משניות מבוארות – קהתי

כך זו בזו; ויש מפרשים שבשעת האפייה נגעו הכיכרות אחת בשנייה (רמב"ם), **פְּטוּרִים מִן הַחַלָּה** – שאין הנגיעה מצרפת אותן לשיעור המתחייב בחלה, **עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹ** – שהעיסות או הכיכרות תהיינה דבוקות זו בזו עד שאם בא להפרידן תתלוש כיכר מחברתה משהו, ונראה כאילו נשכו זה לזה, שבכגון זה מצטרפות הן להתחייב בחלה. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף הָרוֹדֶה** – כיכרות של קב קב מן התנור לאחר אפייתן, **וְנוֹתֵן** אותן **לַסַּל** – אף על פי שאינן נושכות, **הַסַּל מְצָרְפָן לַחַלָּה** – להתחייב בחלה. החיוב בחלה חל אמנם בשעת גלגול העיסה, אבל אם לא הופרשה חלה מהעיסה, חייבים להפריש מן הלחם; ומכאן סובר רבי אליעזר, שאף אם בכל כיכר וכיכר לא היה כדי שיעור החייב בחלה, כיון שנתן את הכיכרות לסל, הסל מצרפן וחייב להפריש מהן חלה. והלכה כרבי אליעזר.

יום חמישי

באור משנה ה

כבר הזכרנו שחיוב חלה הוא בשעת גלגול העיסה, משנתנו דנה במי שהפריש חלה מן הקמח.

הַמַּפְרִישׁ חַלָּתוֹ קֶמַח, אֵינָהּ חַלָּה – שנאמר (במדבר טו, כ); "ראשית עריסותיכם", ראשית העיסה חלה היא, אבל קמח אינו "חלה", **וְנָזַל בְּיַד כֹּהֵן** – אם נתן את הקמח לכהן, צריך הכהן להחזירו לו, שאם לא יחזיר לו, יהא סבור שעיסתו פטורה כבר מן החלה, ונמצא הקמח בידו של כהן שלא כדין; **הָעִסָּה עַצְמָהּ** – שהפריש חלתה קמח, **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – חייב שוב להפריש ממנה חלה; **וְהַקֶּמַח** – שהופרש לשם חלה, **אִם יֵשׁ בּוֹ כְּשִׁעוּר** – החייב בחלה, עיסתו אף היא **חַיֶּבֶת בַּחַלָּה** – ויש גורסים: והקמח אם יש בו כשיעור, חייב בחלה. **וַאֲסוּרָה לַזָּרִים** – כל אותה החלה שהפרישה קמח, אף על פי שאינה חלה, מכל מקום הואיל וקרא לה שם "חלה" ונתנה לכהן, אסורה היא באכילה לזרים, גזירה שמא יאמרו: "ראינו זר אוכל חלה" (הרא"ש), **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** – ואף על פי שהכהן חייב להחזירה לבעלים, מכל מקום צריכים הבעלים למכרה לכהנים מהטעם שבארנו לעיל. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהושע: **מַעֲשֶׂה וּקְפָשָׁהּ** – כמו וכבשה (רמב"ם), כלומר וחטפה, **זָקֵן זָר** – חכם זר, שאינו כהן, כלומר שחטף לעצמו חלה שהופרשה קמח, כדי לאכלה, והרי מעשה זה מוכיח שאינה אסורה לזרים. **אָמַר לָהֶם** – רבי יהושע: **אַף הוּא** – אותו חכם, **קִלְקֵל לְעַצְמוֹ** – שאכל אותה חלה האסורה לו, ונענש על חטאו, **וְתִקֵּן לַאֲחֵרִים** – שאחרים יסמכו על הוראתו ויאכלו את החלה שהופרשה קמח, וכיון ששוגגים הם הרי פטורים הם מן העונש.

בארנו משנתנו כפי רוב המפרשים (ר"ש; רא"ש; ברטנורא). אבל הרמב"ם מפרש, שהפיסקה "ואסורה לזרים" אינה מוסבה על החלה כולה שהפרישה קמח, אלא על מה ששנינו קודם לכן, שהקמח אם יש בו כשיעור חייב בחלה, ומוסיפה משנתנו ללמד, שחלה זו דינה ככל חלה, ואסורה היא לזרים, וזהו שאמר רבי יהושע לחכמים, שאותו זקן זר שחטף ואכל אותה חלה קלקל לעצמו, לפי שחטא, ותיקן לאחרים, שהם יסמכו עליו שאותו קמח אינו חייב בחלה. ואמנם הרמב"ם פוסק (בהתאם לפירושו), שהלכה כרבי יהושע (עיין רדב"ז על הרמב"ם הל' ביכורים ח, א).

והגר"א מפרש את דברי רבי יהושע בדרך אחרת: "קלקל לעצמו" — שעבר על דברי חכמים, ותיקן לאחרים — שאחרים בראותם שזר אוכלה, יפרישו חלה אחרת תחתיה ויהיו אוכלים מתוקנים ("שנות אליהו").

באור משנה ו

משנתנו באה ללמד שיעור העיסה החייבת בחלה (עיין בפתיחה למסכתנו, שם בארנו ענין השיעור בפרוטרוט).

חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח חַיָּבִים בַּחַלָּה – עיסה העשוייה מחמשת רבעי הקב קמח, היינו מקב ורבע, שהם חמישה לוגים (הקב = 4 לוגים, והלוג = 6 ביצים, כחצי ליטר). חייבת בחלה, שכתוב: "ראשית עריסותיכם", והיינו כדי עיסת המדבר שהיתה עומר לגלגולת, ו"העומר עשירית האיפה הוא" (האיפה = 18 קבים), וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו) שהעומר של המדבר היה שיעורו שבעה לוגים וחמישית הלוג (1.8 של הקב), ונעשה בירושלים ששה לוגים, וכשבאו לציפורי שוב הוגדלו המידות בששית ונעשה חמישה לוגים, וזהו ששנינו כאן: "חמשת רבעים קמח, היינו חמישה לוגים, חייבים בחלה. **הֵם** – מיני התבואה, **וּשְׁאוֹרָן** – והשאור שהעיסה מתחמצת בו, **וְסֶפֶג** – הפסולת הדקה, **וּמֶרְסָנָן** – הפסולת הגסה, כולם מצטרפים להשלים את השיעור החייב בחלה, שאם יש בכולם **חֲמִשֶּׁת רְבָעִים,** הרי הם **חַיָּבִין** – בחלה, שכן דרך עני לאכול פתו כשהיא מעורבת עם סובין ומורסן. **נִטַּל מֶרְסָנָן מִתּוֹכָן** – אם ניפו את חמשת הרבעים מהמורסן ונפחתו מכשיעור החייב בחלה, **וְחָזַר לְתוֹכָן** – ואחר כך חזר המורסן לתוכם, אף על פי שחזרו לשיעורם של חמשת רבעים, **הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין** – מן החלה, שהואיל וניטל המורסן, שוב אינו מצטרף לשיעור החייב בחלה, לפי שאין הדרך להחזיר את המורסן לקמח לאחר שניטל ממנו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז שִׁעוּר הַחַלָּה, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְעַצְמוֹ, וְהָעוֹשֶׂה לְמִשְׁתֵּה בְנוֹ — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. נַחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק, וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק — אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה. נִטְמֵאת עִסָּתָהּ שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה — אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר.

ח רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא. כֵּיצַד? עִסָּה טְהוֹרָה וְעִסָּה טְמֵאָה — נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל מִן הַמֻּקָּף; וַחֲכָמִים אוֹסְרִין.

פרק שלישי

א אוֹכְלִין עֲרַאי מִן הָעִסָּה, עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחִטִּים וְתִטַּמְטֵם בַּשְּׂעוֹרִים. גִּלְגֻּלָּהּ בַּחִטִּים וְטִמְטְמָהּ בַּשְּׂעוֹרִים, הָאוֹכֵל

פירוש ברטנורא

וביצה וחומש ביצה נעשית ביצה. נמצא העומר שהיה במדבר שבעה לוגים וביצה וחומש ביצה, נעשה בירושלים ששה לוגין. כשבאו לציפורי והוסיפו שתות על המדות של ירושלים, נעשו הו' לוגין חמשה. והיינו חמשת רבעים קמח. ונקראו הלוגין רבעים, לפי שהלוג הוא רובע הקב, שהקב ד' לוגין: **הן ושאורן.** השאור שנותנין לתוכן: **וסובן.** הוא הדק: **מורסנן.** הוא הגס. כולן מצטרפין עם הקמח להשלים השיעור, שכן עני אוכל פתו בעיסה מעורבת עם סובין ומורסן: **ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורים.** שאין דרך עיסה להחזיר מורסן לתוכה לאחר שנטל ממנה:

ז אחד מעשרים וארבעה. לפי שבעל הבית עיסתו מעוטה, ובפחות מאחד מעשרים וארבעה אין בה כדי מתנה, והתורה אמרה תתנו שיהא בו כדי נתינה: **והעושה למשתה בנו.** אף על פי שעושה עיסה מרובה לא פלוג בעיסת בעל הבית: **נחתום העושה למכור בשוק.** עיסתו מרובה, ובאחד ממ"ח יש בה כדי מתנה: **וכן האשה העושה למכור.** אע"פ שעיסתה מעוטה לא פלוג בפת העשוי למכור: **נטמאת.** הואיל ולשריפה עומדת א' ממ"ח:

ח נטלת מן הטהור על הטמא. ולא חיישינן שמא יגעו זה בזה: **נוטל כדי חלה.** שיעור חלה שצריך ליטול מן הטהור והטמא, נוטל מאותה עיסה הטהורה שלא הורמה חלתה: **ונותן פחות מכביצה באמצע.** בין הטמאה והטהורה, דפחות מכביצה אינו מטמא, ומניח החלה על אותו פחות מכביצה המחבר בין הטמאה והטהורה, שאין החלה מקבלת טומאה בכך: **כדי שיטול מן המוקף.** שתהיה הטמאה מחוברת לטהורה ע"י אותו פחות מכביצה, וכאילו הטמאה וטהורה עיסה אחת: **וחכמים אוסרין.** ליטול מן הטהורה על הטמאה, דחיישינן שמא יגע זו בזו אלא נוטל מן הטהור לעצמו ומן הטמא לעצמו. והלכה כחכמים:

ג א אוכלין עראי עד שתתגלגל. שתתערב יפה, לפי שאין שם עיסה עליה קודם גלגול: **ותטמטם בשעורים.** לפי שעיסת השעורים מתפרדת ואינה

משניות מבוארות – קהתי

יום ששי

באור משנה ז

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שמן התורה אין שיעור לחלה, ואפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה; אבל חכמים קבעו לה שיעור, כמבואר במשנתנו.

שִׁעוּר הַחַלָּה, אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה – בעיסה, שנאמר (**במדבר טו, כא**): "מראשית עריסותיכם תתנו"... דבר שיש בו כדי מתנה לכהן, ושיערו חכמים שפחות מחלק אחד מעשרים וארבעה בעיסה העשויה מחמשת רבעים אין בו כדי מתנה, ומכאן קבעו שיעור זה לכל עיסה של בעל־בית. **הָעוֹשֶׂה עִסָּה לְעַצְמוֹ, וְהָעוֹשֶׂה לְמִשְׁתֵּה בְנוֹ** – בין העושה עיסה לעצמו, שהיא עיסה מעוטה, ובין העושה עיסה למשתה בנו, שהיא עיסה מרובה, **אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** – שיעור החלה שצריך להפריש הוא אחד מעשרים וארבעה בעיסה, שלא הבדילו חכמים בעיסת בעל הבית בין עיסה מעוטה לעיסה מרובה. **נַחְתּוֹם שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק** – והרי הוא רגיל ללוש עיסה גדולה, **וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהִיא עוֹשָׂה לְמִכּוֹר בַּשּׁוּק** – אף על פי שאין עיסתה מרובה כשל נחתום, שיעור החלה הוא **אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** – בעיסה, שלגבי עיסת הנחתום אף שיעור זה יש בו כדי נתינה לכהן, וקבעוהו חכמים לכל עיסה הנעשית לימכר בשוק. **נִטְמֵאת עִסָּתָהּ** – של האשה העושה לעצמה, **שׁוֹגֶגֶת אוֹ אֲנוּסָה** – כגון ששכחה שהיא טמאה ונגעה בעיסה, והרי היא שוגגת; או שאחרים טימאו את עיסתה ונמצאת אנוסה, אינה מפרישה אלא **אֶחָד מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה** – שחלה טמאה אינה עומדת אלא לשריפה, הלכך הקלו בשיעורה. **נִטְמֵאת מְזִידָה** – אם טימאה עיסתה במזיד, כדי להפריש פחות, חייבת היא להפריש **אֶחָד מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה** – אף על פי שהחלה עומדת לשריפה, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר** – שלא יפיק החוטא תועלת מחטאו.

באור משנה ח

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: נִטֶּלֶת מִן הַטָּהוֹר עַל הַטָּמֵא – מפרישים חלה מן העיסה הטהורה על העיסה הטמאה, שאף על פי שאין החלה ניטלת אלא מן המוקף (עיין לעיל א, ט), אין חוששים שמא יגעו זו בזו. **כֵּיצַד** – היא ניטלת? **עִסָּה טְהוֹרָה וְעִסָּה טְמֵאָה** – אם יש לאדם שתי עיסות שהן חייבות בחלה, אחת טהורה ואחת טמאה, **נוֹטֵל כְּדֵי חַלָּה** – כשיעור חלה שצריך ליטול משתי העיסות, הוא נוטל **מֵעִסָּה שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ** – מהעיסה הטהורה שעדיין לא הורמה חלתה, **וְנוֹתֵן פָּחוֹת מִכַּבֵּיצָה בָּאֶמְצַע** – בין שתי העיסות הוא מניח חתיכת עיסה שהיא פחות מכביצה, שכן אוכל שהוא פחות מכביצה, אינו מטמא, ונמצא מקרב על ידי כך את העיסה הטהורה לעיסה הטמאה, **כְּדֵי שֶׁיִּטּוֹל** – חלה, **מִן הַמֻּקָּף** – מן הקרוב והסמוך, כלומר הואיל וצריך לקרב את העיסה הטהורה אל הטמאה, כדי ליטול חלה מן המוקף, הוא נותן ביניהן פחות מכביצה, והרי הן בכלל עיסה אחת, ואין הטהורה נטמאת. יש מפרשים, שהפחות מכביצה שנותן ביניהן הרי הוא נוטל מהעיסה הטמאה ומניח את החלה, שמפריש לשתי העיסות, על אותו החלק שהוא פחות מכביצה כדי לתרום מן המוקף (**רמב"ם**); ויש מפרשים, שנוטל את הפחות מכביצה מהעיסה הטהורה (**ר"ש; ריבמ"ץ**). **וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – ליטול חלה מן הטהורה על הטמאה, שחוששים, שמא יגעו זו בזו, אלא נוטלים חלה מן הטהורה לעצמה ומן הטמאה לעצמה.

שבת קודש

באור משנה א

אוֹכְלִין עֲרַאי – אכילת עראי, **מִן הָעִסָּה** – קודם הפרשת החלה, **עַד שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל בַּחִטִּים** – בעיסה של חיטים עד שתהא נילושה יפה, שהלישה היא דרך גלגול תערובת הקמח והמים בידים עד שהכל נעשה גוש אחד, **וְתִטַּמְטֵם בַּשְּׂעוֹרִים** – ובעיסה של שעורים עד שיתדבקו חלקיה, שכן עיסת שעורים מתפרכת בידים, ו"טמטומה", היינו דיבוק חלקיה, זו היא לישתה. ויש מפרשים, שלאחר הלישה מגלגלים את העיסה, והגלגול הוא גמר הלישה, אלא שעיסת שעורים קשה לגלגלה, לפי שהיא נדבקת בידים, וגמר לישתה הוא כשנסתמו הנקבים שבה, וזהו הנקרא "טמטום" (**"מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִמֶּנָּה חַיָּב מִיתָה. כֵּיוָן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת אֶת הַמַּיִם, מַגְבַּהַּת חַלָּתָהּ, וּבְלֶבַד שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח.
ב נִדְמְעָה עִסָּתָהּ עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָה, פְּטוּרָה, שֶׁהַמְּדַמֵּעַ פָּטוּר; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָה, חַיֶּבֶת. נוֹלַד לָהּ סְפֵק טֻמְאָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָה, תֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה; וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָה, תֵּעָשֶׂה בְּטַהֲרָה.

פירוש ברטנורא

מתערבת יפה כעיסה של חטים אלא מטמטם ביד: **חייב מיתה.** דנגמרה מלאכתה וטבל הוא במיתה: **מגבהת חלתה.** תקנת חכמים היא בעיסה טהורה למהר להפריש חלה בטהרה, שמא תטמא העיסה, דעיקר מצוה היא להמתין עד אחר גמר לישה: **ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח.** שנתערבו במים, דבפחות מהן לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה. ואית ספרים דגרסי ובלבד שלא יהיה שם חמשת רביעית קמח, כלומר שלא ישארו חמשת רביעית קמח שלא נתערבו במים, דאם נשארו חמשת רביעית לא נפטרו בחלה שהפריש קודם שנתגלגלו. ובירושלמי מוכיח שאם אמר ה"ז חלה על השאור ועל העיסה ועל הקמח הנשאר לכשתתגלגל העיסה כולה תתקדש זו שבידי לשם חלה, הרי זה מותר. וכן ילמד אדם בתוך ביתו לנשים לומר כן כשמפרישות חלה מיד אחר גלגול העיסה קודם עריכת הלחם:

ב נדמעה עיסתה. נתערב בה תרומה בפחות ממאה חולין: **משגלגלה חייבת.** דכיון דנתחייבה בחלה כבר, תו לא פקע ע"י דמוע: **עד שלא גלגלה תעשה בטומאה.** כיון דאפילו אם תעשה בטהרה אין הכהן רשאי לאכלה מפני ספק שנולד בה, יכול לטמאתה מיד קודם גלגול: **משגלגלה תעשה בטהרה.** אם נולד בה ספק לאחר הגלגול אסור לטמאותה, דחולין הטבולים לחלה כחלה דמו, ותרומה תלויה צריכה שמור:

משניות מבוארות – קהתי

בענין שאר מיני הדגן כותב הרמב"ם, שהכוסמין כחיטים ושבולת שועל ושיפון כשעורים (**הל' ביכורים ח, ד**). יש מעירים (על פי הירושלמי), שאמנם קודם שנתחייבה העיסה בחלה אין לאסור אפילו אכילת קבע, אבל חכמים אסרו אכילת קבע משעת התחלת הלישה, שלא יערים אדם לפטור עיסתו מן החלה (**הרא"ש**). **גִּלְגְּלָה בַּחִטִּים** – לאחר שגלגלה האשה עיסת חיטים (סתם עיסה נעשית על ידי אשה), **וְטִמְטְמָה בַּשְּׂעוֹרִים** – או לאחר שדיבקה חלקיה של עיסת שעורים, כלומר משגמרה לישתה של העיסה, **הָאוֹכֵל מִמֶּנָּה** – מן העיסה קודם שהופרשה חלה ממנה, **חַיָּב מִיתָה** – בידי שמים, כדין האוכל טבל. **כֵּיוָן שֶׁהִיא נוֹתֶנֶת אֶת הַמַּיִם** – מיד כשהאשה נותנת את המים בקמח, בהתחלת הלישה, **מַגְבַּהַּת חַלָּתָהּ** – הרי היא מרימה ונוטלת חלתה; ואף על פי שעיקר מצוות הפרשת חלה היא בגמר הלישה, כמו ששנינו לעיל שעד גמר הלישה מותר לאכול עראי מן העיסה, מכל מקום תקנת חכמים היא שתזדרז האשה ותפריש תיכף לנתינת המים בקמח, שמא תיטמא העיסה, **וּבְלֶבַד שֶׁלֹּא יְהֵא שָׁם חֲמִשֶּׁת רְבָעִים קֶמַח** – שלא יישארו בעריבה חמשת רבעי הקב קמח שלא נתערבו במים, שאם נשארו שם כשיעור הזה לא נפטרו בחלה שהפרישה האשה קודם שנתגלגלו. ולפי הירושלמי יוצא, שאם אמרה האשה: "הרי זו חלה על העיסה ועל השאור ועל הקמח שנשאר, ולכשתיעשה כולה עיסה אחת תתקדש זו שבידי לשם חלה", הרי זה מותר (**עיין רמב"ם הל' ביכורים ח, ב**). ויש גורסים במשנתנו: "ובלבד שיהא שם חמשת רבעים קמח" — כלומר שיהא בקמח המעורב במים שיעור החייב בחלה, שאם אין בקמח חמשת רבעי הקב, הרי עדיין לא הגיעה העיסה לכלל חיוב חלה.

באור משנה ב

נִדְמְעָה עִסָּתָהּ – נתערבה תרומה בעיסה ואין בה מאה של חולין כדי לבטלה, והרי היא "מדומע", **עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָה** – אם נדמעה העיסה קודם שגלגלה אותה האשה, דהיינו קודם שנגמרה מלאכתה לחלה, **פְּטוּרָה** – מן החלה, **שֶׁהַמְּדַמֵּעַ פָּטוּר** – מחלה, כמו ששנינו (לעיל א, ד). יש מפרשים, שמדובר כאן בחלה בזמן הזה שהיא מדרבנן, ולכן בא "מדומע" שהוא מדרבנן (שכן מן התורה בטלה התרומה ברוב של חולין) ומפקיע חלה שמדרבנן (**ר"ש**); **וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָה** – אבל אם נדמעה העיסה לאחר שגלגלה אותה האשה, שכבר נתחייבה העיסה בחלה, **חַיֶּבֶת** – בחלה, שהואיל ונתחייבה העיסה בחלה קודם שנדמעה, שוב אינה נפקעת מחיובה על ידי הדימוע. **נוֹלַד לָהּ** – לעיסה – **סְפֵק טֻמְאָה עַד שֶׁלֹּא גִּלְגְּלָה** – קודם שגלגלתה האשה, **תֵּעָשֶׂה בְּטֻמְאָה** – מותר לטמאה טומאת ודאי, שהרי אפילו אם תיעשה בטהרה, אסור לכהן לאכול את חלתה מפני ספק טומאה שבה; **וּמִשֶּׁגִּלְגְּלָה** – אבל אם נולד לעיסה ספק טומאה לאחר שגלגלתה, **תֵּעָשֶׂה בְּטַהֲרָה** – שהואיל וכבר נתחייבה העיסה בחלה דינה כחלה, שאף אם יש בה ספק טומאה אסור לגרום לה טומאת ודאי, וכל שכן לטמאה בידים.

המשך ביאור למזמור קכא מתוך תהילות מנחם" מעמוד ג

ומובן מהנ"ל, שכאשר יש גם "בית מלא ספרים", ולומדים בו "מילי דאורייתא", וגם יש על הבית מזוזה מבחוץ, אז זוכים לכל המעלות: א) בירור התורה שלמעלה מהעולם. ב) פעולת בירור העולם. ויתרה מזו, הבירור שע"י התורה, בדרך מנוחה ושלוה (כמבואר בחסידות[4] עה"פ "פדה בשלום נפשי", שהבירור שע"י תורה הוא בדרך מנוחה, ואילו הבירור שע"י תפלה הוא בדרך מלחמה), פועל שגם בירור ענינים העולם יהיו באופן של מנוחה ושלוה, ועי"ז זוכים לשלימות הבירור כפי שיהי' בימות המשיח, כמ"ש[5] "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ולכן אז יהי' "ונהרו איליו כל הגויים גו"[6], במהרה בימינו ממש[7].

4) ראה סה"מ מלוקט ב ע' קפא ואילך. ובכ"מ.
5) זכרי' יג, ב.
6) ישעי' ב, ב.
7) משיחת ש"פ תרומה ה'תשמ"ג וש"פ ויגש ה'תשנ"א.

מכון להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף פו ע"א: **רַב יְהוּדָה רָמֵי, כְּתִיב 'שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם'**, משמע שבעלי תשובה נקראים בנים. **וּכְתִיב** בפסוק אחר בענין התשובה, (ירמיה ג יד) **'(הנה) [כִּי] אָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם מִמִּשְׁפָּחָה'**, מבואר שבעלי תשובה נקראים עבדים. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** - שנקראו בנים, מדובר ששבו **מֵאַהֲבָה אוֹ מִיִּרְאָה,** ואילו **כָּאן** - שנקראו עבדים, מדובר שלא שבו אלא **עַל יְדֵי יִסּוּרִין.**

אָמַר רַבִּי לֵוִי, גְּדוֹלָה מעלת **הַתְּשׁוּבָה שֶׁמַּגַּעַת עַד כִּסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע יד ב) **'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ'.**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גְּדוֹלָה היא **הַתְּשׁוּבָה, שֶׁדּוֹחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה,** שהרי אשה שהתגרשה ונישאה לאיש אחר, אף אם התגרשה מהאיש השני אינה יכולה לשוב לבעלה הראשונה, שנאמר (דברים כד ד) 'לֹא יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן וגו' לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ'. ואילו כנסת ישראל, שהיא כבת זוגו של הקב"ה, אף שחטאה והלכה אחר אלהים אחרים, יכולה לשוב לקב"ה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ג א) **'לֵאמֹר, הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר, הֲיָשׁוּב אֵלֶיהָ עוֹד, הֲלֹא חָנוֹף תֶּחֱנַף הָאָרֶץ הַהִיא, וְאַתְּ זָנִית רֵעִים רַבִּים וְשׁוּבִי אֵלַי נְאֻם ה'".**

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה (שמקרבת) [שֶׁמְּבִיאָה] אֶת הַגְּאוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיהו נט כ) **'וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב', מַה טַּעַם 'וּבָא לְציוֹן גּוֹאֵל'** - מדוע תבוא הגאולה, **מִשּׁוּם דְּ'שָׁבֵי פֶשַׁע בְּיַעֲקֹב'** - כיון שבני ישראל עושים תשובה.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה, שֶׁזְּדוֹנוֹת - עבירות שעשה בזדון **נַעֲשׂוֹת לוֹ** - נחשבות לשב בתשובה **כִּשְׁגָגוֹת** - כאילו נעשו בשוגג. **שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע יד ב) **'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ'.** **וְהָא** - הרי **'עָוֹן' מֵזִיד הוּא, וְקָא קָרֵי לֵיהּ** הכתוב **'מִכְשׁוֹל'** - דהיינו שגגה, מוכח שעל ידי התשובה נחשב העון כשגגה. מקשה הגמרא: **אֵינִי** - האם ריש לקיש סובר שזדונות נחשבות לשב בתשובה כשגגות, **וְהָאָמַר** רֵישׁ לָקִישׁ, **גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לוֹ כִּזְכִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר** (יחזקאל לג יט) **'וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה, עֲלֵיהֶם (חיה) [הוא] יִחְיֶה'** - בזכותם יחיה. משמע, שיחיה אף בזכות האמור לפני כן, דהיינו העבירות שעשה, כי יהפכו לזכויות. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** ששב **מֵאַהֲבָה,** לפיכך זדונות נחשבות כזכויות, **וכָּאן** ששב **מִיִּרְאָה,** לפיכך זדונות נחשבות כשגגות.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה שֶׁמַּאֲרֶכֶת שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) **'וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ** וגו' **(חיו) [הוא] יִחְיֶה',** שעל ידי התשובה יוסיפו לו חיים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמְרֵי בְּמַעֲרָבָא [-בארץ ישראל] **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבָּה בַּר מָרִי, בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** היא **מִדַּת בָּשָׂר וָדָם,** שמִדַּת **בָּשָׂר וָדָם** אם אחד **מַקְנִיט אֶת חֲבֵירוֹ בִּדְבָרִים,** אף אם יפייס אותו **סָפֵק** אם **מִתְפַּיֵּים הֵימֶנּוּ** - מקבל את פיוסו, **סָפֵק אֵין מִתְפַּיֵּים הֵימֶנּוּ. וְאפילו אִם תֹּאמַר** שהוא **מִתְפַּיֵּים הֵימֶנּוּ, סָפֵק** אם **מִתְפַּיֵּים בִּדְבָרִים** בלבד, **סָפֵק אֵין מִתְפַּיֵּים בִּדְבָרִים** אלא צריך לפייסו בממון. **אֲבָל** מדת **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** אינה כן, אלא אם **אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר,** הוא **מִתְפַּיֵּים מִמֶּנּוּ בִּדְבָרִים** בלבד, **שֶׁנֶּאֱמַר** (הושע יד ג) **'קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל ה'". וְלֹא עוֹד** - לא די שמתפייס

רש"י

כתיב שובו בנים — אלמא: בעלי תשובה קרויין בנים. **וכתיב כי אנכי בעלתי בכם** — אלמא: עבדים מיקרו. **כאן מאהבה ומיראה** — קרויין בנים. **כאן על ידי יסורין** — שלא שבו עד שנתיסרו ביסורין — קרויין עבדים ואית דגרסי: כתיב "שובו אלי ואשובה" וכתיב "כי אנכי בעלתי בכם", כתיב "ואשובה אליכם" — לאחר תשובה, וכתיב "כי אנכי בעלתי בכם" — כבר, קודם שתשובו. כאן מאהבה או מיראה קא אמר "כי אנכי בעלתי בכם". **לא תעשה שבתורה** — "לא יוכל בעלה הראשון" וגו'. **כי כשלת בעונך** — עונך יחשב כמכשול שהיא שגגה. **עליהם (חיו) [הוא] יחיה** — על כל מה שעשה, ואף על העבירות. **מתפיים הימנו** — מקבל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הימנו פיוסים. **ונשלמה פרים שפתינו** — במקום פרים. **נדבה** — מקובלת ברצון יותר מחובה. **ארפא משובתם** — מן היחיד.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

בדברים בלבד, **אֶלָּא שֶׁמַּחְזִיק לוֹ טוֹבָה** - כאילו עשה דבר טוב, **שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק **'וְקַח טוֹב'. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁמַּעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילוּ הִקְרִיב פָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר** בהמשך הפסוק **'וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ'** - ריצוי שפתינו יחשב כפרים שעלינו להקריב. **וְשָׁמָּא תֹּאמַר** שנחשב כאילו הקריב **פָּרֵי חוֹבָה** - קרבנות חובה, כחטאת ואשם, שהם פחות רצויים לפני ה' מקרבנות נדבה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יד ה) **'אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה'** - אוהב אותם כאילו הקריבו קרבנות נדבה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אלול, תשי"ב
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'

מר כהנוב שי'

שלום וברכה!

בנועם נודעתי מהנהלת רשת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש באה"ק ת"ו, על אודות יחסו הטוב אליהם ועזרתו אשר נתן להם בעת מצוא.

גודל ערך הענין בטח למותר להאריך בזה, וידוע אשר החילוק בין השפעה על גדולים ובין השפעה על קטנים, אשר סטי' קטנה מן הדרך הנכון בהשפעה על גדולים, הרי בדרך הרגיל אין זה אלא דבר קטן, משא"כ בחינוך דור הצעיר, הרי עלול, אפילו שינוי קטן לגרום היזק גדול לכשיגדל, האדם עץ השדה ורואים אנו אשר שינוי קטן בגרעין נוגע בעיקרי גידול האילן איכותו וכמותו.

ואם בכל עת מוכרחה היתה שימת לב מיוחדה לחנוך דור הצעיר הרי עאכו"כ בימינו אלה אחרי השמדות הנוראות ל"ע שנשמד חלק חשוב הן בכמותו והן באיכותו מעם ישראל, הרי במילא גדולה כמה פעמים ככה חשיבות כל אחד ואחת מבני ובנות ישראל, ובמילא גדולה ג"כ זכות כל אחד המשתתף בשיפור מצב החינוך ובפרט חינוך כזה המקשר את הדור הצעיר עם מסורת אבותינו ועברו הקיים לנצח גם בהווה וגם בעתיד, והן הם יסוד קיום עם ישראל במשך כל זמן גלותנו עד בוא משיח צדקנו בב"א.

תודה כפולה על עזרתו בעבר ובבקשה גם על להבא לתת עזרתו להנהלת רשת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש בשעת דחקם, ובודאי יעשה בזה ככל יכולתו ואפשריותו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולב"ב שיחיו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יוֹרְשֶׁיהָ, שהם יוֹרְשֵׁי כְּתוּבָּתָהּ, והיינו יורשי הבעל, הם אלו שחַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ, ולא יורשיה שירשו את נכסי המלוג שלה אך לא ירשו את כתובתה, כלומר יורשי האב.

אָמַר אַבָּיֵי, אַף אֲנַן נַמִּי תָּנִינָא – אף אנו שנינו במשנה (להלן צה:) דין זה האמור בברייתא, וכך שנינו בה, **אַלְמָנָה נִיזּוֹנֶת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִין וּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ שֶׁלָּהֶן, וְאֵין הַיְתוֹמִים חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ**, אלא **יוֹרְשֶׁיהָ** שהם **יוֹרְשֵׁי כְּתוּבָּתָהּ חַיָּבִין בִּקְבוּרָתָהּ**, ומהלשון 'יורשיה, יורשי כתובתה', משמע שיש לה שני מיני יורשים, **וְאִיזּוֹהִי אַלְמָנָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי יוֹרְשִׁין, הֲוֵי אוֹמֵר, זוֹ שׁוֹמֶרֶת יָבָם** השנויה במשנתינו, שיורשי הבעל ויורשי האב חולקים בירושתה, ועל זה אמרה המשנה שיורשי הכתובה הם החייבים בקבורתה, והיינו יורשי הבעל.

מקשה הגמרא על הדין שיורשי הבעל חייבים בקבורת השומרת יבם: **אָמַר רָבָא, וְלֵימָא** – יאמר היבם, שהוא יורש הבעל, **אָח אֲנִי יוֹרֵשׁ** – כלומר את עיקר הכתובה והתוספת, איני יורש מן היבמה, שכן היא עדיין לא גבתה אותה, אלא מאחי המת, וכיון שלא ירשתי כלום מהאשה, את **אִשְׁתּוֹ אֵין אֲנִי קוֹבֵר**.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, היבם חייב בקבורת היבמה, **מִשּׁוּם דְּבָאִין עָלָיו מִשְּׁנֵי צְדָדִין** – טוענים נגדו טענת 'מה נפשך', שהרי חיוב הבעל לקבור את אשתו הוא תחת כתובתה, **וְאִם** את **אָחִיו** הוא **יוֹרֵשׁ**, נמצא שהוא עומד תחתיו, ואם כן **יִקְבּוֹר אֶת אִשְׁתּוֹ**, כשם שהיה אחיו חייב בקבורת אשתו אף אם לא היתה מכניסה לו נכסים כלל, אלא רק מחמת שמתה בחייו ואינו צריך לפרוע לה כתובתה, **וְאִם אֵינוֹ קוֹבֵר אֶת אִשְׁתּוֹ** של אחיו, אזי לא יירש את הכתובה מאחיו, אלא **יִתֵּן** היבם את **כְּתוּבָּתָהּ** ליורשיה, אך אינו יכול גם להיפטר מכתובתה וגם שלא לקוברה.

רבא חוזר ומעמיד את קושייתו: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, **הָכִי קָא אָמְרִינָא** – כך היתה כוונתי לשאול, שיכול היבם להיפטר מקבורה, על ידי שיטען שאת הכתובה מכח **הָאָח אֲנִי יוֹרֵשׁ**, ולא מכח היבמה, ולכן **אֶת אִשְׁתּוֹ אֵין אֲנִי קוֹבֵר, וְאִי מִשּׁוּם כְּתוּבָּה**, שטען אביי שבמקרה זה יצטרך לשלם כתובה, הרי **לֹא נִיתְּנָה כְּתוּבָּה לְגָבוֹת מֵחַיִּים**, כלומר בחיי הבעל עדיין לא הגיע זמן פרעון הכתובה, שכן בנוסח הכתובה כתוב 'שאם תנשאי לאחר, תטלי מה שכתוב ליכי', ובחיי הבעל אין האשה יכולה להנשא לאחר, והיבם עומד במקום הבעל לענין זה, שלא ניתנה כתובה להיגבות בחייו, שכן היה מצפה לבנוס את היבמה, ומתה קודם שבנסה.

אמר לו אביי לרבא: הרי סברא זו שאתה אומר, שיש לדרוש מלשון הכתובה שאין חיובה חל מחיים [אלא רק כשיכולה האשה להנשא לאחר], אינה מוסכמת לדברי הכל, **וּמַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאִית לֵיהּ מִדְּרַשׁ כְּתוּבָּה** – מי שמעת שהוא סובר שדורשים את לשון הכתובה, הרי אלו **בֵּית שַׁמַּאי**, ואם כן קושייתך היא רק לשיטתם, וְאף לדבריהם אין כאן קושיא, שהרי **שַׁמְעִינָן לְהוּ לְבֵית שַׁמַּאי דְּאָמְרֵי** – שמענו שבית שמאי עצמם סוברים **שֶׁשְּׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת כְּגָבוּי דָּמֵי**, ואם כן יבמה זו היתה מוחזקת בשטר כתובה בחיי בעלה, וכיון ששטר זה העומד להגבות נחשב כגבוי, הרי זה כאילו היא מוחזקת בנכסי בעלה, יותר מהבעל עצמו, וממילא כשבא היבם לרשת את נכסי אחיו הוא יורש אותם מחזקת היבמה, שהיתה מוחזקת בהם יותר מאחיו, ולכן חייב היבם בקבורתה.

מוכיחה הגמרא שלדעת בית שמאי שטר העומד להגבות נחשב כגבוי: **דִּתְנַן** במשנה (סוטה כד.), לגבי אשה שבעלה התרה בה שלא תסתתר עם אדם מסוים, ועברה ונסתרה עמו, שדינה הוא לשתות את המים המאררים בבית המקדש, ועד אותה שעה היא אסורה על בעלה, ואם יתברר שאכן זינתה עם אותו אדם מפסידה כתובתה, אם **מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן** [–של הנשים הסוטות] **עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ** את המים, והרי זה ספק, האם זינו ואבדו את כתובתן או לא, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה** וְאף על פי שהן **לֹא שׁוֹתוֹת** [כמו שיבואר להלן שאינן מפסידות כתובתן מספק]. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אוֹ שׁוֹתוֹת, אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה.**

לפני שתסיים הגמרא את הראיה מדברי בית שמאי, מבררת הגמרא את דברי בית הלל. תמהה הגמרא: כיצד אמרו בית הלל **'אוֹ שׁוֹתוֹת'**, שמשמע שיש להן אפשרות לשתות, והרי **'וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן'** (במדבר ה טו) **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמר הקדוש ברוך הוא בתורה, **וְלֵיכָּא** – ובאופן שמת הבעל אין אפשרות לקיים דין זה, שהרי אינו מביאה אל הכהן. מתרצת הגמרא: אכן אף בית הלל מודים שאינה יכולה לשתות, **אֶלָּא** כוונתם היא, **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא שׁוֹתוֹת, לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה**, שכן זכותן לגבות כתובה מוטלת בספק, ואינן גובות מספק.

מסיימת הגמרא את ראייתה מדברי בית שמאי: **'בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה וְלֹא שׁוֹתוֹת'**, ויש להקשות, **אַמַּאי** יש להן כתובה, והרי **סְפֵיקָא הוּא, סָפֵק זְנֵאי סָפֵק לֹא זְנֵאי** – יש כאן ספק, שמא זינתה האשה והפסידה כתובתה, ושמא לא זינתה ולא הפסידה, **וְאֵיךְ קָאָתֵי סָפֵק וּמוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי** – איך בא ספק זכות שיש לה, ומוציא את כתובתה מיד יורשי הבעל המחזיקים בממון בתורת ודאי. אלא מוכח מכאן **דְּקָסְבְרֵי** [–שסוברים] **בֵּית שַׁמַּאי, שִׁשְּׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת כְּגָבוּי דָּמֵי**, ונמצא שהאשה מוחזקת בנכסים המשועבדים לכתובתה יותר ממה שיורשי הבעל מוחזקים בהם, ולכן היא גובה מספק. וזהו גם כן הטעם שהיבם חייב בקבורת יבמתו אף לבית שמאי הסוברים 'מדרש כתובה', דכיון שהיא מוחזקת בנכסים המשועבדים לכתובתה, הרי זה כאילו היבם ירש אותם ממנה, וממילא הוא מתחייב תמורתם בקבורתה.

התבאר בדברי אביי לעיל שלדברי בית הלל הטעם שהיבם חייב בקבורת יבמתו הוא מכח טענת 'מה נפשך', שאם הוא יורש את הכתובה מאחיו הרי הוא חייב בקבורתה. מקשה הגמרא: כיצד ניתן לומר שיש ליבמה זכות בכתובתה, וממילא היורש את כתובתה חייב בקבורתה, **וְהָא בְּעֵינָן 'כְּשֶׁתִּנָּשְׂאִי לְאַחֵר, תִּטְּלִי מַה שֶּׁכָּתוּב לִיכִי'** – הרי כדי לחייב כתובה יש צורך שיתקיים התנאי הכתוב בה בפירוש, שכשתנשא לאחר תטול את כתובתה, **וְלֵיכָּא** – ותנאי זה לא התקיים מעולם, שהרי אף לאחר שמת בעלה לא הותרה להנשא למי שתרצה, אלא התחייבה להתייבם, וכיון שלא זכתה מעולם בכתובתה, אין לחייב את היבם בקבורתה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי**, לגבי קיום תנאי זה, **יָבָם נַמִּי בְּאַחֵר דָּמֵי** – אף היבם נחשב כ'אחר', וכיון שהיתה רשאית להנשא לו, נחשב הדבר שהתקיים תנאי הכתובה שכשתנשא לאחר תטול כתובתה, וממילא מתחייב היבם בקבורתה.

רבא מקשה על אביי, שאמר לעיל שלדעת בית הלל ניתנה הכתובה להיגבות בחיי היבם: **שָׁלַח לֵיהּ רָבָא לְאַבָּיֵי** שאלה זו **בְּיַד רַב שְׁמַעְיָה בַּר זֵירָא, וּמִי** [–וכי] **נִתְּנָה כְּתוּבָּה לְגָבוֹת מֵחַיִּים** של היבם, **וְהָתַנְיָא** בברייתא לא כך, **רַבִּי אַבָּא אוֹמֵר, שָׁאַלְתִּי אֶת סוּמְכוֹס, יָבָם הָרוֹצֶה שֶׁיִּמְכּוֹר בְּנִכְסֵי אָחִיו** המת, שירש לאחר שיבם את היבמה, ואינו יכול לעשות כן מחמת שכל נכסי המת משועבדים לכתובתה ואינו רשאי למוכרם [כמו ששנינו במשנה לעיל (פ:)], **כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, אִם כֹּהֵן הוּא**, שאינו יכול לגרשה ולהחזירה, **יַעֲשֶׂה לָהּ סְעוּדָה וִיפַיֵּים** אותה במשתה היין שתתן לו רשות למכור את הנכסים העודפים על שווי כתובתה. **וְאִם יִשְׂרָאֵל הוּא, מְגָרֵשׁ** אותה **בְּגֵט**, ומשלם את כתובתה, ומוכר את העודף, **וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר** אותה,

---

צריכים לייקר את הזמן של חודש אלול ולוודא שלא ליפול בתרדמה או שינה.

משיחת שבת פרשת שופטים ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

יורשיה יורשי כתובתה — אותן יורשים שיורשין כתובתה, חייבין בקבורתה. **ואין חייבין בקבורתה** — דהא בעי למיתב כתובתה ליורשיה. **שיש לה שני יורשים** — דאיצטריך לתנא למיתני אותן יורשין שיורשין כתובתה, שמע מינה — איכא יורשים אחריני בהדייהו, דלא ירתי כתובתה. **אח אני יורש** — כתובה זו שאני יורש — אין כאן מנדונית אביה כלום, אלא מאתים ותוספת שכתב לה אחי. ואין אני יורש אותה אלא אחי. **יקבור את אשתו** — כמו שהיה הוא קוברה אם מתה בחייו, ואפילו לא הכניסה לו כלום. **יתן כתובתה** — שהקבורה באה תחתיה. **לגבות מחיים** — כל זמן שהבעל חי. ואני במקום בעל עומד, שהייתי מצפה לכונסה. **מאן שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה** — שדורש לשון הכתובה, שכתוב בה: "לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי", דמינה דייקת: לא ניתנה כתובה לגבות מחיים, דהא אינה יכולה לינשא לאחר. **בית שמאי היא** — ביבמות בפרק "האשה שהלכה", דקאמרי בית שמאי: והלא מספר כתובה נלמד, "לכשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי", והואיל והיא נישאת על פי עצמה, שבאה ואמרה מת בעלי — אף כתובתה גובה על פי עצמה. **ושמעינן להו לבית שמאי** — שמי שיש לו שטר חוב על חבירו, הוא מוחזק בנכסי הלוה יותר ממנו. **כגבוי דמי** — והנכסים בחזקתה, הלכך — מינה קא ירית. **מתו בעליהן** — אבל הנשים שבעולם קאי. שקינאו להן בעליהן ונסתרו, ולא הספיק להשקותה עד שמת. **ולא שותות** — דבעינן "והביא האיש את אשתו". **ספק זנאי** — והפסידה כתובה. **מידי ודאי** — מידי יורשי הבעל, שהן ודאין בירושה. **כגבוי דמי** — והיא מוחזקת בנכסים יותר מהן, ואין כאן מוציא מידי ודאי. **והא בעינן לכשתנשאי כו'** — אלעיל פריך: סוף סוף, היאך כתובה ניגבת מחיים, שנוכל לבא עליו משני צדדים? והא בעינן כו'. **יבם נמי כאחר דמי** — וכיון שהתירתה מיתת הבעל לינשא ליבם — מאותה שעה זכתה בנכסים. **שלח ליה רבא לאביי** — לאחר שהשיבו על שאלתו, ואמר: ניתנה כתובת יבמה לגבות מחיים של יבם. **ביד רב שמעיה** — הוא היה שליח בתשובה זו. **ומי נתנה** — כתובת יבמה לגבות מחיים דיבם. **שימכור בנכסי אחיו** — לאחר שכנס את יבמתו, ואמרן לעיל: כל נכסיו אחראין לכתובתה. **אם כהן הוא** — שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה. **יעשה לה סעודה** — יפה, לפתותה במשתה היין. **ויפיים** — הימנה, שתתן לו רשות למכור את העודף על כדי כתובתה. **ואם ישראל הוא** — שמותר להחזיר גרושתו. **מגרשה בגט** — ומגבה את כתובתה, ומוכר מה שירצה, ומחזירה על מנת כתובתה הראשונה. או אפילו רצה להחזירה מיד — מוכר כל זמן שירצה. שאין מעבבת מלמכור אלא יבמה, לפי שאין היבם כותב לה כתובה, ולא כתב לה "דקנאי ודקנינא", ואין כתובתה אלא על הראשון. ומשום הכי מעבבא בכולהו, דלמא משתדפי הני דמייחד לה. ואף על גב דאמר לקמן (כתובות צה,ב) אישתדוף בני חרי טרפא ממשעבדי — מכל מקום אמרה: איני רוצה לטרוח לבית דין. אבל כתב לה כתובה כשמחזירה, וכתב לה "דקנאי ודקנינא" — לא מציא מעבבא. והא דתנן (גיטין נה,ב): לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה — מקחו בטל, אוקמינן באותן שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה. ולטעמיך

תוספות

איזוהי אלמנה שיש לה שני יורשין כו' — מיתורא דמתניתין דייק, אבל עיקר מתניתין לא מיירי בשומרת יבם, אלא בסתם אלמנה. דהא קתני "מנכסי יתומין", ושומרת יבם לית לה יתומין. **ולימא** אח אני יורש כו' — לפירוש הקונטרס פריך שפיר: אח אני יורש — דאיני יורש מנכסיה כלום אלא מנה ומאתים של אחי, הלכך אשתו אין אני קובר. אבל לפירוש רבינו תם דנדוניא לכולי עלמא בחזקתו — אינו מיושב כל כך, שהרי הנכסים של אשה היו. וכן גם לפירוש הקונטרס, למאן דאמר בחזקת יורשי הבעל — צריך ליישב. וצריך לפרש דהכי פריך: ולימא אח אני יורש, כלומר: זכותו של אחי אני יורש, כמו שהיה עושה הוא אם היה קיים. אבל חובתו לא אירש, כדאמר ב"אלו נערות" (כתובות לד,ב): הניח להן אביהן פרה שאולה משתמשים בה כל ימי שאילתה, מתה — אין חייבים באונסיה. **משום** דבאין עליו משני צדדין: אם אחיו יורש יקבור את אשתו. כלומר אם באת לומר שאינו יורש כלום ממנה, אלא מאחיו — אם כן בעי למימר דהרי הוא כאילו אחיו קיים, ולהכי לא באתה לידי גיבוי — יקבור את אשתו. כלומר, יחזשוב לגמרי כאילו הוא חי, ויקבור אשתו כמו שהיה הוא קוברה, ולפי זה — דווקא בנפלה מן הנשואין. ואם אינו קובר, דלא חשיב כאילו הבעל חי, אם כן באתה לידי גיבוי, ויתן לה כתובתה. **מאן** שמעת ליה דאית ליה מדרש כתובה בית שמאי — ולבית הלל דלית להו מדרש כתובה ניתנה כתובה לגבות מחיים. אף על גב דאינה גובה כתובתה קודם חליצה — לענין זה ניתנה לגבות, שיהיה לה קבורה תחת כתובה. ואם תאמר: והא בית הלל נמי אית להו מדרש כתובה, דחזרו להורות כבית שמאי, כדאמר בפרק "האשה שלום" (יבמות קיז,א)! ולעיל סוף פרק "נערה" (נג,א) פירשתי. ולפי מסקנא דשמעתין מצי דרשי בית הלל מדרש כתובה. **ושמעינן** להו לבית שמאי דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי — אף על גב דלאביי לית ליה דכגבוי דמי, כדמשמע ב"החולץ" (יבמות לח,ב), דפריך לרבא מההיא דנפל הבית עליו ועל אביו — בכתובה מודה דכגבוי דמי, משום חזינא, כדאמר התם. אי נמי בתר דשמעה מרבא — סברה. **שותות** והביא האיש כו' — משמע דבסדר המשנה גרסינן "או שותות", ולא כמו שהיה כתוב שם בספרים "לא שותות". ותימה: דהתם עיקר מילתיה, ולא פריך לה כלל.

והא בעינן לכשתנשאי לאחר כו' — מצינו למימר דפריך לבית שמאי: דנהי דאית להו לבית שמאי שטר העומד לגבות כגבוי דמי, מיהו לענין זה מהני מדרש כתובה — "לכשתנשאי לאחר" דלא יהיב לה קבורה, מידי דהוי ארוסה; דאף על גב דכגבוי דמי — אין לה כתובה. ומשני: יבם נמי כאחר דמי. ואי הוה גרסינן "אלא" הוה אתי שפיר, דהדר ביה משינויא דלעיל, ואתי האי טעמא נמי לבית הלל, ומצו דרשי שפיר מדרש כתובה, דכיון דכאחר דמי — חשיב כאילו גבתה והחזירה לו, הואיל והיא קצת בת גבייה. אי נמי: מצי למימר דלבית הלל פריך, דלית להו כגבוי דמי. אף על גב דסלקא דעתך דלית להו מדרש כתובה — מכל מקום פריך שפיר. דהשתא, ומה התם ביבמות לא בעו בית הלל למדרש כתובה כדי לגבות, אלא מפסדי לה כתובה — כל שכן הכא שיש לה להפסיד כתובה על ידי מדרש — שיאמרו בית הלל שתפסיד. **יבם** נמי כאחר דמי — ואף על גב דבפרק קמא דקדושין (יג,ב) אמר גבי "ואיש אחר יקחנה" דיבם לא מקרי "אחר" — הני מילי בלשון תורה, אבל בלשון חכמים איקרי "אחר". **הרוצה** שימכור בנכסי אחיו — לפי שאינו יכול למכור, ומכרו בטל לאלתר, אפילו קודם שתבא לידי גבייה. דהחמירו חכמים ביבמה, לפי שלא כתב לה "כל נכסי אחראין לכתובתיך". ולכך תיקנו שאינו יכול למכור כלל — שלא תצטרך לחזור ולטרוח ולטרוף מן הלקוחות. ואפילו ישאיר לה כנגד כתובתה אינו רשאי למכור השאר, דחיישינן שמא יאבדו או ישתדפו השדות שישאיר. ואם תאמר: מכל מקום מה מפסדת? והא אמר לקמן דאי לית לה מראשון תקינו לה משני! ויש לומר: דמפסדת, שצריכה לחזור ולטרוף הלקוחות, דאפילו אי לית לה מנכסי הראשון אלא משעבדי — לא תקינו לה רבנן משני. דאי לאו הכי — מאי אהני ליה מה שכתובתה על נכסי בעלה הראשון. **מגרשה** בגט — ואם תאמר: והואיל וטעמא משום דלא כתב לה "דקנאי", יכתוב לה ולא יצטרך לגרשה! ויש לומר: שאין האשה חפיצה, דניחא לה שיהו על נכסי בעלה הראשון, הואיל והם כל שעה בעין — שאין רשאי למוכרם, ואין לנו לכופה למחול דינה. ופירש בקונטרס: והא דתנן ב"הניזקין" (גיטין נה,ב) לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו בטל — הא אוקימנא באותן שלש שדות. והקשה הרב רבינו שמואל: דכל שכן בשאר נכסים, דאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נ,א): למעוטי מאי אילימא למעוטי שאר נכסים — כל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

כל שכן דהוה ליה איבה, דאמר לה: עיניך נתת בגירושין ובמיתה! לכך נראה לרבינו יצחק לפרש: מקחו בטל — משעת טריפה. ושלש שדות — לאו למעוטי שאר נכסים, אלא — אפילו שלש שדות, מקחו קיים עד שעת טריפה. ויש ליישב פירוש הקונטרס: דמקחו בטל משמע דבטל לאלתר. וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא נ,א) הכי פירושו: למעוטי מאי, דלא מצי אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי, אילימא למעוטי שאר נכסים דלא תטרוף לגמרי — כל שכן דהויא לה איבה! והא דלא קאמר: למעוטי שאר נכסים דאין מקחו בטל לאלתר, דמילתא דפשיטא היא דאין מקחו בטל אלא באותן שלש שדות, דהא כל אדם מוכר קרקעות המשועבדות, וממילא ידענא דדוקא באותן שלש שדות קתני דמקחו בטל. ומשום למעוטי שאר נכסים דאין מקחו בטל לא אצטריך ליה לאוקמא באותן שלש שדות. אבל קשה לרבינו שמשון בן אברהם: דהיכי מצי למימר דפשיטא ליה דבשאר נכסים אין מקחו בטל? הא מקמי דמוקמינן לה התם באותן שלש שדות הוה סלקא דעתך דמיירי בשאר נכסים, אף על גב דקתני מקחו בטל! **ואם** איתא נייחד לה שיעור כתובה כו' — הואיל וחשבת לה כאילו גבתה והחזירה לו.

ולטעמיך — פירוש: דלא אסקת אדעתך טעמא דאיבה, לותבה ממתניתין, דמשמע הכי: לא יאמר לה הרי כתובתיך מונחת על השלחן, כדי למכור השאר — אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה, ואינו יכול למכור שום דבר: **אלא** עצה טובה קמשמע לן — פירש בקונטרס: שמא יאבדו המטלטלין, ונמצאת שלא בכתובה, וצריך לכתוב כתובה אחרת. וזה אינו אלא לרבי מאיר, דאמר: אסור לאדם להשהות את אשתו שעה אחת בלא כתובה. ונראה לרבינו יצחק: עצה טובה — שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. ולרבינו שמשון בן אברהם נראה: דגבי אשתו הויא עצה טובה שאם יחיד לה מטלטלין — לא יוכל להוציאה, לכך טוב לו שיהיו כל נכסיו אחראין לכתובה ויוציא הכל. ולבסוף — דמסיק טעמא דרבי אבא משום איבה — הויא טעמא דמתניתין נמי משום איבה, בין ביבמתו בין באשתו. **לא** יאמר הואיל ואני יורש החזקתי — ואם תאמר: ולמחול לנפשיה, דהא אמרינן: המוכר שטר חוב לחברו וחזר ומחלו — מחול, ואפילו יורש מוחל! ויש לומר: דשאני הכא — דאינו יורש אלא מכוחה. אי נמי, כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי, ומגבי ביה דמי שטרא מעליא, כדאמרינן לקמן (פו,א).

ודלמא דטבא ליה עבדו ליה — פירש בקונטרס: שתהא הקרן קיימת, ויאכל פירות. וקשה: דלא סגי דלא אשמועינן אלא בנכסי אחיו? ונראה: דטבא ליה עבדו ליה — דהיינו, דהוי שלום בית טפי, [שתהא בטוחה] יותר, לפי שלא כתב לה "דקנאי ודקנינא". אי נמי — דלא זילי נכסי כל כך, כשיש לה הרבה מנכסי בעלה הראשון שתטול כתובתה מהן, ולא יהיו יראין הלקוחות שתטרוף מהם. ואם תאמר: ונימא

רש"י

ולטעמיך — דאמרת טעמא משום דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, אמאי מהדרת אדר' אבא לאותובי מברייתא, אותיב ממתניתין! ומשני: ממתניתין לא מותיבנא, דתמני' איכא לשנויי: דלאו דינא קתני אלא עצה טובה, שלא תאבד כתובתה. **על השלחן** — הן מעות שהוא משתמש בהן, אם הוא שולחני. **הכי נמי דלא מצי מזבין** — בתמיה; הא אוקימנא לההיא באותן שלש שדות. אבל מי שלא כתב ולא ייחד — מוכר הכל, ואינה יכולה לעבב עליו. וטעמא, משום דכתב לה "דקנאי ודקנינא". ומיהו, כשימות או יגרשנה — טרפה לקוחות. **עצה טובה** — שמא יאבדו המטלטלין, ונמצאת בלא כתובה, וצריך לכתוב כתובה אחרת. **אלא דרבי אבא קשיא** — אדמגרש לה — נייחד לה, שהרי גירושין גנאי הן לשניהם. אלא ודאי טעמא — דלא ניתנה כתובה להגבותה מחיים. **משום איבה** — המייחד לאשתו או קרקע או מטלטלין — נותן איבת עולם ביניהם, דסברה: עיניו נותן בגירושין. אבל זה שמגרש על מנת שיחזיר — ידעה דלא עשה אלא למכור, ופקעה לה איבה. **דנפלה ליה יבמה** — דמצוה בגדול לייבם. **בעא אחוה** — הקטן ממנו. **למיפלה בגיטא** — לזרוק לה גט, ולאסרה על כל האחין, כדאמרינן בפרק קמא דיבמות. **משום נכסי** — קשה בעיניך שאכניסנה, שלא אזכה בנכסי אחיו, כדתנן (יבמות מ,א): הכונס את יבמתו — זכה בנכסי אחיו. **פליגנא לך** — כאילו אני חולץ לה, ולא אטול אלא כמוך. **כיון דאמור רבנן** — שומרת יבם — אין היבם רשאי למכור, כדאמרינן לקמן בשמעתין: מי שמת והניח שומרת יבם כו'. **אף על גב דיבין כו'** — ומה שעשה זה שהתנה עמו לחלוק לו וקנו מידו — הרי הוא כמוכר. **כיפי** — נזמים. כלומר: במה ייפה והנאה את דבריו, ומה טעם נתן בה כששלחה? **שלחה כדאביי** — דהיכא דזבין — זביניה זביני. **ומת** — הנושה המלוה. **לא יאמר** — היבם המחויב המעות. **הואיל ואני יורש** — שאכניס את אשתו ואזכה בנכסים. **החזקתי** — בחוב זה, ולא אשלמנו עוד. **דטבא ליה עבדו** — עצה טובה: שיהיה הקרקע קיים לו עולמית, ולא יוציא המעות בהוצאה. **תנא תני מוציאין** — דמשמע: על כרחו. **אינה משנה** — לא נישנית משנה זו בבית המדרש של חכמים, ולא סמכינן עלה במידי. **דלמא רבי מאיר היא** — במתניתין, דקתני גבי כספים ופירות תלושין: יקלח בהן קרקע, ואפילו לא תפסה. אלמא — משעבדי לכתובתה. ואפילו לא קיימא לן כרבי מאיר בהא, מיהו גבי מוציאין — ליכא מאן דפליג אי מקרקעי נינהו, ולעולם משנה היא. **אלא** — להכי אינה משנה, וטעות היה מי ששנאה. משום דמצי אמר לה: לאו בעלת דברים דידי את, ממך לא לויתי אלא מאחי. דלמא

וְאִי סָלְקָא דַּעְתִּין נִתְּנָה כְּתוּבָּה לִגְבוֹת מֵחַיִּים - נְיַיחֵד לָהּ שִׁיעוּר כְּתוּבָּה, וְהַשְּׁאָר לִיזְבִּין! וּלְטַעֲמִיךְ - וְלוֹתְבָהּ מִמַּתְנִיתִין: לֹא יֹאמַר לָהּ הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ מוּנַּחַת לֵיךְ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ! הָתָם עֵצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי - סֵיפָא דְּקָתָנֵי: וְכֵן לֹא יֹאמַר אָדָם לְאִשְׁתּוֹ "הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ מוּנַּחַת לֵיךְ עַל הַשֻּׁלְחָן" אֶלָּא כָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין לִכְתוּבַּת אִשְׁתּוֹ - אִי בָּעֵי לֵיה לְזַבּוּנֵי הָכָא נַמִּי דְּלָא מָצֵי מְזַבֵּין?! אֶלָּא, עֵצָה טוֹבָה קָמַשְׁמַע לָן. הָכָא נַמִּי - עֵצָה טוֹבָה קָמַשְׁמַע לָן, אֶלָּא דְּרַבִּי אַבָּא קַשְׁיָא! דְּרַבִּי אַבָּא נַמִּי לָא קַשְׁיָא: מִשּׁוּם אֵיבָה. הַהוּא גַּבְרָא דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בִּפּוּמְבְּדִיתָא, בָּעֵי אַחוּהּ לְמִפְסְלָהּ לָהּ בְּגִיטָּא מִינֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתֵּיךְ - מִשּׁוּם נִכְסֵי, אֲנָא בְּנִכְסֵי פָּלֵיגְנָא לָךְ. אָמַר רַב יוֹסֵף: כֵּיוָן דַּאֲמוּר רַבָּנַן לָא לִיזְבִּין, אַף עַל גַּב דִּזְבִין - לָא הָוֶה זְבִינֵיהּ זְבִינֵי. דְּתַנְיָא: מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וְהִנִּיחַ נְכָסִים בְּמֵאָה מָנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ אֵינָהּ אֶלָּא מָנֶה - לֹא יִמְכּוֹר, שֶׁכָּל נְכָסָיו אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: וְכָל הֵיכָא דְּאָמוּר רַבָּנַן לָא לִיזְבִּין, אַף עַל גַּב דִּזְבִין לָא הָוֶה זְבִינֵיהּ זְבִינֵי? וְהָתְנַן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: תִּמְכּוֹר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא תִּמְכּוֹר. אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים שֶׁאִם מָכְרָה וְנָתְנָה - קַיָּים! שְׁלָחוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי. שְׁלָחָהּ: כִּדְרַב יוֹסֵף. אָמַר אַבַּיֵי: אַטּוּ רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי כֵּיפֵי תָּלֶה לָהּ? שְׁלָחוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב מַנְיוּמִי בְּרֵיהּ דְּרַב נַחוּמִי, שְׁלָחָהּ: כִּדְאַבַּיֵי, וְאִי אָמַר בָּהּ רַב יוֹסֵף דַּיָּא מַעֲמָא אַחֲרִינָא - שְׁלָחוּהָ לִי. נָפַק רַב יוֹסֵף דַּק וְאַשְׁכַּח, דְּתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בְּאָחִיו וּמֵת, וְהִנִּיחַ שׁוֹמֶרֶת יָבָם: לֹא יֹאמַר "הוֹאִיל וְשֶׁאֲנִי יוֹרֵשׁ - הֶחֱזַקְתִּי" אֶלָּא מוֹצִיאִין מִיָּבָם, וְיִקַּח בָּהֶן קַרְקַע וְהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: דִּלְמָא דְּטָבָא לֵיהּ עָבְדוּ לֵיהּ? אָמַר לֵיהּ: תַּנָּא תָּנֵי "מוֹצִיאִין", וְאַתְּ אָמְרַתְּ דְּטָבָא לֵיהּ עָבְדוּ לֵיהּ? הָדוּר שְׁלָחוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַב מַנְיוּמִי בְּרֵיהּ דְּרַב נַחוּמִי. אָמַר לְהוּ: הָכִי אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מַנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן: זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא מִשּׁוּם דְּהָווּ לְהוּ מִטַּלְטְלֵי, וּמִטַּלְטְלֵי לִכְתוּבָּה לָא מִשַּׁעְבְּדִי - דִּלְמָא רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: מִטַּלְטְלֵי מִשַּׁעְבְּדִי לִכְתוּבָּה. וְאֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר לָהּ: אַתְּ לָאו בַּעֲלַת דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ, דלמא

נמי שלא יהיה מכר מהאי טעמא, משום דטבא ליה עבדו ליה? ויש לומר: דמשום טובתו לא נפסיד ללקוחות. **רבי** מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה — אומר רבינו תם: דלא אמר רבי מאיר לגבות מיתמי, אלא דוקא מיניה. ויבם במקום אחיו קאי, והוי כמו מיניה. וכן משמע במה דוכתין דבמניה פליגי. וליכא למימר דלרבי מאיר [מטלטלי] דיתמי נמי משתעבדי לכתובה, וכמקרקעי דמי — דאם כן אפילו לית לן דרבי נתן דין הוא שתגבה ממנו כאילו הוו מקרקעי. ועוד דהשתא מלוה דעדיפא, דמודו רבנן דגבי מיניה אפילו מגלימא דעל כתפיה — מודה רבי מאיר דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי ליה. כתובה דגריעא, דלרבנן אפילו מטלטלי דידיה לא משתעבדי — כל שכן דלרבי מאיר לא משתעבדי לה מטלטלי דיתמי. ואם תאמר: דבפרק "נושאין על האנוסה" (יבמות צט,א) תניא: יש מוכר את אביו להגבות לאמו בכתובה, כיצד כו', וקאמר: הא מני — רבי מאיר היא, דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה. והשתא הא אפילו ממטלטלי דיתמי לא גביא, כדפרישית, כל שכן ממטלטלי דמקבל מתנה דאלים טפי, כדמשמע ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קלג,א), דדייק: השתא בירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת, מתנת שביב מרע דרבנן — לא כל שכן? משמע: אבל מתנת בריא, דהדהיא דאורייתא, אינה ניזונת. אלמא, גריעא ירושה ממתנת בריא! ויש לומר: דהדהיא דיבמות אייירי במתנת שביב מרע, דגריעא מירושה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְאִי סַלְקָא דַּעְתִּין – ואם יעלה על דעתנו לומר שנִתְנָה כְּתוּבָה לְגָבוֹת מֵחַיִּים [–בחיי היבם], נמצא שאנו מחשיבים את היבמה כאילו כבר גבתה את כתובתה והחזירה אותה ליבם כשנטל את הנכסים, ולכן סובר אביי שהוא מתחייב בקבורתה, ואם כן מדוע הצריכו סומכוס לגרשה ולהחזירה, שהוא דבר גנאי לשניהם, נִיחֵד לָהּ היבם נכסים בשִׁעוּר כְּתוּבָה, ורק נכסים אלו ישארו משועבדים לכתובה, וְהַשְּׁאָר לִיזַבֵּין – ויוכל למכור את שאר הנכסים, מאחר והסתלק מהם השיעבוד. וממה שלא אמר כן סומכוס, מוכח שלא ניתנה הכתובה להיגבות בחיי היבם, ומחמת כן אינו יכול לייחד לה קרקע מסוימת לכתובתה.

תמהה הגמרא: **וּלְטַעְמֵיהּ** – לדבריך רבא, עד שאתה מקשה מהברייתא, **וְלוֹתְבָה מִמַּתְנִיתִין** – יש לך להקשות על סברא זו מהמשנה (לעיל פ:), שכך שנינו בה, 'לֹא יֹאמַר לָהּ – היבם ליבמתו, הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ מוּנַּחַת לִיךְ עַל הַשֻּׁלְחָן – אינו יכול לייחד לה נכסים מסוימים שדווקא מהם תטול כתובתה, אֶלָּא כָּל נְכָסַיּ שירש מאחיו אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ'. ואף מכאן מוכח לכאורה שלא ניתנה כתובה להיגבות מחיים, ולכן אינו יכול לייחד לה דבר מסוים לכתובתה, ומדוע לא הקשה כן רבא.

מתרצת הגמרא: **הָתָם**, במשנה, אין זו ראיה גמורה, כיון שיתכן שמצד הדין יכול היבם לייחד לה מטלטלין, ורק **עֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן** – נתנה המשנה עצה טובה ליבם שלא יעשה כן, כיון שאם יאבדו המטלטלין שייחד לה יצטרך לכתוב לה כתובה אחרת. ומוכיחה הגמרא שמשנתינו באה לתת לו עצה טובה: **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – שאם לא תאמר כך, אם כן **בַּסִּיפָא** של המשנה, **דְּקָתָנֵי** לגבי סתם אשה, 'וְכֵן לֹא יֹאמַר אָדָם לְאִשְׁתּוֹ, הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ מוּנַּחַת לִיךְ עַל הַשֻּׁלְחָן, אֶלָּא כָּל נְכָסַיּ אַחֲרָאִין לִכְתוּבַּת אִשְׁתּוֹ', וכי גם בדין זה תאמר **דְּאִי בָּעֵי לֵיהּ לְזַבּוּנֵי, הָכִי נַמִּי דְּלֹא מָצֵי מְזַבֵּין** – שאם רוצה הבעל למכור את נכסיו, אינו יכול לעשות זאת, מחמת שיעבודו לכתובתה, ובודאי אין הדין כן, שהרי ראשי הבעל למכור את כל נכסיו. **אֶלָּא** רק **עֲצָה טוֹבָה קָמַשְׁמַע לָן**, ואם כן **הָכָא נַמִּי** – גם כאן, ברישא, לגבי יבמה, רק **עֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן**. ומחמת כן לא הקשה רבא מהמשנה, **אֶלָּא** הברייתא **דְּרַבִּי אַבָּא, קַשְׁיָא**, שהרי מכך שהצריכו סומכוס לגרשה ולהחזירה משמע שאינו יכול לייחד לה נכסים לכתובתה, ומוכח שלא ניתנה כתובה ליגבות בחיי היבם.

הגמרא מתרצת את קושיית רבא באותה דרך שביארה את המשנה. מתרצת הגמרא: הברייתא **דְּרַבִּי אַבָּא נַמִּי לֹא קַשְׁיָא**, ובאמת יכול היבם לייחד לה כתובה, אלא עצה טובה היא ליבם שלא יעשה כן, **מִשּׁוּם אֵיבָה**, שאם יעשה זאת תסבור האשה שהוא רוצה לגרשה, ואילו כשמגרשה ומחזירה היא יודעת שרצונו רק למכור את הנכסים. אמנם לפי האמת ניתנה כתובה ליגבות בחיי היבם, וכדברי אביי.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין זה של מכירת נכסי המת על ידי היבם: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בְּפוּמְבְּדִיתָא** – מעשה באדם שמת אחיו ללא זרע בפומבדיתא, וכיון שהוא היה הגדול שבאחים היתה מוטלת עליו מצות יבום (יבמות כד.), **בָּעֵי אֲחוּהָ לְמִפְסְלָהּ לָהּ בְּגִיטָּא מִינַּיהּ** – רצה אחיו הצעיר לפסול את היבמה על אחיו הגדול שעמד ליבמה, על ידי שישליך לה גט ממנו, שהדין הוא שאם אחד האחים הראויים ליבם נותן גט ליבמה, מחמירים לאוסרה על כל האחים, וחולצת ואינה מתייבמת. **אֲמַר לֵיהּ** האח הגדול שרצה לייבם, לאח הצעיר, **מַאי דַּעְתֵּיךְ** – מדוע רצונך לעשות כן, הרי זה **מִשּׁוּם נְכָסֵי**, שרצונך שנירש שנינו יחד את הנכסים, ואילו אם אייבם אותה אזכה לבדי בכל הנכסים (שם מ.), אם כך **אֲנָא, בְּנִכְסֵי פָּלִיגְנָא לָךְ** – אני מתחייב לחלוק איתך בנכסים, ולא תפסיד מכך שאייבם.

אָמַר רַב יוֹסֵף על מעשה זה, כֵּיוָן **דְּאָמוּר רַבָּנָן** לגבי אדם שנפלה לפניו יבמה, ועדיין לא ייבמה, **לֹא לִיזַבֵּין** – שאין ליבם למכור את נכסיה, **אַף עַל גַּב** דְּעבר **וזַבִּין, לֹא הָוֶה זְבִינֵיהּ זְבִינֵי** – אין מכירתו חלה. ומבאר רב יוסף היכן אמרו חכמים שלא ימכור: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, וְהִנִּיחַ** המת **נְכָסִים בְּשׁווּי של מֵאָה מָנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁכְּתוּבָּתָהּ** מבעלה שמת **אֵינָהּ אֶלָּא מָנֶה, לֹא יִמְכּוֹר** היבם מנכסים אלו כלל, כיון **שֶׁכָּל נְכָסָיו** של המת **אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ**. וממילא אף אותו יבם שהתחייב לאחיו הצעיר בקנין שיתן לו מחצית מנכסי המת, הרי זה כאילו מכרם לו, וכיון שאינו רשאי למוכרם, אינו נותן לאחיו כלום.

מקשה הגמרא על רב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **וְכִי כָּל הֵיכָא דְּאָמוּר רַבָּנָן לֹא לִיזַבֵּין, אַף עַל גַּב דְּזַבִּין, לֹא הָוֶה זְבִינֵיהּ זְבִינֵי** – וכי בכל מקום שאמרו חכמים שלא ימכור, אם עבר ומכר אין מכירתו חלה, **וְהָתְנַן** במשנה (לעיל עח.), אשה שנפלו לה נכסים אחרי שהתארסה, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, תִּמְכּוֹר** – רשאית למכור את נכסיה. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא תִּמְכּוֹר**, כיון שבמכירה זו היא מפסידה לארוס את הנכסים שהיו ראויים להיות לו בנכסי מלוג. אמנם **אֵלּוּ וְאֵלּוּ מוֹדִים, שֶׁאִם** עברה **וּמָכְרָה וְנָתְנָה**, הקנין **קַיָּים**. ואם כן אף לגבי יבם ניתן לומר שאף שאמרו חכמים שלא ימכור בנכסי היבמה, מכל מקום אם מכר, חלה מכירתו.

הגמרא מביאה דעות של אמוראים נוספים בנידון זה: **שַׁלְּחוּהָ** – שלחו דין ודברים זה שבין רב יוסף לאביי, **לְקַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא**, שיאמר את דעתו. **שַׁלְּחָהּ כִּדְרַב יוֹסֵף** – שלח את תשובתו כדברי רב יוסף, שאין ההתחייבות חלה. **אָמַר אַבָּיֵי, אֲטוּ** [–האם] **רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, כִּיפֵּי תָּלָה לָהּ** – נזמים תלה בתשובתו של רב יוסף, לנאותה, שמחמת כן נקבל את דבריו, כלומר, מה הוסיף בדבריו על דברי רב יוסף כדי ליישב את הקושיא מהמשנה, שמוכח שאף במקום שאסרו חכמים למכור, חלה המכירה. **שַׁלְּחוּהָ לְקַמֵּיהּ דְּרַב מַנְיוּמִי בְּרֵיהּ דְּרַב נַחוּמִי, שַׁלְּחָהּ כִּדְאַבָּיֵי**, שהמכירה חלה אף שהיה אסור לו למכור בנכסים אלו. אך הוסיף רב מניומי ושלח להם, **וְאִי אָמַר** – ואם יאמר **בָּהּ רַב יוֹסֵף טַעְמָא אַחֲרִינָא** – טעם אחר, שמחמתו הוא סבור שאין המכירה חלה, **שַׁלְּחוּ לִי** את טעמו. רב יוסף מביא ראיה לדבריו: **נָפַק** [–יצא] **רַב יוֹסֵף** לחפש ראיה לדבריו, **דָּק וְאַשְׁכַּח** – דייק בברייתות ומצא ברייתא המסייעת לו, **דְּתַנְיָא, חֲרֵי שֶׁהָיָה** אדם **נוֹשֶׂה** מעות **בְּאָחִיו, וּמֵת** האח המלוה קודם שפרע לו אחיו את חובו, **וְהִנִּיחַ** המלוה שמת את אשתו **שׁוֹמֶרֶת יָבָם**, שלא הניח זרע אחריו, **לֹא יֹאמַר** האח הלוה העתיד לייבמה, **הוֹאִיל וְשֶׁאֲנִי יוֹרֵשׁ** – עתיד לירש את ממון אחי כשאייבם את אשתו, **הֶחֱזַקְתִּי** – זכיתי בחוב זה שהייתי חייב לו, ואיני צריך לפורעו, **אֶלָּא** עליו לשלם את חובו לחזקת המת, שכל נכסיו משועבדים לכתובת אשתו, ולכן **מוֹצִיאִין** את מעות החוב **מִן הַיָּבָם, וְיִקַּח בָּהֶן קַרְקַע**, שתהיה משועבדת ליבמה, **וְהוּא** – היבם **אוֹכֵל** את **הַפֵּירוֹת** של הקרקע, כשאר נכסים שירש מאחיו המת, שמשועבדים לכתובת היבמה, והיבם אוכל את פירותיהם. וכיון שמוכח מברייתא זו שצריך היבם להחזיר לחזקת המת את חובו, אף שממון זה לא היה עדיין ברשות המת, כל שכן שאינו יכול למכור ולהוציא קרקעות ונכסים מרשות המת.

אביי דוחה את ראייתו של רב יוסף: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, דִּלְמָא** – שמא אין זו כוונת הברייתא, שחייב היבם לקנות בדמי החוב קרקע שתהיה משועבדת ליבמה, אלא כוונת הברייתא **דְּטָבָא לֵיהּ עָבְדוּ לֵיהּ** – שיעשה דבר טוב עבור עצמו, כדי שלא יתבזבזו המעות בהוצאותיו, יקנה קרקע ויאכל את פירותיה, ובאמת אין הקרקע משועבדת ליבמה, כיון שאינו צריך לפרוע את חובו לאחיו שמת.

רב יוסף חוזר ומעמיד את ראייתו: **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לאביי, **תַּנָּא תָּנֵי 'מוֹצִיאִין'** – התנא בברייתא שנה לשון 'מוציאין', ומשמע שעושים כן בעל כרחו, **וְאַתְּ אָמְרִתְּ** שכוונת הברייתא היא **דְּטָבָא לֵיהּ עָבְדוּ לֵיהּ**.

הָדוּר – חזרו **וְשַׁלְּחוּהָ** לראייתו של רב יוסף מברייתא זו **קַמֵּיהּ דְּרַב מַנְיוּמִי בְּרֵיהּ דְּרַב נַחוּמִי**, שהסכים מתחילה לדברי אביי, אך אמר

המשך בעמוד סח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דוחה הגמרא אף סברא זו: דִּלְמָא ברייתא זו כְּרַבִּי נָתָן הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, מִנַּיִן לְראובן הנוֹשֶׁה בַּחֲבֵירוֹ שמעון סכום של מָנֶה, וַחֲבֵירוֹ – שמעון, נושה מנה בַּחֲבֵירוֹ לוי, מִנַּיִן שֶׁמּוֹצִיאִין את החוב מִזֶּה – מהלוה האחרון [–לוי], וְנוֹתְנִין לָזֶה – למלוה הראשון [–ראובן], ואין אומרים שלוי ישלם את חובו לשמעון, ושמעון ישלם לראובן, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ה ז) 'וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ' [–חובו בממון] בְּראשׁוֹ וגו' וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ', והיינו שהחייב ממון לחבירו נותנו למי שעיקר הממון עתיד להיות ברשותו, ואם חבירו חייב ממון לאחר, נותנו לאותו אחר, ולא למי שנושה בו, כיון שאין סברא להעביר את המעות מלוי לשמעון ומשמעון לראובן, אלא ישלם לוי לראובן. ואם כן יתכן שהברייתא סוברת כרבי נתן, וכיון שהיה היבם חייב ממון למת, ונכסי המת משועבדים לכתובת אשתו, חייב היבם להחזיר את החוב לחזקת המת, שיהיה משועבד לכתובת היבמה.

הגמרא מבארת מדוע דחה רב נחמן ברייתא זו: אֶלָּא טעמו של רב נחמן הוא משום שלֹא אַשְׁכְּחָן תַּנָּא דְּמַחֲמִיר תְּרֵי חוּמְרֵי בִּכְתוּבָּה – לא מצאנו תנא הסובר שניתן להחמיר שתי חומרות בכתובה, כיון שגבייתה היא מדברי סופרים, ואילו בברייתא זו יש שתי חומרות, האחת כרבי מאיר, שמטלטלים משתעבדים לכתובה, והשניה כרבי נתן, שחייב הלוה להחזיר חוב לנושי נושיו. אֶלָּא לא מצאנו מחמירים בכתובה אלא חומרא אחת, אִי כְּחומרת רַבִּי מֵאִיר, אִי כְּחומרת רַבִּי נָתָן, ואילו מי שסידר ברייתא זו ושנה בה שתי חומרות בודאי לא קיבל כן מרבו, אלא מעצמו אמר כן, ואין סומכים על דבריו.

מסיימת הגמרא: אָמַר רָבָא, אִם כֵּן, הֵיינוּ דְּשַׁמַעְנָא לֵיהּ לְאַבַּיֵי – זהו הטעם שהייתי שומע מאביי דְּאָמַר על הברייתא 'זוֹ אֵינָהּ מִשְׁנָה', וְלֹא יָדַעְנָא מַאי הִיא – ולא ידעתי מה טעמו שהוא דוחה ברייתא זו מההלכה, ועתה אני מבין שטעמו הוא מחמת שלא מצאנו תנא המחמיר שתי חומרות בכתובה.

* * *

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: הַהוּא גַּבְרָא, דְּנָפְלָה לֵיהּ יְבָמָה בְּעִיר מָתָא מְחַסְיָא, והוא היה האח הגדול שמצות היבום מוטלת עליו, בְּעָא אֲחוּהָ לְמִיפְסְלָהּ בְּגִיטָּא מִינַּיהּ – רצה אחיו הצעיר ממנו לפסול עליו את היבמה על ידי שיתן לה גט, ויאסור אותה ביבום. אָמַר לֵיהּ האח הגדול, מַאי דַּעְתֵּיךְ – מדוע רצונך לפוסלה עלי, אִי מִשּׁוּם נְכָסֵי – אם זהו מחמת שרצונך לירש עמי את נכסי המת, אֲנָא, אף שאייבמנה ומצד הדין אני היורש, בְּנִכְסֵי פָּלִינְנָא לָךְ – אחלוק עמך בנכסיו. אָמַר לֵיהּ האח הקטן, מִסְתַּפֵּינָא דְּעָבְדַתְּ לִי כְּדַעֲבִיד פּוּמְבְּדִיתָאָה רַמָּאָה – אני חושש שתנהג עמי כפי שנהג אותו רמאי מפומבדיתא [שהובא המעשה שבו לעיל], שהבטיח לאחיו את מחצית הנכסים, ואחרי שייבם חזר בו ונטל את כל הירושה לעצמו. אָמַר לֵיהּ האח הגדול, אִי בְּעֵית – אם רצונך, פְּלוֹג לָךְ מַהֲשׁתָּא – החזק בחלקך ועשה בו קנין עתה, קודם היבום, וכשאייבם אותה ואזכה בכל הנכסים, תיטול אתה את החלק שעשית בו קנין.

אָמַר מַר בַּר רַב אַשִּׁי על מעשה זה, אַף עַל גַּב דְּכִי אָתָא [–כשבא] רַב דִּימִי מארץ ישראל לבבל, אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ לֵךְ וּמְשׁוֹךְ פֵּרָה זוֹ השייכת לי, וְלֹא תִּהְיֶה קָנוּיָה לְךָ אֶלָּא לְאַחַר שיעברו שְׁלֹשִׁים יוֹם, הועילה משיכתו, וְלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם קָנָה את הפרה, וַאֲפִילּוּ אם באותו זמן שלאחר שלשים יום לא עמדה הפרה ברשות הקונה, אלא היתה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם, שהוא מקום הפקר. ואם כן לכאורה אף כאן היה מקום לומר שיכול האח המייבם להקנות לאחיו הקטן את הנכסים קודם שיזכה בהם בעצמו, אין הדבר כן אלא יש לחלק בין הדברים, דְּהָתָם, לגבי משיכת פרה לקנותה לאחר שלשים יום, בְּיָדוֹ של המקנה להקנותה מיד, שהרי היא שלו, ולכן יכול להקנותה גם לאחר שלשים יום. אבל הָכָא, באותו שהקנה לאחיו את הנכסים קודם היבום, לָאו בְּיָדוֹ – אינו יכול להקנות לו את הנכסים עתה, שהרי הוא עצמו עדיין לא זכה בהם, ואפילו אם היה אומר לו שיזכה בנכסים 'מעכשיו' ולאחר שיירש, לא יקנה, כיון שההלכה היא כרב יוסף, שאין אפשרות לקנות את הירושה.

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן. מקשה הגמרא: כיצד אמר מר בר רב אשי בשם רבי יוחנן שניתן למשוך חפץ עכשיו ולקנותו רק לאחר שלשים יום, וְהָא כִּי אֲתָא רַבִּין אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, שהמושך חפץ כדי לקנותו לאחר שלשים יום לֹא קָנִי. מתרצת הגמרא: לֹא קַשְׁיָא, הָא – מה שאמר רבי יוחנן שמועיל הקנין, היינו באופן דְּאָמַר לֵיהּ לקונה 'קְנִי מֵעַכְשָׁיו' – לאחר שיעברו שלשים יום, תהיה הבהמה קנויה לך מעכשיו, וכוונתו שיתחיל הקנין עכשיו ויסתיים לאחר שלשים יום, וְהָא – מה שאמר רבי יוחנן שלא הועיל קניינו, היינו באופן דְּלֹא אָמַר לֵיהּ קְנִי מֵעַכְשָׁיו, אלא שיקנה רק לאחר שלשים יום, וכיון שבאותו זמן לא עשה כל קנין, לא קנה.

הגמרא ממשיכה לדון ביבם הרוצה לחלוק עם אחיו בירושת המת. מספרת הגמרא: בָּעוּ מִינֵּיהּ מֵעוּלָּא – שאלו בני הישיבה את עולא, אח שיִבֵּם, וזכה בנכסי המת, וְאַחַר כָּךְ חִילֵּק את נכסיו לאחיו, מַהוּ – האם חלו מעשיו. השיב להם עולא: לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם, וכדברי רב יוסף שאין האח יכול למכור את נכסי המת, לפי שכולם משועבדים לכתובת היבמה. הוסיפו ושאלו התלמידים: חִילֵּק את הנכסים וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם, מַהוּ. השיב להם עולא: לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. תמהה הגמרא על משא ומתן זה: מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, הַשְׁתָּא – מעתה שפסק עולא לתלמידים בשאלתם הראשונה, שאם יִבֵּם, וכבר זכה בנכסים, וְאַחַר כָּךְ חִילֵּק, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם, חִילֵּק וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם מִבַּעְיָא – וכי יש צורך להשמיע שאם חילק את הנכסים קודם שייבם, שעדיין לא זכה בהם, שאין חלוקתו מועילה, והרי פשוט שלא עשה כלום. מתרצת הגמרא: לא היו אלו שאלות של תלמידים בדרך לימודו של עולא, אלא שאלות שנשאלו למעשה, וּשְׁנֵי מַעֲשִׂים הֲווּ – שתי השאלות נשאלו בשני מקרים שונים, ולא שמע האחרון את התשובה שהשיב עולא לשואל הראשון.

מביאה הגמרא את פסקו של ריש לקיש בנידון זה: כִּי אֲתָא רָבִין, אָמַר בשם רֵישׁ לָקִישׁ, בֵּין יִבֵּם וְאַחַר כָּךְ חִילֵּק, בֵּין חִילֵּק וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. פוסקת הגמרא את ההלכה: וְהִלְכְתָּא, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם.

* * *

שנינו במשנה: [פירות] המחוברין בקרקע, אמר רבי מאיר שמין אותן כמה הן יפין בפירות וכמה הן יפין בלא פירות, והמותר ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, פֵּרוֹת הַמְחוּבָּרִים לַקַּרְקַע, שֶׁלּוֹ. מקשה הגמרא: אַמַּאי – מדוע לדעת חכמים אין הפירות שייכים ליבמה, אלא ליבם, וְהָא כָּל נִכְסָיו של המת אַחֲרָאִין וְעָרְבָאִין לִכְתוּבָּתָהּ – אחראים וערבים לתשלום כתובת המת, ופירות המחוברים לקרקע דינם כקרקע. מתרצת הגמרא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, יש לשנות את גירסת המשנה, וּתְנֵי – ויש לשנות בה, שפירות המחוברים לקרקע הם 'שֶׁלָּהּ', וכדעת רבי מאיר, ולא נחלקו על רבי מאיר אלא בפירות תלושים, שלדברי חכמים אינם משתעבדים לכתובה.

* * *

שנינו במשנה: כִּנְסָהּ היבם ליבמתו, חֲרֵי הִיא כְּאִשְׁתּוֹ. מבררת הגמרא: לְמַאי הִלְכְתָּא – לגבי איזו הלכה דין היבמה כאשתו. מבארת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרֵבִּי חֲנִינָא, לוֹמַר – בהלכה זו נאמר חידוש, שֶׁמְּגָרְשָׁהּ בְּגֵט, ואינה צריכה חליצה. וּמַחֲזִירָהּ – ואם גירשה רשאי להחזירה, ואינה אסורה עליו באיסור 'אשת אח'.

תמהה הגמרא: מה החידוש בכך שמְּגָרְשָׁהּ בְּגֵט, פְּשִׁיטָא, שהרי היא בכל אשה היוצאת בגט. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – היית סבור לומר, ש'יְבָמָהּ יָבָא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ' (דברים כה ה) אָמַר רַחֲמָנָא, וְאף אחרי שכנסה עֲדַיִין יְבוּמִין רִאשׁוֹנִים עָלֶיהָ – היא נחשבת עדיין ליבמה, וְלֹא תִּיסְּגֵי – לא די לָהּ בְּגֵט כדי להתירה להינשא לאחר, אֶלָּא יצטרך להוציאה אף בַּחֲלִיצָה, קָא מַשְׁמַע לָן התנא, שיוצאת בגט לבד, ככל אשה.

ממשיכה הגמרא להקשות: 'מַחֲזִירָהּ', פְּשִׁיטָא – דין זה, שיכול היבם להחזירה לאחר שגירשה, פשוט הוא, שהרי היא ככל אשה שהתגרשה

מהדורה להדפסה ושיעורים בלבד

רש"ל

דלמא — בהא נמי לא טעה, דרבי נתן היא, דמוציאין מזה ונותנין לזה. **לאשר אשם לו** — לאשר הקרן שלו, ולא כתיב לאשר נושה בו. **אלא** — להכי אינה משנה, וטעה התנא ששנאה; דלא אשכחן תנא דאית ליה תרי חומרי בכתובה, שהרי היא מדברי סופרים, חדא — דמטלטלי משתעבדי לה, וחדא — דגביא מבעל חובו של מת מדרבי נתן. אלא חדא מהנך חומרי הוה ליה למיתני בה, אי כרבי מאיר אי כרבי נתן. וכיון דתנא תרוייהו — לא קבלה מרבו כן, ומאליו שנאה מי שסידר הברייתא, ולא סמכינן עלה במידי. **ולא ידענא מאי היא** — לא הייתי יודע טעם בדבר, אמאי אינה משנה. **פומבדיתאה רמאה** — שאחרי כן חזר בו. פומבדיתא — קרי להו רמאה, כדאמרינן בעלמא (חולין קכז,א): נרשאה נשקיך — מני כביך, פומבדיתאה לוייך — שני אושפיזיך וב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מו,א) כמו כן: תא ואחוי לך רמאי דפומבדיתא!. **פלוג מהשתא** — החוק בחלקך מעכשיו, ואף על פי שאינה עכשיו קנויה לך עד שאכנוס או שאחלוק. לבשאכנוס ואזכה בכולן — זכה אתה בחלקך על פי שהחזקתיך מעכשיו. **קנה לאחר שלשים** — במשיכה זו. **ואפילו עומדת באגם** — שאינה ברשות הלוקח. **התם** — הוא דקונה לאחר שלשים, משום דבידו היה להקנותה לו משעת משיכה. הלכך מהניא משיכה לבשיתקיים התנאי, שימלאו ל' יום. **הכא לאו בידו** — לחלקם לו מעכשיו ולהקנות לו אם ירצה. הלכך, כי אמר ליה נמי: לבשאכנוס זכה מעכשיו — לאו מידי הוא, דקיימא לן כרב יוסף, כדקבעינן הלכתא כוותיה לקמן בשמעתין. ואפילו אית לן: יבם ואחר כך חילק מה שעשה עשוי — השתא מיהת לאו בידו. **והא כי אתא כו'** — גבי משיכת פרה קאי, ופריך דרבי יוחנן אדרבי יוחנן. **קני מעכשיו** — לאחר שלשים, כשיגיעו — תהא קנויה לך מעכשיו. **שני מעשים הוו** — ומי ששאל זו לא שאל זו, ולא שמע האחרון את הראשונה. שלא נשאלו יחד בבית המדרש לגירסא בעלמא, אלא על פי מעשים שאירעו נשאלו. **והא קתני כל נכסיו של מת אחראין לכתובתה** — והמחובר לקרקע כקרקע. ולא דמו למחוברין דנכסי מלוג, דהתם פירא תקינו ליה רבנן היכא דאיכא קרן קיים. והני נמי פירי נינהו, דגמרי ברשותיה. אבל הכא — קרנא ופירא דידיה הוא, ושיעבודא הוא דאית ליה עלייהו. ומאי דאישתעבד לה מחיים דבעל — לא אמרינן פירא הוא לאפקועי שיעבודא. **תני שלה** — ולא פליגי רבנן עליה אלא אתלושין ואכספים, ולמימר דלא משעבדי מטלטלי לכתובתה. **שמגרשה בגט ומחזירה** — תרי מילי אשמעינן: מגרשה בגט ואינה צריכה חליצה, ואשמעינן שאם רצה להחזירה — מחזירה כשאר אשה. **עדיין יבומין הראשונים עליה** — אף על פי שלקחה, דהכי כתיב "ולקחה... ויבמה". **קא משמע** לן — דנעשית כאשתו. ומ"לאשה" דרשינן ליה לקמן. והאי "ויבמה" דרשינן לבעל כרחה, ביבמות (ח,ב).

תוספות

לא אשכחן תנא דמחמיר תרי חומרי בכתובה — ואם תאמר: והא דתנן ב"הכותב" (כתובות פד,א): מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשין, והיה לו פקדון או מלוה ביד אחרים; רבי טרפון אומר: יִנתנו לכושל שבהם. ומפרש בגמרא: לכתובת אשה, משום חינא, ולמאן דאמר נמי לכושל שבראיה, אם היתה כתובת אשה כושל — היה מודה, או אם לא היה בעל חוב כלל — היו נותנין לאשה. ואי הוה מפרשינן דהתם — לא מן הדין, אלא מצוה ליתן לכושל שבהם — הוה ניחא. ואפילו אי דינא הכי — יש לומר דשאני התם, דאין היורשין מוחזקין מן הפקדון והמלוה, לכך אין צריך לדרבי נתן. תדע, דלא חשיבי מוחזקין, דהא אי הוו חשיבי מוחזקין — לא הוו מטלטלי דידהו משתעבדי לכתובה או לבעל חוב. אבל הכא — הרי היבם מוחזק מאותה מלוה, שהרי הוא החייב, ואפילו היו אחרים חייבין — הוה חשיב יבם מוחזק — דבמקום אחיו קאי. לכך צריך דרבי נתן.

פומבדיתאה רמאה — ואם תאמר: ומה רמאות עשה? הא אמר רב יוסף: לא הוי זביניה זבינא! ועוד: דמה תיקן בכך דאמר איפלוג מהשתא? ואומר רבינו יצחק: דלעיל חזר בו הפומבדיתאה, ולא רצה ליתן אחר שיבם. והא דקאמר: רב יוסף כו' — לא משום שהיה צריך לאותו מעשה, אלא לפי ששייך עליו אותו הדין. **התם** בידו הכא לאו בידו. פירש בקונטרס: הלכך, כי אמר ליה נמי "לבשאכנוס זכה מעכשיו" — לאו מידי הוא, דקיימא לן כרב יוסף דפסקינן לקמן הלכתא כוותיה. ואפילו אית לן יבם ואחר כך חילק, מה שעשה עשוי — השתא מיהא לאו בידו הוא. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דמאי שנא מדאמר רב בפרק קמא דבבא מציעא (טז,ב): "שדה זו לבשאקחנה ממך קנויה לך מעכשיו" — קנה, אף על גב דלאו בידו! ויש לומר: דרב סבר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. ולא קיימא לן הכי, דפסקינן בפרק "אף על פי" (כתובות נט,א) כרבי יוחנן הסנדלר.

הא דאמר מעכשיו והא דלא אמר מעכשיו — לא דמי לאומר לאשה "הרי את מקודשת לי לאחר שלשים" ולא בא אחר וקידשה בתוך שלשים יום — דמקודשת אף על פי שנתאכלו המעות, אף על פי שלא אמר "מעכשיו", כדאמרינן בפרק "האומר" בקידושין (נט,א). דבבסף ודאי לא בעינן "מעכשיו", שאם לא תתקדש לו — חייבת לשלם, והוי באילו הכסף בעין לאחר שלשים. אבל הכא גבי משיכה, אם לא אמר "מעכשיו" — לא קנה לאחר שלשים יום, דבשעת קנייה כבר פסקה המשיכה. ורב נמי דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (טז,ב): "שדה זו לבשאקחנה ממך קנויה לך מעכשיו" קנה — היינו (מעכשיו) משום דסתם קניית שדה הויא בשטר, ולכך צריך "מעכשיו" — שמא יאבד השטר או יקרע, ולא יהיה בעולם בשעת קנייה. ואף על גב דרב מספקא ליה באומר "מעכשיו ולאחר שלשים" אי תנאה הוי, אי חזרה הוי — ב"מעכשיו לבשאקחנה" — קנה, דהא דקאמר "לבשאקחנה" — היינו משום דאינה שלו עתה, ואינו יכול להקנותה אלא לבשיקחנה. ועוד: כיון דקאמר "מעכשיו" — לבסוף ליכא לספוקי במידי. ואם תאמר: ורבי יוחנן דהכא מאי קסבר? אי חזרה הוי — אמאי קנה? דכיון דחזר בו — הא בטל מעכשיו. ואי תנאה הוי — אמאי בעינן שתהא עומדת באגם? דהכי משמע ב"הכותב" (כתובות פו,ב) דדרקא בעומדת באגם קנה — דאפילו עומדת ברשות מקנה נמי, דהא קנה מעכשיו כיון דתנאה הוי, ולא חזר בו עד לאחר שלשים! וי"ל דרבי יוחנן לטעמיה, דלית ליה — תנאה הוי ולא חזרה הוי, אלא, מעכשיו מתחיל הקנין ואינו נגמר עד לאחר שלשים. וכן אית ליה ב"האומר" בקידושין (ס,א). ולהכי צריך שתהא בסוף שלשים באגם, שהוא מקום הראוי למשיכה. וב"האשה רבה" (יבמות צג,א) הארכתי.

והתלושין כל הקודם זכה — ואם תאמר: בשלמא קדם הוא זכה — דקסבר דמטלטלין לא משתעבדי לכתובה, כדפירש בקונטרס. אלא קדמה איהי — אמאי זכתה לרבי עקיבא דאמר לקמן (פד,א) דאין מרחמין בדין אלא יִנתנו ליורשין, ואית ליה דאפילו קדמה היא — לא זכתה, כדמוכח התם בגמרא! ויש לומר: דהתם דלגבות — אפילו קדמה איהי, לא זכתה. אבל הכא, שאין לה אלא שיעבוד בעלמא — לא חשו. ולקמן הארכתי. **ויבמה** אמר רחמנא — וליכא למימר ואימא הכי נמי, דאיצטריך "ויבמה" לכמה דברים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַהוּ דְּתֵימָא: מִצְוָה דִּרְמָא רַחֲמָנָא עֲלֵיהּ - עֲבַדָהּ, וְהָשְׁתָּא תִּיקּוּם עֲלֵיהּ בְּאִיסּוּר אֵשֶׁת אָח, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאֵימָא הָכִי נַמִי? אָמַר קְרָא: "וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה", כֵּיוָן שֶׁלְּקָחָהּ - נַעֲשֵׂית כְּאִשְׁתּוֹ. "בִּלְבַד שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ הָרִאשׁוֹן". מַאי טַעֲמָא? אִשָּׁה הִקְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם. וְאִי לֵית לָהּ מֵרִאשׁוֹן - אִית לָהּ מִשֶּׁנִּי, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ. "לֹא יֹאמַר לָהּ הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ". מַאי "וְכֵן"? מַהוּ דְּתֵימָא: הָתָם הוּא, דְּלֹא כָּתַב לָהּ "דִּקְנַאי וּדְקָנֵינָא" אֶבָל הָכָא דְּכָתַב לָהּ "דִּקְנַאי וּדְקָנֵינָא" אֵימָא סָמְכָה דַּעְתָּהּ, קָא מַשְׁמַע לָן. "גְּרֵשָׁהּ - אֵין לָהּ אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ". גְּרֵשָׁהּ - אִין, לֹא גְּרֵשָׁהּ - לָא. קָא מַשְׁמַע לָן כִּדְרַבִּי אַבָּא. "הֶחֱזִירָהּ - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים וְאֵין לָהּ אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ". "הֶחֱזִירָהּ" מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? תָּנֵינָא: הַמְגָרֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה וּמַחֲזִירָהּ - עַל מְנָת כְּתוּבָּה רִאשׁוֹנָה מַחֲזִירָהּ! מַהוּ דְּתֵימָא: אִשְׁתּוֹ הוּא, דְּאִיהוּ כָּתַב לָהּ כְּתוּבָּה מִינַּיהּ, אֲבָל יְבִמְתּוֹ, דְּלָא אִיהוּ כָּתַב לָהּ - הֵיכָא דְּגֵרְשָׁהּ וַאֲהַדְרָהּ, אֵימָא כְּתוּבָּתָהּ מִינֵּיהּ - קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב יְהוּדָה: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ כּוֹתְבִין לִכְתוּלָה מָאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מָנֶה. וְהָיוּ מַזְקִינִין וְלֹא הָיוּ נוֹשְׂאִין נָשִׁים. עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וְתִיקֵּן: כָּל נִכְסָיו אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ כּוֹתְבִין לִכְתוּלָה מָאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מָנֶה, וְהָיוּ מַזְקִינִין וְלֹא הָיוּ נוֹשְׂאִין נָשִׁים. הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית אָבִיהָ. וַעֲדַיִן, כְּשֶׁהוּא כּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר לָהּ: לְכִי אֵצֶל כְּתוּבָּתֵיךְ, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ מַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית חָמִיהָ. עֲשִׂירוֹת עוֹשׂוֹת אוֹתָהּ קְלָתוֹת שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, עֲנִיּוֹת הָיוּ עוֹשׂוֹת אוֹתָהּ עָבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם. וַעֲדַיִן, כְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר לָהּ: טְלִי כְּתוּבָּתֵיךְ וּצְאִי, עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וְתִיקֵּן שֶׁיְּהֵא כּוֹתֵב לָהּ "כָּל נִכְסַי אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ".

הדרן עלך האשה

תוספות

מהו דתימא מצוה דרמא רחמנא עליה עבדה כו' — הא פשיטא דכשיבמה מותר לבא עליה ביאות הרבה כמו שירצה. ולית לן למימר: מצוה דרמא רחמנא עליה עבדה בביאה ראשונה. דסברא הוא — דלא אמר רחמנא "ויבמה" כדי לגרשה לאלתר, אבל בניאשואי אחריני — אימא תיקום באיסור אשת אח.

התם הוא דלא כתב לה דקנאי כו' — מתוך פירוש הקונטרס משמע דבאשתו — כיון שכתב לה — אם יאבדו, חייב לשלם, והוה אמינא דיכול לייחד, קא משמע לן דאפילו הכי אינו יכול לייחד. דכיון דסבורה דלית לה — לא סמכה דעתה, אף על גב דאית לה — הויא בעילותו בעילת זנות, כדמוכח ב"אף על פי" (כתובות נו,ב). וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דמשמע בריש "אף על פי" (שם נה,א), דבאשתו, כשמייחד לה מטלטלין סתמא — אין אחריותן עליו, אף על גב דכתב לה "דקנאי". גבי אין עושין כתובת אשה מטלטלין בשלא קיבל עליו אחריות. ועוד הקשה: דמה מפסדת יבמתו כשמייחד לה? דכי היכי דבאשתו קאמר כשייחד לה סתם ונאבדו — חייב לשלם, יבמתו נמי, כשייחד לה סתם ונאבדו — חוזרת על נכסי בעלה הראשון, דאחריות כתובתה עליהם! ורבינו יצחק פירש: התם הוא דלא כתב לה, כלומר: אי לא תנא אלא רישא — הוה אמינא דטעמא כדבעינן למימר לקמן, דלא ייחד לה ליבמה כדי למכור שאר נכסים, דאינו יכול למכרם — כיון דלא כתב לה "דקנאי". אבל באשתו לא שייך לומר שלא יוכל למכור מהאי טעמא, דהא כתב לה "דקנאי".

קא משמע לן כרבי אבא — שאינו יכול למכור בנכסי אחיו כלל. ואם תאמר: והא מרישא שמעינן לה, דתנן: הניח אחיו מעות ילקח בהן קרקע כו'. וכיון דצריך לקנות — אם כן אי אפשר לו למכור! ויש לומר: דאי מרישא — הוה אמינא דוקא כנגד כתובתה, אבל כל הנכסים — לא, קא משמע לן ממשנה יתירא.

אבל יבמתו דלא איהו כתב לה כו' — תימה: ולייתי ההיא דהכא, ולא ליתי ההיא דלקמן — דאשתו שמעינן מקל וחומר דיבמתו! ויש לומר: דשמא הוה אמינא סברא איפכא.

בתחלה היו כותבין לבתולה מאתים כו' — פירוש: היו מיחדים לה כתובה, ולא היה אחריות הכתובה על כל הנכסים אם יאבדו אלו המעות. והיו מזקינין ולא היו נושאין נשים, שלא היו רוצות לינשא — שהיו יראות שמא יצניעו היורשין אותם מעות שיחדו לה לכתובתה, התקינו שיהו מניחין אותה בבית אביה — שאין היורשין יכולין להצניען. ומה שלא תיקנו מתחלה ליתן לידה אותן מעות, כמו שתיקנו בסמוך כשהיו עושין מהן קלתות — היינו משום דאין דרך ליתן לה מעות לשמור, אבל כלים — רגילה היא לשמור. אי נמי, לא ממש היה נותן מעות. ומיהו, אין כל כך המעות ברשותה כמו הקלתות שנותנת בהם חפציה והם כל שעה אצלה, ולא היו היורשין יכולין להצניעם כמו המעות. ואפילו היו יכולין להצניען כמו המעות — אינן רשאין, דכשרואין אותן — ניכר לכל שהוא שלה. וכן פירש רבינו חננאל: שהיו נותנים לה. ועדיין כשהיה כועס עליה אומר לה "לכי אצל כתובתיך" — שבתחילה לא היה אומר לה, שפעמים כשהיה דחוק למעות היה מפייסה ומַלְוֶה לו והוא משלם לה. אבל עכשיו — אינם ברשותה, ולא היה נהנה מהם כלל. התקינו שיהו מניחין אותם בבית חמיה, וכשהיה דחוק למעות ביותר — היתה משאלת לו למשכנם. ועדיין, כיון שלא היה אלא ריוח מועט, כשכועס הרבה אומר לה: טלי כתובתיך וצאי. עד שבא שמעון בן שטח ותיקן שיהיו כל נכסיו אחראין, ולא היה מייחד לה כלום, וסומכת על כל נכסים — שעתה היה קשה עליו להוציא מעות וליתן לה. **עביט** של נחושת גרסינן — שנותנין בו ענבים ומוליכן למעצרתא. ודוגמתו בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא עב,ב): ועל העביט של ענבים. כן נראה לרבינו תם.

נעשית כאשתו — דכתיב "לאשה", קרא יתירא. **אשה הקנו לו** — ליבם זה מן השמים, אין עליו לכתוב לה שטר נישואין. **מאי וכן לא יאמר** — פשיטא, מי גריעה אשתו מיבמתו!? **התם הוא** — גבי יבמתו קאמרינן שלא ייחד לה מעות לפני שולחנו. **דלא כתב לה** — כתובה האי יבם, דליכתוב בה נכסים. **דקנאי** — כבר. **ודקנינא** — שאני עתיד לקנות. הלכך איכא איבה — דלא סמכה דעתה שלא יאבדו המעות. **נירשה אין** — הוא דאמרינן: אין לה אלא כתובה, ואם בא למכור מן השאר — ימכור. **לא נירשה** — לא ימכור כלום. **קא משמע לן כדרבי אבא** — דלעיל; אם ישראל הוא — מגרשה בגט ומחזירה. ואם תאמר: מרישא שמעינן לה, דקתני: כל נכסיו אחראין! התם עצה טובה הוא, דהא גבי אשתו נמי תנן הכי: אבל מדהך משנה יתירא שמעינן: דווקא גירשה. דאי לא — למאי קתני לה? אי משום היא גופה — פשיטא דאין לה אלא כתובתה. אלא ודאי לדיוקא דיליה תנייה, למידק: הא לא גירשה — לא. **מאי קא משמע לן** — ביבמה. **תנינא** — לה באשתו, ומאי אולמיה דיבמתו, דאיצטריך למיתנייה? **דלית לה כתובה מיניה** — אלא על נכסי בעלה הראשון. **היו כותבין כו'** — ולא היו משעבדים נכסיהן לאחריות הכתובה. **ולא היו נושאין נשים** — שלא היו רוצות לינשא להם, אמרו: לכשימות או יגרש — לא נמצא לגבות כלום, שהיורשין יצניעו מעות של ירושה. **בבית חמיה** — בבית בעלה. **עשירות** — שכתובתן מרובה. **קלתות** — כמין סל שמנחת על ראשה, ונותנת בה פלכיה, לאחר שנתמלא הפלך טווי. **עביט** — למימי רגלים. **טלי כתובתיך וצאי** — לפי שהיתה מיוחדת לכך. **כל נכסי אחראין** — ולא ייחד לה כתובה במטלטלין.

הדרן עלך האשה

רש"י

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

ממכתב ח"י אלול, תשי"ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו סבורים לומר, **מִצְוָה דְּרָמְא רַחֲמָנָא עָלֵיהּ** – את המצוה שהטילה התורה עליו, לייבם את אשת אחיו, **עֲבֵדָה** – עשאה כשייבמה, **וְהַשְׁתָּא**, אחר שכנסה וגירשה, **תֵּיקוּם עָלֵיהּ בְּאִיסּוּר אֵשֶׁת אָח** – תעמוד עליו באיסור של אשת אח, ככל אשת אח שלא במקום מצוה שאסורה ב'כרת' (דברים יח טז), **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא במשנה, שלאחר שכנסה פקע לגמרי איסור זה, ורשאי להחזירה אף לאחר שגירשה, הגם שאין בכך מצוה.

הגמרא מבררת מנין למדה משנתינו דינים אלו. מקשה הגמרא: **וְאֵימָא הָכִי נַמִּי** – שמא נאמר שאכן כך, שאינה יוצאת בגט לבד אלא צריכה גם חליצה, וכן שלאחר שנשאה וגירשה הרי היא חוזרת להיות אסורה עליו באיסור אשת אח. מתרצת הגמרא: **אָמַר קְרָא,** (שם כה ה) 'יִבָּמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה', ותיבת 'לְאִשָּׁה' מיותרת, ובאה ללמד שכֵּיוָן שֶׁלְּקָחָהּ, **נַעֲשֵׂית כְּאִשְׁתּוֹ** לכל דבר, ואין צריכה חליצה, ויכול להחזירה לאחר שגירשה.

* * *

שנינו במשנה: כנסה, הרי היא כאשתו לכל דבר, **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְּתוּבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן.** מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין נכסי היבם עצמו משתעבדים, אלא השיעבוד נשאר על נכסי בעלה הראשון. מבארת הגמרא: שיעבוד נכסים לצורך הכתובה מוטל על הנושא אשה מרצונו, ואילו יבם זה, **אִשָּׁה הִקְנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם,** בכך שחייבה אותו התורה לייבמה, ואינו משעבד עצמו לכתובתה.

הגמרא מביאה אופן שבו נכסי היבם משתעבדים לכתובת יבמתו. אומרת הגמרא: **וְאִי לֵית לָהּ מֵרִאשׁוֹן** – אם לא השאיר הבעל הראשון נכסים כלל, וממילא אין לאשתו נכסים המשועבדים לכתובתה, תיקנו חכמים **דְּאִית לָהּ מִשֵּׁנִי** – שיש לה כתובה מנכסי השני. וטעם התקנה הוא **כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא** האשה **קַלָּה בְּעֵינָיו** של השני **לְהוֹצִיאָהּ,** שאם לא יהיו נכסיו משועבדים לכתובתה, לא יחשוש לגרשה.

* * *

שנינו במשנה: **לֹא יֹאמַר לָהּ** [היבם] **הֲרֵי כְּתוּבָּתֵיךְ** מונחת על השולחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה. וכן לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתיך מונחת על השולחן, אלא כל נכסיו אחראין לכתובתה. מבררת הגמרא: **מַאי 'וְכֵן'** – מדוע הוצרכה המשנה לחדש שאף בסתם אשה הדין כן, ומאיזה טעם היינו מחלקים בין יבמה לבין סתם אשה. מבארת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא** – היינו יכולים לומר, שדווקא **הָתָם,** לגבי יבמה, **הוּא** שנאמר דין זה, משום **דְּלֹא כָּתַב לָהּ** היבם כתובה, וממילא לא שיעבד לה נכסים **'דִּקְנֵאי וּדְקָנֵינָא'** – שכבר קניתי ושאני עתיד לקנות, ויתכן שתהיה איבה ביניהם, שתחשוש האשה שיאבדו הנכסים שייחד לה ותאבד כתובתה, **אֲבָל הָכָא,** באשה רגילה, **דְּכָתַב לָהּ** בעלה כתובה, ושיעבד לה נכסים **דִּקְנֵאי וּדְקָנֵינָא, אֵימָא סָמְכָה דַּעְתָּהּ** – שמא נאמר שסומכת דעתה על כל הנכסים שיש לו, שהרי אף אחר שייחד לה נכסים מסוימים, אם יאבדו אותם נכסים תוכל לגבות כתובתה משאר נכסים, **קָא מַשְׁמַע לָן** שאינו יכול לעשות כן, כיון שאף שלפי האמת תוכל לגבות משאר נכסים, מכל מקום אין דעתה סומכת על כך.

* * *

שנינו במשנה: **גֵּרְשָׁהּ** [היבם], **אֵין לָהּ אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ,** ויכול היבם למכור את שאר הנכסים שירש מאחיו המת. מדייקת הגמרא: אם **גֵּרְשָׁהּ, אִין** – כן, יכול היבם למכור את הנכסים, אך אם **לֹא גֵּרְשָׁהּ, לֹא** – אינו יכול למוכרם. **וְקָא מַשְׁמַע לָן** התנא **כְּרַבִּי אַבָּא** לעיל (פא.), שבעוד שהיבמה נשואה לו אינו יכול למכור את נכסי היבם, ואם רצונו למוכרם יגרשנה ויחזור וישאנה.

* * *

שנינו במשנה: **הֶחֱזִירָהּ, חֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים, וְאֵין לָהּ אֶלָּא כְּתוּבָּתָהּ,** כלומר שכונסה על דעת כתובתה הראשונה, ואינו צריך להתחייב לה כתובה חדשה. מקשה הגמרא: **'הֶחֱזִירָהּ'** – בדין זה, שאם החזירה אין לה אלא כתובתה, **מַאי קָא מַשְׁמַע לָן** – מה חידש לנו התנא כשכתב דין זה לגבי יבמה, והרי כבר **תָּנְיָא** – שנינו דין זה במשנה להלן (פט:) לגבי סתם אשה, **הַמְגָרֵשׁ אֶת הָאִשָּׁה, וּמַחֲזִירָהּ, עַל מְנָת כְּתוּבָּה רִאשׁוֹנָה** הוא **מַחֲזִירָהּ,** ואינו צריך לכתוב לה כתובה חדשה.

מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא,** דווקא **בְּאִשְׁתּוֹ הוּא** דאינו כותב לה כתובה נוספת, **דְּאִיהוּ כָּתַב לָהּ כְּתוּבָּה מִינַּיהּ** – כיון שהוא זה שכתב לה את הכתובה בפעם הראשונה, ואמרו חכמים שהתחייבותו זו מועילה גם לנישואין השניים, **אֲבָל בִּיבִמְתּוֹ, דְּלֹא אִיהוּ כָּתַב לָהּ** – שכשכנסה בפעם הראשונה היתה כתובתה על פי מה שכתב והתחייב בעלה הראשון, שמת, אם כן **הֵיכָא דְּגֵרְשָׁהּ וְאַהַדְרָהּ** – באופן שהשני גירשה והחזירה, **אֵימָא כְּתוּבָּתָהּ מִינַּיהּ** – שמא נאמר שמוטל עליו לכתוב לה כתובה חדשה ולשעבד לה את נכסיו, **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא, שאינו חייב לכתוב לה כתובה חדשה, ואין לה אלא את הכתובה הראשונה שכתב לה בעלה הראשון, ושיעבודה על נכסי הראשון.

* * *

הגמרא מבארת מדוע תיקנו חכמים שכל נכסי הבעל משועבדים לכתובת אשתו: **אָמַר רַב יְהוּדָה, בָּרִאשׁוֹנָה** – בזמנים הקדומים, **הָיוּ** הבעלים **כּוֹתְבִין לְכְתוּלָה** בכתובתה **מָאתַיִם** זוז, **וּלְאַלְמָנָה מָנֶה,** ולא היו משעבדים את נכסיהם לגביית הכתובה, וכיון שרק המטלטלין היו משועבדים לכתובה, היתה האשה חוששת שכשימות הבעל יטמינו היורשים את המטלטלין ולא תגבה כתובתה, **וְהָיוּ** האנשים **מַזְקִינִין, וְלֹא הָיוּ נוֹשְׂאִין נָשִׁים,** מפני שלא רצו הנשים להינשא, מחשש שכשיתאלמנו או יתגרשו, יצניעו הבעל או היורשים את המעות, ולא יוכלו לגבות את כתובתן. **עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח, וְתִיקֵּן שִׁכְּלָל נְכָסָיו** [–קרקעותיו] של האיש, הינם **אַחֲרָאִין** [–משועבדים] **לְתַשְׁלוּם כְּתוּבָּתָהּ.**

מוסיפה הגמרא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ כּוֹתְבִין לִכְתוּלָה מָאתַיִם, וּלְאַלְמָנָה מָנֶה,** ולא היו משעבדים את נכסיהם לגביית הכתובה, **וְהָיוּ** האנשים **מַזְקִינִין וְלֹא הָיוּ נוֹשְׂאִין נָשִׁים,** לפי שלא רצו הנשים להינשא, מחשש שלא יהיה להם מהיכן לגבות את כתובתן. לפיכך **הִתְקִינוּ** חכמים **שֶׁיְּהוּ מְנַיְּחִין אוֹתָהּ** – את הממון המיועד לכתובתה **בְּבֵית אָבִיהָ,** והיא סומכת על כך שתגבה מממון זה, ולא יוכלו הבעל או יורשיו להצניע ממון זה. **וַעֲדַיִן** היתה תקלה אחרת בכך, **שִׁכְּשֶׁהוּא** [–הבעל] היה **כּוֹעֵס עָלֶיהָ,** לא היה קשה בעיניו לגרשה מחמת כתובתה, אלא היה מגרשה **וְאוֹמֵר לָהּ לְכִי אֵצֶל כְּתוּבָּתֵיךְ,** שהרי בין כך אינו משתמש בממון זה. לפיכך **הִתְקִינוּ** חכמים, **שֶׁיְּהוּ מְנַיְּחִין אוֹתָהּ בְּבֵית חָמִיהָ,** כלומר בבית בעלה. ובזמן שתיקנו כן, הנשים **הֲעֲשִׁירוֹת,** שכתובתן מרובה, היו **עוֹשׂוֹת אוֹתָהּ** – עושות מממון הכתובה **קְלָתוֹת** [–סלים] **שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב, וְהָעֲנִיּוֹת הָיוּ עוֹשׂוֹת אוֹתָהּ לַעֲבִיט שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם** – לכלי שמטילים בו מי רגלים, שהיה עומד בבית בעלה. **וַעֲדַיִן** היתה תקלה בכך, **שִׁכְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ, אוֹמֵר לָהּ טְלִי כְּתוּבָּתֵיךְ וּצְאִי,** שלא היה ניכר לו הפסד הממון. **עַד שֶׁבָּא שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטַח וְתִיקֵּן שֶׁיְּהֵא** הבעל **כּוֹתֵב לָהּ כָּל נְכָסַי אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתָהּ,** ולא ייחד לה את גביית הכתובה במטלטלין כלל.

הדרן עלך האשה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק תשיעי - הכותב לאשתו

משנה

משנתינו עוסקת בבעל הרוצה לוותר על הזכויות שיש לו בנכסי מלוג של אשתו, באיזה לשון מועיל סילוקו מהם: **הַכּוֹתֵב לְאִשְׁתּוֹ, דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי** [–לא יהיה לי] **בְּנִכְסַיִךְ,** אף שכתב לה כן, מכל מקום **הֲרֵי זֶה אוֹכֵל פֵּירוֹת** נכסיה **בְּחַיֶּיהָ,** וכמו כן **אִם מֵתָה,** הרי הוא **יוֹרְשָׁהּ.** מבררת המשנה: **אִם כֵּן הַדִּין, לָמָּה כָּתַב לָהּ דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסַיִךְ,** כלומר, מה התועלת באמירה זו, **שֶׁאִם מָכְרָה** האשה את נכסיה לאדם אחר **וְכֵן אִם נָתְנָה** האשה במתנה את נכסיה לאדם אחר, הרי הקנין **קַיָּים,** והבעל אינו יכול לבטל את הקנין.

ואם **כָּתַב לָהּ** הבעל **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסַיִךְ וּבְפֵירוֹתַיִךְ, הֲרֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל מִפֵּירוֹת** הנכסים **בְּחַיֶּיהָ,** שכן ויתר לה במפורש על זכות זו. **וּמכל מקום אִם מֵתָה יוֹרְשָׁהּ,** משום שזכות זו לא נכללה בלשון הויתור. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר,** אף אם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן **לְעוֹלָם** הוא **אוֹכֵל** את **פֵּרֵי הַפֵּירוֹת** של נכסיה, כלומר, אם מכרה פירות שגדלו בקרקעה וקנתה בדמיהם קרקע, הבעל אוכל את פירות אותה קרקע. ואינו מסתלק גם מפירי הפירות, **עַד שֶׁיִּכְתּוֹב לָהּ דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסַיִךְ וּבְפֵירוֹתַיִךְ וּבְפֵרֵי פֵּרוֹתַיִךְ עַד עוֹלָם.**

ואם **כָּתַב לָהּ** הבעל, **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בְּנִכְסַיִךְ וּבְפֵירוֹתַיִךְ וּבְפֵרֵי פֵּרוֹתַיִךְ בְּחַיֶּיךָ וּבְמוֹתֵךְ,** הרי נסתלק במפורש מכל זכויותיו בנכסיה, בין לענין אכילת הפירות, ובין לענין הירושה, ולכן **אֵינוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹת** ופירי פירות **בְּחַיֶּיהָ,** וְאף **אִם מֵתָה** האשה בחייו **אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ.** רַבָּן **שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל** חולק **וְאוֹמֵר,** אף אם כתב לה הבעל דין ודברים אין לי בנכסיך וכו' בחייך ובמותך, **אִם מֵתָה** בחייו **יִרְשָׁנָּה,** מכיון שדין זה שהבעל יורש את אשתו הוא מן התורה, ואינו יכול להתנות שלא יירש את נכסיה, **מִפְּנֵי שֶׁמַּתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה,** דהיינו על ירושת הבעל את אשתו שהיא מדין תורה, **וְכָל הַמַּתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל.**

* * *

גמרא

רבי חייא שנה בברייתא את הדין האמור במשנתינו בנוסח שונה במקצת: **תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, 'הָאוֹמֵר' לְאִשְׁתּוֹ,** שאף אם לא עשה קנין ולא כתב לה כך, הרי הוא מסתלק מנכסיה באמירה בלבד.

* * *

הגמרא מקשה על מה ששנינו במשנה שהבעל יכול לוותר על זכויותיו בנכסי מלוג של אשתו: **וְכִי כָּתַב לָהּ הָכִי** – ואם כתב לה לשון דין ודברים אין לי בנכסיך, **מַאי הָוֵי** – מה בכך, מדוע מועילה לשון זו שאם מכרה ונתנה קיימים, **וְהָתַנְיָא** – והרי שנינו בברייתא, לענין שדה של שותפים, **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ** השותף עמו בשדה **דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עַל שָׂדֶה זוּ, וְכֵן אם אמר לו אֵין לִי עֶסֶק בָּהּ, וכן אם אמר לו יָדִי מְסוּלֶקֶת הֵימֶנָּה** – מהשדה, **לֹא אָמַר כְּלוּם,** משום שאין בלשונות אלו משמעות שנותן לו את חלקו בשדה במתנה, אלא לשון תפילה, ולכן לא איבד את זכותו בשדה. ואם כן קשה מדוע פסקה המשנה שהאומר 'דין ודברים אין לי בנכסיך' הסתלק מזכויותיו בנכסיה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי** – אמרו בבית מדרשו של רבי ינאי, אכן כשאדם רוצה להעביר חפץ שלו לחברו צריך לתיתו בלשון מתנה, אך משנתינו עוסקת **בְּכוֹתֵב לָהּ** דין ודברים אין לי בנכסיך **וְעוֹדָהּ אֲרוּסָה** – כשהיא רק מאורסת לו, לפני שזכה בנכסים, שכיון שעדיין לא זכה בהם, אינו צריך לשון מתנה ויכול להתנות שלא יזכה בנכסיה בעתיד. והטעם לדין זה, הוא **כִּדְרַב כַּהֲנָא, דְּאָמַר רַב כַּהֲנָא נַחֲלָה הַבָּאָה לְאָדָם מִמְּקוֹם אַחֵר,** כלומר, שלא באה ירושה מאבותיו אלא על ידי מעשיו, כגון נחלת אשתו, שעל ידי נישואיו תיקנו חכמים שיירש את נכסיה, ואינה כירושת אבותיו, **אָדָם מַתְּנֶה עָלֶיהָ** – יכול אדם להתנות **שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה** ומחילתו מועילה. ומועיל תנאי לעקור את נחלתו העתידה לבא, והיינו מכיון שחכמים תיקנו תקנה זו לטובתו יכול הוא להתנות שלא לקבלה ואף כאן יכול הוא להתנות שלא לקבל את הזכויות שתיקנו לו חכמים בנכסי אשתו, **וְכִדְרָבָא** – ודין זה הוא כדברי רבא, **דְּאָמַר רָבָא, הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי** – איני רוצה **בְּתַקָּנַת חֲכָמִים** שתיקנו לטובתי **כְּגוֹן זוּ** [שהגמרא תביא בסמוך], **שׁוֹמְעִין לוֹ** ומקיימים את דבריו, מכיון שחכמים תיקנו את התקנה לטובתו, ואם הוא אומר שאין זו טובתו יכול להתנות עליה ולבטלה.

מבארת הגמרא: **מַאי כְּגוֹן זוּ** – לאיזה תקנת חכמים התייחס רבא באומרו כגון זו. **כִּדְרַב הוּנָא אָמַר רַב** – כוונתו היתה לדברי רב הונא בשם רב, **דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב,** אף שתיקנו חכמים שהבעל חייב במזונות אשתו, והיא חייבת לתת לו את שכר מעשה ידיה, מכל מקום **יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ אֵינִי נִיזּוֹנֶת** – איני רוצה לקבל ממך את מזונותי, **וְאֵינִי עוֹשָׂה** – ואיני נותנת לך שכר פעולותי. ועל כך אמר רבא, שכל מקום שנתקנה תקנה לטובת האדם יכול לומר שאינו רוצה בטובה זו ומתבטלת תקנת חכמים.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כן, שהטעם שמועילה אמירת דין ודברים אין לי בנכסיך כיון שזכות זו היא תקנת חכמים שתיקנו לטובתו, מדוע העמיד רבי יצאי את משנתינו דווקא במקרה שכתב לה בעודה ארוסה, הרי **אֲפִילּוּ** אם כתב לה לשון זו בעודה **נְשׂוּאָה, נַמִּי** – גם כן ראוי שיוכל הבעל למחול על זכותו בנכסים. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,** באופן שהיא כבר **נְשׂוּאָה, יָדוֹ** של הבעל בנכסי אשתו נחשבת **כְּיָדָהּ** של האשה, והרי הוא כשותף בנכסיה, ואם בא לוותר על זכותו, הרי הוא צריך להוציא זאת מרשותו בלשון מתנה ולא בלשון ויתור.

רבא מביא את התירוץ בנוסח אחר: **רָבָא אָמַר,** באשה שהיא כבר נשואה **יָדוֹ** של הבעל **עֲדִיפָא מִידָהּ.** מבארת הגמרא: **הַנִּפְקָא מִינָּהּ** בין אביי לרבא אינה נוגעת לסוגייתנו, אלא לְענין **שׁוֹמֶרֶת יָבָם** – אשה שמת בעלה ללא זרע, וממתינה לייבום.

* * *

בתחילת הסוגיא הובאה ברייתא האומר לחבירו דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקת הימנה, לא אמר כלום, ולא איבד את זכותו בשדה. הגמרא מביאה דיון בענין זה: **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה, **קָנוּ מִידוֹ** – אם עשה השותף גם קנין סודר [חליפין] ולא רק אמר לחבירו דין ודברים אין לי בשדה זו, **מַהוּ הדין,** האם אנו אומרים שבמעשה הקנין נתכוון רק לחזק את מה שאמר, וממילא לא יועיל הקנין כשם שהאמירה לא מועילה, או שכוונתו במעשה הקנין להקנות את גוף הקרקע לחבירו, וממילא יועיל הקנין.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בספק זה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מִדִּין וּדְבָרִים קָנוּ מִידוֹ** – הקנין לא נעשה אלא על הדברים שדברו ביניהם מתחילה היינו דין ודברים אין לי בקרקע זו, ומכיון שלא היה דיבור טוב, לא מועיל קניינו. **רַב נַחְמָן אָמַר, מִגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע קָנוּ מִידוֹ** – כלומר, נתכוון להקנות את גוף הקרקע במתנה לחבירו, ומועיל קניינו. **אָמַר אַבָּיֵי, מְסַתַּבְּרָא מִילְּתָא דְּרַב יוֹסֵף** – מסתבר לומר כדברי רב יוסף, שאין לקנין תוקף

בני ישראל נקראו "ארץ חפץ", שיש בהם כמה חפצים יקרים באהבת ה' יתברך ויראתו ומדות טובות, ואין דבר גילוי המדות הטובות תלוי אלא במעורר.

היום יום ב אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה הכותב אם כן למה כתב לה כו' — בגמרא מפרש טעמא: הכי גרסינן. רבי יהודה אומר לעולם הוא אוכל פירי פירות — ובגמרא מפרש אלו הן פירי פירות. שמתנה על מה שכתוב בתורה — דקסבר, ירושת הבעל דאורייתא. ובבבא בתרא (קיא,ב) נפקא לן מהאי קרא: "לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה"; האי "וירש אותה" יתירא הוא, לדרשא שהאיש יורש את שארו, ושארו — זו אשתו. ואף על גב דשארו דקרא לאו אשתו היא, דהא כתיב ביה "ונתתם את נחלתו לשארו", וליכא למימר שתירש האשה את בעלה, דהא "ממשפחתו" כתיב, מיהו גבי קרא יתירא ד"וירש אותה" דרשינן הכי: ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ממשפחתו, שארו וירש אותה — האיש יורש את אשתו. וכל המתנה כו' — אבל פירות תקנתא דרבנן היא, ומצי לאתנויי עלייהו. **גמרא** תני רבי חייא האומר לאשתו — ולא תני "כותב", דאשמועינן דבאמירה בעלמא נמי סליק נפשיה, בלא שום קנין וכתיבה. וכי כתב לה מאי הוי — וכל שכן אמירה. האומר לחבירו — כגון שדה של שותפין, ואמר האחד לחברו אחד מן הלשונות הללו [בין בכתיבה בין באמירה]. לא אמר כלום — דאין כאן לשון מתנה. בכותב לה ועודה ארוסה — ודאי מי שהקרקע שלו ובא ליתנו לחבירו — צריך לשון מתנה. ומתניתין — בכותב לה עד שלא זכה בנכסים, ומתנה עמה שלא יזכה בהן לכשישאנה. ואין צריך לשון מתנה — שהרי אין לו עכשיו רשות בהן. ממקום אחר — שאינה ירושת אבותיו, אלא על ידי מעשיו תבא לו, כגון נחלת אשתו הבאה לו על ידי נשואין שלו. דהואיל ומשום תקנתא דידיה תקון רבנן, והוא בא למחול עליה — מוחל, וכדרב הונא. בתקנת חכמים — שתיקנו לטובתי, ואינה טובה לי. כגון זו — לקמן מפרש אהייא אתמר. מאי כגון זו — אהיכא אמרה רבא. כדרב הונא — אמזונות שתיקנו לאשה תחת מעשה ידיה. ואי אמרה: אי אפשי בתקנה זו שתיקנו חכמים לטובתי — שחשו לכל הנשים; זימנין דלא ספקי להו מזונות במעשה ידיהן, ותקנו להן מזונות ומעשה ידיהן לבעל, אני איני צריכה לכך, מעונגת אני ואי אפשי לעשות מלאכה, אמצא לי מזונות. או — יש לי אומנות יקרה יתר על כדי מזונותי. אי הכי — דטעמא משום דתקנתא דידיה הוא, ויכול למחול עליה, אמאי אצטריך דבי רבי יוסי לאוקמה בכותב לה ועודה ארוסה? אפילו נשואה נמי. ידו בידה — והרי הוא כשותף בהן. וכיון שנכסים שלו — צריך לשון מתנה, ואין מועיל בה לשון "דין ודברים". נפקא מינה לשומרת יבם — כלומר: לענין דין ודברים לא פליגי, דבין ידו כידה ובין ידו עדיפא מידה — אין מועיל בה לשון "דין ודברים" לסלקו. ופלוגתא דאביי ורבא — לענין שומרת יבם איצטריך. וביבמות אפליגו בה אביי ורבא בפרק "החולץ" (לט,א) גבי מתניתין דפרק דלעיל, בהאשה שומרת יבם שנפלו לה נכסים, דקתני: מתה מה יעשה בכתובתה כו', ואיפליגו בית שמאי ובית הלל. ואוקי אביי פלוגתייהו בשנפלו לה כשהיא תחתיו דבעל, בחיי בעל הראשון. קסבר אביי: ידו כידה. לפיכך, כשמת ונפלה לפני יבם ומתה עד שלא נתיבמה — יורשיה ויורשי הבעל שניהם באים לירש, זה מכח אחותו וזה מכח אחיו. לבית שמאי — חלוקה עדיפא. ולבית הלל — חזקה קמייתא עדיפא. לפיכך, נכסי מלוג בחזקת יורשי האב. ופליג רבא אדאביי, דאמר: אי דנפלו לה כשהיא תחתיו, דכולי עלמא ידו של בעל עדיפא מידה, וכשמת עמד אחיו ליבמה במקומו והרי הוא כמותו, ואם מתה כשהיא שומרת יבם — אין ליורשיה בהן כלום, ומתניתין דבית שמאי — דנפלו לה כשהיא שומרת יבם. קנו מידו מהו — אברייתא דהאומר לחבירו "דין ודברים אין לי על שדה זו" קאי. אבל אמתניתין — לא מהניא קנין ליפות כחה, דהא באמירה בלא לשון מתנה סגי לאסתלוקי אפילו מגופה של קרקע, היכא דפריש. וטעמא דמתניתין דאמר הרי זה אוכל פירות — לאו משום גריעותא דלשון "דין ודברים" הוא, אלא משום דלא פריש ממאי סליק נפשיה, ואמרינן ידה על התחתונה, כדמפרש לקמן, ואינה יכולה לומר: מן הכל נסתלקת. הילכך, מה לי קנו מה לי לא קנו. אלא אברייתא קא בעי לה, דקתני: לא אמר כלום. וטעמא — משום גריעותא דלשנא הוא. מהו — מי אמרינן: לא הקנה בחליפין הללו כלום, ולא אמר עליה אלא לשון "דין ודברים", או דלמא אין חליפין באים אלא לדבר שיש בו ממש, שזה קונה את הסודר ומקנה לו חפץ המכר או המתנה, ועל גופה של קרקע קנו מידו, ומתנה גמורה היא. מדין ודברים קנו מידו — מה שפירש על הקנין — קנו מידו, והוא לשון דין ודברים, ואינו כלום.

בעורר

הכותב לאשתו "דין ודברים אין לי בנכסיך" - הרי זה אוכל פירות בחייה, ואם מתה - יורשה. אם כן למה כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך"? שאם מכרה ונתנה - קיים. כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן" - הרי זה אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה - יורשה. רבי יהודה אומר: לעולם אוכל פירי פירות, עד שיכתוב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם". כתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן בחייך ובמותך" - אינו אוכל פירות בחייה, ואם מתה - אינו יורשה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אם מתה - ירשנה, מפני שמתנה על מה שכתוב בתורה, וכל המתנה על מה שכתוב בתורה - תבוא לבטל. **גמרא** תני רבי חייא: האומר לאשתו. וכי כתב לה הכי מאי הוי? והתניא: האומר לחבירו "דין ודברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקת היימנה" לא אמר כלום! אמרי דבי רבי נתן: בכותב לה ועודה ארוסה, כדרב כהנא. דאמר רב כהנא: נתלה הבאה לאדם ממקום אחר - אדם מתנה עליה שלא ירשנה, וכדרבא. דאמר רבא: האומר "אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו" - שומעין לו. מאי "כגון זו"? כדרב הונא אמר רב. דאמר רב הונא אמר רב: יכולה אשה שתאמר לבעלה "איני ניזונת ואיני עושה". אי הכי אפילו נשואה נמי! אמר אביי: נשואה - ידו עדיפא מידה. רבא אמר: ידו עדיפא מידה. נפקא מינה - לשומרת יבם. איבעיא להו: קנו מידו מהו? אמר רב יוסף: מדין ודברים קנו מידו. רב נחמן אמר: מגופה של קרקע קנו מידו. אמר אביי: מסתברא מילתא דרב יוסף בעורר

הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך הרי זה אוכל פירות כו' — והא דתנן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מב,א): ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו. ופריך בגמרא: פשיטא, כיון דמשתעבדא ליה לפירא — פירא הוא דקא אכיל! לא צריכא דכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך" — לאו דוקא, דאם כן אבתי משעבדי ליה לפירא, אלא לא חש להאריך, ואיירי דכתב לה "דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן". **דין** ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן בחייך ובמותך — ברוב ספרים גרסינן: ובפירי פירותיהן. וצריך לומר דסתם לן כרבי יהודה. ואם תאמר: תפשוט מהכא בגמרא דעד עולם לאו דוקא, מדלא תנא ליה! ושמא לא חש להאריך, אלא לסתום כרבי יהודה.

ואין לי עסק בה — ואם תאמר: דאמרינן ב"השולח" (גיטין מג,ב) גבי המוכר עבדו לנברי — יצא בן חורין, וצריך גט שחרור. ואם כתב לו אונו — זהו שחרורו. מאי אונו? אמר רב ששת: דכתב ליה "לכשתברח ממנו אין לי עסק בך". משמע ד"אין לי עסק בך" — הוי לשון טוב! ונראה לרבינו שמשון בן אברהם ד"אין לי עסק בך" הוי כמו שאומר לו "הרי את לעצמך". הילכך, גבי עבד שיכול לזכות בעצמו — קני, אבל שדה — איך יזכה בעצמו. **כדרב** כהנא כו' — ואם תאמר: היכי מייתי ראיה דמהני לשון "דין ודברים" שהוא לשון גרוע, דלמא כל הנהו דמייתי — מיירי בלשון טוב. ו"אי אפשי בה" דמייתי — מיירי בלשון טוב, כדמוכח בפרק בתרא דכריתות (כד,א)? ויש לומר: דמדקאמר נחלה הבאה לו לאדם דווקא, ולא שבאת לו כבר — משמע דבלשון גרוע מיירי. דבלשון טוב — אפילו באת לו כבר יכול להתנות עליה. ולרבינו יצחק נראה: דאלשון "דין ודברים" אין צריך להביא ראיה דמהני — דמסתברא הוא דמהני היכא דלא באה לידו, כמו בעלמא לישנא מעליא. אלא מייתי ראיה דלא תיקשי למאי דאוקמה בכתב לה ועודה ארוסה — היכי מצי מקני לה, והא קיימא לן דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם? ואף על גב דרבי יוחנן דמוקי לה בכותב לה ועודה ארוסה, סבר ב"האשה רבה" (יבמות צג,א) דאדם מקנה — מכל מקום מייתי ראיה לדידן, דקיימא לן דאין אדם מקנה, מדרב כהנא שיכול להקנות בכהאי גוונא. ולבסוף מייתי ראיה דרבא — ליתן טעם דיכול להתנות אף על פי שלא בא לעולם, דכיון דלטובתו תיקנה — יכול לומר "אי אפשי באותה טובה". ומילתיה דרבא לחודא לא סגי בלא מילתיה דרב כהנא; דממילתיה דרבא לא שמעינן שיכול להתנות בדבר שלא בא לעולם. אף על גב דקאי על מילתיה דרב הונא דאיירי במזונות שלא באו לעולם — התם אינו חידוש במה שאין לה מזונות, דאטו יש לה ליטול מזונות בעל כרחה? וכשרוצה — חוזרת בה. ולא קא משמע לן רב הונא אלא שיכולה להפקיע מעשה ידיה מבעלה. ואם תאמר: בלא רב כהנא נמי, למה לא יוכל להסתלק בכותב לה ועודה ארוסה? מידי דהוה אשאר כסות ועונה (כתובות נו,א), דלרבי יהודה בדבר שבממון תנאו קיים. ורבי מאיר נמי, לא פליג אלא משום דקסבר: מתנה על מה שכתוב בתורה — תנאו בטל! ויש לומר: דהכא מיירי באומר לה שלא דרך תנאי, אלא אומר לה "דין ודברים אין לי בנכסיך". ועוד: דלאשה איבעי לה לאתנויי, ומתני הבעל, והוה ליה פטומי מילי בעלמא. והשתא מייתי מדרב כהנא, דנהי דמכח תנאי לא מהני — מכח סילוק בעלמא מועיל. **קנו** מידו מהו — פירש בקונטרס: דאברייתא קאי. וקשה לרבינו יצחק: דמה יש להועיל שם קנין? שהרי למי מקנה אותה? והלא לבולי עלמא מפקר לה! ונראה לרבינו יצחק: דאנשואה קאי, דאמרינן דידו כידה — אי מהני לה שום קנין או לא.

בורצינא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

בוצינא טב מקרא — לא כפירוש הקונטרס, דפירש: דשניהן מין דלעת הן. דהא קישואין מתרגמינן "בוצינא", וקרא היינו דלעת, כדמוכח בפרק "הנודר מן המבושל" (נדרים נא,א), וקישואין ודילועין שני מינין הן, כדתנן במסכת כלאים (פרק ג משנה ה): נוטע אדם קישות ודלעת בתוך גומא אחת, ובלבד שיהא נוטה שער שורה זו לכאן ושער שורה זו לכאן. ודלעת גדולה וחשובה יותר מקישואין, אלא שמאחרת להתבשל, והקישות ממהרת לבשל. ומשל הדיוט כך הוא: שאדם אוהב הקישות יותר, שיהנה בה מהרה, ממה שהוא אוהב דלעת ולהמתינה, אף על פי שהיא טובה יותר. רבינו תם.

מיתה שכיחא — שמא משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה.

מכירה לא שכיחא — שקשה לה למכור, משום שבח בית אביה. **רב** אשי אמר בנכסייך ולא בפירותיהן — למאי דלית ליה לרב אשי — יד בעל השטר על התחתונה, תימה: אמאי קתני שאם מכרה ונתנה קיים בדיעבד? לכתחילה נמי תמכור!

פירי פירות דוקא — ואפילו לא כתב "עד עולם" נסתלק, כאילו כתב "עד עולם". אבל אין לפרש דאי "פירי פירות" דווקא — "עד עולם" לא מהני. דהא מסיק: אם תמצא לומר "פירי פירות" דווקא — "עד עולם" למה לי. הא קא משמע לן: דכיון דכתב לה "פירי פירות" — כמאן דכתב לה "עד עולם" דמי, משמע ד"עד עולם" פשיטא ליה טפי דמהני, אפילו כשנאמר פירי פירות דווקא.

הוה אמינא עד עולם אפירות — פירש בקונטרס: דהוי "עד עולם", לא בשנה ראשונה ולא בשניה. וקשה לרבינו יצחק: דמה לי ראשונה ומה לי שניה? ועוד: דאפילו רבי יהודה מודה דפירות גופייהו לא אכיל לעולם, ואפילו לא כתב לה "עד עולם", אלא "דין ודברים אין לי בנכסייך ובפירותיהן", מדלא פליג אלא בפירי פירות! אלא הכי פירושא: הוה אמינא "עד עולם" — אפירות: שבחייה ובמותה לא יאכל פירות. להכי איצטריך פירי פירות, לומר, דלא יאכל לעולם, לא פירות ולא פירי פירות.

וקסבר ירושת הבעל דרבנן ועשו חיזוק — ואם תאמר: בפירות אמאי תנאו קיים לבולי עלמא? ויש לומר: דבפירות דלא שכיחי — לא עבדו רבנן חיזוק, כדאמרינן ברישׁ "אף על פי" (כתובות נו,ב), אבל ירושת הבעל שכיחא — דנכסי צאן ברזל שכיחא טפי מנכסי מלוג, דאפילו ליתומה עניה אין פוחתין מחמשים זוז.

וסבר

רש"י

בעורר — כשבא חברו זה להחזיק בחלקו — מיד עמד וערער על המתנה, ואמר: לא נתתי לך את השדה, ודין ודברים בעלמא אמרתי לך, שלא אריב עמך. **אבל בעומד** — יום או יומים, ואחר כך ערער — לא. דהשתא הוא דקא הדר ביה, ולמדוהו לטען כך. **ותימא** ליה מכל מילי סליקת נפשך — כיון דאוקמת דבלשון זה יכול להסתלק, למה אינו מסולק מן הכל? **יד בעל השטר על התחתונה** — כל המוציא שטר על המוחזק בדבר, מה שמפורש בשטר — יכול לתבוע עליו, ואם השטר סתום — מורידים אותו לפחות שבשמעות השטר. וכאן, הבעל בא בתקנת חכמים על נכסי אשתו בשלשה דברים: לאכול פירות, ולירש, ואם תמכור — מכרה בטל. וזו מוציאה עליו שטר שכתבת לי "דין ודברים אין לי בנכסייך", ולשון סילוק הוא זה. והוא יכול לטענן: ודאי, לשון סילוק הוא. אבל לא נסתלקתי אלא מפחות שבדברים, וזו היא המכירה. אבל כל זמן שלא תמכור — אוכל פירות. **ואימא מפירי** — מסלק נפשיה, שלא יאכל פירות בחייה, והוא פחות שבכולן. אבל אם תמכור — שמפסיד אף גוף הקרקע שהיה ראוי לירש אם תמות בחייו — יהא מכרה בטל, ויירשנה. **בוצינא טב מקרא** — בוצינא = דלעת קטנה. קרא = דלעת גדולה. והאומר לחבירו: קח לך דלעת קטנה בגינתי, או המתן עד שיגדילו וקח גדולה — טוב לו ליקח הקטנה מיד, כי לא ידע מה יולד יום. אף כאן, חביבה עליו אכילת פירות — שהוא תדיר ומיד, מביטול מכר — שאינו מיד, אלא לבשתמכור, ושמא לא תמכור. **ואימא מירושה** — סליק נפשיה, והוא הפחות, שמא לא תמות בחייו. אבל ממכירה לא סליק נפשיה, שמא תמכור, ויפסיד אכילת פירות שהוא עכשיו. **מכירה לא שכיחא** — שאין אשה רוצה למכור נכסי בית אביה. **רב אשי אמר** — אין לך אלא דקדוק הלשון. **בנכסייך** — אמר לה, אבל לא בפירותיהן. ובעודן שלה קאמר לה, דהא "בנכסייך" קאמר. ולא לאחר מיתה, שבטל שמה מעליהן. **איבעיא להו לרבי יהודה** — דתנא תרתי: ובפירי פירותיהן, עד עולם. **פירי פירות דוקא** — בהאי לישנא לחוד סגי לאסתלוקי מפירי פירות ומפירי דפירי פירות, ולא בעי "עד עולם". ואי כתב "בפירותיהן עד עולם", ולא כתב "בפירי פירות" — לא אסתלק מפירי פירות. **או דלמא עד עולם דוקא** — וב"עד עולם" תליא מילתא, וב"פירי פירות" לא בעי למיכתב. ואי כתב "מפירי פירות" ולא כתב "עד עולם" — לא איסתלק מפירי דפירי פירות, או דלמא תרוויהו דוקא? **עד עולם למה לי** — למיתני מתני', הואיל ולא צריך למיכתביה. **הא קא משמע לן כו'** — והכי קאמר: עד שיכתוב "ובפירי פירותיהן" — היינו עד עולם. **פירי פירות למה לי** — למיתני מתניתין, ליתני: בפירותיהן עד עולם, הואיל וביה תליא, והוא לשון פירות ופירי פירות. **הא קא משמע לן כו'** — אין, ודאי לא בעי למכתב. מיהו, אי לא תני — הוה אמינא, דאי כתב "פירי פירות", הוה ככותב עד עולם. להכי תני, למימר דאפילו כתב "פירי פירות" — בעינן "עד עולם". **תרתי למה לי** — למיכתב בשטר. **לעולם אפירות קאי** — לא אוכל הפירות לעולם, לא בשנה זו ולא בשנים הבאות. אבל פירי פירות — אוכל. הכי גרסינן: **וליטעמיך, דקתני רבי יהודה אומר**

בְּעוֹרֵר, אֲבָל בְּעוֹמֵד - מִגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע קָנוּ מִיָּדוֹ. אֲמַר אַמֵּימָר: הִלְכְּתָא, מִגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע קָנוּ מִיָּדוֹ. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימָר: בְּעוֹרֵר אוֹ בְּעוֹמֵד? לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ - לְכִדְרַב יוֹסֵף. אֲמַר לֵיהּ: לָא שְׁמִיעַ לִי, כְּלוֹמַר לָא סְבִירָא לִי. "אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב לָהּ וכו'". וְתִימָא לֵיהּ: מִכָּל מִילֵּי סְלִיקַתְּ נַפְשָׁךְ! אָמַר אַבָּיֵי: יַד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. וְאֵימָא מִפֵּירֵי! אָמַר אַבָּיֵי: בּוֹצִינָא טַב מִקְּרָא. וְאֵימָא מִירוּשָׁה! אָמַר אַבָּיֵי: מִיתָה - שְׁכִיחָא, מְכִירָה - לָא שְׁכִיחָא. וְכִי מְסַלֵּיק אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ - מִמִּילְּתָא דְּלָא שְׁכִיחָא, מִמִּילְּתָא דִּשְׁכִיחָא - לָא מְסַלֵּיק אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ. רַב אַשִׁי אָמַר: "בִּנְכָסַיִיךְ" - וְלֹא בְּפֵרוֹתֵיהֶן, "בִּנְכָסַיִיךְ" - וְלֹא לְאַחַר מִיתָה. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּירֵי פֵּירוֹת", תָּנוּ רַבָּנַן: אֵלּוּ הֵן פֵּירוֹת וְאֵלּוּ הֵן פֵּירֵי פֵּירוֹת? הִכְנִיסָה לוֹ קַרְקַע וְעָשְׂתָה פֵּירוֹת - הֲרֵי הֵן פֵּירוֹת. מָכַר פֵּירוֹת וְלָקַח מֵהֶן קַרְקַע, וְעָשְׂתָה פֵּירוֹת - הֲרֵי הֵן פֵּירֵי פֵּירוֹת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לְרַבִּי יְהוּדָה, "פֵּירֵי פֵּירוֹת" דַּוְקָא, אוֹ דִּלְמָא "עַד עוֹלָם" דַּוְקָא, אוֹ דִּלְמָא תַּרְוַיְיהוּ דַּוְקָא? אִם תִּמְצֵי לוֹמַר "פֵּירֵי פֵּירוֹת" דַּוְקָא - "עַד עוֹלָם" לָמָּה לִי? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: כֵּיוָן דִּכְתַב לָהּ "פֵּירֵי פֵּירוֹת" - כְּמַאן דִּכְתַב לָהּ "עַד עוֹלָם" דָּמֵי, וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר "עַד עוֹלָם" דַּוְקָא, "פֵּירֵי פֵּירוֹת" לָמָּה לִי? הָא קָא מַשְׁמַע לָן: אַף עַל גַּב דִּכְתַב לָהּ "פֵּירֵי פֵּירוֹת", אִי כָּתַב לָהּ "עַד עוֹלָם" - אִין, אִי לָא - לָא. וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר תַּרְוַיְיהוּ דַּוְקָא, תַּרְתֵּי לָמָּה לִי? צְרִיכָא, דְּאִי כָּתַב לָהּ "פֵּירֵי פֵּירוֹת" וְלֹא כָּתַב לָהּ "עַד עוֹלָם" - הֲוָה אָמִינָא פֵּירֵי פֵּירוֹת הוּא דְּלָא אָכִיל, אֲבָל פֵּירָא דְּפֵירֵי פֵּירוֹת - אָכִיל, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ "עַד עוֹלָם". וְאִי כָּתַב לָהּ "עַד עוֹלָם" וְלֹא כָּתַב לָהּ "פֵּירֵי פֵּירוֹת", הֲוָה אָמִינָא: לְעוֹלָם - אַפֵּירוֹת קָאֵי, לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ פֵּירֵי פֵּירוֹת. אִיבַּעְיָא לְהוּ: כָּתַב לָהּ "דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי בִּנְכָסַיִיךְ וּבְפֵרֵי פֵּירוֹת" מַהוּ שֶׁיֹּאכַל פֵּירוֹת? מִפֵּירֵי פֵּירוֹת - סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ, מִפֵּירֵי - לָא סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ, אוֹ דִּלְמָא: מִכָּל מִילֵּי סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ? פְּשִׁיטָא דְּמִכָּל מִילֵּי סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ, דְּאִי אָמְרַתְּ מִפֵּירֵי פֵּירוֹת סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ, מִפֵּירֵי לָא סָלֵיק נַפְשֵׁיהּ, כֵּיוָן דְּאָכְלִינְהוּ לְפֵירוֹת - פֵּירֵי פֵּירוֹת מֵהֵיכָא? אוֹמֵר: לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּירֵי פֵּירוֹת כו', כֵּיוָן דְּאָכְלִינְהוּ לְפֵירֵי - פֵּירֵי פֵּירוֹת מֵהֵיכָא? אֶלָּא - בִּדְשַׁיְירָא, הָכָא נַמִי - בִּדְשַׁיְיר. "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כו'". אָמַר רַב: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְלָא מִטַּעֲמֵיהּ. מַאי הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְלָא מִטַּעֲמֵיהּ? אִילֵימָא הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דְּאָמַר אִם מֵתָה יִרְשֶׁנָּהּ. וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ, דְּאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: מַתְּנָה עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְרַב סָבַר: תְּנָאוֹ קַיָּים. וְקָסָבַר: יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם יוֹתֵר מִשֶּׁל תּוֹרָה.

וסבר

כו' כיון דאכלתינהו לפירות ולא גרסינן דאכלינהו. **אלא בדשיירא גרסינן, הכא נמי בדשייר** — אם לא אכלן, ומכרן ולקח בהו קרקע, ועשתה פירות — סילק נפשו מהן, ולא מן הראשונים. **ורב סבר תנאו קיים** — כרבי יהודה, דאמר — גבי מקדש את האשה על מנת שאין ליך עלי שאר כסות ועונה — בדבר שבממון תנאו קיים. והכא — אמאי יירשנה? דקסבר רב: ירושת הבעל דרבנן, וחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה, להיות תנאו בטל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּעוֹרֵר – שכאשר בא חבירו להחזיק בשדה, מיד ערער עליו בעל הקרקע שלא היתה כוונתו ליתן לו את השדה במתנה, אלא שכוונתו היתה רק לסלק את עצמו מדין ודברים על שדה זו, שלא לריב עמו, אֲבָל בְּעוֹמֵד – ששתק יום או יומיים, אחר שהחזיק חבירו בשדה ורק אחרי כן ערער ואמר שלא היתה כוונתו ליתן את השדה במתנה, מסתבר כרב נחמן שמִּגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע קָנוּ מִידוֹ – שהתכוין להקנות לו גופה של קרקע, אלא שאחר כך התחרט ולמדוהו אחרים לטעון כן כדי שיחזור בו, אך באמת כוונתו היתה ליתן את השדה במתנה ונקנית למקבל ואינו יכול לחזור בו.

הגמרא פוסקת את ההלכה: אָמַר אֲמֵימַר, הִלְכְתָּא – ההלכה היא, שבאופן שעשה קנין, מִּגּוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע קָנוּ מִידוֹ.

אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לַאֲמֵימַר, באיזה אופן פסקת כן, האם בְּעוֹרֵר, אוֹ בְּעוֹמֵד. השיבו אמימר בשאלה, לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ – מה החילוק בין עורר לעומד. השיבו רב אשי, לְכִדְרַב יוֹסֵף – על פי דעת רב יוסף כפי שביארו אביי שאם בעל הקרקע מערער מיד הקנין בטל, ואילו בשותק הקנין חל.

אמימר משיב לרב אשי: אָמַר לֵיהּ, לֹא שְׁמִיעַ לִי – לא שמעתי דברים אלו של אביי שחילק בין עורר לעומד, כְּלוֹמַר, לֹא סְבִירָא לִי – שאיני רוצה לשמוע כן, לפי שאיני סובר חילוק זה, אלא בכל אופן יש לומר שכוונתו לקנין.

* * *

שנינו במשנה: הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסיך, הרי זה אוכל פירות בחייה, ואם מתה יורשה, אִם כֵּן לָמָּה כָּתַב לָהּ וְכוּ' דין ודברים אין לי בנכסיך, שאם מכרה ונתנה קיים, שואלת הגמרא: וְתִיבָּא לֵיהּ – שתאמר האשה לבעלה, מִכָּל מִילֵּי סָלֵיקְתְּ נַפְשָׁךְ – סילקת עצמך מכל הזכויות המגיעות לך בנכסים, כלומר, מאחר שנתבאר במשנה שעל ידי לשון 'דין ודברים אין לי בנכסיך' מסתלקת זכותו לבטל את המכירה והנתינה של אשתו, מדוע שלא יועיל הסילוק אף לענין שאר זכויות.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כלל הוא בידינו יַד בַּעַל הַשֶּׁטֶר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, היינו שכל הבא להוציא מחבירו ממון שמוחזק בו על ידי שממציא לו שטר שכתוב בו שחייב לו, אינו יכול לתבוע אלא מה שמפורש בשטר לפי שהשני מוחזק בנכסים, ואם השטר סתום יש לדחותו שיגבה הדבר הכי פחות שניתן לפרש במשמעות השטר. ואף כאן חכמים תיקנו לבעל שלש דברים, אכילת פירות בחייה. לירש את הנכסים לאחר מותה. ושאם מכרה, בטל המכר. וכיון שלא פירש ממה מסלק עצמו מנכסיה, יכול הבעל לטעון שלא היתה כוונתו לסלק עצמו אלא מהזכות הפחותה שיש לו, דהיינו שלא יוכל לעבב אם תמכור או תתן נכסיה לאחר.

שואלת הגמרא: וְאִימָּא מִפְּרֵי – שמא נאמר שכוונת הבעל היתה לסלק עצמו מזכות אכילת פירות נכסיה, שכן זכות זו היא הפחותה שאינה בגוף הקרקע, מה שאין כן זכות עיכוב המכירה שהיא בגוף הקרקע, שהרי אם תמכור מפסיד הוא את גוף הקרקע שהיה ראוי לירש אם תמות בחייו, יש לומר שמזכות זו לא סילק עצמו ואינה יכולה למכור נכסיה ויורשם לאחר מיתתה.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, משל הוא בפי הבריות בּוּצִינָא טָב מְקָרֶא – דלעת קטנה עכשיו טובה לאדם יותר מאשר להמתין לקבל דלעת גדולה לאחר זמן, לפי שאינו יודע מה ילד יום ואולי לא תשאר כלל. וכמו כן בנידוננו, הבעל מעדיף את זכות אכילת הפירות שיש לו בנכסים כעת מזכותו בעיכוב המכירה שאינו אלא אם תמכור, ושמא לא תמכור כלל.

הגמרא ממשיכה לשאול: וְאִימָּא – נאמר שלא סילק עצמו מזכות עיכוב המכירה אלא מִזכות הִירוּשָׁה, שהרי זכות זו היא פחותה מזכותו בעיכוב המכירה, שהרי אם יסלק זכותו מעיכוב המכירה והיא תמכור את הנכסים, יפסיד אף את זכות הפירות שיש לו בנכסים כעת, אך זכות הירושה אינה אלא לאחר מיתתה, ושמא לא תמות בחייו.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מִיתָּה שְׁכִיחָא – מיתה היא דבר מצוי יותר בנשים, ואילו מְכִירָה של נכסי מלוג לֹא שְׁכִיחָא, לפי שאין האשה רוצה למכור נכסי בית אביה, וְכִי מְסַלֵּיק אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ – וכאשר מסלק אדם עצמו מזכויותיו בנכסים, הרי הוא מסתלק מִמִּילְּתָא דְּלֵא שְׁכִיחָא, אך מִמִּילְּתָא דִּשְׁכִיחָא לֹא מְסַלֵּיק אִינִישׁ נַפְשֵׁיהּ, ולכך אנו נוקטים שאינו מסלק עצמו אלא מזכותו בעיכוב המכירה משום שמכירה היא דבר שאינו מצוי, ולא מזכותו לירש אותה אם תמות בחייו שהוא דבר המצוי.

תירוץ נוסף לקושיא הראשונה: רַב אַשִׁי אָמַר, הטעם שמסלק עצמו רק מזכותו במכירה הוא משום שכן היא משמעות לשונו, שהרי מהלשון בִּנְכָסַיִךְ, משמע דווקא מהזכויות שבגוף הנכסים הוא מוותר על זכותו, וְלֹא בְּפֵירוֹתֵיהֶן – ואינו מסלק עצמו מזכותו באכילת הפירות, וכמו כן יש לדייק מהלשון בִּנְכָסַיִךְ שדווקא בעוד הנכסים של האשה, דהיינו בחייה, הוא מוותר על זכותו, וְלֹא לְאַחַר מִיתָּה, ולכך אינו מסלק עצמו מזכותו בירושתה אלא מזכותו במכירה.

* * *

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא אוֹכֵל פֵּרֵי פֵּרוֹת עד שיכתוב לה דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם. הגמרא מביאה ברייתא המבארת מה הם פירות ומה הם פירי פירות, תָּנוּ רַבָּנַן, אֵלּוּ הֵן פֵּרוֹת וְאֵלּוּ הֵן פֵּרֵי פֵּרוֹת, הִכְנִיסָה לוֹ אשתו כַּרְקַע, וְעָשְׂתָה פֵּרוֹת, הֲרֵי הֵן חשובים פֵּרוֹת נכסיה, מָכַר את הַפֵּרוֹת, וְלָקַח מֵהֶן – בכסף שקבל תמורתם קַרְקַע אחרת וְעָשְׂתָה פֵּרוֹת, הֲרֵי הֵן פֵּרֵי פֵּרוֹת.

לדעת רבי יהודה אינו מסלק עצמו מפירי פירות עד שיאמר 'דין ודברים אין לי בנכסיך ובפירותיהן ובפירי פירותיהן עד עולם'.

הגמרא דנה מהו הלשון העיקרי: אִיבַּעְיָא לְהוּ, האם לְרַבִּי יְהוּדָה הלשון פֵּרֵי פֵּרוֹת הוא דַּוְקָא, שבלשון זה בלבד משמע שמסלק עצמו אף מפירי פירות ופירי פירי פירות, ואף אם לא הוסיף 'עד עולם', אוֹ דִּלְמָא עַד עוֹלָם דַּוְקָא, שבלשון זה בלבד משמע שמסלק עצמו מקרקע זו ומכל הריוח שעתיד לצאת ממנה עד עולם, ואף אם לא הוסיף 'בפירי פירותיהן' די בכך, אוֹ דִּלְמָא – שמא יש לומר שתַּרְוַיְיהוּ דַּוְקָא – שתי הלשונות יחד נצרכים, שרק כשאומר שתיהן יחד משמע שכוונתו לסלק עצמו מכל הפירות שיצמחו מהקרקע, אך בלשון אחד מהם בלבד אין משמע כן.

הגמרא שואלת על האפשרות הראשונה: אִם תִּמְצֵי לוֹמַר – אם תדקדק ותמצא כצד זה, שפֵּרֵי פֵּרוֹת דַּוְקָא, ואילו הלשון 'עד עולם' אינו בדוקא, אם כן קשה עַד עוֹלָם שנכתב במשנה לָמָּה לִי מדוע הוצרכה הגמרא להזכירו בדברי רבי יהודה'. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן – כוונת המשנה להשמיענו, כֵּיוָן דְּכָתַב לָהּ הבעל שהוא מסלק עצמו מפֵּרֵי פֵּרוֹת, הרי זה כְּמַאן דְּכָתַב – כאילו כתב לָהּ עַד עוֹלָם דָּמֵי – כמו שאמר שמסלק עצמו מכל הפירות לעולם, ולכך אינו אוכל כל הפירות שיצאו מקרקע זו ואף פירי פירי פירות, אך אין כוונת המשנה שאמר כן.

הגמרא שואלת על האפשרות השניה: וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר – ואם תרצה לומר שעַד עוֹלָם דַּוְקָא, אם כן קשה פֵּרֵי פֵּרוֹת שנכתב במשנה לָמָּה לִי. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, שאַף עַל גַּב דְּכָתַב לָהּ פֵּרֵי פֵּרוֹת, מכל מקום אִי כָּתַב לָהּ גם עַד עוֹלָם, אִין – אכן ויתר על זכותו לאכילת פירות עד סוף כל הדורות, אך אִי לֹא כתב לה עד עולם אלא פירי פירות בלבד, לֹא – אין בלשון זו סילוק אף מפירי פירי פירות.

הגמרא שואלת על האפשרות השלישית: וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר תַּרְוַיְיהוּ דַּוְקָא – ואם תאמר ששני הלשונות בדוקא, יש לשאול, תַּרְתֵּי לָמָּה לִי – מדוע באמת צריך לומר שתיהן, ואין די באחת מהן. מתרצת הגמרא: צְרִיכָא – צריך את שתיהם, משום דְּאִי כָּתַב לָהּ פֵּרֵי פֵּרוֹת בלבד וְלֹא כָּתַב לָהּ עַד עוֹלָם, הֲוָה אָמְרָה – הייתי אומר, שדווקא פֵּרֵי פֵּרוֹת הוּא דְּלֹא אָכֵיל, משום שסילק עצמו מהם כמו שאמר בפירוש, אֲבָל פֵּירָא דְּפֵרֵי פֵּרוֹת אָכֵיל – פירות היוצאים מהפירי פירות רשאי לאכול לפי שמהם לא סילק עצמו, שהרי לא אמר

המשך בעמוד כא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא דוחה ביאור זה: וְכִי סָבַר רַב שהמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון תְּנָאוֹ קַיָּים, וְהָא אִיתְּמַר – והלא נאמר בבית המדרש, אדם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ הריני מוכר לך חפץ זה עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי תביעת אוֹנָאָה, רַב אָמַר, התנאי לא הועיל וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה, לפי שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, וּשְׁמוּאֵל אָמַר, תנאו הועיל, וְאֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. נמצא שלדעת רב המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, ולא כפי שביארנו בדעת רב שהוא סובר תנאו קיים.

הגמרא מציעה ביאור נוסף: אֶלָּא כך יש לפרש את דברי רב, הֲלָכָה כְּרִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בעיקר דינו, דְּאָמַר הַמַּתְּנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, אך וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ – אינו סובר כדבריו ממש, דְּאִילּוּ רִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר שכיון שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל, אם מֵתָה האשה יִירָשֶׁנָּה הבעל ואין מועיל תנאו, וְאילו רַב סָבַר שאם מֵתָה לֹא יִירָשֶׁנָּה הבעל, שכן לדעתו ירושת הבעל אינה מהתורה אלא מתקנת חכמים, ולא עשו חכמים חיזוק לדבריהם כשל תורה, ולכך אם התנה לבטל תקנתם, מועיל תנאו.

הגמרא דוחה גם ביאור זה: הַאי – שיטה זו, מִטַּעֲמֵיהּ וְלָא כְּהִילְכְתֵּיהּ הוּא – מתאימה לטעמו של רבן שמעון בן גמליאל לענין מתנה על מה שכתוב בתורה אך אינה מתאימה להוראתו לגבי ירושת הבעל, ואילו רב אמר להיפך, שהלכה כמותו בעיקר הדין אך לא בטעמו.

הגמרא מביאה ביאור שלישי: אֶלָּא כך יש לפרש את דברי רב, הֲלָכָה כְּרִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בדינו, דְּאָמַר אִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה, וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ – אך לא מטעמו דְּאִילּוּ רִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר, בְּדַאוֹרַיְיתָא – שהמתנה תנאי על דבר שמחויב בו מן התורה, תְּנָאוֹ בָּטֵל, ומשמע מדבריו הָא בְּדִרַבָּנַן – אך אם התנה בדבר שאינו אלא מדרבנן, כגון בעל המסלק עצמו מזכות אכילת הפירות, תְּנָאוֹ קַיָּים, וְאילו רַב סָבַר שאֲפִילּוּ המתנה בְּדבר שהוא מחויב בו רק מִדְּרַבָּנַן, תְּנָאוֹ בָּטֵל, ולפיכך סובר רב שהתנאי של הבעל על סילוקו מזכות הפירות אינו מועיל, לפי שחכמים עשו חיזוק לדבריהם שיהיו כדיני תורה ממש, שלא יבואו לזלזל בהם.

הגמרא דוחה גם ביאור זה: הַאי – שיטה זו, כְּטַעֲמֵיהּ וּכְהִילְכְתֵּיהּ הוּא – מתאימה גם לטעמו וגם להוראתו של רבן שמעון בן גמליאל, וְרַב מוֹסִיף הוּא – ורב רק מוסיף שגם במתנה על דבר שהוא מדרבנן תנאו בטל, ואין שייך לומר על זה שאינו סובר כטעמו של רבן שמעון בן גמליאל.

הגמרא מביאה ביאור רביעי: אֶלָּא זו היתה כוונת רב, הֲלָכָה כְּרִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר אִם מֵתָה יִירָשֶׁנָּה, אך וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ, דְּאִילּוּ רִבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר שהטעם שהבעל יורשה ואין מועיל תנאו, הוא לפי שִׁירּוּשַׁת הַבַּעַל היא מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְכָל הַמַּתְּנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְאילו רַב סָבַר שִׁירּוּשַׁת הַבַּעַל היא מִדְּרַבָּנַן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיזּוּק לְדִבְרֵיהֶם כְּשֶׁל תּוֹרָה, ולכך אף תנאי בדבר שהוא דרבנן תנאו בטל.

מקשה הגמרא: וְכִי רַב אכן סָבַר שִׁירּוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן, וְהָתְנַן (נב:) בבכורות רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, בעל הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יַחֲזִיר ביובל את הקרקעות שירש ממנה לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה – לבני משפחת האשה, וישלמו לו על הקרקעות, וְינַכֶּה לָהֶן מִן הַדָּמִים. וְהַוְינָן בָּהּ – והקשינו על משנה זו, מַאי קָסָבַר רבי יוחנן בן ברוקא שאמר כן, אִי קָסָבַר – אם הוא סובר שִׁירּוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא, אַמַּאי יַחֲזִיר – מדוע צריך הבעל להחזיר את הקרקעות לבני משפחתה, הרי מן התורה הוא יורש אותה, וירושה אינה חוזרת ביובל, וְאִי סובר רבי יוחנן בן ברוקא שירושת הבעל דְּרַבָּנַן, ולכך אינה אלא כמכירה וצריך להחזיר את הקרקע ביובל, יקשה, דָּמִים מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ – מה מעשיהם כאן, כלומר, מאחר ומעיקר הדין חוזרות הקרקעות אליהם, אינם צריכים לשלם על כך. וְאָמַר רַב לבאר דברי רבי יוחנן בן ברוקא, לְעוֹלָם קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא, וּכְגוֹן – אלא שהוא דיבר על אופן שֶׁהוֹרִישָׁתוּ אִשְׁתּוֹ קרקע של בֵּית הַקְּבָרוֹת שהיו קבורים בה בני משפחתה, וּמִשּׁוּם פְּגַם בני הַמִּשְׁפָּחָה שאחרים יקברו בקבר של המשפחה ואילו הם עצמם יקברו במקומות אחרים, אָמוּר רַבָּנַן, לִישְׁקוֹל דְּמֵי וְלִיהַדַּר – תיקנו חכמים שיקח הבעל מבני משפחתה את דמי הקרקע ויחזיר להם הקרקע.

וּמַאי – ומה הכוונה וְינַכֶּה לָהֶן מִן הַדָּמִים, שמנכה להם דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ – שעל מקום קבר אשתו אינו נוטל מהם דמים, לפי שחייב הוא בקבורתה. הגמרא מביאה סיוע לדין זה: כִּדְתַנְיָא בברייתא, הַמּוֹכֵר בחייו מקום קִבְרוֹ וכן אם מכר דֶּרֶךְ קִבְרוֹ – הדרך למקום קברו, וכן אם מכר מקום מַעֲמָדוֹ, וּמְקוֹם הֶסְפֵּדוֹ, בָּאִין בְּנֵי מִשְׁפָּחָה לאחר מותו וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ של הקונה, וחכמים תיקנו שהמשפחה יכולה לקנות בחזרה את בית הקברות מִשּׁוּם פְּגַם מִשְׁפָּחָה – שגנאי הוא להם שאנשים זרים יקברו בקברידם. ותיקנו חכמים שאף ירושת הבעל בטלה מטעם זה. הרי מבואר מדברי רב אלו שירושת הבעל היא מדאורייתא, ולא כמו שנתבאר בדבריו לעיל שירושת הבעל מדרבנן.

מתרצת הגמרא: מה שרַב ביאר שירושת הבעל היא מדאורייתא, לְטַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא קָאָמַר – רק בא לבאר את דברי רבי יוחנן בן ברוקא, וְלֵיהּ לֵא סְבִירָא לֵיהּ – אך הוא עצמו אינו סובר כן להלכה, אלא סובר שירושת הבעל מדרבנן.

משנה

משנתינו דנה בתשלומי כתובה וחובות אחרים מהנכסים שהשאיר המת אחריו: מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשָּׁה התובעת כתובתה, וּבַעַל חוֹב התובע את חובו, וְיוֹרְשִׁין הרוצים לרשת את כל הנכסים. וְהָיָה לוֹ – למת, פִּקָּדוֹן אוֹ מִלְּוֶה, בְּיַד אֲחֵרִים. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יְנָתְנוּ הפקדון או המלוה לַכּוֹשֵׁל [–לחלש] שֶׁבָּהֶן. רַבִּי עֲקִיבָא חולק וואוֹמֵר, אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין, אֶלָּא הפקדון או המלוה יְנָתְנוּ לְיוֹרְשִׁין, מפני שֶׁכּוּלָּן – הבעל חוב והאשה, צְרִיכִין שְׁבוּעָה שלא פרע להם המת את החוב, בכדי לגבות חובם מנכסי היתומים, וכל זמן שלא נשבעו אין להם כל שייכות לנכסי המת, שהרי איננו יודעים אם חייב להם, וְאֵין הַיּוֹרְשִׁין צְרִיכִין שְׁבוּעָה בכדי לזכות בירושתם, ולכך מיד כשמת זכו היורשים בהם וברשותם הם עומדים, ואין יכולים הבעל חוב והאשה לגבות מהם.

אופן נוסף שנחלקו בו רבי טרפון ורבי עקיבא: מי שמת וְהִנִּיחַ פֵּירוֹת תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע ועדיין לא באו לרשות היתומים, כָּל הַקּוֹדֵם ותופס בָּהֶן, זָכָה בָּהֶן, כלומר, מי שיקדים ויתפוס, זוכה בנכסים ולכן אם היורשים קדמו לתופסם הרי הם זוכים בנכסים, ואם קדמו הבעל חוב או האשה, הם הזוכים בנכסים. ואם קדמה ותפסה וְזָכְתָה הָאִשָּׁה מן הפירות יוֹתֵר מִכְּתוּבָּתָהּ, וְכן הַבַּעַל חוֹב שקדם ותפס את הפירות, והיו בהם יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ, הַמּוֹתָר – הפירות העודפים על החוב, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יְנָתְנוּ לַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן, והיינו שינתנו הפירות לבעל חוב באופן שהאשה קדמה ותפסה, ולאשה באופן שהבעל חוב קדם ותפס, ולא ינתנו ליורשים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין, אֶלָּא יְנָתְנוּ לְיוֹרְשִׁין, לפי שמיד כשמת זכו היורשים בנכסיו וברשותם הם עומדים, מפני שֶׁכּוּלָּם צְרִיכִין שְׁבוּעָה וְאֵין הַיּוֹרְשִׁין צְרִיכִין שְׁבוּעָה.

* * *

גמרא

שואלת הגמרא: לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי מִלְּוֶה לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי פִּקָּדוֹן – מדוע הוצרכה המשנה לכתוב בדין הראשון גם לגבי מי שהשאיר מלוה וגם לגבי מי שהשאיר פקדון, הרי היה די במקרה אחד והיינו לומדים אחד מהשני. משיבה הגמרא: צְרִיכָא, דְּאִי תְּנָא – שאילו התנא היה שונה את מחלוקתם רק לגבי מַלְוֶה, היה מקום לומר שדוקא בְּהָא – במלוה קָאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן שינתנו לכושל שבהם ולא ליורשים, מִשּׁוּם דְּמַלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה – שהמלוה מעות לרעהו, הרי זה על מנת שיוציא אותם הלוה לצרכיו ויחזיר לו מעות

המשך בעמוד ל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

על מנת שאין לך עלי דין אונאה — אמכור לך חפץ זה. יש לו עליו — דמתנה על של תורה הוא: "אל תונו" (ויקרא כה). **ורב סבר אם מתה לא יירשנה** — דקסבר: ירושת הבעל דרבנן, ולא עשו חזוק לדבריהן כשל תורה. **הא בדרבנן** — כגון זה, שהתנה שלא יאכל פירות. **ורב סבר** — אפילו תנאי הפירות נמי בטל, דחכמים עשו חזוק לדבריהם כשל תורה, וכל שכן הירושה שהיא של תורה. **האי כטעמיה וכהילכתיה הוא** — סבירא ליה לרב כטעמיה דרבן שמעון, דמתנה על של תורה תנאו בטל, וכהילכתיה — דאם מתה יירשנה. **יחזיר לבני משפחה** — ביובל. **וינכה להם מן הדמים** — קא סלקא דעתך: יחזירם להם בדמים קלים. **אמאי יחזיר** — ירושה אינה חוזרת ביובל, כדאמרינן בבכורות (נב,ב). **משום פגם משפחה** — גנאי הוא להם שיהיו אחרים נקברים עמהם, והם יקברו בקבורת אחרים. **דמי קבר אשתו** — שחייב הוא בקבורתה. **כדתניא** — לוקח בית הקברות מחזירו על כרחו. **וקוברים אותו בעל כרחו** — של לוקח: אלא לא גרסינן. **משנה** **יתנו לכושל שבהן** — בגמרא מפרש מאי ניהו. ואף על גב דלא משתעבדי מטלטלי דיתמי לא לבעל חוב ולא לכתובה, הכא — דלאו ברשותייהו מנחי — סבירא לרבי טרפון דמוציאין מיד הלוה, או מיד מי שהפקדון אצלו, ונותנין לבעל חוב ולכתובה — שנתחייב בהן המת מחיים. **יתנו ליורשים** — ולא מהניא תפיסה. **שכולן צריכין שבועה** — דתנן בפירקין: הבא ליפרע מנכסי יתומים — לא יפרע אלא בשבועה. וכל זמן שלא נשבעו — אין להם רשות בהם, ואין אנו יודעין אם יש להם עליו כלום. הלכך, משמת המת — זכו בהן היורשין, וברשותן הן. **כל הקודם בהן זכה** — קדמו יורשין — זכו, ואין מוציאין מידם, דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב ולכתובה. קדם אחד מהן — האשה או המלוה — זכה הוא. דרבי טרפון אית ליה: תפיסה דלאחר מיתה מהניא. **זכתה אשה יתר על כתובתה** — אם קדמה ותפסה, ויש יותר מן הכתובה, או קדם בעל חוב ותפס, ויש בהן יותר על חובו. **המותר יתנו לכושל שבהן** — זה בעל השטר, שידו על התחתונה. ואם יבואו ליד היתומים — שוב לא יוציא מהם לא אשה ולא בעל חוב. **גמרא** **להוצאה ניתנה** — ואינה קיימת בעין, דמחסרא גובייניא. ומשום הכי אמר רבי טרפון דלא מנחי ברשותא דיתמי. **אבל פקדון דאיתיה בעיניה אימא כו'** — דכל היכא דאיתיה — ברשותא דיתמי איתיה. **לכושל שבראיה** — למי ששטרו מאוחר, שלא יוכל לטרוף לקוחות הקודמים לו. **לכתובת אשה** — היא קרויה "כושל", שאין דרכה לחזור אחר נכסי המת ולבקש היכן יש לו קרקע. **משום חינא** — שימצאו האנשים חן בעיני הנשים, ויהיו נשאות להן, שלא תדאגנה להפסיד כתובתן. **והוא כשר** — והדבר כשר והגון לעשות כן. כולהו נמי דיורשין הוו — כיון דטעמא דרבי עקיבא משום דלא נשבעו הוא, כי תפסי נמי אמאי זכו? הרי זכו בהן יורשים משעת מיתה, ונכסי דיתמי קא תפסי! **ואיידי דאמר רבי טרפון מותר** — אהדר ליה איהו נמי במאי דאיירו ביה. ולעולם בכולהו נמי אית ליה — דאפילו תפס — מפקינן ליה מיניה.

ורבי

וסבר רב תנאו קיים והא איתמר כו' — ואף על גב דבפרק "הזהב" (בבא מציעא נא,ב) מוקי רב נפשיה אפילו כרבי יהודה, דאמר בדבר שבממון תנאו קיים. דעד כאן לא קאמר רבי יהודה התם, אלא דידעה וקמחלה, הכא — מי ידע דמחיל. הכא — ליכא לשנויי הכי, דהכי נמי לא ידע דמחיל, שהרי אינו ברור לו שהיא תמות בחייו; שמא הוא ימות בחייה — לכך פריך שפיר.

ורב סבר דאפילו בדרבנן תנאו בטל — פירש בקונטרס: דהיינו בפירות. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן רב דלא כחד; דהא במתניתין אפילו לרבי יהודה מהני תנאה בפירות, והיינו משום דלא שכיחי, כדאמרינן בריש פרק "אף על פי" (כתובות נו,ב)! ונראה לפרש: בדרבנן — היינו בעלמא, בשום דבר דהוי מדרבנן.

משום פגם משפחה לישקול דמי וליהדר — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: דאם כן מאי איריא ביובל? אפילו בלא יובל נמי! דעל כרחך ביובל איירי; דאי בלא יובל קאמר דמחזיר, אם כן אמאי איצטריך ליה לרב למימר דסבירא ליה דירושת הבעל דאורייתא? הוה ליה למימר דרבנן! ועוד: דאיובל מיתנייא! וצריך לומר: דליכא פגם משפחה עד היובל, שאז כל הירושות חוזרות, חוץ אינה חוזרת, וניכר שהם קבורים בשל אחרים.

לכתובת אשה — תימה: דהא תנן בבכורות בפרק "יש בכור" (נב,א) דאין אשה נוטלת בראוי, ומלוה — חשבי ליה רבנן ראוי בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכה,ב)! וצריך לחלק: דדוקא גבי בכור חשיבה מלוה ראוי, ולא לכתובת אשה.

לכתובת אשה משום חינא — פירש רבינו חננאל: שימצאו הנשים חן בעיני האנשים, ויהיה להן קופצים יותר. וכן משמע בערוך ובירושלמי. וכן משמע לקמן בפרק "אלמנה" (צז,ב) דפריך: למאן דאמר משום חינא: יורשים מאי חן איכא? ומשני: שירשתה בתה או אחותה, פירוש: שאף היא צריכה שיקפצו עליה בני אדם. ולפירוש הקונטרס נמי, יש לפרש: דכיון שרואות בתה ואחותה שכך בקל באה להם כתובה — נשאות יותר ברצון לאנשים. ואל תתמה: דהכא יפה כח האשה מכח בעל חוב משום חינא, ולענין זיבורית תנן ב"הניזקין" (גיטין מט,ב) דבעל חוב בבינונית, וכתובת אשה בזיבורית, וגירעו כחה מכח בעל חוב, משום דיותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא, ולא חשו משום חינא לעשות דינה בבינונית כבעל חוב! דאין לדמות תקנת חכמים זו לזו, כענין שמצינו: משקי בי מטבחיא דכן — שהקילו שלא להרבות טומאה במקדש, ולענין כמה דברים החמירו יותר, כדאמרינן בפסחים (סז,א).

ולרבי

תוספות

1 וְסָבַר רַב תְּנָאוֹ קַיָּים? וְהָא אִיתְּמַר: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ
2 "עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה". רַב אָמַר: יֵשׁ לוֹ
3 עָלָיו אוֹנָאָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה.
4 אֶלָּא: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר: הַמַּתְּנָה
5 עַל מָה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ;
6 דְּאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: מַתָּה - יִרְשֶׁנָּה.
7 וְרַב סָבַר: מַתָּה - לֹא יִרְשֶׁנָּה. הַאי מִטַּעֲמֵיהּ וְלָא
8 כְּהִילְכָתֵיהּ הוּא! אֶלָּא: הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל
9 דְּאָמַר: אִם מַתָּה יִירְשֶׁנָּה. וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ, דְּאִילּוּ רַבָּן
10 שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל סָבַר: בְּדָאוֹרַיְיתָא - תְּנָאוֹ בָּטֵל, הָא
11 בִּדְרַבָּנַן - תְּנָאוֹ קַיָּים. וְרַב סָבַר: אֲפִילּוּ בִּדְרַבָּנַן תְּנָאוֹ
12 בָּטֵל. הַאי כְּטַעֲמֵיהּ וּכְהִילְכָתֵיהּ הוּא, וְרַב מוֹסִיף הוּא!
13 אֶלָּא, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל דְּאָמַר: אִם
14 מֵתָה יִירְשֶׁנָּה. וְלָאו מִטַּעֲמֵיהּ, דְּאִילּוּ רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן
15 גַּמְלִיאֵל סָבַר: יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא, וְכָל הַמַּתְּנָה
16 עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל. וְרַב סָבַר:
17 יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן, וַחֲכָמִים עָשׂוּ חִיּוּק לְדִבְרֵיהֶם
18 כְּשֶׁל תּוֹרָה. וְרַב סָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּרַבָּנַן? וְהָתַנְיָא:
19 רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר: הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ -
20 יַחֲזִיר לִבְנֵי מִשְׁפָּחָה, וְינַכֶּה לָהֶן מִן הַדָּמִים. וְהָווינַן
21 בָּהּ: מַאי קָסָבַר? אִי קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא
22 - אַמַּאי יַחֲזִיר? וְאִי דְּרַבָּנַן - דָּמִים, מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ?
23 וְאָמַר רַב: לְעוֹלָם קָסָבַר יְרוּשַׁת הַבַּעַל דְּאוֹרַיְיתָא,
24 וּכְגוֹן שֶׁהוֹרִישָׁתוּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרוֹת; מִשּׁוּם פְּגַם
25 מִשְׁפָּחָה אֲמוּר רַבָּנַן: לִישְׁקוֹל דְּמֵי וְלִיהְדַּר. וּמַאי יְנַכֶּה
26 לָהֶן מִן הַדָּמִים? דְּמֵי קֶבֶר אִשְׁתּוֹ. כִּדְתַנְיָא: הַמּוֹכֵר
27 קִבְרוֹ, וְדֶרֶךְ קִבְרוֹ, מַעֲמָדוֹ, וּמְקוֹם הֶסְפֵּדוֹ - בָּאִין
28 בְּנֵי מִשְׁפָּחָה וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ, מִשּׁוּם פְּגַם
29 מִשְׁפָּחָה. רַב לְטַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא קָאָמַר,
30 וְלֵיהּ לָא סְבִירָא לֵיהּ. **מִשְׁנָה** מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ אִשָּׁה
31 וּבַעַל חוֹב וְיוֹרְשִׁין, וְהָיָה לוֹ פִּקָּדוֹן אוֹ מְלֻוֶה בְּיַד
32 אֲחֵרִים. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ לַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן. רַבִּי
33 עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין, אֶלָּא יִנָּתְנוּ לַיּוֹרְשִׁין
34 - שֶׁכּוּלָּן צְרִיכִין שְׁבוּעָה, וְאֵין הַיּוֹרְשִׁין צְרִיכִין שְׁבוּעָה.
35 הִנִּיחַ פֵּירוֹת תְּלוּשִׁין מִן הַקַּרְקַע - כָּל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה
36 בָּהֶן. זָכְתָה אִשָּׁה יוֹתֵר מִכְּתוּבָּתָהּ, וּבַעַל חוֹב יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ, הַמּוֹתָר; רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ
37 לַכּוֹשֵׁל שֶׁבָּהֶן, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין, אֶלָּא יִנָּתְנוּ לַיּוֹרְשִׁין - שֶׁכּוּלָּם צְרִיכִין
38 שְׁבוּעָה, וְאֵין הַיּוֹרְשִׁין צְרִיכִין שְׁבוּעָה. **גְּמָרָא** לָמָּה לִי לְמֵיתְנֵי מְלֻוֶה, לָמָּה לִי לְמֵיתְנֵי פִּקָּדוֹן?
39 צְרִיכָא, דְּאִי תָּנֵא מְלֻוֶה - בְּהָא קָאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, מִשּׁוּם דְּמְלֻוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה. אֲבָל פִּקָּדוֹן,
40 דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ - אֵימָא מוֹדֵי לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא. וְאִי תָּנֵא הָא - בְּהָא קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל
41 בְּהַהּ - אֵימָא מוֹדֵי לְרַבִּי טַרְפוֹן, צְרִיכָא. מַאי לַכּוֹשֵׁל? רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר: לַכּוֹשֵׁל
42 שֶׁבְּרִאָיָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לִכְתוּבַּת אִשָּׁה, מִשּׁוּם חִינָּא. כְּתַנָּאֵי: רַבִּי בִּנְיָמִין אוֹמֵר: לַכּוֹשֵׁל
43 שֶׁבְּרִאָיָה, וְהוּא כָּשֵׁר. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: לִכְתוּבַּת אִשָּׁה, מִשּׁוּם חִינָּא. "הִנִּיחַ פֵּירוֹת הַתְּלוּשִׁין".
44 וְרַבִּי עֲקִיבָא, מַאי אִירְיָא מוֹתָר? כּוּלְּהוּ נַמִּי דְּיוֹרְשִׁין הָווּ! אֵין הָכִי נַמִּי, וְאֵיידֵי דְּאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן "מוֹתָר" - תָּנָא אִיהוּ נַמִּי "מוֹתָר".

ורבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ולרבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל — פירש רבינו תם: דקשיא ליה: דתנן בפרקין לעיל (פ,ב) גבי שומרת יבם: קדמה היא — זכתה בו', אף על גב דמטלטלי לא משתעבדי לבתובה, מכל מקום מהניא תפיסה — אטו מי נימא דמתניתין דלא כרבי עקיבא? אמר רבא אמר רב נחמן: והוא שתפס מחיים. פירוש: דמהניא תפיסה מחיים דבעל, אפילו לרבי עקיבא. דההיא שעתא לא שייבא שבועה, ולא קרינא ביה "הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה". וכיון דאין צריכין שבועה — זכו במה שבידם. ומתניתין דלעיל גבי יבם — כאילו תפסה בחיי הבעל, דבמקום אחיו קאי, הלכך, קדמה היא — זכתה. ומיהו, משמע בריש "אלמנה" לקמן (צו,א) דלא מהניא תפיסה לכתובה אפילו מחיים דבעל, כמו שאפרש בסמוך! ומכל מקום יש ליישב פירוש רבינו תם: דנהי דלא מהניא תפיסה מחיים דבעל, משום דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים, מכל מקום כיון דתפיס מחיים — מהניא לבעל חוב, ואפילו לרבי עקיבא, בחיי היבם נמי מהניא תפיסה. ובקונטרס פירש דלשון שאלה היא. וממתניתין דלעיל לא מצי למיפרך, כדפירשתי התם (פב,א).

והוא שתפס מחיים — נראה לפרש דבבעל חוב איירי. דבכתובה לא מהניא תפיסה לרבא דהכא, אפילו מחיים, כדמסיק רב יעקב משמיה דרבא כרבינא דהתם (כתובות צו,א), דאמר: לא אמרו דמהניא תפיסה במטלטלין אלא למזונות, אבל לכתובה — מפקינן. ובתפיסה מחיים איירי, דאי בתפיסה דלאחר מיתה — היכי בעי התם מר בר רב אשי למימר דאפילו בכתובה לא מפקינן. וכן משמע בהלכות גדולות דמחיים איירי, דפירשו התם: דהיינו טעמא דלא מהניא תפיסה בכתובה כמו בבעל חוב — משום דלא ניתנה כתובה לגבות מחיים. ומיהו, למזונות תקנו רבנן, כמו שתקנו שמוכרת שלא בבית דין לצורך מזונות. ורבינו חננאל פירש לקמן: דהא דאמר ליה רב יעקב לרבינא: הכי אמרינן משמיה דרבא כוותך — אינו. דהא אמר רבא גופיה התם לקמן (צח,א): זילו והבו לה לההיא דתפסה כסא דכספא לכתובתה. ואומר רבינו יצחק: דלאו ראיה היא, דאיכא למימר: דההיא תפיסה דכסא דכספא — הויא ברשות יתומים, ושמא סבורין היו להפסידה מזונות על ידי תפיסה זו. לכך נראה דהכא בבעל חוב איירי. ורבינו חננאל פסק לקמן דכמר בר רב אשי קיימא לן, דאמר: בין לכתובה בין למזונות, מה שתפסה תפסה. דבבולי התלמוד קיימא לן כמר בר רב אשי, בר ממיפך שבועה (שבועות מא,א) וחירוי (חולין עו,ב). **שפיר** תפסתוה — תימה: לפי מה דתרצינן לעיל: מר סבר מטין איתמר, משמע דלכתחילה עבדינן כרבי עקיבא, והיכי קאמר להו הכא שפיר תפסתוה? ושמא זה חשיב כמו דיעבד, כיון דכבר תפסוה.

אית לך סהדי דתפסיה — לא גרסינן "דלאחר מיתה", אלא, כיון דאית ליה סהדי דתפסיה מיניה, ובעל כרחו גזלה — תו לא מצי למיטען: לקוח הוא בידי. **ויתיב** רבי אבא גייהו — משמע הכא דסבר רבי אבא דעבדא במטלטלי דמי. ואף על גב דבפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכח,א) שלח רבי אבא: הלכה, גובין מן העבדים, הא אמרינן התם במסקנא דאין גובין איתמר. **את** תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים — כאן משמע דאף על גב דעשאו שליח, דאמר ליה: זיל תפסה, אפילו הכי — לא קנה. ולא כמו שפירש בקונטרס בפרק קמא דבבא מציעא (י,א), דדוקא בשלא עשאו שליח לא קנה. **ואמר** רבי יוחנן כו' לא קנה — ואם תאמר: דאמרינן בפרק קמא דבבא מציעא: רב נחמן ורב חסדא דאמרי תרוייהו: המגביה מציאה לחבירו — לא קנה חבירו. מאי טעמא — דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, והתופס כו' לא קנה. ואם כן, רבי יוחנן דאמר התם: המגביה מציאה לחברו קנה חברו, סבר דהתופס לבעל חוב קנה! ויש לומר: דשאני גבי מציאה, דאיכא למימר: מיגו דזכי לנפשיה — זכי נמי לחבריה, מה שאין כן הכא.

מיגו דיכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר כו' — אחר שנתקנה שבועת היסת איירי — דשליח נוגע בעדות, והוי מיגו טוב. אבל קודם שנתקנה שבועת היסת, דשליח אינו נוגע בעדות, דמיגו דמצי אמר: הדרתינהו ללוה, מצי נמי אמר: פרעתיהנו למלוה, כדאמרינן, בריש פרק שני דקידושין (מג,ב) — לא הוי מיגו. דלא חציפי להכחיש את העד, כיון שאינו נוגע בדבר. כדמוכח גבי נסכא דרבי אבא בפרק "חזקת הבתים" (בבא בתרא לד,א) דלא מהימן למימר: דידי חטפי, במיגו דאי בעי אמר: לא חטפתי. **לתקוני** שדרתיך ולא לעוותי — דוקא משום דהזכיר לו ליקח שטר או בתחילה או בסוף, דאית ליה לאסוקי אדעתיה וליקח מהם השטר קודם. אבל אם לא הזכיר לו לקיחת השטר, ולא אמר לו ספי, אלא: הב זוזי — פטור, דמצי אמר: את מהימנת להו, ולא אמרת לי שקול שטרא. כדאמרינן גבי חנווני על פנקסו בריש בבא מציעא (ג,א), דחנווני אומר לבעל הבית: אנא שליחותך עבדי, מה אית לי גבי שכיר; אף על גב דמשתבע לי — לא מהימן, את מהימנת ליה, דלא אמרת לי "הב ליה בסהדי".

רש"י

ורבי עקיבא תפיסה לא מהניא כלל — לשון שאילה הוא זה. **אמר רב נחמן** — מהניא היכא דתפס מחיים של מת. והכי גמר לה רב נחמן מרביה. **דמנחי היכא** — הנך פירות דקאמר רבי טרפון, דבשעת מיתה לא זכו בהן ירושין, אלא יזכה בהן הקודם. **כסימטא** — קרן זוית הסמוכה לרשות הרבים, ובני אדם העושין סחורה זה עם זה בשוק ורוצים לדבר דברידם בנחת וישוב הדעת, מסתלקין לשם. **אבל בסימטא לא** — אמר רבי טרפון כל הקודם זכה. דכיון דמקום הראוי לקנין הוא, כדאמרינן בעלמא (בבא בתרא פד,ב) דמשיכה קניא התם, אפילו למאן דאמר ברשות הרבים לא קניא — אין זה מקום הפקר, וזכו בהן ירושין משעת מיתה, והמחזיק בו שם — כמחזיק בו בביתם. **ואהדרייה לעובדא** — סבר לה כרבי עקיבא, דלא מהניא תפיסה. **עשית** — דברי רבי עקיבא כאילו הן הלכה למשה מסיני, שחזורת מעשה בית דין דיי לנו לקיים הלכה כמותו לכתחילה, אבל משנעשה ונגמר הדין — אין לנו לחזור. **כדבר משנה** — דקיימא לן: הלכה כרבי עקיבא היכא דיחידאה פליג עליה. ואף על גב דלאו במשנה ממש תנינא לה, אלא שמעתא דאמוראי הוא, אמרינן בסנהדרין (לג,א) דחזור: דאמרינן התם: אפילו טעה בדרב ושמואל? אמר ליה: אין. **הלכה אתמר** — הלכה כרבי עקיבא מחבירו. **מטין אתמר** — מטין ההוראה לכתחילה אחר רבי עקיבא. ומיהו, אי עביד באידך — לא מהדרינן עובדא. **קריבה דרבי יוחנן** — קרוביו. **זילו אהדור** — דסבירא ליה כרבי עקיבא, דתפיסה דלאחר מיתה לאו כלום היא. **שכנגדי** — שקול כמותי. **בקרא דיתמי** — שומר בהמותיהם. **דתפוס תורא מיניה** — בעל חוב של מת תפסו בבית השומר. **הגודרות** — בהמה דקה, על שם "גדרות צאן" (במדבר לב). **אין להן חזקה** — אין המחזיק בהם יכול לומר "לקוחין הן בידי" — שמא מצאן והכניסן בביתו, לפי שדרכן להלך בשדות. **חשו** — שם האיש. **שכיב** — הלוה. **ארבא** — ספינה. **אמר ליה** — יימר לשלוחיה: זיל תפסה. **התופס לבעל חוב** — שליח התופס מטלטלין של לוה לצורך בעל חוב. **במקום שחב לאחרים** — שמפסיד בעלי חובין אחרים בתפיסתו.

1 וְרַבִּי עֲקִיבָא - תְּפִיסָה לָא מְהַנְיָא כְּלָל? אָמַר רָבָא
2 אָמַר רַב נַחְמָן: וְהוּא שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים. וּלְרַבִּי טַרְפוֹן,
3 דְּמַנְחִי הֵיכָא? רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: וְהוּא
4 שֶׁצִּבּוּרִין וּמוּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל בְּסִימְטָא -
5 לָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ: אֲפִילּוּ
6 בְּסִימְטָא. דּוֹן דַּיְּינֵי כְּרַבִּי טַרְפוֹן, וַאֲהַדְרֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ
7 לְעוֹבְדָא מִינַּיְיהוּ. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן: עֲשִׂיתָ כְּשֵׁל
8 תּוֹרָה?! לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; דְּמָר סָבַר: טָעָה בִּדְבַר
9 מִשְׁנָה - חוֹזֵר, וּמָר סָבַר: טָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה -
10 אֵינוֹ חוֹזֵר? לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא טָעָה בִּדְבַר מִשְׁנָה -
11 חוֹזֵר. וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי
12 עֲקִיבָא מֵחֲבֵירוֹ, וְלֹא מֵרַבּוֹ. וּמָר סָבַר: הֲלָכָה אֲפִילּוּ
13 מֵרַבּוֹ. וְאִיבָּעְיָא אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא: הֲלָכָה כְּרַבִּי
14 עֲקִיבָא מֵחֲבֵירוֹ וְלֹא מֵרַבּוֹ, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִי;
15 מָר סָבַר: רַבִּי טַרְפוֹן רַבּוֹ הָוָה, וּמָר סָבַר: חֲבִירוֹ
16 הָוָה. וְאִיבָּעְיָא אֵימָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא חֲבֵירוֹ הָוָה, וְהָכָא
17 בְּהָא קָמִיפַּלְגִי; מָר סָבַר: "הֲלָכָה" אִיתְּמַר, וּמָר סָבַר;
18 "מַטִּין" אִיתְּמַר. קְרֵיבֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן תְּפוּס פָּרָה דְּיִתְמֵי
19 מִסִּימְטָא. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֲמַר לְהוּ: שַׁפִּיר
20 תְּפַסְתּוּהָ. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. אֲמַר
21 לְהוּ: זִילוּ אַהֲדוּר. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן. אֲמַר
22 לְהוּ: מָה אֲעֲשֶׂה? שֶׁכְּנֶגְדִּי חָלוּק עָלַי. הַהוּא בַּקְּרָא
23 דְּיִתְמֵי דְּתָפְסִי תּוֹרָא מִינֵּיהּ. בַּעַל חוֹב אָמַר: מֵחַיִּים
24 תָּפֵיסְנָא לֵיהּ, וּבַקְּרָא אָמַר: לְאַחַר מִיתָה תָּפְסִיהּ.
25 אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אֲמַר לֵיהּ: אִית לָךְ סָהֲדֵי
26 דְּתָפְסִיהּ? אֲמַר לֵיהּ: לָאו. אֲמַר לֵיהּ: מִגּוֹ דְּיָכוֹל
27 לְמֵימַר "לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי". יָכוֹל נַמִּי לְמֵימַר "מֵחַיִּים
28 תָּפֵיסְנָא לֵיהּ". וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: הַגּוֹדְרוֹת אֵין לָהֶן
29 חֲזָקָה! שָׁאנֵי תּוֹרָא, דְּמִסְרָה לְרוֹעֶה. דְּבֵי נְשִׂיאָה תְּפוּס אַמְתָּא דְּיַתְמֵי מִסִּימְטָא. יְתֵיב
30 רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפִּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפְּחָא, וְיָתֵיב רַבִּי אַבָּא גַּבֵּיהוּ, אֲמַר לְהוּ:
31 שַׁפִּיר תְּפַסְיתּוּהָ. אֲמַר לְהוּ רַבִּי אַבָּא: מִשּׁוּם דְּבֵי נְשִׂיאָה נִינְהוּ מַחְנְפִיתוּ לְהוּ? וְהָא דּוֹן
32 דַּיְּינֵי כְּרַבִּי טַרְפוֹן וַאֲהַדְרֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ עוּבְדָא מִינַּיְיהוּ! יֵימָר בַּר חָשוּ הָוָה מַסֵּיק בֵּיהּ
33 זוּזֵי בְּהַהוּא גַּבְרָא. שְׁכִיב, וְשָׁבֵיק אַרְבָּא. אֲמַר לֵיהּ לְשִׁלּוּחֵיהּ: זִיל תְּפָסָהּ נִיהֲלֵיהּ. אֲזַל
34 תְּפָסָהּ. פְּגָעוּ בֵּיהּ רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אָמְרוּ לֵיהּ: אַתְּ תּוֹפֵס לְבַעַל
35 חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים, וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחָב לַאֲחֵרִים -

לא

אית

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא, תְּפִיסָה לֹא מְהַנְיָא כְּלָל,** כלומר, האם לדעת רבי עקיבא שחולק על רבי טרפון שאף בשווי החוב עצמו לא מועילה תפיסה [ולא רק במותר] אין שום אופן שמועיל בו תפיסה. **אָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן,** אף לרבי עקיבא מועילה תפיסה, **וְהוּא שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים** – אך דווקא אם תפס הבעל חוב בחיי הלוה, שאז רשאי להחזיק בנכסים עבור פרעון החוב אפילו לאחר מות האב.

הגמרא מבררת את הדעה החולקת: **וּלְרַבִּי טַרְפוֹן** הסובר שמועילה התפיסה בפירות אם לא באו לידי היורשים, **דְּמַנְחֵי הֵיכָא** – היכן מונחים הפירות שניתן לומר שעדיין לא זכו בהם היורשים ומשום כך תועיל התפיסה בהם.

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בזה: **רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – שאמרו שניהם, **וְהוּא** – דין זה של רבי טרפון, נאמר דווקא באופן שֶׁהפירות **צְבוּרִין וּמוּנָּחִין** בשעת מיתת האב **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** שהוא מקום שאינו ראוי לקנין, ולכך יש לומר שעדיין לא זכו היתומים בפירות במיתת אביהם ויכולים הבעל חוב והאשה לתפוס את הפירות בחובם, **אֲבָל** אם היו מונחים **בְּסִימְטָא,** באופן זה **לֹא** אמר רבי טרפון שתועיל התפיסה, שמאחר שמקום זה ראוי לקנין אינו נחשב כמקום הפקר לפיכך הנכסים נכנסו לרשות היורשים מיד כשמת האב, ושוב אין הבעל חוב והאשה יכולים לתפוס מרשותם. **וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, אֲפִילּוּ** אם היו מונחים **בְּסִימְטָא** תועיל התפיסה בהם.

* * *

הגמרא מביאה מעשה בענין תפיסה במטלטלים: מעשה היה שתפס בעל חוב מטלטלין לאחר מיתת הלוה, **וּדְנָן דַּיְינֵי** – ופסקו הדיינים הלכה **כְּרַבִּי טַרְפוֹן** שכל הקודם זוכה ולא הוציאו המטלטלין מידו. **וְאַהַדְּרֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְעוּבְדָּא מִינַּיְיהוּ** – והחזיר ריש לקיש את הדיינים מפסק זה, וציוה להם שיוציאו מהבעל חוב את המטלטלין שתפס וייתנום ליורשים, לפי שכלל הוא שהלכה כרבי עקיבא מחבירו. **אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן** לריש לקיש, **עָשִׂיתָ כְּשֵׁל תּוֹרָה** – החשבת את דברי רבי עקיבא כהלכה למשה מסיני שאין לחלוק עליה. כלומר, אף שלכתחילה הבית דין צריכים ליפסוק את ההלכה כרבי עקיבא מכל מקום לאחר שפסקו כרבי טרפון אין להחזירם מהוראתם.

הגמרא דנה במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש: **לֵימָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִּי** – האם נאמר שנחלקו בדין זה **דְּמַר** – ריש לקיש **סָבַר,** שאם **טָעָה** הדיין **בְּדָבָר מִשְׁנָה, חוֹזֵר** בו ומבטל את פסק דינו, ולכך החזיר ריש לקיש את פסק הדיינים שהורו נגד הכלל שהלכה כרבי עקיבא מחבירו. **וּמַר** – רבי יוחנן **סָבַר,** שאף אם **טָעָה בְּדָבָר מִשְׁנָה, אֵינוֹ חוֹזֵר** ומבטל את פסק דינו.

דוחה הגמרא: **לֹא,** אלא **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – לדברי הכל דיין שטָעָה **בְּדָבָר מִשְׁנָה חוֹזֵר. וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִּי** – וכאן בדבר זה נחלקו, **מַר** – רבי יוחנן **סָבַר,** שהכלל הוא 'חֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא' מֵחֲבֵירוֹ – כאשר חולק על חבירו, **וְלֹא מֵרַבּוֹ** – אך אין ההלכה כמותו כאשר חולק עם רבו, ובנידון שלנו כיון שרבי טרפון היה רבו של רבי עקיבא, אם הורה דיין כרבי טרפון אין זה נחשב טעה בדבר משנה. **וּמַר** – ריש לקיש **סָבַר,** שהכלל הוא **שֶׁהֲלָכָה** כרבי עקיבא **אֲפִילּוּ מֵרַבּוֹ,** ואף כאן ההלכה כמותו, והפוסק שלא כמותו נחשב כטועה בדבר משנה וחוזר.

ביאור נוסף במחלוקתם של רבי יוחנן וריש לקיש: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** – ואם תרצה תוכל לבאר כך, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – לדברי הכל **הֲלָכָה** היא **כְּרַבִּי עֲקִיבָא מֵחֲבֵירוֹ, וְלֹא מֵרַבּוֹ, וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִּי, מַר** – רבי יוחנן **סָבַר,** שרַבִּי **טַרְפוֹן רַבּוֹ** של רבי עקיבא **הָוָה** [–היה], ולכך יש לפסוק הלכה כרבי טרפון, **וּמַר** – ריש לקיש **סָבַר,** שרבי טרפון **חֲבֵירוֹ הָוָה,** ולכך אף כשנחלק עם רבי טרפון יש לפסוק הלכה כרבי עקיבא.

ביאור שלישי למחלוקת זו: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא חֲבֵירוֹ הָוָה** – לדברי הכל נחשב רבי טרפון לחברו של רבי עקיבא, **וְהָכָא בְּהָא קָמִיפַּלְגִּי, מַר** – ריש לקיש **סָבַר,** 'הֲלָכָה כרבי עקיבא מחבירו' **אִיתְּמַר** – הוא הכלל שנאמר, וכיון שפסקו נגד כלל זה, החזיר להם את הדין, **וּמַר** – רבי יוחנן **סָבַר,** 'מַטִּין כרבי עקיבא מחבירו' **אִיתְּמַר** דהיינו, שלכתחילה נוטים לפסוק הלכה כמותו, אך אם הדיין הכריע ופסק שלא כמותו אין מחזירין ומבטלים הדין.

* * *

מעשה נוסף בענין תפיסת מטלטלין: **קְרִיבֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – קרוביו של רבי יוחנן **תָּפוּס פָּרָה דְּיַתְמֵי** – תפסו פרה של יתומים בחוב שהיה חייב להם אביהם **מִסִּימְטָא. אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – באו לפני רבי יוחנן קרובם לשאול אם טוב עשו, **אָמַר לְהוּ שַׁפִּיר תְּפַסְתּוּהָ** – טוב עשיתם שתפסתם את הפרה. **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ** – לאחר מכן באו לדין תורה לפני רבי שמעון בן לקיש, **אָמַר לְהוּ זִילוּ אַהֲדוּר** – לכו והחזירו את הפרה ליתומים, לפי שהלכה כרבי עקיבא שאין התפיסה מועילה. **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן** – הם באו שוב לפני רבי יוחנן, **אָמַר לְהוּ, מָה אֶעֱשֶׂה לכם, שֶׁכְּבָנֶגְדִּי** – ריש לקיש שהוא שקול וחשוב כמותי **חָלוּק עָלַי** – חולק עלי, ואיני יכול לעזור לכם.

מעשה שלישי בענין זה: **הַהוּא בַּקְּרָא דְּיַתְמֵי** – מעשה ברועה בהמות של יתומים, **דְּתָפְסֵי תּוֹרָא מִינַּיְיהוּ** בעלי חוב של אביהם תפסו ממנו שור, **בַּעַל חוֹב אָמַר, מֵחַיִּים תָּפִיסְנָא לֵיהּ** – עוד בחיי האב תפסתי את השור בחובי, ובאופן זה אף רבי עקיבא מודה שהועילה התפיסה. **וּבַקְּרָא אָמַר, לְאַחַר מִיתָה תַּפְסֵיהּ** הבעל חוב, ואין מועילה תפיסתו כרבי עקיבא שהלכה כמותו. **אֲתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – באו לדין לפני רב נחמן. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן לרועה, **אִית לָךְ סַהֲדֵי דְּתַפְסֵיהּ** – האם יש לך עדים שהבעל חוב תפס את השור. **אָמַר לֵיהּ** הרועה, **לָאו** – אין לי עדים על כך. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, אם כן, **מִגּוֹ דְּיָכוֹל לְמֵימַר** – מתוך שהיה הבעל חוב יכול לומר **לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי** – לטעון שלא תפס כלל את השור בחובו אלא קנה אותו מהם, **יָכוֹל נָמֵי לְמֵימַר מֵחַיִּים תָּפְסְנָא לֵיהּ** – יכול הוא אף לטעון שתפס את השור בחובו עוד בחיי האב, ונאמן הוא בכך.

מקשה הגמרא: וכי נאמן הוא לטעון שלקוח שור זה בידו, **וְהָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, הַגּוֹדְרוֹת** – בהמה דקה **אֵין לָהֶן חֲזָקָה** – אין למחזיק בהם חזקה שהם שלו, שיהיה נאמן לומר לקוחים הם בידי, משום שדרכם להלך בשדות, ויתכן שמצאם זה והכניסם לביתו, ואין שייך לומר בהם חזקה מה שתחת יד אדם הוא שלו. ואף בנידון כאן אפילו אם אין עדים שהבעל חוב תפס שור זה, אינו יכול לטעון שלקוח הוא בידו, ואינו נאמן במגו על טענתו שתפסו בחיי האב.

מתרצת הגמרא: **שַׁאנִי תּוֹרָא דְּמֶסֵרָה לְרוֹעֶה** – הדין של שור שונה, שכיון שהוא מסור לרועה שישמור עליו, לפיכך שייך בו החזקה שמה שתחת יד אדם הוא שלו. ולא אמר ריש לקיש את דינו אלא ב'גודרות' דהיינו בהמה דקה.

מעשה רביעי בענין זה: **דְּבֵי נְשִׂיאָה** – אנשי בית הנשיא, **תָּפוּס אַמִּתָּא דְּיַתְמֵי** – תפסו שפחה שירשו יתומים של אדם שהיה חייב להם, **מִסִּימְטָא. יָתִיב** – ישבו **רַבִּי אַבָּהוּ וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּי וְרַבִּי יִצְחָק נַפָּחָא** לדון בדין זה, **וְיָתִיב רַבִּי אַבָּא גַּבַּיְיהוּ** – וישב אף רבי אבא עמם. **אָמְרוּ[ו] לְהוּ** – אמרו להם הדיינים לאנשי בית הנשיא **שַׁפִּיר תְּפַסְתּוּהָ** – טוב עשיתם שתפסתם את השפחה. **אָמַר לְהוּ רַבִּי אַבָּא** לדיינים, **מִשּׁוּם דְּבֵי נְשִׂיאָה נִיגְּהוּ מַחְנְפִיתוּ לְהוּ** – מכיון שאנשי בית הנשיא הם, אתם מחניפים להם ופוסקים שלא כדין, **וְהָא דּוּן דַּיְינֵי** – והרי היה מעשה שפסקו הדיינים **כְּרַבִּי טַרְפוֹן, וְאַהַדְּרֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ עוּבְדָּא מִינַּיְיהוּ** וביטל ריש לקיש את פסק דינם והורה להחזיר את הממון שתפס הבעל חוב.

מעשה חמישי בענין זה: **יֵימַר בַּר חָשׁוּ, הָוָה מַסִּיק בֵּיהּ זוּזֵי בְּהַהוּא גַּבְרָא** – היה נושה מעות באדם אחד, **שָׁכִיב** – מת אותו אדם **וְשָׁבִיק אַרְבָּא** – והשאיר ספינה. **אָמַר לֵיהּ** יימר בר חשו לְשָׁלוּחֵיהּ, **זִיל תַּפְסָהּ נִיהָלֵי** – לך תפוס את הספינה בחובי, **אָזַל תַּפְסָהּ** – הלך השליח ותפס את הספינה. **פְּגָעוּ בֵּיהּ** בשליח, **רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** שגם הם היו נושים במת, **אֲמְרוּ לֵיהּ, אַתְּ** [–אתה, בתפיסתך את הספינה] **תּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחַב לַאֲחֵרִים,** שהרי יש עוד בעלי חובות אחרים שמפסידים על ידי תפיסה זו, **וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁחַב לַאֲחֵרִים**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לֹא קָנָה, וכל הנושים האחרים יכולים להוציא ממנו, ואף אתה לא קנית את הספינה עבור יימר בר חשו. תַּפְסוּהָ אִינְהוּ – רב פפא ורב הונא תפסו את הספינה בחובם, שאף להם היה חייב אותו המת. רַב פָּפָא מִימְלַח מְלוּחֵי – הנהיג את הספינה במשוטים שלה. ואילו רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִמְּתַח לָהּ בְּאַשְׁלָא – משך אותה בחבל. מַר אָמַר, אֲנָא קָנִינָא לָהּ לְכוּלָּהּ – אני קניתי את כל הספינה. וּמַר אָמַר, אֲנָא קָנִינָא לָהּ לְכוּלָּהּ היינו שכל אחד מהם טען שהנהגתו בספינה עדיפה מהנהגת חברו.

פָּגַע בְּהוּ – פגש אותם רַב פִּנְחָס בַּר אַמִּי, וְאָמַר לְהוּ, הרי רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שאמרו שניהם, וְהוּא – דינו של רבי טרפון שאפשר לתפוס מטלטלים של יתומים, נאמר דווקא באופן שֶׁצְּבוּרִין וּמוּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים – שהוא מקום שאינו מועיל לקנין משיכה, וכיון שלא היתה הספינה ברשות הרבים [אלא בשפת הנהר שדינה כסימטא] אין מועילה תפיסתכם. (אמר להו) [אָמְרוּ לֵיהּ] רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, אֲנַן נַמִּי מֵהֲרִיפּוּתָא דְּנַהֲרָא תָּפִיסְנָא – אף אנו תפסנו את הספינה באמצע הנהר במקום שכל הספינות עוברות שם, ודינו ברשות הרבים שמועילה בו תפיסה.

אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא – באו לפני רבא שיורה להם את הדין, אָמַר לְהוּ רבא, קָאנֵי חִיוָּרֵי – אתם אווזים לבנים, מְשַׁלְּחֵי גְּלִימֵי דְּאִינְשֵׁי – המפשיטים בגדי אנשים, הָכִי [–כך] אָמַר רַב נַחְמָן, וְהוּא – תפיסת מטלטלים של יתומים, מועילה דווקא באופן שֶׁתְּפָסָהּ מֵחַיִּים של אביהם, אך משמת ההלכה כרבי עקיבא שאין מועילה תפיסה.

* * *

מעשה נוסף בתפיסה מבעל חוב: אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, הָווּ מַסְּקֵי בֵּיהּ זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי – היו נושים בו מעות אנשים מחוזאי, שַׁדַּרְיְנְהוּ – שלח להם אבימי את מעות הפרעון בְּיַד חָמָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר אַבָּהוּ, אֲזַל פַּרְעֵיְנְהוּ – הלך חמא ופרע את חובו של אבימי, וְאָמַר לְהוּ לאנשי חוזאי, הָבוּ לִי שְׁטָרָא – החזירו לי את שטר החוב שכתוב בו שאבימי חייב לכם מעות. אָמְרוּ לֵיהּ, סִיטְרָאֵי נִינְהוּ – מעות אלו מצד אחר הם, דהיינו שהיה חייב לנו אבימי חוב אחר שאין לנו עליו שטר, ועבור אותו חוב קבלנו את הפרעון ונמצא שהחוב שבשטר עדיין לא נפרע.

אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ – הגיע אבימי לפני רבי אבהו אביו לשואלו מה דינו. אָמַר לֵיהּ רבי אבהו לאבימי, אִית לָךְ סָהֲדֵי דְּפַרְעָתְּינְהוּ – האם יש לך עדים שפרעת להם את חובך. אָמַר לֵיהּ אבימי, לָא – אין לי עדים על כך. אָמַר לֵיהּ רבי אבהו, אם כן מִיגּוֹ דְּיָכוֹלִין לוֹמַר לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם – מתוך שיכולים אנשי חוזאי לטעון שמעולם לא פרעת להם את החוב, יְכוֹלִין נַמִּי לְמֵימַר סִיטְרָאֵי נִינְהוּ – נאמנים הם אף לטעון שמה שפרעת להם אינו אלא בשביל חוב אחר, ועדיין אתה חייב להם חוב זה שבשטר.

מבררת הגמרא: לְעָנְיַן שַׁלּוּמֵי שְׁלִיחַ מַאי – מה הדין לענין זה שיתחייב השליח לשלם ללוה, שהרי כיון שלטענת המשלח לא היה חוב נוסף, השליח גרם לו הפסד בכך ששילם את החוב ללא שהוציא מהם את השטר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב אַשִּׁי, חָזְיָנָן – יש לראות באיזה לשון אמר המשלח לשליח, אִי אָמַר לֵיהּ המשלח שְׁקוֹל שְׁטָרָא וְהַב זוּזֵי – קח את השטר ותן המעות, השליח מְשַׁלֵּם, כיון ששינה מהוראת המשלח שציוהו שלא יתן המעות רק אחרי שיקח את השטר, אבל אם אמר לו המשלח הַב זוּזֵי וּשְׁקוֹל שְׁטָרָא – תן את המעות וקח את השטר, לֹא מְשַׁלֵּם – אין השליח חייב לשלם, שכן לא שינה משליחותו.

הגמרא דוחה את דברי רב אשי: וְלֹא הִיא – אין לחלק בכך, אלא כֵּן כָּךְ וכֵן כָּךְ מְשַׁלֵּם השליח, משום דְּאָמַר לֵיהּ המשלח, לְתַקּוּנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלֹא לְעַוּוּתֵי – לתקנתי ולטובתי שלחתי אותך, ולא לעוות ולהזיק לי.

מעשה נוסף בתפיסה מבעל חוב: הַהִיא אִיתְּתָא דַּהֲווּ מִיפַּקְדֵי נַבָּהּ מָלּוֹנָא דִּשְׁטָרֵי – היתה אשה שהיה מופקד אצלה תיק מלא בשטרות, ומת המפקיד, אָתוּ יוֹרְשִׁים קָא תָּבְעֵי לֵיהּ מִינָּהּ – באו היורשים ותבעו ממנה שתחזיר את שטרות החוב, אָמְרָה לְהוּ האשה, כבר מֵחַיִּים של אביכם תָּפִיסְנָא לְהוּ – תפסתי בהם עבור חוב שהיה חייב לי, ולא אחזיר את השטרות עד שתפרעו את חובי. אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – באה האשה לדין לפני רב נחמן, אָמַר לָהּ רב נחמן, אִית לִיךְ סָהֲדֵי דְּתִבְעוּהָ מִינַּיְיהוּ מֵחַיִּים וְלֹא יְהָבִית נִיהֲלֵיהּ – האם יש לך עדים שתבעו ממך בחיי המפקיד את השטרות וסרבת לתתם בטענה שאת תופסת אותם בחובך, אָמְרָה לֵיהּ האשה, לֹא – אין לי עדים על כך. אמר לה רב נחמן, אִם כֵּן, חֲזִי [–הרי זה נחשב] תְּפִיסָה דְּלְאַחַר מִיתָה, וּתְפִיסָה דְּלְאַחַר מִיתָה לֹא כְּלוּם הִיא. כיון שכל זמן שהיה האב חי והיו השטרות פקדון בידך, הרי הם נחשבים כמונחים ברשות המפקיד, ורק באופן שתפס לשם חובו כגון שראה המלוה שהלוה עומד למות תפס מטלטלים שאינם מופקדים אצלו נחשב הדבר לתפיסה מחיים המועילה.

* * *

מעשה נוסף באשה שבאה לדין תורה: הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִיחַיְּיבָא שְׁבוּעָה בֵּי דִּינָא דְּרָבָא – אשה אחת התחייבה שבועה בבית דינו של רבא, שאדם תבע אותה ממון והיא כפרה. אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא שהיתה אשתו של רבא, יָדַעְנָא בָּהּ דַּחֲשׁוּדָה אַשְׁבוּעָה – יודעת אני באשה זו שחשודה היא להשבע שבועה לבטלה. אַפְּכָהּ רָבָא לִשְׁבוּעָה אַשְׁכְּנְגְּדָהּ – הפך רבא את חיוב השבועה על בעל דינה שישבע הוא שחייבת לו ויטול.

וְיָתְבָן חֲווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ – פעם אחרת ישבו לפני רבא רַב פָּפָא וְרַב אַדָּא בַּר מַתְּנָא, אֵיתִיתוּ הַהוּא שְׁטָרָא גַּבֵּיהּ – והביאו לפניהם שטר חוב, אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָא לרבא, יָדַעְנָא בֵּיהּ דִּשְׁטָרָא פְּרִיעָא הוּא – יודע אני בשטר זה שהוא פרוע ואין לגבות על פיו. אָמַר לֵיהּ – שאל רבא את רב פפא, אֵיכָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא בַּהֲדֵיהּ דְּמַר – האם יש אדם נוסף שיוכל להעיד על כך ביחד עם מר, אָמַר לֵיהּ רב פפא, לָא, אָמַר לֵיהּ רבא, אם כן אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא מַר – אף שאתה מעיד על כך, אינך אלא עד אחד, וְעֵד אֶחָד לָאו כְּלוּם הוּא לקבוע את הדין על פיו.

אָמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָא לרבא, וְלֹא יְהָא רַב פָּפָא נאמן עליך כְּבַת רַב חִסְדָּא שקבלת את דבריה והפכת את השבועה על הבעל דין שכנגדה, וכי אין לך להאמין כמו כן לרב פפא ששטר זה פרוע. אמר לו רבא, בַּת רַב חִסְדָּא קִים לִי בְּגַוָּוהּ – ברור לי ללא שום ספק שאינה משקרת, מַר לֹא קִים לִי בְּגַוָּוהּ – אך לגבי מר אין הדבר ברור לי.

אָמַר רַב פָּפָא, הַשְׁתָּא דְּאָמַר מַר קִים לִי בְּגַוָּוהּ מִילְּתָא הִיא – עכשיו שהרב אמר שאמירת 'קים לי בגוויה' הוא דבר שיש צורך להתחשב בו, אילו אשמע עדות מאדם כְּגוֹן אַבָּא מָרִי בְּרִי – כמו אבא מרי בני דְּקִים לִי בְּגַוָּוהּ – שברור לי שאינו משקר, קָרַעְנָא שְׁטָרָא אַפּוּמֵיהּ – אקרע שטר חוב על פיו אם יאמר על שטר שהוא פרוע, ולא אגבה על ידו. תמהה הגמרא: קָרַעְנָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי על ידי נאמנות של עד אחד ניתן להוציא שטר חוב החתום בידי עדים מידי המחזיק בו, והלא בכדי להוציא ממון צריך שני עדים. משיבה הגמרא: אֶלָּא כוונת רב פפא היתה לומר מָרַעְנָא שְׁטָרָא אַפּוּמֵיהּ – אני יוציא על פיו את השטר מחזקת כשרותו, שלא אגבה את החוב על ידו, אך גם לא אקרע אותו.

* * *

מעשה נוסף בענין אשה שבאה לדין: הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִיחַיְּיבָא שְׁבוּעָה בֵּי דִּינָא דְּרַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵּי – אשה אחת נתחייבה שבועה בבית דינו של רב ביבי בנו של אביי. אָמַר לְהוּ הַהוּא בַּעַל דִּין – אמר בעל דינה של האשה לדיינים, תֵּיתִי וְתִישְׁתַּבַּע בְּמָתָא – תבוא האשה ותשבע בעיר שלו, שעל ידי זה אֶפְשָׁר דְּמִיכַּפְּפָא וּמוֹדְיָא – יתכן שיש שם מי שמכיר את האמת ותתבייש לשקר ותודה שחייבת לי מעות. אָמְרָה לְהוּ האשה לדיינים, כִּתְבוּ לִי זַכְוּתָא –

המשך בעמוד כה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

לא קנה — דלאו כל כמיניה לחוב זה כדי לזכות את זה. **תפסוה אינהו** — שאף הם נושים בו מעות. **ממלח מלוחי** — מנהיגה בעוגין שלה שקורין ריימ"ש בלעז ממלח שקורין ווירני"ר בלעז, לשון "ייראו המלחים" (יונה א). **אנא קנינא כולה** — הנהגתי בריאה משל חבירי. **מחריפותא דנהרא** — לא מצאנוה על שפת הנהר, שהיא כסימטא, אלא מזה חטפנוה שהיה מוליכה באמצע הנהר, שכל הספינות הולכות שם, והוי כרשות הרבים. קאקי — אווזים. חיורי — על שזקנים היו. משלחי גלימי דאינשי — מפשיטין טליתות האנשים. **מסקי ביה** — נושים בו. **בי חוזאי** — אנשי אותה מדינה. **סיטראי** — מצד אחר היינו נושים בו, מלוה על פה, ומחמת אותה מלוה נחזיק בהם. **לענין שלומי שליח** — למשלח. **מאי** — מי הוה פושע, שהחזיר המעות עד שלא קבל מהם השטר? **לתקוני שדרתיך** — והיה לך לדקדק בתקנתי. **דהוו מפקדי גבה** — מאבי יתומים. **מלוגא דשטרי** — תיק מלא שטרות. **מחיים תפיסנא להו** — בחוב שהיה חייב לי החזקתי בהם. **הוי תפיסה דלאחר מיתה** — שכל זמן שהיה חי — היו פקדון בידך, והרי הן כמונחין ברשותיה. וכי אמרי' תפיסה מחיים — כגון שראהו קרוב למות, ותפס מטלטלין לשם חובו, ולא היו פקדון בידו. **דאיחייבא שבועה** — שהיה אדם תובעה ממון, והיא כופרת. **בת רב חסדא** — אשתו של רבא. **לשבועה אשכנגדה** — התובע אותה ישבע ויטול, כדתנן (שבועות מד,ב): ואלו נשבעין ונוטלין: שכנגדו חשוד על השבועה. **זימנין** — פעם אחרת. **כבת רב חסדא** — שהאמנת לחשוד את האשה על השבועה. **דקים לי בגוה** — דלא משקרא. **קרענא סלקא דעתך** — וכי אחד נאמן להוציא שטר חתום מיד המחזיק בו? אפוקי ממונא הוא, ותרי בעינן. **מרענא** — ולא אזדקק לגבות באותו שטר, ומקרע נמי לא קרענא ליה. **כתבו לי זכוותא** — שבאתי לדין, ונפסדתי הימנו בשבועתי. **ממולאי** — בית עלי, שהן כרותי ימים. ולי נראה: ממולאי — גבנונים, בעלי מומין, שאינן חיין כשאר בני אדם, לשון "שקל מוליא ושדי בנצא" (בבא בתרא נד,א). **אשרתא** — לשון חוזק, כמו "יישר כחך" (יבמות סב,א). **אשרתא דשטרי** — קיום השטר, שכותבין דיינין: במותב תלתא הוינא, ואתא פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידיידהו, ואשרנהו וקיימנוהו. **דניחוו** — שיעידו: זה כתב ידי. **הכי נמי מיחזי בשיקרא** — לכתוב "נשבעה פלונית", ועדיין לא נשבעה. **ופרעו** — בו ביום. **אינו חוזר ולוה בו** — אפילו בו ביום. ואף על גב דלאו מוקדם הוא, שהרי ביום הלואה נכתב. **שכבר נמחל שעבודו** — משפרעו בטל השטר, ונמצאת מלוה השניה מלוה על פה, ואינו גובה מן הלקוחות.

כשיקרא

תוספות

אית לך סהדי דתבעתינהו מחיים — ואם תאמר: ואמאי צריכה סהדי? ניהמני לדידה במיגו דאי בעיא אמרה "לקוחין הן בידי". דאף על גב דקיימא לן דאין אותיות נקנות במסירה, וצריכה מסירה ושטר לקיחה, הני מילי לקנות החוב, אבל לקנות הנייר — קני בלא שטר, הואיל והיא מוחזקת בו. והך איתתא לא היתה חוששת אלא לקנות מלוגא דשטרי בלא החוב, מדקאמרה: מחיים תפיסנא. ותפיסה מחיים לא מהניא לגבות החוב — דלא עדיפא ממסירה, אלא דעל ידי כך היתה יכולה לדחוק היורשים שיפרעו היורשין מה שהיה חייב לה, במה שלא תחזיר מלוגא דשטרי, והוי כמו משכון. ואומר רבינו יצחק: דלא חשיב מיגו — הואיל ועכשיו אינה יכולה לטען "לקוח הוא בידי", שכבר אמרה "מחיים תפיסנא". ומשום דאי בעיא אמרה "לקוחין הן בידי" בשעה שאמרה "מחיים תפיסנא" — לא מהימנא השתא. דבאותה שעה שאמרה "מחיים תפיסנא" סבורה היתה שהיא טענה מעולה, ולא היתה יודעת שהיא צריכה לטעון דתבעינהו מינה מחיים — מדלא טענה מעצמה. וראיה מסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין לא,א) גבי ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה, ואמרה: ידענא בהאי שטרא דפרוע הוא. ולא הימנה רב נחמן, משום כיון דאתחזק בבי דינא, פירוש: שראינו השטר בידה — אי בעיא קלתיה לא אמרינן. אף על פי שאם אמרה פרוע הוא, קודם שראינו השטר בידה — היתה נאמנת במיגו דאי בעיא קלתיה, השתא שראינוהו בידה — אין נאמנת עוד, דהשתא לית לה מיגו. ועוד ראיה: מדתנן בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות לח,ב): "מנה לי בידך" ואמר לו "הן", למחר אמר לו "נתתיו לך" — פטור. ופריך בגמרא (מא,א) מינה למאן דאמר המלוה חברו בעדים צריך לפורעו בעדים: והא הכא, כיון דתבעיה בעדים — כמאן דאוחפיה בעדים דמי, וקתני פטור! ומאי קושיא? שאני הכא דמהימן במיגו, דאי בעי אמר אתמול "לא היו דברים מעולם"! אלא ודאי, מיגו למפרע לא אמרינן.

מרענא לשטרא אפומיה — פירש רבינו חננאל בפרק "שבועת הדיינין" (שם מב,א): דכל "מרענא" דבהתלמוד לגבי שטר — היינו שצריך בעל השטר לישבע קודם שיגבה. והלשון משמע כן, מדלא מסיק: לא מיקרע קרענן ולא מיגבא מגבינן ביה, כדאמרינן ב"אלו נערות" (כתובות לו,ב): האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה (ולא מיקרע קרענן ליה). ואם תאמר: למאי הלכתא אמר רב פפא דמרענן ליה? אי לשבועה כדפירשנו — אפילו לא מהימן כבי תרי יתחייב שבועה הבא ליפרע, כדתנן במתניתין (לקמן פז,א): עד אחד מעידה שהיא פרועה — לא תפרע אלא בשבועה! ויש לומר: דרב פפא קאמר אפילו יהא קרוב — שאינו בר עדות, כמו בת רב חסדא, שלא היתה בת עדות. ודקא אמר ליה נמי לרב פפא "איכא אינש אחרינא בהדי מר" — צריך לומר שהיה רב פפא קרובו של בעל השטר או של נתבע, להכי ליכא להימניה, אפילו לשבועה.

אלמא מיחזי בשיקרא — והתם נמי מיחזי בשיקרא, שכתבו לה: "פלונית נשבעה ונפטרה מפלוני", ונתנוהו ביד שליש שיתן לה לאחר שבועה. ומה שלא כתבו לה: אם תשבע פלונית תפטר, דלא הוה מיחזי בשיקרא, היינו משום שלא להצריכה עדים היום או למחר.

חדא

לא קָנָה. תְּפָסוּהָ אִינְהוּ, רַב פַּפָּא מִימְלַח מַלּוּחֵי, רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מַמְתַּח לָהּ בְּאַשְׁלָא. מָר אֲמַר: אֲנָא קָנֵינָא לָהּ לְכוּלָּהּ, וּמָר אֲמַר: אֲנָא קָנֵינָא לָהּ לְכוּלָּהּ. פְּגַע בְּהוּ רַב פִּנְחָס בַּר אַמִּי, אֲמַר לְהוּ: רַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: וְהוּא שֶׁצִּבּוּרִין וּמוּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. אֲמַר לְהוּ: אֲנַן נַמִּי מֵהָרִיפוּתָא דְּנַהֲרָא תָּפֵיסְנָא. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא. אֲמַר לְהוּ: קָאקֵי חִיוְרֵי מְשַׁלְּחֵי גְּלִימֵי דֵּאֱינָשֵׁי! הָכִי אֲמַר רַב נַחְמָן: וְהוּא שֶׁתְּפָסָהּ מֵחַיִּים. אֲבִימִי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ הָווּ מַסְקֵי בֵּיהּ זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי. שָׁדְרִינְהוּ בְּיַד חָמָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר אַבָּהוּ. אֲזַל פָּרְעִינְהוּ, אֲמַר לְהוּ: הָבוּ לִי שְׁטָרָא! אָמְרוּ לֵיהּ: סִיטְרָאֵי נִינְהוּ. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ. אֲמַר לֵיהּ: אִית לָךְ סָהֲדֵי דִּפְרַעְתִּינְהוּ? אֲמַר לֵיהּ: לָא. אֲמַר לֵיהּ: מִיגּוֹ דִּיכוֹלִין לוֹמַר: "לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם" יְכוֹלִין נַמִּי לְמֵימַר סִיטְרָאֵי נִינְהוּ. לְעִנְיַן שַׁלּוּמֵי שָׁלִיחַ מַאי? אָמַר רַב אַשִׁי: חָזֵינַן, אִי אָמַר לֵיהּ "שְׁקוֹל שְׁטָרָא וְהַב זוּזֵי" - מְשַׁלֵּם, "הַב זוּזֵי וּשְׁקוֹל שְׁטָרָא" - לָא מְשַׁלֵּם. וְלָא הִיא - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ מְשַׁלֵּם. דַּאֲמַר לֵיהּ: לְתַקּוּנֵי שַׁדַּרְתִּיךְ וְלָא לַעֲוָותֵי. הַהִיא אִיתְּתָא דְּהָווּ מִיפַּקְדֵי גַּבָּהּ מְלוּגָא דְּשִׁטְרֵי. אָתוּ יוֹרְשִׁים, קָא תָּבְעֵי לֵיהּ מִינָּהּ. אָמְרָה לְהוּ: מֵחַיִּים תָּפֵיסְנָא לְהוּ. אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אֲמַר לָהּ: אִית לִיךְ סָהֲדֵי דִּתְבַעְוָהּ מִינַּיךְ מֵחַיִּים וְלָא יָהְבִית נִיהֲלֵיהּ? אָמְרָה לֵיהּ: לָא, אִם כֵּן הָוֵי תְּפִיסָה דִּלְאַחַר מִיתָה, וּתְפִיסָה דִּלְאַחַר מִיתָה - לֹא כְּלוּם הִיא. הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִיחַיְּיבָא שְׁבוּעָה בֵּי דִינָא דְּרָבָא. אָמְרָה לֵיהּ בַּת רַב חִסְדָּא: יָדְעָנָא בָּהּ דַּחֲשׁוּדָה אַשְׁבוּעָה. אַפְּכָהּ רָבָא לִשְׁבוּעָה אַשְׁכְּנַגְדָּהּ. זִימְנִין הָווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ רַב פַּפָּא וְרַב אַדָּא בַּר מַתְּנָא, אַיְיתוּ הַהוּא שְׁטָרָא גַּבֵּיהּ. אֲמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא: יָדְעָנָא בֵּיהּ דִּשְׁטָרָא פְּרִיעָא הוּא. אֲמַר לֵיהּ: אִיכָּא אִינִישׁ אַחֲרִינָא בַּהֲדֵיהּ דְּמָר? אֲמַר לֵיהּ: לָא. אֲמַר לֵיהּ: אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא מָר - עֵד אֶחָד לָאו כְּלוּם הוּא. אֲמַר לֵיהּ רַב אַדָּא בַּר מַתְּנָא: וְלֹא יְהֵא רַב פַּפָּא כְּבַת רַב חִסְדָּא? בַּת רַב חִסְדָּא - קִים לִי בְּגַוָּוהּ, מָר - לָא קִים לִי בְּגַוָּוהּ. אֲמַר רַב פַּפָּא, הַשְׁתָּא דְּאָמַר מָר: "קִים לִי בְּגַוָּוהּ" מִילְּתָא הִיא, כְּגוֹן אַבָּא מָר בְּרִי דְּקִים לִי בְּגַוָּוהּ - קָרְעָנָא שְׁטָרָא אַפּוּמֵיהּ. קָרְעָנָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא, מָרְעָנָא שְׁטָרָא אַפּוּמֵיהּ. הַהִיא אִיתְּתָא דְּאִיחַיְּיבָא שְׁבוּעָה בֵּי דִינָא דְּרָבָא בֵּיכִי בַּר אַבָּיֵי. אֲמַר לְהוּ הַהוּא בַּעַל דִּין: תֵּיתֵי וְתִישְׁתַּבַּע בְּמָתָא, אֶפְשָׁר דְּמִיכְסְפָא וּמוֹדְיָא. אָמְרָה לְהוּ: כִּתְבוּ לִי - זַכְוּתָא דְּכִי מִשְׁתַּבַּעְנָא יְהָבֵי לִי. אֲמַר לְהוּ רַב בֵּיכִי בַּר אַבָּיֵי: כִּתְבוּ לָהּ. אֲמַר רַב פַּפִּי: מִשּׁוּם דְּאָתִיתוּ מִמּוּלָאֵי אָמְרִיתוּ מִילֵּי מוּלִיתָא? הָא אָמַר רָבָא: הַאי אַשַׁרְתָּא דְּדַיְּינֵי דְּמִיכְתְּבָא מִקַּמֵּי דִּנְחוּ סָהֲדֵי אַחֲתִימוֹת יְדֵיהוּ - פְּסוּלָה, אֶלְמָא - מֵיחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא, הָכִי נַמִּי - מֵיחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא. וְלֵיתָא, מִדְּרַב נַחְמָן. דְּאָמַר רַב נַחְמָן: אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר: אֲפִילּוּ מְצָאוֹ בָּאַשְׁפָּה וְחֲתָמוֹ וּנְתָנוֹ לָהּ - כָּשֵׁר. וַאֲפִילּוּ רַבָּנַן לָא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר - אֶלָּא בְּגִיטֵּי נָשִׁים, דְּבָעֵינַן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁטָרוֹת - מוֹדוּ לֵיהּ. דְּאָמַר רַב אַסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁטָר שֶׁלָּוֶה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֶה בּוֹ, שֶׁכְּבָר נִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ. טַעְמָא - דְּנִמְחַל שִׁעְבּוּדוֹ אֲבָל לְמֵיחֲזֵי

כשיקרא

מהדורת לוח הפסחא שבע בשבע

תוספות

חדא דידענא ביה ברבי מיאשא דלא אמיד — אף על גב דאילו הוה רבי מיאשא קיים, והוה טעין "שלי הוא" — היה מהימן, אף על גב דלא אמיד, דאימור מציאה אשכח, או מתנה נתנו לו, מכל מקום לא טענינן ליתמי — דמילתא דלא שכיחא היא. כי היכי דלא טענינן להו "נאנסו" בסוף פרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא ע,ב).

ועוד הא קא יהיב סימנא — אין לפרש: ועוד — אפילו אמיד. דאי אמיד — מה מועיל הסימן? דלמא זבנה מיניה. אף על גב דהאי סימן דציירי בסדינה אין רגילות לידע, אם לא שהפקיד אצלו — מכל מקום בכסא דכספא ומטבסא דבסמוך ליכא סימן אלא בגופם, וההוא לא הוי סימן שהפקיד, דאיכא למימר דזבנה מיניה! אלא יש לפרש: דהנך תרי טעמי אין מועילין זה בלא זה, דבעינן דלא אמיד וסימן. ואם תאמר: בסוף פרק קמא דלעיל (יג,ב) גבי ארוס וארוסתו, דקאמר: חדא — דהא קא מודה, ועוד: האמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל! אמר ליה אביי: ובהא כי לא מודה מי מכשיר רבן גמליאל כו'? ומאי קשיא ליה? דלמא רב יוסף שני הטעמים מצריך, כדאשכחן הכא! יש לומר: דהתם אתי שפיר, דאי טעמא דמודה לא מהני לחודיה — ההוא טעמא נמי דהלכה כרבן גמליאל לא מהני ליה מידי, דלא מכשיר רבן גמליאל אלא ברוב כשרים אצלה, והכא רוב פסולין אצלה, וליכא אלא חד טעמא דמודה בלבד. והכי קאמר: ובהא כי לא מודה, פירוש: אי טעמא דמודה לחודיה לא מהני — מי מכשיר כו'? והא דאמרינן ב"האשה שהלכה" (יבמות קטו,ב): ההוא דאפקיד שומשמי גבי חבריה, אמר ליה: הב לי שומשמאי, אמר ליה: שקילתינהו, אמר ליה: והא כך וכך הוו, ובחביתא רמיין. אמר ליה: שקלתינהו, והני אחריני נינהו. ומשמע התם, דאי הוה יהיב סימנים מובהקים — הוה מהימן. ולא מהימן אידך במיגו ד"לקוחים הם בידי". וכן בפרק "איזהו נשך" (בבא מציעא ע,א): הני זוזי דיתמי היכי עבדינן להו? חזינן אינישׁ דאית ליה דהבא פריכא כו'. אבל כלים — לא, דלמא פקדון נינהו, ואתי אינישׁ מעלמא ויהיב בהו סימנא, ושקיל להו. התם מיירי כשיש עדים שהפקיד אצלו, דתו לא מהימן למימר "לקוח הוא בידי", כיון שבא לידו בתורת פקדון. אבל דהבא פריכא אין בו סימן. והא ליכא למיחש שמא יכירו בטביעת עין — דהא לא שכיח. ורבינו שמשון בן אברהם נראה לו לפרש: חדא דלא אמיד — וליכא למיחש דלמא דרבי מיאשא נינהו, ועוד — ל"דלמא דאינישׁ אחרינא הוו" נמי ליכא למיחש, דהא קא יהיב סימנא. **קיהיב** סימנא — פירש בקונטרס: דציירי בסדינא ושבעה הוו. וב"האשה שהלכה" (יבמות קטו,ב) לא הוי סימן כי האי גוונא. **שודא** דדייני — לא כפירוש הקונטרס, שפירש: שיאמדו הדיינים דעתו של נותן, למי רצונו ליתן יותר. אלא אומר רבינו תם: שהדיין יתן למי שירצה. ומביא ראיה מסוף פרק קמא דגיטין (יד,ב) גבי "הולך מנה לפלוני" ומת משלח, מה שירצה שליח — יעשה, וקרי ליה התם שודא. ועוד: בפרק בתרא דקידושין (עד,א) אמרינן דנאמן דיין לומר "לזה זכיתי כו'", אבל אין בעלי דינים עומדים לפניו — אין נאמן. ופריך: וניהדר ונידייניה! ומשני: בשודא דדייני. ואי כפירוש הקונטרס, שהדיינין אומדין דעתו של נותן — אכתי ניהדר ויעשה שודא! וכן בירושלמי: למי שירצו הדיינים להחליט — מחליטין. ואם תאמר: אם כן יתן הדיין למי שיתן לו יותר שכר? ויש לומר: דכל דיין דמקבל אגרא — לאו דיינא הוא. **המוכר** שטר חוב לחבירו כו' — תימה לרבינו יצחק: דיאמר יכול למכור החוב? דבשלמא כשיש ללוה קרקעות — מוכר לו אותו שיעבוד שיש לו על הקרקעות, אבל כשאין לו כלום — מה מוכר לו? ונראה לו: דלא הוי מכר מדאורייתא, דאי הוי מכר — אמאי מחולו? וכן נראה לרבינו תם, דלא הוי מכר אלא מדרבנן. ומייתי ראיה מדאמר בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמז,ב): אמר רבא אמר רב נחמן: מתנת שכיב מרע מדברי סופרים. ופריך: והאמר רב נחמן: אף על גב דאמר שמואל: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואפילו יורש מוחל — מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע שאינו יכול למחול. אי אמרת בשלמא דאורייתא, היינו דאינו יכול למחול כו'. משמע — דמידי דאורייתא אינו יכול למחול! ויש לדחות: דלעולם אפילו הרי מכר שטר דאורייתא, יכול למחול, והתם הכי פירושו: אי אמרת בשלמא דאורייתא — משום הכי אינו יכול למחול היורש, לפי שהוא אינו יורש, אלא המקבל מתנה הוא היורש. דאם הוא מדאורייתא — אם כן נפקא לן מ"והיה ביום הנחילו את בניו" — התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה, אלא אי אמרת דרבנן — אמאי אין יכול למחול? הלא אפילו מידי דאורייתא יכול למחול, כל שכן מתנת שכיב מרע דרבנן! ואם תאמר: אמאי איצטריך למעוטי שטרות מאונאה, אם מכר שטר חוב לא הוי דאורייתא? ויש לומר: דנהי דהוה אינו מכור, מכל מקום שייך בו אונאה, שהוא שוה הרבה לקונה שימכרנו בדמים יקרים ללוה. אי נמי: כגון שהיה חייב לו מלוה על פה, ומעלה לו דמים שיכתוב לו השטר. **מפני** שידו כידה — תימה לרבינו יצחק: דבסוף "שנים אוחזין" (בבא מציעא יט,ב) גבי מצא שובר, בזמן שהאשה מודה — יחזיר לבעל. ופריך: ולימחוש דלמא כתבה ליתן בניסן כו'. ומשני: שמע מינה איתא לדשמואל, דאמר: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. והשתא אכתי ניחוש, דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי, ואזלה והכניסתה לכתובתה לבעלה, שאינה יכולה למחול, כדאמרינן הכא! וצריך לומר: דמיירי התם בדידעי דלית לה בעל.

תיזיל

רש"י

כשיקרא — שלא נכתב על מלוה זו. **לא חיישינן** — אם לא שיש בדבר ביטול שטר גמור. **שב מרגניתא דציירי בסדינא** — שבע מרגליות צרורות בסדין אחד, הפקיד ביד רבי מאשא. **ולא פקיד** — לא צוה לאנשי ביתו, שחטפתו מיתה. **אתו לקמיה דרבי אמי** — לתבוע את היורשין, והיורשין אומרים: שמא של אבינו היו. **דלא אמיד** — אינו עשיר. **סימנא** — דאמר: בסדין הם צרורות, והם שבע. **שכיב חסא ולא פקיד** — שטבע בנהר, כדאמר ביבמות בפרק בתרא (קכא,ב). **מטכסא** — לבוש משי, צינד"ל בלע"ז. **ההוא דאמר להו** — בצוואת מיתה: נכסי לטוביה, ולא פירש לאיזה טוביה. **דנים ביה** — רגיל אצלו, ומגו דגייסי אהדדי — קורא לו בשמו כאילו לא נסמך. **תלמיד חכם קודם** — דמסתמא אדם מצדיק מעשיו לזכות בשעת מיתה, דאמר מר (ברכות לד,ב): כל הנביאים לא נתנבאו אלא למהנה תלמידי חכמים מנכסיו. **שודא דדייני** — הטלת הדיינים. לפי מה שיראו דיינים שהיה דרכו של מת לקרב את זה יותר מזה, או מי שבשניהן טוב ונוהג בדרך ישרה, שיש לומר בו נתכוין המת לזכות. **שודא** — כמו "שדי בימא" (שמות טו) דמתרגמינן "ירה בים" — הטיל בים. **וחזר ומחלו** — המוכר, שהוא מלוה, מחלו ללוה. **מחול** — דאמר ליה לוה ללוקח: לאו בעל דברים דידי את. **ואפילו יורש** — של מלוה מוחל. **זביניתה לכתובתה** — מכרה שעבוד כתובתה לאחרים, בעודה תחת בעלה. **במוכת הנאה** — דבר מועט שאינו אלא בחיזוק טובה, שקורין גרי"ד = מפיק רצון. ולפי שהלוקח מטיל מעותיו בספק — שמא תמות היא בחיי בעלה — מפחד, ואינו לוקחה אלא בדמים מועטים. הכי גרסינן: **אתו תבעי לה לברתה** — אתו לקוחות וקא תבעי לה לברתה, הבאה לגבות כתובת אמה מאביה, ולירש הכתובה מכח אמה. ואלו באין ליטול אותה הימנה, לומר: אמך מכרה לנו.

תיזיל

כְּשִׁיקְרָא - לָא חָיְישִׁינַן. הַהוּא גַּבְרָא דְּאַפְּקֵיד שַׁב מַרְגָּנִיתָא דְּצַיְירֵי בְּסִדִינָא בֵּי רַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. שְׁכִיב רַבִּי מְיָאשָׁא וְלָא פְּקִיד. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי. אֲמַר לְהוּ: חֲדָא - דְּיָדַעְנָא בֵּיהּ בְּרַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּלָא אֲמִיד, וְעוֹד: הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם, אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם - אֵימָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְּקֵיד, וְאִיהוּ מִיחַזָּא חָזָא. הַהוּא גַּבְרָא דְּאַפְּקֵיד כָּסָא דְּכַסְפָּא בֵּי חָסָא, שְׁכִיב חָסָא וְלָא פְּקִיד. אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן. אֲמַר לְהוּ: יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּחָסָא דְּלָא אֲמִיד. וְעוֹד: הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם, אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם - אֵימַר אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְּקֵיד, וְאִיהוּ מִיחַזָּא חָזָא. הַהוּא דְּאַפְּקֵיד מְטַכְּסָא בֵּי רַב דִּימִי אָחוּהּ דְּרַב סָפְרָא, שְׁכִיב רַב דִּימִי וְלָא פְּקִיד. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא. אֲמַר לְהוּ: חֲדָא - דְּיָדַעְנָא בֵּיהּ בְּרַב דִּימִי דְּלָא אֲמִיד, וְעוֹד: הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא. וְלָא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלָא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם, אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפֵיק לְהָתָם - אֵימָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְּקֵיד, וְאִיהוּ מִיחַזָּא חָזָא. הַהוּא דַּאֲמַר לְהוּ: נְכָסַי לְטוֹבִיָּה. שְׁכִיב, אֲתָא טוֹבִיָּה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָרֵי בָּא טוֹבִיָּה. אֲמַר "טוֹבִיָּה" וַאֲתָא רַב טוֹבִיָּה: "לְטוֹבִיָּה" אֲמַר, "לְרַב טוֹבִיָּה" - לָא אֲמַר. וְאִי אִינִישׁ דְּגִים בֵּיהּ - הָא גִּים בֵּיהּ. אָתוּ שְׁנֵי טוֹבִיָּה; שְׁכֵן וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם, קָרוֹב וְתַלְמִיד חָכָם - תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שְׁכֵן וְקָרוֹב מַאי? תָּא שְׁמַע: "טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק". שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים, וּשְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים, וּשְׁנֵיהֶם חֲכָמִים - שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לִבְרֵיהּ דְּרַב חִיָּא בַּר אָבִין: תָּא אֵימָא לָךְ מִילְּתָא מַעֲלִיּוֹתָא דַּהֲוָה אָמַר אַבּוּךְ: הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל: הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ וְחָזַר וּמְחָלוֹ - מָחוּל, וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל. מוֹדֶה שְׁמוּאֵל בְּמִכְנֶסֶת שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ וְחָזְרָה וּמְחָלְתּוֹ - שֶׁאֵינוֹ מָחוּל, מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ כְּיָדָהּ. קְרִיבְתֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן זְבִינְתָּהּ לִכְתוּבָּתָהּ בְּטוֹבַת הֲנָאָה. אִוּגַּרְשָׁה וּשְׁכִיבָה, אָתוּ קָא תָּבְעֵי לָהּ לִבְרַתָּהּ, אֲמַר לְהוּ רַב נַחְמָן: לֵיכָּא דְּלִיסְבָּא לָהּ עֲצָה

תיזיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּשִׁיקְרָא – לגבי החשש שהדבר נראה כשקר כיון שלא נכתב כלל על הלואה זו, **לֹא חָיְשִׁינָן** – אין חוששים, ולכך אמר שהטעם הוא מכיון שנתבטל כח שיעבוד השטר.

* * *

הגמרא מביאה כמה מעשים בענין הוצאת ממון על פי אומדנא: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּאַפְקִיד שַׁב מַרְגָּנִיתָא דְּצַיְירֵי בִּסְדִינָא** – מעשה באדם שהפקיד שבע מרגליות שהיו צרורות בסדין, **בַּי** [–אצל] **רַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵיהּ** [–בן בנו] **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי. שָׁכִיב רַבִּי מְיָאשָׁא וְלֹא פַּקִּיד** – מת רבי מיאשא פתאום, ולא הספיק לצוות לבני ביתו על הנכסים שברשותו. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַמִּי** – בא המפקיד לפני רבי אמי לתבוע את המרגליות מן היתומים, ואילו היורשים טענו שמא היו של אבינו, **אָמַר לְהוּ** רבי אמי ליתומים, ישנן שתי סברות לטובת התובע, **חָדָא** – אחת, **דְּיָדְעָנָא בֵּיהּ** – שיודע אני **בְּרַבִּי מְיָאשָׁא בַּר בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּלֹא אָמִיד** – שלא היה אדם עשיר, ומן הסתם לא קנה מרגליות אלו. **וְעוֹד** – סיבה נוספת, **הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא** – הרי המפקיד נתן סימן כמה מרגליות היו ובאיזה אופן היו צרורות. מוסיפה הגמרא: **וְלֹא אֲמָרָן** שנאמן התובע להוציא את המרגליות על ידי סימנים, **אֶלָּא דְּלֹא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם** – כשהתובע אינו רגיל להכנס ולצאת בבית זה, **אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם** – אבל אם רגיל הוא להכנס ולצאת בבית זה, אין הסימנים ראיה, **אֵימָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְקִיד וְאִיהוּ מֵיחֲזָא חָזָא** – שיתכן לומר שאדם אחר הפקיד אותן, והתובע היה נוכח בזמן ההפקדה, ועל פי זה הוא אומר את הסימנים.

מעשה דומה: **הַהוּא גַּבְרָא, דְּאַפְקִיד כְּסָא דְּכַסְפָּא בֵּי חָסָא** – מעשה באדם שהפקיד כוס של כסף אצל חסא. **שָׁכִיב חָסָא וְלֹא פַּקִּיד** – מת חסא פתאום ולא ציוה לבני ביתו על הנכסים שהיו ברשותו. **אָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן** – באו המפקיד והיתומים לדון לפני רב נחמן, שהמפקיד טען שהכוס שייכת לו, ואף נתן סימן בכוס, ואילו היורשים טענו שמא הכוס שייכת לאביהם, **אָמַר לְהוּ** רב נחמן ליתומים, **יָדַעְנָא בֵּיהּ בְּחָסָא דְּלֹא אָמִיד** – מכיר אני את חסא שלא היה עשיר בכדי שיהיה לו כוס של כסף, **וְעוֹד הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא** – התובע נתן סימן בכוס, שמוכיח שהכוס שייכת לו, ולכן עליכם להשיבו לתובע. **וְלֹא אֲמָרָן** שנאמן המפקיד להוציא את הכוס על ידי סימנים, **אֶלָּא דְּלֹא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם** – שאין התובע רגיל להכנס ולצאת בביתו של חסא, **אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם**, אין הסימנים ראיה, כיון **שֶׁאֵימַר אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְקִיד וְאִיהוּ מֵיחֲזָא חָזָא** – יתכן שאדם אחר הפקיד את הכוס והתובע היה נוכח בשעת ההפקדה, וכך הוא יודע את הסימנים.

הגמרא מביאה מעשה דומה: **הַהוּא דְּאַפְקִיד מִטַּבְּסָא** – מעשה באדם שהפקיד בגד ממשי **בֵּי רַב דִּימִי אֲחוּהּ דְּרַב סַפְּרָא, שָׁכִיב רַב דִּימִי וְלֹא פַּקִּיד** – מת רב דימי פתאום ולא הספיק לצוות לבני ביתו, **אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּא** – בא המפקיד לפני רבי אבא, ותבע מן היתומים את הבגד ואף נתן בו סימנים, ואילו היתומים טענו שמא של אבינו היה, **אָמַר לְהוּ** רבי אבא ליתומים, ישנן שתי סברות שהבגד שייך לתובע, **חָדָא, דְּיָדַעְנָא בֵּיהּ בְּרַב דִּימִי דְּלֹא אָמִיד** – האחת, שאני מכיר את רב דימי שלא היה עשיר, **וְעוֹד, הָא קָא יָהֵיב סִימָנָא** – שהרי התובע נתן סימנים בבגד. **וְלֹא אֲמָרָן** שיש לסמוך על הסימנים שהמפקיד נותן, **אֶלָּא דְּלֹא רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם** – רק אם הוא לא רגיל להכנס ולצאת בבית זה, **אֲבָל רָגִיל דְּעָיֵיל וְנָפִיק לְהָתָם**, אין הסימנים ראיה, **אֵימָא אִינִישׁ אַחֲרִינָא אַפְקִיד וְאִיהוּ מֵיחֲזָא חָזָא** – שיתכן לומר שאדם אחר הפקיד את הבגד, ואותו אדם שטוען שהוא המפקיד, היה נוכח בזמן ההפקדה, ועל פי זה הוא אומר את הסימנים.

* * *

מעשה נוסף בענין פסק דין על פי אומדן דעת: **הַהוּא דְּאָמַר לְהוּ נְכָסַיי לְטוֹבְיָה** – מעשה באדם שאמר לפני מותו שיתנו את נכסיו לטוביה, ולא פירש לאיזה טוביה היתה כוונתו. **שָׁכִיב** – מת אותו אדם, **אָתָא טוֹבְיָה** – בא אדם בשם טוביה ותבע את נכסי המת. **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲרֵי בָּא טוֹבְיָה** – הנה לפנינו טוביה שתובע את הנכסים, ומדוע שלא ניתן לו.

מקרה שונה במקצת: אם **אָמַר** שנכסיו יהיו **לטוֹבְיָה, וְאָתָא רַב טוֹבְיָה** – ובא אדם ששמו רב טוביה, הדין הוא שלא יתנו לו, 'לְטוֹבְיָה' **אָמַר** – שהמת אמר בצוואתו שנותן את הנכסים 'לטוביה', אולם 'לְרַב טוֹבְיָה' **לֹא אָמַר. וְאִי אִינִישׁ דְּגִים בֵּיהּ** – אבל אם ידוע לנו שהמת היה רגיל בו ומיודד עמו, ומתוך כך לא הקפיד לקרותו 'רב טוביה', **הָא גִּים בֵּיהּ** – הרי הוא רגיל בו, ואין ראיה שלא התכוין לרב טוביה, ויכול רב טוביה לקבל את הנכסים.

מקרה נוסף: **אִתּוּ שְׁנֵי טוֹבְיָה** – באו שני אנשים ששמם טוביה, אם האחד היה **שָׁכֵן** של המת, **וְהאחר תַּלְמִיד חָכָם**, הדין הוא שה**תַּלְמִיד חָכָם** קוֹדֵם. ומאותה סיבה, גם אם אחד מהם היה **קָרוֹב** של המת, **וְהאחר תַּלְמִיד חָכָם**, ושניהם שמם טוביה, הדין הוא, שה**תַּלְמִיד חָכָם** קוֹדֵם.

הגמרא דנה במקרה אחר: **אִיכַּעְיָא לְהוּ** – הסתפקו בני הישיבה, **שָׁכֵן וְקָרוֹב מַאי** – מה הדין כשאחד מהם היה שכן של המת, והאחר קרובו, למי מהם נותנים. **תָּא שְׁמַע** ראיה מהפסוק (משלי כז י) 'טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק' הרי שהשכן קודם.

אם היו **שְׁנֵיהֶם קְרוֹבִים** של המת, **וְכן** אם היו **שְׁנֵיהֶם שְׁכֵנִים** של המת, **וְכן** אם **שְׁנֵיהֶם חֲכָמִים**, הדין הוא, **שׁוּדָא דְּדַיָּנֵי** – הדיינים יבררו למי היה המת מעדיף לתת את נכסיו, כגון, שהמת היה נוהג לקרב את אחד מהם, או שהוא יותר הגון מחבירו, ולו הם יתנו.

* * *

הגמרא חוזרת לעסוק בענייני גביית כתובה: **אָמַר לֵיהּ רָבָא לְבַרֵיהּ דְּרַב חִיָּא בַּר אָבִין, תָּא אֵימָא לָךְ** – בוא ואומר לך **מִילְּתָא מְעַלְּיוּתָא דַּהֲוָה אָמַר אַבּוּךְ** – דבר מעולה שאמר אביך, **הָא דְּאָמַר שְׁמוּאֵל** – דבר זה שאמר שמואל, מלוה **הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵירוֹ**, כדי שמעתה הלוה יפרע את החוב ללוקח, **וְחָזַר** המלוה **וּמְחָלוֹ** ללוה את החוב, החוב **מָחוּל**, והלוקח שוב אינו יכול לגבות את החוב מהלוה, משום שהלוה רשאי לטעון שאדם זה אינו בעל דינו. **וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ** של המלוה **מוֹחֵל** – יכול למחול את החוב ללוה. ועל זה אמר אביך **מוֹדֶה שְׁמוּאֵל, כְּאשה הַמַּכְנֶסֶת שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ** לפני נישואיה בתורת נכסי מלוג, **וְחָזְרָה** האשה **וּמְחָלַתּוּ** ללוה, **שֶׁהחוב אֵינוֹ מָחוּל, מִפְּנֵי שֶׁיָּדוֹ** של הבעל הרי היא **כְּיָדָהּ**, ועתה גם הוא בעלים על החוב ולפיכך אינה יכולה למחול בלעדיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **קְרִיבָתֵיהּ דְּרַב נַחְמָן** – קרובתו של רב נחמן **זַבִּינְתֵּהּ לִכְתוּבְּתָהּ בְּטוֹכֵת הֲנָאָה** – מכרה את שטר כתובתה בסכום מועט. **אֵינְגְּרְשָׁה וּשְׁכִיבָה** – ונתגרשה ומתה, והשאירה אחריה בת, ואותה הבת באה לגבות מאביה מה שנתחייב לאמה בשעת הגירושין בכתובתה. **אָתוּ קָא תָבְעֵי לָהּ לִבְרַתְּהּ** – אולם הלקוחות שקנו את שטר הכתובה, באו ותבעו את הבת לתת להם את הכתובה שהרי הם קנו את הכתובה. **אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן, לֵיכָּא דְּלִיסְבָּא לָהּ עֲצָה** – האם אין כאן מישהו שיכול לייעץ לבת את העצה דלהלן,

---

המאמין בהשגחה פרטית יודע כי "מה' מצעדי גבר כוננו", אשר נשמה זו צריכה לברר ולתקן איזה ברור ותיקון במקום פלוני.

היום יום ג אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תֵּיזִיל וְתֵיחָלֵהּ לִכְתוּבָּתָהּ דְּאִמָּהּ לְגַבֵּי אֲבוּהָ – תלך הבת ותמחול את החוב של הכתובה לאביה, שלא יצטרך לשלם אותה, וְתִירְתָּהּ מִינֵּיהּ – ולבסוף כשימות אביה תירש אותו. שָׁמְעָה הבת את דברי רב נחמן, אָזְלָה אַחֵילְתָּהּ – הלכה ומחלה את חוב הכתובה.

רב נחמן חוזר בו ממה שנתן עצה: אָמַר רַב נַחְמָן, עֶשֵׂינוּ עַצְמֵינוּ כְּעוֹרְכֵי הַדַּיָּנִין כלומר, לא נהגתי כשורה בכך שנעשיתי לקרובי כ'עורך דין'.

שואלת הגמרא: מֵעִיקָּרָא [–מתחילה] כשנתן את העצה מַאי סָבַר רב נחמן, וּלְבַסּוֹף – כשהתחרט על כך מַאי סָבַר. משיבה הגמרא: מֵעִיקָּרָא סָבַר – מתחילה סבר רב נחמן ראוי לאדם שלא יתעלם מקרוב משפחתו, אלא יסייע לו בכל מה שיוכל משום הפסוק (ישעיה נח ז) 'וּמִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם', וּלְבַסּוֹף כשנתחרט סָבַר שאָדָם חָשׁוּב שֶׁאֵנִי – אדם חשוב דינו שונה, שכן למדים ממעשיו, ועלולים האנשים ללמוד ממנו לעשות כך אף לאלו שאינם קרובים.

* * *

הגמרא שבה לדון בהלכה שהוזכרה לעיל: גּוּפָא, אָמַר שְׁמוּאֵל, מלוה הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב שהיה לו על אחר, לַחֲבֵירוֹ, וְחָזַר וּמְחָלוֹ – ומחל המלוה ללוה את אותו החוב, הדין הוא שהחוב מָחוּל, וַאֲפִילּוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל – ואף היורש של המלוה יכול למחול, ואין הלוקח יכול לגבות מהלוה את החוב.

אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְאִי פְּקַח הוּא – הלוקח, ורוצה למנוע אפשרות של הפסד מחמת מחילת החוב על ידי המלוה, מְקַרְקֵשׁ לֵיהּ זוּזֵי – יקשקש ללוה במעות שבידו, כלומר, ישלם ללוה כסף לפני שיעשה קנוניא עם המלוה, וְכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא בִּשְׁמֵיהּ – ויכתוב הלוה ללוקח שטר חוב חדש על שם הלוקח, ואז גם אם המלוה ימחול על החוב, יוכל הלוקח לגבות את החוב מהלוה.

הגמרא דנה האם המוכר חוב לחבירו וחזר ומחל על החוב ובכך הפסיד ללוקח, חייב לפצות את הלוקח: אָמַר אֲמֵימַר, מַאן דְּדָאִין דִּינָא דְּגַרְמֵי – מי שמחייב בתשלומים אדם שהזיק בדרך של 'גרמי', במקרה של מחילת שטר חוב מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי שְׁטָרָא מְעַלְיָא – הוא גובה מהמלוה את כל הסכום הכתוב בשטר בתורת תשלומי נזק עבור הלוקח. אבל מַאן דְּלָא דָּאִין דִּינָא דְּגַרְמֵי – מי שאינו מחייב בנזקי 'גרמי', מַגְבֵּי בֵּיהּ דְּמֵי נַיְרָא בְּעָלְמָא כלומר, המלוה פטור מפני שטוען ללוקח לא מכרתי לך אלא הנייר שבו כתוב השטר, ונייר זה הלא בידך הוא.

הגמרא מביאה מעשה בענין זה: הָוָה עוּבְדָּא – היה מעשה באחד שמכר שטר חוב ומחל ללוה על החוב, ובא הדין לפני רב אשי, וְכַפְיֵיהּ [–וכפה] רַפְרַם לְרַב אַשִׁי בכך שהרבה לו ראיות שיש לחייב את המלוה מדין גרמי, וְאַגְבֵּי בֵּיהּ כִּי כְּשׁוּרָא לְצַלְמֵי – ודקדק רב אשי עם המלוה, שישלם ללוקח כל ההפסד שנגרם לו כתוצאה ממחילת החוב, כפי שאדם הקונה קורת עץ לצור בה צורות, מדקדק שתהא חלקה וישרה לגמרי.

* * *

הגמרא מביאה דין הקשור למשנתינו: אָמַר אֲמֵימַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב חָמָא, הַאי מַאן דְּאִיכָּא עֲלֵיהּ כְּתוּבַּת אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב – מי שמוטל עליו לפרוע חוב כתובה וגם חייב לאדם שהלוה לו, וְאִית לֵיהּ אַרְעָא וְאִית לֵיהּ זוּזֵי – ויש לו קרקע ומעות, לְבַעַל חוֹב מְסַלְּקִינָן לֵיהּ בְּזוּזֵי, כלומר, פורעים לו במעות, וּלְאִשָּׁה מְסַלְּקִינָן לָהּ בְּאַרְעָא – ואת האשה בעלת הכתובה מסלקים בקרקע. וטעם הדבר, הַאי כִּי דִּינֵיהּ וְהַאי כִּי דִּינֵיהּ – המלוה כדינו והאשה כדינה. כלומר, המלוה נתן מעות בהלואה והוא רוצה לקבל בחזרה מעות, ולכן דין הוא שיפרע לו מעות. ואילו האשה לא נתנה כסף עבור הכתובה, אלא בעלה התחייב לה, והיא סומכת בעיקר על שיעבוד הקרקע, ולכן דין הוא שיפרע לה בקרקע.

אמימר ממשיך: וְאִי לֵא אִיכָּא אֶלָּא חַד אַרְעָא – ואם יש לו רק קרקע אחת, וְלֵא חַזְיָא אֶלָּא לְחַד – ואינה ראויה אלא לתשלום אחד מהם, לְבַעַל חוֹב יָהֲבִינָן לֵיהּ – נותנים את הקרקע לבעל חוב, לְאִשָּׁה לֵא יָהֲבִינָן לָהּ – ולאשה לא נותנים, והטעם שמעדיפים את הבעל חוב הוא, משום שאם יפסיד נמצאת נועל דלת בפני לווין שאנשים ימנעו מלהלוות. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, כלומר, מה הטעם שנותנים לבעל חוב משום שחוששים ל'נעילת דלת' ואילו לאשה אין נותנים מטעם 'חינא', משום שיוֹתֵר מִמַּה שֶּׁהָאִישׁ רוֹצֶה לִישָּׂא אִשָּׁה רוֹצָה לְהִנָּשֵׂא, כלומר, בדרך כלל נשים יש להן רצון להינשא, ולכך אין לחוש שמחמת דאגתן שיתנו את הקרקע למלוה ימנעו מלהינשא, אבל מלוה ימנע מלהלוות אם לא ניתן לו את הקרקע, ויש בזה משום נעילת דלת בפני לווים.

* * *

הגמרא מביאה דיון בענין פריעת חוב: אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְרַב חָמָא, וַדַּאי דְּאָמְרִיתוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא – האם נכון שאמרת משמו של רבא, הַאי מַאן דְּמַסְּקֵי בֵּיהּ זוּזֵי – אדם שנושים בו מעות מחמת שלוה, וְאִית לֵיהּ אַרְעָא – ויש לו רק קרקע שיכול לשלם ממנה למלוה, ומעות אין לו, וְאָתָא בַּעַל חוֹב וְקָא תָבֵע מִינֵּיהּ – ובא המלוה ותובע ממנו לשלם לו את החוב, וְאָמַר לֵיהּ הלוה, זִיל שְׁקוֹל מֵאַרְעָא – לך ותגבה את הקרקע בחובך, אַמְרִינָן לֵיהּ – אנו אומרים ללוה, זִיל זַבֵּין אַתְּ וְאַיְיתֵי הַב לֵיהּ – לך ותמכור את הקרקע והבא כסף למלוה. האם נכון שאמרת דבר תמוה כזה, שהרי המלוה סומך לגבות את חובו בעיקר על הקרקע של הלוה, ומדוע שנטריח הלוה למכור ולא יוכל להגבות לו קרקע.

משיב רב חמא: אָמַר לֵיהּ לרב פפא, לֵא – אינו נכון, לא אמרתי הלכה כזאת. אמר לו רב פפא, אם כך, אֵימָא לֵי גּוּפָא דְּעוּבְדָּא הֵיכִי הֲוָה – מה היה גוף המעשה שבו פסק רבא שבגינו יצאה השמועה המוטעית. אָמַר לֵיהּ רב חמא, תּוּלָה מָעוֹתָיו בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים הֲוָה – לוה זה שהובא לפני רבא, היו לו מעות, אך טען בשקר שאינן שלו אלא של גוי. שמאחר והוּא עָשָׂה שֶׁלֹּא כְּהוּגֶן, שניסה להשתמט מלפרוע למלוה בכסף, לְפִיכָךְ עָשׂוּ בּוֹ שֶׁלֹּא כְּהוּגֶן, וחייבו אותו למכור את הקרקע שלו, ולשלם את חובו. ודווקא באותו המעשה החמירו עליו הדיינים שימכור את הקרקע כדי לפרוע למלוה, ואין ללמוד ממעשה זה למקומות אחרים.

* * *

אָמַר לֵיהּ רַב כַּהֲנָא לְרַב פָּפָּא, לְדִידְךָ דְּאָמְרַתְּ פְּרִיעַת בַּעַל חוֹב מִצְוָה – לשיטתך, שחובתו של הלוה לשלם את החוב, אינה אלא כדי לקיים מצות פריעת בעל חוב, אם אָמַר הלוה לֵא נִיחָא לִי דְּאֶעֱבִיד מִצְוָה – אין ברצוני לקיים מצוה זו של פריעת בעל חוב, ואיני רוצה לשלם, מַאי – האם בית דין יכפו את הלוה לשלם למלוה. אָמַר לֵיהּ רב פפא, דבר זה תָּנִינָא בברייתא, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שאין לוקים על עבירה יותר מארבעים מלקות, בְּעֹבֵר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, אֲבָל בְּמִצְוַת עֲשֵׂה, כְּגוֹן שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עֲשֵׂה סוּכָּה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, או אומרים לו, ליטול לוּלָב וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה,

---

במעלת מין האנושי, ישנם ארבעה תארים: אדם – מעלת המוחין והשכל, איש – מעלת הלב והמידות, אנוש – החלישות באחד מהם בשכל או במידות או בשתיהם, גבר – מתגבר על עצמו להסיר המניעות ועיכובים להשיג אחת המעלות או בשכל או במידות.

היום יום ד אלול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

תיזיל ותיחלה כו' — דאמרינן: אפילו יורש מוחל, ואמה של זו מכרה להן שטר חוב שהיה לה על בעלה. **עשינו עצמינו** — בקרוב של בעל דין, או אוהבו, הבא אצל דיינין ועורכו בראיות אחר זכות אוהבו או קרובו. כך למדתי עצה לזו להפסיד שכנגדה. **מעיקרא** — כשאמר כן. **לבסוף** — כשנתחרט. **אדם חשוב שאני** — לפי שלמדין הימנו, ויש שיעשו אף שלא לקרובים. **ואי פקח הוא** — הלוקח. מקרקש ליה זוזי — ללוה, ושוברו בהן לכתוב לו שטר חוב בשמו, קודם שיעשו קנוניא בין שניהם. **מאן דדאין דינא דגרמי** — המחייב את הגורם הפסד לחבירו. **מגבי ביה** — בהאי שטרא, מן המוחלו. **דמי שטרא מעליא** — כל החוב שבתוכו. **ומאן דלא דאין דינא כו'** — פלוגתייהו בבבא קמא, בפרק בתרא (קטז,ב), ורבי מאיר אית ליה דינא דגרמי, כדתניא (שם ק,ב): נתייאש הימנה ולא גדרה — הרי זה קידש, וחייב באחריותו גבי כלאים. וקיימא לן כוותיה. **מגבי ביה דמי ניירא בעלמא** — כלומר, אומר שלא מכר לו אלא הנייר, והרי הוא בידך. **כפייה רפרם לרב אשי** — שבא הדין לפני רב אשי, וסיבבו והקיפו בראיות ואגבי מדינא דגרמי. **כי כשורא לצלמי** — כלומר: גיבוי גמור, כל ההפסד. דקדק בו כאשר ידקדק הלוקח קורה לצור בה צורות, שלוקח ישרה וחלקה. **האי כי דיניה** — זה הלוה מעות, וזו סמכה על שיעבוד הקרקע, והיא לא נתנה כלום. ואם בשביל נכסי צאן ברזל הנישומין בכתובה — הוא זכה בהן מיד, וזו צירפתן עם הכתובה על שיעבוד הקרקע. **ולא חזיא אלא לחד** — אין בה אלא כדי לאחד מהן. **לבעל חוב יהבינן** — שלא תנעול דלת. **יותר משהאיש רוצה כו'** — ולא חיישינן לומר משום חינא. ודוקא שהשטרות נכתבו ביום אחד, אבל אם קדמה זמן הכתובה — היא גובה. **ודאי דאמריתו כו'** — לשון שאלה הוא: אמת הוא ששמעתי שאתם אומרים דבר זה של תימה, דמטרחינן ליה ללוה למכרה? והלא המלוה עיקר סמך שלו על הקרקע! **תולה מעותיו בנכרי הוה** — מעות היה לו לפרוע, ואומר של נכרי הם. **לדידך דאמרת כו'** — במסכת ערכין, בפרק "שום היתומין" (כב,א). **פריעת בע"ח מצוה** — מצוה עליו לפרוע חובו ולאמת דבריו, דכתיב "הין צדק" — שיהא "הן" שלך צדק, ו"לאו" שלך צדק (בבא מציעא מט,א). **כמה דברים אמורים** — דלוקה ארבעים.

מכין

תיזיל ותיחלה לכתובתה דאמה לגבי אביה — קשה לרבינו יצחק: דמה הרויחה? הא אמרינן בסמוך: מאן דדאין דינא דגרמי — מגבי ביה דמי שטרא מעליא, ורב נחמן גופיה דאין דינא דגרמי ב"הגחל בתרא" (בבא קמא קטז,ב), גבי ההוא גברא דאחווי אבריא דחיטי? ויש מפרשים: דקטנה היתה, כמו "הפעוטות מתנתן מתנה" [גיטין נט,א], ולא מחייבא מדיני דגרמי. ולרבינו יצחק נראה מתוך כך דלא מיחייבא מדינא דגרמי אלא דמים שנתנו לה על כתובתה, ולא כל הכתובה, ונמצא שמרווחת הרבה. ומיהו, לא נתיישב לרבינו שמשון בן אברהם לשון "מגבי ביה דמי שטרא מעליא", דמשמע דחייב לשלם כל הכתוב בשטר. ומביא ראיה מהא דאמרינן בפרק שני דקידושין (מז,ב): "התקדשי לי בשטר חוב" או שהיה לו מלוה ביד אחרים והרשה עליהם, רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת. ומסיק דבדשמואל קא מיפלגי. דאמר: המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו — מחול; מר אית ליה, ולהכי אינה מקודשת, דלא סמכה דעתה, הואיל ויכול למחול. ואם היה חייב לשלם כל הכתוב בשטר — אמאי לא סמכה דעתה? הא אינו רשאי למחול שיצטרך לשלם לה! [והשתא לא תיקשה היאך השיאה רב נחמן עצה להפסיד ממון אחרים בשביל קורבה, שהרי לא היה מפסידן לגמרי, שהיו מחזירין להם מעות שנתנו. מכל מקום קצת יש לגמגם]. **לבעל** חוב מסלקינן ליה בזוזי — אומר רבינו תם: דשלשה דינין חלוקים; למלוה, ולניזק, ולשביר. לבעל חוב: אית ליה זוזי — לא מצי לסלוקי בארעא, כדאמרינן הכא. וניזק: אפילו אית ליה זוזי — מסלק ליה בארעא. ובשביר: אפילו לית ליה זוזי, אמרינן ליה זיל טרח וזבין ואייתי זוזי. דתנן בפרק "הבית והעליה" (בבא מציעא קיח,א): היה עושה עמו בתבן ובקש, ואמר "טול מה שעשית בשבורך" — אין שומעין לו. ומשמע התם — אפילו דלית ליה זוזי).

לאשה לא יהבינן לה מאי טעמא יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא. ואם תאמר: דאמרינן לעיל (פד,א): לכתובת אשה משום חינא. ואפילו רבי בנימין לא פליג אלא כשהבעל חוב הוא כושל, אבל שניהם שוין — מודה דיהבינן לכתובת אשה! ותירץ רבינו תם: דהכא — יהבינן לבעל חוב משום דאיכא טעמא דנעילת דלת, ובאשה לא שייך נעילת דלת, כדאמרינן: יותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא. אבל לעיל, דלאחר מיתה — ליכא נעילת דלת, דמיתה לא שכיחא, כדאמרינן ב"הנזקין" (גיטין נ,א), דלא מסיק אדעתיה דמלוה דמית לוה ונפלי נכסי קמי יתמי, עדיפא כתובת אשה משום חינא. ומורי הרב רבינו יחיאל השיב למורי הרב בשם רבינו יצחק: דאפילו לאחר מיתה יהבינן לבעל חוב קרקע, או אפילו מטלטלין אחר תקנת גאונים שתקנו דאשה ובעל חוב גובין מטלטלין. ולעיל דיהבינן לכתובת אשה — היינו משום דכיון דאין דינו של בעל חוב לגבות, ואי הוה יהיב להו נפקד ליתומים לא מצי נקיט להו בדינא, עדיפא כתובת אשה משום חינא. ואפילו קדים זמן הכתובה לזמן השטר, כיון שלא תיקנו שתטרוף מן הלקוחות. ולא חל שיעבוד כתובה עלייהו כלל, והוי כאילו זמנן שוה. והכי אמר בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנז,א): "דאיקני" קנה ומכר, אם תמצא לומר לא משתעבד — הא לא משתעבד, ואם תמצא לומר משתעבד — להה ולוה ואחר כך קנה ומכר — מהו? לקמא משתעבד או לבתרא? [משמע דאי לא משתעבד ליכא לספופי כלל הי גביא ברישא, כיון דלא משתעבד לגבות מלקוחות. וכתב: וכן עמא דבר כרבינו יצחק, וכן רב אלפס ורמב"ם. ורבי יצחק בר אברהם נראה לו כרבינו תם. ואמת, כי נראה דברי רבינו תם] (נוסח ישן. כתב יד). **ההוא** תולה מעותיו בנכרי הוה — אין לפרש כשאמר לו "זיל את זבין" הוה תולה מעותיו בנכרי — דאם כן כהוגן עשו לו. אלא תחילה, כשתבעו היה הולך ותולה מעותיו, ובשעת הגבייה כבר לא היה לו, ואפילו הכי הזקיקו למכור. **אמר** לא ניחא למיעבד מצוה מאי — הא פשיטא ליה דכופין, ודהא עיקר מילתיה בערכין (כב,א) אהא דאין נזקקין לנכסי יתומין קטנים. וקאמר: משום דפריעת בעל חוב מצוה, והני לאו בני מיעבד מצוה נינהו. מכלל דלנכסי יתומים גדולים — נזקקין. אלא הכי קאמר: לא ניחא ליה למעבד מצוה מאי? והלא פשיטא דכופין, ומה שייך לקרותו מצוה?! אמר ליה: תניתתה, דהיכא דאיכא מצוה כופין. אי נמי יש לומר: דבעא מיניה אם כופין אם לאו. אף על גב דפשיטא דלנכסי יתומין גדולים נזקקין — הני מילי היכא דלא אמרו "לא ניחא לן למעבד מצוה", אבל היכא דאמרו — מאי? אמר ליה: תניתתה כו'. ויש מפרשים: דאתולה מעותיו בנכרי קאי, דבשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע דאמר טעמא דאין נזקקין משום צררי, אבל חיובא איכא אנכסי. והואיל והדין שיתן מעות — השיעבוד נמי הוי על המעות, אף על גב דאיכא קרקעות, וכל שכן כי ליכא. אלא לדידך — דאמרת: מצוה, ואף על גב דאית להו נכסי ליתמי לא נחתינן עלייהו, דלא רמיא עלייהו שיעבודא אלא במקום דאיכא מצוה, אמרת נמי שהשיעבוד לא יהא על המעות? ולא דמי לגזלן שהשיעבוד על כל נכסיו, דהתם באיסורא אתא לידיה, ובדין אישתעבד לגמרי, אבל הכא — לא. **פריעת** בעל חוב מצוה — בדאיכא אחריות נכסים איירי, דעלה איתמר מילתיה דרב פפא בערכין (שם), ואפילו הכי אין נפרעין מנכסי יתומים קטנים — דלאו בני מיעבד מצוה נינהו, אבל מנכסי יתומין גדולים — נפרעין. אבל בדליכא אחריות נכסים — מצוה על היתומין, ואין כופין, כדמוכח בפרק "מי שהיה נשוי" (כתובות צא,ב) גבי ההוא דשבק קטינא דארעא. וטעמא משום דהוי מצות כיבוד מצוה שמתן שברה בצידה, דאין בית דין שלמטה מוזהרין עליה. והא דאמר ב"הגחל עצים" (בבא קמא צד,ב): הניח להן אביהן פרה וטלית וכל דבר המסויים — חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, התם — אם לא יהיו מחזירין איכא קלון אביהן, הלכך חייבין לשלם. אבל משום כבוד לחודיה — לא. ובקונטרס פירש לקמן גבי קטינא: דהואיל וליכא מצוה אלא מדרבנן — לא כייפינן להו. ואין נראה, דאשכחן דכופין במצות דרבנן, בגון מצוה לקיים דברי המת, דאמרינן ב"השולח" (גיטין מ,א) דכופין את היורשין.

מכין

מַכִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ. בְּעָא מִינֵּיהּ רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא: "הֲרֵי זֶה גִּיטֵּיךְ, וְלֹא תִתְגָּרְשִׁי בּוֹ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" וְהָלְכָה וְהִנִּיחַתּוֹ בִּצְידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, מַהוּ? אָמַר לֵיהּ; אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, מִדְּרַב וּשְׁמוּאֵל. דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: וְהוּא שֶׁצְּבוּרִין וּמוּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים - כִּרְשׁוּת הָרַבִּים דָּמוּ. אַדְּרַבָּה, מְגוֹרֶשֶׁת מִדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "מְשׁוֹךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תְּהֵא קְנוּיָה לְךָ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" - קָנָה, וַאֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת בָּאֲגַם. מַאי לָאו - הַיְינוּ אֲגַם, וְהַיְינוּ צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים! לָא, אֲגַם לְחוּד, וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֲמַר לֵיהּ: מְגוֹרֶשֶׁת, מִדְּרַב נַחְמָן, וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים - כַּאֲגַם דָּמֵי. אַדְּרַבָּה, אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת מִדְּרַב וּשְׁמוּאֵל, מַאי לָאו - הַיְינוּ רְשׁוּת הָרַבִּים וְהַיְינוּ צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים! לָא, רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד, וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד. **משנה** הַמּוֹשִׁיב אֶת אִשְׁתּוֹ חֶנְוָנִית, אוֹ שֶׁמִּינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֲפִילּוּ עַל פִּילְכָּהּ וְעַל עִיסָּתָהּ. **גמרא** אִיבַּעְיָא לְהוּ: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עַל יְדֵי גִּלְגּוּל קָאָמַר, אוֹ לְכַתְּחִלָּה קָאָמַר? תָּא שְׁמַע: אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אֵין אָדָם דָּר עִם נָחָשׁ בִּכְפִיפָה. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא לְכַתְּחִלָּה - שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ עַל יְדֵי גִּלְגּוּל - מַאי נָפְקָא לָהּ מִינָּהּ? דְּאָמְרָה לֵיהּ: כֵּיוָן דְּקָדַיְיקַתְּ בַּתְרַאי כּוּלֵּי הַאי - לָא מָצֵינָא דְּאָדוּר בַּהֲדָךְ. תָּא שְׁמַע: הֲרֵי שֶׁלֹּא פָּטַר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנֶּדֶר וּמִן הַשְּׁבוּעָה, וְהוֹשִׁיבָהּ חֶנְוָנִית אוֹ שֶׁמִּינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, לֹא הוֹשִׁיבָהּ חֶנְוָנִית וְלֹא מִינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבָהּ חֶנְוָנִית וְלֹא מִינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, שֶׁאֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שָׁעָה אַחַת בְּחַיֵּי בַעְלָהּ עַל פִּילְכָּהּ וְעַל עִיסָּתָהּ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין אָדָם דָּר עִם נָחָשׁ בִּכְפִיפָה. שְׁמַע מִינָּהּ: לְכַתְּחִלָּה, שְׁמַע מִינָּהּ. **משנה** כָּתַב לָהּ "נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ" - אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, אֲבָל מַשְׁבִּיעַ הוּא אֶת יוֹרְשֶׁיהָ וְאֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. "נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ וְעַל הַבָּאִים בִּרְשׁוּתֵיךְ" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ; לֹא הִיא, וְלֹא יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא אֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. אֲבָל יוֹרְשָׁיו מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאֶת יוֹרְשֶׁיהָ, וְאֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. "נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי וְלֹא לְיוֹרְשַׁי וְלֹא לַבָּאִים בִּרְשׁוּתִי, עָלַיִךְ וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ וְעַל הַבָּאִים בִּרְשׁוּתֵיךְ" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא הוּא וְלֹא יוֹרְשָׁיו וְלֹא הַבָּאִים בִּרְשׁוּתוֹ, לֹא אוֹתָהּ וְלֹא יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. הָלְכָה מִקֶּבֶר בַּעְלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁחָזְרָה לְבֵית חָמִיהָ וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל הֶעָתִיד לָבֹא, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל מַה שֶּׁעָבַר. **גמרא** שְׁבוּעָה מַאי עֲבִידְתָּהּ? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:

על

רש"י

מכין אותו — קודם שעבר על העשה, ויש בידו לקיים. **והלכה והניחתו כו'** — ועודנו שם לאחר שלשים. **והוא שצבורין** — גבי מתניתין, דקתני: הקודם זכה. **אלמא** — רשות הרבים לא קני ליה לבעלים מידי, אלא אם כן מגביהו. הילכך, לאחר שלשים לאו ברשותה הוא דליהוי גירושין חיילי. **צידי רשות הרבים** — סמוך לכתלים, שאין דרך בני אדם לעבור שם ולהתחכך בכותלים. **משנה חנוונית** — למכור יינו ופירותיו בחנות. **משביעה** — שלא עיכבה בידה כלום. **אפוטרופיא** — להכניס ולהוציא פירותיו, ולשכור פועלים, ולישא וליתן. **גמרא על ידי גלגול קאמר** — דשמעיה לתנא קמא דאמר: משביעה על האפטרופסות, ולא על פילכה ועיסתה, ואפילו על ידי גלגול שבועת אפטרופסות. דכיון דשבועת אפטרופסות דרבנן, [דהא לא קטען ליה תובע טענת ברי, אלא רצוני שתשבע לי — לא מגלגלין על ידה] שבועה אחריתי. ואתא רבי אליעזר למימר: היכא דהושיבה חנונית, מיגו דמישתבעה אאפטרופסות — משתבעה נמי על ידי גלגול על פילכה ועיסתה, דמגלגלין מדרבנן. **או לכתחלה קאמר** — דאפילו לא מינה אפוטרופיא — משביעה על פלכה, שהרי אפוטרופסת היא. **בכפיפה** — בתוך קופה אחת. **שפיר** — דאמרה ליה: הואיל ומשבעת לי על פילכי — איני יכול לסבול קפדנותך. **מאי נפקא לה מינה** — הרי נתחייבת לו שבועה, ומה יקשה לה גלגול זה, אם לא עיכבה כלום? **הואיל וקא דייקת בתראי** — אינך אוהב ומאמין אותי, ולא מצינא דאידור בהדך. **הרי שלא פטר** — שלא כתב לה "נדר ושבועה אין לי עליך". **נדר** — שנודרת לו: יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם עיכבתי משלך כלום, כדאמר במסכת גיטין (לד,ב): נמנעו מלהשביעה, התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו, וגובה כתובתה. **משנה אינו יכול להשביעה** — בגמרא מפרש מהי שבועה פטרה. **אבל משביע הוא את יורשיה** — אם גירשה ומתה, ויורשיה תובעין הימנו כתובתה — נשבעים שבועת יורשין המפורשת במסכת שבועות (מה,א): שבועה שלא פקדתנו בשעת מיתה, ולא אמרה לנו קודם לכן, ולא מצאנו בין שטרותיה ששטר כתובתה פרוע. **ואת הבאים ברשותה** — אם מכרה כתובתה לאחרים, ונתגרשה ומתה, והלקוחות תובעין אותו — נשבעין אף הן שבועת היורשין. **אבל יורשיו משביעין אותה** — אם נתאלמנה, והיא או יורשיה נפרעין מן היתומים — צריכים שבועה, שהרי לא פטרן אלא ממנו, אם תגבה כתובתה בחייו. **לבאין ברשותי** — אם אמכור נכסי, ואת באה ליפרע מלקוחות. **הלכה מקבר בעלה כו'** — זו שפטרה בעלה מן השבועה. והכי תני בהדיא בתוספתא — דאהך שפטרה קאי. **לבית אביה** — שלא נתעסקה שוב בנכסים. **על העתיד לבא** — על עסק שלאחר מיתה, שלא עיכבה בידה כלום. דהשתא נכסים דיתמי נינהו, ולא מהניא בהו פטור דידיה. **על שעבר** — על עסק שבחיי בעלה. **גמרא שבועה מאי עבידתה** — איזו שבועה סתם שאשה חייבת לבעלה או ליורשיו, דקתני: דכי לא פטרה — משביעה, וכי פטרה — אין משביעה.

על

תוספות

אינה מגורשת מדרב ושמואל — הרבה יש לתמוה: היכי פשיט מדרב ושמואל, דבעי למימר דצידי רשות הרבים כרשות הרבים? והא רמי בר חמא גופיה מיבעי ליה בצידי רשות הרבים מכלל דבהניחתו ברשות הרבים פשיטא ליה דאינה מגורשת ויש לומר דדייק מסיפא דמילתיה דמדקאמר ובסימטא לא מהני תפיסה מכלל דבצידי רשות הרבים מהניא מיהו לאיכא דאמרי מדמה צידי רשות הרבים לסימטא. **וצידי** רשות הרבים כרשות הרבים דמו — תימה: דבריש "אלו נערות" (כתובות לא,ב) אמר: דלענין מיקנא — קני בצידי רשות הרבים. **אדרבה** מגורשת מדרב נחמן כו' — מדלא קאמר: אדרבה מגורשת מדרב ושמואל גופייהו, דאמרי בסימטא לא מהני תפיסה — מכלל דפשיטא ליה דסימטא עדיפא לענין קנין טפי מצידי רשות הרבים. אבל אגם וצידי רשות הרבים — בעי לדמויי אהדדי. אלמא לענין קנין —סימטא עדיף מאגם, וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דלעיל בשילהי "האשה שנפלו" (פב,א) אמר רבי יוחנן: האומר לחבירו "משוך פרה זו, ולא תיקני עד לאחר שלשים" — קנה, אפילו עומדת באגם. ואם כן, כל שכן אם היא עומדת בסימטא. והיכי אמר רבי יוחנן לעיל דתפיסה מהני בסימטא? דרבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש דאמרי תרווייהו: אפילו בסימטא!

האומר לחבירו משוך פרה זו כו' — בדאמר לו "מעכשיו" מיירי, כדאוקי לעיל בסוף "האשה שנפלו" (פב,א). וגבי גט נמי, דבעי רמי בר חמא — איירי נמי בדאמר "מעכשיו"; דאי לא אמר מעכשיו, כיון דאין הגירושין אלא לאחר שלשים — היה צריך שיהיה אז בחצירה. וקשה: דהיכי פשיט מדרב ושמואל! דהתם — מאי "מעכשיו" איכא? ונראה דהכי פשיט: כי היכי דהתם, אף על גב דמן הדין דמשעת מיתת האב הנכסים בחזקת יתומים בכל מקום שהם, אפילו הכי אם הם ברשות הרבים — לא קנו יתמי, הכי נמי — היכא דאמר לה "הרי זה גיטיך מעכשיו, ולא תתגרשי בו עד לאחר שלשים", דמן הדין יש לה לזכות בגט מיד לאחר שלשים יום בכל מקום שהוא, אפילו הכי — ברשות הרבים אינה מגורשת.

רבי אליעזר אומר על ידי גלגול — לא כפירוש שפירש הקונטרס: דתנא קמא סבר דאין מגלגלין בשבועה דרבנן. דהא בפרק "כל הנשבעין" (שבועות מח,ב) מסקינן דמגלגלין בדרבנן, וליכא מאן דפליג. אלא, טעמא דתנא קמא: דאמרה ליה "כיון דדייקת כולי האי — לא מצינא דאידור בהדך". ירושלמי: מאי טעמא דרבנן? אם אתה אומר כן — אין שלום בבית לעולם. שברה כלים, מאי את עביד לה — כשומרת חנם או כשומרת שכר? מסתברא, אפילו כשומרת חנם אינה. אם אין את אומר כן — אין שלום בבית לעולם. **נדר** ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך — בירושלמי מפרש: כגון שנתן לה רשות לעשות יורשיה אפוטרופין. ואת הבאים ברשותך — צריך לפרש: שאר בני אדם, נכרים, שעשאתן אפוטרופין מחמת שנתן לה רשות. תימה: אמאי נקט נדר? דנדר לא שייך אלא באלמנה, כדמוכח ב"השולח" (גיטין לד,ב) דתיקן רבן גמליאל שתהא נודרת כו', ו"עליך" לא שייך אלא בגרושה! ויש לומר: דאיידי דנקט בסמוך נדר גבי יורשין, נקט נמי ברישא. ומיהו, בגמרא לא שייך לשנויי הכי, דקתני בברייתא: נדר ושבועה, והתם לא מיירי ביורשים כלל.

אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַכִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ, כלומר, קודם שעבר על העשה ועדיין יש בידו לקיים מכים אותו עד שיקבל לעשות, ולפיכך, גם לוה שאינו רוצה לשלם את חובו ולקיים את מצות הפרעון, כופים אותו עד שירצה לשלם, או עד שתצא נפשו.

* * *

בְּעָא מִינֵּיהּ – שאל ממנו רָמִי בַּר חָמָא מֵרַב חִסְדָּא, אם אדם נתן גט לאשתו, ואמר לה, הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ, וְלֹא תִּתְגָּרְשִׁי בּוֹ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהָלְכָה האשה וְהִנִּיחָתוּ לגט בְּצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים, ועברו שלשים יום והגט עדיין מונח שם. מַהוּ הדין, האם גט שמונח בצידי רשות הרבים נחשב כמונח ברשות האשה וממילא הוא יכול לפעול משם גירושין או לא.

אָמַר לֵיהּ רב חסדא לרמי בר חמא, אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת, ולמדתי זאת מִמאמרם דְּרַב וּשְׁמוּאֵל, דְּרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ – שניהם אמרו לעיל (פד:), בענין אדם שמת והניח פירות תלושים, וקדם בעל חוב ותפס לפני שהיתומים זכו בהם, שנאמר במשנה לעיל (פד.) שרבי טרפון סובר, שכל הקודם לזכות זכה בפירות, וְהוּא שֶׁצִּבּוּרִין וּמוּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בשעת מיתת האב, שבאופן זה אינם נחשבים ברשות היתומים. הרי מוכח מדברי רב ושמואל שחפץ המונח ברשות הרבים, אינו נחשב כמונח ברשות בעליו. ולפיכך, אף כשנותן גט והגירושין יחולו רק לאחר שלשים יום, והוא מונח ברשות הרבים, אינו נחשב למונח ברשות האשה, ודינו כנשרף או נקרע. ומסיים רב חסדא, וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים כִּרְשׁוּת הָרַבִּים דָּמוּ [–נחשבים], שגם בצידי רשות הרבים אין הגט נחשב כמונח ברשות האשה, ואינה מגורשת.

הגמרא מקשה על רב חסדא: אַדְּרַבָּה – יש להוכיח להיפך, שהאשה מְגוֹרֶשֶׁת, מִדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, הָאוֹמֵר לְחֲבֵירוֹ מְשׁוֹךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִּהְיֶה קְנוּיָה לְךָ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, הדין הוא שהלוקח קָנָה את הפרה, וַאֲפִילּוּ אם הפרה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם. הרי שחפץ העומד באגם נחשב ברשות הקונה, מַאי לָאו – והאם לא מסתבר לומר הַיְינוּ אֲגַם וְהַיְינוּ צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים – שצידי רשות הרבים ואגם, שוים בדינם לענין זה, וממילא גט המונח בצידי רשות הרבים נחשב כמונח ברשות האשה והיא מגורשת.

מתרצת הגמרא: לֹא, אֲגַם לְחוּד וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד, כלומר, דינם שונה, וצידי רשות הרבים נחשבים כרשות הרבים יותר מאגם ויתכן שאינה מגורשת.

הגמרא מביאה גירסא שונה למהלך הגמרא: אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש אומרים שכך היה המשא ומתן, שרמי בר חמא שאל, מה הדין כשנתן אדם גט לאשתו על מנת שתתגרש בו לסוף שלשים יום והלכה והניחתו בצידי רשות הרבים. אָמַר לֵיהּ רב חסדא, הדין הוא שהאשה מְגוֹרֶשֶׁת, ואני לומד זאת מִדְּרַב נַחְמָן, שהמושך פרה כדי לקנותה לאחר שלשים יום, קנה את הפרה ואפילו עומדת באגם, הרי שחפץ המונח באגם דינו כמונח ברשות בעליו, וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים כַּאֲגַם דָּמֵי – וצידי רשות הרבים דינם שוה לאגם, ולכך גט המונח בצידי רשות הרבים נחשב ברשות האשה, והיא מגורשת. מקשה הגמרא: אַדְּרַבָּה, הרי ניתן להוכיח להיפך שהאשה אֵינָהּ מְגוֹרֶשֶׁת מִדְּרַב וּשְׁמוּאֵל שאם הפירות היו מונחים ברשות הרבים בשעת מיתת האב אינם נחשבים ברשות היורשים, מַאי לָאו הַיְינוּ רְשׁוּת הָרַבִּים וְהַיְינוּ צִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים – והאם לא מסתבר שצידי רשות הרבים דינם כרשות הרבים ואם כן האשה אינה מגורשת. מתרצת הגמרא: לֹא, רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד וְצִידֵי רְשׁוּת הָרַבִּים לְחוּד, כלומר, אין להשוותם, ולפיכך אם הגט היה מונח בצידי רשות הרבים, אין זה נחשב כמונח ברשות הרבים אלא כמונח באגם.

משנה

משנתינו דנה באשה המתעסקת בנכסי בעלה: הַמּוֹשִׁיב אֶת אִשְׁתּוֹ להיות חֲנָוָנִית למכור יינו ופירותיו בחנות, אוֹ שֶׁמִּינָּה אותה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס – אפוטרופוס על נכסיו, הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָה כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה שבועה דרבנן, שלא עיכבה כלום לעצמה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר יכול הוא להשביעה אֲפִילּוּ עַל פִּילְכָּהּ – הצמר שטווה עבורו, וְעַל עִיסָּתָהּ – הפת שאופה עבורו.

* * *

גמרא

הגמרא מבררת את דברי רבי אליעזר: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שאמר שיכול להשביעה גם על פילכה ועיסתה, עַל יְדֵי גִּלְגּוּל קָאָמַר – האם כוונתו שיכול לגלגל עליה שבועה על דברים אלו כאשר הוא משביעה על האפוטרופסות, אוֹ לְכַתְּחִלָּה קָאָמַר, שיכול להשביעה על פילכה ועיסתה, אף אם לא מינה אותה אפוטרופסית.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אֵין אָדָם דָּר עִם נָחָשׁ בְּכִפְיָפָה – בתוך קופה אחת, כלומר, שאם תצטרך להישבע על כל דבר קטן שעושה, אינה יכולה לדור עמו כך. אִי אָמְרַתְּ בְּשַׁלְּמָא – מובן הדבר אם תאמר שרבי אליעזר סובר שאף לְכַתְּחִלָּה בלא גלגול שבועה יכול להשביעה, שַׁפִּיר – יפה אמרו לו לרבי אליעזר, שיקשה בעיניה להישבע כל יום על כל עיסה שעושה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּשַׁלְּמָא – מובן הדבר אם תאמר שרבי אליעזר סובר שאף לְכַתְּחִלָּה בלא גלגול שבועה יכול להשביעה, שַׁפִּיר – יפה אמרו לו לרבי אליעזר, שיקשה בעיניה להישבע כל יום על כל עיסה שעושה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שרק עַל יְדֵי גִּלְגּוּל יכול הוא להשביעה, כיון שממילא צריכה היא להישבע על אפוטרופסותה, מַאי נַפְקָא לָהּ מִינָּהּ – מה איכפת לה שמוסיף לה בשבועתה גם את פילכה ועיסתה, הרי כבר נתחייבה לו שבועה. דוחה הגמרא את הראיה: דְּאָמְרָה לֵיהּ – יכולה היא לומר לבעלה, כֵּיוָן דְּקָדְיֵיקַתְּ בַּתְרַאי כּוּלֵּי הַאי – כיון שאתה מדקדק אחרי כל כך, סימן הוא שאינך אוהב אותי ואינך מאמין לי, ולכן לֹא מָצִינָא דְּאָדוּר בַּהֲדָךְ – איני יכולה לגור איתך.

הגמרא פושטת את הספק: תָּא שְׁמַע מברייתא המבארת את דעות התנאים במשנה, הֲרֵי שֶׁלֹּא פָּטַר אֶת אִשְׁתּוֹ מִן הַנֶּדֶר וּמִן הַשְּׁבוּעָה, וְהוֹשִׁיבָהּ חֲנָוָנִית למכור בחנותו, אוֹ שֶׁמִּינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא לסחור בנכסיו, הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה שלא לקחה כלום משלו. ואם לֹא הוֹשִׁיבָהּ חֲנָוָנִית וְלֹא מִינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ. אך רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוֹשִׁיבָהּ חֲנָוָנִית וְלֹא מִינָּהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא, הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעָהּ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה, משום שֶׁאֵין לְךָ אִשָּׁה שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שָׁעָה אַחַת בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ עַל פִּילְכָּהּ וְעַל עִיסָּתָהּ, אָמְרוּ לוֹ, אֵין אָדָם דָּר עִם נָחָשׁ בְּכִפְיָפָה. שְׁמַע מִינָּהּ – יש להוכיח שאף שלא מינה אותה אפוטרופסית על נכסיו, יכול להשביע אותה לְכַתְּחִלָּה על פילכה ועיסתה. מסיקה הגמרא: שְׁמַע מִינָּהּ – אכן יש להוכיח כן.

משנה

משנתינו דנה באופן שהבעל פטר את אשתו מנדר ושבועה: כָּתַב לָהּ נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ, אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, שהרי פטרה משבועה זו, אֲבָל אם מתה אחר שהתגרשה, ובאים יורשיה לתבוע את כתובתה ממנו, מַשְׁבִּיעַ הוּא אֶת יוֹרְשֶׁיהָ, וְאֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. ואם כתב לה, נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי עָלַיִךְ, וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ, וְעַל הַבָּאִים בִּרְשׁוּתֵךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא חַיָּא, וְלֹא את יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא אֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ. אֲבָל אם מת יוֹרְשָׁיו מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאֶת יוֹרְשֶׁיהָ וְאֶת הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ.

ואם כתב לה הבעל, נֶדֶר וּשְׁבוּעָה אֵין לִי, וְלֹא לְיוֹרְשַׁי, וְלֹא לַבָּאִים בִּרְשׁוּתִי – שיקנו ממני את נכסי, ותבואי לגבות מהם את כתובתך, עָלַיִךְ וְעַל יוֹרְשַׁיִךְ וְעַל הַבָּאִים בִּרְשׁוּתֵךְ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, לֹא הוּא, וְלֹא יוֹרְשָׁיו, וְלֹא הַבָּאִים בִּרְשׁוּתוֹ, לֹא אוֹתָהּ, וְלֹא את יוֹרְשֶׁיהָ, וְלֹא את הַבָּאִים בִּרְשׁוּתָהּ.

אם הָלְכָה האשה שפטרה בעלה משבועה גם כלפי יורשיו, מִקֶּבֶר

המשך בעמוד רלז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ כגון שהושיבה בעלה חנונית, ומשבועה זו הוא פוטרה בכתיבה זו, אך אם תפגום כתובתה, ומחמת כן תתחייב שבועה, אין הוא פוטרה מאותה שבועה.

רַב נַחְמָן אָמַר בשם **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**, הרי הוא פוטרה גם מהשבועה שהטילו חכמים **עַל הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ**.

הגמרא מביאה דיון בענין זה: **אָזַל** [–הלך] **רַב מָרְדְּכַי, אָמְרָה לִשְׁמַעְתָּא** – את הקושיא דלהלן **קַמֵּיהּ** [–לפני] **דְּרַב אַשִׁי, בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר** – מובן הדבר לדעת הסובר [רב נחמן] שהפטור במשנה הוא גם משבועה שהטילו חכמים **עַל הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ, דְּמַסְקָא אַדַּעְתָּהּ** – שהאשה מעלה בדעתה בשעת נישואיה, **דִּלְמָא מִצְטָרְכִי לִי זוּזֵי, וְשָׁקִילְנָא מִכְּתוּבְּתָאי** – שמא אצטרך למעות, ואטול אותם מחוב כתובתי, **וְאָמְרָה לֵיהּ** – ולכך אמרה לו בשעת נישואיה, **כְּתוֹב לִי דְּלָא מַשְׁבַּעַתְּ לִי** – כתוב לי שלא תשביע אותי כשאבוא לגבות את שאר הכתובה. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** – אבל לסובר [רב יהודה] שהפטור במשנה הוא רק משבועה **עַל אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ**, מדוע תבעה האשה ממנו לכתוב לה שלא ישביענה, **אִיהִי מִי הֲוַת יָדְעָה דְּמוֹתִיב לָהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא** – וכי ידעה מתחילה שיושיב אותה אפוטרופסית **דְּאָמְרָה לֵיהּ כְּתוֹב לִי דְּלָא מַשְׁבַּעַתְּ לִי.**

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אשי לרב מרדכי, **אַתּוּן אַהָא מַתְנִיתוּ לָהּ** – אתם שניתם את דברי רב יהודה על החלק הראשון של המשנה, ולכן קשה לכם מדוע ביקשה ממנו לפטור אותה מהשבועה על אפוטרופוס שתעשה בחיי בעלה. אך **אָנָן, אַהָא מַתְנִינָן לָהּ** – אנו שונים את דברי רב יהודה על הסיפא של המשנה, ששנינו: **הָלְכָה מִקֶּבֶר בַּעֲלָהּ לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁחָזְרָה לְבֵית חָמִיהָ וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא, אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא, יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל הָעָתִיד לָבֹא, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל שֶׁעָבַר.** ועל כך נשאלה השאלה, **'שֶׁעָבַר' מַאי עֲבִידְתֵּיהּ**, כלומר, עד מתי נחשב לשעבר, שהנכסים עדיין אינם נכסי יתומים, ואינם יכולים להשביע אותה. ועל שאלה זו **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** שהפטור של הבעל מועיל לה להיפטר משבועה רק **עַל אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי הַבַּעַל, אֲבָל** על מה שהתעסקה בנכסים **בֵּין מִיתָה לְקִבּוּרָה, מַשְׁבִּעִינָן לָהּ** – יכולים היורשים להשביעה, שכיון שהנכסים כבר עברו לרשות היורשים, שוב לא מועיל מה שהבעל פטר אותה על אחר מותו. **וְרַב מַתְנָא אָמַר, אֲפִילּוּ** על מה שהתעסקה בנכסים **בֵּין מִיתָה לְקִבּוּרָה, לֹא מַשְׁבִּעִינָן לָהּ** – אין היורשים יכולים להשביעה. משום **דְּאָמְרֵי נְהַרְדְּעֵי, לְכַרְנָא** – לפרוע למלך מס גולגולת עבור היתומים, **וְלִמְזוֹנֵי** – למזון האשה והבנות והיתומים, **וְלִקְבּוּרָה** – לקבורת המת או היתומים, **מְזַבְּנִינָן בְּלֹא אַכְרָזְתָּא** – מוכרים את נכסי היתומים בלא הכרזה, כיון שדברים אלו נצרכים מיד, ואין זמן לערוך הכרזה. ומטעם זה אף אין משביעים את האשה שהתעסקה בנכסים לצורך קבורת בעלה, שכן יתכן שמחמת דוחק הזמן מכרה את הנכסים בפחות משווים, וכשתשבע שלא זלזלה בנכסים, עלולה לבוא לידי שבועת שקר.

* * *

הגמרא מביאה דיון לגבי לשונות שונים שכתב הבעל כדי לפוטרה משבועה: **אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי חִיָּיא,** אם כתב הבעל לאשה **דְּלָא נָדֵר וּדְלָא שְׁבוּעָה, הוּא** עצמו **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ, אֲבָל יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.** אולם אם כתב לה **נָקִי נָדֵר נָקִי שְׁבוּעָה, בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ,** כיון שכך היתה כוונתו לומר לה, **מְנַקֵּית מִשְּׁבוּעָתָא** – נקיה את מכל שבועה.

גירסא אחרת בדברי רבי חייא: **וְרַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי חִיָּיא,** אם כתב לה **דְּלָא נָדֵר וּדְלָא שְׁבוּעָה, הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָהּ אֲבָל יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.** אולם אם כתב לה **נָקִי נָדֵר נָקִי שְׁבוּעָה, בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ,** כיון שפטרה משבועה על נכסים אלו ולא משנה ברשות מי הם.

דעה נוספת: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם אַבָּא שָׁאוּל בֶּן אִימָּא מִרִּים,** בין אם כתב **דְּלָא שְׁבוּעָה,** בין אם כתב **דְּנָקִי שְׁבוּעָה,** בין אם כתב **דְּלָא נָדֵר,** ובין אם כתב **דְּנָקִי נָדֵר,** בין אם כתב **מִנְּכָסַי,** ובין אם כתב **מִנְּכָסֶיָא אִילֵּין** [–מנכסים אלו], כוונתו היא שבין **הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. אֲבָל מָה אֲעֲשֶׂה** שאי אפשר להורות כן, **שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים, הַבָּא לִיפָּרַע מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים, לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה,** ולכן כשנפרעת כתובתה מהיתומים צריכה להישבע.

הגמרא מביאה גירסא שונה לדברי אבא שאול: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי לָהּ מַתְנִיתָא** – ויש אומרים שדברי אבא שאול לא נאמרו כשמועה בשם שמואל, אלא נאמרו בברייתא, **אַבָּא שָׁאוּל בֶּן אִימָּא מִרִּים אָמַר, בֵּין דְּלָא שְׁבוּעָה, בֵּין דְּנָקִי שְׁבוּעָה, בֵּין דְּלָא נָדֵר, וּבֵין נָקִי נָדֵר, בֵּין מִנְּכָסַי, וּבֵין מִנְּכָסֶיָא אִילֵּין בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. אֲבָל מָה אֲעֲשֶׂה, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ חֲכָמִים, הַבָּא לִיפָּרַע מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.** ועל ברייתא זו **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּבֶן אִימָּא מִרִּים.**

משנה

משנתינו מביאה אופנים שונים שהאשה צריכה להישבע כאשר היא באה לגבות כתובתה: **הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ, לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה** שלא קיבלה את השאר. וכן **אִם עֵד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהֵיא** היינו כתובתה, **פְּרוּעָה,** והאשה מכחישה את העד, ואומרת שלא נפרעה, **לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

וכן כשגובה כתובתה **מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים, וּמִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים** – וכן כשגובה מהלקוחות שקנו מבעלה קרקעות, **וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו** – וכן אם באה לגבות שלא בפני בעלה כגון שהלך למדינת הים, **לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

המשנה חוזרת לפרש כל אחד מהאופנים שהוזכרו: **הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ, כֵּיצַד, הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וּכשבאה לתבוע כתובתה אָמַר לָהּ הבעל, הִתְקַבַּלְתְּ כל כְּתוּבָּתֵיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לֹא הִתְקַבַּלְתִּי מכתובתי אֶלָּא מָנֶה** – מאה זוז, ועדיין אתה חייב לי תשע מאות, **לֹא תִפָּרַע** את השאר **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

עֵד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהֵיא פְּרוּעָה, כֵּיצַד, הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וְאָמַר לָהּ הבעל הִתְקַבַּלְתְּ כְּתוּבָּתֵיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת לֹא הִתְקַבַּלְתִּי כלל, וְעֵד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהֵיא פְּרוּעָה, כדברי הבעל, **לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים, כֵּיצַד, מָכַר כל נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִיא נִפְרַעַת מִן הַלְּקוּחוֹת, לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים, כֵּיצַד, אִם מֵת הבעל, וְהִנִּיחַ נְכָסָיו לִיתוֹמִים, וְהִיא נִפְרַעַת כתובתה **מִן הַיְתוֹמִים, לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו כֵּיצַד, אִם הָלַךְ לוֹ הבעל לְמְדִינַת הַיָּם, וְהִיא נִפְרַעַת כתובתה מנכסיו **שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, אֵינָהּ נִפְרַעַת אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.**

כתבתי דעתי ברורה כמה פעמים, אשר אם בכל הזמנים והתקופות החינוך על טהרת הקודש הוא מהענייניים החיוניים של עמנו בני ישראל, על אחת כמה וכמה בתקופתנו זו ובארץ הקודש ת"ו.

ממכתב כ"ב אלול, ה'תשח"י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"ל

על אפוטרופיא — פוטרה בכתיבה זאת משבועת אפוטרופוס, אם יושיבנה חנונית. אבל אם פגמה כתובתה, דתנן במתניתין: הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה — לא נפטרה מאותה שבועה על ידי תנאי זה. דכי פטר לה משבועה דקא רמי הוא עלה, אבל שבועה דהיא גרמה לנפשה — לא פטר לה. **על הפוגמת** — וכל שכן משבועת אפוטרופיא, דמכל שבועה פטרה. **אמרה לשמעתא** — הך אתקפתא: בשלמא למאן דאמר כו' אותביה קמיה דרב אשי. **כתוב לי דלא משבעת לי** — ומיגו דרמיא אנפשה — תבעה ליה פטור כל שבועות. **אתון אהא מתניתו** — להא דרב יהודה, ארישא דמתניתין דלא פריש בה בהי שבועה איירי, ואפלוגתיה דרב נחמן, וסבריתו דרב יהודה אדרב נחמן פליג, וקשיא לכו. **אנן** — אסיפא דמתניתין מתנינן לה, דמיירי בשבועת אפוטרופין בהדיא, דקתני: ואם נעשית אפוטרופיא. ודרב נחמן לאו אפלוגתא דרב יהודה אתמר, אלא אפירושא דרישא אתמר. ורב מתנא פליג אדרב יהודה בסיפא בהי אפוטרופוס קאמר לשעבר, אבל בפוגמת — כולהו מודו דפטרה, דשבועה הבאה לה על ידי נכסיו היא. **שעבר מאי עבידתיה** — כלומר, עד מתי קרוי לשעבר, דלא אמרינן נכסי דיתמי נינהו, ואין תנאי שלו מועיל בהן. **אבל בין מיתה לקבורה** — כבר רמו נכסי קמי יתמי, ואין תנאי שלו מועיל בהן, שלא על ידי נכסיו באה לה. **לברגא** — לפרוע למלך כסף גולגלתא דיתמי. **ולמזוני** — מזון האשה והבנות והיתומים. **ולקבורה** — לקבורת המת או היתומים. **מזבנינן** — נכסי דיתמי בלא אברזתא. שאין שהות ומתון לדבר. והכי נמי לא משבעינן על אותה מכירה, דאי אפשר שלא תזלזל ותפסידתן, ונמצאת שבועת שקר. **דלא נדר דלא שבועה** — אם כתב לה לשון זה. **נקי נדר** — מנקית משבועתא — מדין שבועה. **נקי נפשך בשבועתא** — אם יחשדוך — השבעי להם. **אבל מה אעשה** — דלעולם יורשין משביעין אותה אם מת הוא, והיא נפרעת מהם. **ואיכא דאמרי לה** — להא דאבא שאול בן אימא מרים מתניתא, [ולא אמרו לה בלשון שמעתא דאמורא, כדאמרן דאמר שמואל משום אבא שאול, אלא מתניתא] היא, ואמר שמואל עלה הלכה כאבא שאול.

משנה הפוגמת כתוכתה — כדמפרש ואזיל במתניתין גופה. **לא תפרע** — השאר. ובגמרא מפרש טעמא. **עד אחד מעידה כו'** — בגמרא מפרש טעמא. **מנכסים משועבדים** — משום דאי הוה גבי מן הלוה גופיה, והוה טעין לוה אשתבע לי דלא פרעתיך — אמרינן בשבועות דמשבענינן ליה, ואי לא טעין — לא טענינן ליה, הואיל ונקיט שטרא. אבל בשביל לקוחות — אנן טענינן: דלמא אי הוה גבית מן הלוה — הוה טעין לך אישתבע לי דלא פרעתיך, ובעית אישתבועי. השתא אנן טענינן, ד"פתח פיך לאלם" הוא. ומנכסי יתומים, ונפרעת שלא בפניו — כולהו משום האי טעמא.

רבי

תוספות

אלא למאן דאמר כו' איהי מי הות ידעה דמותיב לה אפוטרופיא — ואין להקשות: דלדידיה איבא לאוקמי מתניתין בשהיא בבר אפוטרופיא, ולכך היא תובעת מן הבעל לפוטרה — דמאי דוחקין לאוקמא מתניתין בשבועת אפוטרופיא, ולומר דלא מיירי מתניתין בכל ענין, אפילו לא נעשית עדיין אפוטרופיא. דסתמא דמילתא — שכתב לה בשעה שכונסה.

לברגא ולמזוני — פירש בקונטרס: לברגא של יתומים. וקשה: דמשמע הא לשאר צרכי היתומים — מכריזין. והא ליתא: מדפריך בריש פרק "שום היתומין" (ערכין כב,א) למאן דאמר אין נזקקין לנכסי יתומין אלא לשטר שיש בו ריבית, מן המשנה ד"שום היתומין שלשים יום ומכריזין כו'". דלמא ההיא הכרזה לא לפרוע לבעל חוב, אלא כשמוכרים לשאר צרכי יתומין! לכך נראה לפרש: לברגא — של אשה, לפרוע כסף גולגולת שלה, כמו שהיה הבעל עושה, דבכלל מזוני הוא. [**אפילו** בין מיתה לקבורה — מה שפירש בקונטרס: שלא זלזלה — אין נראה, דמכל מקום תשבע שלא עיכבה משלהם בידה! אלא כמו שמפרש בירושלמי: שלא תניח מת מוטל ותלך לבית אביה. והשתא נמי שפיר דמייתי לברגא ולמזוני ולקבורה, דמזבנינן בלא אברזתא משום כבוד המת]. **ולקבורה** — הא לא אצטריך למימר שלא יניח אביהן מוטל בבזיון עד שישומו ויכריזו אלא, אם לוו לצורך קבורה — מזבנינן לצורך זה החוב בלא הכרזה — שלא תהא מכשילו לעתיד. **מנכסי** יתומים לא תפרע אלא בשבועה — תימה: אמאי לא הקשה מהך משנה למאן דאמר בריש פרק "שום היתומים" (ערכין כב,א): אין נזקקין לנכסי יתומים אלא אם כן ריבית אוכלת בהן. דהך לא הוה מצי לאוקמה כגון שיש ריבית, כדמשני אההיא דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית, ואטובא דמייתי התם! וליכא למימר דהך דהכא איכא לאוקמה ביתומים גדולים. דאם כן ההיא ד"אין נפרעין אלא מן הזיבורית" — אמאי לא מוקי לה דוקא בגדולים? אלא ודאי סבירא ליה להתלמוד דבכל ענין איירי! ואומר רבינו יצחק: דודאי דהך דהכא הוה מוקי לה בגדולים דוקא, אבל ההיא ד"אין נפרעין אלא מן הזיבורית" — לא ניחא ליה לאוקמה בגדולים, דלא נפשוט הא דבעי עלה ב"הנזקין" (גיטין נ,א): יתומים שאמרו דאין נפרעין אלא מן הזיבורית — קטנים או אפילו גדולים. **מקשים,** הא דתנן ב"השולח" (גיטין לד,ב): אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה. ופריך: מאי איריא אלמנה כו'. ומשני: דאלמנה אצטריך ליה, משום חינא. והשתא אמאי אצטריך למיתני? הא תנינא לה הכא! ולעיל (פד,א) נמי גבי היה עליו כתובת אשה ובעל חוב; תנן: שכולן צריכין שבועה! ויש לומר: דאצטריך למיתני התם, דלא תוקמה מתניתין דהכא בגרושה. אבל באלמנה — לא תבעי שבועה משום חינא. ואף על גב דגרושה בעיא נמי חן, כדאמר לקמן בפרק "אלמנה" (צז,ב) — מכל מקום לא בעיא חן כמו אלמנה. והא לא תקשי מתניתין דהכא: אמאי אצטריך למתני — דהכא תנא לה בהדי הנך דאין נפרעין אלא בשבועה.

אמר

---

1 עַל אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ. רַב נַחְמָן אָמַר
2 רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: עַל הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ. אֲזַל רַב מָרְדְּכַי
3 אֲמָרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר
4 עַל הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ - דְּמַסְקָא אַדַּעְתָּהּ: דִּלְמָא
5 מִצְטָרְכֵי לִי זוּזֵי, וְשָׁקִילְנָא מִכְּתוּבַּתַאי, וְאָמְרָה לֵיהּ
6 "כְּתוֹב לִי דְּלָא מַשְׁבַּעַתְּ לִי". אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר עַל
7 אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ - אִיהִי, מִי הֲוַת יָדְעָה
8 דְּמוֹתִיב לָהּ אַפּוֹטְרוֹפְּיָא, דְּאָמְרָה לֵיהּ "כְּתוֹב לִי דְּלָא
9 מַשְׁבַּעַתְּ לִי"? אֲמַר לֵיהּ: אַתּוּן אַהָא מַתְנִיתוּ לָהּ אֲנַן
10 אַהָא מַתְנִינַן לָהּ: הִלְכָּה מִקֶּבֶר בַּעְלָהּ לְבֵית אָבִיהָ אוֹ
11 שֶׁחֲזְרָה לְבֵית חֲמִיהָ וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא - אֵין
12 הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא -
13 יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל הֶעָתִיד לָבֹא, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין
14 אוֹתָהּ עַל שֶׁעָבַר. שֶׁעָבַר מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? אָמַר רַב
15 יְהוּדָה אָמַר רַב: עַל אַפּוֹטְרוֹפְּיָא שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחַיֵּי הַבַּעַל.
16 אֲבָל בֵּין מִיתָה לְקִבּוּרָה מַשְׁבַּעְינַן לָהּ. וְרַב מַתְּנָא אָמַר:
17 אֲפִילּוּ בֵּין מִיתָה לְקִבּוּרָה לָא מַשְׁבַּעְינַן לָהּ. דְּאָמְרִי
18 נְהַרְדְּעֵי: לְבַרְגָּא וְלִמְזוֹנֵי וְלִקְבּוּרָה מְזַבְּנִינַן בְּלָא
19 אַבְרָזְתָא. אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי חִיָּיא: "דְּלָא נָדֵר וּדְלָא
20 שְׁבוּעָה" - הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה, אֲבָל יוֹרְשִׁין
21 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. "נְקִי נָדֵר נְקִי שְׁבוּעָה" - בֵּין הוּא וּבֵין
22 יוֹרְשִׁין אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, הָכִי קָאָמַר לָהּ: מְנַקִּית
23 מִשְׁבוּעָתָא. וְרַב יוֹסֵף אָמַר רַבִּי חִיָּיא: "דְּלָא נָדֵר וּדְלָא
24 שְׁבוּעָה" - הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה, אֲבָל יוֹרְשִׁין
25 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. "נְקִי נָדֵר נְקִי שְׁבוּעָה" - בֵּין הוּא וּבֵין
26 יוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, הָכִי קָאָמַר לָהּ: נַקִּי נַפְשָׁךְ
27 בִּשְׁבוּעָתָא. שָׁלַח רַבִּי זַבְּאי לְמָר עוּקְבָא: בֵּין "דְּלָא
28 שְׁבוּעָה" בֵּין "דְּנָקִי שְׁבוּעָה" בֵּין "דְּלָא נָדֵר" וּבֵין "דְּנָקִי
29 נָדֵר"; "בִּנְכָסַי" - הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעָה, אֲבָל יוֹרְשִׁין
30 מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, "מִנְּכָסָיָא אִילֵּין" - בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו
31 אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם
32 אַבָּא שָׁאוּל בֶּן אִימָּא מִרְיָם: בֵּין "דְּלָא שְׁבוּעָה" בֵּין
33 "דְּנָקִי שְׁבוּעָה" בֵּין "דְּלָא נָדֵר" וּבֵין "דְּנָקִי נָדֵר" בֵּין
34 "מִנְּכָסַי" וּבֵין "מִנְּכָסָיָא אִילֵּין" - בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו
35 אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ
36 חֲכָמִים: הַבָּא לִיפָּרַע מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפָּרַע אֶלָּא
37 בִּשְׁבוּעָה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי לָהּ מַתְנִיתָא: אַבָּא שָׁאוּל בֶּן
38 אִימָּא מִרְיָם אָמַר: בֵּין "דְּלָא שְׁבוּעָה" בֵּין "דְּנָקִי
39 שְׁבוּעָה" בֵּין "דְּלָא נָדֵר" וּבֵין "נָקִי נָדֵר" בֵּין "מִנְּכָסַי"
40 וּבֵין "מִנְּכָסָיָא אִילֵּין" - בֵּין הוּא וּבֵין יוֹרְשָׁיו אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ
41 חֲכָמִים הַבָּא לִיפָּרַע מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּבֶן אִימָּא מִרְיָם. **מִשְׁנָה** הַפּוֹגֶמֶת
42 כְּתוּבָּתָהּ - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, עֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים, וּמִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים,
43 וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ כֵּיצַד? הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וְאָמַר לָהּ: הִתְקַבֵּלְתִּי כְּתוּבָּתֵיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת:
44 לֹא הִתְקַבַּלְתִּי אֶלָּא מָנֶה - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. עֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה כֵּיצַד? הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וְאָמַר לָהּ: הִתְקַבַּלְתִּי
45 כְּתוּבָּתֵיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא הִתְקַבַּלְתִּי, וְעֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים כֵּיצַד? מָכַר
46 נְכָסָיו לַאֲחֵרִים, וְהִיא נִפְרַעַת מִן הַלְּקוֹחוֹת - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים כֵּיצַד? מֵת וְהִנִּיחַ נְכָסָיו לִיתוֹמִים, וְהִיא נִפְרַעַת
47 מִן הַיְתוֹמִים - לֹא תִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה. וְשֶׁלֹּא בְּפָנָיו כֵּיצַד? הָלַךְ לוֹ לְמְדִינַת הַיָּם, וְהִיא נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בְּפָנָיו - אֵינָהּ נִפְרַעַת אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

רבי

מהדורת הרבנים מכון אשר בלבב

תוספות

אמר רבא שתי תשובות בדבר — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: אכתי איכא שלישית; דמפני מה אמרה תורה דמודה מקצת הטענה ישבע — משום דאישתמוטי קא מישתמיט, ואמר רחמנא: רמי שבועה עליה כי היכי דלודי (כתובות יח,א), והאי טעמא לא שייך הכא כללי

דמיפרע לא דייק — ודוקא בפוגם הוא דאיכא למימר: הואיל ופרע במקצת — יכול להיות שפרע הכל. אבל בלא פוגם — לא אמרינן דלא דייק. ולא שייך כאן מיגו — הואיל וטעמא משום דלא דייק הוא, דהוא סבור שידקדק, ולא דקדק. כמו שמצינו ב"האשה שהלכה" (יבמות קיד,ב): "מת בעלי במלחמה" — אינה נאמנת. אף על גב דאיכא מיגו, דאי בעיא אמרה "מת על מטתו". והיינו, משום דאמרה בדמי, דזימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא, וסברה דמת. ומיהו, קשה לרבינו יצחק: דבריש פרק "כל הנשבעין" (שבועות מה,ב) גבי שכיר בזמנו נשבע ונוטל, אמרינן: לא שנו אלא ששכרו בעדים. אבל שכרו שלא בעדים, מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם — יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך, ואמאי מהימן במיגו? הא טעמא דשכיר נשבע ונוטל בשכרו בעדים — משום דבעל הבית טרוד בפועליו וסבור שפרעו, כדאמר התם, דאפילו שבועה לא היה צריך השכיר אלא כדי להפיס דעתו של בעל הבית). **ואלו** נשבעין ונוטלין השכיר כו' — תימה: אמאי לא תני כל הני דמתניתין? בשלמא לתנא דמתניתין דשבועות (מד,ב) איכא למימר דלא תני אלא הנהו דסלקא דעתך למימר דאין נוטלין אפילו בשבועה. דלהכי קאמר האי לישנא "נשבעין ונוטלין", ולא קאמר "אין נפרעין אלא בשבועה" כמו במתניתין. אבל האי תנא דברייתא, כיון דחשיב פוגם שטרו — אמאי לא תני נמי כל הני דמתניתין? ויש לומר: דהאי תנא לא חשיב פוגם שטרו — בא מכח השטר כי הני אחריני דמתניתין, כיון דהוא עצמו מודה שאינו חייב לו כל הכתוב בשטר, אלא מודה שפרע מקצת. ואיצטריך שפיר לאשמועינן דנוטלין.

אבל שלא בעדים אימא תהוי כמשיב אבידה — ואף על גב דטעמא משום דמיפרע לא דייק. ואם כן אפילו שלא בעדים נמי. אלא משום דסלקא דעתין שלא בעדים, שהוא זכור מקצת הפרעיה — אם כן ודאי דקדק — קא משמע לן.

או דלמא פוגמת מודיא במקצת — פירוש: ואיכא למימר: לאו דוקא, ומדנפרעה מקצת — נפרעה כולה. אבל הא דלא מודיא דנפרעה כלל — לא שייך האי טעמא. אבל תימה לי: אם כן כל שעה אתיא לאיערומי לפחות!

האי שטרא חספא בעלמא הוא — ואין לאשה להוציא מן הבעל כתובה, הואיל והוא מוחזק. וכדאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לב,ב): היכא דקיימי זוזי — ליקום. גבי ההוא דאמר ליה לחבריה: מאי בעית בהאי ארעא? אמר ליה: מינך זבנתה, והא שטרא. אמר ליה: האי שטרא חספא בעלמא הוא. גחין לחיש ליה לרבא, אמר ליה: אין, שטרא חספא בעלמא דזיופי הוא כו'. אמר רבא: מה לי לשקר, אי בעי אמר שטרא מעליא הוא כו', ומסקינן: היכא דקיימא ארעא — תיקום, והיכא דקיימי זוזי — ליקום.

ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות — מקשין: הא בפרק "הזהב" (בבא מציעא נז,ב) דילפינן דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות — היינו מהנהו קראי דאיירי בשבועה שעל ידי הודאת עצמו באה, אבל בשבועה שעל ידי עד אחד — לא אשכחן! ואין לומר דמסתמא שוים — דהא אשכחן בהם חילוק למילתא אחריתי ב"שבועת הדיינין" (שבועות מ,א), דאמרינן: אמר רב נחמן אמר שמואל: לא שנו דהטענה שתי

רבי שמעון אומר כו' — בגמרא מפרש אהייא קאי. **גמרא** שבועה דאורייתא — ונפקא מינה דלא מפכינן לה. נשבעין ולא משלמין — מי שתובעין אותו נשבע, שנאמר "ולקח בעליו ולא ישלם" — מי שעליו לשלם הוא נשבע: כל שטרות שיעבוד קרקעות הן, ואין נשבעין על הקרקעות, כדאמרינן בשבועות (מב,ב) וב"הזהב" (בבא מציעא נז,ב). **אלא אמר רבא מדרבנן** — היא שבועה זו. מאי טעמא דפרע דייק כו'. ואם תאמר: בלא פוגם נמי, הא קיימא לן בשבועות דאי אמר ליה "אישתבע לי דלא פרעתיך" — משבעינן ליה, והאי נמי — הא קא טעין ליה פרעתיך, ומה צורך בפגימה? וכן בעד אחד מעידה שפרועה — בלא עד נמי משבעינן לה! הא פרכינן ליה בשבועות: מה בין זה לפוגם שטרו? ומשנינן לה הכי: התם כי פגים ואמר ליה האי "פרעתיך" — משבעינן ליה, ואפילו לא טען לו זה "השבע לי" — אבל כי לא פגים, אפילו אמר ליה "פרעתיך", אי לא אמר ליה בהדיא "אישתבע לי" — אמרינן ליה: זיל שלים, דהא נקיט שטרא. **פוגמת כתובתה בעדים** — התקבלתי מנה, ובפני עדים קיבלתיו. **מי אמרינן אי איתא דפרעה טפי בעדים הוה פרע** — דהא דק, וקא אייתי עדים לפרעון מנה קמא. **או דלמא** — לאו משום דדק הוא, אלא איתרמויי איתרמי דהוו עדים התם בההוא זימנא. **ואלו נשבעין ונוטלין** — שתקנו חכמים לישבע וליטול. וטעמייהו מפורש בשבועות בפרק "כל הנשבעין". **שכיר** — אמר לו: תן לי שכרי, והוא אומר: נתתי. **גנזל** — ראהו שנכנס בביתו, אמר לו: תן לי כליי שנטלת, והוא אומר: לא נטלתי, והעדים ראו שיצא והכלים תחת כנפי טליתו, ולא ידעו מה. **הנחבל** — ראהו שנכנס לתוך ביתו וידו שלם, ויצא חבול, אמר לו: חבלת בי, והוא אומר: לא חבלתי. **וחנוני על פנקסו** — שכותב בו הקפותיו: כך צווני פלוני לתת לפועליו, ונתתי להם. והם אומרים: לא נטלנו. שניהם נשבעין ונוטלין הימנו. **דודאי צריכה שבועה** — על השאר. דהא דקא מודיא בהאי מנה — משום עדים הוא, ולאו השבת אבידה היא. **תיהוי כמשיב אבידה** — שהרי יש לה שטר שלם עליו, ואי בעיא, הויא אמרה: לא קבלתי כלום. **פחות פחות משוה פרוטה** — במנה שהיא מודה עליו שקיבלה, עושה עמו חשבון: כך נתת לי ביום פלוני, וכך ביום פלוני, ומצרפתן בחשבון אפילו פחות משוה פרוטה. **מהו** — צריכה שבועה על השאר, או לא? **פוחתת** — היתה כתובתה אלף זוז כתוב בשטר, והוא אומר: התקבלת כולה, והיא אומרת: לא התקבלתי כלום, אבל מודה אני שלא התנית עמי לכתובתי אלא מנה. **מודיא במקצת** — שנתקבלה קצת. **במאי גביא** — אפילו ההוא מנה? **בהאי שטרא** — היא חספא בעלמא הוא, שהיא אומרת מזוייף הוא! **באומרת אמנה היתה ביני לבינו** — ששטר נכתב ונחתם כהוגן, ובפני העדים קבל עליו אלף זוז, אבל הוא האמין בי שלא אתבענו אלא מנה. **אחד מחייבו שבועה** — על ממון שאילו היו שנים היה משלם, עכשיו ישבע שהעד מכחש.

אי

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁהִיא תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאִם אֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ - אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ. **גְּמָרָא** סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא, דְּקָא טָעֵין מָאתַיִם וְקָא מוֹדֶה לֵיהּ בְּמֵאָה, הָוְיָא לֵיהּ הוֹדָאָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה, וְכָל הַמּוֹדֶה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה - יִשְׁבַּע. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר; חֲדָא: דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה - נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, וְהֵיא - נִשְׁבַּעַת וְנוֹטֶלֶת. וְעוֹד: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת. אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִדְּרַבָּנַן; דְּפָרַע - דָּייֵק, דְּמִיפְּרַע - לָא דָּייֵק, וְרָמוּ רַבָּנַן שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּתֵידוֹק. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ בְּעֵדִים מַהוּ? אִם אִיתָא דִּפְרָעָה - בְּעֵדִים הֲוָה פָּרַע לָהּ, אוֹ דִּלְמָא - אִיתְרַמּוּיֵי אִיתְרְמִי לֵיהּ? תָּא שְׁמַע: כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה - נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין. וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין: הַשָּׂכִיר, וְהַגַּנָּזְל, וְהַנֶּחְבָּל, וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְחָנְוָנִי עַל פִּנְקָסוֹ, וְהַפּוֹגֵם שְׁטָרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים. שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - אִין, בְּעֵדִים - לָא! לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר: לָא מִיבַּעְיָא בְּעֵדִים - דְּוַדַּאי צְרִיכָה שְׁבוּעָה, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - אֵימָא תֵּיהֲוֵי כְּמֵשִׁיב אֲבֵידָה וְתִשְׁקוֹל בְּלָא שְׁבוּעָה, קָא מַשְׁמַע לָן. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשְּׁוֶה פְּרוּטָה, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּקָא דָּייֵקָא כּוּלֵּי הַאי - קוּשְׁטָא קָא אָמְרָה, אוֹ דִּלְמָא אִיעַרּוּמֵי קָא מַעֲרְמָא? תֵּיקוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פּוֹחֶתֶת כְּתוּבָּתָהּ מַהוּ? מִי אָמְרִינַן - הַיְינוּ פּוֹגֶמֶת, אוֹ דִּלְמָא: פּוֹגֶמֶת - מוֹדְיָא בְּמִקְצָת, הָא - לָא קָא מוֹדְיָא בְּמִקְצָת? תָּא שְׁמַע: פּוֹחֶתֶת - תִּפְרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. כֵּיצַד? הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וְאָמַר לָהּ: הִתְקַבַּלְתִּ כְּתוּבָּתֵיךְ, וְהִיא אוֹמֶרֶת: לֹא הִתְקַבַּלְתִּי, וְאֵינָהּ אֶלָּא מָנֶה - נִפְרַעַת שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה. בְּמַאי גָּבְיָא - בְּהַאי שְׁטָרָא? הַאי שְׁטָרָא חַסְפָּא בְּעַלְמָא הוּא! אָמַר רָבָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה: בְּאוֹמֶרֶת "אֲמָנָה הָיְתָה לִי בֵּינִי לְבֵינוֹ". "עַד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה". סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר: שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא, דִּכְתִיב: "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת", לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת - הוּא דְּאֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה. וְאָמַר מָר: כָּל מָקוֹם שֶׁהַשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. אָמַר רָבָא: שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר; חֲדָא - דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, וְהֵיא נִשְׁבַּעַת וְנוֹטֶלֶת. וְעוֹד: אֵין נִשְׁבָּעִין עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת. אֶלָּא אָמַר רָבָא: מִדְּרַבָּנַן, כְּדֵי לְהָפִיס דַּעְתּוֹ שֶׁל בַּעַל. אָמַר רַב פַּפָּא:

אי

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל זְמַן שֶׁהִיא תוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאִם אֵינָהּ תוֹבַעַת כְּתוּבָּתָהּ, אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ.

* * *

גמרא

הגמרא מבררת מדוע הפוגמת כתובתה צריכה להישבע: סָבַר חָמָא לְמֵימַר [–לומר] שזו היא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא, דְּקָא טָעֵין – משום שהבעל טוען שיש לו בידה פרעון של המָאתַיִם, וְקָא מוֹדָה לֵיהּ – והיא מודה לו שנפרעה בְּמֵאָה, הַוְיָא לֵיהּ – ואם כן הרי זו הוֹדָאָה בְּמִקְצַת הַטַּעֲנָה, וְכָל הַמּוֹדֶה בְּמִקְצַת הַטַּעֲנָה יִשָּׁבַע שבועה מהתורה. דוחה הגמרא: אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר, חָדָא, דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה – כל החייבים שבועה מדאורייתא, נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין מחמת שבועתם, וְאילו הֵיא היינו הפוגמת כתובתה, נִשְׁבַּעַת וְנוֹטֶלֶת על ידי שבועה את שאר כתובתה. וְעוֹד שהרי מן התורה אֵין נִשְׁבָּעִין עַל כְּפִירַת שֶׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת, ואם כן לא יתכן ששבועה זו היא שבועה דאורייתא, שהרי קרקעותיו של הבעל משועבדות לכתובת אשתו, ותביעתה היא על קרקעותיו של הבעל.

מחמת קושיות אלו מפרש רבא באופן אחר את הטעם לשבועה זו: אֶלָּא אָמַר רָבָא, שבועה זו היא מִדְּרַבָּנַן והטעם שתיקנו שתישבע, משום דְּפָרַע דַּיְיקָ – מי שפורע חובו מדייק כמה הוא משלם, דְּמִיפְרַע לֹא דַּיְיקָ – אך מי שמקבל את התשלום אינו מדקדק כל כך, וְרָמוּ רַבָּנַן שְׁבוּעָה עָלָהּ – ולפיכך הטילו עליה חכמים חיוב שבועה, כִּי הֵיכִי דְּתֵידוּק – כדי שתדקדק היטב.

* * *

הגמרא מביאה ספק בענין שבועה זו: אִיבַּעְיָא לְהוּ – הסתפקו בני הישיבה, פּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ בְּעֵדִים, כגון שאומרת קיבלתי ממך מנה ובפני עדים קיבלתיו, מַהוּ, האם יש לומר אִם אִיתָא דְּפִרְעָהּ – אם נכון הדבר שפרע לה את השאר, בְּעֵדִים הֲוָה פָּרַע לָהּ – היה פורע לה גם סכום זה בעדים, כשם שדקדק להעמיד עדים על הפרעון של המנה הראשון, אוֹ דִּלְמָא – או שמא נאמר שמה שפרע לה המנה הראשון בפני עדים אינו מחמת שהקפיד על כך, אלא אִיתְרַמּוּיֵי אִיתְרַמֵּי לֵיהּ – הזדמנו לו עדים בשעת הפרעון.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע ראיה מברייתא, כָּל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה – כל המחויבים שבועה מן התורה, נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין כלומר שעל ידי השבועה נפטרים מלשלם, אך אין חיוב שבועה בשביל ליטול ממון, וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מתקנת חכמים, הַשָּׁכִיר. וְהַנִּגְזָל. וְהַנֶּחְבָּל. וְשֶׁכִּנֶּגְדוֹ [–הנתבע] חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וְחִנְּנוּנִי עַל פְּנֶקְסוֹ. וְהַפּוֹגֵם שֶׁטָּרוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים – שאין עדים שמסייעים לדבריו שקיבל חלק מהחוב. ומדייקת הגמרא מהברייתא, שדווקא מלוה שפוגם שטרו שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, אִין – צריך להישבע, משום שיש לחוש שנפרע גם את השאר בלא עדים, אך אם יפגום שטרו בְּעֵדִים, שרואים שהלוה מקפיד לפרוע בפני עדים, לֹא – אין משביעים אותו.

הגמרא דוחה את הראיה: לֹא מִיבַּעְיָא קָאָמַר – התנא של הברייתא נקט את דבריו בדרך 'אין צריך לומר'. וכך מתפרשת הברייתא, לֹא מִיבַּעְיָא – אין צריך לומר פוגמת בְּעֵדִים, דְּוַדַּאי צְרִיכָה שְׁבוּעָה, משום שאינה יכולה להכחיש את חלק הפרעון שהעדים מעידים, ואין לה נאמנות על השאר, אֲבָל פוגמת שֶׁלֹּא בְּעֵדִים, שהיתה יכולה להכחיש שלא קיבלה כלום, שהרי אין עדים על כך, ומודה שקיבלה את אותו חלק, אֵימָא – הייתי אומר שכיון שמעצמה הודתה, תֵּיחֵוי – תחשב כְּמַשִּׁיב אֲבֵידָה לבעליה, וְתִשְׁקוֹל – ותיטול את השאר בְּלֹא שְׁבוּעָה, קָא מַשְׁמַע לָן – לכך הוצרכה הברייתא להשמיענו, שאף במקרה זה צריכה שבועה.

* * *

ספק נוסף: אִיבַּעְיָא לְהוּ, הַפּוֹגֶמֶת כְּתוּבָּתָהּ פָּחוֹת פָּחוֹת מִשֶּׁהָ פְּרוּטָה כלומר, שהיא מפרטת את הסכומים שקיבלה על חשבון כתובתה, ואומרת, ביום פלוני נתת לי כך, וביום פלוני נתת כך, ומדקדקת לפרט אפילו תשלומים של פחות משוה פרוטה, מַהוּ – האם גם באופן זה צריכה להישבע על השאר, מִי אָמְרִינָן – האם נאמר, כֵּיוָן דְּקָא דַיְיקָא כּוּלֵּי הַאי, קוּשְׁטָא קָא אָמְרָה – כיון שאנו רואים שהיא מדקדקת כל כך בדבריה, בודאי היא אומרת אמת, ותגבה את השאר אף ללא שבועה. אוֹ דִּלְמָא, אִיעֲרוּמֵי קָא מַעֲרָמָא – מערימה היא להראות עצמה כמדקדקת בדבריה, כדי שייאמנו דבריה. מסיימת הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק שלא נפשטה.

* * *

ספק נוסף: אִיבַּעְיָא לְהוּ, פּוֹחֶתֶת כְּתוּבָּתָהּ כלומר, שהיא טוענת שלא קיבלה כלום מדמי הכתובה, אך מכל מקום היא מודה שהבעל לא התחייב לה את כל הסכום הכתוב בכתובה אלא פחות מכך, מַהוּ – האם צריכה להישבע על המנה שתובעת או לא. וצددי הספק הם, מִי אָמְרִינָן הַיְינוּ – האם נאמר שדינה כמו פּוֹגֶמֶת כתובתה וצריכה שבועה. אוֹ דִּלְמָא – או שמא יש לחלק ביניהם, שפּוֹגֶמֶת מוֹדֶיָא [–הרי היא מודה] בְּמִקְצָת הטענה, אך הָא – זו, הפוחתת כתובתה, לֹא קָא מוֹדֶיָא בְּמִקְצָת – אינה מודה שקיבלה כלל, ואם כן אינה צריכה להישבע.

הגמרא פושטת את הספק מברייתא: תָּא שְׁמַע, פּוֹחֶתֶת כתובתה תִּפְרַע את מה שטוענת שחייב לה, שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, כֵּיצַד זה פוחתת, הָיְתָה כְּתוּבָּתָהּ אֶלֶף זוּז, וְאָמַר לָהּ הבעל, הַחֲקַקְבֶּלְתִּ כְּתוּבָּתֵיךְ ואיני חייב לך כלום, וְהִיא אוֹמֶרֶת, לֹא הִתְקַבַּלְתִּי כלל, אך וְאֵינָהּ אֶלָּא מָנֶה, נִפְרַעַת את אותו מנה שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה.

שואלת הגמרא: בְּמַאי גָּבְיָא – באיזה כח גובה האשה את כתובתה, האם בְּהַאי שְׁטָרָא – בכח שטר זה, הַאי שְׁטָרָא חֲסָפָא בְּעָלְמָא הוּא – הרי שטר זה אינו נחשב אלא כסתם חרס, כיון שהיא מודה שהוא מזויף. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה, מדובר כאן בְּאופן שאוֹמֶרֶת שהשטר נכתב כדין על ידו, ונחתם על ידי עדים על פי ציוויו, אך אֲמָנָה הֲיָתָה לִי בֵּינִי לְבֵינוֹ, שהאמין לי שלא אתבע יותר ממנה.

* * *

שנינו במשנה: עַד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהִיא פְּרוּעָה, לא תפרע אלא בשבועה סָבַר רָמִי בַּר חָמָא לְמֵימַר, שְׁבוּעָה זו דְּאוֹרַיְיתָא היא, משום דִּכְתִיב (דברים יט טו) 'לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ, לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת', וחכמים דרשו לְכָל עָוֹן, וּלְכָל חַטָּאת, הוּא דְּאֵינוֹ קָם כלומר, מה שעדותו של עד אחד אינה מועילה היינו דווקא לענין עונש גוף ועונש ממון, אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה – לחייב את הנתבע שבועה כדי להכחישו ובכך להיפטר מהתביעה. וְאָמַר מַר, כָּל מָקוֹם שֶׁהַשָּׁנִים – שני עדים מְחַיְּבִין אוֹתוֹ בעדותם מָמוֹן, עד אֶחָד מְחַיְּבוֹ בעדותו שְׁבוּעָה, ואף בנידון של משנתינו היות ואם היו שני עדים מעידים שהיא פרועה לא היתה יכולה לגבות את כתובתה, אף כשיש עד אחד מחייב אותה שבועה.

רבא דוחה: אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר, חָדָא, דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, וְאילו הֵיא, נִשְׁבַּעַת להכחיש את העד, וְנוֹטֶלֶת את כתובתה. וְעוֹד שהרי מן התורה אֵין נִשְׁבָּעִין עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת, ואם כן לא יתכן ששבועה זו היא שבועה דאורייתא, שהרי קרקעותיו של הבעל משועבדות לכתובת אשתו.

מחמת קושיות אלו מפרש רבא את השבועה באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רָבָא, שבועת משנתינו היא מִדְּרַבָּנַן, כיון שיש לה שטר נגדו, ומן הדין גובה בלא שבועה, אך תיקנו זאת כְּדֵי לְהָפֵיס – לפייס את דַּעְתּוֹ שֶׁל הַבַּעַל, כיון שיש לו עד המסייע לדבריו.

הגמרא דנה כיצד ניתן להביאה לידי שבועה דאורייתא: אָמַר רַב פָּפָּא,

ב״ה, י״ג אלול, תשי״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מעש״ק תצא, בו כותב... שאינו יכול לסבול כ״כ יסורים שעברו עליו וכו׳ וכו׳.

הנה לפלא גדול הוא דבריו אלו, והאומנם שכח במשך זמן קצר לפ״ע, את מצבו בו הי׳ כשנה לפני זה ואח״כ, הן בנוגע להסיבות וכו׳ וכן בנוגע לבריאות וכו׳ וכו׳. ואף שבנוגע להקב״ה הכל יכול, הרי יש בידו לתת כמה פעמים ככה, ולכל איש ישראל יש מקום לקוות לזה, כיון שכל ישראל בני מלכים הם, והאריכות בזה אך למותר, וכידוע הק״ו המובא בדא״ח אשר נבוכדנצר בשביל ג׳ פסיעות כו׳ ניתנה לו מלוכה לג׳ דורות, הרי עאכו״כ אז א אידן קען מען זיך ניט אויסצאלן - אבל ביחד עם זה אין לשכוח ח״ו על הנסים ונפלאות שנעשים לכאו״א מאתנו, וגם הוא בכלל, והאריכות בזה בטח אך למותר.

בטח יבלה באה״ק ת״ו זמן המתאים, ויתבונן באפשריות ההעתקה לשם בשבילו ובשביל ב״ב שיחיו. ויה״ר מהשי״ת שינחנו בדרך הצלחה, לפניו ולפני ב״ב שי׳, בגשמיות וברוחניות.

בברכת כתיבה וחתימה טובה

מ. שניאורסאהן

ב״ה, י״ג אלול, תשי״ב
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד

ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכ׳ מי״ג וכ״ב מנ״א, וכפי הידיעה שקבלתי זה עתה מפריז, הנה דברו שם עם מר ד״ר שפירא, והוא אמר שכבר דיבר עם מר פסמן בנוגע לבי״ס למלאכה, ויעורר עתה עוד הפעם (כנראה אשר מר פסמן הי׳ בחו״ל ושם התראה עמו). והנה כפי הנראה יתעסק הדזוינט בבי״ס למלאכה בשבילם ובשביל... ואם יהי׳ אצלם מסודר הענין כדבעי, אזי יש תקוה שיהי׳ להם דין קדימה. כפי הנראה אין להדזוינט תקציב כ״כ גדול ליתן את כל האמצעים הדרושים בשביל בי״ס למלאכה ולכן יתנו קמעא קמעא ומי שיישר בעיניהם יותר, הרי בטח יזכה קודם, ולבשו״ט אחכה.

ב) מה שכתבתי שיש לשמור על ציור הישיבה שלהם, לדעת שהיא ישיבה ולא תלמוד תורה, הנה מה שעורר אותי לחשש זה הוא: א) שנראה בהגליונות שנתוספו בזמן האחרון, שגיל התלמידים הוא צעיר ביותר. ב) מה ששמעתי שיש סברא להכניס את הת״ת דאהלי״י תחת הנהלתם, ולכן הודעתי את דעתי בזה, שאפילו בשנים כתקונם ובפרט שמביטים אחריהם בשבעה עינים, יש להזהר שלא לתת פתחון פה לאמר שענין הת״ת שלהם הוא העיקר ולימוד גפ״ת הוא המעט בכמות, ובמילא זה ראי׳ ג״כ על האיכות וד״ל. בטח צודקים הם בטענותם שבנקל יותר להשפיע על כמה סוגים ילדים אם יתחילו לחנכם בחינוך הרצוי בגיל רך, אבל תמיד הי׳ חילוק בין הראוי והאפשר ובמילא גם במצב זה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יש להתחשב עם זה. פשיטא שאין כוונתי שיפטרו ח״ו את התלמידים שכבר נתקבלו, ואפילו על להבא אין דעתי שאין לקבל כלל תלמידים קטנים, אלא אך גדולים, וכוונתי היא רק זה, שהריבוי באיכות ואפי׳ הריבוי בכמות צ״ל בתלמידים כאלו שיעידו שזו ישיבה, ופרטים בזה ה״ז תלוי בהתנאים על אתר, ובמילא עליהם להחליט בכל פעם ופעם בזה, והשי״ת יצליחם שיכוונו אל הכוונה שבד״מ תהי׳ בזה הצלחה למעלה מדרך הטבע.

ג) בהזדמנות זו הנני להדגיש עוד הפעם את גודל הענין מה שמתעסקים בילדי תימן, והתועליות שבזה אין לשער מראש.

ד) ימים אלו בטח יעלו לאה״ק ת״ו - ע״מ לחזור - העסקן מר יצחק אלמליח מקסבלנקה עם הרב טול[י]דנ[ו] דמכנז ועוד, הנ״ל הם חרדים ביותר ומתעסקים לטובת מוסדות אהלי״י אשר במרוקה... בטח יראו לו את המוסד שלהם, וכדאי לכבדם ומרז״ל מצוה לפרסם עושי מצוה, ובטח יתייעצו בזה עם אגודת חב״ד, למען יהי׳ הדבר מסודר בענין שיביא תועלת היותר גדולה.

ה) בטח ישנם כבר אצלם המשך בנוגע לבנין הצריף על הגג, ונהניתי לראות במכתבם שנרגש התחלה לרחבות - ברייטקייט - שנוסף על הנ״ל בקשו הלואה על חמרי בנין ג״כ, וכשיגדילו הכלי למטה הרי בודאי ישפיעו כ״פ ככה מלמעלה.

ו) כשיהי׳ להם חדשות בטח יודיעו ות״ח מראש.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש וכוח״ט.

נ״ב: מוסג״פ קטע מהר״ד דש״ק מברכים אלול, ובטח יפרסמו בין התלמידים באופן המתאים.

ב״ה, י״ט אלול, תשי״ב
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב״ד באה״ק ת״ו

הנהלת צעירי אגו״ח באה״ק ת״ו.

ה׳ עליהם יחיו.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת הפ״כ מוא״ו י״ט וכ״ו מנ״א ומכתביהם מכ״ב וכ״ט מנ״א והמצורפים אליהם, ועתה נתקבל גם מכתב מהנהלת ישיבת תו״ת בתל אביב, ופלא גדול שאין כל ידיעה מהתוצאות בקבלת המשלוח החפצים שנשלחו מכאן, ואיני יודע מה לענות כאן, וכן נוגע על להבא.

ב) ואתחיל בהנוגע עתה ביותר, והוא באשר נכנסו בחדש אלול, ובטח כבר בא הזמן להכנות הנחוצות לחדש תשרי, הנה בודאי יגשו לעבד תכנית של עבודה מפורטת, ולחלק הענינים, ולסדר העבודה בין כולם, באופן שיהי׳ סיוע והשלמה מאחד לחבירו, ובכלל, כפי שנהגו בכמה מקומות בשנים האחרונות, הנה מסדרים שני ענינים, אופן אחד, בריבוי מקומות, וגם אופן השני במקום אחד ובריבוי עם, ובטח, בהשתתפות ב״כ המקצועות והמוסדות כולם, יסדרו את הדבר באופן היותר מועיל.

ג) מובן מעצמו שאין בזה שלילה כלל וכלל של עבודה גם במקומות אחרים, מלבד אלו המקומות שנמצאים שם בכמות מרובה - כן ירבו -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד) כמדומה שכבר כתבתי במענה על שאלת אחד, שאם יש אופן לשדר גם ברדיו, נכון הדבר, ופשוט אשר מתחלה צריכים לבחון את נוסח השדור ע״י ועד של איזה אנשים מתאימים לזה.

ה) בהנוגע להפצת דא״ח, הנה לדעתי אין זה מתפקידם של אגו״ח וצעירי אגו״ח להושיב בכל המקומות אנשים **שלוחים ממרכזם** ע״מ לקבל פרס ולעורר את האנשים המקומיים - **בתמידות**, אלא העיקר הוא - ההשתדלות למצוא בכל מקום ומקום איש (או ועד) שיקבל על עצמו הנהלת העבודה השייכת במקום זה, וכן לימוד חסידות ברבים וכו׳. ורק במקום יוצא מן הכלל לגמרי, יש לשכור אנשים שיסעו ממקום אחד למקום שני, רצוא ושוב, ולפעול שם מתאים לתכנית פעולות אגו״ח (מלבד שלא יספיקו אמצעים לסדר העבודה הא׳, שלכן מוכרח לאחוז בסדר עבודה הב׳, אלא שגם **טובת הענין** דורשת שהפועל על אתר יהי׳ מי מתושבי המקום, ורק לפעמים, רחוקים או קרובים, יבוא ג״כ אורח או מעורר ממקום אחר).

ו) במענה על השאלה אם להדפיס, במכ״ע או ביולעטין וכיו״ב, איזה רשימות ומכתבים מכ״ק מו״ח אדמו״ר שלא נדפסו עד עתה, הנה זה יכניס בלבול וגם אי דייקנות בההוצאה לאור של מאמרי ושיחות וכו׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר, ולכן על פי הוראתו נתרכז זה בכאן, כיון שבפה אפשר לבדוק יותר בדיוק את ההעתקות ולהשוות להנמצא במקומות אחרים וכו׳ ולכן יש לחשוב רק ע״ד ענינים כאלו שכבר נדפסו, וגם בזה לשאול מקודם, כיון שגם בנדפסים נמצאים בהם ענינים שהיתה בהם משנה אחרונה, אף שמשנה ראשונה לא זזה ממקומה.

ז) אם תיקון המקוה בחיפה הוא בערך ק׳-ר׳ ל״י על חשבונם אולי כדאי לעשות זה, אף שבכלל צ״ע שבעיר כחיפה זקוקים לעזרתם?!...

בברכת כוח״ט

ב״ה, י״ד אלול, תשי״ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל הפ״נ שלו בעד מר... וכשאהי׳ על הציון של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אזכירו לרפואה קרובה, והשי״ת יזכהו שיוכל לבשרני טובות מהטבת מצב בריאותו של הנ״ל, ועליו לעוררו שיחזיק סמוך למטתו מזוזה בדוקה שתהי׳ כשרה - כמובן שתהי׳ כלי בתוך כלי, כיון שנמצא הוא בבית החולים - וכן יבדוק המזוזות בביתו והתפילין והציצית של הט״ג והט״ק לו, ויקח על עצמו - בלי נדר - לשמור את שלשת השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ״ק מו״ח אדמו״ר והם בחומש תהלים ותניא כידוע, ואם קשה עליו עתה הדבור, הרי אפשר אם הרופאים יסכימו ע״ז שיאמרם במחשבה, ואחכה לבשו״ט ממנו. ובטח זוגתו תחי׳ של הנ״ל מפרישה לצדקה בכל עש״ק וערב יום טוב קודם הדלקת הנרות, לקופת רבי מאיר בעל הנס.

מוסג״פ הקונטרס לח״י אלול וקטע מהר״ד דש״ק מברכים חדש אלול חדש הרחמים, אשר בטח יפרסמם באופן המתאים כדי שיגיעו לחוגים היותר רחבים,

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

סב וְאַף אִם אֵין עַל הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא קְלִפּוֹת אֵלּוּ אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁאֵינָם מַאֲכָל לִבְהֵמָה, מִכָּל מָקוֹם אִם הוּא בְּעֹנֶן שֶׁאֵין הַנִּעוּר בִּלְבָד מוֹעִיל לוֹ, כְּגוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּמְקוֹם הַשֻּׁלְחָן בְּעֹנֶן שֶׁאִם יְנַעֲרָן מִמֶּנּוּ כָּאן וְיִפְּלוּ לָאָרֶץ כָּאן לֹא יוּכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁם בָּאָרֶץ מַה שֶׁצָּרִיךְ לוֹ - מֻתָּר לְסַלֵּק הַשֻּׁלְחָן לְמָקוֹם אַחֵר [תקנד] אַף עַל פִּי שֶׁהַדְּבָרִים הַמֻּקְצִים מֻנָּחִים עָלָיו, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא לֹא נַעֲשָׂה בָּסִים לָהֶם - הֲרֵי הוּא מְטַלְטֵל דָּבָר הַמֻּתָּר וְדָבָר הָאָסוּר מִטַּלְטֵל עִמּוֹ מֵאֵלָיו:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף סב

ביאורי הלכה

תקנד] למקום אחר – והוא כשצריך לסלק את השלחן עצמו ולא מחזירו למקומו לאחר מכן[505].

ציונים והוספות

505) היתר הטלטול משום שרוצה לסלק את השלחן והקליפות מטלטלות אגב השלחן, וכיון שהוא מקום הצורך לא הצריכו לנערם מיד, אבל בסעיף הקודם הקליפות בטלות לפת שעל השלחן וכל עוד רוצה לטלטל את הפת רשאי לטלטל גם את הקליפות לכל מקום שירצה אפילו שלא במקום הצורך; והנה משמע קצת שאם השלחן לא מפריע לו כלל אלא חפץ בסילוק הקליפות בלבד - אסור לטלטלן אפילו על ידי השלחן ואפילו לא יכול לנער, והכלל ש"מותר לטלטל מוקצה ע"י דבר אחר טלטול גמור כשאי אפשר לנערו מיד" לא חל במקום שאינו רוצה גם בטלטול דבר ההיתר (הטבלא, המפה, או השלחן), ועפי"ז האוכל ביצים או פירות ונותן את הקליפות או הגרעינים המוקצים לתוך קערה שלפניו, אין היתר לטלטל הקערה על מנת לרוקנה ולהחזירה אל השלחן כדי שימלאוה שוב אלא אם צריך למקום הקערה לשימוש אחר, ואין היתר לטלטלה אלא אם יש בה גם פסולת שאינה מוקצה שרוצה להשליכה כעת (ע"ד הפת שבסעיף סא) או משום גרף של רעי (כגון שהצטבר לכלוך מאוס בקערה).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות פסח לפי לוח "רב יומי"

חלק ג סימן תלח עכבר שנכנס למקום בדוק וככר בפיו:

א עכבר שנכנס לבית בדוק וככר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירורין (ואם מצא ככר שלם יתבאר בסי' תל"ט) אפילו מצא כדי כל הככר צריך לחזור ולבדוק כל הבית או עד שימצא אותו הככר שהכניס העכבר (פי' שמכיר בטביעות עין שזהו הככר שהכניס) לפי שאין דרכו של עכבר לפרר ואלו פירורין בודאי היו שם מתחלה ולא מאותו ככר הן.

ואפילו אם הככר שהכניס היה קטן מאד שיש לתלות ולומר שהעכבר אכלו ואפילו אם כבר ביטל חמצו שאין כאן אלא ספק דברי סופרים אף על פי כן אין ספק אכילת העכבר מוציא מידי ודאי חמץ שראינו שהכניס לשם:

ב ומכל־מקום אין צריך לבדוק אלא אותו חדר שראינו שנכנס לשם אבל שאר החדרים אף על פי שפתוחים לאותו חדר אינם צריכים בדיקה אם כבר ביטל כל חמצו או שעדיין לא הגיעה שעה ששית ורוצה עדיין לבטל שאז הבדיקה אינה אלא מדברי סופרים וספק דברי סופרים להקל ותולין לומר שלא נכנס העכבר עם הככר אלא לאותו חדר שראינו שנכנס לשם ואם בדק כל אותו החדר ולא מצא הככר אין חוששין שמא גררו לשאר חדרים הבדוקים אלא תולין לומר שגררו משם לרשות הרבים או לחצר או לשאר מקומות שאינן בדוקין כלל הסמוכים לאותו חדר או שגררו באותו חדר עצמו לחור עמוק שאינו יכול להתגלות משם ולא יבא לאכלו בפסח:

ג ואם הככר היה קטן בענין שיש לתלות שמא אכלו העכבר כולו אפילו אם לא ביטלו וכבר הגיעה שעה ששית שאינו יכול עוד לבטלו אף על פי כן אין צריך לבדוק שאר החדרים מפני שיש כאן ב' ספיקות להקל שמא לא הכניס העכבר מעולם את הככר לשאר החדרים ואם תמצא לומר הכניס שמא אכלו כולו ולא נשתייר ממנו כלום וכל ב' ספיקות הולכין בהם להקל אף בשל תורה:

ד ואם נכנס אחריו (לאותו חדר) ומצא ככר ומכיר בטביעת עין שזהו הככר שנטל אע"פ שנחסר ממנו קצת אנו תולין שהעכבר אכל קצתו ואין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל:

* * *

ה כלב ותרנגול דינם שוה לעכבר שאין דרכם לפרר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל אם תינוק נכנס לבית בדוק וככר בידו ונכנס אחריו ומצא פירורין אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל דכיון שמיד נכנס אחריו ומצא פירורין הרי רגלים לדבר שאכלו התינוק ואלו הפירורין הן שנפלו ממנו בשעת אכילה שדרך התינוק לפרר ויש אומרים שאם אין בפרורין כדי כל הככר צריך לחזור ולבדוק אם הוא תינוק שאין בו דעת מפני שאין דרך התינוק לאכול אלא לפרר (אבל אם הוא תינוק שיש בו דעת ישאלנו ואם אומר שאכל נאמן ועל־דרך שנתבאר בסי' תל"ז) ויש להחמיר כדבריהם אם לא ביטל שיש כאן ספק איסור של תורה אבל אם כבר ביטל או שעדיין יכול לבטל יש לסמוך על סברא הראשונה שהיא עיקר:

ו אם נכנס עכבר לבית בדוק וככר בפיו ויצא עכבר משם וככר בפיו אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטל ואינו יכול עוד לבטל דכיון שראינו עכבר נכנס עם ככר ועכבר יצא עם ככר הרי רגלים לדבר שהראשון שנכנס הוא האחרון שיצא:

ז אבל אם היה הראשון שחור והאחרון לבן צריך לחזור ולבדוק אפילו כבר ביטלו ואין תולין לומר שהאחרון חטף הככר מפי הראשון ויצא שאין דרך העכברים ליטול זה מזה כלום:

ח וכן אם עכבר נכנס לבית בדוק וככר בפיו ויצאת משם חולדה וככר בפיה צריך לחזור ולבדוק אפילו אם כבר ביטלו ואין תולין לומר שהחולדה חטפה הככר מפי העכבר שאם היה הדבר כן גם העכבר עצמו היה נמצא בפי החולדה:

* * *

ט ואם יצאת משם חולדה ובפיה ככר מכאן ועכבר מכאן הרי הדבר ספק שיש סברא לומר שזהו ככר אחר שאם היה הראשון שהיה בפי העכבר שנטלתו חולדה עם הככר שבפיה היה לו להככר להמצא בפי העכבר והעכבר בפי החולדה או אפשר שזהו ככר הראשון שהיה בפי העכבר ומה שלא נמצא עכשיו בפי העכבר הוא מחמת אימת החולדה על העכבר נפל הככר מפיו ונטלתו החולדה עם גוף העכבר לפיכך אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו אין צריך לחזור ולבדוק שכל ספק דברי סופרים להקל אבל אם לא ביטלו ואינו יכול עוד לבטלו צריך לחזור ולבדוק.

אפילו אם היה ככר קטן מאד אין תולין לומר שאכלו עכבר לפי שכל ספק של תורה הולכין בו להחמיר ואין כאן ב' ספיקות להקל שספק הראשון הוא שמא זה הככר שהוציאה החולדה הוא ככר הראשון שהכניס העכבר ונמצא שאין כאן עוד חמץ בבית זה וספק השני הוא שמא אכל העכבר את ככר הראשון ולא נשתייר ממנו כלום ונמצאת שאין כאן עוד חמץ בבית זה והרי ב' הספיקות הן שם אחד שמא אין כאן עוד חמץ בבית זה ואין ספק אחד מוסיף על חבירו כלום ולכך אינם נידונים כספק ספיקא ולא אמרו שספק אכילת העכבר נחשב לספק שני להיות נידון כספק ספיקא אלא כשספק הראשון הוא שמא לא נכנס מעולם חמץ לחדר זה אחר שנבדק ואם תמצא לומר נכנס שמא נאכל כולו ולא נשתייר ממנו כלום שב' ספיקות הללו הן שמות מחולקים ספק אחד שמא לא נכנס חמץ לכאן וספק שני שמא לא נשאר כאן חמץ מה שאין כן כשבודאי נכנס לכאן חמץ אחר הבדיקה אלא שיש ב' ספיקות בהוצאת החמץ מכאן אינן נחשבים אלא לספק אחד דמה לי שנאכל החמץ ולא נשאר ממנו כלום בבית זה או שהוציאתו החולדה ולא נשאר ממנו כלום בבית זה הרי הכל ספק אחד וכן כל כיוצא בזה כמו שיתבאר בסי' תל"ט:

* * *

י נחש שנכנס לבית בדוק וככר בפיו אין צריך לשכור חבר להוציא הככר מפיו אם כבר ביטלו או שיכול עדיין לבטלו שאז אין צריך לבערו אלא מדברי סופרים ולא הטריחוהו חכמים להוציא ממון על כך כיון שאפשר שיאכל הנחש את כל הככר או שיוציאנו מבית זה:

יא כזית חמץ שהוא מונח בתוך הבית למעלה על הקורה אף על פי שכבר ביטלו מחייבין אותו להביא סולם להורידו בליל י"ד מפני שלפעמים יפול מהקורה ושמא ישכח ויאכלנו אבל אם היה חמץ בבור בין שיש בו מים ובין שאין בו אם אין דרך לירד בתוכו להשתמש בו כל השנה אין חוששין שמא ירד לתוכו בפסח ויאכל מהחמץ לפיכך אין מטריחין אותו להביא סולם להעלות החמץ משם אלא מבטלו ודיו:

יב במה דברים אמורים כשהניח חמץ בבור על דעת לפנותו משם קודם הפסח או שנפל מאליו אבל אסור להטמין שם חמץ על דעת שישאר שם עד אחר הפסח אפילו ביטלו.

ואם הטמינו שם אין מועיל לו כלום וצריך להוציאו ולבערו בי"ד אפילו אם הטמינו שם קודם ל' יום לפני הפסח, עיין סימן תל"ו:

* * *

חלק ג סימן תלט דין מי שבדק ולא מצא מספר ככרות שהניח:

א תשעה צבורים של מצה ואחד של חמץ שהיו מונחים לפנינו ובא עכבר ונטל מהם ככר אחד בפנינו ולא ידענו אם חמץ נטל או מצה נטל ונכנס לבית בפנינו צריך לחזור ולבדוק ואין אומרים כל דפריש מרובא פריש ומצה נטל דכיון שראינו שנטלו א"כ נולד לנו הספק על ככר זה אם הוא חמץ או מצה כשהיה עדיין במקום קביעות החמץ והמצה דהיינו בשעה שנטל העכבר וכל הקבוע דינו כמחצה על מחצה כמו שדרשו חכמים ממדרש הפסוקים.

ואפילו אם כבר ביטל כל חמצו שאין כאן אלא ספק דברי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סופרים ואפילו אם הככר שנטל העכבר היה קטן שיש לתלות שאכלו העכבר והרי יש כאן ב' ספיקות להקל והיה לנו להקל אף אם לא ביטל אף על פי כן החמירו חכמים כאן אף אם ביטל לפי שלא הקילו חכמים בספק אחד אם ביטל ובב' ספיקות אם לא ביטל אלא בבית שהוא עומד בחזקת בדוק שמעמידין אותו בחזקתו ולא הטריחוהו לחזור ולבודקו פעם ב' אבל כל חדר שלא נבדק אע"פ שיש כמה ספיקות לפוטרו מן הבדיקה אין זה מועיל כלום שכך הוא עיקר תקנת הבדיקה לבדוק אפילו במקומות שאין בהם חמץ ברור אלא ספק וספק ספיקות כמו שנתבאר בסי' תל"ג ובית זה כיון שראינו שהכניס עכבר ככר לתוכו הרי הוא עומד בחזקת שאינו בדוק שאף שככר זה הוא ספק חמץ ספק מצה, מכל־מקום כיון שבודאי נכנס ככר זה שהוא ספק חמץ לבית זה אחר בדיקתו הרי נגרעה חזקת בדיקתו והספק שהוא מצה והספק שאכלו העכבר אינם מועילים כלום שכך היא תקנת חכמים לבדוק בכל מקום שאינו בחזקת בדוק אע"פ שיש בו כמה ספיקות להקל.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם הככר היה קטן בענין שיש לתלות שאכלו העכבר או שיאכלנו עדיין עד שיגיע זמן הביעור אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם לא ביטלו כיון שיש כאן ב' ספיקות להקל שמא מצה נטל ושמא אכלו כולו ויש לסמוך על דבריהם אם כבר ביטל או שיכול עדיין לבטל שאז הבדיקה אינה אלא מדברי סופרים ובדברי סופרים הלך אחר המיקל:

* * *

ב ואם פירש הככר ממקום קביעתו שלא בפנינו ומשם נטלו העכבר בפנינו ונכנס לבית בדוק כיון שנולד הספק על ככר זה אם הוא חמץ או מצה לאחר שפירש ממקום קביעות החמץ והמצה שהרי פירש שלא בפנינו הרי אנו הולכין אחר הרוב דכל דפריש מרובא פריש ומצה הוא ולפיכך אפילו לא ביטל וכבר הגיע שעה ששית ואינו יכול לבטל אף על פי כן אין צריך לחזור ולבדוק אפילו אם הככר הוא גדול:

ג וכן אם נתערבו הצבורים במקום קביעותם אפילו נטל עכבר מהם בפנינו אין צריך לחזור ולבדוק שאין זה נקרא קבוע כיון שאין החמץ עומד בפני עצמו אלא הוא מעורב עם המצה:

ד שני צבורים אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ובאו שני עכברים זה נטל חמץ וזה נטל מצה וכל אחד נכנס לבית אחד ואין ידוע לאיזה בית נכנס זה שנטל חמץ אם כבר ביטלו או שיכולים עדיין לבטל שאין כאן אלא ספק דברי סופרים או שהוא ככר קטן שיש כאן ב' ספיקות להקל אין צריך לחזור ולבדוק ואף על פי שבשעה שנכנס כל ככר לבית אחד נולד לו הספק על כל ככר אם הוא חמץ או מצה וא"כ הרי ידוע לנו שלכל בית נכנס ככר ספק חמץ אף על פי כן אין הבית עומד בחזקת שאינו בדוק ולא נגרעה חזקת בדיקתו על ידי ספק חמץ שנכנס לתוכו אלא אם כן נולד לו הספק כשהיה הככר במקום שקבוע שם חמץ ודאי שהספק הנולד במקום קביעת החמץ כיון שהחמירה בו תורה שלא לילך בו אחר הרוב שאף שהרוב הוא מצה אף על פי כן נידון כמחצה על מחצה החמירו בו חכמים גם כן ואמרו שספק זה מגרע חזקת בדיקת הבית אבל שאר ספיקות שלא נולדו במקום שקבוע שם חמץ ודאי לא החמירו בהם חכמים כל כך שיוציא הבית מחזקת בדיקתו:

* * *

ה שני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס אם הבתים הן של שני בני אדם ובאין לשאול זה אחר זה שניהם אין צריכין לחזור ולבדוק אם ביטלום או יכולין לבטל וכל אחד יכול לתלות החמץ בבית חבירו.

אבל אם לא ביטלו ואינן יכולין עוד לבטלו שניהם צריכין לחזור ולבדוק אפילו אם היה ככר קטן ואין כאן ב' ספיקות להקל לפי שספק זה שמא לא נכנס לבית זה או שמא לא נכנס לבית זה אינו נחשב לספק כלל מן התורה שבודאי נכנס לאחד מהן וכיון שאינו ידוע איזהו שניהם צריכין בדיקה דהי מנייהו מפקת ואף שבאו לשאול זה אחר זה אין זה מועיל כלום מן התורה אלא אם כן ביטלו שאז אין צריך לבדוק אלא מדברי סופרים וחכמים הקילו בספק דבריהם ואמרו שאם באו לשאול זה אחר זה כיון שאפשר לומר לכל אחד שהוא אין צריך לבדוק לפי שהחמץ הוא בבית חבירו אומרים כן אבל אם באו לשאול בבת אחת או שאחד מהם שואל עליו ועל בית חבירו כיון שאי אפשר לומר להם ששניהם אין צריכין לבדוק שהרי בבית אחד יש ודאי חמץ אם כן שניהם צריכין לחזור ולבדוק דהי מינייהו מפקת:

ו עכבר שנכנס לבית ונכנס אחריו ובדק יפה ככל הלכות בדיקה ולא מצא כלום אפילו לא ביטל אין צריך לחזור ולבדוק כיון שלא מצאו ודאי אכלו העכבר או גררו למקום שאין יכול להתגלות משם ולא יבא לאכלו בפסח.

ואם בדק קצת הבית ומצא ככר אין צריך לחזור ולבדוק שאר הבית אם ביטל או שיכול עדיין לבטל שאנו תולין לומר שזהו הככר שנטל העכבר אבל אם הגיע שעה ששית יש להחמיר ולבדוק כיון שאינו יכול לבטל הרי הוא ספק של תורה ואפילו אם היה ככר קטן אין כאן ב' ספיקות להקל מטעם שנתבאר בסימן תל"ח:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'לקוטי תורה' שבת שובה – הפרשה החסידית

שׁוּבָה[1]

"שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד הֲוָיָה אֱלֹקֶיךָ כו'" (הוֹשֵׁע יד, ב):

לְהָבִין מַהוּ לְשׁוֹן "**עַד**", וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: "שׁוּבָה **לַהֲוָיָ**"ה".

הָעִנְיָן, כִּי הִנֵּה לְשׁוֹן "שׁוּבָה" יֵשׁ בּוֹ ב' פֵּירוּשִׁים: הָא' כְּמַשְׁמָעוֹ – שׁוּבָה אֶת עַצְמְךָ. וְהַב' כְּמוֹ "שׁוּבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ" (תְּהִלִּים קכו, ד), שֶׁהוּא פּוֹעֵל־יוֹצֵא[2].

וּלְהָבִין זֶה, צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נח, ו): "דְּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ קְרָאוּהוּ בִּהְיוֹתוֹ קָרוֹב", שֶׁדְּרִשׁוּ רַז"ל[3] עַל עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁאָז הוּא "בְּהִמָּצְאוֹ" וְ"הֱיוֹתוֹ קָרוֹב". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מַלְאָכִי ג, ז): "שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם".

וְלִכְאוֹרָה לֹא שַׁיָּךְ "הֱיוֹתוֹ קָרוֹב" וְ"אָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם" לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" (יְשַׁעְיָה ו, ג), וּכְתִיב (יִרְמְיָה כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא", וְ"לֵית אֲתַר פָּנוּי מִינֵּיהּ"[4].

בִּשְׁלָמָא לְגַבֵּי הָאָדָם שַׁיָּךְ שַׁפִּיר לוֹמַר "שׁוּבָה אֵלַי", בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְרַחֵק מִ"קִרְבַת אֱלֹהִים" (יְשַׁעְיָה נח, ב) לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִמְשַׁךְ אַחַר הַהֵפֶךְ. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֲשֶׁר "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ", לֹא שַׁיָּךְ עָלָיו לוֹמַר שֶׁנִּתְרַחֵק – שֶׁ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" תָּמִיד.

אַךְ הָעִנְיָן:

שֶׁהוּא כִּמְשַׁל ב' בְּנֵי אָדָם שֶׁעוֹמְדִים בְּקֵירוּב מָקוֹם סְמוּכִים זֶה אֵצֶל זֶה, הִנֵּה כְּשֶׁהֵם פּוֹנִים זֶה לָזֶה "פָּנִים בְּפָנִים" – הֲרֵי קְרוֹבִים מַמָּשׁ, אֲבָל אִם אֶחָד הָפַךְ פָּנָיו מֵחֲבֵירוֹ – הֲרֵי קְרוֹבִים נַעֲשׂוּ רְחוֹקִים.

וְכָךְ גַּבֵּי עֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים כְּתִיב (עַקֵּב יא, טז): "וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים **אֲחֵרִים**", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת **אֲחוֹרַיִים**. וְגַם בְּכָל עֲבֵירוֹת – כֵּן הוּא בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָעוֹבֵר עַל אֵיזֶה עֲבֵירָה יוֹנֵק מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִים־דִּקְדוּשָׁה וְאֵינוֹ מַמְשִׁיךְ הַשֶּׁפַע מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת. אֲבָל עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה – "וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם" בִּבְחִינַת פָּנִים, לְהַמְשִׁיךְ לוֹ הַשֶּׁפַע מִבְּחִינָה פְּנִימִית.

וּלְהָבִין אֵיךְ שַׁיָּךְ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ לְשׁוֹן "פָּנִים וְאָחוֹר", וַהֲרֵי כְּתִיב גַּם כֵּן (תְּשָׁא לג, כג): "וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ" – שֶׁאֲפִילוּ בַּקְּדוּשָׁה עַצְמָהּ יֵשׁ בְּחִינַת אֲחוֹרַיִים[5] –

הִנֵּה "מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה" (אִיּוֹב יט, כו): שֶׁיֵּשׁ בָּאָדָם מַחְשָׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה – שֶׁכּוּלָּן הֵן הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת מֵהַנֶּפֶשׁ. שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה יֵשׁ כֹּחַ הַפּוֹעֵל בַּנִּפְעָל, אַךְ הִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת שֶׁבַּמַּעֲשֶׂה הוּא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת מִכֹּחַ הַחַיּוּת שֶׁבַּנֶּפֶשׁ. וּבְחִינַת הַדִּיבּוּר הוּא פְּנִימִי יוֹתֵר, וְהַמַּחְשָׁבָה יוֹתֵר פְּנִימִית. וּפְנִימִית לִפְנִימִית בְּמַחְשָׁבָה עַצְמָהּ – שֶׁיֵּשׁ מַחְשָׁבָה בְּעָלְמָא, שֶׁהִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי בְּחִינַת הַמַּחְשָׁבָה שֶׁנִּגְנְעָה עַד הַנֶּפֶשׁ. כְּמוֹ הַחוֹשֵׁב בְּדָבָר שֶׁחַיָּיו תְּלוּיִין בּוֹ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה הַהִיא בְּעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא, שֶׁשָּׁם פְּנִימִית וְתוֹכִיּוּת הַחַיּוּת וְתוֹךְ תּוֹכוֹ.

וְהִנֵּה כָּל הַבְּחִינוֹת הַלָּלוּ הֵן בְּהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת מֵהַנֶּפֶשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ, שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת אֲשֶׁר מִמֶּנָּה בְּתוֹךְ הַגּוּף – אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת שׁוּם שִׁינּוּי.

וְכָךְ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, יֵשׁ בְּחִינוֹת מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ. הֲגַם שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נח, ח): "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", וְגַם בִּבְחִינַת הַדִּיבּוּר – הֲרֵי מִדִּיבּוּר הָאָדָם אֵינוֹ יָכוֹל לִהְיוֹת שׁוּם הִתְהַוּוּת; מַה שֶּׁאֵין כֵּן "בִּדְבַר ה'" – שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" (תְּהִלִּים לג, ו), "כִּי הוּא אָמַר – וַיֶּהִי" (שָׁם ט). מִכָּל מָקוֹם "דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם"[6]; מַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, הַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מג, ז): "בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו, אַף עֲשִׂיתִיו"[7]:

"**בְּרָאתִיו**" – בְּחִינַת מַחְשָׁבָה: כִּי בְּרִיאָה הִיא מֵאַיִן לְיֵשׁ, כַּךְ הַמַּחְשָׁבָה הִיא מֵאַיִן, שֶׁלֹּא נוֹלְדוּ וְנִתְהַוּוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת קוֹדֶם הַמַּחְשָׁבָה, וְאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה הֵן בִּבְחִינַת הֶעְלֵם. וְכָךְ בְּחִינַת הַבְּרִיאָה הִיא לִהְיוֹת "עָלְמִין סְתִימִין

---

1. (נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת הָאֲזִינוּ, שׁוּבָה, ג' תִּשְׁרֵי תקס"ט.

דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" מְכֻבּוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוּ"ר: יוֹם ב' דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תשט"ז. שַׁבָּת פָּרָשַׁת שׁוּבָה: תשכ"ב. תשכ"ו. תשכ"ט. תשל"ב־ל"ח. תש"מ־מ"ד. תשמ"ו. תשמ"ח־מ"ט. ו' תשרי תשכ"ז. תשל"א. תשל"ז).

2. (לְשׁוֹן מַפְעִיל – שֶׁפּוֹעֵל הַהֲשָׁבָה בְּאַחֵר – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שׁוּבָה תשד"מ.

"פּוֹעֵל יוֹצֵא – שֶׁיְּשׁוּב ה' לְדָבָר הַמּוּשָׁב שֶׁהֵן יִשְׂרָאֵל. וְגַם כָּאן פֵּירוּשׁ שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל לֹא קָאֵי עַל יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לַה' הוּא אוֹמֵר שֶׁיָּשׁוּב לְיִשְׂרָאֵל". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ח עמוד תכז).

3. (רֹאשׁ הַשָּׁנָה יח, א).

4. (תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן נז צא, ב).

5. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זְכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק כו'" – בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (תּוֹרָה אוֹר פד, ד)).

6. (בְּרָכוֹת לא, ב).

7. [עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה" (לְעֵיל בָּלָק סז, א)].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּלָא אִתְגַּלְיָין"[8]. (כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה – שֶׁאֵינָן נִפְרָדִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – שֶׁיּוֹצֵא הַהֶבֶל לַחוּץ[9]).

וְ"**יִצַרְתִּיו**" – בְּחִינַת עוֹלָם הַדִּבּוּר: לִהְיוֹת שֶׁהַדִּיבּוּר הוּא גִּילוּי הַהֶעְלֵם שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה. וְנִקְרָא "יִצַרְתִּיו" מִלְּשׁוֹן צוּרָה – שֶׁמְּצַיֵּיר הַחוֹמֶר הַהִיּוּלִי שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַהֶעְלֵם, וְהַצּוּרָה הוּא גִּילוּי לְהַחוֹמֶר.

וְ"**אַף עֲשִׂיתִיו**" – הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה: וְנִקְרָא בִּלְשׁוֹן "אַף" – שֶׁהִתְלַבְּשׁוּת הַמַּחְשָׁבָה בִּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה אֵינָהּ כְּהִתְלַבְּשׁוּתוֹ בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר. שֶׁשָּׁם מִתְלַבֶּשֶׁת מַמָּשׁ עַד שֶׁהָיוּ לַאֲחָדִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמַּעֲשֶׂה הוּא דָּבָר נִפְרָד.

וְכָל זֶה בְּהִתְפַּשְּׁטוּת הַחִיּוּת לִהְיוֹת גִּילוּי הָעוֹלָמוֹת, שֶׁהֵם מִבְּחִינַת זִיו וְהֶאָרָה בִּלְבָד. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ – "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ", כִּי "אֲנִי הֲוָיָ"ה לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו). וְנִמְצָא, שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה בְּחִינוֹת אֲחוֹרַיִּים וְחִיצוֹנִיּוּת לְגַבֵּי פְּנִימִית הַמְּלוּבָּשֶׁת בְּתוֹכָן, וּפְנִימִית לַפְּנִימִית עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת. :

(**קִיצּוּר.** בֵּיאוּר עִנְיָן פְּנִימִיּוּת וְאֲחוֹרַיִּים. "בְּרֹאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו"). :

ב. וְהִנֵּה בְּשַׁבָּת כְּתִיב (תְּשָׁא לא, יז): "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה וגו' וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ מְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וְגַם בְּשַׁבָּת מְחַדֵּשׁ לִהְיוֹת הַשְּׁפָעַת וְהַמְשָׁכַת הַחִיּוּת. שֶׁאִילּוּ הָיָה מִסְתַּלֵּק כְּרֶגַע חַס־וְשָׁלוֹם, הָיָה הָעוֹלָם חוֹזֵר לְאַיִן וְאֶפֶס. וְלָכֵן אוֹמְרִים גַּם בְּשַׁבָּת "הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ"[10].

אַךְ הָעִנְיָן, דִּכְתִיב "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים **עָשָׂה**" דַּיְיקָא, דְּהַיְינוּ מַה שֶּׁנִּתְפַּשֵּׁט וְנִמְשַׁךְ הַחִיּוּת עַל יְדֵי בְּחִינַת **עֲשִׂיָּיה**. אֲבָל בְּשַׁבָּת שָׁבַת מִבְּחִינַת הִתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּיה, וְגַם לֹא נִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת הַדִּיבּוּר שֶׁהֵם "עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁבָּהֶם נִבְרָא הָעוֹלָם"[11].

וְלָכֵן כְּתִיב (יְשַׁעְיָה נח, יג): "מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר", וְאָמְרוּ רַז"ל: "שֶׁלֹּא יְהֵא דִּיבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כו'"[12]. וְהַיְינוּ: כִּי לִהְיוֹת "בְּצֶלֶם אֱלֹקִים בָּרָא אֶת הָאָדָם"[13], לְכָךְ צָרִיךְ לִשְׁבּוֹת בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי "כִּי בוֹ שָׁבַת"[14] הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא שָׁבַת מִבְּחִינַת הַדִּיבּוּר, כִּי "שֵׁשֶׁת יָמִים **עָשָׂה**" הַיְינוּ עַל יְדֵי "עֲשָׂרָה **מַאֲמָרוֹת**", "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת"[15] מֵהֶם. אֶלָּא הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַוּוֹת וּלְהַחֲיוֹת הַבְּרוּאִים, וּלְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ מֵאַיִן לְיֵשׁ בְּשַׁבָּת – הוּא בִּבְחִינַת הַמַּחְשָׁבָה לְבַדָּהּ, שֶׁהוּא עוֹלָם־הַבְּרִיאָה.

וְלָכֵן נִמְשְׁכָה "נְשָׁמָה יְתֵירָה" בְּשַׁבָּת[16], דְּהַיְינוּ מֵעוֹלָם הַבְּרִיאָה[17], שֶׁהוּא עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת, וּמִשָּׁם נִמְשַׁךְ גַּם כֵּן שֶׁפַע וְחִיּוּת הָעוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִית שֶׁבִּבְחִינַת הָעֲשִׂיָּה. וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל[18]: דִּיבּוּר – אָסוּר, הִרְהוּר – מוּתָּר. אֲבָל אֵין זֶה בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת, אֶלָּא בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה, הוּא בִּבְחִינַת בֵּיטּוּל לְגַבֵּי בְּחִינַת הַמַּחְשָׁבָה הַנַּ"ל.

וְלָזֶה יֵשׁ נוּסְחָאוֹת בִּבְרִכַּת "יוֹצֵר" בְּשַׁבָּת שֶׁאֵין אוֹמְרִים "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ כו'" – לְפִי שֶׁבְּשַׁבָּת אֵין הִהְתְלַבְּשׁוּת בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה. אֲבָל בֶּאֱמֶת הַנּוּסְחָא הָעִיקָּרִית לוֹמַר גַּם בְּשַׁבָּת "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ", כִּי גַּם בִּבְחִינַת מַחְשָׁבָה הוּא בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה לְגַבֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא. וַאֲפִילּוּ בִּבְחִינַת חָכְמָה – כִּדְכְתִיב: "כּוּלָּם בְּחָכְמָה **עָשִׂיתָ**" (תְּהִלִּים קד, כד). אֶלָּא "אַנְתְּ הוּא חַכִּים"[19], פֵּירוּשׁ: שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת "חַכִּים", וְאַף גַּם זֹאת "לָא בְחָכְמָה יְדִיעָא כו'".

וְהִנֵּה לְשׁוֹן שְׁבִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: "כִּי בוֹ שָׁבַת", הוּא עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּאָדָם הַשּׁוֹבֵת וְנָח מִ"מְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה"[20]. שֶׁבִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה הָיָה שִׂכְלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ מְלוּבָּשִׁים בַּמַּעֲשֶׂה הַהִיא, וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁשּׁוֹבֵת חָזְרוּ שִׂכְלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ לִמְקוֹרָן, וְגַם הַמַּעֲשֶׂה הַהִיא כְּלוּלָה בָּהֶם, שֶׁבְּשִׂכְלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ יֵשׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה. דְּהַיְינוּ בְּחִינַת מַעֲשֶׂה שֶׁבְּשֵׂכֶל, שֶׁהוּא מִתְבּוֹנֵן בְּשִׂכְלוֹ עַל הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה, וַהֲרֵי עוֹלֶה הַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט, וְשִׂכְלוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בְּמַעֲשֶׂה, וְחוֹזֵר לְהִתְכַּלֵּל בִּמְקוֹרוֹ – הוּא הַשֵּׂכֶל וְהַמַּחְשָׁבָה.

---

8. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ").

9. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָז יָשִׁיר" – בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (תּוֹרָה אוֹר סב, ב וְאֵילָךְ).

10. (בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

11. (רְאֵה אָבוֹת רֵישׁ פֶּרֶק ח).

12. ("כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חוֹל". שַׁבָּת קיג, ב).

13. (בְּרֵאשִׁית א, כז – בְּשִׁינּוּי הַסֵּדֶר).

14. (בְּרֵאשִׁית ב, ג).

15. (תְּשָׁא לא, יז).

16. (בֵּיצָה טז, א).

17. (עַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', פָּרָשַׁת נֹחַ, דַּף ע"ה, עַמּוּד ב' עַל פָּסוּק "שַׁעַר הָחָצֵר הַפְּנִימִית". וּבְ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם, בְּשֵׁם הַ"פְּרִי עֵץ חַיִּים". וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהָיָה מִדֵּי חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ").

18. (עַל פִּי יְשַׁעְיָה כה, ה: "זְמִיר עָרִיצִים יַעֲנֶה". רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג וַיֵּלֶךְ רפד, א).

19. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, ב).

20. (בְּרֵאשִׁית ב, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכַךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה בְּשַׁבָּת עוֹלֶה הַחַיּוּת שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה בַּעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם – לִבְחִינַת הַמַּחְשָׁבָה. (דְּהַיְינוּ שֶׁ"עָלְמִין דְּאִתְגַּלְיָין" מְקַבְּלִים הַחַיּוּת מִמָּקוֹם שֶׁמְּקַבְּלִים "עָלְמִין סְתִימִין", וְנִקְרָא (יְחֶזְקֵאל מו, א) "חָצֵר הַפְּנִימִית הַפּוֹנָה קָדִים", וְעָלְמִין־סְתִימִין מִתְעַלִּים יוֹתֵר כו').

וְלָכֵן שַׁבָּת אוֹתִיּוֹת **תְּשֵׁב**[21] – שֶׁעִנְיָן שַׁבָּת וְעִנְיָן תְּשׁוּבָה הַכֹּל אֶחָד, דְּהַיְינוּ חֲזָרַת הַדְּבָרִים לִמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן.

כִּי הִנֵּה תְּשׁוּבָה אֵינָהּ מֵעֲבִירוֹת שֶׁבִּידוֹ דַּוְקָא, אֶלָּא תְּשׁוּבָה הִיא לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ שֶׁיָּרְדָה מַטָּה מַטָּה וְנִתְלַבְּשָׁה בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים – אֶל מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְבַטֵּל רְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רָצוֹן־עֶלְיוֹן. וְלָכֵן נִיתְּקְנוּ עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים גַּם לְצַדִּיקִים גְּמוּרִים – "כִּי זֶה כָּל הָאָדָם" (קֹהֶלֶת יב, יג). וְעִיקָּר הַתְּשׁוּבָה הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים כז, ח): "לְךָ אָמַר לִבִּי בַּקְּשׁוּ **פָנָי** כו'", פֵּירוּשׁ: **פְּנִימִית־הַלֵּב**, שֶׁהַלֵּב אוֹמֵר: "בַּקְּשׁוּ פָנָי"![22]

וְהוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא, כְּאָדָם הַמַּעֲמִיק בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ וּמַחְשַׁבְתּוֹ בְּדָבָר שֶׁחַיָּיו תְּלוּיִין בּוֹ, וְנוֹגֵעַ עַד הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ – כַּךְ יָשִׂים אֶל לִבּוֹ אַהֲבַת ה' מ"קֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק" (תְּהִלִּים סד, ז), כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים עג, כה־כו): "מִי לִי בַשָּׁמַיִם, וְעִמְּךָ לֹא חָפַצְתִּי בָאָרֶץ, כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי וְגו'".

וְהַיְינוּ אַהֲבָה־רַבָּה בְּלִי טַעַם וָדַעַת. כִּי אַהֲבָה הַנִּלְקָחָה מִטַּעַם־וָדַעַת הַמּוּשָׂג וּמוּבָן בְּהִתְבּוֹנְנוּת שִׂכְלוֹ וְרוּחַ בִּינָתוֹ – אֵין בָּהּ עוֹמֶק כָּל כַּךְ לִהְיוֹת "כָּלָה שְׁאֵרִי וּלְבָבִי כו'", רַק הִיא אַהֲבָה־רַבָּה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִיפָּרֵד מִיִּחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, "כִּי חֵלֶק הֲוָיָ"ה – מַמָּשׁ – עַמּוֹ" (הַאֲזִינוּ לב, ט).

וְעַל כֵּן יֵשׁ בְּכֹחַ כָּל יִשְׂרָאֵל לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד"[23]. וְהִיא הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה וַחֲזָרַת הַדְּבָרִים לִמְקוֹרָן. כִּי כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ מַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, כַּךְ יֵשׁ כָּל בְּחִינוֹת הַלָּלוּ בַּשֵּׁכֶל.

(שֶׁבְּחִינַת מַעֲשֵׂה־שֶׁבַּשֵּׂכֶל זֶהוּ כְּעִנְיָן בְּחִינַת שֵׂכֶל הַמַּעֲשִׂיִּים הַנִּזְכָּר בְּ"שְׁמוֹנָה פְּרָקִים לְהָרַמְבַּ"ם"[24], דְּהַיְינוּ הַשֵּׂכֶל־שֶׁבַּעֲשִׂיָּיה – אֵיךְ לַעֲשׂוֹת מְלָאכֶת מַחֲשֶׁבֶת כו', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבַּשֵּׂכֶל, וְנִקְרָא עֲשִׂיָּיה־שֶׁבַּשֵּׂכֶל כו'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְהִנֵּה הַנִּמְשָׁל מִזֶּה לְמַעְלָה: כִּי הִנֵּה מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵן בִּי"ע. וּמַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁבְּחָכְמָה – הַיְינוּ בִּי"ע דַּאֲצִילוּת. כִּי דֶּרֶךְ כְּלָל, אֲצִילוּת הוּא בְּחִינַת חָכְמָה[25]. אַךְ יֵשׁ בַּאֲצִילוּת עַצְמוֹ גַּם כֵּן בִּי"ע[26]; וּמַחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל – זֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים"[27] דְּאַ"ק נִקְרָא אָדָם־דִּבְרִיאָה כו', וְנִקְרָא מַחְשָׁבָה־הַקְּדוּמָה[28]).

וְכָךְ כָּל בְּחִינוֹת הַלָּלוּ הֵן בִּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, עוֹלֶה גַּם הַחַיּוּת שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה וְנִכְלָל לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. :

(קִיצּוּר. עִנְיָן "וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת" מִבְּחִינַת "אֲשֶׁר עָשָׂה". וְנִמְשָׁךְ הַחַיּוּת מִבְּחִינַת מַחְשָׁבָה שֶׁהוּא "חָצֵר־הַפְּנִימִית". וְלָכֵן שַׁבָּת אוֹתִיּוֹת תְּשֵׁב. "בַּקְּשׁוּ פָנָי" – פְּנִימִית הַלֵּב). :

ג. וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת **"אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ"** (תְּהִלִּים כז, ח):

"פָּנֶיךָ" – בְּחִינַת פְּנִימִית־עֶלְיוֹן, "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" (נָשֹׂא ו, כה). וּבְחִינַת פָּנִים לְמַעְלָה הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. וְנִקְרָא "פָּנִים" עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: כְּמוֹ שֶׁבָּאָדָם עִיקַּר הַחַיּוּת הוּא בְּפָנָיו, שֶׁשָּׁם הִתְגַּלּוּת כָּל הַחוּשִׁים – רְאִיָּה וּשְׁמִיעָה, רֵיחַ וְדִבּוּר; מַה שֶּׁאֵין כֵּן הָעוֹרֶף יֵשׁ בּוֹ חַיּוּת מוּעָט וּמְצוּמְצָם מְאֹד, עַד שֶׁנֶּחְשָׁב בִּבְחִינַת דּוֹמֵם לְגַבֵּי הַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ בַּפָּנִים.

כַּךְ הוּא לְמַעְלָה: מַה שֶּׁמִּתְגַּלֶּה בּוֹ חַיּוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּגִילּוּי רַב נִקְרָא בְּחִינַת פָּנִים לְגַבֵּי בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת, שֶׁאֵין מִתְגַּלֶּה בָּהֶן אֶלָּא חַיּוּת מוּעָט וּמְצוּמְצָם. וְחִיצוֹנִיּוּת־עֶלְיוֹן נַעֲשֶׂה פְּנִימִית־תַּחְתּוֹן. וְכַמָּה בְּחִינוֹת, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, זוֹ פְּנִימִית מִזּוֹ, עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת – "אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה", הוּא גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ וּבְכֻבְדוֹ הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', שֶׁהוּא עִיקַּר הַחַיּוּת, שֶׁאֵין עָרוּךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ בְּלָל, עַד שֶׁבְּחִינַת חָכְמָה־עִילָּאָה נֶחְשֶׁבֶת לְגַבֵּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – בִּבְחִינַת עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית וּבְחִינַת דּוֹמֵם.

21. (רְאֵה בְּרֵאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה כב בִּיפֵה תֹּאַר שָׁם).

22. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה כג, ב), בְּעִנְיָן "חָצֵר הַפְּנִימִית" וּ"מַפְתְּחוֹת הַפְּנִימִיּוֹת").

23. (רְאֵה בַּ"ח אוֹרַח חַיִּים רֵישׁ סִימָן סא. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַקְּרִיאַת שְׁמַע פֶּרֶק יב).

24. (פֶּרֶק א).

25. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר סוֹף תִּקּוּן ו. מִקַּדֵּשׁ מֶלֶךְ לִזֹהַר חֵלֶק ב רך, ב).

26. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" (לְעֵיל שְׁלַח לט, ג).

27. (נָשֹׂא עָנָף ב־ד וְרֵישׁ שַׁעַר ג).

28. וְעַיֵּין בַּזֹּהַר חֵלֶק א', נֹחַ (דַּף ס"ה, עַמּוּד א'). וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר: בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹרוּ" (לְעֵיל בְּהַר מג, רֵישׁ עַמּוּד ג). וְעַל פָּסוּק "רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב" (לְעֵיל בְּהַעֲלוֹתְךָ לה, ג וְאֵילָךְ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְזֶהוּ שֶׁבִּיקֵּשׁ דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם (תְּהִלִּים כז, ח): "אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ"[29] – לְהִיוֹת בְּנַפְשׁוֹ גִּילוּי הָאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ, "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" – הָאָרַת פָּנִים מֵרָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה.

כִּי חָכְמָה הִיא בְּחִינַת יו"ד[30], אֲשֶׁר אוֹת יו"ד הוּא נְקוּדָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת צִמְצוּם. וְכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁהוּא הִתְפַּשְּׁטוּת גְּדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּרִיבּוֹא רִבְבוֹת מַדְרֵיגוֹת וְעוֹלָמוֹת אֵין מִסְפָּר, הִנֵּה "בְּמָקוֹם גְּדוּלָּתוֹ שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עִנְוְתָנוּתוֹ"[31].

כִּי "אֵימָתַי אִקָּרֵי גָּדוֹל[32]"? כְּשֶׁהוּא "בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ כו'"[33]. דְּהַיְינוּ בְּחִינַת צֵירוּפֵי אוֹתִיּוֹת. כִּי אוֹתִיּוֹת הֵן הַמְשָׁכוֹת מִלְּשׁוֹן "אָתָא כו'"[34].

וְזֶהוּ **"וְחָכָם בְּאָחוֹר יִשְׂבְּחֶנָּה"** (מִשְׁלֵי כט, יא): שֶׁכָּל בְּחִינַת הַשֶּׁבַח שֶׁל גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ שֶׁבִּבְחִינַת חָכְמָה, הוּא בְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים לְגַבֵּי בְּחִינַת הַפְּנִימִיּוּת, שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'.

וְזֶהוּ **"וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי"** (תִּשָּׂא לג, כג):

כִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם זָכָה לְתוֹרָה, וְ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[35]. אֲבָל "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ" (תִּשָּׂא שָׁם) – שֶׁגִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתּוֹרָה וְהוּא מְקוֹר הַתּוֹרָה, אֵינוֹ מִתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת רְאִיָּה וַהֲשָׂגָה. כִּי "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל", אֶלָּא בִּבְחִינַת תְּשׁוּבָה, "כִּי **עִמְּךָ** הַסְּלִיחָה" – פֵּירוּשׁ: שֶׁבְּחִינַת "הַסְּלִיחָה" הוּא בִּבְחִינַת "עִמְּךָ" מַמָּשׁ, כִּי מִשָּׁם לוּקֶחָה וְנִמְשְׁכָה.

כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קל, א): "מִמַּעֲמַקִּים **קְרָאתִיךָ** הֲוָיָ"ה", פֵּירוּשׁ "קְרָאתִיךָ" – כְּאָדָם הַקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, כַּךְ קוֹרֵא וּמַמְשִׁיךְ בְּחִינַת גִּילּוּי הֲוָיָ"ה "מִמַּעֲמַקִּים", מִבְּחִינַת "יֶשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים יח, יב), "סִתִּימָא דְּכָל סִתִּימִין", וּמִשָּׁם "קְרָאתִיךָ" לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת הֲוָיָ"ה:

כִּי בְּחִינַת "מִמַּעֲמַקִּים" עַצְמָהּ אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לִידֵי גִּילּוּי כִּי אִם בִּבְחִינַת "הֲוָיָ"ה", שֶׁהוּא צִמְצוּם, הַמְשָׁכָה וְהִתְפַּשְּׁטוּת כו'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וּקְרִיאָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא מֵחֲמַת "בַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים"[36] לִהְיוֹת בְּחִינַת "מִמַּעֲמַקִּים" – עוֹמְקָא־דְּלִיבָּא בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא, וְעַל יְדֵי זֶה אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָּא גַּם כֵּן בְּחִינַת "מִמַּעֲמַקִּים".

וּכְשֵׁם שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה אִי אֶפְשָׁר לָבֹא בְּחִינַת מִמַּעֲמַקִּים לִידֵי גִּילּוּי אֶלָּא בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהִתְפַּשְּׁטוּת כו', כַּךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא "בַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים" מִמַּטָּה־לְמַעְלָה – גַּם כֵּן בְּחִינַת צִמְצוּם, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת, לְסַלֵּק וּלְבַטֵּל אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ, וּמִזֶּה יָבֹא לְמַדְרֵיגַת מִמַּעֲמַקִּים.

וּמִשָּׁם נִמְשָׁךְ מִחִילַת עֲוֹנוֹת, כִּי הַפֶּגֶם הוּא שֶׁפּוֹגֵם בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכָךְ חִיְּיבָה חָכְמָתוֹ לִהְיוֹת זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. אֲבָל לְמַעְלָה מֵהַחָכְמָה, שָׁם אֵין פֶּגֶם מַגִּיעַ, כִּי "שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ" (מִשְׁלֵי ל, כח). וְהָעוֹבֵר עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת חָכְמָה, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ מִמְּקוֹם עֶלְיוֹן, לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה – הִיא בְּחִינַת "מִמַּעֲמַקִּים".

וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אִם נִתְקַלְקֵל מוֹצָא־מַיִם צָרִיךְ לַחְפּוֹר בְּעוֹמֶק הַמַּעְיָן לְתַקֵּן, וְכָךְ "אִנְתְּ הוּא מְמַלֵּא כָּל שְׁמָהָן, וְאַנְתְּ הוּא שְׁלִימוּ דְּכוּלְּהוּ"[37], פֵּירוּשׁ "מְמַלֵּא כָּל **שְׁמָהָן**" – שֶׁהַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הִיא שְׁמוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא[38], שֶׁכְּמוֹ שֶׁעַל יְדֵי שֵׁם הָאָדָם אֲשֶׁר יִקְרָאוּ לוֹ, הִנֵּה עַל יְדֵי קְרִיאָה זוֹ נִמְשָׁךְ הָאָדָם וּפוֹנֶה אֶל הַקּוֹרֵא,

כַּךְ הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת "שֵׁם" לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא, לִהְיוֹת קוֹרְאִין וּמַמְשִׁיכִין גִּילּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי הַתּוֹרָה. כִּי רְמַ"ח מִצְוֹת הֵן "רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא"[39], שֶׁבָּהֶם נִמְשָׁךְ חַיּוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – כְּמוֹ שֶׁבְּאֵבְרֵי הָאָדָם עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל נִמְשָׁךְ "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ"[40]. וְלָכֵן עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נִמְשָׁךְ אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

אֲבָל מִי שֶׁהֶעֱבִיר אֶת הַדֶּרֶךְ וּפָגַם בַּתּוֹרָה, הִנֵּה זֹאת תִּקּוּנוֹ: לָשׁוּב אֶל ה' "מִמַּעֲמַקִּים", מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קז, ו): "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם", וַאֲזַי מַמְשִׁיךְ מֵעוֹמֶק הָעֶלְיוֹן, בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', כִּי הוּא הַ"מְמַלֵּא כָּל שְׁמָהָן, וְאִידּוּ שְׁלִימוּ דְּכוּלְּהוּ", וְעַל יְדֵי זֶה מַשְׁלִים וּמְמַלֵּא כָּל הַחֲסָרוֹנוֹת וְהַפְּגָמִים.

---

29. (עַיֵּן מַה בְּהָרַמַ"ז, פָּרָשַׁת אֱמוֹר, בְּדַף צ"ג, עַמּוּד ב').

30. (רְאֵה קְהִלַּת יַעֲקֹב עֵרֶךְ יו"ד בִּתְחִילָּתוֹ).

31. (מְגִילָּה לא, א).

32. (תְּהִלִּים מח, ב: "גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ").

33. (זֹהַר חֵלֶק ג ה, א. וּרְאֵה גַּם כֵּן זֹהַר חֵלֶק ב רלה, א. זֹהַר חָדָשׁ תִּשָּׂא. שָׁם חֻקַּת).

34. (יְשַׁעְיָה כא, יב: "אָתָא בּוֹקֶר").

35. (זֹהַר חֵלֶק ב קכא, א).

36. (מִשְׁלֵי כז, יט).

37. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, פָּתַח אֵלִיָּהוּ).

38. (רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה בַּהַקְדָּמָה. יוֹנַת אֵלֶם פֶּרֶק כט. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב פז, א. חֵלֶק ג עג, א וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

39. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל).

40. (רְאֵה יב, כג).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְזֶהוּ **"כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַה' יַאַסְפֵנִי"** (תְּהִלִּים כז, י):

כִּי הִנֵּה הַנִּשְׁמָה מִתְחַלֶּקֶת לְעֶשֶׂר בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת – ז' מִדּוֹת וְג' שִׂכְלִיִּים, וְהֵן נִמְשָׁכוֹת מִלְּמַעְלָה – מִבְּחִינַת "לְךָ הַיָּרָ"ה הַגְּדוּלָּה וְהַגְּבוּרָה כו'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא) – ז' מִדּוֹת; וְכֵן הַשִּׂכְלִים: "כִּי ה' יִתֵּן **חָכְמָה**, מִפִּיו **דַּעַת וּתְבוּנָה**" (מִשְׁלֵי ב, ו).

וְהִנֵּה כְּלָלוּת הַמִּדּוֹת – הֵן אַהֲבָה וְיִרְאָה – נִקְרָאוּ בְּשֵׁם בֵּן וּבַת: כִּי בָּאַהֲבָה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים צח, ג): "**זָכַר** חַסְדּוֹ", וּבְיִרְאָה נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי לא, ל): "**אִשָּׁה** יִרְאַת ה'".

(וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[41]: "בַּת בְּתִחְלָה, סִימָן יָפֶה לְבָנִים", כִּי רֵאשִׁית וְהַתְחָלַת הָעֲבוֹדָה הוּא לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו בְּחִינַת יִרְאָה[42]).

וְהַשִּׂכְלִיִּים נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "אָב וָאֵם הַמּוֹלִידִים הַמִּדּוֹת"[43], כַּנּוֹדָע שֶׁהַמִּדּוֹת נוֹלְדוּ וְנִתְהַוּוּ מִן הַשִּׂכְלִיִּים[44].

וְהִנֵּה מִי שֶׁהֶעֱבִיר אֶת הַדֶּרֶךְ וּפָגַם בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, נִקְרָא "אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי". אֲבָל מִכָּל מָקוֹם "וַה" – הוּא גִּילוּי אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַצְמוֹ מַמָּשׁ – "יַאַסְפֵנִי", דְּהַיְינוּ שֶׁיֶּאֱסֹף וִיקַבֵּץ כָּל חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הִתְחַלְּקוּתָם. כִּי הַהִתְחַלְּקוּת הוּא מֵחָכְמָה וּלְמַטָּה, אֲבָל לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה, שָׁם הֵן בְּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת[45].

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים", בְּהִיוֹת הַנֶּפֶשׁ גַּם כֵּן בְּבְחִינַת הִתְכַּלְּלוּת בְּמְסִירַת־נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת כַּנַּ"ל.

וְאוֹתָהּ אָנוּ מְבַקְּשִׁים (תְּהִלִּים כז, ט): "אַל תַּסְתֵּר **פָּנֶיךָ** מִמֶּנִּי" – בְּחִינָה **פְּנִימִית** הַנַּ"ל; "**אַל תַּט בְּאַף עַבְדֶּךָ**" (שָׁם) פֵּירוּשׁ: שֶׁלֹּא תַּטֶּה אֶת "עַבְדֶּךָ" לִבְחִינַת "**אַף** עֲשִׂיתִיו", שֶׁהוּא הִתְפַּשְּׁטוּת בְּחִינַת חִיצוֹנִית הַחַיּוּת, אֶלָּא מִבְּחִינָה פְּנִימִית – "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה כו'". :

(קִיצּוּר. עִנְיָן "אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ". הֶאָרַת־פָּנִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. "וְחָכָם בְּאָחוֹר יִשְׁבַּחֶנָּה". וְהִיא בְּחִינַת מַה שֶׁכָּתוּב "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ". וּמִכָּל מָקוֹם "כִּי עִמְּךָ" מַמָּשׁ "הַסְּלִיחָה", "כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי, וַה' יַאַסְפֵנִי"). :

ד. וְהִנֵּה תַּכְלִית הַמְכֻוָּן מִתְּשׁוּבָה בְּעוֹמְקָא דְּלִיבָּא זוֹ – לִהְיוֹת "בַּקְּשׁוּ פָנָי" וְ"אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה" כֵּנַּ"ל – הוּא מַה שֶׁכָּתוּב "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן **תּוּרָא**" – פֵּירוּשׁ: שֶׁעִיקַּר גִּילּוּי הַסְּלִיחָה הוּא כְּדֵי לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת **יִרְאָתוֹ** יִתְבָּרֵךְ וּלְקַיֵּים "שׁוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מָלֶךְ" (שׁוֹפְטִים יז, טו).

וְזֶהוּ תַּכְלִית הַמְכֻוָּן בְּמַעֲשֵׂה־בְרֵאשִׁית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו" (קֹהֶלֶת ג, יד), "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹקִים **יְרָא** וְגו', כִּי זֶה **כָּל הָאָדָם**" (קֹהֶלֶת יב, יג). פֵּירוּשׁ: שֶׁהָאָדָם – שֶׁ"עַל דְּמוּת הַכִּסֵּא כְּמַרְאֵה אָדָם [..] מִלְּמַעְלָה" (יְחֶזְקֵאל א, כו) – הַיְינוּ בְּחִינַת הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְמַ"ח מִצְוֹת, "רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא"; וְשַׂ"ה לֹא־תַעֲשֶׂה כְּנֶגֶד שַׂ"ה גִּידִין.

וְכָל בְּחִינוֹת הַלָּלוּ נִמְשְׁכוּ לְמַטָּה בִּשְׁבִיל גִּילּוּי מִדַּת הַיִּרְאָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל־רָצוֹן מִפְּנֵי רְצוֹן הַמֶּלֶךְ־הָעֶלְיוֹן, הֵן בְּ"סוּר מֵרָע" וְהֵן בְּ"וַעֲשֵׂה טוֹב", לַעֲשׂוֹת הַכֹּל מַה שֶּׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ וְטִבְעוֹ שֶׁל הָאָדָם, וְלַהֲפוֹךְ אֶת לִבּוֹ מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וָאֶתְחַנַּן ו, כד): "וַיְצַוֵּנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה **לְיִרְאָה** וְגו'".

(וּבְקֹהֶלֶת־רַבָּה עַל פָּסוּק (ג, יד): "יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹקִים":

אָמַר רַבִּי יוּדָן: גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה, שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַיִּרְאָה. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שָׁם): "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו".

אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה, שֶׁשְּׁנֵי סְפָרִים שֶׁכָּתַב שְׁלֹמֹה, לֹא חֲתָמָן אֶלָּא בְּיִרְאָה. הָדָא הוּא דִּכְתִיב (בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי סוֹף סִימָן ל"א) "שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיּוֹפִי, אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל". וּבְסִיפְרָא הָדֵין כְּתִיב (קֹהֶלֶת יב, יג): "סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, אֶת הָאֱלֹקִים יְרָא"[46]).

כִּי הִנֵּה תַּכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ – הוּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה יֵשׁ וְיִהְיֶה הַיֵּשׁ בָּטֵל. וְהַיְינוּ בְּמִדַּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם כו'"[47]. וּ"מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" (תְּהִלִּים קמה, יג) – שֶׁהָעוֹלָמוֹת וְהַהֶעְלֵם הִיא רַק מִבְּחִינַת "מַלְכוּתְךָ". וְאֵין הַתַּכְלִית לִהְיוֹת הֶעְלֵם, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּבְהִתְגַּלּוּת כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי זֶה בִּיטּוּל לִבְחִינַת מַלְכוּתוֹ הַמְיוּחֶדֶת בּוֹ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ.

41. (בָּבָא בַּתְרָא קַמָּא, א).

42. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק (אַחֲרֵי טז, ג) "בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן כו'". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

43. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב פה, א. חֵלֶק ג רצ, א).

44. (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ג).

45. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וַה' וַגֵּיהִי חָשְׁכִּי" (תּוֹרָה אוֹר מִקֵּץ לו, ג).

46. וְעַיֵּן מַעְנְיָן "יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל": פֶּרֶק ב' דְּסַנְהֶדְרִין (דַּף כ', עַמּוּד א'). וּבְרַבּוֹת, שְׁמוֹת, פָּרָשָׁה א', עַל פָּסוּק (א, יז) "וַתִּירָאן הַמְיַלְּדֹת". וּבְ"סֵפֶר חֲסִידִים" סִימָן קנ"ח.

47. (בְּחַיֵּי וַיֵּשֶׁב לח, ל. וְרֵישׁ פְּרָשַׁת בְּלָק, וְעוֹד. וּרְאֵה הַנִּסְמָן לְעֵיל סה, ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכָל זֶה מִפְּנֵי שֶׁכַּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ – לִהְיוֹת נַחַת־רוּחַ בְּבִיטּוּל־הַיֵּשׁ וְאִתְכַּפְיָא דְּסִטְרָא־אָחֳרָא.

וְזֶהוּ "צְחוֹק עָשָׂה לִי אֱלֹקִים" (וַיֵּרָא כא, ו): שֶׁמִּדַּת "אֱלֹקִים" וְהַצִּמְצוּם[48] לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, הוּא בִּשְׁבִיל בְּחִינַת "צְחוֹק" שֶׁיִּהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא; "כָּל הַשּׁוֹמֵעַ **יִצְחַק לִי**" (שָׁם) – **לֶעָתִיד** – בְּבִיטּוּל־הַיֵּשׁ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כו'" (יְשַׁעְיָה מ, ה).

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק תּוֹרָתֵנוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ כָּל יְמֵי מֶשֶׁךְ הַגָּלוּת. שֶׁעִיקַּר כַּוָּנַת הַמִּצְוֹת בְּ"סוּר מֵרָע", וּבְ"עֲשֵׂה טוֹב" – לִהְיוֹת בְּחִינַת "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ"[49] הַנַּ"ל, וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ בְּכָל יוֹם מְעַט מְעַט.

אַךְ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וַעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה שֶׁהֵם כְּלָלוּת הַשָּׁנָה, צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּלָלוּת בִּיטּוּל זֶה – לִהְיוֹת הַמִּשְׁכַּת הַבִּיטּוּל עַל כָּל הַשָּׁנָה. וְלָזֹאת צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת פָּנִים־הָעֶלְיוֹנִים – "אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ", "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ"ה", שֶׁהוּא מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַחָכְמָה וְהַתּוֹרָה.

וְזֶהוּ עִנְיָן בְּרִכַּת הַמִּצְוֹת שֶׁתִּיקְּנוּ חֲז"ל לוֹמַר קוֹדֶם כָּל מִצְוָה: "**בָּרוּךְ אַתָּה** כו'", לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "**מֶלֶךְ הָעוֹלָם**" עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת, בִּשְׁבִיל "**אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו**". וְנִמְשָׁךְ בְּחִינַת בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הָעוֹלָם מְעֻלִּים וּמַסְתִּיר הַחִיּוּת שֶׁבּוֹ עַד שֶׁנִּרְאֶה בְּעֵינֵי גַּשְׁמִים לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, אֶלָּא יִהְיֶה "מֶלֶךְ הָעוֹלָם" – שֶׁהִתְגַּלּוּת הָעוֹלָם יִהְיֶה בִּבְחִינַת "מֶלֶךְ", וְיָבִין כָּל הַיְצוּר כִּי הָעוֹלָם הוּא בְּחִינַת מֶלֶךְ בִּלְבָד[50], וּמֶלֶךְ וְעוֹלָם הֵם דָּבָר אֶחָד מַמָּשׁ.

וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵץ חַיִּים"[51], שֶׁ"הָאָרֶץ הַלָּזוֹ הַחוּמְרִיּוּת הוּא מַלְכוּת דְּמַלְכוּת־דַּעֲשִׂיָּה". פֵּירוּשׁ: שֶׁהִתְהַוּתָהּ מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד בְּכָל רֶגַע הוּא עַל יְדֵי הָאָרָה וְהַשְׁפָּעַת "מַלְכוּת דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה". וְלָזֹאת בְּטֵלָה הִיא בִּמְצִיאוּת, בְּהַשָּׁגָה וִידִיעָה שֶׁמִּלְּמַעְלָה־לְמַטָּה[52]. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בָּאֲרִיכוּת בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים", "שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה".

וְהַנָּה הִתְהַוּוּת הָעוֹלָם הוּא רַק בִּשְׁבִיל "אֵין מֶלֶךְ בְּלֹא עָם כו'". וְאִי לָזֹאת מַקְדִּימִים וְאוֹמְרִים "בָּרוּךְ אַתָּה", כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּהָא בָּרוּךְ וְנִמְשָׁךְ מִמְּקוֹר הַבְּרָכוֹת, מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – בִּיטּוּל זֶה. וְכַנּוֹדָע, שֶׁבִּיטּוּל־הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי, הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן בְּמַדְרֵגָה, הוּא עַל יְדֵי הָאָרָה וְהַמְשָׁכָה הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנָה[53].

וְלָכֵן כְּדֵי לָבֹא לִבְחִינָה זוֹ, שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ הַגַּשְׁמִי, צָרִיךְ לְהַקְדִּים בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה – "אֶת פָּנֶיךָ הֲוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ" וּ"מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ הֲוָיָ"ה", "כַּמַּיִם הַפָּנִים", עַל יְדֵי עוֹמֶק־הַלֵּב לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד".

וְזֶהוּ עִנְיָן יִחוּדָא־עִילָּאָה תְּחִלָּה בִּקְרִיאַת־שְׁמַע: "הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵינוּ הֲוָיָ"ה אֶחָד" – אֶחָד מַמָּשׁ, דִּכוֹלָא קַמֵּיהּ כְּלָא[54] וּכְאַיִן מַמָּשׁ. וְאַחַר כָּךְ יִחוּדָא־תַתָּאָה: "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" – שֶׁנִּרְאֶה וְנִתְגַּלֶּה בִּחִינַת יֵשׁ, אַךְ הַיֵּשׁ בָּטֵל לְאַיִן בִּשְׁבִיל הִתְגַּלּוּת כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וְכֵן בִּבְרִכַּת הַמִּצְוֹת: "**בָּרוּךְ אַתָּה**", אוֹמְרִים תְּחִלָּה: "**הֲוָיָ"ה אֱלֹקֵינוּ**" – כְּלוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה "אֱלֹקֵינוּ", וַאֲנַחְנוּ נִהְיֶה בְּטֵלִים אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ כְּבִיטּוּל הָרֶגֶל לְגַבֵּי הָרֹאשׁ. וְכָךְ יִשְׂרָאֵל – לִי־רֹאשׁ[55], וּ"בְּרָא כַּרְעָא דַּאֲבוּהִי"[56], דְּהַבִּיטּוּל הַזֶּה הוּא בִּבְחִינַת אַחְדוּת מַמָּשׁ, שֶׁמִּתְאַחֵד וּמִתְכַּלֵּל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ לְהַעֲלוֹתָהּ לְמַעְלָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה טֶרֶם יְרִידָתָהּ, שֶׁהָיְתָה כְּלוּלָה בְּמַאֲצִילָהּ בָּרוּךְ־הוּא בְּיִחוּד גָּמוּר.

וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ אַחַר כָּךְ לִהְיוֹת "**מֶלֶךְ הָעוֹלָם**" – בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ **כְּעֶבֶד** לִפְנֵי מֶלֶךְ – "כִּי **לִי** בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים, **עֲבָדַי** הֵם" (בְּהַר כה, נה) – "לִי" דַּיְיקָא, שֶׁגַּם בְּחִינַת עֶבֶד הוּא בִּבְחִינַת "**לִי**" ו"**עֲבָדַי**"[57]. :

(קִיצּוּר. וּפֵירוּשׁ "כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא": שֶׁתַּכְלִית הַמִּכְוָּן מֵהַמְשָׁכוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת הַנַּ"ל הוּא "לְמַעַן תִּוָּרֵא", "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו", וְהוּא בִּיטּוּל־הַיֵּשׁ, וְזֶהוּ עִנְיָן בְּרִכּוֹת־הַמִּצְוֹת). :

---

48. (נִסְמָן לְעֵיל סד, ג).

49. (אָבוֹת ב, ד).

50. (תְּפִלַּת הָעֲמִידָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה: "וְיָבִין כָּל יְצוּר כִּי אַתָּה יִצַּרְתָּו, וְיֹאמַר כָּל אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ, ה' אֱלוֹקֵי יִשְׂרָאֵל מֶלֶךְ").

51. (שַׁעַר מג (צִיּוּר עוֹלְמוֹת אבי"ע) פֶּרֶק א).

52. (בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁמִינִי (וַיִּקְרָא בְּרֵךְ ב) עַמּוּד תסג מְצַיֵּן שֶׁזּוֹ הִיא הַגָּהָה בִּכְתַב יַד רַבֵּינוּ הַזָּקֵן).

53. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: בְּפָרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין הַטַּעַם כו'" (תּוֹרָה אוֹר ג, ד). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּלְהָבִין בְּתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר עִנְיָן 'וַיְיַצֵּר' כו'" (תּוֹרָה אוֹר ד, א). עַיֵּן שָׁם.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעָשִׂיתָ בִּגְדֵי קֹדֶשׁ": "וְתַכְלִית וְסוֹף הַבְּרָכָה כו' וְהוּא לְהִיוֹת גִּלּוּי מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ . . וְהוּא בְּחִינַת לְבוּשׁ . . שֶׁמִּדַּת מַלְכוּתוֹ הִיא בְּחִינַת לְבוּשׁ לְחָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ וּמִדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בְּתוֹסֶפֶת וְרִיבּוּי הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מִסִּדְרָ הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְזוֹ הִיא בְּחִינַת בְּרָכָה, שֶׁבְּרָכָה הִיא בְּחִינַת תּוֹסֶפֶת וְרִיבּוּי כו'").

וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתוּב בְּ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" פָּרָשַׁת צַו (בְּדֶרֶךְ כ"ו, עַמּוּד ב'): "שֶׁהוּא בָּא מִמְּקוֹם גָּבוֹהַּ כו', שֶׁזֶּה הוּא סוֹד "בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" כו'. עַיֵּן שָׁם).

54. (זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה יא, ב).

55. (רְאֵה לְעֵיל שְׁלַח מח, ב וְשָׁם נִסְמָן).

56. (רְאֵה לְעֵיל יב, ג וְשָׁם נִסְמָן).

57. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא" – בְּפָרָשַׁת שְׁלַח (לט, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. וְהִנֵּה בְּחִינָה זוֹ שֶׁהִיא הִתְגַּלּוּת כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לִהְיוֹת יֵשׁ מֵאַיִן, שֶׁיְּהֵא הַיֵּשׁ בָּטֵל לָאַיִן, נִקְרָא בְּשֵׁם "עַד". כִּי "עַד" הוּא לְשׁוֹן נְצְחִית, כְּמוֹ "לֹא תֵבוֹשׁוּ וְלֹא תִכָּלְמוּ עַד עוֹלְמֵי **עַד**" (יְשַׁעְיָה מה, יז); "לְעֲדֵי **עַד** יִמְלוֹךְ"[58].

וְהִנֵּה בְּדָבָר שֶׁהוּא תַּחַת הַזְּמָן מַמָּשׁ – אֵין נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת נִצְחִיּוּת. וּבְדָבָר שֶׁהוּא לְמַעְלָה־מֵהַזְּמָן, בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף – שָׁם לֹא שַׁיָּךְ לְשׁוֹן "נִצְחִיּוּת" וְ"עוֹלְמוֹת". שֶׁלְּשׁוֹן זֶה אֵינוֹ נוֹפֵל כִּי אִם בִּבְחִינַת וְגֶדֶר זְמָן, שֶׁיּוּמְשָׁךְ זְמַן רַב כָּל כָּךְ. אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת וְגֶדֶר הַזְּמָן, שָׁם לֹא שַׁיָּךְ הֶמְשֵׁךְ הַזְּמָן כְּלָל, אֶלָּא 'הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה' הַכֹּל אֶחָד. וְלֹא שַׁיָּךְ בְּחִינָה זוֹ וְלְשׁוֹן זֶה: "עוֹלְמִיּוֹת" וְ"נִצְחִיּוּת" אֶלָּא בִּבְחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת וְגֶדֶר הַזְּמָן: "מֶלֶךְ", "מָלָךְ" וְ"יִמְלוֹךְ"[59], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" חֵלֶק ב' פֶּרֶק ז'. וְאַף עַל פִּי כֵן הֲרֵי הִיא הֶאָרַת **אֵין־סוֹף** בָּרוּךְ־הוּא, שֶׁכִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא: אֵין לוֹ סוֹף כו'.

וְכָךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגִילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ תִּכּוֹן מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ לָעַד בְּקֶרֶב הָאָדָם, לִהְיוֹת גִּילּוּי כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ בִּבְחִינַת "בַּטֵּל רְצוֹנְךָ" לָנֶצַח, כָּל יָמָיו בַּל תִּמּוֹט. :

וְזֶהוּ "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד":

פֵּירוּשׁ: לְהָשִׁיב בְּחִינַת "עַד", הִיא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ – לִמְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ, הוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ. כִּי הֶאָרַת אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת הִתְגַּלּוּת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת "מֶלֶךְ הָעוֹלָם", שֶׁלֹּא יְהֵא הָעוֹלָם מַעֲלִים כו' – תְּלוּי בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגִילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא עַל נַפְשׁוֹ. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[60]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם – שְׁכִינָה עִמָּהֶם". וְכָךְ כְּשֶׁנִּמְשָׁךְ אַחַר גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ־הַבַּהֲמִית שֶׁמִּקְלִיפַּת וְסִטְרָא־אָחֳרָא – שֶׁנִּיצוֹץ אֱלֹקוּת שֶׁבּוֹ הוּא בְּגָלוּת הַגּוּף כו'.

וְהָעִיקָּר לַהֲשִׁיבָהּ בִּבְחִינַת "עַד", דְּהַיְינוּ שֶׁתִּהְיֶה הֶאָרָה זוֹ בָּהּ לָנֶצַח וּלְעוֹלָם וָעֶד בַּל תִּמּוֹט[61]. וְלֹא שֶׁיִּהְיֶה לִפְרָקִים וְעִתִּים מְזוּמָּנִים בִּלְבָד, רַק תִּהְיֶה יִרְאַת ה' עַל פָּנָיו בְּגִילּוּי כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ **תָּמִיד**. כִּי הֶאָרָה שֶׁהִיא לִפְרָקִים נִקְרָא בְּשֵׁם "דּוֹדִים"[62] – רַק לִהְיוֹת יְחוּדָא־תַּתָּאָה כְּמוֹ יְחוּדָא־עִילָּאָה, בְּחִינַת "תְּרֵין רֵיעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין"[63].

(וְזֶהוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "אֹהֶל בַּל יִצְעָן" וּ"בַּל יִסַּע, יְתֵדוֹתָיו לָנֶצַח" (בְּיֵשַׁעְיָה סִימָן ל"ג, כ'). וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה" (מַהֲרִי"ץ"ל) בְּזְכַרְיָה עַל פָּסוּק (זְכַרְיָה יד, ט) "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה", שֶׁבְּחִינוֹת ו"ה יִהְיוּ בְּמַדְרֵגַת י"ה כו', וּמְמַיְלָא יִהְיֶה "אֹהֶל בַּל יִצְעָן"[64].

וְהַיְינוּ כִּי עַכְשָׁיו יֵשׁ בִּבְחִינַת מַלְכוּת עֲלִיּוֹת וִירִידוֹת, וְלָכֵן נִקְרָא "אֹהֶל מוֹעֵד" – לְשׁוֹן זְמַן קָצוּב. שֶׁמִּקְדָּשׁ רִאשׁוֹן עָמַד ת"י שָׁנָה כו'. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לָעָתִיד־לָבֹא לֹא יִהְיֶה שִׁינּוּיִים כִּי אִם "בַּל יִצְעָן". וְהַיְינוּ עַל יְדֵי גִּילּוּי בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין'[65].

וְזֶהוּ "נָוֶה שַׁאֲנָן אֹהֶל בַּל יִצְעָן": כִּי "נָוֶה שַׁאֲנָן" זֶהוּ הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי" (מַלְאָכִי ג, ו). כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּאַדֶּרֶת רַבָּה (דַּף קל"ז, סוֹף עַמּוּד א'): "נָוֶה שַׁאֲנָן – לְעַתִּיק־יוֹמִין אִתְּמַר". וּמִבְּחִינָה זוֹ יוּמְשַׁךְ שֶׁיִּהְיֶה "אֹהֶל בַּל יִצְעָן כו', בַּל יִסַּע יְתֵדוֹתָיו" – יָתֵד הוּא הַמְקַשֵּׁר וּמְחַבֵּר הָאֹהֶל עִם הָאָרֶץ. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בַּחוּמָּשׁ, סוֹף פָּרָשַׁת תְּרוּמָה).

וְזֶהוּ עִנְיָן "כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא) – "דְּאַחִיד בַּשְׁמַיָּא וְאַרְעָא"[66].

וְזֶהוּ "כִּי כֹה אָמַר רָם וְנִשָּׂא שׁוֹכֵן עַד" (יְשַׁעְיָה נז, טו). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טו, יח): "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד".

וְזֶהוּ עִנְיָן "יֵהָא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ, לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא"[67]: דְּפֵירוּשׁ "שְׁמֵיהּ רַבָּא" הַיְינוּ שְׁמוֹ־הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף מַמָּשׁ. וְלָכֵן עַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה הַבְּרָכָה וְהַהַמְשָׁכָה "לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא" – בִּבְחִינַת "בַּל יִצְעָן כו'".

וְכָל זֶה הוּא בְּכֹחַ הַתְּשׁוּבָה, וְזֶהוּ "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד"[68]). :

"כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ" (הוֹשֵׁעַ יד, ב):

שֶׁעַל יְדֵי עָוֹן נִכְשָׁל; כְּאָדָם הַכּוֹשֵׁל רַגְלוֹ וְנוֹפֵל רֹאשׁוֹ לְמַטָּה, כַּךְ "גָּלוּ לֶאֱדוֹם – שְׁכִינָה עִמָּהֶם".

---

58. (פִּיּוּט "מֶלֶךְ עֶלְיוֹן").

59. (נוֹסַח הַתְּפִלָּה לִפְנֵי "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר": "ה' מָלָךְ, ה' מָלָךְ ה' יִמְלוֹךְ").

60. (סִפְרֵי בְּמִדְבַּר לה, לד).

61. ("בַּל תִּמּוֹט עוֹלָם וָעֶד". תְּהִלִּים קד, ה).

62. (זֹהַר וַיִּקְרָא ד', א (הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה שְׁלַח, בְּמִדְבַּר בְּרִךְ ב עַמּוּד תקיז): אינון דְּתִאיבִין דָּא לְדָא וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין תְּדִיר אִקְרוּ דּוֹדִים, וְאִינון דְּמִשְׁתַּכְּחִי תְּדִיר וְלָא מִתְכַּסְּיָין וְלָא מִתְפָּרְשִׁין דָּא מִן דָּא אִקְרוּ רֵיעִים").

63. (זֹהַר חֵלֶק ב נו, א. חֵלֶק ג ד, א).

64. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"עֵמֶק הַמֶּלֶךְ", שַׁעַר הַשִּׁשִּׁי, סוֹף פֶּרֶק מ"ז. וְעַיֵּן מִזֶּה בַּזֹּהַר: חֵלֶק א', בְּרֵאשִׁית (נ"ג, א'). וַיְחִי (דַּף רל"ט, א'). וְסוֹף פָּרָשַׁת תְּשָׂא (קצ"ד, א').

65. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם וַהֲשֵׁבוֹתָ" (לְעֵיל וָאֶתְחַנַּן ד, ב וְאֵילֶךְ), בְּעִנְיָן וּ"מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה כו'" (יְשַׁעְיָה יא, ט).

66. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי הֲרִים יָמוּשׁוּ" (יְשַׁעְיָה נד, י), גַּבֵּי "וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט" (לְעֵיל תֵּצֵא מא, ב).

67. (נוֹסַח הַקַּדִּישׁ).

68. וְעַיֵּן מֵעִנְיָן "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" בְּרַבּוֹת, וַיֵּשֶׁב, פָּרָשָׁה פ"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָעֵצָה הַיְּעוּצָה הִיא: "קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים" (הוֹשֵׁעַ יד, ג), הַיְינוּ הִתְעוֹרְרוּת "י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים" בַּעֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה, שֶׁהֵם רַחֲמִים־עֶלְיוֹנִים, רַחֲמִים־פְּשׁוּטִים מִבְּחִינַת "וַיַּעֲבֹר הֲוָיָ"ה עַל פָּנָיו" (תְּשָׁא לד, ו). וְהִיא הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא – "וַיִּצְעֲקוּ אֶל ה' בַּצַּר לָהֶם" (תְּהִלִּים קז, ו), עַד כִּי נוֹגֵעַ עַד הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, וְחַיָּיו תְּלוּיִין בּוֹ מַמָּשׁ – שֶׁהִיא הַהֶאָרָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וָדַעַת הַמּוּשָׂג וּמוּבָן בְּהִתְבּוֹנְנוּת שִׂכְלוֹ.

וְכֵן הַי"ג מִדּוֹת הֵן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה וָדַעַת הַמּוּשָׂג וּמוּבָן. כִּי "שָׁאֲלוּ לַחָכְמָה: הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת בַּמֶּה תִּתְכַּפֵּר? וְאָמְרָה: הַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת הִיא תָּמוּת"[69]:

כִּי הַחָכְמָה מְחַיֶּיבֶת לִהְיוֹת זוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה וְזוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וּמִי שֶׁעוֹבֵר עַל זֶה וְעוֹשֶׂה נֶגֶד מַה שֶּׁהַחָכְמָה מְחַיֶּיבֶת, רָאוּי לְעוֹנֶשׁ כַּךְ וְכַךְ בְּכָל הָעוֹנָשִׁין הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה – דְּ"אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת". אֲבָל י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁהֵם לְרַחֵם וְלָחוֹן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן[70] וְרָאוּי מִצַּד הַחָכְמָה – "וְנִסְלַח לוֹ"[71] – הֲרֵי הֵן לְמַעְלָה מִבְּחִינַת חָכְמָה וְדַעַת.

וְלָכֵן נֶאֱמַר "קְחוּ **עִמָּכֶם דְּבָרִים**" – שֶׁהַ"דְּבָרִים" הֵם "עִמָּכֶם". כִּי עִיקַּר הַתְּשׁוּבָה – בַּלֵּב, מִ"קֶרֶב אִישׁ וְלֵב עָמוֹק", עוֹמְקָא־דְּלִיבָּא שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל וְהַהִתְבּוֹנְנוּת.

– וְאֵין הַתְּשׁוּבָה בָּאָה מֵחֲמַת הִתְבּוֹנְנוּת הַ"דְּבָרִים" הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ[72], כְּעִנְיָן שְׁתַּיִם בְּרָכוֹת שֶׁלְּפְנֵי קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁתִּיקְנוּ כְּדֵי לְקַיֵּים הַקְּרִיאַת־שְׁמַע: "אֶחָד" – "וְאָהַבְתָּ", וְהַיְינוּ עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ הַמַּלְאָכִים מַקְדִּישִׁים, וְאֵיךְ "אַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתָּנוּ"[73] –

(וְנִקְרָא בְּחִינַת הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ "דְּבָרִים" – עַל דֶּרֶךְ "וְתֵן בְּלִבֵּנוּ בִּינָה לְהָבִין כו'"[74], הַיְינוּ לְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר[75]. "תּוֹךְ דָּבָר" הַיְינוּ 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', וְצָרִיךְ לִהְיוֹת מִזֶּה בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כו'[76]).

אֲבָל בִּתְשׁוּבָה שֶׁהִיא מֵעוֹמְקָא־דְּלִיבָּא אֵין הַ"דְּבָרִים" מְעוֹרְרִים, דְּהַיְינוּ הַהֶבְנָה וְהַהַשָּׂגָה, כִּי תְּשׁוּבָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה וַהֲבָנָה. אֶלָּא הַ"דְּבָרִים" הֵם רַק כְּדֵי לִהְיוֹת עוֹמְקָא־דְּלִיבָּא זוֹ יוֹצֵאת מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּילּוּי. :

"אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עָוֹן" (הוֹשֵׁעַ יד, ג):

לְפִי שֶׁאַתָּה "**כָּל**" וּ**כְלָלוּת** הַכֹּל. דְּהַיְינוּ, בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. כִּי מֵחָכְמָה וּלְמַטָּה יֵשׁ הִתְחַלְּקוּת לִ**פְרָטוּת** – חָכְמָה וּמִדּוֹת. אֲבָל לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה אֵין שׁוּם הִתְחַלְּקוּת. וְלָכֵן "**תִּשָּׂא עָוֹן**", כִּי אֵין פְּגַם הֶעָוֹן מַגִּיעַ עַד שָׁם, שֶׁלֹּא פָּגַם אֶלָּא בִּבְחִינַת חָכְמָה כַּנַ"ל. :

"וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ" (שָׁם):

כִּי גְּדוֹלָה תְּשׁוּבָה יוֹתֵר מִכָּל הַקָּרְבָּנוֹת. לְפִי שֶׁבְּקָרְבָּן נֶאֱמַר: "קָרְבָּן לַהֲוָיָ"ה" (וַיִּקְרָא א, ב), "אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחוֹחַ לַהֲוָיָ"ה" (שָׁם ט), וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁהַקָּרְבָּן הוּא שֶׁמַּקְרִיבִים הַבְּהֵמָה עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ תְּמוּרַת נֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית שֶׁל הָאָדָם, "נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ"[77]. וְעַכְשָׁיו שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּנוֹת – הַתְּפִלָּה הוּא בִּמְקוֹם קָרְבָּן[78].

וּ"מִיכָאֵל עוֹמֵד וּמַקְרִיב נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל"[79]: "מִיכָאֵל כַּהֲנָא רַבָּא"[80] הִיא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה הַבָּאָה מִלְּמַעְלָה לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד".

וְהִנֵּה כָּל הַשָּׁנָה הַמְשָׁכָה זוֹ הִיא דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים – "מִיכָאֵל כַּהֲנָא רַבָּא". אֲבָל בַּעֲשָׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה – "דִּרְשׁוּ אֶת ה' בְּהִמָּצְאוֹ" כְּתִיב, שֶׁהִיא הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעַצְמוֹ, שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת[81], רַק עַל יְדֵי בְּחִינַת תְּשׁוּבָה־עִילָּאָה שֶׁהוּא מֵעוֹמְקָ הַלֵּב כַּנַ"ל. לָכֵן עִנְיָן הַקָּרְבָּנוֹת נַעֲשָׂה עַל יָדֵינוּ עַצְמָן.

(וְזֶהוּ שֶׁיּוֹם־הַכִּפּוּרִים אָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל[82], וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּשֶׁלָּ"ה[83]: כִּי הַמִּנְעָל וְהַסַּנְדָּל מוֹרֶה עַל הַמַּלְאָכִים מַטַּ"ט וְסַנְדָּל שֶׁנִּקְרָאוּ "נַעַל דִּשְׁבִינְתָא"[84].

---

69. (רְאֵה יְרוּשַׁלְמִי מַכּוֹת פֶּרֶק ב הֲלָכָה ו. יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי תְּהִלִּים רְמֶז תשב).

70. (שְׁמוֹת רַבָּה סוֹף פֶּרֶק מה).

71. (וַיִּקְרָא ד, כו).

72. ("וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ". עֵקֶב ו, ו).

73. (הַמַּלְאָכִים מַקְדִּישִׁים . . אַהֲבַתְּנוּ: בִּרְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית).

74. (נוֹסַח בִּרְכַּת קְרִיאַת שְׁמַע).

75. (חֲגִיגָה יד, א. סַנְהֶדְרִין צג, ב).

76. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" (תּוֹרָה אוֹר בִּתְחִלָּתוֹ א, א).

77. (אֱמוֹר כד, יח).

78. (בְּרָכוֹת כו, ב).

79. (רְאֵה מְנָחוֹת קי, א תּוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמִיכָאֵל").

80. (זֹהַר חֵלֶק ג לג, א. חֵלֶק ב רלא, א).

81. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי לְדוֹדִי", בְּעִנְיָן "הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים" (לְעֵיל פָּרָשַׁת רְאֵה לב סוֹף עַמּוּד ג וְאֵילָךְ).

82. (יוֹמָא רֵישׁ פֶּרֶק ח. הוּבָא בְּשֶׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן תְּרִיד סָעִיף ב).

83. (בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא שֶׁלּוֹ [רלז, ב] סוֹד חֲמִשָּׁה עִינּוּיִים בְּהַגָּדָה "וְאָסוּר בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל" בְּשֵׁם הָרַמַּ"ק זַ"ל).

84. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא סא, א. פַּרְדֵּס שַׁעַר טז פֶּרֶק ד. הַנִּסְמָן בְּתוֹרַת שְׁמוּאֵל תרל"ז חֵלֶק ב עַמּוּד תרעא הֶעָרָה 47).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבְיוֹם־הַכִּפּוּרִים הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינָה זוֹ כו', עַיֵּן שָׁם.

וְהַיְינוּ כִּי "מִטֵּ"ט וְסַנְדָּל קוֹשֵׁר קְשָׁרִים לְקוֹנוֹ מִתְּפִלּוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל"[85] – שֶׁהֵן מַעֲלִים הַתְּפִלּוֹת[86]. וְזֶהוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁבַּקָּרְבָּנוֹת הָיָה "אַרְיֵה דְּאָכִיל קָרְבְּנִין כו'"[87].

אָמְנָם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֵין צָרִיךְ שֶׁיַּעֲלוּ הַתְּפִלּוֹת עַל יְדֵי הַמַּלְאָכִים, כִּי אִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ מְקַבְּלָן[88].

וְנַעֲשֵׂית עֲלִיָּה יְתֵירָה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי בִּבְחִינַת "מִמַּעֲמַקִּים", וּפֵירוּשׁ: בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְשׁוּבָה עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁאָז "לִפְנֵי הְוָיָ"ה תִּטְהָרוּ", שֶׁמַּגִּיעַ לִבְחִינַת "פְּנֵי הְוָיָ"ה", בְּחִינַת פָּנִים הַנִּ"ל.

הֲגַם דִּכְתִיב: "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ", הַיְינוּ שֶׁהַפָּנִים בְּעַצְמָן אֵין בָּאִים לִידֵי גִילּוּי. אֲבָל הַגִּילּוּי נִמְשָׁךְ מִשָּׁם – "מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ" – לִהְיוֹת גִּילּוּי בְּחִינַת הְוָיָ"ה.

וְגַם, "וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ" – בִּבְחִינַת הַמִּשְׁכָּה לְמַטָּה, אֲבָל בִּבְחִינַת הַעֲלָאָה – "אֶת פָּנֶיךָ הְוָיָ"ה אֲבַקֵּשׁ".:

85. (חֲגִיגָה יג, ב תּוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹשֵׁר").

86. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – עַל פָּסוּק "מַה יָּפוּ פְעָמַיִךְ בַּנְּעָלִים כו'" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים מג, ג וְאֵילָךְ).

87. (זֹהַר חֵלֶק א ו, ב. חֵלֶק ב רעח, א. חֵלֶק ג יז, א).

88. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כְּנֶשֶׁר יָעִיר" (לִקּוּטֵי הַאֲזִינוּ עז, ג וְאֵילָךְ). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן כו'" (לְעִיל בַּמִּדְבָּר יא, א וְאֵילָךְ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(כט) **(ובמ"א** מבואר להפך שגבו' שבחסד זהו הדין והצמצום שעי"ז נעשה החסד בשפע החסד דגשמי ברכה שבאים בצמצום והתחלקות טפין טפין כדי שירוה הארץ כו' וכן המזונות בגבו' שבחסד כענין מכלכל חיים בחסד וכן תח"ה כו' שנז' באתה גבור באים במדה כפי הכלי של המקבל לבד כמשל הרב המשפיע בצמצום לקצר כדי שיוכל להתקבל במקבל וכ"ה ענין כל דין שנעשה בשביל חסד שהחיצוניות דין ופנימית המכוון חסד הוא שזהו עיקר תגבורת החסד והן כל ענינים הנ"ל ביסורי האב לבנו וביסורי הצדיקים וכה"ג ובחי' חסד שבגבו' זהו כאשר הדין נעשה ע"י החסד כנ"ל במשלם לשונאיו וכה"ג כי חסד שבגבו' העיקר הוא גבו' ודין והחסד שבו רק בשביל הדין ע"כ נק' חסד שבגבו' וכן להיפוך גבו' שבחסד העיקר הוא מדת החסד והגבו' ודין שבו הוא רק בשביל לפעול החסד שזהו כגבו' גשמית וכמזונות בצמצום וכיסורי האב לבנו ולצדיקי' כנ"ל והכל ענין וכוונה אחת עם הנ"ל רק שינוי הלשון יש בזה) וכמו"כ מבואר במ"א בענין ולשון אחר שהתכללות הנ"ל בגבו' שבחסד וחסד שבגבו' זהו ענין ב"פ דק"ש שהוא ב' מדרגות הפכיים דאור החסד בכלי הגבו' בשם מ"ב דואהבת ואור הגבו' בכלי החסד בפ' והיה בשם ע"ב. והנה מדת הת"ת הוא בחי' הממוצע בין ב' מיני התכללות דחו"ג הנ"ל והוא כמו מדת הרחמים דיעקב שהרי אין מציאות רחמים נופלים רק אחר מדה"ד לומר שאע"פ שיחויב ע"פ הדין מ"מ יפטר מעונש מצד הרחמים שזהו תגבורת החסד על הדין וא"כ יש במדה זו התכללות מאמצעות ב' ההפכים דחסד ודין כמו ברגז רחמים תזכור כו' ואע"פ שאין מרחמים בדין מ"מ יהפך מכעס לרחמים וא"כ יש בכח הרחמים יותר מן הדין וגם יותר מן החסד כי אע"פ שנחלש כח החסד מצד מדה"ד המנגדו מ"מ גובר הרחמים ועכ"ז יש ברחמים מצוע (כמו הרפואה שהיא מצד הרחמים כמ"ש (הושע ו, א) כי הוא טרף וירפאנו טרף במדה"ד וירפאנו ברחמים וכה"ג) שלפעמים יגבר כח הדין מן העונות ביותר עד שלא יועיל המתקת הרחמים וא"כ ודאי שיש ברחמים מיצוע מחו"ג (וכמו בקרבן נח דכתיב וירח כו' ויאמ' כו' לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אסף עוד להכות כו' עוד כל ימי הארץ כו' (בראשית ח, כא־ב) שזהו חסד ורחמים לפנים משוה"ד לפי שמצא זכות לאדם כי יצר כו' וגם היושר שלא יקלל האדמה בעבור עון האדם וזהו שנוי ממדה"ד שעשה למחות את האדם ולהשחית את הארץ ועכ"ז תפס גם למדה"ר לומר לא ידון רוחי באדם כו' והיו ימיו מאה ועשרים שנה לבד כו' שזהו בחי' המצוע בין חסד ודין והוא מצד התכללות דגבו'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבחסד עם חסד שבגבו' כאשר השכל והדעת מחלק כ"א לי"ס ע"כ יוכלו לבא לבחי' מזיגה והכרעה דבחי' הת"ת שזהו עיקר בחי' התקון אחר התהו כמ"ש במ"א) וזהו ענין מדה הג' דבחי' ת"ת שמכריע בין חסד ודין היינו שלוקח מיצוע מהתכללות דשניהם ונעשה מאופן הכלול מבין שניהם כמו דעה שלישית כאשר דיין א' מזכה לגמרי והשני מחייב לגמרי ואז השלישי מכריע בין המחייב והמזכה שתופס דרך שאינו כדברי זה ולא כדברי זה לא לזכות לגמרי ולא לחוב לגמרי רק שיהיה בו מחסד במקצתו ומן הדין במקצתו וא"כ כולל הוא ב' הדעות יחד ונק' דעה הג' בפ"ע (וזהו לפי שהחסד והדין נתכלל כ"א מהפוכו ע"כ יכול לבוא להכרעה בדעה שלישית שישוו בה ב' ההפכים כנ"ל וכמו מדת הרחמים כנ"ל). וזהו לפי שמוצא הסברא ושכל שנוטה לזכות וחסד באופן זה ודין וחוב באופן זה (כמו כי יצר וכו' ע"כ יצא מזה ממוצע כנ"ל) וכה"ג במדות עליונות דחו"ג דאצי' יש בחי' המכריע שהוא בחי' הת"ת שהוא בשם הוי"ה דוקא כידוע. וזהו שרש התורה במדות שבה שהוא בבחי' הת"ת דוקא שכלול מחו"ג כמו כל ד"ת דמ"ע ול"ת שכלול החסד מן הדין והדין מן החסד ונק' משפט צדק כמאזנים השוקלים בצדק נקרא (דברים טז, יח. לו) מאזני צדק כו' וכמ"ש (דברים לג, ב) מימינו אש דת כו' (והן ו' מדות דחייב זכאי כשר פסול טו"ט כו' בו' סדרי משנה) וזהו שארז"ל (ברכות נח, א) והתפארת זו מ"ת וכחתן יכהן פאר כו' (ישעי' סא, י) והיינו הטעם שהתפלין נק' פאר (ברכות טז, ב) כמ"ש (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך כו' כידוע לפי שהן ד' פרשיות דהיינו חו"ג דשמע והיה אם שמוע שנתחלקו ע"י הדעת מחו"ב דקדש והיה כי יביאך (כידוע ומבואר במ"א):

ותלד עדה את יבל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

טו"ב) **והנה** אח"כ בשמו"ע הוא בחי' יחוד זו"נ דהיינו שלהיות נמשך אור וגלוי זה בבי"ע צ"ל ע"י יחוד זו"נ שהן בחי' יחוד קול ודיבור שע"י נמשך גלוי אא"ס לזולתו כו' כמו הדיבור שהוא גלוי לזולתו כו', אך מתחלה צ"ל הבנין דזו"נ דהיינו להמשיך להם מוחי' וזהו ענין ברכת אבות כמבואר בפע"ח, והענין כי המשכה זו מאא"ס עיקר גילויה הוא ע"י המוחי' חו"ב ודעת כדלעיל, ולפיכך צריך להמשיך תחלה בחי' המוחין, והמשל לזה נת' במ"א שהוא עד"מ כמו שאדם רוצה ללמוד איזו חכמה רמה ומפוארה, וא"א לו ללמוד החכמה עד שילמוד תחלה הלשון שמדברים בו החכמה, ונמצא מתחלה צריך ללמוד חכמת הלשון וגם הוא חכמ' גדולה, אלא שמ"מ הוא רק כלי לבד להגיע על ידו לאותה החכמ' מפוארה, וכמו עד"מ א"א ללמוד חכמת התושב"כ ושבע"פ בלתי שילמוד תחלה חכמ' הלשון הקודש כו', ועד"מ זה יובן שזהו ענין המשכת המוחי' לזו"נ שעי"ז יוכלו להגיע אח"כ ולקבל הארת אא"ס הנמשך להם מאו"א כו' כי השראת וגלוי אא"ס הוא בחב"ד ואם לא הי' נמשך להם מוחי' אלו לא היו יכולים לקבל גלוי אורו כלל, והנה אחר שממשיכים גילוי המוחי' והתלבשות אא"ס בזו"נ בג"ר אז עי"ז אח"כ בי"ב אמצעיות מבקשים הבקשות דהיינו שישפיע אור א"ס ע"י י"ס אלו השפעות כל טוב בבי"ע, בחונן הדעת יהי' השפעת החכמ' ע"י ספי' החכמ' דזו"נ כו' ובהשיבנו לעורר תשובה ע"י ספי' הבינה שהיא בחי' תשובה כנודע ובסלח לנו הוא המחילה והחזרת הרצון אחר שכבר שבו בתשובה והיינו ע"י החסד כמאמר וימינך פשוטה לקבל שבים כו' ואח"כ ברכת גואל ישראל ע"י בחי' גבורה וריבה ריבנו כו' ורפואה ע"י ת"ת כי לא שייך רפואה אא"כ קדם מכה בתחלה והדין והמכה נמשך מבחי' גבורה לכן הרפואה מבחי' תפארת שאחר הגבורה שהיא כלולה מחו"ג והיא בחי' מדה"ר לרחם על המוכה כו' וברכת השנה ע"י הנצח כו' ועיין לעיל סוף אות י"א:

יח) **והנה** יש להבין קצת פי' המלות דק"ש ותפלה אי"ה. ובפרט ההתבוננות בפסוק ראשון דק"ש, הנה שמע ישראל לי ראש שהקב"ה אומר על נשמות ישר' שהם כביכול לי ראש כי הנה הראש כולל מוחין וגלגלת והגלגלת היא בחי' הרצון והמוח הוא הטעם הכמוס בתוך הרצון ולהיות כי תכלית הבריאה הי' בשביל ישראל כמארז"ל במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים א"כ הרי הן הן שעלו ברצונו ית' ובשבילן נבה"ע וא"כ הם בחי' לי ראש שנמשכים מבחי' רצה"ע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ופנימי' הח"ע שהוא הטעם הכמוס ברצה"ע ב"ה ולכן
ארז"ל כשישראל אומרים אישר"מ הקב"ה מנענע
בראשו שע"י אישר"מ הם גורמים גילוי והמשכת
רצה"ע עם פנימי' הח"ע וזהו ענין הנענוע בראשו
כביכול, ולהיות כן שישראל הם עם קרובו ממש שהם
כביכול לי ראש ע"כ אומר אליהם שמע והתבונן בזה
כי בך הדבר תלוי להמשיך גלוי והמשכת אא"ס ב"ה
שאין עוד מלבדו כו' להיותך נמשך מבחי' לי רא"ש
כו' וכנ"ל בענין מנענע בראשו כו':

והנה פי' וענין הוי' אלקינו הוא בחי' יחוד או"א שהם
בחי' תרדל"מ בחי' אין ויש שאא"ס מאיר
ומתגלה בח"ע כמ"ש הוי' בחכמ' וע"י החכמ' מאיר
ומתלבש בבינה ומשם נמשך הגלוי בעלמין סתימין וגם
געה"ע שנהנין מזיו הוא ע"י שמקבלים מבחי' בינה כי
אי' מקננא בכורסייא ועמ"ש בסידור ע"פ אד' שפתי
תפתח בדרוש דר"ה בענין בקול דברי אלקים חיים כו'
שהוא מבחי' בינה הנק' אלקי' חיים שממנה שרש
ההשפעה של השגת אלקות לנשמות ומלאכים כו'
יעו"ש, ובזה יובן ג"כ למה לא מצינו לשון זה על שום
שם מן השמות שיאמר בו בפסוק כמו בשם אלקים
שנאמר בו אלקינו ר"ל שהוא שלנו ומ"מ לא נאמר כן
על שם הוי' או אהי' ושאר השמות, והענין כי פי' שלנו
היינו שאור א"ס המלובש באותו השם מתגלה ממש
ומתאחד בנו וזה א"א רק ע"י הצמצום וזה נרמז בשם
אלקים דייקא שהוא המצמצם, ובינה נק' ג"כ אלקי' כי
היא מקור הגבורו' שיש בה ה"ג כו' ועכ"פ פי' הוי'
אלקינו הוא המשכת גלוי אור א"ס בח"ע ומשם בבינה
עד שנמשך בנו ג"כ להיות אלקינו שלנו ממש: הוי'
אחד, הנה צ"ל למה אמר פעם ב' הוי' והל"ל הוי'
אלקינו אחד, אך הענין כי הנה צ"ל מלת אחד שאינו
מורה לכאורה על אמיתית יחודו ית' שהוא לבדו הוא
ואפס זולתו ואין מלת אחד מורה ע"ז שהרי יש אחד
המנוי ג"כ, עד"מ יעקב הי' לו י"ב שבטים ואעפ"כ
ראובן נק' אחד, אך יצחק נק' בנך יחידך וגם כאן הל"ל
ה' יחיד, אך הענין הוא שבאמת לגבי הקב"ה מצד
עצמותו ומהותו ית' לא שייך עליו מלת אחד כלל,
שהרי הוא יחיד והוא לבדו הוא, אלא כמא' רז"ל שהוא
אחד בשבעה רקיעים ובארץ ובד' רוחות העולם, ר"ל
שגם בשמים ובארץ ובד' רוחות העולם שהם בחי'
ששה קצוות העולם בחי' התחלקות ופירוד אעפ"כ
שורה ומתגלה יחודו ואחדותו ית', ואינון מתייחדין
באחד שכולם בטילים לגבי אור ה' השורה ומתגלה
בהם וכמ"ש וצבא השמים לך משתחוים, והם ששה
קצוות גשמיים וששה קצוות רוחניים דהיינו בחי'
מעלה ומטה שיש בכל העולמות למעלה עד אין קץ
ולמטה עד אין תכלית כי גבוה מעל גבוה כו', דהיינו
מה שהוא מותפס בשכל והשגת הנבראים שבכל
העולמות נק' מטה לגבי העליון שאינו נתפס ומושג
בשכל והשגת הנבראים שלמטה ממנו ולית מחשבה
דילהון תפיסא בי', וכן ד' רוחות העולם כי חסד דרועא
ימינא שהוא דרום וגבורה דרועא שמאלא שהוא צפון
כו' וכולם מתאחד' ונעשים אחד ליחודו ית' השוכן
בתוכם, משא"כ לגבי הקב"ה בכבודו ובעצמו שהוא
יחיד ומיוחד הרי הוא רם ונשא רבבות מדריגות עד אין
קץ מגדר הקצוות גשמיות ורוחניות וכמ"ש לך הוי'
הגדולה והגבורה וגו' פי' שבחי' גדולה וגבורה וכו'
בטלים לו ית' שאינו נק' בשם גדולה וגבורה כלל כי
כל בשמים ובארץ פי' שהכל בטלים אליו ית' ולפניו
כחשיכה כאורה ומעלה ומטה שוין כי מהו"ע נמצא
למטה כמו שנמצא למעלה ממש בלי שום חילוק
ושינוי כלל לא בבחי' ממכ"ע ולא בבחי' סכ"ע כי אינו
בבחי' וגדר עלמין כלל וכדכתי' כי נשגב שמו לבדו רק
הודו על ארץ ושמים הודו בלבד בחי' זיו והתפשטות
והארה ממנו בלבד ואף גם בבחי' זו ארץ קדמה
לשמים כו' וכמ"ש במ"א ולכן אומרי' מכה"כ
והמלאכי' אומרים איה מקום כבודו להעריצו כו',
ונמצא מובן שהקב"ה כמו שהוא מצד מהותו ועצמותו
נק' יחיד והוא לבדו הוא, אלא שבהתלבשותו בבחי'
ו"ק העליונים חו"ג כו' שהם בבחי' התחלקות ופירוד
לכאורה חסד הוא מהות בפ"ע הפך מדת הגבורה כו'
אלא שאעפ"כ הם מתייחדים מצד גילוי אא"ס ב"ה
השורה ומתגלה בהם דאיהו וגרמוהי חד ובטילים
במציאות לגבי אור ה' שבתוכם כביטול זיו השמש
בשמש כו' לכך מצד התלבשות זו שאא"ס מלובש בהן
שייך לקרותו אחד לומר שאע"פ שנאצלו הו"ק הרי ע"י
התלבשותו ית' בהן הן בטילים ממש עד שהוא ית'
אחד בהם דהיינו שאין עוד שום דבר ממש כי הם
חשיבי אין ואפס כמו זיו השמש כשהוא בגוף כדור
השמש, (ואין שייך לומר יחיד שהרי מ"מ יש אצילת
ו"ק אלא שבטילים וזהו כלא חשיבי בכ"ף הדמיון,
אבל אוא"ס מצד עצמו נק' יחיד. והבן) וכעד"ז הוא
ממש בו"ק הגשמיים שהן ז' רקיעים והארץ שבאמת
קמי' ית' כולא כלא חשיבי' והם בטילים במציאות ג"כ
כזיו השמש בשמש כמ"ש בלק"א רק שלגבינו
מסתירים הצמצומים כו' כמבואר שם, וזהו אמיתת
הפי' באחד דאין ר"ל רק לשלול שאין עוד אלוה ח"ו
דלא הי' צורך כ"כ לומר זה בכ"י וכמ"ש בלק"א וכי
תעלה על דעתך כו' אלא ר"ל שהוא ית' אחד והעולם
וכל אשר בו בטל במציאות עד שהוא כאילו אינן
במציאות רק שהש"י לבד נמצא, ולא שאנו אומרים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאין כאן עולם כלל ח"ו אלא שלפי האמת ביטול
העולם הוא כביטול זיו השמש כשהוא בגוף כדור
השמש שהרי זה כאילו אינו לעוצם ביטולו עד שיתכן
לומר שאין כאן רק כדור השמש לבדו, כך העולמות
בטילים גם לאחר שנבראו עד שיתכן לומר שהרי זה
כאילו אינן בכ"ף הדמיון עד שרק הוא ית' לבדו הוא
הנמצא, וזהו אחד שהוא אחד ואין נמצא עוד שום דבר
ממש, ולכך שייך ע"ז לשון אחד דוקא, שהרי מ"מ
נבראו העולמות שהם הז' רקיעים והארץ אלא
שבטילים לגבי האלף שהוא ית' יחידו של עולם אמנם
לגבי עצם מהות הא"ס ב"ה אין שייך לקרותו אחד רק
יחיד והוא יחיד ומיוחד עתה לאחר שנבה"ע כמו שהי'
יחיד ומיוחד קודם שנבה"ע ממש, רק שענין ציור
ביטול העולמות אצלו ית' שבטלים כ"כ עד ששם אין
ואפס עליהם והרי א"כ בהם ג"כ אלקותו ית' מתלבש
ע"ז שייך לומר אחד שהז' רקיעים והארץ בטילים
להאור המתלבש בהן עד שכאילו אינן במציאות כלל
רק הוא אחד בהם ג"כ והם כאילו אינן וזהו פי' ואין
עוד מלבדו (וע' בשל"ה מס' שבועות דפי' קרוב למה
שכתבתי):

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

ד) **ולהבין** ענין זה דחנוך לנער ע"פ דרכו גם בנה"א,
הנה כתיב אשר אנכי מצוה אתכם
לעשותה לאהבה את הוי' וצ"ל איך שייך לשון עשי'
על אהבה הלא האהבה היא מדה שבלב, אך הענין הוא
כי יש שני מיני אהבות הוי' האחת היא כלות הנפש
כשלהבת העולה מאלי' ונק' אהבה בתענוגים, והזוכים
לזה הם הנק' צדיקים כדכתיב שמחו צדיקים בהוי',
והשנית היא אהבה שכל אדם יכול להגיע אלי'
כשיתבונן היטב כי הוא חייו ממש וכאשר אוהב חיי
נפשו כן יאהב את הוי', וכמבואר בזוהר ע"פ נפשי
אוויתיך לפי שנפשי אתה לכך אוויתיך כו' כאדם
המעונה ותאב לחיי נפשו כו'. והנה אהבה זו רצה משה
רבינו ע"ה ליטע בלב כל ישראל בפרשה ועתה ישראל
גו' בפסוק הן להוי' אלקיך השמים ושמי השמים גו'
רק באבותיך חשק הוי' כו', ולכן סיים דבריו על אהבה
זו אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה שהיא
אהבה עשוי' בלב ע"י הבינה והדעת בדברים
המעוררים את האהבה וע"ז ציווה והיו הדברים האלה,
כי מקודם אומר ואהבת את הוי' ופרש"י (והוא מספרי)
ומהו האהבה והיו הדברים האלה שמתוך כך אתה
מכיר את מי שאמר והי' העולם. והנה על האה' זו
השנית שייך לשון מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו
בדברים המעוררים את האהבה, אבל באהבה הראשונה
שהיא שלהבת העולה מאלי' לא שייך לשון ציווי
ומצוה כלל, ולא עוד אלא שהיא מתן שכרם של
צדיקים לטעום בעוה"ז מעין עוה"ב שעלי' נא' עבודת
מתנה אתן כו'. אך האדם נק' מהלך ולא עומד וצריך
לילך ממדריגה למדריגה, ואך גם בהגיע למדריגה גבוה
מ"מ עיקרה מאה' שנתחנך והורגל בה מנעוריו בטרם
שהגיע למדריגת צדיק, וז"ש גם כי יזקין לא יסור
ממנה כו'.

וכל זה נתבאר בנה"א, ועל למעלה ענין זה דחנוך
לנער כו' הנה כתיב נער הייתי גם זקנתי ולא
ראיתי, וארז"ל פסוק זה שרו ש"ע אמרו פי' נער הייתי
זהו מט"ט דיצי' בוי"ו יומין דחול, גם ז"א נק' לפעמים
כי נער ישראל ישראל זוטא, אבל גם זקנתי היינו
בשבת שאז עולה באצי' שבאצי' מלובש חכ' שבה
אוא"ס קדמון ונצחי שהוא נק' עתיק יומין, דפירושו
ענין זקן שהוא ענין מיושן בימים, ואעפ"י שארז"ל מי
איכא זקנה קמי' קוב"ה לפי שאינו בגדר זקן, אך
הכוונה בענין עתיק יומין היינו ההיפך מן החידוש
ומורה על היותו קדמון וע"ד פי' אזרח הארץ לשון מאז
ומקדם, ולכן בעליית מט"ט מיצי' לאצי' בשבת נק' גם
זקנתי ע"י ששם מאיר הארת עתיק יומין שמאיר בח"ע.
והנה לפי שאח"כ חוזר ויורד ביצי' נעשה בבחי' נער
בכדי שאח"כ בשבת הבאה יהי' עלי' יתירה, וזהו חנוך
לנער כדי שגם כי יזקין ויעלה באצי' לא יסור שהרי
אח"כ חוזר להיות נער כו'. היוצא מזה שכערך דודאים
לגבי חטים כמו"כ ערך עבר הירדן לגבי א"י כי א"י
נק' ארץ חטה כו'.

וילך ראובן

בס"ד. ש"ק פ' ויצא, ל"ג, לפ"ק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

קכג) **ובזה** יובן ג"כ ענין הוד והדר לבשת שהן ב' מדרי' שבכתר, דהוד הוא בחי' עתיק שזהו בחי' פנימי' הכתר בחי' עצמות אוא"ס שלמע' מבחי' התפשטו' וגילוי, אדרבה נק' עתיק מל' ויעתק משם בבחי' העתקה והבדלה כו', והדר זהו התגלו' ההוד והוא בחי' א"א שהוא בחי' לבוש שבו וע"י מאיר בחי' עתיק כו', ובבחי' זו שייך לשבחו ולפארו ית' בבחי' ידיעת השלילה שעי"ז יודעים ההפלאה דאוא"ס כו' וכמשנת"ל פק"א, משא"כ בבחי' פנימי' הכתר שמובדל בערך אינו שייך גם ידיעת השלילה כו'. וגבי משיח כתי' הוד והדר תשוה עליו, דהנה נודע דמשיח זכה ליחידה בחי' פנימי' עתיק וז"ש ונחה עליו רוח ה' רוחא דעתיקא כו', ונודע ג"כ דלימוד התו' דמשיח יהי' בבחי' פנימי' התו' שישפיע לכללו' ישראל, ואופן הלימוד יהי' בבחי' ראיית המהות כו' וכמ"ש במ"א, וזהו הוד והדר תשוה עליו הוד לעצמותו שיהי' בבחי' ומדרי' פנימי' הכתר, והדר מה שיהי' יכול לגלות בחי' ההוד כו'. וזהו"ע הוד והדר לבשת דהוד הוא בחי' האור העצמי וג"ז נק' לבוש להיות שזהו ג"כ רק בחי' אוא"ס ולא העצמי כו', וכל אור הוא בחי' לבוש לגבי העצם דהיינו רק גילוי מן העצם שמגלה את העצם אבל אינו בחי' העצם גופא כו', ומה שמגלה הוא רק בחי' מציאו' העצם, וכמ"ש במ"א בענין אור וזיו השמש דגוף מאור השמש להיותו עצמי ה"ה מובדל לגמרי מן האור ואין האור מגלה מהות העצם כ"א מציאותו כו', ועד"ז יובן בכללו' בחי' אוא"ס להיותו רק בחי' גילוי לבד ה"ה בבחי' לבוש כו', ומ"מ ה"ה בבחי' גילוי העצם דהיינו דמה שיכול להתגלו' מן העצם ה"ז מתגלה ע"י האור, דהרי האור הוא מעין המאור ממש ומה שאפשר להתגלו' מן המאור מתגלה ע"י האור כו', וזהו לגבי העצמו' שגם ההוד הוא בחי' לבוש, אבל במדרי' דאוא"ס ה"ז בחי' אור עצמי כו'. אמנם בחי' ההדר בחי' חיצוני' הכתר שזהו בחי' התפשטו' ההוד ה"ז בחי' לבוש לבד כו', אך גם בחי' זו ה"ה בבחי' גילוי העצם ממש ואין בזה שום העלם כלל שהרי אין המשכה זו באה ע"י איזה צמצום והפסק כ"א בבחי' גילוי מן העצם לבד, וא"כ אין בזה שום העלם כו', ונק' לבוש אור שמגלה ממש את האור כו'. וע"כ עיקר ענין הספירו' והבהירות הוא באוא"ס שלמע' מאצי' והיינו בבחי' האור שבבחי' א"ס ובל"ג שהוא בבחי' גילוי מן העצם ממש, דכל מה שיכול להיות בבחי' התגלו' מהעצם ה"ז בא בגילוי ממש כו', והו"ע אור בהיר דעתיק שמאיר ומתגלה ע"י בחי' א"א כו'. ולפ"ז י"ל פי' ד' בש' ספירה ל' ספר כמו זה ספר תולדות, ספר הברית. דהנה במ"ב פ"ב דמגילה אי' עד שתהא כתובה אשורית על הספר מבו' דפי' ספר היינו קלף, והענין דהנה ארז"ל כל אות שאין גויל מוקף לה מד' רוחותי' פסולה הרי שהעיקר הוא הקלף, והיינו כי הדיו הוא רק משחיר את הקלף אבל עיקר האות הוא מהקלף רק שע"י הדיו מתגלה האות מהקלף, והענין הוא דע"ה שתמונת האות הוא רק מהדיו הרי בלתי הקלף הנושאו וסובלו לא הי' ממנו שום תמונה כלל, ולכן כל אות שאינו מוקף גויל פסול, וא"כ הרי הדיו רק משחיר את הקלף בכדי שהקלף יגלה את האות ועיקר מקור האות הוא מהקלף כו', וא"כ צ"ל שיש אותי' בהקלף גם מה שאין הדיו משחיר ומגלה ומתגלה רק מצ"ע כו'. והנמשל מזה הוא שהקלף הלבן זהו בחי' אור הא"ס הפשוט בתה"פ כו', והאותי' הן הע"ס שהן בחי' אורות וכלים והמגלים את האור הן הכלים אבל שרש המשכת האור מהאוא"ס הפשוט, וזהו כמו עד"מ הקלף הלבן שנושא וסובל האותיות כו', כמו"כ גילוי בחי' האור הוא מאוא"ס ב"ה רק שי"ל שזהו בחי' או"פ והיינו מה שאוא"ס שיער בעצמו להאיר בבחי' מדה וגבול כו', דבחי' זו אינו בבחי' גילוי מן העצם ממש (שהרי ענינו הוא להאיר והוא ע"י הצמצום כו'), וכ"ש שע"י הכלים אין האור מתגלה כמו שהוא ממש כו'. אמנם כמו"כ יש גילוים מבחי' אוא"ס הפשוט שלא ע"י הכלים דבחי' זו היא בבחי' ספר היינו בבחי' ספירו' ובהירות ממש שהוא בבחי' גילוי מן העצם ממש כו', וזהו משארז"ל שהתו' ניתנה באש שחורה ע"ג אש לבנה, דכללו' ענין אש הוא בחי' האור וכמשנת"ל פצ"א, ואש שחורה הן הע"ס דאצי' שהגילוי הוא ע"י הכלים כו' (וגם י"ל שהאור נק' ג"כ אש שחורה מפני שבא ע"י הצמצום שהוא ג"כ בדוגמת כלי כו', וכמשנת"ל פצ"ד), וזהו ספירה מל' ספור והגדה כו', ואש לבנה הוא בחי' האור והגילוי דעצמו' אוא"ס הפשוט בתכלית והו"ע ספירה מל' ספיר וספר כו' (ובד"פ בתורה י"ל שזהו בחי' חיצוני' ופנימי' שבתו' או בחי' רזין דרזין כו', גם י"ל שז"ע מ"ע ומל"ת כו').

קיצור. וכמו ב' המדרי' בכתר מל', כ"ה בבחי' כתר הוד בחי' עתיק, והדר בחי' אריך שע"י מאיר הארת עתיק, ושייך בזה ידיעת ההפלאה, משא"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעתיק, ומשיח יגלה עצם בחי' ההוד, ובחי' הוד הוא ג"כ לבוש לגבי העצמות, אמנם זהו עצם האור, והדר הוא רק התגלות ההוד, אך מגלה כל מה שמאיר ומתלבש בו, ועפ"ז י"ל ספירה ל' ספר, וכמו האותיות שמעצם הקלף, כמו"כ הגילוים מעצמות אוא"ס הו"ע ספיר וספר.

בס"ד. ש"פ ויגש, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תרפ"ט

ו) **אך** הענין הוא דהנה כל המצות הרי המשכתן וגילוין למטה הוא מבחי' גילוי הרצון ומה שיש בזה כח המצוה ה"ז בהעלם. וזהו שבמצות צ"ל קבעומ"ש וכדאי' במד"ר משל למלך שנכנס למדינה (נצח את המדינה וכבשה) אמרו לו עבדיו גזור עליהם גזירות אמר להם לכשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות שאם מלכותי אין מקבלי' גזרתי האיך מקיימים כך אמר הקב"ה לישראל אנכי הוי' אלקיך כו', לא יהי' לך כו'. כשם שקבלתם מלכותי כך קבלו גזרותי, וכמא' למה קדמה שמע לוהא"ש בכדי שיקבל עליו עומ"ש תחלה ואח"כ יקבל עליו עומ"צ הרי דמצד כח המצוה שבמצות צ"ל קבעומ"ש תחלה וכמא' המלך שאם מלכותי אין מקבלי' גזרתי היאך מקיימין, הרי דאצל המלך גוזר הגזירות הקבלת מלכות קודם לקבלת הציווי מ"מ הנה עיקר המצוה הוא בחי' גילוי הרצון וכמא' כבדו את המצות שהם שלוחי דשליח הוא רק גילוי בלבד, אלא דבשליחות דמצוה הוא שלוחו של אדם כמותו שהוא בחי' האור הדבוק בהעצם. אבל מ"מ הרי הן כמו שלוחים שהוא בחי' גילוי לבד, וע"כ בקיום המצות נא' אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וכתיב יראת הוי' לחיים והיינו דעשיית המצות הוא בבחי' האור וחיות שבא בגילוי בנפש, ומה שיש בזה כח המצוה זהו בהקב"ע שבהמצוה וכמ"ש בסש"ב פמ"א דבכל מצוה צ"ל ב' כוונות. ונודע דבקבלת עומ"ש דכל השנה אינו דומה לקבעמ"ש דר"ה, דעיקר ענין קבעמ"ש היא בר"ה והוא בפנימי' נפשו ממש שנותן א"ע בכל עצמותו בהתגלות ממש לאלקות. ער לייגט זיך אוועק לגמרי מכל וכל היינו ער גייט ארויס פון אלע זיינע הגדרות און זיינע הגבלות און גיט זיך אוועק צו אלקות, דהעבודה דר"ה הוא היציאה מגדר הגדרת הכחו' והיינו שכופה א"ע בכל מיני כפי' לצאת מהגדרת הכחות והחושים שלו ולפשוט א"ע מציורו דזהו משארז"ל (ר"ה כ"ז ע"ב) מר סבר בר"ה כמה דכייף אינש דעתי' טפי מעליא, ומר סבר בר"ה כמה דפשיט אינש דעתי' טפי מעליא, דבאמת הנה בהעבודה דר"ה ישנם ב' המדרי' הא' הוא הכפי' בכל העניני' באכו"ש ושינה ודיבור והב' הוא ההפשטה מציורו ומוסר ונותן א"ע בהתגלות לאלקות כל ענין מוכרחי שעושה בר"ה באכו"ש הוא רק מפני ההכרח ולחיות מהכח האלקי שבהם, וזהו דכתיב אכלו משמנים ושתו ממתקים כו' כי קדוש היום לאדונינו, דלכאורה הוא דבר והיפוכו דמאחר דקדוש היום איך יאכלו בכלל, ובפרט משמנים כו', אלא ידוע דמשמנים וממתקים שבהגשמי' הוא החיות האלקי והכוונה האלקי' שבדברים הגשמי' וזהו האכילה ושתי' דר"ה לפי שהקבלת עומ"ש שבר"ה הוא בפנימי' ועומק נפשו וואס ער גיט זיך אין גאנצין אוועק לאלקות והו"ע א' עם ענין התשו', אבל בכל השנה גם בהכוונה דמצות אינו בבחי' פנימי' כ"כ דקבעומ"ש דכל היום ה"ז בהעלם כנודע, אך גם הקבעומ"ש שצ"ל קודם כל מצוה כמ"ש בסש"ב שם אינה בבחי' פנימי' כמו בר"ה. **קיצור.** יבאר דזה מה שע"י התשובה ממשיכים גם גילוי הרצון שנסתלק הוא מעומק יותר וכמש"ל שע"י החפירה בעומק המעין דוקא אז נמשכים המים בהנהר בתוקף גדול ביותר, ויבאר כי במצות הנה כח המצוה הוא בהעלם, כי עיקר המצוה הוא הגילוי, ומשו"ז כולם שוים ונקראים שלוחים גילוי, ולכן במצות צ"ל קבלת עומ"ש הוא כח המצוה, והעבודה בר"ה הוא קבעמ"ש בפנימי' נפשו במסירה ונתינה לאלקות בהתגלות, כייף הכפי' בפועל באכו"ש ושינה, ופשוט היציאה וההפשטה מהגדרת הכחות והציור.

הוי' יחזתו מריביז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ליל א' דחג הפסח, בעת הסדר

א. השתא הכא, לשנה הבאה בני חורין.

הרי זה לאו דוקא "לשנה הבאה", לא צריך לחכות עד לערב פסח של השנה הבאה, אלא זה יכול להיות ממחר, זה יהיה ממילא "לשנה הבאה".

ב. המקובלים האחרונים אומרים, שיש להחביא את האפיקומן בין שני כרים, כי פעמיים "כר" זה בגימטריא 'תם', ובצירוף הא' של אפיקומן, הרי זה – 'אמת'.

כיוון שהציור של האל"ף הוא ג' קווין, היו נוהגים לשבור את האפיקומן לשלושה חלקים, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר, שאם עושים זאת כמו תם, הרי זה אמת.

ציורן של כל האותיות, מחולק בדרך כלל בשלושה חלקים, מלבד התגין, והאות יו"ד היא שלושה עם התגין. הציור של האל"ף בפרט, הוא יוד יוד – וקו המחבר.

ג. שנת תרנ"ד היתה שנה קשה, למרות שהיה הרבה חסידות – מאמרי דא"ח. ושנת תרנ"ה – למרות שהיה מעט חסידות – אך הייתה שנה שמחה.

ד. מעשה ברבי אליעזר וכו'.

כתוב[1] כל האומר דבר בשם אומרו, שפתותיו דובבות וכו'. היכן שהנשמות נמצאות אם בגן־עדן התחתון או בגן־עדן העליון, בהיכלות ובמדורים, הרי "שפתותיו דובבות" מנענעים אותן. הרי שצריך לצייר לעצמנו כאילו הם שומעים את המלים.

ה. עד שבאו תלמידיהם כו' הגיע זמן קריאת־שמע של שחרית.

"שמע" – ראשי־תיבות "שאו מרום עיניכם". ישנו ה"שמע" של ערבית וה"שמע" של שחרית.

ו. רשע מה הוא אומר כו' אילו היה שם לא היה נגאל.

איך מגיע רשע לכאן, הרי הם מתו ב'שלושת ימי האפלה'?

ז. ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו.

"לרשת אותו", היינו שהר שעיר יירש את עשו. הרי כתוב[2] ואני אתנהלה לאטי כו' עד אשר אבוא אל אדוני שעירה, הרי שצריכים 'לרשת' את האורות דתוהו, וההכנה ל"ועלו מושיעים כו' לשפוט את הר עשו"[3] היא "ויעקב ובניו ירדו מצרים"[4].

ח. אצל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש היו מעמידים על שולחן הסדר כל כלי הכסף והזהב, ואחרי אמירת "שפוך חמתך" כבר לא היו סוגרים את הדלת למשך הלילה. פעם סגרו את הדלת, אבל לא נעלו אותה.

– בליובאוויטש היו שני עגלונים – שאול ושלמה, שהיו גנבים, והם היו אומרים שבפסח אין הם גונבים ח"ו, וכך גם לא בשבתות ובחגים, אלא מה? הם מבקרים במקומות כדי להתבונן מה יש להם 'לעשות' בחול המועד. –

ט. החסיד ר' נחמן מאריאסין היה נוהג לנסוע אל הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש לחג הפסח.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה שואל אותו לעתים קרובות מה הוא זוכר מאבא – הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש – פעם הוא סיפר סיפור.

י. החסיד ר' אייזיק מויטבסק אמר פעם, שהרבי פעל בו את ענין הראיה. שאל אותו הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש, אם זה בדרך עבודה. והוא ענה, שזה בדרך מתנה מלמעלה למטה.

יא. הענינים של פסח הם בדרך גילוי מלמעלה למטה, הרי זה גילוי בנשמה, ויעזור השי"ת שזה יבוא גם בנפש ובפועל ממש.

המנהגים: קודם אמירת "והיא שעמדה" כו', כ"ק אדמו"ר מכסה את הפת ואח"כ מגביה הכוס (ולא כפי הסדר שנרשם בסידור: צריך להגביה הכוס ולכסות הפת כו').

בעת אמירת פסקא "מרור זה" כו', כ"ק אדמו"ר מניח את ידו הקדושה על המרור, עד אחר תיבת "וגאלם".

באמירת פסקא "לפיכך", כ"ק אדמו"ר אוחז את הכוס עד הללוי', ואחר כך מעמידו, וחוזר ונוטל את הכוס בידו בעת אמירת ברכת "אשר גאלנו".

בב' הלילות של שנה זו, מזג כ"ק אדמו"ר את כוסו של אלי' קודם ברכת המזון.

אחר אמירת ההגדה, אמר כ"ק אדמו"ר: "לשנה הבאה בירושלים", ואחר־כך החזיר את היין מכוסו של אלי' אל הבקבוק, עם הניגון הידוע של אדמו"ר הזקן: א־לי אתה ואודך, אלקי ארוממך.

---

1) ראה ירושלמי שקלים ב,ד. וראה מדרש שמואל יט.
2) בראשית לג,יד.
3) עובדיה א,כא.
4) יהושע כד,ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

צרות צבוריות ופרטיות – פרק קכ"ח

כל העינים ותשומת הלב של המסובים בחתונת בנימין, בנו של ר' ברוך, ובהם גדולי נכבדי פוזנא, הוסבו אל ר' יהודה זוסא שליחו של הבעל־שם. לחגיגת ה"תנאים" הגיע, כזכור, לבוש כעם־הארץ, ואכן התברר אז שכזה היה – פשוט וגס ועם־הארץ. היתה הפתעה בעצם בחירת עם־הארץ כזה לייצג את הבעל־שם במעמד כזה. עתה, בחגיגת הנישואין, היתה ההפתעה בכך ששליח זה עצמו הופיע לבוש בשטריימל ובגדי שיראין, כתלמיד־חכם מובהק. הכל זכרו היטב את ברכת המזון של השליח. הוא "שבר את שיניו" במלים שקרא בקושי מתוך הסידור.

ר' ברוך התנהג כאילו לא אירע כלום. הוא קיבל גם הפעם את ר' יהודה זוסא, שליח רבו, בכבוד רב והושיבו לימין החתן. כל חכמי ולמדני העיר שהסבו לשולחנות החתונה דיברו בדברי תורה, ואילו ר' יהודה זוסא לא פצה את פיו.

בסיום סעודת הנישואין השמיע החתן דרשה, שבה הוכיח את למדנותו הגדולה. כרגיל, עמדו הלמדנים הנוכחים להתפלפל בדבריו לאחר סיום הדרשה. כאן אירעה התפתחות בלתי צפויה! מיד כשהחתן סיים את דבריו, פנה ר' יהודה זוסא אל שני בעלי השמחה, אבי החתן, ר' ברוך, ואבי הכלה, ר' אהרן, וביקש רשותם לומר משהו. לאחר שהרשות ניתנה, כמובן, החל, להפתעת הכל, להרצות שורה של קושיות, מלאות בקיאות וחריפות, על דרשת החתן, ולאחר מכן הצליח, בגאונות רבה, לתרץ את כל הקושיות. הקושיות היו חזקות ומרשימות, אך התירוצים היו מעשה אמן והדהימו את הנוכחים במקוריותם ובחידושים הגאוניים המפתיעים שהיו בהם.

כלומר – ר' יהודה זוסא אינו עם־הארץ כלל וכלל כפי שנראה בראשונה. ה"איצטלא דרבנן" הולמת אותו במלואה – אמרו הנוכחים כשהם מסתכלים זה על זה בפליאה, כשאינם מאמינים למשמע אזנם. פליאה מיוחדת עוררה לשונו הצחה והברורה של השליח, שלא כבמסיבת ה"תנאים" שבה אמר אפילו את מלות התפילה כבעל־עגלה...

כל המסובים הלמדנים, ובראשם ר' משה, מחותנו של ר' ברוך, התפלפלו בדברי החתן ובדברי ר' יהודה זוסא, תוך כדי כך שאינם חדלים לתמוה על מה שהתרחש לנגד עיניהם.

ר' משה ביקש את סליחתו של ר' ברוך על שבחגיגת ה'תנאים' התבטא בזלזול על שליחו של הבעל־שם, כיוון שלדעתו אז גרם הבעל־שם לר' ברוך בזיונות בשלחו טיפוס כזה לייצגו בשמחתו. עתה נוכח לדעת כי לתלמידי רבי יואל בעל־שם דרך מיוחדת משלהם, כאשר לא בכל הזדמנות הם מגלים את כוחם בתורה. ר' משה, ורבים אחרים כמותו, שהיו עד עתה ממתנגדי הבעל־שם ותלמידיו החלו להתייחס אליהם ביתר יראת כבוד. יהודי פוזנא והסביבה דיברו זמן רב על התגלית המפתיעה בדבר גדלותו בתורה של ר' יהודה זוסא.

בנימין ורעייתו, בתו של ר' אהרן המלמד, אכלו מזונות על שולחן אביו שנתיים ימים, שבהן עסק בתורה בשקידה רבה. לאחר מכן התעלה ר' בנימין הצעיר והתקבל לרבה של גרודנא, קהילה שהיתה מפורסמת בלמדניה. שמו של ר' בנימין יצא לתהילה בקהילות פולין וליטא, וגם מחוצה להן.

כעבור זמן התהדקו עוד יותר הקשרים המשפחתיים בין ר' משה ור' ברוך. בנו הצעיר,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שניאור זלמן, נשא לאשה את רחל, בתו הלמדנית של ר' ברוך, ואילו בתו פריידל נישאה לקדיש, אחיינו העילוי של ר' ברוך, אשר היה מפורסם בלמדנותו הגדולה (ראה פרק קכ"ו).

מאוחר יותר, כעבור שנים, אירע לקדיש אסון. בהיותו בן שלושים וחמש שנה, חלה במחלה מסוכנת, וזמן ממושך שהה בלי הכרה. תפילות חמות נערכו לשלומו, וסגולות רבות נעשו לרפאותו, אך רק כעבור חדשים מספר יצא מכלל סכנה, אלא שכוח הדיבור ניטל ממנו. כאשר ירד ממיטתו לאחר מכן, התברר כי הזכרון שלו נחלש בצורה חמורה ביותר, עד ששכח כל תלמודו. אפילו את הברכות והתפילות היה נאלץ לומר, בהתאמצות רבה, מתוך הסידור.

תחלה אף אסרו הרופאים על ר' קדיש, בגלל מצבו, לעיין בספר, רק כעבור שנה הורשתה לו הקריאה ור' קדיש התחיל לאט־לאט ללמוד ולהתקדם בלימודיו. ברם, למדנותו הקודמת לא חזרה אליו.

אותה עת כבר לא היתה אמו של ר' קדיש בין החיים. פעמים רבות התבטא בצער, כי עליו להודות לה' על שאמו לא הגיעה לידי כך לראותו במצב של שיכחת תורתו. אין ספק שאלמנה זו, שבנה קדיש היה נחמתה בחיים, היתה נשברת כליל מכך.

אך אם לא היתה לקדיש אם שניטל עליה להצטער על מצבו — היה לו חותן וחותנת, אשה, וגם דוד — ר' ברוך. כאבם של אלה היה גדול. העול הגשמי של כלכלת ר' קדיש ופריידל נפל באופן טבעי על שכם חותנו ר' משה, אלא שלא היתה זו מעמסה על ראש הקהילה העשיר של פוזנא. לעומת זה לא יכל ר' משה לקבל בשויון נפש את העובדה כי ר' קדיש, שהיה כה מפורסם בלמדנותו, הפך להיות עם־הארץ, פשוטו כמשמעו. כאב וצער גדול עוררה בעיני כל, העובדה כי אותו סיני ועוקר הרים, ששמו יצא לתהלה בעולם התורה, צריך לעמול קשה על פסוק בחומש או קטע במשנה. לימוד גמרא לא בא בחשבון כלל במצבו.

גם מבנו ר' שניאור זלמן, שהיה חתנו של ר' ברוך, לא שבע ר' משה הרבה נחת. אמנם מלמדנותו של בנו זה רווה דווקא הרבה נחת, שכן לכל הדעות היה גדול בתורה, ובכך עלה על שני אחיו. אלא שר' משה ציפה שבנו יהיה כמוהו, שאצלו תורה וגדולה במקום אחד, ולכן רצה שיקדיש חלק מזמנו לעסקים. הוא אף הקצה לו סכום נכבד ביותר לפתיחת עסק, כדי שיוכל להגיע למעמד כלכלי מעולה, ויעמוד על רגליו שלו מבחינה זו. ברם, ר' שניאור זלמן הודיע לאביו כי איננו מתכוון לעסוק במסחר, ובכלל לבוא במגע תכוף עם עניני חולין.

— רצונו של ר' שניאור זלמן היה, לא פחות ולא יותר, מאשר להיות — מלמד תינוקות!

ר' משה נדהם.

"והרי תהיה כל ימיך עני ומחוסר לחם?!" — אמר ר' משה.

"מוטב לי להיות מלמד אביון מאשר סוחר עשיר" — השיב ר' שניאור זלמן.

"ומה דעת רעייתך רחל, הבאה מבית עשיר ורגילה לסיפוק כל צרכיה? האם היא מודעת לכך שהיא עלולה בעתיד לרעוב לפת לחם?!" — שאל ר' משה. הוא היה בטוח שבשאלתו זו הכניס את בנו למלכודת שתביא לביטול רעיונו המוזר.

בפי ר' שניאור זלמן היתה תשובה ברורה: "רחל, כאשה כשרה, הסכימה לרצון בעלה בחפץ לב, מבלי שהיה צורך לשכנעה בכך".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למשמע הדברים, הבין ר' משה כי לא יוכל לשנות את דעתו של בנו. יתר על כן, הוא הניח עתה כי גם אם ר' שניאור זלמן ייעתר להכנס לעולם העסקים לא ינחל הצלחה, על פי אופיו.

בינו לבין עצמו הרהר ר' משה בצער מה יהיה גורל בנו לאחר פטירתו שלו. כל עוד יחיה ר' משה יוכל ודאי לפרנס את בנו ומשפחתו, אך מה יהיה לאחר מכן?!

אלא שלאמיתו של דבר, לא היתה זו שאלה של אחרי מאה ועשרים. מנין בכלל הבטחון, לגבי האדם העשיר ביותר, שלא ירד מנכסיו ביום מן הימים?!

ואכן, ר' משה חש מכבר כי ממשמשים ובאים על פוזנא ימים קשים. היתה לו תחושה כי מתקרב היום בו היהודים ייאלצו לעזוב את פוזנא. במצב של אז, לא יכל יהודי עשיר להיות בטוח בעשרו. סכנות ארבו מכל הצדדים.

על קהילת פוזנא באו צרות שונות. זמן ממושך הצליח ר' משה, כראש הקהילה, לבטל גזירות שאיימו על הקהילה.

אך הגיעה שעה שבה גם ר' משה היה נאלץ לשאול: "מאין יבוא עזרי?".

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אלול, תש"א

לידידי הנכבד, וו"ח אי"א הרב הג'
הוו"ח מוהר"ר ישראל שי'
דזשייקאבסאן, ברוקלין

שלום וברכה:

יש ענינים מאד חשובים שברצוני לדון במסיבת חוג ידידים נכבדים, והחלטתי להזמין אלי ידידים-עסקנים נכבדים במספר מצומצם, ליום א' בין כסא לעשור, ז' תשרי, תש"ב (28 לספטמבר), בשעה 5:00 אחה"צ.

ובזה הנני לבקש את כ' שי', בתור אחד מידידי הנכבדים האלה, שיואיל נא לבוא לקחת חלק במועצה חשובה זו, והנני מקוה להשי"ת כי יהי' לי העונג לראות פני ידידי בביתי למועד הנ"ל.

ידידו דורש שלומו ומברכו בברכת כוח"ט,

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

המשך ביאור למס' כתובות ליום שישי עמ' ב

כַּעֲלָה – אחר מיתת בעלה **לְבֵית אָבִיהָ, אוֹ שֶׁחָזְרָה לְבֵית חָמִיהָ, וְלֹא נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא** בנכסים שהשאיר בעלה ירושה, **אֵין הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ, וְאִם נַעֲשֵׂית אַפּוֹטְרוֹפְּיָא** בנכסי היתומים, **הַיּוֹרְשִׁין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ** שלא עיכבה כלום מהנכסים אצלה, **עַל הֶעָתִיד לָבֹא** – על מה שהתעסקה אחר מיתת בעלה, **וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתָהּ עַל מַה שֶׁעָבַר** – על מה שהתעסקה בנכסים בחיי בעלה, שהרי על זה מועיל מה שפטרה אביהם.

גמרא

שואלת הגמרא: **שְׁבוּעָה מַאי עֲבִידְתָּהּ** כלומר, מאיזו שבועה התכוונה המשנה שהבעל יפטור את אשתו. **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש – מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין – שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, כ"א אדר ב' תשל"ח
ברוקלין, ניו יורק

פרופסור זאב גרין

שלום וברכה:

קבלתי את מכתבך שנכתב בפורים, ובגלל תוכנו אני ממהר לענות לפני תורו ולשלוח את התשובה בדואר מהיר.

בהתאם לסדר הדברים במכתבך אתייחס לבעייה שאתה ואשתך נמצאים בדיכאון עקב "האכזבה הנובעת מאי הגשמת חלומותינו לעלות לישראל".

ודאי מיותר להדגיש בפניך שוב שהסיבה היחידה לדעתי שאתה צריך להמשיך את פעולותיך בארצות הברית היא שליהדות ארה"ב, ובמיוחד לדור הצעיר, יש זכות קְדימה בשירותיך לעזור להחדיר בהם אידישקייט, במיוחד אחרי שהייתה לך הצלחה יוצאת מן הכלל בתחום זה.

אין ספק שהיישוב בארץ ישראל היה גם נהנה מנוכחותך שם, אבל זה לא היה באותו היקף ובאותה איכות כמו כאן. מעבר לכך, עלייה לארץ דורשת תקופה מסוימת של הסתגלות וקבלת תחושה נכונה של המצב החדש וכו', וב"עידן הסילון" הנוכחי, כל דקה היא מהותית במיוחד במה שנוגע לנוער.

כל הנ"ל מתחבר עם השיקול שעשיית הדבר הנכון היא הערוץ לקורת רוח ושלווה פנימית וברכות ה' גם בעניינים אישיים.

בעקבות הנ"ל, עצתי הייתה מבוססת גם על ההנחה שהפעולות יכולות להתבצע בשמחה ובטוב לבב, ההכרחיים לשם השגת המטרות במלואן, ובוודאי לא במצב של דיכאון או הרגשה של הכרח. אין צורך להרחיב את האמור לפעיל קהילתי מנוסה כמוך.

לאור כל מה שנאמר למעלה, אם בגלל סיבה כלשהי, האכזבה של אי מילוי חלומכם לעלות לישראל יוצרת מצב שונה ממה שחזיתי, אזי מובן שעצתי להישאר בארה"ב תהיה חסרת־טעם ושלא במקומה. במילים פשוטות, אם אחרי מספר חודשים של המשך עבודתך כאן אתם מרגישים שעדיין אינכם מסוגלים להשתחרר מהדיכאון, ובאם הסיבה לכך אינה אלא אי־הגשמת החלום, אזי, כמובן, ברכתי נתונה לך לעלות לארץ ולפעול שם ככל יכולתך.

אבל, אם תגיע למסקנה שהסיבה לדיכאון הנוכחי בסופו של דבר אינה באמת הנזכר לעיל, ולפי זה ניתנת לביטול, מה שישיב אותך למצבך הקודם של מצב רוח טוב וביטחון המאפשר לך להמשיך את פעולות ההפצה שלך בשמחה ובטוב לבב, אז צריך להתמודד עם הבעיה השנייה – שאלת הבית – שמפורטת במכתבך.

כיוון שחז"ל אמרו "דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם" – מה שתורם להישגים גדולים יותר הן בעניינים אישיים והן באלו הקהילתיים, עליך לחפש בית מתאים בסביבה מתאימה. לגבי מכירת כל נכסיך – אין זה מומלץ, וגם לא נחוץ. עומדת לרשותי קרן למצבים מיוחדים כאלה, וניתן בשמחה להעמיד לרשותך הלוואה לסכום המלא שאתה זקוק לו כדי לרכוש בית נאה כנ"ל. אתה תקבע את הסדרי החזרת ההלוואה בהתאם לנוחותך. מכיוון שאני לא רוצה להיות מעורב ב"היתר עיסקה", ההלוואה תצטרך להיות ללא ריבית. זה לא יכביד על איש, ואתה לא צריך להסס כלל.

כיוון שמכתבך נכתב בפורים ותשובתי נכתבת בערב שבת מברכים ניסן, שני תאריכים שהם זמני שמחה, יהי רצון שתהיה כל הזמן שמחה אמיתית בביתך, ואם לצטט מהמגילה "אורה, שמחה, ששון ויקר" בכל מובן של המילים האלו.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

נ.ב. נדמה לי שיש איזה אזכור על שידוך לבתך בארץ ישראל. אם ישנם התפתחויות נוספות אשמח לשמוע על כך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת וילך

לא א וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן־מֵאָה
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי הַיּוֹם לֹא־אוּכַל עוֹד לָצֵאת
וְלָבוֹא וַיהוָה אָמַר אֵלַי לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
הַזֶּה: ג יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא | עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא־
יַשְׁמִיד אֶת־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וִירִשְׁתָּם
יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה . . אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל (לא, א)

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" – מֹשֶׁה הָלַךְ וְהִתְעַלָּה מֵחַיִל אֶל חָיִל עַל־יְדֵי זֶה שֶׁקִּשֵּׁר וְחִבֵּר אֶת עַצְמוֹ "אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל".

לוי שני ד וְעָשָׂה יְהוָה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחוֹן
וּלְעוֹג מַלְכֵי הָאֱמֹרִי וּלְאַרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד
אֹתָם: ה וּנְתָנָם יְהוָה לִפְנֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם לָהֶם
כְּכָל־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם: ו חִזְקוּ וְאִמְצוּ
אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי | יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהֹלֵךְ עִמָּךְ לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא
יַעַזְבֶךָּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ וילך תשכ"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

וַאֲזַל מֹשֶׁה לְמִשְׁכַּן בֵּית אַלְפָנָא (תַּרְגּוּם יוֹנָתָן)

לִפְנֵי שֶׁמֹּשֶׁה נָתַן הוֹרָאָה לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל, הָלַךְ לְבֵית־הַמִּדְרָשׁ ("בֵּית אַלְפָנָא"), כְּדֵי לְעַיֵּן בְּדָבָר וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן אֶת שְׁמוּעָתוֹ. לוֹמַר לְךָ:

אַל לוֹ לָאָדָם לִפְסוֹק הֲלָכָה עַל סְמַךְ יְדִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה וְזִכְרוֹנוֹ; עָלָיו לְעַיֵּן שׁוּב בְּשֻׁלְחָן־עָרוּךְ, וְרַק אַחַר־כָּךְ יוֹצִיא אֶת פְּסַק הַדִּין.

בְּעִנְיָן זֶה מְסוּפָּר עַל אַדְמוֹ"ר הָרַשַׁ"ב, שֶׁפַּעַם כִּבְּדוּהוּ בְּ'מַפְטִיר' מִבְּלִי לְהוֹדִיעַ לוֹ עַל כָּךְ מֵרֹאשׁ. הָרַבִּי יָצָא לְחֶדֶר סָמוּךְ וְעִיֵּן בַּהַפְטָרָה, וְרַק אָז חָזַר לְבֵית־הַכְּנֶסֶת וְעָלָה לַתּוֹרָה.

ישראל שלישי ז וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לְעֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה
לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם:
ח וַיהוָה הוּא | הַהֹלֵךְ לְפָנֶיךָ הוּא יִהְיֶה עִמָּךְ
לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ לֹא תִירָא וְלֹא תֵחָת:
ט וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־
הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנֹּשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה
וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות ש"פ וילך תשל"ה – מתוך 'התקשרות')

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה (לא, א)

נָקֵל לְשַׁעֵר בְּאֵיזוֹ דַּרְגָּה רָמָה וְנִשְׂגָּבָה עָמַד מֹשֶׁה לְאַחֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנוֹת עֲבוֹדַת ה', וּבְכָל־זֹאת – בַּמֶּה עָסַק בְּיוֹמוֹ הָאַחֲרוֹן? בְּ"וַיֵּלֶךְ", הֲלִיכָה וַעֲלִיָּה לְדַרְגָּה נַעֲלֵית עוֹד יוֹתֵר.

רביעי י וַיְצַו מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ | שֶׁבַע שָׁנִים
בְּמֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת: יא בְּבוֹא
כָל־יִשְׂרָאֵל לֵרָאוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחָר תִּקְרָא אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת
נֶגֶד כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּאָזְנֵיהֶם: יב הַקְהֵל אֶת־הָעָם
הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ
לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ וְיָרְאוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַזֹּאת: יג וּבְנֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלָמְדוּ
לְיִרְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר
אַתֶּם חַיִּים עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים
אֶת־הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: **פ** ע"כ בחול

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יד עמ' 127)

הַקְהֵל אֶת הָעָם . . לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וּלְמַעַן יִלְמְדוּ (לא, יב) **כֹּהֲנִים עוֹמְדִים . . וַחֲצוֹצְרוֹת שֶׁל זָהָב בִּידֵיהֶם [לְהַקְהִיל אֶת הָעָם לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ]** (תּוֹסֶפְתָּא סוטה ז, ח) תַּפְקִידוֹ הָעִקָּרִי שֶׁל כֹּהֵן הוּא לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר לִקְדֻשָּׁה, כְּפִי שֶׁיֵּשׁ לִרְאוֹת מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁמָּצִינוּ בַּעֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ חֲשִׁיבוּת מְיֻחֶדֶת (כַּכָּתוּב "יָשִׂימוּ קְטֹרָה בְּאַפֶּךָ"): מַעֲבִירָה אֶת הַזֻּהֲמָא שֶׁל הַיֵּצֶר הָרַע (זהר); אֵינָהּ רְאוּיָה לְמַאֲכָל אָדָם (בְּנִגּוּד לַקָּרְבָּנוֹת); יֵשׁ בָּהּ חֶלְבְּנָה, שֶׁרֵיחָהּ רַע. זֶהוּ שֶׁכֹּהֵן מַקְהִיל וּמַרִים אֶת כָּל הָעָם, גַּם הַיְּהוּדִי הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חמישי יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת קְרָא אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד וַאֲצַוֶּנּוּ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וִיהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד: טו וַיֵּרָא יְהוָה בָּאֹהֶל בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד עַמּוּד הֶעָנָן עַל־פֶּתַח הָאֹהֶל: טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם־אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה | אַחֲרֵי | אֱלֹהֵי נֵכַר־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא בָא־שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ וַעֲזָבַנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ: יז וְחָרָה אַפִּי בוֹ בַיּוֹם־הַהוּא וַעֲזַבְתִּים וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לְאֵכֹל וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא הֲלֹא עַל כִּי־אֵין אֱלֹהַי בְּקִרְבִּי מְצָאוּנִי הָרָעוֹת הָאֵלֶּה: יח וְאָנֹכִי הַסְתֵּר אַסְתִּיר פָּנַי בַּיּוֹם הַהוּא עַל כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה כִּי פָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים: יט וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל שִׂימָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה־לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ׳ 199)

וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם . . וּמְצָאֻהוּ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת (לא, יז)

כָּתַב הָרמב״ם, שֶׁכַּאֲשֶׁר עַם יִשְׂרָאֵל מִתְנַתֵּק מֵהקב״ה הוּא נַעֲשֶׂה ״מֻפְקָר לַמִּקְרֶה״, וְהַצָּרוֹת בָּאוֹת עָלָיו בְּדֶרֶךְ ״מְצִיאָה״, כְּאִלּוּ מֵעַצְמָן. אָמְנָם, הַנְהָגָה זוֹ עַצְמָהּ הִיא בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית. אֵין כָּאן סִלּוּק הַהַשְׁגָּחָה, שֶׁהֲרֵי בֶּאֱמֶת קַיֶּמֶת הַשְׁגָּחָה גַּם כָּאן עַל כָּל פְּרָט וּפְרָט, אֶלָּא הַשְׁגָּחָה מֻסְתֶּרֶת (״וְהִסְתַּרְתִּי פָּנַי״), עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁאָדָם עָלוּל לַחֲשֹׁב שֶׁצָּרוֹתָיו בָּאוֹת בְּמִקְרֶה.

שישי כ כִּי־אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאֲדָמָה | אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָיו זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשָׂבַע וְדָשֵׁן וּפָנָה אֶל־אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַעֲבָדוּם וְנִאֲצוּנִי וְהֵפֵר אֶת־בְּרִיתִי: כא וְהָיָה כִּי־תִמְצָאן אֹתוֹ רָעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשָּׁכַח מִפִּי זַרְעוֹ כִּי יָדַעְתִּי אֶת־יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם בְּטֶרֶם אֲבִיאֶנּוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבָּעְתִּי: כב וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַהוּא וַיְלַמְּדָהּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כג וַיְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וַיֹּאמֶר חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבִיא אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לָהֶם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִמָּךְ: כד וַיְהִי | כְּכַלּוֹת מֹשֶׁה לִכְתֹּב אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר עַד תֻּמָּם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לג עמ׳ 39)

וְהָיָה שָׁם בְּךָ לְעֵד (לא, כו) **כָּל מִי שֶׁיּוֹשֵׁב לִפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה יֵשֵׁב בְּכֹבֶד רֹאשׁ . . שֶׁהוּא הָעֵד הַנֶּאֱמָן לְכָל בָּאֵי עוֹלָם** (רמב״ם סוף הלכות ספר תורה) חֲרֵי שֶׁסֵּפֶר תּוֹרָה הִיא עֵדוּת עַל כָּךְ שֶׁבָּחַר ה׳ בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים. וְהִנֵּה, עֵדוּת אֵינָהּ עַל דָּבָר הַנִּרְאֶה וְהַנִּכָּר - קִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, שֶׁהוּא דָּבָר הַנִּרְאֶה לָעַיִן. כְּמוֹ־כֵן אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת עַל מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי - קְדֻשַּׁת יִשְׂרָאֵל, הַנֶּפֶשׁ הַקְּדוֹשָׁה שֶׁבְּכָל יְהוּדִי, שֶׁלִּפְעָמִים (כְּגוֹן בְּעֵת רָצוֹן) הִיא מְאִירָה בְּגִלּוּי. הָעֵדוּת הִיא עַל דָּבָר הַנֶּעְלָם - הַקֶּשֶׁר הָעַצְמִי שֶׁל יְהוּדִי עִם עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

שביעי כה וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לֵאמֹר: כו לָקֹחַ אֵת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתֶּם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה־שָׁם בְּךָ לְעֵד: כז כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־מֶרְיְךָ וְאֶת־עָרְפְּךָ הַקָּשֶׁה הֵן בְּעוֹדֶנִּי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מַמְרִים הֱיִתֶם עִם־יְהוָה וְאַף כִּי־אַחֲרֵי מוֹתִי: כח הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָּם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתُון וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם: ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם: פפפ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא די בְּרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט, עמ' 378 – מתוך 'התקשרות')

הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטַּף (לא, יב)

לְפִי הַ'מִּנְחַת חִנּוּךְ' (מִצְוָה תרי"ב) גַּם תִּינוֹק שֶׁנּוֹלַד הוּא בִּכְלָל הַמִּצְוָה. נִמְצֵאנוּ לְמֵדִים מִזֶּה כְּלָל חָשׁוּב: חִנּוּכוֹ שֶׁל יֶלֶד יְהוּדִי מַתְחִיל מִיָּד עִם לֵדָתוֹ.

מפטיר כח הַקְהֵילוּ אֵלַי אֶת־כָּל־זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם וַאֲדַבְּרָה בְאָזְנֵיהֶם אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָעִידָה בָם אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ: כט כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי־הַשְׁחֵת תַּשְׁחִתוּן וְסַרְתֶּם מִן־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקָרָאת אֶתְכֶם הָרָעָה בְּאַחֲרִית הַיָּמִים כִּי־תַעֲשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם:

ל וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תֻּמָּם: פפפ

ל' ועם מ' של נצבים ע' פסוקים, אדני"ה סימן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ע"פ לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 220 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִפְרְדוּ מֵעַל צֹאן מַרְעִיתָם

בְּפָרָשַׁת וַיֵּלֶךְ (לא, כח) כָּתוּב "הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם וְשֹׁטְרֵיכֶם". וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: "וְלֹא תָקְעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם בַּחֲצוֹצְרוֹת לְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל . . לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַחֲסִידוּת:

יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּסְּפָרִים הַקְּדוֹשִׁים (ראה תניא אגה"ק סי' זך וביאורו. סי' כח. ובכ"מ) דְּ"בְהַעֲלוֹת ה' רוּחוֹ [שֶׁל צַדִּיק] וְנִשְׁמָתוֹ אֵלָיו יֶאֱסֹף . . יַעֲלֶה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת". וְתָמוּהַּ, אֵיךְ זֶה מַתְאִים עִם מַה שֶּׁכָּתוּב "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת" דְּמַשְׁמָעוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה יְרִידָה בְּנִשְׁמַת הַצַּדִּיק?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּפֵירוּשׁ הַכָּתוּב הוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, דִּכְשֶׁאָדָם שׁוֹלֵט עַל מַשֶּׁהוּ, סִימָן הוּא שֶׁשַּׁיָּךְ הוּא לַדָּבָר עַד שֶׁבִּיכָלְתּוֹ לִשְׁלוֹט עָלָיו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם פְּטִירַת הַצַּדִּיק, מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלָּה בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, אֵין לוֹ שַׁיָּכוּת לְעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וּבְמֵילָא "אֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת".

לְפִי־זֶה הָיָה־אֲמִינָא דִּבְיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה שֶׁנִּתְעַלָּה כָּל־כָּךְ עַד שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ "שִׁלִּיטָה" עַל יִשְׂרָאֵל, נִפְסַק הַקֶּשֶׁר רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בֵּינוֹ לְצֹאן מַרְעִיתוֹ.

וּמְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאַף בְּיוֹם פְּטִירַת מֹשֶׁה, אָמַר "הַקְהִילוּ אֵלַי", שֶׁבִּיקֵּשׁ בְּעַצְמוֹ לְהַקְהִיל אֶת כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי בְּכָל מַצָּב וּבְאֵיזֶה דַּרְגָּא שֶׁנִּמְצָא בּוֹ מֹשֶׁה, עֲדַיִן קָשׁוּר וּמְאוּחָד הוּא עִם צֹאן מַרְעִיתוֹ. וְכִלְשׁוֹן רַשִׁ"י (חקת כא, כא) "מֹשֶׁה הוּא יִשְׂרָאֵל, וְיִשְׂרָאֵל הוּא מֹשֶׁה".

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לשבת שובה לקריאה בציבור

ולשמו"ת בהושע פרק יד

יד ב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים
וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל־תִּשָּׂא
עָוֹן וְקַח־טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ:
ד אַשּׁוּר | לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס לֹא
נִרְכָּב וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה
יָדֵינוּ אֲשֶׁר־בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם: ה אֶרְפָּא
מְשׁוּבָתָם אֹהֲבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי
מִמֶּנּוּ: ו אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח
כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן: ז יֵלְכוּ
יוֹנְקוֹתָיו וִיהִי כַזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ
כַּלְּבָנוֹן: ח יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן

עטרת מרים

תֵּאָשֵׁם שֹׁמְרוֹן (רֹאשׁ מַמְלֶכֶת אֶפְרַיִם) כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ וגו': לָכֵן **ב שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל** שֶׁבְּאֶרֶץ יְהוּדָה **עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** פֵּן יִקְרָא אֶתְכֶם כְּשׁוֹמְרוֹן **כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ** בָּא לְךָ הַצָּרָה הַזֹּאת: **ג קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים** שֶׁתִּתְוַדּוּ לְפָנָיו וּבָזֶה **וְשׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו** בִּתְפִלָּה **כָּל־תִּשָּׂא עָוֹן** מְחוֹל נָא כָּל הָעָוֹן **וְקַח** בִּמְקוֹמוֹ **טוֹב** הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁעָשִׂינוּ **וּנְשַׁלְּמָה** בִּמְקוֹם קָרְבָּנוֹת **פָרִים** אֶת וִידּוּי **שְׂפָתֵינוּ:** **ד** עוֹד זֹאת אִמְרוּ לְפָנָיו **מַאַשּׁוּר** לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרָה כִּי **לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל־סוּס** הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם **לֹא נִרְכָּב** וְלֹא־נֹאמַר עוֹד אֵלֶּה **אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ** אֶלָּא **אֲשֶׁר־בְּךָ לְבַדְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם:** **ה** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ כֵּן, **אֶרְפָּא** אֶסְלַח לִמְשׁוּבָתָם לְמִרְדָּם, **אֹהֲבֵם** אוֹהַב אוֹתָם אַהֲבַת **נְדָבָה** כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: **ו אֶהְיֶה כַטַּל** שֶׁאֵין נֶעְצָר מֵעוֹלָם **לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח** פְּרָחִים נָעִים **כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ** הִשְׁרִישׁוּ **וְהִתְפַּשְּׁטוּ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן** כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי לְבָנוֹן: **ז יֵלְכוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ לְמֶרְחוֹק **יוֹנְקוֹתָיו** עֲנָפָיו הָרְכִּים **וִיהִי כַזַּיִת** שֶׁעָלָיו לַחִים כָּל הַשָּׁנָה **הוֹדוֹ** כֹּחַ לַחוּתוֹ, **וְרֵיחַ לוֹ** וְרֵיחוֹ יִהְיֶה נוֹדֵף **כַּלְּבָנוֹן** הַמְּרִיחַ בְּיוֹתֵר לְפִי מַרְבִּית הָעֲשָׂבִים וְהָאִילָנוֹת הַגְּדֵלִים שָׁם: **ח** אֵלּוּ שֶׁיָּשְׁבוּ לְאַרְצָם **יְהִיוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ** הָאֵל יְחַבְּרֵךְ, **יְחַיּוּ** אֶת עַצְמָם הַמְּקֻדָּשׁ. **וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן,** כְּמוֹ רֵיחַ הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ ה'. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּלֵךְ שְׁמוֹ הַטּוֹב לְמֶרְחוֹק. וְהוּא רָמֵז עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּקְרָא "לְבָנוֹן" עַל שֵׁם שֶׁמַּלְבִּין עֲוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **ח) יָשֻׁבוּ יוֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ,** אֵלּוּ שֶׁיָּשׁוּבוּ וְיֶחֱסוּ בְּצִלּוֹ שֶׁל הַקב"ה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יָשֻׁבוּ", בְּשׁוּבָה וְנַחַת. **יְחַיּוּ דָגָן,** יְחַיּוּ אֶת עַצְמָם

שי למורא

ג) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים, קַבְּלוּ עֲלֵיכֶם וְשִׂימוּ לְבַבְכֶם אֶל הַדְּבָרִים שֶׁאֲנִי אוֹמֵר לָכֶם. **כָּל תִּשָּׂא עָוֹן,** כָּל עֲוֹנוֹתֵינוּ תִּסְלַח. **וְקַח טוֹב,** מַעֲשֶׂה טוֹב שֶׁעָשִׂינוּ יָגֵן מוּל הָעָוֹן. **וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ,** בִּמְקוֹם פָּרִים לְקָרְבָּנוֹת נְשַׁלְּמָה לְפָנֶיךָ וִדּוּי שְׂפָתֵינוּ. **ד) אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ,** וְגַם תֹּאמְרוּ לְפָנָיו, לֹא נְבַקֵּשׁ עוֹד עֶזְרַת אָדָם, לֹא מֵאַשּׁוּר וְלֹא מִמִּצְרַיִם. **עַל סוּס לֹא נִרְכָּב,** זוֹ הִיא עֶזְרַת מִצְרַיִם, שֶׁמִּשָּׁם נִשְׁלְחוּ הַסּוּסִים. **לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ,** אֵלּוּ הַפְּסִילִים. **אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם,** אֲשֶׁר בְּךָ ה' לְבַדְּךָ תְּהִי תִּקְוָתֵנוּ, אַתָּה הַמְרֻחָם יְתוֹמִים. **ה) אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם,** כַּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל כְּדְבָרִים הָאֵלֶּה, אָז אֶסְלַח לָהֶם עַל מַה שֶׁהָלְכוּ בְּדֶרֶךְ שׁוֹבָב וּמָרְדוּ בִּי. **אֹהֲבֵם נְדָבָה,** אֹהַב אוֹתָם בְּנְדִבַת לִבִּי, אַף שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְאוּיִים לְכָךְ. **ו) אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל,** כְּלוֹמַר, לֹא תִּפָּסֵק אַהֲבָתִי מִיִּשְׂרָאֵל כְּמוֹ שֶׁאֵין הַטַּל נֶעְצָר לְעוֹלָם. **וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן,** וְשָׁרָשָׁיו שֶׁל יִשְׂרָאֵל יִתְפַּשְּׁטוּ כְּשָׁרְשֵׁי עֲצֵי הַלְּבָנוֹן. **ז) יֵלְכוּ יוֹנְקוֹתָיו,** יִתְפַּשְּׁטוּ עֲנָפָיו הָרְכִּים. כְּלוֹמַר, יִתְרַבּוּ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. **כַּזַּיִת,** כְּאִילָן זַיִת שֶׁהָעָלִים שֶׁלּוֹ לַחִים כָּל הַשָּׁנָה. וּלְפִי הַתַּרְגּוּם, הוּא רָמֵז עַל אוֹר הַמְּנוֹרָה שֶׁל בֵּית

שי למורא

בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הקב"ה, כְּמוֹ הַדָּגָן שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָאָדָם. וַהֲסֵרָה "כ", וְהוּא כְּמוֹ "יִחַיוּ כַּדָּגָן". **וְיִפְרְחוּ כַּגָּפֶן,** שֶׁהַגֶּפֶן מוֹצִיאָה פֵּרוֹת בְּכָל שָׁנָה מִבְּלִי זְרִיעָה מֵחָדָשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "יִחַיוּ דָּגָן וְיִפְרְחוּ כַּגָּפֶן", שֶׁהַדָּגָן יוֹצִיא פֵּרוֹת מִשָּׁנָה לְשָׁנָה מִבְּלִי זְרִיעָה, כְּמוֹ הַגֶּפֶן. **זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן,** רֵיחוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן הַמְשֻׁבָּח בְּיוֹתֵר. וְהוּא רֶמֶז עַל נִסּוּךְ הַיַּיִן בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַנִּקְרָא "לְבָנוֹן".

ט) אֶפְרַיִם, אֶפְרַיִם יֹאמַר. **לַעֲצַבִּים,** לַעֲבוֹדַת הַפְּסִילִים. **אֲנִי עָנִיתִי,** וְאָז יֹאמַר הקב"ה, אֲנִי אֶעֱנֶה לוֹ עַל כָּל מַה שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנִּי. **וַאֲשׁוּרֶנּוּ,** אֶסְתַּכֵּל וְאַשְׁגִּיחַ בּוֹ לָתֵת לוֹ כָּל צָרְכָּיו. **אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן,** כְּמוֹ עֵץ הַבְּרוֹשׁ בְּהִיוֹתוֹ רַעֲנָן וְלַח, שֶׁאֶפְשָׁר לְכוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ עַד לָאָרֶץ, כָּךְ יְהֵא הקב"ה מְצוּי לוֹ לְהַצְלִיחוֹ. **מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ נִמְצָא,** הֲרֵי אֲנִי הוּא שֶׁכָּל טוֹבָתְךָ מֵאִתִּי בָּאָה.

י) **וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם,** כַּאֲשֶׁר יָשׁוּבוּ הַפּוֹשְׁעִים לְדַרְכֵי ה', וְלֹא הָיוּ רְגִילִים בָּהֶם כְּמוֹ הַצַּדִּיקִים, יִכָּשְׁלוּ בָהֶם, כְּאָדָם שֶׁאֵינוֹ מַכִּיר הַדֶּרֶךְ. וְזֶה נֶאֱמַר עַל הַפּוֹשְׁעִים שֶׁלָּבָם עוֹד בְּדֶרֶךְ פִּשְׁעָם. אֲבָל הַשָּׁבִים בְּלֵב שָׁלֵם, הקב"ה יַעֲזֹרֵם. יח) **נֹשֵׂא עָוֹן,** מְכַפֵּר עַל עָוֹן. **וְעֹבֵר עַל פֶּשַׁע,** כְּלוֹמַר, אֵינוֹ עוֹמֵד עַל הַפֶּשַׁע לְהַשְׁגִּיחַ בּוֹ לְשַׁלֵּם עָלָיו גְּמוּל, אֶלָּא עוֹבֵר עַל הַפֶּשַׁע כְּאִלּוּ לֹא יִרְאֶנּוּ. **לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ,** לְאוֹתָם שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּבוֹא הַגּוֹאֵל. **לֹא הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ,** אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ חַיָּבִים שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מֵהַגָּלוּת לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם, לֹא יִפְגֶּה לָעַד אֶל מַעֲשֵׂיהֶם. **יט) יִכְבֹּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ,** כְּאָדָם שֶׁכּוֹבֵשׁ דָּבָר תַּחַת רַגְלָיו שֶׁלֹּא יֵרָאֶה. **וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצוּלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם,** כְּלוֹמַר, לֹא יִזְכְּרוּ לַעֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כְּאִלּוּ הִשְׁלַכְתָּם בְּעֹמֶק הַיָּם שֶׁלֹּא יֵרָאוּ. כ) **תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב וגו',** כְּלוֹמַר, הַאֲמֵת לָנוּ דְּבָרֶיךָ שֶׁהִבְטַחְתָּ לְיַעֲקֹב "וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וָצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וגו'" (בראשית כח,יד), וְזֶה יִהְיֶה תִּשְׁלוּם גְּמוּל חַסְדּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם בַּעֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק "כִּי נִשְׁבַּעְתִּי... וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו וגו'" (בראשית כב,טז-יז). וַ"אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבוֹתֵינוּ" כּוֹלֵל שְׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב.

עטרת מרים

עַצְמָם בְּכָל עֵת בְּמִצְוֹת הָאֵל יִתְבָּרֵךְ, וְיִהְיוּ כְּדָגָן הַמַּחֲיֶה אֶת הַבְּרִיּוֹת **וְיִפְרְחוּ** יִתְפַּשְּׁטוּ **כַּגָּפֶן זִכְרוֹ** זִכְרוֹן שְׁמוֹ יִהְיֶה **כְּיֵין** הַגָּדֵל **בַּלְּבָנוֹן** הַמּוּזְכָּר לְשֶׁבַח:

ט כְּשֶׁיֹּאמַר **אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד** לִפְנוֹת **לַעֲצַבִּים** לַעֲבוֹדָה־זָרָה וְיָכִיר שֶׁאֵין בָּהּ מַמָּשׁ, אָז **אֲנִי עָנִיתִי** אֶעֱנֶה אוֹתָם עַל תְּפִלּוֹתֵיהֶם **וַאֲשׁוּרֶנּוּ** אַבִּיט וְאַשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם מַרְחוֹק **אֲנִי** אֶהְיֶה לְךָ **כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן** שֶׁכּוֹפְפִין רֹאשׁוֹ אֵצֶל שָׁרְשָׁיו, כֵּן אֲנִי שׁוֹכֵן מָרוֹם וְאַשְׁפִּיל עֵינַי לְהַשְׁגִּיחַ בְּךָ, **מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ** כָּל פְּרִי הַצְּלָחָתְךָ **נִמְצָא** לְךָ מִמֶּנִּי: כְּשֶׁהַשְּׁלִים הוֹשַׁע נְבוּאָתוֹ, אָמַר **י מִי חָכָם** בָּכֶם **וְיָבֵן אֵלֶּה** הַתּוֹכָחוֹת שֶׁהִבַּרְתִּי עַד הֵנָּה **נָבוֹן וְיֵדָעֵם** וְיִתְבּוֹנֵן לְכָל אֵלֶּה וְיָשׁוּב אֵלַי **כִּי־יְשָׁרִים** דַּרְכֵי **יְהוָה** גַּם אִם יִרְאוּ צַדִּיק וְרַע לוֹ אוֹ רָשָׁע וְטוֹב לוֹ **וְצַדִּיקִים** יֵלְכוּ **בָם** כִּי יַכִּירוּ וְיֵדְעוּ כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט **וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם** כִּי יֹאמְרוּ אֵין מְסַדֵּר וּמְנַהֵיג לָעוֹלָם: חָזַר הַנָּבִיא לְשַׁבֵּחַ לַה' עַל יְעוּד הַטּוֹבָה וְאָמַר: אַף שֶׁאֵין אָנוּ רְאוּיִים לְכָל הַטּוֹבָה הַהִיא כִּי אָנוּ מְלֵאֵי עָוֹן, אֲבָל **יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא** מוֹחֵל **עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ** לְדוֹר שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ בְּקֵץ הַיָּמִין **לֹא־הֶחֱזִיק** אוֹחֵז **לָעַד** עַד עוֹלָם **אַפּוֹ** כִּי־חָפֵץ **חֶסֶד הוּא** וְלָכֵן יִתְרַצֶּה עַל הַפֶּשַׁע: **יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ** כְּמֹאז **יִכְבֹּשׁ** יִתְפּוֹשׁ בְּחֶזְקָה אֶת **עֲוֹנֹתֵינוּ** שֶׁלֹּא יַגִּיעַ שׁוּם עוֹנֶשׁ עָלָיו בָּעָתִיד **וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת** עוֹמֶק **יָם כָּל־חַטֹּאתָם** הַחֲטָאִים הַבָּאִים בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּסִבַּת הַתַּאֲוָה שֶׁלֹּא מִצַּד הַמֶּרֶד: **כ תִּתֵּן אֱמֶת** אֲמֵת לָנוּ דְּבָרְךָ אֲשֶׁר הִבְטַחְתָּ **לְיַעֲקֹב** כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ (בראשית כט) **חֶסֶד** שֶׁהִבְטַחְתָּ **לְאַבְרָהָם** אֲשֶׁר צִוָּה לְבָנָיו לִשְׁמוֹר דֶּרֶךְ ה' וגו' **אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם** בַּעֲקֵדַת יִצְחָק, כִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ וגו':

וְיִפְרְחוּ כַּגָּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן: ט אֶפְרַיִם מַה־לִּי עוֹד לַעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פִּרְיְךָ נִמְצָא: י מִי חָכָם וְיָבֵן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי־יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם: ז יח מִי־אֵל כָּמוֹךָ נֹשֵׂא עָוֹן וְעֹבֵר עַל־פֶּשַׁע לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ לֹא־הֶחֱזִיק לָעַד אַפּוֹ כִּי־חָפֵץ חֶסֶד הוּא: יט יָשׁוּב יְרַחֲמֵנוּ יִכְבֹּשׁ עֲוֹנֹתֵינוּ וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל־חַטֹּאתָם: כ תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקֹב חֶסֶד לְאַבְרָהָם אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ מִימֵי קֶדֶם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

לב א הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ אִמְרֵי־פִי: ב יַעֲרֹף כַּמָּטָר לִקְחִי תִּזַּל כַּטַּל אִמְרָתִי כִּשְׂעִירִם עֲלֵי־דֶשֶׁא וְכִרְבִיבִים עֲלֵי־עֵשֶׂב: ג כִּי שֵׁם יְהוָה אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: (לוי) ד הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל־דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא: ה שִׁחֵת לוֹ לֹא בָּנָיו מוּמָם דּוֹר עִקֵּשׁ וּפִתַּלְתֹּל: ו הַ לְיהוָה תִּגְמְלוּ־זֹאת עַם נָבָל וְלֹא חָכָם הֲלוֹא־הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עֲשָׂךְ וַיְכֹנְנֶךָ: (ישראל) ז זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דֹּר וָדֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ־לָךְ: ח בְּהַנְחֵל עֶלְיוֹן גּוֹיִם בְּהַפְרִידוֹ בְּנֵי אָדָם יַצֵּב גְּבֻלֹת עַמִּים לְמִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט כִּי חֵלֶק יְהוָה עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ: י יִמְצָאֵהוּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֹהוּ יְלֵל יְשִׁמֹן יְסֹבְבֶנְהוּ יְבוֹנְנֵהוּ יִצְּרֶנְהוּ כְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: יא כְּנֶשֶׁר יָעִיר קִנּוֹ עַל־גּוֹזָלָיו יַרְחֵף יִפְרֹשׂ כְּנָפָיו יִקָּחֵהוּ יִשָּׂאֵהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ: יב יְהוָה בָּדָד יַנְחֶנּוּ וְאֵין עִמּוֹ אֵל נֵכָר:

אגרות קודש

ב״ה, שלהי אלול, ה׳תשי״ב
ברוקלין נ.י.

הרה״ג והרה״ח הוו״ח אי״א נו״מ עוסק בצ״צ וכו׳
מהור״ר שמואל שי׳ הלוי

שלום וברכה!

לקראת השנה הבע״ל ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכותי, לכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגו״ר, הצלחה בתלמידים להעלותם במסילה העולה בית א-ל, ורוב נחת חסידותי מכל יו״ח שיחיו, לאורך ימים ושנים טובות, טובות עם כל הפירושים.

בברכת טוב בגו״ר

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת וילך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:31	06:34	08:56	08:57	09:29	09:30	10:32	10:32	13:03	13:01	18:34	18:26	19:00	18:52	18:07	19:02
חיפה (ק)	06:30	06:34	08:55	08:56	09:29	09:30	10:31	10:31	13:02	13:00	18:36	18:28	18:59	18:51	17:56	19:01
ירושלים (ק)	06:29	06:33	08:54	08:55	09:28	09:29	10:30	10:30	13:01	12:59	18:37	18:29	18:58	18:50	17:50	19:00
תל אביב (ק)	06:31	06:35	08:56	08:57	09:30	09:31	10:32	10:32	13:03	13:01	18:34	18:26	19:00	18:52	18:05	19:02
אוסטריה, וינה (ק)	06:45	06:54	08:59	09:03	09:43	09:47	10:46	10:47	13:16	13:14	18:47	18:34	19:20	19:07	18:18	19:20
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:06	05:56	08:30	08:24	09:07	09:01	10:10	10:06	12:42	12:41	18:20	18:25	18:47	18:52	18:05	19:03
אוקראינה, אודסה (ק)	06:48	06:55	09:03	09:07	09:46	09:49	10:48	10:49	13:19	13:17	18:49	18:37	19:21	19:09	18:21	19:22
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:19	06:28	08:34	08:37	09:18	09:21	10:20	10:21	12:51	12:48	18:21	18:09	18:54	18:41	17:53	18:54
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:30	06:39	08:44	08:48	09:29	09:32	10:31	10:32	13:02	13:00	18:32	18:19	19:05	18:53	18:03	19:06
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:56	07:05	09:08	09:12	09:54	09:58	10:56	10:58	13:27	13:25	18:57	18:44	19:32	19:18	18:28	19:32
אוקראינה, קייב (ק)	06:48	06:58	09:00	09:05	09:47	09:50	10:49	10:51	13:20	13:18	18:50	18:37	19:24	19:11	18:21	19:25
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:12	06:14	08:40	08:40	09:11	09:11	10:13	10:13	12:44	12:42	18:16	18:10	18:40	18:34	17:51	18:43
איטליה, מילאנו (ק)	07:14	07:21	09:30	09:34	10:12	10:15	11:14	11:15	13:45	13:43	19:18	19:06	19:47	19:35	18:48	19:48
אקוואדור, קיטו (ח)	06:02	06:00	08:34	08:32	09:02	09:00	10:05	10:03	12:36	12:34	18:09	18:07	18:31	18:29	17:49	18:38
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:39	06:30	09:05	08:59	09:40	09:35	10:43	10:39	13:16	13:14	18:53	18:58	19:19	19:24	18:38	19:34
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:29	07:19	09:52	09:46	10:31	10:25	11:35	11:30	14:07	14:06	19:45	19:51	20:14	20:21	19:32	20:33
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:57	07:03	09:18	09:20	09:55	09:57	10:57	10:58	13:28	13:26	18:59	18:49	19:27	19:17	18:32	19:28
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:46	06:52	09:06	09:09	09:45	09:47	10:47	10:47	13:17	13:15	18:48	18:38	19:17	19:07	18:21	19:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	06:47	06:53	09:07	09:09	09:45	09:47	10:47	10:48	13:18	13:16	18:48	18:38	19:17	19:07	18:22	19:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	07:23	07:29	09:42	09:44	10:21	10:23	11:23	11:24	13:54	13:52	19:24	19:14	19:54	19:43	18:57	19:55
ארה"ב, האוסטון (ק)	07:11	07:15	09:37	09:38	10:10	10:11	11:12	11:12	13:43	13:41	19:15	19:08	19:39	19:32	18:50	19:42
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:42	06:47	09:06	09:07	09:41	09:42	10:43	10:43	13:14	13:12	18:44	18:36	19:11	19:03	18:19	19:13
ארה"ב, מיאמי (ק)	07:11	07:13	09:38	09:38	10:09	10:10	11:12	11:11	13:43	13:40	19:14	19:08	19:38	19:32	18:50	19:41
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:42	06:48	09:02	09:04	09:41	09:43	10:43	10:43	13:13	13:11	18:44	18:33	19:13	19:03	18:17	19:14
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	07:10	07:16	09:31	09:33	10:09	10:11	11:11	11:12	13:42	13:40	19:12	19:02	19:41	19:31	18:46	19:42
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:41	06:47	09:00	09:03	09:39	09:42	10:42	10:42	13:12	13:10	18:42	18:32	19:12	19:02	18:16	19:13
בוליביה, לה-פס (ח)	06:20	06:15	08:50	08:47	09:20	09:17	10:23	10:20	12:55	12:53	18:29	18:30	18:52	18:53	18:12	19:02
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:33	07:43	09:44	09:48	10:31	10:35	11:33	11:35	14:04	14:02	19:34	19:20	20:09	19:56	19:05	20:09
בלגיה, בריסל (ק)	07:33	07:43	09:45	09:49	10:31	10:35	11:34	11:35	14:04	14:02	19:34	19:21	20:09	19:56	19:05	20:09
ברזיל, סאן פאולו (ח)	05:53	05:47	08:22	08:18	08:54	08:50	09:57	09:53	12:29	12:27	18:08	18:10	18:28	18:30	17:47	18:39
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:41	05:35	08:11	08:07	08:42	08:38	09:45	09:41	12:17	12:15	17:52	17:54	18:16	18:18	17:35	18:27
בריטניה, לונדון (ק)	06:51	07:01	09:02	09:06	09:49	09:53	10:51	10:53	13:22	13:20	18:54	18:40	19:27	19:14	18:26	19:28
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	07:00	07:10	09:08	09:13	09:58	10:02	11:00	11:02	13:31	13:29	19:00	18:46	19:37	19:23	18:33	19:37
גרמניה, ברלין (ק)	06:57	07:07	09:07	09:11	09:55	10:00	10:58	11:00	13:28	13:26	18:59	18:45	19:34	19:20	18:28	19:34
גרמניה, פרנקפורט (ק)	07:16	07:25	09:28	09:32	10:14	10:18	11:16	11:18	13:47	13:45	19:17	19:04	19:52	19:38	18:48	19:52
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	05:54	05:47	08:22	08:18	08:54	08:50	09:57	09:54	12:29	12:28	18:11	18:14	18:29	18:32	17:49	18:42
הודו, מומבאי (ח)	06:28	06:29	08:57	08:57	09:27	09:27	10:29	10:28	13:00	12:58	18:32	18:27	18:56	18:50	18:10	19:00
הודו, פונה (ח)	06:24	06:25	08:53	08:53	09:23	09:23	10:25	10:24	12:57	12:54	18:28	18:23	18:52	18:47	18:06	18:56
הונגריה, בודפשט (ק)	06:34	06:42	08:49	08:53	09:33	09:36	10:35	10:36	13:05	13:03	18:36	18:24	19:08	18:56	18:08	19:09
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:51	05:57	08:11	08:13	08:49	08:51	09:51	09:52	12:22	12:20	17:53	17:43	18:22	18:12	17:26	18:23
יוון, אתונה (ק)	07:15	07:21	09:37	09:39	10:14	10:16	11:16	11:17	13:47	13:45	19:18	19:08	19:46	19:36	18:52	19:47

מהדורת הלוח פסח תשע"ט א.ש. בלבו

לוח זמנים לשבוע פרשת וילך - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ק)	06:55	07:03	09:11	09:14	09:53	09:56	10:56	10:57	13:26	13:24	18:57	18:45	19:29	19:17	18:29	19:30
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:25	06:27	08:54	08:54	09:24	09:24	10:27	10:26	12:58	12:55	18:29	18:24	18:53	18:47	18:07	18:56
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:14	06:02	08:33	08:26	09:16	09:09	10:19	10:14	12:52	12:51	18:29	18:37	19:01	19:09	18:18	19:21
נפאל, קטמנדו (ח)	05:53	05:56	08:20	08:20	08:52	08:53	09:55	09:54	12:26	12:23	17:57	17:50	18:22	18:15	17:33	18:25
סין, בייג'ין (ח)	06:04	06:10	08:25	08:27	09:03	09:05	10:05	10:06	12:36	12:34	18:07	17:57	18:36	18:26	17:39	18:37
סינגפור, סינגפור (ח)	06:53	06:51	09:24	09:22	09:53	09:51	10:55	10:53	13:27	13:25	19:00	18:57	19:22	19:19	18:40	19:28
פולין, ורשא (ק)	06:27	06:37	08:36	08:41	09:25	09:29	10:27	10:29	12:58	12:56	18:28	18:14	19:04	18:50	17:58	19:04
פרו, לימה (ח)	05:56	05:52	08:27	08:24	08:56	08:53	09:59	09:56	12:30	12:28	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:31	07:39	09:48	09:51	10:30	10:32	11:32	11:33	14:02	14:00	19:33	19:21	20:04	19:53	19:05	20:05
צרפת, פריז (ק)	07:41	07:50	09:55	09:59	10:40	10:43	11:42	11:43	14:12	14:10	19:44	19:31	20:16	20:03	19:14	20:16
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:45	05:44	08:16	08:14	08:44	08:43	09:47	09:45	12:18	12:16	17:51	17:48	18:13	18:10	17:31	18:19
קנדה, טורונטו (ק)	07:08	07:15	09:26	09:29	10:06	10:09	11:09	11:10	13:39	13:37	19:12	19:01	19:40	19:29	18:42	19:41
קנדה, מונטריאול (ק)	06:45	06:52	09:02	09:05	09:43	09:46	10:45	10:46	13:16	13:14	18:47	18:35	19:17	19:06	18:18	19:18
קפריסין, לרנקה (ק)	06:35	06:40	08:59	09:00	09:34	09:35	10:36	10:37	13:07	13:05	18:38	18:30	19:05	18:57	18:13	19:07
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:47	06:58	08:53	08:59	09:45	09:50	10:47	10:50	13:18	13:16	18:48	18:33	19:26	19:11	18:17	19:26
רוסיה, מוסקבה (ח)	06:20	06:32	08:25	08:31	09:18	09:23	10:21	10:23	12:51	12:49	18:24	18:09	19:00	18:45	17:50	19:00
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	06:12	06:20	08:27	08:30	09:10	09:13	10:12	10:13	12:43	12:41	18:13	18:01	18:46	18:34	17:45	18:46
שוויץ, צירך (ק)	07:16	07:24	09:31	09:35	10:15	10:18	11:17	11:18	13:48	13:45	19:22	19:10	19:50	19:38	18:50	19:51
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:08	08:37	08:37	09:07	09:06	10:09	10:08	12:40	12:38	18:12	18:08	18:35	18:31	17:51	18:40

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אלול, תשי"ב
ברוקלין.

שלום וברכה!

נודעתי מאחיו האברך הוו"ח אי"א וכו' מו"ה... שי' אשר נמצא הוא בצבא קרוב לשנה, ובטח נזכר הוא על צור מחצבתו בכל מקום שנמצא, ותקותי אשר לפעמים חושב מחשבות בלבו אשר אפשר לו שליחות מיוחדה להביא להסביבה שם נשלח ונמצא עתה, אין אתנו איש אשר יאמר ברור ובהחלט אשר ענין פלוני זהו שליחותו, אבל לפעמים תכופות הנה יש פרטים שקרוב לודאי שהם נכנסים בשליחותו של פלוני, וגם מר כיון שנצר הוא למשפחה כמשפחתו שלו היינו דבאה לו זה במסורת אבות מדור דור שמסרו נפשם על התורה והמצוה הרי קרוב לודאי שזה ג"כ מתפקידו בהסביבה בה נמצא עתה לבאר להם את האמת ואור שבתורה ובמסורת ישראל ובטח בהשתדלות הראוי' ימצא את האותיות המתאימות לביאור זה והשי"ת יצליחו.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סדר מצות הדלקת נרות לראש־השנה ושבת־קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה .... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול (בערב ראש־השנה נותנים גם עבור היום השני) אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

ערב ליל א' של ראש־השנה

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על־ידי הגורמים המוסמכים.

* יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות בלילה השני של ראש־השנה.

במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית), מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ליל ב' של ראש־השנה

זמן הדלקת נרות הערב – רק בלילה, לאחר צאת הכוכבים, על ידי העברה מאש הדלוקה לפני ראש־השנה.

בעת הדלקת הנרות נוהגים להניח לפני המברכת פרי חדש ובעת ברכת 'שהחיינו' תביט בו או שתלבש בגד חדש, ותדליק את הנרות סמוך לקידוש ממש, ואת הפרי הנ"ל תאכל תיכף לאחר הקידוש. ואם אין לה פרי או בגד חדשים – בכל זאת תברך 'שהחיינו', מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם הַזִּכָּרוֹן:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהֶחֱיָנוּ וְקִיְּמָנוּ וְהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה:

ערב שבת קודש

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל .... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

P.P.
שולם
1949
תל אביב

Dvar Malchus
Issue # **00854**
25/09/2022

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים